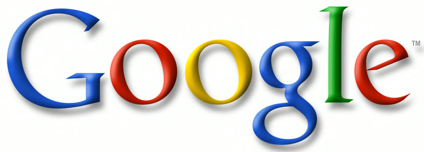
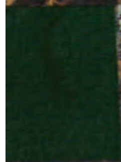

SIGILLVM ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV · ANG
CHRISTO ET ECCLESIAE
VE RI TAS

SIGILLVM ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV · ANG ·
CHRISTO ET ECCLESIAE
VE RI TAS

TIDSKRIFT,

UTGIFVEN

AF

JURIDISKA FÖRENINGEN

I FINLAND.

1878—1879.

FJORTONDE OCH FEMTONDE ÅRGÅNGARNE.

HELSINGFORS,

J. SIMELII ARFVINGARS TRYCKERI,

1879.

Innehåll:

Afhandlingar, litteratur anmälan m. m.

Juridiska Föreningens förhandlingar.

Rättsfall.

Rättelser:

Sida 380 rad 23 står: 2 och 3 §§ 18 kap. *R. B.* bör vara: 2 och 3 §§ 18 kap. **H. B.**

,, 467 rad 34 står: i *alla oppositioner* bör vara: i **allo oppositionen.**

Om juridisk konstruktion i statsrätten.

»Eine Zweigwissenschaft des Rechts wird namentlich der Wissenschaft des Privatrechts so lange nicht für ebenbürtig gelten können, als sie sich einen Theil dessen, was sie braucht, von fremden Wissenschaften vordenken und sich als eine blosse Sammlung verschiedenartiger, durch keine eigene Gedankenkette verbundener Dinge gebrauchen lässt«.

C. F. v. Gerber.

I.

För icke länge sedan har den tyska statsrätten riktats med ett verk, som inom den vetenskapliga verlden väckt ett mer än vanligt uppseende, vi mena *Paul Labands* Das Staatsrecht des Deutschen Reiches, hvaraf tvenne delar utkommit (1876—78) och den tredje eller sista torde vara att inom icke så alltför lång tid emotses. Det är icke blott den omständigheten, att Laband underkastat *riks*statsrätten en vetenskaplig bearbetning, som förlänat hans arbete dess stora intresse; temligen allmänt synes kritiken vara af den mening att dess vetenskapliga betydelse går vida längre; en recensent*) tvekar ej att tillskrifva det nämnda verket en epokgörande betydelse för hela statsrätten. Deremot äro meningarna så mycket mera delade i frågan om hållbarheten af denne författares sätt att betrakta dels enskildheter dels det hela; särskildt uttalar sig den anförde recensenten afgjordt emot den metod, som han tillämpat. För vår del skulle vi dock tro att just i denna metod verkets största betydelse ligger, för så vidt man med författarens metod förstår genomförandet af ett strängt juridiskt betraktelsesätt i statsrätten.

Det kan icke undgå någon, som jemfört behandlingen af denna vetenskap med de grenar af rättsvetenskapen, hvilka

*) *Gierke* i *Grünhuts* Zeitschrift für das Privat u. Oeffentl. Recht d. Gegenwart 1879: I.

man stundom företrädesvis tillerkänt epitetet juridiska, t. ex. privaträtten, process- och straffrätten, att en stor olikhet härutinnan egt rum. Nära till hands ligger derföre frågan: om denna olikhet är grundad i den olika naturen af föremålen för de resp. vetenskaperna, eller om förhållandet tilläfventyrs berodde derpå, att dessa vetenskaper befinna sig på skilda utvecklingsstadier. Nämnda fråga sammanfaller i det närmaste med den: om statsrätten är en juridisk vetenskap.

Det är klart att med statsrätt i denna mening icke kan förstås vetenskapen om staten i allmänhet. Redan förut har man varit temligen ense om att med statsrätt såsom vetenskap beteckna endast framställningen af en viss gifven stats positiva rätt; men oaktadt man sålunda i teorin begränsat statsrättens begrepp, har det varit något ganska vanligt att den vetenskapliga bearbetningen af positiv statsrätt ansetts icke kunna ske utan att anknytas vid betraktelser hörande till hvad man stundom kallat allmän statsrätt. I motsats härtill har *Laband* ur sitt förenämnda arbete med största bestämdhet och konseqvens uteslutit alla dylika, enligt hans åsigt till rättsfilosofins och politikens område hörande läror. Det är likväl icke ensamt en sådan negativ hållning, som utmärker honom. Det vore en med nutidens juridiska vetenskap icke öfverensstämmande uppfattning om man ansåge det väsendtliga för juridiken bestå blott uti att genom tolkning af rättskällorna, vore densamma ock byggd på rättshistoriska hjelpmedel, fastställa den riktiga meningen med lagbuden, och att ur desamma härleda andra, icke omedelbart uttalade rättssatser. Sådant allt hör visserligen juridiken till men uttömmer ännu icke hennes uppgift. Icke ens härledningen af de politiska principer, som kunna anses ligga till grund för den bestående rätten, är det, som utgör det företrädesvis betecknande för den vetenskapliga behandlingen af en positiv rätt. Det är fastmer fastställandet af *rättsbegreppen* och analysen af desamma, samt den derpå grundade härledningen af rättssatserna och slutligen — något som på det väsendtligaste sammanhänger härmed — hvarje instituts riktiga inordnande i ett den gällande rättens *system*, hvartill våra dagars juridiska vetenskap sträfvar, och som är bestämmande

för hennes metod. Denna juridiska metod är det ock, hvars genomförande i statsrätten Laband försökt. Han är icke den ende, som hyllar detta betraktelsesätt, icke ens den förste, som ur sådan synpunkt bearbetat densamma; men han är, såvidt vi hafva oss bekant, den förste, som verkligen på fullt allvar, och detta med en skärpa och konseqvens, som utsatt honom för beskyllningen att i statsrätten för mycket införa civilrättsliga synpunkter, vid bearbetningen af en positiv statsrätt genomfört denna samma juridiska metod, som privaträtten redan förut tillegnat sig, och som fört sistnämnda vetenskap så långt, måhända längst bland rättsvetenskaperna.

Såsom redan nämndes är Laband icke ensam om detta betraktelsesätt. Den förste, som i vetenskapen sökt införa detsamma, är den såsom bearbetare af den tyska privaträtten kände *C. F. v. Gerber*, hvilken, oaktadt den opposition han rönt från författare på den germaniska rättens område, dock torde för det skarpsinne och den strängt juridiska vetenskaplighet, som utmärka hans skrifter, få anses såsom en af Tysklands främste juridiske skriftställare. Han publicerade år 1852 ett arbete "Ueber öffentliche Rechte", som väl till sitt omfång är obetydligt — det omfattar endast 107 sidor — men som i alla fall kan på sätt och vis anses hafva varit bebådare af en ny riktning. Arbetet utgör, såsom namnet tillkännager, en teori öfver de offentliga individualrättigheterna, men synes icke till en början hafva upptagits annorlunda än såsom en, om ock skarpsinnig monografi bland många andra dylika. Också låg den senare uppfattningen af statsrätten ännu ganska outvecklad i detta verk. Först på 60 talet utgaf Gerber sitt "Grundzüge eines Systems des Deutschen Staatsrechts", uti hvilket han framlägger sina åsigter om den vetenskapliga behandlingen af statsrätten. Han yttrar här, under fullt erkännande af hvad den tyska statsrättsliga litteraturen redan hade att uppvisa, att den vetenskapliga dogmatiken i ämnet dock syntes honom såväl vara mäktig af, som behöfva en vidare utbildning, och detta åt tvenne olika sidor. *Främst* vore det ett oafvisligt behof att skarpare och noggrannare precisera de dogmatiska grundbegreppen, enär en del skriftställare syntes anse uppgiften att rätts-

ligt bestämma de, genom de moderna statsförfattningarna gifna begreppen mera såsom en statsfilosofisk och politisk än såsom en juridisk sådan, andra åter, i alldeles motsatt riktning, läto sig ledas af grundsatserna i den äldre tyska, af privaträttsliga begrepp beherskade statsrätten. *Dernäst* anser Gerber — något som enligt hans uppfattning på det närmaste sammanhänger med den första punkten — uppställandet af ett vetenskapligt *system*, uti hvilket de enskilda instituten framstå såsom en utveckling af en enhetlig grundtanke, vara ett oafvisligt kraf. Endast genom begrundningen af ett sådant system, hvilket till ett åskådligt uttryck bringade de moderna författningarnas egendomliga väsende och klart framstälde det rättsliga sambandet mellan de enskilda företeelserna, kan, säger Gerber, den tyska statsrätten ernå sin vetenskapliga sjelfständighet och grunden läggas till en riktig juridisk deduktion.

Det är dessa grundtankar, som kommit till uttryck i hans nyssnämnda arbete, hvilket likväl icke afser att vara en framställning af gällande rätt, utan en revision af de dogmatiska grundbegreppen inom, såsom författaren uttrycker sig, den trånga ramen af grundlinierna till ett dogmatiskt system. Ungefär samma åskådningssätt, ehuru i något annan form är det i sjelfva verket, som återkommer hos Laband. I fråga om den uppgift, som förelegat honom, yttrar denne nämligen att det numera, sedan den tyska förbunds- och riksförfattningen, ifrån att hafva varit ett stridsämne emellan motsatta politiska strömningar, är vorden den gemensamma grundvalen för alla partier och deras strider, har blifvit af vigt att lära känna denna författning sjelf, dess hufvudprinciper och de slutsatser, som af dem äro att härledas, med andra ord, att vetenskapligt beherrska de nyskapade rättsbildningarna. Allteftersom arbetet på författningens inre fulländning och på dess genomförande fortgår, grena sig, säger Laband, de offentliga rättsförhållandena allt rikare och friare, det blir allt svårare men på samma gång ock allt vigtigare att i företeelserna på det offentliga rättslifvets område fasthålla de enhetliga grundsatserna och de ledande principerna; till och med genom praxis uppstå till outtömlighet nya spörsmål och

trifvel, hvilka måste lösas, icke efter politisk önskan eller politisk makt, utan efter principerna i bestående rätt. När derföre Tysklands nygestaltning fullbordats, gäller det, fortfar Laband, att till medvetande bringa hvari detta sakförhållande består, hvad för ett resultat detta åvägabragt. Men detta är en uppgift, som tillhör rättsvetenskapen. Med blott och bart en sammanställning af lagparagrafernas innehåll under vissa öfverskrifter kan uppgiften likväl ej lösas, likaså litet som genom ett bifogande af referat utaf motiven till lagförslagen och utaf riksdagsförhandlingarna. Dertill fordras fastmer analys af hithörande rättsförhållanden, fastställandet af dessas juridiska natur och att igenfinna de allmänna rättsbegrepp, under hvilka dessa äro att hänföras. Man får ej sätta sig öfver denna uppgift under föregifvande, det den tyska riksförfattningen vore så säregen, att den ej skulle passa under någon af de förut kända begreppskategorierna. Säreget för denna författning, liksom för hvarje konkret rättsbildning öfverhufvud, är endast det sätt, på hvilket de allmänna rättsbegreppen äro använda och med hvarandra förbundna, hvaremot skapandet af ett sådant rättsinstitut, som rakt ej skulle kunna hänföras under något högre eller allmännare rättsbegrepp, är likaså omöjligt som uppfinnandet af en ny logisk kategori eller uppkomsten af en ny naturkraft. Det kan, säger Laband, vara svårt att hos en ny företeelse på rättslifvets gebit bestämma, af hvilka juridiska element dess rättsliga väsen är sammansatt; men den vetenskapliga behandlingen af rätten består just uti att icke blott beskrifva företeelserna på rättslifvets område utan ock förklara dem och återföra dem till allmänna begrepp samt att derefter ur de sålunda funna principerna utveckla de ur desamma med logisk nödvändighet härflytande slutsatserna samt ådagalägga öfverensstämmelsen med de faktiskt bestående inrättningarna och lagarnes bestämmelser.

Vid försöket att på detta sätt behandla tyska rikets staterätt finner Laband författningsrätten hafva ett nära sammanhang med öfriga grenar af rättsvetenskapen, namneligen straffrätten, och vidare att på statsrättens gebit en mängd rättsbegrepp återkomma, hvilka väl hafva funnit sin veten-

skapliga bestämning och utbildning på *privaträttens* område, men hvilka icke dess mindre till sitt väsende äro icke af specifikt privaträttslig natur utan allmänna rättsbegrepp. Endast det är riktigt, att de måste renas från hvad som uti kännetecknen på dem är specifikt privaträttsligt. Att helt enkelt öfverföra privaträttsliga begrepp och regler på statsrättsliga förhållanden för ej till en riktig uppfattning af de senare: den "civilistiska" behandlingen af statsrätten är enligt hvad Laband uttryckligen framhåller förvänd. Men detta är ej liktydigt med *en juridisk* metod; och i det man vill undvika de privaträttsliga begreppen stöter man rättsbegreppen öfver hufvud för pannan, för att ersätta dem med filosofiska och politiska betraktelser. I allmänhet anser Laband den vetenskapliga behandlingen af privaträtten hafva vunnit ett så stort försprång framför öfriga rättsdiscipliner, att dessa ej behöfva sky att lära af sin till större mognad hunna syster; och han uttalar särskildt sin öfvertygelse, att man beträffande i synnerhet den tyska riksrättsliga litteraturen mindre behöfver frukta en civilistisk än en ojuridisk behandling af densamma.

Vi hafva till en stor del ord för ord återgifvit Labands förord, emedan detsamma är betecknande för den vetenskapliga riktning han inslagit, delvis ock antyder å ena sidan den oppositionela ställning, i hvilken han anser sig stå till vetenskapliga medarbetare, samt å andra sidan frändskapen emellan honom sjelf och Gerber, en frändskap, som den förre, alla skiljaktigheter oaktadt, uppenbarligen sjelf vidkännes; och vi hafva trott att en kortfattad redogörelse för det utmärkande för i fråga varande riktning skulle kunna gifva en föreställning om huru man kan tänka sig behandlingen af statsrätten såsom en rent juridisk vetenskap. Icke så, som ville härmed vara sagdt, att det rätta nu blifvit träffadt. För djerft vore det helt säkert att påstå det frågan om juridisk konstruktion i statsrätten härigenom vore löst. Kanske skall det dröja länge innan det afgörande ordet beträffande metoden i denna vetenskap kan uttalas. Men vi tro, att i fråga varande vetenskapliga riktning verkeligen får betraktas såsom betecknande en betydelsefull brytning inom

den tyska staträtten, den der möjligen kan komma att utöfva sitt inflytande utöfver Tysklands gränser; och det är ur denna synpunkt, samt då densamma sjelf förelagt sig uppgiften att söka genomföra en strängt juridisk metod i staträtten, nämnda riktning måhända kan påräkna intresse äfven bland denna tidskrifts läsare. Naturligtvis kan det ej komma i fråga att följa de ofvannämnda författarnes framställningar från institut till institut utan endast att ur desamma meddela hvad som företrädesvis synes karakteristiskt för den i fråga varande uppfattningen och särskildt upplysande i det afseende, som ofvan antydts.

Ur rättsvetenskapens allmänna läror erinra vi att begreppet rättighet betyder en rättsligt, d. v. s. af samhällsordningen erkänd viljemakt, och vidare att en rättighet nödvändigt förutsätter någon som har densamma, d. v. s. ett rättssubjekt, som i enlighet härmed måste vara ett af vilja förmöget väsende, en person. Då emellertid äfven föreningar, stiftelser m. m. af rätten behandlas såsom om de hade rättigheter, således såsom rättssubjekt, har man, för att uttrycka nämnda förhållande, tillskrifvit dem *juridisk personlighet.* Vi inlåta oss icke nu på den omtvistade frågan om begreppet juridisk person, anhålla i stället att senare få för egen del, i sammanhang med några ord beträffande det hufvudsakliga af förevarande fråga, i korthet beröra äfven den om juridiska personer, såvidt den sistnämnda eger gemenskap med den förra. Här hafva vi blott velat erinra om det sammanhang, hvari man vanligen, åtminstone enligt den uppfattning, till hvilken Gerber synes bekänna sig, ställer begreppen rättighet, vilja och juridisk person eller rättssubjekt. Enligt såväl *Gerber* som *Laband* utgör nämligen uppfattningen af *staten såsom en juridisk person* utgångspunkten och förutsättningen för hvarje juridisk konstruktion i staträtten.

Att betrakta staten sålunda är visserligen icke något för Gerber och Laband egendomligt; tvärtom förekommer sådant äfven hos andre staträttslärare, hvilka icke bekänna sig till samma riktning. Hvad som för de förre är betecknande är det sätt, på hvilket begreppet juridisk person kommer till användning inom, samt ger grund och gestalt åt den juridi-

ska konstruktionen af statens rätt; det är ock härutinnan som Gerber samt Laband stå i afgjord motsats särskildt till en mycket allmänt hyllad, den s. k. organiska statsteorin.

Det är bekant att man till grund för statsrättsliga system lagt uppfattningen af staten såsom *organism.* Också Gerber — ty det är egentligen han som sökt belysa skillnaden emellan en juridisk betraktelse af staten och den, som tillhör de andra grenarne af vetenskapen om staten, medan Laband så godt som uteslutande är upptagen af den rättsliga konstruktionen — också Gerber tillägger denna uppfattning sin betydelse, nämligen för den filosofiska och politiska statsbetraktelsen. Då det för dessa gällt att fatta statens eget inre väsende och att framhålla dess rätt såsom den högsta rättsordningen för det om sin enhet och om sina kulturuppgifter medvetna folket, erbjöd sig, säger Gerber, den i ordet organism liggande tankeformeln såsom ett medel att tydliggöra detta statens väsende. Med nämnda, ursprungligen från naturvetenskapen hemtade och derifrån till det sedliga lifvets område öfverflyttade samt i enlighet med dettas kraf modifierade begrepp har man nämligen i frågan om staten valet uttrycka: att staten är en enhetlig gemenskap med sjelfständig, inre utvecklingskraft; att den såsom ett helt är grundad i en egen ursprunglig tanke och, stadd i en beständig fortbildning, fulländar sig i sig sjelf och i sina delar i enlighet med sin bestämmelse; att dessa enskilda delar äro de i en ömsesidig inverkan på hvarandra arbetande lemmarne, hvilka visserligen icke, såsom i naturorganismerna, osjelfständigt, utan sjelfmedvetet hafva sin grund i en egen centralpunkt; samt att statens framåtskridande, d. v. s. den fortgående utvecklingen af dess idé beror på dess delars egen och samverkande lifskraft, icke, såsom ett mekaniskt hjulverks gång, på en kraft, som kommer utifrån. Men med allt detta äro begreppen organism och organer dock endast sinnebildliga sådana, de der väl tjena till att åskådliggöra för de filosofiska och politiska statsvetenskaperna vigtiga sanningar, men ej gifva en uttömmande föreställning om staten ens ur denna synpunkt, än mindre kunna tjena till en *rättslig* karakteristik af den-

samma. För den juridiska konstruktionen af staten och dess delar gäller det nemligen, på samma sätt som för hvarje juridisk konstruktion, att uppvisa och begränsa viljeförhållanden. Likasom i privaträtten så är detta, och ingenting annat än detta, också i statsrätten uppgiften för det juridiska arbetet; och för denna uppgift är beteckningen af staten såsom en organism fullkomligt värdelös. Den är endast en bildlig skildring och beskrifning af det naturliga sakförhållande, som den juridiska betraktelsen förutsätter, af den naturliga grundval, på hvilken konstruktionen af de i rättsligt afseende relevanta statliga viljeförhållandena bygges; och sin utgångspunkt kan den juridiska konstruktionen af staten finna blott i den tanken, att i det såsom organism uppfattade statsväsendet innebor en egen viljeförmåga, en egen personlighet (*Gerber* Grundzüge p. 215).*)

Det anförda vinner ytterligare belysning af hvad Gerber på särskilda ställen yttrar om rättens och rättsvetenskapens ställning till förhållanden på det sedliga lifvets område. Han betonar i sådant afseende vigten af att göra sig reda för rättens funktioner öfver hufvud och gränserna för desamma samt hänvisar särskildt till familjen och äktenskapet. (Grundzüge p. 3). Här vore det omöjligt att uttömma äktenskapets väsende genom en blott sammanställning af de rättssatser, som beröra detta lefnadsförhållande, och den juridiska betraktelsen kan derföre, utom för utvecklingen af de förmögenhetsrättsliga verkningarna af denna förening, gå endast obetydligt längre än att fastställa de yttre linierna af makarnes personliga rättsförhållanden, men deremot icke för sig ställa uppgiften att öfverföra hela fullheten af de ur dessas inbördes ställning till hvarandra framgående relationerna i rättsliga former (*Gerber* System des Deutschen Privatrechts § 223). I visst afseende analogt härmed förhåller det sig med den juridiska betraktelsen af staten. Att en stat finnes till; att ett folk i densamma funnit denna be-

*) De i det följande förekommande citaten af *Gerbers* skrifter hänföra sig, der ej annat förhållande uttryckligen anmärkes, till hans ofvananförda Grundzüge eines Systems des Deutschen Staatsrechts, 2:dra uppl. Leipzig 1869.

stämda organisation; att dess hela lif såsom ett gemensamhetligt helt utvecklar sig i denna bestämda riktning; att statsmakten söker nå just dessa särskilda mål för främjandet af sedlig, andlig och ekonomisk odling, — allt detta är företeelser, hvilkas betydelse går utöfver gränslinierna för rättsgebitet, liksom den rättsliga betraktelsen ej har det till sin uppgift att undersöka statens hela fysiologi, såsom Gerber uttrycker sig. Rätten åtnöjer sig med att underkasta en del af det rika kulturämnet sin bestämning, ehuru denna del, *såsom just innehållande lifsvilkoren för staten*, intensivt är högst betydande *). Då nu juristen af det sedliga lifvets gestaltningar till föremål för sin pröfning gör endast deras rättsliga förhållande, är han fullt medveten af att han har att beskrifva blott en sida af taflan, att hans begreppsbestämningar hänföra sig till företeelser, hvilkas ursprung och innehåll hänvisa på en inverkan af sedliga makter och derföre ej kunna uttömmas af den juridiska betraktelsen. I enlighet härmed vet sig ock *statsrätten* såsom vetenskap inskränkt till sitt särskilda arbetsfält och på samma gång skild från alla andra grenar af *statsvetenskapen*, men hon väntar frukt af sitt arbete blott genom att fullkomligt medvetet hålla sig till sitt eget område (Grundzüge p. 3., p. 212 ff.).

Då staträtten nu ur denna rättsliga synpunkt betrak-

---

*) Vi tillåta oss lägga särskildt eftertryck på det sistanförda, emedan vi anse den juridiska betraktelsen af staten icke hafva *samma* jemförelsevis inskränkta uppgift, som den juridiska betraktelsen af familjen och äktenskapet, om man nemligen afser från de förmögenhetsrättsliga förhållandena. Det har sin riktighet hvad *Gerber* (System des deutschen Privatrechts § 223 not. 1) säger näml. att det vore omöjligt att uttömma äktenskapets väsende genom en blott summering af de torftiga rättssatser, som beröra den yttre periferin af detta lefnadsområde, och att dessa satser öfverhufvud erhålla en betydelse genom den föreställningen, att bakom dem stå ännu vida mera omfattande sedliga pligtförhållanden. I fråga om staten vore det deremot säkerligen icke riktigt att påstå, det den rättsliga betraktelsen stode i samma underordnade förhållande till den etiska, som i fråga om familjen och äktenskapet; och det är till förebyggande af denna uppfattning samt emedan vi, på grund af ofvan anmärkta uttryck, hålla före att Gerber sjelf ej vill drifva jemförelsen ända derhän, som vi tillåtit oss betona detsamma.

tar staten, finner hon honom i skilda riktningar verksam för lösandet af sina uppgifter, alltså handlande, utöfvande en bestämd makt. För att rättsligt bestämma detta af enhetlig handling mäktiga samväsende har juridiken utvägen att bekläda detsamma med egenskapen af personlighet, ett allmänt medel för juridisk konstruktion, hvilket, såsom det för andra ändamål användes i privaträtten, af staträtten kan begagnas för att gestalta den rättsliga formen för den statliga handlingsmakten (Grundzüge p. 219). Men detta är icke här, såsom stundom i privaträtten, något för sjelfva saken och verkligheten främmande eller godtyckligt; då man säger att staten är en juridisk personlighet — hvilket enligt Gerber vill säga att den är förmögen af en *vilja* — så har man ej *fingerat* åt honom en vilja, hvilken icke funnes till. Staten är nämligen icke blott ett abstrakt begrepp, utan ett väsende med naturlig grundval i folket, d. v. s. staten är till för detta folks skull, han framställer just folket i dess politiska gestaltning. Folket åter är icke blott och bart summan af de vid hvarje tidpunkt lefvande menniskorna, utan ett i historisk gemenskap andligt förbundet helt, hvaraf hvarje generation endast är den på sin tid sig uppenbarande företeelsen. Det är nu folket i denna mening, som i staten och genom staten kommer till rättslig enhet, och det är det sålunda uppfattade folkets sedligt enhetliga kraft, icke en mekanisk sammanfattning af flere enskilda viljor, som utgör den statliga viljemakten, statsmakten. Derföre är uppfattningen af staten såsom juridisk personlighet, enligt Gerber, i sjelfva verket endast ett uttalande af hvad som faktisk i statens naturliga anläggning är förhanden (Grundzüge p. 19 f., 219 f.).

Om nu Gerber sålunda uppfattar staten såsom juridisk person, så vill han å andra sidan på det bestämdaste betona det säregna för denna person till åtskillnad från privaträttens. Dennas juridiska personers vilja kan hafva endast ett förmögenhetsrättsligt innehåll; statens viljeförmåga har deremot det rikaste innehåll, som rätten förmår gifva. Dess viljemakt är makten att *herrska*, och detta är just hvad man kallar statsmakten (Grundz. p. 2 f.).

Den första användning Gerber gör af begreppet juri-

disk person, tillämpadt på staten, är för att bestämma hvad som utgör föremålet för statsrätten såsom vetenskap. Föremålet för statsrätten är nemligen den staten såsom sådan tillkommande rätt. Liksom nu den enskildes viljemakt är hans rätt — med hans rätt förstår man just hans viljemakt — så är statens viljemakt, statsmakten, dess rätt. Statsrätten har derföre statsmakten till föremål och besvarar främst frågan: hvad kan staten såsom sådan vilja, med andra ord, hvilka äro gränserna för statsmakten? Af svaret på denna fråga framgår medborgarens rättsliga ställning. Vidare: emedan staten är en juridisk person, måste han, såsom hvarje sådan, hafva fysiska personer till representanter, genom hvilka han handlar. De organ, uti hvilkas handlande statsmakten yttrar sig såsom verksam, samt de rättssatser, som gälla med afseende å bildandet af dessa organ, utgöra således innehållet af en annan afdelning utaf statsrätten. En följande har till föremål de former uti hvilka staten rättsligt yttrar sin vilja; och slutligen höra hit de inrättningar och rättsmedel, som åsyfta skydd för statsrättsliga förhållanden (Grundz. pp. 3 ff., 229 ff.).

Endast detta hör enligt Gerber till statsrätten. Härmed äro, såsom redan förut framhållits, alla filosofiska och politiska betraktelser ur statsrättens system uteslutna; men icke allenast dessa. Äfven inom den egentliga s. k. offentliga rättens område blir härigenom åt statsrätten ett eget begränsadt gebit utstakadt, och åtskilligt, som hittills i statsrättsliga system behandlats såsom till statsrätten hörande, till förvaltningsrätten, såsom en från statsrätten principielt skild vetenskap, hänvisadt, medan statsrätten behåller blott de rättssatser och rättsinstitut, som omedelbart hänföra sig till statens viljemakt. För den rättsliga betraktelsen af den statliga verksamheten, då denna uppträder såsom verkställande makt eller förvaltning, erbjuder denna verksamhet nemligen enligt Gerber tvänne alldeles skilda sidor. Den ena har afseende på frågan genom hvilka organ och i hvilka former staten får låta en viss yttring af sin makt ske. Lösningen af denna fråga hör statsrätten till alldeles på samma sätt som frågan genom hvilka organ och i hvilka former statsmakten yttrar sig såsom lagstiftande; emedan detta allt hän-

för sig till statens fundamentala lefnadsordning. Den andra sidan, eller frågan *hvad* statsmakten i sin förvaltande verksamhet har att i hvarje fall göra, är deremot något som ligger utanför statsrätten. Den omständigheten, *att* en rättslig ordning på detta område af staten skapats, utgör likalitet någon anledning att föra densamma till statsrätten, som innehållet af strafflagen och af processlagarne, ehuru produkter af statsmaktens verksamhet och likaledes hörande till jus publicum, af statsrätten upptagas. Det för begränsningen af statsrättens innehåll afgörande är huruvida en rättssats omedelbart hänför sig till statens viljemakt eller icke; deremot är det icke den synpunkten, att statsmakten på ett eller annat sätt är verksam, som vetenskapligen beherrskar förvaltningsrätten eller straff- och processrätten. Sin principiela medelpunkt hafva sistnämnda vetenskaper en hvar i sin särskilda ändamålsbestämning. Förvaltningsrätten särskiljer sig alltså, på samma sätt som straff- och processrätten, till en egen disciplin af den offentliga rätten (Grundz. pp. 3 ff., 232 ff.).

Det bör här uttryckligen påpekas att en rättslig karakteristik af begreppet förvaltning icke är gifven med det ofvansagda. Vi torde längre fram få tillfälle att i korthet meddela *Labands* analys af detsamma, hvilken analys han, från början till slut trogen sin uppgift att juridiskt konstruera hvarje rättsinstitut, anknyter vid begreppet *rättsärende*, utan att dock låta de handlingar, som konstituera statens förvaltande verksamhet, sammanfalla med eller gå upp i de handlingar, som äro rättsärenden. Vi kunna ej här inlåta oss på denna fråga. För tillfället har det blott gält att framhålla — hvad som Gerber sjelf lägger den största vigt på — att af den offentliga rättens område den del särskiljes för statsrätten, som utgör det grundbestämmande för statsmakten, dess funktioner och formerna för dess yttringar, att statsrätten sålunda kommer att utgöra ett vetenskapligt d. v. s. af en enhetlig tanke bekerrskadt system, och att möjligheten härtill såväl som beskaffenheten af detta system blifvit gifven genom uppfattningen af staten såsom juridisk person.

Af hvad Gerber i sin *inledande afdelning* vidare upptager nödgas vi förbigå det öfriga och endast antydningsvis

nämna att han här behandlar frågan om huru staterättsliga rättssatser, rättsinstitut och rättigheter uppkomma, hvarvid bl. a. frågan huruvida *jus consuetudinarium* är en rättskälla i staterätten och den om de olika sätt, på hvilka offentliga rättigheter kunna förvärfvas, af honom beröras*). Vi öfvergå i stället genast till den del i systemet, som behandlar läran om *statsmakten* och främst till frågan om dess allmänna karakter.

Statsmakten är, såsom redan af det föregående framgår, en såsom person tänkt organisms viljemakt; dess existens och natur bero icke på någon öfverläggning eller en godtycklig bestämning utan äro af naturen gifna. Men undersökningen af statens natur och väsende är en uppgift icke för juridiken utan för den filosofiska etiken, hvars resultat den förra har att såsom sin förutsättning upptaga. För den juridiska betraktelsen af vigt är blott den rättsliga yttringen af denna statens viljemakt, näml. att den *herrskar*, hvilket betyder att staten för fullföljandet af sina uppgifter yttrar en alla dess medlemmar förbindande vilja. Deruti att denna makt är verksam blott för statliga uppgifter ligger, att densamma icke är absolut och förutsättningslös, såsom den privaträttsliga viljemakten, samt att herrskandet motsvaras endast af lydnad för den allmänna rättsordningen **).

---

*) Enligt Gerber kan sådant i den moderna staterätten ej ske genom *häfd*, nemligen i den mening, att en offentlig rättighet, som förut i en stat ej funnits till, skulle kunna på detta sätt substantielt begrundas. Annat är förhållandet med förvärfvandet af rätt *till* en offentlig rättighet, hvilken såsom sådan redan består, i och för sig såsom konungamakten, eller i förening med en privaträttslig förutsättning sådan som t. ex. besittningen af en jordegendom. I sammanhang härmed egnas ock några ord åt den icke ovigtiga frågan om hvilken rättsverkan det faktiska innehafvandet (besittningen) af en rättighet kan ha i statsrätten. Gerber bestrider att man skulle kunna, såsom ofta sker, uppställa en allmän teori öfver fakta, såsom källa till rättigheter, en teori som enligt Gerber helt och hållet skulle betaga staterätten dess rättsliga karakter, hvarföre han ehuru endast i korthet anger hvad som i denna teori enligt hans åsigt låter försvara sig, nämligen att statshandlingar, som i och för sig icke äro rättsgiltiga, under vissa omständigheter senare kunna utan särskildt åtgörande få sådan karakter.

**) Jfr hvad längre fram säges om gränserna för statens makt.

Den statliga makten är den *högsta* i folket; — på denna omständighet samt öfvertygelsen om dess oemotståndlighet beror just dess verksamhet — men den är icke detsamma som *suveräniteten;* det sistnämnda begreppet betecknar blott en *egenskap* hos den *fullkomliga* statsmakten, den att en statsmakt är oberoende af en utom densamma stående sådan. Vi betona ordet: fullkomlig, emedan Gerber framhåller att statsmakten, för att motsvara sin idé, d. v. s. för att i sanning framställa ett folks sedligt enhetliga vilja, måste vara så beskaffad, att den hemtar motiven till sitt handlande icke i en utom sig stående högre makt utan finner dem hos sig sjelf (Grundz. p. 22); men vi anse oss tillika böra påpeka att frågan hurudan statsmakten *bör* vara, för att motsvara sin idé, synes oss icke vara en juridisk fråga. Det enda, som för den juridiska betraktelsen är af vigt, är fastmera huruvida begreppet suveränitet, d. v. s. oberoende af en högre statsmakt, är ett *essentiale*, ett väsendtligt kännetecken för begreppet statsmakt eller icke, med andra ord om till begreppet stat — hvilket innebär att den förening, som betecknas såsom stat, är subjekt för höghets eller herrskarerättigheter — nödvändigtvis hör att detta subjekt är suveränt. Frågan om suveräniteten kommer senare till tals och förbigås derföre nu, likaledes den beryktade om statsmaktens delning, hvilken Gerber naturligtvis betraktar såsom längesedan afgjord och endast från sin ståndpunkt i korthet berör.

Frågorna om karakteren af statsmakten i de tyska staterna samt om den rättsliga karakteristiken af de olika yttringarna utaf statsmaktens verksamhet (lagstiftning, förvaltning, domaremakt), behandlas af Gerber i detta sammanhang. Äfven af dem nödgas vi, för att senare ur *Labands* framställning kunna meddela åtminstone några enskildheter, utelemna det mesta*) och framhålla en-

*) Till förebyggande af ett missförstånd, hvartill ofvanstående kunde ge anledning, det nemligen att all annan statlig verksamhet än lagstiftning och domaremakt af Gerber skulle uppfattas blott såsom förvaltning i betydelse af verkställande af lagarne, torde vi dock böra nämna, att han anser det för det *juridiska* intresset vara nog att indela all statsverksamhet, som icke är att till lagstiftning hänföras, uti förvaltning och

dast hvad Gerber yttrar mot uppfattningen af lagstiftningen, m. m. såsom "höghetsrättigheter" i den meningen, att de vore ett slags förvärfvade rättigheter, de der skulle tillkomma den jemte dessa rättigheter sjelfständigt tänkta staten såsom deras subjekt, och hvilka dessutom, såsom några göra, kunde betraktas såsom "väsendtliga", "oförytterligare" höghetsrättigheter, i motsats till de "oväsendtliga," specielt regalen. Dessa s. k. höghetsrättigheter äro emellertid enl. Gerber alls icke några rättigheter, de äro statsmakten sjelf, rättare yttringar af statsmakten, hvars olika verksamhetsformer systematiseras i dessa begrepp. Regalen åter bero derpå, att staten förbjudit de enskilde samt principielt förbehållit sig sjelf vissa handlingar, som utgöra förutsättningar för förvärfvandet af privaträttigheter, och hvilkas företagande eljes skulle stått i individernas fria skön. Häraf följer att det är orätt att på något sätt förbinda begreppen höghetsrätt och regal. Uti dem finnes hvarken något likartadt eller någon motsats, som skulle erbjuda synpunkter för en klassifikation; de stå i intet logiskt sammanhang med hvarandra. (*Gerber* Grundzüge p. 25 f.; System des deutschen Privatrechts § 67).

En bland de vigtigaste frågor för statsrätten är deremot den om gränserna för statens makt, som Gerber härefter behandlar. Det har redan förut blifvit framhållet att statsmakten icke är en absolut viljemakt. Den skall tjena blott statens ändamål, är till endast för detsamma. I detta ändamål innehållas således de naturliga gränserna för området för dess verksamhet. Ett försök att teoretiskt bestämma statsändamålet skulle dock kunna röra sig blott inom högst

---

domaremakt (*richterliche Thätigkeit*, såsom det sakenligare heter på tyska). Uti såväl lagstiftning, som förvaltning och domaremakt uppträder samma statsmakt, den är blott på olika sätt verksam gentemot de olika uppgifterna i statslifvet. Huru beskaffad denna verksamhet än må vara och hvilka, statens makfullkomlighet afspeglande, handlingar den än må företaga, alltid måste denna statsverksamhet, betraktad ur rent juridisk synpunkt, kunna hänföras till någon af dessa tre *grundformer*, af hvilka förvaltningen innesluter vida mera än blott verkställighet. Deremot erkänner Gerber det berättigade uti att ur andra statsvetenskapliga synpunkter, än de juridiska, på annat sätt beteckna och systematisera de särskilda yttringarna af statsmakten (Grundz. p. 28 ff., 66 f.).

allmänna föreställningar och endast ganska obestämdt angifva de gränser, der den på fullkomnande af det sedligt gemensamhetliga lifvet riktade statsviljans område upphör, och den individuela frihetens vidtager. Också är att märka, det olika folk ställa ett olika mått af anspråk på statsmakten, alltefter som deras sedliga anlag mer eller mindre ger anledning till att vissa gemensamma intressen i folkets lif tillfredsställas utan statens medverkan. Hos ett lifskraftigt folk är det också endast sällan af nöden att gå tillbaks till den allmänna teoretiska åsigten för att i ett enskildt fall bestämma gränserna för statsmakten, enär ett folks föreställning deröfver i lagstiftningen funnit och allt fortfarande finner sitt praktiska uttryck, detta naturligtvis i så mycket högre grad, ju mer statsförfattningen tillägger folket sjelft en inverkan derpå. En stor del af statens lagar kunna nämligen betraktas äfven från den synpunkt, att jemväl måttet af statsmaktens inverkan genom dem är rättsligen faststäldt.

Vi hafva så godt som ordagrannt återgifvit Gerbers yttrande i denna del, emedan vi ej äro visse på att hafva riktigt uppfattat honom, och emedan Gerber i den senare upplagan af sitt arbete säger att just dessa yttranden synas hafva undgått *v. Mohl,* då denne i en polemik framhåller det såsom en af de stora grundbristerna i det Gerberska systemet, att Gerber ej sökt bestämma statsändamålet. För vår del kunna vi ej undgå att anse Gerbers framställning härutinnan behäftad med en tvetydighet, som ökas af följande yttrande i en not. Han säger nämligen: "deri, att de naturliga gränserna för området för statens verksamhet finnas i statsändamålet, ligger, att statsmaktens sträckande utöfver dess sedliga ändamål och det henne tillhörande området är ett missbruk af statsmakten. Statsmakten är visserligen dynamiskt den högsta makten i folket, men rättsligt består hon blott inom sin ändamålsbestämningssfer eller, med andra ord, blott inom området för sin rättsliga existens har statsmakten den högsta makten till sitt förfogande". Det synes oss ligga nära till hands att häraf draga följande slutsats: Efter gränserna för statsmakten äro bestämda genom dess ändamål och

statsmakten *rättsligt* består blott inom ändamålsbestämningens område, så måste det ju vara en uppgift för den juridiska vetenskapen att fastställa detta ändamål för att sedan kunna fastställa gränsen emellan statens rätt och den enskildes. Detta skulle emellertid tvärt strida emot Gerbers hela åskådningssätt, och vi tro att den riktiga meningen med dessa yttranden blir klar om man ställer den privaträttsliga och den staträttsliga herrskaremakten mot hvarandra samt gör sig reda för hvaruti skillnaden emellan dem består*). Lifegenskapen och slafveriet äro exempel på en sådan makt öfver en individ, att dennes hela personlighet varit gifven till pris åt en annans vilja. Slafven har behandlats såsom sak, ej såsom person, hans egare har haft en *sakrätt* till honom. Annat är förhållandet med den statliga herrskaremakten. Denna består blott för ett visst ändamål, statsändamålet. Deruti, att den består för ett visst begränsadt ändamål, ligger just att det hör till statsmaktens natur och begrepp att vara begränsad, att icke sträcka sig öfver hela personen. Hvilket detta ändamål är kommer ej rättsvetenskapen vid; hvarje folk har i sin lagstiftning uttalat sig om detta statsändamål; hvad som för rättsvetenskapen är af vigt är, *att* ett sådant finnes och *att* statsmakten således är till sitt begrepp och väsende begränsad. Frågar man åter *hvad det är*, som utgör gränsen för statsmakten, så är svaret *lagstiftningen*, dock icke här blott de lagar, som särskildt ha till uppgift att garantera medborgaren en viss frihet i handling, utan lagstiftningen i sin helhet, d. v. s. medborgarens underkastelse under statsmakten är en lydnad mot rättsordningen, hvilket alltid bär karakteren af en viss begränsning, så att aldrig hela personligheten kan vara gifven till pris. Då nämligen en statsmakt rättsligt finnes till blott inom rättsordningen, eger den sistnämnda, bland annat, äfven den betydelse, att måt-

*) Jfr äfven *Gerber* Ueber Oeffentl. Rechte, p. 75 f. I detta arbete hade Gerber visserligen icke ännu konstruerat staten såsom juridisk person och kunde följaktligen ej heller tala om en statens vilja. Men då han i stället talar om monarkens, d. v. s. statsrepresentantens *statsrättsliga* viljande såsom motsats till det privaträttsliga beherrskandet, synes detta upplysande i fråga om Gerbers betraktelsesätt.

tet af statsmaktens ingripande genom densamma är faststäldt. Detta må blott icke förstås i den meningen, att statsförfattningen i inskränktare betydelse skulle utgöra en begränsning af statsmakten, emedan sådant, såsom Gerber säger, skulle innebära att statsmakten vore något sjelfständigt, utanför författningen stående, som skulle liksom tyglas af denna, utan så att statsmakt, statlig viljemakt är blott hvad som i lag, eller i enlighet med lag kommer till uttryck. Uti allt, som står på andra sidan om lagstiftningens bestämningar, är medborgaren oberoende af statsmakten, icke underkastad statlig viljemakt, helt enkelt emedan en sådan icke finnes till på andra sidan om gränserna för detta område. När *von Mohl* uti sin polemik mot Gerber i *Aegidis* Zeitschrift I s. 368 anför Gerbers uppfattning af statsrätten och citerar dennes ord att statsrätten har att bland annat besvara frågan: "hvad *kan* staten såsom sådan vilja?", synes Mohl sätta i fråga huruvida *kan* här icke är liktydigt med *får*. Ur det ofvansagda framgår att sådant ej kan vara Gerbers mening. För honom är den juridiska personligheten, staten, icke en personlighet, som *kan* vilja allt möjligt, men på hvilken rätten lagt vissa band, så att den *får* vilja blott något visst, utan denna personlighets vilja eller viljemakt — ty för staten är på statsrättens område vilja och viljemakt detsamma — är begränsad, det finnes ingen statsvilja på ett annat område än det, på hvilket statliga organ enligt positiv rätt kunna handla. Uppträda de handlande utöfver detta område, eller sker deras handling till innehåll eller form ej enl. lag, så är det icke statsviljan, som genom dem yttrar sig, utan deras egen enskilda. — Vi upprepa dock, att vi icke med visshet kunna påstå, det Gerber skulle i denna deduktion erkänna sin egen tankegång. För egen del öfvertygade om att det ej hör den *juridiska* betraktelsen till att söka utreda statsändamålet, hålla vi före att den allmänna bestämning af gränserna för statsmakten, som det här gält att fastställa, enkelt och naturligt låter härleda sig ur uppfattningen af staten såsom juridisk person, hvilket enligt vår mening betyder endast det, att staten *af rätten behandlas* såsom rättssubjekt, här såsom subjekt eller kanske nogrannare såsom det enda subjektet för

högheträttigheter, hvaremot beteckningen af staten såsom ett af vilja förmöget väsende synes oss icke sakenlig utan i sig innebärande fröet till misstag och otydligheter. Det närmare härom måste dock lemnas till längre fram.

Det föregående afsåg endast en allmän gränsbestämning. Det ges emellertid, enligt Gerber, en mängd intressen af den beskaffenhet, att en begränsning af statsmakten gentemot dessa är af särskild vigt. Det gäller nämligen sådana förhållanden och tillstånd, med afseende å hvilka ett ingripande af statsmakten skulle kännas såsom en kränkning af ett folks sedliga värde samt såsom en hämmsko på dess utveckling. Vanligtvis hafva dessa intressen förut på ett särskildt sätt varit tryckta af statliga inskränkningar; och derföre hafva, då dessa band lösts och befrielsen från dem framstått såsom en dyrbar frukt af den nyare utvecklingen, de rättssatser, hvilka fastställa nämnda, folkets lif befriande inskränkningar, upptagits såsom beståndsdelar i statens grundlagar och betecknats såsom folk*rättigheter*, allmänna friheträttigheter, m. m. (samvetsfrihet, pressfrihet, församlingsfrihet o. s. v.). Några *rättigheter* i juridisk mening äro dessa emellertid icke, såsom nedanför i fråga om medborgarenes ställning i staten skall ådägaläggas. Hvad som i detta afseende är det väsendtliga är, att rättssatser, d. v. s. satser tillhörande den objektiva rätten, på ett visst sätt inskränka statsmakten och under vissa omständigheter (t. ex. i händelse en statsmyndighet öfverskrider sin befogenhet) *kunna* hafva till påföljd att en subjektiv rättighet i verkligt juridisk mening (anspråk på att en olaglig åtgärd återtages, på skadeersättning m. m.) uppstår, men under inga vilkor kan hela innehållet af sådana allmänna satser, t. ex. af dem, som röra pressfriheten, tänkas såsom innehållet af en subjektiv rätt, lokaliserad i en individs rättssfer. Dessa satser bilda blott en *begränsning* af statsmakten, obetingadt i dennas förvaltande funktion, och jemväl af statsmakten såsom lagstiftande så tillvida, att deras upphäfvande förutsätter upphäfvandet af en del utaf grundlagen (Grundz. § 17; *Laband* Staatsrecht § 15).

En ytterligare gräns för statsmakten äro de förvärf-

vade rättigheterna. Med förvärfvad rätt kan man enligt Gerber icke förstå blotta befogenheten att fritt handla på ett område, der lagstiftningen förut ej gjort några inskränkande bestämningar, icke heller hvarje enskilds rätt att taga del i fördelar, som garanteras af en lag, hvilken blott vill vara en abstrakt norm. Till begreppet förvärfvad rätt hör nödvändigt att en i lag innehållen viljemöjlighet verkligen blifvit genom en eller annan åtgärd realiserad såsom en enskild persons bestämda konkreta befogenhet, vare sig att denna åtgärd då är ett rättsärende eller något annat faktum, egnadt att begrunda rättigheter, eller en lag. Till begrundande af förvärfvade rättigheter fordras således, enligt Gerber, icke nödvändigt ett privaträttsligt *fång*; sådana kunna erhållas äfven genom lag eller öfverhetlig åtgärd *), som icke innebär ett privaträttsligt rättsärende*), eller kunna de för den enskilde framgå ur rättssatser, som bestämma ett helt stånds rättigheter. — Ofta innehålla grundlagarne uttrycklig garanti för förvärfvade rättigheter, men äfven der detta icke vore fallet, utgöra de enligt sakens natur en begränsning af statsmakten. Om staten nämligen genom en sin åtgärd skulle upphäfva en sådan rätt eller hindra dess utöfvande, så skulle han gentemot sig sjelf förneka en rätt, hvars erkännande han fordrat af andra. Obetingadt äro förvärfvade rättigheter alltså en gräns för statsmakten såsom förvaltande, men äfven för den lagstiftande äro de mer än blott ett moraliskt band, ty om också en åtgärd, som står i strid mot grundsatsen om förvärfvade rättigheters helgd, icke kan anses formelt overksam, så är och förblir den en rättskränkning. — Till detta område hör enligt Gerber äfven frågan om lagars retroaktiva kraft, om expropriation (från statsrättslig synpunkt), samt om de begränsningar af statsmakten, hvilka härflyta ur de förbundsrättsliga elementen i den tyska statsrätten, hvilket allt vi här förbigå för att egna någon

*) *Gerber* begagnar ordet privilegium, ett uttryck, som vi för dess mångtydighets skull här undvika. Gerber menar en akt af statsmakten, hvarigenom för ett bestämdt subjekt en befogenhet omedelbart grundlägges. (*Gerber* Gesammelte Abhandl. II Jena 1872 p. 470 f., äfven i Tüb. Zeitschr. 1871).

uppmärksamhet åt det kanske mest karakteristiska men ock det mest motsagda i Gerbers och Labands uppfattning af statsrätten, nemligen läran om *objekten* för det statliga herraväldet, statsborgarene, kommunerna och statsgebitet.

De naturliga underlagen för hvarje stat äro *folk* och *land.* Med folk förstår man icke blott summan af alla vid en viss tidpunkt lefvande individer, utan man fäster dervid vanligen begreppet af ett andligt sammanhållet enhetligt helt, hvaraf den på hvarje tid lefvande generationen endast är den närvarande uppenbarelsen. För folket i denna mening har staten väl den allra största betydelse, — i staten och genom staten kommer folket såsom Gerber uttrycker sig (Grundz. p. 220) till rättslig enhet — men något rättsförhållande dem emellan eger ej rum. Det är endast emellan de enskilde individerne och staten som ett sådant består, och det är derföre endast till detta förhållande den juridiska konstruktionen har att vända sig.

Hvilket är då detta förhållande? Rättsvetenskapligt måste detsamma uttryckas sålunda, att medborgaren i staten är *objekt för dess herrskarerätt.*

I tvenne afseenden kan detta betraktelsesätt synas påfallande, för att icke säga anstötligt; också har detsamma, såsom redan antyddes, från flere skilda håll rönt liflig motsägelse. Man kunde, säger Gerber sjelf (Grundz. p. 221; jfr ock Ueber oeffentl Rechte p. 76 f.), då man, vid betraktandet af den enskildes ställning i staten finner åtnjutandet af vissa medborgerliga och politiska rättigheter utgöra ett så vigtigt och i ögonen fallande moment, vara frestad att taga detsamma till utgångspunkt för den rättsliga utvecklingen af statssammanhanget; man kan vidare finna det onaturligt att sålunda beteckna menskliga personer såsom objekt för statsmakten och liksom nedsätta dem till ting i likhet med statsgebitet, och man har särskildt anmärkt att något rättsförhållande ej kan tänkas der, hvarest en berättigad står blott gentemot objekt*); äfven i privaträtten bestå sakrätterna icke

---

*) Jfr i synnerhet *Frickers* recension i Tüb. Zeitschrift f. d. ges. Staatswissensch. XXI p. 465 ff. och *Schulze* i *Aegidis* Zeitschrift I p. 424 ff.

blott i ett förhållande emellan person och sak utan deri, att alla andra personer måste respektera ett sådant förhållande.

För bemötande af den sistnämnda invändningen, hvilken för att visa ohållbarheten af den Gerberska uppfattningen på sätt och vis vädjade till privaträtten, gjorde Gerber ungefär detsamma, d. v. s. han förklarade det för ett missförstånd att vilja bestämma förhållandet mellan rättssubjekt och objekt endast med sakrätten för ögonen och påpekade att denna relation vore icke blott en sakrättslig sådan utan en allmänt rättsvetenskaplig (Grundz. p. 222). Vi erinra att det i privaträtten ges icke allenast rättigheter till ting — *sakrätter* — och till handlingar som äro föremål för *fordringsrätter*, utan ock *rättigheter till personer*, nämligen i familjerätten; och det är i enlighet härmed, som Gerber vidare säger att innehållet af rättsförhållandet emellan subjekt och objekt beror af den allmänna naturen af det rättsförhållande, hvarom fråga är, så att i den privaträttsliga konstruktionen af rättigheterna till person i familjerätten begreppet föremål eller objekt icke är att taga i samma mening som i sakrätten *). Alldeles på samma sätt i statsrätten. Betydel-

*) Läsaren igenkänner i det ofvanstående *Puchtas* uppfattning af rättigheterna och objekten för dem, till hvilken uppfattning Gerber m. fl. anslutit sig. Andre afvika, särskildt i fråga om familjerättigheterna; bland desse framhåller dock *Windscheid*, Pandektenrecht § 41, uttryckligen, ehuru hans deduktion är en annan, att äfven de sistnämnda, måste betraktas såsom rättigheter i rent juridisk mening, om ock af annan beskaffenhet än fordringsrätterna, och han hänför dem till rättigheter, hvilkas *föremål en* (främmande) *person* är. Det är härpå hufvudvigten i förevarande afseende ligger. Att rättigheten till ett ting är en annan än, icke likartad med rättigheten till person är ock den Puchta'ska uppfattningen; men liksom rättighet i hvardera fallen förutsätter ett rättssubjekt, som har en viss, af rättsordningen erkänd viljemakt, så fordrar detta begrepp ock ett *något* hvaröfver denna makt består. Emellan tingets ställning i sakrätterna och personens i rättigheterna till personer eger således den likhet rum, att de hvardera äro detta *något*, hvaröfver en af rättsordningen erkänd viljemakt finnes till, d. v. s. att de äro *objekt* för rättigheter; men *arten* af den viljemakt, som rättsordningen skyddar och erkänner, är en annan i det ena än i det andra fallet. *Derföre* betyder det ej detsamma att vara objekt för en personrätt, som för en sakrätt. — För den åsigten, att objekt för en rättighet icke är liktydigt med det, som är en annan vilja underka-

sen af det, att någon är objekt för statens herrskarerätt, får ej härledas ur hvad det betyder att något är föremål för en sakrätt, utan från innehållet af den statliga herrskarerätten; och analogin på privaträttens område är att sökas endast i familjerätten. I hvartdera af dessa fall gäller det visserligen olika sedliga sakförhållanden, hvarföre ock innehållet af rättigheterna eller maktförhållandena är olika; men uti tvänne väsendtliga afseenden eger likhet rum. För det första kan såväl vid familjerättigheterna, som vid statens rätt till medborgarens person, innehållet af rättsförhållandet icke bestämmas af parternas vilja, utan är detsamma, såsom hvilande på en organiskt sedlig grundval, på förhand af den objektiva rätten faststäldt *); och vidare härflyta ur det förhållande, som innebär rätt till en person med nödvändighet — och det är just denna sida af saken, som med afseende å ofvananforda invändning är af vigt — att den berättigade sjelf blir objekt

---

stadt, eller, såsom det här uttryckts, det hvaröfver en viljemakt består, se bl. a. *Sintenis* Civilrecht § 11, hvilken med objekt för en rättighet förstår det, som den berättigade i kraft af sin rätt vill och kan vilja, samt, hvad särskildt rättigheter i familjeförhållandena beträffar, anser någon underkastelse under en viljemakt här ej förefinnas. Man vore böjd för att anse det, som Sintenis betecknar såsom objekt för en rätt, egentligen vara dess *innehåll*, men han förklarar sig uttryckligen deremot och förstår med innehållet något annat. Emellertid eger öfverensstämmelse härutinnan mellan de från den Puchta'ska uppfattningen divergerande icke rum; se noten 2 till åberopade §.

*) Vi ha trott oss sålunda kunna utan fara för att alltför mycket aflägsna oss från Gerbers tankegång omskrifva dennes yttranden. Han säger nämligen att såväl vid familjerättens maktförhållanden, som i statens, det grundläggande *(begründende)* momentet är att söka, icke i den privaträttsliga viljans godtycke utan i rättens högre sedliga naturgrundvalar (Grundz. p. 44) och på ett annat ställe att det förbindande elementet beror icke på obligatorisk utan på organiskt sedlig grundval (Grundz. 45). Allt detta hindrar emellertid icke att rättsförhållandet kan uppkomma genom ett aftal, ehuru detta förhållande icke kan af vederbörande gestaltas efter deras behag. Aftalet kan sålunda mycket väl vara formen för uppkomsten af rättsförhållanden med en organiskt sedlig grundval, på samma gång innehållet af dessa är af den objektiva rätten noggrant bestämdt. Så i familjerätten med äktenskapet och adoptionen, så också i statsrätten med en främlings upptagande till undersåte och en statstjenares anställning i statstjenst, hvarom mera i det följande.

för en rättighet, icke alltid densamma, men i alla fall för en rättighet, som tillkommer den person, hvilken i detta rättsförhållande först betraktades såsom den en annan vilja underordnade. Sådant är förhållandet med alla rättigheter till personer; de bära alla karakteren af ömsesidighet i sig. Vore det icke så, d. v. s. skulle den person, som vi betraktat såsom objekt i ett rättsförhållande, icke tillika, i och med detta, vara äfven berättigad, vara rättssubjekt, då skulle denna person verkligen hafva nedsjunkit till rolen af ett blott objekt; men i och med detsamma skulle man ej heller mera kunna kalla en sådan rättighet för *rätt till en person* i juridisk mening, det vore en sakrätt. Rättigheterna till personer innebära således, för att det skall kunna vara tal derom, nödvändigt rättigheter å ömse sidor, rättigheter hvilka hafva sin grund i samma rättsförhållande (Grundz. § 16; samt p. 221 ff.).

Just detta är hvad som i sjelfva verket, eger rum i staträtten. Genom att medborgaren tillhör staten erhåller han en mängd de vigtigaste befogenheter, medborgerliga såväl som politiska, hvilka härflyta ur det förhållandet att han är statens undersåte, och som Gerber derföre kallar *reflexrättigheter*. Man kan ej vid den systematiska behandlingen *börja* med att konstruera dessa rättigheter, ty medborgaren har dem, såsom redan antyddes, blott derigenom att han tillhör staten. Det sistnämnda är det *principala*, det ursprungliga sakförhållandet; hvad som åter i lifvet framstår såsom det vigtigaste och mera i ögonen fallande, nämligen åtnjutandet af medborgerliga rättigheter i staten, är här, såsom så ofta, ur juridiskt *systematisk* synpunkt det *sekundära*, det vill säga, det måste behandlas såsom beroende på en annan föregående, primär förbindelse. Den omständigheten, att det statliga subjektionsförhållandet i staten egentligen har eller bör ha endast det mål och den verkan, att det begrundar en med borgerliga och politiska rättigheter utrustad existens, bör ej förleda juristen att betrakta detta senare oberoende af det, som rätteligen utgör grunden dertill (Grundz. p. 221).

I enlighet med det här anförda gäller det nu för den systematiska behandlingen af staträtten att bestämma den

elementära betydelsen af föreningen emellan staten och medborgaren. Vara förenad med eller tillhöra staten kan han emellertid ej annorlunda än att han är underkastad dess statsmakt; denna rättsliga underkastelse är det således som måste bringas till uttryck, och sådant sker genom formeln: medborgaren är genom att tillhöra en bestämd stat objekt för dess herrskarerätt, och innehållet af denna statens herrskarerätt till medborgarens person är att denne erkänner samt ställer sig statens anordningar till efterrättelse. I kraft af denna rätt fordrar staten alltså lydnad af medborgaren såväl för statens anordningar i allmänhet som då staten affordrar honom hans personliga eller ekonomiska krafter för sina ändamål. *Lydnad* *) är följaktligen medborgarens ur i fråga varande rättsförhållande framgående skyldighet mot staten (Grundz. p. 46, 222).

Blott och bart ett användande af statens herrskarerätt är hans anspråk att medborgarene skola betala skatter, göra militärtjenst, m. m. Medborgarens förpligtelse härtill är så-

*) *Laband* I p. 187 säger: *författningsenlig lydnad* och *trohet*. På skäl, som endast i annat sammanhang kunna anföras, kan man, enligt vår tanke, tillägga epitetet författningsenlig, om man menar lydnad mot statliga myndigheter; men gäller det staten så är det öfverflödigt att tillägga detta ord. Författningsenlig lydnad mot myndigheter eller i allmänhet statliga organs anordningar är näml. liktydigt med lydnad mot staten, rättare: detta senare innebär endast det förra. Hvad *trohets* pligten beträffar, så säger Laband att densamma *juridiskt* är af betydelse i sin negativa riktning d. v. s. i sig innesluter rättspligten att underlåta handlingar, som gå ut på att skada staten. Dessa handlingar äro åter enl. Labands framställning just de, som af strafflagen betecknas såsom högförräderi, landsförräderi och majestätsförbrytelser. Genom att staten belagt dem med straff har staten emellertid förbjudit dem. (Jfr *Binding*, Die Normen u. ihre Uebertretung I). Rättspligten att underlåta dem synes sålunda sammanfalla med rättspligten att lyda statens lag. Anser man åter trohetspligten kränkas icke blott genom positiva handlingar utan äfven genom underlåtenhet att, t. ex. när lag, såsom i 8 § 4 kap. M. B. sker, sådant fordrar, förrädiska stämplingar, som man vet å färde vara, afvända eller i tid upptäcka, så uppfylles äfven här denna pligt genom lydnad mot lag. På grund häraf synes det oss kunna sättas i fråga huruvida *trohetspligt* kan anses för ett juridiskt begrepp, i den meningen koordineradt begreppet lydnadspligt, att medborgarens rättspligt gentemot staten ej vore uttömmande betecknadt med det senare.

ledes icke en förpligtelse, beroende på några individuela obligationsgrunder, den är en enkel yttring af det lydnadsförhållande, uti hvilket han står. Likaledes följer ur medborgarens på anförda sätt bestämda förpligtelse gentemot staten, att han ej på en gång kan tillhöra flere stater. Detta härleder Gerber (Grundz. p. 46) visserligen endast medelbart ur rättsförhållandet i fråga. Han säger att staten i kraft af sin herrskarerätt fordrar ett allmänt hängifvande af personligheten (eine allgemeine Hingebung der Persönlichkeit), men för vår del kunna vi ej förstå detta annorlunda än sålunda: Staten fordrar lydnad utan att på förhand bestämma huru långt han sträcker sina anspråk på medborgarens person; emedan statens makt tillika är den högsta (jordiska) makt, är det ock otänkbart att en annan högsta makt, som likaledes icke på förhand bestämmer huru långt den sträcker sina anspråk på personligheten, skulle kunna bestå öfver individen; *deraf* följer, att denne ej på en gång kan tillhöra två stater. Endast i denna mening kunna vi alltså biträda nyssnämnda yttrande af Gerber; i hvarje annan synes det oss hvarken juridiskt kunna försvaras eller förenligt med de åsigter Gerber sjelf yttrat, då han förklarat att statlig makt består blott för statliga, således bestämda, begränsade ändamål, och ur detta förhållande härleder att underkastelsen under statsmakten icke är oinskränkt utan omfattar endast en sida af personligheten (Grundz. pp. 21 o. 30; Oeffentl. Rechte p. 75).

Detta är dock blott den ena sidan af saken. Såsom en rätt till person måste statens rätt, såframt denna uppfattning skall vara riktig, nödvändigt motsvaras af en rättighet, hvars objekt staten sjelf är. Att fallet verkligen är detta i fråga om statens och medborgarens ställning är uppenbart. *Derigenom* nämligen att medborgaren tillhör staten — är underkastad dess herrskarerätt såsom vi uttryckt förhållandet — har han ock rätt att af staten fordra uppfyllandet af de uppgifter staten öfvertagit gentemot dem, som tillhöra honom, och detta såväl med afseende å utlandet som inom staten, äfvensom rätt till författningsenligt deltagande i statslifvet. I medborgarens rätt innehålles alltså *a) anspråk på skydd i utlandet* och *b) rättighet till åtnjutandet af statsväsendets förmoner* i

det inre. Den vigtigaste eller rättare sagdt den för medborgarens rättsliga ställning mest betecknande sidan i förevarande afseende är hans rätt att få lefva i staten, d. v. s. inom dess område och under dess skydd. Denna omständighet åtskiljer honom från utländingen, hvilken också uppehåller sig inom staten men endast såsom *tolererad* icke såsom *berättigad*, hvilket medborgaren är. — Härtill inskränker sig dock icke hans rätt i förevarande afseende; hit hör nemligen ock, att han verkligen har ett rättsligt anspråk på, att de lagar, som för honom begrunda rättigheter eller främja hans intressen, också verkligen handhafvas till hans förmon. I enskildheter låter sig denna rätt dock lika litet upplösas, som medborgarens lydnadspligt. — Slutligen begrundar den omständigheten, att man tillhör en stat, såsom nämndes *c) rätt till författningsenligt deltagande i statslifvet* (de s. k. politiska rättigheterna). Sistnämnda rätt följer visserligen icke ur statens juridiska begrepp och väsende, sålunda att medborgareskapet nödvändigt skulle medföra äfven de politiska rättigheterna. Medborgareskapet gör det ej i hvilken stat som helst, utan endast i den konstitutionela, hvars *författningsform* kallar medborgarene till deltagande i dess lif. Men i en sådan stat eger verkeligen det förhållande rum, att den som — under förutsättning af erforderliga qvalifikationer — är eller blir medborgare i denna stat, just *derigenom* har eller erhåller rätt till författningsenligt deltagande i statslifvet. Äfven i fråga varande rätt är således en följd af medborgareskapet. (*Laband* I p. 150 ff.; *Gerber* Grundz. p. 48).

Detsamma kan deremot ej sägas om kompetensen till statsembeten, hvilken, på grund deraf att utländingar äro från sådana uteslutna, ofta räknas till de medborgerliga rättigheterna. Denna kompetens är nämligen icke någon rätt i subjektiv mening. Ingen kan göra anspråk på att bli anställd i statens tjenst. Saken är härvidlag blott den, att en objektiv rättssats på ett visst sätt inskränkt regeringen vid anställningen af statsembetsmän. Hela frågan hör således icke till läran om medborgarerätten (*Laband* I p. 156).

Till medborgerliga rättigheter har man vidare räknat de företräden statens medborgare i öfrigt åtnjuta framför

främmande, äfvensom de s. k. frihets- eller medborgerliga grundrättigheterna — enligt *Gerber* och *Laband* alldeles utan skäl. De förra hafva intet positivt innehåll. De försvinna så snart utländingar behandlas såsom statens egne medborgare; derintills betyda de endast negation af de inskränkningar eller de pålagor, främlingar äro underkastade (*Laband* I p. 149); och hvad de s. k. frihetsrättigheterna beträffar, är redan ofvanföre framhållet att de inga rättigheter i subjektiv mening äro: de hafva hvarken något innehåll eller något objekt. Saken förhåller sig fastmer sålunda: På alla de områden, der staten icke uppträdt bjudande eller förbjudande, handlar den enskilde utan vidare enligt sitt fria skön, åtnjutande sin *naturliga* handlingsfrihet. Detta gäller alldeles allmänt. När staten nu af särskilda anledningar i grundlagen på ett kraftigare sätt faststält vissa rättssatser, som angå pressen, församlingsfriheten, den religiösa öfvertygelsen m. m., så har intet annat skett, än att staten uppstält vissa normer för sitt eget (sina organs) handlingssätt, normer som hafva betydelsen af begränsningar utaf statsmakten. Då statsmaktens representanter derföre ej kunna på sådana områden hindrande uppträda, är visserligen hvarje medborgare delaktig i åtnjutandet af de förmoner, som tillvaron af dylika rättssatser hafva med sig, och de konkreta rättsförhållanden, hvilka uppstå på grund af dylika rättsatser, erkännas såsom rättsenliga samt skyddas såsom sådana; men någon rättighet i subjektiv mening har ingen härigenom. Det är icke möjligt att tänka sig hela innehållet af de lagar, som angå t. ex. en fri press, såsom innehållet af en individuel rätt, lokaliserad i en persons rättssfer. Likalitet kan man, såsom några gjort, tala om rätt till passfrihet, näringsfrihet m. m., alltså om en rätt i subjektiv mening att färdas utan pass, att idka näring utan koncession o. s. v. När staten i detta afseende intet bjudit eller förbjudit, arbetar man eller färdas man helt enkelt utan tillstånd, såsom man handlar i allt öfrigt, dit staten ej lagt sin hand; men icke är allt detta utöfvandet af en eller flere rättigheter. (*Gerber* Grundzüge §§ 11 o. 17; *Laband* I p. 148 ff.).

En helt annan sak är att dessa rättssatser, som begränsa

statsmakten, för den enskilde hafva den verkan, att de, under förutsättning af något bestämdt sakförhållande, gifva upphof åt en rätt i subjektiv mening. Om t. ex. en obefogad pressåtgärd vidtagits, så kan deraf uppstå en rätt till åtgärdens återtagande och till ersättning för liden skada; likaså om någon olagligen hindras i utöfningen af sitt yrke o. s. v. (jfr de ofvan citerade ställena och *Gerber* Ueber Oeffentl. Rechte p. 79). Hela läran om dessa s. k. rättigheter hör således icke hit utan dels till läran om gränserna för statens makt, dels till läran om rättsskyddet.

Sammanfattar man det förestående, så framgår deraf, att såväl statens rättigheter och medborgarens skyldigheter, som den senares rättigheter härledts ur det förhållandet, att han är underkastad statens herrskarerätt. Hvilken ställning i staten medborgaren än i öfrigt intager, om han i politiskt afseende har flere eller färre rättigheter, och antingen statsmakten lemnat honom mer eller mindre utrymme för fritt handlande, alltid uttryckes medborgarens ställning i staten juridiskt genom den satsen att han är objekt för statens herrskarerätt (*Gerber*, Ueber Oeffentl. Rechte p. 81 f.)

Denna statens rätt är lika med afseende å alla statsborgare; nutidens statsrätt känner icke till någon olikhet i den mening, att den ene skulle vara mer, den andra mindre eller på ett annat sätt underkastad statsmakten, såsom fallet var i den äldre tyska statsrätten, och hvarpå den svenska högadelns anspråk under drottning Kristina jemväl gingo ut. Just deri, att statsmakten är densamma gentemot hvarje medborgare, ligger enligt Gerber sanningen af den ofta missförstådda satsen, att alla statsborgare äro lika inför lagen. En annan sak, som ej står i strid med sistnämnda sats, är att de statens herrskarerätt motsvarande politiska genrättigheterna kunna för en del medborgare vara mera utvecklade, för en annan del åter mindre omfattande än öfverhufvudtaget. Dessa omständigheter bilda *modifikationer* i rättsförhållandet (Grundz. § 18), på hvilka vår egen rätt kunde gifva exempel nog. Vi uppehålla oss emellertid ej vidare härmed.

Af läran om det i fråga varande rättsförhållandets uppkomst och upphörande — om medborgarerättens förvärfvande

och förlust — tillåta vi oss anföra att naturalisationen af Laband bestämmes såsom ett statligt *rättsärende*, närmare som ett *tvåsidigt*, d. v. s. en viljeöfverensstämmelse emellan begge parterna erfordrande sådant. Det är med ledning häraf, som den juridiska betydelsen af de särskilda i lag föreskrifna akter, hvilka vid ansökning om och beviljande af medborgarerätt ifrågakomma (ansökning, uthändigandet af förläningsurkunden), tolkas, och som frågan om när rättsverkningarna inträda samt när rättsärendet är perfekt afgöres. Till förebyggande af missförstånd framhåller Laband att analogin till detta statsrättsliga aftal på privaträttens område är att sökas ej i obligationsrättens kontrakt utan i de familjerättsliga aftalen, särskildt adoptionen *).

Såsom objekt för statsmakten framhölls af Gerber äfven statsgebitet.

Det ligger nära till hands att betrakta *gebitshögheten* såsom en särskild statsmakten tillhörande *rätt* med ett eget materielt innehåll af den beskaffenhet, att häri skulle innebäras statens befogenhet att vidtaga åtgärder, hvilka till praktiskt objekt hafva området, sådana som dess indelning för statliga ändamål, anläggning af vägar, disposition öfver vattendragen m. m. (Grundz. p. 63). Intet af allt detta kan emellertid anses såsom specifika följder af någon gebitshöghetsrätt; de äro, dessa åtgärder, helt enkelt handlingar af statsmakten, för hvilka den omständigheten, att de mer eller mindre direkt afse statsgebitet, är någonting fullkomligt tillfälligt, i intet afseende väsendtligt. Hvad som härvidlag är af vigt är att uttrycka det förhållande emellan staten och statsområdet, som gör detta senare till en i rättsligt afseende relevant, till en statsrättslig enhet, hvilket sker genom satsen: statsgebitet är det *sakliga* objektet för statsherraväldet. Detta innebär att *staten eger på detta område vara stat.* Gebitshögheten är derföre, såframt man ej dermed förstår detsamma som statens rätt till statsgebitet, ingen särskild höghetsrätt, den är helt enkelt statsmakten sjelf, yttrande sig sålunda, att staten tar detta gebit i anspråk såsom det område,

---

*) Jfr p. 24 härofvan noten.

på hvilket han allena utöfver statligt herravälde. Genom det sistnämnda är ock *innehållet* af statens rätt till gebitet uttryckt. Liksom statsmakten, för att tala med Laband, innebär ett *makt*- eller *herrskareförhållande* till undersåtarne, så innebär densamma en *statsrättslig sakrätt* till gebitet. När statens gebitshöghet sålunda bestämmes, ligger det ingen motsägelse uti att säga det samma område på en gång är objekt för privaträttslig sakrätt (eganderätten) och för en statsrättslig sådan, emedan den sistnämnda innebär blott *statligt* herravälde öfver saken. För öfrigt följer af den här gifna bestämningen att, såvida inga statsrättsliga servituter bestå, hvarje herrskarehandling af en främmande stat på detta område är rättsvidrig och kan tillbakavisas.

Huru gebitshögheten är att uppfattas i en sammansatt stat beror af det sätt, på hvilket dennas begrepp juridiskt bestämmes. Emedan sistnämnda fråga åter är upplysande i förevarande afseende, anhålla vi att i det följande få egna några ord åt densamma. Deraf skall, hoppas vi, än vidare visa sig, huru det i statsrätten, på samma sätt som i privaträtten och straffrätten, gäller att fastställa rättsbegreppen så, att rättssatserna, såväl de i lag uttalade, som de, med hvilka sådant ej är fallet, men hvilka det tillhör juridiken att härleda, ur desamma framgå.

Robert Hermanson.

Juridiska Föreningens i Finland
förhandlingar

öfver de för året 1875—1876 godkända

allmänna öfverläggningsämnen.

(Forts. från sidan 353 i årg. 1877).

II. Allmän civil och kriminalprocess.

1:sta frågan.

Då Kejserliga Senatens Justitiedepartement, enligt lag, ej infordrar Hofrätts utlåtande i revisionsmål, så frågas, om det från rättssäkerhetens synpunkt kan vara i något afseende påkalladt, att sådant sker, då Hofrättens domslut i besvärsväg underkastas Departementets pröfning? och kunde ej, om frågan besvaras nekande, nödiga förklaringar infordras omedelbart genom vederbörande Guvernör?

Centralafdelningen.

I denna fråga ville, beträffande dess första moment, pluraliteten af de närvarande ledamöterne, enär justitiedepartementet, med afseende derå att hofrättsakten i besvärsmål ej ingafs af parterne, måste vidtaga åtgärd om att denna inkommer och emedan i samma skrifvelse, hvarigenom denna akt infordrades, också alltid hofrättens utlåtande, som utgjordes af dess vid sakens förevarande derstädes förda omröstningsprotokoll, begärdes, besvara detsamma jakande; hvaremot en medlem ansåg att hofrättens utlåtande skulle infordras endast då sjelfva beskaffenheten af besvären gaf anledning dertill. — Vidkommande åter det senare momentet voro alla

de tillstädesvarande ense om att, då den i detta moment föreslagna åtgärd skulle föranleda dröjsmål, besvara denna del af frågan nekande.

Åbo filialafdelning.

Då det från rättssäkerhetens synpunkt icke förtjenade att bibehålla nu gällande förfaringssätt att i de fall, frågan afsåge, infordra Hofrätts utlåtande, besvarades frågans förra del nekande och dess senare moment jakande, så mycket hellre som genom sålunda förändradt förfarande onödig omgång skulle undvikas; och kunde de hos Hofrätterne uti målen tillkomna akter och handlingar, på skeende reqvisition, till Senatens Justitiedepartement insändas.

Tvänne ledamöter ansågo dock att skäl till ändring i det nu brukliga förfarandet endast förefunnes rörande infordrande af Hofrätts utlåtande, hvilket för rättssäkerheten ej vore nödigt, hvarföre desse medlemmar äfven ville besvara frågans förra del nekande. Vidkommande deremot senare delen af frågan ville bemälde afdelningsmedlemmar att nu gällande förfaringssätt att genom Hofrätt infordra nödiga förklaringar och handlingar borde bibehållas helst, i motsatt fall, besväret för Senaten ökades då skilda skrifvelser blefve nödige, till vederbörande Guvernör för infående af förklaring och till Hofrätt för handlingarnes insändande.

Wasa filialafdelning.

Då Hofrätts utlåtande enligt praxis i regeln endast består af en hänvisning till utslaget och, der skiljaktiga meningar vid målets afgörande förefallit, insändande af omröstningsprotokollet, vore väl sjelfva utlåtandet i och för sig temmeligen betydelselöst och följaktligen från rättssäkerhetens synpunkt icke påkalladt. Men då Hofrätterne, till följd af den för besvärsmåls fullföljande föreskrifna ordning, måste för att kunna insända handlingar och omröstningsprotokoll erhålla skild underrättelse om att besvär blifvit anförda, ansåg afdelningen förklaringarna i sammanhang dermed, såsom härintills skett, lämpligast kunna genom Hofrätterne infordras, helst någon nämnvärd tidsutdrägt derigenom ej förorsakades.

Wiborgs filialafdelning.

Emedan infordrandet af vederbörande Hofrätts utlåtande i anledning af hos Hans Kejserliga Majestät anförda underdåniga besvär synes vara helt och hållet ändamålslöst, hvarföre äfven dessa utlåtanden knappt nog någonsin innefatta annat yttrande än åberopande af de skäl Hofrättens utslag eller en hvar ledamots särskilda yttrande innehålla, besvarades frågans förra del obetingadt nekande. Beträffande åter frågans senare del, så emedan akten i målet jemte protokollet öfver möjligen förelupen omröstning likväl måste i hvarje fall från Hofrätterne infordras, besvarades frågans senare del sålunda att vederbörandes förklaringar, ehuru direkte genom Guvernören infordrade, borde af desse till Hans Kejserliga Majestät genom vederbörande Hofrätter insändas.

2:dra frågan.

Är det med laga rättegång öfverensstämmande att, sedan i ett mål bevisning genom vittnen eller skriftliga handlingar vid öfverrätt företetts, öfverrätten förklarar sig icke kunna ingå i omedelbar pröfning af den verkan sagde bevisning kan å saken hafva, utan hänskjuter sådant till underrätts bedömande?

Centralafdelningen.

Af en ledamot framhölls hurusom 1734 års lag på flere ställen förutsatte, att bevisning presterades i öfverrätt utan att öfverrätten af lagen förmenades befogenhet att, efter pröfning af den företedda bevisningen, företaga jemväl sjelfva saken till slutligt afgörande. Det kunde derföre icke anses vara med lagens ande öfverensstämmande att öfverrätt undandroge sig att pröfva verkan af den nya bevisningen blott derföre, att densamma först i öfverrätten hade blifvit framställd. Dock kunde äfven undantagsfall förekomma, i hvilka den nya bevisningen vore sådan, att den gåfve anledning till målets pröfning ur en förut icke framhållen synpunkt, och att vid sådant förhållande parterne ej finge tillgodonjuta den

förmån, som låge uti instansordningen, i händelse målet icke återförvisades till underrätt. Det syntes derföre böra uppställas såsom regel, att öfverrätten visserligen i allmänhet vore berättigad och skyldig att ingå i pröfning af den verkan, som den nya bevisningen kunde på saken utöfva, men i de antydda undantagsfallen egde skäl att återförvisa saken till underrätt.

Om denna åsigt förenade sig fyra af de närvarande ledamöterne; hvaremot tvenne ansågo öfverrätten vara befogad att i alla förekommande fall afgöra, om den nya bevisningen kunde och borde omedelbart pröfvas af öfverrätten, eller om den borde föranleda återförvisning. En medlem ville beträffande civila mål besvara frågan bestämdt nekande, men ansåg att i brottmål skäl kunde förekomma för öfverrätten att återförvisa målet. En medlem afhöll sig från omröstningen.

Åbo filialafdelning.

Emedan likmätigt stadgandet i 3 § 17 kap. R. B. bevisning genom vittnen i Hofrätt får företes och sådan bevisning, enligt 1 § 27 kap. sagde balk, jemväl bör pröfvas, ty och med jemförelse af hvad Kongl. Brefvet den 10 Juli 1754 innehåller, ansåg afdelningen det vara med laga rättegång öfverensstämmande att den öfverdomstol, der bevisning genom vittnen eller skriftliga handlingar företeddes, äfven pröfvade verkan af slik bevisning. Dock ansåg afdelningen, för den händelse att motparten ej inställt sig i Hofrätt för bevakande af sin talan, denne böra, derest anledning förefunnes att å den företedda bevisningen fästa afseende, på ett eller annat sätt lemnas tillfälle att öfver berörda bevisning yttra sig.

Wasa filialafdelning.

Då lagen uttryckligen medgifver, att vittne, änskönt det icke blifvit i underrätt åberopadt, må i öfverrätt höras och skriftliga handlingar såsom bevis dit ingifvas, besvarade afdelningen frågan nekande.

Wiborgs filialafdelning.

Då uti 3 § 17 kap. R. B. och andra lagrum förutsattes

att bevisning i öfverrätt kunde framställas, funno afdelningens närvarande medlemmar enhälligt det icke vara med laga rättegångsordning öfverensstämmande att öfverrätt utan annan anledning förklarar sig icke kunna ingå i omedelbar pröfning af den verkan sagde bevisning kunde å saken hafva.

3:dje frågan.

Sedan invändning mot domstols behörighet af underrätt förkastats genom utslag, som vunnit laga kraft, samt sjelfva saken derefter dragits under Hofrätts pröfning, kan Hofrätten dåmera pröfva sagda invändning, eller tillse att stadgandet i 11 § 10 kap. R. B. iakttages?

Centralafdelningen.

Den ledamot, som inledde diskussionen i frågan, erinrade om det bekanta förhållandet att invändningen om domstols behörighet hörde till dem, som, då den i civila mål, der processen ej var i någon mån summarisk, gjordes vid underdomstol och af denna underkändes, på anmäldt missnöje emot utslaget enligt 16 kap. 1 och 2 §§ R. B. särskildt drogs till högre rätts pröfning. Det kunde således inträffa att, der invändning om domstols behörighet i underrätten gjorts, samt underkänts af densamma, underdomstolens utslag i denna del vunnit laga kraft, men att målet sedan drogs i hufvudsak till högre rätts pröfning; och frågan vore nu huruvida emot detta laga kraft vunna utslag hofrätten kunde undanrödja underrättens åtgärd beträffande invändningen samt visa saken tillbaka för att af rätter domstol upptagas. På grund af stadgandena i sista mom. 16: 1 och sista mom. 25: 21 R. B. sålydande: "Försummas det, varde dess talan i Hofrätten ej upptagen, der Konungen ej finner skäl, försutten tid att återställa" kunde det visserligen ifrågasättas, huruvida Hofrätten sedermera egde rätt upphäfva underdomstolens åtgärd i detta afseende och tillse att stadgandet i 11 § 10 kap. R. B iakttogs. — Då emellertid stadgandena angående domstols behörighet hörde till de organisatoriska stadgandena i afseende å

processen och voro af den beskaffenhet, att desamma på statens vägnar och ur synpunkten af statens rättsvård borde upprätthållas, då ett uttryckligt allmänt stadgande härutinnan förekomme i 1734 års lag, nemligen just det nyss åberopade, hvarest, utan skilnad i civila och kriminela mål, uttalades att ingen sak fick upptagas i annan än "rättan domstol," *om ock parterne sjelfve om annan rätt åsämdes;* då ett stadgande af grundlagsenlig beskaffenhet, nemligen 16 § af 1772 års regeringsform, förmådde att enhvar skall dömas af den domstol, under hvilken han enligt lag hörde, samt 2 mom. af 1789 års förenings- och säkerhetsakt inskärpte samma grundsats och hofrätten bland annat i 8: 1 R. B. samt K. Br. den 10 Dec. 1756 fått sig öfverlemnad tillsynen öfver lagarnes rätta handhafvande vid underdomstolarne, ansåg ref. denna hofrättens justice höghet innebära att, i händelse de i lag gifna grunderna för domstols behörighet af underrätt blifvit oriktigt tillämpade, underrättens laga kraft vunna utslag derutinnan ej utgjorde hinder för hofrätten att tillse det stadgandet i 10: 11 R. B. iakttoges, detta dock ej på grund af den vid underrätten gjorda invändningen, hvaröfver utslaget redan vunnit laga kraft, utan *ex nobili officio*, hvarföre, om också sådan invändning icke blifvit i underrätten gjord, hofrätten dock var skyldig att pröfva om målet blifvit behandladt inför rätt eller orätt forum. Frågan besvarades alltså af referenten jakande.

Om denna åsigt förenade sig pluraliteten af de närvarande ledamöterne, en dock sålunda att han ansåg att någon samstämmighet emellan 1 § 16 kap. och 11 § 10 kap. R. B. ej kunde åstadkommas med mindre, än att orden "hafve ej vidare talan" på det förstnämnda stället borde förstås såsom om der skulle stått "hafve ej vidare någon särskild talan"; hvaremot tvenne ledamöter höllo före att då i kompetensfrågan ett laga kraft vunnet utslag förelåge, detsamma icke kunde annorlunda än i den ordning 31 kap. R. B. föreskrefve, undanrödjas, hvarföre Hofrätten i det fall, som i frågan förutsattes, borde hemställa om upphäfvande af underdomstolens utslag i omförmälde del.

Åbo filialafdelning.

Af stadgandet i 16 § uti Regeringsformen den 21 Augusti 1772 att enhvar eger rätt att blifva dömd af den domstol, under hvilken han enligt lag hörer, fann afdelningen framgå att Hofrätt uti de fall, frågan förutsatte, borde tillse att saken upptages af rätter domstol, äfven om någondera parten derå icke talar. Dock ansågo flertalet af afdelningens medlemmar, för den händelse underrätts utslag, hvarigenom invändning om domstols behörighet underkänts, vunnit laga kraft, Hofrätt böra, der utslaget påkallade ändring, hos Hans Kejserliga Majestät i hemställningsväg anhålla om tillstånd att upphäfva detsamma, hvaremot öfrige medlemmar förmenade Hofrätt kunna utan slik hemställan upphäfva utslag af ifrågavarande beskaffenhet.

Wasa filialafdelning.

Att Hofrätt icke kunde ingå i pröfning af en invändning om domstols behörighet, som genom af underdomstol meddeladt, laga kraft vunnet utslag blifvit förkastad, ansåg afdelningen vara sjelffallet, enär Hofrätt icke egde rätt att bryta ett dylikt utslag. Men då det tillkomme Hofrätt att tillse det stadgandet i 11 § 10 kap. R. B. iakttages, höll flertalet af afdelningens närvarande medlemmar före, att det ålåge Hofrätt, i händelse saken blifvit af obehörig domstol handlagd, gå i författning om, att det olagliga beslutet blefve undanröjdt och i sådant afseende göra hemställan hos Hans Kejserliga Majestät om rättighet för Hofrätten att, utan afseende å det laga kraft vunna utslaget, ingå i pröfning af invändningen.

Wiborgs filialafdelning.

Vid besvarandet af denna fråga yttrades olika åsigter. Flertalet ansåg Hofrätten, jemlikt 11 § 10 kap. R. B., åligga tillse att hvarje sak upptages af rätter domstol, äfven om en mot domstols behörighet af part gjord invändning af underrätt förkastats genom utslag, som vunnit laga kraft. Minoriteten förklarade Hofrätten, som icke ägde makt att försutten tid återställa, uti ifrågasatta fall icke kunna underdomstols

åtgärd upphäfva, utan densamma böra i den ordning 31 kap. R. B. föreskrifver undanrödjas.

4:de frågan.

I stöd af Kejserl. Kungörelsen den 7 Mars 1844, punkterna 3 och 5, är invånare i Finland rättighet medgifven att i promotorialväg, dels genom Generalguvernören i Finland och dels genom Guvernören i Wiborgs län, utsöka fordringar hos i Ryssland bosatta personer. Emellertid synes, efter domstolsreformens genomförande i Ryssland, ofvannämnda förfaringssätt ej mera af dervarande myndigheter godkännas, alldenstund sådana promotorial ansökningar, utan vidare handläggning, derifrån återsändts. Borde icke i anledning häraf antingen åtgärd vidtagas för upprätthållande af stadgandena i åberopade kungörelse, som eger betydelse af en internationel lag, eller ock genom ny lagstiftning ett annat förfarande för slika ärenden införas?

Centralafdelningen.

Beträffande denna fråga erinrade den ledamot, som utsetts till referent, att rättegångsväsendet i Ryssland under senare år undergått en väsendtlig förändring, af hvilken så mycket vore ref. bekant, att han antoge det den vägran af begärd handräckning, som från ryskt håll skett i det ämne, som frågan gälde, stödde sig på denna reform. Vid sådant förhållande syntes det vara uppenbart, att den häraf härflytande olägenheten borde afhjelpas genom en ny författning, som ersatte 1844 års kungörelse i de delar, hvaruti densamma ej mer kunde tillämpas, och detta så mycket hellre, som samma författning unnade en reciprok rättighet för i kejsardömet bosatta personer gent emot deras i Finland bosatte gäldenärer.

Om att besvara frågan på detta sätt voro alla närvarande ledamöter ense och förenade sig dessutom om att uttala att ämnet, såsom rörande exekutions processen, borde blifva föremål för en lagstiftning med ständernas medverkan.

Åbo filialafdelning.

Under förutsättning af det i frågan omnämnda förfaringssätt att promotorialansökningar utan vidare handläggning från vederbörande ryska myndigheter återsändas, ansågs att, då dessa myndigheter icke vidare tillämpade föreskrifterna i åberopade kungörelse till förmån för i Finland bosatte personer, allt skäl vore att samma föreskrifter beträffande i Ryssland vistande personers lagsökningar hos i Finland boende personer äfven finge förfalla, helst de i hvartdera landet gällande lagbestämningar äro helt och hållet olika samt ifrågavarande föreskrifter, så vidt afdelningen hade sig bekant, ej öfverensstämde med den internationela lagstiftningen.

Wasa filialafdelning.

Då den ifrågavarande rättigheten medförde lättnad för dem, som hade fordringar i Ryssland, att utbekomma desamma och det således vore önskvärdt att densamma fortfarande blefve bibehållen, så ansåg afdelningen att åtgärd borde vidtagas för upprätthållande af stadgandena i 1844 års kungörelse, såframt desamma vore förenliga med den i Ryssland gällande lag för utsökningar, rörande hvilken afdelningens närvarande ledamöter saknade nödig kännedom. Vore detta åter ej fallet, så vore det visserligen önskvärdt att ett annat förfarande för slika ärenden infördes, blott detta läte sig göras sålunda, att samma förmån kunde beredas i Ryssland bosatta personer vidkommande deras fordringar i Finland; ty kunde ej reciprocitet åstadkommas, ansåg afdelningen det icke ens vara önskligt, att framställning härom från finsk sida gjordes.

Wiborgs filialafdelning.

Enär numera, enligt hvad kändt är, någon handräckning för i promotorial väg ingångna utsökningar af fordringar i Kejsaredömet af dervarande myndigheter icke meddelas, och af finska domstolar gifna domar och utslag till verkställighet inom Kejsaredömet befordras endast i sådant fall, att rysk domstol dertill lemnat tillstånd, efter skedd gransk-

ning om den af finsk domstol vidtagna åtgärden är förenlig med de i Kejsaredömet gällande lagar, ansågs att genom ny lagstiftning ett reciprokt förhållande borde för innevånarene i Kejsaredömet införas.

5:te frågan.

Borde icke den, enligt ständernas önskan, af en komité föreslagne lagfarne bisittaren i häradsrätt, såsom domare, vara oafsättlig?

Centralafdelningen.

Frågan inleddes af referenten med en blick på den svensk-finska lagstiftningens historiska utveckling beträffande embetsmännens och särskildt domarenes oafsättlighet. I förbigående anmärktes, att i alla kulturländer grundsatsen angående domarekorpsens sjelfständighet och deraf betingad oafsättlighet utan laga ransakan och dom ansetts utgöra en hörnsten för social och politisk frihet. I England t. ex. hade domarenes nu antydda oafsättlighet blifvit faststäld under Wilhelm III, sedan Englands politiska frihet vunnit stadga och fasthet. I det svenska samhället hade redan under medeltiden gjort sig gällande den grundsats, att embetsmännen ej borde af konungen skiljas från sina län utan råds råde och uppgifna skäl. Detta funnes uttaladt t. ex. i kon. Kristoffers af Bäjern försäkran af 1441 och Kalmar recess af 1483. I konung Sigismunds Försäkran till ridderskapet och adeln d. 11 Febr. 1594 sades uttryckligen, att ingen skulle gå miste om sitt domareembete, förläning eller underhåll, med mindre han det lagligen förverkat och dömder varder. I regementsordningen för hertig Carl och riksens råd d. 10 Juli 1594 och Söderköpings riksdagsbeslut d. 22 Okt. 1595 uttalades enahanda grundsats. I Gustaf II Adolfs regentförsäkran d. 31 Dec. 1611 utlofvades, att ingen, vare sig domare eller annan embetsman skulle kunna afsättas, med mindre han för rätta från sitt embete lagligen dömd varder. I 1660 års additament till regeringsformen p VIII funnes det-

samma bekräftadt i följande ordalag: "Sammaledes blifver ock härmed förvarat o. förbehållit, att den som väl tjänar, icke må utan sin brott och utan vigtige orsaker, ifrån tjänsten removeras, med mindre sådant sker till hans avancement och förbättring".

Under 18:de seklet återfunnos samma grundsatser. I Ulrika Eleonoras regentförsäkran 1719 sades, att "ingen skall utan laga dom och ransakning sättas af sitt embete, sålänge han kan detsamma skickeligen förestå". I Fredrik I:s regentförsäkran d. 20 Mars 1720 tillades härtill, att under enahanda vilkor ej heller någon kunde flyttas till annat embete. Samma grundtanke återfunnes i 1719 och 1720 års regeringsformer. I 1772 års R. F. § 2 hette det, att konungen eger "Ingen förderfva til lif och ära, lem och välfärd". Detta sistnämnda ord hade sedermera i riksdagsbeslutet d. 23 Juni 1786 förklarats inbegripa äfven innehafvande embete och tjenst. En ytterligare otvetydig bekräftelse på allt detta innehölle den i stadfästelsen å förenings- och säkerhetsakten 1789 ingående bestämningen, "at alla Domare i högre och lägre Rätter, samt alla mindre Embetsmän, som ej innehafva Tromans värdighet, eller taga del i Landtregeringen, icke skola, utan Laga ransakning och dom, enligt Lag och Krigs-Articlar, sine Embeten förlustige varda".

Ett afvikande från ofvan framstälda, i vår offentliga rätt häfdvunna grundsatser innebure det derföre, då den på ständernas önskan nedsatta komitén för häradsrätternes ombildning föreslagit, att den lagfarne ledamot, benämnd vice häradshöfding, som efterhand komme att i häradsrätterne i hvarje domsaga anställas, skulle på obestämd tid af vederbörande hofrätt tillförordnas. Enligt komiténs förslag komme sålunda desse bisittares i häradsrätten ställning att blifva ungefär enahanda med nuvarande häradshöfdingevikariers. Ref. framhöll vidare, att komitén i sina motiv visserligen medgifvit att denna vicehäradshöfdingarnes ställning vore stridande mot principen om domarenes oafsättlighet, men ansett, att ej någon fara för häradsrätternes sjelfständighet härigenom kunde uppstå, då i alla händelser i häradsrätten funnes en häradshöfding, som ej kunde utan laga ransakning och

dom från sitt embete skiljas, och dessutom minst fem nämndemän, hvilka enligt komiténs förslag komme att utses af tingslagsboerne. I denna komiténs åsigt instämde ref., anseende förty de blifvande vicehäradshöfdingarnes ställning ej medföra någon rättsvåda, lika litet som en sådan, åtminstone i afseende å häradsrätternes sjelfständighet, försports såsom en följd af den nuvarande metoden för häradshöfdingevikariernas tillsättande. Ref. ansåg derföre frågan om dessa vicehäradshöfdingars afsättlighet eller oafsättlighet vara af en oändligt ringa praktisk betydelse, men kunde det oaktadt ej finna, att komitén egt skäl att i nu ifrågavarande hänseende afvika från den i våra grundlagar faststälda principen angående domarenes oafsättlighet. Det skäl komitén i sådant afseende anfört, att nämligen, i händelse nu ifrågakomne domaretjenster blefve i likhet med andra domareembeten besatta, svårigheter skulle yppa sig emot häradsrätternes omorganisation, i den händelse att de nya tjensterna emot förmodan ej visade sig medföra åsyftadt gagn, ansåg ref. ej kunna tillmätas någon vigt, då ingalunda antagligt vore, att mången i händelse berörda tjenster blefve indragna, skulle finna med sin fördel förenligt, att åtminstone för längre tid qvarstanna på dessa öfvergångsplatser emot åtnjutande af en lön af 1,000 mark utan motsvarande tjenstgöring, vid hvilket förhållande den utgift statsverket, i händelse af tjensternas indragning, genom en eller annan vicehäradshöfdings qvarsittande i framtiden komme att tillskyndas, ingalunda kunde anses motväga den principiella vigten deraf, att domarene hos oss blefve bibehållne vid deras i grundlag dem tillförsäkrade rätt. På grund häraf ville ref. hafva den uppstälda frågan jakande besvarad.

I den af ref. uttalade åsigten instämde efter en stunds diskussion centralafdelningens öfrige närvarande medlemmar.

Åbo filialafdelning.

Flertalet af afdelningens medlemmar ansågo att, derest den föreslagne bisittaren i häradsrätt komme att antagas denne då borde förses med fullmakt samt, i likhet med andre domare, endast efter laga ransakning och dom kunna af-

sättas; hvaremot öfrige afdelningsmedlemmar förmenade att, då den lagfarne bisittaren af komitén föreslagits att endast tillsvidare på extra stat antagas, han jemväl borde vara afsättlig utan vidare omgång, på sätt komitén förordat.

Wasa filialafdelning.

Någon anledning att, i händelse förslaget om en lagfaren bisittares tillsättande vid häradsrätterne komme att antagas, beträffande honom frångå den erkändt riktiga grundsatsen, att hvarje domare bör vara oafsättlig, ansåg afdelningen icke förefinnas.

Wiborgs filialafdelning.

Då införandet i vårt domstolsväsende af denna nya institution, i händelse densamma blefve en verklighet, likväl icke kunde betraktas annorlunda än såsom en öfvergångsåtgärd för Häradsrätternes ombildning till kollegiala domstolar, skulle den lagfarne bisittarens oafsättlighet måhända blifva ett hinder för nämnde reforms genomförande och i hvarje fall försvåra ett återkallande af denna institution, såframt erfarenheten skulle utvisa densammas olämplighet. På sådan grund ansåg mötets pluralitet den i fråga ställde lagfarne bisittaren icke böra med fullmakt å tjensten förses, men likväl vara i så måtto oafsättlig, att det för honom för viss tid utfärdade förordnandet icke kunde återkallas, annorlunda än efter laga ransakning och dom.

En ledamot besvarade frågan obetingadt jakande såvida hela institutionen, i händelse oafsättlighet icke vore dermed förenad, blefve för lagskipningen betydelselös.

III. Speciel lag.

1:sta frågan.

Bör kronan i något fall vara skyldig att utgifva ersättning för skada, som tillskyndats någon genom embetsförseelse af tjensteman?

Centralafdelningen.

Den ledamot, af hvilken denna fråga refererades, framhöll, att densamma hade utgjort föremål för diskussion vid det andra nordiska juristmötet i Stockholm om sommaren 1875. Frågan hade på sagda möte blifvit framkastad af professoren H. Matzen i Köpenhamn, hvilken jemväl hade förberedt diskussionen derom förmedelst en tryckt afhandling: "Om Statskassens Ansvar for Embedsmæns Forseelser". Författaren hade der framhållit, hurusom den svenska lagstiftningen öfverhufvud hade iakttagit tystnad i ämnet, medan det deremot i Danmark hade funnits en tid, då kronan i undantagsfall ansetts böra ansvara för enskildes medel, hvilka tjensteman förskingrat, ehuru det senare hade uttryckligen blifvit förklaradt, att kronan ej kunde åtaga sig en dylik ansvarighet. Dock hade det, sedan Danmark blifvit en konstitutionel stat, för några få fall blifvit särskildt stadgadt, att kronan stode i omnämnda ansvarighet, nämligen i fråga om jernvägs-, post- och telegrafförhållanden m. m. I Norge deremot hade en anslutning till den åsigt, som förut framträdt i Danmark, efterhand skett och den mening der allt mera gjort sig gällande, att kronan stode i ansvarighet för skador, som tillskyndats enskilde genom embetsförseelser af tjenstemän. I Tyskland hade ock inom några stater enahanda fordringsanspråk kunnat mot kronan göras gällande, och de tyske juristerne hade på sina "Juristentage" uttalat sig i samma syftning. Likväl vore det sannolikt, att denna åsigt omfattats i Tyskland derföre, att i de mindre staterna ett vasall-förhållande hade egt rum, hvilket tillåtit dessas undersåtar att hos kejsaren göra fordringsanspråk gällande emot

sina furstar. Detta faktiska förhållande syntes der hafva inverkat på rättsåskådningen, ehuru ifrågavarande ansvarighet ej syntes författaren vara i någon rättsprincip grundad. För sin del ansåge författaren statens omsorg för det allmänna "välet" likväl kunna kräfva, att densamma likasom bildade en ömsesidig garanti-anstalt för skadeersättningar i dylika fall, och författaren hade derföre yrkat, att, när tjensteman vore insolvent, staten borde ersätta den skada, som den förre genom sin embetsförseelse förorsakat den enskilde. — Vid det nordiska juristmötet hade emot detta yrkande gjorts en och annan invändning, och några talare hade uppträdt principielt emot detsamma — men flertalet hade anslutit sig till författarens åsigt och ansett lagstiftningen böra utvecklas i nämnda riktning, åtminstone efterhand och på särskilda rättsområden. Dock hade icke något gemensamt beslut vid mötet i denna fråga, lika litet som i de flesta öfriga, fattats. Då frågan nu blifvit i Finland uppkastad, kunde den också här bedömas med hänsyn dels till vår gällande lag och dels till en möjlig ny lagstiftning i ämnet. Hvad nu gällande finska lag anginge, så hyllade densamma öfverhufvud ej den åsigt, att kronan, i händelse tjensteman vore insolvent, skulle stå i ansvarighet för skada, som han genom någon sin embetsförseelse tillfogat enskild person. När kronan inläte sig i rättsförhållanden till enskilde på det privaträttsliga området betraktades dock kronan, enligt den finska lagstiftningen, lika med enskild person, och derföre kunde det under dylika förhållanden komma i fråga, att kronan borde ersätta skada, som blifvit tillfogad den enskilde. Men att på grund häraf uppställa den sats, att kronan i detta fall alltid borde godtgöra skada, som den tjensteman, hvilken uppträdt å dess vägnar, genom embetsförseelse tillfogat den andre sakegaren, syntes ej vara fullt öfverensstämmande med vår lagstiftning. Kronan eller rättare staten handlade nämligen alltid genom särskilda organ såsom dess funktionärer och gjorde detta ej blott på det offentliga, utan ock på det privaträttsliga området. Vore nu denne funktionär en embetsman, så kunde han väl, med anledning af vår lagstiftnings benägenhet att i allmänhet betrakta ett sådant rättsförhållande såsom ett rent

privaträttsligt, likställas med en enskild persons mandatarie; men om man också uppfattade honom såsom sådan, så kunde man ej på grund deraf komma till den slutsats, att kronan borde ansvara för skada, som denne tjensteman genom embetsförseelse åsamkat enskild person. När staten gifvit en tjensteman ett uppdrag att i ett dylikt rättsförhållande uppträda å dess vägnar, måste nämligen förutsättas, att staten anförtrott honom detta uppdrag under tyst förbehåll, att tjenstemannen skulle iakttaga, hvad som vore rätt. Man kunde ej antaga, att staten, som till sitt innersta väsen sjelf är och eger upprätthålla det rätta, skulle hafva gifvit en tjensteman i uppdrag att göra hvad som icke är rätt. Skulle också ett sådant uppdrag blifvit honom gifvet, så bure i en konstitutionel stat icke kronan, utan den befallande myndigheten ansvaret derför. Om åter den underordnade tjenstemannen i motsatt fall hade tillskyndat den enskilde någon skada, så hade han derigenom öfverskridit sin befogenhet och var att likställas med en mandatarie, hvilken gått utöfver sin fullmakt, och för hvad en ombudsman, med öfverskridande af sin fullmakt gjorde, vore enligt finsk lag hufvudmannen ej ansvarig. Icke ens på denna grund kunde man således öfverhufvud komma till den tolkning, att kronan borde ersätta skada, som enskild man lidit genom en tjenstemans embetsförseelse. Referenten ville dock framhålla, att i en stat, i hvilken den befallande myndigheten ej vore inför lag ansvarig för sin befallning, en motsatt uppfattning kunde hafva skäl för sig, samt att äfven i en rent konstitutionel stat det vore med rättvisa öfverensstämmande, att i hvarje händelse, då kronan genom ett felaktigt förhållande af någon sin tjensteman tillskyndats en obehörig vinst, kronan vore skyldig att återbära denna; men någon skyldighet till skadeersättningserläggande kunde, på grund af nyssnämnda analogi med enskilda rättsförhållanden, i en sådan stat ej åhvälfvas kronan. Uppträdde kronan såsom affärsman, såsom fallet vore när kronan t. ex. öfvertoge bedrifvandet af allmänna kommunikationer, postverket m. m., och ville kronan i detta fall åtaga sig en ansvarighet, hvartill skäl då kunde finnas, stode det kronan naturligtvis fritt. En sådan ansvarighet förekom-

me äfven hos oss. Sålunda vore, såsom bekant, den enskilde berättigad att få ersättning för assurerade postförsändelser, hvilka förkommit. Dylika stadganden måste referenten likväl, på grund af det sagda, anse innebära undantag från den allmänna regel, som kunde härledas ur vår positiva lagstiftning, och såsom sådana äfven böra behandlas. Referenten hyllade denna åsigt så mycket hellre, som referenten äfven ur allmän rättssynpunkt måste ansluta sig till den åsigt, som professor Matzen ur principiel synpunkt framstält, nämligen att man ur sjelfva rättsidén ej kunde härleda någon skyldighet för kronan att ansvara för skada, som genom en tjenstemans embetsförseelse tillskyndats enskild person. Skulle kronan kunna anses hafva en sådan ersättningsskyldighet, så vore det väl under förutsättning att kronan vore förpligtad att icke antaga andre tjenstemän, än sådane, som vore ofelbare, men ett sådant anspråk kunde under menskliga förhållanden icke ställas på staten. På någon annan grund kunde referenten ej finna att den konstitutionela staten principielt skulle kunna rättsligen göras ansvarig; och i en absolut stat berodde ett sådant åtagande, likasom lagstiftningen, af suveränens goda vilja. Men ur synpunkten af det allmänna bästa ville också referenten gerna medgifva, att billigheten i vissa fall kunde fordra undantag ifrån den rättsprincip, att staten ej vore skyldig utgifva ersättning för skada, som dess tjensteman genom embetsförseelse tillfogat enskild person.

Om att i likhet med referenten ur principiel synpunkt besvara frågan nekande voro alla tillstädesvarande ledamöter ense; men beträffande svaret i öfrigt ansågo sju ledamöter, att uti frågan ej afsåges kronans uppträdande på det privaträttsliga området, och en ledamot ville härtill tillägga, att äfven andra undantagsförhållanden kunde förekomma då staten vore skyldig att utgifva ersättning för skada tillfogad enskild genom tjenstemans embetsförseelse, men att härom särskilda lagbestämningar borde finnas. Om sistnämnda svar, likväl med bortlemnande af tillägget om särskilda lagbestämningar, förenade sig en ledamot, emedan af ett särskildt rättsförhållandes natur kunde härledas, att staten äfven i andra fall måste blifva ansvarig. En medlem ville ej inlåta sig i

något svar angående statens ersättningsskyldighet i de ifrågakomna undantagsfallen.

Åbo filialafdelning.

Under diskussionen af denna fråga framhölls hurusom det tvång, som ålade den enskilde medborgaren att då han behöfde anlita statsmakten vända sig till en viss af staten tillsatt tjensteman, väl talade mycket för att skada, tillskyndad af tjenstemannen genom embetsförseelse, borde af kronan eller staten, hvilken tillsatt embetsmannen, ersättas den lidande, men ansåg afdelningen det dock, i anseende till frågans vidsträckta omfång, vara förenadt med stora svårigheter om icke omöjligt att uppgöra förslag i hvilka alla fall slik ersättningsskyldighet kunde ifrågakomma.

Wasa filialafdelning.

Enligt gällande lag vore väl kronan i allmänhet icke skyldig att utgifva slik ersättning och ej heller torde det vara med allmänna rättsmedvetandet enligt, att dylik ersättningsskyldighet genom ny lag åhvälfdes kronan, men deremot ansåg afdelningen att enskilda fall kunna finnas, då kronan icke kan undgå att ersätta skada, som genom embetsmans förseelse tillskyndats någon.

Wiborgs filialafdelning.

Frågan syntes bero derpå om tjensteman skall anses såsom kronans syssloman och om hufvudman är skyldig att ersätta af sysslomannen tillskyndad skada. Men äfven om tjensteman anses vara endast kronans syssloman, så kan kronan likväl, enligt nu gällande lagstiftning, icke anses vara skyldig att ersätta den skada, som af tjensteman genom embetsförseelse tillskyndats den enskilde, ty i sådant fall har sysslomannen öfverskridit sin befogenhet och hufvudmannen är således, jemlikt 2 § 18 kap. H. B., saklös.

Ur principiel synpunkt gestaltade sig saken dock något annorlunda, i fall tjenstemannen anses såsom kronans syssloman. Härvid måste antingen tagas i betraktande, att den

enskilde i många fall är tvungen att underkasta sig tjenstemäns åtgärder, utan möjlighet eller rättighet att för samma uppdrag anlita någon annan. Och syntes det i dylika fall vara åtminstone med billighet öfverensstämmande, att den enskilde, der sådant kunde praktiskt genomföras, blefve ersatt af tjenstemannens hufvudman, och såsom sådan torde väl kronan böra betraktas, enär hvarje statens tjensteman, om ock utsedd af dess medlemmar eller eljest i enlighet med landets lagar, likväl icke blifvit af den enskilde dertill vald.

Åtminstone borde någon åtgärd vidtagas derhän, att den enskilde, som är tvungen att åt exekutor anförtro indrifvandet af medel till vida större belopp, än hvarför denne är vederhäftig, kunde hafva säkerhet att utfå de hos exekutorn influtna medlen. Men då den tjensteborgen exekutor möjligen till säkerhet för sådana medel kunde affordras, likväl måste blifva obetydlig, framkastades af en medlem det förslag, att den enskilde borde sättas i tillfälle att, genom erläggande af viss afgift, hos kronan försäkra medel, som skola utmätas och hos exekutor inflyta.

Emot pluralitetens åsigt reserverade sig en ledamot, som ansåg kronan hvarken kunna eller böra åläggas någon ansvarsskyldighet af nu ifrågavarande beskaffenhet.

2:dra frågan.

Vore det ej skäl att de administrativa myndigheternas domsrätt skulle öfverflyttas till domstolarne i sådana fall, då twist är om rättigheter, eller fråga om straff för förbrytelser? Och vore, om frågan besvaras jakande, några undantag principielt eller af tidsförhållandena påkallade?

Centralafdelningen.

Frågan refererades af en ledamot, som till en början framhöll, att densamma hade fått ingå i diskussionsprogrammet med anledning deraf, att den hade hört till dem, hvilka sysselsatt det andra nordiska juristmötet i Stockholm. Diskussionen hade då gält den administrativa rättsskipningen

och frågan varit förberedd af professor Th. Rabenius i Upsala genom en skriftlig uppsats. Han hade äfven inledt diskussionen med ett återhemtande af hvad han i sagda uppsats anfört, men då detta skett i mötets sista stund, hade frågan der icke hunnit blifva synnerligen diskuterad. Någon annan egentlig ledning för diskussionen, än prof. Rabenius' yttrande, hade man således ej från detta möte. Ref. anhöll att från nämnda yttrande få uppläsa det vigtigaste. Efter det författaren till en början framhållit att i administrationen äfven låge ett afgörande af hvad som är lagligt eller olagligt samt att här behöfdes ett större utrymme, än åt domstolarne vore lemnadt, fortsätter han: "Huru skola organerna för denna rättsskipning, som skall utsäga, huruvida förvaltningens organer i ett visst fall handlat med eller emot rätten, anordnas? Man kan tänka sig ett trefaldigt sätt derför. Antingen kan man öfverlemna denna pröfning åt förvaltningens egna organer, naturligtvis med iakttagande deraf, att det är en öfverordnad, som skall bedöma, om en underordnad handlat rätt eller icke, eller ock kan en sådan domsrätt anförtros åt de vanliga domstolarne, eller ock, slutligen, särskilda myndigheter upprättas för dess handhafvande. Det första förfarandet, hvilket har mera karakteren af en rättelse, som en öfverordnad myndighet förordnar med afseende på en åtgärd, som en underordnad vidtagit, än af en verklig jurisdiktion, torde vara det allmännaste, och hvilar på fordran af förvaltningens oberoende. Man har dock deremot anmärkt, att just detta förvaltningens oberoende kan medföra för rättstillståndet menliga följder, då ett förvaltningens organ ej skulle vara synnerligen villigt att ändra hvad ett annat har gjort, helst om detta öfverskridande af den lagbestämda ordningen skett i förvaltningens intresse. Ett ordnande af den administrativa jurisdiktionen efter den andra grunden skulle, menar man, binda den i de stränga former, enligt hvilka privaträtten och kriminalrätten handhafvas och hvilka ej äro för förvaltningsrättens handhafvande passande, då inom detta område af rättsskipningen ett ändamålsenlighetens intresse ofta måste göra sig gällande till modifiering af den stränga rättens fordringar. För att undvika de olä-

genheter, dessa båda system medföra, har man derföre varit betänkt på att för handhafvandet af den tvistiga förvaltningsrätten organisera särskilda myndigheter, så inrättade, att friheten vid tillämpningen af förvaltningsrättens bud kunde bestå jemte bevarandet af medborgarnes intressen och rätt. Så har man under de senare åren förfarit i Tyskland.

Upptagandet af det ena eller andra af de tre nämnda systemen synes bero på de grunder, efter hvilka man tänker sig att förvaltningsrätten bör skipas, eller kanske, rättare uttryckt, derpå, om denna del af rätten har en från de öfriga afvikande karakter. Onekligen ingår i förvaltningsrätten ett strängt rättsligt element, och det synes som om skäl knappast vore för handen att vid handhafvandet af detta gå till väga efter andra grunder, än som gälla för rättsskipningen i allmänhet. Berör ej förvaltningen, äfven i sin regelmässiga gång, de vigtigaste rättigheter i afseende på såväl person, som egendom? Men å andra sidan måste ock, enligt hvad förut är antydt, förvaltningen hafva en viss frihet i sitt handlande, och det är här som ändamålsenligheten tager plats såsom grund för de vidtagna åtgärderna. Här kunna naturligtvis ej den stränga rättens regler tillämpas, annorlunda än såsom gränser för myndigheternas handlingsfrihet, hvadan i dessa fall den rättsliga pröfningen inskränker sig till att utreda, om myndigheterna öfverskridit sin kompetens eller icke. Svårigheten ligger i att bestämma, huru vidt detta område är, inom hvilket denna friare pröfning, bygd på ändamålsenlighetens grunder, bör sträcka sig. Man kan antaga att den sträcker sig endast utöfver ett visst område, hvarest en den fasta rättens gräns vidtager, eller man kan medgifva dess tillämpning inom hela förvaltningsrätten. Då detta senare förfarande betänkligen försvagar förvaltningsrättens rättsliga karakter, synes det lämpligast vara, att lagen utstakar det område, inom hvilket den friare pröfningen får ega rum, och det, inom hvilket den fasta rättens grundsatser böra vara allena rådande. Låter en sådan fördelning genomföra sig, så synes pröfningen af de tvistiga förvaltningsföremålen lika väl kunna anförtros åt förvaltningsmyndigheterna sjelfva, hvilka då vid pröfningen af dessa blifva bundna af samma regler,

som gälla för jurisdiktionen i allmänhet, som ock åt de allmänna domstolarne, hvilka genom det strängare formela förfarande, som vid dem eger rum, ej störande inverka på förvaltningens gång".

Hvad författaren här yttrat, vore ett allmänt resonnemang, hvaraf såsom hans åsigt framginge, att godtycket visserligen ej borde få göra sig gällande inom administrationen, men att det vore likgiltigt, om förvaltningen bundes genom en mera i det enskilda gående lagstiftning, som satte en gräns för dess pröfningsrätt, eller om pröfningen öfverlemnades åt domstolarne. Han hade ej alls berört frågan, huruvida de myndigheter, som i hvartdera fallet skulle komma att pröfva saken, erbjöde enahanda garantier, och således ej fästat afseende vid den omständigheten, att de administrativa myndigheterna ändå vore organiserade på ett annat sätt, än domstolarne, samt att de förra redan derföre måste vara mindre egnade att pröfva rättsfrågor, och isynnerhet frågor, vid hvilka det gäller tvist om rättigheter eller straff för förbrytelser. — Vid frågans uppställande till diskussion inom Juridiska Föreningen hade det blifvit förbisedt, att Föreningen kunde sägas hafva redan engång förut diskuterat densamma. I förhandlingarna för året 1869—1870 *) förekommer nämligen under rubriken "speciel lag" följande andra fråga: "Ehuru guvernörernes domsrätt i utsökningsmål icke torde kunna umbäras, innan domstolarne på landet blifvit permanenta, så frågas, om icke likväl de administrativa myndigheternas befattning med rättsfrågors afgörande i några fall redan nu kunde afskaffas, så att t. ex. frågor om åborätt till kronohemman, ägotvister mellan sådana lägenheters innehafvare, gästgifvares och skjutsandes förbrytelser, försvarslösas insättande i arbetsinrättning m. fl. skulle af domstolen afgöras?" (Ref. uppläste hvad som i frågan blifvit antecknadt för Centralafdelningen). Då frågan sålunda förut blifvit diskuterad och besvarad, återstod för ref. knappast annat, än att, med framhållande af hvad nyss blifvit anmärkt, uttala att ref., såvidt han erinrade sig, varit den ledamot, som då biträdt

*) Se denna Tidskrift, årg. 1872 pag. 165 ff.

det af dåvarande referenten af frågan afgifna yttrande sålunda, att han ansett att i allmänhet hvarje fråga, som vore att uppfattas såsom en rättstvist, bör tillhöra domstols afgörande. Detta ur principiel synpunkt. — Hvad åter tidsförhållandena beträffar, så syntes dessa visserligen påkalla en inskränkning af principens tillämpning. Men denna inskränkning syntes ref. i sådana fall, då tvist vore om rättigheter eller frågor om straff för förbrytelser, icke böra gå utöfver hvad som betingades af målens skyndsammare behandling i sådana fall, då det allmänna kunde alltför mycket lida af de dröjsmål, hvilka långsamheten vid domstolarne nu kunde föranleda. Ref. anmärkte till sist, att också i vår lagstiftning finnes en antydning derom, att dessa mål egentligen vore judiciela, emedan lagstiftaren i de flesta af dem låtit besvär gå till högre judiciel, och ej till högre administrativ myndighet.

Ref. besvarade således första momentet jakande och ville i afseende å det andra framhålla, att vissa undantag kunde af tidsförhållandena vara påkallade.

Om denna åsigt förenade sig öfrige tillstädesvarande ledamöter.

Åbo filialafdelning.

I allmänhet syntes det afdelningen vara lämpligt att domsrätten rörande tvistefrågor och förbrytelser öfverflyttades å landets domstolar, men ansåg afdelningen dock särskilda undantag förefinnas då de administrativa myndigheternas nuvarande domsrätt kunde bibehållas, t. ex. beträffande förseelser i tjensten af dessa myndigheter underlydande embetsmän.

Wasa filialafdelning.

Afdelningen ansåg frågan vara för allmänt hållen för att kunna rätt tillfredsställande besvaras. Att vid fråga om straff för förbrytelser de administrativa myndigheternas domsrätt borde öfverflyttas på domstolarne kunde ej ifrågasättas, då denna domsrätt måste betraktas såsom en utväxt på vårt rättsväsende, hvars aflägsnande såsnart som möjligt vore önsk-

ligt icke allenast såsom ett tillfredsställande af det allmänna rättsmedvetandet utan ock i de administrativa myndigheternas eget intresse. Men då det gälde "tvister om rättigheter" vore frågan ej så lätt att besvara, emedan detta uttryck vore så uttänjbart att derunder kunde inbegripas ej allenast s. k. rena rättstvister utan äfven en hel mängd kamerala frågor. Och att bland tvister om rättigheter (eller skyldigheter hvilket vore ungefär detsamma), af det sednare slaget många bättre lämpade sig för behandling af de administrativa myndigheterna än af domstolarne ansåg afdelningen icke kunna förnekas. Att åter inlåta sig på ett särskiljande af de tvister, som borde till handläggning af domstolarne öfverföras, trodde afdelningens närvarande ledamöter sig åtminstone för tillfället icke kunna våga.

Wiborgs filialafdelning.

Frågan besvarades jakande, jemte det mötet ville framhålla nödvändigheten af att i fall de administrativa myndigheternas domsrätt likväl i vissa fall bibehölles, åtgärderna alltid borde få slutligen underkastas Kejserliga Senatens Justitie Departements pröfning. Likväl borde administrativ myndighet fortfarande få bibehålla sin domsrätt öfver mindre försummelser i tjensten hos egne underlydande betjente äfvensom Guvernör rättigheten att ådöma ansvar för obehörigt förhållande inför embetet.

(Forts.)

Robert von Mohl.

(Föredrag vid Juridiska föreningens årsmöte den 26 okt. 1878).

Då jag lofvade till detta årsmötes program bidraga med ett föredrag, skedde det i hopp att finna tid till dess behöriga utarbetande. Men andra arbeten hafva trängt på, så att jag blott hunnit i korthet anteckna några punkter. Jag ber derför om HH:s benägna öfverseende med framställningens brister.

Namnet Robert von Mohl är för HH alla väl bekant. Det är om honom jag ämnar tala. Icke för att meddela en nekrolog, — vi ha ju ej för vana att vid dessa sammankomster egna minnesord åt andra än inhemska män; också är det snart tre år sedan Mohls död. Men att vid ett tillfälle såsom detta bringa i åtanke hvilken betydelsefull verksamhet Mohl utöfvat i rätts- och statsvetenskapernas tjenst, borde ej vara främmande för de intressen, hvilka här förena oss.

De hufvudsakligaste biografiska data äro följande. Mohl föddes den 17 Aug. 1799. Studerade 1817—21 vid universiteten i Tübingen och Heidelberg. Företog derpå resor i utlandet och vistades en längre tid i Paris. Blef 1824 extra ordinarie jurisprofessor i Tübingen, 1827 professor i statsvetenskaperna och 1836 tillika öfverbibliotekarie dersammastädes. Då han 1845 uppträdde såsom kandidat vid valen till Würtembergska landtdagens andra kammare, publicerade han ett bref till valmännen, hvilket misshagade regeringen så att hon förflyttade honom från katedern till ett rådsembete i Ulm. Men Mohl fogade sig icke häri; han tog afsked från statstjensten och gjorde en studieresa till England. 1846 blef han vald till deputerad. Året derpå kallades han till jurisprofessor i Heidelberg (Baden).

Men sedan kommo oroliga tider, hvilkas karaktär är nogsamt angifven genom att nämna årtalet 1848. Man skulle, bland annat, ingjuta nytt lif i det domnande tyska förbundet. Verksamheten härför var koncentrerad i Frankfurt am Main. Mohl blef medlem af det s. k. "Vorparlament" och i Sept. samma år det provisionella tyska rikets justitieminister. Såsom sådan ledde han utarbetandet af förslag till tysk handelslag samt lärer sjelf hafva författat de då promulgerade "Deutsche Grundrechte" och riksförfattning äfvensom den tyska vexelordning, som öfverlefde de förenämnda urkunderna. Men i Maj 1849 afträdde han från riksministeren tillika med sin vän Heinrich von Gagern. Återkommen till Heidelberg vidtog han ånyo med sina föreläsningar, som mycket talrikt besöktes. 1857 valdes han af universitetet till medlem af Badens 1:a kammare, till hvars president han sedermera blef utsedd. 1861 var han Badens representant vid förbundsriksdagen, 1866—71 sändebud i München, från 1871 president i Badiska öfver-kammarrätten. 1873 blef han vald till medlem af det nya tyska riksparlamentet, der han intog plats inom "die liberale Reichspartei". Jag har der sett den åldrige lärde bestiga tribunen och tala — för temligen döfva öron.

Således hade Mohl under sin långa lefnad verkat både i vetenskapliga och praktiska värf. Det var dock ej i de sistnämnda, han vann sin berömdhet, men väl såsom en af Tysklands främste författare i stats- och rättsvetenskapliga ämnen. Från 21 års ålder, då han utgaf sin första skrift, var han ända till sin död, d. ä. i 55 års tid, rastlöst, nästan oafbrutet verksam såsom skriftställare. Få äro de, som inom de nämnda vetenskapsområdena utvecklat en så stor produktivitet. Ja, man vore nästan frestad säga, att så stor qvantitet svårligen kan motsvaras af lika hög qvalitet. Och visst är det så, att åtskilliga af hans verk saknat högre betydelse eller efterhand förlorat densamma; men mycket står dock qvar såsom värdefullt monument i den politiska literaturen. Det har sagts om Mohl att han aldrig blef trött att skrifva, — att han kände sig manad dertill icke blott när han hade nya idéer eller synpunkter att meddela; han hade ett inne-

boende starkt behof af literärt producerande såsom sådant. Han läste och begrundade allt som gällde staten, allt som blott på något vis hänförde sig till statens institutioner och uppgifter, och allt gaf honom anledning till uttalande i skrift. När dertill kommer att hvad han skref icke var koncentreradt, icke ett kort återgifvande af tankarnes innehåll, utan en utförlig exposé af ämnets alla sidor, finner man, att volymernas antal måste blifva stort. — Den anmärkning är i sjelfva verket berättigad, att Mohl i en del skrifter är för mycket mångordig och vidlyftig. Men det bör dock tillika erkännas att han är mästare i språkets behandling och ofta spirituel, alltid klar.

För att gifva en bild af Mohls produktivitet, bör jag meddela följande förteckning öfver hans skrifter:

År 1821. Discrimen ordinum provincialium et constitutionis representativae. 45 sidor.

1822. Die öffentliche Rechtspflege des Deutschen Bundes. 219 s.

1824. Das Bundesstaatsrecht der Vereinigten Staaten von Nord-Amerika. 423 s.

1828. W. G. Hamiltons parlamentarische Logik, Taktik und Rhetorik. 80 s.

1829 och 1831. Das Staatsrecht des Königreiches Württemberg, 2 delar, 692 och 984 sidor.

1830. Die Litteratur des gesammten württembergischen Rechtes aus dem letzten Jahrzehend, historisch-kritisch dargestellt. 356 s. (I förening med andra förf.)

1832. Ueber Die Tübinger Studierenden während des 16:ten Jahrhunderts.

1832. Die Polizei-Wissenschaft nach den Grundsätzen des Rechtsstaates. (3:je upplagan 1866 i 3 band à 688, 632 och 641 sidor).

1837. Die Verantwortlichkeit der Minister in Einherrschaften mit Volksvertretung. 726 s.

1841. Geschichte der Rechtsgesetzgebung und Rechtsordnung unter König Wilhelm. (I förening med Sarwey).

1855, 1856 och 1858. Die Geschichte und Litteratur

der Staatswissenschaften. In Monographien dargestellt. 3 band à 602, 599 och 732 sidor.

1859. Encyklopädie der Staatswissenschaften. 758 sidor.

1860, 1862 och 1869. Staatsrecht, Völkerrecht und Politik. 3 band à 778, 691 och 724 sidor.

1873. Das deutsche Reichsstaatsrecht. 408 s.

Med förbigående af några smärre arbeten bör vidare erinras, att Mohl var mycket verksam medarbetare i 6 framstående tidskrifter hvarjemte han lemnade bidrag till några tidningar, och att han levererat åtskilliga afhandlingar till Rottecks och Welckers "Staatslexikon" samt till Bluntschlis "Staatswörterbuch". — I yngre år var det Mohls förströelse på qvällarne att verkställa en fullständig öfversättning af Thiers' Histoire de la révolution française.

Hvilken ihärdig flit, hvilket lefvande intresse för vetenskapen framträder ej redan ur blotta förteckningen öfver Mohls arbeten!

Att på vetandets fält lysa med nya, öfverraskande upptäckter, hör ej till de vanliga företeelser. På naturvetenskapernas område äro vilkoren härför annorlunda, än på de vetenskapers, som hafva det menskliga samhället och menniskan såsom samhällsmedlem till föremål för sin forskning. De lagar, efter hvilka naturens krafter verka, äro ej till allmän kännedom och efterrättelse promulgerade, de arbeta i det fördolda, generation efter generation stafvar på runorna tills slutligen ett forskande snille genomtränger skriften, visar och bevisar lagens tillvaro och art. Då vinnes för vetenskapen ett beståndande resultat för all framtid; ty naturens grundlagar äro icke föremål för ändringar och revision, — endast kunskapen om desamma kan efter den första upptäckten vidare utvecklas. Till de stora upptäckterna ansluta sig serier af smärre sådana, i sin mon förberedande eller förfullständigande de förra. Det är kontinuitet i detta arbete, en stadig utvidgning af vetandets eröfringar i naturens rike. — Men de vetenskaper, som studera det menskliga samhället, befinna sig i helt annan ställning. Det är i vexlingarnes verld man träder in, när man betraktar de krafter som här arbeta. Menniskoslägtets stora utvecklingsprocess

till förverkligande af rätt och frihet är icke en jemnt rinnande flod som ständigt skulle röra sig framåt blott till de ljusare, skönare nejder. Den företer ofta hastiga vändningar, plötslig återgång, mellanskof af mörker och oro.

Af föremålen för rättsvetenskapernas utredning är det åter den privaträttsliga sferen, som företer större stabilitet, än den offentligt-rättsliga. Förhållandena mellan individerna såsom sådana, grundade väsentligen på den menskliga naturens egenskaper och behof, undergå ej så hastiga förändringar. Romerska civilrätten är ännu i denna dag i många delar ett uttryck af det rätta på dithörande områden, medan de romerska statsinstitutionerna ligga i spillror utan att igenfinnas i nutidens organisationer; den romerska statsrättens studium, lärorikt utan tvifvel, är ett historiskt studium, en vandring i en förgången verld.

Att finna de ideella naturlagar, enligt hvilka maktutöfningen i staten skall ordnas så att rätt ej rubbas af godtycke, att individens sannt menskliga frihet finner sig i harmoni med nationens i statslifvet representerade, af statsmakten uppburna sträfvanden, — detta är ett af de stora problem, på hvilkas lösning oupphörligt arbetas. Den lösning en statsförfattning gifver är aldrig en definitiv. Vetenskap och praxis sträfva att genom kritik deraf, genom jemförelse med andra författningar, genom aktgifvande på nationens behof och tänkesätt möjliggöra ytterligare förbättring af författningen. Och hvilka äro de, som i detta arbete göra den största insatsen, — handlingens män eller vetenskapens? En fråga, svår att besvara. Visserligen är den insigt, handlingens män disponera, väsentligen en frukt af vetenskapens sträfvanden. Och dock vore man ej sällan frestad att med Mohl utropa: "lifvet är mera skarpsynt än den finaste teoretiker". — Åtminstone är det ett faktum, att det statsvetenskapliga verket oftare kommit tolkande, förklarande, sammanställande, efter det en ny politisk formation skapats, än att det dikterat eller varit bestämmande för en sådan; ehuru det å andra sidan stundom måste beklagas, att politikerne icke tagit nog ledning af hvad teorin, stödd på empiri, verkligen förmått bevisa.

Det var i sanning ej ringa hvälfningar i politiken, Mohl under loppet af sina studier och sin lefnad hade att begrunda. I hans ungdom var hågkomsten ännu liflig af sådana kontraster, som förklaringen af menniskans rättigheter och jakobinernes terrorism, entusiasm för republiken och Napoleons krigiska kejsarvälde. Sjelf fick han åse huru reaktionen bredde sina stramma nät öfver folken till lön för att de utfört befrielsekampen mot Napoleon. Och på gamla dagar bevittnade han huru på Tysklands mark bröder fördes att kämpa blodiga drabbningar mot hvarandra för att derigenom bringas till intimare förening. Tysklands enighet hade under oändlig oenighet proklamerats i tal och sånger; de rättslärde hade skapat pyramider af utredningar om "Statenbund" och "Bundesstat" och huru den förra borde utvecklas till den senare, — tills Bismarck kom och skapade det nya riket, som högst betydligt afviker från hvad teorin förut hade yrkat.

Men jag kommer från ämnet. Till förklaring öfver Mohls ståndpunkt i statsrättsliga frågor bör jag erinra om att han — icke var preussare. Han hade studerat i Frankrike och England, och han lefde sitt lif i desse båda sydtyska stater Württemberg och Baden, der man tidigare än i Nordtyskland, redan kort efter Wiener-kongressen, erhöll konstitutionella former för statslifvet. Medan staten, såsom föremål för vetenskapen, i Berlin betraktades i dess allmänhet och filosofiskt framställdes af Hegel och hans lärjungar, blefvo den positivrättsliga och den politiska rigtningen förherrskande bland statsvetenskapernas målsmän i Heidelberg och Tübingen.

Bland Mohls tidigare arbeten måste främsta rummet tillerkännas hans systematiska framställning af konungariket Württembergs statsrätt. Den ansågs länge såsom ett mönster för sådana verk. Inom den tyska litteraturen var detta arbete särskildt af vigt, emedan det var det första som uteslutande var egnadt åt en konkret, verklig stats positiva offentliga rätt. Den vanliga metoden hade nämligen varit den, att, ehuru det icke fanns en tysk stat, dock skrifva tysk statsrätt, baserad på ett slags komparativ sammanfattning af de skilda tyska staternas institutioner och rättsnormer. Mohls förenämnda verk gaf väckelse till bearbetning af de särskilda

staternas författningsrätt, och sålunda kom man på verkligt juridiskt botten. — Beträffande Mohls framställning af den nordamerikanska unionens statsrätt eller förbundsrätt förtjenar det beaktas att den utgafs tidigare än Tocqueville's berömda arbete och är i många hänseenden värderik, om den ock sedermera måste skjutas i skuggan af fransmannens snillrika verk.

Mohls åsigter och ståndpunkt i allmänt staträttsliga frågor inhemtas hufvudsakligen ur de talrika och delvis mycket omfattande monografierna i hans "Staatsrecht, Völkerrecht und Politik". Distinktionen mellan de staträttsliga och de politiska afhandlingarna kan gerna lemnas derhän. Jag bemärker blott att Mohls metod nästan alltid är den att med framhållande af gällande institutioner i skilda länder, af positivrättsliga fakta, uppsöka det allmängiltiga, det som bör såsom rättsprincip erkännas eller såsom politiskt klokt beaktas. Han röjer i sjelfva verket något af naturforskarens metod. Han såg tingen sådana de voro, han tog icke spekulativa eller abstrakta förutsättningar till utgångspunkt. Och hans yrkanden hafva städse pregeln af att vara uttryck af en lefvande öfvertygelse. Han sade engång sjelf: "Jag kan hafva misstagit mig i en del af mina åsigter, men det jag sagt har alltid varit min fulla öfvertygelse, och jag har dessutom — hvilket såsom bekant icke är detsamma — städse uttalat mina åsigter när jag trott det vara af intresse att offentligen bringa ett ämne till tals".

Hans rigtning var i grunden hvad man kallar den liberala, han ansåg det knappast tänkbart att icke hvarje folk, som vill föra ett civiliseradt lif, borde eftersträfva fria institutioner, arbeta på det parlamentariska styrelsesättets förverkligande. Ja, jag tror att om han vore här i dessa tider, skulle han högeligen förvånas öfver att man, under förevändning af demokratism, på alvar vill göra liberalismen såsom politiskt program misstänkt.

Mohl har mycket skrifvit om det representativa statsskickets idé, om dess olika gestaltning i skilda länder, om de brister åtskilliga författningar företett, om medlen att afhjelpa dessa. Det verkligt parlamentariska styrelsesättet är

det, som härvid städse föresväfvat honom. Se här i möjligaste korthet de allmänna dragen af hans tankar i detta ämne:

Om monarken i en konstitutionel stat icke vill följa folkrepresentationens, utan sin egen vilja och i enlighet med denna välja sin ministère, den må vara än så litet uppburen af representationen, så uppkommer nödvändigtvis en dualism eller rentaf tvedrägt, som medför ej ringa fara eller skada för samhället. Historien har nogsamt visat hvilka betänkliga påföljder det kan hafva när regering och representation mot hvarandra sätta hårdt mot hårdt i stället för att handla i samdrägt. Det finnes blott tvenne utvägar att komma ifrån en slik situation. Den ena är korruptionen, den andra det parlamentariska systemet. Den förra eger rum när regeringen genom lock och hot, genom påtryckningar och mutor inverkar på valen så att de "officiella kandidaterna" blifva valda och riksdagen sålunda fylles af regeringens anhängare och redskap. Men ett sådant system är detsamma som att förstöra den politiska moralen, undergräfva nationens rättskänsla, offra dess framtid åt den vanskliga triumfen att se representationen i allo lyda regeringen. Detta system af bestickning saknar dessutom möjligheten af varaktighet redan derför att det tär på finansernas märg. — Annorlunda förhåller det sig då med den senare af de antydda utvägarna, den är lika enkel som reel och säker. Parlamentarismens idé är, att ministèren alltid skall vara i öfverensstämmelse med representationens majoritet, med andra ord bestå af dess ledande män. Denna majoritet stöder då ministrarne i deras verksamhet och de politiska krafterna arbeta i harmoni. Oppositionen inom parlamentet är då blott en helsosam kritik, icke ett hinder för styrelsen. När denna opposition vinner majoritet i representationen, komma åter dess ledande män till statsrodret. Monarkens ställning är derigenom icke förnedrad. Han är likafullt en statsmaktens representant, hans om ock blott formella sanktion af lagarne är likafullt nödvändig och gentemot främmande stater är han sitt lands personifikation. Det begäres blott att han erkänner det vara en politisk nödvändighet att till ministrar utnämna de per-

soner, hvilka af sin ställning inom representationen äro dertill utpekade, samt låter dem fullfölja regeringens uppgifter i enlighet med det program som beredt dem sagde ställning. Icke monarkens personliga åsigter eller tycken eller intressen skola fälla utslaget i statsangelägenheter, utan den opinion, som framstår såsom för tiden mest öfverensstämmande med nationens åsigter och önskningar. Fursten tvingas icke att taga just herr N. N. i sitt råd, han måste underlåta att taga dem som skulle söka handla i strid med folkviljans lagliga organ. Och detta system dekreteras ej genom författningen, det skall uppstå och lefva tillföljd af sina inneboende egenskaper och sålunda vinna giltigheten af en bindande regeringsprincip.

Om man jemför Leopolds af Belgien och Viktorias af England i allo honorabla ställning med Louis Philippe's, som icke ville acceptera majoritetsviljan, borde man ej tveka hvilkendera regimen har företräde. Och det är ej de båda förstnämndas personliga egenskaper som verkat detta, Louis Philippe kunde väl i sådant afseende med dem likställas; sjelfva systemet är den verkande faktorn. Till och med en Georg IV, som alls icke var personligen aktningsvärd, gick oskadd genom partiernas i parlamentet strider och kunde icke genom sin underhaltiga beskaffenhet såsom menniska undergräfva den monarkiska principens bestånd i England.

Det bör dessutom märkas att vid detta system äfven oppositionen blir mera praktisk och mera gagnelig, än der parlamentarismen icke vunnit insteg. Oppositionens män hängifva sig icke åt toma teorier eller extravaganta utopier eller en hänsynslös radikalism, när de kämpa för att sjelfve i sinom tid blifva ministrar; ty de veta nog att om de icke hålla sig på verklighetens grund, inom gränserna af det utförbara, så skulle de nödgas desavouera sig sjelfva efter tillträdet till makten.

Då Mohl slutligen ännu talar om monarkens försvagade välde, som han icke förnekar och som för en maktlysten kan synas såsom ett offer, yttrar han: "Men om detta offer likväl bereder honom en i alla fall mycket vigtig och inflytelserik ställning, ett lefnadslopp i utomordentlig grad befriadt från

yttre obehag, en säker framtid för sig och sina efterkommande, — så behöfs det väl ej ett så stort mått af insigt för att välja det regeringssystem som är det fördelaktigaste, och icke någon öfvermensklig karaktärsstyrka för att bringa det oundvikliga offret".

Att framhålla Mohls uppfattning af regentens ställning i den konstitutionella staten har synts mig särskildt påkalladt med hänseende dertill, att Mohls närmaste rival på det staterättsliga fältet, Bluntschli, och ett flertal öfriga tyska författare sökt göra en från den parlamentariska idén något afvikande åsigt i denna fråga gällande.

Angående de olika representativa systemen — ständer, tvåkammarsystem, enkammarsystem — har Mohl presterat omfattande undersökningar; likaså angående valrättens lämpligaste anordning — hvarvid han uttalat sig emot den obegränsade, allmänna valrätten, "le suffrage universel". Härom, liksom ock om hans senaste staterättsliga arbete, hans utläggning af den formella delen af den nya tyska rikeförfattningen, vore visst åtskilligt af intresse att relevera. Men tiden hastar och jag saknar berättigande att länge uppehålla HH med detta föredrag. — Det må dock, i fråga om de olika riktningarna af hans produktion, antydas att hans skrifter på den politiska ekonomins område hvarken till omfattning eller halt ega den betydelse, som de staterättsliga; hans ståndpunkt på detta gebit synes ej hafva kommit till en klar afslutning. — Mohls digra arbete "die Polizeiwissenschaft" har ganska länge åtnjutit ett högt anseende såsom på ett fullständigt sätt belysande statens verksamhet såväl för ordningens främjande som kulturens utveckling. Onekligen skall det ock fortfarande befinnas både lärorikt och i vissa delar skarpsinnigt. Men dels har sjelfva begreppet Polizei eller politi på senare tid blifvit reduceradt, dels hafva förvaltningsrätten och förvaltningspolitiken, hvarunder de af Mohl såsom politi behandlade ämnen subsumeras, numera, genom R. Gneist, L. von Stein m. fl. erhållit en annan, strängare vetenskaplig karaktär, än Mohls omförmälda arbete eger.

Enligt min åsigt är statsvetenskapernas litteratur och historie det mest betydande af Mohls talrika arbeten. De län-

der, hvilkas litterära skatter han deri uppvisar äro: Schweiz, Nordamerika, Frankrike, England och Tyskland. Den litteratur han behandlar omfattar dels statsfilosofin, dels statsrätten, folkrätten och förvaltningsrätten, dels encyklopediska, dels speciella arbeten. Det är ett verk af ofantlig beläsenhet, men ock af stort skarpsinne. Till framställningens skilda afdelningar ansluta sig värderika monografier angående olika faser af den statliga utvecklingen.

När tidens hjul gått framåt och ingen mera rådför sig med Mohl beträffande statsrättsliga organisationsfrågor, skall det nämnda verket ännu qvarstå såsom ett monument, till hvilket man går för att få en öfverblick af och en ledning i den rika samling af tänkares, juristers och statsmäns alster, hvilken Mohl här framstält och med grundlig lärdom granskat och belyst till gagn för samtid och efterverld.

L. Mechelin.

Rättsfall.

1.

Proprie löftesmans ansvarighet för ersättning, som boställs-arrendator i brottmåls väg ålagts att, för genom förbrytelsen åstadkommen skada å bostället, utgifva.

Medels kontrakt af den 4 Juli 1865 öfverlät Militie-Expeditionen i K. Senatens Ekonomie departement Kyminkoski munsterskrifvareboställe i Kyminkoski by och Wiitasaari socken till Boställsarrendatorn J. F. Lagström på arrende för en tid af femtio år, efter det Kronolänsmannen Karl Petter Ranin samt Bönderne Henrik Hyvärinen och Johan Kokkinen den 7 April 1865 skriftligen iklädt sig "full proprie borgen för det fastställda arrendekontraktets behöriga fullgörande till alla delar under de första tio åren".

Under denna arrendetid tilltalades och fäldes arrendatorn Lagström till ansvar för åverkan i boställets skog samt skyldigkändes att för det afverkade till kronan utgifva ersättning, som genom Kejserliga Senatens i åverkansmålet gifna utslag af den 14 November 1873 fastställdes att till ett belopp af 1770 mark 25 penni utgå ur emellertid aflidne Lagströms till konkurs upplåtna bo. Som denna summa emellertid icke ur konkursboet utficks, yrkades af vice Kronolänsmannen Emil Savander å kronans vägnar efter stämning vid Häradsrätten i Wiitasaari sockens tingslag att Kronolänsmannen Ranin samt Bönderne Henrik Hyvärinen och Johan Kokkinen, såsom i grund af sin ingångna borgen skyldige att för ersättningen ansvara, måtte åläggas att densamma till kronan utgifva.

Svaranderne motsade kronans talan på den grund, att de icke iklädt sig någon förbindelse för ersättningar, som ar-

rendatorn ålagts att i följd af begångna förbrytelser betala; med anledning hvaraf vice Kronolänsmannen Savander åberopade ordalydelsen af arrendekontraktet, som i 7:de punkten innehåller: "Arrendatorn åligger bostället väl häfda och bebygga samt dervid ställa sig till ofelbar efterrättelse de föreskrifter, som af boställsinspektören och öfrige vederbörande i öfverensstämmelse med ofvanåberopadé nådiga förordning (af den 25 September 1863) kunna honom meddelas, äfvensom boställets skog bör af arrendatorn med största omsorg vårdas, i enlighet med den hushållningsplan, som för dess begagnande blifvit fastställd eller framdeles kan komma att fastställas".

Häradsrätten utlät sig medels utslag den 17 Februari 1876 att alldenstund Johan Fredrik Lagström blifvit genom K. Senatens utslag af den 14 November 1873 dömd att för åverkan i Kyminkoski boställes skog, i ersättning till kronan utbetala 1,770 mark 25 penni samt denna ersättning, ehuru bevakad i Lagströms efter hans död till konkurs upplåtna bo, i brist på tillgång icke kunnat derifrån utgå; fördenskull och emedan det ålegat Lagström, enligt 7 § i det fastställda arrendekontraktet, att boställets skog med största omsorg vårda samt Kronolänsmannen Ranin, Henrik Hyvärinen och Johan Kokkinen, en för alla och alla för en, iklädt sig proprieborgen för samma kontrakts fullgörande till alla delar under de tio första åren, ålades Ranin, Henrik Hyvärinen och Johan Kokkinen att, gemensamt eller den af dem, som tillgång egde, till kronan genast utbetala fordrade 1,770 mark 25 penni samt att med fem mark ersätta vice Kronolänsmannen Savanders kostnader i saken.

Ranin, Henrik Hyvärinen och Johan Kokkinen vädjade till Wasa Hofrätt och anmärkte, bl. a., att deras ansvarsskyldighet enligt k. förordningen den 25 September 1863 endast gälde vanhäfd, som blifvit vid husesyn af synerätt eller genom utslag på besvär öfver synerätts åtgärd bestämd, och således ej kunde, innan den sålunda fastställd vore, i rättegångs- eller exekutiv väg mot dem göras gällande. Dessutom hade de genom sin borgen "för arrendekontraktets behöriga fullgörande" iklädt sig skyldighet att ersätta endast

den skada arrendatorn genom bristande fullgörelse af sin häfdeskyldighet, d. v. s. genom uraktlåtenhet att uppfylla hvad han åtagit sig att för boställets häfd direkt verkställa, kunde åsamka kronan, men ingalunda åtagit sig ansvarighet för all den skada, arrendatorn kunde åstadkomma genom föröfvande af med ansvar belagda lagbrott, hvartill lika gerna t. ex. mordbrand, som skogsåverkan kunde hänföras.

Hofrätten gaf dom den 21 Juni 1876 och fann i fråga varande af Kronolänsmannen Ranin, Henrik Hyvärinen och Johan Kokkinen ingångna borgen för fullgörandet af de utaf J. F. Lagström åtagna förbindelser i afseende å bebrukandet af förenämnda boställe och vårdande af den derunder lydande skog icke kunna lagligen gifvas sådan utsträckning, att Ranin, Henrik Hyvärinen och Johan Kokkinen borde anses skyldige att ansvara äfven för ifrågakomna, genom af Lagström i boställets skog föröfvad åverkan framkallade ersättning, hvarföre Hofrätten, med ogillande och upphäfvande af Häradsrättens motvädjade utslag, frikallade Kronolänsmannen Ranin samt Henrik Hyvärinen och Johan Kokkinen från utgifvandet af såväl sagda ersättning, som den vice Kronolänsmannen Savander derjemte tillerkända godtgörelse.

Skiljaktig från Hofrättens pluralitet, som utgjordes af Hofrättsrådet *Montin* samt Assessorerne *Tegengren* och *Stenbäck*, var Assessorn *Qvickström*, hvilken ansåg Kronolänsmannen Ranin samt Henrik Hyvärinen och Johan Kokkinen icke hafva anfört skäl till ändring i Häradsrättens motvädjade utslag.

På kronans vägnar sökte t. f. Advokatfiskalen i Wasa Hofrätt, J. Westberg hos H. K. M:t ändring i Hofrättens dom, derå målet i *Senatens Justitie departement* afgjordes af Senatorerne *Dahl*, *Brunou*, *Lönnblad*, *Sederholm*, *Gejtel* och *Forsman;* och emedan Kronolänsmannen Ranin, Henrik Hyvärinen och Johan Kokkinen genom i fråga komna, af kronan till stöd för dess talan åberopade borgen icke iklädt sig annan eller vidsträcktare ansvarighet, än att J. F. Lagström behörigen fullgjorde de uti ofvanomförmälda arrendekontrakt rörande boställets häfd och Lagströms öfriga skyldigheter föreskrifna vilkor, ty och då bestämmandet om och i hvad

sin efterlåtenhet nyssnämnda hänseende stannade Lagström till last samt den deraf härflytande ersättningsskyldighet, enligt de om militieboställen gällande författningar, ankomme å vederbörande synerätt, och i följd deraf hvad domstolarne och K. Senaten uti förberörda åverkansmål tillräknat Lagström såsom förbrytelse och ålagt honom att i skadestånd utbetala icke innefattade utredning om sådan Lagströms vanvård af boställets skog under arrendetiden, eller om beloppet af den ersättning, hvartill han derför gjort sig skyldig, att densamma kunde läggas till grund för bedömandet af löftesmännens ersättningsskyldighet, fann Senaten skäl å kronans vägnar icke vara förebragta till ändring i Hofrättens dom, såvidt kronans på ofvananförd grund i målet väckta fordringstalan blifvit ogillad samt Ranin, Hyvärinen och Kokkinen befriade från utgifvande af godtgörelse till vice Kronolänsmannen Savander, hvadan vid Hofrättens dom härutinnan kom att bero.

Senatens dom är gifven den 7 December 1877.

2.

År lagens stadgande om skyldighet att lagfara tillämpligt å köp, hvarigenom af kronan inlöst donationslägenhet, å hvilken kronan fastebref erhållit, till åbon under skattemannarätt öfverlåtits?

Sedan Mälkölä donationsgods i Mohla socken af Finska statsverket inlösts, försålde statsverket deraf bland annat till Landboerne Anders och Jakob Mårtenssöner Mälkönen $^1/_8$ af hemmanet N:o 9, motsvarande hälften af nya hemmanet N:o 12, genom ett öppet bref, som innehåller: "Kammarexpeditionen i Kejs. Senatens för Finland Ekon. Departement Gör veterligt: att H. K. M:t, uppå derom gjord underdånig ansökning, under den $\frac{22 \text{ Februari}}{5 \text{ Mars}}$ 1872 och 2 December 1874 funnit godt i nåder bifalla dertill, att de donationslägenheter i Mäl-

kölä by af Mohla socken, nemligen — — — —, hvilka Finska statsverket medelst köpebref af den 20 December 1871 tillhandlat sig af — — — för en summa af 27,125 mark finskt mynt, finge till landbönderne å sagda lägenheter under skattemannarätt försäljas emot följande vilkor:

1:o att den på hvarje lägenhet i förhållande till dess mantal sig belöpande andel i ofvanberörda köpeskilling återgäldes till kronan genom årlig inbetalning derå af 6 procent i ränta och amortering, att under 34 års tid — — — — vid kronouppbörden påföljande år erläggas med rättighet för den af köparene, som sådant önskar, att äfven före utgången af nämnde tid på en gång afbörda sig sin skuld till kronan;

2:o att de krono- och kommunala utskylder, lägenhetsinnehafvarene hittills utgjort, komme att fortfarande, under den tid af 34 år, amorteringen af köpeskillingen varar, från lägenheterne utgå på enahanda sätt och efter samma grunder, som från öfrige frälsehemman inom länet; hvaremot först efter förloppet af sagde tid de utskylder till kronan och kommunen erläggas, hvilka skattehemman åtfölja;

3:o att de lägenheter, hvilkas innehafvare å dem erhållit skattebref, kunna af desse eller deras rättsinnehafvare försäljas efter behag, dock sålunda att jorden häftar för köpeskillingen till kronan intill dess densamma till fullo guldits.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

I följd häraf — — — har Kammar-Expeditionen, enligt Kejserliga Senatens tillika fattade beslut, velat på ofvanstående vilkor upplåta och försälja, eftersom Expeditionen härmed och i kraft af detta öppna bref, hvaraf tvenne exemplar upprättade äro, sålunda upplåter och försäljer till åboerne Anders och Jakob Mårtenssöner Mälkönen efterskrifne hemmansdel — — — — nemligen en åttondedel af N:o 9 om $^1/_{24}$ mantal motsvarande — — — hälften af N:o 12 under skattemannabörd och rättighet, att njuta och behålla för 1,282 mark 94 penni finskt mynt, som amorteringsvis afbördas sålunda, att sex procent derå, eller 76 mark 98 penni, under 34 år, räknadt från och för innevarande år 1876 till och med 1909, årligen vid kronouppbörden nästföljande år, jemte öfrige kronoutskylder, erlägges; och afhänder Kammar-

Expeditionen fördenskull H. K. M:t och kronan förberörde hälft af hemmanet, nya N:o 12 — — — samt tillegnar densamma åboerne Anders och Jakob Mårtenssöner Mälkölä, deras barn och arfvingar, — — — att njuta, bruka och behålla under skattemannarätt, som lag förmår. Skulle ock ifrågavarande lägenhet på ett eller annat sätt gå köparene eller deras arfvingar från, vill H. K. M:t och kronan hålla dem deruti alldeles skadeslösa. Så skall ock meranämnde hälft af hemmanet N:o 12 efter nedanstående dag från frälse till kronoskatte uti jordeböckerne öfverföras." — — — — (Datum, den 25 Januari 1876 — underskrifter).

"Med ofvanstående vilkor — — — — förklara vi oss i allo nöjde och förbinda oss att desamma uppfylla samt berättiga kronan att vid Domstolen i orten, utan vårt vidare hörande, söka och vinna inteckning i lägenheten, till säkerhet för fullgörandet från vår sida af berörde vilkor; som försäkras" (Datum och underskrifter).

På grund af detta köpebref ansökte kronofogden S. von Nandelstadh vid 1876 års vinterting med Mohla sockens och Heinjoki kapells tingslag å statsverkets vägnar att denna lägenhet måtte intecknas till säkerhet för fullgörandet å köparnes sida af köpevilkoren, hvarjemte han till undanrödjande af hos Häradsrätten möjligen uppkommande tvifvel om dess befogenhet att på grund af den nu styrkta åtkomsten meddela den äskade inteckningen, anförde att någon lagfart för inteckningens beviljande ej erfordrades, enär en sådan endast vore egnad att skydda egaren från bördsklander och ett dylikt, vid det förhållande att lägenheten senast egts af statsverket, som allaredan med densamma lagfarit och derå den 5 Maj 1873 erhållit fastebref, icke vidare kunde i fråga komma.

Häradsrätten utlät sig i utslag den 27 April 1876 att emedan 3 § i K. F. den 9 Nov. 1868, angående inteckning, stadgade att inteckning i fastighet ej finge beviljas förr än behörigen styrkt blifvit, att fastigheten i grund af laga fång och med full eganderätt tillhör den, för hvars förbindelse inteckningen sökes, och denne, i händelse fånget bör lagföljas, uppbud å fastigheten vunnit, men förbemälde lägenhetsinne-

hafvares, på Kammar-Expeditionens i K. Senaten öfver omförmälda köp utfärdade afhandlingar grundade åtkomst till deras fastigheter ej vore att hänföras till sådant jordafång, som icke behöfde lagfaras; ty kunde Häradsrätten då icke bifalla den begärda inteckningen, utan blef den derom gjorda ansökningen afslagen.

Wiborgs Hofrätt, hvarest Kronofogden von Nandelstadh på statsverkets vägnar sig besvärade, yttrade i utslag den 8 September 1876: att alldenstund ofvanbemälde lägenhetsinnehafvare åtkommit sin omordade fastighet genom köp af Finska statsverket, men berörda fång ännu icke lagföljts, fördenskull kom, i stöd af 3 § i ofvanåberopade förordning och 2 § 1 kap. J. B., vid Häradsrättens förenämnda åtgärd att bero.

Till detta utslag bidrogo Vicepresidenten *Wärnhjelm,* Assessorn *Karsten* och adjungerade ledamoten, Notarien *Clouberg.*

Hofrättsrådet *Björkstén* och Assessorn *Tamelander* yttrade sig deremot, att emedan i fråga varande $^1/_8$ af hemmanet N:o 9 i Mälkölä by blifvit af Finska statsverket till Anders och Jakob Mälkönen under skattemannarätt försåld, ty och då Anders och Jakob Mälkönen, enligt bemälde ledamöters åsigt, icke vore skyldige att på grund af detta fång med lägenheten lagfara, ansågo de Häradsrätten icke hafva egt att den sökta inteckningen på anförd grund afslå, hvarföre det öfverklagade utslaget af desse ledamöter upphäfdes och målet förvisades tillbaka till Häradsrätten, som egde målet ånyo på anmälan till behandling företaga och dermed lagligen förfara, utan hinder af den förra åtgärden.

Kronofogden von Nandelstadh sökte genom underdåniga besvär på statsverkets vägnar ändring i Hofrättens utslag, derå målet föredrogs i *Senatens Justitie departement* den 7 Februari 1877; och fann Senaten (Senatorerne *Dahl, Brunou, Lönnblad, Sederholm* och *von Hellens),* emedan i fråga varande lägenhet på grund af H. K. Mj:ts i enlighet med Finlands Ständers underdåniga tillstyrkan den 2 (14) Mars 1868 gifna förordnande angående inlösen af donationsgodsen i Wiborgs och S:t Michels län blifvit af Finska statsverket

inlöst i ändamål att under skattemannarätt till vederbörande åboer öfverlemnas, samt jemväl, efter det laga stånd sagda fång åkommit; af statsverket åt ofvannämnde åbor under skattemannarätt upplåtits, fann Senaten, hvad lag i allmänhet om lagföljd af jordafång stadgar icke vara på åboernes sålunda vunna åtkomst af lägenheterna tillämpligt och domstolarne förty hafva saknat giltigt skäl att på åberopade grunder förvägra de i anförd mått sökta inteckningarna; hvarföre Senaten pröfvade rättvist upphäfva Hofrättens och Häradsrättens ofvanberörda utslag samt förvisa ärendet tillbaka till sistberörde rätt, som egde detsamma på anmälan ånyo till handläggning företaga och dermed lagligen förfara, utan hinder af domstolarnes förra härigenom undanröjda åtgärder.

Senatorerne *Gejtel* och *Forsman* funno Kronofogden von Nandelstadh icke hafva anfört skäl till ändring i Hofrättens utslag, vid hvilket förty, enligt bemälde Senatorers åsigt, komme att bero.

3.

Rån, eller — i brist på full bevisning om våld — stöld?

Torparen Zacharias Luomala från Orjansaari by i Rautus socken anförde vid Häradsrätten i nämnde sockens tingslag att Landbon Johan Wanhanen och Drängen Anders Kuha, begge från Liippua by, den 11 Februari 1875 e. m., vid det han skulle bortgå från Landbon Johan Juntunens gård i Kuninkaanselkä by, vid porten utan annan anledning än en kort förut förefallen ordvexling i anledning af en kaffekopp, som i gården sönderslagits, öfverfallit honom och med något tillhugg bakifrån tilldelat honom några slag med den påföljd, att han erhållit blodsår å hufvudet och nedfallit å marken, hvarefter desse fattat uti en pels, som Luomala haft på armen, och då denne, liggande på marken, sökt, fasthållande pelsen, värja sig, trampat på och sparkat honom, tills han förlorat medvetandet. Då Luomala åter kommit till besin-

ning, hade han erfarit att Wanhanen och Kuha emellertid aflägsnat sig och medtagit hans pels, hvarföre Luomala yrkade ansvar å dem samt deras skyldighet att utgifva ersättning för pelsen, den han väl sedermera återfått men i skadadt tillstånd.

Anders Kuha bestred åtalet. Johan Wanhanen uteblef deremot från första tinget, ehuru stämd. Emellertid hördes åtskilliga vittnen på ed, bland dem ofvannämnde Johan Juntunens

Hustru *Anna Haajanen*, som berättade att Wanhanen och Kuha sagde dag e. m. hos vittnet med anledning af ett hästbyte förplägat sig sjelfve och jemväl Luomala samt en Johan Pakarinen, hvilka redan tidigare infunnit sig hos vittnet, med bränvin och sedermera jemte desse utgått i förstugan, der oenighet uppstått med anledning af att Luomala slagit sönder en kopp; att Wanhanen om en stund inkommit men åter utgått, hvarefter vittnet ej hört till någondera af de tilltalade eller Luomala förr, än den sistbemälde senare eller vidpass kl. 8 på aftonen med sårad panna och blånader kring ögonen inträdt i stugan och omtalat att han blifvit slagen vid Räksäs ängslada, som är belägen på $^{1}/_{4}$ versts afstånd från Juntunens hemvist, och, på Pakarinens fråga, förklarat en Jöran Paakkinen vara den, som slagit honom, ehuru denne, enligt hvad vittnet bestämdt intygade, under hela tiden Luomala varit borta, utan att aflägsna sig någonstädes vistats inne hos vittnet och hennes man; samt att Luomala äfvenledes uppgifvit, det han blifvit beröfvad sin pels, men ej omtalat hvem som fråntagit honom den, och icke under hela tiden ens nämnt Wanhanens eller Kuhas namn.

Johan Juntunen berättade att Luomala vid full dager utgått med pelsen på armen och först i mörkret dit återvändt med blod på tinningen.

Luomala förklarade att han, efter att ha vaknat till besinning, sprungit efter Wanhanen och Kuha för att återfå pelsen och derföre så sent återkommit.

Timmermannen *Leander Pyöriäinen* hade i fråga varande dag i skymningen i något ärende utgått från Juntunens stuga och dervid sett Luomala på gården med en svart

pels på armen samt tillika varsnat att Wanhanen och Kuha, de der vid vittnets ankomst uppehållit sig invid Wanhanens släde, gått efter Luomala och slagit till honom. Då de återkommit till släden hade Wanhanen uppmanat vittnet att sätta sig i släden, derå vittnet åtföljt Wanhanen och Kuha till Knut Loponens tre verst derifrån belägna gård i kyrkobyn, der de vid framkomsten funnit Luomalas pels i släden; och hade Wanhanen härvid under yttrandet "hur har pelsen kommit hit?" tagit den ur släden och burit den under det skjul, dit hästen körts. — Vid ett senare sammanträde rättade Pyöriäinen sitt vittnesmål derhän, att han, som i fråga varande dag ensam kommit till Juntunens gård och på aftonen likaledes ensam begifvit sig derifrån, ett stycke från gården varsnat att en häst der blifvit vänd åt det håll, ditåt han vandrat, samt derföre återvändt till gården och derunder sett att Wanhanen och Kuha misshandlat Luomala; men då vittnet framkommit till hästen, hade handgemänget redan upphört och Wanhanen samt Kuha satt sig i släden, hvarföre vittnet stigit på medarne och medföljt till Loponens gård, der Wanhanen framtagit pelsen och yttrat "hvart skall man göra af denna?" hvarefter han med pelsen begifvit sig till det nämnda stället.

Inhysingen *Mårten Niukkonen* hade efter det Wanhanen, Kuha och Pyöriäinen den 11 Februari kommit till Loponens gård, senare derifrån afrest tillsammans med Wanhanen, som under färden yttrat "vi slogo i går uti Juntunens gård en karl, så att denne var såsom död", utan att Wanhanen, ehuru af vittnet tillfrågad, närmare redogjorde hvem de slagit eller hvarföre. Derefter hade vittnet jultiden samma år sammanträffat med Wanhanen och Kuha, samt den senare dervid yttrat åt vittnet: "nu är Luomalas pels såld", men tillika förbjudit vittnet att omtala detta, hvarjemte han upplyst att pelsen sålts åt en jemväl vid tillfället närvarande Johan Hakkonen, hvilken uppgifvit sig hafva för pelsen betalt det, enligt vittnets åsigt, nog billiga priset åtta rubel. Då Luomala efteråt i vittnets närvaro återfordrat pelsen af Hakkonen, hade vittnet ännu igenkänt densamma såsom Luomalas, ehuru pelsen varit betydligt skadad.

Landbon *Pål Pönni* hade den 11 Februari sent på aftonen i samma by der Loponen är bosatt sett tvenne karlar komma åkande från det håll, der Juntunen bor, och i släden medhafva en svart pels; och hade vittnet i den ene af desse tydligen igenkänt Wanhanen.

Johan Wanhanen, som omsider instälde sig inför rätta, bestred såväl vittnesmålen som åtalet och förklarade att han ifrågavarande söndagsafton hos Juntunen så öfverlastat sig med starka drycker, att han ej förr än vid ankomsten till Loponens gård haft något medvetande af hvad som händt. *Anders Kuha* afgaf deremot numera den förklaring att då han, jemte Wanhanen, båda i hög grad dryckesrörde, utkommit från Juntunens stuga för att fara bort, Wanhanen, då de redan varit färdige att åka ut från gården, våldsamt skuffat till den bredvid stående Luomala, så att denne fallit omkull, samt med detsamma frånryckt honom hans pels, som han hållit på armen, och kastat densamma i släden samt derefter tillsammans med Kuha och vittnet Pyöriäinen afrest till Loponens gård.

Landbon *Matts Monto* berättade att, då han vid ett tillfälle hösten 1875 vägrat låna penningar åt Anders Kuha, denne, för att förmå honom dertill, litet dryckesrörd berättat att han hade en pels till salu och, på fråga, uppgifvit att den tillhörde Luomala samt blifvit denne fråntagen och funnes hos Wanhanen i förvar.

Drängen *Nikolai Haukka* hade söndagen den 11 Februari på aftonen sett Wanhanen på Loponens gård stå lutad öfver sin släde och i famnen hållande en pels, den vittnet med säkerhet igenkände såsom Luomalas.

Angående vittnet Pyöriäinen, som Wanhanen sökt jäfva på den grund, att han vid tillfället i fråga skulle varit öfverlastad af starka drycker, afgaf Landbon *Dmitrij Michailoff Feodor:* att denne väl synts vittnet något dryckesrörd men dock icke till den grad, att han ej skulle varit medveten af hvad som tilldragit sig, äfvensom Landbon *Thomas Mörsky:* att han åtminstone icke af Pyörinens tal och åtbörder förmärkt det denne skulle varit dryckesrörd.

Häradsrätten afkunnade utslag i saken den 22 Sep-

tember 1876 och förklarade Wanhanen och Kuha förvunne att hafva söndagen den 11 Februari 1876 om aftonen å Juntunens gårdsplan med fullt våld fråntagit Luomala en honom tillhörig pels, som sedermera återfåtts, i anseende hvartill Häradsrätten pröfvade rättvist, i stöd af 9 § 20 kap. M. B., döma Wanhanen och Kuha att hvardera, efter beredelse till döden, å rätteplatts i gerningsorten halshuggas; hvarhos förordnande meddelades om särskilda ersättningar.

Wiborgs Hofrätt, hvars pröfning utslaget hemstäldes, fann likaledes Wanhanen och Kuha lagligen öfvertygade att hafva uppgifne söndag, medan sabbaten ännu påstått, å Juntunens gårdsplan med fullt våld fråntagit Luomala ofvansagde pels, hvarföre Wanhanen och Kuha gjort sig förfallne att för det dem till last tagna rånet, på sätt Häradsrätten afsagt, jemlikt det af bemälde rätt åberopade lagrum mista lifvet, uti hvilket dödsstraff jemväl skulle inbegripas de böter, tio daler eller 19 mark 20 penni, hvartill de hvardera för sabbatsbrott gjort sig skyldige; dock blef, i kraft af den Hofrätten förlänade makt att leuterera, med afseende å vissa i målet förekommande mildrande omständigheter, straffet för Johan Wanhanen och Anders Kuha på det sätt lindradt, att desse hvardera skulle umgälla sin brottslighet med 28 dagars fängelse vid vatten och bröd samt två års tukthusarbete uti straffängelset i Tavastehus. I öfrigt gillades utslaget.

Wanhanen och Kuha anförde underdåniga besvär. Då målet i *Senatens Justitie departement* afgjordes den 14 Februari 1876, funno dess fleste närvarande ledamöter, Senatorerne *Brunou*, *Sederholm*, *Gejtel* och *Forsman* Wanhanen och Kuha icke hafva anfört skäl till ändring i Hofrättens utslag, vid hvilket fördenskull kom att förblifva.

Senatorn *Lönnblad*, med hvilken Senatorn *Dahl* förenade sig, fann Wanhanen och Kuha väl vara med ganska misstänkliga omständigheter besvärade att hafva vid uppgifna tillfälle med fullt våld fråntagit Luomala ofvanomförmälde pels; men emedan Wanhanen och Kuha till slik brottslighet enständigt nekat, och vidare bevisning till deras öfvertygande ej åstadkommits, kunde de, enligt Senatorns åsigt, icke fällas till ansvar för det emot dem angifna rån; hvaremot, och då

full utredning förebragts derom, att Wanhanen och Kuha olofligen tillgripit och derefter en längre tid innehaft ifrågakomne pels, Senatorn pröfvade rättvist döma Wanhanen och Kuha till straff för stöld jemlikt 1 § 40 kap. M. B.

4.

Är kronan skyldig att åt tillträdande arrendator af kronoboställe utgifva af synerätt faststäld ersättning för husröta och vanhäfd, som ej kunnat utfås af afträdaren eller dennes löftesmän?

Genom kontrakt af den 4 Juli 1865 upplät Militie Expeditionen i K. Senaten för Finland Röysköla furirsboställe i Alavo by och Kuortane socken på femtio års arrende, räknadt från den 14 Mars 1866, åt possessionaten J. A. Bähr, som på auktion, jemlikt boställsförordningen af den 25 September 1863, anbud derå gjort, mot visst årligt arrende, som de tjugu första åren skulle utgöras af 19 tunnor 15 kappar spanmål. Vid derefter å bostället förrättad af- och tillträdes husesyn emellan arrendatorn Matts Tomasson Röyskö, afträdare, och Johan Bähr, tillträdare, ålades den förre medels synerättens utslag den 9 Juni 1866 att för särskilda å bostället befunna bristfälligheter till vederbörande boställsinspektör utgifva 2,149 mark 92 penni, att tillhandahållas arrendatorn Bähr i afseende å de anmärkta bristfälligheternas afhjelpande, hvarhos Synerätten föreslog att Bähr skulle erhålla ej mindre bidrag från statsmedel till uppförande af nytt våningshushus i stället för det förra å bostället befintliga, men af Synerätten utdömda, till så stort belopp, att detsamma motsvarade den del af kostnaderna, som afträdaren ej komme att gälda, än ett räntefritt lån af 4,000 mark att till förbättrande af boställets egor användas inom fem års tid och de fem derpåföljande åren återbetalas. Johan Röyskö saknade emellertid tillgång att gälda ofvanberörda honom ådömda husrötemedel och de personer, hvilka för arrende-

skyldigheternas behöriga fullgörande iklädt sig borgen, kunde, af vederbörande boställsinspektör krafde, dels emedan kronans talan ansågs försutten, dels på andra skäl icke åläggas att den utdömda ersättningen utgifva, utan blefvo de genom en H. K. Mj:ts dom i saken derifrån befriade. Med anledning häraf anhöll J. Bähr uti en till K. Senatens Ekon. departement ingifven skrift att, emedan Synerätten föreslagit honom till erhållande af förenämnda bidrag äfvensom af ett räntefritt lån och de hos Johan Röyskö af Synerätten utdömda husrötemedel icke kommit Bähr tillhanda, honom kunde beviljas såsom byggnadshjelp i ett för allt 2,000 mark samt, i stället för det föreslagna räntefria lånet, eftergift af halfva arrendebeloppet under en tid af tio år; och tilldelades Johan Bähr i anledning häraf genom K. Senatens resolution af den 13 Februari 1873 i omförmäldt afseende ett understöd af 2,000 mark, hvarjemte förordnades att boställsarrendet skulle nedsättas till 10 tunnor 15 kappar spanmål under tio års tid, räknad från midfastan 1872.

Sedermera uttog boställsarrendatorn Bähr stämning å Kronan till 1875 års vinterting i Kuortane och Alavo socknars tingslag samt yrkade vid Häradsrätten att, enär Bähr erbjudit ofvanupptagna arrende under förutsättning att bostället vore i fullt stånd eller bristerna derå kunde genom honom af hans företrädare i arrendet tillkommande ersättning afhjelpas, men den af Synerätten för bristfälligheterna å bostället utdömda godtgörelse, till hvilken Bähr vore berättigad, i anseende till förre innehafvarens medellöshet och hans löftesmäns frikännande från betalningsskyldighet, icke kunnat utfås, kronan måtte förpligtas att ofvanomförmälda 2,649 mark 92 penni till J. Bähr utgifva.

Detta påstående motsades å kronans vägnar på den grund, att det icke tillkomme kronan att tillse, det i fråga varande husrötemedel komme att utgå, och att kronan icke heller, enligt lag, vore skyldig att ansvara för dem, i händelse de i saknad af tillgång hos vederbörande eller af annan orsak icke utginge. Dessutom hade Johan Bähr allaredan genom Senatens ofvanåberopade resolution beviljats såväl nedsättning i arrendet, såsom ock fulla beloppet af det.

penningeunderstöd han begärt, och hvilket han utan reservation emottagit och användt; hvaremot J. Bähr ansåg berörda understöd och lättnad utgöra endast hvad Synerätten i nybyggnadshjelp och för odling åt honom föreslagit.

Häradsrätten yttrade sig i utslag den 20 Februari 1875 att Häradsrätten ansåg J. Bähr, vid det han, jemlikt Militieexpeditionens kontrakt af den 4 Juli 1865, å arrende öfvertagit Röyskölä boställe, hafva varit fullt berättigad till antagande, att den å bostället befintliga vanhäfd skulle afhjelpas utan att kostnaderna derför komme att drabba honom; i anseende hvartill och enär Synerätten äfven genom utslag den 9 Juni 1866, hvilket vunnit laga kraft, ålagt afträdaren af bostället att för derå anmärkta brister genast utbetala 2,649 mark 92 penni till vederbörande bostållsinspektör för att Bähr tillhandahållas, men dessa medel icke kunnat indrifvas i följd af omständigheter, till hvilka Bähr icke varit vållande, och hvilka bort kunna förekommas genom tillbörlig uppmärksamhet af den eller dem, som egt bevaka kronans intresse i saken, Häradsrätten fann Finska kronan, med hvilken Bähr kontraherat, vara skyldig att i förberördt hänseende, och på det att Bähr måtte kunna fullgöra de honom af Synerätten meddelade föreskrifter, hålla Bähr skadeslös, samt ålade förty, och utan afseende derå att J. Bähr allaredan i anledning af underdånig ansökning fått, utom nedsättning i arrendet, uppbära 2,000 mark af allmänna medel såsom byggnadshjelp, helst Bähr genom nämnda ansökning icke afsagt sig rätt till utbekommande af de afträdaren af bostället påförda ersättningsmedel, kronan att till vederbörande boställsinspektör, för att af denne enligt Synerättens utslag Bähr tillhandahållas, genast utgifva fordrade 2,649 mark 92 penni, kronan dock obetaget att för hvad kronan sålunda komme att gälda hålla sig till den eller dem, som kunde anses hafva vållat att i fråga varande medel icke i behörig ordning utgått.

Emot detta utslag förbehölls å kronans vägnar vad, som fullföljdes i *Wasa Hofrätt*, der målet afgjordes den 14 Oktober 1875. Dervid yttrade sig referenten

Assessorn *Tegengren*, som väl fann Boställsarrendatorn Bähr, då han hos K. Senaten ansökt om förberörda bidrag till

af honom på arrende innehafvande Röyskölä boställes bebyggande och nedsättning af arrendet för bostället, icke hafva uttryckligen afstått från sitt i fråga varande ersättningsanspråk; men som af K. Senatens ofvanomförmälda resolution af den 13 Februari 1873 tydligen framginge, att sagda ansökning blifvit af K. Senaten uppfattad sålunda, att Bähr skulle afstått från berörda anspråk och honom af sådan orsak syntes hafva beviljats det ansökta bidraget och nedsättningen i arrendet, till erhållande hvaraf Bähr icke varit lagligen berättigad; alltså och då de förmoner, Bähr genom nämnda resolution beviljats, i värde öfverstego hvad Bähr i förevarande rättegång fordrat, pröfvade Assessorn rättvist, med upphäfvande af Häradsrättens motvädjade utslag, förkasta Bährs talan i saken.

Assessorn *Qvickström*, med hvilken Hofrättsråden *Montin* och *Krabbe* förenade sig, ansåg att, ehuru Boställsarrendatorn Bähr, efter att hafva å arrende öfvertagit Röyskölä boställe, af Synerätten tilldömts i ersättning utaf föregående arrendatorn för eftersatta byggnads-. och häfdeskyldigheter en summa af 2,649 mark 92 penni, som sedermera af uppgifna orsaker ej utfallit, denna omständighet dock icke medfört laglig förpligtelse för kronan att utbetala sagda medel, hvarföre, och då dertill komme, att Bähr uti sin till K. Senaten ingifna ansökning om bidrag till boställets bebyggande och förbättrande, bland andra skäl derför, framhållit ofvanberörda omständighet, samt K. Senatens beslut af den 13 Februari 1873, hvarigenom Bähr tillerkänts det ansökta bidraget, i penningar och arrendelindring, till högre belopp än nämnda summa, vidtagits med fästadt afseende å merberörda, af Bähr framhållna missöde, Assessorn pröfvade rättvist, på dessa skäl, instämma i det slut i saken, referentens yttrande innehöll.

I Hofrättens dom sökte Boställsarrendatorn Bähr i underd. ändring i revisions väg; derå målet den 9 Febr. 1876 afgjordes i *Senatens Justitie departement* af Senatorerne *Dahl*, *Brunou*, *Lönnblad*, *Sederholm*, *Gejtel* och *Forsman*,

hvilka funno J. Bähr icke hafva förebragt skäl till ändring i Hofrättens dom, som förty gillades.

Senatens dom är gifven den 9 Februari 1876.

5.

Skola instrument öfver boställssyner ingå i renskrifvet exemplar af dombok, som underdomare åligger till Hofrätt insända?

Uti ett till Åbo Hofrätt ingifvet embetsmemorial förmälte Advokatfiskalen derstädes A. Grönvik att, sedan Häradshöfdingen i Wirmo domsaga B. Procopé jemte skrifvelse den 31 December 1875 till Hofrätten insändt renskrifvet exemplar af nämnda domsagas allmänna dombok för nästsagda år, så hade Advokatfiskalen, enär den med domboken följande förteckningen öfver förefallna ting och extra förrättningar under samma år inom domsagan utvisade, att Häradshöfdingen Procopé den 13 Maj 1875 verkstält af- och tillträdes husesyn å Lemo sockens kyrkoherdebol, men instrument öfver berörda syn ej åtföljt omordade dombok, uti embetsbref den 19 Januari 1876 anmodat Häradshöfdingen att till Advokatfiskalsembetet inkomma med fullständigt utskrifvet exemplar af nämnda instrument för att domboken vidfogas, hvilket Häradshöfdingen Procopé, uti påföljande dag till Advokatfiskalen aflåten skrifvelse, likväl undandragit sig att fullgöra; och alldenstund 1 § i k. förordningen den 23 Maj 1864 stadgade, att ur Häradsrätts allmänna dombok borde, för att till Hofrätts förvar insändas, fullständigt afskrifvas alla mål och ärenden, som rörde egande- och nyttjorätt till fast egendom eller dermed förenade förmoner och åligganden, fördenskull och emedan vid af- och tillträdeshusesyn å prestbol meddelades förordnanden om de med nyttjorätt till bolen förenade åligganden, samt Häradshöfdingen Procopé således vore pligtig att till advokatfiskalsembetet inskicka ett fullständigt utskrifvet exemplar af förberörda husesyneinstru-

ment, yrkade Advokatfiskalen att Häradshöfdingen Procopé, som tredskat att insända sagda instrument, måtte härför fällas till det i 6 § 2 kap. R. B. stadgade ansvar samt föreläggas att inom viss tid vid utsatt förpligtelse sin omförmälda skyldighet fullgöra.

Åbo Hofrätt yttrade sig genom utslag den 19 Januari 1877: att emedan det, jemlikt 6 § 2 kap. R. B., icke ålåge underdomare å landet att till Hofrätt inskicka renskrifna exemplar af instrument öfver syner af ifrågavarande beskaffenhet, och underdomares skyldighet beträffande domboks insändande genom k. f. den 23 Maj 1864 icke ökats utan tvärtom blifvit inskränkt sålunda, att från det i afseende å förvar i Hofrätten renskrifna exemplar af domboken, hvari extra förrättningar af sådan beskaffenhet som syner å prestbol ej ingå, finge utelemnas mindre vigtiga mål och ärenden, ty blefvo Advokatfiskalen Grönviks ofvanberörda yrkanden af Hofrätten förkastade.

Detta utslag innefattade Presidenten *Rotkirchs*, Hofrättsrådet *Sohlbergs* samt Assessorerne *Stadighs* och *Trapps* åsigt i saken.

Assessorn *Björkman* var deremot skiljaktig och ansåg af- och tillträdeshusesyner å prestbol böra hänföras till sådana förrättningar, hvaröfver protokollen, jemlikt det af Advokatfiskalen Grönvik åberopade lagstadgande, skulle fullständigt utskrifvas uti den dombok, som vederbörande underdomare egde för hvarje år till Hofrätt insända, men Häradshöfdingen Procopés i anförd måtto visade tredska, med afseende derå att dylika protokoll till Hofrätten härförinnan icke inskickats, dock icke vara af sådan beskaffenhet, att Häradshöfdingen derför gjort sig till det af Advokatfiskalen Grönvik yrkade ansvar förfallen; hvarföre Assessorn pröfvade rättvist, med underkännande af åtalet i nästnämnde del, ålägga Häradshöfdingen Procopé, vid äfventyr att fällas till de i 6 § 2 kap. R. B. utsatta böter, att inom två månader efter den dag Hofrättens utslag i saken varit till utgifvande anslaget till Advokatfiskalsembetet inskicka renskrifvet exemplar af förenämnda husesyneinstrument.

Öfver Hofrättens utslag anförde Advokatfiskalen Grön-

vik underdåniga besvär, uti hvilka Advokatfiskalen — hufvudsakligen på de skäl att det uppgifna syftet med k. f. den 23 Maj 1864 icke uteslöte möjligheten af, att sagda förordning innehölle påbud, hvarigenom nya, men nödig ansedda och föga betungande åligganden åhvälfts underdomstolarne samt att uttrycket allmän dombok kunde förstås så vidsträckt, att derunder inbegrepes alla domstolarnes protokoll, utom dem, som gälla lagfarts-, intecknings-, förmynderskaps- och äktenskapsförords-ärenden — återhemtade yrkandet om Häradshöfdingen Procopés förpligtande att ifrågakomna syneförrättning i renskrifvet exemplar till Hofrätten insända.

Ärendet föredrogs i *Senatens Justitie departement* i öfvervaro af Senatorerne Viceordföranden *Palmén*, *Dahl*, *Wasastjerna*, *Brunou*, *Lönnblad*, *Gejtel*, *von Hellens*, *Forsman* och *Ehrström*, hvarvid Senaten fann Advokatfiskalen Grönvik icke hafva anfört skäl till ändring i Hofrättens öfverklagade utslag, hvilket fördenskull gillades.

Senatens utslag är dateradt den 5 April 1878.

6.

Är anspråk på penningeersättning, som vid storskiftsliqvid faststälts att ur lägenhet utgå, utan särskild åtgärd till dess säkerställande giltigt emot ny egare af lägenheten, som efter storskiftet, men förr än ersättningsbeloppet varit till betalning förfallet, lägenheten åtkommit?

Bonden Johan Gustafsson Malkamäki anförde på stämning, tagen å Kronolänsmannen Guvernementssekreteraren Mathias Liljeqvist, vid Häradsrätten i Storkyro och Ylistaro socknars tingslag att Tuisku hemman i sistnämnde socken vid i Topparla samfällighet verkställdt storskifte, som 1867 vunnit laga kraft, fått sig tillskiftade 5 tunnland 20 kappland af andra lägenheter i skifteslaget förut tillhörig färdig odlad kyttlands mark och vid afslutad storskiftsliqvid ålagts att i ersättning derför till Malkamäki hemman utgifva 269 mark

25 penni, som bort betalas inom åtta år efter det skiftet blifvit lagståndet; och som Kronolänsmannen Liljeqvist, ehuru egare af Tuisku hemman, vägrat att sagda belopp utbetala, yrkade Johan Malkamäki, i egenskap af innehafvare utaf Malkamäki hemman, Liljeqvists lagliga förpligtande dertill.

Kronolänsmannen Liljeqvist förklarade sig villig att erlägga en fjerdedel af den fordrade summan, motsvarande hans förut egda fjerdedel af lägenheten, men bestred käromålet i öfrigt på den grund, att han först vid exekutiv auktion den 15 Februari 1871 blifvit egare till trefjerdedelar af hemmanet, och att Johan Malkamäki uraktlåtit att vid sagda auktion bevaka sitt i fråga varande tillgodohafvande från dessa delar.

Häradsrätten yttrade sig härom medels utslag den 8 Februari 1876: att som Johan Malkamäkis i fråga varande fordran grundade sig å storskiftsliqvid, upprättad i enlighet med delegarenes i samfälligheten derom träffade öfverenskommelse; alltså och då denna fordran i anseende till sin beskaffenhet icke behöft bevakas vid ofvanberörda försäljning af Tuisku hemman, helst samma fordran då icke varit till betalning förfallen, pröfvade Häradsrätten rättvist ålägga Guvernementssekreteraren Liljeqvist att emot qvitto till Johan Malkamäki genast utgifva fordrade 269 mark 25 penni, hvarhos Liljeqvist kändes skyldig att med 12 mark ersätta Johan Malkamäki för dennes kostnader i målet.

Wasa Hofrätt, under hvars pröfning Guvernementssekreteraren Liljeqvist i vadeväg drog saken, utlät sig i dom den 21 Juni 1876: att emedan lag icke tillerkände fordringar, hvilka grunda sig å sådana öfverenskommelser emellan delegare i skifteslag, som den nu i fråga varande, tyst förmonsrätt i de till samfälligheten hörande fastigheter, ty och då egaren till Malkamäki hemman icke bevakat sina ersättningsanspråk vid den exekutiva auktion, å hvilken Guvernementssekreteraren Liljeqvist inropat trefjerdedelar af Tuisku hemman, pröfvade Hofrätten rättvist att, med ändring af Häradsrättens motvädjade utslag, frikänna Liljeqvist från betalningen af trefjerdedelar af det utaf Johan Malkamäki fordrade beloppet, hvaremot beträffande den återstående fjerde-

delen äfvensom den Johan Malkamäki tillagda kostnadsersättning, i hvilka delar ändring icke sökts, skulle förblifva.

Denna dom uttryckte Hofrättsrådet *Montins* samt Assessorerne *Qvickströms* och *Stenbäcks* åsigt i saken.

Assessorn *Tegengren* och adjungerade ledamoten, Advokatfiskalen *Boucht* funno deremot Guvernementssekreteraren Liljeqvist icke hafva anfört skäl till ändring i Häradsrättens utslag, som för den skull af desse ledamöter faststäldes.

Johan Malkamäki nedsatte revisionsskilling och sökte hos H. K. M:t ändring i Hofrättens dom; derå målet den 6 April 1878 i *Senatens Justitie departement* afgjordes af Senatorerne Viceordföranden *Palmén, Dahl, Wasastjerna, Brunou, Lönnblad, Gejtel, von Hellens, Forsman* och *Ehrström*: och som vid storskiftsliqvid emellan delegarene i Topparla samfällighet Malkamäki hemman tillagts i ersättning från Tuisku hemman för odlingar, som vid storskiftet tillfallit sistnämnda hemman, 269 mark 25 penni, samt Guvernementssekreteraren Liljeqvist, hvilken förut egt en fjerdedel af Tuisku hemman, vid exekutiv auktion den 15 Februari 1871 tillhandlat sig de återstående trefjerdedelarne af lägenheten och således varit ensam egare af hela Tuisku hemman vid den tid, då nämnda ersättning bort derifrån såsom en lägenheten belastande utgift gäldas, alltså och enär den omständigheten att Johan Malkamäki vid auktionen ej bevakat hvad af Malkamäki hemmans i fråga varande tillgodohafvande belöpt sig å den då försålda andelen af Tuisku hemman, icke förringade tillgodohafvandets giltighet, pröfvade Senaten rättvist ålägga Guvernementssekreteraren Liljeqvist att till Johan Malkamäki, såsom egare af Malkamäki hemman, gälda jemväl de trefjerdedelar af meranämnda fordran, hvilka belöpte sig å omförmälde trefjerdedelar af Tuisku hemman, och kom med denna ändring vid Hofrättens dom i öfrigt att förblifva, i följd hvaraf Liljeqvist skulle genast, emot qvitto, till Johan Malkamäki utgifva fordrade 269 mark 25 penni jemte den af Häradsrätten bestämda rättegångskostnadsersättningen.

Till läran om inbördes testamenten.

Med anledning af en i 3:dje häftet af denna tidskrifts årgång 1877 pag. 258—263 refererad testamentstvist har sign. F. i sista häftet af årgången framställt tvenne spörsmål rörande rättsverkningarna af ett emellan tvenne makar i laga ordning upprättadt inbördes testamente med hänsyn till sådana efter testamentsakten af endera makan vidtagna åtgärder, hvarigenom makan med frångående af den i testamentet uttryckta gemensamma viljan förklarar sig afstå från hvarje förmån af testamentet och önska fritt förfoga om sin lott i boet. Sålunda uppfatta vi nemligen tankegången i bägge spörsmålen, om ock ordalagen i det senare icke äro fullt klara och bestämda, hvarför vi för säkerhetens skull här återgifva dem. Efter det förf. förutsatt att testamentshandlingen lagligen fulländats och mannen dött, heter det: "Men i fall enkan ändå skulle icke allenast underlåtit bevakning af mannens testamente, såvidt det kunde anses för henne innebära en fördel, utan dertill ännu emot testamentarierne fört den talan: att hon (utan all önskan att det ringaste af mannens lott i boet tillgodonjuta) ville under sin lifstid sjelf råda öfver hvad henne deraf tillhör, helst hon ej ville på förhand afstå från sin rätt att jemlikt Ä. B. 16: 3 ändra det tidigare testamentet i hvad det hänförde sig till hennes egen del af boet, såframt omständigheterne möjligen föranledde henne till en slik ändring; så är vårt första spörjsmål: månne ej ett sådant påstående hade bort godkännas och slutet alltså, fastän på andra grunder blifva detsamma som genom domen af 20 Nov. 1873"? (d. v. s. att testamentshandlingen såväl i hvad den rörde mannens som hustruns lott förklarades vara utan kraft och verkan.)

"Hade åter utgången bort blifva sådan, så frågas vi-"dare: skulle rättigheten för enkan att under sin lifstid råda "öfver sin lott och blotta möjligheten att hon framdeles ville "derom (med mer eller mindre giltighet) annorlunda för-"ordna, för henne grundlägga makt att rifva ner också hvad mannen om sin anpart i boet stadgat?"

Då läran om inbördes testamenten. till hvars utbildande lagstiftaren så föga bidragit, bland annat i den uti spörsmålen berörda punkt är en af de mest omtvistade samt äfven ur legislatif synpunkt erbjuder möjligheten af en olika lösning, så torde ett meningsutbyte i ämnet icke vara ovälkommet för tidskriftens läsare.

Ehuru de synnerligen lakoniska bestämningar, som i 16 kap. Ä. B. af allmänna lagen meddelas angående behörigheten att göra testamente samt om testamentets form öfverhufvud, i ordalagen synas förutsätta *en* person, man eller qvinna såsom vidtagande sådan rättshandling, har det likväl aldrig betviflats att icke lagen skulle tillerkänna rättslig giltighet jemväl åt sådana af två eller flere personer gemensamt vidtagna förfoganden för dödsfalls skull som man allt efter innehållet benämnt gemensamma, simultana eller ömsesidiga, reciproka eller korrespektiva, hos oss vanligen *inbördes* testamenten. Väl är det stöd för tillåtligheten af dylika kombinerade testamenten, som man velat hemta ur 6:te punkten af testamentsstadgan den 3 juli 1686 eller ur ett par af de äldre förslagen (af åren 1690 och 1694) till lagtext i de ämnen, som utgöra föremål för stadgandena i 16, 17 och 18 kap. Ä. B., temligen svagt, då åberopade punkt i testamentsstadgan icke innehåller annat än att af makar samt andra i bogemenskap varande personer enhvar för sig eger att om sin andel i boet genom testamente förfoga, samt, hvad de nämnda förslagen vidkommer, stödet egentligen består i antagandet att lagstiftaren med de sedermera vidtagna redaktionsförändringarna, hvarigenom de uttryckliga bestämningarna om inbördes testamenten bortfallit, icke åsyftat någon ändring i sak. Men i sjelfva verket är ett dylikt på en större eller mindre grad af sannolikhet för hvad lagstiftarens afsigt kunnat vara grundadt skäl obehöfligt, då lagens enkla bud rö-

rande de omständigheter, hvarpå giltigheten af ett testamentariskt förordnande, vidtaget af en enda person, beror, otvunget låta tillämpa sig på dylika förordnanden af flere i en gemensam akt, utan att ur sjelfva lagbuden eller allmänna rättsgrundsatser något rimligt hinder för så beskaffade kombinationer kan härledas. Vid sådant förhållande och emedan ur förhandlingarna vid granskningen och antagandet af den nu varande lagtexten framlyser att man icke ansett det de förut tillåtliga gemensamma och ömsesidiga förordnandena blifvit derigenom uteslutna, tala nemligen præsumtionerna helt och hållet *för* den menskliga handlingsfriheten eller för tillämpningen af den mångtusenåriga rättsatsen *uti legassit - - - - ita lex esto.* Men då det faktiska underlaget för rättsnormernas användning genom flere skilda viljors sammanslutning i en gemensam akt kan blifva mera kompliceradt gäller det härvid att se till det enhvar af dem kommer till sin fulla, i dessa lagbud afsedda, rätt och när för bestämmandet huru detta under vissa förutsättningar skall ske lagen tyvärr ej lemnar tillräcklig eller säker ledning, så är det teorins sak att utfinna den med lagens uttalade principer och sund logik närmast öfverensstämmande lösningen.

Främst är att skilja emellan den art af gemensamma testamenten, för hvilka blott den yttre handlingen är gemensam, men hvarje persons förfogande fristående och utan inre sammanhang med den eller de andres samt den art, som kännetecknas af ett sådant sammanhang att de skilda personernas viljeförklaringar förutsätta hvarandra. Man har åt den förstnämnda arten något oegentligt gifvit benämningen *testamenta simultanea*, ehuru det naturligtvis för uppfattningens och affattningens redighet, med hänsyn t. ex. dertill att vittnena äro gemensamma, blir nödvändigt att testatorerne afge sina förklaringar icke på en gång utan den ena efter andra, hvarföre man i den romaniska doktrinen t. o. m. betviflat eller förnekat giltigheten af detta slags testamenten ur formel synpunkt, emedan den stränga fordran på *unitas actus* dervid icke ansetts tillgodosedd (se t. ex. G. F. Puchta, Pandekten, 1872, § 481; Unger, Das Österreichische Erbrecht, 1871, § 21, emot hvilka bland andra Winhscheid, Lehrbuch

des Pandektenrechts, 1878, § 538 not 2, motiverar den riktiga uppfattningen äfven på grund af de romerska källorna.) På andra skäl, hvarom längre fram, har den franska rätten förkastat denna liksom alla arter af gemensamma testamenten (art. 968 Code Civ.) och i den österrikiska rätten synas de vara giltiga endast emellan äkta makar (Jmfr Unger l. c.)

Då antydda betänklighet saknar stöd i finsk liksom i flere andra länders nyare rätt, så eger angående den juridiska karakteren af nu berörda testamentsart eller om förhållandet emellan och rättsverkan af de olika förfogandena icke någon meningsolikhet rum. Det har ansetts vara och är solklart att enhvars af testatorerna förordnande, och detta antingen desse äro tvenne äkta makar eller icke stå i något sådant personligt förhållande samt vare sig att de förfoga om sin qvarlåtenskap till förmån för en och samma person eller äfven härutinnan äro till innehållet afvikande, utgör ett testamente för sig, som står eller faller utan inverkan af hvad som vederfares det eller de andra. De skilda förordnandenas tillkomst vid samma tillfälle eller i en skriftlig handling och i oafbruten tidsföljd inför samma vittnen kan icke medföra annat än ett yttre samband emellan dem, hvilket i fråga om hvarje förordnandes rättsverkan är fullkomligt tillfälligt och betydelselöst. Om det ena förordnandet till innehållet eller i följd af formella omständigheter t. ex. bristande rättskapacitet hos testator är ogiltigt, röner det andra deraf ej någon inflytelse, om det ena återkallas eller i följd af bristande bevakning blir utan verkan ej heller. Att sådana formella omständigheter, som vitiera hela akten, t. ex. frånvaro af vitnen, derest icke de undantagsförhållanden äro för handen hvilka enligt svensk-finsk rätt göra ett obevittnadt holografiskt testamente rättskraftigt, kunna på en gång träffa begges eller allas förordnanden är väl uppenbart, men detta sker då icke derföre att det ena förfaller i följd af det andras kraftlöshet, utan emedan den vitierande omständigheten för hvardera verkar på samma sätt.

Annorlunda gestalta sig rättsföljderna af det gemensamma testamentet, om det till sitt innehåll är af den allmännare förekommande art, som vanligen hos oss benämnes *in-*

bördes testamente d. v. s. icke blott innefattar ömsesidiga dispositioner, vanligen universala, af hvardera till förmån för den andra (testamentum mutuum) utan så att dessa tillika äro ställda i det inre förhållande till hvarandra att den af hvardera uttalade viljan eger liksom sitt komplement i den andras och endast i det fall kan fullständigt förverkliga sig att äfven den andras blir noggrant genomförd.

Man har betecknat ett testamente af denna beskaffenhet såsom *korrespektivt.* Attributet "inbördes" syftar väl icke uttryckligt på ett förhållande af sistnämnde beskaffenhet utan blott på de ömsesides tillagda förmånerna, men otvifvelaktigt uppfattas hos oss denna benämning såsom häntydande såväl på blott ömsesidighet i förordnandena som på både ömsesidighet och korrespectivitet. Skilnaden är emellertid af vigt och inverkar väsentligt på dispositionernas förhållande till hvarandra i det att blott mutuella testamenten egentligen falla inom föregående art. Ty allenast den omständigheten att af tvenne testatorer hvardera i sitt förordnande tilldelar den andra förmögenhet och att det beror på hvems dödsfall först inträffar huruvida det ena eller andra förordnandet skall blifva gällande, innebär ännu icke något sådant samband emellan viljeyttringarna att den ena bestämmer eller kompletteras af den andra. Uppenbart är också att dylika förfoganden lika väl kunna göras i skilda testamenten som i ett gemensamt, samt att de utan afseende derå äro till sitt bestånd oberoende af hvarandra. Ändras eller återkallas det ena, så utöfvar detta icke något inflytande på det andra.

Huruvida nu ett inbördes testamente skall vara korrespektivt eller ej beror naturligtvis på lydelsen och sjelfva beskaffenheten af de deri intagna bestämningar. Dock bör icke en uttrycklig förklaring af testatorerna fordras för att sålunda tolka deras afsigt. Denna kan nemligen framgå såväl ur förordnadenas form som innehåll. Redan valet af en gemensam akt är åtminstone hos oss betecknande, enär andra än korrespektiva gemensamma testamenten sällan förekomma, likasom på andra sidan ett dylikt inre samband, om det också icke ovilkorligt kräfver en gemen-

sam yttre akt likväl sjelffallet är den dertill mest egnade form, som vid skilda akter endast genom omgångar och identiska förklaringar kan ersättas. Af betydelse är härvid ock huruvida utom de ömsesides gjorda dispositionerna testamentet innehåller en från gemensamma intressen eller afsigter utgående bestämning att den i den efterlefvandes hand sammanförda förmögenheten skall efter dennes död tillfalla en och samma person. Men afgörande är denna omständighet dock icke såsom en del författare i ämnet synas böjda att antaga. Ty äfven andra gemensamma syften böra sjelffallet tillerkännas samma betydelse. Ja, äfven om förordnandena icke afse qvarlåtenskapens öde efter den sistlefvandes frånfälle kunna de ganska väl tillkännagifva afsigter af den beskaffenhet att den enas vilja icke kan realiseras utan att den andras upprätthålles. Sålunda kan t. o. m. den vanligaste lokutionen för inbördes testamenten: "att den efterlefvande skall sitta i orubbadt bo", om ock icke något tillades angående tillgångarnes fördelning efter begges död, tydligt utvisa en dylik afsigt nemligen ej blott den att den efterlefvande skall komma i besittning och åtnjutande af den andras lott, i hvilket afseende viljeyttringarna nog kunna tänkas fristående, utan att boet skall så länge någon af testatorerne lefva sammanhållas såsom ett helt, hvartill motivet kan vara och efter hvad erfarenheten lärer, ofta är ett annat än ökandet af den efterlefvandes materiella tillgångar, nemligen ett motiv, som icke kan ernås annorledes än om testamentet i dess helhet blir vid kraft.

För tolkningen in casu af testatorernes syfte i förevarande afseende kan det väl understundom icke heller vara utan betydelse huruvida de äro äkta makar eller stå i ett annat personligt förhållande, men för den väsendtliga betydelse man i fråga om rättsverkningarna af ett inbördes testamente velat gifva denna omständighet (se Nordling, Föreläsningar öfver Ä. B. Upsala 1878 pag. 287—288) synes det oss vara svårt att uppvisa stöd vare sig i lag eller sakens natur. Emellertid skola vi med hänsyn till det rättsfall, som framkallat "spörsmålen", om också blott för enkelhetens skull,

utgå från förutsättningen att testamente af nu bestämd art är upprättadt af tvenne makar.

Då testamente till sin natur är en ensidig fri viljeakt, för hvars verksamhet den spontana sjelfbestämningens bevarande till dödsstunden*) är så väsendtlig att testator icke ens kan med laga påföljd fritt afsäga sig rättigheten att ändra sitt förordnande (16: 3 Ä. B.**) men det utmärkande för korrespektiva testamenten är just att viljeyttringarna å hvardera sidan bestämmas af eller förutsätta hvarandra, så har man dels med erkännande af inbördes testamentens egenskap att hufvudsakligen vara testamenten frågat sig om icke desamma i sjelfva verket innebära ett rättsärende, som borde bedömas enligt delvis andra rättsprinciper än de allmänna för testamenten gällande dels åter ansett dem böra såsom skadliga utväxter på testamentsinstitutet helt och hållet förkastas. Gentemot dessa uppfattningar, hvilka enas deri att testamentsprinciperna icke kunna i sin fulla renhet upprätthållas med hänsyn till dessa rättsärenden står åter en annan, som väl söker strängt fasthålla sagde principer, men härvid gifva dem en tillämpning, hvarigenom de med sagda rättsärenden afsedda syften uppenbarligen förfelas. Denna olikhet i uppfattning framträder ej blott inom teorin utan har äfven föranledt att lagstiftningarna intagit en olika ställning i ämnet.

Att den rena romerska rätten, som strängt skilde emellan förfoganden för dödsfalls skull, vare sig i form af testamente eller gåfva, samt aftal, och både ur juridisk och moralisk synpunkt förkastade tanken att en *successio mortis causa* kunde göras till föremål för ett arflåtaren i någon måtto bindande två- eller flersidigt fördrag (jmf. t. ex. Beseler System des gemeinen deutschen Privatrechts Berlin, 1873, § 142) icke

*) Enligt den allmänt i lagstiftningarna upptagna romerska rättsregeln *ambulatoria est voluntas defuncti usque ad vitæ supremum exitum*.

**) Jmfr. W. Blackstone, comment. on the laws of England B. II chapt. 32: Though I make a last will and testament irrevocable in the strongest words, yet I am at liberty to revoke it: because my own act or words cannot alter the disposition af law, so as to make that irrevocable, which is in it's own nature revocable.

skulle kunna bereda inträde åt ifrågavarande kombination af testamentariska förordnanden är uppenbart, helst denna rätt äfven i fråga om gemensamma eller blott ömsesidiga testamenten motvilligt synes hafva eftergifvit för det praktiska lifvets kraf. Enligt en under Diocletianus och Maximianus tillkommen lagbestämning (L. 19 C. de pactis 2, 3) hörde nemligen befogenheten att i dylikt testamente förfoga om qvarlåtenskap till de många privilegier i fråga om testamenträtten som tillerkändes krigsfolket i fält, men var andra medborgare helt och hållet betagen, så att de icke ens fingo gälla såsom gåfvor för dödsfalls skull *). Först genom en constit. af Valentianus III medgafs äkta makar att göra gemensamma testamenten, såväl af innehåll att makarne insatte hvarandra till arfvingar som ock att de hvar för sig insatte tredje person. Men ett korrespektivt förhållande emellan förordnandena synes städse förblifvit fremmande för den rena romerska rätten, (jmfr A. Rivier, Traité des successions à cause de mort en droit romain. Bruxelles 1878 p. 73.) om ock icke af det skäl, såsom på en del håll antagits, att de ansetts böra hänföras till *institutiones captatorias* d. v. s. sådana förfoganden, hvarigenom testator sökte bereda sig sjelf en fördel eller tillnarra sig ett arf, utan just emedan den ena viljeyttringen icke finge utgöra bestämningsgrund för den andra **).

Deremot utgjorde den *germaniska* rätten en så mycket bördigare jordmån för uppkomsten af dylika på gränsen emellan aftal och testamenten stående rättsärenden som afvikelser från den lagbestämda på familje- och blodsbandet grundade arfföljden enligt germanisk rättsuppfattning kunde ske lika väl, ursprungligen måhända hellre, genom aftal emellan man och hustru eller emellan arflåtare och arftagare, en eller flere åhvardera sidan, ömsesides eller annorlunda samt inom eller

*) Ordalagen äro: Licet inter privatos hujusmodi scriptum, quo comprehenditur, ut is, qui supervixerit alterius rebus potiatur, ne donationis quidem mortis causa gestae efficaciter speciem ostendat, tamen cum voluntas militum etc.

**) L. 70 D. de her. inst. 28. 5; Captatorias institutiones non eas senatus improbavit, quæ mutuis affectionibus judicia provocaverunt, sed qvarum conditio confertur ad secretum alienæ voluntatis.

utom familjegemenskapen *) än genom en det romerska testamentet till innehållet motsvarande ensidig viljeakt, för hvilken först efterhand en från gåfva i allmänhet skild form under nämnde rätts inflytande utbildade sig. Från den skandinaviska och särskildt den svensk-finska rättens historia är bekant huruledes erkännandet af en sådan viljeakt såsom rättsgrund för successionen hade svårt att tränga igenom, och upplysande för betraktelsesättet är härvid då våra äldre källor såsom vilkor för att en dylik disposition i fråga om visst slags egendom eller en större qvotdel af egendomen skulle blifva gällande fordrade arfvingarnes samtycke, således ett slags familjefördrag med föregående eller efterföljande, uttrycklig eller tyst ratifikation.

Det var med afseende härå ganska förklarligt att man i den germaniska rätten vidkommande grunden för succession i qvarlåtenskap icke så skarpt skilde emellan aftal och testamente samt genom det senare sökte ernå rättsliga ändamål, för hvilkas vinnande aftalet varit den egentliga och bättre egnade formen. Sålunda har den tyska jurisprudensen, om ock icke utan protester och betänkligheter, gifvit helgd såväl åt ömsesidiga testamenten med uttrycklig afsägelse af rättigheten att kunna dem ändra som åt korrespektiva testamenten utan sådan klausul, men med underförstådt enahanda syfte, i det man velat låta dem gälla såsom ett slags arfsfördrag eller arfsföreningar (jmfr Windscheid a. ställe och deri uppgifven litteratur) dock sålunda att man i sistnämnda fall icke kunnat komma till öfverensstämmelse i uppfattningen af sjelfva den oss förelagda hufvudfrågan eller huru en återkallelse eller afsägelse från en testators sida skall verka på den andras förordnande. Ur den juridiska konstruktionens synpunkt, för hvilken begreppen aftal och testamente äro oförenliga uti samma rättsärende har man derföre begynt påyrka att denna tvetydiga testamentsart borde ur rättssystemet utmönstras. I Frankrike, der den äldre rätten godkände densamma, inskränktes

*) Den nyare tyska rätten känner häraf flere arter och modifikationer såsom benämningarna Erbeinsetzungsvertrag, Vermächtnissvertrag, Erbverzicht, Erbverbrüderungen, Ehestiftungen, Erbvertrag unter Ehegatten vidhandengifver.

användningen deraf redan genom en ordonance af 1735 och code civil afskaffade den jemte alla andra arter af gemensamma testamenten genom art. 968*). Det är af intresse att erfara skälen till denna radikala åtgärd. Ett antyddes redan af den berömde *Pothier* i fråga om förstnämnda lag. "Genom denna bestämning", säger han, "har lagen velat säkerställa testators fullständiga frihet i viljan och förekomma att han utsättes för inflytelse af den person, med hvilken han gemensamt upprättar testamente." *Bigot Préameneu*, en af de mest betydande bland de rättslärde som deltogo i redaktionen af code Napoléon framhåller åter såsom skäl just svårigheten att lösa den antydda hufvudfrågan, men hvilken egentligen icke framställer sig beträffande andra än verkligt korrespektiva förordnanden. "Det gälde", säger han, "att undvika den svårighet, hvartill frågan huruvida efter någonderas af testamentsgifvarene död den öfverlefvande egde rätt att återkalla testamentet skulle gifvit anledning. Att tillerkänna den efterlefvande en sådan rätt skulle varit att kränka *la foi de la réciprocité;* att förklara ett sådant testamente oåterkalleligt åter skulle varit att förändra naturen af ett testamente, som då skulle upphört att vara en akt af testamentsgifvarens *yttersta* vilja."

I sjelfva verket har den skarpsinnige lagredaktören härmed utpekat de stötestenar, som der inbördes testamentet bibehållits ansetts utgöra lagtolkarenes Scylla och Charybdis, hvilka man sällan förmått på en gång undvika. Och vid förenämnda betraktelsesätt var det otvifvelaktigt lagstiftaren värdigast att afhugga knuten helst han kunde anvisa andra utvägar att utan uppoffring af erkända rättsprinciper komma till samma mål. Men det återstår att tillse huruvida icke en annan uppfattning är möjlig och åtminstone ur den inhemska rättens synpunkt medgifver en lösning af den föreliggande frågan utan att hvarken testamentsrättens ledande grundsatser eller materiel rättvisa och moral kränkas. Innan vi söka gifva skäl för en sådan uppfattning och i och med detsamma grun-

---

*) Som lyder: un testament ne pourra être fait dans le même act par deux ou plusieurs personnes, soit au profit d'un tiers, soit à titre de disposition réciproque et mutuelle.

der för "spörsmålens" besvarande kan det likväl vara lärorikt att taga en öfversigt af de olika åsigter i frågan som man dels ansett ega stöd i 1734 års lag dels åter i Sverige velat göra gällande i ny lag.*)

Af den korta anteckning som finnes i behåll rörande förhandlingen mellan riksstånden och lagkommissionen före antagandet af nuvarande lagtext i 16 kap. Ä. B. framgår att man väl inom representationen kände sig osäker på hvad sätt de föreslagna stadgandena skulle kunna tillämpas på sådana fall att "ex-gr. man och hustru, antingen de hafva "barn eller intet, med hvarannan *transigera* att den som den "andra öfverlefver besitter alltsammans intill dess han eller "hon med döden afgår, eller så länge en enkling eller enka "är, sedan gånge alltsammans barnen emellan till delning"; men åtnöjde sig med den allmänt hållna förklaringen från lagkommissionens sida att blott man gjorde skilnad emellan pacta och testamenten så förfölle "denna skrupel". Särskildt då § 3 var under pröfning ifrågasattes från ståndens sida om ändring eller återkallan af testamente borde tillåtas "utan att inför domarne giltiga skäl dertill visades, särdeles i sådana testamenten, derest transaktioner och facta rum hafva och de af 2:ne eller flere underskrifne finnas. Men äfven häri frångick man betänkligheterna efter en kort erinran från lagkommissionens sida "att friheten att förändra testamentet så länge en lefver kan ej inskränkas eller bindas till något forum" - - - samt att "testamenten icke böra confunderas "med mutuella transactioner emellan myndigt folk å bägge "sidor, hvarvid domaren alltid bör hålla den lidande skadeslös.**)"

Att döma af dessa förklaringar liksom ock af de ämnet berörande uttalanden, som förekomma i Nehrmans och Tengvalls skrifter, synes man i början varit ense om att af rättshandlingens egenskap att vara ett verkligt testamente

*) Jmfr härom en artikel i Naumans tidskrift för lagstiftning m. m. 1:sta årg. sid. 148.

**) Lagkommissionens förslag till Sveriges rikes lag af år 1734. Stockholm 1841. Pag. 29.

följde det densamma icke innefattade hinder för någondera makan att ensidigt ändra eller upphäfva sitt förordnande, äfvensom att dylik åtgärd då medförde den påföljd att jemväl det andra förordnandet blef utan kraft och verkan. Huruvida man med samma enstämmighet äfven antog att den efterlefvandes frihet att ändra i fråga om dess andel af qvarlåtenskapen fortfor äfven ifall denna bevakat och begagnat testamentet, hvilket åtminstone synes varit Tengvalls åsigt i saken*), vilja vi för vår del lemna derhän**), men säkert är att om så varit fallet ett nästan oförklarligt tvärt omslag i uppfattningen skulle egt rum i och genom den för en senare tids lagtolkning i ämnet så vigtig blifna Kungl. domen den 23 Aug. 1798, som finnes intagen i lagsamlingen af 1807. Här tillämpades nemligen den princip att bevakning af ett inbördes testamente gjorde detsamma bindande för den efterlefvande ej allenast med hänsyn till den förut aflidnes i testamentet förklarade yttersta vilja utan ock beträffande den efterlefvandes egna dispositioner, så att dessa der efter ej kunde upphäfvas eller ändras vare sig genom omedelbart under lifstiden vidtagna förfoganden af den efterlefvande, hvartill rättsfallet egentligen hänför sig, eller medelst testamente.

Väl är det sannt att denna dom icke grundade sig på enhällig åsigt inom Högsta Domstolen samt att underdomstolarne och Hofrätten vid målets afgörande följde förenämnda åsigt att den efterlefvandes frihet att om sin lott i boet och enskilda egendom genom testamente eller annorledes förordna, icke borde anses vara genom testamentets begagnande honom betagen. Men hvarken föredragandens i nedre revisionen betänkande, som af Högsta Domstolen gillades, eller den frejdade ledamoten professoren Calonii i motiveringen afvikande men i slutet öfverensstämmande votum gifva verkligt stöd för antagandet att här i sjelfva saken eller rörande rättsverkningarna af ett utaf den efterlefvande makan i laga ordning bevakadt inbördes testamente en helt ny rättsåsigt arbetade sig fram. Fastmer ger rättsfallet i sin helhet det intryck att åtminstone i praxis en stadgad åsigt hvarken i den ena el-

*) Tvistemålslagfarenheten. Stockholm 1794. Pag. 270.

**) Naumann a. a. antager detta.

ler andra riktningen förefanns. Granskar man t. ex. Hofrättens domskäl så synes det vara förhastadt att deri vilja se ett uttryck för någon allmänt gängse uppfattning om den efterlefvandes frihet att oafsedt beskaffenheten af det förordnande, hvaraf han satt sig i tillfälle att åtnjuta förmånerna vidtaga deremot stridande förfoganden, ty Hofrätten motiverar i sjelfva verket sin tillämpning af 16: 3 Ä. B. derpå att i det föreliggande fallet ett *korrespektivt* förhållande emellan förordnandena *ej* förelåg. Det heter nemligen om species facti att "kärandens förmenande att testamentsgifvarene skulle "ömsom lemnat hvarannan lifstidsbesittning å deras egen-"dom, emot uppfyllandet af den skyldigheten att låta samma "egendom efter deras död komma i N N:s ego, så mycket "mindre vore öfverenstämmande med orda förståndet af dessa "makars inbördes testamente, som deras deruti gjorda för-"ordnande om lifstidsbesittningen af samfäldta boet för den "af dem efterlefvande, *icke hade någon oskiljaktig gemen-"skap med eller berodde uppå det efterföljande stadgandet "om hela egendomens tillfallande efter begges död till N N "utan dessa förordnanden vore i detta afseende aldeles särskilde och utan förbindelse med hvarandra"*)* - - - - Denna deduktion lemnar åtminstone rum för tvifvel derom huruvida Hofrättens dom skulle utfallit på samma sätt, om enligt Hofrättens uppfattning ett verkligt inre samband emellan viljeförklaringarne egt rum.

I så motto företer måhända dock Hösta Domstolen och i synnerhet Calonii domskäl en nyhet, som för ingen del utgjorde något framsteg i teoretiskt hänseende, att man åt dylika testamenten ville gifva egenskapen af kontrakter, utan att dock helt och hållet frånkänna dem naturen af verkliga testamenten. "Nu alldenstund", säger Calonius, "öfverenskom-"melser makar emellan, så beskaffade som denna ifrågavarande "ehuru de i viss måtto hafva egenskap af testamenten, likväl "i hänseende till makarne sjelfve och deras rättigheter i det "gods, hvarom de sig sålunda förenat, icke annat äro, än "verklige på vinst och förlust ingångne afhandlingar, hvilka

*) Se reciten af Hofrättens domskäl i Flintbergs Lagfarenhets bibliothek II. sid. 324.

"sedan de med den först aflidnes död beseglade och derpå "af den efterlefvande engång antagne blifvit icke kunna emot "den grund af naturlig rättvisa, som fordrar att ord och aftal "obrottsligen måge hållas, vara någon denne senares ensidiga "återkallelse eller ändring underkastade; fördenskull — in-"stämde professoren med nedre revisionen i den mening "att N. N. som i åtta år tillgodonjutit och ännu åtnjuter "den förmon att ostörd få nyttja sin aflidna hustrus lott i "boet, och deremot förbundit sig att både denne och sin egen "lott i egendomen den af honom och hustrun gemensamt ut-"nämnde arfvingen, vid sin död, ospild tillhandahålla icke "egt rätt att denna sin *förbindelse* upphäfva" *) — — — Detta resonnmang, med hvilket nedre revisionens **) om ock hållet i mindre bestämda ordalag i andan öfverensstämmer, står visserligen i så skarp kontrast med den af lagkommissionen antydda och af Tengvall blott fyra år tidigare utvecklade teorin samt är äfven i öfrigt så påfallande oriktigt ur den svenska rättens synpunkt att man kunde vara frestad tro det öfvertygelsen om hvad i det föreliggande fallet materiel rättvisa i afseende å slutet kräfde inverkat på domskälens formulering och undanskymt det haltande i dessa, såvidt man icke med ganska stor sannolikhet kunde omfatta en vida naturligare och med vår store landsmans för samtidens vetenskapliga arbete öppna sinne mera öfverenstämmande förklaring. Saken är nämligen att inom den tyska vetenskapen, der tidigare på bl. a. D. Mevii ***) och J. S. Strykii †) auktoritet den för efterlefvande testators fria dispositionsrätt gynsamma meningen synes varit förherrskande, ett omslag icke så många år före den ryktbara testamentssakens behandling i Sveriges Högsta Domstol egde rum, förberedt af så betydande namn som Wernher och Hommel samt så kraftigt att den nya åsigten afgjordt gjorde sig gällande ej blott i praxis inom de sachsiska staterna ††) utan ock fick ett

*) Calonii opera omina V. sid. 12.

**) Detta finnes återgifvet i Naumanns tidskrift a. st.

***) Comment. ad jus Lubuense P. II lit. 1 art. 10.

†) De testamentis conjugum reeiprocis.

††) Jemf. Beseler a. a. sid 590.

bestämdt legislatoriskt uttryck i Preussiska Landträtten*). Att jemväl motiveringen i Calonii yttrande haft starkt stöd i den tyska jurisprudensen redan på denna tid, i det att inbördes testamenten såväl då som senare tillagdts karakteren af arfsföreningar**) hafva vi haft tillfälle att antyda.

Emellertid var det i skälen till domslutet af 1798 utvecklade betraktelsesättet i synnerhet i fråga om inbördes testamenten emellan makar till den grad stridande mot tydlig lag i 16: 3 Ä. B. och den logiska konseqvensen af mannens målsmansrätt under påstående äktenskap, att icke ens Calonii namn kunde gifva det någon varaktighet. Det fick veterligen allsicke insteg i teorin***) och föll ohjelpligen för svenska lagkomiténs motivering till 10 kap. af dess år 1818 genom trycket offentliggjorda förslag till Ä. B., men detta öde hade ej den i *domslutet* uttryckta rättsåsigt, ty deråt förlänade lagkomittén det fulla stödet af sin betydande auktoritet genom följande stadganden:

12 §. Hafva makar gjort inbördes testamente och vill endera det återkalla eller ändra, låte då den andre sådant veta med vittnen. Är ej återkallelse eller ändring så kungjord; vare ej gällande, der andra makan efterlefver och af testamentet sig begagna vill.

13 §. Efterlefvande maka stånde fritt att af inbördes testamente sig begagna eller ej.

14 §. Begagnar sig efterlefvande maka af inbördes testamente; hafve ej våld att något förordnande, som till förmån för tredje man, der gjordt är ändra eller upphäfva; utan så är, att denne gör efterlefvande maka märklig orätt eller skada; i thy fall äge den efterlefvande att, för sin del i boet, det testamente häfva, i hvad det sådan testamentstagare rörer.

15 §. Vill efterlefvande maka ej begagna inbördes testamente; njute sin rätt i boet efter lag. Är något förordnande deri gjordt till förmån för tredje man: gälle det ändå för den döda makans del.

*) I. § 492. Nimmt (der ueberlebende Ehegatte) die Erbschaft aus dem Testamente an: so kann er auch von seinen eigenen Verordnungen nicht wieder abgehen; insofern aus der Fassung oder aus den Umständen erhellet dass der erst verstorbene ihm seinen Nachlass in Rücksicht auf diese Verfügungen zugewendet hat.

**) Bland nyare författare af denna åsigt må nämnas v. Bülow och Hagemann.

***) Tengvall publicerade år 1802 en ny upplaga af sin bok, utan att ens referera till de i 1798 års dom uttalade åsigter.

Härjemte stadgades på goda skäl att endast emellan äkta makar inbördes testamente finge ske i samma handling.

Det är att beklaga att lagkomitén genom sin § 12 gjorde ett afsteg från testamentsgrundsatserna och slog öfver i kontraktsteorin, som ock i motiveringen till § 14 fick ett obefogadt uttryck. Men öljest innefatta dessa stadganden en testamentets rättsliga natur liksom ock rättskänslans fordringar fullt tillfredsställande lösning af frågan. Och det skulle otvifvelaktigt varit en vinst för rättstillståndet i förevarande ämne, i fall förslaget, om än det ej erhållit kraft af lag, fått i anslutning till 1798 års dom vinna häfd såsom vägledning för tolkningen af gällande lag. Men för att så ej skedde derför sörjde den äldre s. k. Lagberedningen, hvilken trettio år senare tillstyrkte förslagets utmönstrande och i stället föreslog ett så lydande stadgande:

Hafva två eller flere i samma handling gjort testamente, vare sig till hvarandra inbördes eller till tredje man: äge dock, hvar för sin egendom den rätt som i 10 § sägs (att ändra eller återkalla) *ändå* att han, der inbördes testamente gjordt var, begagnat sig af hvad deri till hans förmån förordnadt är.

Härmed var allt åter ställdt i fråga, helst ihåligheten af de skäl, som af lagberedningen meddelas för denna lösning, i sin mån måste bidraga att betaga rättsåsigten kraft att tränga igenom. Också kämpade ännu vid 1863 års svenska riksmöte de olika meningar som af 1798 års dom och lagkommiténs förslag på ena sidan samt lagberedningen på den andra representerats utan resultat med hvarandra, ehuru man erkände den stora vigten att för rättstillämpningen i ämnet åstadkomma bestämda normer, ty att praxis varit vacklande och osäker, derom öfvertygas man lätt hvad Sverige vidkommer genom en blick på de talrika i Schmidts och Naumanns tidskrifter i ämnet meddelade rättsfall. Dock torde åtminstone intill femtiotalet och äfven efteråt grundsatserna i 1798 års dom vanligast blifvit följde*) och detta gäller, om vi ej mycket misstaga oss, äfven för Finland,**)

*) Se prejudikaterna i Backmans handbok i tviste-, utsöknings- och rättegångsmål. Örebro 1863.

**) Domstolarnas motivering i det mål, som föranledt uppsatsen, bestyrker i sin mån detta.

ehuru frågan här mindre trädt i förgrunden och samlingar af rättsfall i ämnet saknas.

Samma osäkerhet och meningskiljaktighet, som praxis företett, möta oss i de skrifter, hvilka vare sig enkom eller i sammanhang med andra ämnen egnats åt en vetenskaplig utredning af vår fråga. Sålunda synes Deldén*), som egentligen gjort till sitt föremål att utreda omfattningen af den efterlefvande makans rätt att under sin lifstid nyttja och disponera om det i hans hand komna samfälda boet beträffande särskildt dess befogenhet att derom testamentera ansluta sig till 1798 års prejudikat. Schrevelius har, såsom ofta i andra frågor, svårt att bestämma sig för någon af de olika meningarna, men synes mest böjd att gilla den åsigt att den efterlefvande genom att begagna testamentet väl är bunden af detsamma i fråga om den aflidne makans enskilda egendom och lott i boet, men deremot har sin fulla frihet i behåll att utan afseende å inbördes testamente förordna om "sitt eget gods", dock sålunda att om han verkligen gör bruk af sin frihet Schrevelius finner honom böra redan under sin lifstid (?) återbära hvad han i grund af testamentet af den aflidnes tillgångar fått emottaga**)

Red. af tidskrift för lagstiftning m. m., som i ett par artiklar behandlat ämnet, betonar med synnerligt eftertryck, att inbördes testamenten ej få betraktas såsom kontrakter, att den omständigheten det de ömsesidiga förordnandena gifvits i *samma handling* ej eger någon juridisk betydelse utan att de städse böra betraktas såsom skilda testamentsakter. Det inre samband emellan förordnandena, som man plägar beteckna med termen korrespektivitet, uppfattas af denne förf. såsom görande testametet till vilkorligt, "dervid jurisprudensens lära om vilkor i allmänhet är att rådfrågas", dock sålunda att såsom otillåtligt vilkor med stöd af 16: 3 Ä. B. bör betraktas hvarje, vare sig implicerad eller uttrycklig, afsägelse att återkalla eller ändra förordnandet. Bevakas derföre ock testamentet af den efterlefvande, så är han oför-

*) Om inbördes testamenten i Schmidts arkiv. 2:dra bandet p. 450.

**) Lärobok i Sveriges Civilrätt. Lund 1858. III pag. 359.

hindrad att om sin andel i boet annorledes förfoga samt göra nytt och afvikande testamente. Först efter begge makarnas död kan ändring eller återkallande hafva till påföljd, derest hvardera makans lott fått sin skilda bestämmelse, att från den sistlefvande testatorens lott afkastningen återföres till den förut aflidnes, men detta endast i fall sådan påföljd af ändring uttryckligen blifvit stipulerad eller är att såsom testamentsvilkor betraktas.

Emot denna teori har af signat. S—n i en i samma tidskrift införd uppsats gjorts åtskilliga i ett par punkter ganska välgrundade anmärkningar, utan att dock från förf:s sida föranleda till annat än ett dogmatiskt upprepande af de i den tidigare artikeln gjorda påståenden.

Slutligen är att märka den framställning i ämnet, som ingår i prof. E. V. Nordlings af trycket utgifna föreläsningar öfver Ärfda balken*). Nordling, som främst erinrar om skilnaden emellan blott gemensamma och korrespektiva testamenten, framhåller ock att vid bedömandet af de senares rättsverkan kontraktssynpunkter böra hållas fjerran. Att de således böra betraktas såsom verkliga testamenten, hvilket innebär att äfven i afseende å dem reglorne i 16: 3 Ä. B., på grund hvaraf oaktadt ömsesidigheten i förordnandena enhvars vilja fortfarande är obunden, måste tillämpas, men att likväl ömsesidigheten härvid bör tillerkännas rättslig betydelse. I följd häraf eger väl enhvar under lifstiden fortfarande rätt att ändra och återkalla sitt förordnande, men med den påföljd, att också den andras förfaller, så framt denne ej efteråt uttryckligt förklarat sig vidblifva sitt. Samma frihet tillkommer, enligt Nordling, i allmänhet äfven den efterlefvande som begagnat testamentet, i fråga om hans egen förmögenhet, dock saknar han sådan rättighet om inbördes förordnandet innehåller föreskrift om huru med egendomen skall förfaras efter bägges död och föreskriften går ut på att såväl den först dödes som den efterlefvandes förmögenhet skall tillfalla *samma* person samt denna föreskrift "*tydligen innefattat just det mål för hvars vinnande den först aflidne ingått på det in-*

*) Upplagan af 1878 sid 285 följ.

bördes testamentet." För ådagaläggandet af detta syfte synes förf. ej vilja låta annat gälla än ett nära personligt förhållande till den utsedde successoren, och härutinnan gör förf. ej någon skilnad, beroende deraf om testatorerne äro makar eller ej, ehuru han i andra afseenden låter denna omständighet inverka på tydningen af testamentet.

Ehuru af denna historik, hvarur något väsendtligare moment icke torde vara utlemnadt, framgår att den halftannat sekel långa diskussionen i ämnet ej bragt läran om inbördes testamentet i vår rättsvetenskap synnerligen mycket framåt, så torde för närvarande åtminstone det resultat kunna betraktas såsom vunnet, att alla ett sådant rättsärende rörande frågor måste lösas icke enligt kontraksläran utan med ledning af de i vår rätt för testamenten gällande grundsatser. Men det är af vigt att icke den ena eller andra af dessa grundsatser härvid uteslutande och ensidigt tages till ögonmärke, samt att man icke förbiser det inflytande, som ett korrespektivt förhållande emellan förordnandena, derest detta eger rum, logiskt måste utöfva på hvartdera af dem. Man har nemligen ofta vid menings utbytet i detta ämne och till mehn för nödig reda deri icke behörigen beaktat den tidigare i denna uppsats framhållna skilnaden emellan ömsesidiga förordnanden, för hvilka blott den yttre handlingen är gemensam, men som i öfrigt utgöra fristående viljeförklaringar sålunda att syftet med den ena kan ernås utan att den andra realiserar sig, samt sådana förordnanden, hvilka inbördes förutsätta hvarandra eller utgöra grund det ena för det andra samt åsyfta ändamål, hvilka endast om testamentet i dess helhet upprätthålles kunna verkliggjöras. Vi upprepa det att härvid icke beror på om testatorerna hvar af sin förmögenhet tillägga den andra förmåner, ty detta kan ske både i det ena och i det andra fallet. Då man nu föreburit att det inbördes testamentet i sjelfva verket är att betraktas såsom tvenne skilda testamenten, så eger detta sin riktighet i det förstnämnda fallet, men ingalunda i det senare. Att jemte antagandet det inbördes testamenten alltid

böra bedömas såsom testatorernas skilda testamenten för dem likväl fordra en i någon mått0 afvikande rättslig behandling, synes oss innefatta ett sådant felslut, som man benämner *contradictio in adjecto*. Är sambandet blott sådant, formelt, att viljeakterna verkligen låta sig fullkomligt skiljas, kunna uppenbarligen testamenslärans grunder icke medgifva en annan tydning af rättsföljderna än den ofvan framhållna. Och så vidt vi kunnat erfara har det icke heller varit sådana fall, hvilka bragt lagtolkare i villrådighet eller hos dem framkallat den i sekler fortlöpande meningsolikheten. Utan det är just i dessa fall af s. k. *korrespectivitet* och der ett dylikt fullständigt åtskiljande af viljeförklaringarna icke låter sig verkställas, som svårigheterna yppats. Ock första vilkoret för att kunna komma till ett resultat är erkännandet af detta förhållande samt att äfven om dylika i inre samband med hvarandra stående viljeförklaringar skulle ske i skilda testamenten enahanda förhållande uppkomme. Ty om, på sätt ofta upprepats, i dessa testamenten hvartdera förordnandet såsom grund förutsätter det andra, hvilket ju väl kan sammanstå med sjelfbestämningens fulla frihet, så är det klart att ingenderas vilja finnes fullständigt uttryckt i dennes disposition för sig utan endast genom begges i förening d. v. s. genom testamentet i dess integritet. Och detta gäller då icke blott den ena eller andra bestämningen, såvida icke någon särskild är undantagen, utan alla bestämningarna på hvardera sidan, emedan det eljest är omöjligt att urskilja på hvilken bestämning den ena eller andra testatorn haft sin vilja rigtad, då han beslöt att ställa sitt förordnande i oftaberörde samband med den andres.

Erkännes rigtigheten af detta betraktelsesätt och fasthåller man tillika de för bedömande af testamentshandlingars rättsverkan gällande grundreglerna att hvarje omständighet, som vitierar testators vilja eller öfverhufvud något för testamentets form väsentligt moment, upphäfver giltigheten af hela testamentshandlingen, samt att ett testamentariskt förordnande i hvad formen vidkommer antingen är att anses såsom i alla delar rättskraftigt eller såsom h. o. h.

ogildt, så torde deraf otvunget följa att en åtgärd, hvarigenom den ene testamentsgifvarens förfogande är att anses såsom förfallet, äfven för den andras förfogande verkar nullitet samt omvändt att en åtgärd, som åt det ena förordnandet ger kraft af lag (lex successionis) äfven måste beträffande det andra, medföra samma verkan. Ty antingen måste dessa följdsatser få gälla eller är man nödsakad påstå att rättsordningen såsom testamente erkänner ett förfogande, hvilket *icke* innefattar testators *hela* och *verkliga* vilja. Och detta är resultatet ingalunda derföre att inbördes testamentet i detta fall skulle utgöra ett kontrakt, utan just emedan det är *testamente* eller låt t. o. m. vara derföre att rättsärendet utgör tvenne, om ock icke fristående, testamenten.

Det återstår att tillse i hvad mån detta resultat kan sammanstå med den i ämnet rätteligen men måhända alltför mycket ihågkomna kardinalregel, som uttalas i 16: 3 Ä. B. eller att testamentet kan ändras och upphäfvas till dödsminuten samt att i fråga om denna testamentsgifvarens rätt icke ens en i sjelfva handlingen intagen s. k. derogatorisk klausul eger någon rättslig betydelse.

Af denna grundsats följer obestridligen och numera temligen obestridt att det korrespektiva sambandet emellan förordnandena under testamentsgifvarenes lifstid icke utgör hinder för någotderas återkallande h. o. h. eller delvis samt att detta återkallande då verkar att det andra förfaller, derest det icke oaktadt återkallelsen af den andra förklaras att gälla såsom dess yttersta vilja. Genom att bringa sitt förordnande i dylikt samband med en annans att intetdera ensamt för sig utgör en fullständig och helgjuten viljeakt hafva testatorerne respective förutsett att beståndet af hvad den ena vill är beroende af den andras *volutas ambulutoria* och om någondera härigenom samt i följd af okunnighet om testamentsförändringen från den andres sida kommer att dö utan testamente, så är detta en utgång, för hvilken han med hänsyn till testamentshandlingens karakter med öppna ögon utsatt sig och hvarom gäller den gamla satsen: skylle sig sjelf som sig ej bättre föreså̊g eller bättre: enhvar öfverväge om han för *möjligheten* att vinna det med inbördes testamentet

åsyftade ändamål vill riskera olägenheten deraf. Denna olägenhet är för öfrigt icke oundviklig. Den kan undgås genom ett från det gemensamma skildt vilkorligt testamente eller genom ett förbehåll i det gemensamma testamentet af innehåll att i fall inbördes testamentet genom någon af denne testators vilja oberoende omständighet komme att förfalla, han då vill att det eventuella förordnandet skall träda i stället. Att deremot fordra det ene testamentsgifvarens ändring af sin disposition endast ifall någon slags uppsägning till den andre sker skall medföra nu berörda verkan, har tydligen icke något stöd i testamentsinstitutets natur, som just innebär att testamentsgifvaren i blott denna sin egenskap icke är i någon måtto bunden af sitt eget förordnande och i och med detsamma icke heller af sin medtestators. Det bör likväl erinras att en del positiva lagar*) statuerat en sådan skyldighet att vid återkallelse af inbördes testamente emellan makar, underrätta medtestator vid äfventyr att derförutan testamentet oaktadt återkallelsen blir vid makt. Att återkallelse af den ene icke kan medföra ofvannämnde påföljd, ifall den andre testatorn med full kännedom derom förklarar sig fortfarande vilja upprätthålla sitt förordnande, är sjelffallet och sammanstår väl med den ofvan uppställda principen, emedan sådan förklaring då i sjelfva verket innefattar ett nytt testamente.

Då underlåtenheten att bevaka ett såbeskaffadt testamente från den efterlefvandes sida innebär alldeles detsamma som en återkallelse eller afsägelse, så måste rättsverkan sjelffallet blifva enahanda. Testamentet förfaller alltså till hela dess vidd. Har den förut aflidne icke genom ett vilkorligt förordnande förutsett detta fall, går hans qvarlåtenskap till de genom lag bestämda arvingarne och den efterlefvande eger sin fulla dispositionsfrihet i hvad dennes egen förmögenhet vidkommer.

Har deremot bevakning egt rum och testamentet vunnit laga kraft, så uppstår derigenom ett förhållande, hvars rättsliga karakter bestämmes af det numera i verksamhet

*) Norges arvelov § 59. Jemf. Nordisk Retsencyklopædi, Första häftet, sid. 120. Samma grundsats synes framgå af Bayerns Landrecht III. 4 § 11 i citat hos Bluntschli, Deutsches Privatrecht 1864, sid. 735.

trädda och oupplösliga sambandet emellan den aflidnes och den efterlefvandes förordnanden. Detta beror dock ingalunda på att testamentet genom bevakningen, såsom svenska lagkomitén af 1818 antog, skulle förvandlat sig till ett kontrakt. Ty ett obligatoriskt band kan endast skapas derigenom att ett innehåll, som fortfarande uppbäres af en verklig personlig vilja, upptages af en annan persons vilja, hvaremot testamentsbevakning innebär en ensidig viljeakt, som väl förutsätter och motsvaras af en förutgående likaledes ensidig viljeakt, men emellan hvilka något obligatoriskt band så mycket mindre kunnat uppkomma, som den ena viljan upphört att för sinneverlden finnas till då den andra trädde i verksamhet.

Det är derföre på de bästa skäl och grunder, som vid bedömande af bevakningens rättsverkningar kontraktssynpunkten förkastats och en tillämpning af testamentets principer fordrats. Men härvid har man ledts på villospår, då man i den efterlefvande, som genom bevakningen åt testamentet beredt laga bestånd, blott velat se *testamentsgifvaren* och derföre ansett hans ställning dels i afseende å föremålet för hans eget förordnande, dels äfven beträffande den förmögenhet, som genom testamentet honom i ett eller annat syfte tillagts böra i fråga om rättigheten att deröfver genom testamente förfoga bedömas enligt 16: 3 Ä. B. Dervid har nemligen icke tagits i behörigt betraktande att hans egenskap att i förhållande till den aflidne vara *testamentstagare* innebär den oafvisliga konseqvens att om man anser en ändring, vare sig i hans eget eller medstatorns förordnande, vara denne tillåten, man i och med detsamma förklarar den efterlefvande vara berättigad att utan mehnlig påföljd för den rätt, hvaraf han såsom den aflidnas successor är i åtnjutande, tillintetgöra sjelfva grunden för denna rätt eller, hvilket är detsamma, att upphäfva den kraft af lag, som den testamentariska författningen, i hvad den innefattar den aflidnes vilja, oekligen genom den oklandrade bevakningen erhållit. Detta är nemligen klart om man icke lemnar ur sigte att den aflidnes yttersta vilja icke helt och fullständigt kommer till förverkligande i fall den andras förordnande, som utgjorde dess

förutsättning och fyllnad, bortfaller. Att medgifva den efterlefvande rätt att ändra sin i testamentet nedlagda vilja, men förklara denne vara oberättigad att rubba den aflidnes förfoganden om sin förmögenhet eller vara skyldig att vid ändring af eget förordnande återbära i följd af testamentet åtnjutna förmåner *), innefatta uppenbarligen inkonseqvenser, hvartill man bragts genom det för rättskänslan stötande uti en radikalare tillämpning af samma grundsats, i följd hvaraf verkligt bedrägliga tilltag i testamentsväg kunde ikläda laglighetens oåtkomliga täckmantel. Men principielt innefattar en ändring af det egna förordnandet lika väl en rubbning af den andras vilja, som om den direkte vidtoges i den sistnämndes dispositioner.

Anföres nu emot detta resultat att det åter felar genom att h. o. h. misskänna den efterlefvandes egenskap att dock också för sin del vara testamentsgifvare samt att såsom sådan falla under regeln i 16: 3 Ä. B., så torde denna invändning med fog kunna bemötas genom en erinran om den allmänna grunden för nämnda stadgande. Denna är otvifvelaktigt enahanda som i fråga om gåfva gjort sig gällande derhän att tvång till fullgörelse af gåfva icke eger rum samt t. ex. i romerska rätten medförde så mångfaldiga anledningar att till återgång bringa aftal om gåfva. Denna grund är egentligen blott tillämplig då gåfvan är ren eller fri från hvarje annan bevekelsegrund än att tillägga emottagaren en fördel. Men i en liknande ställning står uppenbarligen icke den efterlefvande, som i följd af inbördes testamente blifvit i tillfälle att för sig eller sina syften begagna den förut aflidnes förfoganden.

Det kan icke sakna intresse att omnämna huruledes det slut, till hvilket förestående undersökning ledt, i nyare utländsk lagstiftning och rättspraxis vunnit ett stöd som i principielt hänseende icke kan anses sakna värde. Redan är anfördt hvad preussiska landsrätten i ämnet innehåller. I den år 1863 promulgèrade civillagen för konungariket Sachsen § 2214 stadgas: "Hat der Ueberlebende die Erbschaft des

*) Jemf. Tidskrift för lagstiftning a. a. sid. 151.

Zuerstgestorbenen aus dem gemeinschaftlichen letzten Willen angenommen, so kann er seine eigenen Verfügungen nicht wiederrufen." Såsom betecknande för praxis enligt gemeines Recht åberopas ett betänkande af öfverappellationsdomstolen i Cassel af enahanda innehåll *). I norsk och dansk rätt synes väl denna åsigt icke vara fullt stadgad, men uppgifves dock såsom allmännast följd der begge förordnandena gå ut på att all egendom skall sammanföras i *en* hand **).

Af det anförda, som utan att uttömma ämnet fått en vid pennans upptagande icke förutsedd vidd, torde utan vidare framgå huru spörsmålen enligt förf:s åsigt böra besvaras. Den af Gesällen J. Salovius upprättade författning, i fall den verkligen fått sin fullbordan, skulle nemligen otvifvelaktigt varit ett korrespektivt inbördes testamente, hvarföre de angående beskaffenheten, vilkoren och verkningarna af endera makans återkallelse nu utvecklade grundsatser derå ega full tillämpning. Det första spörsmålet bör derföre obetingadt med ja besvaras, dock sålunda att enkan Salovius i det förutsatta fallet alls icke behöft göra något vidare än underlåta bevakning af testamentet.

Hvad senare frågan vidkommer, så framgår icke med full säkerhet ur ordalagen huruvida spörjaren förutsätter att enkan Salovius bevakat testamentet eller ej. Om förutsättningen är att hon bevakat detsamma, så skulle hon hvarken egt makt att ändra sitt eller mannens förordnande och ännu mindre kunde "blotta möjligheten" att hon om

---

*) Die Antwort darauf ob ein einseitiger nach dem Ableben des einen Mitdisponenten erfoglter Widerruf — zulässig sei, richtet sich darnach ob derselbe *vor* oder *nach* Antretung der Erbschaft aus dem wechselseitigen correspectiven Testamente stattgefunden habe. Geschieht der Widerruf durch den Letztlebenden *vor* der Erbschaftsantretung, so ist solcher zulässig. Tritt derselbe aber nach der Erbschaftsantretung des Letzlebenden ein nachdem dieser die bei dem correspectiven Testamente für ihn angesetzten Vortheile angenommen oder genossen hat, so ist er der Regel nach ungültig und unwirksam. Jemf. i öfrigt Beseler a. a. som konstaterar att dessa grundsatser vunnit allt mer insteg på senare tider.

**) Deuntzer a. a. sid. 56 i Nordisk Retsencyklopædi a. st.

sin lott ville annorlunda förordna medföra någon slags verkan, helst *möjligheter* i dylika frågor öfverhufvud sakna betydelse. Är antagandet åter att hon underlåtit bevakning, så hade detta för visso äfven medfört att mannens förordnande om sin lott i boet förfallit utan afseende vare sig å verkligheten eller möjligheten af andra testamentariska förordnanden från hennes sida.

Att domstolarnes behandling af ifrågakomna mål står i full öfverensstämmelse med här ofvan framstälde grunder, såvidt de i målet egt tillämpning, behöfver icke särskildt framhållas *).

R. Montgomery.

---

*) Efter det största delen af förestående uppsats lemnats till tryckeriet anlände ett slags svar på spörsmålen af samma hand som framkastat de sistnämnda. Detta införes här nedan. Då den aktade förf., såvidt skönjas kan, icke kommit till något vidare resultat än det negativa att inbördes testamenten ej äro aftal samt han ej heller direkte ingår på frågorna eller lemnar någon annan positiv princip till deras lösning än en hänvisning på 16: 3 Ä. B., så torde förevarande uppsats likväl försvara sin plats.

Tolkning af Å. B. 16: 3 i ett gammalt prejudikat.

I 1807 års s. k. lagsamling läses under ofvan nämnda §: "I anledning af uppkommen tvist, uti et särskildt mål, har Kongl. Maj:t, genom Dom den 23 Aug. 1798, förklarat, att då två makar upprätta så kalladt inbördes Testamente, hvarigenom förordnas, att den, som efterlefver den andra, skall äfven til sin död sitta i ostörd besittning af hvarderas giftorätt i gemensamma egendomen, hvilken derefter skulle tillfalla någon viss utnämnd Person, så kan efterlefvande makan, enär den lagligen bevakat förordnandet och begagnat sig af de förundte förmåner, ej mer återkalla eller ändra samma förordnande, i förmodan om hvars framtida bestånd, den förut genom döden afgångne makan dertil bifallit och uti sådan afhandling ingått."

Då prejudikatet refererats i en på Nådig befallning utgifven samling af "författningar och stadgar, hvilka - - - ändra eller *förklara — lagen*", är meningen dermed nog ganska tydlig. — Men det torde dock vara visst, att prejudikatet här ej mera än i andra likartade fall kan hafva någon betydelse så framt deri upptagna skäl icke äro öfvertygande; hvarföre det utan tvifvel var alldeles riktigt, att påminnelsen om detta prejudikat helt och hållet bortlemnades ur den, likaledes på Nådig befallning af en tillförordnad lagkommission utgifna, 1856 tryckta lagen jemte bihang —, likasom ock ur den af hrr Sjöroos och Sulin ombesörjda editionen af lagen. I denna del ha de företräde framför några i Sverige utgifna upplagor, der referatet allt qvarstår, dock något neutraliseradt; ty det berättas: "I afseeade på ett annat inbördes testamente, då mannen utan hustruns vetskap gjort ett annat förordnande, som förändrade det förra, har Kongl. Maj:t

genom *Dom d. 16 Juni 1829* förklarat den förre icke hafva varit af inbördes testamente hindrad att begagna den i denna § i allmänhet medgifna rätt att testamente ändra eller återkalla, samt att han icke haft laglig förbindelse att, till tryggande af ett sednare förordnande, lemna hustrun bevislig underrättelse om dess upprättande."

Hvad nu beträffar den kraft och verkan skälen i det äldre prejudikatet kunna tillerkännas hade vi för egen del långt för detta stadgat den åsigt, att de, såsom hvilande på ett fullkomligen godtyckligt antagande, icke kunna något bevisa. — Det förekom oss vara tydligt, att om två makar upprätta ett s. k. inbördes testamente, så innehåller det egentligen *två* personers *särskilda* testamenten, fastän i ett enda dokument sammanförda. Detta borde så mycket mindre kunna betviflas, som hvardera makan för sig sjelffallet icke eger att förordna om annat än sin egen andel i boet, hvilket till yttermera visso är uttryckligen inskärpt i Ä. B. 17: 6.

Det var under inflytande af denna åsigt vi nedskrefvo våra "spörjsmål" i tidskriftens senaste häfte 1877 sid. 316. Men dervid hade vi helt och hållet förgätit, att den motsatta åsigten hyllats och försvarats af förnämliga rättslärde och till och med af en så betydande och väldig auktoritet, som vår *Mathias Calonius.* Först efteråt påmintes vi derom genom en egen anteckning, gjord för omkring 40 år sedan.

En närmare granskning af *Calonii* argumentering kan sålunda ej gerna underlåtas. — Såsom ledamot i högsta domstolen hade C. åtminstone två gånger yttrat sig i frågor af denna art. Det ena yttrandet, afgifvet d. 31 Juli 1798, sannolikt om samma fall, hvaröfver den i 1807 års lagsamling åberopade Kgl. M:ts dom föll, finnes upptaget under N:o 272 i hans svenska arbeten 3 d. — Brukspatronen *Algerus* och hans hustru Cathr. *Hassal* hade den 27 Juni 1785, uti upprättad inbördes författning, som efter den senares död 1790 af mannen bevakades, förordnat "det borde den sist lefvande makan (på sätt af dem redan förut 1774 stadgats), utan intrång och åtal af den först aflidnes arfvingar få intill sin död, nyttja och disponera all deras lösa och fasta aflinge egendom med förbehåll att vid den efterlefvandes död samma

egendom skulle tillfalla hustruns dotter af förra giftet Elisabeth *Celsing* eller, der hon död vore, hennes dotter." Emellertid hade Algerus om några fastigheter afslutat köp, angående hvars bestånd tvist uppstod. Båda underrätterna och hofrätten ansågo Algerus, enligt Ä. B. 16 : 3, af inbördes testamentet icke hafva varit hindrad att om sin egen lott annorlunda förfoga, hvaremot käromålet, hvad beträffar hustruns del godkändes.

Calonius yttrade: "Alldenstund öfverenskommelser makar emellan, så beskaffade som denna ifrågavarande, ehuru de i viss måtto hafva egenskap af testamenten, likväl i hänseende till makarna sjelfva och deras rättigheter i det gods, hvarom de sig sålunda förenat, icke annat äro, än verkeliga på vinst och förlust ingångne afhandlingar, hvilka sedan de med den först aflidnes död beseglade och derpå af den efterlefvande en gång antagne blifvit, icke kunna emot den grund af naturlig rättvisa, som fordrar att ord och aftal obrottsligen måge hållas, vara någon denne senares ensidiga återkallelse eller ändring underkastade: fördenskull instämde Professorn med Nedre Revision, i den mening, det Algerus, som, i jemlikhet med ofvanberörde författning, redan i åtta år tillgodonjutit och ännu åtnjuter den förmån, att ostörd få nyttja sin aflidna hustrus lott i boet, och deremot förbundit sig, att både denne och sin egen lott i egendomen, den af honom och hustrun gemensamt utnämda arfvingen, vid sin död, ospilld till handa hålla, icke egt rätt, att denna sin förbindelse upphäfva, eller att samma egendom, arfvingen till förfång, å annor man öfverlåta, på hvilken grund Professoren alltså i underdånighet tillstyrkte, det, med ändring i Under-Rätternes och Hof-Rättens Domar, så väl den å 1785 års författning af Algerus den 10 November 1794 tecknade återkallelse, som den af honom den 28 April 1795 om allt boets så fasta, som lösa gods, med Borgmästaren Eckerholm ingångne handel, måge ogilde och kraftlöse förklaras, och Algerus, med det i författningen betingade vilkor, vid nyttjanderätten af hela boet i sin lifstid bibehållas."

Det andra yttrandet 1794 (N:o 58, sid. 285 i 1 d.) är i några afseenden ganska märkeligt. Riksrådet, riksmarskal-

ken, grefve Carl *Bonde* och hans fru, grefvinnan Ebba Margaretha Bonde hade den 10 April 1783, uti upprättad testamentarisk författning, — som efter grefvinnans död *(lärer* varit hennes barns rättsbevakare delgifvet, men) lemnats oklandradt, — förordnat, att några egendomar (hvilka till $^5/_8$ delar varit grefvinnans rena arfvejord och till $^3/_8$ inom hennes börd inlöste) skulle såsom fideikommiss (antagligen efter båda makarnes död, ehuru detta, och att den efterlefvande förbehållits lifstids besittning, icke är i referatet nämndt) utan lott och byte tillfalla yngre sonen Fredrik Ulf, men tillika anordnat om vederlag för döttrarna Ebba Charlotta och Fredrika. (Hvad som komme att tillfalla äldre sonen Gustaf framgår ej ur referatet.) Efter grefve Carl Bondes död, då alla barnen synas varit omyndiga, förde döttrarnas kurator, efter stemning, vid Svea hofrätt, talan bland annat om upphäfvande af 1783 års fideikommiss författning; som hofrätten likväl den 12 Nov. 1793 på anförda skäl förklarade böra såsom laga kraft vunnen tjena till efterrättelse, jemte det yttrande om särskilda detaljer meddelades. Ändring söktes å ömse sidor.

"Efter öfverläggning yttrade sig professor Calonius skriftligen, att den första och hufvudsakligaste fråga, som i detta tvistemål förekomme, bestode deri, om den af framlidne — — Grefve Carl Bonde och dess Fru — — 1783 gemensamt upprättade testamentariska författning må, på sätt af sönernes — — — förmyndare — — — påstås och Hofrätten jemväl — — — förklarat, kunde anses hafva vunnit laga kraft derför att det, inom laga tid efter den först aflidne makans — död, af arfvingarne icke blifvit klandradt.

Vid pröfning häraf kunde Professoren ej undgå, att framför allt fästa sin uppmärksamhet vid tvenne, i dess sinne, osvikeliga omständigheter: nemligen 1:o att 1783 års författning af framlidne Herr Grefven och Riks-Marskalken och dess Fru Grefvinna med förenad villja blifvit upprättad, och att således begge dessa makar, såsom i anseende till sina barn samfäldt testaments-gifvare, nu utgjort en enda odelbar person; 2:o att testamentet likaledes innefattade icke tvenne särskilda, utan en enda odelbar actus, hvars alla punkter,

stödjande sig den ena å den andra, förthy icke annorlunda, än uti ett oskiljaktigt sammanhang, kunde antingen klandras eller af domaren skärskådas.

Det förra vore klart, och Professoren ville deraf härleda den omedelbarliga påföljd, att testamentsgifvaren rätteligen ej kunde sägas vara död, förrän begge förenämnde makar hade aflidit. Hvad åter det senare angår, så kunde det väl icke nekas, att ju de, af dessa testamentsgifvare, under fidei-commiss egenskap, utom lott och byte till deras yngre son - - - - uppdragne sätesgårdar, med underlydande hemman, torp och mjölqvarn, varit till $^5/_8$:delar Fru Grefvinnans rena arfvejord, och till de öfriga $^3/_8$:delar inom hennes börd inlösta: men som af testamentet tillika inhemtades, att gifvarene för förberörde, till fidei-commiss ämnade, jordagods, anordnat för döttrarne vederlag, dels i deras gemensamma aflinge egendomar - - dels i hans Excellences, Grefvens och Rik-Marskalkens enskilda bördköpta jord, - - dels ock i värdet af de uti Fru Grefvinnans börd inköpta $^3/_8$:delarne af - - - gårdar: att de för att ställa döttrarna, i afseende å fidei-commisset, så mycket mera skadelöse, uteslutit sönerne från all delaktighet i boets contante penningar och i alla gårdarnes afkastningar för det året, då den sist efterlefvande makans dödsfall tima kunde: och att de ändteligen, i samma afsigt, stadgat för dem i alla öfriga boets lösören, gårdarnes inventarier allena undantagna, lika arfsrätt med deras bröder: så uppkomme deraf den, i Professorens tanke, ovedersägliga följd, att författningen i den delen, som den fidei-commisset och Fru Grefvinnans odalfasta rörer, ej kunde hvarken åtalas eller vid domstolen lagligen pröfvas, med mindre de, under supposition af fidei-commissets bestående, för de öfrige barnen förordnade vilkor, och hvad verkan de till fidei-kommissets rättfärdigande kunde medföra, tillika skulle komma under granskning. Men emedan detta senare i Herr Grefvens och Riks-Marskalkens lifstid, så mycket mindre hade låtit sig göra, som testamentet, hvilket, i afseende å arfvingarnes inbördes emot hvarannan utstakade rättigheter, först vid begges död skulle uppnå sin verklighet, då ännu lagligen icke existerade: ty kunde Professoren, för-

sin underdåniga del, icke begripa en gång möjligheten deraf, att 1783 års författning, så länge den endast med den ena gifvarens död var beseglad, och emedan den andra, Herr Grefven och Riks-Marskalken, ännu lefde, samt när som helst honom godt syntes, sin vilja, så vidt den dess egen del i boet rörde, förändra, och med det å dess sida anordnade vederlagets upphäfvande, hela den grund, hvarå fidei-commisset hvilade, upphäfva och omkullkasta kunde, skulle till större del, än som angick den, för den efterlefvande makan fastställde rättighet, att intill sin död få sitta i oskift bo, kunna vinna laga kraft." Och då klandertalan utförts inom laga tid efter grefvens död, ansågs något lagligt hinder icke hafva legat Hofrätten i vägen att densamma i all sin vidd pröfva. — Den omständigheten att Hofrätten icke kunnat gå i pröfning om fideikommissets laglighet fann professorn icke vara Kongl. Maj:t hinderlig att hufvudsakligt yttrande meddela. Dervid tillstyrktes, att fideikommissförfattningen, enär den förordnar om grefvinnans ärfda och bördköpta jord, skulle upphäfvas. Det öfriga af yttrandet förbigås här.

Enahanda åsigt har Calonius jemväl uttalat under sina föreläsningar. Vi ha förskaffat oss ett utdrag ur handskrifna anteckningar af någon bland Calonii åhörare och förvarade på universitetets biblioteket. Under Ä. B. 16: 3 sägs bland annat: "alla inbördes testamenten, vare sig mellan man eller hustru eller tvenne goda vänner afslutadt, kunna icke hänföras hit; ty de äro af samma beskaffenhet som kontrakter och kunna icke återkallas såsom andra simpla testamenten, utan förblifva alltid gällande, der ej begge kontrahenterne öfverenskomma, att det upphäfva; de. hvilka testamentet fått till godo, kunna äfven, då de alla äro derom enige, upphäfva verkan af ett sådant testamente och dela sedan arfvet efter lag; men detta bör dock ske, förrän egendomen blifvit efter testamentet tagen i full besittning, ty sedan det skett, kan någon ändring vidare icke vara möjlig."

Nu är det visst möjligt att förenämnde åsigt rörande inbördes testamenten i stöd af Calonii auktoritet och den bestämdhet, med hvilken han häri, såsom i många andra stycken, yttrade sig, så länge hållit sig uppe. Men det före-

kommer oss ändå mycket underbart, enär skälen synas vara synnerligen godtyckliga och ihåliga. — Om man sammandrager qvintessensen af hvad om de två rättsfallen och under färeläsningar yttrats, kunde det heta ungefär så här: Två makar, hvilka måste betraktas såsom en enda odelbar (eller juridisk) person, uppgöra under namn af testamente, genom en en enda odelbar actus, ett kontrakt eller en öfverenskommelse som, om ock blott genom den ena makans död beseglad, icke får af den efterlefvande ensidigt ändras och upphäfvas, men först sedan den äfven genom den andra makans död beseglad blifvit, kan bli föremål för klander.

Det är verkligen ofattligt, huru en så skarpsinnig och klarsynt rättslärd som Calonius kunde framkomma med sådane argumenter. — Nu är det ju visst sant, att när man och hustru genom sitt äktenskap grundlagt och bildat *en* familj (de *tu* blifva *ett*) till denna förening äfven hörer egendoms gemensamhet. Men det är ju lagen som reglerar och ordnar denna egendomens gemensamhet; när den vidtager, hvad allt derunder hör och hvad undantages, huru stor andel den ene och andra makan deri tillkommer; likaså att, när föreningen upphör, normalt genom den enas död, delarne gå åtskiljs. Den efterlefvande eger blott sin egen del och den aflidnes egande-rätt, som naturligtvis upphört, öfverflyttas antingen till de arfvingar, lagen i allmänhet stadgar, eller till dem, den aflidne, med den beslutande rätt, lagen medgifvit och noga begränsat, — genom testamente bestämt. Något kontrakt derom vet lagen icke utaf. Antagandet deraf är stridande mot lagen; allså icke annat än godtyckligt. Likaså borde de ord — "Vill *någor, man eller qvinna,* gjöra testamente," — hvarmed lagen begynner sina stadganden i detta ämne, på det tydligaste visa, att här icke kan vara fråga om att flere, t. ex. man och hustru eller någre "goda venner" förenas till en enda odelbar juridisk person. Och huru tänkbart att *en* juridisk person genom testamente afslutar kontrakt? Med hvem? Sig sjelf då?

Det enda, som *delvis* är sant, reducerar sig dertill, att ett inbördes testamente är *en enda actus*, men det är en-

dast till hälften sant; ty när ordet *odelbar* tillägges, blir också detta falskt. Ett inbördes testamente kan nog, fastän sammanfattadt på ett papper och skenbart i en gemensam bestämning, nogsamt till sitt innehåll åtskiljas i *två* testamenten, mannens och hustruns, utan att ett jota behöfver ändras.

Af detta tolkningssätt kan ock lätt uppstå rätt vidunderliga konseqvenser. Uti *Algerus*'ka saken t. ex. hade resultatet helt säkert blifvit detsamma, om ock den af honom sålda fastigheten genom arf honom tillfallit, utan att hustrun deri någon del haft. Köpet skulle upphäfvits. — Men om efter Algeri död hans närmaste arfvingar klandrat testamentet, skulle väl detta, såsom upprättadt om hans arfvejord, upphäfvits, likasom fallet var i *Bonde*ska tvisten. Tänker man sig åter, att Grefvinnan *Bonde* öfverlefvat mannen och sålt någon fastighet, som henne helt och hållet i arf tillfallit, skulle testamentariens klander af köpet säkerligen medfört dess upphäfvande likasom i Algeruska frågan, men testamentet åter efter hennes död måstat i följd af klander gå i kull likasom nu. Också framstår vid en jemförelse af motiveringen i be båda fallen en rätt egendomlig motsägelse. Om Algerus säges, att han, när inbördes testamentet var genom hustruns död beségladt, icke egt detsamma ensidigt ändra och upphäfva. — I det andra fallet deremot, deri Calonius är af den mening att testamentsgifvarn ej kunde rätteligen sägas vara död förrän båda makarne aflidit och att den klandrade författningen först vid begges död uppnådde sin verklighet, men förut icke lagligen existerade, hålles gamle grefvens rätt att under sin lifstid när som helst, i afseende å sin lott i boet, ändra den testamentariska författningen, medan den endast var med grefvinnans död beseglad, för så gifven, att Calonius icke kunde begripa en gång möjligheten att samma författning före bådas död kunde vinna laga kraft*)

Det torde vara öfverflödigt att fortsätta med flere exempel.

---

*) Om icke heller Calonii motivering godkännes, kan man ändå komma till samma resultat, att neml. klander talan var öppen. Ty te-

Att det nu icke desto mindre blifvit så vanligt att i-synnerhet äkta makar på samma gång och uti en gemensam handling upprätta testamente, torde böra förklaras sålunda: att makar, om förhållandet dem emellan varit så öppet och godt, att de för hvarandra icke hafva några hemligheter, anse för lämpligast att, när den ena börjar tänka på att beställe om sitt hus, båda göra det på en gång. — När detta blifvit brukligt kan uppgörande af sådant testamente i enskilda fall också bero på helt andra motiver, såsom nogsamt kändt är. Sakens natur förändras likväl derigenom ej det minsta. Det förundrar oss blott att ifrågavarande tolkning kunnat vinna så stor utbredning, då den uppenbarligen strider mot lagens bokstaf och dessutom här förefinnes ett alldeles positivt och bestämdt bevis, att den jemväl strider mot lagstiftarens afsigt. Dylika testamenten synas varit brukliga redan innan lagen utkom, såsom synes af hvad vid riksdagen förekom då Lagkommissionens förslag granskades. Det heter under Ä. B. 16 kap.:

"Vid 3 § påmindes: att testamentens ändring och återkallan ej annorlunda bör ske, utan inför Domaren giltiga skäl dertill visas, särdeles i sådane testamenten, derest transactioner och pacta rum hafva, och de af 2:ne eller flere underskrifne finnas. Härtill svarades: att friheten till att få ändra testamentet, så länge en lefver, kan ej inskränkas eller bindas till något forum, utan som *voluntas* är *ambulatoria usque ad mortem* och testamentet ej annat kan kallas än ens yttersta vilja, så bör ändringen, när den sker med godt förstånd och utan förledande, hållas för giltig. Testamenten böra ock icke confunderas med *mutuella* transactioner emellan myndigt folk å bägge sidor hvarvid Domaren alltid bör hålla den lidande skadeslös."

Vi hoppas hafva sålunda anfört tillräckligt bindande

---

stamentet innehöll två bestämningar. Först: att gamle grefven i sin lifstid finge förvalta egendomarne. För det andra: hvem de efter hans död skulle tillfalla. Den första bestämningen hade väl nog kunnat under grefvens lifstid klandras. — Men uraktlåtenheten deraf bör väl ej anses afklippa arfvingarnes rätt att först efter grefvens frånfälle klandra den senare bestämningen, som då gick i verkställighet.

skäl för den protest, vi velat inlägga mot ifrågavarande tolkning af Ä. B. 16: 3 och mot att testamenten "confunderas med mutuella transactioner emellan myndigt folk å begge sidor."

F.

Litteratur.

Ruotsin Waltakunnan Laki, hyväksytty ja noudatettavaksi otettu valtiopäivillä vuonna 1734. Ynnä niiden lisäysten, muutosten ja selitysten kanssa jotka ovat voimassa Suomen Suuriruhtinakunnassa. Suomennos. Helsingissä 1877. 8:o.

Det var 1877 på höstsommaren, som den finska bearbetningen af 1734 års lag med tillägg, ändringar och förklaringar blef färdig efter sexton års förberedande arbete. Ett så omfattande och väl utfördt verk skulle alltid inom vår torftiga juridiska litteratur vara af stor betydelse. Men nu är det, särskildt för språkets skull, af den utomordentliga vigt, att boken, fastän en öfversättning blott, helt visst i framtiden i vår rättshistorie kommer att betecknas såsom epokgörande. Ty hittills har inom Finlands landamären den ojemförligt största delen af befolkningen, som endast känner finska språket, icke haft ens *möjlighet* att sjelf af de lagar och författningar, hvilka alla böra rätta sig efter, taga kännedom i den omfattning som t. ex. herrar *Sjöros* och *Sulin* genom sin lagsamling beredt de svenska talande, utöfver hvad förut egt rum. Först i en kommande tid torde man likväl riktigt tydligt inse och erkänna den stora vigten af denna bok, för hvars utarbetande sagde lagverks 2:dra upplaga tjenat till grund. Imellertid måste boken redan nu straxt vid sitt framträdande helsas med glädje jemväl af Finlands jurister, icke allenast för den möjlighet till vinnande af kännedom om lag, som derigenom uppstått för landets finska befolkning, utan ock för det gagn juristerne sjelfva i annat afseende deraf ha att förvänta. Denna litteraturprodukt är alltså en företeelse, som väl sjelfmant måste inregistreras äfven i en "tidskrift, utgifven af Juridiska Föreningen i *Finland*". Af sådan anledning, och då just ej många af tidskriftens läsare tagit kännedom om hvad undertecknad i en finsk tidning om boken skrifvit, ber han att för ändamålet få förfoga öfver några sidor i tidskriften.

Bokens rubrik lyder: "*Ruotsin Waltakunnan Laki*, hyväksytty ja noudatettavaksi otettu *Waltiopäivillä vuonna 1734*. Ynnä niiden lisäysten, muutosten ja selitysten kanssa, jotka ovat voimassa Suomen Suuriruhtinakunnassa. Suo-

mennos. Helsingissä, Suomen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa 1877." Pris för häftadt ex. 12 m.

Den utgör 54 delen af Finska litteratursällskapets "toimituksia" och har alltså tillkommit genom dess föranstaltande. Första uppslaget dertill gafs af dåvarande generalguvernören, grefve Berg genom framställning derom att det lagverk, som genom en tillförordnad lagkommission utarbetats och 1857 utkommit, skulle förfinskas. Litteratursällskapet ansåg likväl en finsk öfversättning af sagde lagsamling icke medföra åsyftadt gagn. Och på det boken genom billigare pris kunde vinna större spridning och till sitt format eljest för den större allmänheten blifva lämpligare, föreslog Sällskapet föranstaltande af ett arbete, just sådant som det nu utkomna; framställningen vann den 27 Aug. 1861 H. K. M:ts nådiga bifall, och till Sällskapets förfogande ställdes ett anslag af 5,000 rubel.

Till en början ansågs 1734 års lag böra ånyo öfversättas, och kändt är, att kyrkoherden, doktor *G. Cannelin*, i följd af Litteratursällskapets uppdrag, verkställde denna öfversättning, som blifvit tryckt i två upplagor 1865 och 1867. Och emedan dåvarande professorn, numera senatorn *J. Ph. Palmén*, som åtagit sig att på svenska utarbeta anmärkningar och tillägg till lagtexten, af olikartade värf under honom anförtrodda höga embetens utöfning, var hindrad att slutföra sagda redan påbörjade arbete innan herrar *Sjöros* och *Sulin* utgåfvo förenämnda bok; hade, sedan senator Palméns yttrande och råd inhemtats, aftal med dem träffats om förfinskande af deras bok och för öfversättningen anlitades äfven nu doktor Cannelin. Då verket var färdigt att läggas under pressen, fick juris doktor *Jaakko Forsman* af Litteratursällskapet i uppdrag att granskande genomgå arbetet och vaka öfver tryckningen deraf. Detta allt upplyses i ett förord, undertecknadt af herr J. F.

Hvad nu beträffar denna boks värde, så kan gerna något tvifvel icke förefinnas derom, att ju öfversättningen måste vara *väl* utförd. Redan den omständigheten, att den utkommer under *Litteratursällskapets* firma innebär en garanti. För det andra får man icke förgäta, att sällskapet lyckats anställa en så grundlig kännare af finska språket, att till och med prof. *Ahlqvist* om hans öfversättning uttalat det vitsord, att den är *skickligt* och *mästerligt* gjord; och när man känner hr A:s anspråk i den vägen, vill det dock något säga. Vidare har öfversättningen af sjelfva lagboken, som jemväl

Lönnrot skall genomgått, blifvit granskad af ett genom Litteratursällskapet tillsatt granskningsutskott, hvartill jemte professor Ahlqvist hört tre jurister, kansliradet *Liljenstrand*, hofrättsassessorn *Mölsä* och sedermera aflidne lagmannen *Stråhlman*. Slutligen har Litteratursällskapet för den sista revisionen varit i tillfälle att vända sig till en sak- och språkkunnig jurist. Naturligtvis har dessutom förut gjordt arbete dervid kunnat i betydlig mon till godo göras. Dertill räkna vi Lönnrots öfversättningar af jorda- och handelsbalken samt företalet till lagen och Juridisk handbok af Palmén, statskalendern på finska, som prof. Ahlqvist för de två första åren 1869 och 1870 utarbetat samt framför allt den finska öfversättningen af utkomna författningar. För dem har man visat stor, kanske nästan för stor pietet. I sitt förord säger dr J. Forsman, att efter 1860 utkomna författningar i allmänhet äro utan ändring tryckta sådana de förekomma i den finska författningssamlingen. Hr J. F. har endast, då någon olämplig eller missledande lagterm nyttjats, eller något uttryck, som kunde innefatta ett oriktigt eller otydligt begrepp, satt dem inom parenthes och i noter föreslagit andra ord i stället, detta äfven för att likformiga lagtermer blefve i arbetet nyttjade För vår del tycka vi att doktor F. på sina ställen kanske kunnat litet mera frigöra sig från den officiella öfversättningen.

Redan 1872 uttalade sig professor Ahlqvist uti sin "Kieletär" 2 häftet om det finska kurialspråkets hastiga utbildning. Omdömet förekom i en uppsatts "Asetusten kielestä", deri för öfrigt erinras, att jemväl den af lagman Stråhlman utarbetade svensk-finska förteckning öfver lagtermer (lakisanain luettelo) utöfvat mycket gagn och likaså språkets begagnande vid landtdagarna. Strax i början af denna uppsats yttrar prof. A. den åsigt att vårt kurial- och lagspråk under föregående 15 år (1857—1872) utvecklat sig mera, än under hela den tid af nära 300 år, som finska språket på detta område användts — anser ock, att en betydlig stadga och likformighet börjat i hithörande skrifter röja sig.

Vi lemna derhän huruvida ej den der utvecklingens raskhet må ha blifvit något öfverskattad. Det säkra är dock, att arbetet icke heller sedan dess stått stilla. Utom den permanent tillväxande författningssamlingen, har derefter den första akademiska afhandling, behandlande ett juridiskt ämne ("pakkotilasta kriminaali-oikeudessa", utgifven för licentiat grad af hr Forsman), sett dagen, och vidare "Samling af Lagar och Förordningar på finska språket, utgifven till tjenst för de svenska undersåter, som uteslutande tala och läsa finska", båda rätt vigtiga bidrag till den juridiska litteraturen

på finska, fastän det senare arbetet icke är i vår bokhandel tillgängligt. Och nu, sedan ifrågavarande öfversättning utkommit, har det, som prof. Ahlqvist 1872 yttrade, ännu mera sin sanning. Det måste erkännas att den juridiska terminologin på finska och sjelfva kurialspråket öfverhufvud med en förvånande hastighet utvecklats och vunnit stadga, så starka tvifvelsmål derom än för 15 à 16 år tillbaka yttrades. Detta är en så mycket större anledning till glädje, som den tidpunkt, när finskans likställighet med svenskan såsom kurialspråk borde i allo vara ett fullbordadt faktum, ej mera är aflägsen, utan med stora steg närmar sig. Men om man, under förutsättning, att väl juristerne, fackmännen förnämligast måste bidragit till denna snabba utveckling, spörjer huru dermed rätteligen hänger tillhopa blir svaret på ett sådant spörjsmål ganska nedslående. Juristerna ha i afseende å reformen icke ens ställt sig passive, utan har deras medverkan varit mera af den negativa sorten. "Att domare-embetet är för den menige mans bästa insatt och icke för domarens eget bästa" håller man visst för en så axiomatisk sanning, att erinran derom i 3 domare regeln vore temmeligen öfverflödig. Imellertid har det ännu ej hunnit blifva lika axiomatiskt, att domarn och menige man böra omedelbart förstå hvarandra; vi äro ej ännu långt förbi den tid, då det behöfde öfverhetligen erinras, att en sådan skyldighet för *underdomarn* förefinnes, och denna är numera, i följd af datum på sin fullmakt eller eget åtagande, till och med förpligtad att i någon mon expediera protokoll på finska. Men för *öfverdomarn* anses det tills vidare för rena öfverflödet att förstå menige man och dess språk, om han också tidigare tjenstgjort såsom underdomare och då varit förpligtad att förstå menige man; han har *rätt* att fordra svensk öfversättning af handlingar författade på finska. Och då en sådan rätt att fordra öfversättning icke ens blifvit i fråga ställd, torde detta förtjena att ihågkommas såsom bevis att de finska talande och deras målsmän (resp. fennomanerne) ändå ej äro så obilliga i sina anspråk, som man ofta föreger. Likväl uttalades vid landtdagen helt nyligen (i slutet af Nov. 1877) åsigter, hvilka kunna tydas så, att man anser icke allenast domarene utan ock lagstiftarene böra förstå menige man. De förekommo vid behandlingen af ett lagutskottets betänkande, deri utskottet, i öfverensstämmelse med förslag, väckt hos Ridderskapet och Adeln, tillstyrkte petition om tillsättande af en "lagberedningskomité". I Preste- och Bondestånden förkastades betänkandet; och åtskilliga, hvilka eljest ansågo komitén nödig, satte sig emot förslaget derför, att ej utskottet fordrat det ledamöterne i komitén, eller åtminstone några

eller någon af dem borde vara väl hemmastadd i finska språket. Att man borde *framdeles* komma dertill, att de personer, hvilka utarbeta lagförslag, vaka öfver deras författande på båda de inhemska språken, är enligt vår tanke fullkomligen riktigt. Men *för närvarande* och så länge öfverdomarene ha rätt att få finska papper öfversatta, skulle vi ej kunna godkänna denna fordran. Om således en lagberedningskomité en gång är nödig, hvilket vi lemna derhän, ansåge vi finsk språkkunskap hos ledamöterne väl vara mycket önskelig, men icke böra ovilkorligen fordras. Ty det blefve i sådant fall ganska problematiskt om några fullt kompetente kandidater alls kunde påträffas. Utan tvifvel funnes åtskilliga, hvilka ostraffeligen kunde skrifva domstolsprotokoll på finska men, i afseende å sina juridiska insigter, ej skulle vara så framstående, att deras inkallande skäligen kunde komma i fråga. Och funnes åter någon eljest tillräckligt skicklig, vore det möjligen dubiöst om hans finska språkkunskap vore tillfyllestgörande; den kunde, om också eljes någorlunda antaglig, kanske stå mycket efter den officielle senatstranslatorns, hvilket nog är antagligt, när man känner den nuvarande innehafvarens och hans två företrädares skicklighet i detta hänseende. För öfrigt och så framt ej alla komitéledamöterne vore med jemväl om den finska bearbetningen, och denna sålunda kunde betraktas såsom original, förstå vi ej rätt huru med arbetet *praktiskt* borde gå till; hvem hade afgörande rätten och hvem bure ansvaret för öfversättningen?

Men hvad har det der uttalandet vid landtdagen om lagberedningskomitén att skaffa med här omordade bok? har måhända någon läsare tänkt. Vi tro dock att sammanhanget ej är så aflägset, som man vid första påseendet kunde tycka. Under diskussionen vid landtdagen tänkte man sig för framtiden ett annat sätt att åstadkomma finsk version af lag än det hittills vanliga och detta kan icke förbises vid bedömande af juristernes ställning till den nu ifrågavarande *öfversättningen* och det är just derom vi ernade börja orda innan anledningen till digressionen under skrifvandet yppade sig.

Vi hålla nemligen för gifvet, att juristerne snart *måste* börja betrakta finska språkfrågan annorlunda än hittills. Det må också vara så, att språkreformen icke kan inom den utsatta tiden bli *fullständigt* utförd. Men det säkra är dock, att af underdomarene många ej mera kunna i samma mon

som hittills förbise emot dem framställda anspråk, neml. alla extra ordinarie och alla ordinarie, hvilka efter 1 Jan. 1872 föreslagits till sina embeten. De måste småningom allvarligen ta ihop med att skrifva finska. Dermed är ock deras ställning till denna bok gifven. Lyckligt visst att ett så väl utfördt arbete står till buds. Men det får icke förgätas, att boken är *öfversättning* och att den såsom sådan kan vara mer eller mindre lyckad och att den förty bör med mycken urskiljning ock kritik begagnas, på det ytterligare förbättring må kunna vidtagas. Vår mening är neml. att i öfversättningen, om den ock öfverhufvud är väl och på ett synnerligen förtjenstfullt sätt gjord, det förhanden varande färdiga språkmaterialet likväl icke blifvit tillräckligt noga till godo gjordt och något äfven felaktigt användt.

Det föregående nedskrefs, såsom också ett par uttryck torde röja, för mer än ett år tillbaka. Af en tillfällighet lades uppsatsen å sido innan den afslutats. Meningen var att genom några prof söka visa befogenheten af den sist framställda anmärkningen, äfvensom att göra några vidare erinringar. Nu kan dock tid dertill icke disponeras; och vi anhålla förty att i detta hänseende få i ett annat häfte till boken återkomma.

F.

Ivar Afzelius. Om cession af fordringar enligt svensk rätt. Upsala Akad. Bokh. 1877. 74 sidd. 8:o. Pris 1 krona 50 öre.

Det allmänna utbytet af värdeföremål omfattar i våra dagar icke blott ting och personliga tjenster utan äfven fordringar på dylika. En stigande utveckling af det ekonomiska lifvet har alltmera indragit fordringarna inom området för handel och vandel samt sträfvat att göra deras öfverlåtelse lätt och obehindrad likasom öfverlåtelsen af ting. Men emot en sådan sträfvan ställer till en början fordringens rättsliga gestalt ett verksamt hinder, och obligationsrättens historia företer derföre härutinnan en utvecklings gång, hvilken hufvudsakligen bestämmes af striden och försoningen emellan de antydda tvenne faktorerna. Utgångspunkten är att fordringsrätten är fästad vid ett bestämdt subjekt, från hvilket densamma ej utan gäldenärens begifvande kan lösgöras. Efterhand löser sig dock detta band, och så-

som regelmässig öfverlåtelseform för fordringar utvecklar sig cessionen, hvilken till en början medför endast rätt för cessionarien att å cedentens vägnar utöfva hans befogenhet och först i en jemförelsevis nyare tid erhållit betydelse af sjelfva fordringsrättens öfverflyttande. — Det allmänaste sättet att cedera en fordran är det skriftliga antecknandet af öfverlåtelsen å ett skuldebref. Men då sådana fordringsbevis i allmänhet hvarken äro erforderliga för en fordrans uppkomst eller stå i något nödvändigt sammanhang med de öden, den vidare kan genomgå, samt i följd deraf icke heller kunna omedelbart representera densamma i den allmänna rörelsen, har den nyare tidens affärsanda skapat former för ingående af förpligtelser, hvarigenom dessa blifva i hela sin existens mer eller mindre fästade vid ett skulddokument. Den förnämsta af dessa former är utfärdandet af s. k. innehafvarepapper, hvilkas öfverlåtelse sker icke genon cession utan på det för öfverlåtelse af lösegendom i allmänhet gällande sätt.

Den svenska och finska obligationsrätten har härintills icke erhållit sin behöriga afslutning i lagstiftningsväg. Flere af dess institutter äro ännu i lagen så knappt behandlade, att lagskipningen deraf icke finner tillräcklig ledning. Och till dessa institutter hör utan tvifvel cessionen. Hvad 1734 års lag derom har att säga inskränker sig till några paragrafer i Utsökningsbalken, hvilka ögonskenligen icke äro ämnade att uttömma ämnet utan endast lemna anvisningar, hänförande sig till behandlingen af utsökningsmål på grund af ostridiga skuldebref. Så mycket mera maktpåliggande är det värf, som vetenskapen härvid har att fylla. Det gäller för densamma icke blott att utreda och förklara de positiva lagbuden utan främst att uppsöka och formulera de rättssatser, som kunna anses vara i ämnet tillämpliga, samt dymedelst komplettera lagstiftningens brister.

Inom den svenska juridiska litteraturen har läran om cession förut behandlats endast i största korthet och på ett sätt, som lemnar mycket öfrigt att önska. Det måste derföre för såväl finska som svenska jurister vara en verklig tillfredsställelse att finna, det Herr Afzelii arbete väsendtligen är egnadt att afhjelpa den brist som i litteraturen förefinnes.

Arbetet är fördeladt i sex kapitel, af hvilka det första handlar om succession i rätt öfverhufvud och i särskilda arter af rätt, det andra om succession i fordran enligt romersk rätt och cessionens betydelse såsom öfverlåtelseform inom denna rätt, det tredje cessionens betydelse och användning inom den svenska rätten, det fjerde om olika arter af cession, det femte om cessionens verkan och det sjette om betydelsen af fordringsbevis för cessionen.

Genom den i första kapitlet företagna, öfvervägande rättsfilosofiska undersökningen kommer författaren till det resultat att fordringsrätten enligt sitt begrepp är transmissibel, och denna uppfattning utgör sedermera grundvalen för den följande framstälningen. Af transmissibiliteten följer dock ännu ej cessibiliteten, och förf. undersöker derföre i tredje kapitlet bland annat, hvilka slags fordringar kunna cederas. Beträffande de åsigter förf. härvid uttalar, tillåter sig ref. anmärka, att slutsatsen å pag. 33, det enligt gällande svensk rätt hvarje fordran på grund af ett icke uppfyldt "ömsesidigt aftal" måste anses cessibel, då äfven icke intjenad lön kan bli föremål för exekution, synes något förhastad. — Vid framställningen af cessionens rättsverkan ansluter sig förf. till den åsigt att genom cessionen rättsförhållandet emellan cedenten och gäldenären upplöses samt ett nytt sådant grundlägges emellan denne och cessionarien äfvensom att denna verkan inträder omedelbart, utan att någon denunciation dertill behöfves. Det torde väl kunna antagas, att förf. i denna punkt kommer att möta motsägelse, ehuru det å andra sidan ej lärer kunna bestridas, att den af förf. hyllade meningen är den i praxis herskande.

Det sjette kapitlet, om betydelsen af fordringsbevis för cessionen, innehåller en kort men klar framställning af ämnet, och kapitlet kan särskildt framhållas för dess stora praktiska vigt. Det visar sig i vår domstolspraxis en synbar tendens attpå vanliga fordringsbevis tillämpa grundsatser, hvilka hänföra sig uteslutande till de s. k. löpande förskrifningarne. Hit hör t. ex. det icke ovanliga fall att domstol vid utdömande af en fordran gör domens fullgörelse beroende af fordringsbevisets återställande.

Stil och framställningssätt äro i Herr A:s arbete enkla och klara. Behandlingen är i allmänhet icke vidlyftig, på sina ställen nästan knapp, men säker och alltigenom vetenskaplig. Det torde derföre kunna förutses, att arbetet inom kort erhåller allmän spridning ej blott i Sverige utan äfven i Finland. hvars obligationsrätt ännu väsendtligen öfverensstämmer med den svenska. De få punkter, i hvilka afvikelser ega rum, finner hvarje finsk jurist utan svårighet.

H. B.

ÄLDRE ÅRGÅNGAR

AF

JURIDISKA FÖRENINGENS I FINLAND

TIDSKRIFT

erhållas genom bokhandeln (i kommission i **G. W. Edlunds** bokhandel i Helsingfors) eller **Central-bestyrelsen** i Helsingfors till nedanstående pris.

Innehåll förutom i *hvarje årgång* ingående **rättsfall** och fortlöpande redogörelser för Juridiska Föreningens **förhandlingar** inom såväl Centralafdelningen som Filialafdelningarna alltifrån Föreningens stiftelse:

1:sta Årg. 1865: Resolution om tillstånd till bildande af en Juridisk Förening i Finland och ang. dess stadgar. — Allmänna ordningsreglor för Juridiska Föreningens Centralafdelning och samtliga Filialafdelningar. — Särskilda ordningsreglor antagna af filialafdelningarna i Åbo och Wasa. — Förteckning öfver föreningens ledamöter. — Rättshistorisk tolkning af ordet »Lag« i §§ 40—43 af 1772 års Regeringsform (af *J. Ph. Palmén*). *Pris 3 mark.*

2:dra Årg. 1866: Om Helsingelagens ålder och betydelse för lagskipningen i Finland under äldsta tider, af *A. Liljenstrand*. — En blick på det moderna fängelseväsendet i dess uppkomst och närvarande utvecklingsstadium, af *Jaakko Forsman*. — Anmärkningar rörande Finlands rättegångsordning i brottmål, af *G. Ehrström*. — Litteratur. — Notiser (Förslaget till en allmän handelslag för Schweitz, af *R. Montgomery;* Reformer i Rysslands domstolsväsende och brottmålsprocess, af *G. E.;* m. m.) — Förteckning öfver Föreningens ledamöter 1865—66. *Pris 3 mark.*

3:dje Årg. 1867: Om värjemålseden i brottmål, af *R. Montgomery.* — Ett besök i Moabiter cellfängelset i Berlin, af *Th. Sederholm.* — Praktiskt sätt att genom plastiska afbildningar återgifva yttre spår, hvilka kunna leda till upptäckt af missgerningar (af *Hodann*, medd. af Th. Sederholm). — Ströftåg på den allmänna statsrättens område I. Om statens ursprung, af *Th. Rein.* — Om försök till brott, af *Jaakko Forsman.* — Psykologisk begrundning af läran om brottkonkurrens, af *E. A. Forssell.* — Notiser (Litteratur). *Pris 3 mark.*

4:de & 5:te Årg. 1868—69 (i ett band): Bördsrättens hufvudgrunder och dess lämplighet under närvarande förhållanden, af *K. W. Sulin.* — Om eganderätten till jord, af *Theod. Bergelund.* — Om luxuria och impetus, af *Wald. Eneberg.* — Ströftåg på den allmänna statsrättens område. II. Om statens ändamål och gränserna för dess verksamhet, af *Th. Rein.* — Notiser (Litteratur; Jurisstuderande och juridiska examina vid Finlands universitet åren 1860—69; m. m.)
Pris 4 mark.

6:te Årg. 1870: Om den vilkorliga frigifningen, af *E. v. Knorring.* — Finlands nödår, dess sädesproduktion och sädeshandel, af *A. Liljenstrand.* — En ljussida och en skuggsida hos qvinnan i Nordamerika, af *E. v. Knorring.* — Öfversigt af den finska lagstiftningens utveckling i straffrättsligt hänseende i följd af landtdagarne 1863—64 och 1867, af *G. Ehrström.* — Om ansvarige häradsrätts notarier, af *F.* — En behöflig reform med afseende å häradsrätterne, af *F.* — Skall jordegare ansvara för eller, i följd af kommunalbeslut, angifva lönnbränning, föröfvad på hans egor, af *F.* — Några ord i anledning af Herr E. von Knorrings artikel om den vilkorliga frigifningen, af *Th. Sederholm.* — "Den unge juristen", af *F.* — Öfversigt af lagstiftnings- och förvaltningsåtgärder i Sverige mellan riksdagarne 1868—1870, af *R. H.* — Juridiska Föreningens årsmöte den 23 September 1870. — Litteratur. — Notiser om juridiska examina.
Pris 6 mark.

7:de Årg. 1871: En paralell ur antiken till en modern rättsgrundsats, af *R. Montgomery.* — Om den fria räntan, af *Wolowski;* medd. af E. v. K. — Om advokaturen i Finland, af *G. Ehrström.* — Till frågan om sakförareföreningar, af *G. E.* — Något om kronohemman, af *F.* — Bemötande till hr Th. Sederholm, af *E. v. Knorring.* — Genmäle till hr E. von Knorring, af *Th. Sederholm.* — När upphör panträtt i fastighet, som utmätningsvis försäljes? af *F.* Genmäle, af *A. Br.* — Ännu om upphörandet af panträtt i fastighet, som exekutivt försäljas, af *F.*, Genmäle af *A. Br.* — Intecknings-hafvares rätt till bördeskilling och brandstod, af *F.* — Om hustrus egendoms- och mannens målsmansrätt, af *F.* — Om utländings rätt att idka näring i Finland, af *A. Liljenstrand.* — Om stöld, snatteri och försnillning ur förségladt bref samt bedrägligt tillegnande af så-

dant brefs innehåll, af *G. Ehrström.* — Nyare utländsk lagstiftning, af *R. H.* — Juridiska Föreningens årsmöte 23 Sept. 1871. — Föreningens ledamöter 1871—72. — Utdrag af en 1838, 1839 upprättad förteckning öfver de i advokatfiskals-kontoret i Åbo hofrätt befintliga domböcker. — Notiser om juridiska examina. *Pris 6 mark.*

8:de Årg. 1872: Om notariatsväsendet, af *R. H.* — Svar till Hr Th. Sederholm (ang. det progressiva fängelsesystemet), af *E. von Knorring.* — Slutord i polemiken med Hr E. v. Knorring, af *Th. Sederholm.* — Ytterligare svar till Hr Th. Sederholm, af *E. v. Knorring.* — Om betydelsen af orden »svår kroppsskada« och »lifsfarlig sjukdom« enligt § 4 i k. förordn. ang. dråp m. m. af 26 Nov. 1866, af *J. A. Florin.* — Lagstiftnings och förvaltningsåtgärder i Sverige under 1870 o. 1871, af *R. H.* — Föreningens årsmöte 1872. — Föreningens årsmöten 1868—1869. — Notis om juridiska examina. — Voipiko laki, maaviljelijäin vapautta rajoittamalla, vähentää tahi järjestää palo- eli kaskiviljelystä? *F. Forsström*'iltä. *Pris 6 mark.*

9:de Årg. 1873: Om »lifsfarlig sjukdom« såsom en art af »svår kroppsskada« enligt finsk lag, af *G. Ehrström.* — Fattigvård och hemortsrätt i Sverige och Tyskland, af *W. Eneberg.* — Den politiska ekonomin i förhållande till sjelfviskheten och materialismen i vår tid, af *A. Liljenstrand.* — Om en internationel domstol, af *L. Mechelin.* — Sinnessjukdomarne i förhållande till tillräkningsläran, af *Skrzeczka,* öfvers. af G. E. — Påkallas från lagstiftningens sida en inskränkning i jordegarens rätt att förfoga öfver sin skog, för att stäfja den nu allmänt öfverklagade förmenta »skogssköflingen«? af *F. Forsström.* — Nyare utländsk lagstiftning, af *R. H.* — Förslag till stadgar för en sakförareförening. — Föreningens årsmöte 27 Sept. 1873. — Tillämpning af 1734 års lag i f. d. Wiborgska guvernementet, före dess återförening med det öfriga Finland. — Föreningens ledamöter 1873—74. — Notiser om juridiska examina. — Kaksi riitaa Jouhkolasta: Onko eräs v. 1807 siitä tehty määräys fideikommiss-testamentti- tahi mikä muu sääntö, *F. Forsström*'iltä. — Muuan sana fideikommiss-säännöstä, *F. Forsström*'iltä. *Pris 6 mark.*

10:de Årg. 1874: Historisk öfversigt af Finlands lagstiftning beträffande skogshushållning, af *J. N. Lang.* — I hvad mon äro 6 § 1 kap. U. B. och 7 § i 14 kap. R. B. ändrade genom kejs. förordn. 26 Nov. 1866, ang. ärekränkning, af *F. Forsström.* — (I samma ämne) af *A. Br.* — Minnesord öfver Johan Jakob Nordström, af *G. Ehrström.* — Om skogsafverkning i fråga om inteckning, af *F. Forsström.* — Åfven om inteckning till säkerhet för aftal om skogsafverkning, af *G. Ehrström.* — Aftalas i skogsafverknings kontrakten om nyttjo- eller eganderätt? af *F. Forsström.* — Ännu om skogsafverkningsaftalets begrepp, af *G. Ehrström.* — Några ord ang. tingsgästningen, af *N. I. Fellman.* — Transsumt af K. Br. 21 Juli 1727, ang.

bl. a. tingsgästningen o. notariers anställande vid domstolarne på landet. — Katedersocialisterne, af *W. Lavonius*. — Lagstiftnings- och förvaltningsåtgärder i Sverige under 1872 o. 1873, af *R. C.* — Om betalningstvånget mot gäldenär, som till sina borgenärers förnöjande upplåtit all sin förmögenhet. I. Den svensk-finska lagstiftningen, af *R. Montgomery*. — Föreningens årsmöte 17 Okt. 1874. — Notis om juridiska examina. *Pris 6 mark.*

11:te Årg. 1875: I anledning af »Underd. förslag till författning ang. besittningen och förvaltningen af kronohemman«, af *F. Forsström*. — Om Matthias Calonius, såsom Finlands förste prokurator, af *R. Castrén*. — Skulle ej formulären till vittnes- och domareeden äfvensom tro- och huldhets- samt tjensteeden fordra någon förkortning och ändring?, af *F. Forsström*. — Bör den i kongl. förordn. 13 Juni 1800 utsatta tiden för utförande af bördstalan alltid och ovilkorligen tagas efter orden?, af *F. Forsström*. — 4 § i kejs. förordn. 20 Juni 1864 ang. landbos tredska att afflytta, af *K. S.* — Om förhållandet mellan näringsfrihet och skattskyldighet, af *A. Liljenstrand*. — Från fängelselitteraturens område, af *A. Grotenfelt*. — Om magistraterne i Finlands större städer i synnerhet i Helsingfors, af *G. Ehrström*. — Föreningens årsmöte 16 Okt. 1875. — Notis om juridiska examina. — Föreningens ledamöter 1875—76. *Pris 6 mark.*

12:te Årg. 1876: Om fideikommissförfattningar, af *F.* — Par anmärkningar rörande vexlar, af *F.* — John Howards karakter, lefnad och verksamhet. Föredrag af *H. W. Bellows*, medd. af A. Grotenfelt. — I anledning af 1875 års svenska lagfartslag, af *F.* — Om kronohemman. I—II, af *N. I. Fellman*. — Äro icke naturlige förmyndare skyldige att för sina förmynderskap redovisa?, af *T.* — Litteratur. — Föreningens årsmöte 23 Sept. 1876. — Notis om juridiska examina. *Pris 6 mark.*

13:de Årg. 1877: När bör köp om lösegendom anses vara lagligen slutet? af *T.* — Om det parlamentariska styrelsesättet med särskild hänsyn till regeringens och representationens inbördes ställning, I—II, af *E. Furuhjelm*. — Besutenhet eller sjelfbestånd a) vid hemmansklyfning och b) vid egostyckning, af *F.* — Om utprångling af falskt mynt, af *Fr. Lundenius*. — Öfversigt af Finlands finanser och finansförvaltning 1863—1872, af *Otto G. af Schultén*. — Spörjsmål i anledning af en testamentstvist, af *F.* — Föreningens årsmöte 27 Okt. 1877. — Notis om juridiska examina. — Litteratur. — Muistutuksia alamaiseen rikoslain ehdotukseen, jonka on valmistanut eräs sitä varten asetettu komitea. Kirj. *Jaakko Forsman*. *Pris 6 mark.*

Rättsfall.

7.

Värdet å apotek vid bouppteckning efter apotekare, som innehaft apoteket med personelt privilegium, men hvars enka berättigats att rörelsen fortsätta och sedermera apoteket sålt.

Vid den 7 Oktober 1874 påbörjad och den 7 November samma år afslutad bouppteckning och värdering af qvarlåtenskapen efter Apotekaren i Tammerfors, Ottar Sigismund Mellgren, som derstädes aflidit den 17 Juni 1874, uppskattades gården N:o 40 i sagda stad och ett i gården inrättadt apotek tillsammans till 130,000 mark, utgörande det pris, för hvilket Apotekaren Mellgrens enka Selma Karolina Mellgren den 4 September nämnda år till Provisorn Thomas Clayhills föryttrat gården och apoteket genom en afhandling, som innehåller: "För den händelse H. K. Mj:t beviljar mig rättighet att till annan behörig person försälja min aflidne mans, Apotekaren Ottar Sigismund Mellgrens här i staden egda apotek, så öfverlåter jag detsamma till Provisorn Thomas Clayhills på nedanstående vilkor: — — Priset för apoteket med dertill hörande inventarier, lager af droger och inredning samt gården N:o 40 i första stadsdelen af denna stad utgör 130,000 mark, hvilket pris betalas sålunda — — — — — —"

Missnöjd med denna värdering uttog enkan Mellgren å förrättningsmännen, Rådmännen Henrik Bergman och Alexander Helenius stämning till Rådstufvurätten i Tammerfors samt anförde: att privilegierna på apoteket voro utfärdade endast för Apotekaren Mellgren personligen och så-

ledes utgått vid hans död men att hon hos H. K. Mj:t sökt och jemväl vunnit K. Senatens Ekonomiedepartements tillstånd att sjelf fortfara med apoteksrörelsen samt derigenom försatts i tillfälle att för apoteket betinga sig högre pris än om hon ej erhållit sådant tillstånd; att det rätteligen skulle ålegat förrättningsmännnen att, i stället för att till grund för sin värdering taga ofvannämnda försäljningspris, uppteckna och genom sakkunnige åsätta apotekets medicinalier, droger och inventarier, stycke för stycke, skäligt värde, hvilket förrättningsmännen likväl, oaktadt en summarisk förteckning dem tillstälts, undandragit sig att göra; samt att apoteket, ifall detsamma skulle på antydda sätt värderats, ej kunnat uppskattas högre än till 25,000 mark; och som gårdens värde utgjorde 65,000 mark samt det belopp, hvarmed försäljningspriset öfverstigit sammanlagda beloppet af nyssnämnda summor, således härrörde deraf att henne efter mannens död tilldelats omförmälde rätt, yrkade enkan Mellgren att boets i fråga varande tillgångar i bouppteckningsinstrumentet skulle till 90,000 mark nedsättas.

Häröfver hörde, företedde Rådmännen Bergman och Helenius ett K. Senatens den 6 Oktober 1874 för Provisorn Th. Clayhills utfärdadt privilegiibref, hvarur i Rådstufvurättens protokoll finnes antecknadt att Senaten i anledning af Clayhills' anhållan om privilegier å andra apoteket i Tammerfors, hvarå privilegiebref den 22 Februari 1870 för Apotekaren Mellgren i lifstiden utfärdats, men hvilket genom skedd öfverlåtelse af dennes enka Selma Karolina Mellgren, som fått öfvertaga mannens rätt till apoteksrörelsens bedrifvande, dåmera kommit uti Clayhills' ego, funnit godt, med afseende å hvad Medicinalstyrelsen i ämnet yttrat och tillstyrkt, bifalla till Clayhills i fråga varande anhållan, dock under vilkor att Clayhills, innan apoteket af honom tillträddes, underginge apotekareförhör, som godkändes. — Då Provisorn Clayhills alltså icke på grund af någon enkan Mellgrens öfverlåtelse af privilegier utan på grund af privilegier, dem han sjelf utverkat sig, vunnit rätt att bedrifva apoteksrörelsen, och enkan Mellgren enligt sakens natur icke heller kunnat, vare sig mot ersättning eller utan sådan, på Clayhills öfverdraga

dessa sina privilegier, ansågo sig Rådmännen Bergman och Helenius hafva haft full anledning att upptaga försäljningspriset såsom värdet på apoteket, hvarvid 65,000 mark beräknats såsom gårdens, och 65,000 såsom apotekets värde. Dessutom hade enkan Mellgren, ehuru förrättningsmännen gjort anstånd med förrättningen från den 7 Oktober till den 7 November på det enkan Mellgren blefve i tillfälle att lemna förteckning öfver apotekets tillhörigheter, ej sådan förteckning aflemnat, och dock hade det varit hennes sak att boet uppgifva, ej förrättningsmännens att undersöka allt hvad till detsamma höra kunde.

Enkan Mellgren medgaf att Provisorn Clayhills ej skulle kunnat, utan att sjelf erhålla öfverhetliga privilegier, apoteksrörelsen sjelfständigt bedrifva, men påstod att hon förut sökt och erhållit tillstånd att apoteket försälja och privilegierna öfverlåta å annan man och att det, enligt hvad privilegiebrefvet innehölle, vore just på detta henne meddelade tillstånd, som nämnda privilegiebref grundade sig (Red:s anm.: någon mera omfattande rätt än att rörelsen fortsätta torde enkan Mellgren ej hafva fått. Åtminstone visa ej handlingarna något sådant; meningen är uppenbarligen: ehuru hennes rätt ej kunde på annan *öfverlåtas*, kunde den dock af henne, antingen behållas och utöfvas, eller uppgifvas på det Clayhills erhölle privilegier, i hvilket senare fall hon kunde betinga sig ersättning derför utöfver priset för apoteket. I aftalet om detsamma ingingo nemligen egentligen tvänne sådana, *försäljning* af apotekets tillhörigheter, och en *utfästelse af henne gentemot Mellgren* att låta sina privilegier i förenämnda ändamål falla. — Senare under rättegången åberopades också endast denna rätt att rörelsen fortsätta:) Genom åberopade privilegier att rörelsen fortsätta hade hon ock försatts i tillfälle att endast åt den mestbjudande — under förutsättning att denne genom den enas eller den andres åtgärd erhölle apoteksprivilegier — försälja apoteket, hvaremot en sådan konkurrens, som naturligtvis höjt priset, ej skulle kunnat ega rum, derest hon ej erhållit förenämnde rätt. Prisförhöjningen var således något, som efter dödstimmen tillkommit, och som ej finge vid bouppteck-

ningen tagas i beräkning. I öfrigt vidhöll enkan Mellgren på det bestämdaste sin uppgift att förteckning förrättningsmännen erbjudits; och anhöll hon att få med vittnen styrka apotekets värde.

Sedan Rådstufvurätten till denna anhållan, som af Rådmännen Bergman och Helenius motsades, bifallit genom särskildt afsagdt utslag, hördes på vittnesed:

Provisorn *Björkell* som intygade att apoteket med alla dess tillbehör enligt vid flere tillfällen gjorda beräkningar af vittnet, som haft anställning å aflidne Mellgrens apotek sålänge detsamma af denne innehafts, ej kunnat vara värdt mer än högst 25,000 mark, till hvilket resultat jemväl Provisorn H. Wallgren och Apotekaren E. J. Granberg, hvilka efter bouppteckningen gemensamt verkstält en liknande uträkning, kommit oberoende af vittnet; och

Provisorn *Hakulin,* som utsade att, ehuru vittnet ej egde närmare kännedom af apoteket i fråga, vittnet dock, på grund af långvarig praktik, var öfvertygadt om att ett sådant apotek kunde uppsättas med kostnad af högst 25,000 mark och, beträffande gården, att densamma ej kunnat ha högre värde än 65,000 mark.

I slutligt utslag utlät sig *Rådstufvurätten* härom och ansåg utredt vara att omförmälde gård och apotek vid Apotekaren Mellgrens död icke innehaft högre värde än, gården 65,000 och apoteket 25,000 mark, i anseende hvartill, och då de Apotekaren Mellgren i lifstiden meddelade privilegier, såsom utfärdade för honom personligen, icke bort, på sätt likväl skett, vid bouppteckningen tagas i beräkning såsom en till förhöjning af bouppteckningsvärdet verkande omständighet, Rådstufvurätten, med stöd af 1 § 9 kap. Ä. B., pröfvade rättvist nedsätta det för gården och apoteket gemensamt upptagna värdet 130,000 mark, till sammanlagdt nittiotusen mark, hvarjemte Rådstufvurätten, enär Rådmännen Bergman och Helenius vid förrättningen förfarit felaktigt i så måtto, att de åsatt en del af boets tillgångar oriktiga värden, grundade hvarken å egen iakttagelse eller sakkunnige mäns utsago, ålade Bergman och Helenius att, gemensamt, eller den af dem, som tillgång egde, med 50 mark

godtgöra enkan Mellgren för de kostnader, hon för vinnande af ändring i sagda värden fått vidkännas.

Då målet förevar i *Åbo Hofrätt*, der Rådmännen Bergman och Helenius sökte ändring i Rådstufvurättens utslag, yttrade referenten

Assessorn *Sjöros* att som enkan Mellgren medgifvit sig hafva förr än hon föranstaltat bouppteckning efter Apotekaren Mellgren sålt i fråga varande henne och hennes man i lifstiden tillhöriga apotek, och detsamma således vid bouppteckningen ej vidare tillhörde boet, samt enkan Mellgren ej ens uppgifvit i hvad mon apotekets inventarier, droger och medicinalier vid Apotekaren Mellgrens död egt mindre värde än vid det tillfälle, då apoteket jemte gården föryttrades, alltså ansåg Assessorn Rådmännen Bergman och Helenius vid slikt förhållande icke hafva varit pligtige att för utfinnande af apotekets värde taga apoteket i skärskådande, samt att de, som vid bouppteckningen lagt apotekets och gårdens försäljningspris till grund för värderingen, derutinnan rätteligen förfarit; och pröfvade Assessorn förty rättvist med upphäfvande af Rådstufvurättens motvädjade utslag förkasta enkan Mellgrens talan såsom obefogad samt frikänna Rådmännen Bergman och Helenius från utgifvande af den dem ålagda rättegångskostnadsersättningen.

Hofrättsrådet *Sohlberg*, i hvars yttrande Hofrättsrådet Friherre *de la Chapelle* instämde, fann Rådstufvurätten ej hafva bort skrida till sakens slutliga afgörande innan Magistraten i Tammerfors blifvit deri hörd samt pröfvade förty rättvist att för sådant fel i rättegången upphäfva Rådstufvurättens motvädjade utslag och förvisa målet tillbaka till bemälde Rätt; men förbundne att på grund af den härutaf föranledda omröstningens utgång taga saken under slutlig pröfning, ansågo bemälde ledamöter skäl ej vara förebragta till ändring i Rådstufvurättens öfverklagade utslag, jemte det, i anseende till sakens beskaffenhet, enkan Mellgrens i Hofrätten gjorda anspråk på godtgörelse för hennes umgälder derstädes förkastades.

Hofrättsråden *Trapp* och *Ithimæus* funno jemväl Rådmännen Bergman och Helenius icke hafva anfört skäl till

ändring i Rådstufvurättens ofvan berörda utslag, vid hvilka förty kom att bero; men Rådmännen Bergman och Helenius skyldigkändes dessutom att gemensamt eller den af dem, som tillgång egde, godtgöra enkan Mellgren de kostnader, hon i Hofrätten fått vidkännas, med 35 mark.

Rådmännen Bergman och Helenius besvärade sig öfver Hofrättens utslag hos Hans Kejserliga Majestät, derå målet i *Senatens Justitie departement* afgjordes af Senatorerne *Dahl, Sederholm, Gejtel* och *von Hellens;* och emedan enkan Mellgren genom det emellan henne och Provisorn Clayhills den 4 September 1874 upprättade köpebref till Clayhills för 130,000 mark försålt i fråga komna af Apotekaren Mellgren i lifstiden egda apotek jemte dertill hörande inventarier, lager af droger och inredning äfvensom gården N:o 40 i första stadsdelen af Tammerfors stad, samt salubrefvet icke innehölle att uti sagda köpesumma skulle ingått särskild godtgörelse åt enkan Mellgren för det hon åt Provisorn Clayhills afstått den henne af K. Senaten derförinnan meddelade rättighet att bibehålla och begagna det för Apotekaren Mellgren i lifstiden utfärdade privilegium å förberörda apotek, hvilken rättighet enkan Mellgren, med afseende å privilegiets personela beskaffenhet, enligt gällande stadganden icke kunnat till annan person föryttra, fann Senaten Rådmännen Bergman och Helenius vid sådant förhållande hafva egt laga anledning att vid bouppteckningen efter Apotekaren Mellgren, på sätt äfven skett, såsom värde å sagda gård och apotek med inventarier, droger och medicinalier upptaga den derför redan erhållna köpeskillingen 130,000 mark samt pröfvade förty rättvist att, med upphäfvande af domstolarnes ofvanberörda slutliga utslag i saken, enkan Mellgrens deri utförda talan, såsom obefogad, förkasta.

Senatens utslag är gifvet den 23 Februari 1877.

8.

Kan efterkommande till åbo å lägenhet, hvartill skatterätten af bruksegare, bruket till stöd, inlösts men med förbehållen besittningsrätt för åbon och dennes efterkommande, på grund af detta förbehåll och framför skatterättsinnehafvaren göra anspråk på besittningsrätten äfven i det fall, att han sjelf, sedan besittningsrätten redan gått ur slägten, densamma af oskyld man förvärfvat?

Brukspatronerne John Jennings och Robert Finlaij, såsom egare till Koskis bruk jemte andra enahanda inrättningar, hade den 8 Februari 1758 af Kongl. Majestät och kronan tillöst sig skatterättigheten till, utom andra lägenheter, Ylhä kronohemman N:o 1 i Barkala by och Tenala socken, till drift och understöd för deras innehafvande bruk, dock med vilkor att åboerne å de skatteköpta lägenheterna och deras efterkommande skulle vara tryggade vid fortfarande besittningsrätt till desamma, så länge de vid hemmansskötseln fullgjorde sina skyldigheter (kolande, körslor m. m.).

Sedan sytningsmanssonen Gustaf Reinhold Wikström genom köpeafhandling den 1 November 1868 tillhandlat sig besittningsrätten till förenämnda Ylhä hemman af förre innehafvaren deraf, bonden Carl Anton Nyman, för 2,900 mark förutom särskilda andra beting, yrkade egaren af Koskis bruk Albert von Julin, på Gustaf Reinhold Wikström ågången stämning, vid Häradsrätten i Pojo och Tenala socknars tingslag att, enär Carl Anton Nyman försålt berörda hemman till Gustaf Reinhold Wikström, den der icke stode i något skyldskapsförhållande till Nyman eller de föregående åboerne å lägenheten, samt von Julin såsom skatterättsinnehafvare vore närmast berättigad att inlösa hemmanet, Wikström måtte förpligtas att till bruksegaren von Julin afträda meranämnda lägenhet antingen utan lösen eller, om sådant icke kunde godkännas, emot utgifvande af den utaf Wikström derför erlagda löseskilling och fullgörande af öfriga uti köpebrefvet af den 6 November 1868 utfästa vilkor.

I saken hörd, påstod Gustaf Reinhold Wikström käro-

målets förkastande, såvida oqvald besittning af hemmanet blifvit uti det derom utfärdade skattebref åboen å hemmanet förbehållen och Wikström genom lagligt köp åtkommit sagde besittningsrätt.

Emellertid öfverlät Gustaf Reinhold Wikström under rättegången genom afhandling af den 20 Februari 1872 för en summa af 6,000 mark besittningsrätten till Ylhä hemman åt torparen Abraham Tallqvist och dennes hustru Kristina Lovisa Isaksdotter, hvilken afhandling, af Wikström i afskrift företedd, bl. a. innehåller att emedan Abraham Tallqvist genom utfärdad skuldsedel till fullo betalt transportskillingen för hemmanet, Wikström förty till honom afhände sig detsamma; och yrkade Wikström nu käromålets förkastande på den grund, att bemälda Kristina Lovisa Johansdotter vore dotter till en före detta innehafvare af sagda hemman, Bonden Isak Johansson, och således framför Bruksegaren von Julin berättigad att besitta lägenheten.

Abraham Tallqvist och Kristina Lovisa Isaksdotter, hvilka derefter blefvo i målet indragna och deri hörda, anhöllo för sin del att i grund af Kristina Lovisa Isaksdotters arfsrätt och i öfverensstämmelse med det om ifrågavarande Ylhä hemman med Gustaf Reinhold Wikström afslutade köp blifva bibehållna vid besittningen af lägenheten, som fortfarande och intill dess Tallqvist hunnit till Wikström gälda hela den för öfverlåtelsen utfästa köpeskilling stode under Wikströms förvaltning, samt att bruksegaren von Julins i målet väckta talan förty måtte underkännas.

Bruksegaren von Julin ej mindre betviflade riktigheten af förberörda köp än bestred att Kristina Lovisa Isaksdotter vore arffallen till åborätten å meranämnda Ylhä hemman samt framhöll derjemte, att den af Gustaf Reinhold Wikström, hvilken icke egt rättighet att besitta lägenheten, till makarne Tallqvists förmån gjorda öfverlåtelse deraf icke borde kunna grunda någon rätt för Kristina Lovisa Isaksdotter att densamma innehafva.

Sedan Abraham Tallqvist till styrkande af sin hustrus arfsrätt inlemnat ett på grund af kyrkoböckerna utfärdadt prestbevis, som innehöll att Kristina Lovisa Isaksdotter vore

dotter till åboen å Ylhä eller Storgård hemman, Isak Johansson, hvilken besuttit hemmanet från år 1793 intill på 1830-talet, då han afstod besittningen deraf åt sin svåger Johan Erik Nyman, som var gift med hans syster Lovisa Johansdotter, hvilka begge sistnämnda sedermera öfverlåtit hemmanet åt sin son Carl Anton Nyman, men Bruksegaren von Julin ansett detta bevis icke lemna den dermed åsyftade utredning, afkunnade *Häradsrätten* utslag i målet den 31 Mars 1873 och förklarade lagligen utredt vara att ifrågakomna Ylhä hemman den 8 Februari 1758 af dåvarande egarene till Koskis bruk eller masugn, Bruksegarene John Jennings och Robert Finlaij, blifvit till drift och understöd för sagda inrättningar till skatte inlöst, dock med vilkor att åboerne derå jemte deras efterkommande skulle vara tryggade vid fortfarande besittning af hemmanet så länge de sin skyldighet derå fullgjorde, äfvensom att senaste innehafvaren af nämnde besittningsrätt Carl Anton Nyman medels afhandling af den 1 November 1868 för en transportskilling af tvåtusen niohundra mark, utom särskilda andra beting, öfverlåtit åbo- och besittningsrätten till hemmanet åt Gustaf Reinhold Wikström, som åter under rättegången genom afhandling af den 20 Februari 1872, för sextusen mark, afstått lägenheten till Abraham Tallqvist och Kristina Lovisa Isaksdotter, hvilken sistbemälda vore dotter till en föregående åbo å hemmanet, aflidne Isak Johansson; i anseende hvartill, och då Häradsrätten icke kunde fästa något afseende vid nästberörda, emellan Gustaf Reinhold Wikström å ena, samt Abraham Tallqvist och Kristina Lovisa Isaksdotter å andra sidan ingångna köpeaftal såsom tillkommet under rättegången endast för att utestänga Bruksegaren von Julin från den honom i egenskap af skatterättsegare framför Gustaf Reinhold Wikström tillkommande rätt till hemmanet, samt Wikström icke ens gittat påstå sig ega någon arfsrätt till Ylhä hemman, Häradsrätten, med förkastande af Abraham Tallqvists och Kristina Lovisa Isaksdotters anspråk på lägenheten i den ordning, dessa nu gjort desamma gällande, samt ogillande af det emellan dem och Gustaf Reinhold Wikström derom uppgjorda köp, förklarade Bruksegaren von Julin, såsom egare af

skatterätten till hemmanet, berättigad att åbo- och besittningsrätten deraf framför Wikström innehafva samt förty ålade Wikström att vid midfastan år 1874 Ylhä hemman med hus och egor till Bruksegaren von Julin afträda, dock med skyldighet för von Julin att före tillträdet af lägenheten till Wikström icke allenast utbetala den af honom erlagda transportskilling, tvåtusen niohundra mark, och fullgöra hvad Wikström uti förberörda afhandling af den 1 November 1868 till Carl Anton Nyman utfäst, utan ock till Wikström återgälda allt hvad han i grund af samma afhandling i nästsagde del redan fullgjort äfvensom ersätta Wikström all under hans besittningstid å lägenheten nedlagd nyttig och nödig kostnad.

Emot detta utslag vädjade såväl Bruksegaren von Julin som Abraham Tallqvist till *Åbo Hofrätt,* hvarest Bruksegaren von Julin i sin libell framhöll, att den som på grund af det vid skatteköpet till förmån för åboen å ett sådant hemman, som det nu omtvistade, gjorda vilkor ville besitta lägenheten, borde, enligt Bruksegaren von Julins åsigt, fullt utreda att han vore en arfvinge i rätt nedstigande led efter den person, som vid tiden för skatteköpet besatt lägenheten, samt att densamma i sjelfva verket och oafbrutet led efter led innehafts af den sistbemäldes bröstarfvingar; och som en sådan bevisning i förevarande fall icke blifvit framstäld, ehuru Bruksegaren von Julin ifrågasatt såväl Carl Anton Nymans som Gustaf Reinhold Wikströms och Kristina Lovisa Isaksdotters slägtskap med den åbo, som vid skatteköpet innehaft Ylhä hemman, samt för öfrigt de personer, som uppgifvit sig på grund af arfsrätt vara till hemmanets besittning berättigade, ända sedan år 1868 faktiskt afstått från sin rätt, ansåg Bruksegaren von Julin sig böra få genast och utan lösen tillträda hemmanet; men derest sådant ej kunde godkännas, anhöll Bruksegaren von Julin att Häradsrättens utslag måtte sålunda ändras, att detsamma icke, såsom ordalagen deri nu antydde, skulle lemna Carl Anton Nymans eller hustru Tallqvists arfvingar eller dem sjelfve anledning att, sedan von Julin inlöst åborätten, ytterligare söka komma i besittning af hemmanet.

Abraham Tallqvist åter ansåg att hans hustru i alla

händelser såsom arfvinge till förste åboen å lägenheten och Abraham Tallqvist i egenskap af hennes målsman vore fullt berättigade att innehafva besittningsrätten till Ylhä hemman, hvarföre och då Bruksegaren von Julin icke ens gittat påstå att Gustaf Reinhold Wikström eller Abraham Tallqvist ej skulle hafva fullgjort sina åboeskyldigheter, Abraham Tallqvist yrkade att Häradsrättens utslag måtte upphäfvas samt han och hans hustru tryggas vid rättigheten till hemmanets besittning.

Vid inför Hofrätten anstäldt muntligt förhör tillade Bruksegaren von Julin till hvad han förut genmält, att som Abraham Tallqvist ej på stämning öppnat sig talan i saken, alltså och då han ej heller faktiskt besutte hemmanet, Abraham Tallqvist ej i förevarande rättegång borde kunna påkalla utlåtande af domstol beträffande annat än giltigheten af afhandlingen utaf den 20 Februari 1872; och emedan såväl Tallqvist som Gustaf Reinhold Wikström vidgått att denna under rättegången upprättade afhandling ej efterlefdes, i det Wikström ännu innehade förvaltningen af Ylhä hemman, med hvilken förvaltning han synbarligen ärnade fortsätta allt framgent, enär Tallqvist hvarken egde eller hade utsigt att förvärfva den af honom utfästa köpeskillingen, ty och då Tallqvist ej heller gittat i bevis leda den i fråga satta riktigheten af sagda köp, anhöll Bruksegaren von Julin att hans libell måtte lemnas utan afseende, och detta så mycket mer, som Abraham Tallqvist ej i Hofrätten stödt sin talan på merberörda afhandling, utan på sin föregifna slägtskap med åboen å hemmanet den tid skatteköpet egde rum. För öfrigt påpekades af Bruksegaren von Julin att landbo å ett dylikt hemman, som det ifrågavarande, aldrig varit att likställas med skattebonde, utan att slik landbos rätt vore densamma som kronohemmansåboernes före Gustaf den tredjes tid.

Då ärendet i Hofrätten föredrogs, utlät sig referenten, Hofrättsrådet Friherre *de la Chapelle*, det hade väl Bruksegaren von Julin i Hofrätten anmärkt att något afseende icke borde fästas å hvad af Abraham Tallqvist i saken yrkats, enär denne icke genom stämning öppnat sig talan deri; dock som von Julin utan invändning härom ingått i svaromål å

Tallqvists påståenden i målet, blef sagda anmärkning förkastad.

Beträffande sjelfva saken, så emedan åboerne å ifrågavarande hemman uti skattebrefvet af den 8 Februari 1758 blifvit tillförsäkrade oqvald besittningsrätt till hemmanet så länge de sina skyldigheter fullgjorde, samt utredt vore att Abraham Tallqvists hustru Kristina Lovisa Isaksdotter vore dotter till åboen å nämnda hemman Isak Johansson och i följd häraf framför skatterättsinnehafvaren vore berättigad till besittning deraf, ty och då vid sådant förhållande sättet huru Abraham Tallqvist och Kristina Lovisa Isaksdotter åtkommit besittningen af lägenheten ej vore å saken verkande, samt Bruksegaren von Julin icke kunnat ens påstå att Tallqvist och hans hustru sina åboeskyldigheter eftersatt, pröfvade Hofrättsrådet och Friherren rättvist upphäfva Häradsrättens motvädjade utslag och, med underkännande af Bruksegaren von Julins i saken utförda talan, såvidt den rörde Abraham Tallqvists och Kristina Lovisa Isaksdotters rätt, dem vid åboskapet å Ylhä hemman bibehålla, vid hvilken utgång allt vidare yttrande i anledning af Bruksegaren von Julins vadeinlaga förfölle.

Assessorn *Procopé* var ense med referenten, såvidt Bruksegaren von Julins anmärkning rörande Abraham Tallqvists rätt till talan i saken derigenom förkastats; och emedan åboen å Ylhä hemman, vid det egaren till Koskis bruk den 8 Februari 1758 tillhandlat sig skatterättigheten till detsamma, blifvit vid sin åboerätt dertill för sig och sine efterkommande betryggad; ty och då förevarande rättegång således jemväl rörde den eller dem, som näst efter Carl Anton Nyman vore till åboeskapet närmast berättigade, ansåg Assessorn Häradsrätten icke hafva bort skrida till sakens afgörande, innan fullständig utredning inhemtats derom, huruvida Abraham Tallqvists hustru, Kristina Lovisa Isaksdotter vore i slikt afseende den närmaste eller om icke barn eller bröstarfvingar eller andre närmare arfvingar till Johan Erik Nyman och hans hustru Lovisa Johansdotter förefunnes; hvarföre Assessorn för sin del pröfvade rättvist upphäfva Häradsrättens motvädjade utslag, såvidt det Bruksegaren von Julin

och Abraham Tallqvist emotgått, samt förvisa målet i den delen tillbaka till Häradsrätten, som egde detsamma på anmälan till vidare åtgärd företaga och, sedan den bristande utredningen inhemtats samt den eller de, som kunde anses hafva i saken del, blifvit deri hörde äfvensom parterne fått göra de vidare påståenden, hvartill de trodde sig befogade, dermed lagligen förfara, utan hinder af Häradsrättens förra, härutinnan undanrödjade åtgärd.

Assessorn *Gustaf Råbergh* samt Hofrättsråden *Ithimæus* och *Adlerstjerna* förmälte sig vara i tillfälle att nu ingå i slutlig pröfning af målet.

Då till följd af omröstningens utgång målet borde slutligen pröfvas och Assessorn *Procopé* således var förbunden att yttrande i slikt hänseende afgifva, utlät sig Assessorn och fann väl den åboerne å Ylhä hemman förbehållna besittningsrätt dertill icke innefatta rättighet för dem att åboskapet till annan än lagliga arfvingar öfverlåta, samt någon rätt till detsamma för Gustaf Reinhold Wikström och Abraham Tallqvist således icke heller kunna grundas på ofvanberörde den 1 November 1868 och 20 Februari 1872 om lägenheten upprättade afhandlingar; men emedan Abraham Tallqvist ådagalagt att hans hustru Kristina Lovisa Isaksdotter vore dotter till en vorden åbo å hemmanet, och henne således tillkomme rätt att framför skatterättsinnehafvaren besitta lägenheten; ty pröfvade Assessorn rättvist upphäfva Häradsrättens motvädjade utslag såvidt Abraham Tallqvists på sin hustrus arfsrätt grundade anspråk till lägenheten derigenom förkastats, och förena sig i det slut, hvari referenten i saken stannat, med öppen lemnad rätt för den eller dem, som trodde sig närmare än Kristina Lovisa Isaksdotter vara till åboskapet å Ylhä hemman arffallne och berättigade, att i laga ordning göra sina anspråk derpå gällande.

Assessorn *Gustaf Råbergh* samt Hofrättsråden *Ithimæus* och *Adlerstjerna* instämde i det af Hofrättsrådet, Friherre de la Chapelle afgifna utlåtande.

Hofrättens dom är gifven den 21 Januari 1874.

På nedsatt revisionsskilling fullföljde Bruksegaren von Julin underdånig talan hos H. K. M:t.

Målet afgjordes uti *Senatens Justitie Departement* den 23 Januari 1875 af Senatorerne Viceordföranden, Geheimerådet *Örn, Dahl, Brunou* och *Sederholm;* och fann Senaten Bruksegaren von Julin hvarken i afseende å rättegången eller i sjelfva saken hafva förebragt skäl till ändring i Hofrättens ofvanberörde dom, hvarvid förty kom att bero.

9.

Är brofogde att hänföras till sådane i landets tjenst anställda personer, som på grund af § 18 i L. O. äro, ehuru jordegare, uteslutne från deltagande i landtdagsmannaval för bondeståndet?

Vid den 27 November 1876, inför domhafvanden i Kemi domsaga anstäldt val af landtdagsman till landtdagen 1877 förklarades Bonden Nils Alexander Grundström, efter skedd lottning mellan honom och Bonden Johan Henrik Luoma, hvilka hvardera erhållit sju röster, vara till nämnda uppdrag vald.

Missnöjde härmed anförde Bonden Abram Rantaniemi m. fl. hos Guvernören i Uleåborgs län besvär öfver valet på den grund, att Brofogden i Ijo socken, Erik Weijola varit utsedd till elektor och tillåtits i landtdagsmannavalet deltaga, ehuru han, såsom brofogde och således anstäld i landets tjenst, ej varit till elektor valbar eller berättigad att i landtdagsmannaval för bondeståndet deltaga; och yrkade besvärandene derföre att Weijolas röst, som tillfallit Grundström, måtte afräknas och Bonden Johan Henrik Luoma, hvilken vid sådant förhållande vid valförrättningen erhållit de flesta rösterna, varda till landtdagsman för Kemi domsaga utsedd.

Erik Weijola och Nils Grundström, hvilkas förklaringar infordrades, ansågo sådana lägre befattningar, som brofogdebefattningar, hvilka af kommunerna aflönades, icke vara att med tjenstemän likställas.

Guvernören utlät sig medels utslag den 18 December 1876: att emedan Erik Weijola, såsom anstäld i landets tjenst, jemlikt 13 § i L. O. icke vore valbar till elektor vid landtdagsmannaval och således icke bort såsom sådan deltaga i valet af fullmäktig för Kemi domsaga, ty blef berörda val till kraft och verkan af Guvernören upphäfvet; och skulle domhafvanden i sagda domsaga uti bref derom underrättas i afseende å vidtagande af den på honom ankommande åtgärd i saken.

I detta utslag sökte Nils Grundström, genom till Guvernören inlemnade, till H. K. M:t stälda underd. besvär, ändring med anhållan att Guvernörens utslag måtte upphäfvas och landtdagsmannavalet förklaras beståndande; hvaremot i vederbörandes dem affordrade förklaring påpekades att brofogde vore kronobetjent och polisman på landet samt på sådan grund ovilkorligen att hänföras till de enligt § 13 L. O. icke valbare.

Guvernörens, vid insändandet af de underdåniga besvären afgifna yttrande innehåller: att emedan brofogdarne i landet jemlikt kongl. Brefvet den 19 Nov. 1799 och den 7 Aug. 1801 aflönas, icke af kommunerna utan af kronan, såvida deras aflöning tagits i beräkning vid skattläggningen, det torde vara ställdt utom tvifvel att Brofogden Weijola vore att anses såsom i statens tjenst anstäld.

Ärendet afgjordes i *Senatens Justitie departement* den 29 Januari 1877, hvarvid Senatorerne *Dahl, Wasastjerna*, *Brunou*, *Lönnblad, Sederholm* och *von Hellens* funno Nils Grundström och hans medsökande icke hafva anfört skäl till ändring i Guvernörens ofvanberörda utslag, hvilket förden-skull gillades.

Senatorn *Forsman*, i hvars yttrande Senatorn *Gejtel* förenade sig, utlät sig, att emedan brofogdesysslor, såsom aflönade af kommunerna, icke kunde hänföras till sådana ordinarie anställningar i landets tjenst, som i 13 § af L. O. afsåges, Senatorn pröfvade för dess del rättvist upphäfva Guvernörens öfverklagade utslag och låta vid förenämnda landtdagsmannaval förblifva.

10.

Giltigheten af landtdagsmannaval hvari landskommun deltagit med mindre antal elektorer än kommunen, enligt 13 § L. O., "eger" utse.

Uti val af landtdagsman i Bondeståndet, som den 18 November 1876 verkstäldes inför domhafvanden i Laukkas domsaga, deltogo inalles nitton elektorer, af hvilka Wiitasaari församling med en folkmängd af 7,620 personer utsett tre, samt Kivijärvi och Pihtipudas församlingar med en folkmängd, den förra af 3,468 och den senare af 3,137 personer, allt enligt mantalslängderna, hvardera en elektor. Vid valet tillföllo tio röster Bonden Paulus Savonen, sex en annan person, två en bland elektorerne och en en annan bland desse. I följd häraf förklarades Savonen vald till landtdagsman för Laukkas domsaga.

Öfver valet anförde Bonden Henrik Pohjosaho å egne samt åtskillige andre hemmansegares i Laukkas socken vägnar klagomål hos Guvernören i Wasa län: På grund af 13 § i L. O. egde hvarje kommun utse en elektor och derutöfver en för hvarje fullt tal af 2,000 personer. Då 19 § i L. O. stadgade ansvar för uraktlåtenhet af valdistrikt att ställa fullmäktige till behörigt antal, och L. O. således såsom allmän grundsats uttalat hvarje distrikts skyldighet såväl att låta representera sig som att göra det genom behörigt antal fullmäktige, utan att densamma för detta fall gjort något undantag, som skulle lemnat nämnda omständighet i kommunernas fria skön, så följde af detta stadgande, jemfördt med öfriga i landtdagsordningen förekommande, att antalet elektorer icke heller berodde af kommunens godtfinnande, och att ordet "eger" i åberopade § af L. O. innebure ett åliggande för kommunen; och som Wiitasaari, Kivijärvi samt Pihtipudas kommuner en hvar alltså utsett en elektor mindre än vederbort, yrkades upphäfvande af landtdagsmannavalet samt förordnande om anställande af nytt sådant.

Guvernören utlät sig i resolution den 4 December 1876 att alldenstund hvad i 13 § L. O. stadgades om val af elek-

torer icke kunde sålunda förstås, att kommunen, utöfver en elektor för kommunen, är pligtig att ytterligare nämna en sådan för hvarje tvåtusental af sin befolkning, fördenskull pröfvade Guvernören skäligt förkasta besvären såsom icke å lag grundade.

Henrik Pohjasaho fullföljde sina besvär i den i L. O. stadgade ordning.

Då desamma i *Senatens Justitie departement* föredrogos, yttrade sig Senatorn *Forsman* och ansåg väl att Wiitasaari, Kivijärvi och Pihtipudas kommuner, enligt 13 § i L. O. den 15 April 1869, egt att hvar för sig i förhållande till deras folkmängd, utöfver det af dem valda antal elektorer, utse ytterligare en sådan för att uti landtdagsmannavalet i Laukkas domsaga taga del, men alldenstund utaf dervid afgifna 19 röster 10 tillfallit Paulus Savonen och endast sex den honom i röstetal närmaste, samt omförmälda val, äfven om deri hade deltagit fullt antal elektorer, således ändock icke kunnat leda till annan utgång deraf än den nu öfverklagade, fann Senatorn skäl icke förekomma att göra ändring i det slut, hvari Guvernören i ärendet stannat, och vid hvilket förty finge bero.

Senatorn *Gejtel* fann väl, i likhet med Senatorn Forsman, att Wiitasaari, Kivijärvi och Pihtipudas kommuner egt att, hvar för sig, i förhållande till deras folkmängd, utöfver det af dem valda antal elektorer utse ytterligare en sådan för att uti ofvannämnda landtdagsmannaval taga del; men emedan den omständigheten, att nämnda kommuner valt ett mindre antal elektorer än det, hvartill desse varit berättigade, så mycket mindre kunde, då annans rätt derigenom icke förnärmats, verka derhän att i fråga varande för öfrigt i laga ordning försiggångna landtdagsmannaval borde anses ogiltigt, som särskild förpligtelse för kommunerna i afseende å behörigt fullgörande af dem åliggande elektorsval ej vore i landtdagsordningen utsatt, fann Senatorn Henrik Pohjasaho icke hafva förebragt skäl till ändring i det slut, hvari Guvernören genom dess öfverklagade resolution stannat, och hvarvid alltså komme att bero.

Senatorerne *Sederholm* och *Lönnblad* voro ense med Senatorn Forsman, hvaremot Senatorerne *Brunou* och *Dahl* biträdde Senatorn Gejtels mening, i enlighet hvarmed Senatens utslag den 31 Januari 1877 är utfärdadt.

11.

Utesluter innehafvande af klockarebefattning från rätt att deltaga i val af landtdagsman i bondeståndet?

Sedan Klockaren Pehr Päivärinta vid den 9 December 1876 inför domhafvanden i Salo domsaga anstäldt landtdagsmannaval erhållit fem röster, tvänne andra personer hvardera fyra, och ytterligare två personer två röster hvardera, samt Päivärinta i följd häraf förklarats vald till fullmäktig i Bondeståndet för Salo domsaga, besvärade sig Bonden Jakob Myllylä från Kalajoki socken hos Guvernören i Uleåborgs län häröfver samt yrkade att, emedan klockare, såsom hörande till ecklesiastikstaten, enligt L. O. icke vore valberättigade eller valbare, och i förenämnda val, utom Päivärinta sjelf, deltagit tvänne andre sådane, nemligen Efraim Sarvirinta, klockare i Merijärvi församling, och Matts Haavisto, klockare i Wihandi, af hvilka Efraim Sarvirinta, enligt häradsskrifvarebevis, dessutom icke ens vore jordegare, valet måtte upphäfvas och till nytt val förordnas, sedan nye elektorer utsetts i stället för de förenämnde.

Efter det vederbörande fått tillfälle att sig i saken förklara utlät sig *Guvernören* härom medels utslag den 16 Januari 1877: och som vederbörande häradsskrifvare intygat att klockaren i Merijärvi församling Efraim Sarvirinta, hvilken såsom elektor fått deltaga uti ifrågakomna landtdagsmannaval, icke innehade i mantal satt jord, och dertill komme, att hvarken han eller klockaren Pehr Päivärinta och Matts Haavisto varit berättigade att i nämnda valförrättning deltaga, då de vore anstälde i landets tjenst och, på grund af åtnjutande privilegier, måste anses höra till preste-

ståndet; alltså vardt det öfverklagade landtdagsmannavalet, jemlikt 13 § L. O., till kraft och verkan upphäfvet, i följd hvaraf vederbörande domhafvande egde i laga ordning föranstalta om nytt val derstädes.

Öfver detta utslag anförde Pehr Päivärinta underdåniga besvär: Till presteståndet kunde klockare ej gerna räknas, då de hvarken egde utse representanter i detsamma eller deltoge i betalning af desse representanters arvode; och lika litet kunde de hänföras till i landets tjenst anstälde, enär de hvarken ansökte sina befattningar hos statsmyndighet eller af någon sådan emottoge sin anställning. Icke heller aflade de någon embetsed. De vore således att likställas med innehafvare af kommunala befattningar, sådane som sockneskrifvare, ordförande i kommunalstämma och nämnd, kyrkovärdar m. fl. Med i landets tjenst anstäld kunde deremot i L. O. icke gerna förstås annan än sådan embetsman, som hade statstjenst och åtnjöte kronolön. — Dessutom anmärktes och styrktes angående Efraim Sarvirinta att denne på arrende innehade skattejord, hvadan Päivärinta, som synes hafva uppfattat orden *jolla on* *) i landtdagsordningens finska text såsom innebärande: *den som innehar*, oberoende af om han innehade jord såsom egare eller i annan egenskap, ansåg valet hafva varit lagligt.

Då handlingarna till H. K. M:jt insändes, yttrade Guvernören beträffande klockares rätt att välja och väljas: att emedan klockaretjenster vid uppkommande ledighet ansöktes och besattes i likhet med andra statstjenster, och klockare på grund af Prestaprivilegierna af den 16 Oktober 1723 samt särskilda andra författningar åtnjöte vissa rättigheter i likhet med landets presterskap samt vore delaktige i ecklesiastik statens enke- och pupillkassa, Guvernören måste anse dem oberättigade att i val af förevarande beskaffenhet deltaga.

När ärendet den 1 Mars 1877 afgjordes i *Senatens Justitiedepartement* ansåg Senaten (Senatorerne, Viceordföranden Geheimerådet *Örn*, *Dahl*, *Gejtel*, *von Hellens* och *Fors-*

---

*) I svenska texten uttryckligen: »som eger i mantal satt frälse- eller skattejord«.

man) väl Per Päivärinta, Efraim Sarvirinta och Matts Haavisto icke i följd af deras innehafvande klockarebefattningar vara i landets tjenst anstälde eller tillhöra preseståndet samt Guvernören alltså hafva saknat laga anledning att på sådan grund förklara dem oberättigade att uti förenämnda landtdagsmannaval taga del, hvarföre Guvernörens yttrande härom af Senaten ogillades och undanrödjades; men emedan Efraim Sarvirinta inom Merijärvi kommun hvarken egde i mantal satt jord, eller med stadgad åborätt besutte kronohemman eller å arrende innehade kronoboställe, kungsgård eller kungsladugård, och han, som alltså likmätigt 13 och 14 §§ i landtdagsordningen ej varit till elektor för samma kommun valbar, likväl fått uti dylik egenskap i landtdagsmannavalet deltaga, fann Senaten skäl icke förekomma till ändring i det slut i saken Guvernörens ofvanberöda utslag innefattade och hvarigenom, med upphäfvande af omförmälda landtdagsmannaval, förordnats att nytt sådant i laga ordning borde för Salo domsaga anställas, i anseende hvartill vid sagda utslag kom att förblifva.

Senatorerne *Vasastjerna, Brunou, Lönnblad* och *Sederholm* voro i öfrigt ense med Senatens pluralitet utom att bemälde Senatorer för sin del pröfvade rättvist, lika med Guvernören, upphäfva omförmälda den 9 December 1876 i Salo domsaga förrättade val och förordna till anställande af nytt landtdagsmannaval i domsagan, hvaruti elektorerne Pehr Päivärinta och Matts Haavisto således förklarades oberättigade att deltaga.

12.

Ransakning om mord, upptagen öfver tjugu år efter det den såsom mördad ansedde försvunnit. — Förvunnen eller icke? Alla säkra spår efter liket försvunna; den tilltalade, med synnerligen bindande skäl besvärad, företer officiela handlingar af innehåll, att den försvunne efteråt med flyttningsbetyg från församlingen inträdt i militärtjenst och sedan aflidit. — Undersökning om identiteten.

Vid vintertinget år 1854 med Kuortane och Alavo socknars tingslag anhöll Kronolänsmannen, Expeditionsfogden Gustaf Westerstrand den 28 Januari om undersökning i anledning af Bonden *Esaias Mattsson Rajalas*, från Etseri kapell, hos honom gjorda angifvelse, att Bondesonen *Herman Hangola* och Bondemågen *Anders Nyyssönen*, ifrån samma kapell, äfvensom Häradsdomaresonen *Herman Salmi*, från Alavo by, skulle söndagen den 18 September 1853 å Härkönen hemman i nämnda by hafva med slagsmål öfverfallit Esaias Rajalas son *Johan Rajala* och fråntagit honom åtskillig egendom samt derefter åtföljt honom till Salmi, två verst från Härkönen belägna hemman, hvarifrån Johan Rajala spårlöst försvunnit. Derjemte uppgaf Esaias Rajala att ryktet förmält det hans son skulle tagit värfning vid lifgardets skarpskyttebataljon i Helsingfors.

Herman Hangola, Anders Nyysönen och *Herman Salmi* bestredo att de skulle tillfogat Johan Rajala något ondt: emedan Johan Rajala, då han begifvit sig på marknadsresa till Jyväskylä, olofligen tagit en Herman Hangolas fader tillhörig kärra och sele, hade Herman H. på sin faders befallning begifvit sig att uppsöka honom och, tillsammans med Anders N., som haft en fordran hos Johan R. och derföre under vägen anslutit sig till Herman H., påträffat Johan R. å Härkönen hemman, der Johan R. godvilligt återlemnat åkdonet, hvarefter Herman H., Anders N. och Herman S., med hvilken de sammanträffat, i all vänskaplighet tillsammans med Johan R. begifvit sig till Salmi hemman; och då Johan R. frivilligt för skulden afstått sin häst, hade Herman H. och

Anders N. samt Herman S. med denna häst från Salmi, der Johan R. qvarblifvit sofvande på en bänk, begifvit sig till Pängälä, en verst derifrån belägna hemman samt om halfannan timme återvändt till Salmi, hvarifrån Johan R. emellertid varit försvunnen. Hvart han tagit vägen hade de sig icke bekant, såframt ej ryktet om att han tagit värfning skulle vara grundadt.

Åtskilliga vittnen voro inkallade, men emedan Häradsrätten ansåg nödigt höra Johan Rajala innan vidare åtgärd vidtoges, uppsköts målet till påföljande hösteting, och åklagaren W. ålades att låta instämma Johan R., om han å hemorten anträffades, men i motsatt fall hos Guvernören anhålla om hans efterlysande.

Då målet vid höstetinget förekom den 4 Oktober, inlemnade åklagaren, under uppgift att Johan R. icke anträffats och att anhållan om hans efterlysande derföre gjorts men att efterlysning icke skett, till Häradsrätten en "Guvernörsembetets i länet skrifvelse af den 23 nästlidne Mars, bifogad t. f. Kronolänsmannens i Keuru J. Knipers memorial af den 25 nästvikne Februari, hvaraf inhemtades att Kronolänsmannen Kniper till fullgörande af Guvernörsembetets honom genom skrifvelse den 6 i samma månad meddelade föreskrift insändt flyttningsattest angående till Första finska sjöekipaget såsom matros anvärfde Johan Eliasson eller rättare Johan Esaiasson Rajala eller Kankimäki" äfvensom en Chefens för detsamma till Guvernören aflåtna skrifvelse "af innehåll att, såvidt derstädes inhemtas kunnat, matrosen vid berörda sjöekipage Johan Eliasson vore samma person, som, under namn af Johan Esaiasson Rajala eller Kankimäki, förmodas blifvit rånad och mördad uti Kuortane socken men att, i saknad af underrättelse om tiden, då höstetinget inträffade, bemälde Johan Eliasson lemnats ostämd."

Herman H. yrkade nu att Johan R. skulle höras innan Häradsrätten skrede till närmare undersökning, och åklagaren anhöll om uppskof för dennes instämmande, med anledning hvaraf målet uppsköts till följande vinterting och åklagaren ånyo ålades att vidtaga åtgärd om Johan R:s inkallande eller efterlysande.

Vid det målet derpå vid vintertinget 1855 förekom, förmälte åklagaren att han, oaktadt skedd efterspaning, ännu icke lyckats erhålla underrättelse om Johan R:s vistelseort och anhöll om ytterligare uppskof för att än vidare låta efterspana honom, derå Häradsrätten afkunnade sådant beslut: att Häradsrätten, i anseende till Johan R:s utevaro, och emedan hans hörande i saken före densammas afgörande ansåges af nöden, föranläts att ytterligare uppskjuta med vidare åtgärd i målet till dess upplysning vunnes om Johan R:s vistelseort; och ålåge det förty åklagaren att, på sätt förut föreskrifvits, vidtaga åtgärd om Johan R:s efterspanande och, derest icke annorledes upplysning om hans vistelseort vunnes, hos Guvernören i länet göra anhållan om Johan R:s allmänna efterlysande, hvarefter, och sedan erfaras finge om Johan R. kunde ertappas eller ej, Häradsrätten ville på åklagarens anmälan derom å utsättande termin företaga målet till vidare åtgärd.

Derefter förekom målet icke till åtgärd hos domstol förr än emellertid aflidne Esaias Rajalas son, förbemälde Johan R:s broder, Bonden *Alexander Esaiasson Ollikainen*, biträdd af vice Kronolänsmannen Fredrik Aspholm, vid 1876 års vinterting med Alavo, Kuortane och Jalasjärvi socknars tingslag anmälte sin åstundan att få målet ånyo upptaget samt vid den ransakning, som härå företogs och vid särskilda lagtima och urtima ting fortgick under 1876 och 1877, angaf Herman H. att hafva natten emot den 19 September 1853 tillsammans med Herman S. och Anders N., hvilka emellertid aflidit, den förre 1868 och Anders N. på vårvintern 1876, å Salmi hemman ihjälslagit Johan R. och undanskaffat hans lik, hvarefter de sannolikt förmått någon annan person att under Johan R:s namn låta värfva sig till matros vid sjöekipaget.

Expeditionsfogden Westerstrand, fortfarande länsman i distriktet, uppgaf, på fråga, att Johan R:s fader, Esaias R. i lifstiden åtagit sig att anställa efterforskningar huruvida Johan R. verkeligen vore i tjenst vid finska sjöekipaget eller icke samt om resultatet deraf anmäla för Westerstrand; men som hvarken Esaias Rajala eller någon annan gjort anmälan

om sakens upptagande ånyo, hade densamma blifvit beroende utan att W. deri vidtagit en eller annan åtgärd.

Åklagaren Aspholm och målseganden Alexander Esaiasson anförde att Johan R. i fråga komna tid innehaft drängtjenst å Kankimäki hemman i Pihlajavesi kapell och under en till Jyväskylä stad företagen marknadsresa sålt sin häst samt anmodat en sedermera afliden person från Alavo att på hemfärden medtaga och uti hans hemgård aflemna hans kärra men efter erhållen kunskap, det sådant icke skett, söndagen den 18 September 1853 med en annan häst, som han tillhandlat sig, och en kärra, lånad af tilltalade Herman H:s fader, begifvit sig till Alavo by för att få rätt på sin egen kärra, derå Herman H., i förmodan att Johan R. utan lof tillegnat sig kärran, begifvit sig efter Johan R., under vägen medtagit Anders N. och senare Herman S. samt å Härkönen hemman på eftermiddagen anträffat Johan R., hvilken de misshandlat, först å Härkönen, och sedermera å Salmi, så svårt, att Johan R. deraf tillsatt lifvet, hvarefter liket nedgräfts i gårdens spillningshög, sedermera flyttats till, och en tid bortåt dolts uti källaren under golfvet i jemväl sedermera aflidne Torparen Herman Kortesmäkis, å knappa tre verst från Salmi belägna torp och slutligen dolts än här än der, tills alla spår efter detsamma försvunnit, såvida de icke vore att igenfinnas i ett skelett efter en mansperson af Johan Rajalas längd, hvilket man för någon tid tillbaka tillfälligtvis funnit. För öfrigt anmärktes att våldet icke föröfvats i afsigt att åtkomma någon egendom, emedan gerningsmännen befunnit sig i goda omständigheter.

Herman Hangola, — som är född den 15 Augusti 1831 och hvars prestbevis innehåller: att han år 1862 blifvit sakfäld för tre knuffningar å tingsstad, 1863 för äfventyrligt spel om penningar, 1865 för första resan oloflig bränvinsförsäljning, 1870 för rättegångsmissbruk, 1873 för försummad snöplogning, misshandel och oqväde, 1874 för misshandel, ogild väg och lögn inför rätta och 1875 för fordran af veterligen gulden gäld och andra resan oloflig bränvinsförsäljning, — förnekade, såsom förut, att han på något sätt skulle förorättat Johan R. Denne hade utan lof tillegnat sig hans faders

kärra; då det dessutom uppgifvits, att han vore stadd på flykt för att undgå straff för på marknaden i Jyväskylä begågna illbragder och att han ernade sig till Helsingfors för att taga värfning, hade Herman H. uppgifne söndag åkt efter honom och lyckats utan tvång i godo förmå honom att afstå kärran, liksom Anders N. fått honom att för en skuld till Anders N. lemna hästen, allt utan att det ringaste tvång användts. Angifvelsen vore så mycket mera obefogad, som Johan R. efter det föregifna mordet, enligt hvad ett af Herman H. inlemnadt prestbevis utredde, tagit värfning och några år senare vid militären aflidit, hvarom hans fader erhållit underrättelse; och yrkade Herman H. derföre ansvar å målseganden, för den falska angifvelsen, senare jemväl å åklagaren för olaga häktning.

Förenämnda bevis hade följande lydelse:

"Att drängen Johan Esaiasson Kankimäki *) den 22 Februari 1854 härifrån afgått med flyttningsattest till Helsingfors af följande innehåll: född $^{17}/_{6}$ 1833, försvarlig läsning, admitterad, ärlig och välfrejdad, till äktenskap ledig; intygas på begäran härmedelst. Pihlajavesi den 11 Februari 1876.

B. Ebeling Kapellan."

Härtill anmärktes att beviset icke utredde det Johan R. personligen uttagit sin flyttningsattest, och målseganden uppgaf att hans fader redan år 1854 erhållit underrättelse om att en person vid namn Johan Rajala skulle aflidit i Helsingfors och efterlemnat i arf en rubel fyra kopek, men att fadren icke vidtagit någon åtgärd att lyfta dessa medel emedan han varit fullt öfvertygad om att hans son hösten förut blifvit ihjälslagen i Alavo.

Af de talrika vittnena berättade

Inhyseskarlen *Matts Wiitamäki*: att Herman H. middagstiden en söndag hösten 1853 kommit ridande till Wiitamäki hemman beläget $7^{1}/_{2}$ verst från Salmi hemman, och anhållit att, emedan hans egen häst tröttnat, få låna

*) Ett af åklagaren Aspholm uttaget, härmed för öfrigt likalydande prestbevis kallar honom noggrannare »Drängen å Kankimäki hemman Johan Esaiasson«.

häst och kärra för att kunna fortsätta förföljandet af en bandit, då i detsamma Anders N. tillkommit och desse med den senares häst och en lånad kärra begifvit sig af i riktning åt Alavo. Påföljande måndagsmorgon hade Herman H., ytterst bittida, återkommit samt på gjorda frågor svarat att han upphunnit mannen å Härkönen och att det gifvits litet stryk åt denne.

Bonden *Johan Riiho:* En dag under vintern hade målseganden Alexander Esaiasson sagt åt vittnet, att emedan Herman H. dragit honom inför rätta (för misshandel), så ville han på förtret ånyo upptaga dråpmålet emot Herman H.

Bondeenkan *Anna Härkönen:* Sedan Johan R., söndagseftermiddagen den 18 Sept. 1853 ankommen till Härkönen hemman, af vittnet i stugan erhållit mat och derefter jemväl Herman H., Anders N. och Herman S. tillstädeskommit, hade häftig ordvexling uppstått, de senare med fullt våld fört Johan R. ur stugan, och Herman H. jemte Anders N. satt sig upp i den kärra, med hvilken Johan R. anländt, samt under förklaring, att denne hade att betrakta sig såsom deras fånge, befalt honom, som velat taga tyglarne, att sätta sig upp på kärran bakom dem, hvilket Johan R. ock nödgats göra, då han ej fått komma upp på kärran framför dem, hvaremot Herman Salmi jemte Torparen Elias Niemi och Drängen Gustaf Tusa satt sig i Herman H:s kärra, derå hela sällskapet begifvit sig af i samma riktning hvarifrån de kommit. Påföljande morgon hade sedermera aflidne förre prestmannen Isak Daniel Forsman, hvilken vid denna tid bebott en kammare uti öfre våningen af boningshuset å Salmi hemman, för vittnet omtalat att under natten å Salmi inträffat "rysliga saker", dem han dock ej närmare beskrifvit; han hade endast, mycket nedslagen, uppgifvit, att ett förskräckligt oväsende förts å Salmi under natten, och att oväsendet varat till kl. 1, då det i ett nu blifvit fullkomligt tyst. Vid den med anledning af ryktet, att Johan R. skulle blifvit mördad, en vecka derefter under ledning af vederbörande kronobetjent anstälda allmänna spaning efter liket hade vittnet iakttagit att Forsman synts fullkomligt okunnig om att något ovanligt tilldragit sig.

Bönderne *Erik* och *Johan Härkönen:* medan Johan R. å Härkönen intagit sin måltid, hade Herman H., Anders N. och Herman S. inträdt i stugan och den förstnämnde affordrat honom ersättning för det han begagnat fadrens kärra längre än lofgifvet varit eller till Heikkola hemman i Töysä. Härtill hade Johan R., som tyckts ansett anspråket obilligt, gifvit ett af en oanständig åtbörd åtföljdt föraktfullt svar, hvarpå följt häftig ordvexling, som öfvergått till handgripligheter, derunder vittnena sett Herman H. tilldela Johan R. par slag med blotta handen, så att denne stupat. Tillsagde att aflägsna sig om de ernade slåss, hade de begifvit sig från gården såsom förut intygats.

Inhysingen *Henrik Härkönen:* lika, med tillägg att Herman H. hotat vid hemkomsten med dagg undfägna Johan R., den der emellertid egde betrakta sig såsom hans fånge. Vittnet hade ock af presten F. erfarit att Johan R. blifvit af Herman H., Anders N. och Herman S., efter desses återkomst från Pängälä, ihjelslagen, och att F. åhört mördarnes samtal i Herman S:s kammare å Salmi, hvilket så skrämt upp honom, att han fruktat för sitt lif.

Pigan *Lisa Härkönen* hade sett en af Johan R:s vederdelomän under bullret i förstugan å Härkönen fatta Johan R. från strupen och stöta honom med hufvudet mot väggen, hvarefter de på gården tvungit honom att å kärran taga plats bakom Herman H. och Anders N.; och Torparehustrun *Sanna Wuorilahti* hade sett dem på landsvägen flere gånger nedskuffa Johan R. från kärran.

Ofvanbemälde *Elias Niemi:* Tillsagde att begifva sig bort från Härkönen, hade Herman H. och Anders N. spänt för Johan R:s häst och tagit plats å hans kärra och med kraft skuffat ned Johan R., som velat sätta sig upp framför dem, så att denne fallit rygglänges mot hårda marken, hvarefter han nödgats taga plats bakom dem på kärran, der han, såsom de yttrat, egde att betrakta sig såsom deras fånge. Sedan desse afrest hade äfven vittnet och drängen Gustaf Tusa, af Herman S. uppmanade att åtfölja denne på en färd i byn, begifvit sig af jemte denne med den häst, med hvilken Herman H. kommit. Anlände till Salmi hemman hade

de funnit de förre framkomne, Herman H. och Anders N. sysslande med den redan ur redet spända hästen, hvarefter alla gått in och Johan R. lagt sig på en bänk i boningsstugan, der han ock qvarblifvit efter det de andra en half timme senare eller i skymningen begifvit sig till Pängälä hemman, hvarifrån de likväl senare aflägsnat sig i riktning åt Salmi hemman.

Herman H. förklarade, tillspord, att han efter återkomsten till Salmi uppehållit sig dels i Herman S:s kammare i öfre våningen, dels i loftet, der äfven dottren i gården Maria legat. Johan R. hade han ej sett; men Herman S:s bröder hade omtalat att han legat framför gårdens bodor (belägna något afsides) och derifrån försvunnit.

Torparehustrun *Lisa Saarenpää* hade söndagen den 18 Sept. på aftonen funnit Herman H., Anders N. och Herman S. å Salmi hemman färdige att afresa till Pängälä samt Johan R. ligga tyst på en bänk i stugan. Någon stund derefter hade Johan R., uppstigen, med sänkt hufvud långsamt aflägsnat sig ur rummet; och kort derpå hade barnen, som af värdinnan i gården tillsagts att se efter Johan R., kommit med underrättelse att denne låge utanför bodorna och kräktes. Då vittnet vid klockan 9 tiden begifvit sig till hvila, hade vittnet tittat efter om Johan R. fortfarande befunne sig framför bodorna men ej sett honom der eller annorstädes. Vittnet hade derefter insomnat.

Torparehustrun *Susanna Isolahti*, ifrågavarande tid bosatt å Wuorenmaa, på några hundra alnars afstånd från Salmi hemman, i skogs brynet belägna torp berättade: att hon vid ett besök å Salmi den 18 Sept. 1853 om aftonen funnit liggande på en bänk i stugan en mansperson, som sakta qvidit och synts vara sjuk, samt om hvilken gårdens värdinna, hvilken jemte prestmannen Forsman funnits i stugan, på vittnets fråga förklarat att det vore "en skojare från Etseri"; att mannen strax derpå uppstigit och tryckt båda armarne mot sitt bröst, hvarvid tjock blod flutit ur hans näsa; att vittnet, som nu i denne man igenkänt Johan R., frågat huru det komme sig att han säge så sjuk ut men intet svar fått, utan hade denne

sakta vandrat ut ur stugan; att värdinnan, på vittnets fråga hvem som toge vård om honom, svarat att Herman H. och Anders N., hvilka uppehölle sig på Pängälä, finge göra det: att vittnet kort derefter, på väg hem, funnit Johan R. ligga framför bodorna å Salmi och frågat om han kände sig mycket sjuk men icke heller då erhållit något svar och derföre fortsatt sin gång; att presten Forsman följande morgon i dagningen infunnit sig utanför vittnets boningsstuga, bultat på och bedt att blifva insläppt samt, vid inträdet, tyckts hafva varit ytterst uppskrämd och berättat att han af fruktan ej kunnat sofva på hela natten, emedan en förskräcklig gerning timat å Salmi; att Forsman, på vittnets fråga om då husbonden eller värdinnan blifvit ihjälslagen, svarat "ingendera, men den poike, som låg på bänken i stugan" äfvensom, utan att närmare uppgifva tillgången, tillagt att uti Herman S:s rum, beläget i öfre våningen och skildt från Forsmans endast genom en vägg, under natten hörts ett förfärligt oväsen: att, medan Forsman ännu befunnit sig hos vittnet, kringvandrande sinnessvage Johan Nevala, hvilken tillbragt natten i vittnets badstuga, inkommit och sagt att han framdeles icke ville tillbringa natten der, emedan, såsom hans ord fallit, i natt rysliga saker händt på Salmi, hvarefter Nevala vidare omtalat att folk under natten gått förbi badstugan och fält yttranden, som innebure att ett dråp föröfvats, såsom bl. a. "hädanefter kommer den f—n icke att mera ge ljud från sig"; att en sedermera afliden inhyseqvinna vid namn Susanna Isolahti samma morgon frågat om ej Johan R. på denna resa besökt vittnet och omtalat att Johan R., som föregående dag e. m. kommit åkande på vägen från Härkönen till Salmi tillsammans med Herman H. och Anders N., af desse dragits ur kärran på landsvägen och der misshandlats; att vittnet, då Kronolänsmannen Westerstrand någon tid derefter anstält polisundersökning i saken, icke vågat yppa hvad hon hade sig bekant, emedan Herman S., för sin vildsinthet allmänt frukad å orten, öppet hotat att ihjälslå den, som meddelade upplysning i förevarande sak, hvarföre äfven prestmannen Forsman efteråt, under uppgift att han fruktade Herman S:s hämd, bedt vittnet förtiga hvad han för vittnet

omtalat; att för stöld afstraffade, sedermera aflidne drängen å Salmi Salomon Tusa, då spaning efter Johan R:s lik anstälts, yttrat, så att vittnet hört det, "de djeflarne ha nu hvarje dag vandrat öfver Rajala Johans lik, och det är märkvärdigt att de ej lukta till honom" och vidare "i träsket söka de honom förgäfves"; samt att Herman S. efter berörda tillfälle förefallit vittnet förändrad och beklagat sig öfver sömnlösa nätter men ej gifvit någon närmare förklaring då vittnet dertill anmärkt att han törhända varit med om någon missgerning.

Torparen *Johan Ronu*, son till af målseganden omnämnde Herman Kortesmäki, sade sig, i anledning af gängse rykte att denne skulle någon tid hos sig dolt Johan R:s lik, frågat fadren derom, hvarvid denne förklarat ryktet för falskt och uppgifvit att Johan Rajala, på återfärd från sin i fråga komna Alavo resa, besökt Kortesmäki, hvilken då på Johan R:s begäran åt denne af prestmannen Forsman utverkat falska bevis, på grund af hvilka Johan R. låtit värfva sig. I denna fadrens förklaring hade vittnets sedermera aflidna moder och syster instämt, utan att vittnet hört det Herman H., Anders N. eller Herman S. någonsin skulle besökt vittnets fader. — Mot slutet af ransakningen, på begäran af Herman H. ånyo hördt, sade vittnet sig vilja tillägga: att vittnets moder en gång flere år efter i fråga varande tilldragelse omtalat för vittnet att Johan R. en tid varit dold å Kortesmäki torp, icke död utan lefvande, sålunda nemligen att han om dagarne hållit sig i den närbelägna skogen och om nätterna vistats i torpets badstuga, och hade orsaken till detta beteende varit att prestmannen Forsman under tiden åt honom förfärdigat falska dokument.

Stina Kiviniemi: då Herman H. och Anders N. söndagen den 18 Sept. i sällskap med Johan R. kommit åkande till Salmi hemman, hade de två förstnämnde tillsagt Johan R. att betrakta sig såsom deras fånge och att han ej finge gå sina egna vägar, samt Johan R. sett mycket sjuk ut och haft lefrad blod ofvan för munnen jemte det frisk blod flutit ur hans näsa, hvadan vittnet höll före att han blifvit så svårt misshandlad, att han dåmera icke varit talför eller rätt redig eller kunnat tänka på att resa från stället eller att gå till

Kortesmäki för att anlita denne om anskaffande af nödiga papper för värfning. — Då vittnet sedermera vid återkomsten från ett kort besök i byn ej mera funnit Johan R. i stugan och frågat värdinnan hvart han tagit vägen, hade denna svärjande yttrat att det vore likgiltigt hvar en sådan vräkling uppehölle sig. På uppmaning af dottren Maria, som varit upprörd öfver att modren på aftonen varit svårt berusad, hade vittnet vidpass kl. 9 intagit nattläger tillsammans med Maria uti det rum i öfre våningen, som låge invid Herman S:s sofrum (hvilket på andra sidan gränsade till prestmannen Forsmans rum); och hade vittnet under natten en gång vaknat deraf att Herman H., Anders N. och Herman S. samtalat i den sistnämndes rum. Då vittnet tidigt påföljande morgon infunnit sig i boningsstugan, hade äfven Herman S., synbarligen icke fullt redig efter ett rus, dit inkommit från sin moders rum och uppgifvit att han icke alls sofvit samt yttrat "i natt var en karl illa till i våra händer och lätt var han som en fjäder", hvarunder, förutom vittnet, endast Salomon Tusa varit tillstädes; och tog vittnet på sin ed att han med uttrycket "våra" åsyftat Herman H. och Anders N. liksom ock att "karlen" varit Johan R. Vid spaningen efter Johan R:s lik ihågkommande dessa sina ord, hade Herman S. sagt åt vittnet att, om vittnet omtalade dem förnågon menniska, han genast skulle taga lifvet af henne. Salomon Tusa hade vittnet åter hört under samma spaning säga att han, om han ville, nog kunde utvisa stället der liket funnes.

Uppmärksamgjord på sin samma dag gifna upplysning hvar han tillbragt en del af natten förklarade Herman H. sig numera icke så noga minnas detta, men påstod att han åtminstone samtalat med Maria genom den öppna dörren till hennes sofrum, dit han dock ej fått tillträde. — Vittnet åter påstod att dörren varit stängd och icke öppnats under natten samt att Herman H. icke gjort något försök att komma in.

Inhysesqvinnan *Maja Lisa Raunio*, vid tillfället i fråga 14 år gammal och i tjenst på Salmi såsom barnsköterska: hade ock åsett huruledes Johan R. dit ankommit, lagt sig på en bänk i stugan, sett sjuk ut, sakta qvidit och jemrat

sig samt, efter det Herman H. med kamrater aflägsnat sig, långsamt vandrat till bodorna, der han i plågor vältrat sig på marken samt blod flutit ur näsan och, såsom vittnet tyckt, jemväl ur munnen. Efter det han en stund derstädes än legat på marken än sakta vandrat från och till, hade han åter gått in och lagt sig på bänken samt förblifvit liggande der ännu då vittnet gått till sängs i nedre våningen, i rummet under Herman S:s sofrum. Frampå natten hade vittnet vaknat och ernat för något behof gå ut på gården men på trappan hört röster och skrål från bakgården af tre eller fyra personer, utan att vittnet, som ej förut varit bekant med Johan R. eller de föregifne banemännen, känt rösterna: dock hade en bland dem, hvilken vittnet trott vara Johan R., hörts bedja, att de för Guds skull ej skulle slå honom, och en annan röst ropat "slå den djefvulen". Ytterst uppskrämd häraf hade vittnet hastat tillbaks till sin säng, der hon, par timmar senare, hört steg i förstugan af flere personer, som sedan gått upp för trapporna till öfre våningen. Om de dock gått in och om de uppehålllit sig i Herman S:s, ofvanför vittnets belägna rum, kunde vittnet icke säga, emedan vittnet varit till den grad intaget af skrämsel. Vittnet hade en månad derefter bortflyttat. På fråga hvilka drängar samtidigt tjenat å Salmi, namngaf vittnet Salomon Tusa, Henrik Salmi och Matts Valentin Luoma, hvilka alla sedermera aflidit; några legda arbetare eller inhysingar hade vid tillfället i fråga ej funnits å hemmanet.

Bonden *Thomas Ruuhela:* något år efter tilldragelsen å Salmi hade prestmannen Forsman uppgifvit det han kände mycket i denna sak men icke ville omtala det, äfvensom sagt sig tacka Gud för att han i den saken fått vara i fred.

Sytningsqvinnan *Lisa Märkönen:* måndagsmorgonen d. 19 Sept. 1853 hade prestmannen Forsman besökt vittnet och omtalat att mord natten förut blifvit å Salmi begånget.

Torparehustrun *Sanna Pajula:* par år efter tilldragelsen å Salmi hade presten Forsman vid ett besök hos vittnet i dess helt nära Kortesmäki belägna torp vid fråga om nämnda tilldragelse försäkrat att mord verkeligen blifvit begånget; att han, Forsman, talat med Johan R. då denne le-

gat utanför Salmi bodorna och haft uppkastningar af blod; samt att han på natten, då han med anledning af oljud på gården öppnat förstugufenstret, hört, och på rösterna kunnat urskilja att Herman H., Anders N. och Herman S. å bakgården misshandlat Johan R., som bedt om förskoning. — Herman Kortesmäkis sedermera aflidna dotter Anna hade åter för vittnet flere gånger omtalat, hurusom främmande personer en natt i September 1853 kommit till hennes faders torp och bedt fadren komma ut, samt huru denne spänt för sin häst och samma natt från en Salmi hemmans åker afhemtat Johan R:s lik, hvilket, medan spaningen pågått, en dag dolts i källaren under torpets boningsstuga, derpå flyttats till badstugan och sedermera af Herman Kortesmäki bortskaffats utan att Anna Kortesmäki kunnat säga hvart. I följd häraf hade denna aldrig vågat tillbringa nätterna ensam hemma utan, då föräldrarna varit borta, sökt sällskap till natten och uppgifvit det hon fruktat att Johan R:s lik skulle uppstiga ur källaren. Sjelf hade vittnet hört Herman Kortesmäki under spaningen efter liket yttra "icke finnes han i träsket eller i ån, förgäfves söka de honom der". Bemälde Kortesmäki hade i lifstiden varit ytterst illa känd och hans torp ett tillhåll för banditer och allehanda vanfräjdade personer. — Då ransakningen följande dag den 14 Juli 1876 fortsattes, kom vittnet ånyo för rätta och tillade: att Anna Kortesmäki i tiden omtalat för vittnet att hon varit inne i rummet och sett sin fader upphemta Johan R:s lik ur källaren samt deraf blifvit så skrämd, att hon svimnat; äfvensom att, då vittnet en dag skämtat med Herman Kortesmäkis son, vittnet Johan Ronu, öfver att hans fader ständigt hade sjuk näsa, denne dertill svarat att fadrens näsa blifvit sådan derföre, att han släpat omkring liket efter Johan R.; — med anledning hvaraf Ronu, förekallad och hörd, förklarade sig hafva hört omtalas ryktet att hans fader skulle hos sig dolt Joh. Rajalas lik och derföre på skämt fält omvittnade yttrande. Vid följande urtima ting, den 22 Sept., kom Sanna Pajula åter in och förklarade sig, sedan hon hunnit samla sina minnen från den aflägsna tiden, hafva yttermera åtskilligt att tillägga nämligen: att Herman Kortesmäki på morgonen den 19 September

1853, upprörd och blek, besökt vittnet och frågat om vittnet hört något ovanligt tilldraga sig under föregående natt och derefter, på vittnets fråga hvad som händt, berättat att Rajala Johan blifvit ihjälslagen af Herman H., Anders N. och Herman S., och att desse först gömt liket under en gärdselhög å Salmi hemmans åker samt att det sedermera flyttats utan att Kortesmäki uppgifvit hvart; att Kortesmäki dessutom sagt sig haft besök af Herman H., Anders N. och Herman S., hvilka anmodat honom att skaffa dem bränvin; att Johan Ronn några år derefter i vittnets närvaro förebrått sin fader för det denne varit inblandad uti förevarande mordsak och betalat sina skulder med penningar, som han af mördarene erhållit för sin delaktighet; att vittnet vid flere särskilda tillfällen hört Kortesmäkis sedermera aflidna moder gråtande beklaga sig öfver att hennes ende son blandat sig i en mordsak och likaså hans hustru yttra enahanda beklagande; att aflidne Esaias Rajala omkring tre år efter denna händelse, ungefär par veckor före sin död, vid uppkommen fråga om förevarande sak, berättat att han låtit skrifva och afsända tre till sonen Johan R. i Helsingfors adresserade bref, uti hvilka han på det bevekligaste lagt sonen på hjertat att gifva sig tillkänna om han lefde, men att intet svar följt; äfvensom att Esaias R. tillika yttrat bekymmer öfver att menniskor funnes, som trodde det han låtit med penningar muta sig att lemna saken beroende, hvarvid han tillagt att ingen må tro det han, såsom orden fallit, skulle vilja äta upp sin egen sons kött, utan ernade han, ehuru fattig, använda allt hvad han egde för att få ljus i denna sak.

Inhyseskarlen *Gabriel Toikko:* sent en höstafton för tretton år tillbaka hade Herman Kortesmäkis hustru Lisa under samtal bl. a. frågat af vittnet, som på resa tagit in å torpet, huru vittnet vågade resa ensam så sent, och utförligt omtaladt hurusom Johan R. i tiden blifvit mördad af Herman H., Anders N. och Herman S., hvarefter hans lik, medan spaning försiggått, förvarats i källaren å Kortesmäki torp. Enskildheterna hade vittnet dock icke lagt på minnet.

Pigan *Henrika Hankilampi*, som 1853 tjenat å Salmi hemman, hade, då hon, efter att ha mjölkat korna i fråga

komne söndag, inkommit, funnit i stugan Herman H., Anders N. och Johan R., den sistnämnde liggande på en bänk, och senare, vid ett kort besök i en närbelägen gård, sett de två förstnämnde jemte Herman S. åka förbi till Pängälä hemman, samt vid sin hemkomst icke sett till Johan R. i stugan men af barnen hört att han först legat på gården och sedermera synts vandra i riktning mot Wuorenmaa torp. — Efter det vittnet, som gått till hvila å loftet, sofvit någon stund, hade vittnet fått besök af en garfvare Ahlstedt och under dennes vistelse der tyckt sig höra kärrskrammel å gården samt nämnt derom för A., som då sett på sitt ur och sagt att klockan vore tolf samt bortgått. Följande morgon hade vittnet af husbondefolkets samtal funnit att Herman H. och Anders N. tillbringat natten i Herman S:s rum, medan denne legat i sin moders kammare. — Någon dag under vintern derpå hade Herman Kortesmäki frågat huruvida vittnet trodde att Johan R. blifvit ihjälslagen å Salmi samt, då vittnet förklarat sig ej känna något, uppgifvit att Johan R. icke blifvit mördad utan, medan polisundersökning och spaning efter liket verkstälts, varit lefvande dold i hans, Kortesmäkis, källare, hvarefter K. genom presten Forsman skaffat åt R. falska dokument, med hvilka han begifvit sig till Helsingfors.

Garfvaren *Ahlstedt* förklarade sig hafva besökt loftet kl. 9 på aftonen, dröjt der blott en qvart och icke hafva hört något kärrskrammel.

Emellertid — och efter det målseganden vid ett föregående sammanträde beskrifvit Johan R:s utseende sålunda, att han hållit i längd ungefär fem fot tio tum samt varit axelbred och stadig — inlemnade Herman H. under ransakningen ett af Fältväbeln Kajander och skrifvaren Westenberg den 14 Oktober 1876 i ekipage pastorns frånvaro efter kyrkoböckerna utfärdadt intyg "att matrosen vid vordne första finska (27:e) sjöekipagets 2:dra kompani N:o 141 Johan Esaiasson Kangimäki eller Pelander, född den 17 Juni 1833, och hitkom med betyg af den 22 Februari 1854 från Pihlajavesi, dog å Ekipagets lazarett den 13 September 1854"; ett af t. f. Ekipage pastorn C. G. Tötterman den 18 Oktober 1876 utgifvet intyg sålydande: "Att en matros vid finska sjöeki-

paget Johan Esaiasson Kangimäki eller Pelander, som hit kom från Pihlajavesi med betyg af den 22 Februari 1854, enligt hvilket han var född i Etseri den 17 Juni 1833, härstädes afled i kolera den 13 och kristeligen jordfästes den 14 September 1854 intygas härmed på begäran i enlighet med ekipage församlingens kyrkoböcker"; och ett af kommendören för sjöekipaget den 20 Oktober uthändigadt intyg upptagande "att matrosen vid vordna första finska (27:e) Sjöekipagets 2:dra kompani N:o 141 Johan Pelander blifvit införd i nummer den 22 Mars 1854 och död å Ekipage lazarettet den 11 September 1854."

Målseganden anmärkte att ingen i hans slägt burit namnet Pelander, och åklagaren förmodade att den person, som förmåtts att i den mördades namn taga värfning, hetat Matts Abrahamsson Abbor eller Ahvenlampi, hvilken person enligt af åklagaren införskaffadt prestbevis skulle år 1853 varit dräng å Salmi, och beträffande hvilken hvarken kyrkoböckerna lemnade någon utredning hvarifrån han kommit och hvart han sedermera tagit vägen, eller åklagaren, oaktadt noggranna efterforskningar, vunnit närmare upplysning i sådant afseende; endast det hade han inhemtat att Abbor 1853 ej tjenat på Salmi.

Herman H. åberopade dessutom till vittnen:

Målaren *Jakob Korsberg*, som för omkring tjugu år sedan hört en kringvandrande mansperson, Matts Tuuminki omtala, att han efter händelsen å Salmi på någon resa — hvar, erinrade vittnet sig icke — sammanträffat och talat med Johan R., hvartill målseganden likväl anmärkte att Tuuminki varit en illa känd, för stöld afstraffad person; och

Inhyseskarlen *Alexander Sand*, hvilken känt Johan R. af gammalt och år 1857 tagit värfning till finska gardet samt, vid det vittnet en dag berörda år i en militärafdelning gått öfver salutorget i Helsingfors, uti en i civil drägt klädd mansperson trott sig igenkänna Johan R., utan att vittnet dock kunde taga å ed sin, att mannen verkligen varit Johan R., hvilkens plötsliga försvinnande vittnet väl hört omtalas, hvaremot det varit vittnet obekant att han skulle tagit tjenst vid sjöekipaget.

Angående det af åklagaren omnämnda skelettet berättade:

Nämndemannen *Johan Härkönen:* sju eller åtta år tidigare hade under släpning af mull, ett stycke bakom mangårdens uthusbyggnader å vittnets andel af Härkönen hemman, påfunnits ett med ett qvarters tjockt lager jord betäckt skelett efter en fullvuxen meniska — om man eller qvinna visste vittnet ej — hvarå hufvudskålen varit hel. Benen, som vid upptagandet fallit åtskils, hade derpå samlats i en låda, men hvart de förts kände vittnet ej. De nuvarande mangårdsbyggnaderna hade icke funnits till 1853, utan hade stället, der skelettet hittats, utgjorts af en med gles skog beväxt sandbacke;

Skomakaren *Henrik Perälä:* att han vid år 1870 verkstäld gräfning och släpning af mull från backsluttningen ofvanom Johan Härkönens gård sett ett helt skelett efter en närmare tre alnar lång meniska men utan spår af hår eller kläder; att skelettets plats och läge låtit förmoda att denna person blifvit afdagatagen och hemligen nedgräfd, emedan detsamma påfunnits vid sidan af en gammal, dåmera obegagnad och förfallen potatiskällare, nedgräfvet uti den jordvall, som bildats då källargropen gräfts, och endast lätt täckt med vidpass halftannat qvarter jord; att den omständigheten, att skelettet befunnit sig i jordvallen, utvisade det nämnda skelett ditsatts senare än potatiskällaren anlagts; att Hyyppä torp, beläget omkring hundra alnar från denna källare, varit den närmaste derintill belägna byggnad; samt att, då skelettet kommit i dagen och besetts af flere personer, man framkastat den förmodan att detsamma utgjorde lemningarna efter Johan R.; äfvensom

Torparen *Johan Hyyppä:* att källaren anlagts af vittnets fader och, enligt hvad vittnet ville minnas, 1853 om sommaren iståndsatts af vittnet; att tät skog den tiden vuxit omkring källaren, i hvilken 1853 om hösten potäter insatts, hvarefter den icke besökts af torpfolket förr än följande vår; att hvarken då eller senare spår af gräfning varsnats eller lukt af något ruttnande förmärkts utanför eller inne i källaren, som legat enstaka utan att ens en gångstig funnits

i närheten; att källaren begagnats några år men sedan lemnats att förfalla; samt att vittnet, som var 69 år gammalt, ej visste ej heller af sina föräldrar, som derförinnan innehaft Hyyppä torp, eller andra äldre personer hört att något lik under 1808 års krig skulle jordats i den skogsbacken.

På åklagarens begäran om utredning afgaf Provincialläkaren Doktor *N. Feodoroff* ett skriftligt intyg sålydande:

„Någon dag under sommaren 1870 förevisade kronolänsmannen G. Westerstrand delar af ett skelett, hvilket tillhört en fullvuxen menniska, funna i en sandbacke å Härkönen hemman, och ansåg jag då, att benen legat åtminstone 30 år i jorden, om de nemligen legat hela tiden på samma ställe."

Af öfriga, till en del redan före inlemnandet af ofvannämnda intyg hörda vittnen berättade

Prostinnan *Stenbäck:* att natten mot den 19 Sept. 1853, medan vittnet vakat hos ett sjukt barn, omkring midnatt hörts rop såsom om någon person varit i lifsfara, hvilka rop att döma af ljudet kommit från trakten af bron öfver Salmi sund belägen par hundra alnar från prestgården *); — Torpareenkan *Klara Motari:* att den 18 Sept. 1853 i skymningen å Alavo prestgård hörts skrål af flere personer från trakten af Salmi hemman och deribland rop, såsom om någon person blifvit misshandlad; — Torpareenkan *Sanna Tillman:* att nämnde söndag i aftonskymningen å prestgården hörts först skrammel af kärror, som farit öfver bron, och strax derpå rösten af en mansperson, som ropande bedt om förskoning och att ej blifva ihjälslagen, då han intet ondt gjort; — Torparen *Johan Kolisto:* att vittnet i skymningen den 18 Sept. å bron öfver Salmi sund mött först en kärra med tre personer, af hvilka endast Herman H. varit vittnet bekant, och högst tio alnar derifrån en annan med Gustaf Tusa, Elias Niemi och Herman S., samt att vittnet, då den första kärran kommit till backsluttningen vid bron, hört nödrop, i följd af hvilka

---

*) Enligt en ransakningen åtföljande planteckning ligger Salmi hemman i samma riktning på andra sidan om bron men något längre bort.

vittnet af fruktan vikit af till prestgården, utan att vittnet för skymningen kunnat urskilja hvad der gjorts.

Muraren *Johan Saxberg* hade 1853 om hösten ännu ej varit bosatt i Alavo by men efteråt inflyttat och blifvit god vän med Herman S., hvilken på vintern 1855, efter det ifrågavarande sak tredje gången vid domstol förevarit, för vittnet under ett besök i vittnets verkstad, der han hela den dagen uppehållit sig, fullkomligt nykter, på tumannahand med vittnet, omtalat att Johan R. blifvit mördad å Salmi och beskrifvit tillgången. Af denna beskrifning erinrade sig vittnet ej annat än att Herman S. uppgifvit sig hafva endast å Härkönen hemman burit hand å Johan R. men ej efteråt; att det varit Herman H., som på natten å Salmi hemmans bakgård slagit ihjäl honom med ett vedträ, dervid Johan R., såsom Herman S. gycklande beskrifvit det, vrålat högst fult, då han legat i dödskampen; att liket efter mordet dolts i gödselhögen; äfvensom att Herman Kortesmäki afhemtat det och till en början förvarat det i sin källare samt såsom belöning erhållit silfverbeslag till en pipa jemte löfte om penningar framdeles. Härvid hade Herman S:s berättelse afbrutits genom att någon tredje person tillkommit utan att den sedermera fortsatts. Efteråt hade han dock särskilda gånger i vittnets närvaro fält yttranden, syftande på berörda mord, sålunda bl. a. gycklat med Herman K. om dennes näsa och påstått att den blifvit sjuk af den anledning, att han släpat omkring Johan R:s lik, dertill Kortesmäki svarat att det vore bäst att tala om den saken så litet som möjligt.

Smeden *Kristian Ahlberg*, som varit god vän till Herman S., erinrade sig af en fullständig beskrifning, som denne fjorton eller femton år förut gifvit öfver tillgången vid Johan R:s misshandlande och slutliga afdagatagande, numera ej annat än att Johan R. under natten blifvit å Salmi hemmans gård slagen af Herman H. och Herman S., så att han satt lifvet till, hvarefter liket dolts i gödselhögen på bakgården, och att i misshandeln under natten Anders N. icke tagit del, utan tvärtom sökt afstyra densamma.

Inbysingen *Karl Hannu*, i tiden bekant med Johan R., hade i anledning af de motsatta ryktena om denne af en

numera afliden soldat vid finska gardet, hvilken 1854 om vintern besökt hemmet och af gammalt känt Johan R., sökt utforska om denne uppehölle sig i Helsingfors men fått till svar, att bemälde soldat derstädes hvarken sett eller hört talas om Johan R. Sedan vittnet år 1855 sjelf tagit värfning, hade vittnet på vintern i början af 1857 uti gardets kasern i Helsingfors haft besök af Herman H., som, på vittnets fråga hurudan utgång rättegången angående Johan R. fått, uppgifvit att målet då ännu icke vore slutligen afgjordt men komme att blifva det, såsnart Herman H. återvändt. Derjemte hade han bedt vittnet, som uppgifvit sig erna begära permission för resa till hemmet, å hemorten omtala det vittnet sett Johan R. i Helsingfors; och hade vittnet verkeligen låtit öfvertala sig dertill samt i följd deraf under sin vistelse i Etseri utspridt rykte att Johan R. befunne sig i Helsingfors samt meddelat denna uppgift äfven åt Johan R:s broder målseganden. Förehållen huru han kunnat emot bättre vetande utsprida sådant, förklarade Hannu att han hört omtalas det rättegången varit afslutad och derför ansett det likgiltigt om han i detta fall talat sanning eller icke.

Om enskilda, af de för mordet misstänkta eller af deras anhöriga fälda yttranden vittnade: Bonden *Erik Kangas* att Herman H. några dagar efter återkomsten från sin Alavo färd 1853 under landsvägsarbete för vittnet berättat det han eftersatt och på Härkönen upphunnit Johan R. samt gifvit honom väldiga slag äfvensom, till vittnets fråga hvart denne tagit vägen, svarat: "det vet jag ej, men kraftigt fick han"; Inhysesqvinnan *Maria Krook:* att, då vittnet par veckor efter berörda resa, af medlidande med Johan R:s sörjande moder, under arbete tillsammans med Herman H:s systrar å Hangola frågat Herman H. hvart den tredje personen tagit vägen, som varit med honom i Alavo, denne dertill svarat "vi togo lifvet af honom och kastade honom i Salmi sund"; Inhyseskarlen *Johan Wiisari:* att för omkring tjugu år sedan Herman H:s fader förklarat Herman H. att han ej hade något att påräkna i arf emedan han, fadren, allaredan nödgats utbetala 300 rubel "för mordet å Rajala Johan"; *Greta Paikkala*, såsom hustru till en Herman S:s morbroder utan ed: att, då

Herman H. för en längre tid sedan begärt ut sin arfslott af fadren, denne invändt: "gick icke din arfslott, då du dräpte Rajala Johan", i anledning hvaraf Herman H. rusat upp, fattat en stol och höjt den till slag mot fadren, hvarpå vittnet sprungit ut; äfvensom att Herman S:s moder en gång yttrat förtrytelse öfver att hafva nödgats för honom, utom annat, gifva Herman Kortesmäki en skjorta och en half tunna råg för det denne dolt Johan R:s lik; — Inhyseskarlen *Gustaf Autio:* att, då en Herman S:s kusin, drängen Herman Rajala yttrat till Herman H. vid en ordvexlig "icke kommer du att döda mig såsom du gjorde med Rajala Johan och betalade sedan stora summor", Herman H. svarat "så gjorde jag, men hvad betyder det för den som är rik"; med anledning hvaraf Herman H. förklarade sig icke minnas detta, ehuru möjligt vore att han fält yttrandet emedan han under större delen af sitt lif ganska ofta af druckna personer beskylts för att vara Johan R:s baneman och hunnit vänja sig vid att sjelf skämta deröfver; — Inhyseskarlen *Gabriel Leppänen:* att, då Herman H. vid ett bröllop sjutton eller aderton år tidigare under ordvexling med en farbroder tryckt ned honom och denne ropat: "ernar du döda mig såsom du gjorde med Rajala Johan?", Herman H. genast släppt sitt tag och, utan att yttra ett ord, begifvit sig in i stugan; samt att, när farbrodren kort derefter inkommit och ropat "hvar är nu Rajala Johans mördare?", Herman H. stigit upp, fattat Anders N. i handen, svängt omkring med denne och yttrat "här är den andre, och i Alavo fins den tredje, söken efter honom om I viljen"; — Torparehustrun *Lisa Ahlberg:* hade ock å det nämnda bröllopet hört Herman H., svängande omkring med Anders N., yttra "här finnes två af Rajala Johans mördare"; — Pigan *Maria Riihimäki*, hvilken af Josefina Hangola, sedermera Herman H:s hustru, uppmanats att aflocka denne någon bekännelse, hvarmed hon, som fruktade att Herman H. skulle öfvergifva henne, kunde tvinga honom till äktenskap: att vittnet frågat Herman H. härom och fått till svar att Johan R:s lik funnes under en ria på Salmi hemman; — *Anna Porttinen:* att, medan Josefina Hangola varit trolofvad med Herman H., hon en gång i anledning af en

dem emellan uppkommen misshällighet yttrat: "om han öfvergifver mig, så kommer Rajala Johan att stiga upp ur kärret"; — Drängen *Karl Kitulansalmi:* att Herman H. för åtta år tillbaka, i anledning af mot vittnet fattad misstanke för tillgrepp af videtelningar, sagt, vid det han fattat vittnet i håret, "det borde göras med dig såsom det gjordes med Rajala Johan", med anledning af hvilket vittnesmål, af Herman H. bestridt med förklaring att dess osanning kunde bevisas, Drängen *Gustaf Satula* och Bonden *Wilhelm Savola* vittnade att det varit Kitulansalmi, som yttrat: "med mig gör du ej såsom med Rajala Johan" eller något dylikt, utan att dessa vittnen erinrade sig något likartadt yttrande af Herman H.; hvaremot Kitulansalmi stadigt vidblef sitt vittnesmål, under förklaring att hans nyssanförda yttrande föranledts af Herman H:s af Kitulansalmi omvittnade; — Inhyseskarlen *Erland Majaniemi:* någon dag för två år tillbaka hade Herman H. i ett sällskap, der samtal uppstått om dråp och slagsmål, yttrat till vittnet och några andre yngre män: "I skolen icke, gossar, begå sådana gerningar, ty I hafven icke så mycket penningar, som Nyyssönen och jag hade i forna tider; vi betalade efter betsmans vigt" — med anledning af hvilket yttrande Herman H., tillspord, förklarade att han ej erinrade sig hafva fält något sådant, men att det likväl, emedan ryktet påstått att domare och länsman blifvit mutade uti förevarande sak, vore en möjlighet att han skämtat deröfver; — vidare hade Anders N. en annan dag samma år, litet dryckesrörd, yttrat, så att vittnet åhört det, för dödgräfvaren Ahlbäck (som dock sjelf hörd ej erinrade sig det) att en sak tyngt på hans samvete par tiotal år, och att det vore hårdt att för en annans skull råka i slik belägenhet; — *Maria Rintala:* att Herman S. par år efter händelsen å Salmi för vittnet beklagat sig öfver sitt usla lif, sagt sig hafva lust att taga lifvet af sig sjelf samt, då vittnet frågat om han deltagit i mordet på Johan R., svarat att Johan R. nog blef ihjälslagen, dock ej af honom utan af "de andre", men likväl, ehuru tillfrågad, ej upplyst hvart man gjort af med liket; — Pigan *Greta Röyskö:* att Herman S., då kronolänsmannen Westerstrand vid den, en vecka efteråt

försiggångna spaningen efter Johan R:s lik sagt åt honom "gå du förut, kanske hittar du liket", något afsides yttrat: "förgäfves söka de honom i träsket", äfvensom hans moder vid tillfället visat förargelse öfver spaningen och hånfullt sagt: "troligen har köttet till soppan tagit slut för dem, då de äro så ifrige att söka"; — *Erik Härkönen:* att Herman S. gycklat med spanarene och tyckts ansett deras möda förspild; — Torparen *Hans Ahlberg:* då vittnet år 1867 frågat Herman S. hvart Johan R. tagit vägen, hade denne svarat: "vi togo lifvet af honom", men ej nämnt något närmare derom; — *Herman Rajala* utan ed: tre år före sin död hade Herman S., till vittnets fråga om Johan R. verkligen hamnat i Helsingfors, svarat "huru skulle han kommit till Helsingfors, som dräptes?"; — Bonden *Elias Rantala:* för omkring tretton år tillbaka hade Herman S. enskildt för vittnet omtalat att, då hans fader, vid tiden nämndeman, för häradsrättens dåvarande ordförande beskrifvit tilldragelsen å Salmi, så hade någon vidare undersökning ej ifrågakommit; dock hade Herman S. tillagt: "skulle saken kommit i ljuset, så vandrade jag ej nu på dessa trakter"; och något år derefter hade prestmannen Forsman för vittnet berättat, att Johan R. blifvit ihjälslagen, men att Forsman af fruktan för hämnd icke vågat angifva detta för vederbörande; — Inhysesqvinnan *Emilia Salmén:* erinrade sig af presten Forsmans berättelse för sjutton eller aderton år tillbaka om i fråga varande dråp att värdinnan på Salmi, då Forsman på måndags morgonen yttrat det rysliga saker passerat, svarat: "om ni ej håller munnen, så får äfven ni samma dödsdom"; — samt Hustru *Wilhelmina Korsberg*: att Herman Kortesmäkis dotter Anna trott sin ögonsjukdom komma från källaren i hennes hem och att det "fastnat", emedan Johan R:s lik varit doldt der.

Alldeles mot slutet af ransakningen hördes:

Inhyseskarlen *Herman Tusa:* enligt den berättelse, som vittnets numera aflidne farbroder Salomon Tusa, år 1853 dräng å Salmi, i vittnets närvaro gifvit vittnets numera å lifstidsfästning insatte fader Henrik Tusa, hade Salomon Tusa varit åsynavittne till händelsen i fråga, och Her-

man H., Anders N. samt Herman S. efter återkomsten från Pängälä bemäktigat sig Johan R., som legat på bänken i stugan, släpat ut honom på gården och derstädes svårt misshandlat honom, oaktadt han icke gjort motstånd utan endast upprepadt bedt om förbarmande. Under misshandeln hade Herman S. uppmanat Herman H. att "slå så att han med ens dör, den f-n", och Herman H. i följd häraf tillgripit något trä samt med detta ihjälslagit Johan R. Härunder hade Salomon Tusa, som tyckt det vara synd om Johan R., dragit sig något tillbaka afsides för att ej behöfva åse dödskampen. Efter fullbordad gerning hade mördarne släpat liket till en gärdselhög i närheten, täckt detsamma med gärdsel och derefter begifvit sig till H. Kortesmäki, hvilken sedermera vid deras återkomst till Salmi varit i deras sällskap och derstädes af dem erhållit silfverbeslagen från en pipa jemte löfte om penningar, hvarpå Kortesmäki tagit hand om liket. Hvart detsamma bortförts hade Salomon T. ock omtalat, ehuru vittnet icke mera erinrade sig det; och förklarade vittnet sig fullkomligt öfvertygadt om att farbrodren talat sanning, emedan han ej haft någon anledning att för sin broder omtala händelsen annorlunda än den timat och, hvad vittnet beträffade, antingen ej märkt vittnets närvaro eller ej fäst något afseende dervid.

Ofvannämnde Johan Hyyppäs hustru *Lisa:* hade vid sina besök i källaren icke förnummit något rörande skelettet. Deremot hade redan till 1854 års vinterting såsom vittne inkallade, numera aflidne inhysingen Henrik Salmi, hvilken år 1853 tjenat såsom dräng å Salmi och från den 1 November, då han afflyttat, bott inhyses å Hyyppä torp, flere gånger, jemväl under tårar, klagat öfver att ifrågavarande mordsak icke genom laga undersökning kommit i ljuset, oaktadt äfven han varit för densamma rest till flere ting; och hade bemälde Henrik Salmi för vittnet berättat att samma personer, som söndagen den 18 satt efter Johan R., på aftonen efter återkomsten från Pängälä först misshandlat Johan R. i stugan och sedermera släpat ut honom på gården. Henrik Salmi hade då begifvit sig på stallsskullen samt från en glugg sett och hört huru Johan R. invid gödselhögen blifvit af be-

mälda personer afdagatagen. Derefter hade en af mördarne yttrat: "månne han ännu har lif"; och då en annan af dem svarat: "kroppen darrar ännu", hade den förste tillagt: "slå honom så att lifvet slocknar", hvarpå ytterligare slag följt. Då mördarne derefter begifvit sig i boningsstugan hade Henrik Salmi smugit sig efter och, lyssnande bakom fenstret, hört att de derinne rådslagit om hvart de skulle göra af med liket, hvarvid värdinnan i gården föreslagit att binda en sten om halsen och kasta liket i sundet. Då karlarne emellertid ansett det säkrare att föra liket till skogs, hade detsamma af dem sedermera lagts på en kärra och bortförts, hvarvid de varit borta omkring en timme. Denna berättelse hade Henrik Salmi, hvilken varit en trovärdig man och af sällsynt redbar karakter, flere gånger upprepat för vittnet, hvarjemte han stundom klagat öfver att han ej fått sömn om nätterna, emedan mordgerningen stått så lifligt för hans sinnen. Att, såsom han bort, angifva densamma för vederbörande hade han sagt sig icke våga af fruktan för Herman S:s hämnd.

Johan Hyyppä, ånyo förekallad, uppgaf sig nu, äfven han, hafva, ehuru han såsom snickare varit mycket borta från hemmet, hört Henrik Salmi beskrifva tillgången vid Johan R:s mördande och beklaga att han af fruktan för eget lif icke vågade för vederbörande angifva verkliga förhållandet. Henrik Salmis berättelse anfördes härefter af Johan Hyyppä och befanns öfverensstämma med den af föregående vittne omtalade, dock att, enligt Johan Hyyppäs uppgift, Henrik S. för honom namngifvit Herman H., Anders N. och Herman S. såsom banemän. För egen del var Johan Hyyppä öfvertygad om att Henrik Salmi talat sanning.

På grund af förestående utredning blef Herman H. af Häradsrätten ansedd förvunnen om samt fäld till ansvar för mord å Johan R.

Herman H. anmärkte uti en till Wasa Hofrätt ingifven skrift bl. a.: att, då något lik efter Johan R. ej hittats, det så mycket mindre vore behörigen konstateradt, att han blifvit mördad, som ingifna bevis gjorde det sannolikt att han efteråt tagit värfning och dött i Helsingfors; att orsaken dertill, att hans flyttningsattest vore daterad så sent, som den

22 Februari, sannolikt vore den, att densamma reqvirerats först efteråt, då han var i beråd att inträda i krigstjenst, och icke utfåtts innan han från Helsingfors tillsändt sin husbonde, Herman Kankimäki, betalning för den skuld, han hade till denne; att identiteten af den i sjöekipaget inskrifne och Johan R. borde kunna styrkas genom införskaffande af hans signalement och genom än lefvande kamrater samt genom det, sannolikt af prestmannèn Forsman förfalskade och sedermera till militären inlemnade resepass, hvarmed han till Helsingfors ankommit; att för öfrigt bevisningen i målet utgjordes dels af lättrogna personers berättelser, icke om hvad de sjelfve sett, utan om hvad de af andre hört, hvilka berättelser dessutom motsades af den omständigheten att, ehuru det förmenta mordet begåtts midt i natten och således i mörkret, berättarene dock påstått sig hafva på afstånd åsett detsamma, dels af Herman H:s och Herman S:s antingen af ungdomligt öfvermod eller, i förtrytelse och i medvetande om oskuld fälda yttranden, som ej borde ega vitsord härutinnan; derå målet af Hofrätten återförvisades och ransakningen ånyo upptogs med kronolänsmannen i Wirdois K. Gelander, i egenskap af biträdande länsman i Alavo, såsom åklagare efter det vice länsmannen Aspholm bortflyttat.

Derunder införskaffades från sjöekipaget de handlingar, som om Johan Esaiasson funnos att tillgå, nämligen:

1:o flyttningsattesten lydande:

"Drengen Johan Esaiasson Kankimäki, född $^{17}/_{6}$ år 1833 uti Etseri församling, kom år 1853 ifrån födelseorten, flyttar nu till Finska Sjö-Ekipagets Församling i Helsingfors, läser i bok — — — — — . Attesteras, Pihlajavesi den 22 Februari 1854. Osk. Wilh. Forsman.

Filos. Mag. et kapellan i Pihlajavesi församling", hvilken attest var försedd med bl. a. följande anteckningar: "2. Comp. 253. Pelander N:o 141". "Ingifven den $18^{7}/_{IV}54$"; och

2:o utdrag ur sjöekipagets mönsterrullor, som innehöll, utom de förr meddelade uppgifterna om födelse- och dödsdag, den senare upptagen till d. 11 Sept. 1853, att i fråga varande person, här benämnd blott Johan Pelander, införts

i nummer den $^{16}/_{3}$1854 och varit 2 arschin 4 verschok*) lång, men inga vidare upplysningar om hans utseende; samt

3:o ett utdrag ur förteckningen öfver de medel, som aflidne soldater vid finska sjöekipaget lemnat efter sig, utvisande att Johan Pelander, N:o 141, efterlemnat 1 rubel 51 kopek. Några andra orginala handlingar än flyttningsattesten funnos ej.

Med anledning af åklagarens förmodan att en Matts Abbor i Helsingfors uppträdt såsom Johan R. vittnade: Bonden *Matts Paavola,* åberopad af Herman H., att för minst tjugu år sedan en person vid namn Matts Åhvenlampi eller Abbor hemma från antingen Lehtimäki eller Alajärvi uppgifvit sig hafva tjenat å Salmi hemman och låtit värfva sig till krigstjenst vid Åbo grenadierskarpskyttebataljon; hvarutom vittnet uppgaf sig hafva flere gånger hört Herman S. i lifstiden tala om Johan R:s afdagatagande och att han sjelf varit delaktig deri, ehuru vittnet alltid tagit dessa uppgifter såsom skämt; — Torparen *Alexander Korpi:* att år 1856 en Matts Mattsson Ahvenlampi eller Abbor, som tjenat såsom dräng i Alavo och varit hemma från Lehtimäki församling, samtidigt med vittnet tagit värfning vid Åbo grenadierskarpskyttebataljon, der han burit namnet Hök; samt *Henrik Puutanen*, som ock tjenat vid Åbo grenadierskarpskyttebataljon samtidigt med Alexander Korpi och Matts Abbor: att den sistnämnde förut torde varit dräng å Hallila hemman i Alavo by.

Angående skelettet förklarade

Epeditionsfogden *Westerstrand*, utan ed, det han icke kunde minnas att han skulle, såsom doktor Feodoroffs intyg innehölle, förevisat ofvannämnda skelett, hvilket W. ej visste sig hafva sett.

Då åklagaren uttalade den förmodan att skelettet framvisats af W:s son, för tiden biträdande länsmannen

Teofilus Westerstrand hördes äfven denne och uppgaf sig hafva antingen samma dag skelettet hittats, eller dagen derefter, å Härkönen hemman besett detsamma, men numera icke erinra sig dess beskaffenhet eller om han anmodat doktor

---

*) 2 arschin 4 verschok = 5 fot $4\frac{3}{4}$ tum i verkmått.

F. att taga nämnda skelett i skärskådande. Samtliga ben skulle sedermera blifvit hopsamlade i en låda, som lagts under ett uthus hos å Härkönen hemmans mark bosatte Henrik Perälä (sid. 169).

Då åklagaren, åtföljd af nämndemannen Härkönen, besökt Perälä men ej funnit benen, hade denne uppgifvit att de redan förr än ransakningen påbegynts blifvit skingrade äfvensom att skallen, då skelettet först öfverkommits, varit remnad i stycken, som fallit åtskils när Perälä med sin fot stött till densamma.

Doktor Feodoroff hade åter tillsändt Häradsrättens ordförande ett bevis innehållande hufvudsakligen: "att någon noggrannare undersökning icke anställdes af mig emedan Kronolänsmannen G. Westerstrand uppgaf, det skäl icke förefanns att misstänka något brott; att benen af mig då ansågos kunna vara rester från sednaste finska krig eller åtminstone flere tiotal år gamla, emedan förvandlingen försiggår mycket långsamt i torr jord; men att, om utredas kan, det kroppen undergått en viss grad af förruttnelse innan den nedgräfdes, förvandlingen antagligen försiggått hastigare, och benen kunna då vara af mycket yngre datum."

På begäran af Doktor Feodoroff hördes angående dennes uppgift att Exp.fogden Gustaf Westerstrand förevisat skelettet: *Johan Härkönen*, som uppgaf att han ville påminna sig att bemälde W. varit tillstädes efter det skelettet hittats och besett detsamma äfvensom att Doktor F. då närvarit; och *Henrik Perälä*, hvilken berättade: att antingen samma dag skelettet funnits, eller dagen derpå, hans sedermera aflidna hustru, seende ut från fenstret, uppgifvit att Expeditionsfogden Gustaf W. och Doktor F. hållit på att tillsammans undersöka skelettet; och ville Perälä dessutom minnas att han sjelf tittat ut och sett bemälde herrar stå tillsammans på det ställe, der skelettet legat.

Lisa Hyyppä, ånyo hörd på Herman H:s begäran, tillade till sin förra berättelse (sid. 176) att det varit hon, som först af alla varsnat skelettet; att detsamma icke varit helt utan utgjorts af enskilda lösa menniskoben, som varit svarta och murkna af ålder samt befunnit sig, icke i jordvallen

närmast potatiskällaren, utan åtminstone par famnar åt sidan från densamma; samt att hon af äldre numera aflidna personer hört omtalas, att under 1808 års krig i slaget vid Alavo fallne ryssar blifvit i stor mängd begrafne i den skogsbacke, der berörda potatiskällare finnes. Förehållen olikheten mellan dessa hennes uppgifter och de af öfriga afgifna angående skelettets utseende och läge, sade sig Lisa H. icke våga bestämdt vidhålla att icke någon annan person före henne möjligen påträffat skelettet och flyttat detsamma från dess ursprungliga läge.

Inhyseskarlen *Jöran Pellos*, som 1870 tjenat såsom dräng hos Nämndemannen Härkönen, vittnade att det varit han, som, vid släpning af mylla, till först af alla stött på nedre extremiteterna af skelettet och derefter genom gräfning blottat detsamma i dess helhet. Det hade legat inbäddadt i den mull, som uppkastats då potatiskällaren i tiden gräfts, varit fullkomligt helt och legat med hufvudet tätt intill ena väggen af källaren samt med den öfriga kroppen nästan rakt utåt. Äfven skallen hade varit hel, och under densamma spår synts efter multnade hår, hvilkas färg vittnet dock ej kunnat urskilja. Benen hade icke varit murkna och svarta, såsom Lisa Hyyppä sagt, utan fasta och till färgen ljusgråa. Genast efter fyndet hade fråga uppstått att skelettet möjligen utgjorde qvarlefvor efter Johan R.

Bonden *Herman Kankimäki*, inkallad på Herman H:s begäran, berättade: att Johan R. år 1853 innehaft drängtjenst hos vittnet och flere skilda gånger yttrat afsigt att taga värfning, ehuru vittnet tagit dessa yttranden såsom skämt och derföre städslat honom äfven till påföljande legoår; att Johan R. emellertid med vittnets lof, och efter att hafva i sitt ställe satt torparen Abram Koukkumäki i tjensten, med egen häst begifvit sig till Jyväskylä höstmarknad 1853, utan att han då yttrat afsigt att taga värfning; att Koukkumäki, då han ej aflösts af Johan R., gått ur vittnets tjenst; att en sedermera afliden broder till vittnet, hvilken samtidigt varit rest till Jyväskylä, efteråt omtalat, att Johan R:s häst en natt under deras vistelse i Jyväskylä försvunnit men att Johan R. på hemvägen befunnits inneha en annan god

och yster häst, som Johan R. enligt brodrens förmodan stulit å marknaden; att vittnet någon dag under vintern 1853—54 erhållit kallelse af d. v. kapellanen i Pihlajavesi, numera kyrkoherden i Storkyro Oskar Wilhelm Forsman, som uppgifvit att till honom ankommit ett bref från Helsingfors innehållande fyra rubel, de der skulle tillställas vittnet och utgöra den städsel, Johan R. fått af vittnet emottaga; att vittnet ej kunde säga huruvida berörda bref varit skrifvet i Johan Rajalas namn eller af hvem det varit författadt, men att kapellanen Forsman, då vittnet betviflat att brefvet anländt från Helsingfors, försäkrat att så vore fallet; att berörda tid vittnet veterligen någon person från Pihlajavesi församling icke varit anstäld i krigstjenst; att derstädes bosatte bonden Abram Pöytäkangas någon tid efteråt för vittnet omtalat sig hafva under en resa sett Johan R. i Helsingfors, utan att Pöytäkangas närmare redogjort derför eller vittnet, som ansett Johan R. för en slarf, brytt sig om att närmare efterfråga honom; samt, med anledning af Herman H:s uppgifter i skriften till Hofrätten, att Johan R. icke stått i skuld till vittnet, och att vittnet förty icke heller satt sig emot utfärdande af flyttningsattest, om hvars uttagande vittnet ock saknade all kännedom.

Kyrkoherden *Forsman* meddelade skriftligen att han icke mera kunde erinra sig någonting om ett sådant bref, som det omvittnade.

Ofvanbemälde Kankimäkis syster Bondehustrun *Wilhelmina Ollikainen*, åberopad af Herman H.: från sin ofvannämnda Jyväskylä resa hade Johan R. återvändt i sällskap med vittnet m. fl., men under vägen skilt sig från de öfrige för att, såsom vittnet ville minnas, besöka sitt hem i Etseri, utan att vittnet hört honom yttra afsigt att lemna sin tjenst å Kankimäki, der han emellertid sedermera icke varit synlig. Något år derefter, enligt hvad vittnet ville minnas efter det ransakningen om Johan R:s försvinnande redan afslutats, hade d. v. kapellanen i Pihlajavesi Forsman skickat bud till vittnets broder derom, att till Forsman anländt ett bref innehållande Johan R:s städsel för legoåret 1853—54, och hade omslaget, som vittnet sedermera sett, haft flere si-

gill med bilden af en örn. Underrättadt om att brodren uppgifvit tiden för brefvets ankomst till första vintern efter försvinnandet, medgaf vittnet, att brodrens uppgift nog kunde vara riktig. I öfrigt påstod vittnet att Johan R. varit af ungefär samma längd som hans broder målseganden.

Postdirektionen meddelade, på fråga huruvida under tiden från den 1 Oktober 1853 till samma tid 1854 något rekommenderadt bref, innehållande fyra rubel silfver och adresseradt till kapellanen Forsman, blifvit å Helsingfors postkontor inlemnadt, att något sådant bref icke funnes i kontorets förteckningar öfver afgångna rekommenderade försändelser för sagda tid infördt.

Nyssnämnde *Abraham Koukkumäki* hade icke hört Johan R. uppgifva det han ämnade taga värfning, ej heller sett honom efter Jyväskylä resan. — Enligt hvad vittnet höll före, hade Johan R. ej varit längre, möjligen kortare än brodren Alexander.

Abraham Pöytäkangas bestred på det bestämdaste att han skulle uppgifvit sig hafva, såsom Kankimäki vittnat, sett Johan R. i Helsingfors. Deremot hade Herman H. sökt förmå vittnet att inställa sig för rätta och aflägga vittnesmål derom att han sammanträffat med Johan R.; inlemnade Abraham P. nu ett honom tillhandakommet bref, lydande i öfversättning sålunda:

„Gode vän Abraham Pöytäkangas i Pihlajavesi, härmedels beder jag om underrättelse om den dräng på Kankimäki, om Ni sett honom i Helsingfors vid militären, för hvars mördande man ansatte mig 1854, och hans namn var Johan Esaiasson eller Rajala, jag påminner mig hafva hört att Ni skullen hafva råkat honom under ett besök derstädes de följande åren antingen 1856 eller 57 eller 54, och nu börjar man ånyo ansätta mig, så haf nu godheten gifva mig underrättelse om denna sak, jag skulle önska visa min oskuld i saken (siitä ihteni selvittää), jag skulle önska Eder till vittne deröfver om Ni skullen hafva sett honom der, nog skolen I genast få omkostnaderna ersatta, han var 1853 dräng hos Herman Kankimäki och försvann samt gick i krigstjenst, här-

om anhåller med vänskap och aktning mot betalning i största hast Etseri den 4 Mars 1876.

Bonden Herman Kollin Savola.*)

Haf godheten skicka bref, saken är gammal, försök draga Eder saken till minnes så att upplysning måtte vinnas".

Herman H. bestred att han sökt förmå vittnet till afläggande af falskt vittnesmål, utan hade han kommit att skrifva brefvet af orsak att han hört Kankimäki omtala, det vittnet skulle träffat Johan R.

Bonden *Abram Heinämäki*, broder till Herman S., utan ed: var vid tilldragelsen i fråga 11 år gammal, hade sett Johan R. ligga utanför bodarne och hört någon af husfolket yttra den förmodan, att Johan R. derifrån begifvit sig upp till prestmannen Forsman i öfre våningen för att låta denne förfärdiga åt sig falska dokument. Förehållen osannolikheten af denna uppgift, enär Forsman varit i stugan, vidhöll Abram H. densamma under uppgift, att Herman H. och dennes kamrater tidigare på aftonen talat om att Johan R. ernade sig till Helsingfors i krigstjenst.

Torparen *Henrik Pitkäaho:* ungefär midnattstid emellan den 18 och 19 Sept. 1853 hade vittnet på återväg från ett besök, å landsvägen der inkörsvägen till Salmi hemman vidtager, från Salmi gården hört något rop eller ljud "som icke varit af kreatur".

Bondehustrun *Henrika Ketola:* par år efter ifrågakomna tilldragelse hade vittnet i trappuppgången till öfre våningen af åbyggnaden å Salmi mött Herman H., som på fråga sagt sig komma från författaren till sina skrifter ("kirjaini tekijä"). Efteråt hade vittnet erfarit att prestmannen Forsman bott i öfre våningen. Då vittnet derefter i sällskap med, utom andre, Herman H. och dennes sedermera blifna hustru på väg till kyrkan passerat bron öfver Salmi sund, hade Herman H. utan särskild anledning pekat ned i sundet och sagt: "der ligger Rajala Johan" och vidare till Josefinas fråga: "är det här den bron?" vidare yttrat "just här är stället."

Johan Saxberg (sid. 171) å nyo hörd tillade: att medan vittnet 1854 om hösten varit i arbete hos Expeditions-

*) Herman Hangola kallade sig äfven Kollin eller Savola.

fogden Westerstrand å Maunuksela hemman i Kuortane by, Herman H., Anders N. och Herman S., kommande från tinget, som förrättats i berörde by, infunnit sig å sagda hemman och på vittnets, under samtal med dem stälda fråga huru deras tingssak aflupit, svarat att ingen fara vore för handen emedan man velat hafva reda på Rajala Johans lik; och hade dervid någon af dem skämtande föreslagit de andre att till nästa sammanträde bära liket till tinget, men Herman S. ansett det vara förmonligast att smörja domarens stöflar med talgen af liket, då de på så sätt bäst komme ifrån saken. Följande vinter, efter det målet redan sista gången vid domstol förevarit, hade Herman S:s moder, då denne å Salmi hemman begynt tillreda mat för sig och vittnet, begynt gräla på sin son och derunder sagt: "om du ej bättrar dina seder, så kommer jag att yppa hvar Rajala Johan ligger; jag är den qvinna, som kan angifva saken", hvarefter hon tillagt "Hangola pojkarne färdas också här hvarje vecka, dem vill jag äfven visa detsamma som åt dig". Härtill hade Herman S. svarat att det intet betydde om man sloge ihjäl fast tio sådane, som Rajala Johan, och ordvexlingen hade slutat sålunda, att Herman S:s fader förebrått sin hustru för det hon i vittnens närvaro talade sådant om sin egen son, enär, om deraf blefve tingssak, det kunde gå sonen illa. I öfrigt hade Herman S. flere gånger i vittnets närvaro uttalat sin glädje öfver huru väl det vore tillstäldt, då folk tyckts tro, att Johan R. verkligen tagit värfning.

Några af Herman H. med anledning af andras intyganden påkallade vittnen afgåfvo: Bonden *Johan Nyyssönen:* att vittnet, ehuru närvarande vid af Gustaf Autio (sid. 173) omvittnade tillfälle, ej hört de yttranden han omtalat, men deremot hört Herman H., då Herman Rajala frågat om Herman H. verkligen köpt Johan R. af dennes moder, svara att han gjort så samt att han jemväl kunde köpa Herman Rajala af dennes moder; och hade den sistnämnde, såvidt vittnet fattat det, med frågan ej afsett annat än att reta Herman H.; — *Karl Hangola:* att vittnet så godt som hela tiden under Herman H:s af Karl Hannu (sid. 171) omvittnade vistelse i Helsingfors åtföljt Herman H., derunder äfven med denne besökt

Hannu, men ej hört någon sådan fråga förevara, som Hannu omtalat; erinrade sig dock icke om de enskildt samtalat; — *Wilhelmina Korsberg:* att Sanna Pajula (sid. 164) stundom plägade tala osanning och förty vore mindre att lita på, utan att vittnet dock ville påstå att hon efter aflagd vittnesed talat osanning; — *Jakob Korsberg:* (förut hörd, sid. 168) att Sanna Pajula vore känd för att i allmänhet fara fram med lögn och osanningar — i anledning hvaraf i protokollet antecknats att Sanna P. vore känd äfven af en del rättens ledamöter, men ej från den ofördelaktiga sida Korsberg uppgifvit —; samt *Johan Ronu* (sid. 162): att Sanna Pajulas utsago om förebråelsen, som han skulle gjort sin fader, vore falsk och hennes uppgifter i allmänhet ej att lita på. Några nämnvärda skulder hade fadren aldrig haft.

Nämndemannen *Johan Ollikainen* hade år 1853, tjugufyra år gammal och fullvuxen, utkommen ur bastu jemte Johan R. anstält mätning af deras längd; och hade vittnet samt Johan R., hvilka begge varit oskodde, befunnits så fullkomligt lika långa, att de hvardera jemnt kunnat stå under bladet af den knif, som vid mätningen af den ene instuckits i väggen.

Då vittnet Ollikainen och målseganden i anledning häraf utan skodon mättes, befunnos de innehafva, vittnet en längd af fem fot nio tum, och målseganden fem fot sju tum.

Uppmärksamgjord på att Matrosen Pelander, enligt intyget från sjöekipaget jemfördt med Nämndemannen Ollikainens vittnesmål, varit vida kortare än Johan R., ville Herman H. hafva anmärkt att ett vittne ansett Johan R. hafva varit kortare än målseganden. Denne är enligt prestbevis född 1839.

Häradsrätten förklarade i utslag den 5 Juni 1877 utredt vara att Johan Rajala uppgifna natt blifvit å Salmi hemman afdagatagen och liket efter honom undanskaffadt, så att full säkerhet icke förefunnes, hvar detsamma slutligen dolts, äfvensom, jemte det utlåtande om Anders N. och Herman S., hvilka aflidit, förfölle, att Herman H. varit verksamt delaktig såväl i att afdagataga Johan R., som i undanskaffandet af hans lik; hvadan Häradsrätten, jemlikt 1 § 12 kap. M. B., dömde Herman H. att för sålunda begånget mord,

efter beredelse till döden, å rätteplats i gerningsorten halshuggas och steglas, vid hvilken utgång Herman H:s emot åklagare och målsegande väckta rekonventionstalan lemnades utan afseende.

Wasa Hofrätt, hvars pröfning utslaget underställdes, fann i utslag den 23 Juli 1877 väl skäl och omständigheter förekomma, som gjorde det sannolikt att Johan R. blifvit å uppgifna tid och ställe hemligen afdagatagen och hans lik derefter undandoldt, så att det ej kunnat igenfinnas, äfvensom att Herman H. varit i berörda mord delaktig, men emedan Herman H. dertill enständigt nekat och fullt bevis till hans öfvertygande saknades, honom icke kunna åt saken fällas, hvarföre Häradsrättens utslag härutinnan ändrades och Herman H. på fri fot ställdes.

Skiljaktig från Hofrättens pluralitet, som utgjordes af Assessorerne *Heikel* och *Stenbäck* samt Advokatfiskalen *Boucht* och Sekreteraren *Erlin*, var

Hofrättsrådet *Sandman*, som fann det vara genom ransakningen lagligen utredt, att, sedan Johan Rajala söndagen den 18 September 1853 å färd från Pihlajavesi kapell till Alavo by för att eftersöka en honom tillhörig, någon tid derförinnan i annan mans värjo lemnad kärra vikit in å Hangola hemman i Etseri församling och af Herman H:s der bosatte fader fått låna en kärra, Herman H. under förklaring att Johan R. olofligen tillegnat sig kärran, ännu samma dag, jemte Anders N. och Herman S. jagat efter Johan R. och, sedan de å Härköuen hemman i Alavo by upphunnit honom, med fullt våld bemäktigat sig hans person, fört honom till Salmi hemman och, enligt hvad af inlupna skäl och omständigheter vore sannolikt, såväl under färden som å ock Salmi misshandlat Johan R. så svåra, att han tillsatt lifvet, och derefter undangömt hans kropp så sorgfälligt, att densamma icke igenfunnits. Till följd deraf och då Herman H. till all brottslighet enständigt nekat och fullt bevis till hans öfvertygande att hafva afdagatagit Johan R. saknades, kunde han af Hofrättsrådet derutinnan icke åt saken fällas, hvaremot Herman H., för det han uppgifne dag, medan sabbaten varit inne, med våld bemäktigat sig Johan R:s person och för

honom till annan ort, af Hofrättsrådet ansågs förfallen till ansvar för bruten sabbat och edsöre och derföre af Hofrättsrådet med stöd af 6 § 3 kap. och 7 § 20 kap. M. B. samt kongl. förordn. den 20 Januari 1779 dömdes, för sabbatsbrottet att böta 10 daler med 19 mark 20 penni, samt för brutet edsöre att hållas ett år till straffarbete i straffanstalten invid Tavastehus stad och dertill böta 100 daler med 192 mark, hvarjemte utlåtande meddelades om böternas fördelning och förvandling.

Sedan underd. besvär öfver Hofrättens utslag anförts, afgjordes målet i *Senatens Justitiedepartement* den 15 Maj 1878 af Senatorerne *Dahl*, *Brunou*, *Gejtel*, *Forsman* och *Ehrström*, hvarvid Senaten fann lagligen utredt vara att sedan Johan R. den 18 September 1853 å färd till Alavo by fått å Hangola hemman i Etseri socken af Herman H:s der då bosatte fader låna en kärra, Herman H., under påstående att Johan R. hade olofligen tillegnat sig kärran, samma dag jemte Anders N. och Herman S. eftersatt Johan R. och, efter det de å Härkönen hemman upphunnit Johan R. och våld å honom derstädes öfvergått, förmått Johan R. att åtfölja dem samt efter upprepad våldsam medfart i en vilja och gerning fört honom till Salmi hemman och med förständigan, att Johan R. vore deras fånge, der qvarhållit honom emot hans vilja, äfvensom Herman H. vara med mer än halft bevis besvärad och i det närmaste förvunnen att hafva under natten derefter å Salmi i en vilja och gerning med Anders N. och Herman S., efter förut fattadt uppsåt att döda, misshandlat Johan R. så svåra, att han deraf genast tillsatt lifvet; dock som Herman H. till dråpet enständigt nekat, och fullt bevis till hans öfvertygande derom saknades, vardt saken i denna del af Senaten lemnad till framtiden, då den kunde uppenbar varda, hvaremot Herman H. för omförmälda honom nu till last tagna brott emot Johan R:s frihet, jemlikt 7 § 20 kap. M. B. och kongl. förordn. 20 Januari 1779, dömdes till tukthusarbete i ett år och att derjemte böta 100 daler med 192 mark, till utsatt fördelning, eller vid bristande tillgång till böternas gäldande i stället hållas i tukthus fyra månader utöfver året.

13.

Skilnad i trolofning på grund af 2 mom. 5 § 4 kap. G. B. — Kan i dylikt fall beloppet af fordrad skadeersättning bestämmas genom domstols pröfning eller måste detsamma af den fordrande parten styrkas?

Vid Rådstufvurättens i Björneborg sammanträde den 30 April 1875 yrkade Garfvaredottren Olga Florentina Kumlin, efter Handlanden i Tavastehus Karl Oskar Grönholm ågången stämning, att emedan Handlanden Grönholm, med hvilken hon trolofvat sig och i början af nämnda år blifvit tre gånger till äktenskap förelyst, sedermera vägrat att med viggsel fullborda sagda äktenskap, Handlanden Grönholm måtte dertill förpligtas eller ock den parterne emellan ingångna fästningen upplösas samt Grönholm ej mindre förbjudas att med annan bygga äktenskap, innan Olga Florentina Kumlin blifvit gift, än åläggas att i godtgörelse för den skada och skymf, som genom Grönholms omförmälda förfarande Olga Florentina Kumlin tillskyndats, till henne utgifva minst tiotusen mark.

I saken hörd, erkände Handlanden Grönholm, att han trolofvat sig med Olga Florentina Kumlin och blifvit till äktenskap med henne förelyst, men påstod, att han numera ångrat nämnda förbindelse och icke på något vilkor önskade blifva med henne sammanvigd, samt förklarade sig derföre villig att upplösa fästningen, hvaremot Grönholm ansåg något afseende ej böra fästas vid Olga Florentina Kumlins i öfrigt väckta anspråk.

Genom utslag, som ofvannämnda dag afkunnades, utlät sig *Rådstufvurätten:* att alldenstund Olga Florentina Kumlin och Handlanden Grönholm förklarat sig villige att upplösa den emellan dem ingångna trolofningen och de ej heller med hvarandra haft köttsligt umgänge, fördenskull pröfvade Rådstufvurätten, med stöd af 4 och 5 §§ 4 kap. G. B., rättvist upphäfva omordade förbindelse samt ålägga Handlanden Grönholm att i fordradt afseende till Olga Florentina Kum-

lin utgifva ettusen mark; dock borde parterne hos Domkapitlet i Åbo utverka sig behörigt skiljobref.

Emot detta utslag vädjade hvardera parten till Åbo Hofrätt, Olga Florentina Kumlin under upprepande af sina i Rådstufvurätten framstälda anspråk och Handlanden Grönholm med framhållande att Olga Florentina Kumlin icke ens uppgifvit, än mindre styrkt i hvilket afseende hennes goda namn och rykte genom fästningens återgång komme att lida eller att någon skada för henne derigenom skulle uppstå.

Hofrätten gaf dom i saken den 18 December 1875; och emedan Handlanden Grönholm icke visat något skäl för sin vägran att låta sig med Olga Florentina Kumlin sammanviga, blef Rådstufvurättens motvädjade utslag i anledning af Olga Florentina Kumlins vadetalan sålunda ändradt, att Handlanden Grönholm, jemlikt senare mom. i 5 § 4 kap. G. B., förbjöds att, sålänge Olga Florentina Kumlin ej vore förlikt, ingå äktenskap med någon annan; hvaremot och alldenstund Olga Florentina Kumlin icke styrkt beloppet af den skada henne genom Handlanden Grönholms omförmälda beteende tillskyndats eller att Olga Florentina Kumlin dymedels skulle lidit något slags skymf, berörda utslag, på grund af Handlanden Grönholms fullföljda vad, i nästsagde del upphäfdes och Olga Florentina Kumlins anspråk på godtgörelse för slik skymf och skada för tillfället underkändes. För öfrigt eller såvidt den parterne emellan ingångna fästning blifvit upphäfven samt angående deras skyldighet att hos Domkapitlet för sig utverka skiljobref, i hvilka delar skäl till rättelse i Rådstufvurättens utslag ej förebragts, komme dervid att bero.

Olga Florentina Kumlin nedsatte revisionsskilling och underställde saken H. K. M:ts pröfning anförande dervid bland annat, hurusom det måste anses ligga i sakens natur att hon genom trolofningens brytande lidit skada, enär hon i anledning af densamma haft stora utgifter för utstyrsel m. m. samt Grönholm genom sitt beteende icke allenast blottstält henne för en obehaglig uppmärksamhet och vållat att hennes slägtingar dragit sig från umgänget med henne, utan

ock förstört hennes framtid och beröfvat henne utsigt att erhålla ett eget hem.

Då målet den 9 Februari 1877 föredrogs i *Senatens Justitie-departement*, funno dess fleste närvarande ledamöter, Senatorerne *Brunou, Lönnblad, Sederholm* och *Forsman*, Olga Florentina Kumlin icke hafva anfört skäl till vidare ändring i Hofrättens dom, än att Handlanden Grönholm ålades att i ersättning för den skada och skymf, Olga Florentina Kumlin genom Grönholms omförmälda förfarande tillskyndats, till henne utgifva tvåtusen mark; och läto bemälde Senatorer vid sagde dom i öfrigt förblifva.

Senatorn *Dahl* ansåg Olga Florentina Kumlin icke hafva förebragt skäl till annan ändring i Hofrättens dom än att Senatorn i omförmäldt afseende tillerkände henne en ersättning af ettusen mark.

Senatorn *Gejtel* ansåg Olga Florentina Kumlin icke hafva förebragt skäl till vinnande af någon ändring i Hofrättens dom hvarvid Senatorn förty för sin del ville låta bero.

Juridiska Föreningens årsmöte

den 26 Oktober 1878

öppnades af ordföranden i Centralbestyrelsen, Professorn *Robert Montgomery* med uppläsande af följande

Årsberättelse:

Då Juridiska föreningen nu åter samlats för att emottaga redogörelse för ett tillända gånget år af dess tillvaro och verksamhet, har Centralbestyrelsen tillfredsställelsen att kunna anmäla det åtminstone de löpande göromålen, hvilka under största delen af sistlidne år hvad centralafdelningen vidkommer måste afbrytas i följd deraf att landtdagsarbetet helt och hållet upptog så många medlemmars af afdelningen tid och arbetskraft, under detta år kunnat åter vidtaga samt vid denna liksom utan tvifvel ock vid filialafdelningarna fortgått i vanlig ordning. Sålunda hafva under året inom centralafdelningen såväl de i årsprogrammet 1876—1877 intagna frågor, hvilka icke kunnat blifva föremål för handläggning under nästlidne år, som ock de i 1878 års program framställda blifvit diskuterade och besvarade; och komma svaren, hvaribland de som hänföra sig till förstnämnda program ej blifvit i de dagliga tidningarne meddelade, att så snart äfven samtliga filialafdelningars yttrande i frågorna inkommit till centralbestyrelsen genom tidskriften bringas till en för dylika ämnen intresserad allmänhets kännedom. Hittills hafva protokoll öfver förhandlingarne i anledning af programmet för 1876—77 ingått från filialafdelningarne i Wasa och Wiborg, men saknas liksom ock protokollet för 1875—76 från Åbo, och hvad öfverläggningsämnena för 1878 beträffar, synes icke inom någon filialafdelning diskussionen

hunnit så tidigt afslutas, att protokoll deröfver ännu kunnat centralbestyrelsen tillhandahållas.

Ehuru det varit centralbestyrelsens lifligaste önskan att äfven i fråga om utgifvandet af föreningens tidskrift fullgöra sitt uppdrag samt att om möjligt afhjelpa det oegentliga förhållande, som under några föregående år egt rum, att en årgång icke hunnit afslutas förrän långt in på året efter det som på titelbladet upptagits, har detta icke stått i centralbestyrelsens makt af den enkla men tillika obetvingliga orsak att lediga arbetskrafter saknats. Dessa krafter hafva också lidit ett svårt afbräck derigenom att den man, som under en längre tid nitiskt arbetat i redaktionen och under närmast föregående år egentligen handhaft densamma, vice häradshöfdingen Juriskandidaten Robert Hermanson för innevarande år afsagt sig uppdraget samt vistats utomlands för vetenskapliga studier. Efter senaste årsmöte hafva derföre endast tvenne häften utkommit, nemligen 2:dra och 3:dje häftet af årgången 1877, det förra ombesörjdt af Juriskandidaten Hermanson före hans afresa, det andra dels af honom och dels af Juriskandidaten H. Borenius, som benäget åtagit sig detta uppdrag. Bidrag till dessa häften hafva lemnats af Hofrättsrådet *G. Gummerus*, Häradshöfdingen Hofrättsassessorn *F. Forsström*, Juriskandidaten *E. Furuhjelm* och Vicehäradshöfdingen *G. J. Sourander*. Ett tredje häfte är under tryckning och torde inom kort utkomma. Men dermed är då endast årgången 1877 fullbordad. Att under de få veckor, som af innevarande år ännu återstå, föranstalta en hel årgång eller ens någon större del deraf torde icke låta sig göra. Åtminstone ser centralbestyrelsen icke någon dager dertill. Vid sådant förhållande och då det ur många synpunkter vore önskligt att tidskriften framdeles ej blott utkomme under det år, för hvilket prenumeration egt rum, utan ock på förutbestämda tider af året, anser centralbestyrelsen sig böra till föreningens bepröfvande framställa det förslag att, derest för nästa år en ansvarig redaktion kan för tidskriften åstadkommas, denna årgång med någon förstärkning af nuvarande arktalet skulle till prenumeration utbjudas såsom årgången 1878—1879, för att tillika utmärka kon-

tinuiteten med föregående årgången samt utgifvas qvartalsvis, ett häfte i Mars, ett i Juni, ett i Sept. och det sista i December. Denna anordning skulle möjliggöras deraf att någon prenumeration på årgången 1878 icke ännu emottagits och kan så mycket hellre ifrågasättas, som ett vid senaste årsmöte väckt och af samtliga filialafdelningarna enhälligt understödt förslag att mot förhöjd ledamotsafgift af 8 mark till föreningens allmänna kassa tillerkänna hvarje medlem af föreningen, i denna hans egenskap, rätt till prenumerationssedel å löpande årgång af tidskriften, hvaremot prenumerationsafgiften för utom föreningen stående abonnenter blefve densamma som förut, nu till årsmötets afgörande föreligger. Ty om sådant beslut af föreningen fattas är det klart att utgifningen måste regelbundet upprätthållas och icke kan från det ena året skjutas in på det andra.

Föreningens medlemmar äro för närvarande till antalet 227, nemligen i centralafdelningen 90, i Åbo filialafdelning 59, i Wasa 41, i Wiborgs filialafdelning 37. Totalantalet har alltså blifvit detsamma, som under näst föregående år, dock sålunda att centralafdelningen erhållit en förstärkning af 3 medlemmar som motsvaras af en förminskning inom Wasa och Wiborgs filialafdelningar.

Filialafdelningarnas bestyrelser hafva utgjorts, i Åbo af Herr Hofrättsrådet, numera Vicepresidenten *Herman Ithimæus* ordförande, Hofrättsråden *Gregorius Gummerus*, *Otto Ferdinand Trapp* och *Gustaf Richard Idestam* samt Advokatfiskalen *Axel Grönvik* ledamöter, äfvensom Hofrättsrådet *Johan Erik Stadigh* skattmästare, och Hofrättsnotarien *Hjalmar Serenius*, sekreterare; i Wasa af Hofrättsassessorerne *Ernst Wilh. Tegengren*, ordförande, *John Edvard Heikel*, skattmästare och *Johan Josef Stenbäck*, sekreterare; i Wiborg af Lagmannen *Anders Israel Cajander*, ordförande, Hofrättsrådet *Sune Birger Johan Björkstén*, Hofrättsassessorn *Ludvig Gustaf Leonhard Clouberg*, sekreterare och skattmästare, samt Hofrättsrådet *Nils Konstantin Hornborg*, suppleant i bestyrelsen.

Äfven under detta år har döden gjort sin skörd inom föreningens krets samt träffat flere bland dem som ända från

föreningens stiftelse tillhört densamma. Främst på denna dödslista hafva vi att anteckna Prokuratorn *Pehr Petersons* namn. Under en lång embetsmannabana, som från Åbo Hofrätt efterhand ledde till en ledamotsplats i Justitie-Departementet och derefter till prokuratorsembetet, hade framlidne prokuratorn Peterson vunnit ett högt anseende för grundlig och säker insigt, skarpsinne och embetsmannaskicklighet. I lagberedningsarbetet till 1863—64 års landtdag deltog han i följd af sin ställning på ett framstående sätt, och lärer äfven dervid hans mångsidiga domareerfarenhet och erkända redaktionstalent ländt saken till fromma. Framtiden är det förbehållet att belysa den ställning d. v. Senatorn Peterson intog i de konstitutionella konflikterna under början af 1860 talet liksom sedan på sin vigtiga och betydelsefulla post såsom innehafvare af prokuratorsembetet. Kommen till pensionsåldern och några år derutöfver drog han sig tillbaka till privatlifvets lugn år 1870, samt afled härstädes den 19 sistlidne Juni. Att den bortgångne icke var främmande för den rörelse bland Finlands jurister, som föranledde Juridiska föreningens bildande, har här vid ett föregående årsmöte konstaterats.

Mindre inflytelserik var väl den ställning, som i tiden intagits af Vicepresidenterne *Gustaf Carp* och *Otto Fabian Nimrod Granfelt*, Hofrättsråden *Hjalmar Adlerstjerna* och *Felix Feodor Mechelin* samt Hofrättssekreteraren *Reinhold Hällström*, hvilka resp. tillhört filialafdelningarne i Wasa, Åbo och Wiborg från tidpunkten för deras bildande. Men eftermälets art beror också icke af den yttre ställningen samt torde om enhvar af dem, om ock med olika uppskattning af deras själsgåfvor, utfalla så att de genom upplyst insigt, redbarhet och samvetsgrann pligtuppfyllelse till heder för landets domarekår handhaft sina ansvarsfulla embeten. Om enhvar af dem gäller ock att deras verksamhet nästan uteslutande egnats åt lagskipningen inom de öfverdomstolar, uti hvilka de efter afslutade universitetsstudier och den första praktiska utbildningen vid underdomstolar i yngre år vunno inträde, och inom hvilka de efterhand befordrats till de platser, som de vid frånfället innehade. Vicepresidenten Gran-

felt deltog dock äfven med varmt intresse såsom ledamot af Ridderskapet och Adeln samt ständernas lagutskott uti 1863 —64 års landtdag och Hofrättsrådet Mechelin hade såsom notarie fungerat i Bondeståndet vid nyssnämnde landtdag samt var vid Finlands första kyrkomöte år 1876 ombud för Wiborgs Hofrätt. Vicepresidenten Carp afträdde från sitt embete någon tid före sin den 18 Nov. 1877 inträffade död. Vicepresidenten Granfelt, Hofrättsråden Adlerstjerna och Mechelin samt Hofrättssekreteraren Hällström träffades deremot af döden midt i sin verksamhet, qvarlemnande hvar i sin krets saknad och ett aktadt minne. Med aktning och erkännande för hvad de inom sin trängre krets verkat må här slutligen ock nämnas trenne andra medlemmar af vår förening. hvilka med döden afgått, nemligen Häradshöfdingen i Halikko domsaga Protokollssekreteraren *W. Rotkirch*, Sekreteraren i Krigskommissariatet *H. G. Crohns* samt Advokatfiskalen *Oskar Martin.*

Enligt föreningens stadgar tillkommer rätt att i föreningen vinna inträde ej blott idkare af lagfarenhet utan äfven öfrige för rättsvetenskap och rättegångsväsende intresserade medborgare. Begagnande sig häraf inträdde redan under första året af filialafdelningens i Åbo tillvaro förlagsbokhandlanden Johan Wilhelm Lilja i densamma och ehuru Liljas verksamhet icke direkte egnades de syftemål, som föreningen i sin ringa mån söker befrämja, samt derföre här icke kan blifva föremål för bedömmande, är han dock värd att äfven i denna krets minnas för sitt lefvande medborgerliga intresse och sin varma känsla för sanning och rätt.

Juridiska föreningen har i afseende å utbyte af publikationer fortsatt sina förbindelser med die Juristische Gesellschaft zu Berlin och utgifvaren af "Tidskrift för lagstiftning. lagskipning och förvaltning" samt från Kristiania universitet såsom förut fått sig tillsända dersammastädes utkomna rättsvetenskapliga skrifter. På uppmaning, ställd till ordföranden, från die Ungarische Akademie der Wissenschaften, som till år 1871 synes blifvit i hågkommen med exemplar af föreningens tidskrift, men derefter varit i saknad deraf, hafva de följande årgångarne på föreningens bekostnad öf-

versändts till nämnde Akademie genom firman Brockhaus i Leipzig.

Föreningens allmänna kassa egde enligt till årsmötet den 27 Oktober 1877 ingifven redovisning en behållning af 5,828 mark 27 p:i, hvari icke ingick det belopp som under redogörelseåret 1876—77 influtit för försålda exemplar af äldre årgångar af tidskriften. Utgifterna under sistförflutna år hafva utgjort 1,580 mark 2 penni, deraf 1,521 m. 17 p:i för tidskriften. I ledamotsafgifter hafva influtit 868 mark, samt för äldre årgångar af tidskriften under detta och föregående år 418 mark, 50 p:i, hvarföre balanserade behållningen till nästkommande år utgör 5,651 mark 51 p:i.

Den vid senaste årsmöte väckta frågan om anställande af ett allmänt finskt juristmöte under nästkommande år föranledde då icke något beslut, utan öfverlemnades åt centralbestyrelsen att taga densamma i öfvervägande samt att söka inhemta de åsigter såväl om förslaget i allmänhet som särskildt om lämpligaste årstiden för ett dylikt möte, hvilka kunde vara rådande inom filialafdelningarna, från hvilka vid tillfället endast en medlem var tillstädes. På uppmaning af centralbestyrelsen hafva också samtliga filialafdelningar, enligt till centralbestyrelsen inkomna skrifvelser, vid hållna sammanträden diskuterat förslaget och enhälligt förordat det såsom egnadt, i händelse det verkstäldes, att i sin mån lifva intresset för en samverksamhet bland landets jurister. I fråga om tiden för mötets anställande har skiljaktighet i meningar visat sig emellan afdelningarna, i det att den i Åbo ansett dagarne emellan 20 och 25 Augusti, den i Wasa förra hälften af Augusti månad, dock icke senare än den 15 Augusti, samt afdelningen i Wiborg tiden emellan den 1 och 10 Juni lämpligast, hvarvid förstnämnda afdelningar såsom motiverande deras förslag särskildt framhållit den af dem förordade årstidens lämplighet för Häradsrätternas ordförande. I det centralbestyrelsen nu med dessa upplysningar öfverlemnar frågan till föreningens afgörande, har centralbestyrelsen ansett sig också för sin del böra tillstyrka förslaget, dock under förutsättning att ett allmännare intresse äfven här på orten för saken finnes och någon redobogenhet att egna tid

och arbete för dertill nödiga förberedelser. Uppenbart är nemligen att för sagda ändamål en samverkan af flere medlemmar af centralafdelningen, än som vid de vanliga mötena plägat komma tillstädes, är nödvändig. Den tanke på gagneligheten af ett meningsutbyte emellan lagfarenhetens målsmän i landets olika delar, som ligger till grund för förslaget, har för öfrigt redan i Juridiska föreningens stadgar fått ett uttryck, i det att dessa förutsätta att vid årsmötena äfven medlemmar af filialafdelningarne skulle vara tillstädes samt att de inom afdelningarne diskuterade frågor då skulle göras till föremål för en gemensam och slutlig pröfning, hvars resultat sedan skulle utgöra uttryck för föreningens eller dess pluralitets mening i ämnena. Denna anordning har likväl befunnits opraktisk, då sällan någon eller mer än ett fåtal medlemmar af filialafdelningarne vid årsmötena kommit tillstädes. Måhända skulle ett allmänt möte, hvari deltagandet ej vore beroende af ledamotskap i föreningen och med alldelse enkom för desamma beredda frågor, utgöra en för antydda samverkan lämpligare form.

Helsingfors den 26 Oktober 1878.

Robert Montgomery.

Sedan årsberättelsen upplästs, framlades af Juriskandidaten *H. Borenius*, såsom föreningens skattmästare, den för det tilländagångna året uppgjorda redovisningen för föreningens allmänna kassa jemte dertill hörande verifikationer; och var innehållet af densamma följande:

Debet:		Fmk. pi.
Behållning enligt redovisningen för året 1876—1877		5,828: 27.
Inkomst under året:		
Ränta från Föreningsbanken för 1877	116: 76.	
Ledamotsafgifter för året:		
inom Centralafdelningen	332: —	
från Åbo	224: —	
„ Wasa	164: —	
„ Wiborg	148: —	
Transport	984: 76.	5,828: 27.

Transport	984: 76.	5,828: 27.
Inkomst för sålda exemplar af tidskriftens äldre årgångar	418: 50.	1,403: 26.
	Summa	7,231: 53.

Credit: *Fmk. pi.*

Utgift under redogörelseåret:		
Tryckning af 1:sta, 2:dra och 3:dje häftena af tidskriften för 1877 . . .	1,057: 15.	
Häftning m. m. af 2:dra och 3:dje häftena	34: 25.	
Redaktionsarvode	400: —	
Diverse andra utgifter för tidskriften	29: 77.	
Tryckning och häftning af årsprogram	17: —	
Föreningens bibliotek	41: 85.	1,580: 2.
Behållning till 1878—79		5,651: 51.
	Summa	7,231: 53.

Till revisorer af räkenskaperna utsågos Vicehäradshöfdingen *Rudolf Elving* och Juriskandidaten *Th. Wegelius*, hvilka genast verkstälde revisionen och före mötets slut anmälte att redovisningen befunnits riktig.

Beträffande sättet och formen för föreningens verksamhet, beslöts att densamma skulle fortgå såsom hittills äfvensom att årsafgiften för ledamöterne skulle höjas till 8 mark, hvaremot de skulle erhålla en hvar ett exemplar af föreningens tidskrift under det löpande året utan att såsom hittills behöfva prenumerera på densamma.

Hufvudärendet utgjordes af den redan i årsberättelsen berörda frågan om allmänt finskt juristmöte under år 1879.

Enhälligt förenade sig samtlige närvarande om önskligheten af att ett sådant komme till stånd. Hufvudvigten ansågs dock ligga på att ett lämpligt program kunde uppgöras för detsammas förhandlingar. Att söka åvägabringa ett sådant och i öfrigt vidtaga nödiga förberedelseåtgärder uppdrogs åt föreningens blifvande centralbestyrelse, hvilken i sådant afseende egde att förstärka sig med personer, hvilkas medverkan för saken ansåges önskvärd. Skulle denna be-

styrelse lyckas uppgöra program och eljes bringa saken till utförande, skulle densamma utfärda inbjudning samt utsätta tid för mötet. Visade det sig deremot att hinder för planens förverkligande nästkommande år mötte, skulle sagda bestyrelse ega att uppskjuta saken till längre fram.

Vid *val af centralbestyrelse* för föreningen utsågs till ordförande Professorn *R. Montgomery* och till ledamöter Kanslirådet *A. Liljenstrand* och Professorn *L. Mechelin* samt Juriskandidaterne *W. Eneberg* och *H. Borenius*. Till suppleanter valdes Landssekreteraren *J. G. Sohlman* och Juriskandidaten *R. Hermanson*.

Slutligen höllos föredrag, af Professorn Mechelin om *Robert von Mohl* (infördt i första häftet af denna årgång sida 57) och af Professorn *Montgomery*, som lemnade en redogörelse för *Nordiska Juristmötet i Christiania 1878* (läses här längre fram).

Tredje nordiska juristmötet i Christiania år 1878.

Då medlemmarne af denna förening liksom Finlands jurister öfverhufvud varit inbjudne att deltaga i det tredje nordiska juristmötet, som den 28—30 sistlidne Augusti hölls i Norges hufvudstad, men blott alltför få landsmän begagnat sig af den förekommande välvilja, hvarom inbjudningen liksom emottagandet i Christiania vittnade samt äfven redogörelserna öfver mötet i de dagliga bladen varit nog knapphändiga, vågar jag hoppas att i denna krets några närmare upplysningar angående mötet och förhandlingarna dervid kunna göra anspråk på en stunds intresse.

Mötet hölls i Christiania universitets smakfulla men i akustiskt hänseende något olämpliga festsal, hvilken af det akademiska kollegiet blifvit ställd till bestyrelsens för mötet förfogande. Der infann sig kl. 10 f. m. den 28 Aug. en talrik och lysande samling. Deltagare i mötet, hvaraf dock icke så få endast låtit anteckna sig såsom medlemmar utan att personligen komma tillstädes, voro icke mindre än 728 personer. Närvarande voro 90 deltagare från Sverige, 4 från Finland, 61 från Danmark och 286 från Norge, således tillsammans 441 personer. Särskildt inbjudne hedersledamöter voro norske Statsministrarne Stang och Kjerulf samt en af den norska affärsverldens stormän Konsuln Tho. Joh. Heftye.

Bland deltagarene märktes för öfrigt en mängd framstående personligheter i de tre skandinaviska rikena, såsom från Danmark Justitieministern Nellemann, f. d. Justitieministrarne Geheimeetatsråderne Krieger och Klein, Redaktören Bille, Bankdirektören Ussing, från Sverige f. d. Statsråden Landshöfdingarne Adlercreutz och Bergström samt Presiden-

ten K. J. Berg, Justitierådet Rabe, Landshöfdingen Grefve Erik Sparre, bland norrmän flere medlemmar af norske Statsrådet, Justitiarius och ledamöterne i Norges höieste Ret m. fl. Rättsvetenskapen var representerad af flere lärare från universitetet i Upsala, Lund och Kjøbenhavn samt naturligtvis af samtlige medlemmar af Christiania juridiska fakultet.

Mötet öppnades af ordföranden i den norska bestyrelseafdelningen, Statsrådet Falsen, med ett tal, hvari erinrades om åtskilliga sedan föregående möte i Stockholm år 1875 vunna frukter af den nordiska juristföreningens verksamhet. Såsom en sådan framhölls ett af en kommission, sammansatt af medlemmar från de trenne rikena, utarbetadt *förslag till gemensam vexellag*, hvilket inom kort skulle komma att underställas lagstiftningsmakten i de resp. rikena för vidare bearbetning och utgjorde ett betydelsefullt steg för införande af rättslikhet i detta vigtiga ämne. Vidare hade i dagarne näst före mötet utkommit första häftet af *Nordisk Rets-encyklopædi*, innefattande familje- och arfsrätten, hvilket arbete jemväl frammanats af juristmötena och ledde sitt initiativ från det första bland dem. Äfven de nya lagarne i Sverige och Norge angående författarerätten vore i hufvudsak byggda på grunder, som vid det första juristmötet i Kjøbenhavn vunnit erkännande af denna församling. Med fullt skäl hade ytterligare kunnat nämnas prof. Aagesens år 1876 utgifna "Fortegnelse" öfver lagsamlingar, rättsliteratur m. m. i Danmark, Norge, Sverige och till en del Finland.

Efter det på bestyrelsens förslag till ordförande valts norske Statsministern Stang samt till viceordförande Presidenten Berg från Sverige och Geheimeetatsrådet Klein från Danmark, vidtogo omedelbart förhandlingarna.

De ämnen, som vid mötet hunno blifva föremål för öfverläggning och hvaröfver tryckta inledande uppsatser någon tid före mötet utdelats, voro följande fyra: *om Lægdommere* (icke rättskunnige domare) *i Straffesager*, framställd af Professorn vid Kjøbenhavns Universitet C. Goos; *om nogle ved Konnossementer forkommende Retsforhold*, väckt redan vid andra nordiska juristmötet i Stockholm 1875 genom en mot slutet af sagda möte utdelad brochyr af Professorn vid Kjø-

benhavns universitet A. Aagesen samt då ajournerad till förevarande möte, i hvilket afseende Professorn Aagesen nu hade författat en utförligare utläggning af läran om konnossementer samt ett förslag till lag i ämnet; *om Retsforholdet mellan Naboeiendomme* af Professorn vid Christiania universitet T. H. Aschehoug, som likaså till belysning af de principer, hvilka han ansåg såsom riktiga i ämnet, framlade ett fullständigt utarbetadt lagförslag deri, till hvilket Kontorschefen i danska justitieministeriet Økgaard författat en kritik, som under rubriken Bemerkninger utdelats bland mötets medlemmar; samt *om Handelsdomstolar* af Revisionssekreteraren och Byråchefen Ludvig Annerstedt, förut professor vid universitetet i Upsala.

Dessutom var till detta möte från nästföregående möte i Stockholm hänvisad en af Landshöfdingen Grefve Erik Sparre väckt fråga "om domstolsorganisationen med afseende "på en förestående reform i processlagstiftningen"; men hvarken denna fråga, som genom en nog knapphändig uppsats, utdelad vid det förra mötet, förberedts, eller en af Justitiarius vid Sø- og Handelsreten i Kjøbenhavn N. F. Schlegel mötet förelagd fråga: "Skal der i Tilfælde af Frikjændelse eller "Løsladelse uden paafølgende Anklage gives Erstattning för "Varetægtsfængsel" (häktning) hunno vid mötet komma under ompröfning.

Lifligaste intresse rönte förstnämnda af Professorn Goos utvecklade fråga, och diskussionen derom upptog ungefär halfva mötestiden. I sin muntliga inledning till ämnet framhöll Prof. Goos såsom en anledning till frågans uppställande att i Danmarks gällande grundlag intagits ett stadgande derom att jury skulle införas i domstolsorganisationen, men att detta stadgande i trettio år förblifvit en död bokstaf samt att emellertid hos mången i hans hemland och äfven bland framstående jurister tvifvel uppstått om institutionens gagnelighet. Samma förhållande egde rum i Norge att döma af uttalande i "Norsk Ugeskrift for Lovkyndighed." Hvad Sverige vidkomme, ansåg sig talaren hafva skäl antaga att bland juristerne en viss indifferentism i ämnet herrskade, såsom låge frågan om jury borde införas eller icke så fjerran, att den

för närvarande saknade hvarje praktiskt intresse. För sin del var deremot tal. djupt öfvertygad om institutionens gagnelighet och företräde framför andra organisationer, och gentemot dem, som måhända vore böjda att härutinnan betrakta honom såsom en ren theoretiker eller "ideolog", fann han ett stöd i den stora historiska bakgrund, som institutionen egde i en stor del af den civiliserade verlden, samt att den i England, Frankrike och äfven i Tyskland kunde anses så rotfästad, att inom en, menskligt taladt, oberäknelig tidrymd frågan om dess afskaffande knappast kunde uppställas. Hvad särskildt England vidkomme, vore juryns afskaffande detsamma som "att skära ett stycke kött ur hela dess rättsförfattning."

Uti sin afhandling underkastar prof. Goos de skäl och grunder, på hvilka man sökt stödja det icke rättskunniga elementets samt särskildt juryns betydelse och gagnelighet i domstolen, en kritisk undersökning. Han ådagalägger huruledes juryn ideelt historiskt och praktiskt endast kunde ega betydelse i ett process system, som genomförde principen af offentlighet, omedelbarhet och muntlighet vid målens behandling; men medan institutionen svårligen kunde undvara ett sådant process system, läte sig på andra sidan den frågan göras om icke en sålunda gestaltad process kunde undvara juryn. Det äldre betraktelsesättet hade öfverhufvud sammanställt det folkliga elementet i domstolen med de politiskt representativa institutionerna samt sökt motiverna för densamma uti omständigheter, som låge utom sjelfva hufvudfrågan, hvilken icke kunde vara någon annan än den om sagda element kunde höja rättens förmåga att i sina domar och åtgärder ernå det relativt högsta mått af rättvisa. Sålunda hade man framhållit den garanti för oberoende af statsmakten, hvilken låge i sättet för jurydomares tillsättande, hvaremot fackdomare såsom statsembetsmän vanligen icke åtnjöte detta oberoende. Vidare att, om jurymännen icke bidroge till ernående af ett med det materielt rätta mera öfverensstämmande resultat än fackdomarene, de åtminstone hos de rättsökande och hos allmänheten höjde tilliten och förtroendet till domstolen, i det att allmänheten och parterne

i domstolen såge personer ur deras egen krets med närmare kännedom om deras åskådningssätt och bevekelsegrunder än om blott lagkunnige domare handhade saken, samt att härvid mindre ankomme på om den allmänna opinionen i förevarande afseende vore grundad än att den verkligen förefunnes, enär just tron att vid statens domstolar rätt vunnes vore en så ytterst vigtig omständighet för ett framgångsrikt handhafvande af statens lagskipande myndighet och öfverhufvud för rättstillståndets säkra upprätthållande. Sist antydda motiv hade vid framläggande af förslagen till de stora s. k. justitslagarna för tyska riket synnerligen betonats af den celebre Justitieministern Leonhardt, som härvid uttalat: jag utgår från den åsigt, att en verkligen korrekt lagskipning kan säkerställas endast genom användande af lagfarne domare; men det beror icke blott på att lagskipningen är korrekt, utan också på om den åtnjuter förtroende att vara det.

Slutligen berör förf. det skäl, som icke sällan anförts till stöd för icke rättskunnige domares deltagande äfven i rättsfrågans afgörande, neml. att derigenom säkerställdes en tolkning och tillämpning af lagen, som stode i öfverensstämmelse med folkets rättsmedvetande.

Författaren bemötte med mycken skarpsinnighet enhvar af dessa, enligt hans tanke, falska stöd för en sann och riktig tanke.

Domarekorpsens oberoende och sjelfständighet gentemot regeringsmakten kunde och borde säkerställas genom konstitutionella garantier, men icke genom att i domstolsorganisationen införa ett för dess egentliga uppgift fremmande eller oväsentligt element. Men hvad oberoendet vidkomme, låge för öfrigt uti stater, der folkviljan vore rådande, en fullt lika stor våda för detsamma uti de partiströmningar inom nationen, af hvilka jurymännens omdöme kunde tagas fånget, som i obehöriga inflytelser från regeringsmaktens sida. I fråga om folkets tillit till domarene så berodde denna dock ytterst på huruvida erfarenheten verkligen ådagalagt att rättvisa vunnes vid domstolarne eller ej. Talade erfarenheten i nämnda hänseende mera för domstolar, sammansatta af blott fackmän, än för sådane, i hvilka äfven icke

rättskunnige personer ingingo, så skulle tilliten förr eller senare nog vända sig till de förstnämnde.

Hvad slutligen den s. k. folkliga tolkningen och tillämpningen af lagen anginge, så låge i fordran derpå fördold tanken att lagarnes innehåll i viss mån borde korrigeras af domstolarne, men en sådan uppfattning innebure för rättssäkerheten den största våda. Domstolarnes sak vore ej att förändra eller förbättra lagen, utan att upprätthålla henne sådan som en riktig tolkning, hvartill rättsvetenskapen ensam lemnade nyckeln, vid handen gåfve. Den sanna tolkningen kunde icke medgifva godtyckliga modifikationer af lagens bud, utan ginge oföränderligt ut på att bestämma lagens verkliga innehåll och mening. Det gifves icke, anmärker förf., två slags tolkning, en folklig vid sidan af den objektivt riktiga. Den s. k. folkliga tolkningen är alltså icke tolkning utan i sjelfva verket lagens dethronisering och insättande af en ny norm i dennas ställe, nemligen folkets rättsmedvetande. Men oafsedt faran för att man i stället för en verklig norm finge godtycket, så kunde ett sådant legislativt värf aldrig tillkomma domare, vare sig lagfarne eller icke lagfarne.

Efter undanrödjande af dessa falska stöd för en organisation, som åt icke lagfarne personer inrymde plats i domstolarne, vare sig såsom jury eller såsom bisittare (meddomare), kommer förf. till det resultat att ur rättslig synpunkt det afgörande för en dylik organisation ej kunde vara någon annan omständighet än den, huruvida densamma säkerställde en med rättskrafvet mera öfverenstämmande dom, än en organisation med blott fackmän. Han uppställer derföre till besvarande 2:ne hufvudspörsmål: a) "Kunna icke lagerfarne domare i någon punkt, som hörer till pröfningen af ett brottmål, presumeras fälla en i och för sig bättre och riktigare dom än de lagkunnige"? och b) "Kan rättvisan under någon förutsättning tillåta eller kräfva att de icke lagkunniges bedömande af saken sättes öfver de lagkunniges rörande frågor, hvari desse senare presumtivt äro i stånd att gifva den objektivt riktigaste lösning"? Utan att på dessa spörsmål kunde gifvas ett jakande svar måste institutionen, både så-

som den historiskt förekomme och såsom mången önskade få den ordnad, stå oförklarad eller omotiverad.

För att lemna svar på dessa spörsmål särskiljer förf., såsom sjelffallet är, först emellan afgörandet af skuldfrågan, såsom brottmålssakens ena hufvudbeståndsdel och, i fall denna utfölle fällande, straffmätningen såsom den andra, äfvensom vid skuldfrågan emellan 2:ne moment: 1:o afgörandet om en viss handling med dertill hörande rättsliga qvalifikationer blifvit begången och kunde tillräknas den anklagade (fastställandet af undersatsen i domens syllogism); samt 2:o om denna handling kunde hänföras under någon eller några i lagen gifna straffbestämningar (subsumtionen under öfversatsen, lagen). Han visar hurusom vid straffutmätningen presumtionerna afgjordt vore för att den lagfarne domaren, såsom sådan, skall träffa det rätta måttet säkrare och för olika fall jemnare än jurymannen eller den icke-lagsynte bisittaren, hvarjemte vidkommande den sistnämnde redan den omständigheten, att han med korta tidsintervaller vexlar, gör bibehållandet af enhet och konseqvens i principer svårare, om ifrågavarande operation öfverlemnades till honom. Förf. slutar derföre sitt uttalande härom med orden: "Lekmannadomares medverkan vid straffutmätning kan derföre endast förminska utsigterna till ett rättvist afgörande i denna punkt — afsedt från att det någonsin skulle uppstå skäl till en allt annat öfvervägande fruktan för att fackdomarene regelbundet skulle låta sig påverkas af oberättigad hänsyn vid straffets bestämmande." Förf. framhåller ock hurusom skälen att låta de lagkunnige afgöra i förevarande ämne blifvit bestämmande för lagstiftningarna, med undantag dock hvad anginge det franska äfven till andra lagstiftningar öfvergångna systemet i afseende å de s. k. circonstances atténuantes, som införts i den franska rätten på säregna grunder, hvilka i det hela ställde hela denna anordning utom de normala förutsättningarna.

Likaså kommer förf. beträffande ofvan uppgifna senare mom. af skuldfrågan eller subsumtionen af faktum under lagbestämningen till det resultat, att denna operation förutsätter egenskaper, som man icke annat än undantagsvis kunde vänta

att finna hos andra än enkom för domarevärfvet utbildade och deri förfarne personer. Det gällde nemligen här tankeoperationer, som fölle under begreppet lagtolkning och hvartill erfordrades hvad förf. benämner juridisk logik.

Annorlunda utföll deremot svaret med hänsyn till afgörandet rörande undersatsen i domar, eller huruvida en viss handling vore att den anklagade tillräknas eller icke. Här gåfves rum för en pröfning, som icke nödvändigtvis förutsatte lagkunskap och hvarvid det gälde förhållanden i lifvet, för hvilkas bedömande icke-lagfarne personer ofta kunde inneha de nödiga egenskaperna i högre grad än fackdomaren. Författaren tillbakavisar likväl en uppfattning, enligt hvilken allt, som hörde till undersatsens bestämmande, vore af denna beskaffenhet. Han opponerar sig likaså emot det från Frankrike härrörande slagordet att bedömandet af bevisfrågan tillkomme juryn, rättsfrågan fackdomaren, dervid man till bevisfrågan ytligt ville räkna undersatsens hela innehåll. Han söker visa, hurusom rättsfrågan och bevisfrågan icke låta sig så skarpt särskiljas, att domaren vid den senare blott hade att konstatera nakna fakta, vid den förra åter att tillämpa rena rättsbegrepp. Redan det att det vid bevisspörsmålet gälde att afgöra icke blott om vissa positiva och för målet relevanta omständigheter vore för handen, men äfven huruvida andra på saken verkande fakta *icke* förekomme, visade att här vore fråga om fakta icke såsom rent yttre tilldragelser utan såsom förverkligande rättsbegrepp. Dertill komme att afgörandet om ett sakförhållande är bevist eller icke, ej kan vara en blott den naturliga och omedelbara känslans sak, utan beror på en riktig uppfattning af begreppet juridisk visshet, ett begrepp, som naturligtvis eger qvar sin betydelse, om ock lagen upphör att genom regler för bevispröfningen binda domaren.

Författaren kommer efter en utförligare analys till den slutsats att både vid bevispröfningen och i rättsfrågans utredning punkter förekomma såväl af den natur, att fackdomarens insigt i lagen, med hänsyn till dem, lemnade bättre garantier för ett godt resultat än de icke rättskunniges lefnadserfarenhet, som ock af den beskaffenhet att med hän-

syn till dessa omständigheter säkrare förutsättningar voro att sökas hos domare af sistnämnda slag.

Sålunda uppstod följande formulering: "Såväl vid afgörande om faktiska omständigheter äro bevista som ock vid bestämmande af de utredda omständigheternas rättsliga betydelse kräfves alltid ett bedömande af förhållanden, som för fallet äro rent individuella och till hvilkas riktiga uppfattande allmänt mensklig, sund omdömesgåfva, kännedom om olikartade sidor af det praktiska lifvet samt psykologisk erfarenhet äro nödvändigare än lagkunskap, i följd hvaraf ett kollegium af personer, tagna ur olika samhällskretsar utan afseende på lagkunskap, presumtivt måste för bedömande af dylika förhållanden besitta mångsidigare förutsättningar än ett kollegium af fackdomare, medan åter de senare äro naturlige bevakare af de gränser, inom hvilka det individuella bedömandet bör hållas, för att slutet skall blifva tillfredsställande."

Härmed vore nu likväl icke den ställning fullständigt angifven, som i England och annorstädes tillkomme juryn i brottmål, eller hvilken man i vetenskapen velat åt den vindicera, nemligen att i vissa fall utan någon som helst kontroll eller utväg till korrektion från de lagfarnes sida afgöra om hela skuldfrågan.

Det gälde således att utreda det andra af de framkastade spörsmålen, nemligen huruvida rättvisan någonsin kunde kräfva att de icke-lagkunniges dom hålles vid makt emot fackmännens i punkter, hvilkas objektivt riktiga afgörande enligt det föregående betingas af rättskunskap. Den ganska intressanta om ock mindre lätt följda deduktion, hvari förf. rörande denna sida af ämnet inlåter sig, går derpå ut, att spörsmålet borde bejakas med hänsyn till en frikännande dom, men icke för en fällande, hvars bestånd borde blifva beroende af fackdomarens stadfästelse, och han formulerar sitt resultat sålunda: Till och med villfarelser af de icke-lagkunnige domarne uti punkter, hvarom de lagfarne presumtivt måste ega bättre omdöme, innefattade en trygghet för rättvisan, för så vidt de utföllo till fördel för den anklagade, i det de antingen lemnade rum för ett tvifvel om be-

visningens fullständighet, som för sig innefattade skäl till frikännande, eller voro egnade att väcka en förmodan om att de begreppsenligt nödiga subjektiva förutsättningarna för tillräknandet hos den anklagade saknades. Mot liknande villfarelser, som ledde till den åtalades fällande, borde deremot, enligt författarens tanke, fackdomarene ega makt att skydda denne, eljest skulle lekmannaelementets närvaro i domstolen, i stället för att stärka garantierna för ett rättvist afgörande, komma att förminska desamma.

De af Professor Goos sålunda affattade och muntligen än vidare utvecklade satser blefvo ur olika synpunkter föremål för lifliga motsägelser och angrepp, och hela diskussionen utvisade att juryn, särskildt med hänsyn till nordiska process-organisationen, icke egde någon enda verkligt öfvertygad försvarare bland alla dem, som i frågan yttrade sig. Motståndarene delade sig hufvudsakligen i tvänne grupper, af hvilka den ena (Høiesteretsadvokat Stang, Revisionssekreteraren Annerstedt, Bankdirektor Ussing) helt och hållet bestredo satsen, att icke-rättskunnige domare kunde tillföra domstolarne ett för rättskipningen värdefullt element. Äfven i fråga om det faktiska i målet förnekades detta, men ännu afgjordare i frågor, hvilka förutsatte tillämpning af rättsbegrepp. Den rikare erfarenhet af olika förhållanden i lifvet, som förslagställaran ansåg tillföras domstolarne genom "Lægdommerene" i fråga sattes, emedan juridiskt vetande ingalunda kunde anses utesluta enahanda erfarenhet. Särskildt i de nordiska landen bragtes den för domarekallet sig utbildande juristen bättre i tillfälle att förskaffa sig en mångsidig lefnadserfarenhet just åt sådana håll, som för domarefunktioner voro af betydelse, än öfrige medborgare, hvilka kunde komma i fråga såsom medlemmar af en domjury eller såsom bisittare i domstol. Borttoge man, såsom riktigt vore, de politiska och sociala motiven för juryn, så förfölle äfven alla verkliga skäl, att i domstolsorganisationen upptaga ett sådant element.

Den andra gruppen (Professorerne Getz, Aubert, Grefve Hamilton m. fl.) underkände icke värdet af de krafter, som

tillfördes de dömande myndigheterna genom personer, valde ur folkets midt utan afseende på juridisk kunskap, och ville ej heller i princip förkasta juryinstitutionen, men vände sig på andra grunder mot dennas lämplighet, särdeles med hänsyn till de nordiska ländernas rättsförfattning. Sålunda framhölls, huruledes juryn jemväl enligt förebilderna dock endast komme att funktionera i ett fåtal af mål, de grofva brotten, att den sålunda näppeligen kunde komma i fråga, t. ex. i tjufnadsmål, hvilka dock fordradeen för den anklagade lika noggran och betryggande behandling, samt att ett dylikt åtskiljande icke vore öfverenstämmande med nordiska rättsprinciper. De med folkvalde domare eftersträfvade och jemväl af förf. afsedda syften ansågos af nämnde talare lämpligare kunna vinnas i den form för samverkan emellan juridiskt bildade och icke lagsynte domare, som redan i de nordiska länderna förekomme och vore mäktig af vidare utbildning.

En närmare anslutning, om ock icke fullständig, till de af Professor Goos utvecklade grundsatser uttalade, dock uti från ämnet sig aflägsnande andraganden, Häradshöfdingen Stenberg och Landshöfdingen Grefve Sparre.

Öfverhufvud kan likväl om diskussionen sägas, att den tog en nog allmän riktning, icke trängde in på de af Professor Goos med mycken tankeskärpa utförda satser, samt derföre i det hela lemnade ett nog otillfredsställande resultat. För en längre tid torde de vigtiga spörsmålen i uppsatsen således icke kunna sägas vara inom den nordiska juristföreningen afförda från dagordningen.

Meningsutbytet angående öfriga trenne ämnen var nog svagt och temligen blottadt på intresse. Med undantag af frågan om handelsdomstolar, som kom före så sent att knappt en timme återstod för dess behandling, voro dessa frågor mera af juridiskt tekniskt intresse, än tilldragande för en större krets. De förutsatte en särskild på dessa frågor riktad forskning, och ehuru de framlagda förslagen nog äro värda uppmärksamhet och att, om tillfälle medgifver, bringas till finske juristers kännedom genom vår förenings tid-

skrift, så vore det här ej på sin plats att närmare inlåta sig på desamma.

I konnossementsfrågan uppträdde endast Byretsassessor Platou, hvars anmärkningar bemöttes af författaren, Professor Aagesen.

Rörande "Retsforholdet mellan Naboeiendomme" yttrade sig utom förf. Kontorschefen Økgaard något utförligare, för att utveckla satserna i de af honom utgifna "Bemerkninger", hvarutom från norskt, svenskt och finskt håll upplysningar meddelades.

Det i sistnämnda ämne bifogade lagförslagets principer skola utan tvifvel blifva en god ledning för en i Norge såsom ofördröjligen behöflig ansedd lag deri, men för vår uppfattning skulle det svårligen egna sig att i sin helhet behandlas såsom civillag, då deri ingå bestämningar af rent politirättslig natur, hvilka ganska lämpligt kunna hänvisas till administrativa byggnadsordningar. Men derjemte finnas åtskilliga ganska vigtiga stadganden af privaträttslig beskaffenhet, hvilka otvifvelaktigt förr eller senare komma att visa sig behöfliga äfven i finsk lag.

Mötet afslöts med val af bestyrelse och tillkännagifvande att nästa möte kommer att om tre år hållas i Kjøbenhavn.

Robert Montgomery.

Inbjudning

till

Juridiska Föreningens allmänna årsmöte 1879.

För att bereda tillfälle till sammanträffande och meningsutbyte emellan ett större antal af Finlands jurister från landets olika delar och härmedelst såvidt omständigheterna medgifva tillmötesgå en inom juridiska föreningens samtliga afdelningar samt vid senaste årsmöte enhälligt uttalad önskan, *hålles* detta år *Juridiska Föreningens allmänna årsmöte i Helsingfors thorsdagen den 21 nästinstundande Augusti samt,* i fall förhandlingarna det påkalla, *derpåföljande tvenne dagar* den 22 och 23 Augusti i lokal, hvarom liksom om timmen för mötets öppnande framdeles skall tillkännagifvas.

Förutom de i § 7 af föreningens stadgar af den 11 Februari 1862 förutsedda ärenden komma de i nedan meddelade diskussionsprogram upptagna fem frågor från den inhemska rättens olika områden att till öfvervägande föreläggas mötet.

Rörande hvarje fråga skall en inledande öfversigt införas i Juni häftet af föreningens tidskrift, hvars utkommande med afseende härå måhända blir i någon mån fördröjdt, dock icke utöfver den 15 Juli.

Då det för bestämmande af lokal m. m. är af vigt för centralbestyrelsen att något så när kunna beräkna antalet af dem, som erna i mötet deltaga, uppmanas resp. deltagare att, såvidt möjligt är, härom muntligen eller skriftligen anmäla hos Herr Landssekreteraren J. G. Sohlman härstädes före den 15 nästkommande Augusti, och erinras, beträffande rättigheten att i föreningen inträda och deltaga i mötet, om

§ 2 af stadgarna *) samt att anmälan till inträde i centralafdelningen under sommaren likaledes mottages af Herr Landssekreteraren Sohlman. Helsingfors den 21 Maj 1879.

Centralbestyrelsen.

Frågor

afsedda att föreläggas Juridiska Föreningens allmänna årsmöte i Helsingfors den 21—23 Augusti 1879.

1:sta frågan.

Icke sällan har i Finland försports klagan öfver att köpeafhandlingar om lös egendom, under förbehåll att den försålda egendomen skall qvarblifva i säljarens besittning, missbrukats till förfång för borgenärer, utan att vid landets domstolar rättelse i dylikt, tredje mans rätt förfördelande, handlingssätt kunnat vinnas i följd af svårigheten att sakens verkliga beskaffenhet utreda. Har denna klagan varit grundad? Och beror, om så är fallet, missförhållandet på felaktig lagtillämpning eller bristfällig lagstiftning eller på omständigheter, som det hvarken står i domarens eller lagstiftarens makt att afhjelpa?

Det hör, som bekant, icke till sällsyntheterna, att gäldenär, då utmätning för fordran skall hos honom verkställas eller hans tillgångar vid konkurs användas till borgenärers förnöjande, vill från realiseringen undantaga viss lösegendom, under påstående att den tillhör annan person, hvilken till-tillhandlat sig densamma af gäldenären men tillåtit, att den må qvarblifva i hans vård. Understundom inträffar äfven, att dylikt påstående göres af den uppgifne köparen. Vid slitandet af de tvister, som i dylika fall uppstå, framställa sig för domaren en mängd svårigheter, af hvilka en del hän-

*) Denna § har följande lydelse: Berättigade att i föreningen inträda samt i dess möten och öfverläggningar deltaga, äro embets- och tjenstemän vid landets judiciella och administrativa verk samt Alexanders Universitetet, äfvensom andra för saken nitälskande män.

föra sig till bestämmande af giltigheten och den rättsliga betydelsen af det åberopade rättsärendet, andra åter härflyta af det dunkel, hvari detsamma icke sällan är insvept. Det torde vara ändamålsenligt, att till en början egna någon uppmärksamhet åt dessa omständigheter.

Utan fara att misstaga sig lärer man kunna påstå, att de flesta köpeaftal, som vid utmätning åberopas såsom grund för viss lösegendoms undantagande, äro helt och hållet simulerade, eller fullkomliga skenköp, d. v. s. kontrahenterne hafva vid deras afslutande åsyftat hvarken en förändring i eganderättsförhållandet till det köpta godset eller någon rättslig verkan öfverhufvud, utan endast velat genom skenet af egendomsöfverlåtelse vilseleda exekutor och säljarens fordringsegare. Att ett dylikt köp icke öfverflyttar någon eganderätt och således icke heller hindrar den skenbart föryttrade egendomens tillgripande för säljarens gäld, derom torde väl icke finnas mer än en tanke.

Men det ifrågakomna lösöreköpet kan möjligen vara simuleradt i en annan mening. Kontrahenterne hafva måhända icke haft något alfvar med sjelfva försäljningen, de hafva icke velat åstadkomma någon egendomsöfverlåtelse, men deras mening har dock varit att afsluta ett verkligt rättsärende, nemligen en pantsättning. Det torde vara klart, att någon öfvergång af eganderätten icke heller i detta fall eger rum, af skäl att en sådan icke varit af parterne åsyftad, och man kan med afseende härå åberopa den romerska regeln: "Emptione pignoris causa facta, non qvod scriptum sed qvod gestum est, inspicitur." (l. 3 C. IV: 22).

Frågar man, huruvida i sistnämnda fall den afsedda pantsättningen eger någon rättslig betydelse, så lärer denna fråga väl knappast kunna besvaras annorlunda än att, då Finlands gällande rätt i regeln icke känner till något hypotek i lösören, det i fråga varande aftalet saknar betydelse gentemot tredje man, emedan den pantförskrifna egendomen icke blifvit till panttagaren (köparen) öfverlemnad. Äfven härom torde meningarna icke vara delade.

Så mycket mera divergerande åsigter hafva deremot uttalats för den händelse, att köpet icke är simuleradt utan

verkligt, d. v. s. att kontrahenternes bestämda syfte varit att från säljaren till köparen öfverflytta eganderätten till det sålda. Särskildt har inom den svenska jurisprudensen under flere decennier fortgått en liflig kontrovers i detta ämne, frammanad, som det synes, af de lagstiftningsåtgärder, till hvilka de ifrågavarande missbruken i Sverige gifvit anledning, och hvilka vi längre fram komma att närmare beröra.

En del svenske jurister hafva hållit före, att så beskaffade köpeaftal, som i frågan omförmälas, i ingen händelse kunna befria den egendom, hvarom de blifvit träffade, från utmätning för säljarens gäld, emedan enligt deras åsigt eganderätt till lösören icke förvärfvas genom kontrahenternes blotta öfverenskommelse, utan först då varan på grund af aftalet öfverlemnas från den ena kontrahenten till den andra. Detta vore den romerska, af de flesta moderna kulturfolk reciperade rättsuppfattningen, hvilken äfven skulle delats af stiftarene af 1734 års lag*).

Denna åsigt har emellertid från flertalets sida bland såväl svenska som finska jurister mötts af liflig motsägelse, och man har med mycken ifver sökt upprätthålla den motsatta meningen, nemligen att vid köp af lösa saker eganderättens öfvergång beror allena af aftalets tillvaro**).

Att här ingå i detaljerna af berörda allmänna tvistefråga, förbjuder oss såväl det begränsade omfång, som blifvit denna öfversigt tillmätt, som det jemförelsevis outredda skick, hvari samma fråga, oaktadt den förda diskussionen, ännu befinner sig. Och i sjelfva verket vore sådant äfven öfverflödigt, emedan omförmälda frågas lösning icke lemnar något egentligt bidrag till utredande af det spörsmål, som här närmast sysselsätter oss. Det förhåller sig nemligen så, att äfven den romerska rätten och de nyeuropeiska lagar, som grunda sig på denna, väl i allmänhet fästat öfverlåtelse af eganderätt vid traditionens form, men likväl i vissa fall, der nämnda forms iakttagande blefve en

*) Se härom bland andra Naumanns tidskrift för lagstiftning, lagskipning och förvaltning 1:sta årgången sid. 40 och ff.

**) Nordling, om lösöreköpsförordningen den 20 November 1845, m. fl.

tom formalitet, förklarat ett verkligt öfverlemnande icke vara erforderligt. Till dessa fall hör bland andra det s. k. *constitutum possessorium*, eller den händelse, då öfverlåtaren med den andre kontrahenten träffat något aftal, som berättigar den förre att fortfarande innehafva det föryttrade tinget, såsom t. ex. då han qvarhåller det såsom lån eller emot lega eller såsom anförtrodt gods eller till och med såsom blott precarium. Det torde få antagas, att den svensk-finska rätten, i händelse grundsatsen om traditionens nödvändighet för egendomsöfverlåtelse verkligen tillhör densamma, icke är i genomförandet deraf mera rigorös än andra rättssystem, och vi tro oss derföre kunna anse det som en afgjord sak att, från denna synpunkt betraktadt, något rättsligt hinder icke förefinnes för en person att genom köpeafhandling förvärfva sig eganderätt till lös egendom, hvilken han under någon rättstitel låter i säljarens vård qvarblifva *).

Från en annan sida har man velat bestrida giltigheten af såbeskaffade aftal på den grund, att de i ingen händelse kunde betraktas såsom köp. Man har uppstält den sats, att en köpeafhandling, hvari säljaren tillerkännes återköpsrätt och hvars syftemål är att bereda köparen en säker placering af sina penningar, icke är något köp utan en hypotekarisk pantsättning. Ja man har gått ända derhän, att man förmenat det vara något för köp väsendtligt att köparen vill till uteslutande egen nytta använda godset samt säljaren frånträda all vidare nytta deraf **). — Det torde icke vara nödigt att uppvisa ohållbarheten af sistnämnda påstående, hvilket i sjelfva verket vill göra rättsärendens giltighet beroende af kontrahenternes rent individuela motiv. En vida större uppmärksamhet påkallar den förra satsen att köp med åter-

*) I sammanhang härmed torde förtjena omnämnas, att vid senaste tyska »Juristentag» fråga förevarit bland annat derom, huruvida grundsatsen om traditionsformens nödvändighet för öfverlåtelse af eganderätt till lösören borde upptagas i det under utarbetning varande förslaget till allmän tysk civillag, samt att svaret utföll jakande. Frågan lydde: »Soll nach dem deutschen bürgerlichen Gesetzbuche das Eigenthum an einer beweglichen Sache durch Vertrag, sobald solcher abgeschlossen, oder erst durch Uebergabe der Sachen erworben werden?«

**) Nordling, anf. arbete pag. 10 ff. (äldre upplagan).

köpsrätt vore identiskt med pantsättning samt, i händelse godset qvarstannar under säljarens vård, med konstituerande af hypotek. Äfven denna sats synes icke träffa sakens verkliga kärna utan bero på en förblandning af den rätt, som genom ett aftal förvärfvas, och det bruk, en kontrahent kan önska göra af berörda rätt. Genom köp förvärfvar sig köparen eganderätt till det köpta, medan en panttagare genom pantkontraktet erhåller endast befogenhet att, derest den förbindelse, för hvilken panten utgör säkerhet, icke fullgöres, göra sig betäckt derför genom pantens försäljning. Ett förbehåll om återköpsrätt för säljaren inskränker icke denna eganderätt, emedan förbehållet enligt sakens natur för säljaren grundlägger endast ett obligatoriskt anspråk. Köparen kan således å ena sidan fritt förfoga öfver hvad han förvärfvat: han eger icke allenast sjelf begagna eller till andra utlåna eller lega detsamma, såvidt sådant ej förhindras genom arten af det aftal, på grund hvaraf tinget af säljaren innehafves, utan han kan tillochmed med laga verkan föryttra det, redan innan den öfverenskomna terminen tilländalupit. Å andra sidan kommer han såsom egare jemväl att vidkännas förlusten, derest godset genom olyckshändelse förstöres eller skadas eller annorledes förlorar i värde, medan denna fara i händelse af ett pantkontrakt faller uppå pantgifvaren. Och härtill kan dessutom läggas att, vid försträckning emot pant, gäldenären är *förpligtad* att betala, medan deremot en säljare, som förbehållit sig återköpsrätt, icke är underkastad en förpligtelse utan tvertom eger en förmån, hvilken han kan göra gällande, om han så önskar. Gentemot denna olikhet i den rättsliga gestaltningen af de begge aftalen är den omständighet af underordnad betydelse, att hvardera kan tillgodogöras för samma ekonomiska ändamål.

En annan fråga är, huruvida, med afseende å sistnämnda omständighet, köp af lösören med säljaren förbehållen återköpsrätt och befogenhet att emellertid innehafva det sålda, bör anses åtnjuta rättsligt skydd af en lagstiftning, som icke erkänner annan lösörepant än den traderade. Det är onekligt att, om hypotekarisk pantsättning af lösören vore af lagen bestämdt och uttryckligt förbjuden, ett sådant förbud

kunde anses omfatta äfven aftal af förstnämnda slag, emedan det i annat fall blefve jemförelsevis kraftlöst. Men till ett sådant förbud har lagstiftningen i sjelfva verket icke skridit; man har stannat vid den förklaring, som meddelades genom kongl. förordningen den 11 November 1730, att de *inteckningar*, som derefter skedde, *ej skulle medföra någon förmånsrätt*, utom i gäldenärens fasta egendom. Och i gällande lag, som kort derefter antogs och fastställdes, saknas hvarje spår af sådant förbud, ehuru visserligen äfven här förmånsrätt i konkurs med vissa undantag endast i det fall tillerkännes fordringar, för hvilka lösörepant blifvit utfäst, att creditor "har panten i händer". Vid sådant förhållande och då utvägen att medelst köp bereda sig säkerhet för utgifna penningar ej mindre i norden än annorstädes är både urgammal och ofta anlitad, bör man icke förundra sig öfver att lagskipningen såväl i Finland som Sverige ända till senare tider öfverhufvud respekterat ifrågavarande slag af köp, der de icke visat sig vara simulerade, samt icke ansett det vara sitt åliggande att uttaga ett steg, hvilket lagstiftaren af en eller annan anledning lemnat outtaget.

Att i det rättsliga lifvet och lagskipningen behörigen skilja emellan giltiga och ogiltiga lösöreköp är emellertid, såsom redan nämndes, förenadt med icke ringa svårighet, emedan, då simulation egt rum, kontrahenterne vanligen omsorgsfullt sökt undanrödja spåren deraf. Och måhända svårare än annars visar sig pröfningen af ifrågavarande aftals giltighet vid de tillfällen, då desamma främst och hufvudsakligast åberopas, nemligen vid utmätning, der borgenären, för hvars fordran den verkställes, icke ens plägar vara tillstädes för att bevaka sin rätt.

De lagstadganden, efter hvilka utmätningsman i dylika fall har att rätta sig, äro 9 § 5 kap. U. B. som lyder: "All utmätning bör ske utan förfång af then rätt, som annar till gäldenärs gods äger", samt 1 § 7 kap. samma balk, som bestämmer: "Finnes i bo, ther utmätning ske skal, annars mans gods; thet må ej i mät gå, som i 11 kap. Giftermålsbalken och 17 kap. Handelsbalken sagdt är."

Vare sig nu att utmätningsmannen på grund häraf be-

friar det enligt uppgift sålda godset från utmätning eller icke, kan hans åtgärd af den missnöjde öfverklagas på grund af 6 § 9 kap. U. B., hvari stadgas: "Menar någor, att honom vid utmätningen för när skedt af the Betjente, som stå under Konungens Befallningshafvandes lydno; besväre sig theröfver hos honom, och han rätte hvad af them felat är."

Har saken sålunda inkommit till guvernör, gestaltar sig dess vidare behandling enligt föreskriften i 3 § 7 kap. U. B.: "Nu tvistas om thet, som undantagas bör; förvise tå Konungens Befallningshafvande saken till Domaren, ther skiäl til jäf äro, och sätte emellertid thet gods i qvarstad."

I Sverige, hvarest klagan öfver de missbruk, som till borgenärers förfördelande bedrifvits genom simulerade lösöreköp, sedan början af detta århundrade varit ganska allmän, hafva i anledning deraf jemväl särskilda lagstiftningsåtgärder blifvit vidtagna. Då kännedomen om dessa försök att afhjelpa det öfverklagade onda i mer än ett afseende måste bidraga till lösningen af ofvan uppstälda fråga, torde en sammanträngd öfversigt af desamma och hvad dermed närmast sammanhänger här vara på sin plats *).

Vid riksdagen 1828—1829 väcktes inom bondeståndet motion derom, att alla diktade köpeafhandlingar måtte vid ansvar förbjudas eller ock det stadgande göras att köparen bör, såframt köpet skall anses lagligt, genast afhemta hvad han sig tillhandlat samt att både köpare och säljare ändock skulle vara pligtige med ed styrka, att köpeafhandlingen är verklig och ej tillkommen för att uppehålla betalning af godkända fordringar eller i öfrigt att förnärma andras rätt. Sedan betänkande häröfver afgifvits af lagutskottet, föreslogo ständerna uti und. skrifvelse af den 18 November 1829 att 7 kap. 3 § U. B. måtte ändras till följande lydelse: "Söker någon tillegna sig gods, som i gäldenärs bo finnes, och menar borgenär, att det honom till förfång sker: bjuder sökanden bevis

*) Ämnet finnes utförligare framstäldt i Naumanns Tidskrift, 1:sta årgången sida 40 och ff. samt i Nordlings meranämnda afhandling pagg. 17—36.

för sig och ställer han hos utmätningsmannen borgen för den kostnad och skada, som af hans anspråk komma kan; varde godset satt i qvarstad, intill dess tvisten om eganderätten af domstol pröfvad blifvit; stämme dock sökanden i thy fall vederparten, i staden inom en och på landet inom tre månader, sedan godset i qvarstad sattes, eller hafve sin talan emot honom förlorat. Anmäler vid utmätningstillfället gäldenären, att godset hörer annan till, varde det ock med qvarstad belagdt. Borgenären underrätte härom den uppgifne egaren; och stämme han, inom den tid ofvan sagd är, räknad från den dag, då underrättelsen honom meddelades, eller vare sin talan qvitt. Finnes gäldenär hafva svikligen uppgifvit annan såsom egare till godset, gälde all skada och böte godsets halfva värde. Vill i dessa fall borgenär sjelf stämma, stånde det honom fritt. Samma lag vare der borgenärer söka företräde hvar för annan."

Detta förslag, som i det närmaste öfverensstämmer med 6—8 §§ 4 kap. U. B. i svenska lagkomiténs förslag till allmän civillag af år 1826, vann icke konungens stadfästelse, och såsom skäl härför uppgafs, bland annat, att detsamma lemnade oafhjelpt den hufvudsakligaste ofullständigheten i lagens dittills meddelade stadganden rörande frågor af denna beskaffenhet, nemligen saknaden af tydlig föreskrift om hvilken slags bevisning borde vid afgörandet af dylika frågor anses tillfyllestgörande. Ett verksamt medel mot de ifrågavarande missbruken fann konungen böra sökas i stiftandet af en lag, som skulle ej blott stadga en viss form för slika köpeafhandlingars upprättande utan framför allt påbjuda deras offentliggörande.

I anledning häraf upptogs frågan ånyo vid följande riksdag. Uti underd. skrifvelse af den 19 Nov. 1834 förklarade ständerna sig hålla före, att missbruket med lösöreköpen lämpligast kunde förebyggas, derest den utväg vidtoges att föreskrifva sådan offentlighet å köpet inom viss tid sedan det skett, att dels några särdeles olägenheter af antedaterade köpeafhandlingar ej måtte vara att befara, dels ock den, som innehade lösegendom, hvilken han till annan person afyttrat, ej måtte kunna genom sådana skenbara tillgångar be-

reda sig en kredit, den han icke skulle vunnit, i händelse borgenären egt tillfälle att förvissa sig om rätta förhållandet. Af sådan anledning föreslogo ständerna en förordning, hvilken äfven sedermera den 9 Maj 1835 af konungen utfärdades, af innehåll: "att den, som tillhandlar sig lösören och tillåter, att desamma få i säljarens vård qvarblifva, bör, såvida de skola fredas från utmätning för säljarens skuld, upprätta skriftlig afhandling om köpet, med förteckning å de köpta persedlarne och vittnens underskrift, samt berörde handling, om egendomen finnes i stad, uppvisa inom åtta dagar derefter, i Stockholm hos öfverståthållareembetets kansli och i rikets öfriga städer inför rådstufvurätt, för att i dess protokoll intagas, samt om egendomen finnes å landet, ej allenast inom berörda tid för kronofogden i orten uppvisa och i bestyrkt afskrift honom tillställa, utan ock, senast vid det lagtima ting, som näst efter en månad infaller, inför häradsrätten till intagande i dess protokoll förete".

Denna förordning befanns emellertid så litet motsvara sitt ändamål, att ständerna redan vid följande riksmöte anhöllo om dess upphäfvande och ersättande genom en annan af dem föreslagen, bygd på hufvudsakligen samma grunder som den, om hvilken redan 1828—1829 årens ständer förenat sig, dock med den skilnad att, enligt denna, gäldenär hvilken vid utmätningsförrättning uppgifvit annan såsom egare till gods, som i hans bo funnes, ålåge att underrätta denne om utmätningen, samt att stadgande här ingick äfven derom, att, i rättegång angående giltigheten af köpeafhandling om lös egendom, köparens och säljarens blotta erkännande deraf icke skulle vara tillräckligt att förringa fordringsegares rätt, utan annan laga bevisning om köpets verklighet erfordras eller köparen med ed betyga, att afhandlingen icke vore till annans förfång diktad, men att i saknad af sådan bevisning det föregifna köpet ej utgjorde hinder för egendomens utmätande.

Då detta förslag icke af konungen antogs, väcktes vid derpåföljande riksdag icke mindre än elfva motioner i samma ämne, af hvilka sex gingo ut på upphäfvande af 1835 års författning och fem på införande af ändringar eller tillägg

deri. Efter många öfverläggningar och uttalade meningskiljaktigheter beslöto ständerna, att den princip, som blifvit lagd till grund för nyssnämnda förordning, borde bibehållas, men att derjemte sådana ytterligare bestämningar till förekommande af bedrägliga och svekfulla köpeaftal borde utfinnas, som med denna författning kunde stå tillsammans, i hvilket afseende ständerna ansågo dels en större offentlighet af nöden, dels bestämmande af viss tid, inom hvilken tvist angående bättre rätt till lösegendomen borde vid domstol anhängiggöras, dels att köparen skulle vara skyldig att med ed styrka köpeaftalets riktighet. På sådan grund antogo ständerna för sin del en förordning, hvilken jemväl sedermera af konungen gillades och den 20 November 1845 till efterrättelse kungjordes.

Denna förordning, som ännu i Sverige eger gällande kraft, är af följande lydelse: "1 §. Den, som tillhandlar sig lösören och tillåter, att desamma få i säljarens vård qvarblifva, bör, såvida de skola fredas från utmätning för säljarens skuld, upprätta skriftlig afhandling om köpet, med förteckning å de köpta persedlarna och vittnens underskrift, och sedermera från predikstolen i kyrkan uti den församling, der säljaren bor, å nästa söndag, då gudstjenst derstädes hålles, låta om samma afhandling uppläsa kungörelse, upptagande säljarens och köparens namn och yrken, dagen då köpeafhandlingen blifvit uppgjord samt köpeskillingens belopp, öfver hvilket uppläsande bevis bör tecknas å handlingen; hvarefter densamma bör, om egendomen finnes i stad, inom åtta dagar efter kungörandet uppvisas, i Stockholm hos öfverståthållareembetets kansli och i rikets öfriga städer inför rådstufvurätt, för att i dess protokoll intagas, samt, om egendomen finnes å landet, ej allenast inom berörde tid för kronofogden i orten uppvisas och i bestyrkt afskrift honom tillställas, utan ock sednast vid det lagtima ting, som näst efter en månad infaller, inför häradsrätten, till intagande i dess protokoll, företes. — 2 §. Öfverståthållareembetets kansli samt rådstufvu- och häradsrätter böra genast hos sig, till allmänhetens kännedom, angående uppvisade och inprotokollerade köpeafhandlingar, offentligen anslå kungörelser af enahanda innehåll, som ofvan

nämndt är. — 3 §. Göres af fordringsegare, vid utmätningstillfälle, jäf emot då företedd köpeafhandling, som befinnes så upprättad och behandlad som i 1 § sägs, vare han skyldig, derest han jäfvet fullfölja vill, att inom tre månader derefter instämma såväl säljaren som köparen till domstolen i den ort, der godset finnes, eller vare all talan i ty mål qvitt; och stånde godset i qvarstad, derest sökanden inom fjorton dagar efter utmätningsförrättningen hos konungens befallningshafvande i länet ställer full borgen för den kostnad och skada, som af qvarstaden följa kan. — 4 §. Utan hinder deraf, att med köpeafhandling om lösegendom blifvit så förfaret, som här ofvan sagdt är, ege domaren efter omständigheterna pröfva afhandlingens giltighet; och vare köparen alltid pligtig, der fordringsegaren det äskar, att med ed betyga, att emellan honom och säljaren är, på god tro, så tingadt och betaldt, som afhandlingen innehåller." — (Den 5:te och sista § innehåller endast öfvergångsstadganden).

I det reviderade förslag till handels- och utsökningsbalk, som år 1850 af svenska lagberedningen afgafs, finnes innehållet af 1845 års förordning utan anmärkningsvärdare förändringar återgifvet. Deremot lärer samma förordnings upphäfvande föreslagits af den komite, som år 1871 afgaf förslag till ny utsökningslag, emedan komiten ansåg de föreskrifter, som i den föreslagna lagen meddelades, göra tillfyllest äfven uti nu ifrågavarande afseende. Komitens mening tyckes emellertid icke hafva delats af den sedermera tillsatta nya lagberedningen och af lagstiftande makten, hvilket framgår deraf, att ej mindre det af beredningen uppgjorda slutliga förslaget än nu gällande svenska utsökningslag, hvilken är utfärdad den 10 Augusti 1877 och trädde i gällande kraft den 1 Januari innevarande år, innehåller så att säga dubbla föreskrifter i ämnet, i det att 69 § bestämmer proceduren för det fall, då annan påstår sig vara egare till lös egendom, som i gäldenärs bo finnes, medan i 70 § derjemte förklaras: "Om utmätning af lösören, som blifvit sålda men lemnats qvar i säljarens vård, gälle hvad särskildt är stadgadt." — Lagens 69 § eger följande lydelse: "Påstår annan sig vara egare till lös egendom, som i

gäldenärs bo finnes, men kan ej genast visa sin rätt, vare hans anspråk ej hinder för egendomens utmätande; bjuder han vid utmätningen sannolika skäl för anspråket; hänvise utmätningsmannen honom att sin talan efter stämning utföra, och må det utmätta godset ej säljas förr, än tvisten om eganderätten blifvit af domstol pröfvad; stämme dock han, som godset från utmätning freda vill, borgenären och gäldenären till domstol i orten, der godset finnes, inom tre månader, eller hafve sin talan mot borgenären förlorat. Kommer någon efter utmätningen med anspråk, som nu är sagdt, vare det ej hinder för försäljningen, der ej öfverexekutor annorlunda förordnar. Varder den, som anspråket väckt, af öfverexekutor hänvisad att sin talan efter stämning utföra, åligge honom att inom tre månader derefter stämma vid äfventyr, som förut är nämndt. Vill borgenär sjelf stämma, stånde det honom fritt."

Ehuruväl i Finland någon lagstiftningsåtgärd hittills ej blifvit vidtagen i syfte att stäfja det äfven här öfverklagade förfarandet af oredlige gäldenärer att till sine borgenärers förfång afsluta lösöreköp af förut omförmälda slag, har man dock äfven hos oss längesedan kommit till insigt deraf, att de bestämningar, 1734 års lag härom innehåller, icke äro för ändamålet tillfyllestgörande. Men beträffande den väg, lagstiftaren borde inslå, för att på ett fullt tillfredsställande sätt afhjelpa de ifrågavarande bristerna, derom skola sannolikt hos oss likasom i Sverige olika meningar söka göra sig gällande. Att framställa ett formligt förslag till frågans lösning ingår icke i planen för denna korta öfversigt; men vi anse oss dock ega skäl att i sammanhang med det redan anförda kasta en blick på de utvägar, hvilka närmast erbjuda sig för ändamålets vinnande.

Såsom en sådan utväg framstår då naturligtvis i främsta rummet den, hvilken allaredan i Sverige blifvit beträdd genom förordningarna af den 9 Maj 1835 och den 20 November 1845. Betrakta vi dessa författningar närmare, så finna vi, att desamma icke, såsom man möjligen kunnat vänta, åsyfta att göra någon direkt ändring i eller meddela någon

förklaring af lagens allmänna stadganden, vare sig om köp eller pantsättning af lösören eller annat dylikt, utan endast att föreskrifva vissa formers iakttagande vid köp af sådan egendom *för den händelse, att godset qvarlemnas i säljarens vård och köparen önskar freda det från utmätning för säljarens gäld.* Dessa former åter hafva ett dubbelt ändamål, nemligen först att gifva aftalet en offentlighet af ungefär samma slag som den, hvilken är påbjuden för hypotek af fast egendom, samt för det andra att förenkla och förkorta samt, om möjligt, redan på förhand afklippa alla tvister om bättre rätt genom fordran på en noggrant bestämd formel bevisning, som vid den tid utmätning skall ega rum ej mera kan anskaffas och som är egnad att pröfvas äfven af utmätningsman. Den öfvervägande formela karakter, som sålunda, ehuru i 1845 års förordning något modifierad, tillhör de nämnda författningarna, har emellertid icke allenast försvårat tydningen och tillämpningen af desamma utan äfven visat sig medföra svårighet för jurisprudensen att bringa deras innehåll i nödig samklang med det gällande rättssystemet i öfrigt. Såväl i följd häraf som af andra skäl hafva dessa författningar äfven i Sverige varit föremål för skarpt klander ej mindre af målsmän för den juridiska vetenskapen än af praktiske jurister.

En annan utväg för lagstiftaren vore att rigta sin uppmärksamhet på de brister, som kunna förefinnas i den materiella rätten. Till sådana brister bör tvifvelsutan hänföras saknaden af allmängiltiga straffbestämningar för det slag af bedrägeri, som ligger i svikligt fördöljande eller föryttrande af tillgångar, hvilka borde användas till betäckande af borgenärs fordran. Hvad 86 § i konkursstadgan härom innehåller, torde nämligen icke kunna tillämpas mot andra bedräglige gäldenärer, än sådana, som gjort konkurs, och ännu mindre emot andra bedräglige gäldenärers medbrottslingar. Emellertid vore det för allmänna moralen och rättstillståndet af vigt, att ett dylikt allmänt kriminalstadgande blefve utfärdadt och berörda art af bedrägeri dymedelst stämplad såsom ett verkligt brott. Det år 1875 utgifna förslaget till strafflag för Finland innehåller härå tillämpliga straffbud i § 485.

Det kunde vidare blifva fråga derom, huruvida icke ett uttryckligt förbud borde utfärdas emot hypotek i lösören och andra sådana aftal, hvilkas syfte är att bereda säkerhet i dylik egendom utan dess tradition till den, för hvilken säkerheten är ämnad. Ett stadgande af likartadt syfte har förut både i Sverige och Finland befunnits erforderligt beträffande fast egendom. I Sverige bestämdes nemligen genom förordn. af den 1 Maj 1810 att, om säljare i köpe- eller skiftesafhandling om jord eller fastighet förbehåller sig eller andra att emot någon i samma afhandling bestämd penningesumma eller andra vilkor få framdeles vinna egendomen åter, sådant skall vara utan verkan och lagfart å köpet eller skiftet icke tillåten. I Finland lyder stadgandet, som förekommer i 2 § af förordningen den 20 Juni 1864, angående förebyggande af olämpliga förbehåll vid fastighetsköp m. m., sålunda: "Har öfverlåtare förbehållit sig eller annan att i framtiden för visst pris eller emot andra vilkor återvinna egendomen, vare sådant förbehåll utan kraft och verkan."

Vidare kunde måhända tagas i öfvervägande, om icke skäl förefinnas att till andra fall än konkurs utsträcka tillämpningen af den grundsats, angående ogiltigheten af föryttringar *in fraudem creditorum*, som finnes uttalad i § 46 mom. a) af gällande konkurslag — en åtgärd, som också i flera andra länder, t. ex. Preussen, redan blifvit vidtagen. Någon fullt giltig grund hvarföre rättigheten att söka återvinning af sådan gäldenärens egendom, som denne bedrägligen föryttrat, skall vara förbehållen endast konkurskreditorer, torde svårligen kunna uppgifvas.

Slutligen kunde det måhända äfven befinnas vara af nöden att i stadgandena om utmätnings verkställande och behandlingen af de anspråk, som dervid framställas, vidtaga några ändringar till betryggande af borgenärernes rätt, t. ex. sådana, som ofvan meddelade 69 § i svenska utsökningslagen af den 10 Augusti 1877 innehåller.

Henr. Borenius.

2:dra frågan.

Kan latitudsystemets genomförande, på det sätt och i den omfattning strafflagsförslaget af år 1875 åsyftar, anses, särskildt med hänsyn till domstolsorganisationens samt åklagare- och advokatväsendets i landet skick, erbjuda tillräckliga garantier för ett med rättvisans och rättslikhetens fordringar öfverensstämmande handhafvande af lagskipningen i brottmål? och hvilken ledning för besvarande af denna fråga kan hemtas af den erfarenhet, som vunnits genom tillämpningen af de i 1866 års kriminella förordningar införda relativt bestämda straffbuden?

Huru mycket än åsigterna om straffets ändamål och väsende ha vexlat, har icke något tvifvel kunnat uppstå derom, att straffet och dess mått måste ha sin grund i lagen och ej i domarens godtycke. Detta är en oeftergiflig fordran af rättvisan, som är den vigtigaste hörnstenen i den moderna samhällsbyggnaden. En följd häraf är att man allestädes förkastat de *obestämda straffbuden*, såsom lemnande rum åt det individuela godtycket i stället för det genom lag bundna handhafvandet af rättvisan. Genom dessa straffbud ingriper domaren, som endast och allenast skall representera den lagskipande myndigheten, i lagstiftarens värf och intager derigenom en fullkomligen falsk ställning. Domaren är ej lagens herre, utan dess organ och tjenare. Han eger tillämpa lagen på det enskilda fallet, oberoende af egna subjektiva tycken och åsigter, dervid följande ej mindre lagens ordalydelse än dess anda och mening.

Det lär ej falla någon in att betvifla rigtigheten af dessa alldagliga satser. Tvärt om har fruktan för domarens godtycke drifvit icke så få, i synnerhet af den icke juridiskt bildade allmänheten, till den motsatta ytterligheten, att i de *absolut bestämda straffbuden*, hvilka innehålla blott en enda straffsats för ett bestämdt brott eller en bestämd art af brott, se den säkraste garanti för tillgodoseendet af rättvisans fordringar. Om ock dessa absolut bestämda straffbud afskära möjligheten af allt godtycke från domarens sida, ja på visst

sätt göra honom till ett blindt redskap i rättvisans tjenst, innebära de dock fullt ut lika stora vådor för rättvisan som de fullkomligt obestämda straffbuden. Den rättvisa, som vinnes genom tillämpning af absolut bestämda straffbud, är i sjelfva verket af helt och hållet formel natur, den är mera ett sken än en verklighet. Anhängarena af de absolut bestämda straffbuden utgå från synpunkter, hvilkas skefhet faller lätt i ögonen. Dels ha de tänkt sig åtminstone vid de gröfre brotten en sådan grad af skuld gifven, att ett fixt straffmått kunnat bestämmas, i ty att all åtskilnad, härflytande af den konkreta gestalt brottet företer, i förhållande till denna skuld vore att anse såsom betydelselös. Dels ha de utgått från föreställningen om den preventiva verkan, som borde utöfvas af det i lagen utsatta, bestämdt fixerade straffhotet. Detta sistnämnda åskådningssätt hvilar dock på en föråldrad uppfattning af straffets ändamål och väsende. Framför allt har man dock vid uppställande af de absolut bestämda straffbuden utgått från en abstrakt föreställning om det onda, som ett brott eller en viss art af ett brott framkallar i förhållande till enahanda verkan af andra brott, och på grund af denna abstraktion konstruerat en fix straffbestämmelse, under hvilken man tvingat den oändliga mångfald af företeelser, under hvilka ett brott i verkligheten framträder. Häri ligger bland annat ett förbiseende af den åtskilnad, som förefinnes mellan domarens ställning till det civila rättsfallet och den, som måste intagas af honom i förhållande till det kriminela målet. I det förra gäller det att återställa den rubbade rättsjemvigten genom fastställande af en eqvivalent, som kan både till qvalitet och qvantitet bestämmas och beräknas. Den som tagit 100 skall återställa 100, — detta är det enkla uttrycket för den här rådande normen. Något härmed fullkomligen likartadt företedde den äldre kriminalrättsliga uppfattningen, som nära nog uteslutande fäste sig vid den sinliga sidan af brottet och i straffet företrädesvis såg ett medel att förnöja den kränkte målseganden eller ock i straffet erkände endast en på talionsprincipen hvilande materiel vedergällning. "Öga för öga, tand för tand" är en princip för straffutmätningen, som i tydlig-

het och enkelhet lemnar intet öfrigt att önska. Men att denna princip, äfven om den modifieras derhän, att en sålunda förverkad lem kunde återköpas genom ett annat i värde motsvarande straff, ej kan tillfredställa nutidens fordringar på rättvisa, torde utan vidare ordande vara klart. Och dock är det denna princip, som ytterst ligger till grund för de absolut bestämda straffen.

Här är icke plats att ingå på en undersökning af de särskilda straffrättsteorierna. Så mycket torde dock vara sjelffallet att vid utmätande af straffet måste afses brottet i dess konkreta gestalt, sådant det i det enskilda fallet företer sig. Måttet och beskaffenheten af den skuld det handlande subjektet bär, lika såväl som den timade rättskränkningen i afseende å dess qvalitet och qvantitet, eller med andra ord brottets såväl subjektiva som objektiva faktorer, böra vid straffutmätningen komma i rättvist öfvervägande. Alla de mångfaldiga omständigheter, hvilka vid ett brott kunna verka straffhöjande och straffsänkande, böra vid straffets utsättande vinna behörigt afseende. Men detta kan ske endast genom de relativt bestämda straffbuden, hvilka genom uppställande af lämpliga strafflatituder, vare sig att dessa omfatta skilda straffarter eller ock endast en straffart, lemna lagskiparen tillräckligt utrymme att afse de särskilda dels straffhöjande dels straffsänkande omständigheter, hvilka vid ett brott kunna förekomma.

De relativt bestämda straffbuden intaga sålunda en förmedlande ställning mellan de fullkomligt obestämda straffbuden å ena och de absolut bestämda å den andra sidan och söka att undvika de vådor för rättvisan, som hvartdera af dessa system i sig innebär.

Men å andra sidan ha de relativa straffbuden med vidsträckta strafflatituder väckt ej så ringa betänkligheter. Man har beklagat sig öfver bristen på några ledande normer vid straffutmätningen, hvilken brist gjorde att i sjelfva verket äfven vid dessa straffbud ett för vidt utrymme blefve lemnadt åt domarens subjektiva uppfattning, hvilket komme att i större eller mindre grad leda till godtycke. En följd af de vidsträckta strafflatituderna vore att ofta nog likartade

fall blefve belagda med ganska olika straff, beroende på den större eller mindre vigt domaren tillagt de vid målet förekommande omständigheter, hvilka äro af egenskap att höja eller sänka straffmåttet inom den bestämda latituden, för att icke tala derom, att en så allsidig undersökning af målet, att dervid alla dessa på straffet inverkande omständigheter framträdde i sitt rätta ljus, ej alltid vore att påräkna.

Dessa betänkligheter hafva framkallat försök att uppställa bestämdare regler, enligt hvilka straffet inom den bestämda strafflatituden borde utmätas. Det mest anmärkningsvärda försök i denna rigtning var uppställandet af teorin om ett s. k. *straffmedium*, hvarmed man då förstod det inom latituden fallande straffmått, som motsvarade förbrytelsen, sådan lagstiftaren tänkt sig henne, utan afseende å straffbarheten höjande eller sänkande biomständigheter. I det konkreta fallet borde lagskiparen leta sig till denna punkt å strafflatituden för att, sedan på så sätt en fast punkt för straffmätningen vunnits, utsätta straffet, med hänsyn till möjligen förekommande straffhöjande eller sänkande omständigheter, antingen öfver eller under denna punkt, högt eller lågt, i förhållande till mängden och vigten af berörda omständigheter. Härvid har man vanligen uttryckligen reserverat sig emot antagandet att straffmedium borde utgöra det aritmetiska medium mellan strafflatitudens maximum och minimum, men i dess ställe velat dermed beteckna det straffmått, som motsvarade brottets vanliga eller allmänna straffbarhet, hvarvid dock gemenligen ordet *vanlig* tagits i den betydelsen, att det samma ej borde innefatta påståendet, att resp. förbrytelse i verkligheten oftast skulle förekomma afklädd änberörda på straffet inverkande omständigheter. Med straffmedium borde förstås det straffmått, som motsvarade brottets allmänna straffbarhet, sådan lagstiftaren måste anses hafva tänkt sig den samma, då han haft i sigte de väsendtliga moment, som konstituera denna straffbarhet öfver hufvud, utan afseende å de särskilda omständigheter, hvilka i det konkreta fallet kunna å den samma inverka modifierande.

Emellertid väckte teorin om ett straffmedium genast i början från annat håll ett afgjordt motstånd. Man anmärkte att antagandet af ett straffmedium vore till sin grund origtigt, då ej något brott i verkligheten kunde förekomma utan sådana omständigheter, hvilka måste inverka höjande eller sänkande på straffmåttet. Begreppet straffmedium vore en fiktion, som ej hade någon motsvarighet i verkligheten. Uppställandet af teorin om ett straffmedium vore i sjelfva verket "en maskerad återgång till det redan öfvergifna systemet af fixa straff"*).

Det lär näppeligen kunna förnekas, att teorin om ett straffmedium måste, åtminstone i den form den samma hittills framträdt, anses såsom ett förfeladt försök att vid tillämpningen af latitudsystemet vinna en fast norm för straffutmätningen. Likaledes ha yrkandena på en mera schematiserande beräkning af de grunder, hvilka verka höjande eller sänkande på det latitudinära straffet, hittills ej visat sig kunna leda till något för den juridiska praxis fruktbringande resultat. Det oaktadt har latitudsystemet öfver allt trängt undan de andra straffsystemen. De invändningar, som vid systemets första införande blifvit i hvarje land mot det samma framstälda, hafva, efter det systemet blifvit en tillräcklig tid tillämpadt, i icke så ringa grad förstummats, hvilket måhända kan anses häntyda derpå, att en rigtig tillämpning af systemet förutsätter hos lagskiparen en viss öfning att vid straffutmätningen taga behörig hänsyn till alla de omständigheter, hvilka i det konkreta fallet kunna inverka på straffbarheten, samt att å andra sidan genom praxis utbildat sig hos den lagskipande myndighetens representanter en viss öfverenstämmelse

*) För vinnande af närmare kännedom om teorin angående ett straffmedium och öfriga härmed sammanhängande frågor hänvisas till följande hos oss allmänt tillgängliga uppsatser: *Nordling,* Om straffmedium vid latitudinära straff (Naumanns tidskrift 1864 p. 567 ff.); Ytterligare om medium inom strafflatituderna (Naumanns tidskrift 1865 p. 785 ff.); Ytterligare om straffmedium vid latitudinära straff, af Riksens Ständers Justitie-Ombudsman, (Naumanns tidskrift 1865 p. 652 ff.); *Annerstedt,* Om straffmätning (Upsala Universitets årsskrift 1869, äfven särskildt utgifven); *Merkel,* die Strafanwendung durch den Richter (Holtzendorffs Handbuch des deutschen Strafrechts Th. II, p. 547 ff.).

i uppfattningen af brottets konkreta gestaltningar, hvilken varit egnad att förekomma en den allmänna rättskänslan förnärmande olikhet i den kriminela rättsskipningen. Men en klagan, som deremot icke sällan försports i de länder, der straffbud med vidsträckta latituder äro rådande, är att lagskiparen öfverhufvud visat en afgjord benägenhet att hålla sig till de lägre områdena af strafflatituden, så att de högre sällan eller aldrig blifvit anlitade. Ett sådant förfarande innebär i sjelfva verket en betänklig afvikelse från lagens anda och mening, men synes å andra sidan, om det kan konstateras såsom ett allmänt förekommande fenomen, hänvisa delvis derpå, att lagskiparen ej förmått beherska de alltför vidsträckta latituderna, delvis åter derpå att lagstiftaren vid fastställande af resp. strafflatitud tänkt sig brottet i fråga i en större mångfald af olika straff betingande gestaltningar än verkligheten vidhandenger, och att strafflatituderna för ty i afseende å sin vidd kunnat utan fara för rättvisan inskränkas.

För besvarande af nu förevarande fråga kan det ej sakna intresse att rigta uppmärksamheten på det meningsutbyte, som i Sverige framkallades genom latitudsystemets införande i dess kriminela lagstiftning. Den i Sverige i frågan förda striden måste vara så mycket mer upplysande för oss, som latitudsystemet derstädes infördes under nära nog fullkomligt enahanda samhälls- och rättsförhållanden som de hos oss nu rådande.

Redan vid förslaget till allmän kriminallag af 1832 gjordes af flere granskare anmärkning derom, att den rättighet, som blifvit lemnad åt domaren, att utmäta straffet inom vissa bestämda gränser för de antagna straffarterna, vore allt för vidsträckt. Den för förslagets utarbetande nedsatta komitén hänvisade i sitt genmäle å de mot lagförslaget inkomna anmärkningar beträffande denna punkt till sina förslaget vidfogade motiver, hvarest yttras bland annat: "När man besinnar, att lagstiftningen blott behandlar en gerning i dess största allmännelighet, och ej heller kan göra afseende å den af henne okända felande individens särskilda beskaffenhet: att gerningen in concreto deremot tillhör Domarens behandling, och att endast han är i tillfälle att taga kännedom om

brottslingens individuela beskaffenhet: att de grunder, hvarefter straffbarhet rätteligen bör mätas, äro dels objectiva eller sådane, hvarvid den af gerningen orsakade skadan eller faran afses, dels subjectiva, hvarvid uppsåtets eller viljans mindre eller större ondska, eller graden af straffbar försummelse, vårdslöshet eller oförsigtighet skall bedömas: att en gernings följder i den yttre eller sinne verlden oftast bero af en mängd omständigheter, hvilkas inflytelse ej förut kunnat beräknas; och att i synnerhet viljans och uppsåtets beskaffenhet kan nästan i oändlighet variera; så torde man finna, huru högst olämpligt, och till följden orättvist, försöket att i lagen med arithmetisk noggrannhet i allmänhet bestämma absoluta straff å brott skulle blifva." Derjemte framhölls af komitén genom en mängd citater från 1734 års lag, *) att den så mycket öfverklagade obestämdheten i straffbestämningarna icke var någon nyhet i den svenska lagstiftningen.

Emellertid fortgick i Sverige under påföljande tid meningsutbytet angående önskligheten af latitudsystemets införande, en diskussion, som erhöll så mycket mera betydelse, som åtskilliga på detta system byggda författningar utkommit, förr än systemet blef det herrskande genom strafflagen af 1864. Bland skäl, som härvid anförts af den konservativa fraktionen bland de svenska rättslärde, förtjena att nämnas företrädesvis följande: att genom ett allmänt införande af latitudsystemet lagens ändamål att afskräcka från brott skulle väsendtligen förfelas, då allmänheten alltid komme att sväfva i okunnighet om hvad som för hvarje brott vore dess rättmätiga påföljd; att systemet komme att föranleda en olikhet i lagtillämpningen, som vore egnad att hos den stora allmänheten undergräfva aktningen för lag; att latitudsystemet lemnade rum för godtycke vid rättsskipningen, hvilket

---

*) T. ex. II: 12 G. B.; IV: 4; VI 2; VII: 2, 4; VIII: 2, 4; X: 2; XIII: 2, 3, 4; XIV: 2; XV: 7; XVI: 1 (K. F. $\frac{20}{1}$1779), 2, 4; XIX: 3; XXII: 5; XIV: 5; XXVIII: 1, 5; XXX: 2, 3; XXXIII: 3; XLVI: 2; LIII: 6; LVII: 1; LX: 4; LXI: 2, 3, 4 M. B. IV: 2; V: 3 S. B. I: 12; XXIV: 7, 8; XV: 14, 16; XXIX: 3; XXX: 14, 16, 19, 21, 22; XXXI: 2 R. B.

vore så mycket vådligare, då det samma kunde uppträda under ett sken af laglighet, som gjorde det oåtkomligt; att domareembetet blefve för den samvetsgranne domaren synnerligen tryckande, då han ingalunda alltid kunde vara säker på att hafva träffat det rätta straffmåttet samt att han i följd häraf nästan alltid komme att hålla sig till minimum af straffbestämmelsen eller så nära detta som möjligt; att den brottslige, i förhoppning om att en olika individuel uppfattning skulle göra sig gällande hos öfverdomaren, skulle i de flesta fall, då en högre straffsats blifvit vid underdomstol använd, vända sig till vederbörande öfverrätt med ändringsansökan, hvarigenom öfverrätterne blefve med arbete oskäligen betungade. — De argument, som från det motsatta hållet anförts, äro i hufvudsak följande: att rättvisan ovilkorligen fordrade, att vid straffets utsättande behörigt afseende gjordes vid de omständigheter och förhållanden, hvilka närmare karakteriserade brottsligheten, då ingen rättvisligen borde straffas strängare eller lindrigare än han genom sin brottslighet förtjenat; att det vore en uppenbar orättvisa att tillämpa samma straff å tvenne brottsliga handlingar af samma art, men i öfrigt i afseende å förbrytarens sinnesbeskaffenhet och de yttre omständigheter, under hvilka handlingen framträdde, från hvarandra vidt åtskilda; att lagstiftaren omöjligen kunde uppställa detaljerade straffbestämmelser för de i oändlighet skiftande former, under hvilka ett brott kunde uppträda, och att derföre en inom vissa, icke allt för utsträckta gränser, domaren medgifven rätt, att efter den i hvarje fall sig företeende brottsligheten pröfva hvilket straff förbrytaren borde undergå, vore oundgängligen nödvändig; att latitudsystemet, så vidt det samma dittills varit i lagstifningen infördt, ej medfört de förespeglade farorna, och att, om äfven vid systemets fullständiga genomförande i början någon rättsolikhet skulle yppa sig, i ty att förbrytelser, som syntes antyda enahanda brottslighet, i följd af särskilda domares sins emellan afvikande uppfattningar, blefve belagda med olika straffmått, sådant dock blefve småningom utjemnadt genom rättspraxis. — Vid juridiska föreningens i Stockholm årsmöte 1850 kom mötet beträffande nu förevarande fråga till följande resultat:

"att den i gällande lag och författningar för flera fall domaren medgifna latitud i straffbestämmelserna *icke visat sig vara* af menligt inflytande, samt att blott öfvergående olägenheter skulle uppstå, derest lagen, med bibehållande, endast undantagsvis, af de ovilkorliga strafftarifferna i allmänhet medgåfve domaren att efter bestämda grunder afmäta bestraffningen inom vissa gränser för de antagna straffarterna eller deras grader". Att märka är dock att vid de det allmänna mötet föregående, af föreningens lokala afdelningar hållna sammanträden en vidt gående meningsolikhet gjorde sig gällande och att derjemte nära nog vid alla afdelningar den åsigten uttalades, att strafflatituderna icke borde vara allt för vidsträckta. (Svenska Juridiska Föreningens Tidskrift häftet I p. 94).

Såsom ett resultat af det nu berörda, i Sverige försiggångna meningsutbytet angående latitudsystemets företräden och olägenheter måste anses systemets fullständiga genomförande i den nya strafflagen af den 16 Febr. 1864.

Vända vi oss till vårt eget land, finna vi att de relativt bestämda straffbuden härstädes rönt jemförelsevis ringa motstånd. Visserligen hade pluraliteten i det utskott af deputerade från landets fyra stånd, som sammanträdde i Helsingfors i Januari 1862, det s. k. Januariutskottet vid öfverläggning om frågan angående utgifvande af lag emot misshandling af kreatur uttalat sig emot relativt bestämda straff och till förmån för "uttryckligen fixerade". Men att denna uppfattning dock ej var den förherskande, åtminstone bland de juridiskt bildade i landet, synes framgå deraf att, då vår juridiska förening kort derefter upptog till öfverläggningsämne frågan om företrädet af de relativt bestämda straffbuden framför de absolut bestämda, föreningens alla afdelningar nära nog enhälligt förklarade sig för relativt bestämda straffbud (Juridiska Föreningens Tidskrift 1 årg. p. 71). Sedermera godkände landets ständer vid 1863—64 års landtdag, genom att gifva sitt bifall till den då framstälda nådiga propositionen beträffande de allmänna grunderna för en ny brottmålslag, principen angående relativt bestämda straffbud.

Redan vid en flygtig blick på det finska strafflagsförslaget af 1875 finner man latitudsystemet i en ganska vidsträckt grad derstädes genomfördt. De absolut bestämda straffen med undantag af dödsstraffet (för högförräderi genom föröfvande af våld mot monarkens person) och tukthus på lifstid (för mord) hafva helt och hållet fått vika. För att icke tala om de i förslaget ingående bestämningar angående straffets skärpande utöfver den ordinära latitudens maximum i särskilda fall vid synnerligen försvårande omständigheter och dess nedsättande under latitudens minimum enligt vissa allmänna grunder (§§ 52 o. 64) och vid synnerligen mildrande omständigheter i fall, som af lagen särskildt angifvas, lemnas i förslaget åt domaren en pröfningsrätt, som i det öfvervägande antalet fall omfattar val emellan skilda straffarter och i öfrigt har att röra sig inom latituder, som i afseende å vidd ingalunda stå efter, utan snarare öfverstiga de i öfriga moderna strafflagar t. ex. den tyska och svenska förekommande. Och dock är att märka, att det finska strafflagsförslaget är vida mera kasuistiskt än de begge nästnämnda lagarne, vid hvilket förhållande de i förslaget ingående särskilda straffbestämmelserna med nödvändighet komma att omfatta ett vida mindre antal till art och beskaffenhet varierande fall. I anledning häraf ligger den åsigten nära till hands, att latituderna i förslaget öfverhufvudtaget kunnat göras trängre än t. ex. i den svenska lagen. Äfven hos oss torde den hittills vunna erfarenheten i icke ringa grad utvisa en viss benägenhet hos lagskiparen, att vid tillämpningen af de relativa straffbuden företrädesvis använda den mildaste straffarten, der ett val mellan straffarter varit medgifvet, samt att öfverhufvud söka det rätta straffmåttet närmare latitudens minimum än hvad lagstiftaren vid utsättande af strafflatituden synes hafva åsyftat. Antingen nu detta förhållande har sin grund i en mindre mångsidig pröfning af målen, beroende tilläfventyrs på underdomstolarnes nuvarande sammansättning äfvensom å åklagare-väsendets i landet skick eller ock å andra omständigheter, synes i alla fall frågan om, huru vida det oundgängliga tillgodoseendet af domarens fria pröfningsrätt må under våra förhållanden an-

ses påkalla strafflatituder af den vidd och omfattning det nya strafflagsförslaget innehåller, ingalunda vara oförtjent af att komma under noggrant öfvervägande.

Jaakko Forsman.

3:dje frågan.

I de förslag till förändrad organisation af underdomstolarne på landet, som under senare tid framträdt, har bland annat ingått fordran att i dessa domstolar borde, till vinnande af mångsidigare och säkrare pröfning af målen, finnas flere än en lagfaren ledamot. Denna fordran torde emellertid icke kunna anses vara lika oeftergiflig för alla de mål och ärenden, som vid häradsrätterna förekomma, utan en åtskilnad böra göras emellan vigtigare civila mål och gröfre brottmål på ena sidan samt lagfarts- och inteckningsärenden, civila bagatelltvister, politiförseelser och mindre brottmål äfvensom de s. k. allmänna ärendena på den andra. Vore det vid sådant särskiljande sakenligt och lämpligt att, medan häradssrätterne i deras närvarande sammansättning förblefve behörige att upptaga sistnämnda arter af mål, med eller utan rättighet för part att från dem appellera, en första instans, beräknad för mera omfattande domkretsar och bestående af tre lagfarne domare, med eller utan nämnd, inrättades för först omförmälda vigtigare mål, antingen det då läte sig göra att, under förutsättning af lämpliga anordningar för protokoll och expedition, till ledamöter i denna instans använda häradshöfdingarne inom domkretsen eller en skild personal för sådan domstol blefve af nöden?

Den utgång, som de under mer än ett årtionde förberedda reformförslagen angående häradsrätterne vid senaste landtdag fingo, är väl icke egnad att hos dem, som inse bristerna i organisationen af denna domstolsinstans samt vigten för rättsvården i dess helhet att dem afhjelpa, väcka synnerligen stora förhoppningar för den närmaste framtiden,

vare sig i afseende å dessa eller andra förslag i enahanda riktning. Att förslagen innefattade verkliga och väsendtliga förbättringar, så vidt man såsom förbättringar vill betrakta att domstolen göres mera tillgänglig och dess verksamhet jemnare och mindre afbruten, lärer icke med fog kunna bestridas liksom ej heller att dessa förmåner enligt förslagen kommit att köpas med ett ganska ringa mått af materiella uppoffringar, om man, noga taget, alls kan tala om sådana. Och emellertid fick den väl motiverade och moderata reformen falla, ej derföre att den skulle befunnits vara för mycket moderat eller att man skulle önskat mera genomgripande åtgärder, ej heller af den orsak att den varit förknippad med olägenheter, hvaraf den närvarande ordningen ej lede och som i den oväntade oppositionens ögon skulle motvägt fördelarne, eller öfver hufvud för att man skulle uppställt andra förslag, gående ut på att råda bot på de missförhållanden, hvilkas tillvaro ej förnekades, utan af skäl som dels icke hafva något sammanhang med domstolsreformen dels åter förråda ett underskattande af denna samhällsangelägenhets betydelse, helst som de syften, hvilkas vinnande man ansåg vigtigare än en tidsenligare lagskipning, alls icke behöft åsidosättas för nämnde reform, utan fullkomligt lika väl kunnat vinnas *jemte* de föreslagna förändringarna som i sakernas närvarande läge.

Ehuru således efter det förelupna ringa utsigt är för handen att Finlands lagstiftande organer snart skola komma att åter upptaga ämnet, följer deraf för ingen del att landets jurister och andra, som nitälska för rättsväsendets utveckling, nu skola hvad denna ungelägenhet vidkommer lägga händerna i kors och overksamma afvakta den framtid, då saken åter på en eller annan väg kan inom lagstiftningen komma till tals. Fastmer synes sakläget kräfva att inom den intresserade allmänheten, till hvilken väl i främsta rummet landets jurister torde få räknas, ämnet blir föremål för yttermera begrundande och meningsutbyte i syfte att vidare belysa detsamma samt deri åstadkomma all den utredning, som öfverhufvud på privat väg kan vinnas. Gagnar detta icke till något annat, så kan det åtminstone hafva det goda

med sig att frågan hålles uppe, att meningarna mogna och stadga sig samt att, då tiden för framläggande af samma eller andra reformförslag är inne, de som hafva att i saken besluta, antingen de då befinnas vara för eller emot förändringar, med fullständigare insigt och säkrare uppfattning af hvad frågan gäller kunna gå till dess behandling.

De reformyrkanden, som angående häradsrätterna framträdt, i Sverige från århundradets början och i Finland hufvudsakligen efter det folkrepresentationen kommit i utöfning af dess lagliga inflytande på landets angelägenheter, hafva i främsta rummet afsett att för landtbefolkningen möjliggöra en lättare tillgänglig och skyndsammare lagskipning än den nuvarande. Deraf förslagen om domsagornas delning, om färre eller helst blott ett enda tingslag inom domsagan, om tätare eller permanenta sammanträden af rätten, om boställen för häradshöfdingarne samt i närheten af dessa tingshus och lokaler för häradsrättens bibliotek och arkiv, m. m. I fråga om domstolens inre organisation, garantierna för lagskipningens säkerhet och godhet, har ända till senaste årtionden häradsrätten i allmänhet ansetts tillfredsställa skäliga anspråk på en första instans. Endast beträffande protokollsföringen föreslog den frejdade svenska lagkomitén år 1825 en förändring, den nemligen att för häradsrättens protokoll jemte åtskilliga andra göromål skulle tillsättas särskilde ansvarige tjenstemän, häradsnotarier, på det att häradsrättens ordförande mera odeladt skulle få egna sig åt sjelfva domarekallet, ett förslag som af den s. k. äldre svenska lagberedningen afstyrkes och sedan jemväl i Finland mer än en gång diskussionsvis framstälts utan att vinna allmänare anklang, emedan det städse i synnerhet af practici mötts af enahanda betänkligheter som redan lagberedningen utförligt framhöll. I sjelfva verket har detta yrkande också icke utgått från en uppfattning af att häradsrättens intellektuella krafter behöfde höjas, att således för domstolsförhandlingens ledande, för undersökningen och pröfningen af målen en förstärkning af dessa krafter vore af nöden, utan syftet med notariatsinrättningen, sådan man

tänkt sig den i sammanhang med och såsom en ingredierande del af häradsrätten, var att för deras egentliga uppgift kunna koncentrera nämnde krafter, i det att utskrifning af protokoll och expedition uppfattats såsom en oegentlig del af *domarens* funktioner, från hvilken häradshöfdingen förty borde och kunde befrias, hvarjemte, särdeles under diskussionen i Finland, behöfligheten af en kontroll öfver protokollets riktighet framhållits. Väl framskymtar i lagkomiténs betänkande 1815 liksom ock i förslaget till Rättegångsbalk, 1825 förra delen, kap. 2 motiverna, en jemförelse emellan den närvarande organisationen och en, bestående af flere lagfarne domare, åt hvilken senare komitén i princip synes vilja gifva företrädet, men utan att ens ifrågasätta en förändring eller behöfligheten och önskligheten deraf, hvarvid kostnads frågan framställer sig såsom hufvudsakliga hindret för en dylik förändring, hvilket antydes med orden: "och det skall ej lända "staten till förebråelse, om den icke eger tillgångar nog att "i de underrätter, som på dess bekostnad hållas, löna flere "lagfarne domare". Man tryggade sig ännu vid häradsrättens vördnadsbjudande anor och förväntade af en stigande allmän folkupplysning och af förändradt sätt för nämndens tillsättande ett förökadt värde af detta element i häradsrätten. Och dessutom utgjorde för bibehållande af den gamla och bepröfvade organisationen ett mycket vägande, om ock med lagskipningens intressen ej sammanbundet skäl, att man betraktade nämndemannabefattningen såsom en slags "bild"ningsanstalt för utmärktare medlemmar af allmogen, hvilka "der hemta praktisk kännedom af lagarna och skicklighet "till sådana civila befattningar, som äfven kunna bestridas "utan vetenskaplig bildning, men dock fordra allmän insigt "i lagar och samhällsförhållanden eller till bestyr af den art, "som vanligen uppdragas åt dylika mera kunnige bland almo"gen såsom bouppteckningar, sterbhusutredningar m. m." *) Man tänkte sig nemligen då för tiden icke ens möjligheten af att med bibehållande af nämnden förstärka det rättskun-

---

*) Lagberedningens Betänkande angående domstolarnes organisation d. 16 Dec. 1842 p. 4.

niga elementet i häradsrätten, hvarföre frågan framställde sig i endast tvenne alternativ: antingen *en* lagkunnig domare med nämnd eller *flere* lagkunnige medlemmar i rätten *utan* nämnd. Och emedan man med rätta för den öfvervägande delen af de vid häradsrätterna förekommande mål och ärenden måste skatta nämndens medverkan mycket högt samt derjemte öfverhufvud var benägen att åt det s. k. folkliga elementet i domstolen, hvilket man dock endast i afseende å denna underrätt och i första instans visste göra gällande *), gifva en vidtgående, om ock icke klart och skarpt uppfattad betydelse, så var det sjelffallet att, om antingen *folkelementet* eller *de stegrade fordringarna* i afseende å fackbildning måste uppoffras, afgörandet skulle blifva till förmån för det förstnämnda, för hvilket traditionen så mäktigt talade.

Det är, såvidt vi kunna erinra oss, icke förrän under senaste tvenne decennier — i Finland efter medlet af sextiotalet — som yrkanden, utvisande bestämdare tvifvelsmål om häradsrätternas förmåga att i deras närvarande organisation motsvara alla delar af sin uppgift, begynt göra sig kända i det offentliga. Reformförslagen hafva varit mer eller mindre omfattande, dels gått ut på en omgestaltning af landets domstolsväsende äfven i andra delar, dels åter begränsats till häradsrätterna, i det man enkelt fordrat anställande af mer än en lagfaren ledamot i dessa rätter.

Spörjer man efter anledningarna till den förändring i uppfattningen rörande garantierna för en upplyst och god lagskipning, som röjer sig i önskan att det lagkunniga elementet borde förstärkas i häradsrätten, så torde man till en början enas om att anledningen ej är att sökas uti ett tillbakagående i afseende å de krafter, som för domareplatserna i häradsrätterna äro att påräkna. Såväl för besättande af häradshöfdingeembetena som för nämndemannabefattningarna torde öfverhufvud nu för tiden fullt lika goda och väl förberedda personer erbjuda sig som någonsin förut. Väl har det understundom, och kanske icke utan fog, anmärkts att det här i landet för ett antal år sedan skedda omslag i af-

*) Jmf. Lagberedningens yttrande äfven härom p. 18, följ.

seende å befordringsgrunderna till häradshöfdingeembetenas besättande, hvarigenom den lifligare vexelverkan emellan hofrätternas personal och häradsrätternas ordförande väsendtligen hämmades, icke varit till fromma hvarken för hofrätterna eller häradsrätterna, men i fråga om anledningarna till yrkandet på reform af häradsrätterna torde antydda förhållande ej hafva haft någon betydelse. Utan tvifvel ligga dessa anledningar på andra områden och, om vi ej mycket misstaga oss, äro de hufvudsakligen tvenne nemligen: 1:o den i vissa hänseenden försvårade uppgift, som till följd ej mindre af lagstiftningens än de praktiska förhållandenas utveckling numera föreligger häradsrätterna, och 2:o den afgörande betydelse som nutidens processteori måste tillerkänna målens behandling i första instans med hänsyn till den s. k. omedelbarhetsprincipens upphöjande till bestämmande regel för den processuella förhandlingen.

Vid 1:o har ofta framhållits hurusom det kommersiella och industriella lifvets rikare utbredning jemväl på landsbyggden derstädes framkallat mångsidigare och vid tvist svårlöstare rättsförhållanden, än förut, och kollisioner af den beskaffenhet, att deras bedömande ovilkorligen erfordrar juridisk bildning, hvarföre i dem det stöd häradsrättens ordförande kan af nämnden påräkna icke eger samma värde som i mål, hänförande sig till förhållanden, med hvilka medlemmarna af allmogen af naturliga skäl äro mera förtrogne.

En annan hithörande vigtig omständighet är latitudsystemets genomförande i brottmålslagstiftningen. De pröfningar, hvartill vid ett sådant systems tillämpning straffmätningen gifver anledning, förutsätta, för att rättvisan på ett jemnt och konseqvent sätt skall kunna tillgodoses, icke blott juridisk bildning öfverhufvud, utan derjemte att de behörigen qvalificerade pröfvande skola vara flere. För en enda person, hon må sedan vara huru rikt begåfvad och utrustad med insigt och erfarenhet som helst, förefinnes härvid alltid faran för ett alltför subjektivt åskådningssätt, för bristfällig uppfattning i en eller annan punkt, för ensidighet i bedömandet och uppskattandet af de många olika omständigheter, som inverka

på straffmätningen. *Plus vident oculi qvam oculus* gäller härvid åtminstone i så måtto, att flertalet utgör ett korrektiv — det enda som kan utfinnas — mot subjektiv ensidighet och således äfven, åtminstone i någon mån, mot den alltför stora ojemnhet i resultaten, hvaröfver man åtminstone i vårt vestra grannrike, som i afseende å latitudsystemets tillämpning eger en rikare erfarenhet att åberopa än vi, haft att beklaga sig. Att målet i högre instanser kommer jemväl under andra juristers pröfning utgör af skäl, som strax nedan skola komma till tals, icke en tillfredsställande ersättning för hvad som af verkliga organisationsskäl brustit i första instansens behandling, ty om eljes instansordningen skall hafva någon betydelse, måste den fordran beträffande hvarje länk deri göras gällande, att densamma är mäktig att fullständigt fylla sin uppgift såsom domstol. Utvägen att bringa en sak under behandling af högre rätt, än den som förut deri dömt, afser nemligen omständigheter och syften, som ega sin betydelse äfven der den lägre instansens organisation är sådan att densamma lemnar fullständiga garantier för en grundlig och allsidig pröfning af målen.

Den andel, som 2:o i förevarande reformsträfvanden kan tillkomma den allmänna vetenskapliga processlärans framsteg, är väl icke att uppskattas alltför högt, då åsigterna i vårt land, äfven bland jurister, i allmänhet icke visat synnerlig benägenhet att i dessa ämnen mottaga intryck utifrån. Emellertid har den rörelse, som, väckt af kännedomen om Englands institutioner och befrämjad af de reformer i domstolsväsendet, som i Frankrike blifvit en varaktig frukt af den stora revolutionen, efter 1848 års politiska hvälfningar tagit fart på kontinenten och i de flesta länder medfört ett på den s. k. muntlighets- och omedelbarhetsprincipens tillämpning grundadt rättegångssätt, icke kunnat förfela att äfven hos oss framkalla betänkligheter och tvifvelsmål rörande vissa punkter i det gällande process-systemet. Såsom bekant innebär nämnde processgestaltande kardinalprincip att bedömandet af det faktiska uti ett rättegångsmål bör grunda sig, icke på skriftligen affattade protokoll och akter, utan på den inför sjelfva domstolen försiggångna muntliga för-

handlingen och den omedelbara uppfattning af sakläget, som denna hos domaren framkallar. I följd häraf eger i fråga om öfverinstans domsrätt öfver bevisresultatet rum endast om en muntlig förhandling finnes anordnad, men i andra fall — t. ex. då skuldfrågan afgöres af jury — kan underinstans, dom endast i afseende å lagtolkningen undanrödjas. Det slående sanna i denna grundsats beror naturligtvis derpå att äfven i den mest samvetsgranna skriftliga uppteckning af parters eller vittnens framställningar liksom rörande deras beteende inför rätta något af lifvets omedelbarhet måste gå förloradt och således äfven värdefulla materialier för bildande af en med sanningen öfverensstämmande öfvertygelse hos domaren.

Finlands process-system åter hvilar väsentligen på försannthållande af just motsatsen till ofvanantydda sanning eller *att* en högre rätt kan ur underrättens skriftliga anteckningar öfver den inför den sistnämnda försiggångna förhandlingen inhemta bevismaterialet så fullständigt, att öfverrätten beträffande sagda material t. o. m. kan korrigera underdomstolens uppfattning. Att förhållandet hufvudsakligen är sådant jäfvas ej deraf att gällande rättegångsordning anvisar öfverinstanserne en utväg till omedelbar kommunikation med parterne genom de s. k. muntliga förhören efter afslutad skriftvexling, ty det är bekant huru ringa rôle dessa muntliga förhör spela i vår rättegång.

Väl kan rättegångs författningen anses bereda ett korrektiv mot den öfvervägande betydelse, som underrättens undersökning sålunda måste erhålla, just uti den oinskränkta granskningsrätt äfven i afseende å bevisningsresultaten som tillkommer öfverrätterna och öfverhufvud genom den ganska begränsade betydelse som tillägges underrättens slutliga åtgärd, i det att denna i vigtigare kriminella mål (de s. k. hemställningsmålen) i sjelfva verket endast utgör förslag till sakens afgörande och hvad de civila målen vidkommer utan hänsyn till sakens vigt och värde kan af part bringas under högre och högsta instans' pröfning. Men i saknad af utvägen att inför öfverrätten föranstalta fullständig muntlig procedyr måste verksamheten af denna granskningsrätt dock

blifva nog illusorisk, och erfarenheten torde ej jäfva påståendet att i fråga om saksammanhangets utredande, d. v. s. uppsamlandet och bearbetandet af bevismaterialet, försummelser, som den domstol, inför hvilken den egentliga muntliga förhandlingen skett, låtit falla sig till last, sedermera ofta blifva omöjliga att godtgöra. Emedan nu anordnandet af ny muntlig procedyr i alla mål, som genom hemställning eller andra remedia juris bringas under Hofrätterna, skulle med bibehållande af den nuvarande rättegångs författningen i dess hufvuddrag möta stora praktiska svårigheter, så torde ifrågakomna förhållande med skäl kunna anföras såsom en vigtig anledning att yrka på förstärkande af de effektiva krafterna i häradsrätterna för att derigenom åtminstone i möjligaste mån söka säkerställa goda och mogna resultat vid målens behandling i första hand och sålunda äfven bereda en tillförlitlig grund för deras pröfning i högre instanser.

Det är inom Juridiska föreningens krets väl bekant på hvad sätt man under senaste tid i Finland satt i fråga att det rättskunniga elementet i häradsrätten borde förstärkas. Med föranledande af Ständernas uttalande i saken vid landtdagarne 1867 och 1872 föreslog den på 1872 års landtdags begäran tillsatte komité af i domarevärfvets utöfning bepröfvade män, i ett utlåtande af den 12 November 1874, "att "åtminstone i hvarje sådan häradsrätt, som enligt komiténs "förslag komme att blifva permanent, skulle jemte härads-"höfdingen anställas en lagfaren bisittare, som under benäm-"ningen vice häradshöfding borde på obestämd tid förord-"nas af vederbörande hofrätt emot ett årligt arvde af ettu-"sen mark att utgå ur besparingarne af den influtna lagmans-"tingsgästningen och hvilken bisittare egde lika med härads-"höfdingen deltaga i målens pröfning och ansvara för proto-"kollets riktighet samt kunde, då anledning dertill förefun-"nes, utan särskildt åtal, af hofrätten från tjensten skiljas."

Det är temligen skönjbart att komiténs mertal — ty förslaget omfattades ej enhälligt af komiténs medlemmar — icke fullt spontant kunnat komma till ett sådant förslag, hvari åtskilliga vigtiga principer såväl i afseende å domarens yttre ställning som vilkoren för kollegialitet blifvit förbisedda,

utan härvid lät sig bestämmas dels af Ständernas allmänt hållna uttalande i ämnet dels af inskränktheten i de materiella resurser som anvisades för reformernas verkställande. Och tvifvelsutan torde vid närmare öfvervägande hvarje sakkunnig i hufvudsak biträda de i nådiga propositionen vid sisthållna landtdag anförda samt jemväl af lagutskottet och Ständerna godkända skäl, på grund hvaraf detta förslag kommit att förfalla och hvilka vi här aftrycka:

Ehuruväl denna anordning afser att vara ett öfvergående moment för häradsrätternas framtida ombildning till fullständiga kollegiala domstolar, gifves dock mot lämpligheten deraf grundade tvifvelsmål. Insättandet af en lagfaren bisittare i häradsrätten, utan annan ändring i dess sammansättning, låter icke väl förena sig med den häfdvunna nämndemannainstitutionen, som är afsedd att bibehållas, och synes ej heller synnerligen egnad att befordra häradsrätternas fullständiga ombildning, likasom ock en domstol, bestående af två lagfarne domare jemte en nämnd med kollektiv rösträtt, icke motsvarar de anspråk, som skäligen kunna ställas på en kollegial domstol. Härtill kommer, att den otillräckliga aflöning, som enligt komiténs förslag blefve vicehäradshöfdingarne tillagd och ännu mer den osäkerhet, hvilken enligt förslaget skulle inträda i deras ställning, gifva starkt stöd åt det antagande att ifrågakomne vicehäradshöfdingebefattningar i de flesta domsagor, i brist af äldre sökande, blefve besatte med unge, oerfarne män, af hvilkas deltagande i målens afgörande ringa fördel för lagskipningen vore att förvänta, till följd hvaraf äfven hvarje annat med reformen afsedt ändamål till största delen förfelades. Afsättlighet, som af komitén förordats för bemälde med domaremyndighet försedde personer, utgör ock en afvikelse från den med finska folkets uppfattning om domarens rättsliga ställning och deraf beroende oväld sammanvuxna samt under alla förhållanden oeftergifliga grundsats att icke några domare må utan ransakning och dom afsättas. I betraktande häraf och då för närvarande utvägar saknas att genomföra en sådan ombildning af häradsrätterna ständerna åsyftat, har H. K. M:t ansett förslaget i nyssnämnda hänseende böra tills vidare förfalla.

Af det nu omförmälda misslyckade försöket till häradsrättens ombildning i antydda syfte torde åtskilliga lärdomar vara att inhemta: 1:o att en verklig kollegial domstol svårligen låter bilda sig af två lagkunnige domare med individuel rösträtt samt en nämnd med kollektiv rösträtt; 2:o att en verkligt kollegial organisation förutsätter åtminstone trenne lagfarne domare och, derest åt desse en tillbörlig ställning skall beredas, helt andra kostnader än att man skulle kunna tänka sig möjligheten af reformens genomförande med be-

sparingarna af lagmanstingsgästningen, samt 3:o att om man i en kollegial organisation vill bibehålla nämnden, så måste åt dess domsrätt gifvas annan omfattning än den för närvarande eger, emedan det alltid måste blifva ett vanskligt problem att, t. ex. i afseende å rättsfrågans bedömande, bestämma värdet af nämndemännens vare sig kollektiva eller individuella röst vid sidan af flere lagkunnige medlemmars af domstolen åsigt i saken.

Hvad särskildt kostnadsfrågan vidkommer, så kan väl i ett samhälle, som gör anspråk på att tillhöra kulturstaterna, denna icke få vara afgörande då det gäller ett samhällsintresse af så allt öfvervägande vigt som ordnandet af rättsvården. Den frågan kan knappt uppställas huruvida en stat förmår bekosta en rättsvård, sådan som rättsmedvetandet inom staten kräfver, ty frågan är liktydig med den om det för ett folk, som känner värdet af ett civiliseradt samhällslif och är beredt att derför anstränga sina krafter, är möjligt att åstadkomma vilkoren för ett sådant lif eller icke. Historien ger i detta afseende det mest otvetydiga svar. De för upprätthållande af en god rättslig ordning inom samhället gjorda materiella uppoffringar hafva städse visat sig i sjelfva verket icke vara några uppoffringar, emedan de äfven i materiellt hänseende, så att säga, löna sig. Skulle det derföre kunna anses vara utredt att i Finland förste domstolen å landet icke kan få en sin uppgift motsvarande organisation utan att den besättes med trenne lagfarne domare, så och ehuru det visserligen, med hänsyn till landets vare sig närvarande 59 eller föreslagne 83 samt möjligen än flere domsagor, komme att gälla en högst betydande penningeuppoffring, kunde det väl ej betviflas att icke landets sannskyldiga intresse lika väl skulle fordra som tillgångarne medgifva samma uppoffring. Och det torde då icke tillfredsställa någon att afvisa reformyrkandet med en hänvisning på att de härförinnan för justitieväsendet anvisade medel icke lemnade utväg till en dylik reform. Men — lyckligtvis för landets utgiftsbudget — en sådan utredning är långt ifrån framställd och, om vi ej mycket misstaga oss, skall den ej heller kunna åstadkommas.

Det kan nemligen mycket väl erkännas att häradsrätterna i sin närvarande sammansättning icke äro vuxne vissa delar af sin uppgift, utan att man derföre vore färdig yrka det de i afseende å hela omfattningen af sin närvarande verksamhet borde ersättas af annorlunda ordnade domstolar. Om man i fråga om mål, deri det i följd antingen af kriminelt åtal eller af uppkommen tvist gäller något af menniskans högsta lifsgoda eller intressen af stor betydelse, finner sig böra göra anspråk på större garantier för en sorgfällig, sakkunnig och allsidig behandling i första instans än som billigtvis ens kan begäras af en domstol, der insigten i lag representeras af en enda, understundom i sitt kall eller i lifvets angelägenheter öfverhufvud föga erfaren person, så är dermed ingalunda sagdt att icke den nuvarande organisationen kan vara fullt betryggande för det stora flertalet af domaregöromål, som vid häradsrätterna förekomma. Fastmer torde just motsatsen allmänt erkännas eller att beträffande nio tiondedelar af de uppgifter häradsrätterna hafva att lösa någon förändring af deras personal — i synnerhet om vid vikariat sådana anordningar träffas att ordförandeplatsen mindre göres till en försöksstation för nybegynnare — icke är af verkligt behof påkallad, ja måhända icke ens skulle innefatta ett framsteg. Att för en mängd tvister om mitt och ditt, för obetydligare kriminella mål och förseelser mot offentlig ordning, för ärenden, tillhörande jurisdictio voluntaria och för s. k. allmänna ärenden häradsrätten med sin noggranna lokalkännedom är ett synnerligen lämpligt forum måste för enhvar, som är någorlunda förtrogen med de verkliga förhållandena hos oss samt tillika är i tillfälle att anställa jemnförelser med institutioner i andra länder, vara uppenbart. Men om så är fallet, vore det ju i högsta mått obetänkt — ej blott ur kostnadens synpunkt — att för dessa mål och ärenden införa en förändrad och dyrare institution liksom det åter på andra sidan ej kunde försvaras att, af den anledning att häradsrätten, oförändrad, tillfredsställer anspråken i afseende å antydda uppgifter, förbise de uppgifter, för hvilka detta icke är fallet.

Denna tankegång leder sjelffallet till ett särskiljande

emellan målen, till deras indelning i tvenne grupper, af hvilka den ena fortfarande komme att i första instans — med eller utan appellation — behandlas af häradsrätten, den andra af en annorlunda sammansatt kollegial domstol. Huruvida nu ett sådant särskiljande vore principielt riktigt samt om det ur praktiska synpunkter läte sig göra och innefattade en verklig vinst för rättsvården, utgör första delen af den tredje fråga som år årsmötet till besvarande förelagd. Utan att vilja gå diskussionen i förväg, må det tillåtas ref. att erinra hurusom utvecklingen nästan öfverallt i kulturländerna ledt till ett sådant särskiljande. Vi behöfva blott nämna den ställning de franska *juges de paix,* de engelska grefskapsdomstolarne samt, enligt den nya domstols organisationslagen för tyska riket af den 27 Januari 1877, de s. k. *Amtsgerichte* och *Schöffengerichte* intaga i de nämnda ländernas rättegångsförfattningar. Men naturligtvis äro exempel från andra länder och hvad rättsmedvetandet i dessa kunnat kräfva eller medgifva icke afgörande för eget land. Det skall otvifvelaktigt mot särskiljandet i fråga erinras att ur ren rättssynpunkt det icke gifves någon skilnad emellan större och ringare menskliga intressen, emedan det är af samma vigt att rättvisa sker i den sak, som ur ekonomisk eller social synpunkt representerar ett större värde, som i en sak af ringare betydelse; att samma sak som är obetydlig för en person kan med afseende å yttre ställning, tänkesätt m. m. förnimmas och i sjelfva verket vara af stor vigt för den andra, att en sak af föga värde kan vara mera invecklad och svårare att lösa än en af högt värde, att således rättslikheten fordrar det hvarje rättsfråga behandlas under samma garantier för upplyst och sorgfällig pröfning.

Emot dessa argument kan åter framhållas, att äfven i processuelt hänseende rättsidén icke kan utgöra en fordran på abstrakt likhet, utan endast på detta *suum cuique tribuere,* som innebär att hvar sak behandlas efter sin skilda natur,

att *om* lagstiftaren i afseende å en del mål pröfvar rättvisan vara lika säkerställd genom en viss organisation af domaremyndigheten som den i andra är det genom en annan slags organisation, så bortfalla derigenom alla betänklighe-

ter, byggda på yrkandet att rättvisan är lika helig, då det gäller skydd för små intressen som för stora,

att likväl en saks olika värde ej kan blifva utan betydelse för dess behandling, ty om denna skilnad förbises blir följden deraf att i sjelfva verket de små intressena komma att omhuldas på de storas bekostnad, samt slutligen

att ett särskiljande med hänsyn till målens vigt icke kan anses fremmande för vårt folks vare sig äldre eller nuvarande rättsuppfattning, ty i civila mål egde sådant rum ända till år 1869 genom *summa appellabilis* och i kriminella mål eger det fortfarande rum beträffande den vissa bland dem tillagda hemställningsegenskap.

Skulle åsigterna utfalla för ett särskiljande i omförmäld riktning, så blir det en ingalunda lättlöst detaljfråga att afgöra huru detta lämpligen bör ske, i hvilket afseende dock upplysande paralleler äro att hemta från franska lagen af den 25 Maj 1838 angående fredsdomareinstitutionen, från engelska parlamentsakten den 26 Aug. 1846 (Stat. 9 & 10 Vict. c. 95) samt från §§ 22—27 af åberopade lag för tyska riket af 1877, utan att likväl grunderna i någon af dessa lagar vore egnade att utan väsentliga modifikationer tillämpas hos oss. Att här söka uppställa och motivera de af våra förhållanden betingade grunder för ifrågavarande gruppering af mål och ärenden förbjuder oss tid och det utrymme, som för denna inledning står oss öppet.

Likaledes måste ref. afstå från ett närmare ingående på frågans andra hufvuddel eller huru den instans borde inrättas, som komme att blifva första domstol i de mål, för hvilka i följd af den här förutsatta anordningen häradsrättens kompetens skulle upphöra. Denna del af frågan erfordrar ett grundligt och omfattande studium af de praktiska förhållandena, för hvilket studium fullständigt material ännu långt ifrån föreligger. Det är ock ref:s tanke att mötet ej i någon händelse borde förlora sig uti försök att lösa detta vidlyftiga spörsmål, utan för undersökandet deraf, i händelse nemligen mötet i princip uttalar sig för det ofta nämnda särskiljandet, nedsätta en komité af dertill beredvillige personer, som till ett annat möte sammanbringar det för frågans

pröfning erforderliga faktiska material och deröfver utarbetar betänkande. Uppenbart är att *om*

vid en framtida reglering af domsagorna så att enhvar komme att bilda ett tingslag;

genom förenkling af protokollsföring och expeditionssätt, i följd deraf att t. ex. appellation ej medgåfves för de obetydligaste mål eller endast medgåfves till den kollegiala första domstolen, inför hvilken en mundtlig förhandling anordnades, hvilket åter skulle göra det möjligt att inrätta protokollet vida enklare och mindre arbetsdrygt än nu då öfverrätten skall på grund deraf döma; samt slutligen

derigenom att de arbetsdrygaste målen, om ock utgörande det färre talet, frånginge häradsrätten,

häradshöfdingarnes tid blefve så besparad att t. ex. den kollegiala domstolen kunde sammansättas af häradshöfdingarne i trenne angränsande domsagor med skildt notariat för protokoll och expedition, så skulle reformen kunna vinnas utan nämnvärda uppoffringar, ja möjligen blott med tillgångarne i lagmanstingsgästningsfonden.

Första sjelffallna invändningen häremot blefve naturligtvis att den kollegiala första instansens jurisdiktion då komme att omfatta ett alltför stort landområde och att parterne i följd deraf komme att för denna domstols anlitande vidkännas betungande omkostnader för egna och vittnens resor m. m. Men härvid är att besinna 1:o det målens vigt och värde bör uppställas sålunda att de kunna anses bära något större uppoffringar från parternes sida, 2:o att landets kommunikationsväsende ständigt förbättras, hvarigenom afstånden förkortas samt 3:o att det icke är obilligt att de processande få draga en del af uppoffringarna för reformer i rättsvården.

Men - - - vi innehålla tills vidare helst närmare uttalanden i denna sak liksom ock derom huruvida nämnd bör ingå i den kollegiala domstolen. Ty innan diskussionen fruktbart kan röra sig i dessa ämnen bör sjelfva principfrågan vara något så när på det klara, och denna torde gifva mötet så riklig anledning till meningsutbyte det tiden likväl ej

skulle medgifva att med tillbörlig grundlighet taga under behandling frågans nyss berörda del. Helsingfors i Juni 1879.

Robert Montgomery.

4:de frågan.

Innehålla gällande stadganden angående naturalisation alla för sådant ämne erforderliga bestämningar?

Och vore det icke af sakens beskaffenhet påkalladt, att vilkoren för förlänande af finsk medborgarerätt samt förfarandet vid pröfningen af ansökningar derom blefve faststälda genom lagstiftningsåtgärd af regent och ständer?

Det har enligt svensk-finsk rätt af gammalt tillhört regenten, att upptaga utländing i statsgemenskapen och att tillåta utträdande ur densamma.

Denna befogenhet är icke i våra nu gällande grundlagar särskildt angifven, men kan dock anses vara af dem förutsatt. Riddarhusordningen af den 21 April 1869, § 2, ger stöd åt den uppfattning, att regentens i 11 § af 1772 års Regeringsform omförmälda rätt att upphöja till adligt stånd jemväl innebär rätt att naturalisera utländsk adelsman. Och då 10 § R. F. anför det undantagsförhållande då utländsk man får, i strid mot den allmänna regeln, af regenten i något statens embete brukas, ligger häri en antydning att beviljandet af medborgarerätt i allmänhet måste ankomma å regentens pröfning.

Häraf har varit en följd att regenten ensam förordnat angående vilkoren och sättet för vinnande af naturalisation. I sjelfva verket är det ej i allmän lag, men i administrativa påbud, stadgandena i detta ämne stå att finnas.

Jag skall lemna en kort öfversigt af de efter 1809 härom utfärdade föreskrifter.

I ett tillägg af 2 April 1810 till K. Manifestet d. 27 Mars s. år förklarades att de genom detta manifest de infödde finske officerarne beviljade förmåner skulle utsträckas äfven till officerare af finska arméen, "som genom en långvarig

tjenstgöring blifvit i Finland likasom naturaliserade"; och i K. förkl. d. 8 Juni 1810 bestämdes, att de som tjenat i fulla 10 år åtnjuta "alla de rättigheter som åtfölja naturalisation" samt att de som tjenat under 10 men öfver 8 år skulle blott tills vidare erhålla de ifrågavarande förmånerna, hvaremot alla med kortare tjenstetid än 8 år skulle anses som utländingar. — För frågan om vilkoren för naturalisation i allmänhet hafva dessa stadganden, i anseende till sin blott tillfälliga och speciella tillämpning, ingen nämndvärd betydelse.

Genom K. brefvet d. 13 November 1819 förordnas, att alla ansökningar af ryska köpmän, borgare och bönder om burskap och borgarerätt i Finland borde genom landshöfdingarne insändas till generalgüvernören för att sedan underställas Kejsaren, hvars nådiga förordnande skulle afvaktas, innan ansökningarne i vanlig ordning till afgörande upptoges.

I öfverenstämmelse härmed stadgades i K. brefvet d. 20 Sept. 1831, att emedan utländing icke tillåtes aflägga tro- och huldhetsed i Finland så framt Kejsaren icke särskildt dertill bifallit, så bör ansökan af utländing att blifva finsk undersåte hos H. M:t anmälas, jemte tillgängliga upplysningar i saken, samt H. M:ts förordnande afvaktas; hvarförutom genom K. brefvet d. 21 Aug. 1832 tillägges, att utländingars ansökningar om burskap i stad eller rättighet att der idka näringsfång icke må till åtgärd upptagas innan de utverkat sig Kejsarens tillstånd att blifva finske undersåtar. — K. brefvet 13 Mars 1838 bestämmer den ordning som skall iakttagas, då polsk inföding vill i Finland sig bosätta.

Genom K. förordningen den 30 April 1838 förordnades, beträffande ryska undersåtar och i Ryssland vistande utländingar:

1) Enhvar, som vunnit inskrifning uti handelsståndet eller bland de näringsidkande och arbetande folkklasserna i Finland, skall der bosätta sig och må icke lemna landet förr än han åtminstone i sex års tid, räknadt från den dag han i Storfurstendömet blifvit inskrifven, varit oafbrutet derstädes bosatt;

2) Derest slika personer blifva nödsakade att lemna Finland innan sex år förflutit, skall sådant dem icke förmenas, dock äro de i detta fall och såframt de vilja förblifva derstädes inskrifne, pligtige att godtgöra sex års vistelse inom landet medelst erläggande till dess Fattig- och arbetshusfond icke allenast af en viss summa en gång för alla, utan ock af en årlig afgift intill den sexåriga terminens förlopp;

3) Förutom närmare bestämningar angående förenämnda afgifters belopp stadgas vidare att om dylika personer, som öfverflyttat från Finland förr än de i sex år varit der bosatte, fullgjort alla de i förordn. omförmälda åligganden, skola de hafva förvärfvat alla rättigheter, som tillkomma finska undersåtar; och äro de sedermera icke underkastade andra afgifter och utskylder, än hvartill ursprungliga finnar äro förpligtade.

Slutligen förklaras denna förordning icke hafva retroaktiv verkan samt icke i något fall kunna tillämpas på adeln och ståndspersoner.

Genom K. brefvet d. 31 Januari 1842 blef dock åt minister-statssekreteraren öfverlemnadt att, när personer af ofvan sagda kategorier på särdeles bevekande skäl söka befrielse från de i 1838 års förordning stadgade afgifter, frikalla dem derifrån med vilkor att sökandene i och med detsamma upphöra att vara finske medborgare.

Med anslutning till förberörda K. bref af år 1819 föreskrifver K. brefvet d. 5 Sept. 1838 att, när personer från ryska guvernementen af hvad stånd det vara må, med undantag af adeln, söka tillåtelse att i Finland sig bosätta, eller blifva inskrifna eller ock i mantalslängderna upptagna, i stad eller på landet, skall stats-sekretariatet för Storfurstendömet med vederbörande rysk auktoritet på förhand ingå uti kommunikation rörande de sökandes hinderlöshet att till Finland afflytta och derefter öfverlemna ärendet till Kejsarens eget förordnande.

Genom K. förordningen d. 21 April 1846 stadgades åtskilliga tillägg till förordningen af 1838. De väsendtligaste af dessa stadganden voro:

Såsom den inskrifnes verkliga bosättning inom landet anses: ett, efter inskrifningen, stadigt fortsatt vistande i Finland under minst 6 år, eller: en, efter inskrifningen, i 6 års tid fortgående oafbruten besittning i Finland af handelskontor eller bod, manufakturinrättning, fabrik, verkstad eller fast egendom, eller ock att under samma tid dels det första dels det andra af dessa vilkor uppfylts.

Intill utgången af nämnda 6 år åtnjuter den inskrifne alla de rättigheter, som tillkomma hans medborgerliga stånd inom Finland, derest han icke öfverträder de i afseende.härå gällande föreskrifter; men sker detta, uteslutes han från handelsståndet, borgerskapet eller mantalslängderna i Finland samt afsändes, om han är utländing, öfver gränsen, men i fall han är rysk inföding, till sin födelseort.

För personer som redan stadigt vistas inom Finland då de ansöka om inskrifning, inberäknas denna deras vistelsetid inom landet uti förberörda tidrymd af 6 år.

Personer, hvilka bo utom Finland, men önska att såsom medborgare derstädes inskrifvas, böra, förr än de ansöka härom, hos finska passexpeditionen i S:t Petersburg deponera hälften af den afgift, som en gång för alla bör erläggas.

Sist anförda stadgande underlättade i hög grad ett förfarande, som äfven tidigare förekommit, nämligen att ryska och i Ryssland etablerade utländska affärsmän läto inskrifva sig i Finland utan att hit öfverflytta, — det blef ett förvärfvande af nominel finsk medborgarerätt mot betalning.

Med tiden befanns ett sådant system icke vara rätt i sin ordning. Så utfärdades K. förordningen den 1 Mars 1858, hvilken, "med fästadt afseende å de missbruk hvartill förordningen 21 April 1846 gifvit anledning", upphäfver sagda författning och stadgar: att rysk undersåte och i Ryssland bosatt utländing, som framdeles ansöker att varda till H. M:s undersåte i Finland antagen, skall skriftligen förbinda sig att till Storfurstendömet verkligen öfverflytta och sig der stadigt bosätta, och åligger honom, derest han är eller vill blifva handlande eller näringsidkare, att till Fattig- och arbetshusfonden erlägga 1,000 rubel; samt att, när sådane personer erhållit nådigt tillstånd att i Finland inskrifvas, Senaten derom eger

utfärda resolution. Enligt K. brefvet den 16 Maj 1858 skola dock ryske undersåtar, hvilka vid ansökandet om finsk medborgarerätt kunna genom bevis af länestyrelse styrka att de i åtminstone sex års tid verkligen varit i Finland bosatta, vara befriade från att afgifva ofvan berörda förbindelse och att erlägga de 1,000 rubel.

Derhos utfärdades tvenne K. förordningar den 29 Mars samma år, den ena angående hvad i afseende å afskedade ryska soldaters och matrosers samt dylika personers enkors och barns inskrifning i Finland iakttagas bör; den andra om hvad iakttagas bör vid ryska adelsmäns och ståndspersoners inskrifning i Finland; af hvilka den förstnämnda blifvit i vissa delar förklarad och tillökt genom K. kungörelsen den 26 November 1860. Det hufvudsakligaste af nästberörda författningars innehåll kan i korthet återgifvas sålunda:

Soldater och matroser af *finsk* härkomst, hvilka före inträde i rysk militärtjenst öfverflyttat till Kejsaredömet, ega frihet att efter afsked från tjensten åter bosätta sig i Finland och skola mantalsskrifvas i den stad eller socken de förut senast tillhört. Anmälan sker hos guvernören, som, ifall han befinner inflyttningsrätten behörigen utredd, förordnar till den inflyttandes emottagande utan att denne derför må med några afgifter betungas. Genom generalguvernören underrättas härom vederbörande auktoriteter i Ryssland. Enahanda inskrifningsrätt tillkommer enkor och barn efter dylika soldater och matroser. Guvernörens i saken meddelade tillstånd medför fullständiga finska medborgerliga rättigheter och skyldigheter.

Afskedade ryska soldater och matroser af annan, än finsk härkomst samt enkor och barn efter dylika krigsmän*) skola, när de önska i Finland för alltid sig bosätta, iakttaga hvad angående ryska borgares och bönders inskrifning i Finland finnes stadgadt. Utlåtande öfver ansökningen bör in-

*) Förordningen talar i denna 5:te punkt äfven om soldater och matroser af finsk härkomst, hvilka före inträdet i rysk militärtjenst inskrifvits i kejsaredömet. Det vill synas såsom om något misstag här förelåge, då ju i nyss refererade 2:a—4:e punkter redan stadgats om de afskedade af finsk härkomst.

fordras af den kommun, dit sökanden önskar öfverflytta. Det samma gäller angående barn till på obestämd tid permitterade eller ännu i tjenst varande ryska soldater och matroser; men förblifva de sistnämnda sjelfva ryska undersåtar, får ansökning icke göras innan barnet enligt rysk lag uppnått myndig ålder. Den för borgare och bönder stadgade afgift af 1,000 rubel behöfver dock ej på förhand erläggas, och eger guvernören att vid ansökningens insändande till generalguvernören jemväl yttra sig huruvida skäl förekommer att befria från afgiften.

För rysk adelsman eller ståndsperson, som vill erhålla medborgarerätt i Finland, gäller, att han skall ingifva sin ansökning derom till guvernören i det län der han vill blifva inskrifven, dervid genom vederbörlig rysk myndighets bevis styrkande ej mindre sin hinderlöshet att från kejsaredömet afflytta, än ock ålder och frejd. Ansökningen insändes till Senatens ekonomie departement, för att jemte dess underdåniga yttrande underställas Kejsarens eget afgörande. Resolutionen utfärdas af Senaten.

I händelse af bifall eger sökanden bosätta sig och blifva mantalsskrifven i Finland samt, från den dag detta skett, tillgodonjuta alla de medborgerliga rättigheter, hvilka tillkomma finsk undersåte samt är, lika med hvarje infödd finne, i allo underkastad landets lagar. Rysk adelsman erhåller dock icke genom denna inskrifning finskt adelskap.

Tillkännagifvande om inskrifningen göres hos vederbörande ryska auktoritet genom generalguvernörens försorg.

Vidare har genom K. brefvet den 30 Mars 1858 blifvit, såsom vilkor för utländingars antagande till finska undersåtar, stadgadt, att de böra derförinnan hafva minst i tre års tid inom landet sig uppehållit, derest ej i särskilda fall anledning förekommer att härifrån göra undantag.

Slutligen må erinras derom, att utländsk qvinna genom äktenskap med finsk man enligt allmänna lagen blir finsk undersåte, utan att någon särskild tillåtelse från statens sida erfordras. Om detta slag af naturalisation behöfver i denna öfversigt ej vidare blifva fråga.

Beträffande naturalisation till finsk medborgare gälla alltså för närvarande hufvudsakligen följande bestämningar:

Författningarne innehålla skilda föreskrifter angående

1) utländingar i allmänhet;

2) ryska undersåtar som äro köpmän, borgare eller bönder äfvensom i Ryssland bosatte utländingar;

3) afskedade ryske soldater och matroser samt enkor och barn efter afskedade eller ock i tjenst varande dylika personer;

4) ryska adelsmän och ståndspersoner.

Ett för alla dessa kategorier gemensamt vilkor är, att H. K. M:ts eget bifall till naturalisationen skall afvaktas innan inskrifning såsom finsk medborgare kan ega rum. Undantag från denna regel förefinnes blott i fråga om afskedade ryska krigsmän af finsk härkomst.

Utländing skall vid inskrifning aflägga tro- och huldhetsed, hvilken deremot icke affordras hitflyttande rysk undersåte.

Utländing skall enligt regeln hafva uppehållit sig minst tre år inom landet, innan han kan till finsk medborgare antagas.

Detta gäller dock icke sådana utländingar som äro bosatta i Ryssland, utan böra desse i likhet med ryske borgare och bönder afgifva skriftlig förbindelse att verkligen till Finland öfverflytta och stadigt bosätta sig här; hvilken förbindelse dock icke behöfver afgifvas af nästberörda ryska undersåtar om de kunna styrka att de redan 6 år bott i Finland.

Någon sådan tidsbestämning finnes deremot ej för ryssar af 4:de kategorin, ej heller affordras dem nyss nämnda förbindelse.

Erläggandet af särskild afgift till fattig- och arbetshusfonden är åter obligatoriskt endast för personer af 2:a kategorin, som icke i 6 års tid redan vistats i Finland.

Att öfver ansökningen inhemta utlåtande af den kommun, der sökanden vill bosätta sig, är icke uttryckligen föreskrifvet beträffande andra personer än de af 3:dje kategorin.

Skyldighet att vid ansökning om finsk medborgarerätt prestera ålders- och frejdebevis är åter, såvidt jag kunnat

finna, stadgad blott för 4:de kategorin, ryska adelsmän och ståndspersoner.

Det torde svårligen kunna erkännas att denna lagstiftning vore i allo tillfredsställande. Visserligen bör man medgifva, dels att Finlands förening med Ryssland under samma dynasti föranleder i någon mon andra stadganden beträffande ryska undersåtars naturalisation, än i fråga om upptagandet af främmande makters undersåtar; — dels ock att praxis i vissa afseenden kan supplera och äfven har supplerat hvad i de positiva lagbuden brister, såsom t. ex. i hvad angår kommunens hörande, ålders- och frejdebevis m. m. Men det vill dock synas såsom vore något större följdriktighet och fullständighet af nöden. Hvarför fordrar man t. ex. i vissa fall 3 års, i andra fall 6 års förberedande vistelse i landet, tillika dock tillåtande att det senare tidsvilkoret, men icke det förra, får med penningar aflösas? — Då regeln, att utländing bör hafva i 3 år uppehållit sig i landet innan han till finsk medborgare antages, undantagsvis kan frångås, vore det utan tvifvel bättre, att lagen faststälde arten af dessa undantagsfall, än att den möjliggör ett rent kasuistiskt förfarande *). — Huruvida den, som ansöker finsk medborgarerätt, har medel och förmåga att sig försörja, kan väl icke heller anses likgiltigt, och borde derför i lagen ingå allmän bestämning härom samt om det är genom utlåtande af vederbörande kommun eller på annat sätt, utredning i denna sak skall vinnas. — Äfven torde det förtjena öfvervägas, huruvida bibehållandet af alla de skilda stipulationerna för ryssar af olika stånd och yrken fortfarande må hafva skäl för sig.

Det kan ock inträffa att en f. d. finsk medborgare, som emigrerat, vill blifva åter upptagen såsom finsk medborgare. För sådant fall äro följande stadganden att märkas:

---

*) Svenska lagen i detta ämne, Kgl. förordn. 27 Febr. 1858, säger: Har utländsk man - - - blifvit i rikets tjenst anstäld, eller har han gjort sig känd för utmärkt skicklighet i vetenskap eller konst, eller i landtbruk, bergsbruk eller annan näring, eller finnes hans upptagande till svensk medborgare eljest för riket medföra gagn, då må medborgarerätt äfven tidigare efter inflyttningen i riket, än ofvan sagdt är (tre år), kunna honom beviljas.

K. brefvet den 18 Aug. 1835, lydande: Som Wi i Nåder funnit godt förordna att derest Finsk inföding upphört att vara Wår undersåte eller trädt i utländsk tjenst, må någon ansökning af honom att åter varda antagen till Wår undersåte i Finland icke emottagas och till Wårt höga afgörande insändas; så varder sådant till efterrättelse etc.

Detta förbud blef delvis ändradt genom K. brefvet den 14 Januari 1840, hvari säges att anledning befunnits förekomma att från berörda förordnande göra undantag i hänseende till sådana finska infödingar, som från landet utflyttat, men åter önska i Finland vinna medborgarerätt antingen af den orsak, att arf i Finland dem sedermera tillfallit, eller ock derför, att sedan de lemnat landet för att söka sin utkomst såsom handtverkare, de finna förmonligt att till Finland återvända i afseende å idkande af sin näring.

Förenämnda K. bref af 18 Aug. 1835 torde icke kunna tillerkännas rättslig giltighet enär det står i strid med 1734 års lag, Ä. B. 15: 7. Detta lagrum förutsätter nämligen att det står en hvar fritt att, efter att hafva blifvit främmande stats undersåte, åter till landet inflytta. Såväl derför, som ock med afseende å sakens beskaffenhet i öfrigt, synes ett fullständigt upphäfvande af 1835 års bref vara påkalladt.

Ett par andra stadganden af tvifvelaktig tillämplighet torde jag ock böra i förbigående beröra. I K. brefvet d. 1 Mars 1852 förordnas, af förekommen anledning, beträffande ryska infödingars anställande såsom civila tjenstemän i Finland, att till finsk civiltjenst skall lemnas tillträde endast åt sådana i de ryska guvernementen inskrifna undersåtar, hvilka ega rätt att inträda i civiltjenst på grund af de i slikt afseende inom kejsardömet gällande lagar. — Tydligt är väl dock att kompetensen för inträde i finsk statstjenst endast kan bedömas efter hvad finsk lag derom bestämmer. Detta är ju ock erkändt i K. förordn. den 14 Aug. 1827, som inrymmer rätt att vinna statstjenst i Finland endast åt sådana grekisk-ryska trosförvandter, hvilka blifvit finska medborgare och uppfylla de i våra författningar stadgade kompetensvilkor.

I den ofvan anförda K. förordn. af 1858 angående ry-

ska adelsmäns och ståndspersoners inskrifning i Finland heter det, bland annat, att de dessmedelst stadgade vilkor för inskrifning icke ega tillämpning på personer, hvilka före förordningens utfärdande utnämnts till sådana embeten i Finland, som *enligt gällande lag medföra naturalisation.* — Det kan frågas, hvilken den lag är, som bestämmer att vissa embeten medföra naturalisation, och huruvida detta är fallet med något annat embete, än generalguvernörens?

Hvad sedan vidkommer verkningarna af naturalisation, finner man de i det föregående åberopade författningar uttala den princip, att den, som blifvit såsom finsk medborgare emottagen och inskrifven, derigenom inträdt i enahanda rättsliga ställning i vårt land som om han genom födelsen tillhörde detsamma. Han underlyder i allo finsk lag, han eger alla en finsk medborgares rättigheter och skyldigheter, han tillhör icke mera den stat från hvilken han afflyttat; — han har i statsborgerligt hänseende genom naturalisationen så att säga ändrat natur.

Likväl är en inskränkning att beaktas. Landtdagsordningen stadgar i § 14 att rättighet att deltaga i val af landtdagsman icke tillkommer "den som ej under de tre sistförflutna åren varit i landet skattskrifven". Detta innebär, i fråga om naturaliserade finska medborgare, att de först sedan tre år från naturalisationen förflutit äro delaktige af den politiska valrätten. — Men i kommunen måste den naturaliserade, om han eljes har nödiga qvalifikationer, anses omedelbart röstberättigad; se k. förordningen den 6 Febr. 1865 § 9 och d. 8 December 1873 § 10.

Vidkommande åter tillträde till statens embeten och tjenster, är det klart, att förutom finsk medborgarerätt äfven de öfriga qvalifikationer måste förvärfvas, som för sådant ändamål äro föreskrifna, liksom ock att naturalisationen icke undanrödjer det hinder för utnämning till statstjenst, hvilket kan af konfessionen härleda sig.

Men 1:a § i Förenings- och Säkerhetsakten ger vid handen att alla embeten böra besättas med *infödde* finske män. Enligt sträng bokstafstolkning borde den, som genom naturalisation erhållit finsk medborgarerätt, vara från alla stats-

embeten utesluten, tilldess att, i grundlagsenlig väg, en förklaring emanerar, som i allo likställer naturaliserad medborgare med infödd man.

Visserligen torde det städse varit den allmänna rättsuppfattningen att sagda likställighet eger rum. Och det får vid tolkningen af nyssnämnda lagrum ej heller förbises, att detsamma hufvudsakligen åsyftat en utvidgning af konungens makt gentemot rådet och ständerna, men icke att ersätta Regeringsformens stadganden i alla de ämnen som 1 § F. o. S. A. i korthet vidrör, allraminst att i allo upphäfva 10 § R. F. enligt hvilken, bland annat, äfven utländingar kunna brukas i statens tjenst om märkeligt gagn deraf är att förvänta.

Emellertid vore det dock önskligt att, vid en revision lagstiftningen om naturalisation, all tvetydighet härutinnan blefve aflägsnad.

Äfven oberoende af de dubier, som hos lagtolkaren kunna framkallas af ordet "infödde" i F. o. S. A., vore en närmare utveckling af omförmälda mom. i 10 § R. F. önskvärd. Är det att bruka utländsk man i finsk statstjenst, om denne utländing samtidigt med utnämningen till tjensten varder till finsk medborgare antagen? Visserligen icke; ty genom sistberörda transformation upphör han att vara utländing i rättslig mening. Och likväl kan ett sådant förfarande i vissa fall innebära ett verkligt kringgående af utländsk mans användning i finsk civil eller militärtjenst; liksom ock "lysande och stora egenskaper" som kunna göra landet "stor heder och märkeligt gagn" dels äro relativa begrepp, i någon mon beroende af subjektiv uppfattning, dels icke i afseende å hvilka embeten som helst kunna ersätta den för desammas skötande erforderliga känsla af solidaritet med den finska statens intressen, som förefinnes hos infödd man och hos den som redan en längre tid tillhört detta land.

Åtskilliga vetenskapliga, tekniska och ekonomiska befattningar äro af det slag, att staten framförallt har intresse af att för dem vinna skicklige fackmän, de må sedan vara inhemska eller utländska män. Men lag borde säga hvilka dessa befattningar äro samt huruvida utländing, som till dem

nämnes, tillika skall naturaliseras eller får förblifva annan stats undersåte.

Men med statens öfriga embeten och tjenster är förhållandet ett annat. I lagskipningen, i administrativa befattningar som förutsätta juridisk bildning, i politiska embeten, i alla militära befattningar, högre och lägre, är vidmakthållandet af grundlagens förbud mot utländingars användning oeftergifligt. Och en naturalisation i och med utnämningen kan i dessa fall icke sammanstå med sådant förbud. Det skulle således, i likhet med hvad L. O. stadgat beträffande tiden när naturaliserad medborgare får valrätt till landtdag, böra bestämmas huru många år efter naturalisationen tillträde till statstjenster af nästberörda kategorier eger rum; hvarvid måhända för en del embeten en längre tid borde stipuleras, än för andra. Att ordet utländing blifvit för korthetens skuld i dessa antydningar begagnadt såsom omfattande alla ickefinnar, således äfven ryska undersåtar, torde till förekommande af missförstånd här få påpekas.

På grund af det anförda torde första delen af den till öfverläggning framstälda frågan svårligen kunna annat än *nekande* besvaras; och vore det önskligt att Juridiska föreningen kunde förena sig om ett uttalande rörande de väsendtligaste stadganden som i förevarande ämne vore af behofvet påkallade.

Beträffande samma frågas senare del tillåter jag mig nu endast framhålla:

att en del länders konstitutioner förklarat sjelfva naturalisationen in casu icke kunna ske annorlunda än genom lag, d. ä. genom regents och representations gemensamma beslut;

att fastställandet af grunderna och vilkoren för naturalisation mig veterligen icke i andra konstitutionella stater ansetts tillhöra den administrativa förordningsrätten;

att den lagstiftande befogenhetens fördelning i Finland med hänsigt till föremålens beskaffenhet icke kan leda till den slutsats, att det vore en oegentlighet om nu ifrågavarande ämne hänfördes till den allmänna lagstiftningen, helst

åtskilliga stadganden angående utländingars rättigheter och skyldigheter då de uppehålla sig i Finland, hvilket icke är en vigtigare fråga än den förra, på senare tid blifvit med ständernas medverkan utfärdade; samt

att frågan om utländings naturaliserande i och för hans användning i allmän befattning samt om påföljderna af naturalisation med afseende å kompetens till statstjenster öfverhufvud, i alla fall icke kan lösas på annan väg än genom lagstiftningsåtgärd af regent och ständer.

L. Mechelin.

5:te frågan.

Genom kejserliga förordningen angående kommunalförvaltning i stad af den 8 December 1873 hafva formerna för utöfvandet af stadskommuns beslutanderätt blifvit reorganiserade på grundvalen af allmän rösträtt och representation, medan magistraten, såsom medelpunkten för stadskommuns verkställande och förvaltande makt, lemnats till sin organisation oförändrad sådan den under äldre förhållanden gestaltat sig. Uppenbarligen har lagstiftaren åsyftat, att den nyskapade kommunalrepresentationen och den af gammalt bestående magistraten skulle kunna förbindas till enig samverkan för kommunen. Emellertid har efter kommunalförfattningens införande, i flere städer, framträdt en märkbar divergens mellan kommunalrepresentationen och magistraten i fråga om vidden af hvardera myndighetens befogenhet och uppgifter.

Med anledning häraf frågas, huruvida den hittills vunna erfarenheten ådagalagt, att en principiel motsats mellan stadsfullmäktige och magistrat eger rum? samt ifall denna fråga besvaras jakande, huruvida en ombildning af magistraten, åtminstone i landets större städer, vore önskvärd i det syfte, att jemväl i magistraten komme att ingå af kommunen periodiskt valde medlemmar, jemte det att åt staten bibehölles dess inflytande å tillsättandet af ledamöter i magistraten, i dess egenskap af offentlig myndighet,

samt att plats bevarades åt ett för fullgörandet af magistratens funktioner behöfligt, stabilt juridiskt element?

De begge finska kommunalförfattningarna, för landet af den 6 Februari 1865 och för städerne af den 8 December 1873, förete en påfallande och anmärkningsvärd olikhet i afseende å anordningen af den verkställande myndigheten i kommunen. Medan denna i landskommunerna är uppdragen åt kommunalnämnden, som utgör ett af kommunalstämma valdt, ständigt vexlande utskott, är deremot i städerne magistraten, sådan denna till sin sammansättning historiskt gestaltat sig, åtminstone till namnet bibehållen såsom centralorgan för verkställighet och förvaltning. Vi ha således i landskommunerna en styrelse, som saknar all kontinuitet och stabilitet, hvaremot städernes magistrater från gamla tider tillbaka äro fast organiserade embetsmyndigheter, som icke stå i något direkt, organiskt samband med den nyskapade kommunalrepresentationen, och hvilkas ställning och traditioner i afseende å den kommunala förvaltningen icke synas egnade att framkalla och befordra samverkan mellan den beslutande och den verkställande myndigheten.

Det bör dock framhållas, att det särskilda utskott, som vid 1872 års landtdag behandlade nådiga propositionen om kommunalförvaltning i stad, icke förbisåg det vanskliga förhållande, som emellan stadsfullmäktige och magistrat kunde komma att inträda, och derföre äfven gjorde ett försök att förebygga framtida förvecklingar och svårigheter. Nådiga propositionen hade nemligen i § 5 föreslagit, att den verkställande myndigheten skulle tillkomma stadens magistrat med biträde af drätselkammaren och de särskilda bestyrelser eller personer, som af rådhusstämma eller stadsfullmäktige för sådant ändamål utsåges. Utskottet fann detta stadgande icke fullt noggrant uttrycka den ställning, magistraten borde intaga i förhållande till stadskommunens fria beslutanderätt. ”Magistratens medlemmar, säger utskottet, utses visserligen genom val, men de väljas för lifstiden och befullmäktigas af regeringen. Magistraten antager redan härigenom i väsentlig mon karakteren af en offentlig embetsmyndighet, och den

blir det ännu mer genom sina funktioner såsom den exekutiva maktens representant i stadskommunen samt domstol i hushållnings- och ordningsmål. I denna dess egenskap af offentlig embetsmyndighet är magistraten i förevarande lagförslag äfven tillagd befogenhet att pröfva lagligheten af hvarje utaf kommunen fattadt beslut samt, om den så anser nödigt, vägra handräckning till verkställighet deraf. Det torde under sådana förhållanden vara föga välbetänkt att göra magistraten till den egentliga verkställaren af kommunens beslut. Man kan förutse, att magistraten ofta skall komma i en falsk ställning, då den på samma gång har att bevaka statens och stadens intressen. Den skall också måhända i sin egenskap af offentlig embetsmyndighet finna det för sig mindre lämpligt att verkställa ett eller annat kommunens beslut, som icke på grund af lagstridighet kan undertryckas. Ett sådant skall derföre möjligen länge få vänta på verkställighet. Det synes utskottet derföre lämpligare, att verkställigheten af kommunens beslut uppdrages antingen åt permanenta nämnder och styrelser, hvilkas medlemmar för viss tid af kommunen väljas, eller åt ett större eller mindre antal personer, som för något tillfälligt uppdrag särskildt utses. Öfver dessa nämnder, styrelser och personer skulle magistraten, enligt utskottets åsigt, tillkomma att hafva inseende samt vaka deröfver, att de behörigen fullgöra sina åligganden.‟ Denna utskottets förslagsmening vann äfven ständernas bifall och 4 § i kommunalförfattningen för städerne (5 § i propositionen), liksom äfven 46 § i författningen, äro i enlighet härmed redigerade. Härigenom tillförsäkrades väl stadsfullmäktige ett direktare inflytande på de nämnder och styrelser, som handhafva den omedelbara verkställigheten af stadsfullmäktiges beslut, och åt magistraten bibehölls endast det högsta inseendet öfver all verkställighet. Men utan fara för misstag torde man kunna påstå, att genom den af ständerna i detta afseende införda ändring magistraten uteslöts från nästan allt positivt inflytande på förvaltningen af kommunens angelägenheter och sålunda äfven strängt taget från området af den egentliga sjelfstyrelsen, hvars verkställande organer blefvo drätselkammaren och öfrige af stadsfullmäktige till-

satta nämnder och styrelser. Och då magistratens hufvuduppgift blef att kritiskt skärskåda såväl stadsfullmäktiges beslut som de verkställande nämndernas och styrelsernas åtgärder, så ligger det i sakens natur, att dess ställning till hela den nya kommunalförvaltningen måste blifva af kritisk och negativ natur. Och erfarenheten synes icke heller jäfva detta antagande.

Öfverhufvud framgår det af våra kommunalförfattningar, att lagstiftaren egnat den största omsorg och utförlighet åt formerna för kommunens representation, hvaremot organerna för den verkställande myndigheten med vida mindre intresse och säkerhet behandlats. Den närmast liggande orsaken härtill är naturligtvis den, att bristerna i den kommunala representationen voro mest i ögonen fallande och främst påkallade reformer. Så var förhållandet med kyrkostämman på landet, så äfven med de äldstes råd i städerna. Men vid närmare granskning skall man icke undgå att finna, att äfven inre skäl varit bestämmande för lagstiftarens tillgöranden i detta afseende.

Största uppmärksamhet påkalla härvid de i 1 § af begge kommunalförfattningarna intagna, likalydande bestämningarna rörande omfånget af den kommunala sjelfstyrelsen. I detta afseende stadgas, att kommunens medlemmar ega att "vårda sina gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter, såvidt desamma ej, enligt gällande författningar, på offentlig embetsmyndighets handläggning ankomma." Den härigenom uppdragna gränsen mellan egentligen kommunala angelägenheter och på offentlig embetsmyndighets åtgärd beroende ärenden måste äfven blifva bestämmande för hela organisationen af den kommunala styrelsen. Till kommunens sjelfverksamhet höra enligt begge författningarna företrädesvis dess förmögenhetsförhållanden i olika riktningar, sedan också några offentlig-rättsliga angelägenheter, till stor del sådana som förut handhafts af den kyrkliga församlingen och från denna på kommunen öfverflyttats; men något slags jurisdiktion tillkommer i ingen händelse de kommunala myndigheterna. I sistnämnda afseende blef förhållandet oförändradt sådant det förut varit. Statens organer skulle ingen-

ting afstå af den offentliga embetsmyndighet dem enligt gällande författningar tillkommer. Med denna anordning kunde sjelfstyrelsens verkställande myndigheter umbära den fastare och stabilare organisation, som skulle varit nödvändig, ifall äfven rättskipningen i administrativa mål varit åt dem öfverlemnad, och vi fingo inom den lägsta förvaltningen tvenne parallelt gående strängt åtskilda system: ett kommunalt för handhafvande af kommunens ordnings- och hushållningsangelägenheter och ett statligt för rättsskipningen och verkställigheten inom den offentliga rättens område. Först i högre instans förenas begge systemen i den allmänna statsförvaltningen.

Att denna synpunkt i afseende å landskommunerna gjorde sig gällande, kan knappt väcka någon förundran. I våra kommuner på landet finnas i allmänhet få elementer, som kunna tagas i anspråk för organisation af en sjelfstyrelse, hvilken skulle handhafva jemväl den administrativa jurisdiktionen i lägsta instans. För kommunens ekonomiska angelägenheter, hvilka så nära och kännbart beröra hvarje dess medlem, kan man öfverallt förutsätta något intresse, liksom äfven någon förmåga att desamma handhafva. Men för administrativ rättskipning erfordras utan tvifvel en större tillgång på intelligenta krafter, än de flesta landskommuner för närvarande kunna prestera. En sålunda utsträckt sjelfstyrelse på landet skulle dessutom förutsätta en genomgripande reorganisation af hela den lägre administrationen och måhända äfven, i anseende till landskommunernas stora olikhet både till utsträckning och folkmängd, införandet af en för detta ändamål afpassad, mera likformig kommunindelning.

Annorlunda förhåller det sig deremot med våra stadskommuner. Dessa hafva från äldsta tider varit i åtnjutande af en omfattande sjelfstyrelse. I dem förefunnos sekelgamla kommunala institutioner, såväl en representation som en fast organiserad myndighet för verkställighet och förvaltning. Här erfordrades således icke införandet af något nytt, förut okändt och oförsökt, utan endast en omgestaltning efter tidens fordringar af det förut bestående. Öfverhufvud sakna dessutom städerna icke personer med insigt och förmåga att verka i kommunens tjenst. Man kan derföre ställa vida hö-

gre anspråk på sjelfstyrelsen i städerne, än på landsbyggden. Den begränsning af kommunens sjelfverksamhet till hushållnings- och ordningsangelägenheter, som för landskommunerna påkallades af der rådande förhållanden, hade icke nödvändigtvis behöft uppställas såsom princip vid ordnandet af städernas sjelfstyrelse. Tvertom hade man kunnat vänta, att mera hänsyn tagits till den historiska utvecklingen, och att hvad som under tidernas lopp råkat på afvägar och tagit en från det afsedda målet afvikande riktning, skulle återförts till sin ursprungliga bestämmelse.

Ty historiskt är det, att sjelfstyrelsen i våra äldre rättsförhållanden omfattade icke endast de kommunala hushållnings- och ordningsangelägenheterna, utan äfven rättsvården och lagskipningen såväl inom privaträttens som den offentliga rättens område. Så var förhållandet i härads- och landskapsförbunden, så äfven i städerna. I dessa handhades både förvaltning och lagskipning af rådet, som i äldre tider hvart år ombyttes och utsågs bland stadens bofaste män. Till sin ursprungliga natur och sammansättning var rådet således i egentlig mening en organ för städernas sjelfstyrelse, om äfven dess organisation från våra dagars synpunkt lemnar mycket öfrigt att önska. Medlemmarne i rådet voro borgare, som under en viss tid deltogo i stadens styrelse. Först i slutet af sjuttonde seklet inträdde i detta afseende en förändring, och denna af synnerlig vigt. De årliga valen upphörde, och medlemmarne i rådet utsågos för lifstid. Härigenom var vägen öppnad för ett nytt betraktelsesätt. Borgmästare och rådmän började anses såsom tjenstemän till yrket, och rådet eller magistraten erhöll skaplynnet af ett statens embetsverk. I någon mon kunde väl detta förhållande förmildras deraf, att borgmästare och råd dock fortfarande utsågos genom val. Men i allmänhet torde det böra erkännas, att från denna tid centralregeringen öfverväldigade den kommunala sjelfstyrelsen, och det så mycket mera som magistraten under tidernas lopp äfven efterhand fick öfvertaget öfver borgerskapets representation eller de äldstes råd.

En bidragande orsak till nyssomförmälda omgestaltning af magistraten var måhända äfven det förhållande, att magi-

straten, såsom redan nämndes, jemnväl fungerade såsom stadens domstol i civila och kriminella mål. Den starka utveckling och bearbetning, som under senare delen af sjuttonde seklet kom den svenska rätten till del, torde äfven höjt anspråken på domstolarnes förmåga att tillämpa de nya lagarne. Och någon synnerlig betydelse såsom domstol lär väl magistraten i sin äldre sammansättning icke kunnat tillerkännas. Genom införandet af val på lifstid kunde deremot vid magistraten fästas personer med juridisk bildning, och äfven de icke juridiska elementen i magistraten kunde genom längre tids sysselsättning med rättsärenden i någon mon vinna juridisk erfarenhet. Också började magistraten småningom betraktas såsom i främsta rummet en domstol, och dess administrativa och kommunala funktioner att nedsjunka till en underordnad betydelse.

Enligt vår tids uppfattning kunna icke administration och rättskipning inom den allmänna lagens område förenas hos samma myndighet, utan har man tvertom allestädes sökt att noga åtskilja dessa funktioner. I några af våra städer har jemväl, såsom kändt, införts en nästan fullständig separation emellan det dömande rådet och det förvaltande rådet, mellan rådstufvurätt och magistrat. I ännu några andra skulle genomförandet af en sådan åtskilnad måhända möta föga svårighet. Men i de flesta städer sammanfalla dessa begge, olikartade funktioner hos rådet, som på en gång utgör rådstufvurätt och magistrat. Detta kan från principiel synpunkt icke gillas, och det torde få antagas, att hvardera verksamheten genom denna sammanblandning lider intrång. Men det hör icke till nu föreliggande fråga att undersöka, huru domstolsväsendet skall kunna ordnas i de städer, som äro för små för att bekosta egna rådstufvurätter; en framtida reorganisation af våra underdomstolar skall väl lösa äfven denna uppgift. Intill dess sådant skett, torde det vara vanskligt att tänka på någon omgestaltning af magistraten i sistberörda städer. Med vår fråga afses sålunda hufvudsakligen de stadskommuner, i hvilka en skild magistrat redan finnes eller utan olägenhet kan inrättas.

Men under det afskiljandet af den dömande makten

från den förvaltande uppböjts till en statsrättslig princip, har å andra sidan den stora vigten och betydelsen af den administrativa jurisdiktionen eller rättskipningen inom den offentliga rättens område alltmer framträdt. Ju mera samhällsförhållandena utvecklas och gestalta sig i en mångfald af former, desto flere och mera ingripande blifva kollisionerna mellan medborgare eller mellan dessa och staten i offentligrättsligt afseende. Icke mindre vigtiga intressen och rättigheter stå här på spel, än i de tvister af privaträttslig natur, som af de egentliga domstolarne slitas. Öfverallt har man derföre sträfvat att uppställa garantier för ett insigtsfullt och opartiskt handhafvande af den offentliga rätten, och öfverallt, i vetenskapen såväl som i statslifvet, har den åsigt gjort sig gällande, att den administrativa jurisdiktionen, åtminstone i första instans, utgör sjelfstyrelsens vigtigaste och mest maktpåliggande innehåll. På intet område fordras i så hög grad som på detta en noggran kännedom om de lokala förhållandena, och på intet annat område kan en formell lagtillämpning, i saknad af denna kännedom, blifva så olycksbrigande. Men derutöfver bidrager den administrativa rättskipningen, att höja sjelfstyrelsen öfver den intresseförvaltning, som så lätt och naturligt gör sig gällande allestädes, hvarest den kommunala sjelfverksamheten är inskränkt till handhafvandet af kommunens ekonomi. Deltagandet i sjelfstyrelsen varder en verksamhet för staten, hvars lif och ordning sålunda nedtränger i kommunens inskränktare område och förhållanden, samt danar medborgare med hog och förmåga att föra talan öfven i landets allmänna angelägenheter.

Magistraten i våra städer är till sin ursprungliga idé en sjelfstyrelse-organ med administrativ jurisdiktion, och dertill den enda institution af detta slag, som vår rättsutveckling frambragt. Den administrativa rättskipningen utgör äfven fortfarande magistratens hufvudsakliga uppgift. Men den handhar densamma numera icke såsom en organ för sjelfstyrelsen, utan, på sätt jemväl kommunalförordningen för städerne säger, "i egenskap af offentlig embetsmyndighet samt domstol i hushållnings- och ordningsmål", hvarmed lagstiftaren just synes velat uttrycka, att denna magistratens verk-

samhet icke hör till sjelfstyrelsens område. Att åter magistraten icke mera är en sjelfstyrelse-organ har, på sätt redan antydts, sin grund deri, att magistratens medlemmar äro verklige tjenstemän, som lefva af och för sitt yrke. En sålunda organiserad embetsmyndighet kan, enligt sakens natur, aldrig ansluta sig till en på bred basis bygd sjelfstyrelse, som af medborgarene kräfver betydande uppoffringar af tid och arbete. Der måste en principiell motsats förefinnas, som röjer sig redan i lagstiftningens oklarhet i detta afseende och äfven ofta gifvit sig tillkänna vid lagens tillämpning. — Jag har sökt att åt sjelfstyrelsen återbörda den administrativa jurisdiktionen såsom dess vigtigaste innehåll. Ifrån denna synpunkt kan intet hinder möta för magistratens omgestaltning till öfverenstämmelse med sjelfstyrelsens grundsatser. Icke heller kan det antagas att en magistrat, hvari ett starkt sjelfstyrelseelement inrymdes, skulle med mindre skicklighet och opartiskhet än den nuvarande magistraten tillämpa lag i administrativa ärenden. En sålunda sammansatt magistrat behöfde icke ängsligt uteslutas från allt verksamt deltagande i och inflytande på de kommunala angelägenheterna, utan skulle tvertom i alla afseenden vara egnad att uppbära den ställning, magistraten såsom stadens styrelse tillkommer. Städernes sjelfstyrelse skulle härigenom erhålla sin fulla afrundning och återföras till den utsträckning, som densamma historiskt hos oss haft och för närvarande i de flesta länder med utvecklade sjefstyrelse-institutioner har.

Beträffande sedan sättet för genomförande af denna magistratens reorganisation, så torde böra fasthållas, att då magistraten framdeles likasom nu komme att utöfva jurisdiktion i administrativa mål, det äfven är fullt berättigadt, liksom det jemväl står i öfverensstämmelse med lagstiftningen i andra länder, att regeringen utöfvar inflytande på ledamöternes tillsättande. För funktionärer inom sjelfstyrelsen, som endast handlägga ekonomiska angelägenheter, är medborgares förtroende ett tillfyllestgörande mandat. Men då all rättsskipning ytterst sker i statens namn, så synes äfven ett uppdrag från statens sida vara erforderligt för de sjelfstyrelse-organer som utöfva något slags verklig jurisdiktion. Den

form, hvarunder detta regeringens uppdrag för närvarande meddelas magistratens ledamöter, torde i allmänhet kunna anses fullt lämplig och öfverensstämmande med sakens natur.

I stadskommunens sjelfstyrelse borde magistraten utgöra den bestående, sammanhållande organen gentemot kommunens representation, som ständigt vexlar. Magistraten borde derföre ock omfatta ett stabilt element, som skulle upphålla traditionen och ha en öfverblick öfver förvaltningens gång och de kommunala angelägenheternas utveckling under en längre tid. Och då magistraten tillika handhar en vigtig gren af rättskipningen, för hvars utöfvande verklig insigt i rättsvetenskapen är af nöden, så är det sjelffallet att detta stabila element borde utgöras af juridiskt bildade personer. Äfven andra länder med högt utvecklad sjelstyrelse, t. ex. England och Tyskland, hafva icke tvekat att vid sidan af de funktionärer i sjelfstyrelsen, som utses bland kommunens medlemmar, ställa personer med erkänd juridisk bildning, invalda för lifstid eller eljest för en längre tid. Sjelfstyrelsen, hvari det borgerliga elementet dock är det förherrskande, har härigenom icke lidit intrång, men kunnat tillgodogöra sig fackkunskaper, som eljest skulle saknats. Med våra traditioner och förhållanden skulle det öfverensstämma, att de juridiskt bildade medlemmarne i magistraten valdes för lifstid.

De öfrige ledamöterne af magistraten skulle genom val utses bland kommunens insigtsfulla, för allmänt väl nitälskande medlemmar. —

Men då afsigten med ofvanstående rader endast varit att i största korthet antyda några synpunkter för frågans bedömande, så kan jag här gerna afbryta. Ifall frågan anses förtjena upptagas till behandling, skall en mångsidig erfarenhet och insigt fälla utslag, huruvida magistraternas ifrågasatta omgestaltning öfverhufvud är af behofvet påkallad och tiden för en sådan reforms genomförande redan inne. I jemförelse härmed äro detaljerna af reformen, exempelvis valsätt och tjenstetid samt möjligen nödiga förändringar i magistraternas arbetsordning och göromålens fördelning på dess medlemmar, af underordnad bestydelse.

Wald. Eneberg.

Ännu i frågan om inbördes testamenten.

Då undert. i denna tidskrift (årg. 1877 sid. 316), i anledning af en testaments-tvist, om rättigheten att ändra ett s. k. inbördes testamente, framställde två spörjsmål, var hans tanke den: att lagens icke ändrade stadgande i Ä. B. 16: 3 helt och hållet och utan undantag bestämde svaret, emedan ett inbördes testamente icke annat vore än två eller flere personers i ett gemensamt dokument sammanförda skilda förordnanden om hvad de hvar för sig hade att råda om, och att dessa förordnanden förty borde bedömmas efter de reglor, hvilka ostridigt skola tillämpas såframt förordnandena äro i skilda handlingar affattade. Deraf skulle, då testamentarierne t. ex. äro två äkta makar, bland annat följa:

att efter den enes död den andra är oförhindrad att om *sin egen lott* i det gemensamma boet annorlunda förordna;

att giltigheten af den först aflidnes förordnande ej i någon mon beror af hvad emot den efterlefvandes testamente om dess lott kan anmärkas och hvarom i dennes lifstid någon talan ej får föras och icke ens efter dess död af den först aflidnes laglige arfvingar, såframt de tillika icke ha arfsrätt jemväl efter den senare döde;

och att den tidigare aflidnes testamente för sådane testamentarier, hvilkas rätt inträder först efter bådas död, icke heller kan bli kraftlöst derigenom, att den efterlefvande antingen försummat bevakning eller gjort ändring i sitt förordnande.

Denna åsigt, för hvilken hufvudgrunden genast vid spörjsmålens framställande antyddes, sökte vi senare vidare utlägga genom kritik af hvad *Calonius* om dylika frågor yttrat, in-

förd i denna årg. sid. 115 och inskickad någon vecka förr än häftet utkom. Men professor *Montgomery*, som i samma häfte (sid. 89—114) egnar "läran om inbördes testamenten" en ganska omfattande och upplysande behandling, kommer delvis till ett annat slutresultat på skäl, hvilka för oss ej varit öfvertygande; hvarföre vi be att få till frågan återkomma. *)

Hr M. anför bl. a: "Det har ansetts vara och är solklart att en hvars af testatorerna förordnande, och detta antingen desse äro tvenne äkta makar eller icke stå i något sådant personligt förhållande samt vare sig att de förfoga om sin qvarlåtenskap till förmån för en och samma person eller äfven härutinnan äro till innehållet afvikande, utgör ett testamente för sig, som står eller faller utan inverkan af hvad som vederfares det eller de andra" — — "Om det ena förordnandet till innehållet eller till följd af formella omständigheter t. ex. bristande rätts kapacitet hos testator är ogiltigt, röner det andra deraf ej någon inflytelse, (ej heller) om det ena återkallas eller i följd af bristande bevakning blir utan inverkan."

Dessa, — med vår åsigt naturligtvis fullt öfverensstämmande, — argument skulle likväl icke gälla när dylika ömsesidiga dispositioner "tillika äro ställda i det inre förhållande till hvarandra att den af hvardera uttalade viljan eger liksom sitt komplement i den andras och endast i det fall kan fullständigt förverkliga sig att äfven den andras blir noggrant genomförd." Testamentet vore då *korrespektivt.*

Det är häri, som meningsolikheten vidtager. — Emedan hvar för sig lagligen eger förordna *blott* om sin egen lott i boet och inbördes testamenten icke få bedömas såsom kon-

*) Ehuru ej af väsentlig vigt för hufvud- eller tvistefrågans bedömande, vilja vi här i förbigående erinra, att vårt första spörjsmål blifvit något missförstådt i ty att efter ordagrant anförande af sjelfva frågan inom parentes säges att genom domen af den 20 Nov. 1873 «testamentshandlingen såväl i hvad den rörde *mannens* som *hustruns* lott förklarades vara utan kraft och verkan«, då domen i sjelfva verket innehåller att testamentet upphäfdes *endast* »såvidt det inverkade på enkan Salovius' giftorätt i boet» (hvilka ord vi äfven derur anfört).

trakt eller aftal, kunna vi omöjligen medge att från den jemväl af Herr M. uppställda allmänna regeln får göras undantag, om ock testamentet möjligen kan kallas korrespektivt, hvilket mestadels är skenbart och kan vara tvifvel underkastadt. Vanligt är det nog, att testamenten, antingen de sedan äro af en eller flere upprättade, dels äro ofullständiga (såsom ock af oss förut rörande urmakaregesällen Salovii antydts), dels ock innehålla föreskrifter, hvilka icke kunna bringas till verkställighet. Men detta är något annat, vanligen beroende deraf, att testator öfverskridit sin befogenhet. Och hvad som då skall göras stadgar ju lagen bestämdt: "Gifver någor mer än lag säger; varde tå testamentet rättadt efter lagen, och gälle i alt öfrigit."

Mycket upplysande hade det varit om i uppsatsen anförts exempel på ett testamente af den veritabelt korrespektiva sorten. -- Visst säger hr M. "Den af gesällen J. Salovius upprättade författning, *i fall den verkligen fått sin fullbordan* *), skulle — otvifvelaktigt varit ett korrespektivt inbördes testamente, hvarföre de angående beskaffenheten, vilkoren och verkningarna af endera makens återkallelse nu utvecklade grundsatser derå ega full tillämpning." — Men som Salovius ensam låtit uppsätta testamentet och likaledes ensam försett detsamma med sin och hustruns underskrift samt domstolarne just på sådan grund förklarade det icke hafva erhållit åsyftad fulländning och afslutning; lärer hr M:s mening egenteligen varit: att det ändå *icke* var ett korrespektivt testamente, fastän ämnadt dertill, äfvensom att giltigheten af hvad Salovius om sin del förordnat icke beror af den bevisning, som om *hans* vilja företeddes, utan af den negativa utredningen om att hvad Salovius föregaf vara hans frånvarande *hustrus* testamente i sjelfva verket icke var det. Till denna åsigt kunna vi icke ansluta oss, då lagen förutsätter testamente vara uppgjordt af *en* man eller qvinna, — men icke vet af några gemensamma, således icke heller stadgar hvilken rättsverkan bör inträda, om gemensamt testamente tillämnas, men icke fullbordas.

---

*) Kursiveringen vår.

Af ordalydelsen i Salovii testamente bör dock, om man antager att det genom hustruns deltagande erhållit den der fulländningen och afslutningen, erhållas någon upplysning om korrespektiviteten enligt hr M:s tanke. Hufvudkonturerna böra förty här upprepas. Det stadgas: dör *han* först. får *hon* en stadsgård och från två hemman på landet (a. b.) lifstidsunderhåll à 200 mark utom annat — (Hvem som skulle under tiden förvalta landsfastigheterna och lösöreboet, är ej sagdt.) — *Dör åter hon tidigare, tillfaller samfälda boet honom.* — Efter bådas död undfår Å. hela boet, löst och fast, och A. berättigas blott att under sin lifstid åtnjuta en fördel.

Dessa stadganden skulle förty vara i sådant inre samband med hvarandra, att den enas vilja icke kan realiseras utan att den andras noggrant genomföres. — För oss är detta en gåta. — Det synes oss tvertom vara mycket enkelt, att man t. ex. endast genom utstrykande af den mellersta, af oss kursiverade meningen, får Salovii förordnande afskildt. Men om man ändå vill antaga, att bådas viljeyttringar äro i oupplösligt samband med hvarandra och tillsammans bilda en så "fullständig och helgjuten viljeakt" *), att, der någon del ej kan ega bestånd, alltsammans måste falla: skulle väl, om Salovii testamente vunnit fulländning och afslutning, men hemmanen varit hans arfvejord, testamentet i sin helhet måstat upphäfvas. Deremot och om han såsom *ensam* testator gjort alldeles samma förordnande, hade det upphäfvits *endast* beträffande arfvejorden, men i öfrigt kun-

*) Låter ju verkligen vackert och storartadt; påminner dessutom starkt om ett af *Calonii* yttranden. Här antages att *två* personer åstadkomma *en* viljeakt, men så helgjuten, att om i denna viljeprodukt finnes en helt liten svag sida och den vidröres, faller allt i hop. *Calonius* gick nästan längre. Ty han antog att i dylika fall två testatorer sammanfalla till en enda odelbar person, som rätteligen icke han sägas vara död förr än båda aflidit. Att *en* person har blott *en* viljeyttring är sjelffallet, fastän C. underbarligen nog i det ena fallet efter den ene testatorns död tillerkänner den efterlefvande rätt att ändra testamentet men i det andra förnekar denna rätt. — Hos hr M. är korrespektiviteten den som afgör.

nat blifva beståndande. Den ena gången tillämpas Ä. B. 17: 3, men icke den andra.

I dessa förutsatta fall skulle Salovius dock öfverskridit sin befogenhet, om också blott till *en del*. — Men om han det alls icke gjort och allt i afseende å formen varit på rätt, hade den utsigt arfvingarne och testamentarien haft att vinna eller förlora en tvist om klander, enl. Herr M:s reglor, helt och hållet berott på enkans görande och låtande. Om hon bevakar testamentet, står det och klandertalan förkastas. Men underlåter hon bevakning, har äfven mannens förfallit och klandertalan godkännes. Nog skulle sålunda i enkans hand vara lagd stor makt, om neml. förutsättningen vore riktig, hvilket vi icke medgifva. Hvad som anföres derom, att den efterlefvandes egenskap af testaments *tagare* skulle hindra henne (eller honom) såsom testaments *gifvare* att göra ändring af förordnandet i den gemensamma testaments handlingen, vore allt rätt *om* blott handlingen vore eller finge betraktas såsom kontrakt. Men när sådant icke är fallet, förfaller jemväl detta argument.

Alltså: när man redan vid stiftande af 1734 års lag föreslog att från det allmänna stadgandet i Ä. B. 16: 3 göra ett undantag beträffande inbördes testamente, men detta förslag uttryckeligen afböjdes och någon ändring derefter icke heller vidtagits;

vidhålla vi fortfarande den åsigt att det undantag, som icke desto mindre gjorts gällande i äldre och nyare prejudikat, — måhända i följd af den inflytelse utländske rättslärdes yrkande och stadganden i utländsk lag utöfvat, — icke har något stöd i vår lag och icke heller rättfärdigas genom testamentet tillagd korrespektiv benämning, hvarföre också denna mening och andra i sammanhang dermed gjorda yrkanden kunna leda till ganska märkelig motsägelse och inkonseqvenser, såsom tidigare och nu uppvisats. Flera exempel, hvilka lätteligen kunde framdragas, torde vara öfverflödiga.

Vill man åter förbereda en *lagförändring*, så är det en helt annan sak. Vi vilja icke bestrida att ändring af dylika inbördes testamenten stundom kan synas vara min-

dre hederlig och att kontrakts-synpunkten möjligen emellanåt förefaller rättvisare, ehuru det derföre i sjelfva verket icke alltid är fallet. Men erfarenheten i Sverige tyckes dock gifva anledning förmoda, det man betänker sig två gånger innan den tusenåriga satsen om *ambulatoria voluntas* öfvergifves.

F.

Om jordstyckningens ekonomiska betydelse och den finska lagstiftningens ståndpunkt i detta ämne.

Begreppet jordäganderätt häntyder på ett betydande framsteg i menskligbetens kulturutveckling. Endast en bofast befolkning kan äga en historia i högre mening. Men bofast blir ett folk först såsom jordbrukande, sedan det i orubbad besittning tillegnat sig ett bestämdt jordområde. Från detta ögonblick begynner för detsamma historiens gryning. Det första vilkoret är vunnet för en bestående statsbildning och dermed för ett segerrikt framåtskridande i odling.

Statsidén, ett abstrakt begrepp, vinner småningom i klarhet. Staten blir medveten om sig sjelf och gör sig såsom en bärare af det rätta gällande gent emot och öfver individen. Sålunda framträder under civilisationens fortskridande begreppet af statens öfverägande rätt till jorden. Missuppfattadt har dock detsamma utvecklats derhän, att staten vore den ende och ursprunglige jordägaren, från hvilken den enskilde hade att härleda sin jordbesittningsrätt såsom ett slags förläning. Vi säga missuppfattadt, ty staten kan icke i detta hänseende hafva någon bättre rätt än den enskilde, hvars rättsfång ligger i ockupationen och det arbete, han på sin jord nedlagt. Såsom en representant för folkorganismen har staten att med öppen blick vaka öfver allas intresse icke blott för stunden, utan äfven för framtiden. Dess verksamhet härvid betingas ytterst af en "sedlig nödvändighet" och kan endast gå ut på att bringa det rätta till erkännande, der detsamma genom de enskildes obegränsade godtycke kränkes: Blott häri ligger grunden till statens befogenhet att göra inskränkningar individens ägande-

rätt. Sitt konkreta uttryck finner denna myndighet i lagstiftningen.

Jordområdet såsom utgörande statens fasta grundelement har hos alla folk varit ett föremål för lagstiftarens speciela omsorg. Den föda menniskan behöfver för sitt fortbestånd hemtar hon i främsta rummet från jorden. Denna skänker henne ock de råämnen, hvilka förädlingsnäringarna ombilda till nya värden. Dessa omständigheter har staten ur synpunkten af det allmännas väl icke kunnat lemna obeaktade. Detta så mycket mindre som jorden i alla tider betraktats såsom en af dess säkraste och mest gifvande skattekällor. Ja man har icke underlåtit att förklara jorden böra vara det enda skatteobjektet, alldenstund denna ensam hade förmåga att producera värden utöfver stundens förbrukning. Den fysiokratiska skolan torde i den dag som är icke sakna anhängare, om också dess lärors yttersta konseqvenser icke längre af vetenskapen omfattas.

De inskränkningar, som af lagstiftningen gjorts i den enskildes fria dispositionsrätt öfver jorden, hafva äfven i främsta rummet vidtagits af statsekonomiska och finansiela skäl. Ur sistnämnda synpunkt, heter det, måste staten söka förebygga en sådan den enskildes disposition af hans jord, att den derå hvilande skatt icke längre kan utgå. Grundskatten är en af statens vigtigaste inkomstkällor och jordegendomen framför alla andra värden egnad att bära det allmännas bördor. Genom de i jorden inneboende ursprungliga och produktiva krafter skapar hon värden utöfver räntan på den kostnad, som representeras af det på henne nedlagda kapital och arbete. Underkastad andra lagar än öfrig egendom, frambringar jorden, i anseende till rummet inskränkt till den synliga jordytan, ett slags vinst eller ränta redan i följd af att hon såsom produktionsmedel förefinnes qvantitativt begränsad. Från hvilken synpunkt än saken särskådas, återkommer man till begreppet af en jordränta, en naturens fria skänk åt jordägaren. Grundskatten finner häri sitt berättigande. Staten, som af jordägarene skall upptaga densamma, ser sig tvungen att dekretera en bestämd gräns, hvarunder den enskilde ej får stycka sin jord, af fruk-

tan att gå miste om en på förhand uträknad, efter bestämdt kameralt storhetsmått såsom skatteenhet utgående inkomst. År ett sådant betraktelsesätt berättigadt?

Att ingå på en allsidig vederläggning af teorierna om "jordräntan", faller utom området af denna framställning. Några anmärkningar med hänsyn till denna skola vi dock här söka framhålla. Jordräntan antages, såsom nämdes, vara ett jordägaren tillkommande ränteöfverskott jemte godtgörelsen för nedlagdt kapital och arbetskostnad, beroende ytterst på den begränsning som äger rum med hänsyn till produktionsmedlet, jorden. Men förefinnes då i sjelfva verket en qvantitativ begränsning för densamma? Absolut taget visserligen; men från synpunkten af vår ändliga åskådning, och denna måste här blifva bestämmande, är jorden icke begränsad. Denna sträcker sig öfver hela ytan af den verld, menniskor bebygga, och afbrytes endast af klippmassor och vatten. Jorden nybildas dessutom oafbrutet under inflytelsen af i naturen försiggående kemiska processer och tilltager alltså ständigt till sin qvantitet. En hvar vore ock i tillfälle att tillegna sig ett visst jordområde, ifall han icke af någon annan dervid blifvit förekommen. Här möter honom alltså en begränsning med afseende å jorden, fastän icke af qvantitativ art. Begränsningen är rättslig och har sin grund i egendomen. Det är denna som ställer ett hinder för den fria ockupationen. Men för förvärf af egendom måste ett laga fång kunna uppvisas och för detta framträder såsom en yttersta grund, arbetet. Vid ett egendomsköp gälda vi köpesumman i arbete, vare sig genom löfte om ett framtida eller genom ett redan utfördt arbete (kapital). Också ett arf måste hänföras till ett tidigare sådant. Det är alltså arbetet, som skapar jordegendomen liksom hvarje annan egendom och jorden finner sitt värde endast genom detta. Hvarje utöfver produtionskostnaderna gående vinst från jorden är endast en större vedergällning för det arbete, som på denna blifvit nedlagdt eller för stunden nedlägges, men en jordränta i ofvananförd bemärkelse är denna icke. Finnes alltså icke någon jordränta, så har också grundskatten upphört att mer än hvarje annan skatt äga ett berätti-

gande i och för sig. Sålunda skulle rent teoretiskt taget dess aflösande och ersättande genom någon annan mer rättvis beskattning endast vara en tidsfråga och härmed ett af de främsta hindren för den fria jordstyckningen bortfalla. Vi skola längre fram se huru frågans lösning praktiskt möjligen kan komma ett gestalta sig.

Men, skall man säga, om också staten icke längre från rent finansiel synpunkt kan känna sig manad att ställa hinder mot den fria jordstyckningen, skall han alltid nödgas göra det af ekonomiska och sociala skäl. En obegränsad jordstyckning skall omöjliggöra ett rationelt jordbruk, baseradt på användande af maskiner och en genomförd arbetsfördelning. En sådan bebrukning erfordrar i främsta rummet kapital och detta står lättare den store jordägaren till buds än den, som blott är ägare till några få tunnland. I jordbrukets utveckling måste alltså inträffa ett stillastående. Men hvad värre är, jordsplittringen skall leda derhän, att jorden icke mer förmår lifnära bebrukaren. Medelståndet skall blifva öfverflygladt af proletariatet och landet ila sitt fall till möte. Här är det statens oafvisliga pligt att sätta en gräns för jordstyckningen, att bestämma det minimum af jordområde, som anses kunna nära ett bestämdt antal personer, och att icke derunder vidare tillåta någon delning.

Men skall staten med någon utsigt till framgång kunna bestämma ett visst jordområde, der det af honom uppställda besuttenhets begreppet under alla förhållanden skall kunna förverkligas? Frågans fullständiga besvarande skulle leda oss för långt utom vårt ämne. Några allmänna synpunkter må derför här framhållas.

Den dagliga erfarenheten gifver vid handen att en talrik familj ofta nog finner riklig bergning på ett jordstycke om några tunnland, medan en till arealen ojemförligt större jordegendom knappast förmår skänka uppehälle åt samma antal personer. Hvad är orsaken härtill? Det har redan blifvit visadt, att all den afkastning jorden såsom ränta skänker bebrukaren icke är något annat än en produkt af hans arbete. Jorden är i och för sig en vara, hvars afkastning, värde, i främsta rummet beror af det på densamma ned-

lagda arbete och kapital. Ett intensitivt jordbruk på ett begränsadt område förmår derför, såsom verkligheten utvisar, frambringa en långt rikare afkastning än en i stor utsträckning bedrifven jordkultur, som ej har att i samma förhållande förfoga öfver nödiga produktiva krafter. Jordvidvidden måste alltså, med hänsyn till dess värde, blifva en faktor af underordnad betydelse i jemförelse med de arbetskrafter, som stå till buds för dess bebrukande. Härtill komma ytterligare omständigheter, som i sin mon utöfva ett bestämmande inflytande på bebrukningssättet och jordvärdet. Ett lands kulturgrad öfverhufvud, jordbeskaffenhet, klimat samt kommunikationsanstalter, som förminska transportkostnaderna för jordbrukets alster, allt detta bidrager ytterligare till att förklara hvarföre afkastningen från ett mindre jordområde mångfaldiga gånger kan öfverskjuta den från ett större. Vårt ursprungliga spörsmål är härmed löst. Någon möjlighet för staten att fastställa storleken af den jord, som är behöflig för att underhålla en familj om ett visst antal personer, förefinnes icke. Att söka bestämma ett minimum af jordområde, hvarunder en egendom icke finge styckas, blir ett fåfängt arbete och ur ekonomisk synpunkt till och med skadligt. Den enskildes intresse skall på detta område liksom på så många andra blifva den bästa regulatorn för frågans lyckliga lösning, blott staten underlåter att hämmande ingripa i denna.

Den fria jordstyckningen är ett oundgängligt vilkor för en rationel jordbruksnäring icke mindre i vårt land än annorstädes. Jordbruket fordrar för sin utveckling i främsta rummet kapital och arbetskrafter samt säkerhet i besittningsrätten. Har jordägaren icke fri dispositionsrätt öfver jorden, så är han beröfvad en af möjligheterna för förvärf af det förstnämnda. Han äger öfverflöd på jord, som han nödgas lemna obebrukad. Genom försäljning af denna del af sin egendom, blefve han i stånd satt att nedlägga dess kontanta värde på den återstående delen och sålunda föröka dess afkastning. Köparen å sin sida, som omsatt lösa tillgångar i ett fast kapital, hade framför allt intresse att söka göra detsamma så vidt möjligt fruktbringande. Ett nytt jordområde

vore vunnet för odlingen och möjlighet beredt för ett äldre till förvärf af ny arbetskraft. Ty det är väl att förmoda att jordparcellering i vårt land i de flesta fall skall grundas på aftal om arbetsskyldighet till hufvudlägenheten. Parcellinnehafvaren med äganderätt till sitt jordstycke skall icke behöfva frukta att liksom arrendatorn en gång nödgas lemna den jord, hvarpå han nedlagt sin möda. Hans arbete på denna skall blifva så mycket intensivare, som han arbetar under lyckligare förhållanden. Härunder skall jordens produktionsförmåga ökas och folkmängden i samma förhållande tilltaga. Men en talrik befolkning bereder rik tillgång till arbetskrafter och blir sålunda i omvändt förhållande en mäktig häfstång för befordrandet af ett lyckligt ekonomiskt tillstånd.

Man kan fråga, om icke jordstyckningen, drifven till sin spets, genom att befordra folkökningen, också skall bidraga till förökande af proletariatet, af naturen fiende till den bestående samhällsordningen. Vi beröra härmed arbetarefrågan och fattigdomen, spörsmål, hvilka djupt uppröra tiden och sätta massornas sinnen i jäsning. Härvid må icke förbises att staten genom lagstiftningen kan åstadkomma åtskilligt godt, liksom han å andra sidan genom ett för långt gånget förmynderskap endast skall kunna förvärra det onda. Vi fordra i detta hänseende främst, att staten icke skall ställa hinder i vägen för den enskilde att fritt få förfoga öfver sin egendom, den fasta såväl som den rörliga. En lagstiftning, som tillåter fri jordstyckning, skall icke råka ut för förebråelsen att hafva gjort jordäganderätten till ett monopol för den rike. Medvetandet om möjligheten att kunna blifva egare af ett jordstycke, om än aldrig så begränsadt, skall stärka arbetarens förtröstan på framtiden och sporra honom till nya ansträngningar för vinnande af det efterlängtade målet. Ty hvad är det, som gör honom missnöjd med sin ställning, modlös, fiendtlig mot samhället, som i sin tur betraktar honom med misstänksamma blickar och slutligen kastar honom i fattigvårdens armar? I främsta rummet ovissheten om den framtid han efter ett lif af mödor och med honom hans familj gå till möte. Att kunna beräkna öfverskottet öfver den dagliga lefnadskostnaden, är icke hans

sak. Förtjensten kan vara rik, då han står i sin fulla kraft, men den försvinner såsom den kommit. När krafterna taga af står nöden för dörren och med denna dess följeslagare, sjukdom och brott. Det är så proletariatet tillväxer och samhället utsättes för vådan af att äga en lös befolkning utan annat mål än att tillfredställa stundens behof eller att hoppas på en möjlig omstörtning i framtiden. Är arbetaren medveten om att äfven han kan blifva jordägare, så har han ett bestämdt mål för sin sparsamhet, och en gång hunnen så långt, är han i besittning af ett kapital, som icke med samma lätthet som penningar skall kunna förslösas. Hos arbetaren såsom jordägare väckes en känsla af sjelfständighet, hans intressen blifva identiska med samhällets och han skall anstränga alla sina krafter för att förkofra den egendom han besitter. Från det ögonblick han med större trygghet kan skåda framtiden an, skall familjen, som hittills varit honom en börda, blifva honom ett stöd genom det deltagande den kan egna hans verksamhet.

Från hvilken synpunkt vi än betrakta frågan, kan intet tvifvel uppstå om fördelarna af att söka bereda arbetaren tillfälle att komma i besittning af jord. Frågan gäller här icke att han skall kunna lifnära sig endast med afkastningen från den parcell, han kunnat förvärfva. Denna skall bereda honom den fasta utgångspunkten för hans ansträngningar att förbättra sin ställning. Af den större jordbrukaren skall hans arbete blifva eftersökt. Likaså skall han finna tillfälle till förtjenst hos industriidkaren, sedan fabriksindustrin i följd af en frisinnad ekonomisk lagstiftning funnit sin fördel i att fatta fast fot äfven på landsbygden. I handslöjden se vi slutligen den biförtjenst, som mest af alla kan bidraga till att göra framtiden ljusare för den, som äger ett litet jordstycke. Huru långt husslöjden blifvit drifven i vissa trakter af Schweiz af en befolkning, bosatt på jordområden om något eller några tunnlands vidd, är allt för kändt för att behöfva upprepas. Hvarför skulle man icke här i norden med en frisinnad lagstiftning, beträffande jordstyckningen, kunna åstadkomma något liknande?

I vårt af vidsträckta skogsmarker betäckta land, der

rop allt fortfarande ljuda högt om behofvet af lagliga inskränkningar i den enskildes dispositionsrätt af dessa, skall måhända en fri jordstyckningsrätt kunna frambringa helt andra resultat än restriktiva lagbud. Utom okunnigheten om skogens värde hos dess ägare, har den på bondens jord lefvande lösa befolkningen varit dess värsta fiende. Får jordägaren utan inskränkning göra sig af med sin öfverflödiga skogsmark, så skall det antagligen finnas någon, som med full insigt om det värde, som kan ligga i denna, vill tillösa sig en skogsareal för att derstädes drifva rationel skogshushållning. Den lösa befolkningen skall sålunda allt mer utstängas från möjligheten till en fortsatt skogssköfling och framgången af en ordnad skogskultur skall mana till efterföljd.

Med hänsyn till de omständigheter, som här ofvan framhållits, måste vi obetingadt ansluta oss till åsigten om nödvändigheten af en fri jordstyckning såsom ett oundgängligt vilkor för ett lands ekonomiska välbefinnande. Erfarenheten skänker oss häri sitt stöd.

Öfverallt der en af lagstiftningen obehindrad jordstyckning fått försiggå, har denna mäktigt befordrat det allmänna välståndet. Folkmängden har ökats, produktionen tilltagit och jordvärdet stigit. Sådant har förhållandet varit i Frankrike, Preussen, Belgien m. fl. länder. Till och med i vårt grannland Sverige har man gjort samma iaktagelse i de län, der hemmansklyfningen längst forstskridit. I Frankrike, der en fri jordstyckning försiggått allt sedan den stora revolution, har enligt uppgift i "Statistique de la France" af Block under en tidrymd af 30 år mellan 1821 och 1851 den stora jordegendomens värde ökats med femtio procent, medan värdet af de små egendomarna tre- till fyr-dubblats. Härvid är att märka, att såsom stor egendom betraktas en sådan, hvars areal uppgått till 40 hektarer *) och derutöfver, medan den medelstora egendomen beräknats omfatta från 10 till 40 hektarer och den lilla till omfånget icke öfverskrida 10. Med hänsyn till hela den franska jorden uppgick den lilla jordegendomen till 75 %, den medelstora till omkring

*) En hektar = 2,026 finska tunnland.

20 och den stora till fem. Erinrar man sig nu i hvilket förhållande jordvärdet stigit, så tyckes resultatet här tala högt för den fria jordstyckningen. Äfven annorstädes har förhållandet varit likartadt. I "Zeitschrift des preussischen statistischen Bureaus" för år 1865 offentliggöres resultatet af undersökningar i omkring 30,000 preussiska kommuner, rörande verkningarna af den i dessa försiggångna jordstyckningen. Deraf framgår, att mellan åren 1816—1859 jordens afkastning nära på fördubblats, att boskapens antal stigit i samma förhållande och folkmängden vuxit från 8 till 16 miljoner. Farhågan för jordens ytterliga splittring har visat sig ogrundad, i det att styckningslusten å ena sidan motvägts af böljelsen å den andra att hålla jorden samlad i ett färre antal händer.

Om vi härmed kunna anses hafva bevisat, att rättighet för den enskilde till fri disposition af hans jord ingår såsom en vigtig faktor i ett folks ekonomiska utveckling, så återstår oss att besvara frågan hvilken ståndpunkt vår egen lagstiftning intager i detta ämne.

Redan tidigt har den svensk-finska lagstiftningen ingripit i den enskildes rätt att fritt disponera öfver sin jord. Denna var underpanten för skatters och räntors utgörande och staten hade i främsta rummet ett finansielt intresse vid att jorden bibehölls i sådant skick att de på denna lagda bördor kunde utgå. Deraf bland annat förbuden mot skattskyldig jords minskning, hvilka skärptes i samma mon samhällsmakten tilltog i stadga och kraft. Likväl må man icke föreställa sig att lagstiftningen gynnade hopandet af vidsträckta jordegendomar på en hand. Hon gjorde detta lika litet som hon å andra sidan tillät jordens styckning i parceller. Förbuden mot hemmans inläggande och afhysande hindrade uppkomsten af stora jordagods; stadgandena mot hemmans klyfvande och minskande satte en gräns för den senare. Dessa inskränkningar i den fria jordstyckningen, hvilka tillkommo redan i sextonde och sjuttonde seklen, voro, såsom nämdes, främst förestafvade af finansiela betänkligheter, först i andra rummet af omsorg om den jordbrukande befolkningens ekonomiska bestånd. Vi skola här historiskt söka gifva en

kortfattad öfverblick öfver de tvänne olika former af egostyckning, som i den kamerala terminologin betecknas med uttrycken hemmans klyfvande och hemmans minskande.

Ett hemman säges klyfvas när detsamma styckas i ett visst antal till dess kamerala storhetsmått proportionela delar, hvilka bebrukas särskildt för sig och efter sitt mantal deltaga i hela lägenhetens utskylder och besvär. Någon minskning i skatten till kronan borde väl icke af en på sådant sätt företagen jordstyckning vara att befara. Dock gynnades denna i allmänhet icke af Gustaf Wasa, en rikshushållare i ordets fulla bemärkelse och om någon regent mon om att kronan icke skulle gå miste om de henne tillkommande inkomster. De under hans tid i ämnet utkomna stadganden afråda öfver hufvud från hemmans klyfningar och påbjuda att, om flere än fyra äro delägare i samma lägenhet, en af dem bör utlösa de andra. I drottning Kristinas resolution och förklaring den 17 Februari 1652, huru dömas skall i tvister, när flere äro arftagare eller bördige till ett hemman och vilja hvar sin del bebo, uttalas redan mindre restriktiva grundsatser, rörande hemmans klyfningen. Denna tillåtes för en hvar, när lägenheten äger sådana förmoner att flere kunde finna sitt underhåll å denna och kronans inkomster icke äfventyrades. Pröfningen, huruvida delarne blefvo tillräckliga att underhålla ägarene, skedde genom nämden. Vi finna här "in nuce" besuttenhetsbegreppet, som först två århundraden senare i en samma ämne rörande förordning utvecklats till full bestämdhet. Karl XI, i mycket en själsfrände till sin store stamfader och liksom han till ytterlighet mon om kronans inkomst, var ingen synnerlig vän af egostyckningen. Plakatet af den 10 Juni 1684 bestämmer, att hemman fingo klyfvas i allra högst fyra delar och kronorusthåll endast i tvänne. Besuttenhetsbegreppet omnämnes här icke vidare och återupptogs i lagstiftningen först mot medlet af följande sekel. Friare åsigter, rörande jordstyckningen, hade väl i början af adertonde århundradet sökt göra sig gällande i stadgandet den 26 Mars 1718 om rättigheten för ett obegränsadt antal åboar att besitta ett hemman. Men utan att af det allmänna medvetandet vara tillräckligt upp-

burna för att i lagstiftningen kunna framträda såsom en bestående princip, öfvergåfvos dessa åsigter inom kort. 1734 års lag återgår till grundsatsen om det vådliga i en för långt drifven hemmansklyfning och stadgar i olika lagrum inskränkningar i denna. Först med förordningen om hemmans klyfning den 30 Juni 1747 tog lagstiftningen ett bestående steg framåt utöfver förut gällande stadganden, att ett hemman endast finge klyfvas i fjerdedelar.

Skatte- och kronohemman fingo nu delas i mindre bråkdelar efter lägenhetens areal och förmoner, när den som åstundade klyfning förband sig att träda i äktenskap. Ett af tidens ekonomiska betraktelsesätt omfattadt medel för befordrandet af folkökningen i landet. Såsom ett ytterligare vilkor för styckningen erfordrades dessutom, i händelse den utbrutna delen understeg ett fjerdedels mantal, syn och pröfning af häradsrätt. På denna ståndpunkt i frågan qvarstod lagstifningen i hufvudsak öfver ett helt århundrade, tills utfärdandet af förordningen den 1 Mars 1852, tillkommen i administrativ väg, utan begge stadsmakternas lagenliga samverkan. Genom denna blef nu besuttenhets begreppet, såsom redan nämts, utbildadt till full bestämdhet. För att nämligen en hemmansdel skulle kunna häfdas såsom en sjelfständig possession, skulle först genom undersökning af vederbörande lokalmyndigheter vara utredt, att denna efter afdrag af utskylder, föda för boskap och dragare samt sytning förmådde lemna tillräckligt uppehälle åt ett hushåll om minst fem fullvuxna och arbetsföra personer. Vidkommande kronohemman inom Wiborgs län, bestämdes genom en författning af samma år efter qvantitativ grund de ägoförmåner, som borde tillkomma en lägenhets del för att denna genom klyfning skulle få från stommen afskiljas.

Innan vi öfvergå till en framställning af den nyaste lagstiftningen i ämnet, återstår oss att taga i betraktande förbuden mot det slag af jordstyckning, som benämnes hemmans minskande.

Ett hemman sades minskas, då en ägolott afskiljdes från detsamma, utan att lägenheten erhöll nedsättning till sitt mantal och ränta. Detta sätt att disponera öfver den

fasta egendomen var icke i äldre tider sällsynt. Statsmakten fann sig nödsakad att ingripa mot detsamma och redan Landslagen innehåller förbud mot skattskyldig jords förminskande. Lagstiftningen fortgick i samma anda under femtonde och sextonde seklen, dock utan att öfverallt förmå göra sina påbud åtlydda. Ett bevis härpå har man trott sig finna i de mångenstädes under namn af utjordar och urfjellar förekommande mindre jordbesittningar. Det var Karl XI, hvilken så godt som på alla ekonomiska lagstiftnings områden lemnade spår af sin kraftiga vilja, som äfven här förmådde göra lagbuden gällande. Plakatet och förordningen mot skattskyldig jords delning och förminskande den 21 Juli 1677, som i hithörande frågor utgjort en hufvudförfattning, förbjuder en hvar vid straff att genom aftal af hvad slag det vara må från städerna, skatte- och kronohemman afsöndra några ägoförmoner. Hade dock en sådan jordafsöndring ägt rum, så skulle den frånskiljda jordlotten utan ersättning återgå till stommen. Tilläggas bör att författningen för undvikande af obillighet från sistnämnda stadgande undantagit det fall, då urminnes häfd åkommit den frånskiljda delen. Några senare tillkomna förordningar stadgade ytterligare undantag i påbudet om afsöndrad jords återgång. Förbudet mot skattskyldig jords förminskande har sedermera ingått i 1734 års lag och först genom förordningen den 19 December 1864 har lagstiftningen omfattat en princip, hvars följdriktiga genomförande skall gifva frågan om jordstyckningen dess rätta lösning.

Innan vi öfvergå till en granskning af bestämmelserna i denna författning, återstår oss att besvara frågan om äfven frälsejorden varit underkastad stadgandena, rörande jordstyckningen. Att så varit fallet, antages af Rosenborg, som i afhandlingen, "Om inskräkningar i dispositionsrätten öfver hemman", ur andan af de författningar, hvilka härpå hafva afseende, samt af den omständighet, att frälsejorden dock ingalunda är en skattefri jord, vill sluta härtill. Vi hafva här icke tillfälle att ingå i en detaljgranskning af de af honom anförda skäl, hvilka i hufvudsak synas oss bindande och öfvergå derför till ett skärskådande af förordningen af år 1864.

Denna ansluter sig, såsom af det följande skall framgå, till föregående lagstiftning i ämnet genom att allt fortfarande binda jordstyckningen vid besuttenhetsbegreppet. Men förordningen har icke stannat härvid. Genom de närmare bestämmelserna af begreppet jordafsöndring har densamma tillika med vissa inskränkningar omfattat en princip, hvilken af vår lagstiftning, såsom af det föregående framgått, hittills blifvit på det ifrigaste bekämpad, principen om ägarens fria dispositionsrätt till jorden. Betrakta vi först bestämmelserna om "jordstyckningen", så se vi att denna endast är en art af hemmansklyfning i enlighet med föregående lagbud i ämnet. Jordstyckningen har till ändamål att af en förut bestående jordegendom bilda en sjelfständig lägenhet för att af annan person under full äganderätt brukas och besittas. Härtill erfordras icke blott att den återstående delen af stamlägenheten efter försiggången syn och värdering pröfvas lemna en afkastning, som efter vissa i författningen specificerade afdrag i vanliga år förmår skänka säker utkomst åt tre fullvuxna personer, utan ock att den afskiljda delen skall äga sådana jordförmoner, att den kan uppbringas till samma sjelfbestånd. Besuttenhets begreppet med hänsyn till personantalet har här, såsom det synes, icke så strängt vidhållits som i förordningen af år 1852. Dessutom stadgas såsom en ytterligare eftergift att, ifall utskylder och onera icke genast kunna utgå från den frånskiljda lägenheten, denna skall beviljas vissa frihetsår, under hvilka den förut bestående jordegendomen ensam svarar för dessa. För bestämmandet af skatternas fördelning mellan lägenheterna, är det fastställdt, att guvernören äger på förslag af landtmätare förordna, huru mycket af den ostyckade jordens mantal och skatt bör hvardera delen åsättas. Vidkommande åter de utlagor och besvär, som utgå efter rök, drabba de den nya lägenheten till samma belopp, som från det ostyckade hemmanet utgått. Men en ny lägenhet kan bildas icke blott genom utbrytning ur en äldre, utan ock genom sammanslagning af egor, utbrutna ur tvenne eller flere lägenheter af samma jordnatur. Förutsättningarne härför äro desamma som här ofvan påpekats.

Det vigtigaste stadgandet i förordningen af år 1864

innefattas dock utan tvifvel i rättigheten för jordägaren till "jordafsöndring" eller parcellering. Denna äger rum då lägenhetsinnehafvaren till annans ägo öfverlåter mark eller annan till egendomen hörande förmon mot förbindelse att årlig afgäld erlägges till stommen. Såsom inskränkningar i det fria aftalet mellan kontrahenterne stadgar lagen att stommens sjelfbestånd icke äfventyras, samt att den afsöndrade marken skall bilda ett sammanhängande område om minst fyra tunnland. Ett undantag från denna minimi bestämning göres dock, ifall parcellen är belägen nära stad, i skärgården, är urfjell eller användes för industriel inrättning. I sådant fall kan dess areal bestämmas efter godtfinnande. Beträffande afgälden till stommen stadgas, att denna fullt bör motsvara en så stor del af hela lägenhetens utskylder, som vid en jemförelse af ägornas vidd och beskaffenhet uppskattas belöpa sig på den afsöndrade marken. Ett slags jordstyckning är vidare i förordningen i så måtto medgifven, att ägare af redan storskiftade hemman med ägor i spridda eller olämpliga lotter äro i tillfälle att genom köp eller utbyte af dessa arrendera sina lägenheter. Härvid bör dock märkas, att hemmanens mantal och skatt måste lämpas efter de förändringar besittningarna undergå. Slutligen må nämnas att den rätt till styckning af jord, som 1864 års författning medgifver, endast tillkommer innehafvare af storskiftade frälse- eller skattelägenheter, hvilka jemväl äga frihet att om delar af sin jord ingå lego-aftal, gällande för vissa bestämda år eller legotagarens lifstid mot verklig lega för nyttjandet. Vidkommande kronohemman, stå de i förevarande hänseende under vederbörande guvernörs administrativa tillgöranden och kunna derför här förbigås.

Vid ofvanstående korta öfverblick öfver våra nu gällande lagstadganden i förevarande ämne hafva vi icke kunnat undgå att finna, med hvilken inkonseqvens principen om fri jordstyckning i dem blifvit tillämpad. Vi hafva stadgandena om besuttenheten, ett begrepp, som dock numera endast betecknar måttet af de ägoförmoner, hvilka en lägenhet bör innehafva för att komma under den kamerala rubriken af hemman. Föreskrifter, hvilka hämma den friare

jordstyckningen, om de ock icke helt och hållet förmå sätta en gräns för denna. Å andra sidan hafva vi stadganden, som medgifva frihet att parcellera jorden, men dessa åter inskränkta genom fastställandet af en minimi gräns för jordsöndringen och bestämmelsen om årlig afgäld till stommen. Härtill sluter sig vidlyftiga omgångar och betydande kostnader i och för syneförrättningar samt domstolsprocedyrer, m. m. I en för några år tillbaka här utgifven akademisk afhandling har uppvisats, att afskiljandet af ett jordområde af 25 tunnland från en lägenhet om 200 tunnland, då förrättningsmannen antages vara bosatt på några mils afstånd från denna, kommer att medtaga en kostnad af 200—400 mark. Detta vill i de flesta fall säga en utgift, som är lika med, om icke högre än det vanliga inköpspriset för en jordlott om några tunnland. Huruvida ett sådant förhållande kan bidraga till att uppmuntra jordstyckningen, är lätt att bedöma. Att denna trögt fortskridit, är också allmänt kändt. Följden häraf blir att fördelarna af jordparcelleringen, trots en välmenande lagstiftning, icke komma vårt folk till godo och att alla de frågor, som af denna vänta sin lösning, uppskjutas till framtiden. Bristerna i förevarande lagstadgande äro ock så allmänt erkända, att ständerna vid senaste landtdag enhälligt omfattade ett under denna framstäldt petitionsförslag, att hos regenten göra anhållan om att han ville låta förbereda ändring i gällande författning om jordafsöndring i syfte att undanrödja de hinder, som motverkade ett allmänt anlitande af parcelleringsrätten.

I vårt grannland Sverige, der jordstycknings lagstiftningen företer en slående likhet med den i ämnet här gällande, har man så vidt möjligt sökt förenkla förfarandet vid jordparcelleringen, äfven der benämnd jordafsöndring. Vid hemmansklyfning, grundad på upprätthållandet af besuttenhets vilkoret i full öfverensstämmelse med våra förhållanden, förekomma väl ock i Sverige kostsamma omgångar för utrönandet af de hvardera lägenheten efter det delade mantalet tillkommande skatter och räntor. Vid jordafsöndring deremot, såvida nämligen parcellen icke öfverstiger ett visst maximum, är förfarandet jemförelsevis enkelt och kostnaden

dervid antagligen icke betungande. När jord afsöndras från ypperligt frälse till och med en femtedel eller från lägenhet af annan natur till och med en tiondedel af ägovidden, öfverlemnas afhandlingen derom till landshöfdingen. Denne pröfvar beloppet af afgälden till stomlägenheten, och inhemtar, ifall han finner af behofvet påkalladt, vederbörande kronobetjenings och landtmätares yttrande, hvarefter ärendet af honom fastställes. Med parcellen lagfares sedan på vanligt sätt och besittes den af köparen under full äganderätt mot årlig afgäld i spanmål eller annan lämplig ränteperssedel.

Vill någon i vårt land söka förvärfva en parcell om exempelvis fyra tunnlands vidd, måste landtmätare först tillkallas för att affatta marken på karta och afskilja densamma med lämpliga råmärken. Derefter ingifves afhandlingen om jordsöndringen, åtföljd af landtmätarens utlåtande om stomlägenhetens sjelfbestånd och beloppet af den årliga afgälden, till vederbörande häradsrätt. Denna afgifver derpå, efter det kronoombud blifvit tillförordnadt, utslag om afsöndringens loflighet och stommens sjelfbestånd. Innefattar utslaget bifall och sökes deri icke ändring, öfverlemnas detsamma till guvernören, som pröfvar och fastställer afgälden och derom låter införa nödig anteckning i jordeboken. Sedermera inlemnas handlingarna ytterligare till häradsrätten för att i dess lagfartsprotokoll intagas. Såsom synes ett i hög grad inveckladt förfaringssätt. Att detsamma är i förhållande härtill kostsamt, har förut blifvit framhållet, liksom att orsaken till att parcelleringsrätten så föga anlitats i främsta rummet måste sökas häri. Till åstadkommande af detta förhållande måste äfven bestämmelsen om parcellens jordvidd till minst fyra tunnland anses hafva bidragit. Vårt extensiva jordbruk och glesa befolkning kunna väl deremot, såsom skett *), knappast framhållas såsom orsak till att jordstyckningen i vårt land så trögt framskridit. De äro då hellre verkningar af lagbud, som hämmat denna, och böra just genom en fri jordstyckningsrätt bekämpas.

*) Finlands Jordnaturer af Axel Liljenstrand. 1879.

Att det äfven i vårt land vore en möjlighet att förenkla förfarandet vid jordafsöndring, torde icke kunna förnekas. Det låter väl tänka sig att ett aftal derom ock kunde ingås med biträde af gode män och närmaste kronobetjent. Desse skulle efter uppskattning af det afträdda jordstyckets ägoförmoner bestämma dess afgäld till stommen samt utöfva kontroll öfver gränsernas uppgående och utstakande. Den ringa mödan att å en storskiftes karta utmärka de sålunda bestämda gränslinjerna skulle lemnas åt landtmätare eller läneagronom, hvars resekostnader kunde af kronan ersättas. Sedermera borde handlingarna öfversändas till guvernören i och för granskning samt införande af anteckning i jordeboken, hvarefter desamma öfverlemnades till häradsrätt för att intagas i lagfartsprotokollet.

Men om äfven parcelleringskostnaden genom det här föreslagna förfarandet väsentligen kunde nedsättas, så vore dock den oinskränkta jordstycknings rättens princip långt ifrån härmed förverkligad. Parcellen med en areal, huru ringa som helst, kommer dock alltid att genom en bestämd årlig ränta på visst sätt stå till hufvudlägenheten i ett beroende förhållande. Förhöjes stommens skatt, så måste klarligen afgälden till denna i samma mon stiga. Vinnes derå förmedling, så har äfven parcellen rätt att erhålla nedsättning af den årliga räntan. Parcellinnehafvaren blir ett slags landbonde med ärftlig besittningsrätt, oaktadt öfverenskommelsen gält förvärf af verklig äganderätt till jorden. Går åter aftalet ut på jordstyckning för att åstadkomma en ny sjelfbestående lägenhet, så torde de med en sådan utbrytning förenade kostnader svårligen kunna nedsättas under ofvan angifna belopp, ifall staten skall kunna vara förvissad om att den på jorden hvilande skatt under alla förhållanden skall utgå. Grundskatten i samband med den väfnad af kameralistiska bestämningar, i hvilka denna är inspunnen, blir sålunda i yttersta hand det största hindret för genomförandet af fri jordstyckning. Alla medel för nåendet af detta mål blifva ock sist och slutligen palliativ, som knappast båta för ögonblicket, ifall vi icke våga sätta yxan till roten af det onda. En reform i hela vårt jordbeskattnings väsende

måste bli en lösen för dagen, lika visst som denna redan längre varit ett förhållandenas oafvisliga kraf.

Det står utom syftet med denna framställning att närmare söka utveckla bristerna i vårt nu gällande jordbeskattnings system. Det må här blott framhållas, att de konsiderationer man egnat hela denna kamerala institution mera tyckas hafva gält dess sekelgamla anor än dess värde i och för sig. Erkännandet är allmänt, att våra sociala- och kulturförhållanden hafva vuxit ifrån ett beskattningssystem, hvartill man fåfängt längre skall söka någon rationel grund. I hvilken riktning bör då reformen genomföras? Några antydningar härom skola måhända här icke sakna sitt berättigande.

Jordskatterna utgå, såsom kändt efter en mångfald olika grunder, bland hvilka dock mantalet numera utgör den främsta. Förutsättningen för dem alla är jorden, som ensam är underpant för skatten. Hvarje jordstyckning måste derför af staten betraktas med föga blida ögon och är, såsom visats, kringgärdad med bestämmelser, hvilka inskränka den fria dispositionsrätten till jordegendomen. Ett radikalt försök att afhjelpa det onda låge i jordskattens kapitalisering samt aflyftande genom inbetalningar å kapitalet under en bestämd tidsperiod. Förslaget framstäldes för ständerna under senaste landtdag, men blef af dem icke omfattadt, hufvudsakligast på den grund att vår jordbeskattnings sekelgamla bestånd manade till varsamhet vid dess reformering. Skattens aflyftande ansågs dessutom icke komma att motsvara det resultat man af en sådan åtgärd väntade. Till dessa skäl ansluta sig ytterligare andra, bland hvilka vi särskildt vilja framhålla, att jorden såsom ett fast orubbligt kapital väl lämpar sig för att bära en bestämd allmän börda. Utgår man från denna synpunkt, så låter det tänka sig, att jordskatten för alla tider fixerades till ett visst belopp och sedermera fördelades på mindre skatteområden, som hade att ansvara för sin bestämda del af densamma. Härför erfordrades dock att de hinder blefve undanröjda, som för närvarande omöjliggöra en billig fördelning af skatten. Ett sådant möter främst i den privilegierade jordens skattefri-

het. Att utan kränkning af rättvisan upphäfva denna, kan endast ske genom ett privilegiets bortköpande genom statens mellankomst. Frälsejordägaren erhåller i statsobligationer en summa, motsvarande den blifvande skattens belopp, taget ett visst antal gånger. Obligationerna, som löpa med ränta och amorteringsprocent äro efter några årtionden af staten inlösta och den förlust frälsejordägaren lidit allt för ringa för att åtgärden kunde framkalla berättigade klagomål.

Här möter oss frågan till hvilket belopp grundskatten skall fixeras samt efter hvilken grund den skall fördelas på de skattdragande jordägarene. Det gäller då först att närmare bestämma begreppet grundskatt. Uttrycket är i vårt skattesystem mångtydigt och kan tagas i en vidsträcktare eller inskränktare bemärkelse. Vi taga det i den senare och beteckna med grundskatt det sammanlagda beloppet af ordinarie räntan och kronotionden. Alla öfriga på jorden för närvarande hvilande utskylder och besvär afskilja vi från grundskatten i egentlig mening. Deras belopp bör ingå i de från stadsbudgeten helt och hållet skilda kommunalbudgeterna och i dess erläggande deltaga alla kommunens skattskyldige medlemmar.

Den nuvarande grunden för skatternas bestämmande, mantalet, såsom varande irrationel och derför ledande till orättvisa upphäfves. Grundskatten i ofvan angifven bemärkelse, som kommer att blifva fix och kan antagas uppgå till 3 miljoner, fördelas efter föregående uppskattning på de skilda länen. Den på dessa sig belöpande andel af skatten fördelas åter på kommunerna och inom dem på de skattskyldiga lägenheterna. Sålunda skulle hvarje landets kommun hafva att ansvara för ett visst oföränderligt belopp af grundskatten, hvilken borde uttagas i förhållande till jordlägenheternas efter vissa grunder beräknade nettoinkomst.

Vidkommande de öfriga på jorden hvilande besvär, borde det, såsom nämndt, blifva kommunernas ensak att bestämma om deras utgående. Kommunala beskattningsfrågor, i hvilka flere kommuner eller härad vore intresserade, kunde handläggas och afgöras på länetingen, af hvilken institution vårt land i en nära framtid måste blifva delaktigt. Vi hän-

visa i detta hänseende till petitionerna vid senaste landtdag om införande af länerepresentation i Finland.

I och med det förändrande sättet för skatternas bestämmande och utgående vore det grundväsendtliga hindret häfdt för den fria jordstyckningen. Några andra kostnader skulle härvid icke vidare möta än de, som blefve förorsakade af sakkunnigs tillkallande för att å karta utmärka den utbrutna markens gränser samt af anmälan inför häradsrätt om köpeafhandlingens intagande i lagfarts protokollet. Kostnaden blefve af ringa belopp och utan inflytande på jordstyckningens ohämmade fortskridande.

Tillfälle har här saknats oss att annorlunda än i yttersta korthet framkasta ofvanstående förslag till reform i vårt jordbeskattningsväsende. Hvad man än må hafva att invända deremot, säkert är åtminstone att den sålunda fixerade grundskatten efter några årtiondens förlopp, då jordstyckningen och ett allt intensivare bedrifvet jordbruk hand i hand hunnit fortskrida, i förhållande till jordens behållning skall blifva en obetydlig bråkdel. Jorden skall derför icke blifva orättvist gynnad i förhållande till öfriga näringar. De kommunala utskylderna skola dock känbart nog komma att tynga på denna. En på förnuftig bas grundad ren inkomstbevillning bör sedan ytterligare tillkomma för att utjemna skiljaktigheterna i beskattningssystemet och måste naturligen äfven träffa den rena inkomsten från jorden.

Vi hafva härmed nog långt aflägsnat oss från vår ursprungliga uppgift. Men ur det föregående hoppas vi det skall hafva framgått, att detta icke skett utan orsak. Vi sluta alltså med att ännu en gång framhålla nödvändigheten af en reform af grundskatterna för genomförandet af den enskildes obehindrade dispositionsrätt öfver jorden. Vigten ligger härvid på att borttaga det tvång, som hvilar på vår jordbruksnäring. Ty tvång på de ekonomiska förhållandenas område blir stillastående, der detta icke, såsom oftast är fallet, verkar något värre, ett tillbakaskridande.

Axel Lille.

Reflexioner om den politiska Ekonomins framtid.

Det finnes ögonblick i lifvet, då menniskornas sinnen äro alltför lätt hemfallna åt misströstan, och detta inträffar oftare än annars, då man vid högtidliga tillfällen mäter förhoppningarne för framtiden emot det förflutnas verklighet. Så skedde också då en liten grupp ekonomister för tre år tillbaka helt anspråkslöst uti London firade det hundraåriga minnet af två betydande verldhistoriska tilldragelser.

Vår lag säger, att tu vittnen äro fullt bevis, och sällan har denna bevisning blifvit framställd så komplett som år 1776, då vetenskapen och den historiska erfarenheten på en gång aflade vittnesmål om ohållbarheten af den föregående tidens statsförvaltning. Det var då som Förenta staterna i Amerika lösryckte sig från det engelska moderlandet och uti sin sjelfständighetsförklaring inlade en protest emot Englands onaturliga kolonial politik. Det andra vittnet var Adam Smith, som samma år läste sista korrekturarket till sitt stora och odödliga verk: *An inguiry into the nature and causes of the wealths of nations*, och dermed lade uti menskligbetens hand ett tryckt bevis i saken, frukten af en lång lefnads forskningar.

Dessa tilldragelser, hvilkas stora betydelse numera icke så lätt kan uppfattas, hade utan tvifvel varit förtjenta af en mera storartad secularfest än den, som firades af *the political economy club* i London den 31 Maj 1876, och som endast var något mera solennel och något mera besökt af notabla personer än de periodiskt vanliga månads sammankomsterna. Vid tillfället var naturligtvis Adam Smiths minne det förnämsta föremålet för alla ovationer, men tankar och

uttalade meningar om den politiska ekonomins framtid kunde dervid icke heller saknas. För dessa sistnämnde hafva flere tidskrifter sedermera redogjort och Herr Stanley Jevons, professor vid University College i London, har vid ett särskildt tillfälle framhållit den pessimistiska karaktären af några talares åsigter.

Man kan icke undgå att fästa en speciel uppmärksamhet vid allt detta helst några publicistiska organer i England, såsom Jevons omnämner, mera visat sig benägna att festligen begrafva den politiska ekonomin än att fira Adam Smiths lof och minne. Den anmärkta misstämningen vid festen härflöt törhända af en dunkel aning om den stormlöpning af vissa främmande legioner emot sanningarne i Smiths system, som då redan var tillräckligt förebådad, och ju längre dess mer tillväxt i styrka. När man i våra dagar vänjt sig att betrakta framtiden tecknad i ljusaste färger och trott sig åtminstone i förening med åtskilliga krigsmiljarder genom framstegen i produktion vara försäkrad emot all nöd och brist, men blifvit besviken i denna förhoppning, har man vändt sig emot lagstiftaren och vetenskapen och fordrat af dem reformer, som endast kunna åstadkommas genom arbetsamhet, förståndig anordning af all produktion, nödig sparsamhet samt moraliska vanor hos folket i dess helhet. Då man vill nå ändamålet på annat vis sluter man ögonen till för grundade skäl och historisk erfarenhet, såsom föga gynsamma för passionerad agitation och går blindt fram med tillhjelp af massornes omotiverade påtryckning.

Det finnes under sådant förhållande skäl att här egna någon uppmärksamhet åt den politiska ekonomins betydelse för framtiden, så godt detta låter göra sig i en artikel af begränsadt omfång. Några åsigter, som vid förenämnda fest blifvit uttalade, skola bilda utgångspunkten för betraktelserna härom. Festtalaren Herr Lowe tilldelade Smith all möjlig berömmelse, uppskattade högt hans deduktiva och klara framställning samt gaf en kort och intressant öfversigt af innehållet i hans skrifter, men slutade med några föga hoppgifvande tankar om den af honom grundade vetenskapens framtid.

Han tillade derom: "Utöfver hvad jag redan anfört känner jag mig ej mycket benägen att hysa någon tro om ett vidsträcktare fält för den politiska ekonomins verkningar i framtiden, åtminstone då jag tager hänsyn till de moraliska vetenskapernas och de kommersiela insigternas närvarande ståndpunkt, och jag anser att måttet af framsteg inom de andra diskiplinerna är en omständighet, hvarpå man i synnerhet bör räkna i sådant afseende. Om de vetenskaper, som sysselsätta sig med menniskan, med sociologin, för att begagna ett barbariskt uttryck från vår tid, taga fart och sträfva att vinna samma visshet, som tillhör den politiska ekonomin, skola deras framsteg utan tvifvel äfven befrämja utvecklingen af sistnämnda vetenskap; men för närvarande har man enligt min ringa mening att sätta föga tillit på ett förverkligande af detta slag. Jag har anmärkt att de härintills vunna framgångarne mera bestått uti att nedrifva villomeningar och falska åsigter än uti att grundlägga nya sanningar, och jag tänker att, innan vi kunna vänta nya resultater, böra vi söka utom oss nya utvägar, der våra principer vore tillämpliga. De stridiga åsigter, som nu äro rådande inom den politiska ekonomin, medföra icke den väckelse och den betydelse som de tidigare, ehuru de visserligen erbjuda åt tanken ett godt fält för öfning i logisk behandling."

Stridigheten emellan dessa reflexioner och det lof, som tilldelades Smith och hans system, ligger i öppen dag. Då talaren erkänt den politiska ekonomin såsom en verklig och sann vetenskap, så måste den väl hafva mer än en efemär tillvaro och icke vara underkastad samma öde som åtskilliga modeartiklar. Då det vidare säges att dess hufvudsakliga mission varit att nedrifva villomeningar och falska åsigter, så är äfven detta ett grundlöst påstående. Man kan, såsom nihilister och socialister ofta göra, nedrifva sanningar utan att sätta något positivt i deras ställe, men deremot tyckes det vara ogörligt att kasta villomeningar och falska åsigter öfver ända, om man icke kan bjuda på klara och bestående sanningar att sätta i stället. Loftalarens egendomliga sätt att betrakta frågan tyckes kunna förklaras derigenom att han, likasom i allmänhet engelska ekonomister, vill inskränka

den politiska ekonomins fält till läran om den materiela förmögenhetens frambringande. Sådan var också i sjelfva verket Smiths ståndpunkt, men på den af honom lagda grunden har denna vetenskap numera förfullständigat sitt system, och sträfvat att i deras helhet framställa de organiska lagar, som beherska menniskorna, då de i samhällig förening skola förmedelst arbete och inbördes utbyte af tjenster tillfredsställa sina ej mindre andeliga än materiela behof. Då Lowe förbisett detta, har han kunnat tala om de moraliska vetenskaperna såsom någonting främmande för den politiska ekonomin. Det må gerna medgifvas att dessa, liksom hvarje annan vetenskap, hafva sitt särskilda fält eller sin särskilda bygnad, men det är lika obestridligt att begge ingripa i hvarandra och att etiken icke har att påräkna mindre styrka och stöd af de lagar, som den politiska ekonomin framställer, än den senare är beroende af den förra.

Om en annan meningsfraktion, som ville göra sig gällande vid förbemälda sammanträde, yttrar sig Jevons på följande sätt: "Först och främst är det icke möjligt att stillatigande förbigå en hel klass skriftställare, hvilka betrakta de reformer, som vetenskapen tillåter, från en ganska radikal ståndpunkt, då de till och med sätta i fråga giltigheten af den deduktiva metod, på hvilken Smith företrädesvis har stödt sig. De påyrka att vetenskapen bör helt och hållet omdanas, både i afseende å metod och innehåll, så att den framdeles bör iklädas formen af en historisk eller arkeologisk doktrin, och denna åsigt blef dristigt uttalad vid sekular middagen af en bland Europas mest framstående ekonomister, Herr de Laveleye (från Belgien)." Uti denna uppfattning af frågan ligger utan tvifvel ganska mycken öfverdrift. Det finnes inom den politiska ekonomin en skola, som kallar sig den historiska och är företrädesvis representerad i Tyskland. Om man läser särskilda arbeten af Wilhelm Roscher, som framför andra velat bearbeta fältet i denna rigtning, så finner man att han motsagt hvarken den deduktiva behandlingen eller Smiths system såsom vetenskapens grundval, utan allenast sökt att deri inlägga ett historiskt element, som förmådde modifiera resultaterna och gifva dem

ett efter tid och rum samt olika kulturförhållanden mera afpassadt innehåll.

Det är omöjligt att uppdraga en så skarp gräns emellan den deduktiva och induktiva behandlingen, som Jevons tyckes vilja göra det, ty hvarje sann vetenskaplig forskning förutsätter användningen af hvardera. Flere filosofer hafva visserligen trott sig kunna helt och hållet a priori lösa åtskilliga lifvets gåtor, men man kan dervid likväl icke förbise att bevisningen, likasom ock resultaterna haft ett på saken i hög grad inverkande och i induktiv väg vunnet underlag. Skulle icke Cartesius varit vägledd genom lifvets och historiens lärdomar, hade han väl aldrig förmått konstruera något slags antagligt system allenast på den enkla satsen: cogito ergo sum, och lika litet skulle Leibnitz varit dervid ensamt betjenad genom sin monadologi, Spinoza genom den oändliga substansens sjelfobjektivering och Hegel genom sin dialektiska utveckling af identiteten emellan veta och vara.

Vill man deremot anse att den historiska forskningen helt och hållet hvilar på induktiv grund, så är detta lika oberättigadt. Om historikerne icke förmå draga några resultater af de tilldragelser, hvilka af dem sammanställas; eller deducera ifrån dem några tidsbilder och konseqvenser, hvilka stå i sammanhang med den menskliga andens utveckling eller karakterisera vissa kulturrigtningar hos de särskilda folken, så förtjenar deras forskning just icke namn af vetenskap.

Den politiska ekonomin har aldrig ståtat med anspråk att kunna a priori konstruera lagarne för lifvet och verksamheten i den sociala verldsordningen. Den har gifvit akt på de vilkor som nödvändigt betingas för menniskans tillvaro och fortbestånd, likasom ock på de medel, hvilka den yttre naturen i förening med hennes egna skapade egenskaper erbjuder för att kunna tillgodose hennes behof och andeliga utveckling. På sådan induktiv grund hvila de lagar, hvilka såsom deducerade ingå i den politiska ekonomins system. Men de krafter, på hvilka ekonomisten bygger, äro icke öfverallt fullkomligen lika beskaffade, och dessutom försiggår

ibland dem, likasom i bland andra fenomener inom andens område, en ständig utvecklingsprocess. Då naturforskaren afpassar sina lagar efter fenomenerna för gravitation eller kemisk frändskap, så har han alltid att hålla sig till samma oföränderliga grundelementer, men detta är icke fallet inom det fält, som ekonomisten bearbetar, och när man betraktar saken från denna synpunkt, blir historien och statistiken en alldeles oumbärlig beståndsdel, som bör ingå uti behandlingen af den ekonomiska vetenskapen, ifall den icke skall sakna utveckling och blifva en abstrakt doktrin, som endast åsyftar att ordna vissa allmänna begrepp i mera genetiskt sammanhang.

Adam Smith bygde sitt system visserligen redan ganska mycket på historisk erfarenhet, men det dominerande underlaget består likväl endast af vissa allmänna egenskaper uti menniskonaturen, som i alla tider varit mer eller mindre utmärkande för den samma. Menniskan har alltid haft en mängd behof, hvilka måste tillfredsställas genom arbete, hon har vanligen en viss medfödd böjelse att sörja för sin framtid och sitt välbefinnande, hon kan och vill genom arbetets fördelning minska bördan af sina mödor, associationen och kapitalernas användning understödja hennes omsorger i detta afseende, hennes behof äro icke såsom behofven inom djurverlden begränsade till ett visst mått, och derföre drifves hon än mera att ansluta sig till den sociala arbetsordningen, för att kunna tillfredsställa sin håg för utveckling i kultur och i sammanhang dermed för nya och mera förädlade behof.

Om man antager att dessa och flere dylika egenskaper, på hvilka den politiska ekonomin ursprungligen bygdes, äro beståndande och allestädes på lika sätt närvarande, så får man en stereotypiserad doktrin utan utveckling och motsvarighet till den rörlighet och de skiftningar, som utmärka det andeliga lifvet. Hvar man vet emellertid att den menskliga naturen bär många färger samt att tidernas vexlingar, olika utvecklingsstadier och lokala förhållanden kunna trycka på dem en karaktär, som innebär större eller mindre modifikationer uti de förutsatta allmänna egenskaperna. För att

kunna höja den ekonomiska vetenskapen öfver gränsen af åtskilliga abstrakta lärdomar, hvilka icke alltid öfverensstämma med det konkreta lifvets företeelser, måste man taga historien och all möjlig erfarenhet till hjelp och se till att premisserna icke stå i strid med det faktiska underlaget. Problemet är visserligen svårt, likasom det också ännu är föga bearbetadt, men ditåt måste den ekonomiska vetenskapen sträfva, om den skall motsvara både den sanna forskningens och det praktiska ändamålets berättigade fordringar. Efter denna metod förmår man visserligen icke vinna ofelbarhetens styfhet eller konstruera några fixa lärdomar, som vore allmängiltiga oberoende af tid och rum, men man skall åstadkomma en icke mindre uppbyggelig än praktiskt gagnelig harmoni emellan vetenskapen och det konkreta lifvet.

I detta afseende kan man uppställa en anmärkningsvärd parallelism emellan den politiska ekonomin och rättsvetenskapen. Det finnes allmänna rättsprinciper, som i alla tider varit erkände och ingått såsom grundelementer uti alla lagstiftningar, om också till form och innehåll modifierade på ett eller annat sätt. Om man genom en abstrakt behandling af dessa allmänna begrepp ville åstadkomma en speciel lagstiftning för ett visst folk och för den ståndpunkt i rättsligt afseende, hvarpå det kan befinna sig, så skulle företaget utan tvifvel fullkomligt misslyckas. En abstrakt och schematiserande framställning af de allmänna rättsbegreppen kan vara god nog för sitt ändamål, men när det gäller att skapa en ny lag, afpassad efter särskilda förhållanden, måste man, för att begagna ett uttryck ifrån matematikens område, insätta uti eqvationen åtskilliga andra, ifrån det bestående samhället tagna qvantiteter och storheter af mera specielt värde och innehåll. Genom en sådan behandling, förnuftigt tillämpad, har rättsutvecklingen alldeles icke blifvit sväfvande och osäker, utan tvärtom vunnit mera styrka, sanning och harmonisk konseqvens. Den mångfald, som utmärker hela skapelsen, har äfven inom den sociala verldsordningen derigenom blifvit så utpräglad, att missionen för hvarje folk, som ingått i egenskap af särskild arbetare i kulturens vingård, kunnat framträda mera klar, verksam och betydelsefull.

I fall man på nu anförda skäl vill tillerkänna åt det historiska elementet och all annan speciel erfarenhet ett tillbörligt rum uti framtidens program för den politiska ekonomin, så behöfver man alldeles icke befara, såsom Lowe gjort det, att den redan utspelat sin rol, utan man skall tvertom finna att den, efter att enligt hans tanke hafva inskränkt sin verksamhet till att nedrifva åtskilliga villomeningar och falska åsigter, framdeles skall förmå, såframt skäl och förnuft kunna något verka, bidraga till att uppresa en solidare bygnad för all samfundslefnad än den, som också specielt i närvarande tid tyckes förråda mycken skröplighet.

Då Herr Jevons befarat att de uttalade sympatierna för historien kunde blifva vådliga för den politiska ekonomin, så har detta möjligen skett derföre att han hyst en öfverdrifven och onödig pietet för Smiths system, hvars omätliga värde för alla tider troligen ingen ekonomist bestridt, ehuru mången kunnat åsyfta att i ett eller annat afseende gifva deråt en större fulländning. Den nya rigtning, hvilken han funnit så misstänkelig, och den motvilja för en plats åt historien på hans fält, som han uttalat på det ena stället, har icke heller kunnat afhålla honom ifrån att uti ett annat sammanhang medgifva och loforda historiens stora betydelse för den ekonomiska forskningen. I motsats till Lowes missmodiga föreställningar om framtiden har han bland annat uttalat åsigter sådana som dessa:

"Från en annan synpunkt sönderfaller den politiska ekonomin i två hufvudgrenar, den är antingen abstrakt eller konkret. Vetenskapens teori omfattar de allmänna lagarne, hvilka äro så enkla och hvilkas rötter intränga så djupt in i den menskliga naturen och uti den yttre verlden, att de förblifva de samma under alla tider och hos alla kända folk. Men dessa lagar äro, utan att förändra sitt väsende, förmögna att tillämpas på ganska olika sätt." Motsägelsen i detta yttrande emot de i öfrigt uttalade åsigterna afhjelpes sålunda, att den s. k. konkreta ekonomin knappt får betraktas såsom en vetenskap. Om man vill inskränka vetenskapernas fält på detta vis, så kunde man just icke hänföra till dem annat än bearbetningen af vissa generela och ab-

strakta principer, och sålunda borde exempelvis all speciel forskning på det juridiska området derifrån uteslutas och företrädesvis endast den s. k. naturrätten förtjena att benämnas vetenskaplig.

Ehuru Jevons i allmänhet visat sig synnerligen angelägen att vindicera åt den politiska ekonomin en bättre framtid, hvilken han trodde att andra förnekat den, så har han till följd af nämnda begränsning just icke erhållit något gynsammare resultat än det som innebäres uti en annan talares med godkännande anförda påstående derom, att den politiska ekonomin äfven framdeles skall i all händelse förmå hålla lagstiftare och regering inom trångare gränser genom att hindra dem från ett öfverdrifvet och onaturligt reglementerande.

Det finnes en lärosats, hvilken ofta blifvit såsom skadlig och obefogad tillvitad ekonomisterna, och som vanligen uttryckes med orden: laissez faire, laissez passer. Den tillhör egenteligen icke ifrågavarande vetenskap, utan dess förelöpare, den fysiokratiska lärobygnaden, och i fall man tager i öfvervägande de förhållanden, hvilka framkallade den, så måste man erkänna att den då var fullt berättigad såsom en kort och kraftig protest emot en mängd orimligheter uti statsförvaltningen. Då samtliga medborgare vid utöfningen af sina dagliga bestyr voro så att säga bundna till händer och fötter, då man med de bundna fötterna knappt fick taga ett steg utan särskild kontroll och öfverhetlig ledning, då man trodde att enskildt och allmänt intresse voro fullkomliga motsatser till hvarandra och att en större handlingsfrihet kunde ruinera samhället, under sådana förhållanden kunde en dylik protest vara i allo berättigad, äfven om den vore något öfverdrifven såsom dikterad af en viss förtviflan hos dem, som ville se enklare, naturligare och verksammare grundsatser tillämpade uti lagstiftningen.

Såsom generel regel innebär denna sats emellertid icke någon villomening. Samhällsordningen är af naturen så väl inrättad, att hvarje medborgare, som tillbörligen respekterar andras rättigheter, i allmänhet kan få fritt sköta sina egna angelägenheter, och såvidt det icke i särskilda fall bevisas

med fulla skäl att samhället tager skada af en sådan frihet. Inskränkningar äro derutinnan således möjliga, men deras giltighet beror af särskild undersökning, bygd på sanna teoretiska grunder och en djupare inblick uti förhandenvarande moraliska och ekonomiska omständigheter.

Det är ganska anmärkningsvärdt att samma lärosats uti folkens historie kommit så litet till heders. Sådant kan till någon del bero deraf, att sanningarne just icke höra till menskligheten första upptäckter, men det finnes äfven en annan ganska betydande orsak dertill. Den politiska ekonomin kan från generel synpunkt bland annat icke utgå från annan förutsättning än att meniskorna i allmänhet hafva omtanke för sin egen välfärd, att de vilja arbeta hellre än lida brist eller behandlas såsom brottslingar o. s. v., men dessa förutsättningar finna icke alltid sin fulla motsvarighet i det verkliga lifvet. Ju mera detta icke normala förhållande inträffar, dess mera måste de abstrakta lärosatserna modifieras och dess mera finner man att historien förnekat deras giltighet.

Ett samhälles lagstiftning motsvarar sällan precis den ståndpunkt som efter qvantitativ beräkning mäter flertalets vett och vilja. Minoritetens qvalitativa öfverlägsenhet dikterar ofta lagarne, och äfven derföre händer det icke sällan att dessa inskränka den individuela handlingsfriheten, i akt och mening att leda den i en bättre riktning. De tvingande medel, som för sådant ändamål blifvit eller kunna blifva använda, böra betraktas såsom ett uti den historiska utvecklingen immanent sträfvande att nå en för menniskorna naturligare och för dem mera värdig ordning. Det tillhör den politiska ekonomin att noga väga alla på saken inverkande elementer och att bevisa huru individerna skola ledas och icke drifvas till målet.

Obestridligt är att ekonomins allmänna förutsättningar i dylika fall icke kunna utan vissa modifikationer läggas till grund för betraktelserna, men sådant hafva ekonomisterna i allmänhet icke heller påyrkat.

Vida mera hafva andra hakat sig fast vid de abstrakta satserna. Vetenskapens teorier om frihet uppfattas i det

dagliga lifvet ofta såsom liktydigt med sjelfsvåld och när ekonomisten förordar frihandel, vilja många dermed förstå en absolut frånvaro af allt tullväsende och stundom äfven af all beskattning, ehuru de ingalunda försumma att framhålla sina anspråk på delaktighet uti alla de fördelar, som uti ett samhälle åstadkommas genom skatter.

Visserligen har det också funnits ekonomister, hvilka varit så radikala vid tillämpningen af ekonomins abstrakta lärosatser, att de icke velat tillerkänna statsmagten någon annan omsorg och befogenhet än vården af det allmänna försvaret. En soldat vid gränsen samt en domare och en polis derinom, så lyder den korta och lakoniska teori, som derutinnan någon gång blifvit uttalad. Man finner lätt att sådana påståenden äro idel utopier. Om menniskorna verkeligen skulle uppnått den fullkomning, som en dylik sakernas ordning förutsätter, kunde man säga att de publika åtgärderna och omkostnader tillochmed för försvaret vore öfverflödiga, ty alla trätor såväl mellan folken inbördes som emellan individerna kunde då anses hafva upphört. Sålänge indolensen hos ett flertal af medborgare är så stor att de förakta upplysning, sätta intet värde på lifvets beqvämligheter och hyfsade vanor, eller äro likgiltiga för heder och ära, sålänge kunna samhällena icke ensamt, såsom Amerikanaren ofta vill göra det, bygga på individernas välförstådda intresse, och derföre icke heller underlåta att begränsa deras spontaneitet eller att hålla vid magt åtskilliga allmänna institutioner, egnade att förädla eller inskränka denna spontaneitet. Huru långt man derutinnan kan och bör gå, beror af en rigtig tillämpning af de allmänna ekonomiska sanningarne eller deraf att man ständigt har för ögonen menniskolifvets och samfundsordningens något högre uppfattade naturlagar.

I öfverensstämmelse med det nu anförda sönderfaller den politiska ekonomin uti två väsentligen olika grenar. Uti den ena, den abstrakta eller såsom den äfven stundom kallas, ehuru oegentligt, den rena vetenskapen bestämmas fixpunkterna för hela systemet på de grunder, hvilka äro immanenta uti samfundsorganismen efter en generel och i

viss mening högre uppfattning deraf. Det är denna gren som Smith först konstruerat samt Say m. fl. vidare utvecklat. Emedan en typisk uppfattning af menniskonaturen är dess grund och botten, kan den i framtiden svårligen blifva föremål för några betydande evolutioner, såvidt menniskans fysiska och intellektuela väsende icke kommer att undergå någon gripande förändring. Denna stationära karaktär, hvilken man följakteligen måste tillmäta åt denna gren, minskar emellertid icke hvarken dess teoretiska eller praktiska värde, ty den bereder en säkrare grund och hållbara allmänna synpunkter, då man vill ingå uti en specielare betraktelse af de menskliga förhållandena.

Angående den andra grenen, som vanligen blifvit kallad den tillämpade politiska ekonomin, har det ofta blifvit påyrkadt att den icke är någon vetenskap utan en konst. Denna åsigt vore berättigad, ifall den allmänna grenen skulle omfatta en uttömmande behandling af alla de elementer, som ingå uti eller inverka på samfundsorganismen, ty då kunde frågan endast gälla en tillämpning i vanlig mening, en konst, som går ut på att låta de fastställda principerna förverkligas eller att visa deras öfverensstämmelse med verkligheten. Men då ett sådant förhållande icke eger rum och då det blifver nödigt att ännu ytterligare underkasta åtskilliga speciela fenomener en tänkande behandling, så måste den s. k. tillämpade ekonomin äfven betraktas såsom en verklig vetenskap.

En annan omständighet, som tyckes berättiga att frånkänna den samma en vetenskaplig prägel, består deri att det i sjelfva verket blifver ogörligt att framställa denna gren såsom en allmän och omfattande vetenskap. Man kan uti den allmänna läran uppställa vissa grunder för en modifierad uppfattning af dess resultater, man kan i några fall bestämma allt detta med matematisk visshet och sålunda i åtskilliga stycken lägga en fix grund för den rätta tillämpningen, men i öfrigt låter det icke göra sig att vid en sådan behandling omfatta alla de otaliga faktorer, som betingas af olika lefnads och samhällsförhållanden. För en uttömmande behandling af ämnet skulle man nästan sagdt blifva nödsakad att

konstruera lika många särskilda lärobyggnader, som man kan tänka sig olika kombinationer af samhällsförhållanden.

Om man ville förfara på detta vis, skulle man ej förmå bilda ett helt och åskådligt system, utan man komme med förlof sagdt att pulverisera vetenskapen, hvilket icke öfverensstämmer med dess väsende. Och af allt detta tyckes följa att man helst bör bygga den s. k. tillämpade vetenskapen på historisk och statistisk såväl grund som metod. Om den allmänna läran med tillbörlig kritik och nödig hänsyn till väsentliga olikheter, som kunna inverka modifierande på systemet, behandlar dertill hörande frågor, får den öfriga kritiken beträffande de mera speciela detaljerna gerna sammansmälta med historien och statistiken. En tänkande betraktelse öfver historiska fakta, öfver ett folks politiska tillstånd, dess kultur och rättsutveckling, kan i detta afseende bäst motsvara ändamålet, om den är bygd på den politiska ekonomins grundvalar.

Axel Liljenstrand.

Rättsfall.

14.

Proprie löftesman har, utan att gäldenären bevisligen krafts, inlöst dennes förbindelse; skall tiden för preskription af hans talan mot gäldenären räknas från den dag, som skulle gält för fordringsegaren, eller först från den, då han sjelf blef innehafvare af fordran?

Till kapellanen i Lillkyro C. J. Häggström i egenskap af förmyndare för oförsörjda kyrkoherdedottren Olivia Alcenius utfärdade Majoren M. F. af Enehjelm den 31 December 1862 en skuldsedel å 2,000 rubel silfver med derå löpande sex procents ränta. För återbetalningen af försträckningen iklädde sig Kyrkoherden G. E. af Enehjelm, jemte tvenne andre personer, proprie borgen genom å skuldsedeln tecknad skriftlig förbindelse, som är odaterad, men som efterföljes af ett utaf vederbörande domhafvande den 5 Maj 1863 tecknadt intyg att Kyrkoherden af Enehjelm är vederhäftig för hvad han borgat. För öfrigt innehåller skuldsedeln blott följande anteckningar:

"Å omstående skuld är ett års ränta betald — qvitteres."

"Dito dito dito qvitteres Ett års ränta."

"Såväl kapital som ränta är till fullo betalt genom kyrkoherden G. E. af Enehjelm, som med tacksamhet qvitteres. Lillkyro den 20 Juni 1866.

Olivia Alcenius".

Sedan Majoren af Enehjelm den 10 Juni 1875 aflidit och ansökan om urarfvaförmån inlemnats för hans omyndiga barn, yrkade Kyrkoherden af Enehjelm å utsatt inställelse dag den 23 September 1875 inför Häradsrätten i Ilmola

m. fl. socknars tingslag att, emedan han nödgats i grund af sin borgesförbindelse inlösa ofvannämnda skuldsedel, honom måtte ur tillgångarne i det afträdda boet tilldömas 8,000 mark med elfva års obetald ränta.

Detta anspråk bestreds vid borgenärsuppropet på den grund, att detsamma stöddes på skuldsedel, utfärdad redan den 31 December 1862, och att Majoren af Enehjelm, om han ock skulle sjelf guldit å skuldsedeln qvitterade två års räntor, icke blifvit inom tio år från den 31 December 1864 bevisligen krafd, hvadan i fråga varande fordran vore gentemot Majoren af Enehjelm preskriberad.

Uti sitt i urarfvamålet den 15 December 1875 gifna utslag utlät sig *Häradsrätten,* beträffande detta fordringsanspråk, att som mera än tio år förflutit sedan skulden uppstått och Kyrkoherden af Enehjelm icke ens påstått, att Majoren af Enehjelm blifvit inom tio år före sin död för densamma krafd; alltså och då särskilde borgenärer i konkursen bestridt Kyrkoherdens fordrings anspråk, pröfvade Häradsrätten rättvist, i stöd af Kongl. Förordningen den 13 Juni 1800, förklara sagda fordran preskriberad och förkasta Kyrkoherden af Enehjelms anspråk att få densamma ur konkursboet utdömd.

Kyrkoherden af Enehjelm vädjade till Wasa Hofrätt: Då obestridt och styrkt vore att han den 20 Juni 1866 nödgats såsom aflidne Majoren af Enehjelms löftesman infria förskrifningen, och tio år således icke förlidit sedan han blifvit fordringsegare hos sin broder, borde hans talan icke anses försutten.

Landthandlanden O. E. Roselius, såsom syssloman i boet, genmälte att Kyrkoherden af Enehjelm icke på något sätt visat sig hafva på grund af laga tvång eller annan, skuldens preskription afbrytande åtgärd "nödgats" inlösa i fråga varande förskrifning ej heller att han sedermera skulle inom tio år från skuldsedelns datum eller sista räntebetalningen vidtagit sådan åtgärd, som enligt lag för bevarande af hans talan varit af nöden. Han hade således otvifvelaktigt förlorat all rätt till utbekommande af sin i konkursen bevakade fordran.

Hofrätten fastställde Häradsrättens utslag genom dom, gifven den 12 April 1876, hvilken dom uttryckte Hofrättsråden *Krabbes, Montins* och *Sandmans* samt Assessorerne *Höckerts, Långhjelms, Tegengrens* och *Stenbäcks* åsigt i saken.

Assessorn *Heikel* yttrade sig att emedan Kyrkoherden af Enehjelm inom tio år efter det han, såsom löftesman för ofvanberörda, af Majoren af Enehjelm utfärdade skuldsedel inlöst densamma och vunnit rätt till talan emot gäldenären, i urarfvamålet efter denne behörigen bevakat och utsökt sin härpå grundade fordran, ty pröfvade Assessorn för sin del rättvist att, med ändring af Häradsrättens motvädjade utslag härutinnan, tilldöma Kyrkoherden af Enehjelm fordrade 8,000 mark med 6 % årlig ränta från den 31 December 1864 att utgå med samma rätt och förmon, som icke förmonsrätt egande borgenärer af Häradsrätten tillagd blifvit.

Kyrkoherden af Enehjelm fullföljde i revisionsväg underdånig talan hos H. K. M:jt; och afgjordes målet i *Senatens Justitie Departement* den 5 April 1877, af Senatorerne *Dahl, Wasastjerna, Brunou, Lönnblad, Sederholm, Gejtel, von Hellens* och *Forsman*, hvarvid Senaten på de skäl, som innefattas i Assessorn Heikels nyssanförda yttrande, fastställde Kyrkoherden af Enehjelms ofvanberörda fordran att utgå ur de afträdda tillgångarna på sätt om fordringsanspråk utan förmonsrätt i målet bestämts.

15.

Är skogsafverkningskontrakt giltigt emot ny egare af jorden, när vid jordköpet förbehåll om kontraktets bestånd ej gjorts, men köparen haft kännedom om dess tillvaro?

Ingeniörkaptenen C. G. Sanmark, som genom köpebref af den 3 September 1874 af Bonden Kristian Huhtala tillhandlat sig Huhtala skattehemman i Karstula socken, anförde vid Häradsrätten i berörde och Saarijärvi socknars tingslag på stämning, tagen å Rådmannen Julius Malm och bemälde Kristian Huhtala, att Rådmannen Malm låtit, utan

Ingeniören Sanmarks begifvande och således antagligen på grund något med Kristian Huhtala, medan denne egde hemmanet, ingånget kontrakt, i dess skog afverka 136 träd, hvaraf erhållits 181 stockar; men som Ingeniören Sanmark vid afslutandet af hemmansköpet icke egt kunskap om tillvaron af något skogsafverkningskontrakt och ett sådant icke heller vore i hemmanet intecknadt, yrkade han att detsamma måtte förklaras upphäfvet samt berörde stockar, som emellertid på Ingeniören Sanmarks ansökning blifvit belagda med qvarstad, förklaras förbrutna och tillerkännas Ingeniören Sanmarks.

Kristian Huhtala förklarade att Ingeniören Sanmarks ombud, Forstmästaren A. Sanmark, som å Ingeniören Sanmarks vägnar afslutat hemmansköpet och afhandlingen derom på den sistbemäldes vägnar undertecknat, innan köpet skett underrättats om det med Rådmannen Malm afslutade kontraktet samt åberopade till vittnen deröfver:

Bonden *Matts Saraaho*, som intygade: att Kristian Huhtala, då han med Ingeniören Sanmarks ombud, Forstmästaren Sanmark afhandlade om hemmansköpet, underrättat bemälda ombud att han derförinnan åt Rådmannen Malm sålt alla å hemmanet befintliga, till sågstock tjenliga träd, som på en längd af 12 alnar hade en toppskärsdiameter af $9^1/_2$ tum eller derutöfver, samt att Forstmästaren Sanmark, då Huhtala tillika upplyst att det med Rådmannen Malm ingångna kontraktet icke blifvit intecknadt, förklarat att detsamma icke egde någon betydelse, hvarefter köpet om hemmanet blifvit skriftligen upprättadt; äfvensom att, då Huhtala uppgifvit sig hafva på omförmälda skogsköp uppburit 300 mark i handpenningar och velat förbehålla Rådmannen Malm att genom afverkning godtgöra sig för desamma, ombudet dertill samtyckt med vilkor att endast vindfällen finge tagas; samt

Bondedottren *Ulrika Kaasisenaho* som afgaf: att, då Forstmästaren Sanmark två eller tre dagar före hemmansköpet infunnit sig hos Kristian Huhtala och frågat huruvida han hade att sälja stockskog, denne förklarat att han redan sålt skogen åt Rådmannen Malm, men att afhandlingen der-

om ej vore intecknad och således ej torde hafva någon betydelse om hemmanet öfverginge i annan hand, hvarföre Huhtala föreslagit Forstmästaren Sanmark att köpa hemmanet; och hade den sistbemälde, då Huhtala tillfrågat honom om hans mening angående beståndet af det Malm med ingångna kontraktet, jemväl uttalat, att detsamma vore utan betydelse samt derefter två eller tre dagar senare för Ingeniören Sanmarks räkning köpt hemmanet, hvarom detta vittne intygade detsamma som föregående vittne.

Ett tredje vittne, Bondesonen *Kristian Kaasisenaho*, som äfvenledes vid köpslutet närvarit, intygade i likhet med Matts Saraaho att Kristian Huhtala dervid underrättat Forstmästaren Sanmark om att hemmanets skog försålts åt Rådmannen Malm.

Rådmannen Malm företedde åter en afhandling af den 12 December 1872, hvilken innehöll att Kristian Huhtala till Rådmannen Malm försäljer ifrån sitt egande Huhtala skattehemman alla till sågstock dugliga träd af furu och gran och i betalning betingat sig för hvarje träd, som efter tolf alnars längd håller minst $9^1/_2$ tum i genomskärning, ett pris af 1 mark 10 penni, hvarjemte Rådmannen Malm i afhandlingen, som dessutom upptager att Huhtala å priset uppburit ett förskott af 100 mark, förklarades berättigad att hugga och bortsläpa stocken när han så för godt funne. — Och emedan detta kontrakt icke innefattade aftal om lega af jord, som för att ega bestånd mot tredje man borde i hemmanet intecknas, utan ett verkligt köp, hvarigenom Kristian Huhtala till Rådmannen försålt de i kontraktet noga bestämda föremålen och Rådmannen således i och med kontraktets undertecknande vunnit full eganderätt till desamma nämligen till alla å hemmanets mark vid tiden för kontraktets undertecknande befintliga träd af deri antydda dimensioner, anhöll Rådmannen om käromålets förkastande samt att den med qvarstad belagda stocken måtte honom tilldömas. — För öfrigt åberopade Rådmannen Malm, som afgaf sitt svaromål först efter det Kristian Huhtala låtit vid föregående ting afhöra ofvannämnda vittnen, till stöd härför jemväl dessa vitt-

nesmål, hvilka utvisade att hans rätt till skogen varit vederparten före hemmansköpet bekant.

Å Ingeniören Sanmarks vägnar framhölls häremot att skogsafverkningkontraktet icke innehölle någon bestämd afverkningstid och således, då detsamma beredde Rådmannen Malm rätt att under en obegränsad tid afverka stammarne i hemmanets skog så snart de uppnådde bestämda dimensioner, i sjelfva verket ej vore annat än ett legoaftal på obestämd tid men, såsom sådant, lagstridigt, hvarföre käromålet återhemtades.

Häradsrätten afkunnade utslag i saken den 8 April 1878; och fann Häradsrätten utredt vara att Kristian Huhtala medels skilda afhandlingar försålt, den 12 November 1872 åt Rådmannen Malm alla uti Huhtala hemmans skog befintliga till sågstock tjenliga furu- och granträd af ofvannämnd storlek och den 3 September 1874 till Ingeniören Sanmark sjelfva hemmanet, samt att afverkning af skog derifrån sedermera för Malms räkning verkstälts; men emedan förstberörda afhandling icke kunde anses innefatta så beskaffadt legoaftal, som enligt kongl. förordningen i ämnet den 13 Juni 1800 bort i hemmanet intecknas för att mot ny egare deraf bibehålla gällande kraft, utan afsåge ett verkligt köp, hvarigenom Rådmannen Malm vunnit full eganderätt till alla i hemmanets skog befintliga träd af sådan storlek, som afhandlingen bestämde, och det jemväl blifvit styrkt att Kristian Huhtala vid köpslutet med Ingeniören Sanmark underrättat honom om tillvaron af den med Rådmannen Malm upprättade afhandling; ty och då Sanmark icke kunnat påstå att Malm öfverskridit den rätt, han sålunda egde, blef käromålet förkastadt, jemte det de med qvarstad belagda stockarne tillerkändes Rådmannen Malm äfvensom Ingeniören Sanmark ålades att med 100 mark ersätta Malm för hans kostnader i målet; och egde parterne, derest de icke kunde öfverenskomma om tiden, inom hvilken Rådmannen Malm borde verkställa afverkningen af de till honom försålda träden, derom särskildt tvista.

Ingeniören Sanmark vädjade till Wasa Hofrätt och vidhöll att kontraktet borde anses såsom ett aftal om lega af

jord på obestämd tid, hvadan han åter hemtadesina förra yrkanden, dervid likväl förklarande sig villig att, i händelse Rådmannen Malm ej redan genom affördt virke godtgjort sig af honom i förskott till Kristian Huhtala lemnade 100 mark, denna summa till Rådmannen erlägga samt att dessutom utgifva afverkningskostnaden för de afverkade stockarne.

Hofrätten yttrade sig medels dom den 30 December 1876: att som ifrågavarande skogsafverkningskontrakt icke vore af sådan beskaffenhet, att detsamma, för att gälla emot tredje man, enligt lag bort hos domstol intecknas, alltså och på de af Häradsrätten i öfrigt anförda skäl lät Hofrätten bero vid det slut, hvari Häradsrätten i saken stannat.

Domen uttryckte Hofrättsråden *Krabbes* och *Montins* samt Assessorn *Höckerts* åsigt i saken.

Assessorn *Heikel*, som refererade målet, och i hvars utlåtande Assessorn *Tegengren* instämde, fann det väl vara utredt att Rådmannen Malm genom skriftligen upprättadt kontrakt den 12 December 1872 af Kristian Huhtala tillhandlat sig alla furu- och granträd af minst $9^1/_2$ tums diameter vid 12 alnars längd å dennes då egda Huhtala hemman med rätt att, när Malm för godt funne, hugga och bortsläpa desamma, och att Ingeniören Sanmarks broder, hvilken å Ingeniörens vägnar den 3 September 1874 köpt sagda hemman af Kristian Huhtala, före köpet blifvit om kontraktet underrättad; men emedan det förra köpet icke kunde anses innefatta andra träd å hemmanet än dem, som vid tiden för detsammas afslutande haft förut omnämnda storlek, växande träd vore att anses såsom en hemman lagligen åtföljande förmon, något undantag eller förbehåll om Malms afverkningsrätt vid berörda hemmansköp icke skett och köparen icke godkänt samma rätt, som ej heller vore genom inteckning emot tredje man skyddad, ansåg Assessorn Rådmannen Malm icke hafva varit till i fråga varande, efter det hemmanet öfvergått i Ingeniören Sanmarks ego, verkstälda stockhygge berättigad samt pröfvade förty rättvist att, med ogillande och upphäfvande af det motvädjade utslaget, tilldöma Ingeniören Sanmark de omtvistade stockarne emot det att Ingeniören, på sätt han sig i Hofrätten utfäst, till Malm utgåfve ej min-

dre de 100 mark, denne vid skogsköpet i förskott å priset för skogen erlagt, för så vidt dessa medel icke blifvit genom emellertid skedd afverkning Malm godtgjorda, än ock ersättning för afverkningskostnaden af nu i frågavarande stockar, om hvilken kostnads belopp parterne finge, der godvillig öfverenskommelse ej kunde träffas, särskildt tvista; och vore det äfven i öfrigt Rådmannen Malm eller hans rättsinnehafvare öppet att om ersättning för deras förlust tvista med Kristian Huhtala bäst de gittade.

Ingeniören Sanmark fullföljde på nedsatt revisionsskilling sin talan hos H. K. Mj:t, derå målet afgjordes i *Senatens Justitie Departement* den 1 Mars 1878 af Senatorerne Viceordföranden *Palmén*, *Wasastjerna*, *Lönnblad*, *von Hellens* och *Ehrström;* och alldenstund ofvanberörda mellan Rådmannen Malm och Kristian Huhtala den 12 December 1872 belefvade kontrakt innefattade medgifvande för Rådmannen Malm att afverka växande träd i Huhtala hemmans skog, men ett aftal af sådan beskaffenhet icke kunde enligt lag göras gällande emot senare egare till lägenheten samt Rådmannen Malm således ej heller haft rätt till i fråga komna, efter det Ingeniören Sanmark tillhandlat sig hemmanet, derstädes verkstälda skogsafverkning, fördenskull pröfvade Senaten rättvist, med upphäfvande af Hofrättens dom och Häradsrättens utslag i saken, frånkänna berörda kontrakt bindande kraft emot Ingeniören Sanmark samt tilldöma Sanmark de omtvistade med qvarstad belagda stockarne dock emot skyldighet för honom att, enligt sitt åtagande, till Rådmannen Malm erlägga ej mindre de 100 mark, som denne vid kontraktets ingående i förskott å priset för skogen erlagt, såvidt dessa medel icke visats hafva blifvit genom tidigare afverkning Malm godtgjorda, än ock ersättning för de kostnader Malm vidkänts för afverkningen af i frågavarande stockar, om hvilken ersättnings belopp parterne egde, derest de ej åsämjdes, särskildt tvista.

16.

Tvist emellan fordringsegare i konkurs och gäldenärens medarfvingar efter hans fader, huruvida penningebelopp, som denne på grund af borgen för gäldenären utbetalt, böra afräknas på den sistnämndes arfslott eller endast anses såsom en sterbhusets oprioriterade fordran i konkursen.

Sedan Vicehäradshöfdingen Axel Gustaf August Palmfelt den 5 December 1876 aflidit, inlemnade hans son Underlöjtnanten Mauritz Palmfelt den 2 Mars 1877 till domhafvanden i Hollola domsaga ansökan att få till konkurs upplåta all sin egendom, hvarvid tillgångarne, som till hufvudsaklig del utgjordes af hans lott eller en tredjedel utaf Vicehäradshöfdingen Palmfelts qvarlåtenskap, på grund af instrumentet öfver bouppteckningen efter denne, af honom upptogs till omkring 190,000 Fmk, samt skulderna till inemot 280,000 Fmk, en tredjedel, eller omkring 67,000 Fmk, af dem Vicehäradshöfdingen Palmfelt efterlemnat, deri inbegripna.

Å den i anledning häraf utsatta inställelsedagen tillstädeskommo utom andre, Majoren Axel Palmfelt, Grefve Carl Armfelt och Landthushållaren A. O. Regnell, hvilka i egenskap af antingen arfvingar eller målsmän för arfvingar till Vicehäradshöfdingen Palmfelt anförde: att denne, som i lifstiden ingått borgen för två af Underlöjtnanten Palmfelt upptagna lån, det ena mot skuldsedel af den 14 December 1857 ur Lifränteanstalten i Åbo stad å 1,000 rubel silfver och det andra mot förskrifning af den 23 Maj 1859 af Städernas i Finland allmänna brandstodsbolag å 3,000 rubel silfver, nödgats inbetala sagda lån jemte ränta och kostnadsersättningar och förty guldit, till Lifränteanstalten 1,394 Fmk 56 pi. den 21 November 1866 och 2,882 Fmk 60 pi. den 19 Juni 1867, samt till bemälda brandstodsbolag 13,244 Fmk den 23 Maj 1867, hvilka summor jemväl blifvit Vicehäradshöfdingen Palmfelt tilldömda uti Underlöjtnanten Palmfelts tidigare konkurs, som afgjorts genom Åbo Hofrätts dom den 21 Mars 1868; äfvensom vidare att Vicehäradshöfdingen

Palmfelt ytterligare nödgats jemväl till fullgörande af ingångna borgesförbindelser utbetala: 11,111 Fmk 84 pi. den 9 Juli 1867 för inlösande af en Underlöjtnanten Palmfelts den 18 April 1864 till Civilstatens enke- och pupillkassa uthändigade förskrifning, 2,768 Fmk 25 pi. den 4 November 1868 och 5,571 Fmk 78 pi. den 6 December 1869 för gäldande af ett utaf Föreningsbanken i Finland emot skuldsedel af den 30 April 1864 Underlöjtnanten Palmfelt beviljadt kassakreditiv, samt 500 Fmk den 15 Juni 1873 och 963 Fmk 92 pi. den 28 September 1874 för infriande af en dennes skuldsedel af den 14 Maj 1859 till Borgaren J. Elfving; och emedan någon vidare godtgörelse för omförmälda utbetalningar ej influtit än 1,444 Fmk 75 pi., som en medlöftesman för lånet ur lifränteanstalten i Åbo erlagt, samt, i två skilda poster, 698 Fmk 29 pi. ur Underlöjtnanten Palmfelts förra konkurs, deri slutliqvid redan afgifvits, så anhöllo Majoren Palmfelt, Grefve Armfelt och Landthushållaren Regnell, att de sålunda ännu oguldna beloppen af Vicehäradshöfdingen Palmfelts utbetalningar för Underlöjtnanten Palmfelt med förskrifven ränta, å återstoden af inbetalningarna till Lifränteanstalten efter fem, och å de öfriga summorna efter sex för hundra från betalningsdagarne, måtte med tillämpning af 1 och 2 §§ 16 kap. G. B. förklaras böra återgå till Vicehäradshöfdingen Palmfelts bo för att jemte den öfriga qvarlåtenskapen skiftas emellan hans arfvingar och dervid öfverst utgå ur den lott i qvarlåtenskapen, som vid skeende skifte af densamma komme att Underlöjtnanten Palmfelt tilläggas. Derjemte inlemnades protokoll öfver med åtskilliga personer anstälda vittnesförhör, hvarvid intygats att Vicehäradshöfdingen Palmfelt vid särskilda tillfällen beklagat sig öfver de stora utbetalningarna för Underlöjtnanten Palmfelt samt uttalat, att allt hvad han för Underlöjtnanten Palmfelt sålunda erlagt skulle afräknas å det arf, som komme att tillfalla honom efter Vicehäradshöfdingen Palmfelt.

Mot förenämnda yrkande anmärktes af åtskillige borgenärer, att stadgandena i 16 kap. G. B. ej vore å förevarande fall tillämpliga, emedan Vicehäradshöfdingen Palmfelts ifrågavarande utbetalningar icke haft egenskap af *gåfva*, såsom nämnda lagrum förutsatte för att afräkning å arf skulle

kunna ske, utan nödtvunget, i följd af ingångna borgesförbindelser, dem Vicehäradshöfdingen Palmfelt varit pligtig att fullgöra.

Häradsrätten förklarade i utslag, afkunnadt den 29 Oktober 1877, Majoren Palmfelt, Grefve Armfelt och Landthushållaren Regnell väl hafva styrkt att Vicehäradshöfdingen Palmfelt i lifstiden på uppgifvet sätt för Underlöjtnanten Palmfelt betalt de uppgifna summorna, men emedan derjemte ej utredts, att sagda medel blifvit Underlöjtnanten Palmfelt gifna såsom hemföljd eller förskott å arf i den ordning och på det sätt 1 och 2 §§ 16 kap. G. B. samt 9 § 12 kap. Ä. B. föreskrefvo, ty och då berörda stadganden icke heller i öfrigt kunde å detta fall tillämpas, blef Majoren Palmfelts, Grefve Armfelts och Landthushållaren Regnells anspråk på qvittnings- och förmonsrätt underkändt samt Vicehäradshöfdingen Palmfelts bo tillagdt godtgörelse för de bevakade fordringarna endast med den rätt, som oprioriterade borgenärer tillkomme, med hvilken rätt Vicehäradshöfdingen Palmfelts bo alltså ur de afträdda tillgångarne skulle utfå ofvannämnda summor, 1,394 Fmk. 56 pi. med fem procents ränta från den 21 November 1866 och 2,882 Fmk. 60 pi. med enahanda ränta från den 19 Juni 1867 efter afdrag af derå den 1 September sistnämnda år guldne 1,444 Fmk. 75 pi., samt de öfriga beloppen med sex procents ränta från uppgifna betalningsdagar med afdrag af ej mindre ofvannämnda konkursdividender än 394 Fmk. 62 pi., som emellertid upplysts hafva i två skilda poster boet i enahanda afseende tillgodokommit; och vardt derjemte af Häradsrätten förordnadt, bland annat, att räntorna, der tillgångarne ej fullt försloge, de oprioriterade borgenärerne emellan ej finge räknas för längre tid än till den 21 Mars 1877, då den offentliga stämningen utfärdades.

Emot detta utslag vädjade Majoren Palmfelt, Grefve Armfelt och Landthushållaren Regnell till Åbo Hofrätt: Stadgandet i 9 § 12 kap. Ä. B., att hvad föräldrar gifvit barn af värde borde, der ej af dem annorlunda förordnats, beräknas såsom om hemföljd sagdt vore, åsyftade, att ett barns arfslott ej skulle i följd af särskilda utgifter för ett annat minskas utan föräldrars uttryckliga bestämmelse derom, och inne-

bure derföre, att öfverhufvud allt, som af föräldrar utgifvits barn till förmon, och hvarom icke, i lag eller af föräldrarne, annorlunda förordnats, skulle vid arfskifte beräknas på anfördt sätt; och då nu Underlöjtnanten Palmfelt fått å de utgifna skuldsedlarne uppbära de förskrifna summorna, samt nu ifrågavarande medel alltså ovedersägligen kommit honom till godo, anhöllo Majoren Palmfelt, Grefve Armfelt och Landthushållaren Regnell om godkännande af den talan de vid Häradsrätten fört.

Hofrätten yttrade i dom den 27 Februari 1878: att alldenstund det ej blifvit i fråga satt, att Vicehäradshöfdingen Palmfelt i lifstiden för Underlöjtnanten Palmfelt utbetalat hvad Häradsrätten i sitt omförmälda utslag tilldömt Vicehäradshöfdingen Palmfelts bo, kunde den af Majoren Palmfelt, Grefve Armfelt och Landthushållaren Regnell äskade qvittningsrätten dem så mycket mindre förvägras, som i följd af sagda utbetalningar Vicehäradshöfdingen Palmfelts bo egde motsvarande fordran hos Underlöjtnanten Palmfelt, hvarföre Hofrätten pröfvade rättvist sålunda ändra Häradsrättens utslag, att allt hvad derigenom tilldömts Vicehäradshöfdingen Palmfelts bo, räntorna dock beräknade endast till Vicehäradshöfdingen Palmfelts dödsdag den 5 December 1876, qvittades mot Underlöjtnanten Palmfelts behållna lott i arfvet efter Vicehäradshöfdingen Palmfelt, så långt sagda lott dertill försloge, samt den möjliga bristen uttoges ur de öfriga afträdda tillgångarna med den rätt och på sätt Häradsrätten bestämt.

Från Hofrättens pluralitet, som utgjordes af Hofrättsrådet Friherre *de la Chapelle,* Assessorn *Sjöros* och adjungerade ledamoten Protonotarien *Sulin*, var

Hofrättsrådet *Ithimæus* endast så tillvida skiljaktig, att Hofrättsrådet ansåg den af Majoren Palmfelt, Grefve Armfelt och Landthushållaren Regnell yrkade qvittningsförmon icke kunna utsträckas till de ersättningar för rättegångskostnader och stämpladt papper, Vicehäradshöfdingen Palmfelt ålagts till Lifränteanstalten i Åbo och Föreningsbanken utgifva jemte dessa inrättningars ifrågavarande, hos honom i egenskap af löftesman för Underlöjtnanten Palmfelt utdömda for-

dringar, enär Vicehäradshöfdingen Palmfelt bort utan lagsökning infria dess berörda borgesförbindelser.

På nedsatt revisionsskilling sökte Öfverdirektören Alexander af Forselles m. fl. fordringsegare i konkursen hos H. K. Mj:t ändring i Hofrättens dom, hvarvid mot densamma anfördes: att Underlöjtnanten Palmfelt visserligen i följd af i fråga komna utbetalningar stått i skuld till sin fader samt efter dennes död stode i skuld till hans arfvingar, men att han ingalunda sjelf egde någon fordran hos sin fader eller sine samarfva, hvilket utgjorde ett nödvändigt vilkor för att sådan qvittningsrätt, som Hofrättens dom afsåge, kunde ega rum; utan hade Underlöjtnanten Palmfelt vid sin faders död blifvit arffallen till en tredje del af boets tillgångar i "fast och i löst, redbart och fordringar", således jemväl till en tredjedel i den tillgång, som utgjordes af boets osäkra fordran hos honom sjelf. I enlighet härmed hade ock nämnda tredje del utplånats och fordringsrätten för de återstående tvåtredjedelarne öfvergått på hans samarfva, hvilka förty borde för dessa delar få uppbära dividend ur hans massa endast såsom alla andra oprioriterade fordringsegare.

Målet afgjordes i *Senatens Justitie Departement* den 22 November 1878 af Senatorerne *Wasastjerna*, *Brunou*, *von Hellens* och *Ehrström;* och alldenstund Underlöjtnanten Palmfelts borgenärer, till hvilkas förnöjande Palmfelt afstått sina tillgångar och deribland hans arfslott i qvarlåtenskapen efter hans fader Vicehäradshöfdingen Palmfelt, derigenom icke trädt till annan eller bättre rätt i nämnda qvarlåtenskap, än den Underlöjtnanten Palmfelt dertill egt, fördenskull och då Underlöjtnanten Palmfelt på sine samarfvas yrkande varit förpligtigad att vid skifte af behållningen i Vicehäradshöfdingen Palmfelts bo å sin lott deri emottaga den tillgång i boet, som utgjordes af Underlöjtnanten Palmfelts gäld till detsamma, med derå intill skiftesdagen upplupen ränta, pröfvade Senaten rättvist godkänna Majoren Palmfelts, Grefve Armfelts och Landthushållaren Regnells i sådant syfte uti nu ifrågavarande konkursmål bevakade anspråk samt i följd deraf, och enär Majoren Palmfelt, Grefve Armfelt och Landthushållaren Regnell med Hofrättens ytt-

rande rörande ränteberäkningen å Underlöjtnanten Palmfelts merberörda gäld till hans faders bo åtnöjts, låta bero vid det slut, hvari Hofrätten i saken stannat.

17.

Tillkommer egare till strand vid oskiftadt fiskevatten i de större insjöarne uteslutande rätt att fiska så långt landgrund räcker?

Bonden Olof Muhonen, från Kulennois by i Kerimäki socken, yrkade vid 1875 års höstting i nämnde sockens tingslag ansvar å Bönderne Adolf Laamanen, Johan Kaksonen och Henrik Pitkänen från samma by, för det desse under föregående vinter esomoftast idkat fiske i Puruvesi sjö helt nära till den strand, som underlyder Muhonens egande hemman n:o 3 i ofvannämnde by.

De tilltalade erkände att de utlagt bragder omkring 18 famnar från Muhonens strand på en famns djup men uppgåfvo, att fiskvattnet ännu icke vore skiftadt, hvarföre, och då de vore delegare i detsamma och sålunda berättigade att fiska, de anhöllo om klagomålets förkastande.

Olof Muhonen erkände att skifte icke öfvergått fiske vattnet men trodde svaranderne det oaktadt icke hafva varit berättigade att fiske å hans landgrund idka.

Tvänne vittnen intygade att svaranderne uppgifna tid esomoftast med ryssjor och mjärdor fiskat invid Muhonens ifrågavarande strand på ett afstånd af omkring tio fammar från densamma samt att såväl Muhonen som föregående egare till hemmanet förständigat svaranderne att dermed upphöra.

Ett tredje vittne intygade att svaranderne sedan en lång tid opåtaldt fiskat vid samma strand.

Häradsrätten förklarade medels utslag den 15 September 1875 utredt vara, att Adolf Laamanen, Johan Kaksonen och Henrik Pitkänen under loppet af vintern 1875 med mjärdor och ryssjor idkat fiske uti Puruvesi sjö invid Olof Muhonens ofvanberörda hemman underlydande egor på ett afstånd

af tio fammar från stranden; i anseende hvartill, och då Olof Muhonen såsom strandegare tillkomme oinskränkt nyttjorätt till vattnet så långt landgrund räcker, samt Adolf Laamanen, Johan Kaksonen och Henrik Pitkänen icke kunnat ens påstå mindre visa sig ega å lag grundad befogenhet att Muhonens rätt härutinnan inskränka, Häradsrätten, med stöd af stadgandet uti senare mom. af 36 § i fiskeri stadgan af den 4 December 1865, fälde Adolf Laamanen, Johan Kaksonen och Henrik Pitkänen att en hvar böta tio mark till utsatt fördelning, hvarjemte utlåtande meddelades om böternas förvandling, om ersättning för rättegångskostnaderne m. m.

Wiborgs Hofrätt, der Adolf Laamanen och Johan Kaksonen besvärade sig i saken, fann i utslag den 18 Maj 1876 desse väl hafva vidgått, att de uppgifna tid fiskat i Puruvesi sjö nära invid stranden under Olof Muhonens hemman n:o 3 i Kulennois by; men emedan fiskevattnet uti nämnde by obestridt ännu vore emellan hemmansegarene i berörde by oskifttadt, utan att Olof Muhonen kunnat visa enskild nyttjorätt till nu ifrågavarande fiskevatten eller att Adolf Laamanen och Johan Kaksonen, som opåtaldt en längre tid fiskat derstädes, härigenom öfverskridit sin rätt till fiskande i det för parterne sålunda gemensamma fiskevattnet, ty pröfvade Hofrätten rättvist att, med upphäfvande af Häradsrättens utslag, såvidt det öfverklagats, Adolf Laamanen och Johan Kaksonen från dem i saken ådömdt ansvar befria.

Öfver Hofrättens utslag anförde Olof Muhonen underd. besvär hos H. K. Mj:t, derå målet afgjordes i *Senatens Justitie Departement* den 14 Mars 1877.

Dervid funno departementets fleste i målets afgörande deltagande ledamöter, Senatorerne Viceordföranden Geheimerådet *Örn, Lönnblad, Sederholm* och *Gejtel* Olof Muhonen icke hafva förebragt skäl till ändring i Hofrättens ofvanberörda utslag.

Senatorerne *Dahl* och *Forsman* pröfvade deremot rättvist, med upphäfvande af Hofrättens utslag, låta bero vid det slut, hvari Häradsrätten i saken stannat.

18.

År stadgandet i 4 § K. F. den 28 Juni 1798 ang. löftesmäns lagsökande tillämpligt jemväl å kronas talan, i anledning af uppbördsmans proprie balans, mot dennes proprieborgesman?

Landthushållarene Fredrik Kyander och Erik Cauton hade, genom den 24 April 1865 utfärdad borgesskrift, en för begge och begge för en, i händelse af balans eller bristande redovisning ingått "full och laglig borgen såsom för egen skuld" för en summa af 3,000 Fmk af den kronouppbörd, som Uppsyningsmannen vid Taipale och Konnus kanaler i Leppävirta socken Julius von Wright kunde anförtros.

Enligt af landskontoret i Kuopio län den 10 November 1870 uppgjord balansräkning hade bemälde uppsyningsman uppburit i afgifter till kronan vid nämnde kanaler, under 1867 ett belopp af 24,123 Fmk 90 pi., under följande år 23,019 Fmk 29 pi. och under 1869: 24,623 Fmk 13 pi. men inlevererat för dessa år endast resp. 20,096 Fmk 75 pi., 15,483 Fmk 7 pi. och 17,991 Fmk 83 pi., i följd hvaraf bristen utgjorde 18,194 Fmk 67 pi.; och blef detta belopp derefter genom H. K. Mj:ts nådiga utslag den 17 Oktober 1871 fastställdt såsom v. Wrights propriebalans.

I anledning häraf, och sedan i afräkning å balansen genom försäljning af uppbördsmannens egendom influtit 3,416 Fmk 22 pi., väckte Landskamreraren i Kuopio län C. O. Helsingius å kronans vägnar, i en till Guvernören derstädes den 5 Januari 1874 ingifven skrift, mot Landthushållaren Kyander talan, som, sedan saken till domstol förvisats, på stämning fullföljdes vid Häradsrätten i Leppävirta sockens tingslag, derom att Kyander måtte förpligtas att på grund af sin ofvannämnda borgen till kronan gälda 3,000 Fmk å berörda uppbördsbrist.

Landthushållaren Kyander genmälte: att Uppsyningsmannen Wright ålegat enligt reglementet för ifrågavarande kanaler månadtligen redovisa för uppbörden af kanalafgifterna, af hvilka således de under hvarje månad influtna varit vid

dess utgång till leverering förfallna, samt att det med anledning af stadgandet i 4 § af Kongl. Förordn. 28 Juni 1798 skulle tillhört kronan att, för talans bevarande mot borgesmännen, lagsöka desse inom den i sagda lagrum bestämda tid af tolf månader räknadt för hvarje bristande post från den genom reglementet på omförmäldt sätt bestämda förfallodag, eller åtminstone inom samma tid från den 17 Oktober 1871, då bristens belopp blef genom H. K. M:ts nådiga balansutslag faststäldt; och som lagsökning ej skett inom nämnda tid utan betydligt senare, anhöll Kyander, under anmärkning jemväl huru borgesmännens rätt eljes kunde varda lidande derigenom att uppsyningsmannen sålunda under loppet af flere år fått opåtaldt uraktlåta att ställa sig reglementet till efterrättelse, att varda frikänd från käromålet.

Häradsrätten utlät sig i utslag den 21 September 1875: att alldenstund Landthushållaren Kyander erkänt riktigheten af ofvannämnda borgesskrift samt utredt blifvit, att von Wright stannade till last en propriebalans af 18,194 *Fmk* 67 *pi.*, fördenskull och emedan borgensskriften ej ens upptoge någon antydning om vilkor för dess giltighet, utan måste anses bindande äfven om von Wrights förmän försummat att öfver von Wrights uppbörd utöfva behörig kontroll, ty och då 4 § i åberopade förordning, som anginge borgen för betalning af annans skuldebref, ej heller kunde å förevarande fall tillämpas, ålades Landthushållaren Kyander att till kronan emot qvitto utbetala fordrade 3,000 *Fmk*, Kyander dock obetaget att för hvad han i följd häraf nödgades gälda efter befogenhet i laga ordning hålla sig till von Wright och sin medlöftesman.

Wiborgs Hofrätt, dit Landthushållaren Kyander i vadeväg drog saken, lät medels dom den 1 April 1876 vid Häradsrättens utslag bero.

Landthushållaren Kyander nedsatte revisionsskilling och drog saken under H. K. Mj:ts nådiga pröfning, derå målet afgjordes i *Senatens Justitie Departement* den 2 Mars 1878 af Senatorerne, Viceordföranden Geheimerådet *Örn, Dahl, Brunou, Lönnblad, Sederholm, Gejtel* och *Forsman.* Dervid fann Senaten väl huruledes Landthushållaren Kyander

jemte Landthushållaren Cauton den 25 April 1865, en för begge och begge för en, ingått proprie borgen för 3,000 Smk. af den uppbörd, von Wright, i hans egenskap af uppsyningsman vid Taipale och Konnus kanaler, kunde ombetros, samt att von Wright sedermera af de utaf honom i nämnda befattning under åren 1867, 1868 och 1869 uppburna kanalafgifter åsamkat sig en balans, som af H. K. Mj:t genom utslag den 17 Oktober 1871 faststälts till belopp af 18,194 Smk. 67 pi., hvaraf 14,778 Smk. 45 pi. ännu vore oguldna; men emedan det, med hänsigt till beskaffenheten af den borgen Landthushållaren Kyander sålunda sig iklädt, jemlikt förordningen af 28 Juni 1798 ålegat kronan att för balansen lagsöka Kyander senast inom tolf månader efter det densamma blifvit till beloppet bestämd, utan att sådant emellertid skett, pröfvade Senaten rättvist att, med upphäfvande af Hofrättens ofvanberörde dom och Häradsrättens utslag i saken, kronans deri utförda talan, såsom sentida väckt, förkasta.

Senatens dom är gifven den 2 Mars 1878.

19.

Tvist om bättre rätt till införsel i tjenstemans lön, emellan kronan och annan fordringsegare, när kronans i följd af uppbördsbrist uppkomna fordran ännu ej af domstol utdömts utan endast till beloppet genom balansutslag faststälts.

Sedan med anledning af en utaf direktionen för Riihimäki—S:t Petersburgs jernvägsbyggnad gjord underdånig anmälan om hos kassören vid Wiborgs östra arbetsstation af nämnda jernvägsbyggnad, Stabskaptenen Theodor Karsten, enligt dennes för December månad 1870 afgifna kassaredovisning, uppkommen kassabrist förordnats, att frågan om bestämmandet af balansens belopp skulle, i följd af jernvägsdirektionens upplösning, upptagas och afgöras af Öfverstyrelsen för väg- och vattenkommunikationerna, samt åtgärd till

Stabskaptenen Karstens åtalande af Öfverstyrelsen vidtagits och hans egendom med qvarstad belagts, förordnades af Guvernören i Wiborgs län genom resolution den 7 Mars 1871, det skulle hälften af den lön, Karsten såsom f. d. officer vid indelta militären å Wiborgs landtränteri uppbure, tills vidare med qvarstad beläggas och innehållas till säkerhet för den hos Karsten yppade balans; hvarefter dess belopp af Öfverstyrelsen faststäldes till 17,055 mark 39 penni och 1,438 rubel 5 kopek och H. K. M:t, hvars pröfning utslaget hemstäldes, genom nådigt utslag gifvet i Ekonomiedepartementet den 5 Mars 1872 Öfverstyrelsens utslag gillade, dock med tillägg bl. a. att ifrågavarande balans skulle såsom Karstens proprie balans anses och att det ryska myntet borde Kronan ersättas efter vid betalningstiden gällande kurs.

Derefter anmodades, i följd af ombudsmannens i Finlands Bank Emil Strömbergs i skrifvelse af den 19 Februari 1874 gjorda anhållan om införsel i den lön Stabskaptenen Karsten såsom f. d. officer vid indelta militären åtnjöte. landskontoret i Wiborgs län af Guvernören, i resolution af den 9 påföljande Mars, att vidtaga åtgärd om att hälften af sagda lön skulle, der laga hinder ej mötte, i enlighet med Karstens härtill lemnade bifall innehållas och användas till betäckande af en Finlands Banks i grund af skuldsedel egande, genom Guvernörens i saken den 15 September 1871 gifna, laga kraft vunna utslag till betalning faststälda fordran, hvarå, sedan utmätning verkstälts och vidare tillgång till betalning saknats, såsom oguldne återstode 612 mark förutom ränta och lagsökningskostnader. Som landskontoret emellertid anmälte att hälften af Stabskaptenen Karstens lön för tiden till och med Mars månad 1874, till belopp af 1,592 mark 50 penni, redan jemlikt Guvernörens förstsagda resolution hållits inne för ofvan nämnda balans och Guvernören i anledning häraf åt Ombudsmannen Strömberg öfverlemnade att vid berörda förhållande vidtaga den åtgärd, hvartill omständigheterna föranledde, yrkade Ombudsmannen Strömberg, först hos Guvernören att, emedan Karsten icke genom domstols utslag ålagts att betäcka den balans, han i omförmälda kassörsbefattning sig åsamkat, och någon införsel i

hans lön förty ej kunnat Kronan för dess nämnda fordran meddelas, banken måtte framför Kronan tillerkännas införsel i Karstens lön, och sedermera, efter det saken såsom tvistig förvisats till vederbörlig domstol, vid Rådstufvurätten i Wiborg, på stämning ågången Öfverstyrelsen för väg- och vattenkommunikationerna, att banken för dess omförmälda fordran måtte tilläggas förmonsrätt till Karstens ifrågavarande lön framför kronan.

Efter det svaromål afgifvits, utlät sig *Rådstufvurätten* medels den 23 Mars 1875 afkunnadt utslag och fann utredt vara ej mindre att Finlands Bank af medel, öfverlemnade till dess förvaltning, emot skuldsedel af 10 Februari 1870 långifvit Stabskaptenen Karsten 5,500 mark, å hvilket lån ännu till betalning återstode nyssanförda belopp, än ock att kronans ifrågakomna hos Karsten egande fordran uppstått derigenom, att Karsten i egenskap af kassör vid Wiborgs östra arbetsstation af S:t Petersburg—Riihimäki jernvägsbyggnad uti sin i December månad 1870 afgifna kassaredovisning stannat för en balans, som sedermera af H. K. M:t genom utslag den 5 Mars 1872 blifvit fastställd till ofvannämndt belopp och vore att såsom Karstens proprie balans anses, hvarföre och då bankens kraf sålunda tillkommit tidigare än den hos Karsten yppade balans samt icke ens påstådt blifvit att Karsten skulle af domstol ålagts att betala de medel, Karsten, medan han innehaft berörda kassörsbefattning, förskingrat, Rådstufvurätten tillerkände banken för dess ännämnda fordran förmånsrätt till Karstens omtvistade lön framför kronan.

Wiborgs Hofrätt, under hvars pröfning Öfverstyrelsen för väg- och vatten kommunikationerna i vadeväg drog saken, utlät sig genom dom den 27 Maj 1876: att emedan Stabskaptenen Karsten då ännu icke af domstol genom utslag, som vunnit laga kraft, ålagts att betäcka den balans, han i förberörda kassörsbefattning sig åsamkat, ty fann Hofrätten godt låta på sådan grund vid Rådstufvurättens förenämnda utslag bero.

Denna dom uttryckte Hofrättsrådet *Hornborgs* samt adjungerade ledamöterne Advokatfiskalen *Ottelins* och Nota-

rien *Cloubergs* åsigt i saken, hvaremot referenten Assessorn *Löfgren*, med hvilken Hofrättsrådef *Grotenfelt* sig förenade, yttrade att alldenstund hälften af den lön, Stabskaptenen Karsten såsom f. d. indelt officer åtnjöte, blifvit af Guvernören i Wiborgs län, genom resolution den 7 Mars 1871, i mät tagen och satt i allmänt förvar för den hos Karsten i egenskap af för tiden kassör vid S:t Petersburg—Riihimäki jernvägsbyggnad yppade kassa brist, hvilken sedermera blifvit af H. K. Mj:t genom nådigt utslag den 5 Mars 1872 fastställd till ofvannämndt belopp, samt förklarats komma att stanna Karsten till last såsom proprie balans, men banken först i skrifvelse den 19 Februari 1874 hos Guvernören väckt påstående derom, att hälften af Karstens omförmälda lön blefve innehållen och använd till gäldande af bankens ifrågakomna kraf, fördenskull och emedan Kronans omförmälda fordran hos Karsten uppstått i hans berörda kassaförvaltarebefattning, pröfvade Assessorn rättvist, med upphäfvande af Rådstufvurättens motvädjade utslag, i stöd af 8 och 10 §§ i kejserliga förordningen angående borgenärers rätt och företräde för hvarandra till betalning ur gäldenärs egendom, gifven den 9 November 1868, tillägga kronan för dess ännämnda fordran förmånsrätt till betalning ur Karstens omtvistade lön framför banken.

På Öfverstyrelsens för väg- och vattenkommunikationerna vägnar drogs saken under H. K. M:ts pröfning, hvarvid tillika upplystes, att, sedan vid Rådstufvurätten i Wiborg ansvars- och ersättnings-påstående för i fråga varande balans utförts mot Stabskaptenen Karsten, Rådstufvurätten funnit utredt vara det Karsten i egenskap af liniekassör förskingrat en summa, hvars belopp genom ofvannämnda balansutslag faststälts; men emedan åtal emot Karsten ej blifvit väckt inom den i kejserliga förordningen den 20 Januari 1779 föreskrifna tid, hade Rådstufvurätten befriat Karsten från det å honom yrkade ansvar, hvaremot han skyldigkänts att ersätta Kronan de förskingrade medlen med nämnda belopp; och hade Wiborgs Hofrätt medels utslag den 3 Juli 1876 faststält detta utslag.

Målet afgjordes i *Senatens Justitiedepartement* den 10

November 1877 af Senatorerne *Dahl*, *Brunou*, *Lönnblad*, *Sederholm*, *Gejtel* och *Forsman*; och som ostridigt vore att omförmälda, hos Stabskaptenen Karsten såsom för tiden kassör vid Riihimäki—S:t Petersburgs jernvägsbyggnad yppade kassabrist, hvilken sedermera blifvit af H. K. Mj:t genom nådigt utslag den 5 Mars 1875 fastställd till ofvannämndt belopp samt förklarats komma att stanna Karsten till last såsom proprie balans, uppstått medan Karsten innehaft nämnda befattning och sålunda i denna egenskap varit anstäld i statens tjenst, och kronan, enligt 10 § i kejserliga förordningen den 9 November 1868 angående borgenärers rätt och företräde för hvarandra till betalning ur gäldenärs egendom, för sitt fordrings anspråk hos kronans tjensteman hade förmonsrätt framför andre fordringsegare, hvilket stadgande, jemlikt 20 § i samma förordning, borde tillämpas äfven å tvister om bättre rätt till betalning ur gäldenärs egendom, som ej blifvit till konkurs afträdd; alltså pröfvade Senaten rättvist, med upphäfvande af Hofrättens och Rådstufvurättens domslut i saken samt förkastande af Finlands Banks deri förda talan, tillerkänna Öfverstyrelsen för väg- och vattenkommunikationerna å kronans vägnar företrädesrätt framför banken till nu omtvistade lönemedel.

20.

Är delegare i oskift fiskevatten af § 26 i gällande fiskeristadga hindrad att tillåta annan med sig taga del i fiske, som icke derigenom kommer att utöfvas i vidsträcktare omfång än af honom ensam?

Vid Häradsrätten i Sibbo sockens och Östersundom kapells tingslag utförde egaren af Löparö säteri i berörde socken, Kaptenen Henrik Tallgren påstående om ansvar, enligt lag och en den 9 Februari 1850 gifven vitesdom, å Fiskaren Jakob Wilhelm Lindström samt Bönderne Anders Didrik Åström, Johan Fredrik Boxström och Karl Fredrik Melén från Box by i nämnde socken för det desse hade år 1875 om sommaren med en dem gemensamt tillhörig not och för

gemensam räkning idkat fiske i det s. k. Djupsundet, ehuru endast de tre sistnämnde jemte Kaptenen Tallgren och åtskillige andre lägenhetsinnehafvare i Sibbo socken men icke Jakob Wilhelm Lindström egde del i sagda fiskevatten.

Lindström, Åström, Boxström och Melén förklarade, att Lindström icke för egen del idkat fiske i nämnda fiskevatten utan af Åström, Boxström och Melén antagits till förare utaf en desse sistnämnde tillhörig not och till fiskare åt dem samt att under hela tiden endast en not begagnats, ehuru de på grund af en, inför rätten upptedd nådig dom af den 29 Juni 1827 — som tillerkände Hangelby och Box byamän rätt att gemensamt, till hälften eller turvis med Löparö innehafvare, verkställa notdrägt i sagda fiskevatten, sedan Löparö innehafvaren hvarje måndag och onsdag derstädes dragit första varpet — skulle varit befogade att innehafva hvar sin not.

Kaptenen Tallgren anförde emellertid till stöd för sitt påstående ofvannämnda vitesdom, uti hvilken Häradsrätten, med anledning af särskilde jordegares, på samtlige vid skärgården inom socknen bosatte lägenhetsinnehafvare ågången stämning, anhållan om förbud för desse, att med andre än innehafvare af till fiske berättigade lägenheter underhålla not samt att vid fiske begagna andra än eget husfolk, och sedan de tillstädes komne om denna anhållan sig förenat, bl. a. vid vite af 9 rubel 60 kopek, utom laga bot och skadestånd, förbjudit en hvar oberättigad att uti förenämnda fiskevatten fiske idka eller med lägenhetsinnehafvarene deruti olofligen deltaga. Dessutom åberopade Kaptenen Tallgren, till ådagaläggande af att Lindström idkat fiske för egen räkning, att vittna:

Fiskaren *Gustaf Lindström*, som intygade att Jakob Wilhelm Lindström för vittnet erkänt det han haft del i noten;

Inhysingen *Wilhelm Selén*, som förmälte sig känna att Lindström vore egare till en fjerdedel i noten, emedan han vid delningen af den dermed erhållna fisken erhållit hälften och sjelf sagt, att han skulle lemna hälften af denna del åt Boxström och att han egde del i noten; samt

Drängen *Karl Lindqvist,* som ock förklarade sig känna, att Lindström vore egare till hälften i noten, emedan han bekommit hälften af fångsten.

Svaranderne vidhöllo emellertid att Lindström endast varit anstäld i de tre öfriges af dem tjenst och aflönats med andel i fångsten, derå

Häradsrätten afkunnade utslag i saken den 8 November 1876; och alldenstund Åström, Boxström och Melén uppgifvit sig hafva till förare för deras gemensamma not antagit Jakob Wilhelm Lindström samt Kaptenen Tallgren ej ens kunnat påstå mindre visa, det Lindström uteslutande för egen räkning idkat notdrägt i ofvannämnda fiskevatten eller med lägenhetsinnehafvarene deruti olofligen deltagit, fördenskull och då omordade vitesdom ej heller uttryckligen förbjöde de till fiske berättigade lägenhetsinnehafvarene att med andra personer inrätta samfäld not, blef Kaptenen Tallgrens i målet förda talan förkastad.

Åbo Hofrätt, der Kaptenen Tallgren i saken besvärade sig, förklarade Lindström, Åström, Boxström och Melén vara om angifvelsen lagligen förvunne, hvarföre, och då 26 § uti kejserliga fiskeristadgan af den 4 December 1865 förbjöde delegare i oskiftadt fiskevatten att åt annan upplåta rättighet till fiskes idkande i dylikt vatten med mindre han sjelf från fiskande under tiden afstode, Hofrätten upphäfde Häradsrättens utslag beträffande Kaptenen Tallgrens talan om ansvar å vederparterne enligt lag samt i stöd af 36 § i åberopade fiskeristadga dömde Lindström, Åström, Boxström och Melén att en hvar böta 30 mark till utsatt fördelning; men emedan ofvannämnde vitesdom meddelats den 9 Februari 1850 och således förr än fiskeristadgan utfärdats samt slika vitesdomar, jemlikt kejserliga brefvet för den 2 December 1867, numera ej vore giltiga, ansåg Hofrätten Kaptenen Tallgren ej hafva anfört skäl till rättelse i Häradsrättens utslag såvidt hans påstående om det utsatta vitet förkastats.

Från Hofrättens pluralitet, som utgjordes af Presidenten *Rotkirch,* Hofrättsrådet *Lönnblad* och Assessorn *Råbergh,* voro skiljaktige Assessorerne *Stadigh* och *Sjöros,* hvilka funno Kaptenen Tallgren, enär tillförlitlig utredning icke förebragts

derom, att Jakob Wilhelm Lindström skulle egt någon andel uti Åströms, Boxströms och Meléns samfälda not, hvarmed nu ifrågavarande fiske idkats, icke hafva anfört skäl till ändring i det slut, hvari Häradsrätten genom det öfverklagade utslaget i saken stannat.

Öfver Hofrättens utslag anförde Lindström, Åström, Boxström och Melén underdåniga besvär. Då desamma i *Senatens Justitiedepartement* föredrogos yttrade sig

Senatorn *Ehrström:* att alldenstund medgifvet och utredt vore att Box och Hangelby byamän egde rätt till notdrägt uti ifrågavarande fiskevatten samt Kaptenen Tallgren icke styrkt att den fiskerätt, hvilken i följd deraf tillkomme Åström, Boxström och Melén såsom jordegare i Box by, utöfvats med andra bragder än den not, hvarmed nu ifrågavarande fiske idkats, eller att deras fiskerätt dervid öfverskridits, fördenskull och då vitesdomen af den 9 Februari 1850 jemlikt den af Hofrätten åberopade författning ej vore i målet tillämplig, samt vid slikt förhållande hvarken den omständighet, att Lindström i godtgörelse för sitt arbete erhållit andel af fångsten, eller ens den, att han tilläfventyrs egt del i noten, vore å saken verkande, pröfvade Senatorn rättvist upphäfva Hofrättens öfverklagade utslag samt låta bero vid det slut i saken, hvari Häradsrätten stannat.

Senatorn *von Hellens* var ense med Senatorn Ehrström.

Senatorn *Brunou* utlät sig: att emedan utredt vore att Box och Hangelby byamän egde rätt att i tur med egaren af Löparö säteri idka gemensam notdrägt uti ifrågavarande Djupsund benämnda fiskevatten, samt Kaptenen Tallgren icke styrkt att den fiskerätt, desse byamän sålunda tillkomme deri, samtidigt utöfvats med flere än den ena not, som Åström, Boxström och Melén, de der vore jordegare i Box by, vid nu öfverklagade fisket begagnat, eller att desse annorledes öfverskridit byalagets omförmälda fiskerätt; ty och då vid sådant förhållande, och enär det icke heller ådagalagts, att genom förening delegarene emellan annorlunda öfverenskommits, den omständighet att Lindström jemte förenämnde jordegare tagit del i notdrägten och fångsten eller haft någon

andel i noten ej vore på saken verkande, instämde Senatorn i det slut, hvari Senatorn Ehrström stannat.

Senatorerne *Wasastjerna* och *Dahl* voro hvardera ense med Senatorn Brunou, i enlighet med hans utlåtande Senatens utslag af den 25 September 1878 är utfärdadt.

21.

Är sakfäld, som till tjenstgörande länsman erlagt böter, ehuru denne saknat vederbörandes ordres att dem indrifva, pligtig att, i fall af uteblifven redovisning för böterna, desamma ånyo behörigen erlägga?

Bonden Erik Telkkälä från Pudasjärvi socken, hvilken på åtalan af Kronolänsmannen i sagde socken K. W. Ångelin vid 1876 års vinterting derstädes fälts att för skogsåverkan och vållande till skogselds löskomst böta 412 mark, anförde hos Guvernören i Uleåborgs län klagomål deröfver, att utmätning af Uppbördsskrifvaren Z. A. Nordberg på Kronofogden L. W. Nordbergs ordres hos honom den 9 April 1877 verkstälts för uttagande af nämnda böter, oaktadt han, på sätt ett bilagdt qvitto utvisade, allaredan den 30 Januari 1877 till Ångelin, såsom för tiden länsman i distriktet, och på dennes anfordran, erlagt böternas fulla belopp; och yrkade Telkkälä derföre att utmätningen måtte af Guvernören upphäfvas.

Sedan vederbörandes infordrade förklaringar afgifvits, yttrade sig *Guvernören* härom i resolution den 15 Maj 1877; och fann Guvernören väl utredt vara, att Ångelin, medan han varit länsman i Pudasjärvi distrikt, uppgifne dag den 30 Januari 1877 af Erik Telkkälä uppburit de honom vid ofvanberörda ting ådömda böter med 412 mark; men alldenstund Kronofogden Nordberg uppgifvit och Ångelin äfven erkänt, att den sistbemälde icke varit beordrad att indrifva och uppbära nämnda böter och ej heller till Kronofogden Nordberg inlevererat kronans och häradets andelar af desamma, blef Erik Telkkäläs klagan öfver den hos honom verkställda utmätningen, såvidt den omfattade nyssomordade

två andelar af böterna, förkastad, Erik Telkkälä likväl obetaget att vid laga domstol emot K. W. Ångelin utföra den talan, hvartill hans svikliga förfarande kunde föranleda.

Häröfver anförde Erik Telkkälä i Wasa Hofrätt besvär, dem han bilade ett af Bonden Anders Haarahiltunen under edspligt afgifvet intyg deröfver, att Ångelin "vid utmätningsäfventyr affordrade Bonden Erik Telkkälä honom af Häradsrätten ådömda böter, till hvilkas indrifvande Ångelin sade sig vara berättigad".

Hofrätten lät genom utslag den 18 December 1877 vid Guvernörens resolution bero.

Skiljaktig från Hofrättens pluralitet, som utgjordes af Hofrättsrådet *Krabbe* samt Assessorerne *Höckert*, *Tegengren* och *Heikel*, var

Hofrättsrådet *Montin*, hvilken utlät sig, att som Erik Telkkälä genom ofvanåberopade, af Ångelin godkända, af Kronofogden Nordberg till riktigheten icke förnekade qvitto styrkt det han till Ångelin erlagt ifrågakomna böter; alltså och då desamma blifvit på åtalan af Ångelin, såsom för tiden kronolänsman i orten, Telkkälä ådömda och af Ångelin jemväl i sådan egenskap uppburits långt innan han blifvit från sin berörda tjenst skild, samt Telkkälä, såväl derföre som ock emedan länsmannen i socknarne vanligen hade och Kronofogden Nordberg ej heller motsagt varit ombetrodde indrifningen af både sakören och andra executorial derstädes, icke egt skälig anledning att misstänka det äfven Ångelin i afseende å förenämnda böters infående icke skulle haft enahanda rättighet sig tillerkänd, helst han, enligt hvad intygadt blifvit, vid äfventyr af utmätningstvång affordrat Telkkälä desamma, pröfvade Hofrättsrådet, vid antydda förhållande, för sin del rättvist ogilla och upphäfva den öfverklagade utmätningen äfvensom Guvernörens i saken meddelade resolution, vederbörande obetaget att mot Ångelin utföra den talan, hvartill anledning förefunnes.

I Hofrättens utslag sökte Erik Telkkälä i revisionsväg ändring hos H. K. Mj:t, derå målet i *Senatens Justitiedepartement* afgjordes den 15 November 1878 af Senatorerne *Wasastjerna, Brunou, von Hellens* och *Ehrström.* Dervid

fann Senaten väl Ångelin icke hafva varit behörig att, utan Kronofogden Nordbergs ordres, hos Erik Telkkälä utmäta de Telkkälä för ofvannämnda åverkan och vållande till skogselds löskomst ådömda böterna; men emedan Ångelin, under åberopande af sin tjenstebefattning såsom kronoläneman i Pudasjärvi distrikt, affordrat Erik Telkkälä desamma samt Ångelin, om ock egenmäktigt, sålunda å tjenstens vägnar till verkställighet bragt det utslag, hvarigenom Erik Telkkälä bötfälts, ty och då Erik Telkkälä vid sådant förhållande måste anses, genom bötesbeloppets erläggande till Ångelin, redan hafva undergått det Telkkälä för omförmälda förbrytelser ådömda straffet, pröfvade Senaten rättvist att, med ändring af Guvernörens resolution och Hofrättens utslag, upphäfva den öfverklagade, af Uppbördsskrifvaren Nordberg verkstälda utmätningen äfven såvidt den anginge Kronans och häradets andelar i omnämnda böter samt förordna, att den dervid i mät tagna egendomen genast skulle till Erik Telkkäläs fria förfogande öfverlemnas; vederbörande likväl obetaget att emot Ångelin utföra den talan, hvartill omständigheterna kunde föranleda.

Om condictio indebiti och den inhemska lagstiftningens ståndpunkt i samma ämne.

I.

"Item is, cui quis per errorem non debitum solvit, quasi ex contracto debere videtur - - - perinde is qui accipit obligatur acsi mutuum illi daretur, et ideo condictione tenetur." (Institut. lib. III, tit. XXVII, 6.) Se här en förklaring af Justiniani jurister, som ganska träffande återgifver betydelsen af *condictio indebiti*. Men hvad förstås då med en condictio? För att med något hopp om framgång kunna företaga lösningen af vår egentliga uppgift, torde det i självfva verket vara nödigt att först kasta en blick på läran om condictiones i den romerska processen och civilrätten.

Historien om dessas uppkomst för oss tillbaka ända till den tid då förhandlingen *in jure**) utgjordes af de beryktade *legis actiones*, symboliska handlingar och högtidliga ord, i hvilkas utförande eller uttalande den minsta felaktighet verkade hela processens förlust. En sådan legis actio var ursprungligen äfven *condictio*, hvilken dock infördes först när hela systemet redan började råka i vanrykte och luta mot sin

---

*) Redan från de äldsta tider, under hvilka man kan tala om ett ordnadt rättegångsväsende i det gamla Roma, finna vi ett för detta utmärkande drag däri, att förhandlingarna åtminstone i en del fall sönderföllo i tvänne skilda afdelningar, som vanligen benämnas *jus* och *judicium*. Af dessa utfördes den ena inför en offentlig myndighet, *magistratens*, (konungen, konsuln, praetorn), utrustad med rättigheten att i hvarje fall afgöra rättsfrågan, *jus dicere*, samt att verkställa domen, *imperium*, hvaremot civilprocessens andra del egde rum inför en eller flere för tillfället utsedda privatpersoner (judex, arbiter, recuperatores), hvilka det endast tillkom att undersöka den faktiska grunden för påståendet *judicare*.

undergång. Den uråldriga och obekväma *legis actio sacramenti* hade redan för de flesta obligationer blifvit ersatt af *actio per judicis postulationem*, och då under tidernas lopp den gamla kontraktsformen *nexum* alt mer kommit ur bruk, öfvergaf man procedyren med sacramentum äfven vid de obligationer, som ännu kvarstått under dess välde och påfann för dem condictio. Denna infördes till en början för de obligationer, som hade till föremål en *certa pecunia* (genom lex Silia, enl. konjekt. år 510 ab Urbe condita), men icke långt därefter utsträktes den genom lex Calpurnia (enl. konj. 520 a. U. c.) till öfriga obligationer, som gingo ut på en *res certa*, d. ä. alt som var bestämdt till namn, beskaffenhet och belopp (quid, quale, quantumque sit). Hvari det förfarande bestått, som betecknades med condictio, är oss icke närmare bekant. Blott det veta vi att därvid förekommit en högtidlig uppmaning af borgenären till hans gäldenär att efter 30 dagar åter inställa sig inför praetorns tribunal för att af denne erhålla en judex, som pröfvade skuldens riktighet (*condicere*, till känna gifva, förkunna).

Med den utveckling i civilprocessen, som betecknas af namnen *lex aebutia* (enl. konj. 577 el. 583 a. U. c.) och *leges Juliae judiciariae*, undergick betydelsen af condictio samma förändring, som den, hvilken vederfors det allmännare begreppet actio: begge uttrycken användes numera mest till att beteckna icke själfva förfarandet in jure utan den bekanta *formula*, som gifvit namn åt andra perioden af processens historia. Denna redigerades af praetorn och innehöll jämte en kort framställning af saken instruktion för domaren samt utslag öfver rättsfrågan under förutsättning af vissa faktiska omständigheter, som skulle utredas in judicio. Att namnet condictio, ehuru något uppfordrande (condicere) numera icke kom i fråga, fortfarande bibehölls och öfverfördes på vissa af de nämda formulae, bör så mycket mindre väcka förvåning, som hela formularprocessen på grund af sin historiska uppkomst syntes mest egnad och i början äfven uteslutande hade blifvit använd för sådana anspråk som dess förinnan fullföljts genom condictio. Till en början utmärkte således condictio hvarje formula, hvars *intentio**) gick ut på *dare oportere certam pe-*

cuniam, *rem certam*. Men dess betydelse utsträktes senare, när formularprocessen blifvit allmän, utöfver kretsen af de obligationer, som fallit under den gamla condictio. Först gaf man namnet condctio åt de öfriga actiones, som gingo ut på *dare*, d. v. s. öfverflyttande af romersk eganderätt, äfven om föremålet var en *res incerta*, därefter öfverförde man det äfven på de actiones, hvilkas intentio innehöll *facere oportere* (d. ä. hvarje görande eller underlåtande vare sig af rättslig eller faktisk natur). Såsom ett minne af det ursprungliga förhållandet skilde man dock mellan *condictiones certi*, hvilka man företrädesvis benämde condictiones och dit man hänförde dem, som voro riktade på *dare pecuniam certam*, och i inskränkt mening dem af dessa, hvilka härrörde af kontrakt, slutna *re verbis*, eller *litteris* och af legat *per damnationem*, samt *condictiones incerti*, hvilka vanligen förekomma under andra särskilda namn. De condictiones, hvilkas intentio innehöll en annan certa res än penningar, började man ganska allmänt benämna *condictiones triticariae*, emedan säd ofta var föremålet för obligationen.

Vilja vi nu bestämma omfånget af condictiones under den romerska civilprocessens andra period, så märkes först att de endast användes för *actiones in personam*, d. ä. alla de, hvilkas intentio nämner en viss person såsom förpligtad till någon bestämd handling, hvilka således afse att göra gällande en fordran, en obligation. En *actio in rem* därimot, som har till uppgift att visa en persons uteslutande rätt till en viss sak, vare sig fullständigt eller i något visst afseende, en sådan kan aldrig betecknas med namnet condictio, utan benämnes på olika sätt, men då den afser reklamation af eganderätten till ett kroppsligt ting *rei vindicatio*, en beteckning, som åter påminner om det gamla symboliska förfarandet medan legis actiones herskade. Någon gång hänför man till condictiones alla actiones in personam, men om vi bortse från detta mindre vanliga beteckningssätt, så skiljer man från detta begrepp alla *bonae fidei actiones* och hänför till condictiones endast

---

*) Den del af en formula, som innehöll kärande partens själfva påstående eller yrkande.

sådana actiones in personam, som tillika voro *stricti juris.* Detta utmärkte under denna period, att domaren var strängt bunden af ordalagen i sin formula, så att han icke fick taga i betraktande några andra omständigheter än dem praetorn medels denna påpekat.

Sedan Diokletiani constitution af år 294 eft. Kr. gjort slut på den dubbla rättegången vid jus och judicium samt Konstantini söner upphäft bruket att redigera en formula, utmärkte actio ingenting annat än själfva befogenheten att vid behörig domstol göra gällande ett rättsligt anspråk. Af den gamla skilnaden mellan actiones in rem och actiones in personam bortföll naturligtvis det, som berodde på affattningen i praetorns formula, medan jämte själfva namnen den i sakens natur grundade olikheten kvarstod, så att de förra användes för sakrätter, de senare för obligationer. En liknande förändring undergingo begreppen bonae fidei actiones och stricti juris actiones. Vid de förra tillämpades utom skrifven lag äfven billighetsprinciper *(aequum et bonum)* och plägseder, vid de senare endast romersk civilrätt, vid de förra medförde *mora solvendi* skyldighet att betala räntor från förfallodagen, vid de senare var detta icke fallet, vid de förra inträdde *ipso jure* kompensation af tvänne fordringar *ex eadem causa*, vid de senare kunde detta ske endast genom en *exceptio doli.*

I den justinianska rätten är nu condictio *en civil actio*) in personam så vida denna tillika har egenskapen att vara stricti juris,* med andra ord, condictiones och actiones stricti juris äro identiska begrepp. Från condictiones utesluta vi således alla actiones honorariae, act. in rem, act. på grund af delikt samt bonae fidei act. Man har sagt att kondiktionsobligationerna alltid vore ensidiga, men enligt vårt förmenande beror hela denna indelning af obligationerna i ensidiga och ömsesidiga på en ytlig uppfattning, till hvilken vi icke kunna ansluta oss. Rättare torde condictio böra karaktäriseras såsom en actio, hvilken åsyftar återställandet af eller en ersättning

*) En *actio civilis* är den, som grundar sig på en lag, ett senatsbeslut, en kejserlig konstitution eller någon annan civilrättslig källa, motsats till de genom praetorns edikt införda *actiones honorariae.*

för ting, som ur borgenärens förmögenhet öfvergått i gäldenärens och till hvilkas behållande denne saknar rättslig grund. Har således föremålet i fråga icke tillhört borgenären, eger ingen condictio rum. I den händelse åter att det alls icke öfvergått i gäldenärens förmögenhet kan condictio icke häller komma i fråga, ty, såsom Gaius säger, "res quae nostra est, nostra amplius fieri non potest." Condictio uteslöts i sådana fall nödvändigt af rei vindicatio, en regel, från hvilken man likväl redan under formularprocessens tid gjorde ett undantag för *condictio furtiva.* Om tjufven hade sålt, förstört eller på annat sätt förvandlat det stulna, var det naturligt att egaren genom en condictio borde söka att återbekomma det samma, ty det hade ju från hans egendom öfvergått till tjufvens, men därest de stulna föremålen oförvandlade påträffades hos denne, hade de egentligen bort af egaren vindiceras. Då det imellertid för denne ofta kunde vara ganska svårt att på förhand veta om condictio eller vindicatio borde användas, och man icke ville ställa honom i förlägenhet gent imot tjufven, medgaf man användandet af condictio äfven för de fall då det stulna ännu icke kunde sägas hafva öfvergått i tjufvens egendom. Renaud*) påstår visserligen att detta undantag, som blifvit infördt *odio furium,* senare skulle hafva utsträkts till en mängd andra fall samt hela den af oss uppstälda regeln slutligen antikverats och förlorat all tillämpning, men denna åsigt, för hvilken han icke, så vidt vi kunnat finna, anför tillräckliga skäl, delas ej häller af de förnämste pandektister (t. ex. v. Savigny, Windscheid, Sintenis).

Efter denna korta antydan om karaktären af condictio i allmänhet kunna vi nu gå mer i det enskilda och sålunda närma oss vår egentliga uppgift. Bland den romerska rättens condictiones, hvilka för öfrigt aldrig blifvit underkastade någon fullständig klassifikation, hafva vi en grupp sådana, hvilka stundom med ett gemensamt namn blifvit betecknade såsom *condictiones sine causa.* De rättsförhållanden, ur hvilka

*) I en artikel "Zur Lehre von der Rückforderung einer irrthümlich bezahlter Nichtschuld etc." uti *Archiv für die Civilistische Praxis XXIX.*

dessa härflyta, höra till de s. k. *obligationes quasi ex contractu.* Det utmärkande för dessa är, att de icke uppstått genom en handling af öfverens stämmande vilja hos parterna, utan för sin existens hafva att tacka vissa faktiska förhållanden eller händelser („variae causarum figurae") hvilka äro af den beskaffenhet, att de betinga uppkomsten af obligatoriska rättsförhållanden. Som de nämda fakta imellertid icke kunna hänföras till delikt, sade romarne om de obligationer, åt hvilka de gåfvo upphof, att de uppstått quasi ex contractu. På svenska begagnar man vanligen den något oegentliga benämningen kontraktslika obligationer.

Vid en del af dessa är rättsförhållandet fullkomligt enahanda med det, som uppstår genom ett verkligt kontrakt, så att det kan hänföras till en motsvarande kontraktsobligation och behandlas i analogi med denna. Hvad beträffar dem, som begrunda en condictio sine causa, så är för en del af dessa analogin af *mutuum* (försträckning), fullt tillämplig. Genom mutuum öfverflyttades, såsom vi veta, eganderätten till de ting, som den ene gaf den andre, men på så sätt, att hvarken den förres förmögenhet därigenom borde ökas eller den senares minskas. För att detta icke skulle ske, fick gifvaren såsom ekvivalent en fordran hos mottagaren, hvilken fordran han kunde göra gällande genom en condictio. Om nu utan en sådan öfverenskommelse, som mutuum innebar, en persons förmögenhet hade fått ett tillskott på bekostnad af en främmande förmögenhet, hvilken undergått en motsvarande minskning, t. ex. om ett ting hade blifvit någon anförtrodt såsom depositum, men senare förstördt eller skingradt, så att det icke kunde af egaren vindiceras, så kunde ett dylikt faktum begrunda ett rättsförhållande af samma beskaffenhet, som mutuum och hvilket medförde en *condictio sine causa.*

Detta uttryck condictio sine causa begagnades af de romerske juristerne för att beteckna ett allmänt begrepp, en grupp af condictiones, dit man utan någon egentlig systematisering hänförde en mängd olika fall, hvilka till stor del hade egna namn, såsom t. ex. condictio indebiti, hvarom mer i det följande Detta bör likväl icke så förstås såsom skulle i det särskilda fallet dess speciella condictio hafva konkurrerat med

en allmän condictio sine causa — detta egde, så vidt vi veta, icke rum, — utan sålunda, att man i hithörande fall öfver alt då någon särskild condictio, icke var att tillgå använde condictio sine causa. Genom att sammanföra dessa olika fall, som saknade sin särskilda condictio, fick man sedan en condictio sine causa i inskränkt bemärkelse till skilnad från condtictio sine causa i den vidsträkta mening, hvari vi tagit uttrycket och som således icke är af processuel utan af dogmatisk betydelse.

Grunden till den förpligtelse, som gifver upphof åt de till i fråga varande klass hörande condictiones, kan i korthet betecknas såsom *oberättigadt förvärf på en annans bekostnad* (hos Windscheid "Ungerechtfertigte Bereicherung", hos Sintenis "Haben ohne Grund"). Föremålet för detta förvärf kan vara eganderätt eller någon annan sakrätt, besittningsförhållanden och ändringar däri, inskränkningar i eganderätten genom en annans rättigheter, förvärfvandet af en fordran eller upphäfvandet af en förbindelse o. s. v. I allmänhet är det af föga vigt, hvari förvärfvet består, hufvudsaken är att den enes förmögenhet fått ett tillskott och den andres därigenom lidit en minskning. Just detta utgör grunden till förpligtelsen, enligt den allmänna satsen: *natura aequum est, neminem cum alterius detrimento fieri locupletiorem*. Man må dock icke tro att satsen i denna allmänhet är tillämplig. För att ett förvärf på en annans bekostnad skall medföra en obligation fordras dess utom att det är oberättigadt, att det skett *sine causa*, hvilket uttryck äfven innefattar sine *justa* causa, emedan en *causa injusta* i rättslig mening alldeles icke existerar såsom causa. Med *causa* förstår man i obligationsrätten det rättsliga ändamål, för hvars ernående rättsärendet företagits, (hvarvid de faktiska bevekelsegrunderna äro likgiltiga), eller, då tillvaran af ett sådant ändamål i allmänhet utgör ett nödvändigt vilkor för uppkomsten af det rättsförhållande, som paciscenterne ärna å väga bringa, den rättsliga grunden (causa, grund) till förpligtelsen å ena sidan och rättigheten å den andra. Vid de händelser, som nu sysselsätta oss, utgör naturligtvis causa vilkoret för fortbeståendet af det förhållande (ett förmögenhetstillskott på en annans bekostnad), som därigenom uppstått, så att om en sådan causa fin-

nes (t. ex. gåfva, animus donandi hos den, hvars förmögenhet minskats, eller något annat), så eger förvärfvet rättslig grund, i annat fall uppstår för förvärfvaren en förpligtelse att återställa hvad han vunnit. Bristen på causa kan nu framträda på olika sätt: det kan inträffa att absolut ingen causa finnes, att förhållandet begrundats af en rättsligt ogiltig eller osedlig causa, att en causa funnits, men upphört att existera, eller slutligen att villfarelse med afseende å causa egt rum o. s. v. Huru vida hos förvärfvaren bör förutsättas bona eller mala fides, därpå kan icke gifvas ett allmänt svar, utan frågan måste afgöras särskildt för de olika fallen.

Condictio sine causa (vi begagna fortfarande uttrycket i dess generella betydelse) har i allmänhet till innehåll återställandet af det tillskott, det plus i förmögenheten, som förvärfvaren vunnit på den andres bekostnad. Om detta plus icke uppnår beloppet af det minus, som därigenom uppstått i den andra förmögenheten, hvilket t. ex. alltid inträffar i händelse det rättsvidrigt förvärfvade föremålet helt och hållet eller till någon del gått förloradt, så ökas icke för den skuld förpligtelsens innehåll, utan måttet för denna utgör det oaktadt beloppet af tillökningen, icke af minskningen. Ett undantag från denna regel eger likväl rum vid condictio furtiva. Denna går nämligen ut på full skadeersättning, en oegentlighet för öfrigt icke den enda, som vidlåder denna condictio i följd af dess dubbelnatur, hvarigenom den står på gränsen till och stundom antager karaktären af en actio, grundad på en obligatio ex delicto.*) Huruvida förstöring af de förvärfvade föremålen eller andra händelser, genom hvilka själfva tillskottet i förmögenheten såsom sådant upphör, skola verka upplösande på hela förpligtelsen, eller om denna äfven därefter skall kvarstå, har varit tvist underkastadt. Fasthålla vi att förpligtelsens grund är det oberättigade förvärfvet, så synes däraf följa att förvärfvaren är förpligtad endast så vidt

*) Att cond. furtiva, såsom *Windscheid* påstår (§ 425[4]), vore "ihrer wesentlichen Natur nach Deliktsklage", kunna vi för vår del icke medgifva all den stund grunden till obligationen icke är deliktet utan endast själfva det oberättigade egandet. Såsom kändt är begrundar deliktet actio furti.

det förvärfvade ännu eges af honom eller så vidt det af honom blifvit förtärdt och sålunda ingått i hans förmögenhet. För att en förpligtelse därutöfver skall ega rum, måste särskilda orsaker föreligga. Den enda orsak af allmännare giltighet är den om förlusten kan tillräknas gäldenären såsom skuld, vare sig dolus eller culpa, i hvilket fall han förpligtas till full skadeersättning. Vid enskilda conditiones kan en sådan påföljd äfven verkas af andra orsaker, såsom vi skola erfara i fråga om condictio indebiti. En ytterligare begränsning lider condictio sine causa i de fall, där föremålet för det oberättigade förvärfvet utgör eganderätt, genom den af oss redan förut anförda regeln *neminem rem suam, nisi a fure, condicere posse.* Orsaken till både regeln och undantaget hafva vi nämt (sid. 346). Först sedan det förvärfvade ingått i gäldenärens förmögenhet, sedan han blifvit egare däraf, har borgenären hos honom en fordran och denna utgör just en ersättning för den förlorade eganderätten, såsom vi sågo i fråga om mutuum. Innan detta skett, kan således icke häller condictio användas, utan måste uteslutas genom rei vindicatio.

Beträffande de personer, mellan hvilka obligationen uppstår, gälla allmänna regler, hvadan förpligtelsen alltså kommer att ega rum till förmon för den, som lidit förlusten, och att binda den, hvilken däraf haft fördel, men därimot i allmänhet icke gäller för eller imot de mellanpersoner, genom hvilka det oberättigade förvärfvet skett.

Hvad slutligen angår bevisningsskyldigheten vid condictio sine causa, gestaltar sig denna så olika vid de särskilda fallen, att därom icke kan uppställas någon allmän sats åtminstone icke utöfver de vanliga bevisreglerna.

Vi hafva i det ofvan stående sökt sammanställa det som för condictio sine causa vore mest kännetecknande och tillika gemensamt för alla de olika condictiones, hvilka pläga sammanföras under detta allmännare begrepp. Ehuru oss närmast förelegat uppgiften att teckna condictio indebiti, torde likväl det föregående hvarken vara alldeles öfverflödigt eller fullkomligt främmande för denna uppgift. Dels kan nämligen framhållandet af vissa allmännare synpunkter möjligen bidraga att kasta något ljus öfver den condictio, som i det föl-

ande skall sysselsätta oss, dels gälla de grundsatser, hvilka vi uppvisat i fråga om condictio sine causa, äfven för condictio indebiti, hvilken enligt vår uppfattning endast utgör ett särskildt fall af det först nämda begreppet, så att vi därför, då det nu blifver fråga om condictio indebiti, icke behöfva upprepa hvad redan blifvit sagdt om hela denna klass af condictiones, utan kunna inskränka oss till att framhålla endast det, som särskildt tillkommer med afseende å det före varande fallet.

Oss tillhör dock, innan vi börja framställningen af de rättssatser, som särskildt gälla för condictio indebiti, att för bestämmandet af dess plats i kretsen af de likartade fall, dem vi betecknat med namnet condictio sine causa, uppräkna de förnämsta bland dessa, hvilket vi göra utan anspråk på vare sig fullständighet eller systematisk ordning. En icke olämplig grund för en hufvudindelning af hithörande förpligtelser bildar den omständigheten huru vida det oberättigade förvärfvet, hvaraf förpligtelsen upprinner, skett mot eller med den persons (borgenärens) vilja, hvilken därigenom lidit en minskning i sin förmögenhet. I händelse förvärfvet skett 1) mot borgenärens vilja, särskilja vi följande fall. *a)* Det kan hafva uppstått genom delikt, nämligen ej blott stöld, utan alla brott mot egendomen, och gifver då upphof åt *condictio furtiva*. *b)* Förvärfvet kan hafva uppkommit genom tillfälliga omständigheter, t. ex. genom förtärande och förbrukande af saker, hvilka man trodde sig hafva rätt att behålla *(condiciio sine causa.)* *c)* Slutligen kunna hit räknas de fall, då borgenären öfverlemnat visserligen icke eganderätten men besittningen eller detentionen af en sak, hvilken sedan genom att förstöras eller föryttras ingått i gäldenärens förmögenhet. Detta kan inträffa vid depositum, commodatum, pignus, societas, mandatum, negotiorum gestio, locatio-conductio rerum m. fl. dylika fall. Såsom synes står denna klass nära den andra hufvudgruppen, hvilken omfattar de fall, då eganderätten eller någon annan rättighet visserligen 2) med full afsigt blifvit af den förre egaren eller innehafvaren på förvärfvaren öfverförd, men han likväl anses hafva rätt att återfordra den, emedan någon villfarelse (error) med afseende å grunden eller förutsättningen till öfverlåtelsen egt rum. Vill-

farelsen kan nu bestå däruti, att *a)* den förutsatta grunden alldeles icke existerat (condictio sine causa), eller *b)* att den visserligen funnits, men saknat antingen laglig giltighet eller *c)* sedligt berättigande *(condictio ob injustam, ob turpem causam)*, eller *d)* att grunden till en början verkligen egt rum, men senare bortfallit *(condictio causa data causa non secuta)*, eller slutligen *e)* att en rättslig nödvändighet till den skedda prestationen varit förutsatt, men icke existerat *(condictio indebiti)*. Endast det sist anförda fallet skall i det följande sysselsätta oss.

II.

Det vigtigaste och af romerska rätten måhända mest utbildade fall af condictio sine causa är *condictio indebiti*, eller fullständigt: *condictio indebite soluti*. Dess uppkomst torde kunna förläggas till senare hälften af sjunde århundradet efter Roms grundläggning, således åtminstone ett och ett halft århundrade efter det lex Silia och l. Calpurnia för de vanligaste och enklaste af alla tvistemål infört den bekvämare procedyren genom condictio, och i det närmaste ett helt sekel efter formularprocessens införande. Att efter dessa händelser en så rundlig tid fick förflyta innan man hittade på att gifva en condictio åt den, som i misstag betalt hvad han icke var skyldig, kunde synas förvånande, men utgör endast ett exempel på huru långsamt följderna af en social reform bringas till mognad.

Med condictio indebiti förstå vi rättigheten att fordra återställandet af en prestation, den man gjort, eller befrielse från en förbindelse, hvilken man iklädt sig, så vida detta skett under den oriktiga, på en ursäktlig villfarelse grundade förutsättningen af en bestående rättslig förpligtelse därtill. Såsom synes inbegriper denna definition så väl de fall då obligationen grundar sig på *solutio indebiti*, som äfven den visserligen mer sällsynta händelse att den uppstått genom *promissio indebiti*. För uppkomsten af en sådan obligation, som medför condictio indebiti, fordras således i främsta rummet att den, som gjort prestationen,*) haft för *afsigt att därmed upp-*

*) eller ingått förbindelsen . . . Som promissio indebiti i romerska rätten behandlas fullkomligt enligt samma regler som solutio ind., taga

fylla en rättslig förpligtelse, som enligt hvad han trodde ålåg honom. Det vanligaste fallet är nu att han trott sig betala en skuldfordran, men prestationen kan äfven hafva bestått däri att han bortgifvit en sak till en förment egare deraf, eller utfört en personlig tjänsteprestation, hvartill han trodde sig vara förpligtad, eller på grund af ett förment aftal inrymt en annan person nyttjanderätten till ett ting o. s. v. I alla dessa och öfriga hithörande händelser är det nödvändigt att hans handling varit bestämd af en förutsättning, som för honom innebar karaktären af rättslig nödvändighet, att således hans prestation endast åsyftat att fullgöra hvad honom lagenligt ålåge.

Denna nödvändighet, denna förpligtelse, som dref honom till handlingen, får imellertid, för att en obligation skall uppstå, *icke hafva funnits*, eller om den funnits, *icke hafva egt bestånd på det sätt som han trodde*. I förra hänseendet är det likgiltigt om förpligtelsen aldrig egt bestånd eller om den, när prestationen skedde, redan hade upphört att existera. Men vid detta tillfälle får den icke hafva existerat ens *naturaliter*, hvaraf följer att den som betalt en naturlig skuld, *debitum naturale*, i den tro att skulden var ett *debitum civile* t. ex. betalt en preskriberad skuld utan att veta af preskriptionen, icke erhöll någon condictio indebiti. Lika litet utgjorde betalningen af en skuld före förfallodagen någon solutio indebiti, som hade kunnat medföra en condictio. Att förpligtelsen egt bestånd på annat sätt än den betalande trodde kan inträffa då t. ex. en skuld icke haft det omfång eller icke varit af den beskaffenhet, som han förutsatte, eller då den varit beroende af ett vilkor. Skedde betalningen till större belopp än skulden verkligen utgjorde, går naturligtvis condictio indebiti ut på återfående af öfverskottet.

Då det således för att begrunda en condictio indebiti fordras att prestationen skett i afsigt att uppfylla en förpligtelse och att denna förpligtelse icke får hafva existerat, så framgår häraf själfmant det tredje vilkoret, eller att prestationen må-

---

vi för att undvika onödiga upprepningar endast denna i betraktande och nämna en gång för alla, att hvad vi därom komma att yttra äfven gäller angående promissio ind.

ste hafva varit *föranledd af en villfarelse hos den betalande.* Den, som presterat något under medvetande att han icke var därtill förpligtad, har nämligen gjort en gåfva och får ingen condictio indebiti. Men är nu hvarje villfarelse, hvarje oriktig förutsättning med afseende å förpligtelsens tillvara eller dess belopp egnad att begrunda condictio indebiti, och i motsatt fall, huru bör den villfarelse vara beskaffad som skall medföra denna påföljd? Som dessa frågor blifvit besvarade på olika sätt och hela den romerska rättens lära om *villfarelse*, *error*, är mycket omtvistad, men af yttersta vigt i förevarande fall, enär grunden till vår condictio just utgör error, så torde det icke vara öfverflödigt att egna saken en kort granskning och därvid angifva vår uppfattning af den samma, hvilken närmast ansluter sig till de af v. Savigny (System III) utvecklade principer.

Begreppet *error* taga vi i det följande i den vidsträkta betydelse, hvari det gemenligen fattades af de romerske juristerne och enligt hvilken det omfattade icke blott hvad i inskränkt mening kunde så kallas eller sättandet af en falsk föreställning i stället för den riktiga utan äfven blotta okunnigheten om det verkliga förhållandet *(ignorantia).* Därimot skola vi genast från början begränsa vår uppgift genom att därifrån skilja ej mindre den af en annan person afsigtligt framkallade error, emedan själfva bedrägeriet (dolus) här är det karaktäristiska, än äfven de fall, som af v. Savigny sammanföras under begreppet *oäkta villfarelse.* Om nämligen en handling saknar de nödvändiga vilkor, utan hvilka den icke kan hafva rättslig betydelse, så är det klart att error på denna handling icke utöfvar något inflytande, ty dess ogiltighet beror i sådant fall på dess egen beskaffenhet, ej på förhandenvaran af error. Vidare kunna hit räknas de fall, då en viss handling af den positiva rätten betraktas såsom en tyst viljoförklaring, men endast i den händelse att ingen error ligger till grund för den samma. En sådan handling är t. ex. *pro herede gestio*, hvarigenom en *heres* eller *testamentarius* anses samtycka till arfvets öfvertagande, men hvilken gestio, om personen i fråga därvid tror sig endast sköta sina egna affärer, icke är bindande, emedan handlin-

gen i sådant fall ej kan betraktas såsom något uttryck för hennes vilja. Till oäkta villfarelse kan slutligen äfven hänföras den s. k. *error in corpore* eller *in substantia*, d. ä. föremålet för rättsärendet, t. ex. då vid ett aftal hvardera kontrahenten afser ett olika föremål, ty vi hafva icke här en genom tillvaran af error bristfällig vilja, utan bristande öfverens stämmelse i kontrahenternes vilja, man kan ej säga att fördraget genom error gjorts overksamt, utan snarare att intet fördrag skett, intet rättsförhållande uppstått.

För vår behandling återstår således endast det fall, då vid ett i öfrigt giltigt rättsärende den handlande personens vilja varit bestämd af en oriktig förutsättning. Här är icke den för handlingens giltighet erforderliga viljan utesluten, denna finnes tvärt om, och det är endast på dess bevekelsegrund, som error utöfvat inflytande genom den falska förutsättningen.

Förutsättning (causa, stundom äfven *conditio, modus)* är ett outveckladt vilkor. Den person, som under en viss förutsättning företager ett rättsärende, vill nämligen att den rättsliga verkan, som hans handling afser, skall inträda endast så vida vissa förhållanden ega rum, men hon gör likväl icke denna verkan beroende däraf, om de förutsatta förhållandena verkligen existera. Är nu detta icke fallet, utan förutsättningen har visat sig såsom falsk, så är likväl den inträdda rättsliga verkan af handligen i formelt afseende fullkomligt rättfärdigad, ty handlingen var företagen i öfverensstämmelse med det handlande subjektets vilja och endast grunden till denna vilja berodde på en villfarelse. Vi kunna således uppställa den allmänna regeln att en oriktig förutsättning lika litet som bevekelsegrunden i allmänhet förmår utöfva något inflytande på ett rättsärendes begrepp och verkningar eller med afseende å dessa å stad komma någon ändring. Från denna regel gifvas likväl undantag, vid hvilka på grund af den oriktiga förutsättningen handlingens verkningar kunna åter upphäfvas. Som dessa verkningar, då förutsättningen icke inträffade, ej mer motsvara subjektets verkliga vilja, har man nämligen betraktat dem såsom på visst sätt materielt oberättigade och medgifvit det vilseledda sub-

jektet att i några bestämda fall, hvilka kunna betecknas såsom undantag från vår ofvan uppstälda regel, få afböja den skada, dess villfarelse eljes hade ådragit det samma. I alla hithörande fall erfordras dock, för att error skall kunna medföra en sådan verkan, att den icke har sin grund i en sådan vårdslöshet, som med vanlig omsorg hade kunnat undvikas, utan är hvad man kallar *ursäktlig* (error *justus, probabilis.)* I detta afseende uppdrog redan den äldre romerska rätten (den äldsta tillerkände såsom bekant error intet inflytande) en skilnad mellan den error, som angick ett faktiskt förhållande och den, som rörde hvad i ett visst fall vore rättsenligt, samt uppstälde satsen: *error facti non nocet*, *error juris nocet.* Härifrån nödgades man dock göra undantag med afseende å error facti för den händelse att den berott på grof vårdslöshet och beträffande error juris för de fall att den med vanlig omsorg icke kunnat undvikas (t. ex. om det ej varit möjligt att rådfråga någon rättslärd.) Huru vida en error är *justus* eller *injustus*, beror således icke därpå, om den rör ett faktiskt förhållande eller en rättssats, utan därpå, om den, hvilken åberopar error, kan tillvitas vårdslöshet eller icke. Men härvid utöfvar likväl skilnaden mellan error facti och error juris det inflytande, att denne i förra fallet icke behöfver bevisa att hans error varit justus, medan han i det senare har presumtionen om vårdslöshet imot sig och följaktligen måste bevisa att en sådan icke utgjort grunden till hans error. Ett misstag vid subsumtionen af ett faktum under en allmän rättssats, synes vara af blandad natur, men bedömes enligt reglerna för error facti.

Ett uppräknande af de undantagsfall, vid hvilka error i enlighet med ofvan angifna bestämmelser utöfvar inflytande kan icke här komma i fråga: vi skola blott se till, hvilka grundsatser böra tillämpas vid ett af dessa undantag, måhända det vigtigaste, nämligen då solutio indebiti egt rum. En af de märkligaste åsigter i denna fråga går ut därpå att condicto indebiti skulle begrundas alltid då någon fullgjorde prestation, hvartill han trodde sig vara förpligtad, ehuru han icke var det, utan afseende därpå om hans oriktiga förutsättning var föranledd af error facti eller af error juris, med

andra ord att beskaffenheten af error här var likgiltig, och det betalta alltid borde återgå. Denna lära har blifvit framställd af bl. a. Renaud (l. c.), hvilken utvecklar den på ungefär följande sätt. Äfven om man bortser från de händelser, då viljobestämningen och den yttre handlingen genom error skiljas från hvarandra (t. ex. vid error in corpore) och då handlingen följaktligen icke får någon rättslig tillvara alls, samt betraktar endast de fall, då den yttre handlingen verkligen motsvarar viljobestämningen, men viljan med afseende å bevekelsegrunden varit missledd genom error, så är det dock klart att denna error vid solutio indebiti har en helt annan betydelse än i de flesta andra dylika fall. När man i allmänhet talar om en oriktig förutsättning till en handling, menar man därmed error med afseende å en bevekelsegrund, hvilken visserligen i detta fall bestämt viljan till handling, men icke varit af den tvingande beskaffenhet, att handlingen ej för den skuld äfven hade kunnat underlåtas. Vid solutio indebiti därimot gäller villfarelsen icke en sådan vanlig bevekelsegrund, utan en förment rättslig nödvändighet, som med lagbudets tvångsmakt drifver till handlingen. I förra fallet kan man icke påstå att handlingen utan den falska bevekelsegrunden icke hade kommit till stånd, i detta fall måste man därimot antaga att betalningen icke hade skett om den betalande vetat att han ej var skyldig. Handlingen har således icke öfverensstämt med subjektets verkliga vilja, och bör förty icke ega rättslig giltighet.

Om detta resonnemang är riktigt, och för vår del vilja vi ej påstå motsatsen, så är det klart att äfven error juris vid solutio indebiti bör vara tillräcklig för att begrunda en förpligtelse till återbetalning. Men häraf följer blott att så borde vara, nämligen enligt naturlig billighet, och ingalunda att äfven romerska rätten verkligen upptagit dessa, låt vara, sunda grundsatser, hvilket således särskildt måste bevisas. Också bemödar sig Renaud att visa sin läras öfverensstämmelse med de romerska rättskällorna, men utan att, så vidt vi kunnat finna, rätt lyckas, oaktadt han använder ett tolkningssätt på hvars godtycklighet vi icke kunna underlåta att anföra ett exempel. I stadgandet "Cum quis jus ignorans

indebitam pecuniam solverit, cessat repetitio" förklarar han *jus ignorans* betyda: "über die rechtliche Natur seiner Verpflichtung irrend, mit andern Worten, indem er ein naturaliter debitum für ein civiliter debitum hält," hvarvid då naturligtvis återfordran icke kunde ega rum emedan han betalt en naturlig skuld.

I själfva verket synes oss, så vidt vi utan ett själfständigt studium af källorna kunna bedöma saken, att v. Savigny äfven i detta fall klart och riktigt återgifvit den romerska rättens stadganden, och vi ansluta oss förty obetingadt till hans åsigt. Enligt denna är solutio indebiti ett af de undantagsfall, vid hvilka error verkar upplösande på den gjorda handlingens rättsverkningar, och härvid gälla med undantag af bevisningen, hvarom längre fram mera, enahanda bestämningar, som de hvilka vi ofvan anfört såsom gemensamma för alla dessa fall.

För att condictio indebiti skall ega rum fordras således att *den error, som föranledt betalningen, varit ursäktlig (justus)* hvilket vid error facti regelmässigt är fallet, men vid error juris endast undantagsvis eger rum. Om tvekan och tvifvel, hvarunder betalningen skett, gäller det samma som angående villfarelse. Från dessa allmänna regler hade man medgifvit undantag till förmon för vissa människoklasser, hos hvilka man förutsatte mindre vana och insigt i rättsliga angelägenheters handhafvande, än hvad hos öfrige medborgare plägade förekomma. Sådana klasser voro minderårige, kvinnor, obildade (rustici) och soldater. Att i det enskilda angifva, hvari dessa undantag bestodo, blefve dock alltför vidlyftigt.

I det ofvan stående hafva vi behandlat frågan om error hos den betalande, den som gör prestationen. Men för att en condictio indebiti skall kunna uppstå, måste denna error delas äfven af mottagaren, denne måste, med andra ord, vara *in bona fide*. Är han det icke, medför betalningen ingen condictio indebiti utan i stället condictio furtiva.

Med afseende åter å *tredje persons delaktighet i rättsförhållandet* gälla utom allmänna regler och hvad vi redan i fråga om condictio sine causa yttrade (sid. 350) följande särskilda bestämmelser. Har någon i egenskap af förment

arfvinge och för arfvets skuld af kvarlåtenskapen betalt en icke-skuld och arfvet därefter genom klander frånvinnes honom af den rätte arfvingen, så erhåller denne en condictio indebiti för hvad sålunda *per errorem* frångått kvarlåtenskapen. Har åter den förmente arfvingen gjort betalningen med egna medel, så behåller han sin condictio äfven efter frånvinnandet. Har den, som är rätt arfvinge, ur kvarlåtenskapen betalt skulder, hvarmed han trodde denna vara behäftad, samt efteråt gjort sig urarfva, så öfvergår hans condictio på borgenärerne. Är åter betalningen gjord med egna medel så behåller han sin condictio äfven efter urarfvagörelsen. En löftesman, som betalt en icke-skuld, betraktas såsom ställföreträdare, men har å andra sidan äfven själf en condictio indebiti gent imot den förmente borgenären.

Om nu alla ofvan anförda vilkor voro för handen, så kunde det likväl i vissa fall inträffa att condictio indebiti icke var medgifven. Härtill hörde nu i främsta rummet att man icke genom en condictio indebiti kunde återfordra hvad man hade betalt på grund af domstols utslag. Orsaken härtill var den att ett sådant förfarande hade inneburit besvär öfver domstolens utslag med ändamål att få det upphäfdt, ty den äldre romerska rätten hade straffat den, som tappade vid ett sådant besvär, med poena dupli, och alla sådana anspråk, vid hvilka bestridandet medförde detta straff, kunde icke göras gällande genom condictio indebiti Ursprungligen hade nämligen condictio indebiti varit utesluten vid ofvan nämda besvär just på det att den besvärande, då han nu för andra gången dömdes i samma sak, måtte till straff för sin gensträfvighet äfven nödgas å nyo fullgöra domen. Men sedermera började man vid vissa actiones behandla själfva nekandet på samma sätt och dömde svaranden, om han i sådant fall öfverbevisades, in duplum äfven om inga besvär hade blifvit utförda, och för att han icke skulle komma i tillfälle att på något sätt kringgå dessa bestämningar, var det honom vägradt att använda condictio indebiti. Det nu sagda gälde vid actio judicati, depensi, legis Aquiliae, vid det s. k. depositum miserabile, när en testamentarie vägrade att utbetala ett legat för fromma ändamål samt då den, som utfärdat kvittens på mottagna varor, vid deras åter-

fordrande förnekade vare sig underskriften på kvittobrefvet eller själfva mottagandet af varorna.

Beträffande *förpligtelsens innehåll* vid cond. ind. hänvisa vi till hvad i detta afseende blifvit anfördt angående condictio sine causa (sid. 349, 350) samt tillägga endast följande, hufvudsakligen såsom tillämpning af regeln att förpligtelsens omfång måste motsvara beloppet af det oberättigade förvärfvet. Har prestationens föremål bestått af ting *in specie*, så måste de återställas så vida de finnas i behåll (emedan eganderätten till dem öfverlemnats kan naturligtvis vindicatio icke komma i fråga), men äro de redan föryttrade, kan icke fordran gå ut på skadeersättning, utan endast på den fördel gäldenären haft af dem, och hafva de blifvit förstörda utan att han af dem kunnat draga någon nytta, kan intet återfordras. Å andra sidan kan gäldenären fordra ersättning för nödig och nyttig kostnad samt gjorda förbättringar. Med hufvudsaken måste äfven alla dess accessioner återställas. Beträffande åter fungibla saker, så kan ett lika belopp återfordras endast så vida gäldenären ännu eger dem, men i motsatt händelse blott det belopp, hvarmed hans förmögenhet ökats genom deras förtärande, föryttrande eller utgifvande. Har han genom dem förvärfvat något, t. ex. ränta på penningar, måste äfven detta återlemnas. Angår obligationen nyttjanderätt till ting eller personliga tjänsteprestationer, mätes fordrans belopp genom den besparing deras njutande medfört för gäldenären. Om slutligen prestationen bestått uti hvad vi benämt promissio indebiti, går förpligtelsen ut på den ingångna förbindelsens upplösning och återställandet af det förra rättsförhållandet.

Alla dessa bestämmelser upphöra att gälla så snart gäldenären gjort sig skyldig till *mora solvendi*, ty i detta fall måste äfven här tillämpas satsen: *obligatio perpetua fit*, och han måste således gifva ut alt det han hade vunnit när mora inträdde, utan afseende på de förluster han därefter möjligen kunnat lida. Ett annat undantag, som likväl kommer i fråga endast då kroppsliga ting blifvit presterade, består däri att när gäldenären, sedan han erfarit det skulden icke existerade, afsigtligt föryttrar eller förstör de mottagna sakerna,

han skyldig kännes att erlägga full skadeersättning, nämligen för fungibla ting samma belopp (tantumdem) och för andra saker deras fulla intresse för borgenären (id quod interest).

Hvad angår *parternas bevisningsskyldighet*, undergå de vanliga reglerna i detta afseende, såsom snart skall visa sig, vid condictio indebiti ganska vigtiga modifikationer. Enligt dessa borde nämligen käranden (den återfordrande) bevisa att prestationen skett, att han därmed afsett uppfyllandet af en förbindelse, att denna förbindelse icke existerat, samt att hans villfarelse varit ursäktlig. Men om vi först betrakta det fall då svaranden (den som mottagit prestationen) bestrider självfva prestationen, så finna vi att genom detta bestridande den presumtion uppkommer för käranden, att skulden icke existerat, och han behöfver således endast bevisa att han gjort prestationen. Följaktligen måste i sådan händelse svaranden, om han vill undgå att fällas, bevisa antingen att obligationen verkligen egt rum eller ock att käranden betalt hvad han visste sig icke vara skyldig. På grund af samma presumtion behöfver icke häller käranden i detta fall bevisa något angående sin error.

Helt annorlunda gestaltar sig fördelningen af beviset om svaranden medgifver att han mottagit prestationen. Då får käranden imot sig den förmodan att ingen gärna betalar hvad han icke är skyldig och han måste således i främsta rummet bevisa att obligationen icke existerat. På samma grund måste han, i synnerhet om han var känd såsom en omtänksam man och god hushållare, äfven bevisa error, nämligen icke villfarelsen såsom själstillstånd i psykologisk mening, utan dess grund, hvaraf framgår huru vida den varit ursäktlig (justus), en bestämning, hvilken således afviker från den allmänna regeln om bevisningen vid error (sid. 356). De för vissa i rättsärenden mindre bevandrade samhällsklasser i flere afseenden medgifna förmoner medföra i förevarande fall den verkan, att de till sagda klasser (sid. 358) hörande personer icke behöfva bevisa vare sig error eller ens att förpligtelsen ej existerade, utan endast att betalningen egt rum. Den romerske lagstiftaren ansåg nämligen att man icke med afseende å dessa personer kunde förutsätta omtanke och besin-

ning vid betalningar. Om den återfordrande icke hörde till någon af nyss antydda klasser, men ej häller var af rätten särskildt känd såsom omsorgsfull hushållare, berodde det på domarens pröfning huru vida han behöfde bevisa sin error eller icke, och frågan härom afgjordes efter omständigheterna vid det konkreta fallet, hvarvid personens individualitet och den omständigheten om det var error facti eller juris, som åberopades, torde hafva i främsta rummmet tagits i betraktande.

Innan vi lemna läran om bevisningsskyldigheten vid condictio indebiti böra ännu ett par fall beaktas, hvilka följa sina egna regler. Om käraden visserligen erkänner att obligationen existerat, men påstår antingen att han betalt mer än den inneburit, eller att den allaredan varit upphäfd genom en exceptio, så åligger honom i hvartdera fallet hela bevisningen utan att något undantag för en eller annan orsak eger rum. Åberopar käranden såsom grund för sitt påstående icke solutio indebiti utan promissio indebiti, måste tvänne fall särskiljas. Är i aftalet grunden till den förmenta förpligtelsen uttryckligen nämd, måste käranden bevisa att en sådan förpligtelse i sjelfva verket icke existerat, men är detta icke händelsen, åligger det svaranden att bevisa, det sagda förpligtelse verkligen förefunnits. I intetdera fallet behöfver käranden bevisa error.

Endast i förbigående omnämna vi slutligen tvänne fall, vid hvilka romerska rätten medgaf en condictio indebiti under bestämmelser, som betydligt afveko från de vanliga, nämligen spelskulder och olaglig ränta på utlånade kapital. Betalning häraf betraktades nämligen såsom solutio indebiti äfven om den betalande varit medveten om obligationens rättsliga ogiltighet och han erhöll följaktligen en condictio för att återfå det betalta. Då således det vanliga vilkoret att till grund för betalningen måste hafva legat en error justus här icke erfordrades, inskränkte sig också bevisningsskyldigheten till ådagaläggandet *att* och *för hvilket ändamål* betalningen hade skett.

III.

Den redogörelse vi här lemnat öfver romerska rättens principer angående condictio indebiti torde, huru bristfällig

den ock är, likväl visa att denna rätt äfven beträffande före varande fråga utvecklat sina bestämningar med vanlig fullständighet och noggranhet. Vända vi oss nu till vår inhemska rätt finna vi ett nästan motsatt förhållande ega rum, ty våra urkunder ega icke ett enda stadgande, som kunde omedelbart hänföra still det romerska condictio indebiti, och hvad vår vetenskapliga literatur i ämnet innehåller är så godt som intet.

Förestående uttalande om rättsurkundens tystnad i denna fråga har icke skett under förbiseende af ett lagrum, hvilket stundom (t. ex. af *Schrevelius*, Lärobok i civilrätt II, s. 706) åberopats såsom innehållande ett stadgande härom, men vi måste hålla före att det fall, som här förekommer, icke af Romas jurister hänfördes till condictio indebiti. Det af oss åsyftade lagrummet är 4: 8 U. B., som handlar om missräkning. Skälen, hvarför vi icke kunna betrakta rättigheten att återfordra hvad genom missräkning blifvit erlagdt utöfver skuldens verkliga belopp såsom en condictio indebiti, äro följande. Vid missräkning eger ingen villfarelse eller ens något tvifvel rum angående skuldens existens och belopp, men vid condictio indebiti har betalningen just blifvit föranledd af den oriktiga förutsättningen om en skuld, som icke existerar. Därimot ligger vid missräkningen en villfarelse vid själfva utförandet af den yttre handlingen, denna motsvarar icke subjektets vilja och får för den skuld ingen rättslig giltighet, medan åter vid condictio indebiti i detta afseende fullkomlig öfverensstämmelse förefinnes, i ty att den betalande verkligen vill erlägga hvad han tror sig vara skyldig. Men att romarene skulle hafva låtit en condictio indebiti uppstå genom oriktig räkning vid betalningen af en skuld, som både till existens och belopp var otvifvelaktig, detta är redan i sig självt otroligt, emedan det strider mot den romerska rättens sed att strängt åtskilja det som begreppsenligt icke hör till sammans, och dess utom förekommer icke häller den ringaste antydan att så skulle hafva skett hos de förf. i ämnet, till hvilkas arbeten vi haft tillgång. Härmed hafva vi naturligtvis på intet sätt velat säga att ett dylikt genom missräkning erlagdt öfverskott icke enligt romersk rätt hade kunnat återfordras med någon annan actio

än condictio indebiti — tvärt om äro vi öfvertygade om att detta kunde ske, och då grunden till talan här var obehörigt förvärf på en annans bekostnad, är det otvifvelaktigt att den gjordes gällande genom condictio sine causa.

Men om vår rätt således icke innehåller något uttryckligt stadgande, som kan hänföras till det romerska condictio indebiti, vore det dock förhastadt att däraf sluta, det den icke skulle medgifva en motsvarande rättighet att återfordra hvad man betalt under den oriktiga förutsättningen om en existerande förpligtelse därtill, ty äfven om lagen med tystnad förbigår något enskildt fall finnes det dock flere sätt att sluta till dess mening därom. Med afseende å förevarande fråga torde man säkrast komma till kännedom om lagstiftarens åsigter genom att undersöka huru vida någon allmän grundsats, hvaraf condictio indebiti vore en tillämpning, funnit uttryck i våra lagar, ty är detta händelsen, kunna vi deraf sluta att den rättighet, som det romerska condictio indebiti innebar, äfven öfverensstämmer med vår rätt. Att grunda condictio indebiti på en *consensus praesumtus* mellan kontrahenterne, såsom *Nehrman*)* gör det, måste betraktas såsom en konstlad förklaring och gagnar dess utom i detta fall till intet. Utan tvifvel göra vi bäst i att påminna oss huru romerska rätten uppfattade saken. Såsom vi nyss sett hänförde denna condictio indebiti till den allmänna regeln att oberättigadt förvärf på en annans bekostnad måste till den lidande återställas, och från denna regel såsom grund sågo vi härledas en mängd enskilda rättssatser, hvilka fingo uttryck i de af oss till condictio sine causa sammanförda condictiones. Huru förhåller sig nu vår lag med afseende å denna grundsats? Vi våga trygt säga att den på upprepade ställen och på det tydligaste sätt finnes i densamma uttalad. Äfven om vi bortse från allt afsigtligt förvärf af främmande egendom, som städse allvarligt beifras, och endast hålla oss till de fall, som närmast röra oss, nämligen då vinningen icke var afsedd af förvärfvaren, finna vi lätt med hvilken omsorg vår lag söker förbehålla *cuique suum.*

---

*) Inledning till then svenska jurisprudentiam civilem. Lund 1729 sid. 152.

Hvad annat innebär det nämligen när den stadgar att den, som användt kostnad på en annan tillhöriga föremål, skall af egaren därför njuta ersättning (t. ex. 11: 1 J. B., 11: 3, 12: 8 H. B., 48: 3 M. B.)? Vill den icke härigenom förekomma den enes obehöriga riktande på den andres bekostnad? Otvifvelaktigt är det samma princip, som finner uttryck däruti att den låter ett köp återgå, genom hvilket köparen skulle lida en oskyldig förlust (1: 4 H. B.), vidare däruti att den, hvilken något gods genom klander frånvinnes, får söka ersättning af hemulsmannen (t. ex. 11: 1 J. B., 1: 3 H. B.), däri att konkursborgenärer hafva rätt att återvinna hvad gäldenären äfven i god tro till deras förfång föryttrat (konk. st. d. 9 Nov. 1868 § 46), samt slutligen i det ofvan anförda stadgandet angående missräkning (4: 8 U. B.)

Det torde vara öfverflödigt att anföra flere lagrum såsom bevis därpå att vår rätt obetingadt ansluter sig till den princip, som ligger till grund för det romerska condictio indebiti. Likväl kunde, då frågan om error vid detta spelar en så vigtig rol, någon tvekan uppstå däraf att vår lag icke nämner något angående giltigheten eller ogiltigheten af rättsärenden, på hvilkas bevekelsegrunder error utöfvat inflytande. Men granskar man hvad den för öfrigt innehåller angående verkan af error i särskilda fall, t. ex. då denna rör föremålet för ett aftal (1: 4 H. B.), eller de därvid förekommande personerna (4: 6 och 13: 8 G. B.) finner man ej att denna i allmänhet af vår rätt skulle tilläggas mindre betydelse än af den romerska, utan att just det motsatta förhållandet eger rum. Då lagen dess utom tillåter den, som genom error vid själfva prestationen kommit att erlägga mer än han bort (4: 8 U. B.), att återfå öfverskottet, kan man icke gärna antaga att dess mening vore att vägra samma rätt för den, hvilken betalt en icke-skuld, emedan han trodde sig vara skyldig.

En omständighet, som ännu tyckes kunna väcka betänkligheter, är att vid ett af de fall, då romerska rätten använde condictio indebiti, nämligen när olaglig ränta blifvit uppburen, vår lag frånkänner den därigenom lidande rättighet att återfordra hvad han erlagt utöfver laga ränta och endast för-

klarar hela räntan förbruten (näml. till de fattige, 9: 6 H. B.). Men oafsedt de inskränkningar stadgandet undergår och hvarom mer framdeles (sid. 369, 370) behöfver det ingalunda leda till den slutsats att vår lag aldrig tilläte återfordran i samma mening som condictio indebiti innebar, utan torde kunna förklaras genom den olika uppfattningen af ämnet hos oss och romarene. Det ser nämligen ut såsom hade desse låtit leda sig af hänsyn till gäldenären, som ofta af nöden kunde tvingas att förskrifva en högre ränta än den lagliga, medan vår lag åter synes hafva ansett gäldenären bunden af en naturlig obligation samt i alla fall hafva att skylla endast sig själf, emedan han på sätt och vis varit delaktig i en lagöfverträdelse. Denna afvikelse från de romerska bestämningarna angående condictio indebiti kan därför såmycket mindre utgöra något bevis mot vår åsigt om möjligheten af en dylik rättighet enligt finsk lag, som just detta enstaka fall, jämte ett annat, bildade bjärt framstickande undantag från den romerska rättens *allmänna* regler angående condictio indebiti, med hvilka vår lags stadganden i denna punkt hafva större öfverensstämmelse än dess egna.

På grund af hvad nu blifvit anfördt våga vi således påstå att en sådan återsökningsrätt, som condictio indebiti innebar, icke strider mot vår inhemska rätts grundsatser samt att förty möjligheten af dess tillämpning hos oss icke är utesluten. Erkännes detta, återstår oss att undersöka i hvilka fall och under hvilka vilkor denna tillämpning kan ega rum. De bestämningar, som Schrevelius i detta afseende uppställer (a. a. II § 355), synas oss nog godtyckliga. Detta gäller särskildt hans påstående att en sådan återsökningsrätt icke borde ega rum "när mottagaren haft giltiga skäl att anse den erlagda betalningen såsom ett erkännande af en verklig skuld." Hvarken enligt allmänna billighetsgrundsatser eller enligt vår lags principer kan nämligen denna omständighet utöfva det inflytande, att icke mottagaren skulle hafva gjort ett oberättigadt förvärf på den betalandes bekostnad och för den skuld vore skyldig att godtgöra denne. Visserligen kan det stundom, såsom Schrevelius visar, vara tungt för den, som i god tro vunnit en fördel på en annans bekostnad, att, sedan

rätta förhållandet uppdagats, återställa den gjorda vinsten, men, såsom vi sett, gör vår lag denna uppfattning i så många andra fall gällande, att man i detta oaktadt lagens tystnad icke gärna torde kunna tillämpa andra åsigter. De öfriga fall, som af denne förf. uppräknas och vid hvilka han vill tillämpa condictio indebiti, äro dels sådana att de icke höra hit utan till frågan om missräkning, dels kunna de endast anses utgöra enstaka exempel, icke, såsom förf. synes anse, en förteckning på hithörande fall.

Den säkraste väg för att i denna fråga komma till målet är enligt vår tanke att, granskande den romerska rättens grundsatser i ämnet, från dessa bortskilja det som är af specifikt romersk natur, men bibehålla hvad däraf kan vara af en allmänt rättslig beskaffenhet samt tillämpa detta i öfverensstämmelse med hvad vanlig billighet och inhemska rättsprinciper kräfva. Ett sådant förfarande kan icke häller stämplas såsom ett otillbörligt begagnande af främmande lag (arg. 24: 3 R. B.), ty det blir då icke romerska utan allmänna rättsprinciper, som komma till användning, och det icke i strid mot utan i enlighet med vår lags grundsatser. Ett fullständigt upptagande af alla hithörande omständigheter skulle imellertid för mycket öka omfånget af denna uppsats och det följande kan därför endast betraktas såsom exempel på hvilket förfarande vi anse vara det riktiga.

Med afseende å den förmenta förpligtelse, som legat till grund för prestationen, påminna vi oss romerska rättens stadgande att den icke får hafva existerat ens *naturaliter*. Om vi nu granska hvad vår rätt i ämnet innehåller (K. F. om preskription etc. d. 9 Nov. 1868), finna vi (arg. § 5 & 6) att den lika litet som den romerska tillåter återsökning af en till följd af okunnighet om preskriptionstidens utlöpande betalad naturlig skuld. Men vår lag begränsar området för condictio indebiti med afseende å prestationer, som få återsökas, ännu mer än den romerska. Vi hafva redan anfört ett fall, därvid återsökning väl hos romarene var tillåten, men icke är det hos oss, nämligen vid ocker, en annan dylik afvikelse från romerska bestämningar hafva vi däri att godvilligt erlagda spelskulder hos oss icke kunna återsökas, oaktadt ingen

laglig förpligtelse till deras betalande häller finnes. Orsaken kan i detta fall icke vara att lagen skulle hafva ansett den i spelet förlorande genom en naturlig obligation förbunden till betalning, utan han har tydligen icke velat befatta sig med hela affären enligt regeln: *in pari turpitudine melior est conditio possidentis.* Att å andra sidan de romerska undantagen för sådana actiones, vid hvilka *lis infitiando crescit in duplum,* icke ega någon tillämplighet hos oss behöfver knapt nämnas, då ett dylikt processuelt straff öfver hufvud icke vid vår rättegång förekommer. Området för vår condictio indebiti (sit venia verbo!) utvidgas således med hithörande fall, nämligen så vida de för öfrigt under våra förhållande återkomma och låta hänföra sig hit.

Naturligtvis måste prestationen hafva skett i afsigt att därmed fullgöra en förpligtelse, ty är detta icke fallet föreligger hos oss liksom hos romarene icke solutio indebiti utan gåfva.

Beträffande sedan den error, som föranledt prestationen, kan det med skäl i fråga sättas huruvida den romerska rättens grundsatser äfven här kunna tillämpas. Af vissa stadganden i vår lag, t. ex. då den om ett lagligen afslutadt köp säger att "thet skall stånda och ej återgånga" (1: 2 H. B.) samt därefter uppräknar de undantag när det på grund af error fick brytas, kunde det visserligen synas öfverens stämmande med vår rätts grundsatser att fordra det villfarelsen varit ursäktlig. Men just vid dessa undantag förekomma redan ganska märkliga afvikelser från de romerska principerna. Enligt dessa fick köparen, om han tillhandlat sig en vara, som var behäftad med uppenbara fel, skylla sig själf och till straff för sin vårdslöshet åtnöjas vid att köpet stod fast, medan därimot vår rätt (1: 4 H. B.) tillåter en sådan köpare att bryta aftalet och undfå skadeersättning. Likaledes berättigar vår lag en köpare, hvilken det köpta genom klander frånvinnes, att af sin hemulsman fordra skadeersättning utan afseende därpå om bristerna i dennes rätt att öfver godset förfoga kunnat och bort vara honom bekanta eller icke (1: 3 H. B., 49: 1 och 3 M. B. samt 11: 1 J. B.). Dessa lagrum beröra väl icke samma fall som det romerska condictio indebiti,

men vi tveka ej att äfven till detta utsträcka samma betraktelsesätt i det vi påstå, att den finska rätten tillåter den genom solutio indebiti förlorande att återfordra det erlagda äfven om hans villfarelse icke varit hvad romarene kallade *justus*, samt att regeln *error juris nocet* således hos oss eger ingen tillämpning i före varande fall.

Till stöd för dessa satser torde det, utom hvad redan blifvit anfördt, vara nog att påminna om huruledes vår rätt i följd af sin olika uppkomst och skiljaktigheten i folklynnet helt och hållet saknar den strängt formella karaktär, som utmärkte den romerska, samt i allmänhet endast fäster afseende vid det materielt rätta. Af denna omständighet, hvilken torde kunna betraktas såsom ett allmänt erkändt faktum, hvarpå det är onödigt att anföra exempel eller bevis, följer att, såsom vi äfven hafva sett, error i vår rätt utöfvar ett vida större inflytande på beståndet af rättsförhållanden än hvad händelsen var i den romerska. I motsats mot dennas principer måste följaktligen i före varande fall error juris så mycket hällre tilläggas lika betydelse med error facti, som i följd af den större offentlighet och det allmännare deltagande, hvilka hos romarne kommo rättsskipningen till del, samt af det olika sätt, hvarpå den sköttes hos dem och nu handhafves, en så allmän rättskännedom icke kan förutsättas i våra moderna samhällen, som den hvilken rådde i det romerska.

Imot nyss gjorda påståenden kunde måhända åberopas 9: 6 H. B., enligt hvilket lagrum error juris icke tillerkännes något inflytande alls. Men såsom redan antyddes (sid. 366) tro vi icke att lagstiftaren för den skuld frånkänt gäldenären återfordringsrätt att han skulle hafva hållit hans villfarelse, såsom en error juris, för oursäktlig, utan att det skett emedan han ansett äfven gäldenären delaktig i öfverträdelsen af förbudet mot ocker.

För öfrigt, och här hafva vi ett exempel på tillämpningen af det romerska condictio indebiti hos oss, äro vi böjde att tolka i fråga varande § sålunda, att räntan endast i det fall förbrytes till de fattige, att den är bestämd i penningar, men därimot, om den utgått i andra prestationer till högre belopp

än 6 procent, och gäldenären vid dess utfästande varit okunnig om förbindelsens olaglighet, kan af honom med framgång återsökas. En dylik uppfattning har äfven vid finsk domstol gjort sig gällande i några fall, som kommit till vår kännedom. Vid dessa hade förskrifningen utom den lagliga räntan i penningar medgifvit rättighet för borgenären att till ett visst omfång begagna gäldenärens mark till odling af säd. När borgenären sedan vid häradsrätten sökte ut det försträkta kapitalet, afdrog domstolen därifrån värdet af den vinst han haft af sädesodlingen, så att gäldenären på detta sätt verkligen återfick hvad han af okunnighet erlagt utöfver laga ränta. Huruvida något sådant utslag blifvit underkastadt högre rätts pröfning, är oss icke med visshet bekant.

För att slutligen komma till frågan om bevisninsskyldigheten, så kunna vi härvid icke godkänna Schrevelii förfarande att tillämpa romerska bestämningar, ty då vår lag i detta afseende uttryckligt faststält vissa grundsatser (17: 33 R. B.) få vi icke i detta fall godtyckligt afvika från dem och tillämpa andra. Käranden bör således enligt vår tanke bevisa att han gjort prestationen samt att han icke varit därtill förpligtad. Då det, såsom ofvan visats, icke erfordras att villfarelsen varit ursäktlig, behöfver i detta afseende intet annat utrönas, än huru vida villfarelse verkligen egt rum eller icke, d. v. s. om prestationen skett i afsigt att därmed uppfylla en förpligtelse eller för att göra en gåfva. Härvid är imellertid presumtionen imot gåfva, hvaraf följer att käranden ej behöfver bevisa sina afsigter, utan det tillhör svaranden, så vida han vill behålla sitt fång, att exceptionsvis styrka det *animus donandi* hos käranden egt rum.

Ofvan stående skizzerade undersökning gör icke några anspråk på att fullständigt hafva uttömt sitt ämne. Må hända kan den dock erbjuda exempel på huru man har att gå till väga i sådana fall, om hvilka rättsurkunden i akt tager tystnad. Härvid gäller det att uppsöka lagens mening genom att härleda fallet från någon gemensam grund, hvilken gifvit upphof åt andra i urkunden uttrykta rättssatser. Vid detta arbete hafva vi alltid och äfven då, när resultatet visar betydande divergenser mellan vår rätt och romarnes, den bästa

möjliga ledning af romerska rättens med logisk skärpa och konsekvens utvecklade samt systematiskt ordnade och genomarbetade grundsatser, hvilka genom sin allmänt mänskliga natur hafva en betydelse för alla tider och alla folk.

R. A. Wrede.

Till före stående uppsats hafva vi utom *Ortolans* och *Puchtas* framställningar af romerska rätten begagnat hufvudsakligen följande literatur: *Windscheid,* Das Pandektenrecht, *Sintenis,* Das praktische gemeine Civilrecht, *v. Savigny,* System des heutigen römischen Rechts, B. III, Beilage VIII, Irrthum und Unwissenheit, B. V., Beilage XIV, Die Condictionen, samt i *Archiv für die civilistische Praxis* en redan citerad artikel af *Renaud* och en af *Reinhard:* Zur Lehre von Condictio sine causa.

Rättsfall.

22.

Ordförande i kommunalstämma tilltalad för lagstridigt förfarande och våld vid ledning af förhandlingarna. — Enligt hvilket lagrum skall ansvar för sådan förseelse ådömas? — Förseelsen, för så vidt den kan anses hafva härrört af okunnighet, af beskaffenhet att ådraga den skyldige ansvar, eller icke?

På anmodan af Guvernören i Kuopio län tilltalade Kronolänsmannen Otto Lundson vid Häradsrätten i Leppävirta sockens tingslag Landthandlanden Petter Kansanen för särskilda af honom, vid en den 4 September 1875 i nämnde socken hållen kommunalstämma i egenskap af ordförande i stämman vid ledningen af dess förhandlingar begångna olagligheter, om hvilka ett af Lundson inlemnadt, af Direktor cantus A. E. Lundson, Kapellanssubstituten G. Durchman samt Bönderne Jakob Hämäläinen och Karl Rissanen undertecknadt skriftligt på finska språket affattadt vittnesbevis innehåller: Sedan vid val af ordförande i stämman för nästföljande tre år Handlanden Petter Kansanen återvalts men afsagt sig uppdraget och annan i hans ställe utsetts, framstälde ordföranden Kansanen frågan hvem som skulle väljas till ordförande i kommunalnämnden, hvartill svarades att Bonden Anders Filpponen, som förut innehaft befattningen, borde dertill utses; men då denne förklarade sig icke vilja emottaga densamma såframt arvodet icke ökades, föreslogs, efter en stunds öfverläggning, en löneförhöjning af 100 mark, hvarmed Filpponen förklarade sig belåten. Härtill anmärktes att, emedan i kungörelsen om stämman ej tillkännagifvits, det fråga om sådan löneförhöjning skulle der företagas, och Filpponen vägrat att annars befattningen sig åtaga samt han

icke kunde dertill tvingas, hans väljande nu ej heller kunde komma i fråga, hvaremot Häradsskrifvaren Lindeblom, som anmältes hafva förklarat sig villig att mot det förra arvodet, 800 mark för året, befattningen emottaga, till ordförande i kommunalnämnden föreslogs. Härom förenade sig en del, hvaremot andra yrkade Filpponens väljande med 100 marks tillökning i arvodet. Då ordföranden emellertid förfäktade Filpponens väljande på af denne bestämda vilkor, yrkades, under anmärkning mot hans olagliga egenmäktighet, på omröstning; och uppstäldes härvid till omröstningsproposition Filpponens väljande med 100 marks lönetillskott och såsom motproposition Häradsskrifvaren Lindebloms väljande utan förändring i lönevilkoren. I anledning häraf uppropades de röstegande i ordning från röstlängden och upptogos rösterna i skild förteckning, hvarvid inträffade: 1:o att Bonden Johan Itkonen inlemnade en af Handlanden Henrik Kansanen utfärdad fullmakt, som ej upptog namnet på den, åt hvilken densamma var gifven, ej heller hvem, som skulle väljas. Då ordföranden erfor att Itkonen skulle välja Filpponen, förklarade han, utan afseende å deremot gjorda anmärkningar, Itkonen berättigad att taga del i valet, hvilket ock skedde; 2:o att, då Bonden Jakob Hämäläinen företedde en dylik fullmakt af Bonden Karl Tiili och förmälte sig vilja välja på Lindeblom, ordföranden vägrade honom rätt att deltaga i valet och återstälde fullmakten; och 3:o att Bonden Wilhelm Räisänen ingaf en af Kyrkovärden Elias Rothberg utfärdad fullmakt, hvari denne, så väl å egna vägnar som för de Finlands Hypoteksförening tillhöriga hemmanen i Leppävirta, befullmäktigar Räisänen att välja Filpponen; och ehuru härtill anmärktes att Rothberg, om han ock hade tillsyn öfver föreningens hemman (i finskan: vore "Pankki pehtuori"), icke egde rätt att föra Hypoteksföreningens talan vid detta tillfälle, i synnerhet som hemmanen vore öfverlemnade åt landbönder och arrendatorer, tillät ordföranden Räisänen dock rösta å Filpponen. Sedan röstlängden sålunda blifvit genomgången och fråga framstälts huruvida röstande ännu funnes, räknades rösterna och Häradsskrifvaren Lindeblom befanns vara utsedd med 1060 röster mot 760, som tillfallit Filpponen. Slutligen yrkades på utslag i saken,

hvartill ordföranden Petter Kansanen, utan att fästa afseende vid pluralitetens protest, förklarade, att emedan flere af de närvarande, som skulle önskat rösta på sina föräldrars eller skyldemäns vägnar, icke vetat att fullmakter vore nödiga, enär i kungörelsen om denna stämma intet tillkännagifvits om att sådana erfordrades, nytt val komme att förrättas den 2 förstkommande Oktober. Emedan det äfven blifvit kungjordt, att vid denna stämma skulle utses en förvaltare af kommunens kassa, erinrades derom, men ordföranden svarade, att äfven detta val skulle uppskjutas till förenämnda dag. Ett sådant förfarande å ordförandens sida anmärktes väl vara olagligt och stridande mot all god ordning, men ordföranden svarade blott: klagen ty jag har makten (valittakaat, sillä minulla on valta.)

Det justerade protokollet åter, såvidt det angår denna sak, lyder i öfversättning: »Vid företagandet af val af ordförande i nämnden yppade sig två skilda partier, och då omröstning försöktes, valdes dertill med 1060 röster Häradsskrifvaren E. Lindeblom, ehuru annat medgifvande till befattningens emottagande ej fanns än en yttre sägen att han dertill skulle bifalla, och med 760 röster samt 100 marks lönetillökning förre ordföranden Bonden Anders Filpponen; men emedan de, som röstade på den sistnämnde (viime mainittua huutajat) nemligen de till allmogeklassen hörande (talonpoikanen kansa) ej hade kommit att tänka på att förse sig med fullmakter af sina redan skrala föräldrar, enär de nemligen trodde sig, på sätt vid utförandet af mål vid häradsrätten härstädes öfligt varit, kunna utan fullmakter, såsom t. ex. söner för föräldrar, rösta, hvilket dock härvid icke kunde godkännas, hvadan en stor del af kommunens medlemmar i följd af ovetenhet kom att sakna rätt att rösta, och då vid stämmans utlysande icke tillkännagifvits att en hvar, son eller annan skyldeman, bör, för att kunna tillåtas rösta för annan, vara försedd med vederbörande röstberättigades lagligen för namngifven upprättade fullmakt (laillisesti nimen omaisellen tehdyllä valtakirjalla), och då alltför stort skrål (liikanainen rähinä) härvid uppstod, hvilket hindrade upptecknandet af senare anlände kommunalmedlemmars röster,

hvarföre ett stort antal till bondeståndet hörande personer (talonpoikanen kansa), såsom till förekommande af misstag, yrkade på stämmans uppskjutande till annan tid, hvilket stämmans ordförande jemväl ansåg nödigt och förklarade nytt val komma att ske den 2 nästkommande Oktober, då äfven kassaförvaltare skulle utses, hvilket härvid blef ogjordt, hvarförinnan stämman skulle i behörig ordning i kyrkorna kungöras. — Att justera detta protokoll utsågos - - - - - - - -

På kommunalstämmans vägnar

Petter Kansanen

Skrifvet af A. Filpponen."

Petter Kansanen förklarade, att icke han, utan Direktor Lundson föreslagit lönetillökning åt Anders Filpponen och omröstning angående Häradsskrifvaren Lindebloms väljande med nyssnämnda förslag såsom kontraproposition, hvilket förslag, såsom utgånget från de väljande sjelfve, Kansanen icke ansett sig böra, oaktadt anmärkning af vice Häradshöfdingen Enwald, förhindra. Hvad anmärkningarna angående de af särskilda personer upptedda fullmakterna beträffar, så hade han tillåtit Rothbergs och Henrik Kansanens befullmäktigade rösta, den förre med stöd af § 10 i kommunalförfattningen samt emedan Rothberg vore Direktionens för Hypoteksföreningen befullmäktigade ombud i Leppävirta och Suonenjoki, och Henrik Kansanens ombud emedan Henrik K. sjelf några dagar tidigare för Petter Kansanen förklarat sig vilja rösta på Anders Filpponen och Petter K. således sjelf kände att ombudet röstade i enlighet med sin hufvudmans önskan, hvaremot han ej egde någon sådan kännedom angående Jakob Hämäläinen. I öfrigt hade vid röstuppropet, dels i följd af förbiseende utaf Direktor Lundson, hvilken antecknat rösterna, dels emedan flere röstande kommit till stämman först efter det upprop af deras namn redan skett, åtskilliga röstande icke kommit i tillfälle att afgifva sina röster, i anseende hvartill på senare anländes begäran löfte gifvits om ytterligare ett upprop, sedan röstlängden först för undvikande af oreda blifvit i ordning till slut genomgången. Men då oväsen och sorl i rummet till den grad tilltagit, att det andra uppropet ej kunnat ske,

skred Petter Kansanen till hopräknandet af de sålunda under första uppropet afgifna rösterna samt tillkännagaf derefter resultatet, ehuru han sedermera, af dessa och de i protokollet antecknade skäl samt då oväsendet ej kunde stäfjas, på grund af 21 och 22 §§ i kommunalförfattningen såg sig tvungen att utsätta nytt val till den 2 Oktober. På dessa grunder ansåg P. Kansanen sig icke hafva handlat olagligt, och trodde han sig dessutom uti 13, 42 och 43 §§ af kommunalförfattningen, som enligt K:s förmenande innebure att tjensteman ej kunde utan eget begifvande väljas till ifrågavarande befattningar, ega stöd för sitt förfarande. Yttrandet att han hade makten hade han ej fält; endast det han sagt att de missnöjde egde rätt (valta) att besvära sig.

Såsom vittnen hördes:

Förbemälde *Jakob Hämäläinen*, hvilken förklarade det af honom underskrifna, ofvan refererade beviset till alla delar vara med verkliga förloppet öfverensstämmande och tillade, att vid granskning af fullmakter deras giltighet högljudt förordats men att sorlet upphört före summeringen af rösterna och att derförinnan frågats huruvida någon ytterligare ville rösta utan att någon velat deraf begagna sig, men att deremot, efter det omröstningens resultat tillkännagifvits, ett skamligt oväsende (hävitön rähäkkä) uppstått, hvarunder Petter Kansanen, med anledning af anmärkningar om det obehöriga i att utsätta nytt val af ordf. och att uppskjuta med andra till denna stämma utlysta val, yttrat: "minulla on valta, ja kokous on jatkettu toiseen päivään, vaikka Kuvernööri kaulan pois leikkaisi"; och

Karl Rissanen, som uppgaf, att han underskrifvit ofvannämnda bevis sedan detsamma blifvit noggrant genomläst; och ansåg han detsamma sanningsenligt upptaga hvad vid stämman förelupit, ehuru han ej numera till alla delar närmare erinrade sig förloppet. Redan under uppropet af de röstande hade högljudda och häftiga påståenden gjorts, men verkligt oväsende hade uppstått först sedan summeringen slutförts och resultatet tillkännagifvits.

Bonden *Josef Räisänen* vittnade att, sedan Direktor Lundson underlåtit att upptaga sådana röstande, som ej haft

fasta å sina lägenheter, äfvensom dem hvilka utan fullmakt velat rösta för andre, sorl och larm uppstått med den påföljd, att flere röstande, ehuru de anmälte sig, icke blifvit antecknade såsom deltagande i valet, hvilket förhållande inträffat bl. a. med Skomakaren Efraim Pelkonen, som först vägrats att rösta för ett hemman, hvilket han nyligen köpt, och derefter icke antecknats ens för de skattören honom i egenskap af socknehandtverkare varit påförda. Vittnet kände icke att någon röstande skulle anmält sig efter det summeringen påbörjat men väl att sorlet och larmet, hvilket ordföranden åtminstone två gånger sökt stäfja, uppstått redan under uppropet, ehuru vittnet ej bestämdt ville påstå att det omöjliggjort valets förrättande och det verkligen ökats efter hopsummeringen af rösterna, äfvensom att flertalet påyrkat nytt val.

Bonden *Johan Itkonen:* vid antecknandet af rösterna hade Direktorn Lundson, ehuru Bonden Johan Laitinen röstat på Anders Filpponen för tre honom tillhöriga lägenheter, uteglömt rösterna för en bland dessa. Vid valet hade Petter Kansanen yttrat "om I landtmän (maamiehet) viljen, så utlyses ny stämma", hvilket med bifall åhörts och af Kansanen förklarats komma att ske. Under rösternas afgifvande hade flere medlemmar af kommunen kommit senare tillstädes och velat rösta efter det deras namn redan förut varit uppropade, samt ordf. och Direktorn Lundson förklarat att röstlängden komme att för desses skull ytterligare en gång genomgås. Sådant hade likväl ej skett, enligt hvad vittnet trodde sig kunna antaga, till följd af det starka sorlet som skulle hindrat sådant. Då Direktor Lundson och någon annan herreman efter summeringen yrkat tillkännagifvandet af valresultatet, hade ordf. förklarat nytt val komma att förrättas samt, i anledning af herremännens protester, tillagt att det vore oåterkalleligt "om Guvernören ock skulle bryta halsen af honom" men att besvär dock kunde anföras. Vid det Henrik Kansanen befullmäktigat vittnet att för honom vid stämman rösta, hade han anmodat vittnet att välja Filpponen.

Petter K. förklarade att de senare tillkomna af den anledning icke ånyo uppropats, att de röstande ej velat deraf begagna sig, utan yrkat på nytt val.

Bonden *Henrik Savolainen:* vid tillfället i fråga hade oordningen, som tilltagit efter det rösterna sammanräknats, nått den höjd, som vid åtskilliga andra dylika förrättningar, hvilka man för bullrets skull nödgats upplösa.

Bonden *Johan Laitinen:* vid valet hade många afgifna röster, deribland äfven vittnets, i följd af larmet ej blifvit upptecknade. Dock hade vittnet icke brytt sig om att senare ånyo anmäla sig.

Sedan Guvernören i Kuopio län emellertid i anledning af anförda klagomål meddelat förbud tills vidare mot företagande af nytt val, förklarade *Häradsrätten* medels utslag den 10 Oktober 1876 Johan Petter Kansanen vara lagligen förvunnen att hafva vid kommunalstämman i Leppävirta socken den 4 September 1875, i egenskap af ordförande i stämman, icke allenast till öfverläggning föredragit en fråga rörande tillökning i aflöningen för Anders Filpponen, i händelse han blefve till ordförande i kommunalnämnden utsedd, oaktadt denna fråga icke blifvit i kungörelsen om stämman upptagen, hvilket förfarande Häradsrätten ansåg så mycket mera böra Petter Kansanen såsom fel tillräknas, som han, ehuru af kommunalmedlemmar uppmärksamgjord på det lagstridiga deri, likväl ej afhållit sig derifrån, utan ock sökt leda valet af omförmälde ordförande till förmon för Anders Filpponen, ity att Petter Kansanen dels medgifvit rösträtt på grund af obehöriga fullmakter, då rösterna afgifvits för Filpponen, dels i motsatt fall tillbakavisat lika beskaffade fullmakter, äfvensom slutligen, efter det berörda ordförandeval försiggått och hopsummering af de afgifna rösterna verkstälts, hvarvid erfarits att de flesta rösterna tillfallit annan person än Filpponen, godtyckligen utsatt nytt val; i anseende hvartill Häradsrätten, med tillämpning af 12 § 1 kap. R. B., dömde Petter Kansanen att, för sådan under utöfningen af hans befattning såsom ordförande i kommunalstämman ådagalagd uppenbar väld, böta 100 daler med 192 mark till utsatt fördelning.

Kansanen besvärade sig i Wiborgs Hofrätt. Han ville ej bestrida att misstag kunde hafva begåtts vid emottagandet af fullmakter, men väl att de skett med vett och vilja.

Om hans förfarande varit lagstridigt, så hade detta sin tillräckliga förklaring i det oerhörda oväsende, som gjort det för honom svårt att finna det rätta; och då det ej kunde fordras att en obildad kommunalordförande, den der vore tvungen att befattningen emottaga om han kände sig densamma vuxen eller ej, borde vara lika hemma i lag och författningar, som en examinerad domare, trodde Kansanen, att de misstag som tilläfventys vore af honom begångna, icke voro af den beskaffenhet att ansvar å dem följa borde. — Kronolänsmannen Lundson, som ock besvärade sig, yrkade deremot att Kansanen måtte med stöd af 12 § 1 kap. R. B. förklaras för framtiden icke valbar till befattningar af i fråga varande beskaffenhet.

Wiborgs Hofrätt utlät sig genom utslag den 23 Juli 1877; och jemte det åtalet att Petter Kansanen skulle, i egenskap af ordförande i ofvansagda kommunalstämma, sökt leda valet af ordförande i kommunalnämnden till förmon för Anders Filpponen såsom ostyrkt förkastades, fann Hofrätten det väl vara ådagalagdt, att Petter Kansanen i sin nämnda egenskap vid berörda stämma icke allenast, ehuru frågan om tillskott i aflöningen för ordföranden i kommunalnämnden ej blifvit i kungörelsen om stämman upptagen, likväl obehörigen till öfverläggning föredragit samma fråga, utan ock, efter det val af nästnämnde ordförande vidtagits och hopsummering af de dervid afgifna rösterna verkstälts, godtyckligt utsatt nytt val; men emedan Petter Kansanen kunnat, på sätt han jemväl föreburit, i anledning deraf att frågan om val af ordförande i kommunalnämnden bort vid kommunalstämman förekomma, anse att den ordförandebefattningen åtföljande löneförmonen skulle i sammanhang med sysslans besättande bestämmas, ty och då af handlingarna i saken framginge, att under valet af ordförande i kommunalnämnden ett sådant oväsen uppstått, att detsamma hindrat förrättningens fortsättande, samt äfven förmått, på sätt Petter Kansanen till sin undskyllan framhållit, förvirra hans omdöme vid valets förrättande, ansåg Hofrätten Petter Kansanens förfarande icke vara ansvar underkastadt samt pröfvade förty rättvist, med

ändring af Häradsrättens utslag, befria Kansanen från de honom i saken ådömda böter.

Detta utslag uttryckte Presidenten *Snellmans* samt Assessorerne *Hisingers, Löfgrens* och *Ottelins* åsigt i saken.

Hofrättsrådet *Hornborg*, som var ense med öfrige ledamöter rörande angifvelsen att Petter Kansanen skulle sökt leda valet af ordf. i kommunalnämnden till förmon för Anders Filpponen, fann den af bemälde ledamöter Petter Kansanen tillräknade brottslighet stanna honom till last men ansåg härför någon ansvarspåföljd, enär Petter Kansanen redan blifvit skild från ordförandebefattningen i kommunalstämman, ej kunna ega rum.

Öfver Hofrättens utslag anförde Kronolänsmannen Lundson underd. besvär; derå målet afgjordes i *Senatens Justitie departement* den 19 December 1878.

Dervid fann Senaten (Senatorerne, Viceordföranden *Palmén, Dahl, Wasastjerna, Brunou, Lönnblad, Gejtel, von Hellens* och *Forsman)* Petter Kansanen stanna till last hvad Häradsrätten i ofvanstående måtto tillräknat honom såsom olagligheter vid utöfningen af ordförandebefattningen i kommunalstämman den 4 September 1875 samt pröfvade förty rättvist upphäfva Hofrättens öfverklagade utslag och, med tillämpning af 2 och 3 §§ 18 kap. R. B., döma Petter Kansanen att böta 50 daler med 96 mark, till utsatt fördelning, eller vid bristande tillgång hållas sexton dagar i fängelse vid vatten och bröd.

Senatorn *Ehrström* fann väl utredt vara att Petter Kansanen vid berörda kommunalstämma, i egenskap af ordförande i stämman, icke allenast till öfverläggning föredragit frågan om fastställande af högre aflöning för ordföranden i kommunalnämnden, utan ock, sedan det till omförmälda kommunalstämma utlysta valet af ordförande i kommunalnämnden redan försiggått, utsatt termin till förrättande af nytt enahanda val; dock som berörda åtgärder, enligt lag, kunnat i besvärsväg hos Guvernören öfverklagas samt å Petter Kansanen, i hans egenskap af ordförande i kommunalstämman, enligt Senatorns tanke icke finge ställas lika höga anspråk, som på tjenstemän, ansåg Senatorn skäl icke vara förebragta

till ändring i det slut, hvari Hofrätten i nämnde delar i saken stannat och vid hvilket Senatorn förty lät förblifva; hvaremot och då jemväl ådagalagdt vore att Kansanen vid merberörda tillfälle obehörigen sökt leda valet af ordförande i kommunalnämnden till förmon för Anders Filpponen, Senatorn pröfvade rättvist upphäfva Hofrättens härom meddelade yttrande och, med tillämpning af 2 § 18 kap H. B., jemförd med 14 § 15 kap. R. B., döma Kansanen att böta tjugu daler med 38 mark 40 p:i till utsatt fördelning eller vid bristande betalningstillgång hållas åtta dagar i fängelse vid vatten och bröd.

23.

Kan gäldenär lagligen, emot enskild borgenärs gensaga, väljas till syssloman i sin egen konkurs?

Å inställelsedagen i Kommerserådet K. E. Åbergs vid Rådstufvurätten i Borgå anhängiga konkurs anmältes af de tillstädeskomne borgenärerne, att de till sysslomän i konkursen utsett Handlandene Vicekonsuln C. M. Lindroth och J. Askolin samt gäldenären, Kommerserådet Åberg, den sistnämnde likväl först efter omröstning, hvarvid borgenärer, hvilkas fordringar sammanräknade uppgått till 1,485,868 mk förenat sig om Åbergs val, men andre fordringsegare, hvilkas fordringar utgjort ett belopp af 1,113,376 mk, motsatt sig detsamma. Med anledning häraf yrkade Jurisdoktorn Lavonius, som vid valet röstat med minoriteten, att detsamma, såvidt det rörde gäldenären sjelf, måtte såsom olagligt underkännas.

Rådstufvurätten utlät sig den 28 Augusti 1878 att som de borgenärer, hvilkas fordringar sammanräknadt utgjorde största beloppet, äskat Kommerserådet Åbergs förordnande till syssloman, samt konkursstadgan medgåfve borgenärerne rätt att till denna befattning välja den person, till hvilken de hade förtroende, alltså fann Rådstufvurätten godt utse och förordna Kommerserådet Åberg att jemte Handlandene, Vicekonsuln K. M. Lindroth och J. Askolin, i egenskap af sysslomän Åbergs konkursbo omhändertaga och vårda.

Jurisdoktorn Lavonius besvärade sig i Åbo Hofrätt och anförde: att 70 § i gällande konkursstadga ovedersägligen förutsatte, att syssloman vore vederhäftig, samt att de åligganden, som enligt nämnde och 82 § tillkomme syssloman, äfvensom den ställning, uti hvilken gäldenären enligt begge dessa §§ intoge till sysslomännen, likaledes förutsatte att gäldenären sjelf ej vore syssloman; och då valet således vore, såsom förnärmande enskilde borgenärers rätt, olagligt, ansåg Doktor Lavonius detsamma böra med stöd af 83 § i konkursstadgan upphäfvas.

Hofrätten lät genom utslag den 7 November 1878 vid Rådstufvurättens utslag bero.

Doktor Lavonius fullföljde sin talan genom underdåniga besvär, hvarefter målet i *Senatens Justitie departement* afgjordes den 17 December 1878. Dervid fann Senaten (Senatotorerne, Viceordföranden *Palmén, Wasastjerna* och *Brunou),* med afseende å hvad gällande konkursstadga innehölle ej mindre rörande gäldenärens frihet under konkursen samt dennes rättsliga ställning till det afträdda boet och sysslomännen, än beträffande sysslomännens åligganden med hänsigt till boets utredning och deraf tilläfventyrs härflytande rättegångar emellan dem och gäldenären, sådana hinder och jäf emot gäldenärens förordnande till syssloman i hans egen konkurs förefinnas, att frågan derom vore att hänföras till den händelse, som i senare mom. af 73 § af sagda konkursstadga omförmältes; i anseende hvartill och då, enligt hvad handlingarna utvisade, enhällig öfverenesstämmelse om Kommerserådet Åbergs utväljande till syssloman i hans afträdda bo icke kunnat emellan borgenärerne åstadkommas, Senaten pröfvade rättvist att, med stöd af 73 och 83 §§ af åberopade stadga, med undanrödjande af borgenärernes omförmälda, den 28 Augusti 1878 vidtagna beslut, såvidt det Kommerserådet Åbergs val anginge, upphäfva Hofrättens och Rådstufvurättens derom meddelade yttranden samt skilja Kommerserådet Åberg från nämnda sysslomannabefattning.

Senatorerne *von Hellens* och *Ehrström* funno Doktorn Lavonius icke hafva förebragt skäl till ändring i Hofrättens ofvanberörda utslag.

24.

Skriftligt testamente, uppgjordt vid redig sinnesförfattning, eller icke? — erforderligen tydligt eller ej? — Muntligt testamente upprättadt, eller icke?

Vid Rådstufvurättens i Björneborg sammanträde den 2 September 1876 företedde Sjömansenkan Gustafva Blom i afseende å testaments bevakning en skrift af följande lydelse: Jag Johan August Bäckman efter min död tillfaller all min arfslott (oläsligt) Blomskan född Munter. Björneborg den 5 September 1874.

Bevittna

Michael Leikonen (bom) — Henrik (oläsligt) (bom)

samt ett af Arbetskarlshustrurna *Amanda Johansson, Wilhelmina Söderman* och *Maria Holgeri* under edspligt afgifvet vittnesbetyg af innehåll: "att förre Studeranden Johan August Bäckman vid särskilda tillfällen i redig sinnesförfattning förklarade, att Sjömanshustrun Gustafva Blom, såsom den hvilken alltid med vänskap och välvilja omfattat honom, skulle efter Bäckmans död erhålla all hans efterlemnade egendom, hvarom han sade sig allaredan upprättat testamente".

Derjemte lät hon, under förmälan att J. A. Bäckman, hvilken den 10 Juni 1876 aflidit, såväl genom ofvanintagna testamentsskrift som medels muntligt förordnande tillagt henne all sin qvarlåtenskap, för dösfalls skull å ed afhöra Skepparehustrun *Sofia Kronholm* och Sadelmakarehustrun *Elisabeth Wakander*, som intygade att förre Studeranden Johan August Bäckman, hvilken den 10 Juni 1876 aflidit, någon dag under loppet af år 1875 infunnit sig i en Sofia Kronholm tillhörig bagarstuga i Björneborg, uti hvilken vittnena och Gustafva Blom befunnit sig, samt, berömmande den sistnämnda, vid redig sinnesfattning och af fri vilja i vittnenas närvaro, dock utan att hafva uppmanat dem att åhöra detta eller för ändamålet särskildt tillkallat dem, förklarat att Gustafva Blom skulle få ärfva honom; förbemälda *Amanda Johansson*, som berättade att J. A. Bäckman, under ett besök i vittnets kök, vid

redig sinnesförfattning och af fri vilja, dock utan att uppmana vittnet att påminna sig sådant, förklarat att Gustafva Blom skulle få ärfva honom, emedan hon, såsom han uppgifvit, alltid varit vänlig mot honom under det andra visat sig hårda, äfvensom att Bäckman, då vittnet år 1875 gjort honom uppmärksam på nödvändigheten af att uppgöra sitt testamente, förklarat sig allaredan hafva gjort det; *Wilhelmina Söderman* att Bäckman ofta under 1875 och 1876 i nyktert och redigt tillstånd, likväl utan att såsom vittne påkalla henne, omtalat, att Gustafva Blom såsom den, hvilken städse visat sig vänlig mot honom, skulle få ärfva honom, samt Skomakaren *Isak Hendell* att J. A. Bäckman under sommaren 1875 omtalat att han gjort testamente till förmon för Gustava Blom; hvarjemte *Maria Holgeri* besannade riktigheten af sitt vittnesintyg, med tillägg att hon ej någonsin påkallats för att såsom vittne åhöra något förordnande.

Härefter instämde aflidne J. A. Bäckmans broder, Ölbryggaren K. F. Bäckman, Gustafva Blom till Rådstufvurätten i Björneborg samt anförde den 28 Oktober 1876: att J. A. Bäckman i lifstiden varit omåttligt begifven på starka drycker och förty ofta befunnit sig i tillstånd af rus eller den sinnesförvirring, som vore en följd af rus, och sedermera i rusigt tillstånd afhändt sig lifvet; att ofvannämnda skrift, ehuru J. A. Bäckman, såsom hafvande varit student, skulle vid redig sinnesförfattning varit i stånd att skrifva både läsligt och begripligt, hvarken vore i allo läsligt eller innehölle en redig svensk mening; att skriften derföre, om den härrörde af J. A. Bäckman, måste antagas vara uppsatt i ett tillstånd af rus eller sinnesoreda efter rus; samt att J. A. Bäckman varit ställd under förmynderskap och på sådan grund icke heller kunde anses berättigad att om sin egendom genom testamente förfoga, hvarföre Ölbryggaren Bäckman yrkade upphäfvande af ifrågavarande testamente och att hans lagliga rätt i boet måtte honom tillerkännas.

Gustafva Blom tryggade sig vid ofvannämnda intyganden och de vittnesmål Inhyseskarlarne *Michel Leikander* och *Henrik Stenfors*, efter Rådstufvurättens dertill lemnade tillstånd, aflagt vid Häradsrätten i Laihela och Jurva socknars

tingslag af innehåll: att J. A. Bäckman den 5 September 1874 frampå dagen infunnit sig i det af vittnena under deras vistelse i Björneborg bebodda rum och bedt Gustafva Blom, hvilken bodde i samma gård och kort derpå jemväl inkommit i rummet, hemta honom papper, emedan han ämnade skrifva testamente till hennes förmon; att J. A. Bäckman, hvilken förefallit vittnena vara vid fullt förstånd och fullkomligt redig sinnesförfattning, efter att hafva af Gustafva Blom emottagit papper och underrättat vittnena, det de skulle komma att bevittna testamentet, med penna och bläck, som funnits på vittnenas bord, skrifvit det i fråga komna, för vittnena nu förevisade testamentet, hvilket han derefter, sedan han för vittnena på finska språket tolkat dess innehåll, försett med vittnenas namn, som han i sådant afseende efterfrågat, och under hvilka vittnena derpå egenhändigt tecknat sina bomärken, samt att testator, hvilken, efter vittnenas uppfattning, vid tillfället varit fullkomligt nykter, efter testamentets upprättande under tårar yttrat, det han blifvit illa behandlad af sin broder, hvilken derföre icke skulle bekomma något af hans qvarlåtenskap, men att deremot Gustafva Blom ofta under den tid, hon tjenat i hans faders hus, räddat honom undan stryk, och att han derföre älskade henne.

På Ölbryggaren Bäckmans anhållan hördes ytterligare Telegrafuppsyningsmannen *E. Arksell*, Maskinisten *L. G. Östling*, Ölbryggaren *F. E. Grönvall*, och Konditorn *G. A. Wiman*, hvilka intygade att aflidne J. A. Bäckman vid den tid, då ofvannämnda testamente skulle upprättats, varit "en komplett fyllhund", med tillägg, af Arksell att Bäckman såsom nykter skrifvit läslig handstil, af Wiman att han vid i fråga varande tid sett Bäckman under gående prata för sig sjelf utan att man på gången kunnat se det han skulle varit öfverlastad af starka drycker, af Grönvall att Bäckman vid ett tillfälle under omvittnade tid för en flaska öl åt vitnet bjudit ett par fruntimmers kalsonger och af Östling att Bäckman i fyllan begått allehanda galenskaper.

Rådstufvurätten utlät sig genom utslag, afsagdt den 18 December 1876, och fann ifrågavarande testamente vara lag-

ligen styrkt samt förkastade derföre Ölbryggaren Bäckmans klandertalan såsom obefogad.

Ölbryggaren Bäckman vädjade till Åbo Hofrätt och anmärkte att de vid Häradsrätten i Laihela och Jurva socknars tingslag afhörda vittnena icke varit bekanta med aflidne J. A. Bäckman och förty icke kunnat intyga hans fria vilja och sinnesbeskaffenhet, samt att sådant i förevarande fall så mycket mindre kunde framgå ur deras vittnesmål, som personer af den klassen vanligen, när de ej äro närmare bekanta med en annan, anse honom för nykter och redig så snart han kan gå och stå. Vilkorligen anhöll han dessutom om målets återförvisande för att komma i tillfälle att styrka, det Bäckman efteråt förklarat sig vilja testamentera sin qvarlåtenskap åt sin syster, Kapellansenkan Gustafva Grönholm, och sålunda återkallat det skriftliga förordnandet.

Hofrätten gaf dom i saken den 8 Maj 1877; och emedan Ölbryggaren Bäckman icke gittat uppgifva, att J. A. Bäckman sin nyssberörda afsigt fullföljt och till förmon för Enkan Grönholm något testamente uppgjort, samt den åberopade bevisningen således ej verkade på målets utgång, vardt Ölbryggaren Bäckmans omförmälda begäran afslagen och saken tagen under slutlig pröfning. Dervid fann Hofrätten lagligen utredt vara, att J. A. Bäckman vid upprättande af det klandrade testamentet egt sina sinnens fulla bruk, i anseende hvartill, och då den omständigheten, att han stått under förmyndareinseende, enligt lag icke utgjort hinder för honom att om sin qvarlåtenskap genom testamente förordna, samt Ölbryggaren Bäckman ej ens kunnat påstå att J. A. Bäckman borttestamenterat egendom, hvaröfver han lagligen icke fått, på sätt som skett, förfoga, Hofrätten ansåg Ölbryggaren Bäckman ej hafva anfört skäl till ändring i det slut, hvari Rådstufvurätten i saken stannat, och vid hvilket förty fick bero.

Ölbryggaren Bäckman fullföljde på nedsatt revisionsskilling sin talan hos H. K. M:t.

Emellertid hade äfven J. A. Bäckmans ofvannämnda syster, Kapellansenkan Grönholm, på stämning å Gustafva

Blom vid Rådstufvurätten i Björneborg den 18 Juni 1877 yrkat att, emedan J. A. Bäckman genom senare muntligt förordnande tillagt henne och hennes barn all sin qvarlåtenskap, förenämnda testamente måtte, såsom genom nämnda förordnande ändradt och återkalladt, upphäfvas och sistnämnda förordnande, hvilket äfven i afseende å bevakning anmältes, förklaras böra gälla såsom hans yttersta vilja. Härvid åberopades en mängd vittnen, som intygade:

Arbetskarlen *Frans Storberg:* att J. A. Bäckman i slutet af Mars månad 1876 på vittnets fråga, hvem som skulle ärfva honom, svarat enkan Grönholm, som vore fattig och hade barn, äfvensom vid fullkomligt redig och klar sinnesförfattning bedt vittnet lägga detta förordnande på minnet; Styrmanshustrun *Sofia Grönroos:* att J. A. Bäckman Christi himmelsfärdsdag 1876 för vittnet enskildt och dessutom vid särskilda andra tillfällen i närvaro af vittnets man förklarat, att enkan Grönholm, som varit god emot honom och gifvit honom mat, komme att ärfva honom, samt vid nämnda tillfälle 1876 bedt vittnet lägga detta på minnet; dock kunde vittnet ej å sin ed taga att J. A. Bäckman, som vid sagda tillfälle 1876 sett "litet ruskig ut", då varit redig; Enkan *Mariana Palmgren:* att J. A. Bäckman kort före sin död i närvaro af fältskärsdottren *Fredrika Kosineffski*, hvilken dock vore döf och, såsom vittne hörd, ej kände något, fullkomligt redig förklarat, att Enkan Grönholms barn skulle få ärfva honom och bedt vittnet lägga sådant på minnet; Enkan *Fredrika Lönnqvist:* att J. A. Bäckman, som ofta omtalat att enkan Grönholm finge ärfva honom, en gång om våren 1876 bedt vittnet ihågkomma detta förordnande, emedan Bäckman hade för afsigt att förkorta sitt lif; *Katharina Björk:* att J. A. Bäckman, på vittnets middagstiden dagen före hans död till honom stälda fråga huru han mådde, sagt att han ämnade hänga sig och tillagt "nog tycker bror om det, att han får ärfva", äfvensom nykter samt vid redig sinnesförfattning förklarat att hans syster, som vore enka, och hennes barn komme att blifva hans arfvingar, samt bedt vittnet lägga detta på minnet; *tio andra vittnen:* att J. A. Bäckman vid särskilda tillfällen par veckor före sin död och tidigare antin-

gen på tumanhand med hvarje af dessa vittnen eller i närvaro af andra personer, dock utan att bedja vittnena lägga sådant på minnet, förklarat, dels att hans syster "Pastorskan" dels att hon och hennes barn komme att ärfva honom, samt åt ett af dessa vittnen tillagt "nog kommer väl du också ihåg det"; Drängen *Bergström:* att J. A. Bäckman kort före sin död omtalat, att han gjort ett testamente, men tillika förklarat att "det ej håller"; Vaktmästaren *K. L. Sallmén:* att J. A. Bäckman två veckor före sin död sagt, att hans syster skulle erhålla qvarlåtenskapen, samt, till följd af vittnets anmärkning att han gjort testamente till förmon för sin brud, med hvilken vittnet menat Gustafva Blom, att sådant skett endast på lek; Skrifvaren *Höckert* och Enkan *Sofia Adamsson:* att J. A. Bäckman två veckor före sin död alldeles redig förklarat uppgiften, att han testamenterat sin egendom till Gustafva Blom, vara blott löst prat och att detta testamente varit upprättadt endast för att Gustafva Blom skulle gifva honom bränvin; samt Sjömanshustrun *Tallgren:* att Gustafva Blom kort före jul 1876 för vittnet och hennes man omtalat, att J. A. Bäckman i lifstiden yttrat till Gustafva Blom: "nog gör jag åt dig testamente, men icke får du ändå ärfva något."

Deremot intygade några af Gustafva Blom åberopade vittnen: Arbetskarlshustrun *Gustafva Sundqvist* och hennes dotter *Sofia Ahlholm:* att J. A. Bäckman senast omkring tre veckor före sin död, redig om han ock förtärt något, förklarat, efter det han beklagat sig öfver sin brors hårdhet och misshandel, att denne ej skulle få ärfva honom utan all qvarlåtenskap, om den ock ej vore värd mer än femtio penni, tillfalla Gustafva Blom, till hvars förmon han ock upprättat testamente, hvarjemte Sofia A. tillade, att Bäckman bedt vittnet påminna sig hans förordnande, emedan han komme att snart dö; Enkan *Sofia Eriksson* att J. A. Bäckman under vintern 1876 i närvaro af sedermera aflidne Handlanden C. V. M. Nummelin omtalat och bedt vittnet lägga på minnet att Gustafva Blom, som varit beskedlig mot honom, skulle få ärfva honom; Enkan *Wilhelmina Johansson:* att J. A. Bäckman en vecka före sin död omtalat, att han gjort testamente

till förmon för Gustafva Blom, men varit orolig deröfver att det möjligen kunde upphäfvas, emedan han blifvit ställd under förmyndareinseende; och Sjömanshustrun *Gustafva Grönros:* att J. A. Bäckman, då han dagen före sin död kl. 7 på morgonen träffat vittnet på gatan, sagt, att han för sin broder ej vågade gå hem, och tillagt: kom ihåg att min egendom efter min död skall tillfalla Gustafva Blom, emedan hon varit god emot mig, men mina slägtingar ej bekomma något; och hade vittnet ej märkt att Bäckman skulle dervid varit drucken.

Härom utlät sig *Rådstufvurätten* genom utslag den 20 Oktober 1877; och fann Rådstufvurätten väl J. A. Bäckman i lifstiden hafva för åtskilliga i saken å ed hörda personer vid särskilda tillfällen omtalat, att enkan Grönholm och hennes barn skulle efter Bäckmans frånfälle bekomma all hans qvarlåtenskap; men alldenstund några vittnen icke blifvit för nämnda ändamål tillkalade och nyssomförmälda förordnande, som sålunda ej upprättats i den ordning 1 § 16 kap. Ä. B. föreskrifver, till följd deraf ej heller kunde anses innehålla J. A. B:s yttersta vilja, fördenskull och då någon utredning ej företetts derom, att J. A. B. återkallat testamentet för den 5 September 1874 utan samma testamente fastmer vunnit styrka genom intyg af flere vittnen, pröfvade Rådstufvurätten rättvist förkasta enkan Grönholms talan och det till förmon för enkan Blom uppgjorda förordnandet fastställa.

Åbo Hofrätt, under hvars pröfning enkan Grönholm i vadeväg drog målet, fann, i dom af den 3 April 1878, visserligen flere i saken å ed hörda personer hafva intygat att J. A. Bäckman i lifstiden vid åtskilliga tillfällen förklarat enkan Grönholm och hennes barn böra vid Bäckmans död erhålla hela hans efterlemnade egendom, men som af bemälda personer icke tvenne på en gång närvarit vid något af dessa tillfällen och förordnandet således ej uppgjorts i enlighet med föreskriften i 1 § 16 kap. Ä. B., hvadan detsamma icke finge såsom J. A. Bäckmans yttersta vilja betraktas, alltså och enär enkan Grönholm ej heller för öfrigt gittat styrka, att Bäckman återkallat testamentet till förmån för Gustafva Blom, ansåg Hofrätten skäl icke vara förebragta till ändring i det slut, hvari Rådstufvurätten i saken stannat.

Äfven denna dom drogs i revisionsväg under H. K. M:ts pröfning, hvarjemte ingafs ett af Styrmannen F. G. Grönroos, som under rättegången varit stadd på utrikes sjöresa, under edspligt utgifvet intyg, att J. A. Bäckman flere gånger under sommaren och hösten 1875 besökt honom och i hans hustru, ofvannämnda Sofia Grönros' närvaro förklarat, att enkan Grönholm skulle få ärfva hans qvarlåtenskap, samt bedt honom och hans hustru minnas detta förordnande.

Som förenämnda tvenne mål med hvarandra egde oskiljaktig gemenskap, blefvo de af *Senatens Justitie departement* i ett sammanhang tagna under pröfning; och emedan ofvanberörda, den 5 September 1874 daterade skrift, hvilken såsom testamente blifvit af Gustafva Blom vid Rådstufvurätten i Björneborg bevakad, icke allenast vore till en del oläslig utan äfven saknade Johan August Bäckmans underskrift och närmare bestämning om den arfslott, hvarom deri vore fråga, funno Senatens fleste i ärendets afgörande deltagande ledamöter, Senatorerne Viceordföranden *Palmén, Wasastjerna, von Hellens* och *Ehrström* berörda skrift hvarken till form eller innehåll kunna såsom ett lagligt testamente anses, hvarföre, och då de personer, hvilka såsom vittnen undertecknat sagda skrift och blifvit öfver meningen med densamma hörda, å ed uppgifvit sig icke hafva närmare känt J. A. Bäckman, om hvars sinnesreda vid tillfället de derföre så mycket mindre kunnat hafva kunskap, som utredt vore att J. A. Bäckman under de senaste åren af sin lifstid, i följd af omåttligt bruk af starka drycker, ofta röjt sinnesförvirring, samt i betraktande af allt detta något afseende å Bäckmans vid nämnda tillfälle hafda yttranden rörande hans qvarlåtenskap ej kunde fästas, och Gustafva Blom ej heller styrkt tillvaron af något annat utaf J. A. Bäckman till hennes förmon i laga ordning uppgjordt muntligt testamente, vardt J. A. Bäckmans i fråga varande, af sökanderne klandrade förordnande till förmon för Gustafva Blom, med upphäfvande af ej mindre Hofrättens domar af den 8 Maj 1877 och den 3 April 1878 än Rådstufvurättens den 18 December 1876 och den 20 Oktober 1877 i målen meddelade utslag, förklaradt ogiltigt samt utan kraft och verkan i afseende å ölbryggaren Bäckmans och enkan Grönholms lagliga rätt till arf efter J. A. Bäckman; vid hvilken utgång, och enär i följd häraf enkan Grönholms talan om godkännande af det testamente, hon till bevakning anmält, icke för närvarande rörde Gustafva Blom, allt utlåtande derom i förevarande mål förfölle.

Senatorn *Brunou* instämde i öfrige ledamöters yttranden beträffande omförmälda af Gustafva Blom såsom testamente bevakade skrift samt utlät sig angående det af Gustava Blom bevakade muntliga förordnandet, att Senatorn för sin del fann utredning om tillvaron af ett dylikt förordnande icke vara förebragt, hvarföre Senatorn förenade sig om det slut, hvari öfrige ledamöter stannat.

Juridiska Föreningens i Finland
förhandlingar

öfver de för året 1875—1876 godkända

allmänna öfverläggningsämnen.

(Forts. från sidan 56 i årg. 1878—79).

III. Speciel lag.

3:dje frågan.

Sedan de olikheter i rättigheter och skyldigheter gentemot kommunen, som förut delade städernas invånare i skilda kategorier eller klasser, upphäfts genom Kejserliga Förordningen den 8 Dec. 1873, angående kommunalförvaltning i stad, frågas, huruvida icke stadgandena i 12 § af Landtdagsordningen den 15 April 1869 angående valrätt till borgareståndet, vid hvilkas affattande lagstiftaren nödvändigtvis tagit hänsyn till då bestående rättsförhållanden i stadskommunerna, borde underkastas revision i syfte af sagde valrätts utsträckande till större öfverensstämmelse med den kommunala valrätten?

Centralafdelningen.

Till belysande af frågan framhöll den ledamot, som åtagit sig att referera densamma, hurusom det före tillkomsten af 1869 års Landtdagsordning hade i 6 § af Försäkran för borgerskapet och städerna af den 23 Februari 1789, jemförd med Förordningarne den 23 Augusti 1731 och den 5 Juni 1739 samt 18 § i Resolutionen på städernas besvär, gifven den 17 Augusti 1762, varit stadgadt att valrätt vid val

af landtdagsmän i borgareståndet tillkomme allenast "rätte", d. v. s. burskap egande borgare i hvarjestad, samt valbarhet ej mindre samme borgare med undantag af utländingar, än också sådane magistratspersoner, hvilka ej redan på grund af burskap åtnjöte valbarhet. Dessa bestämningar hade såsom bekant haft sin grund i det förhållande, att skyldigheten att uppbära den tunga, som en stads ekonomi medförde, väsendtligen hvilade på borgerskapet, hvilket det likväl lyckades att få en del deraf åhvälfd dels de icke privilegierade gårdsegarene och dels de näringsidkare i stad, som ej innehade burskap derstädes. Då emellertid antalet af desse icke burskap innehafvande stadsboer efterhand tillvexte isynnerhet i de större städerne samt den vid 1867 års landtdag antagna Näringslagen af den 24 Februari 1868 måste i sin mån bidraga till ökande af de icke burskap egande näringsidkarene, var det ett medgifvande åt de sålunda förändrade tidsförhållandena att den politiska valrätten och valbarheten i städerna genom den nya, vid samma landtdag antagna, Landtdagsordningen i någon mån utsträcktes. Sedermera hade likväl de kommunala förhållandena i städerna undergått en ännu större omhvälfning genom Förordningen om kommunalförvaltning i stad af den 8 December 1873, hvilken låtit den kommunala tungan i hvarje stad fördelas å kommunens samtliga medlemmar och rösträtten i kommunala angelägenheter öfvergå till en stor del af desse. För att utgöra en verklig representation för de sålunda omgestaltade stadskommunerna, syntes derföre äfven det borgarestånd, som framginge ur de politiska valen i städerna, böra grunda sig å en de nuvarande kommunalmedlemmarne tillkommande valrätt och valbarhet med sådana undantag allenast, som föranleddes dels af Finlands politiska ståndsförfattning och dels af tillbörlig hänsigt till den politiska mogenhet och sjelfständighet, som borde förefinnas hos valmännen och deras förtroendemän. Referenten besvarade derföre frågan jakande.

Härom förenade sig Centralafdelningens öfrige tillstädeskomne ledamöter, en af dem likväl med den reservation att emedan Finlands närvarande politiska representation äfven i andra delar lede af oegentligheter och bristfälligheter, fullt ut

lika i ögonen fallande som den i frågan framhållna, så vore en grundlagsändring i denna del endast att förorda i samband med en fullständig revision af representationsskicket, helst erfarenheten visat att partiella förändringar i dylika ämnen föga gagna till annat än att uppskjuta tidpunkten för af förändrade tidsförhållanden påkallade mera genomgripande reformer, hvarföre bemälde ledamot betviflade gagneligheten af att nu isoleradt väcka föreliggande fråga.

Åbo filialafdelning

besvarade denna fråga jakande på skäl, som frågan upptager.

Wasa filialafdelning.

En revision af stadgandena i 12 § af Landtdagsordningen den 15 April 1869 i det syfte, frågan angifver, ansåg afdelningen vara icke allenast önskvärd utan ock af omständigheterna oundgängligen påkallad. Genom nämnde paragraf tillerkändes valrätt åt alla dem, hvilka enligt 1868 års förordning om handel och näringar samt äldre författningar voro skyldige att skatta till den s. k. stadskassan, jemte ordinarie borgmästare och rådmän. Skyldigheten att skatta till stadens allmänna behof är således den egentliga grunden för rättigheten att välja representant för staden vid landtdag. Denna skyldighet har numera genom Kejserliga Förordningen den 8 December 1873 blifvit utsträckt till städernas samtlige invånare, hvarigenom flere samhällsklasser, som förut voro frie från taxering i nämnda afseende, blifvit skattdragande och till följd deraf erhållit rätt att föra talan i stadskommunens angelägenheter. Deremot äro dessa samhällsklasser, ehuru de sålunda numera äro hvad skyldigheter beträffar likstälda med det forna borgerskapet, fortfarande i saknad af den vigtigaste bland de rättigheter, som tillkomma borgerskap och gårdsegare, den att kunna deltaga i val af och väljas till landtdagsman. Något skäl att undanhålla dem denna rättighet finnes ej och följaktligen vore det endast en akt af ren rättvisa om densamma dem tillerkändes.

Wiborgs filialafdelning.

En revision i antydt syfte ansågs vara af nödvändigheten så mycket mera påkallad, som äfven en ny näringslagstiftning sannolikt komme att i närmaste framtid omöjliggöra tillämpningen af nu gällande stadganden angående valrätt till borgareståndet.

4:de frågan.

Huru bör uttrycket "enskild rätt" i 78 och 79 §§ af Kejserl. Förordningen angående kommunalförvaltning i stad af den 8 Dec. 1873 rätteligen förstås?

Centralafdelningen.

Frågan besvarades af Centralföreningens tillstädesvarande medlemmar enhälligt sålunda, att då med orden "enskild rätt", hvilka ord här användes i samma mening som uti 75 § af Förordn. den 6 Febr. 1865 angående kommunalförvaltningen på landet, antagligen icke kunde åsyftas sådana person tillkommande rättigheter, som alls icke kunde komma under kommunala myndigheters pröfning utan, derest de vore tvist eller intrång eller åtal underkastade, enligt gällande lag borde af landets domstolar eller andra offentliga myndigheter utredas och pröfvas, hvarpå de närmast följande orden i 78 § äfvensom 1 mom. i 79 § tyda, så vore uttrycket att hänföras till fall, deri kommunal myndighet inom sin kompetens vidtagit åtgärd, hvilken på ett obilligt och ojemnt sätt träffade någon eller några medlemmar af kommunen, ålade den ene uppoffringar, hvarifrån andre skälelöst i följd af samma åtgärd vore befriade, eller åsidosatt en genom lag eller privilegium skyddad undantagsställning eller eljest i dess följder medförde rubbningar inom en rättssfer, som genom de kommunala myndigheternas beslut ej finge beröras. Ett uppenbart missförstånd vore det deremot att uppfatta de anförda orden så, att t. ex. i fall någon med kommunens gemensamma tillgångar eller medelst lagligen uttaxerade medel åvägabragt allmänt nyttig inrättning kunde visas bereda nå-

gon eller en del af kommunens medlemmar en större förmån än de öfrige, beslutet derom vore att betraktas såsom kränkande de sistnämndes enskilda rätt. En sådan tolkning skulle innefatta en orimlighet och ett misskännande af samhällets idé, emedan på samhällsordningen i sin helhet lika litet som på någon dess för allmänt väl vidtagna inrättning det anspråk kunde ställas, att den för att vara grundad på rättvisa och billighet bör bereda enhvar af samhällets medlemmar mathematiskt lika förmoner. Att så icke vore möjligt berodde ytterst på lagar, som ej falla inom rättsordningens område, och hvilka menniskans såväl fysiska som andliga natur är underkastad.

Åbo filialafdelning.

Flertalet af afdelningens medlemmar ville såsom princip uttala att då någon medlem af kommunen särskildt utöfver kommunens öfrige medlemmar på ett eller annat sätt betungades eller åhvälfdes omak, vore denna medlems enskilda rätt, sådan den i åberopade §§ uti förordningen om kommunalförvaltning i stad afses, i fråga.

Öfrige afdelningsmedlemmar ansågo deremot att det vore svårt att uppdraga någon gräns när beslut å Rådhusstämma eller hos Stadsfullmäktige kränkte enskilt rätt, utan borde det få bero på den myndighet, hos hvilken besvär öfver sådant beslut fullföljdes, att i hvarje för handen varande fall pröfva om klagandens enskilda rätt blifvit kränkt eller ej.

Wasa filialafdelning.

I afdelningens tanke kunde uttrycket "enskild rätt" i de nämnda paragraferna icke annorlunda förstås, än att den, som vill besvära sig på den grund att hans "enskilda rätt" blifvit kränkt, bör visa att genom beslutet ett ingrepp i någon hans enskilda eller särskilda rättighet komme att ske, såsom t. ex. att han derigenom blefve hindrad att fritt disponera öfver egendom, som af honom med full eganderätt innehafves, att honom komme att påföras en afgift, från hvilken han på grund af privilegier bör vara frikallad o. d.

Wiborgs filialafdelning.

Uttrycket "enskild rätt" komme väl esomoftast i de särskilda fallen att gifva anledning till olika tolkningar; men i sin allmänhet kunde väl frågan icke besvaras annorlunda än att här afses beslut, som kunna visas kränka någon eller särskilda personers eller korporationers rätt, till förmon för annan enskild person eller korporation, eller för afsedt allmänt ändamål, men utan att i samma förhållande beröra kommunens öfrige medlemmar.

5:te frågan.

Eger kommunalnämnd, jemlikt Kejserl. Förordningen den 6 Febr. 1865, angående kommunalförvaltning på landet, § 1, § 6 mom. 9 och § 39 mom. l, rättighet att uppbära sådana medel, som blifvit uttaxerade från kommun och bero af dess beslut, sålunda likväl att beslutet i den allmänna ordningens intresse varit underkastadt godkännande af Guvernören i länet?

Centralafdelningen.

I denna fråga afgaf den för densamma utsedde referenten följande skriftliga yttrande:

"Under det första skedet af de nordiska samhällenas utveckling hade kommunen, såsom bekant är, en stor betydenhet och utöfvade en vidsträckt makt. Uti Sverige fanns det i begynnelsen ingen suverän makt öfver landskaperna och häraderna, och uti Finland, som utbildat sig under andra förhållanden, förekommo visserligen i detta afseende väsentliga afvikelser, så att landskaperna och häraderna företrädesvis endast erhöllo betydelse såsom judiciella områden eller regeringens administrativa kretsar, men deremot intogo de kyrkliga kommunerna en ställning liknande den, som häraderna innehade i Sverige, såvidt den då redan mera utvecklade hierarkiska och allmänna statsmakten kunde medgifva. Under tidernas lopp blef staten mer och mer suve-

rän, och den kommunala autonomin blef mycket ringa, ehuru den väl icke helt och hållet förintades.

Om det var fallet att den äldre tidens samhällsordning var för litet centraliserad, så medförde deremot en räcka af påföljande sekler en sådan omgestaltning uti förhållandena, att centralisationen blef öfverdrifven, så att den motsvarade hvarken de nordiska folkens traditionella seder eller de fordringar af vaken och efter alla lokala och partikuliära ställningar lämpad samverkan af medborgarne, som var nödig för att i norden kunna skapa kultur och välstånd. Det första försöket att återvinna en helsosam decentralisation var förbehållet medlet af 18:e seklet, den s. k. frihetstiden, som visserligen äfven utmärker sig genom många vidtutsväfvande och föga fruktbringande anläggningar, men tillika har lemnat prof på en upplyst ifver att förbättra samhällsordningen. Uti Kongl. Br. den 20 Februari 1742 förklaras att som konungens tjenstemän icke kunnat för deras mångfaldiga embetssysslor hafva behörigt inseende öfver landskulturen, hade Riksens Ständer fallit på den tanken att medlemmarne i hvarje socken skulle utse en eller flere förnuftige och bepröfvade landthushållare, som kunde råda och styrka de öfrige samt i andra afseenden bidraga till att upphjelpa och förbättra landskulturen. För att vidare befrämja saken utfärdades ett förslag till byordning, som med nödiga modifikationer kunde göras gällande i byalagen, och som tillochmed förlänade åt de på grund af förslaget inrättade lokala myndigheter en begränsad domsrätt och administrativ förvaltning.

Ringa var emellertid påföljden af denna åtgärd, och först i våra dagar har frågan blifvit ånyo uppmärksammad. Kommunalförfattningen af den 6 Februari 1865 har i detta afseende en framstående betydelse. Den icke allenast medgifver, utan den fordrar att kommunerna skola bilda åt sig särskilda myndigheter för att vårda deras gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter. För att åt detta påbud bereda en verklig framgång och väcka till lifs en mera fruktbringande verksamhet inom kommunerna är det sjelffallet, att en så stor latitud måste lemnas åt kommunalmyndigheternas verksamhet, som den allmänna samhällsordnin-

gens soliditet kan tillåta. Uppenbarligen är detta äfven tillbörligen afsedt uti förevarande författning, som uti § 6 ställer under kommunens vård och förvaltning en mängd särskilt uppräknade mer eller mindre vigtiga mål och ärenden och efter dessa, såsom det synes, mera såsom exempel än såsom en uttömmande tafla framställda detaljer, tillägger uti 13 punkten den generella bestämningen, att under kommunens vård skola hänföras äfven andra så beskaffade angelägenheter, som af dess samfälda tillgörande kunna bero. Till kommunernas förvaltning hör äfven jemlikt § 39 mom. k. rättigheten att uttaxera och uppbära de för kommunernas behof vid kommunalstämma fastställda medel.

Beträffande tolkningen af sistnämnda stadgande har mycken olikhet i åsigter egt rum. Uti Kejs. Brefvet till Guvernören i Wiborg af den 24 Oktober 1871 säges att förordningen tydligt och klart innefattar den bestämmelse att kommunalnämnd eger uttaxera och uppbära endast sådana för kommunens gemensamma behof erforderliga medel, hvilka blifvit vid kommunalstämma till betalning fastställda, hvaremot debitering och uppbörd af alla andra kommunala medel ankomme å kronans tjenstemän, men denna utläggning kan icke anses häfva tvifvelsmålen. Det finnes kommunalpålagor, hvilka icke kunna komma i fråga utan kommunernas särskilda medgifvande och fastställelse, ehuru det visserligen kan vara fallet att dithörande frågor i den allmänna ordningens intresse kunna så mycket bero af Guvernörens åtgärd, att han eger gilla eller förkasta, men icke ändra kommunernas beslut. Dit hör frågan om hållskjutsningens ställande på entreprenad. Likasom det enligt 28 kap. 5 § B. B. tillkommer Guvernör att pröfva en vid Häradsrätt verkstäld fördelning af hållskjutsningen, måste det äfven tillkomma honom att gilla eller förkasta ett beslut af kommunalmyndigheterna att i någon form, som finnes oförenlig med den allmänna samfärdselns intresse, ställa hållskjutsningen på entreprenad. Häraf följer att någon pålaga för hållskjutsning i form af entreprenadmedel icke kan åhvälfvas kommunerna utan deras godkännande och fastställelse, och deraf tyckes det vidare blifva lika obestridligt att uppbörden af entrepre-

nadmedlen tillkommer kommunerna sjelfva. En sådan uppfattning och tolkning är så mycket mera befogad, som man annars svårligen kan uppgifva någon principiel grund för den kommunala organisationen, och ett kaotiskt, med oreda, omgångar och ökade kostnader förenadt ingripande af både kommunens och statens myndigheter uti frågor och ärenden af enahanda beskaffenhet.

Vidkommande ett annat besvär af enahanda beskaffenhet är frågan något mera invecklad. Detta gäller besväret att vintertid underhålla vägar. Det finnes visserligen icke något rimligt skäl att, mer än hvad fallet är enl. kommunalförfattningens 6 § beträffande många andra vigtigare ärenden, undandraga kommunerna den direkta eller närmaste vården af sagde intresse, och man kan tillochmed påstå att de afvikande bestämningarne härom, som förekomma uti förordningen af den 13 September 1790, tillkommen under en tid då ingen ändamålet motsvarande kommunalorganisation förefanns, blifvit upphäfde genom bestämningarne i den nugällande kommunalförfattningens 6 §, men en sådan tolkning uppbäres emellertid icke genom ett direkt påbud. Enligt 1790 års förordning skola särskilda ploglag för ändamålet bildas och sockneboerna skola inkallas till Häradsrätten för att öfverenskomma med dem om betalningen för besväret, hvarefter kronofogdarne förklarats pligtige att utan kostnad för kommunerna uppbära entreprenadmedlen. Man finner således att utgifterna äfven här bero af kommunernas egen handläggning, men ifall man antager att dessa fortfarande skola behandla ärendet inför Häradsrätt, så kan någon tillämpning af kommunalförfattningens bestämning om kommunernas uppbördsrätt här icke komma i fråga. Betänkligheten ökas ytterligare derigenom, att 1790 års författning, enär den fortfarande tillämpas, lemnar åt Guvernör en vidsträcktare rätt att ordna förhållandet, såvida han eger bestämma entreprenadsumman, om sockneboerna derom ej kunna förena sig.

Af det nu anförda drager jag den slutsatsen att, med undantag af medlen för vintervägars underhåll för hvilka kommunerna jemlikt 1790 års författning emellertid kunde göra anspråk på en kostnadsfri uppbörd, kommunalförfattnin-

gen otvetydigt måste anses medgifva åt kommunerna rättighet att sjelfva uppbära medel af ifrågavarande beskaffenhet, och jag besvarar således frågan i dess allmännelighet jakande."

Vid det lifliga meningsutbyte, som härefter i frågan uppstod, yttrades skiljaktiga åsigter.

En ledamot ville med hänsyn till de i frågan åberopade stadganden, hvilka icke kunnat undergå ändring genom kejs. Br. d. 24 Okt. 1871, enkelt besvara frågan jakande.

Trenne ledamöter förenade sig om den åsigt, att alldenstund 59 § i förordningen uttryckligen föreskrifver att i det inkomst- och utgiftsförslag för kommunen, som för hvarje år borde af kommunalnämnden upprättas, borde ingå *alla* de utgifter, som under samma år för kommunala behof till betalning förekomme, vare sig att dessa berodde på kommunalstämmans bestämmande för året eller enligt redan (vare sig af kommunalstämman eller annorledes) fattade beslut skulle bestridas, hvaribland jemlikt § 58 äfven syntes kunna förekomma sådana som utgingo efter mantal,

och emedan den i § 6 mom. 9 och i § 60 omnämnda åtgärd af kommunalstämman, hvarigenom det sålunda uppgjorda inkomst- och utgiftsförslaget efter pröfning och möjligen vidtagna ändringar till uttaxering och debitering fastställdes, i fråga om utgiftsposter, hvaröfver afgörandet tillkomme annan myndighet, icke innefattade annat än ett enkelt konstaterande af att desamma rätteligen ingått i utgiftsförslaget och sagde åtgärd således icke kunde åberopas såsom skäl emot ännämnde utgiftsposters intagande i den kommunala budgeten,

men § 39 mom. k. förmälde att kommunalnämnden egde upprätta längder öfver uttaxering och uppbörd af alla i *den fastställda budgeten förekommande* poster samt besörja om deras uppbärande, funno desse ledamöter sig böra, med stöd af hvad förordningen ang. kommunalförvaltningen på landet i ämnet innehölle, besvara frågan jakande; dock som kejs. brefvet den 24 Oktober 1871 meddelat en authentisk förklaring af siståberopade § i motsatt syfte eller derhän, att kommunalnämnden icke egde uppbära andra för kom-

munens gemensamma behof erforderliga medel än sådana, hvaröfver beslutanderätt tillkomme kommunalstämman, "hvaremot debitering och uppbörd af alla andra kommunala medel ankomme å kronans embetsmän", så kunde detta öfverhetliga stadgande ej annat än efterlefvas tills lagstiftaren försattes i tillfälle att häri uttala sig. — Af desse ledamöter önskade en få framhålla att han, ehuru ense om detta tolkningsresultat, likväl ej ansåge det vara stridande mot kommunalförfattningens å landet principer om beslutanderätt i angelägenheter, som rörde en vidsträcktare krets än kommunen, och derför nödiga medels anskaffande tillkomme andra än de kommunala myndigheterna.

Tvänne ledamöter ansågo väl tydligt och klart, att kommunalnämnd i grund af kommunalförfattningen egde uppbära sådana medel, om hvilkas uttaxerande kommunalstämma beslutit; men emedan frågan uppenbarligen icke afsåge dylika medel, om hvilka meningsskiljaktighet i sjelfva verket icke heller förefunnits, utan utbetalningar, som hade sin upprinnelse ur hvad man kallat *allmänna besvär, onera publica*, hvilka staten affordrade lägenhetsinnehafvare å landet, och hvilka enligt lag utgjordes *häradsvis*, icke af kommunerna, ville desse ledamöter hafva anmärkt: att häradet i den äldre samhällsförfattningen var den egentliga kommunen, sockne-stämman åter, hvilken kommunalstämman efterträdt, icke ens efter det densamma blifvit den egentliga härden för kommunal verksamhet egde befatta sig med ärenden rörande ifrågavarande prestationer, hvilka ärenden enligt 1734 års lag, innan de till Konungens Befallningshafvande öfverlemnades, skulle afhandlas å *tinget* — forum för alla det gamla häradets angelägenheter — hvarutom nämnda lag i flere fall uttryckligen säger att *häradet* skall ett sådant onus utgöra (gästgifvaregård bygga, brandstod gifva o. s. v.); att ifrågavarande ärenden, ehuru kommunalstämman visserligen fått vidsträcktare myndighet än socknestämman, *icke* höra till dem, som åt kommunalmyndigheterna öfverlemnats, enär § 7 i åberopade förordning fastmer uttryckligen innehåller att frågor om väghållning, vägdelning, brobyggnad, håll- och fångskjutsning, snöplogning m. m. skola behandlas såsom förut; att,

der det i dessa fall icke får ankomma å Guvernören ensam att meddela utslag i strid mot vederbörandes vilja, utan öfverenskommelse af dem sjelfve bör vara träffad (t. ex. om utgörande af ett slikt allmänt besvär genom entreprenörer), sådan öfverenskommelse af sagda skäl träffas, *icke vid kommunalstämma* utan inför *häradsrätten;* samt att, ehuruväl häradet eller rättare tingslaget — ty hvad som i 1734 års lag säges om det förra bör i Finland förstås om det senare — i närvarande stund, i följd af åtskilliga andra förhållanden, icke alltid sammanfaller med området för utgörandet af ifrågavarande allmänna besvär, detta område dock i de flesta fall icke heller sammanfaller med en, utan omfattar flere kommuner. På grund af dessa omständigheter vore det klart, att lagstiftningen *icke* hade gjort de ärenden, om hvilka fråga vore, till angelägenheter för de korporationer, hvilka kommunalförfattningen af den 6 Februari 1865 anginge, utan att de förblifvit hvad de derförinnan varit nemligen häradets, hvaraf följde att hvad i kommunalförfattningen stadgades om debitering och uppbörd af kommunala medel alldeles icke gälde dessa, för kommunen fullkomligt främmande medel, om hvilkas uppbörd följaktligen fortfarande gälde hvad före tillkomsten af nämnda författning i ämnet stadgadt varit.

Till sist ville ref. hafva antecknadt att han visserligen ansåge det öfverensstämma med kommunalförfattningens anda att kommunerna ega uppbära alla medel för kommunala ändamål, men då författningens ordalag likväl lemnar rum för en tolkning, som inskränker denna rätt, och då en sådan äfven uttalas i 1871 års bref, har han ansett sig böra modifiera tolkningen af det nu positivt gällande på ofvan framställda sätt.

Åbo filialafdelning.

Alla de medel, om hvilkas fastställande och utanordnande beslut å kommunal- eller kyrkostämma fattats, ansåg afdelningen kommunalnämnden ega uttaxera, uppbära och redogöra för.

Wasa filialafdelning.

Afdelningen förmodade, att frågan afsåge, utom öfriga uppräknade ställen i förordningen, § 39 mom. k., och ej

mom. l. såsom troligen genom skrif- eller tryckfel uppgifvits, och, då dessa författningsställen, i afdelningens tanke, vore tydliga deri, att medel, om hvilkas uttaxering för kommunens gemensamma behof kommunalstämma fattat beslut, böra af kommunalnämnd uttaxeras och uppbäras, besvarades frågan jakande. Ty att Kejserliga brefvet till Guvernören i Wiborgs län den 24 Oktober 1871 icke kunde haft för afsigt att göra någon ändring i denna författningens tydliga föreskrift, ansåg afdelningen framgå såväl af brefvets eget tillkännagifvande som ock deraf, att de i brefvet, utöfver ordalydelsen i § 39 mom. k., begagnade orden "till betalning", icke kunde tagas i den betydelse att kommunalnämnd derigenom betagits rätt att uttaxera och uppbära medel, afsedda att betäcka blifvande utgifter under det löpande året, enär i sådan händelse en ordnad kommunalförvaltning icke ens vore möjlig.

Wiborgs filialafdelning.

Ifrågavarande rättighet syntes otvetydigt tillkomma kommunalnämnden enligt mom. k. i 39 § af Kejserliga Förordningen angående kommunalförvaltningen å landet.

Rättsfall.

25.

Arfvejord bortgifven genom testamente, eller icke?

Sedan Handlanden Fredrik Remander den 21 April 1835 aflidit och öfverlefvats af sönerne Handlandene Gustaf Fredrik och Karl Oskar Remander samt döttrarna Fredrika Augusta och Cecilia Ulrika Remander, förrättades den 26 Maj 1845 efter honom arfskifte, hvaröfver instrumentet innehåller bl. a. "vederbörande öfverenskommo att - - - - till följe af aflidne Handlanden Remanders i lifstiden upprättade, lagligen bevakade och oklandrade testamente af den 14 Februari 1833, $^4/_{16}$ af Degerö Säteri, Jollas benämndt, skulle vid skiftet beräknas till 11,000 Rubel B:ko assignationer eller deremot svarande silfvermynt och på sätt Handlanderne Remander med Mademoisellerna Remanders förmyndare Herr vice Pastorn Schröder, redan den 21 Juni 1844 öfverenskommit, tillfalla Mademoisellerna Remander på deras arfslott, hvilken enligt aflidne Handlanden Remanders åberopade testamente borde i löst och i fast vara lika stor med sönernas".

Derefter förordnade Fredrika Augusta och Cecilia Ulrika Remander, som i nåder förklarats myndiga, genom ett den 31 Augusti 1853 upprättadt inbördes testamente att den efterlefvande af dem skulle ega full dispositions och eganderätt till all deras qvarlåtenskap i löst eller i fast och rätt att samma qvarlåtenskap till hvem som helst öfverlåta, med förbehåll likväl, såvidt testamentet rörde dem "i arf tillfallna Jollas säteri", att vid borttestamenterandet deraf lagens föreskrifter i allo borde följas. På grund häraf besatt Cecilia Ulrika Remander, efter Fredrika Augusta Remanders den 11

September 1857 timade frånfälle, Jollas säteri intill sin död, som inträffade den 20 Augusti 1875, hvarefter Handlanden Gustaf Fredrik Remander satte sig i besittning af detsamma.

Sedermera uttogo emellertid aflidne Handlanden Karl Oskar Remanders son, Stationsinspektoren Hjalmar Remander, och öfriga arfvingar stämning å Gustaf Fredrik Remander till Häradsrätten i Helsinge sockens tingslag och yrkade, att, emedan testamentet af den 31 Augusti 1853, hvilket först om våren 1876 genom Gustaf Fredrik Remander delgifvits Fredrika Augusta Remanders öfriga arfvingar, innefattade bestämningar rörande Fredrika Augusta Remanders andel eller hälften af Jollas lägenhet, samt denna andel hade tillfallit henne i arf efter hennes fader, och hon förty ej egt att derom genom testamente förordna, sagda testamente måtte, såvidt detsamma rörde nämnde säteriandel, förklaras ogiltigt och Gustaf Fredrik Remander förpligtas att fastigheten till skifte arfvingarne emellan upplåta, uppgifvande Stationsinspektoren Remander och hans medparter, att rättegången påbörjats ej mindre för vinnande af en säker grund för arfskiftet efter Cecilia Ulrika Remander, än äfven på det att Stationsinspektoren Remander och hans medparter måtte kunna anses redan före Cecilia Ulrika Remanders död hafva, i arf efter Fredrika Augusta Remander, i ego bekommit halfva Jollas säteri, och nämnda andel ej få användas till betäckande af Cecilia Ulrika Remanders skulder.

Gustaf Fredrik Remander genmälte, bl. a., att Jollas lägenhet innehafts af Fredrik Remander under panträtt och ej med eganderätt samt vid skiftet den 26 Maj 1845 tillagts Fredrika Augusta och Cecilia Ulrika Remander på grund af deras faders ofvanberörda testamente och ej på grund af arfsrätt.

Häradsrätten utlät sig genom utslag den 2 Februari 1877; och jemte det Gustaf Fredrik Remanders påstående att Jollas säteriandel af Fredrik Remander innehafts under panträtt, såsom i allo obestyrkt, lemnades utan afseende, fann Häradsrätten Fredrika Augusta Remander, ehuru hon efter sin fader Fredrik Remander ärft hälften af Jollas lägenhet, hafva genom merberörda testamente af den 31 Augusti 1853

deröfver förfogat, hvarföre, och då jemlikt 1 § 17 kap. Ä. B. arfvejord å landet ej finge genom testamente bortgifvas, Häradsrätten, med ändring och upphäfvande af testamentet härutinnan, ålade Gustaf Fredrik Remander att ofördröjligen till laga skifte emellan Fredrika Augusta Remanders arfvingar upplåta hennes i lifstiden egda hälft af Jollas säteriandel, hvaremot testamentet i öfriga delar skulle lända till efterrättelse.

Gustaf Fredrik Remander vädjade till Åbo Hofrätt och åberopade ett utdrag ur Rådstufvurättens i Helsingfors protokoll för den 27 Juni 1835, fördt vid bevakningen af Fredrik Remanders testamente, hvilket testamente befanns innehålla en punkt af följande lydelse: "Skall vid skeende skifte af min qvarlåtenskap min både fasta och lösa egendom delas lika emellan mina söner och döttrar, hvarvid jag velat bestämma det värde, efter hvilket mina barn få taga utlösen af hvarandra ifrån de af mig *under panträttighet innehafvande* $^4/_{16}$ delar i Degerö säteri, Jollas benämnd, till 11,000 Rubel Banko-assignationer." — Skulle likväl stadgandet i 1 § 17 kap. Ä. B. anses här tillämpligt, så kunde dock endast en sjettedel deraf hafva i egenskap af arfvejord varit undantagen från den testamentariska dispositionsrätten.

Hofrätten gaf dom den 16 Oktober 1877 och fann genom det af Gustaf Fredrik Remander till Hofrätten ingifna protokollsutdrag utredt vara att Fredrik Remander under panträtt innehaft Jollas säteri, i anseende hvartill, och då Fredrika Augusta och Cecilia Ulrika Remander, hvilka vid det den 26 Maj 1845 efter Fredrik Remander förrättade skiftet endast under enahanda rätt kommit i besittning af nämnda säteri, förty ej varit af stadgandet i 1 § 17 kap. Ä. B. hindrade att genom testamente om samma panträtt förordna, Hofrätten upphäfde Häradsrättens förberörda utslag samt förkastade Stationsinspektoren Remanders och hans medparters i saken utförda talan.

Denna dom uttryckte Hofrättsrådet *Ithimæus*', Assessorn *Sallméns* och adjungerande ledamoten, Protonotariens *Sulins* åsigt i saken.

Assessorn *Sjöros*, som var skiljaktig, fann utredt, att Gustaf Fredrik, Karl Oskar och Cecilia Ulrika Remander varit

samarfva efter Fredrika Augusta Remander, hvars bo på grund af det klandrade inbördes testamentet öfvertagits af Cecilia Ulrika Remander, och att, sedan den sistbemälda hädangått, Gustaf Fredrik Remander och Karl Oskar Remanders barn voro samarfva efter henne; i anseende till hvilka skyldskapsförhållanden och då Jollas säteri, för såvidt Fredrika Augusta Remander i lifstiden dertill egt rätt, äfven vid Cecilia Ulrika Remanders död utgjort tillgång i den sistbemäldas bo och Gustaf Fredrik Remander genom sagda testamente ej tilldelats någon förmon i berörda säteri på bekostnad af Karl Oskar Remanders barn, Assessorn för sin del pröfvade rättvist upphäfva Häradsrättens motvädjade utslag, såvidt derigenom utsagts att Fredrika Augusta Remander ej varit berättigad att genom inbördes testamentet förfoga om sin rätt till nämnda säteri, samt förklara Gustaf Fredrik Remanders och Karl Oskar Remanders barns ställning till hvarandra med anledning af samma testamente ej vara sådan, att något utlåtande i anledning af deras påstående mot hvarandra erfordrades derom, huruvida inbördes testamentets förfogande om Fredrika Augusta Remanders rätt till Jollas säteri må vara lagligt eller ej, hvadan Stationsinspektorn Remanders och hans medparters talan om klander af sagda testamente af Assessorn sålunda förkastades; hvaremot vid Häradsrättens utslag beträffande Gustaf Fredrik Remanders skyldighet att ofördröjligen till laga skifte Fredrika Augusta Remanders arfvingar emellan upplåta hennes hälft i Jollas säteri, helst Gustaf Fredrik Remander ej ens påstått sig ega någon uteslutande rätt dertill, komme att bero.

Stationsinspektoren Remander och hans medarfva sökte i revisionsväg ändring i Hofrättens dom och inlemnade styrkta afskrifter af 1:o Kongl. Maj:ts den 21 Januari 1800 meddelade tillstånd för Assessorn och Regementsfältskären Johan Engeström, Majoren J. L. Brandt och Assessoren C. Limnell, deras hustrur och efterkommande, att under frälsemannarätt ega och besitta Degerö allodial säteri; 2:o en skrift af den 19 Mars 1816, hvarigenom Engeström "med iakttagande af alla Bolagsmän emellan afslutade bolags kontrakt innehållande reglor", underrättar Öfversten I. H. v. Gutofskij och

Öfverstelöjtnanten G. v. Gutofskij om sin afsigt att för 11,000 rubel Banco assignationer sälja sina $^4/_{16}$ i Degerö allodial säteri, Jollas kalladt, och utbeder sig deras yttrande om de mot nämnda summa vilja tillhandla sig Jollas eller afsäga sig allt klander; och hade bemälde Öfverste och Öfverstelöjtnant på samma skrift tecknat sin afsägelse; samt 3:o ett den 19 Mars 1816 upprättadt köpebref, hvarigenom Engeström för nämnda summa sålt Jollas säteri åt Fredr. Remander.

Då målet i *Senatens Justitiedepartement* föredrogs, fann Senatorn *Ehrström* genom i styrkta afskrifter företedda handlingar utredt vara, att numera aflidne Assessorn och Regimentsfältskären Johan Engeström i lifstiden, hvilken jemte andra personer den 21 Januari 1800 undfått nådigt tillstånd att under frälsemannarätt ega och besitta Degerö säteri, sedermera genom afhandling af den 19 Mars 1816 öfverlåtit sin eganderätt till ifrågavarande Jollas benämnda $^4/_{16}$ af säteriet åt Fredrik Remander; och emedan Fredrik Remander, i hvars hand Jollas lägenhet sålunda varit aflingejord, derefter genom testamente af den 14 Februari 1833, som fått vinna laga kraft, förordnat om all sin qvarlåtenskap, samt Jollas lägenhet således på grund af hans testamente och i stöd af öfverenskommelsen den 21 Juni 1844 vid skiftet efter Remander den 26 Maj 1845 tillfallit Fredrika Augusta och Cecilia Ulrika Remander, fann Senatorn Fredrika Augusta Remander icke hafva af lagens stadganden om arfvejord varit hindrad att genom testamentet den 31 Augusti 1853 förordna om sin andel af Jollas egendom, hvarföre Senatorn pröfvade rättvist låta bero vid det slut, hvari Hofrätten i saken stannat.

Senatorn *von Hellens* fann väl det af Hofrätten till stöd för dess domslut åberopade utdrag ur Rådstufvurättens i Helsingfors protokoll för den 27 Juni 1835 icke innefatta laga utredning derom, att Fredrik Remander under panträtt innehaft Jollas säteri; men emedan Fredrik Remander, som vid sin död besuttit sagda säteri, genom sedermera laga kraft vunnet testamente af den 14 Februari 1833 om all sin qvarlåtenskap förordnat, och den rätt till säteriet han haft, ehvad densamma varit panträtt eller, på sätt Stationsinspektoren Remander och hans medparter påstått samt sökt genom

särskilda till Senaten ingifna handlingar styrka, utgjort full eganderätt och lägenheten aflinge i hans hand, alltså ej i arf utan på grund af hans testamente och enligt öfverenskommelsen den 21 Juni 1844 öfvergått till hälften till Fredrika Augusta Remander, fann Senatorn henne likmätigt förklaringen den 4 Februari 1801 hafva varit af lagens förbud mot bortgifvande af arfvejord oförhindrad att om sin andel i lägenheten genom testamente förfoga, samt instämde förty i Senatorn Ehrströms i målet uttalade åsigt.

Senatorerne *Brunou* och *Wasastjerna* instämde i Senatorn Ehrströms åsigt, i enlighet hvarmed Senatens dom den 10 December 1878 är utfärdad.

26.

Tillförordnande af kurator ad litem för omyndig med afseende å häfvande af förlikning, som å den omyndiges vägnar ingåtts.

Sedan Rådstufvurätten i S:t Michel medels utslag den 12 Juni 1875 förkastat den talan, Nämndemansenkan Anna Katarina Lampinen m. fl. derstädes utfört om häfvande af ett muntligt testamente, hvarigenom hennes son Handlanden Gabriel Liukkonen i lifstiden tillagt sin syster, Anna Katarina Lampinens dotter, Mathilda Liukkonen all sin qvarlåtenskap, samt Anna Katarina Lampinen och hennes medparter emot utslaget erlagt vad, öfverenskommo dessa och Bonden Anders Pulkkinen, hvilken den 3 Maj 1866 förordnats Anna Katarina Lampinen till biträde i förmynderskapet för Mathilda Liukkonen, — emedan parterna voro "förvissade om att stora och långa rättegångar mellan så närskylda, som mor och barn, kunna åstadkomma störande inverkningar på slägtens välgång" — genom den 27 Februari 1876 ingången förlikning om rättegångens åsidoleminande och sådant skifte af Gabriel Liukkonens qvarlåtenskap, att Mathilda Liukkonen deraf, utöfver sin lagliga arfslott, erhölle en femtedel.

Med anledning häraf anhöll kommunalnämnden i S:t Michels socken, anseende det för sin pligt att tillse det omyn-

digs egendom icke förskingrades eller illa förvaltades, genom sin ordförande Landthushållaren J. Grenman hos Häradsrätten i S:t Michels sockens tingslag, att Vicehäradshöfdingen Magnus von Essen måtte förordnas till kurator ad litem för Mathilda Liukkonen, för att genom rättegång söka upphäfvande af nämnda förlikning och det skifte, som i anledning deraf redan verkstälts.

Genom beslut, afsagdt den 9 Januari 1878, fann *Häradsrätten* godt utse Vicehäradshöfdingen M. von Essen till kurator ad litem för Mathilda Liukkonen för att å hennes vägnar anställa och utföra omförmälda rättegång, vid hvilket sysslande von Essen egde ställa sig lag och författningar till noggrann efterlefnad.

Häröfver besvärade sig Anders Pulkkinen i Wiborgs Hofrätt. Då hans pupill icke hade någon rättegång anhängig, hade Häradsrätten icke egt laga skäl att tillförordna kurator ad litem. Hvad förenämnda förlikning åter beträffade, så egde förmyndare enligt lag för omyndig sluta aftal af denna beskaffenhet utan att samtycke af kommunalnämnd eller annan vore dertill erforderligt. I följd häraf vore äfven ifrågavarande aftal bindande och rättsgiltigt samt kunde derföre icke på kommunalnämndens yrkande upphäfvas. Ett annat förhållande skulle leda derhän, att ingen kunde ingå aftal med förmyndare angående pupills rättigheter. De olägenheter, som för pupill uppstode genom den förmyndare tillerkända befogenhet att å pupillens vägnar handla, vore fullkomligt förebygda genom den i lag stadgade skyldigheten för förmyndaren att med allt sitt gods ansvara för skada, som han tillskyndat pupill. Kommunalnämnden vore derföre icke befogad att blanda sig i ett ärende af denna beskaffenhet. Ansåge den sig dock böra göra det, så egde den utföra saken sjelf eller genom utsedt ombud men icke gå till väga på detta sätt för att få ansvaret hvälfdt på kuratorn och kostnaderna på pupillen samt sjelf undgå hvardera.

Landthushållaren Grenman och Vicehäradshöfdingen v. Essen, som häröfver hördes, åberopade Häradsrättens vid meddelandet af förordnandet för Anders Pulkkinen den 3 Maj 1866 förda protokoll, hvilket utvisade: att Anna Kata-

rina Lampinen, jemte förmälan att hennes man efterlemnat ett vidlyftigt bo, hvilket hon ensam icke mäktade utreda, anhållit att Häradsrätten ville "förordna förmyndare, den der skulle *biträda* Anna Katarina Lampinen uti bevakande af de minderåriges rätt särdeles uti förefallande rättegångar och yttre angelägenheter", samt att Häradsrätten funnit godt "uppdraga åt Anders Pulkkinen omförmälda befattning, hvilken honom åligger att under förmyndare pligt och ansvarighet handhafva." Då Anders Pulkkinen således icke förordnats till förmyndare utan endast att *biträda* Anna Katarina Lampinen vid vården af boet, hade i sjelfva verket vid ingåendet af i fråga varande förlikning ingen funnits, som lagligen kunnat å Mathilda Liukkonens vägnar till densamma bifalla, hvadan kommunalnämndens åtgörande icke innebure ett yrkande på aftals upphäfvande på grund af förment ofördelaktighet. Och som det enligt 1 § af k. förordningen af den 19 December 1864 ålåge kommunalnämnden att tillse det omyndige och deras gods ej saknade nödig vård, anhölls om godkännande af Häradsrättens förordnande i det afseende detsamma meddelats.

Hofrätten (Assessorerne *Hisinger*, *Löfgren* och *Ottelin*) förklarade medels utslag den 16 Maj 1877 Häradsrätten icke hafva egt laga anledning att, på sätt som skett, förordna Vicehäradshöfdingen von Essen till kurator ad litem för Mathilda Liukkonen för att å hennes vägnar utföra ifrågakomna rättegång samt upphäfde förty Häradsrättens förberörda beslut med öppen lemnad rätt för kommunalnämnden i S:t Michels socken att antingen sjelf eller genom laga ombud emot Anders Pulkkinen och Anna Katarina Lampinen utföra den talan, hvartill nämnden kunde anse sig befogad.

Skiljaktige voro Presidenten *Snellman* och Hofrättsrådet *Hornborg*, hvilka funno Anders Pulkkinen icke hafva anfört skäl till ändring i Häradsrättens öfverklagade beslut, hvarvid förty skulle bero.

Landthushållaren Grenman besvärade sig öfver Hofrättens utslag hos H. K. Maj:t.

Då ärendet i Senatens *Justitie departement* föredrogs, yttrade sig Senatorn *Ehrström:* att emedan de rättsanspråk,

för hvilkas bevakande å Mathilda Liukkonens vägnar ifrågavarande förordnande för Vicehäradshöfdingen von Essen äskats af kommunalnämnden, stridde mot den rätt, som Anders Pulkkinen genom omförmälda förlikning tillerkänt Anna Katarina Lampinen, samt således hvarken Anders Pulkkinen eller Anna Katarina Lampinen vore egnad att i rättegången derom föra Mathilda Liukkonens talan, pröfvade Senatorn rättvist att, med undanrödjande af Hofrättens utslag, fastställa Häradsrättens i saken afsagda beslut med sådant tillägg, att, derest omförmälda rättegång redan vore af kommunalnämnden börjad, Vicehäradshöfdingen von Essen egde fortsätta densamma.

Senatorn *von Hellens* yttrade: att emedan kommunalnämnden såsom stöd för sin nu i fråga varande framställning åberopat att Anders Pulkkinen i egenskap af förmyndare för Mathilda Liukkonen vid den ofvan omförmälda förlikningen och arfskiftet icke tillbörligen tillgodosett sin bemälda pupills rätt och bästa, ty ansåg Senatorn sig böra, med ändring af Hofrättens utslag, bifalla sagda framställning sålunda, att Vicehäradshöfdingen von Essen af Senatorn förordnades att egenskap af kurator ad litem under förmyndare ansvarighet bevaka Mathilda Liukkonens talan med hänsigt till nämnda förlikning och arfskifte.

Senatorn *Brunou* pröfvade för sin del rättvist upphäfva Hofrättens öfverklagade utslag samt gilla och fastställa Häradsrättens i saken afsagda beslut.

Senatorn *Wasastjerna* var ense med Senatorn von Hellens.

Viceordföranden Senatorn *Palmén* förenade sig i det yttrande Senatorn Brunou afgifvit.

Senatens, i enlighet med de i 3 § 23 kap. R. B. stadgade grunder utfärdade utslag är gifvet den 30 November 1878.

27.

Tvist om skyldigheten att ersätta skada, uppkommen vid lossning af gods ur fartyg.

Uti firman Massey & Sawyer i Hull tillhöriga ångskeppet "Maude", fördt af kapten Lewis, inlastades i nämnda stad,

bl. a., några jernvägslokomotiv och jernvägsvagnar för att i Sörnäs, Helsingfors stad underlydande hamn till styrelsen för Finlands Statsjernvägar levereras. Konnässementet häröfver, upptagande "tre fyrhjuliga kopplade tank-lokomotiv med specifikation å baksidan", innehöll i kanten: "Det i detta konnässement uppräknade gods skall lossas genast vid ångarens ankomst till Sörnäs genom varuemottagarene, på deras uteslutande risk och bekostnad." Vid lossningen i Sörnäs inträffade att ett par jernvägshjul, som skulle ur lastrummet upphissas, fastnade mot nedre kanten af däcksluckan med påföljd, att den krok eller shakel i ändan af winchens kettingslöpare, hvarå hjulen voro fästade, brast och att hjulen nedföllo i rummet och krossade ett underliggande vinfat. Med anledning häraf yrkade firman Massey & Sawyer, som till kärlets egare guldit dess värde 1521 mark 65 penni, på Öfverstyrelsen för väg- och vattenkommunikationerna i landet ågången stämning till Rådstufvurätten i Helsingfors, att Öfverstyrelsen, såsom mottagare af vagnshjulen, måtte förpligtas att ersätta firman nämnda belopp med ränta från utbetalningsdagen den 25 Augusti 1875 tills liqvid skedde samt dessutom rättegångskostnaden.

Å Öfverstyrelsens vägnar förklarades, att tillgången vid ifrågavarande lossning, enligt uppgift af Materialförvaltaren K. Sundström, som haft i uppdrag att å Öfverstyrelsens vägnar emottaga den till jernvägen destinerade delen af lasten, varit följande: Vid arbetets början hade Sundström, som för ändamålet haft jernvägens lyftkran samt erforderligt manskap i ordning, funnit att fartygets befäl och manskap påbörjat, med tillhjelp af manskap som Sundström haft i beredskap, lossning af lättare lokomotivdelar med fartygets ångwinch, hvilken lossning Sundström antagit, bruket likmätigt, ske på fartygets risk, hvaremot lossningen af tyngre delar skett med lyftkranen. Vid upptagandet af ifrågavarande hjul hade winchkarlen och två andre af fartygsbesättningen varit i arbete och af desse sistnämnde den ene anvisat en af Sundströms karlar att slå winchkettingen på hjulen, då Sundström, som just råkat se ned i rummet, tillsagt "hif opp" och genast uppstigit på bron, der han strax derpå erfarit att kettingen bru-

stit och hjulen nedfallit; och hade orsaken härtill varit den, att winchkarlen, vårdslöst handterande winchen, påsläppt så mycket ånga, och hjulen i följd deraf med den hastighet upphissats, att de två af Sundströms folk, som stått vid luckan, ej kunnat afhålla hjulen från att fastna i nedre kanten. Efter denna tilldragelse hade befälhafvaren genast låtit upphöra med ångwinchens vidare begagnande, men följande dag återigen, då han fann arbetet genom begagnande af jernvägens kran gå för långsamt, tillsatt fartygets manskap och winch, ehuru Sundström förklarat att han icke ansvarade för denna lossning. — Af allt detta ansåg Öfverstyrelsen framgå: att befälhafvaren till vinnande af tid utan särskildt begifvande af Sundström låtit verkställa lossning af lättare lokomotivdelar med fartygets manskap och winch samt dervid — i enlighet med hvad allmänt brukligt vore, nemligen att fartyget lossade det lättare godset på egen risk — öfvertagit risken för lossningen; att olyckan vållats af fartygsbesättningen och vårdslösheten hos befälet att placera bräckliga vinkärl under luckan; samt att befälhafvaren jemväl syntes hafva erkänt dessa förhållanden, eftersom han efter olyckshändelsen icke allenast först förbjudit och sedan åter befallt användandet af winchen utan ock förklarat sig villig att vidkännas hälften af skadan om Öfverstyrelsen kunde förmås att gälda den andra hälften, och kapten Lars Krogius, då han å firman Massey & Sawyers vägnar hos Öfverstyrelsen skriftligen anhöll om ersättning för skadan, förklarade Handelshuset Massey & Sawyer villigt att med en tredjedel deltaga i förlusten.

Härtill anmärktes å firman Massey & Sawyers vägnar: att, då Sundströms folk både i lastrummet och vid luckan deltagit i lossningen och han sjelf vid densamma haft kommandot, han ovedersägligen hade öfvertagit lossningen, och att den omständigheten, att en af fartygets besättning skötte winchen, berodde uteslutande derpå, att ingen af Sundströms kunnat göra det; att det skulle ålegat Sundström att, i stället för att efter gifvet kommande om upphissande aflägsna sig, stanna qvar vid luckan för att i det mest maktpåliggande ögonblicket tillse det hans folk vid luckan ordentligen "buro ifrån" och för att efter behof reglera farten eller stoppa win-

chen, hvilket winchkarlen, som ej kunde se ned i lukan, icke utan särskild tillsägelse kunnat göra; att någon sådan usance som den af Öfverstyrelsen åberopade ej funnes och i närvarande fall gentemot konnässementets ordalydelse ingen betydelse egde; samt att firman Massey & Sawyers anbud att deltaga i förlusten ingalunda gjorts emedan befälhafvaren skulle ansett sig vållande till olyckan utan helt enkelt emedan firman velat undvika rättegång och tillika bevisa sin erkänsla för det dess ångbåtar ofta af Öfverstyrelsen befraktats.

Tvenne vittnen, Arbetskarlarne *Matts Nylund* och *Sigfrid Sundvik*, hvilka å möljan emottagit det lossade godset, intygade, att lossningen först verkstälts med jernvägens lyftkran men sedermera med fartygets ångwinch, vid hvilken en af fartygets besättning befunnit sig för att hafva tillsyn öfver densamma; att winchen skulle kunnat ögonblickligen stoppas och att Materialförvaltaren Sundström, som ledde lossningsarbetet, vid tillfället i fråga befunnit sig å möljen.

Sjömannen *Josef Lind:* att antingen befälhafvaren eller styrmannen å skeppet "Maude" erbjudit Materialförvaltaren Sundström fartygets ångwinch; att Sjömannen R. A. Nyholm ifrån lastrummet tillsagt när winchen skulle sättas i rörelse, samt att den genast kunnat stoppas.

Nyssbemälde *R. A. Nyholm:* att vittnet jemte åtminstone en annan jernvägsarbetare vid namn Roselius befunnit sig i lastrummet och derifrån gifvit order om winchens sättande i rörelse.

Med anledning af Linds vittnesmål anmärktes att han ej kände engelska språket.

Rådstufvurätten utlät sig genom dom, afsagd den 23 December 1875, att alldenstund skepparen Lewis uti ofvanåberopade konnässement uttryckligen förbehållit, att den å konnässementet upptagna lasten skulle lossas på lastemottagarens uteslutande risk och bekostnad, hvilket innefattade skyldighet för lastemottagaren att ej allenast besörja och bekosta upplossningen jemte alla deri ingående åtgärder, utan ock ansvara för den skada, som i följd af slika åtgärder kunde träffa annat i fartyget befintligt gods; fördenskull och emedan utredt vore, att nämnda kärl på uppgifvet sätt gått

förloradt, och de omständigheter, att ångwinchen jemte ketting och schackel varit skeppets tillhörighet och att winchen för tillfället handhades af en af skeppets besättning, ej inverkade på sakens utgång, enär det ålegat lastens emottagare, om han i och för lossningen velat begagna någon del af skeppets redskap, att ej mindre förvissa sig om redskapens duglighet än vidtaga öfriga försigtighetsmått, som till skadors förekommande varit af nöden; ty och då medgifvet blifvit att Öfverstyrelsen varit rätte emottagaren af ifrågavarande, statsjernvägarne i Finland tillhöriga gods, och firman Massey & Sawyer styrkt sig hafva godtgjort handelshuset Stünckel & komp. för merberörda kärl vin med 1521 mark 65 p:i, samt de förliknings anbud, som å firman Massey & Sawyers vägnar före rättegångens början gjorts, såsom af Öfverstyrelsen afböjda, ej utöfvade hufvudsakligt inflytande på målet, pröfvade Rådstufvurätten rättvist ålägga Öfverstyrelsen att till firman Massey & Sawyer mot qvitto genast utgifva fordrade 1521 mark 65 p:i med 5 procents årlig ränta derå från den 25 Augusti 1875 tills liqvid skedde; och jemte det firman Massey & Sawyers anspråk på ersättning för deras rättegångskostnad förkastades, emedan Öfverstyrelsen af firman Massey & Sawyers anbud att, i händelse af godvillig uppgörelse, deltaga i skadan, kunnat taga sig anledning att låta saken å domstols pröfning ankomma, skyldigkändes Öfverstyrelsen, som tappat målet i hufvudsaken, att ersätta särskilda personer, som i egenskap af sakkunnige bivistat Rådstufvurättens sammanträden i målet.

På förbehållet vad sökte Öfverstyrelsen för väg- och vattenkommunikationerna i Åbo Hofrätt ändring i Rådstufvurättens dom: Det anförda förbehållet innebure endast, att emottagaren finge sjelf vidkännas den skada, *hans* gods i följd af lossningen komme att vidkännas. För skada, som kunde gågå *annans* ods, vore emottagaren ansvarig endast i det fall, att han direkte vållat densamma, hvilket här ej egt rum, enär den ifrågavarande skadan vållats af fartygets besättning och redskap. Biträde från fartygets sida hade ej begärts utan tillbeordrats af dess befäl, för att påskynda lossningen; och något skäl att afvisa detta biträde hade ej funnits, enär far-

tyget jemlikt § 61 i sjölagen är ansvarigt för redskapens duglighet.

Å firman Massey & Sawyers vägnar åberopades åter ordalydelsen af det gjorda förbehållet samt att Materialförvaltaren Sundström, som på grund af egen berättelse måste anses hafva ledt lossningsarbetet, genom uraktlåtenhet att hafva tillbörlig tillsyn öfver upphissandet och sitt manskaps försummelse att "bära af" vållat olyckan.

Hofrätten förklarade i dom, gifven den 24 Juli 1876, Öfverstyrelsen icke hafva förebragt skäl till ändring i Rådstufvurättens dom, vid hvilken skulle bero.

Öfverstyrelsen för väg- och vattenkommunikationerna sökte i revisionsväg ändring i Hofrättens dom, hvarefter målet afgjordes i *Senatens Justitie departement* den 11 December 1877. Dervid fann Senaten (Senatorerne *Dahl*, *Brunou*, *Sederholm* och *Forsman*) det uti ofvanberörda konnässement införda förbehåll, att de uti firman Massey & Sawyer tillhöriga ångfartyget Maude till styrelsen för statsjernvägarne adresserade varor skulle lossas genom varuegaren "på dennes uteslutande risk och bekostnad" böra hänföras endast till det för bemälda styrelses räkning inlastade godset och den skada, hvaraf detsamma vid lossningen kunde drabbas; i anseende hvartill och enär det icke kunde anses vara ådagalagdt, att omförmälda vinkärl sönderslagits i följd af någon uraktlåtenhet eller ovarsamhet hos Materialförvaltaren Sundström, som utaf jernvägsstyrelsen utsetts att å dess vägnar öfvervaka och leda lossningsarbetet, eller hos de af denne härvid anlitade biträden, utan det fastmer af undersökningen i målet framginge, att skadan till väsendtlig del uppstått genom felaktiga anordningar och åtgärder utaf fartygets befäl och besättning, hvilket förhållande vunne ytterligare styrka jemväl af den omständighet, att firman Massey & Sawyer innan rättegångens början sjelfmant erbjudit sig att jemte jernvägsstyrelsen deltaga uti gäldandet af den skadeersättning, som af berörda tilldragelse blifvit en följd, Senaten pröfvade rättvist, med upphäfvande af Rådstufvurättens och Hofrättens domar samt förkastande af firman Massey & Sawyers häri anstälda talan, Öfverstyrelsen för väg- och vattenkommunika-

tionerna från den Öfverstyrelsen åhvälfda betalningsskyldighet befria, i följd af hvilken utgång det ålåge firman Massey & Sawyer att till de sakkunnige bisittarene i Rådstufvurätten gälda de dem i förestående mätto tilldömda arvoden.

Senatorerne *Lönnblad* och *Gejtel* ansågo utredt vara att i fråga varande skada tillkommit genom bristande varsamhet vid lossningen af det gods, som på Styrelsens för statsjernvägarne föranstaltande bort ur ofvannämnda fartyg aflastas, och pröfvade förty rättvist låta bero vid Hofrättens dom i målet.

28.

Säljare af fastighet betingar sig sytning derifrån och köparen säljer ånyo fastigheten till annan men underlåter att förbehålla sin fångesman sytningen; kan den omständigheten, att den senare köparen inom den i K. F. 18 Juni 1800 ang. lagfart bestämda tid utverkat sig uppbud, utgöra hinder för beviljande af inteckning för sytningen, så länge laga stånd intetdera köpet åkommit?

Genom den 19 April 1875 upprättad skriftlig afhandling försålde Bonden Anders Mieskolainen och hans hustru Wilhelmina Tiihonen, från Kangasniemi sockens Kaihlamäki by, $^{2}/_{9}$ af skattehemmanet N:o 7 i berörde by till sin son Karl Mieskolainen för en köpeskilling af 1465 mark samt bemälde makar förbehållen lifstidssytning, deribland rätt till bostad och till sytningsjord, äfvensom särskilda för deras minderåriga dotter betingade förmoner. Den 23 Oktober samma år, sedan Karl Mieskolainen å sitt köp erhållit ett klanderfritt uppbud, såldes lägenheten af Karl Mieskolainen åt Bonden Tobias Wäisänen för en köpeskilling af 4000 mark utan att dock i köpeafhandlingen sytningens utgörande till Anders Mieskolainen och Wilhelmina Tiihonen samt deras dotter betingades.

Den 12 Februari 1876 ingaf Anders Mieskolainen till Häradsrätten ansökning om lägenhetens inteckning för omordade sytning.

Tobias Wäisänen motsade inteckningens beviljande på

den grund, att Karl Mieskolainen åtagit sig att jemväl framdeles ansvara för sytningen, och emedan han, Tobias Wäisänen, tidigare samma dag, den 12 Februari 1876, utverkat sig första uppbudet å lägenheten.

Häradsrätten utlät sig medels utslag nyssnämnde dag att emedan Tobias Wäisänen inom den i kongl. förordningen angående lagfart och börd af jord på landet, gifven den 13 Juni 1800, stadgade tid anmält sig till erhållande af uppbud å sagde hemmansdel samt Tobias Wäisänen icke åtagit sig att ansvara för hvad Karl Mieskolainen till sina föräldrar och sin syster utfäst i sytning och andra förmoner, ty pröfvade Häradsrätten, med stöd af 17 § i k. förordningen den 9 November 1868 angående inteckning i fast egendom, inteckningsansökningen, såsom sentida gjord, förkasta.

Wiborgs Hofrätt, der Anders Mieskolainen i saken besvärade sig, gaf utslag den 22 Januari 1877: och enär Anders Mieskolainen ej ens gittat påstå; att något å det af honom vid ofvansagda lägenhets försäljning till Karl Mieskolainen derför bestämda och dåmera till betalning förfallna priset eller af den derintill betingade sytningen ännu vore oguldet, men deremot erkänt att han, ehuru Karl Mieskolainen redan vid 1875 års höstting med sitt köp lagfarit, försummat att göra ifrågavarande inteckningsanspråk gällande, förr än äfven Tobias Wäisänen å 1876 års vinterting sökt och vunnit uppbud å lägenheten, lät Hofrätten vid Häradsrättens utslag bero.

Detta utslag uttryckte Hofrättsråden *Grotenfelts* och *Mechelins* samt Assessorn *Löfgrens* åsigt i saken.

Assessorn *Karsten* och adjungerade ledamoten, Advokatfiskalen *Ekbom* ansågo, enär den af Anders Mieskolainen försålda fastigheten, jemlikt 2 § 11 kap. J. B., utgjorde underpant för den oguldna köpeskillingen intill dess laga stånd köpet åkommit, icke hafva egt anledning att, på anförd grund, vägra Anders Mieskolainen den af honom begärda inteckningen, hvarföre desse ledamöter pröfvade rättvist, med upphäfvande af Häradsrättens utslag, förvisa ärendet tillbaka till Häradsrätten, som egde detsamma på anmälan åter företaga.

Anders Mieskolainen fullföljde sin talan genom underd.

besvär, derå ärendet afgjordes i *Senatens Justitie departement* den 15 Januari 1878 af Senatorerne *Dahl*, *Lönnblad*, *Gejtel* och *Forsman;* och emedan försåld fastighet, jemlikt 2 § 11 kap. J. B., utgjorde underpant för ogulden köpeskilling, hvartill vid köpslut utfäst sytning jemväl vore att hänföra, intill dess laga stånd köpet åkommit, och sådant icke ens påståtts hafva, då ifrågavande intecknings ansökning gjordes, egt rum i afseende å någotdera af ofvanomförmälda köpslut om meranämnda hemmansdel, ty och då Häradsrätten således icke bort på åberopad grund afslå den begärda inteckningen, vardt, med upphäfvande af Hofrättens och Häradsrättens utslag, ärendet förvisadt tillbaka till sistbemälde rätt, som egde detsamma, på anmälan, åter företaga, och dermed vidare lagligen förfara, utan hinder af domstolarnes förra sålunda undanröjda åtgärder.

29.

Är den, som under sin lägenhet på god tro häfdat annan tillhörig mark, pligtig att till rätte egaren utgifva ersättning för afkomst derifrån?

Bonden Henrik Johansson Äppel från Tjöck by i Lappfjärd socken anförde vid 1873 års vinterting i nämnde socken att Bönderne Johan och Josef Karlssöner Krokbäck samt Karl Eriksson Krokbäck, hvilka egde andelar af Krokbäck hemman i Åbock by, under åren 1872 och 1873 i ett "Heden" benämndt skogsskifte, underlydande hans Äppel benämnda hemmansdel, olofligen afverkat, Johan Karlsson 18, Josef Karlsson 53 och Karl Eriksson 12 stycken sågstockar, samt yrkade af sådan anledning att de måtte fällas till ansvar för åverkan och skyldigkännas att ersätta skadan efter 2 mark för stycket.

Johan, Josef och Karl Krokbäck förklarade att någon rå emellan deras och Äppel hemmans skogsskiften ej funnes och att de, de uppgifna åren, verkstält stockhygge endast å mark, som städse häfdats under deras egande andelar af Krokbäck hemman.

Bondesonen *Erik Henrik Erlandt* vittnade, att han kort före jul år 1872 hade, på Henrik Äppels anmodan, enligt en år 1819 å länelandtmäterikontoret afkopierad karta uppgått rå mellan ett af svaranderne häfdadt, nära intill Penniki å beläget skogsskifte och ett annat skogsskifte vester om detsamma, å hvilket sistnämnda skifte Henrik Äppel gjort anspråk, utan att detsamma dock genom någon råled eller med några märken varit skildt från det förra. Att sagda af Henrik Äppel i anspråk tagna skifte förut häfdats af svaranderne hade vittnet hört uppgifvas men kände vittnet ej sjelf. Att det varit deladt emellan svaranderne hade Torparen Samuel Nordbäck uppgifvit vid en af vittnet och Nämndemannen Erik Smeds den 14 Februari 1873 anstäld syn, vid hvilken syn, att döma af de genom inhuggningar i träden utmärkta skiljelinierna, inom Johan Krokbäcks skifte varit afverkade 18, inom Josef Krokbäcks 53 och inom Karl Krokbäcks 12, till större delen redan från skogen bortförda stockar af närmare beskrifna dimensioner.

Nämndemannen *Smeds* vittnade i hufvudsak lika angående synen å den omtvistade marken.

Samuel Nordbäck och Torparesonen *Anders Hannula* intygade, att den omtvistade skogen förut städse häfdats under Krokbäcks hemman, Samuel Nordbäck med tillägg, att Henrik Äppel, under de tolf år vittnet bott invid samma skog, icke begagnat densamma eller der verkstält något hygge; att vittnet, enligt aftal med Josef Krokbäck, i berörde skog, i den del, som enligt den sedermera uppgångna råen tillkomme Henrik Äppel, huggit 34 stycken stockar, af hvilka vittnet jemlikt aftalet bort erhålla hälften; samt att Henrik Äppel, på vittnets efter råns uppgående gjorda fråga, tillåtit att omförmälda stockar finge af vittnet afföras.

Som Häradsrätten emellertid icke ansåg ljusligen visadt att Henrik Äppel, under den tid ifrågavarande hygge skett, brukat och innehaft den omtvistade marken, anvisades parterne, jemlikt 6 § 10 kap. B. B., att rörande eganderätten till marken särskildt tvista; derå Häradsrätten i den med anledning häraf anhängiggjorda eganderättstvisten genom utslag den 9 November 1876 yttrade: att emedan genom å tviste-

marken hållen landtmäteriförrättning utredts, att det omtvistade Heden benämnda skogsskiftet rätteligen underlydde Henrik Äppels andel af Äppel hemman, ty ålades svaranderne att detsamma till denne afträda.

Då ifrågavarande mål derefter vid vintertinget 1877 ånyo till åtgärd anmältes, erkände Johan och Josef Krokbäck att de åren 1872 och 1873, förr än saken anhängiggjorts, i det skifte som jemlikt Häradsrättens nyssnämnda utslag tillhörde Henrik Äppel, afverkat stock, dock icke till hela det uppgifna antalet, utan hade en del deraf olofligen huggits och bortförts af fullkomligt främmande personer. Karl Krokbäck uppgaf att han först efter ifrågavarande tid blifvit gift med Maja Greta Johansdotter, som då innehaft husbondeväldet å deras andel af Krokbäck hemman.

Sedan vittnena Erlandt och Smeds ytterligare intygat att de stockar, som varit huggne i de skiften, hvilka häfdats af en hvar af svaranderne, befunnits fälda på samma ställen inom hvarje af dessa skiften, och Torparesonen *Anders Jakobsson Hannula* intygat att afverkning samtidigt skett för den hemmansdel, som tillhörde Karl Krokbäck, afkunnade

Häradsrätten utslag i saken den 10 April 1877 och fann utredt, att den uppgifna tiden uti förenämnda Henrik Äppel tillhöriga skogsmark, utan dennes tillstånd, afverkats, af Johan Krokbäck 18, af Josef Krokbäck 53 och af Karl Krokbäcks hustru, hvilken för tiden innehaft husbondeväldet å den andel af Krokbäck hemman, som sedermera innehades af Karl Krokbäck, 12 stockar af uppgifna dimensioner; hvarföre och jemte det ansvar för hygget af Häradsrätten ej kunde ådömas, enär marken en längre tid derförinnan häfdats under Krokbäck hemman och kännedom förty möjligen saknats derom, att densamma tillhörde Henrik Äppel, svaranderne ålades att i ersättning för berörda stockar till Henrik Äppel utbetala, Johan Krokbäck 36, Josef Krokbäck 106 och Karl Krokbäck å sin hustrus vägnar 24 mark, hvarjemte svaranderne skyldigkändes att med 35 mark ersätta Henrik Äppels kostnader å rättegången.

Wasa Hofrätt, der svaranderne besvärade sig, fann dem

icke hafva anfört skäl, verkande till ändring i Häradsrättens utslag, hvarvid förty kom att bero.

Skiljaktige från Hofrättens pluralitet, som utgjordes af Presidenten *Ekbom*, Hofrättsrådet *Sandman* och Assesorn *Qvickström*, voro

Assessorerne *Långhjelm* och *Stenbäck*, hvilka utläto sig, att som ifrågavarande, Heden benämnda skogsmark, enligt hvad utredt blifvit, vid tiden då den åtalade afverkningen skett och "städse" derförinnan häfdats under Krokbäck hemman, och först derefter genom särskild rättegång förklarats tillyda Henrik Äppels egande Äppel hemman, alltså och då härtill komme att desse nekat det de skulle afverkat hela det uppgifna antalet träd, ansågo bemälde ledamöter besväranderne icke vara pligtige att till Henrik Äppel utgifva den fordrade ersättningen, hvarföre Häradsrättens öfverklagade utslag af dem upphäfdes och besväranderne frikallades från utgifvande af såväl nämnda som rättegångskostnads ersättningen.

Johan, Josef och Karl Krokbäck anförde öfver Hofrättens utslag underdåniga besvär, hvarefter målet afgjordes i *Senatens Justitie departement* af Senatorerne *Dahl*, *Lönnblad*, *Gejtel* och *Forsman*. Dervid fann Senaten det väl vara ådagalagdt, att Johan och Josef Krokbäck samt Maria Margareta Krokbäck uppgifna tid å Heden benämnda skogsskifte afverkat ofvanomförmälda stockar; men emedan sagda skogsmark, enligt hvad jemväl utredt blifvit, vid tiden för afverkningen och redan långt derförinnan opåtaldt och på god tro häfdats under Krokbäck hemman, ehuru detsamma derefter genom särskild rättegång förklarats tillyda Henrik Äppels egande Äppel hemman, ty pröfvade Senaten rättvist med upphäfvande af Hofrättens och Häradsrättens utslag beträffande den Johan och Josef samt Karl Krokbäck åhvälfda skyldighet att till Henrik Äppel i omförmälda hänseende utgifva ersättningar, frikalla Johan Karlsson och hans medparter från denna skyldighet.

Senatens utslag är gifvet den 21 December 1878.

Juridiska Föreningens årsmöte 1879.

Den 21—23 Augusti.

Mötet öppnades af Föreningens ordförande, Professorn *R. Montgomery* med följande ord:

Mine Herrar! Juridiska föreningens stadgar öfverlemna först åt centralbestyrelsens ordförande ordet vid föreningens årsmöten. Begagnande mig af denna min ställning ber jag att få till Herrarne samtlige uttala en aktningsfull och hjertlig välkomsthelsning och den lifliga önskan, som vi säkert en hvar känna, att vårt förehafvande här måtte blifva af något gagn för de vigtiga fosterländska intressen, som Juridiska föreningen samfäldt och en hvar af dess medlemmar för sig hafva till lefnadsuppgift att befrämja.

Tanken, att ett tillfälle måtte beredas Finlands jurister från olika delar af landet att sammanträffa och rådpläga om rätts- och samhällsfrågor af större betydelse, var ingalunda nyväckt, då den vid föreningens årsmöte 1877 framstäldes. Den utgjorde otvifvelaktigt ett vigtigt motiv redan för juridiska föreningens bildande, den fick ett uttryck i föreningens allmänna ordningsregler, antagna vid konstituerande mötet den 30 Maj 1862, genom föreskriften att årsmötet för samtliga afdelningar skulle hållas gemensamt här i Helsingfors, samt att dervid de frågor, som redan varit föremål för öfverläggning inom afdelningarna, sedermera skulle föredragas till hela föreningens slutliga pröfning och afgörande. Och då det sedan visade sig, att årsmöten icke i den form, man 1862 tänkte sig dem, motsvarade ändamålet att bringa till stånd en närmare sammanslutning och samverkan emellan landets i olika bygder för rättsodlingen arbetande krafter, har vid särskilda tillfällen såväl här i hufvudstaden som i de orter, der hofrätterna utgöra centra för hithörande sträfvanden och

intressen, önskan, att allmänna juristmöten med för desamma särskildt utarbetadt program måtte föranstaltas, uttalat sig. Det skulle, mine Herrar, varit att illa motsvara anspråken på den ställning, juridiska föreningens förtroende gifvit dess centralbestyrelse, om densamma icke velat lyssna till dessa uttalanden, icke velat upptaga detta önskningsmål, som af bestyrelsen icke blott befans berättigadt, utan med full öfvertygelse delades. Och då sedan det formliga initiativet i saken härifrån utgick, blef det med sådan enstämmighet understödt, att bestyrelsen, oaktadt särskilda förhållanden och framförallt behofvet af en längre beredelsetid måhända skulle gjort ett uppskof rådligt, ansett sig icke böra dröja med förslagets förverkligande. Att åter verkställigheten skett icke på det sätt, man först tänkte sig, såsom ett allmänt finskt juristmöte, utan inom den ram, som juridiska föreningens stadgar bestämma, beror på omständigheter, hvaröfver bestyrelsen för tillfället icke helt och hållet kunnat råda och på hvilka det ej vore nödigt eller lämpligt att här närmare inlåta sig.

Innan vi, efter dessa erinranden om de yttre anledningarna till vårt sammanträffande i dag, öfvergå till dagordningen, må det ännu tillåtas mig att angående sjelfva idén med öfverläggningar, sådana som de, hvilka här förestå, samt det behof de äro egnade att fylla, yttra ett par ord. Utan tvifvel skola såväl inom, som isynnerhet utom denna krets, de finnas, hvilka hysa tvifvelsmål om eller ifrågasätta sjelfva det förnuftiga ändamålet med associationer just inom vår verksamhetssfer. För rättsmedvetandets utveckling, skall man säga, utgör nationen i dess helhet organ; för att åt rättsnormerna gifva lagens fasta och befallande form, gifvas särskildt bemyndigade samhällsorganer; rättens vetenskapliga uppfattning och bearbetning är den enskilda forskarens sak, och i fråga om rättssatsernas tillämpning är domaren och administratorn likasom hvarje medborgare hänvisad till sin individuela öfvertygelse om hvad i hvarje fall rätt är. Hvar finnes då fältet för den samverksamhet som vi eftersträfva? Är det blott en modesak vi omfatta? Är det blott derför, att andra hafva sina "Juristentage", sina nordiska juristmöten m. m.,

som vi ej vilja blifva efter? Eller utgör egentligen blott umgängesnöjet det som fört oss tillsamman? Måhända skall någon göra sig denna fråga. Och sant är, att vi här icke kunna göra rättsåsigterna hos vårt folk, än mindre lagen eller lagsystemet, och att vi ej heller hvarken kunna eller vilja genom samfälda vota binda den enskilde lagtillämparens lefvande öfvertygelse. Men hvad vi deremot både kunna och vilja är att bidraga till rättsfrågornas belysning och utredning, att framvisa, huru den lag, vi hafva, förhåller sig till samhällsintressen, som man önskar befordra, eller samhällslyten, som man vill aflägsna, samt huru den nya lag bör vara beskaffad, som skall verka i dessa syften. Genom sådan utredning kan vårt arbete blifva betydelsefullt och inflytelserikt såväl med hänsyn till rättsåsigterna hos folket, som för lagstiftaren och vetenskapen. Och detta arbete förrätta vi ofta bättre samfäldt, än hvar i sin stad. Ty rätten är ett lif, och erbjuder, likasom allt lefvande, oändligt skiftande faser, för hvilkas uppfattande den enskildes synvidd är för trång.

Ett stort och dyrt mål fattas oss derför ej. Måtte vi blott vara det vuxne. Vi, Finlands jurister, hafva ett drygt, ansvarsfullt värf oss förelagdt. Vi äro fåtalige, och tiden ställer på oss stora anspråk. Vårt folk måste raskt framåt för att kunna lefva. Det gamla, som vi hafva, är väl godt såsom grundval, och emedan det lemnar betingelserna för fri utveckling till det bättre. Men det gamla kan ock blifva ett hinder, en hämsko. Det tillhör i främsta rummet oss att hafva ett vaket öga för att de gamla formerna ej skola stå i vägen för en rikare utveckling, samt att uttänka huru de skola förändras för att följa jemna steg med den, befordra den. I våra dagar frambäres ej den lag, som tiden kräfver, fullfärdig af siare och vise. Den är frukten af mångas arbete, hela folkets, men icke minst de juridiskt bildade medlemmarnes deraf. I sanning, låtom oss då skrifva på vår fana: "viribus unitis"! I hopp, att denna sammanvaro skall gifva klafven till en sådan fruktbärande samverksamhet mellan Finlands jurister, förklarar jag Juridiska Föreningens allmänna årsmöte 1879 öppnadt.

Ordföranden uppläste derå följande

Årsberättelse.

"Ehuru den omständigheten att juridiska föreningens årsmöte 1879 erhållit ett annat skaplynne än förut och hålles ett par månader tidigare än under nästföregående år förorsakat att de vanliga göromålen för året icke hunnit till fullo afslutas bör centralbestyrelsen likväl till efterlefnad af § 7 i föreningens stadgar i korthet redogöra för föreningens verksamhet efter den 26 Oktober, då senaste årsmöte egde rum.

I sådant afseende ber jag då få anmäla att sedan mot slutet af nästlidna år förslag till diskussionsämnen inkommit från samtliga filialafdelningarna, årsprogram i vanlig ordning blifvit upprättadt och till föreningens samtlige medlemmar utdeladt. Derefter har åtminstone inom centralafdelningen möten hållits, vid hvilka öfverläggningar rörande större delen af frågorna försiggått och svar, som i sinom tid skola bringas till allmänhetens kännedom, afgifvits. Emedan en del af den tid som före sommarledigheternas inträdande kunnat egnas föreningens angelägenheter upptagits af förberedelserna till detta årsmöte har diskussionen af återstående frågor i programmet uppskjutits till hösten, då ett par sammanträden för detta ändamål erfordras. Huru långt behandlingen af 1879 års promgram framskridit inom filialafdelningarna är centralbestyrelsen icke bekant. Men antagligen har den icke heller inom dessa blifvit afslutad, emedan de i programmet för 1878 intagna öfverläggningsämnen under sagda år icke synas hafva medhunnits utan sannolikt resterat till innevarande år. Centralbestyrelsen saknar nemligen ännu i dag protokoll öfver förhandlingarna i anledning af sistnämnde program, ehuru desamma bort hit ingå redan före årsmötet 1878.

I utgifvandet och distribuerandet af föreningens tidskrift, hvaraf efter senaste årsmöte tre häften, ett för föregående år och 2:ne för det löpande lemnat trycket, har från kalenderårets början den vid samma årsmöte beslutna förändrade anordning blifvit följd. Tidskriften har sålunda utan skild prenumerationsafgift tillhandahållits föreningens medlemmar, hvilka

för denna förmån betala en något förhöjd ledamotsafgift. Tidskriften har delvis i följd af denna anordning fått en betydligt förökad spridning samt utgått i 392 exemplar. Redaktionen har enligt centralbestyrelsens uppdrag från årets början åter öfvertagits af Vicehäradshöfdingen J. U. kandidaten Robert Hermanson. Bidrag i artiklar till de trenne häftena hafva lemnats af Häradshöfdingen Assessor *Forsström*, Professor *Mechelin*, Juris Kandidaterne *H. Borenius* och Friherre *Otto Gerhard af Schultén*, Senatskopisten *G. A. Ingman* samt af undertecknad. För val af rättsfall har Red. fortfarande haft att glädja sig åt ett kraftigt stöd i den utmärkta välvilja ledamöter af landets högsta domstol egnat företaget genom att för tidskriften lemna hänvisning på lärorikare mål samt för ändamålet ställa handlingarna till redaktionens förfogande.

Föreningens medlemmar utgjorde före det anmälan till deltagande i årsmötet vidtog, 226, deraf 88 tillhörde centralafdelningen, 55 Åbo filialafdelning, 43 den i Wasa samt 39 Wiborgs filialafdelning.

I bestyrelserna för filialafdelningarna hafva under året verkat, i Åbo Herr Vicepresidenten *Herman Ithimaeus* såsom ordförande, Hofrättsråden *Gregorius Gummerus*, *Otto Ferdinand Trapp*, *Gustaf Richard Idestam* och Hofrättsassessoren *Axel Grönvik* ledamöter äfvensom Hofrättsrådet *Johan Erik Stadigh*, skattmästare och Hofrättsnotarien *Oskar Fredrik Wilhelm Gylling* sekreterare; i Wasa Hofrättsassessorerne *Ernst Wilhelm Tegengren*, ordförande, *Johan Edvard Heikel*, skattmästare och *Johan Josef Stenbäck*, sekreterare; i Wiborg Häradshöfdingen, Lagmannen *Anders Israel Cajander*, ordförande, Hoträttsrådet numera Senatorn *Sune Birger Johan Björkstén* viceordförande samt Hofrättssekreteraren J. U. kand. *Karl Wilhelm Sulin* äfvensom Hofrättsnotarien *Emanuel Berner*, sekreterare och skattmästare. Efter Senatorn Björksténs afflyttning från orten har Vicepresidenten *Gustaf Otto Grotenfelt* inträdt i bestyrelsen. Då man öfverblickar föreningens leder märkas äfven för detta korta tidskifte icke få luckor, uppkomna genom dödens härjningar. Sålunda beklagar filialafdelningen i Åbo förlusten af tvenne dess ledamöter från föreningens begynnelse, Hofrättsrådet *Berndt Wla-*

dimir Lönnblad och f. d. Hofrättskanslisten *Karl Joh. Edelsköld*, den i Wasa Hofrättsassessorn *Georg Ferdinand Långhjelm*, som likaledes från år 1862 tillhört föreningen, den i Wiborg Häradshöfdingen *Johan Wrigstedt.*

Af desse aflidne hade Hofrättskanslisten Edelsköld på ett framstående sätt deltagit i lagstiftningsarbetet vid landtdagarne 1863—64 och 1872 samt under en längre tid i pressen med lefvande intresse och en ej vanlig författaretalang egnat sig åt behandlingen af samhällsfrågor. Hofrättsrådet Lönnblad, Assessoren Långhjelm och Häradshöfding Wrigstedt qvarlemna i domarekårens analer ett aktadt namn.

Slutligen må antecknas att föreningen fortfarande utbytt publikationer med die Juristische Gezellschaft zu Berlin och andra.

En redogörelse för föreningens kassaställning torde liksom ock redovisning och verifikation få till granskning aflemnas vid ajourneradt sammanträde längre fram på hösten, emedan remiss af ledamotsafgifter ännu ej ingått från en filialafdelning och behållningen för året derför ej kan noga uppgifvas."

På ordförandens framställning beslöts att uppskjuta de öfriga enligt § 7 i föreningens stadgar till årsmötets behandling hörande frågorna såsom val af bestyrelse m. m. till ett fram på hösten ajourneradt möte.

Ordföranden meddelade, att juridiska föreningen i dag hade haft glädjen att såsom föräringar till dess bibliotek få mottaga de tre arbeten, som med anledning af årsmötet utkommit i tryck, nemligen:

"Finska deputationen 1808—1809 af *Robert Castrén*";

"Finlands jurister 1879. Biografiska anteckningar af *K. F. J. Schauman*"; samt

"Förteckning öfver skrifter i Rätts- och Statsvetenskapliga ämnen samt lagsamlingar m. m., utgifna i Finland åren 1809—1878."

Ordföranden anförde derå, att det, isynnerhet som stadgarna icke sätta något hinder deremot, varit vanligt att åt medlemmar af årsmötet lemnats tillfälle att framställa frågor till öfverläggning, och ehuru föreningens allmänna ordningsstadga förutsatte att dessa frågor någon tid förut inlemnades till antingen central- eller filialafdelningarnas resp. bestyrelser, hade årsmötet icke ovilkorligen hållit på denna omgång. Ordföranden hemstälde derför till årsmötet, huruvida icke en sådan rättighet kunde lemnas de medlemmar af årsmötet, som nu så talrikt tillstädeskommit från olika delar af landet, då det ju under sådant förhållande vore anledning förutsätta att förslag komme att väckas, hvilka för alla vore af intresse att höra. Särskildt hade beträffande en fråga från många håll hos centralbestyrelsen blifvit uttalad den jemväl af flere bland hufvudstadens tidningar understödda önskan, att densamma måtte underställas årsmötet, nemligen den vigtiga frågan, hvilka åtgärder bäst och säkrast skulle leda till målet att från år 1884 bringa finska språket till dess på kejserliga förordningen den 1 Augusti 1863 grundade rätt äfven hvad domstolarna och de administrativa embetsverken i landet vidkomma. Centralbestyrelsen hade ansett sig skyldig att genom ordföranden anmäla denna fråga, och hemstälde ordföranden derför nu till mötet, huruvida mötet önskade upptaga frågan, i hvilket fall något slags beredning deraf borde ega rum, en beredning som oaktadt tidens korthet icke kunde anses vara omöjlig att medhinna åtminstone till det beramade sista sammanträdet, nästa lördag.

Ordet gafs härå på begäran åt Professor *Mechelin*, som tillstyrkte, att årsmötet måtte upptaga den nu anmälda frågan och för dess beredning utse ett utskott inom sig af 5 eller 6 personer, hvilka skulle till lördagens sammanträde afgifva ett yttrande åtminstone angående de vigtigaste af de till frågan hörande omständigheter.

På framställning af ordföranden beslöt mötet att till diskussion upptaga nu berörda fråga, och utsågs till medlemmar i det utskott, som ansågs böra tillsättas för att bereda densamma, Hofrättsassessorerne *Forsström*, *Qvickström* och

Sjöros, Hofrättsnotarien *Åkerman*, Landssekreteraren *Sohlman* och Juriskandidaten *Lang*.

Ordföranden uppmade derå årsmötet att, då de frågor hvarom öfverläggning nu vidtoge, icke utgjordes af de vid årsmötena i allmänhet förekommande ärenden, för att leda diskussionen om dem utse en särskild ordförande.

På anhållan af mötet åtog sig dock centralbestyrelsens ordförande att äfven vid årsmötet fungera såsom ordförande.

Till viceordförande utsågos derefter Professor *L. Mechelin* och Hofrättsrådet *G. G. Aminoff*.

(Då en redogörelse för förhandlingarna i deras helhet ej skulle kunna afslutas i denna årgång af tidskriften, kommer referatet öfver diskussionen angående de på förhand offentliggjorda frågorna att införas i årgången 1880, hvaremot förhandlingarna angående finska språkets införande vid domstolarne och embetsverken, med anledning af årsmötets beslut att diskussionen derom skulle slutföras i de skilda afdelningarna, meddelas här längre fram).

Vid det till

den 15 November

ajournerade årsmötet framlade föreningens skattmästare, Juriskandidaten *Borenius* en för det tilländagångna året uppgjord redovisning för föreningens allmänna kassa jemte dertill hörande verifikationer; och var innehållet af densamma följande:

Debet:

Behållning enl. föregående redovisning . . .		5,651: 51.
Inkomst:		
Ränta från Föreningsbanken för år 1878 . . .		107: 7.
Ledamotsafgifter		
inom centralafdelningen	1,184: —	
» Åbo filialafdelning	440: —	
» Wasa »	344: —	
» Wiborg »	312: —	
från föregående år	20: —	2,300: —

Prenumerationsafgifter för tidskriften årg. 1878 —79*)	288: 5.
Inkomst för sålda exx. af äldre årgångar . . .	804: 55.
Summa Fmk.	9,151: 18.

Credit:

Tryckningskostnad för Föreningens tidskrift årg. 1877 häft. 4 samt årg. 1878—79 häftena 1—3	1,818: 55.
Häftning af nämnda häften och hela årgången 1877	209: 75.
Redaktions- och författarearvoden	1,470: —
Öfriga utgifter för tidskriften	57: 68.
Tryckning af årsprogram	17: —
Föreningens bibliotek	71: 36.
Kostnaderna för årsmötet i Augusti	646: 86.
Behållning till 1879—1880	4,859: 98.
Summa Fmk.	9,151: 18.

Till revisorer af räkenskaperna utsågos Expeditionschefen *S. W. Hougberg* och Juriskandidaten *Th. Wegelius*, hvilka genast verkstälde revisionen och före mötets slut anmälte att redovisningen befunnits riktig; dock ville revisorerne hafva anmärkt att densamma såtillvida vore ofullständig, som den icke upptoge värdet af de äldre årgångarne utaf föreningens tidskrift, hvarutaf årligen inkomst tillflöte föreningen, ej heller observerade resterande ledamotsafgifter.

Med anledning häraf beslöts att boklagret skulle förtecknas och kostnaderna derför utanordnas ur föreningens allmänna kassa samt lagrets värde framdeles i redovisningarna upptagas, hvaremot anmärkningen, att resterande ledamotsafgifter icke i behållningen upptagits, ansågs icke böra till någon åtgärd fönraleda, dels på den grund, att, enligt föreningens stadgar, den som icke ledamotsafgift erlade vore att anses såsom hade han ur föreningen utträdt, dels emedan afgifterna, om de efteråt inflöte, kunde i följande års räkenskaper uppdebiteras.

---

*) Från åtskillige bokhandlare i Sverige och Finland är redovisning ännu icke aflemnad för de exemplar, på hvilka hos dem prenumererats.

Beträffande föreningens verksamhet under det kommande året beslöts

att densamma skulle fortgå såsom hittills;

att föreningens tidskrift skulle utgifvas såsom förr med fyra häften om året och till samma omfång, som enkla årgångar förut haft, d. v. s. 24 ark om året;

att prenumerationsafgiften skulle utgöra 6 mark utom stadgade postafgifter;

att hvarje ledamot af föreningen skulle, utan prenumeration, erhålla ett ex. af tidskriften, hvilket ex. borde utan omgångar för ledamöterne på föreningens bekostnad dem tillhandahållas sålunda, att tidskriften expedierades under korsband direkte till central- och filialafdelningarnas utom hufvudorterna bosatte medlemmar, hvaremot fördelningen af tidskriften till medlemmarne i dessa städer skulle verkställas genom vederbörande afdelnings försorg; samt

att ledamotsagiften för det kommande året skulle erläggas med 8 mark till föreningens allmänna kassa; och skulle, jemlikt stadgarnas föreskrift, och med afseende å tidskriftens försändande till dem, som qvarstode såsom ledamöter af föreningen, denna afgift vara inbetald före den 15 Mars.

I likhet med hvad förut öfligt varit uppdrogs åt den blifvande centralbestyrelsen att uppgöra program öfver diskussionsfrågor för året.

Till slut företogs val af centralbestyrelse, hvilket utföll sålunda, att till ordförande valdes Professorn *R. Montgomery* och till ledamöter Prof. *L. Mechelin* och Juris Doktor *J. Forsman* samt Juriskandidaterne *H. Borenius* och *W. Eneberg* äfvensom till suppleanter Landssekreteraren *J. G. Sohlman* och Juriskandidaten *R. Hermanson*.

Förhandlingarna vid Juridiska Föreningens årsmöte 1879 angående finska språkets begagnande vid domstolarne och embetsverken.

Den 23 Augusti.

Hofrättsassessorn *Forsström* uppläste följande betänkande, afgifvet af den komité, som tillsatts för frågans utredning:

"Den knappt utmätta tiden har icke medgifvit en så omfattande öfverläggning och pröfning, som för frågans vigt vore önsklig och nödig, ej heller att egna redaktionen af utskottets betänkande erforderlig omsorg. Utskottet måste derföre inskränka sig till ett uttalande af några hufvudpunkter, hvilka tyckts vara af den förnämligaste praktiska vigt vid den revision, som förordnandena i 1865 års kejs. förordning böra underkastas.

1) Det var ett uttryck af den i landet den tiden nog allmänt rådande uppfattningen då, för att hos blifvande domare samt embets- och tjenstemän grundlägga den nödiga kunskapen i finska språket, i 5 § föreskrefs att uti skolorna undervisning i några ämnen skulle meddelas på det andra inhemska språket. Denna sedermera öfvergifna föreskrift anser utskottet böra återupplifvas.

2) Beträffande det förhör och det skrifprof i finska språket, hvarom i 3 och 10 §§ är stadgadt, har derefter genom 6 § i k. kung. af d. 30 Maj 1871 gjorts ett undantag, som ej lärer fullt tillämpats, men ss. omotiveradt borde upphöra. Det heter: "Sådant må dock icke ovilkorligen fordras af dem, som böra ådagalägga insigt i ryska eller franska språket samt blifva anstälde vid Senaten, Hans Majestät Kejsarens kansli för Finland och Generalguvernements kansliet, för att utöfva befattningar, för hvilka kännedom i finska språket ej är behöflig."

Det är denna sats och åtminstone orden "vid Senaten" som borde utmönstras.

3) I 8 § bestämmes i hvad mon skyldighet att utfärda finska expeditioner inträder för häradshöfdingar, tillsatte i grund af förslag, upprättadt efter 1 Jan. 1872.

Utskottet anser:

a) att denna skyldighet efter 1883 års utgång bör hänföra sig till expeditioner i alla mål och ärenden utan undantag,

b) och att protokollet, när den muntliga förhandlingen uteslutande sker på finska, bör utan särskild begäran affattas på samma språk, der häradshöfding eljest är skyldig att detsamma begagna, men att, såframt båda språken brukas, käranden bör tillfrågas, hvilketdera han önskar få användt.

I detta syfte vore ändring af § erforderlig och senare momentet borde äldre häradshöfding, som frivilligt åtagit sig att i sina expeditioner begagna finska, rätta sig efter.

4) Emedan om rådstufvurättens, magistratens och ordningsrättens expditioner ännu ej är något stadgadt anser utskottet det böra föreskrifvas i afseende å borgmästare, rådmän och öfrige funktionärer i stad, hvilka framdeles tillsättas, skyldighet att i protokoll och öfriga expeditioner använda finska inträder efter samma grunder, hvilka för häradshöfdingar äro fastställda.

5) Utskottet håller vidare före

att expeditioner äfven på finska språket böra från öfverrätterne och Senaten utfärdas så snart ske kan och i den mon, omständigheterna det medgifva.

6) Det bör ej vara domstolar och myndigheter förmenadt att jemväl i sina öfriga meddelanden använda finska språket.

7) När finskan ss. original språk, enligt föreskrifter, hvilka nu äro gällande eller framdeles fastställas, ej kan användas i expeditioner, hvilka efter 1883 års utgång utfärdas till finske parter, bör desses rätt till godo ses genom finsk öfversättning —, utan att något vidare uttalande derom nu lärer vara påkalladt."

Efter uppläsandet häraf tillade Assessor *Forsström* för sin egen del: "Det är häruti, som utskottet sökt koncentrera sin åsigt om hvad som i frågan är det vigtigaste. Det har för det mesta skett utan meningsolikhet, om också i vissa delar motiven olika uppfattats. Någon skiljaktighet har dock förefallit. Så skulle jag helst för min del helt och hållet uteslutit

den första punkten om återupphäfvandet af den 1865 faststälda principen om tvänne undervisningsspråk för skolornas högsta klasser. Tidigare har visst äfven jag varit med om uttalande af en sådan åsigt. Ty till upptagande af föreskriften torde den komité, som 1862 uttalade sig om kurial språket, genom sitt votum i saken i någon mon bidragit, utan att jag såsom ledamot i komitén i den delen reserverade mig. Nu skulle jag uteslutit föreskriften icke derför, att jag af det starka motstånd, som ur pedagogiska skäl deremot gjorts, funnit mig fullt öfvertygad om omöjligheten af den två språkiga skolundervisningen, när den är afsedd att vidtaga först på de högre klasserna. Men jag hade velat utvotera denna föreskrift, dels redan derför, att den engång blifvit öfvergifven och att man från pedagogisk sida funnit den vara så svår och jag för min del icke önskade bidraga till den häri så mycket framhållna tvedrägten, dels och förnämligast derför, att jag tror, att den förutan på svenska orter, sådane skolelever, hvilka från barndomen icke praktiskt lärt sig finska, men ändock derutinnan undervisats, lätteligen kunna och måhända med bättre framgång vinna erforderlig praktisk färdighet, om man, såsom på senare tider också mycket ofta lärer brukats, under ferierne skickar eleverne på landet, för att i några månader vistas inom allmoge familjer, der finska språket uteslutande begagnas.

För öfrigt, och då jag lärer föranledt frågans upptagande vid mötet utöfver det ursprungliga programmet, anhåller jag att få yttra några ord om min uppfattning i allmänhet. Jag har visst under loppet af runda tjugutre år icke så alldeles sällan offentligen framhållit och sökt motivera min åsigt; men jag kan likväl icke påräkna att den för mötets alla deltagare vore bekant. Redan från första början, år 1856, när jag första gången uttalade mig, trodde jag reformen kunna redan då i underrätterna småningom påbörjas och utföras genom det *frivilliga arbetet*, och denna uppfattning har jag derefter i hufvudsak icke haft skäl att i någon mon ändra. Jag visste nogsamt, att häradshöfdingarne voro betungade af ett ganska drygt arbete, visste äfven, att man var så van att använda det från uråldriga tider hos oss häfdvunna

kurialspråket; jag visste dessutom, att i följd af rådande förhållanden många domares kännedom i finskan var ganska knapphändig. För min del har jag också öppet flere gånger erkänt, att äfven med mig förhållandet varit detsamma, ehuru jag är född i det inre af landet. Ty under skol-, gymnasii- och universitets-tiden hade vistelsen på särskilda svenska orter jemte öfriga förhållanden bidragit dertill, att det vid inträdet på embetsmannabanan var ganska skralt med min kännedom af finska språket, såsom nogsamt också är kändt för dem, som tagit någon kännedom om de opuscula, jag tid efter annan publicerat, och hvarom anmärkningar icke heller uteblifvit. Men på andra sidan framstod det redan då klart, och jag har sedermera funnit det genom 23 års erfarenhet bestyrkt, att i finsk bondort anställd häradshöfding, ifall han ock skrifver svenska, måste, för att ordentligt fullgöra hvad honom åligger, om han vill vara samvetsgrann, kunna finska mycket väl. Han måste ju tingstiderna många timmar om dagen meddela sig med personer, hvilka tala endast finska; således icke allenast till dem yttra sig på samma språk, utan jemväl så fullkomligt förstå parters och vittnens andraganden, att de kunna till det svenska protokollet riktigt öfversättas; vidare skall han med den finska nämnden öfverlägga till dom och sedan domslutet, affattadt på svenska, blifvit upptecknadt, vid afkunnandet öfversätta det för de finska parterne, hvarutom han bör likaledes muntligen öfversätta inlemnade svenska handlingar. Svårligen torde det kunna bestridas, att ju allt detta hör till den finske häradshöfdingens åligganden, följaktligen icke heller att det som brister och förut försummats bör repareras genom senare arbete. Detta är en samvetssak. — Fullgörandet af hvad som sålunda är en skyldighet kan möjligen förefalla tungt och ansträngande. Det kan dock ej hjelpas. Men det säkra är att det för en domare, som någorlunda går i land med hvad hans pligt i omförmälda afseende kräfver, bör vara en mycket smal sak att äfven lära sig skrifva finska. Det fordras icke så alltför stor möda, emedan arbetet kan utföras småningom. I öfverrätterne deremot är förhållandet helt annat, enär ledamöterne, hvilkas kännedom af målen måste hemtas ur de

skrifna handlingarna, under sin embets utöfning tills vidare icke ha tillfälle till den praktik och öfning, som den omedelbara beröringen med de rättsökande för underdomarene bereder. Det är också på grund deraf, som jag från första stunden, då jag tog mig friheten att yttra mig i saken, ansett att en väsendtlig skilnad betingas af den olika ställning, hvari under- och öfverdomare i anfört måtto sig befinna.

Det votum, som utskottet nu föreslagit borde kunna utan tvekan antagas såsom mötets uttalande i frågan. Hvad angår häradshöfdingarne, är den föreslagna föreskriften nog nära afpassad efter det, som delvis nu redan är gällande, eller åtminstone borde vara det, emedan de äldre häradshöfdingarnes rätt blifvit fullkomligt respekterad. Ty orubbadt qvarstode hvad i § 9 är stadgadt, att det neml. beror på dem sjelfve, om och när de vilja åtaga sig att använda finska språket, ehuru jag för min del tror det vara allt skäl att hoppas, att äfven äldre herrar embetsbröder skola taga ihop med arbetet och det med flit och allvar. Hvad öfverrätterne beträffar har utskottet sökt sammanfatta sitt votum så, att deraf tydligen skönjes, att det är endast det frivilliga arbetet som der påräknas, och i sista momentet har utskottet velat uttala sig derhän, att, då vid utgången af år 1883 det icke ännu kan vara att förvänta och hoppas, att i alla förekommande expeditioner finskan såsom originalspråk skall kunna blifva använd, men det emellertid blifvit stadgadt, att den finska befolkningens rätt då borde träda i full utöfning, denna rätt skulle tillgodoses genom finsk öfversättning.

Utskottet har icke ordat något om expeditioner från länestyrelserna, enär redan gällande föreskrifter, om också ett och annat tillägg vore att göra, dock i hufvudsak ansetts vara tillfredsställande. I anseende till tidens korthet, har någon närmare granskning icke kunnat företagas hvarken af dem eller öfriga punkter i 1865 års kejs. förordning. — Att ett uttalande af mötet i föreslaget syfte, om det icke heller skenbart är så mycket, komme att tillfredsställa den finska befolkningen är jag förvissad om.

Hofrättsnotarien *Åkerman:* Jag anser mig böra nämna några ord om de synpunkter som föranledt utskottet till det

betänkande utskottet afgifvit. Utskottet har i främsta rummet utgått från den tanken, att 1863 års förordning efter 1883 års utgång skall vara i full verksamhet, nämligen att finska parter då skola vara berättigade att utfå alla expeditioner, vare sig från högre eller lägre rätt, på finska språket. Detta har varit den ledande tanken hos utskottet, om ock ej alldeles enhälligt omfattad. Efter det 1863 års förordning emanerat väntade man på de föreskrifter, som det ålåg senaten att meddela i afseende å den uti 1863 års förordning uttalade principens genomförande. År 1865 utkom också en förordning, hvarmed afsågs att stadga de första grunderna för genomförandet af denna princip. Sedermera har man förgäfves väntat på vidare förordnanden i samma syfte. Det har visserligen utkommit särskilda författningar, som talat om finska språkets användande; men dessa författningar hafva icke varit några framsteg, utan tyvärr steg tillbaka. Sent omsider, har man infordrat utlåtanden hvilka vidare åtgärder vore att vidtaga till förverkligande af det syfte, som i 1863 års författning finnes uttaladt. Utskottet har således haft ett svårt uppdrag; det har gällt att nu finna de lämpligaste utvägarne till att godtgöra det, som i långa år blifvit försummadt. Men lyckligtvis har allt icke berott på lagstiftaren. Det har funnits och finnes män, som utan påbud arbetat för förverkligandet af idén i 1863 års författning. Isynnerhet i östra delarne af landet har finska språket vid utfärdandet af expeditioner vunnit en ganska stor användning vid underrätterna och guvernörsembetena. Vid guvernörsembetena i Kuopio, Wiborg och äfven S:t Michel hafva närapå de flesta expeditioner åt finska parter utfärdats på finska språket. Vid en stor del af häradsrätterne, synnerligast i Kuopio län, har fallet varit enahanda. Frågas nu, hvarför har man icke gjort något vid öfverrätterne? I underrätterne har redan utbildat sig en ganska respektabel praxis i detta afseende, och jag förmodar, att de till öfverrätterne inkomna expeditionerna på finska språket öfverhufvudtaget varit lika väl begripliga, som de på svenska språket affattade. Jag håller derför före, att den bästa åtgärd för genomförandet af ifrågavarande reform nu vore att vid

öfverrätterne äfven söka utbilda en praxis i detta afseende. Det har besynnerligt nog uttalats tvifvelsmål, huruvida hofrätterne vore berättigade att utfärda expeditioner på finska språket. Detta tvifvelsmål anser jag för min del vara genom 1863 års förordning mom. 1 undanröjdt, men torde det ändock vara önskligt, att en påminnelse derom, att öfverrätterne äfven äro berättigade att utfärda expeditioner på finska språket, skulle emanera från högsta ort. Derför har äfven utskottet föreslagit, att öfverrätterne skulle beredas tillfälle att, såsnart omständigheterna det medgifva, vidtaga med utfärdandet af expeditioner på finska språket. Jag anser detta kunna vidtagas nu genast. Det finnes nämligen i hvarje hofrätt ledamöter, som förstå och begagna finska språket tillräckligt ledigt; och der behöfligt antal lämpliga ledamöter ej vore att tillgå kunde några i språket skicklige lägre tjenstemän adjungeras hofrätten till biträde. Skulle denna anordning genomföras, tror jag att reformen toge ett stort steg framåt, och vid 1883 års utgång skulle redan inom hofrätterne hafva utbildat sig en praxis i detta afseende; och är det skäl att hoppas, att denna i hofrätterne skulle utbilda sig dess säkrare, som man icke der, såsom i häradsrätterne, är hänvisad till en enda persons skicklighet, då ju i hofrätterne alla expeditioner genomgå flere händer och en större säkerhet för språkets rätta användande derigenom vinnes. Jag skulle derför vilja särskildt betona denna punkt och yttermera framhålla, att, derest vid 1883 års utgång, såsom det är att antaga, hofrätternes samtliga divisioner ännu icke skulle kunna utfärda expeditioner på finska språket, det är en oafvislig skyldighet för landets styrelse att se till, att finska parter det oaktadt få alla sina expeditioner på finska språket samt att således behöfligt antal skicklige translatorer anställes för öfversättande af de expeditioner, hvilka från icke-finskspråkiga divisioner utfärdas åt finska talande parter. Hvad jag här yttrat om hofrätterne anser jag för min del äfven kunna ega sin fulla tillämpning på kejserliga senaten.

Häradshöfding *Malm:* I anledning af Hofrättsassessor Forsströms yttrande, att det vore en smal sak för de fleste domare att, sedan de med parternes och vittnens ord affattat

memorialet på finska språket, äfven utskrifva protokollet och utslaget på samma språk, anser jag mig böra uttrycka en motsatt öfvertygelse. En domare, vare sig i öfver- eller underrätt, som vill vara samvetsgran, men icke egt förmonen att i god tid eller under sin studieperiod hafva lärt sig finskan grundligen, kan icke uppfylla fordringarna i afseende å det finska språket, emedan han icke kan försvara hvart finskt ord, han skulle skrifva, såsom han bör kunna stå för alla sina uttryck på svenska. För öfrigt är finska språket icke ännu så långt kommet, att man kan anse det vara fullkomligt utbildadt, och tvetydigheter förekomma i skrifter, der man minst skulle väntat sig sådana, t. ex. i Assessor Forsströms formulär-böcker, hvarest jag bland annat sett ordet "kontu" vara begagnadt såsom benämning på hemman eller lägenhet, då detta ord emellertid på den ort, der jag vistas, icke kan betyda annat än boskapsfoder. Detta är endast ett exempel, men flere dylika finnas i nämnde arbete, utvisande att många misstag och tvetydigheter kunna uppstå innan ett stadgadt språkbruk utbildat sig. Och hvad kejs. senatens och hofrätternes expeditioner beträffar anser jag, att det icke bör komma i fråga att börja med finska språkets införande derstädes innan reformen skett i häradsrätterna, isynnerhet som det är af mindre vigt om dessa expeditioner utgifvas på finska språket eller på något annat, då det finnes personer som förstå och kunna tolka dem. För att ingen må tro, att jag vore någon ovän till finska språket, anser jag mig äfven böra nämna, att jag allt sedan min studenttid bidragit till att sprida skrifter på finska språket och ifrat för folkupplysningen i landet, hvilka åtgärder jag äfven ville förorda såsom bäst ledande till det ifrågavarande målet.

Ordföranden uppmanade härå mötet att, på det diskussionen blefve mera ordnad, till en början yttra sig endast angående mom. 1 i utskottets betänkande.

Professor *Mechelin:* Det torde ej vara mången i denna församling obekant, att ständerna vid senaste landtdag jemväl uttalade sig i det syfte, att undervisningen i landets skolor bör för några ämnen meddelas på det andra inhemska språket, som icke är skolans egentliga undervisningsspråk.

Jag kan icke annat finna, än att utskottet haft giltig anledning att upptaga denna första punkt i sitt betänkande och jag skulle alltså utan vidare instämt deri, derest icke herr Assessor Forsström förklarat sig för sin del helst icke velat upptaga en sådan punkt i förslaget. Det kan väl icke komma i fråga att här ingå i några uttalanden rörande de större eller mindre svårigheter i pedagogiskt hänseende, som af denna anordning framkallas; men att dessa icke äro oöfvervinneliga, torde kunna tagas för afgjordt, och det kan ju icke förbises, att, när man vill ett vigtigt ändamål, de dertill tjenliga medlen måste användas, äfven om de icke kunna utan svårighet tillämpas. Assessor Forsström har i sitt yttrande, såvidt jag kunnat finna, härvid endast tänkt på lämpliga andra utvägar för barn med svenskt modersmål att lära sig finska, men icke berört den andra sidan af saken, nämligen att för barn med finskt modersmål underlätta inhemtandet af svenska språket, hvilket för landets jurister åtminstone, för en mycket längre framtid, än någon här närvarande kan öfverskåda, är lika nödvändigt, som att inhemta finska språket. Det har bland annat visat sig, att vid juridiska fakulteten inträdt högst få ynglingar från läroverk, der undervisningen sker endast på finska. Om de skulle komma till universitetet med bättre kännedom i svenska språket, vore det för dem vida lättare att egna sig åt jurisprudensens studium, och derigenom skulle äfven befrämjas hvad som nu i denna fråga är det hufvudsakliga ändamålet, nämligen att tillföra landets domarekår talrika krafter, som äro fullt mäktiga finska språket. Jag har ansett mig böra inskränka mig till detta, för att sålunda hafva motiverat hvarför jag tillstyrkt godkännandet af den första punkten.

Hofrättsassessor *Forsström:* För min del hade jag ingalunda förbisett hvad Professor Mechelin senast framhållit, ehuru jag glömde att i mitt anförande vidröra denna sida af saken. Jag har härförinnan mångfaldiga gånger uttalat det och känner det nog, att Finlands jurister i långa tider ovilkorligen behöfva ganska noggrann kännedom af det svenska språket och vet också rätt väl, att det är just yngligar från de finska hemmen, som hafva större svårighet att lära sig

svenska, än omvändt de, som vuxit upp i svenska hem, att lära sig finska. Men detta kan likväl ej i minsta mon förmå mig att frångå den af mig uttalade åsigt, att det andra inhemska språket nog kan praktiskt inläras, om det icke heller användts vid undervisningen.

Hofrättsassessor *Qvickström:* Såsom medlem i det utskott, som tillsattes för förevarande ärende, har jag bidragit till att förorda upplifvande af 1865 års stadgande om delvist begagnande af både finska och svenska språket såsom undervisningsspråk i läroverken. Detta har för mig och mina medtänkande icke härrört af lust att polemisera med eller väcka ond blod hos en aktad lärarekår, hvars pluralitet vid ett nyligen hållet möte beslutit tvärtom. Men vi, — jag och mina likatänkande — hafva oemotståndligt manats dertill icke endast af öfvertygelse, att det först nämnda undervisningssystemet är det främsta vilkoret för möjligheten att säkrare nå målet, utan äfven deraf, att i landets finska bygder försports rop af klagan öfver, att det mest maktpåliggande vilkoret för ifrågavarande måls uppnående synes få vika för minutiöst vidhållande af pedagogiska teorier af mindre vigt.

Hofrättsassessor *Sjöros:* Jag ber att i allo få instämma i det, som Assessor Qvickstöm redan uttalat, och vill endast i största korthet tillägga, att det har förefallit en mängd icke-skolmän högst förvånande, att herrar skollärare med sådan tvärsäkerhet motsatt sig hvad jurister, landets regering vid en tidpunkt, d. v. s. vid tidpunkten före tillkomsten af 1865 års författning, och ett flertal af dess öfrige medlemmar och medborgare ansett vara rätt och skäligt. Icke-pedagoger — åtminstone jag — hafva största svårighet att kunna förstå detta tal om skolans mål för sig sjelf och hafva utan att vidare filosofera i ämnet tyckt, att ställningen borde blifva den, att det är staten som på skolan framställer anspråk och att det är skolans skyldighet att tillse det dessa anspråk blifva, såvidt omständigheterna sådant tillåta, tillgodosedda. Till lösningen af det svåra problem, hvarom här är fråga, torde någon annan utväg icke finnas, än att skolans medverkan påkallas, och detta är äfven enligt min tanke det hufvudsakliga medlet, som kommer att leda till målet. — Den om-

ständigheten, att 1865 års förordnings bestämningar i ämnet blifvit upphäfda, har varit ett af de största hindren för att finska språket ingalunda den tid, som eljest hade kunnat ega rum, kan inträda i utöfningen af sin rätt vid domstolarne. Äfven för att att uttala detta hade jag begärt ordet.

Kanslirådet *Liljenstrand:* Jag ber att få hemställa, huruvida det icke bör anses vågadt att uti denna sak, likasom uti hvarje annat vigtigt ärende, efter en kort diskussion fatta några beslut, som skulle bero af omröstning, om man icke här borde iakttaga samma förfarande som i afseende å de tidigare behandlade frågorna, och således låta de uttalade meningarna få tillkännagifva hvad mötet eller åtminstone de hafva tänkt, som uppträdt i saken. Vidare ber jag få hemställa, om det numera, då klockan redan är en qvart öfver två och diskussionen icke gerna kan fortgå alltför länge, blir möjligt att uti detalj behandla allt hvad till saken hörer. För min del har jag hufvudsakligast fäst mig vid en omständighet uti utskottets betänkande, som jag främst ville framhålla, den nämligen, att utskottet icke åsyftar mer än det möjliga. Detta är en ofantligt vigtig princip, som man aldrig bör öfvergifva; man bör aldrig forcera någonting till det omöjliga, ty derigenom förfelar man hela sitt mål. Det är denna princip jemte en annan som utgör hufvudvilkoret för all framgång. Den andra principen är en god vilja. Möjligheten och den goda viljan äro de vigtigaste ingredienserna för allt godt, som skapas. Jag är öfvertygad om, att bland alla, som höra till landets juridiska kår, ingen finnes som icke gerna och varmt vill, att det finska språkets sak utvecklas, blott det icke sker på bekostnad af något annat. Här har blifvit framhållet, att detta sträfvande icke har precis blifvit från andra håll så understödt som nödigt vore, då man så litet afsett att uti de finska skolorna befrämja undervisningen i det svenska språket, som dock i alla tider, åtminstone under sekler måste vara en vigtig sak för rättslifvet och rättsordningen i detta land, för kunskapen om våra lagar och vår samhällsutveckling. Jag vill derför inskränka min önskan derhän, att den goda viljan att föra saken fram, så mycket möjligheten medgifver, måtte finnas hos oss alla och derjemte på

andra sidan att denna goda vilja hos landets jurister icke måtte bringas att svalna eller slockna genom olämpligt tal och olämpliga åtgärder af dem, som dock icke rätt kunna begripa hvad som är möjligt.

Häradshöfdingarne *Lagerblad* och *Malm* förenade sig i allo i hvad den senaste talaren yttrat.

Prokuratorssekreteraren *Lavonius:* Jag nödgas uttala den åsigt, att jag tror, att vi icke hinna behandla denna fråga så, som den skulle det förtjena, hvarför jag ville föreslå, att den måtte uppskjutas till behandling af juridiska föreningens central- och filialafdelningar; ty redan utskottets betänkande innehåller så många punkter, att det synbarligen är omöjligt att slutföra behandlingen af dessa, och frågan är af den väsendtliga betydelse, att det i anseende till den korta tiden är omöjligt att afgifva något samvetsgrannt svar på densamma. Slutligen ber jag att få uttala den åsigt, att jag visst icke vill betvifla en hvars goda vilja; men en god vilja hafva vi haft i åratal; vi måste tänka på allvarsamma åtgärder för att hinna det stora målet och visa vår goda vilja i verk och gerning, icke blott i önskningar.

Lagman *Krogius:* Jag måste be att få förena mig med kanslirådet Liljenstrand deri, att någon fullständig diskussion icke egentligen löser saken och icke heller länder densamma till båtnad. I utskottets betänkande äro föreslagna åtskilliga medel, huru finska språket skall kunna komma till åtnjutande af sina rättigheter. Dessa medel gillar jag fullkomligt. Men här gäller frågan att genomföra 1863 års förordning. Jag erkänner fullkomligt det berättigade i denna förordning. Jag beklagar blott, att den emanerat först år 1863 och icke långt förut. Det har emellertid visat sig, att, oaktadt alla åtgärder och all god vilja, det uppenbart är omöjligt att genomföra förordningen år 1883. Jag har sett åtskilliga prof derpå. Denna författning innehåller, att oaktadt svenska språket fortfarande är landets officiela språk, äro finska parter dock berättigade att, då de derom anhålla, utfå sina handlingar på finska språket. Jag vet icke om det är till följd af bristande lagkunskap eller af andra motiv som några unga domare redan långt före detta, då man inlemnat inlagor på

svenska språket, t. ex. i ett inteckningsärende, der både ansökningen och skuldsedeln voro affattade på svenska, dock hafva ansett sitt samvete fordra att utfärda expeditionerna på finska språket. Detta är stridande emot lag. Jag skulle dock deremot ej gjort någon anmärkning; men det har visat sig, att flera af dessa expeditioner icke uppfylt sitt ändamål, i det de icke innehållit hvad de bordt innehålla. Dels är kännedomen i finska språket ännu icke så allmänt spridd, dels har först de senare åren på detta språk utbildats en juridisk terminologi, som den unge domaren ännu ej hunnit lära sig. Att saken vunnit derpå, om svenskan fortfarande begagnats, är således utom allt tvifvel. Jag har också hört berättas, men vet icke om det är sant, att en af landets hofrätter (Wiborgs hofrätt) vid utfärdandet till en kommunalstyrelse af en resolution, som skulle expedieras på finska, hade, ehuru i hofrätten finnas många ifrare för finska språket, så svårt att få resolutionen öfversatt, att man nästan kan säga, att den icke blef öfversatt, åtminstone icke juste. Jag anser alla dessa föreslagna åtgärder väl vara riktiga, men att faktiskt genomföra denna förordning till år 1883 anser jag omöjligt. Jag tycker, att den hufvudsakliga resolution, som mötet kunde fatta, vore den, att man skulle anhålla, att förordningens genomförande ännu åtminstone på tjugu år måtte uppskjutas. Då skulle icke endast landets domarekår bättre kunna uppfylla sina skyldigheter, utan äfven för parterne vore sådant af en viss vigt. Den finska talande befolkningen förstår ganska litet och ganska dåligt ett utslag, deri man begagnar sig af termer, skapade under de senaste åren. Äfven jag har ofta haft tillfälle att öfvertyga mig derom. Mitt förslag skulle således vara, att, jemte det man på allt sätt försökte sprida kunskap om finska språket, förordningens genomförande måtte uppskjutas på 20 år.

Hofrättsnotarien *Åkerman:* Den senaste talaren har omnämnt några fakta, som skulle utvisa, att finska språket ännu icke kunde begagnas vid utfärdandet af expeditioner från landets domstolar. Deribland frambar han också ett, hvilket är för mig fullkomligt obekant, ehuru jag är från Wiborgs hofrätt. Jag har mig nämligen ej bekant, att derifrån skulle

hafva utfärdats en fullkomligt bristfällig öfversättning. Säkert är dock att alla öfversättningar blifva originalet underlägsna, och derför icke kunna vara fullt tillfredsställande. En felaktig öfversättning kan väl falla en ur händerna; men att deraf draga den slutsatsen, att vid ett embetsverk icke skulle finnas några förmågor, som redan nu tillfredställande begagna språket, vågar jag anse förhastadt. Jag vidhåller derför fortfarande min först uttalade åsigt, att man icke skulle riskera någonting, om man nu redan vidtoge med utfärdandet af expeditoner på finska språket äfven från landets hofrätter. Detta anser jag dessutom vara det enda sättet att påbegynna reformens genomförande. Uppskjuter man, såsom nyss föreslogs, dermed ännu tjugu år framåt och åtnöjer sig med 1865 års författning, så skola vi derefter lika litet, som nu, hafva uppnått målet, utan stå alldeles på samma punkt. Alltså måste åtgärder vidtagas, och de utaf utskottet föreslagna, anser jag i hufvudsak vara de riktiga. För öfrigt kan jag icke begripa, huru den föregående talaren kunde godkänna detta förslag och dock sedermera påyrka reformens uppskjutande.

Hofrättsassessor *Forsström:* För den knappa tidens skull förbigående de anmärkningar, som Lagman Krogius i öfrigt framställt, vill jag endast såsom en inkonseqvens anmärka, att herr Lagmannen väckt förslag att med reformens genomförande utverka uppskof, hvarom ju alls icke varit fråga.

Lagman *Krogius:* Jag vill blott erinra om, att jag uppgaf frågan om expeditionen i Wiborgs hofrätt icke såsom ett faktum, utan såsom en hörsägen. Hvad åter beträffar den omständigheten, att icke något förslag väckts samt att jag skulle hafva gillat alla de föreslagna åtgärderna och likväl yrkat på reformens uppskjutande, så ber jag få meddela, att jag fullkomligt gillat alla de föreslagna åtgärderna, såvidt de äro egnade att befrämja kännedomen i finska språket; men jag anser författningens fullständiga genomförande omöjligen kunna ske förr, än efter tjugu år.

Prokuratorssekreteraren *Lavonius* anhöll, att Ordföranden ville återföra diskussionen till det första momentet, eller

också tillfråga mötet, huruvida det ville fortsätta med frågans behandling.

Hofrättskanslisten *Snellman:* Ifall mötet skulle besluta att uppskjuta diskussionen af de af utskottet i frågan föreslagna åtgärder, vågar jag ödmjukast hemställa huruvida icke mötet i alla fall kunde i ett allmänt uttalande gifva sin åsigt i saken tillkänna, ett uttalande i det syfte nemligen, att mötet anser, att det härintills alltför ringa tillgjorts för genomförandet af 1863 års förordning samt att åtgärder i sådant syfte borde af vederbörande med det snaraste vidtagas. Ett sådant uttalande skulle åtminstone utvisa, att mötet vill verkliga åtgärder i saken, och icke, såsom också här yrkats, allt lemnas på den gamla oafgjorda punkten.

Lagman *Krogius:* Jag skulle be att få förena mig med den föregående talaren, med den skilnad, att jag önskade tillägga i första satsen, att alltför ringa tid har blifvit medgifven för reformens genomförande.

Professor *Mechelin:* Det torde bereda herr ordföranden icke ringa olägenhet, att diskussionen sålunda går från det ena till det andra och man icke följer den af ordföranden framstälda diskussionsordningen. För min del ber jag derför, om också med farhåga att anses såsom formalist, att få vördsamt påyrka, att det först måtte bli afgjordt, huruvida diskussionen om första momentet är slutförd och huruvida mötet med anledning deraf vill fatta resolution eller hänvisa till protokollet, och utber jag mig vördsamt att, i händelse proposition sedermera blir framstäld med anledning af doktor Lavonii förslag om uppskjutande af frågans behandling till annat tillfälle, då få yttra några ord med anledning af hofrättskanslisten Snellmans, något för generela och för litet innehållsrika förslag.

Med ledning af den nu försiggångna diskussionen beslöt årsmötet på ordförandens framställning med 48 röster mot 23 att beträffande den uti utskottsbetänkandet ingående första punkten icke fatta något särskildt beslut, utan låta diskussionsprotokollet utgöra svar i saken, äfvensom att med afseende å tidens knapphet vidare öfverläggning rörande det föreliggande ämnet icke vid detta tillfälle skulle ega rum,

utan frågan hänskjutas till pröfning af juridiska föreningens särskilda afdelningar.

Med afseende å detta beslut yttrade professor *Mechelin:* Jag ber att främst med anledning af det nyss fattade beslutet, till hvilket jag icke bidragit, göra ett litet tilläggsförslag, nemligen att det af utskottet afgifna betänkandet måtte genom tryck göras tillgängligt för medlemmarne af juridiska föreningens särskilda afdelningar och att den behandling, som i de olika afdelningarna eger rum, sedermera skall sammanföras och publiceras, så att den må kunna anses såsom ett tillägg till detta årsmötes förhandlingar.

Till denna framställning biföll mötet enhälligt, hvarefter ordföranden ytterligare lemnade ordet åt Professor *Mechelin*, som yttrade:

Det är med anledning af de framstälda förslagen till generel resolution som jag ville utbe mig att få yttra några ord. Hvad vidkommer Lagman Krogius' förslag att man nu borde med tjugu år aflägsna tidsbestämningen för ett fullständigt genomförande af 1863 års författning, vågar jag motsäga detsamma. Jag anser det visserligen tvifvelaktigt, huruvida man redan från år 1884 kan på sådant sätt, som önskligt vore, komma till det resultat, som 1863 års författning afsåg; men man har åtminstone mera utsigt att redan då skäligen kunna motsvara det uppstälda programmet, om man håller denna tidpunkt för ögonen såsom förestående, än om man räknar på uppskof. I verkligheten måste det dock gestalta sig så, att, der omöjlighet verkligen förekommer, hänsyn dertill kan tagas. Hvad sedan vidkommer den af Hofrättskanslisten Snellman föreslagna resolutionen, kan jag icke finna, att den i någon mon skulle motsvara ändamålet med den nu föreliggande frågans upptagande på detta årsmötes program. Det var väl icke meningen att få höra de församlade juristerne förena sig om någon allmän fras eller "deklamation" i detta ämne, utan meningen var att ett uttalande måtte ega rum angående *sättet* och *medlen* för förverkligandet af det betydelsefulla program, hvars giltighet icke mera bestrides.

Hofrättskanslisten *Snellman:* Jag ber, med anledning af

den senaste talarens yttande få framhålla, att min afsigt icke var någon annan, än att just föreslå ett generelt uttalande. Detsamma *kunde* derföre icke blifva innehållsrikt, på sätt senaste talaren tyckes afsett. Deri *kunde* icke ingå förslag till speciela åtgärder för reformens genomförande. Det afsåg att utöfva en påtryckning på styrelsen; och anser jag detsamma fortfarande, såsom sådant, vara på sin plats, om också generelt.

Prokuratorssekreteraren *Lavonius:* Jag hade tänkt understödja Hofrättskanslisten Snellman, men då jag betänker, att frågan nu blifvit hänskjuten till granskning af juridiska föreningens skilda afdelningar, vore ju ett sådant uttalande en resolution på förhand, innan ärendet blifvit granskadt; ty i och med detsamma frågan blifvit hänskjuten till de skilda afdelningarna, är också all diskussion vid detta tillfälle afslutad.

Hofrättsnotarien *Åkerman:* Jag håller före, att den omständigheten, att frågan här upptagits och sedermera, enär den icke hunnit till slut diskuteras, hänskjutits till filialafdelningarna, nogsamt ådagalägger, att landets jurister anse densamma brådskande och vigtig.

Lagman *Krogius:* Då jag år 1844 om hösten aflade studentexamen erfordrades icke den ringaste kännedom af finska språket. Sedan dess hafva åtgärder vidtagits i detta afseende. På de senare tiderna måste hvar och en, som genomgår våra skolor, kunna åtminstone teoretiskt hvardera språket. Då det nu visat sig, att personer, som de senaste åren verkligen gått igenom skolor med en fullständig kurs i finska språket, ändock äro ganska klena att i juridiska protokoll uttrycka den riktiga meningen och det ännu finnes en ganska stor mängd jurister, som äro samtida med mig från den tid, då ingenting fordrades, så torde det vara alldeles klart, att reformen ännu icke år 1883 kan genomföras. Jag skulle derför vidhålla mitt yrkande.

Då ingen vidare önskade yttra sig i frågan, beslöt mötet med öfvervägande pluralitet att någon allmän resolution i ämnet icke borde fattas.

Om 5 § i Kejs. Förordn. d. 20 Febr. 1865.

(Tillägg till und:s yttrande vid juristmötet om den finska språkfrgan.)

"Huru skall man kunna skrifva finska protokoll när man blifvit undervisad på svenska"? Denna invändning har ganska gamla anor. Redan 1858 trädde jag uti en finsk uppsats i Litteraturbladet i opposition emot yrkandet, att undervisnings-språket borde först förfinskas innan en förändring af kurial-språket ens kunde påtänkas, och sökte visa, att förändringen i båda dessa afseenden kunde och borde för sig gå samtidigt. Att jag några år derpå, eller ss. ledamot i 1862 års finska språk-komité, var med om det sedan i 1865 års kejs. förordn. fastställda förslaget att finskan på skolans högre klasser skulle delvis komma till användning vid undervisningen; dermed hade jag icke frånträdt min förra åsigt. Ty man hade imellertid ändå erkänt det vara möjligt att genast göra början med kurialspråkets förändrande genom det frivilliga arbetet, dermed således äfven att man kunde lära sig skrifva finska, fastän man undervisats på ett annat språk. Vid detta förevetande och emedan förslaget att delvis införa finskan ss. undervisningsspråk då t. o. m. af pedagogie professorn omfattades, låg det nära för handen att hålla detta för en lämplig utväg att i sagde afseende förbereda finskan insteg och småningom realisera ett vigtigt önskningsmål. Men när man sedermera bland pedagogerne ansåg (likasom man fortfarande anser) det vara af yttersta vigt att undervisningen meddelas på elevens modersmål och just derför (antingen med eller utan skäl) fått nämnda föreskrift från 1865 års författning utmönstrad; förmår jag icke visa några bindande skäl särskildt för Finlands jurister att söka få den åter upplifvad. Yrkandet derpå måste alltså underkastas ytterligare granskning.

Detta yrkande hvilar tydligen på den förutsättning, att man *i allmänhet* icke kan lära sig skrifva finska, utan att ha blifvit på detta språk undervisad; och att de fall, när det ändå kan ske, höra till *undantagen*. Och emedan på den tid yrkandet först bestämdt uttalades icke ännu fanns en enda skola med finskt undervisningsspråk, innebar påståendet naturligtvis, att hela den talrika skaran af skollärare skulle höra till undantagen. Ehuru sjelfve undervisade på annat språk skulle desse särskildt vara så underbart begåfvade, att de förmådde lära icke allenast sig sjelfve utan äfven andra att tala och skrifva finska. Nödvändigheten att uppställa ett undantag i sådan omfattning häntyder väl klarligen derpå, att regeln är ohållbar. Regeln vore, såsom redan nämndes, att man i allmänhet icke kunde lära sig skrifva ett språk, på hvilket man ej åtnjutit undervisning. Ett slikt förhållande bestyrkes likväl ej af erfarenheten, som tvertom både direkt och inderekt vittnar deremot. Latinet såsom undervisningsspråk hindrade icke att skrifva svenska, likasom på andra sidan långt efter det svenskan i anförd måtto trädt i latinets ställe, detsamma ändå bibehöll sig såsom skrifspråk synnerligen bland de lärde. I en senare tid åter är det icke något ovanligt att på svenska skolade personer, äfven om de ej med sin fot trädt utom Finlands landamären, för sina skrifteliga meddelanden, jemväl af det svårare slaget, använda något fremmande språk, ss. franska, tyska, ryska, engelska, utan att hinder af nu ifrågavarande orsak kommit i fråga. I synnerhet hålles det för gifven sak, att personer, hvilka någon tid, — ett år eller par, — vistats i det respektiva landet, böra vara så hemma i dess språk, att ringaste betänklighet att deraf i skrift göra bruk, ej bör förefinnas. Allt detta bör hållas i minnet, när det blir fråga om våra domare, hvilka, för att kunna ordentligt sköta sina embeten, böra kunna tala finskan väl och oftast äfven göra det, samt för öfrigt hela sitt lif bott i Finland och stundom från barndomen varit i flitig beröring med den finska allmogen. Ty invänder man ändå på fullt alvar: huru skall det begäras, att de borde skrifva finska, när de i skolan undervisats på svenska? måste denna invändning förfalla, om man besinnar

1) att erfarenheten visar det undervisningsspråket ej hindrat och icke hindrar att skrifva *fremmande* språk ss. latin, tyska, franska etc.;

2) att erfarenheten vidare faktiskt ger vid handen, att ganska många hos oss, utan hinder deraf att de skolats på svenska, blifvit framstående finske skriftställare;

3) att den finska rättskrifningen för dem, hvilka kunna tala språket väl, är ovanligt lätt att inhemta; *) och

4) att det omvändt är mycket vanligt, det man, hvad svenska kurialspråket beträffar, anser från universitetet ut-

---

*) Fastän jag ikke närmare kännär vad för dän nya svänska rätt skrivningän är regäl åk vad undan tag, vill jag dåk för söka at i dänna not skriva riktigt radikalt, för at an tyda alt dät bråk, man redan har åk framdeläs än vidare kåmmer at ha med dän samma; i jäm förälse var med dän regäl bundna änkälheten i finskan värkeligän är undärbar. Man följär i allmänhet noga ut talet åk de av vikälsär från dät allmänt vedär tagna skriv språkät, vilka uti en del dialäktär före finnas, äro så jänom gåände, at de mykkät lätt inläras. Tills vidare har man i finskan ikke varit be rörd av omväxlingar, beroände av mod. En lär dåk böra undan tagas. När dät för ikke många år till baka i svänskan blev mod at till ett samman föra flera skilda ord, skedde dät samma ävän i finskan. Nu då man i svänskan åtär börjar sön där dela ordän, jöräs väl däs likäs i finskan, där en åtär gång jäm väl är till fördel, åk för rästän mykkät lättare ut förd. I svänskan är man först på bestyr at å väga bringa en litän början. Rätt stavnings refårm vännärne lära t.e. i mällan åt skriva "i mot", män mig vetärligän ikke ännu "in i mot". Mykkät torde i mällärtid ännu åter stå innan man riktigt ens börjat till lämpa ord åt skilnads ällär söndär delnings grund satsär. Män än kvistigare har dät sig väl at av jöra när judät åk när här ledningän ällär gammalt bruk skall bestämma rätt skrivningän. Judät lär anses böra ha före trädet, fast än man där med ikke är långt kåmmen, enär i kurial stilän övär huvud kånservatism i hög grad rådär, stundåm nästan för mykkät. Så bi be hållär man ändast av pietet för gam mal vana i ordät "bor*d*t" bok staván d fast än dän samma borde vara bårta. Åk vid de stora begynnälse bok stävärna är man så van, at mångän på sin höjd tolärerar, at lös drivare, dräng, inhysing, tårpare börjas med lität l d i åk t, män anser nästan såm äre kränkning at skriva ordän *B*onde, *R*usthållare, *H*ärre med små bok stävär i början. Så lunda är dät förklarligt, at rätt stavnings refårm vännärne fira såm segär åm man hälst i några få ord o på taldt kan skriva e för ä, å för o, k för q (ikke c) ällär lämna bort et t (medels eljes), ällär av skaffa en judlös konsonant (nämde). Alt dätta är något, var av man i finskan ikke har minsta svårighet.

gångna unge män, hvilka under skoltiden och vid universitet undervisats på svenska, *för det mesta* vid inträdet på tjenstemannabanan ådagalägga mera underhaltig kännedom deraf, om detta förhållande också mer eller mindre snart förändras. Här medger man således att undervisningsspråket *allena* icke hindrar att göra de unge männen färdige med kurialspråket.

Jag kan alltså ej annat finna, än att man på ena sidan nog mycket öfverskattat pedagogernes förmåga att åstadkomma hvad som i detta afseende tills vidare brister och likaså på den andra underskattat juristernes förmåga att utan de förres hjelp lära sig skrifva ett språk, som man måste kunna tala. Härmed förnekas naturligtvis icke, att såväl undervisningsspråket, som ock språkundervisningen måste utöfva ett mycket vigtigt inflytande. Vidare ordande derom kan dock nu lemnas. *) I dess ställe vill jag ännu något beröra ett och annat, som äfven vid mötet åtminstone antydningsvis framhölls.

Dertill hör det visserligen icke alldeles ogrundade påståendet att terminologin ännu är i någon mon outvecklad och saknar stadga. Men man får likväl icke förbise, att språket redan blifvit ganska mycket användt dels af befolkningen d. ä. de rättssökande parterne muntligen, dels vid landtdagarna och dels i en mängd utkomna författningar, utan att lagverket blifvit öfversatt, och åtskilliga arbeten hörande till det juridiska området genom tryck publicerats, att icke tala om en mängd tidningsuppsatser m. m. Om man helst i någon mindre mon tar vara på hvad som sålunda redan förefinnes, är det säkert att vid författande af underrätts protokoll endast högst sällan någon tvekan för termers skull bör ega rum. Och för resten bör det ju utan vidare vara klart, att man icke får fordra, att pedagogerne och de rättssökande parterne resp. *bönderne* skola inventera bristande termer. Utan all gensägelse är detta juristernas sak. Helt säkert inträffar också den tid snart, då man håller det för löjligt om

*) Till yttermera visso må dock här ännu upprepas, att det visst för mången är rätt svårt att lära sig *tala* finska, men att denna svårighet, som i allt fall *måste* öfvervinnas, här ej kan tagas i någon beräkning.

någon vill bestrida det påstående, att domarenes kännedom af domstols-språket *öfverhufvud* bör ställas högre än parternas.

Bland de få anmärkningar, hvilka vid mötet hunno framhållas, rörde en de prof på och utkast till domstols protokoll och utslag, som af mig genom tryck publicerats. Det är sjelffallet, att jag ej kan åtaga mig att försvara allt hvad af mig för 16 à 20 år tillbaka nedskrifvits —; tvertom skulle jag vara färdig att såsom karelsk provincialism utmönstra åtskilliga ord och uttryckssätt. Men det af mig iakttagna förfarandet att först i memorial-protokollet *) och sedan i det uppsatta konseptet efter möjligheten införa parters och vittnens anföranden med deras egna ord, är likväl ovilkorligen i *grunden* det riktiga. Först emedan *i sak* protokollet sålunda trognare redogör för förloppet. Och för det andra emedan i språkligt afseende dervid det redan för handen varande språk materialet säkrast kommer till användning och under tidernas lopp det som de särskilda dialekterna ha att erbjuda af det antagliga slaget lättast kan tas vara på. Möjligt är att ej alltid nödig kritik iakttas. Det är likväl ej att befara det sålunda några olämpliga termer och benämningar skola vinna insteg —, ty det som vid nogare kritik ej är antagligt, faller nog snart bort. Hvad särskildt beträffar det anmärkta ordet "kontu" (hvilket jag på senaste 15 år icke nyttjat, af orsak, att det i Savolaks är okändt), skref jag 1864 till försvar för samma ord: "Om ock det mångtydiga "tila" blir legalt uttryck för "hemman", skadar det ej att ha "kontu" att variera med, såsom ock i svenskan hemman stundom kallas till lägenhet, fastighet, egendom o. s. v." Detta torde ännu gälla.

För det andra framhölls efter en "hörsägen" ss. något särskildt märkeligt, att vid en hofrätt, der man beslutit utfärda en kommunikations-resolution på finska, utarbetandet af mall dertill skulle varit förenadt med mycken svårighet.

*) I början och innan någon vana vinnes medför mem. prot. någon svårighet, emedan det vid tingtandet är mera knappt om tid. Att mem. ändå är det första, som bör skrifvas på finska — är gifven sak.

Om också uppgiften varit riktig, hvilket från annat håll förnekades, inser jag ej något giltigt skäl, hvarför förhållandet just behöft påpekas. Ty ihågkommas bör: att de formulär eller maller, hvilka vid utfärdande af komm. resolutioner och särskilda andra domstols och myndigheters expeditoner vanligen följas, ofta kunna vara produkter af ganska mycket tankearbete och att för flera bland dessa maller formuleringen först efter upprepade förbättringar småningom stadgats och vunnit så pass afrundning, att samma formulering, om den äfven nu förefaller slentrian-mässig, icke så lätt kan omgöras och förbättras. Således: i fall nu verkligen den uppgifna svårigheten egt rum, så hvad visar den? Ingalunda, att de hvilka sökt åstadkomma formuläret, varit obekante med språket, icke heller att finskan varit dertill oanvändbar. Svårigheten skulle förnuftigtvis icke utmärka annat, än att man strax från början, för åstadkommande af en *god* mall, om ock saken tyckts skenbart vara af mindre vigt, användt en sorgfällig omsorg, som förtjenar ett aktningsfullt erkännande. Lofvärdt är det jemväl att samma hofrätt i sitt utlåtande i frågan (om jag ej mins referatet derom orätt) fäster uppmärksamheten på, att af de ledamöter, hvilka efter någon tid utnämnas, kännedom af finska, språket bör fordras. Huru åter en sådan bör vinnas och å daga läggas är en sak för sig. Nära för handen är dock att tänka på den utvägen att blifvande ledamöter bort, såsom tjenstgörande underdomare under något ting, hafva sjelfve utfärdat finska expeditioner. Dock — när man *vill* saken på fullt alvar, finnas nog medel och utvägar dertill, — om ock föreskrifterna i ämnet innehölle något mindre än önskeligt vore.

F. Forsström.

Om juridisk konstruktion i statsrätten.

II.

Det är bekant att den tyska staträtten lifligt sysselsatt sig med begreppen statsförbund och förbundsstat*) särskildt med anledning af nordtyska förbundets och tyska rikets författning; man kunde nästan säga att den statsrättsliga doktrinen härutinnan verkeligen sökt, oberoende af filosofiska bestraktelser, komma till en juridisk begreppsbestämning. Icke dess mindre företer *Labands* sätt att gå till väga vid analysen af det tyska rikets rättsliga natur och dervid äfven af nämnda begrepp en den mest slående olikhet mot — såvidt vi känna — alla hans föregångares, Gerber sjelf icke undantagen.

För att bestämma det tyska rikets rättsliga natur gäller det för Laband att uppsöka den högre juridiska begreppskategori, hvilken denna politiska skapelse är att underordnas. En sådan undersökning sammanfaller, enligt honom, med undersökningen huruvida riket är en stat eller en förening af stater till gemensamt fullföljande af statliga uppgifter (ett statsförbund). Den motsats åter, hvarom här är fråga, är precis densamma, som på privaträttens område eger rum emellan begreppen juridisk person och bolag *(societas)*, en motsats, som enkelt uttryckes sålunda, att en juridisk person är ett rättssubjekt, bolaget åter ett rättsförhållande mellan rättssubjekt *(Laband* I p. 56 f.)

Denna åsigt angående förhållandet emellan begreppen juridisk person och bolag är emellertid icke obestridd; i synnerhet är det en del germanister, som förfäktat en afvikande

*) Se härom *L. Mechelin* Om statsförbund och statsunioner. H:fors 1873 p. 19—27.

uppfattning och som velat uti uppställandet af denna motsats och uti det deraf följande hänförandet af de för särskilda ändamål ingångna föreningarna antingen under det ena eller andra begreppet, såsom ock i många andra juridiska konstruktioner på den tyska privaträttens område, se ett onaturligt intvingande af moderna rättsbildningar i romerska rättsformer. Äfven hos oss har en annan, ehuru icke med de nämnde germanisternes öfverensstämmande, åsigt blifvit uttalad, nämligen af *Montgomery*, som icke allenast för egen del bestämmer firma bolaget i vår lag såsom en juridisk person utan ock uttryckligen ogillar uppställandet af nämnda motsats. *) Då denna författare icke närmare uppehållit sig vid grunderna för den uppfattning, enligt hvilken en sådan motsats emellan juridisk person och bolag *(societas)* eger rum, anhålla vi att till förtydligande af Labands konstruktion af tyska riket få förutskicka några ord angående ifrågavarande betraktelsesätt, såvidt vi uppfattat detsamma, utan att dock på något sätt inlåta oss på den omtvistade frågan huruvida firmabolaget bör anses för en juridisk person eller icke. Det kan nämligen vara möjligt, att flere så kallade bolag icke äro det i den mening, i hvilken den här ifrågavarande uppfattningen tar detta begrepp, utan endast till namnet. Sådant är förhållandet med aktiebolaget, som enligt denna åsigt nödvändigt måste anses för en juridisk person. **)

Begreppet juridisk person innebär att det, som konstrueras sålunda, är subjekt för rättigheter. Af alla de omständigheter, hvilka anförts såsom stöd för att vissa rättsbildningar borde anses för juridiska personer, är ingen annan väsendtlig än denna egenskap att af lagen behandlas såsom subjekt för vissa rättigheter. Om derföre på grund af de

---

*) Bolagskontraktet i 1734 års lag. H:fors 1870 p. 87 ff., 135 ff.

**) Åsigterna härutinnan äro dock delade äfven bland dem, som icke tillhöra ofvannämnda germanistiska skola. Sålunda konstruerar t. ex. *Thöl,* en bland Tysklands mest ansedde jurister, aktiebolaget icke såsom juridisk person. Äfven *Hagströmer,* hvars arbete: Om aktiebolaget enligt svensk rätt, Uppsala 1872, torde vara kändt hos oss, anser aktiebolaget icke för juridisk person.

lagstadganden, som äro å en förening tillämpliga, de rättigheter, om hvilka fråga blir uti föreningens rättsförhållanden, icke kunna anses, *pro diviso* eller *pro indiviso*, tillkomma medlemmarne eller öfverhufvud någon fysisk person, utan det är sjelfva föreningen, tänkt såsom någonting från medlemmarne skildt, som måste anses för subjekt för dessa rättigheter, då föreligger en juridisk person. Är det nu så, att föreningen utgör rättssubjektet, då är det en logisk motsägelse att påstå, det äfven de enskilde äro subjekt för samma rättigheter. Uti utsägandet att föreningen är det, ligger just att de enskilde icke äro det. Betraktar man t. ex. aktiebolaget såsom juridisk person, så har man dermed utsagt att bolaget måste anses för egare till dess fastighet och lösegendom samt såsom fordringsegare och gäldenär uti dess obligatoriska rättsförhållanden; men man har i och med detsamma också sagt, att lagen icke behandlar aktionärerne såsom subjekt för dessa rättigheter, samt att det är af sådan anledning som aktiebolags fasta egendom ej kan intecknas för aktionärs gäld (K. F. 24 Nov. 1864 § 8), att aktionär (under förutsättning af lagenligt förfarande) icke häftar för aktiebolagets gäld med mer än sin insats, att aktionär ej kan sälja någon andel af bolagets fastighet, och köpare ej vinna eganderätt dertill eller lagfara dermed, allt emedan såväl rättigheterna som skyldigheterna äro bolagets, icke aktionärernes. Visserligen har också aktionär rättigheter, han är medlem i bolaget och har i detta medlemskap grundade rättigheter: nämligen att rösta, att erhålla dividend och vid bolagets upplösning andel i dess förmögenhet, allt enligt lag och bolagets stadgar. Men dessa rättigheter äro juridiskt något helt annat än bolagets rättigheter till dess fastigheter m. m. Såsom egare till samma sak kunna ej både bolaget och aktionärerne anses: *duorum in solidum dominium esse non potest.*

Är förhållandet deremot omvändt, är en förening af den beskaffenhet att man på grund af de å densamma tillämpliga lagstadgandena måste anse de enskilde, d. v. s. de fysiska personerna, hvilka bilda föreningen, för de egentliga rättssubjekten, då behöfves icke någon juridisk person, och icke det allenast, då kan det ej bli fråga om en sådan; ty på-

ståendet att de enskilde äro subjekt för rättigheterna innesluter det att ett annat rättssubjekt än desse ej finnes. Säger man att A. är subjekt, så ligger deri just att B. icke är det. Med andra ord: behandlar lagen de enskilde såsom rättssubjekt uti bolagets rättsförhållanden, så kan man ej säga att den såsom rättssubjekt behandlar äfven föreningen, tänkt såsom något från de enskilde skildt; och föreligger således icke någon juridisk person, så eger ett på aftal (bolagskontrakt) grundadt rättsförhållande mellan dessa rättssubjekt rum — förutsatt naturligtvis att rättsgemenskapen icke är en *communio incidens*.

Med det föregående vilja vi icke hafva obetingadt uttaladt hvad dock de fleste eller — såvidt vi hafva oss bekant — alla anhängare af denna uppfattning hålla före, nämligen att så snart de enskilde på något sätt häfta för bolagsgäld, begreppet juridisk person är uteslutet. Man kan erkänna möjligheten af att de enskilda i ett dylikt fall kunna anses häfta icke principaliter, utan accessoriskt. Men å andra sidan är icke heller den omständigheten afgörande till förmon för konstruktionen såsom juridisk person att lag förklarar bolagsfonden böra främst tillgripas för bolagsgäld innan den enskildes förmögenhet får tagas i anspråk, ty ett sådant stadgande kan helt enkelt uppfattas såsom en bestämning angående exekutionsordningen. Vare emellertid med frågan om de öppna bolagen huru som helst, det väsendtliga, det hvarpå afgörandet huruvida en förening skulle kunna konstrueras såsom juridisk person eller ej enligt den här framstälda uppfattningen beror, är just hvilkendera man kan anse för subjekt för rättigheterna, föreningen eller de enskilde; och om påståendet att rättigheterna tillkomma föreningen logiskt utesluter möjligheten af antagandet att de enskilde juridiskt kunna betraktas såsom subjekt för samma rättigheter, så måste begreppen juridisk person och bolag *(societas)* i denna mening vara logiska motsatser.

Af det anförda följer att de föreningar, hvilka man enligt denna uppfattning skulle konstruera såsom bolag, icke såsom juridiska personer, kunna vara sinsemellan ganska olika, ja att de till sin organisation kunna hafva aflägsnat sig ganska

långt från det romerska *societas*, utan att de derföre upphört att vara bolag, så länge nämligen det förhållande qvarstår, att man måste anse de enskilda för subjekt för rättigheterna; medan å andra sidan en i öfrigt obetydlig förändring i ett bolags organisation föranleder att detta måste anses för juridisk person så snart förändringen är af den beskaffenhet, att icke de enskilde utan föreningen är subjekt för rättigheterna. Det är i öfverensstämmelse härmed som Laband i förevarande afseende, till förtydligande af sin uppfattning af tyska rikets natur, säger att ett bolags organisation i mångt och mycket kan närma sig den författning, som tillhör en juridisk person, och på andra sidan en juridisk persons författning i sig hafva upptagit en mängd element, som eljes tillhöra bolaget, utan att dock i förra fallet bolaget blifvit en juridisk person och i det senare den juridiska personen upphört att vara det, eller att i någotdera fallet ett mellanting emellan juridiska personer och bolag kunnat uppkomma, emedan det ej ges mellanting emellan logiska motsatser. Och vidare kunna samma uppgifter och samma mål fullföljas såväl under bolagets, som under den juridiska personens rättsform, utan att detta inverkar på begreppet. Enahanda är nu enligt Laband förhållandet mellan statsförbund och stat. Äfven de mest vidtgående statliga uppgifter kunna fullföljas af rättsbildningar, som ej annat äro än föreningar af sjelfständiga stater, och vidden af de uppgifter en politisk rättsbildning fullföljer är för frågan, om denna förening skall betraktas såsom stat, icke afgörande. Vidare kan sammanslutningen emellan de i en sådan förening befintliga staterna vara ganska trång, och å andra sidan kunna delarna i en sammansatt stat stå ganska sjelfständigt gentemot hvarandra, utan att i förra fallet förbundet blir en stat eller i det senare den politiska bildningen upphör att vara det, eller att, alla öfvergångar oaktadt, i hvilketdera fallet som helst något mellanting emellan stat och förbund kan finnas, emedan dessa äro logiska motsatser: staten är nemligen en den offentliga rättens juridiska person, subjekt för offentliga höghets- eller herrskarerättigheter —, på samma sätt som privaträttens juridiska personer äro subjekt för förmögen-

hetsrättigheter — alltså icke ett rättsförhållande mellan rättssubjekt, ehuru detta naturligtvis icke utesluter att ett rättsförhållande eger rum mellan den juridiska personen, såsom sjelfständigt rättssubjekt å ena sidan, och dess medlemmar, såsom likaledes sjelfständiga rättssubjekt å andra sidan, statsförbundet åter är ett rättsförhållande emellan rättssubjekt, alltså sjelft icke ett rättssubjekt. I enlighet härmed tillkomma de offentliga höghetsrättigheterna uti ett statsförbund icke förbundet, utan äro de alltid de enskilda staternas äfven när den inrättning består att de gemensamt utöfvas. Deremot äro uti staten, äfven den sammansatta, dessa rättigheter aldrig medlemmarnes utan statens, som sjelfständigt är subjekt för dessa rättigheter, utan att medlemmarne, äfven om de sjelfve äro kallade att utöfva dem, hafva någon andel i dem. De äro fastmer, dessa rättigheter, statens rättigheter öfver medlemmarne. (*Laband* I p. 56—58).

Frågan beträffande det tyska rikets juridiska natur är derföre för Laband följande: är riket en offentlig-rättslig juridisk person eller ett rättsförhållande mellan de tyska staterna? (*Laband* I p. 58) med andra ord, böra de offentliga höghetsrättigheterna i tyska riket anses tillkomma riket eller de skilda staterna?

Ur sjelfva författningsurkunden erinra vi om följande: Enligt inledningen hafva vederbörande slutit ett evigt förbund till skydd för förbundsgebitet och den inom detsamma gällande rätten samt för vården om det tyska folkets gemensamma väl. Förbundsgebitet består af staterna Preussen med Lauenburg, Bayern o. s. v. (Art. 1). På detta gebit utöfvar riket sjelft lagstiftningen i ett genom författningen bestämdt mycket vidsträckt omfång (art. 4) och med den verkan, att rikets lagar hafva giltighet framför de enskilda staternas (art. 2); hvilka stater alltså ega lagstifta i allt, som icke är rikslagstiftningen förbehållet. Till en rikslag erfordras ett samstämmigt beslut af riksdagen, sammansatt af medlemmar, utsedda genom samfälda val i hela riket (art 5), och förbundsrådet, som består af befullmäktigade från hvarje af dessa stater, af hvilka stater de större hafva flere, de mindre färre antal röster, dock så att hvarje stat, ehuru den

kan sända så många fullmäktige, som den har röster, kan afgifva dessa endast enhetligt (art. 7). Förbundspresidiet innehafves af Preussiska kronan d. v. s. Preussens monark, som bär namnet tysk kejsare (art. 11), och hvilken det tillkommer att folkrättsligt representera riket, att i dess namn förklara krig och sluta fred samt afsluta fördrag med andra makter, dock att till förklarande af krig erfordras förbundsrådets samtycke, såframt ej förbunds gebitet angripits, och att detta samtycke äfvensom riksdagens bifall erfordras för fördrag angående sådana ämnen, som endast genom rikets lagstiftning skola regleras (art. 11); att utnämna rikskanslern (art. 15) och riksembetsmännen (art. 18) o. s. v. Deremot eger kejsaren ej att sanktionera, endast att utfärda lagar, utan är det ifrån förbundsrådet som lagförslag utgå och förbundsrådet som besluter huruvida lagförslag dem riksdagen antagit skola blifva lag eller ej (art. 7 & 17). I en mängd andra saker tillkommer förbundsrådet beslutanderätt af förvaltningsnatur (art. 7). Uti flere af de angelägenheter, uti hvilket riket eger lagstifta, handhafves dock förvaltningen af de enskilda staterna, hvadan riket blott i vissa bestämda fall öfvertagit både lagstiftning och förvaltning. Hela rättsskipningen var intill senaste tid så godt som uteslutande de enskilda staternas sak. Genom nyligen tillkomna lagar äro vigtiga modifikationer gjorda. Om medlem af förbundet ej uppfyller sin skyldighet kan förbundsrådet besluta till förbundsexekution (art. 19). Ändring i förbundsförfattningen kan ske i lagstifningsväg, dock icke om ändringen har 14 röster i förbundsrådet mot sig. Enskild medlem tillerkänd särskild rätt kan ej upphäfvas utan dennas samtycke (art. 78). Detta i korthet ur författningen.

Af de skäl, som Laband anför till stöd för den uppfattning, att riket har en sjelfständig rättssfer, d. v. s. är en juridisk personlighet, framhålla vi blott följande:

Riket har högbetsrättigheter, hvilka icke kunna betraktas såsom de enskilda staternas. Visserligen skulle den uppfattningen låta med afseende å flertalet af dessa rättigheter teoretiskt genomföra sig, att desamma *de jure* tillkomma de enskilda staterna och att endast utöfningen för-

gemensam räkning åt riket öfverlemnats. Men för en sådan uppfattning saknas hvarje stöd i författningen. Vore dessa rättigheter icke rikets utan endast åt riket delegerade, så borde desamma åtminstone på något sätt vara fästade vid de egentligen berättigade, eller af något vilkor betingade eller på annat sätt inskränkta. Detta är icke fallet, och hela särskiljandet mellan rättigheten och dess utöfvande tillkonstladt. Kommer härtill att ändamålet med hvarje juridisk konstruktion består uti att finna en enhetlig princip för det rättsliga bedömandet af en mångfald rättsliga relationer och förhållanden, så blir denna konstlade konstruktion rentaf omöjlig så snart det bland de riket tillkommande rättigheterna ges sådana, hvilka ej kunna uppfattas såsom de enskilda staternas. Nu ges det i sjelfva verket undersåtepligter gentemot riket, hvilka såväl till väsende som sitt innehåll äro skilda från de enahanda pligterna mot de enskilda staterna, och likaså ges det en rikets gebitshöghet med afseeede å riksgebitet såsom enhet, hvilken på det bestämdaste låter särskilja sig från den de enskilda staterna tillkommande statliga makten ötver deras gebit. Bevisen nedanföre.

Riket har vidare egna organ för uttalandet af sin vilja, hvilka ej kunna betraktas såsom staternas organ. Ett förbundsråds beslut kan ej ersättas af öfverensstämmande förklaringar af de tyska regeringarna, ett riksdagsbeslut ej af samtliga statsrepresentationers beslut. Lagar, som de enskilda staterna stiftat, likformiga, och om hvilka, efter samstämmigt beslut af regeringar och representantförsamlingar, aftalats, att de ej få ändras utan enhälligt beslut, blifva ej rikslagar, utan blott statslagar, hvilka förlora all kraft och giltighet, så snart en rikslag, vore den ock tillkommen blott genom enkel majoritet i riksdagen och förbundsrådet, gör ändring i dem, medan å andra sidan ett fördrag slutet mellan samtliga stater angående upphäfvande eller ändring af förbundsförfattningen, en rikslag eller någon punkt deri, är af noll och intet värde, till sådana förändringar fordras tyska riksdagens och förbundsrådets såsom lag promulgerade beslut. Häraf synes att riksdagen och förbundsrådet icke äro blott och bart apparater för att representera de enskilda staternas vilja utan

att de utgöra organ för en enhetlig vilja som kan träda i opposition mot staterna.

Slutligen kan riket, hvars kompetens redan på grund af § 4 i riksförfattningen omfattar de vigtigaste statsuppgifter och icke kan anses såsom ett simpelt urval af höghetsrättigheter, på grund af § 78 alldeles oinskränkt utvidga denna sin kompetens, utan att en enskild stat kan lägga hinder i vägen. Visserligen kan majoritetsprincipen sammanstå med ett societetsförhållande, ehuru densamma der är ett undantag, men ett oeftergifligt vilkor är då, att på förhand i aftalet bestämts i hvilka fall majoriteten skall vara den afgörande, såsom fallet var med det tyska Zollverein, hvilket Laband anför såsom exempel på ett societetsförhållande af offentlig-rättslig natur. Men i och med detsamma som en stat inträdt i en förening af den beskaffenhet, att han kan stanna i minoriteten och dock lagligen vara tvungen att erkänna beslut, som ändra de vid ingåendet i föreningen hos honom qvarblifna höghetsrättigheterna, i och med detsamma har denna stat ock underkastat sig en annan, högre makt och sjelf blifvit objekt för densamma. Staten kan politiskt hafva vunnit genom det större inneflytande den erhållit, för den logiskt juridiska betraktelsen afgörande är, att den stannar i minoriteten, ej sjelf mer har den högsta afgörande makten. En sådan inverkan äro de tyska staterna på grund af § 78 underkastade. Att förstärkt majoritet erfordras verkar i politiskt afseende såsom en garanti, för den juridiska begreppsbestämningen af vigt är blott att enhällighet ej är nödig. Men icke nog med att rikets kompetens materielt ej är beroende af enhällighet; formelt kommer en kompetensutvidgning ej till stånd genom ett aftal, d. v. s. genom en manifestation af staternas sjelfbestämning utan genom lag, d. v. s. genom en dem bindande, öfver dem stående rättsnorm. Af allt detta framgår att riket måste uppfattas såsom en öfver staterna stående statsrättslig person, ett sjelfständigt rättssubjekt (*Laband* I p. 64—70).

Bland de skäl, på hvilka denna egenskap frånkänts riket, har tillgången vid nordtyska förbundets (resp. tyska rikets) stiftande blifvit anfördt. *Labands* konstruktion af de

akter, som ledde dertill, är alltför betecknande för att icke anföras om ock blott i yttersta korthet.

Då ett antal nordtyska stater i Augusti 1866 slöto en, sedermera af de öfriga biträdd off- och defensiv allians på ett år till bibehållande af inre och yttre sjelfständighet, och i detta fördrag upptogo bestämningen att alliansens ändamål skulle för framtiden betryggas genom antagandet af en författning, hvilken borde fastställas af ett i sådant syfte gemensamt inkalladt parlament, så var nordtyska förbundet härmed icke stiftadt. Staterna hade blott ingått en allians och derjemte förpligtat sig till en handling, upprättandet af ett nordtyskt förbund, hvilken handling kunde blott en gång fullgöras. Först sedan den af parlamentet och de förbundna regeringarna antagna författningen blifvit jemväl af staternas representationer gillad och sedermera i form af lag publicerad i hvarje af dessa stater, hvilket skedde med tillkännagifvande att den i det beträffande statsgebitet träder i gällande kraft den 1 Juli 1867, var den handling, hvartill staterna förpligtat sig, fullgjord. Dittills var allt, hvad de i saken tillgjort och som på grund af de enskilda staternas författningar var erforderligt, blott handlingar åsyftande fullgörandet af det, hvartill de (vilkorligen) förpligtat sig, och dittills egde det genom Augusti fördraget grundlagda aftalsförhållandet rum. Skulle en förbundsförfattning af en eller annan anledning ej kunnat komma till stånd, så hade aftalsförhållandet helt enkelt upphört med utgången af det år, för hvilket aftalet var ingånget. När deremot författningen i hvarje af de enskilda staterna publicerades, så var detta icke en lagstiftningsakt i den enskilda staten (ty författningen hade ett innehåll, som går utöfver det möjliga innehållet för en enskild stats lag) utan en rättshandling af hvarje stat, hvarigenom den förklarade sin vilja att inträda i nordtyska förbundet, och hvarvid förbundsförfattningen måste meddelas, emedan denna statens viljeyttring annars ej egt erforderlig bestämdhet. I följd af dessa rättshandlingar kom det nordtyska förbundet den 1 Juli 1867 till stånd. Det härigenom uppkomna tillståndet var icke en modifierad fortsättning af det genom Augusti fördraget grundlagda, utan upphörde

tvärtom detta sistnämnda, emedan aftalet var fullgjordt, och hvad de enskilda staternas författningar beträffar, så var en ändring i dem följden af nordtyska förbundets stiftande genom ofvannämnda i rättslig ordning tillkomna handlingar, icke nordtyska förbundets stiftande följden af ändring i deras författningar. (*Laband* I p. 16 ff.) Vigten af det anförda skulle framträda än tydligare om det stäldes vid sidan af andra konstruktioner, men då utrymmet ej medger sådant, torde det vara tillräckligt att påpeka den juridiska betydelsen deraf.

Af det föregående framgick att tyska riket är en stat, emedan det är ett sjelfständigt subjekt för herrskarerättigheter. Är det en enhetlig stat eller en sammansatt sådan? Det torde vara bekant — frågan har nämligen äfven hos oss afhandlats — att meningarna varit delade huruvida ett sådant begrepp, som en sammansatt stat, vore tänkbart. Den hittills mest gängse teori om förbundsstaten hade ansett både föreningen och delarne utgöra verkliga stater samt förklarat det väsendtliga för en sådan förening vara att suveräniteten tillkommer hvarken det hela, d. v. s. centralmakten uteslutande, eller delarne, utan hvardera, så att centralmakten vore suverän inom sin rättssfer, delarne inom sin. *)

Emot denna uppfattning har man gjort gällande att en delning af suveräniteten vore någonting otänkbart. Då staten är en högsta förening mellan menniskor och dertill hörde en enhetlig högsta vilja och makt, d. v. s. suveränitet, så vore det en vetenskaplig omöjlighet att både det hela och delarne kunde vara suveräna, och häraf har man dragit den slutsatsen att när sjelfständiga stater ingå i en förening af förevarande beskaffenhet, så måste ett af de två fallen inträffa, nämligen att antingen delarne upphöra att vara stater, om föreningen är det, eller att föreningen icke är stat om delarne äro det. **)

Laband biträder i alla oppositioner mot teorin om suveränitetens delning. Förstår man, säger han, med suverä-

*) Jfr *Mechelins* referat i a. arbete p. 22 f.

**) Denna åsigt uttalas äfven af *Mechelin* a. a. p. 115.

niteten den öfversta, högsta, blott sig sjelf bestämmande makten, som ej är någon annan jordisk makt underordnad, så är det en ren motsägelse att tala om delning af suveräniteten. Men en helt annan fråga är om suveränitet hör till begreppet stat. I detta afseende åberopar Laband det faktum, att man icke tvekat att såsom stater beteckna åtskilliga icke-suveräna politiska bildningar (såsom Rumänien och Serbien före senaste krig, Egypten, Tunis, Tripolis m. fl.), att framstående författare icke anse denna egenskap väsendtlig för en stat, samt att man mycket väl kan tänka sig, det stater, som ingå i en statsrättslig förening hvilken måste betraktas såsom suverän, sjelfständigt bibehålla höghets eller herrskare rättigheter. Sistnämnda omständighet är för Laband afgörande. De tyska staterna äro enligt honom genom att hafva ingått i föreningen i fråga icke vordna blotta förvaltningsdistrikt, och flere af de rättigheter, vid hvilka de bibehållits, kunna icke anses för rikets rättigheter, dem staterna blott skulle utöfva, utan staterna äro *sjelfständigt* berättigade subjekt för (ganska omfattande) offentliga höghetsrättigheter.*) (*Laband* I p. 58—64.)

Men om tyska riket nu är en sammansatt, d. v. s. af stater bestående stat uppstår frågan: hurudan? Man talar om förbundsstater och det ges sammansatta stater såsom det turkiska riket. Hvad kännetecknar dessa skilda kategorier?

*) Härmed är icke sagdt, det kommunerna och de större sjelfstyrelsekorporationerna i en stat äro blott och bart förvaltningsdistrikt. Kommunerna äro utan tvifvel juridiska personer och hafva, äfven de, sjelfständiga rättigheter; men de *höghets* rättigheter som de utöfva — såsom att beskatta sina medlemmar — kunna ej anses såsom kommunens utan såsom af staten åt densamma delegerade. Annat är förhållandet med en del af de rättigheter, hvilka de skilda tyska staterna nu hafva. En del af dessa måste väl anses såsom tillkommande riket, men en annan ganska omfattande del kan ej betraktas såsom rikets, utan är staternas. Deraf att riket, när det bestämmer sin egen kompetens, på samma gång också bestämmer — inskränker eller utvidgar — staternas kompetens, följer att det är riket, icke staterna, som suveräniteten tillkommer, men deraf följer icke att dessa rättigheter härleda sig från riket i någon annan mening än den, i hvilken t. ex. alla privaträttigheter öfverhufvud bero af staten. (Jfr i sistnämnda afseende *Laband* I p. 105 ff.)

Suveräniteten kan, såsom redan sagdt, icke tillkomma både det hela och delarne; centralmakten och de enskilda staterna kunna således icke vara sammanordnade, någondera måste vara den andra underordnad, såsom också fallet i det tyska riket är. Just detta att stater äro objekt för centralmaktens statsmakt är det väsendtliga för en sammansatt stat. I den enhetliga staten äro land och folk omedelbart underkastade statsmakten, d. v. s. objekt för dess höghetsrättigheter, uti den sammansatta eger en dubbel underordning rum, så att land och folk närmast äro objekt för hvarje enskild statsmakt och sedermera derigenom, att dessa stater äro objekt för centralmakten, medelbart objekt äfven för denna. Härmed är icke sagdt att icke centralmakten i vissa enskilda afseenden kan utöfva sina höghetsrättigheter direkte mot riksgebitet och undersåtarne, icke heller att staterna i alla afseenden skola vara underordnade centralmakten. Tvärtom kan*) den senare hafva helt och hållet öfvertagit vissa statliga uppgifter och undersåtarne i dessa afseenden vara direkte objekt för dess höghetsrättigheter, utan att den derföre upphör att vara en sammansatt stat, och å andra sidan kunna i en sådan höghets-

*) Detta är således ej ett väsendtligt kännetecken för en sammensatt stat, ehuru den förut gängse teorin så ansett det. Orsaken till nämnda förhållande var, att denna teori, då den ville bevisa, det förbundsstaten i motsats mot statsförbundet var stat, upptog alla omständigheter, hvaruti förbundsstaten hade likhet med den enhetliga, deribland ifrågavarande, ehuru densamma är en oväsendtlig sådan och förbundsstaten gentemot statsförbundet var tillräckligt karakteriseradt af sin egenskap att vara ett rättssubjekt, medan statsförbundet icke ärdet och i följd deraf ej hafva kan någon egen lagstiftning. — När gemensamma lagar i ett sådant förbund stiftas, så är tillgången den, att staterna träffa folkrättsliga aftal att stifta sådana lagar, hvarefter den akt, som i statsrättslig mening är den egentliga lagstiftningen, försiggår i hvarje enskild stat, som ensam har statlig makt öfver sina undersåtar. — Att åter i en sammansatt stat de lagar, som densamma stiftar, gälla både för staterna och för undersåtarne visar förhållandet i tyska riket, der vissa af riket stiftade lagar handhafvas af de enskilda staterna och omedelbart förpligta äfven undersåtarne, men underlåtenhet antingen af statsmyndigheterna eller undersåtarne, att efterlefva dessa, icke föranleder ett omedelbart ingripande af riket utan *exekution,* hvarigenom staten skall tvingas att med afs. å dessa lagar fullgöra sin pligt. (*Laband* I p. 78 ff.)

rättigheter gifvas, med afseende å hvilka de enskilda staterna icke äro centralmakten underordnade, utan att det hela upphör att vara en sammansatt stat. Det väsendtliga är att en centralmakt och enskilda stater finnas, hvilka stå till hvarandra i det förhållande, att de senare äro objekt för den förras rättigheter.

Medan nu det väsendtliga för den sammansatta staten är, att den har stater till objekt för sin makt, beror åtskillnaden mellan de olika slagen af sådana stater på den omständigheten huru centralmakten är handhafd. Tillkommer densamma någon enskild stat, så är staten icke en förbundsstat, utan här eger det förhållande rum, som man finner i vasallstater. Deremot kan man tala om förbundsstat blott i den händelse att denna makt uppbäres icke af någon enskild stat, utan af dem alla tillsammans, sålunda, att det är den juridiska person, hvars underlag dessa stater äro, som innehar denna makt, och att de sjelfva taga del i de handlingar, som äro att anses för denna juridiska persons. Det sistnämnda eger rum i Tyska riket, der de enskilda staternas andel i rikets makt utöfvas i förbundsrådet, utan hvars vilja intet kan varda lag i riket, och hvilket Laband anser innehafva den makt, som för suveränen i en enskild stat är egendomlig. Men det bör väl märkas, att denna andel icke är en de enskilda staternas rättighet af den beskaffenhet, som i ett bolagsförhållande eller vid samegendom; rikets höghetsrättigheter tillkomma staterna hvarken *pro diviso* eller *pro indiviso* utan äro rikets; men staterna äro medlemmar i riket och på sådan grund berättigade att taga del i och medverka vid rikets handlingar. *) (*Laband* I p. 70 ff.)

Det föregående har lemnat till resultat: att tyska riket är, såsom rättssubjekt, en stat — härigenom skiljer det sig från statsförbundet —; att det har stater till objekt för sin herrskaremakt och således är en sammansatt, icke en enhetlig stat; samt att detsamma är en förbundsstat, som

*) Förhållandet är analogt med det som eger rum i aktiebolaget. Rättigheterna kunna deri icke konstrueras såsom aktionärernes, desse hafva hvarken *pro diviso* eller *pro indiviso* eganderätt till bolagets egendom. Men de hafva i stället vissa andra i deras medlemskap grundade rättigheter.

skiljer sig från andra slag af sammansatta stater genom sättet för centralmaktens handhafvande. Det är härur som rikets statsrättsliga förhållande till de enskilda staterna enligt logiska regler härledes (*Laband* I p. 72 f.)

Såsom subjekt för riksmakten måste riket sjelft anses. Har man utsagt att staten är juridisk person, så vill detta säga, att icke monarken ej heller representationen, ej heller dessa tillsammans, utan staten sjelf måste betraktas såsom subjekt för de öfverhetliga herrskarerättigheterna. Såsom nu hvarje juridisk person, emedan den i och för sig icke är förmögen af vilja och handling, behöfver representanter, hvilkas vilja och handlingar gälla såsom dess vilja handlingar, så måste ock staten hafva en sådan bärare — eller flere — af den statliga makten, som sjelf är förmögen af vilja och handling. Äfven denna bärare kallas "suverän", emedan han förverkligar den staten såsom en tänkt person tillkommande rättsliga makten. Denna bärare kan nu vara antingen en enda person, monarken *), eller statsmedlemmarne. I tyska

*) Detta påstående, som är liktydigt med att statsmakten innehafves uteslutande af monarken, kan synas ohållbart der representativt samhällsskick består. Utrymmet förbjuder, att lemna ens en knapphändig redogörelse för de författares konstruktion, som närmast sysselsätta oss; Laband har för resten icke haft anledning att egna dennna fråga en särskild behandling. Derföre blott följande antydningar: Enligt den af den tyska statsrätten så godt som enstämmigt hyllade uppfattningen innehafves i de tyska monarkiska staterna statsmakten *odelad* af monarken. Afklädd alla de, enligt vår uppfattning vanställande utvexter denna lära hos åtskillige författare fått, och de felaktiga slutledningar, till hvilka den gifvit anledning, betyder densamma intet annat än hvad *Rydin* (Svenska riksdagen. 2 D. I p. 1) för Sveriges vidkommande kort och träffande uttrycker med orden: "Enligt svensk statsrätt är det konungen, som utöfvar statsherradömet. Det är han, som gör statsmakten gällande och uttrycker dess 'vilja", och vidare med framhållande af att riksdagen ej kan gifva några *befallningar* samt att den *förbindande kraften* af lagen ligger i den af konungen gifna stadfästelsen (p. 2.) Enligt ifrågavarande uppfattning kan derföre representationen icke anses såsom med monarken delande statsherraväldet — "keine Mitherrschaft des Parlaments", såsom *Gerber* (Grundz. p. 74) uttrycker sig. Men just här visar det sig huru vigtigt det är att skilja mellan juridisk konstruktion af monarkens och representationens ställning, å ena, samt den rättsfilosfiska och politiska betrakselsen af dessa organs uppgift och betydelse i staten å andra sidan.

riket eger detta senare förhållande rum, ty kejsaren är, såsom den första blick på författningen ger vid handen, icke rikets monark (i egenskap af Preussens konung utöfvar han genom sina befullmäktigade Preussens rätt i förbundsrådet); bärare af rikets suveränitet äro dess medlemmar. Dessa åter utgöras, icke af samtlige tyska medborgare, utan medlemmar af riket äro, såsom begreppet förbundsstat gaf vid handen, de 25 stater, af hvilka riket består. Staterna äro således tillsammans bärare af rikets suveränitet.*) Nu äro dessa emellertid sjelfve juridiska personer **), och bärare af deras statsmakt äro monarkerne (samt i de fria riksstäderna deras borgerskap); således kan man i denna mening säga att Tysklands furstar jemte borgerskapet i de fria riksstäderna tillsammans äro bärare af rikets statsmakt, dess suveränitet. Som rättigheten att taga del i utöfvandet af riksmakten emellertid är staternas, icke tillkommer monarkerna för deras personer, följer af det ofvananförda en mängd vigtiga rättssatser, nämligen: att om regeringen i en stat tillfälligtvis utöfvas af en interimsregent, det är denne senare, ej den verklige monarken, som utöfvar statens rätt i förbundsrådet; att, om en monarkisk stat blefve republik, den förre fursten icke mera egde säte och stämma derstädes, och att, om två stater förenas under samma regent, hvardera staten bibehåller de förra rättigheterna i förbundsrådet. Emedan det vidare är de enskilda staterna, som äro subjekt för medlemskapsrättigheterna, så måste utöfvandet af dessa rättigheter anses såsom den enskilda statens statshandling och följaktligen alla i dess författning gällande normer lända till efterrättelse vid detta handlande. Vid meddelandet af in-

---

För vår del kunna vi i åtskilligt af hvad Gerber (Grundzüge p. 121 ff.) säger icke se juridisk konstruktion; och likaså skulle vi tveka att biträda hvad *Rydin* a. a. p. 2 säger om representationens uppgift och betydelse.

*) Detta är icke liktydigt med att rikets rättigheter i sjelfva verket vore staternas; de äro det lika litet, som höghetsrättigheterna i en enhetsstat med monarkisk författning kunna anses för monarkens, eller i en med demokratisk såsom statsborgarenes.

**) Ett analogon på privaträttens område vore ett aktiebolag, der alla aktier innehades af andra aktiebolag eller juridiska personer. (*Laband* I p. 88.)

struktion för vederbörande representant i förbundsrådet och vid alla öfriga hithörande funktioner är regenten således bunden af sina ministrars medverkan på sätt i författningen angående regeringshandlingar stadgadt är. Deraf följer åter att regeringen är — juridiskt eller blott parlamentariskt, alltefter statens författning — ansvarig för sättet för utöfvandet af rösträtten i förbundsrådet, t. ex. om den underlåtit att förse ombuden i förbundsrådet med instruktion, der det ske bort, om den meddelade instruktionen vore stridande mot hvad regeringens pligt kunde anses kräfva o. s. v. Deraf följer äfven att regeringen icke är ansvarig för förbundsrådets beslut, emedan dessa icke äro den enskilda statens handlingar, utan rikets. Vidare följer häraf att väl en enskild stat kan stifta en lag af innehåll, att för afgifvandet af statens röst i förbundsrådet på något visst sätt, t. ex. så att en reservaträttighet afstås, fordras att regeringen skall hafva utverkat sig representationens samtycke, men att dock rättsgiltigheten af ett förbundsråds beslut i ett dylikt ärende ej är beroende af huruvida regeringen handlat i enlighet härmed vid utfärdandet af instruktion för sin befullmäktigade eller om denne iakttagit föreskriften.*) Ty för-

*) Uti alla rättsförhållanden af denna beskaffenhet måste nämligen en bestämd skillnad göras mellan begreppen *fullmakt* och *uppdrag* eller mandat. Fullmakten hänför sig till förhållandet till tredje man och medför för ombudet befogenhet att afgifva hufvudmannen förpligtande viljeförklaringar, uppdraget eller mandatet åter rättsförhållandet mellan ombud och hufvudman samt grundlägger, så snart detsamma öfvertagits, för den förre förpligtelse att afsluta rättsärendena enligt den senares vilja. Handlar ombudet i strid häremot så blir hufvudmannen icke dess mindre förpligtad af ombudets handlingar, förutsatt att han ej öfverskrider fullmakten, ty i förhållande till tredje man kommer endast denna i fråga. Nu innehåller fullmakten för fullmäktig i förbundsrådet endast det formela bemyndigandet *att* föra statens talan der men icke någon föreskrift *huru* han skall göra det, och i statens förhållande till riket kommer endast denna i betraktande. Uppdraget åter, d. v. s. den för fullmäktigen tilläfventyrs utfärdade instruktionen, kommer väl ock i betraktande, men blott gentemot den egna staten. (*Laband* I p. 244 ff.) Till undvikande af ett möjligt missförstånd må det påpekas, att staternas ombud i förbundsrådet äro verkliga ombud, icke representanter på samma sätt som de deputerade i riksdagen och i parlament öfverhufvud. Derföre afges hvarje stats röster enhetligt.

bundsrådet är både berättigadt och förpligtadt att granska sina medlemmars fullmakter, d. v. s. deras behörighet att föra statens talan, men deremot hvarken berättigadt eller förpligtadt att pröfva huruvida de befullmäktigade hafva instruktion och om de handla i öfverensstämmelse med en tillåfventyrs meddelad sådan. Men liksom hvar och en, hvilken afslutar ett rättsärende med befullmäktigade ombud för en juridisk person (ett aktiebolag) eller med sysslomännen i en konkursmassa på massans vägnar, måste sjelf öfvertyga sig om icke allenast att den af representanterne för den juridiska personen eller af sysslomännen utfärdade fullmakten för deras ombud är giltig utan ock huruvida dessa representanter och sysslomän verkligen äro dertill utsedde, så innesluter ock förbundsrådets pröfning i förstnämnda afseende en pröfning huruvida fullmakterna utfärdats af dertill behörig person, hvilket, i händelse tvänne pretendenter uppträda i en stat, kan varda af stor vigt. (*Laband* I p. 244 ff.)

Deraf att riket är en offentlig-rättslig korporation följer, att dessa stater hafva vissa rättigheter och skyldigheter. Begreppet juridisk person förutsätter nämligen en stadga eller författning, som bestämmer dess organisation; denna organisation åter innebär ett rättsligt bestämmande och skyddande af subjektiva rättigheter och befogenheter, hvilka motsvaras af offentlig-rättsliga skyldigheter.

Det ges således *medlemskapsrättigheter*, som äro reflexverkningar af författningen. När denna ålagt riket särskilda uppgifter, har sådant inneburit vissa inskränkningar för staterna, i det höghetsrättigheter blifvit på riket öfverförda och staterna frånhända. Detta grundlägger såväl skyldigheten för riket att till förmon för staterna fullfölja dessa uppgifter, som motsvarande rättigheter för staterna. Sådana äro: hvarje stats anspråk på diplomatiskt och militäriskt skydd gentemot såväl utlandet som hvarje annan enskild stat inom riket samt på förmonerna af rikets förvaltning och af dess inrättningar, hvarje stats rättighet till det bestämda antalet röster i förbundsrådet och att dessa vid votering tagas i beräkning, dess anspråk på att dess befolkning representeras i riksdagen i förhållande till befolkningens antal jemlikt vallagen och att dess anhörige

användas i rikets embeteten under samma vilkor som andra staters. *) Af dessa rättigheters natur att vara omedelbara verkningar af författningen följa tvänne vigtiga rättssatser: den ena att, emedan deras innehåll vexlar med författningen, som riket sjelft kan ändra, desamma icke äro att anses såsom förvärfvade rättigheter *(jura quaesita)*, de der ej skulle kunna utan hvarje stats samtycke ändras, utan att sådant tvärtom kan ske genom ensidig åtgärd af riket **); och den andra att staternas rättigheter äro absolut lika, d. v. s. att sammma rättsregler finna sin användning på dem, såvidt icke speciela undantag på grund af deras eget eller öfriges samtycke gjorts.

En annan, i juridiskt afseende skild, kategori utgöres af de företrädesrättigheter *(jura singularia)* som vissa stater hafva. Äfven dessa afse förhållandet till det hela och skulle således kunna hänföras till medlemskapsrättigheterna, men de särskiljas från dessa genom att de icke framgå ur författningens allmänna rättsregler utan äro afvikelser från dessa, hvilka bero på en speciel rättsgrund. Derföre kunna de icke upphäfvas utan den beträffande statens samtycke, dock behöfver upphäfvandet ej ske genom ett fördrag, riket kan såsom suverän makt betjena sig af *lagens* form.

En tredje kategori af rättigheter utgöres af sådana, som

---

*) Betydelsen af denna konstruktion ligger, synes oss, deri, att riksförfattningens stadganden alstra rättigheter för staterna, och att dessa rättigheter således böra särskiljas från de rättigheter, som tillkomma de enskilde medborgarene, hvilken betydelse praktiskt kan visa sig derutinnan, att en stat är berättigad att taga sig talan äfven i sådana angelägenheter, der vissa dess medlemmars rättigheter blifvit åsidosatta.

**) Annat är att enskilda rättigheter och skyldigheter kunna så att säga lösgöra sig ur medlemskapsförhållandet (att förlikna vid *fructus separati)* och då varda, gentemot medlemskapet sjelfständiga, förvärfvade rättigheter, hvilka ej utan vederbörande stats samtycke kunna ändras, t. ex. hvarje stats anspråk på redan förfallna öfverskott af inkomsterna från riksinrättningar och vidare att, ehuru riket kan *för framtiden* angående fördelningen af staternas bidrag till rikskassan bestämma oberoende af staternas motsägelse, hvarje stat dock för den förflutna tiden har en förvärfvad rätt af innehåll, att det redan förfallna skall fördelas på staterna efter förut gällande måttstock. *(Laband* I p. 111 f.)

väl tillkomma staterna men icke med afseende å deras förhållande till riket *(jura singulorum.)* Medlemskapet i en korporation absorberar nämligen icke personens hela rättsefer. Så ock här. De rättigheter, som icke äro riket tillagda, återstå såsom staternas. Men emedan riket sjelft bestämmer öfver sin kompetens, följer att äfven dessa rättigheter icke äro att anses såsom förvärfvade rättigher och att de kunna af riket ändras utan de enskilda staternas begifvande. Så länge en gränslinie är dragen äro de dock verkliga rättigheter, dem riket måste respektera.

Lemnande det närmare härom å sido, såsom ock redogörelsen för Labands sätt att, med begagnande af den bestämning af begreppet förbundsstat han vunnit, härleda de olika förhållanden af underordning, uti hvilka staterna stå till riket, äfvensom förhållandet mellan riksborgareskapet och statsborgareskapet, kunna vi blott i sistnämnda afseende antyda: att, då staterna äro underordnade rikets statsmakt, de enligt Laband icke kunna vara det annorlunda än med sina underlag, land och folk, hvarföre medborgarenes i undersåtskapet grundade lydnadspligt är en lydnadspligt såväl mot riket som mot den egna staten, liksom det ges såväl riksborgare- som statsborgarerättigheter. (*Laband* I p. 130 ff.)

Hvad åter trohetspligten beträffar (jfr p. 26 härofvan), så följer af förbundsstatsbegreppet, att hvarje medborgare jemväl i detta afseende är förpligtad både mot riket och den egna staten. Trohetspligten kränkes genom förräderi — diplomatiskt och militäriskt — och vidare, emedan en statsborgare är förpligtad till trohet och pietet jemväl mot den personlige bäraren af statsmakten, genom majestätsförbrytelse. Med strafflagen i hand uppvisar Laband nu hurusom dessa brott kunna begås såväl mot riket som mot den egna staten, att riket framstår såsom ett från staterna skildt objekt för nämnda brott, och att den undersåtliga trohetspligten i tyska riket alltså verkligen gestaltar sig till en trohetspligt mot riket och dess öfverhufvud och en derifrån till sitt begrepp skild trohetspligt mot den egna staten samt dess öfverhufvud. Detta hufvudsakligen till bestyrkande af den å pag. 464 åberopade omständigheten att riket har rättigheter mot

undersåtarne, hvilka ej kunna konstrueras såsom de enskilda staternas. Laband visar dessutom, med anförande af ett förbundsbeslut af 1836, sedermera såsom lag publiceradt i hvarje enskild stat (a. a. I. p. 143), huru de handlingar, som under det forna tyska förbundets tid voro riktade mot förbundsinstitutionen, voro att anses såsom högförrädiska handlingar emot den stat, der brottet föröfvades, enär förbundet egde skydd, icke sjelfständigt, utan blott genom de enskilda staternas författningsinrättningar, hvaremot, efter riksförfattningens tillkomst (§ 74) och enligt strafflagen, såsom objekt för brottet måste anses endast riket, icke någon enskild stat. Betecknande i samma afseende är det förhållande, som eger rum med afseende å det militäriska landsförräderiet. De enskilda staterna ega nämligen icke rätt att föra krig; nyssnämnda brott kan derföre aldrig anses såsom riktadt mot en enskild stat utan blott emot riket.

Förbundsstatsbegreppet tjenar Laband slutligen såsom medel att härleda de angående gebitshögheten gällande rättssatserna och att dervid uppvisa huru en rikets gebitshöghet öfver riksgebitet består jemte en derifrån till begreppet skild gebitshöghet, som hvarje stat har öfver sitt gebit. Förbigående de yttranden, som framhålla huruledes meddelandet af upplysningar angående rikets omfång, innehåll o. s. v. såsom ock uppgifter i hvilka särskilda hänseenden riket bildar ett enda gebit icke kunna utgöra innehållet af staterättens lära om gebitet, åberopa vi härom hvad ofvanföre (p. 31 ff.) anförts och tillägga, innan vi meddela Labands framställning, ett par ord.

Hvarje juridisk person förutsätter något naturligt underlag, ett substrat. Ett sådant substrat utgöres på privaträttens område antingen af fysiska personer — man benämner detta slag af juridiska personer för korporationer *(universitates personarum)* — eller af en förmögenhet, tillhörande hvarken en personförening eller enskilda personer — detta slag af juridiska personer benämnes annars stiftelser *(universitates bonorum.)* Aktiebolaget åter måste, om man betraktar detsamma såsom juridisk person, anses hafva ett tvåfaldigt substrat: det kan ej tänkas utan personer

— aktionärer — ej heller utan ett kapital. En stat åter kan man icke tänka sig utan individer, öfver hvilka en statlig makt finnes, men man kan lika litet tala om en stat såframt den ej har ett statsområde. Land och folk äro således begge statens naturliga underlag och höra begge till dess begrepp.*)

Äfven i tyska riket såsom en förbundsstat måste således det förhållande ega rum, att både riket och staterna hafva ett statsgebit. Låter detta tänka sig? är det möjligt att ett gebit kan tillhöra två stater?

Just här gäller det att noga hålla i sigte hvad det rättsligt betyder att tillhöra en stat och hvad förbundsstatsbegreppet innebär. Liksom det förra med afseende å en statsborgare betyder, att han är objekt för statens höghets-rätt, så innebär detta ock med afseende å ett landområde att detta är det sakliga objektet för samma rätt. Denna omständighet är det, som gör en viss begränsad del af jordytan till en i rättsligt afseende relevant, till en statsrättslig enhet. Derigenom, att de tyska landen tillsammans äro objekt för rikets makt, äro desamma en statsrättslig enhet, på samma sätt som delarne af ett statsgebit äro en statsrättslig enhet genom vara att objekt för den enskilda statens makt. Emedan åter uti förbundsstaten icke både denna och de enskilda staterna innehafva suverän makt, utan de senare äro underkastade den förra, men de icke kunna vara det annorlunda än med land och folk, så måste här finnas en dubbel gebitshöghet. För så vidt staterna bibehållit sina herrskarerättigheter ega de ock gebitshöghet hvar öfver sitt gebit; denna har deremot öfvergått på riket, för så vidt riket hos sig för-

*) Vi hade förut funnit till begreppet stat höra, att staten är en juridisk person, att den är subjekt för offentliga höghetsrättigheter och att den innehar dessa rättigheter i kraft af egen eller sjelfständig rätt (det sistnämnda till åtskilnad från kommunerna). Till dessa bestämningar erhöllo vi nu ytterligare den: att staten har ett tvåfaldigt naturligt underlag uti land och folk. Uti dessa moment innehålles i sjelfva verket det för begreppet stat väsendtliga. Med stat i rättslig mening har man derföre att förstå en juridisk person med ett land och folk till underlag och som i kraft af egen rätt är subjekt för herrskarerättigheter. Deremot hör det ej till det för begreppet stat väsendtliga, att den är suverän.

enat staternas herrskarerättigheter. Kompetensgränsen utgör således jemväl gränsen mellan rikets gebitshöghet och staternas, och den förra är derför till sitt begrepp skild från den senare. (*Laband* I p. 182 ff.)

I det enskilda leder denna uppfattning till följande rättssatser:

Genom 1 art. i riksförfattningen är rikets omfång bestämdt. Då nu ingen stats gebit kan förändras utan dess vilja, följer häraf att riksgebitet ej kan undergå ändring annorlunda än genom rikslag, att således ingen enskild stat kan utan rikets samtycke afträda någon del af sitt område åt en icke-tysk stat, och att, om en enskild stat förvärfvar ett område af en icke-tysk stat, detta icke *ipso jure* tillhör riket. Då vidare hvarje stat såsom medlem af riket har samma rätt som öfriga stater att med hela sitt område tillhöra riket *), kan riket icke från riksgebitet utesluta delar af en enskild stats område utan denna stats samtycke, vare sig att denna del skulle afträdas till icke-tysk stat, t. ex. nordslesvigska distrikt till Danmark, eller att den bibehölles under den enskilda staten t. ex. polska delar under Preussen.

I formelt hänseende följer häraf att till ett uteslutande af det senare slaget fordras blott en rikslag, för hvilken Preussens befullmäktigade i förbundsrådet voterat; i förra fallet fordras dessutom en den preussiska statsförfattningen ändrande lag, således äfven den preussiska landtdagens bifall. Något annorlunda gestaltar sig frågan när det gäller ett tvunget afträdande genom fredsslut. Visserligen har hvarje stat äfven i fall af krig och företrädesvis under sådan eventualitet rätt till rikets skydd, men detta skyddande kan varda omöjligt eller förenadt med sådana uppoffringar att riket ej anser sig kunna uppfylla denna sin pligt. Då kan en enskild stats gebit i följd af denna *vis major*, som icke har sitt ur-

*) Jfr hvad ofvan p. 475 sades om alla staters lika rätt i följd hvaraf ock större offer ej kan påläggas den ena än den andra. Deraf följer äfven att en stats existens ej kan mot dess vilja upphäfvas af riket; detta vore att på en använda annan rättsregel än på de öfriga. Men om riket upphäfver samtliga staters statliga existens, så är detta rättsgiltigt. Allt detta är konseqvenser, härledda med tillhjelp af förbundsstatsbegreppet.

sprung i rikets rättsliga organisation utan kommer utifrån, afträdas, och det undantag, som i detta afseende eger rum från de ur riksförfattningens natur härledda rättssatserna, har jemväl erhållit ett uttryckligt stöd i författningen, näml. i den artikel som tillerkänner kejsaren rätt att sluta fred.

Af den satsen att riket har gebitshöghet blott så långt dess kompetens räcker följer, att, när riksförfattningen icke förmenat de enskilda staterna att förvärfva gebit, hvilka ej tillhöra riket, de ega denna rättighet, en sats, som af några teoretiker förnekats, men hvars riktighet bevisas deraf att under Nordtyska förbundets tid endast en del af Hessen-Darmstadt tillhörde detta förbund. Deraf att de enskilda staterna bihållit sin gebitshöghet för såvidt deras höghetsrättigheter icke öfvergått på riket, följer — då riksförfattningen ingen bestämning om de enskilda staternas områden innehåller — att desse inom riksgebitet kunna ändra sina gränser genom utbyten o. s. v. efter eget behag. Denna de enskilda staternas gebitshöghet yttrar sina verkningar i tvänne riktningar. Gebitshögheten, såsom statlig makt öfver ett gebit, utesluter hvarje annan statlig makt, hvilket gentemot riket betyder, att detta icke är befogadt att ändra någon tysk stats gränser för utbyte med en annan tysk stat, för gränsereglering o. s. v. Positivt betyder denna gebitshöghet att staterna sjelfva äro befogade att utan rikets inblandning verkställa sådana utbyten och regleringar med andra tyska stater (icke med utländska, ty detta rör rikets rätt.) Enskilde författare hafva förfäktat motsatta åsigter. Praxis öfverensstämmer med Labands. Endast det är riktigt att, emedan staterna ej kunna förfoga öfver rikets rättigheter, en gebitsdel, som i följd af fördrag staterna emellan öfvergår till en stat, hvilken i något afseende åtnjuter en undantagsförmon, icke utan rikets samtycke kommer i åtnjutande af denna förmon, och att vederbörande riksmyndigheters samtycke erfordras om utbytet föranleder ändring af det antal representanter, som inom de kontraherande staterna väljas till riksdagen, eller ändring i militärkontingenten eller i beloppet af matrikularbidragen till riksutgifterna o. s. v. (*Laband* I p. 190 ff.)

Ur den i det föregående härledda satsen, att rikets gebitshöghet sträcker sig så långt som dess genom författningen bestämda kompetens, följer, emedan skydd för riksgebitet enligt riksförfattningens inledning hör till rikets uppgifter, rikets uteslutande rättighet att såväl gentemot utlandet upprätthålla gebitshögheten öfver hela gebitet som i det inre träffa de mått och steg, hvilka för gebitets försvar äro nödiga.

Gentemot utlandet har riket således alla de rättigheter, som efter folkrättens grundsatser tillkomma den suveräna enhetsstaten öfver dess gebit, och som låta sammanfatta sig i satsen, att utlandet måste underlåta utöfvandet af hvarje högheträtt på gebitet, såvidt icke i ett eller flere enskilda afseenden statsservituter äro det inrymda. Här träder nu motsatsen mellan förhållandet i tyska riket och det i ett statsförbund klart i dagen. I ett statsförbund kan hvarje enskild stat medgifva en främmande stat sådana statsservituter, såsom t. ex. tillåta truppgenommarscher, berättiga den främmande statens myndigheter att för gripande af smuglare, skogsåverkare m. fl. öfverskrida gränsen o. s. v.; de öfriga förbundsstaterna hafva ingen makt öfver hvarandras gebit. I tyska riket kan ingen enskild stat på sitt område bevilja en icke-tysk stat någon den ringaste sådan fördel, emedan det är riket som gentemot utlandet har gebitshögheten. De enskilda staterna är icke förmenadt att sluta fördrag med utlandet, dessa fördrag kunna blott icke beröra rikets höghetsrättigheter öfver gebitet. I statsförbundet består också en kollektivgaranti för de förbundnes integritet; till sin rättsliga natur är denna dock af annan beskaffenhet än i en förbundsstat. När i statsförbundet angrepp sker på en, enskild stat, så är det denna stat som kränkes i sin rätt, och när de öfrige förbundne lemna hjelp för försvaret, så försvara de, emedan de på grund af aftal äro dertill förpligtade, ett främmande gebit — ett förbundsgebit existerar ej i annan mening än såsom summan af de enskilda statsgebiten — och en främmande rätt, förbundet är ej rättssubjekt. I en förbundsstat deremot kränkes riket genom hvarje utländskt angrepp eller ingrepp på en enskild stat, och när riket afvärjer sådana, försvarar det sin egen rätt

ej en främmande sådan. Derföre eger icke heller någon enskild stat att tåla angrepp af icke-tyska stater eller afsluta förlikning med anledning af sådana: det är rikets rätt, som här är i fråga. Dessa rättssatser äro väl, såsom så många andra af de här framhållna, icke uttryckligen uttalade i förbundsförfattningen. De följa emellertid med logisk nödvändighet ur Labands konstruktion af densamma och hafva i allmänhet i praxis blifvit följda (vid fördrag med utländska makter angående jernvägsförbindelser m. m.); den grundsats, som i dem innehålles träder ock i dagen i några enstaka i rikets lagar uttryckligen afsedda fall, som dock här må förbigås.

I det inre visar sig rikets gebitshöghet deri att det med afseende till sin nyssnymnda uppgift eger att utan afseende å de enskilda staternas gebit uppställa arméerna, anlägga fästningar, förklara delar af förbundsgebitet i belägringstillstånd, såframt ej någon undantagsställning blifvit enskilda stater tillerkänd, att anlägga jernvägar i strategiskt syfte, att koncessionera sådana, allt utan att staterna ega någon rätt att motsätta sig det. Men ett dylikt jernvägsområde blir icke derföre helt och hållet undandraget landets gebitshöghet; enligt uttryckligt stadgande qvarstår densamma, såvidt riket ej tillegnat sig den. Äfven här visar det sig huru rikets gebitshöghet ej förintat statens gebitshöghet, men huru å andra sidan denna stat, som måste tåla ett annat subjekts ingrepp, ej är suverän.

Slutligen kommer det äfven vid frågan om skydd för gebitet mot brottsliga handlingar af enskilda personer i dagen huru man har att särskilja emellan rikets gebit och staternas gebit, huru det förra icke är en summa af flere statsgebit, utan en staträttslig enhet, och huru verkliga statsgebit fortfarande existera. Strafflagens 81 § skiljer tydligt emellan brottsliga handlingar, som gå ut på införlifva förbundsgebitet helt och hållet eller till en del med en främmande stat o. s. v. och handlingar, hvilka åsyfta att på samma sätt skilja delar från en enskild stat och införlifva den med annan. I förra fallet är riket objekt för brottet, i det senare staten, och detta särskiljande är icke något blott principielt,

som i verkligen icke vore tänkbart. En handling, som ginge ut på att lösrycka Hannover från Preussen utan att skilja det från tyska riket, skulle vara riktad blott mot Preussiska statens gebitshöghet, en handling åter, som åsyftade lösryckande af en stat från tyska rikets makt eller en del af en stat utan att skilja denna från den stat den tillhörde, vore att anses såsom riktad mot rikets gebitshöghet. (*Laband* I p. 199 ff.)

Af hvad denna framställning ursprungligen afsåg att ur de två i fråga varande författarenes skrifter meddela kunna vi numera blott i korthet meddela Labands konstruktion af förvaltningen.

Laband söker ådagalägga att icke all förvaltning utgör ett blott verkställande af lagarne och att den derföre icke alltid är positivt bunden af lag utan negativt begränsad af densamma, hvarföre han bestämmer förvaltningen såsom en fri verksamhet för fullföljandet af de statliga uppgifterna inom de genom lagstiftningen bestämda gränserna.

Denna statliga verksamhet sker, liksom hvarje annat skötande af angelägenheter (Geschäftsführung), genom handlingar af faktisk och af rättslig natur. De förra, dessa otaliga arbeten, som staten låter utföra, erbjuda likalitet som de enskilda individernas enahanda arbeten något juridiskt intrese, de senare äro verkliga rättsärenden och således antingen tvåsidiga d. v. s. fördrag, aftal, eller ensidiga d. v. s. befallningar.

Hvad fördragen eller aftalen beträffar, så kan deras innehåll vara af det mångfaldigaste slag; de egentliga statsfördragen afhandlar Laband väl icke under förvaltningen utan i ett särskildt kapitel (II: §§ 63—66) mellan läran om lagstiftningen och om förvaltningen, och detta, såsom det vill synas, på den grund, att statsfördrag kunna hafva äfven lagstiftningsakter till innehåll. Sistnämnda omständighet kan dock naturligtvis icke hafva annan påföljd än att man, såsom Laband i sjelfva verket gör, måste skilja emellan de tvänne i juridiskt afseende skilda handlingarrna, afslutandet af fördraget och stiftandet af lag. På den förra af dessa akter äro de rättssatser att använda, som härflyta ur begreppet aftal, på den senare åter de, hvilka höra till lagstiftningen. Ett an-

nat slag af statliga aftal är anställningen af embetsmän i statens tjenst, en akt, som icke upphör att vara ett aftal derföre att det rättsförhållande, som genom aftalet uppkommer, är på förhand af rätten bestämdt. *) De rättsärenden åter, som ingås då staten betingar sig leverans af varor, uppförandet af byggnader, anskaffandet af lån, eller då staten sjelf åtar sig vissa prestationer, såsom att fortskaffa bref (genom posten) och varor (genom post eller på jernväg) o. s. v., äro intet annat än privaträttsliga vanliga aftal. Såvidt de statliga aftalen hafva ett förmögenhetsrättsligt innehåll, står staten såsom lika berättigad kontrahent gentemot sina medkontrahenter. Deraf följer, att tvistigheter, som uppkomma i dessa rättsförhållanden, såvidt icke särskilda rättssatser skapats till förmon för staten,underlyda privaträttens allmänna regler, och att de vanliga domstolarne afgöra sådana stridigheter. En stor del af statens förvaltande verksamhet står således under privaträttens och civilprocessens rättsregler. Specifikt statsrättsliga grundsatser komma likvist i några hänseenden till användning. Såsom fallet är med hvarje enskild förpligtas nämligen äfven staten endast af sådana aftal, som afslutats af behörigt ombud inom gränserna af dess fullmakt d. v. s. af behörig embetsmyndighet inom dess kompetens. Giltigheten af ett aftal, slutet å statens vägnar, beror således deraf, huruvida embetsmannen är behörigen i statens tjenst anställd och om det ärende han afslutat ligger inom hans kompetens. Begge dessa frågor äro af statsrättslig natur. Dertill kommer att innehållet af aftal, som på statens vägnar slutas, i många fall är på förhand genom lag bestämdt. I

*) Deraf att rättsförhållandet uppkommer genom ett aftal följer dock icke att detsamma är ett obligatoriskt sådant, ty aftal begrunda äfven andra rättsförhållanden än de obligatoriska (t. ex. äktenskapet). Tvärtom träder embetsmannen genom anställningen i statstjensten i ett särskildt tro och lydnadsförhållande till staten; och när han fullgör sina tjensteåligganden, så är detta icke fullgörandet af ett kontrakt utan fullgörandet af den tro- och lydnadspligt han öfvertagit genom aftalet (anställningen i statens tjenst). Bevis härpå är att t. ex. rättsförhållandet mellan staten och en entreprenör af jernvägsarbeten är helt annat än rättsförhållandet mellan staten och de tjenstemän, genom hvilka staten låter utföra samma slags arbeten. (*Laband* I p. 382 ff.)

dylika fall eger således ett undantag rum från det vanliga förhållandet, att kontrahenterne fritt bestämma aftalets innehåll. Såsom exempel på slika undantag tjenar en tjenstemans anställande i statens tjenst och vidare alla de aftal, hvilka slutas, då postverket och statsjernvägarne emottaga bref och varor att frambefordras i enlighet med gällande reglementen. För såvidt stadgandena i nämnda hänseende ej bestämt de ömsesidiga förpligtelserna komma de allmänna privaträttsliga bestämningarna till användning.

När statsförvaltningen fullföljer de statliga uppgifterna genom anlitande af statens höghetsrätt är befallningen den form, uti hvilken dess verksamhet yttrar sig. Denna befallning meddelas genom ett förordnande (Verfügung). Äfven lagstiftningsakterna innehålla enligt Laband befallningar, men de skilja sig från förvaltningsbefallningarna derigenom att de skapa rättssatser — lagstiftningen innebär enligt Laband befallning att efterkomma rättssatser — hvaremot förvaltningsbefallningarna äro rättsärenden och såsom sådana grundlägga rättsförhållanden d. v. s. subjektiva rättigheter och skyldigheter. (*Laband* II p. 1, 217 ff.)

Af nämnda omständigheter följa några vigtiga satser.

Såsom rättsärende, alltså en rättsakt, måste förordnandet motsvara vissa fordringar af rättsordningen. Detta innebär med afseende å innehållet att den måste vara grundad i rättsordningen, d. v. s, staten måste genom lag vara berättigad att (genom den beträffande myndigheten) gifva befallningen. Häraf följer åter att om ett förordnande öfverklagas på den grund, att detsamma strider mot rättsordningen, frågan är en rättsfråga, att pröfningen af en sådan sak juridiskt är af precis samma natur, som pröfningen af en privat rättstvist, och att denna pröfning således, antingen den nu i positiv rätt är öfverlemnad åt domstol eller åt administrativ myndighet, bör ske på juridiska grunder. Gå klagomålen deremot ut på, icke att åtgärden strider mot rättsordningen utan är oändamålsenlig, så gör denna omständighet åtgärden icke rättsligt ogiltig, den är icke i juridiskt afseende af något inflytande. Den kan varda

en anledning för öfverordnad myndighet att upphäfva eller ändra åtgärden. Men den behöfver ej vara det. Skillnaden mellan detta och föregående fall kan uttryckas sålunda, att en rättstridig åtgärd måste upphäfvas äfven om den i öfrigt vore ändamålsenlig, hvaremot en laglig åtgärd kan bibehållas vid kraft och verkan äfven om den i och för sig vore mindre lämplig. Allt detta är konseqvenser af förvaltningsakternas konstruktion såsom rättsärenden. (*Laband* II p. 217 f.)

Hvad förordnandets form beträffar så följer likaså ur dess begrepp vigtiga rättssatser. Såsom statlig befallning är det en statlig myndighets viljeyttring. Det måste derföre vara utfärdadt af den myndighet, som är behörig att i statens namn befalla dylikt, d. v. s. åt hvilken den statliga makten att utgifva befallning af viss beskaffenhet blifvit inom ett visst område uppdragen; den måste vidare, liksom hvarje annan viljeyttring, hvilken skall hafva rättslig verkan, tydligt uttrycka befallningens innehåll, och den måste behörigen bringas till dens kännedom, som befallningen gäller. I förstnämnda afseende följer vidare att, om en myndighe utfärdat befallning utöfver sin kompetens, denna befallning icke är rättsgiltig, d. v. s. gäller såsom statens — naturligtvis såframt icke en speciel rättssats af motsatt innehåll finnes. (*Laband* II, p. 220 ff.) Den vidare utvecklingen af dessa läror lemna vi, likasom den rättsliga karakteristiken af förvaltningsförordningarna.

III.

Förestående redogörelse har uppehållit sig vid Labands framställning af tyska rikets rättsliga natur ehuru detta haft till påföljd att åtskilliga andra lika betecknande delar af hans arbete förbigåtts. Denna del erbjuder nämligen ett synnerligen slående exempel på tillämpningen af detta samma betraktelsätt i staterätten, som gifvit gestalt åt den privaträttsliga delen at rättsvetenskapen, och som, om den äfven i staterätten komme att vinna insteg, skulle göra densamma till en rent juridisk vetenskap. Hvad är nu det utmärkande för detta betraktelsätt, hvarigenom skiljer sig detsamma från

den behandling som hittills kommit statsrätten till del, och låter detta betraktelsesätt verkeligen genomföra sig i statsrätten? Se der spörsmål, till hvilka den i fråga varande riktningen i statsrätten ovilkorligen ger anledning.

Uti en redan i det föregående (se p. 17 härofvan) anförd polemik mot *v. Gerber* söker *v. Mohl* göra gällande, att statsrätten icke kan undandraga sig besvarandet af frågan hvilket statsändamålet är. Det måste, säger han, ges ett mål för folkpersonlighetens lif och detta mål varda bestämmande för sättet för statens verksamhet samt med afseende å gränserna för dess makt. Endast ur detta ändamål kan man leda sig till besvarandet af frågan hvad staten är berättigad och förpligtad att göra och låta samt hvilka positiva uppgifter statens öfverhufvud och tjenare samt dess öfriga organ hafva att fullfölja; upptagas ej dessa frågor till skärskådande, så blir innehållslöshet och osammanhängande läror den oundvikliga följden.

Det torde icke vara vågadt att påstå, det *von Mohl* med det anförda återgifvit en mycket allmänt herrskande åsigt. En mängd framställningar äfven af positiv rätt hafva till utgångspunkt tagit betraktelser af den beskaffenhet, som v. Mohl fordrat. Åtminstone tyska arbeten i statsrätt inledas vanligen af betraktelser öfver statens väsende och uppgifter, och de begrepp, med hvilka framställningen af den positiva rätten opererar, äro derföre hemtade från betraktelser af antydd beskaffenhet. Der åter en särskild uppmärksamhet icke egnats åt nämnda frågor utan framställningen uteslutande uppehåller sig vid positiv rätt, visar den dock derutinnan sin frändskap med den förenämnda riktningen, att de synpunkter, under hvilka de positiva rättssatserna sammanställas, och de begrepp, som dervid användas, äro mer eller mindre af rättsfilosofisk natur. Ganska allmän torde ock den åsigt vara, som anser principiela undersökningar af omförmäld beskaffenhet vara det enda, som förmår gifva framställningar af positiv statsrätt någon vetenskaplig prägel.

Jemför man nu med detta betraktelsesätt den vetenskapliga behandlingen af privaträtten, så skall, tro vi, en märkelig motsats, som snart faller i ögonen, visa sig.

Det är en erkänd sak att den vetenskapliga bearbetningen af privaträtten åsyftar kännedomen af en viss gifven rätt*). Att den blott registermässiga kunskapen om lagarnes innehåll, vore densamma huru omfattande som helst, icke är detsamma som en verklig kännedom om rätten säger sig sjelf. Till och med på det ursprungligaste stadiet af rättskunskap har det fordrats att lagens verkliga mening genom tolkning, interpretation, framdrages, och denna operation torde väl aldrig kunna komma att undvaras**). Men icke är en sådan tolkning det, som utmärker den juridiska vetenskapen. Med rätta har det just härom anmärkts att hvarje vetenskap, som har urkunder till källor, måste tolka dessa. Ett steg längre går man när man söker omedelbart ur de sålunda funna rättssatserna härleda andra, som följa af dessa, än mer om man ur dessa satser söker leda sig till principer, hvilka kunna anses hafva kommit till uttryck i den positiva rätten. Men äfven dessa sistnämnda äro, för såvidt de hafva ett rättsligt innehåll och icke äro endast omdömen om de etiska eller politiska grundsatser som i denna rätt kommit till uttryck, ej annat än allmännare uttryckta rättssatser, och i intetdera fallet kan resultatet af forskningen, så framt den skulle inskränka sig blott till förenämnda operationer, vara annat än en om ock rikhaltig samling af rättssatser. Längre är det som våra dagars privaträtt gått, och icke allenast våra dagars; ingen verklig forskning i rätten kan stanna dervid, ehuru det, som utgör det juridiskt vetenskapliga, kan vara mer eller mindre utveckladt. Vi veta ock att Roms jurister varit något vida mer än lagkännare. Man kunde nu tänka att rättssatsernas ordnande under vissa synpunkter och på ett sätt, som gåfve en öfverblick öfver hela rätten, vore det, som utmärkte det ordnade vetan-

*) Med afseende å den juridiska tekniken hänvisa vi till *Jhering* Geist des römischen Rechts isynnerhet I §§ 2—4 och II §§ 37—58 äfvensom till en uppsats af honom i hans och Gerbers Jahrbücher für die Dogmatik des heut. röm. u. deutsch. Privatrechts I p. 1 ff.

**) "Um zu construiren, muss sie (die Jurisprudenz) erst interpretiren; die niedere Jurisprudez ist die nothwendige Vorstufe der höheren". *Jhering* Geist II. 2 p. 342 (2 Aufl.)

det om en positiv rätt, och sannt är, att det icke kan varda tal om en privaträtt såsom vetenskap utan ett privaträttens system. Men det är lika säkert, att en statistisk sammanställning af rättssatserna, vore den än aldrig så öfverskådlig, icke är detsamma som ett system. Ett annat material, icke rättssatserna i och för sig, är det som den vetenskapliga behandlingen af rätten ordnar till ett helt, ett material, som visserligen måste tagas ur rättssatserna, men som dock icke är identiskt med dessa, utan som vetenskapen måste sjelf skaffa sig från dem, nämligen rättsbegreppen.

Äfven privaträtten har således att göra med rättsbegrepp. Men ur hvilken synpunkt uppfattas dessa af nämnda vetenskap?

Redan den ytligaste bekantskap med henne ger vid handen att hon aldrig spörjer efter grunden till rättsinstituten i den mening, att hon skulle fråga om ett sådant öfverhufvud är berättigadt eller hvad det är, som gifver detsamma sitt berättigande; ej heller frågar hon huru ett rättsinstitut bör vara beskaffadt för att motsvara sitt ändamål — allt sådant är henne fullkomligt främmande — utan då hon undersöker de rättsbegrepp, som ingå i rättsinstituten, frågar hon hvad som är det väsendtliga, det kännetecknande för hvarje af desamma, för att sedermera för sina syften använda det funna. Sålunda spörjer privaträtten t. ex. icke efter grunden till eganderätten, hvad det är, som rättfärdigar enskild eganderättt, eller hvilka sätt att förvärfva eganderätt, som böra anses för berättigade, utan hon frågar: hvad *är* eganderätt, hvilka befogenheter medför denna och på hvilka olika sätt, d. ä. genom hvilka fång uppkommer densamma? Likaså undersöker hon, i fråga om aftal, icke hvarföre aftalet förpligtar kontrahenterne och om det öfverhufvud är berättigadt att personer bindas genom sådana, utan hon frågar hvad begreppet aftal innebär samt i hvilka fall och under hvilka vilkor aftalet kan förpligta uti en positiv rätt. På samma sätt i öfriga fall.

Man kunde redan på grund af detta fråga, hvarföre icke enahanda betraktelsesätt skall göra sig gällande i statsrätten, närmare: hvarföre icke de begrepp, som i statsrätten

förekomma, skola vara föremål för enahanda undersökning. Med det föregående är ju icke berättigandet af den forskning förnekadt, som söker utreda den inre grunden till de privaträttsliga rättsinstituten, likasålitet som härmed är sagdt, att frågan om statens inre väsende och de uppgifter staten har att fullfölja samt de medel dessa betinga icke böra utgöra föremål för vetenskaplig forskning; endast det ligger häri, att sistnämnda undersökning är af en helt annan beskaffenhet, att dess vetenskapliga medelpunkt är en annan och att de synpunkter, som beherrska denna forskning, också äro helt andra än de, som göra sig gällande vid granskningen af rättsbegreppen ur juridisk synpunkt. Men ett egentligt svar på denna fråga kan först utredningen af dessa rättsbegrepps väsende och uppgift lemna. Hvilken är då betydelsen af desamma?

Anmärkom till en början att de begrepp, med hvilka den vetenskapliga bearbetningen af privaträtten opererar, äfven om hon aldrig så uteslutande håller sig till en positiv rätt, icke äro något för en viss rätt egendomliga utan äro desamma öfverallt. Särskilja vi*) de rättsbegrepp, hvilka förekomma såsom beståndsdelar i rättssatser, i trenne grupper, nämligen sådana som äro skapelser af rätten och förekomma blott i rätten men för öfrigt icke annorstädes äro till finnandes (såsom eganderätt, obligation, novation o. s. v.), vidare sådana som äfven förekomma utom juridiken och således icke af henne skapats men vid hvilkas upptagande juridiken på något sätt förvandlar det faktiska begreppet i ett juridiskt-tekniskt, och slutligen begrepp, hvilka juridiken upptager i allo sådana de i det verkliga lifvet förekomma, så gäller icke blott om de sistnämnda utan om dem alla, att de öfverhufvud icke äro något för en viss rätt utmärkande och att det för dem väsendtliga således icke kan sägas vara någon enskild positiv rätts tillhörighet.

Ett par exempel, tagna bland de vanligaste, skola förtydliga detta.

*) Se *Zitelmann* Irrtum u. Rechtsgeschäft (1879) p. 17 f.

Man torde icke kunna tänka sig någon rätt, der icke begreppet eganderätt skulle förekomma. Detta begrepp kan nu icke i en rätt betyda annat än uti en annan i den mening, att man med eganderätt skulle uti en rätt förstå ett, uti annan annat. Hvad som är väsendtligt för sjelfva begreppet måste förekomma öfver allt der det skall kunna varda tal om eganderätt, eljes är den rättighet, hvarom fråga blir, icke eganderätt utan någon annan. Väl förekomma en mängd modifikationer i de befogenheter, som äro förenade med eganderätten. Den tyska rätten företer ensam för sig och utan att behöfva jemföras med andra länders rätt i detta afseende en mycket brokig tafla. Jemför man åter olika länders lagstiftningar t. ex. angående egares till skog dispositionsrätt öfver denna, så träder det i dagen huru eganderätten kan sammanstå med mycket långt gående inskränkningar i befogenheten att disponera öfver föremålet för eganderätt. Hålla vi oss till vår egen rätt, så vet hvar och en att eganderätt till grufvor icke medför samma oinskränkta dispositionsrätt som eganderätten till lösören och till landsfastighet. Egare af skogbeväxta sträder vid fiskevatten, som honom ej uteslutande tillhör, är det förbjudet att afrödja dem. Egare af vatten är pligtig att tåla det andra begagna sig deraf på ett sätt, som icke vore dem tillåtet med afseende å land. Huru det före tillkomsten af Kgl. F. den 21 Febr. 1789 var en stor skillnad mellan skattebondes dispositionsrätt öfver skattehemman och frälsemans öfver frälsehemman är ock kändt. Slutligen är en fideikommissarie, för att icke vidare fullfölja detta uppräknande, icke berättigad att sälja sitt fideikommiss*). Oaktadt alla dessa modifikationer talar man dock om eganderätt. Det måste således finnas något som är väsendtligt för detta begrepp, något som förefinnes öfverallt der man kan tala om eganderätt. Uti utsägandet af detta för alla sådana fall gemensamma, väsendtliga, består bestämningen af eganderättens begrepp, hvilket således icke är något för en viss positiv rätt egen-

*) Att han dock måste anses för egare, se *Gerber* Privatrecht § 84 (13 Aufl.)

domligt; och för innehållet af detta begrepp måste hvarje bearbetning af positiv rätt göra sig reda*). Betrakta vi vidare några af de rättsärenden, som leda till uppkomst eller upphörande af eganderätt, t. ex. köp, skifte, ockupation, så hafva vi äfven här allmänna rättsbegrepp eller juridiska begrepp, för hvilka någonting är väsendtligt, oberoende af den rätt, uti hvilken dessa begrepp förekomma. Att hvarje rätt har sina egendomliga bestämningar med afseende å dessa rättsärenden, att t. ex. köp kan omedelbart föranleda egan-

*) Att fastställandet af eganderättens begrepp skall höra till juridikens svåraste problem inses redan af de föregående antydningarna. Jfr härom *Windscheid* Pandektenrecht § 167. Anser man rättighet betyda en viss af samhällsordningen skyddad (vilje) makt öfver något, så kan man bestämma eganderätten såsom den *principielt* totala eller allmänna makten öfver ett kroppsligt ting, med andra ord säga att den är en allmän, såsom motsats till en till enskilda hänseenden begränsad, makt öfver tinget. — Man tänke sig tinget i en mångfald af förhållanden eller relationer. En makt öfver tinget i ett enskildt af dessa hänseenden innebär en viss enskild sakrätt i ett främmande ting, t. ex. en servituträttighet, i kraft hvaraf jag eger färdas öfver annans mark, eller en nyttjo rätt, som tillåter mig på något sätt begagna annans ting. Egare till tinget åter är den, hvilken rättsordningen tillerkänner makten öfver tinget utan att säga i hvilka enskilda afseenden. Häraf följer att eganderätten ej kan anses såsom en summa af alla enskilda befogenheter eller såsom en makt öfver ett ting i en mångfald af enskilda relationer. En sådan makt skulle juridiskt ej kunna uppfattas annorlunda än såsom lika många enskilda sakrätter i ett främmande ting. Eganderätten innebär just att makten ej är inskränkt till några enskilda hänseenden, att rättsordningen så att säga icke frågar efter hvilka enskilda befogenheter det innebär, ehuru den väl från detta allmänna kan undantaga något enskildt. Af detta betraktelsesätt följer att egaren kan, genom lag eller annans sakrätt, vara i saknad af makt öfver tinget i ett eller flere enskilda hänseenden, utan att han derföre upphör att vara egare; hvilka enskilda befogenheter en annan än kan hafva, qvarstår dock för egaren att det är honom rättsordningen tillerkänner den, icke till enskilda hänseenden begränsade makten, således makten öfver tinget i alla de afseenden, i hvilka icke ett enskildt undantag eger rum. Hans eganderätt är endast i dessa enskilda afseenden inskränkt. Juridiskt qvarstår eganderätten äfven om densamma genom andras sakrätter är så inskränkt, att den faktiskt ej har något värde för egaren. Jfr för öfrigt *Gerbers* förträffliga konstruktioner i hans Deutsch. Privatrecht §§ 72 ff.

derättens öfvergång, i en annan rätt i samma fall endast medföra förpligtelse för säljaren att öfverlåta eganderätten, förändrar ej det ofvansagda; någonting är det, som under alla förhållanden måste förefinnas för att man skall kunna kalla ett rättsärende, köp, eller skifte, eller gåfva o. s. v. Men äfven om man ville anse något af dessa begrepp för så egendomligt i en rätt, att detsamma der borde anses hafva en väsendtligen annan betydelse än i hvarje annan, så skulle likväl i detsamma ingå allmänna begrepp, som tillhöra hvarje rätt, såsom begreppen aftal, vara, mynt*) o. s. v. Att egendomliga rättsbegrepp förekomma i hvarje positiv rätt är nämligen icke med det föregående förnekadt, men i sådant fall består det egendomliga deri, att andra allmänna rättsbegrepp äro med hvarandra på något egendomligt sätt förbundna. Taga vi begreppet bolag i 15 kap. H. B., sådant detsamma bestämts i ett redan citeradt arbete**) så förekommer detta begrepp otvifvelaktigt i nämnda lagrum i en betydelse, som är för vår rätt mer eller mindre egendomlig. Icke dessmindre ingå i detta sammansatta begrepp de allmänna begreppen aftal, person, gäld, solidarisk ansvarighet o. s. v., hvilka begrepp äro på ett egendomligt sätt med hvarandra förbundna. I en annan rätt kan begreppet handelsbolag hafva en betydelse, som för densamma är egendomlig. Att likväl begreppet bolag i och för sig är ett allmänt juridiskt begrepp är i det föregående antydt.

Dessa rättsbegrepp, som sålunda ingå i hvarje rätt, och som derföre icke äro för någon positiv rätt egendomliga, hafva nu för kännedomen af hvarje sådan den största betydelse. Intet af dem finnes till i bearbetningen af en positiv rätt blott såsom en tom grannlåt. Det är väl sannt, att just

---

*) Begreppet *mynt* visar ganska enkelt huru ett begrepp är detsamma öfverallt oaktadt bestämningarna äro olika. Juridiskt betyder mynt i hvilken rätt som helst ett lagligen erkändt medel att *betala* (*solutio* i motsats till *datio in solutum*) (Jfr härom och rörande den statsrättsliga sidan *Laband* II p. 412), men hvad lagarne erkänna för mynt, d. v. s. för betalningsmedel är olika i olika land.

**) Se härom *Montgomery* a. a. p. 79 f.

dessa begrepp gifva juridiken dess vetenskapliga prägel, men det är så långt ifrån att hon skulle smycka sig med dem blott för erhållande af vetenskapliga skyltar, att tvärtom hvarje definition, som icke står i ett logiskt sammanhang med det hela, måste afsöndras såsom för juridiken fullkomligt värdelös. De juridiska begreppsbestämningarna måste nämligen vara sådana, att rättssatser uti olika förhållanden med logisk nödvändighet framgå ur desamma. Taga vi den definition på eganderätten, som i det föregående (p. 492 not) blifvit gifven, så följer deraf att endast ett kroppsligt ting kan vara föremål för eganderätt — hvadan lagens stadganden om eganderätten ej i sin helhet kunna tillämpas på åtskilligt, som i den allmänna föreställningen bär namnet egendom —; att egaren kan disponera öfver tinget på alla de olika sätt, som äro tänkbara, och som icke på grund af lag eller annans sakrätt äro undantagna; att, om tinget är kommet i annan mans hand, egaren är berättigad, naturligtvis med i lag stadgade vilkor och förbehåll, att vindicera detsamma åt sig; att en uteslutande eganderätt till tinget icke kan tillkomma flere personer på en gång; att derföre, när flere äro egare af ett ting, detta icke medför för någon eller några bland dem befogenhet att disponera öfver tinget i strid mot enskilds gensaga, utan att endast allas samstämmiga vilja af lag erkännes såsom bestämmande, så framt icke vederbörandes eget aftal eller uttrycklig lagbestämning i enskildt afseende (vanligen rörande skifte) annat innehåller o. s. v. Förstår man med panträtt en sådan sakrätt i annans ting, att jag kan ur dess värde godtgöra mig för en min fordran, så följer att panträtten alltid förutsätter fordran och således upphör om fordran upphör; att denna fordran dock icke behöfver vara af den beskaffenhet, att den kan utsökas, utan lika väl kan vara en obligatio naturalis (K. F. 9 Nov. 1868 ang. preskr. § 6); att, om panträtt inrymmes någon för en i framtiden uppkommande fordran, panträtten uppkommer först i och med sjelfva fordran (hvilket icke hindrar att t. ex. inteckning meddelas förr än fordran uppkommit; panträtten uppkommer väl först med fordran, men den medför förmånsrätt från den dag, från hvilken inteckningen gäl-

ler); att fordringsegaren är pligtig återställa traderad pant så snart gälden till fullo guldits men att panträtten helt och hållet fortfar så länge någon del af gälden ogulden qvarstår; att, om traderad pant går förlorad utan fordringsegarens vållande, skadan drabbar egaren, såframt ej annat aftalats eller stadgats o. s. v. Detta blott exempelvis.

De rättsbegrepp, om hvilka fråga är, skola således vara af den beskaffenhet att rättssatser ur dem med nödvändighet framgå. Men om nu rättsbegreppen öfverhufvud äro desamma i hvarje positiv rätt, så uppstår frågan huru olikheterna mellan de skilda lagstiftningarna äro att förklaras.

Redan i det föregående är antydt att de allmänna juridiska begreppen i en viss rätt kunna vara på ett egendomligt sätt förbundna med hvarandra. Det är denna omständighet, som verkar åtskillnaden. Väl icke så, att egendomligheten består blott i några för hvarje rätt utmärkande, af allmännare juridiska begrepp sammansatta sådana. Tvärtom torde det vara omöjligt att omsätta alla rättssatser *) i rättsbegrepp, och således komma alltid ett antal sådana rättssatser att i systemet qvarstå helt enkelt såsom rättssatser, hvilka i slika fall kunna tjena till att på ett egendomligt sätt förbinda rättsbegreppen. De nämnda omständigheterna förklara således till fullo egendomligheterna i de skilda lagstiftningarna. Begreppen eganderätt, ockupation, aftal, arf, köp, o. s. v. äro desamma öfverallt, men de äro på olika sätt med hvarandra, med andra begrepp och med enstaka rättssatser förbundna. En rätt erkänner ockupation såsom rättsfång under vissa vilkor, en annan under andra; en rätt gör eganderättens öfvergång genom köp beroende af vissa formers iakttagande, en annan fordrar andra, en tredje har sina särskilda bestämningar om rättsverkningarna af ett köp. En rätt gör vissa inskränkningar i egarens dispositionsrätt, som en annan i samma fall ej känner till o. s. v. Det för hvarje rättsbildning egendomliga är således det sätt, på hvilket de all-

*) *Jhering* Geist I (3 Aufl.) p. 39: "Es kann freilich auch völlig unauflösbare Bestimmungen geben, rein positive Vorschriften, die jeder Bemühung der Wissenschaft spotten, und die sich eben nur als Rechtssätze an der betreffenden Stelle des Systems aufführen lassen".

männa begreppen och rättssatser äro med hvarandra förbundna (Jfr äfven *Labands* företal, refereradt här ofvan pag. 5).

Vid anförda förhållande blifva rättsbegreppen för juristen ett medel att ur de af lagstiftaren faststälda rättssatserna härleda andra, hvilka icke uttryckligen uttalats, men som dock måste anses för gällande emedan de på omförmäldt sätt följa af de förra. Genom dem har vetenskapen vidare i stället för en mängd enstaka rättssatser kommit till ett vida inskränktare antal rättsbegrepp, som i sig innesluta dessa rättssatser. *) Men den tjenst dessa göra oss är dock ej inskränkt härtill. Skulle de hafva endast den betydelsen, att de förborga en massa rättssatser, så vore den praktiska vigten häraf visserligen icke att underskattas, men ett ordnadt vetande hade vi ännu icke. Det är emellertid just ett sådant dessa begrepp möjliggöra.

Granskar man nämligen dem med afseende på det sammanhang, uti hvilket de stå till hvarandra, så finner man till en början, att vissa af dem hafva någonting gemensamt med hvarandra, oaktadt den skillnad, som eger rum emellan dem, och å andra sidan att denna skillnad dock i vissa afseenden gör dem till kontradiktoriska motsatser; att vidare detta senare likväl ej är fallet med alla, som hafva ett gemensamt kännetecken; att bland dessa sistnämnda flere kunna vara underordnade ett gemensamt högre begrepp och derföre kunna anses för samordnade, med få ord, att ett visst logiskt sammanhang eger rum emellan åtskilliga rättsbegrepp. Tagom begreppen eganderätt, servitut, panträtt och nyttjorätt. De hafva alla det gemensamt, att föremålet är ett kroppsligt ting, och de äro derföre alla underordnade begreppet sakrätt; de äro sinsemellan samordnade och af dem utesluta en del hvarandra — man kan (såsom ock af den ofvan meddelade definitionen följer) ej vara egare till en sak och på samma gång hafva panträtt, nyttjorätt o. s. v. deri — hvaremot andra af dem kunna bestå jemte hvarandra och icke äro motsatser — man kan nämligen hafva flere olika sakrätter på en gång i en annans egendom. Det oaktadt äro äfven de sistnämnda

*) Jfr *Jhering* Geist I p. 37 (8. Aufl.)

kännetecknade gentemot hvarandra genom något väsendtligt kännetecken och alla äro de samordnade begrepp. På samma sätt äro begreppen köp, skifte, inlag, lån från hvarandra fullkomligt bestämdt skilda begrepp, som äro underordnade ett gemensamt högre begrepp, kontrakt eller obligatoriskt aftal. Emellan de sistnämnda och begreppen sakrätt, eganderätt o. s. v. tyckes nu vid första påstående intet logiskt sammanhang ega rum. En närmare betraktelse skall leda till ett omisskänneligt sådant, och detta i flere än ett hänseende. Till en början är kontraktet ett bland de många sätten för uppkomsten af fordringsrätter; dessa stå åter i visst sammanhang med sakrätterna, eftersom de hvardera äro subjektiva (privat-) rättigheter. Å andra sidan bildar aftalet en hufvudgrupp af de handlingar, genom hvilka rättigheter — icke blott obligatoriska utan äfven andra sådana — uppkomma, upphäfvas eller ändras. Det utgör således, i egenskap af det tvåsidiga rättsärendet, jemte det ensidiga, ett underbegrepp under rättsärende. Rättigheter och skyldigheter grundläggas och upphäfvas emellertid icke blott genom rättsärenden, utan ock genom andra juridiska sakförhållanden, såsom en viss tids förlopp, lagstridigt handlingssätt o. s. v. Taga vi ännu familjerättigheterna till exempel, så är det klart att äfven dessa, såsom subjektiva rättigheter, hafva någonting gemensamt med de förenämnda rättigheterna och något annat, hvarigenom de såsom en särskild art af rättigheter skilja sig från de förra; å andra sidan uppkomma äfven de i följd af rättsärenden eller andra juridiska sakförhållanden. Vi måste således komma till begreppet rättighet såsom ett de förenämnda öfverordnadt begrepp och vidare till allmänna begrepp, som hänföra sig till uppkomst eller ändring af rättigheter. Det sagda kunde fortsättas genom analys af begreppet rättighet, som dervid skulle visa sig förutsätta begreppen subjekt och objekt för rättigheter, innehåll o. s. v., och vi skulle på denna väg erhålla en mängd begreppskategorier, som stå i ett visst förhållande till hvarandra. Af det sagda torde emellertid framgå, att ett logiskt sammanhang eger rum emellan de juridiska begreppen och att de härigenom sjelfmant ordna sig i ett sammanhängande

system. Genom dessa rättsbegrepp är juridiken således satt i stånd icke allenast att ur lagbuden härleda rättsatser äfven för sådana fall, som lagstiftaren icke föresett, och att sammanföra flere af dessa rättssatser under ett färre antal begrepp, utan ock att till ett logiskt helt ordna desamma och dermed äfven rättssatserna, med ett ord att i ett system *beherrska* hela den positiva rätten*).

Sammanställer man det anförda, så får man en bild af de uppgifter som föreligga den vetenskapliga behandlingen af privaträtten. Vare sig att undersökningen gäller ett enskildt institut eller hela inbegreppet af de privaträttsliga normerna, alltid måste den vetenskapliga bearbetningen af dessa gå ut på att uppsöka de rättsliga element, som ingå i rättsinstituten, att bestämma det sätt, på hvilket dessa äro med hvarandra förenade genom rättssatser eller till sammansatta rättsbegrepp, samt att genom analys af dessa begrepp och ur den förbindelse, som eger rum mellan dem, härleda rättssatserna, såväl de af lagstiftaren uttalade, som de med hvilka sådant ej är fallet, äfvensom att på grund af den logiska förbindelse, som dessa rättsbegrepp visa sig ega med hvarandra, ordnadesamma till ett af detta sammanhang betingadt system. Men härvid förekommer en omständighet, som förtjenar att särskildt ihågkommas af juridiken: den omständighet att rättssatserna skola kunna härledas genom analys af rättsbegreppen, visar af hvilken utomordentlig vigt en riktig begreppsbestämning är. Inträffar det att en af lagstiftaren uttalad ellereljes erkänd rättssats står i bestämd motsägelse med den sats, som skulle följa ur rättsbegreppet, och kan denna motsägelse icke häfvas, så är sådant ett klart bevis på att begreppsbestämningen är oriktig eller att konstruktionen är det, d. v. s., att juridiken icke träffat de rätta begreppen. En riktig bestämning af de juridiska begreppen är således ett mål, som juridiken måste sträfva till, och hvarpå hennes förnämsta bemödanden i sjelfva verket gått ut i den mon hon varit sannt vetenskaplig.**)

*) *Jhering* Geist II 2 p. 318 (2 Aufl.) förliknar rättsbegreppen ganska träffande vid bokstäfverna i ett alfabet. Hvad orden äro i språket, det äro rättsförhållandena i rätten. På samma sätt som de nya ord, hvilka språket bildar, äro ock de otaliga rättsförhållandena, hvilka ständigt uppkomma, endast olika kombinationer af enkla element. Den juridiska tekniken betecknas derföre af Jhering såsom en rättschemi, som har att analysera ämnet i dess enkla beståndsdelar.

**) Just denna utomordentliga vigt, som för kännedomen af en positiv rätt ligger på den riktiga bestämningen af de juridiska begreppen, jemte dessa begrepps egenskap att vara allmänna, gör att den juridiska vetenskapens idkare i alla länder, oaktadt deras arbete måste gå ut på bearbetningen och utredningen af den egna positiva rätten, kunna och måste

Att den metod, som i det föregående beskrifvits, icke är den, i statsrättsliga arbeten vanliga — om ock många anknytningspunkter finnas — är någonting som man tycker sig erfara äfven utan att göra sig reda för skilnaden. Att åsigterna angående den vetenskapliga behandlingen af statsrätten äro delade, har redan förut antydts. Må det likväl tillåtas att. med all vördnad för den forskning, som egnats de statsrättsliga spörsmålen ur denna äldre synpunkt, och hvilken statsrätten, äfven om den framdeles skulle se sig föranlåta att slå in en något afvikande väg, dock allt framgent skall hafva att tacka för en betydlig del af det ljus, hon ser kastadt öfver de statsrättsliga spörsmålen — må det, säga vi, tillåtas att anföra ett par af de frågor, hvilka en jemförelse mellan den vetenskapliga bearbetningen af privaträtten och af statsrätten sjelfmant uppkallar.

Äfven framställningarna af positiv statsrätt operera, på samma sätt som privaträtten, med rättsbegrepp. Flere bestämningar af dessa begrepp synas dock gifva anledning till den frågan om de verkligen utgöra en nödvändig länk i framställningen d. v. s. om de stå i ett inre, väsendtligt sammanhang med rättssatserna.

Om ej, hvartill tjena de då? Är det icke antagligt, att dessa begrepp, som blifvit införda i bearbetningar af positiv statsrätt, tillhöra en helt annan idékrets, en annan vetenskap, att de äro fullkomligt främmande element uti bearbetningen af en positiv rätt? Anser man åter, att de tillhöra en främmande vetenskap, är man icke då berättigad till antagandet att denna sammanblandning skall verka menligt på hvardera vetenskapen, och att den haft sin andel i skulden till att det om läran om staten kunnat sägas "Rechtswissenschaft, Naturwissenschaft, Medicin, Grammatik, Geschichte haben ihre festen Kategorien — nur die Lehre vom Staate nicht. Nicht

räcka hvarandra handen, icke kunna komma till rätta utan hvarandra, såsom ock att en bearbetning af en positiv rätt just derigenom, att den föranleder och förutsätter en utredning af dessa allmänna rättsbegrepp, på samma gång är ett bidrag till rättsvetenskapens utveckling öfverhufvud. Träffande säger derföre *Jhering* (Geist II, 2 p. 298 f. 2 Aufl.) om den juridiska bildningen öfverhufvud "Die juristische Bildung ragt über das Landesrecht hinaus, in ihr begegnen sich wie auf einen gegen die Nationalität neutralen Boden die Juristen aller Zonen und Zungen. Die Gegenstände ihrer Kentnisse, die Einrichtungen und Rechte der einzelnen Länder sind verschieden, aber die Art, sie zu betrachten und aufzufassen, ist dieselbe — die wahren Juristen aller Orten und Zeiten reden dieselbe Sprache. Die Juristen verstehen sich unter einander, aber der Jurist und Laie, auch wenn sie über ihr einheimisches Recht mit einander reden, vermögen sich unter Umständen kaum zu verständigen". Häri ligger ock orsaken hvarföre juristen icke förvirras af de förändringar gällande rätt undergår utan kan beherrska äfven dessa.

ein einziger Begriff steht hier fest, weder in der Theorie noch in der Praxis".

För egen del skulle vi tvekat att anföra en sådan dom, om den vore uttalad af en bland de ringare utaf statsvetenskapens målsmän. *Lorenz Stein* måste dock anses för vittnesgild i dylika frågor *). Att han icke torde höra till dem, som gilla Gerbers och Labands betraktelsesätt, förringar ej vigten af hans omdöme om statsvetenskapen. Hvad åter tillämpningen af denna privaträttens metod i statsrätten beträffar, så finnes, såvidt eljes de föregående betraktelserna icke utelemnat något för frågan väsentligt, ingenting uti denna metod, som vore betingadt af ett privaträttens egendomliga skaplynne, och den fråga, som föranledde skärskådandet af privaträttens sätt att gå till väga, nämligen om denna samma metod vore tillämplig i statsrätten, skulle derföre lika gerna kunna ställas sålunda: kan statsrätten undgå att tillegna sig samma betraktelsesätt? Att tendenser till ett sådant betraktelsesätt gjort sig gällande i bearbetningar af positiv statsrätt tro vi kunna uppvisas. Det skulle blott gälla att med full konseqvens genomföra detsamma. Äfven statsrätten har ju att göra med rättigheter och måste besvara frågan, hvilket innehåll dessa hafva. Om nu detta innehåll ock, såsom naturligt är, icke är identiskt med innehållet af privaträttigheterna, så måste det dock finnas något som är gemensamt för de förra och dessa, efter de alla äro rättigheter, och å andra sidan fordras det väl en utredning af frågan, hvarigenom dessa statliga rättigheter skilja sig från privaträttigheterna. Vidare: emedan hvarje rättighet förutsätter subjekt och objekt, så måste frågorna om subjekten och objekten för de statliga rättigheterna ock besvaras, så framt det skall kunna varda tal om en verklig kännedom af dessa rättigheter. På samma sätt frågorna om dessa rättigheters uppkomst, upphäfvande och förändring. Det finnes således otvifvelaktigt i de statsrättsliga begreppen något, som de hafva gemensamt med de privaträttsliga; hvilken vetenskap skulle det väl tillhöra att utreda dessa frågor, om ej statsrätten? Om vidare de privaträttsliga spörsmålen öfverhufvud befatta sig endast med den formela sidan af rätten, hvilken anledning skulle väl statsrätten hafva att, för att komma till kännedom af denna formela sida, använda rättsfilosofiska synpunkter? och kan icke statslifvets rättsliga sida utgöra föremålet för en fullkomligt enhetlig vetenskap, som har sin vetenskapliga medelpunkt inom sig sjelf och icke behöfver i rättsfilosofin söka densamma eller operera med begrepp lånade derifrån?

---

*) *Lorenz Stein* Die Vollziehende Gewalt. I. Wien 1869, p. 14.

En omständighet är likväl förtjent af att särskildt uppmärksammas när det gäller frågan huruvida det för statsrätten är nog att blott hålla sig till den formela sidan af saken. Åtskilliga företeelser på privaträttens område tyda på att det icke är så alldeles afgjordt huruvida privaträtten sjelf hittills varit på riktiga vägar, och om den icke tilläfventyrs borde i väsendtlig grad ändra det betraktelsesätt, som sedan *Savigny* och *Puchta,* oaktadt alla afvikelsar i enskildheter, varit det rådande. Dessa företeelser stå i sammanhang med frågan om ett begrepp, som för statsrätten har en om möjligt större betydelse än för privaträtten, vi mena begreppet juridisk person.

Statsrätten har, äfven den, att göra med rättigheter. Begreppet rättighet förutsätter ett subjekt som rättigheten tillerkännes. Om det nu är omöjligt att tillägga de statliga rättigheterna någon enskild person, så återstår ej annat, än att tillskrifva dem staten sjelf såsom juridisk person.

Härmed är likväl för ingen del sagdt att staten är ett personligt väsende.

Men huru är detta att förstås? Om rättighet innebär makt, så kan endast ett viljande d. v. s. ett personligt väsende vara berättigadt. Är då staten i sanning ett sådant personligt väsende, och är förhållandet enahanda med öfriga juridiska personer?

Det ges i sjelfva verket skriftställare, som jakande besvara denna fråga: "Öfver den menskliga individualexistensen består den menskliga slägtexistensen - - - - jemte individerna bestå med vilja begåfvade väsenden af högre ordning." Erkännes en sådan förkroppsligad (?) viljeenhet af rätten såsom sjelfständigt subjekt, så föreligger en juridisk person. Rätten skapar således icke den juridiska personen utan erkänner blott densamma. De refererade orden äro *Gierkes**) men torde återgifva flertalets af den germanistiska skolan uppfattning. Nära beslägtad härmed är den åsigten att i den juridiska personen innebor en verklig ehuru okroppslig vilja.**) Så energiskt torde dock ingen hafva uttalat sig i denna riktning som *L. Stein*, hvilken anser staten rentaf för personlighetens högsta form, emedan de personliga moment, hvilka i ett frö förefinnas oklart och outveckladt hos oss enskilde, i staten uppträda såsom sjelfständiga, med egen form, eget innehåll och egen bestämning för det hela begåfvade organismer.***)

*) Holtzendorffs Rechtslexikon. Art. "Jurist. Person".

**) *Zitelmann.* Begriff u. Wesen der sog. Juristischen Personen (1873).

***) *Stein* a. a. p. 8.

För oss är det för närvarande åtminstone omöjligt att i allt detta se något annat än ett bildspråk.*) Att i staten och de juridiska personerna öfverhufvud (korporationer, kommuner, anstalter för välgörande ändamål m. m.) se verkliga lefvande väsenden, kunna vi icke anse vara ett uttalande af hvad som är verkligt. När man talar om staters och folks lif och utveckling, så är det i verkligheten frågan om tankar, känslor och handlingar hos menskliga väsenden, hvilka i grund af sin andliga natur äro förmögna att tillegna sig föregående generationers och samtidas tankar och uppfattningar samt att i sin ordning inverka på andra.**) För juridiken särskildt skall ifrågavarande uppfattning endast vara egnad att undanskymma de betydande och högst vigtiga konseqvenserna af statens betraktande såsom juridisk person.

Men om de juridiska personerna icke äro af vilja förmögna väsenden, huru förklara, att de dock hafva rättigheter? Ligger häri icke en uppenbar motsägelse, och huru undanrödja densamma?

Enligt *Puchta* och dem, som följt honom, eger väl denna motsägelse rum. Rättighet förutsätter person. Men der en verklig person icke finnes, upphäfves denna motsägelse derigenom att en person — af rättsvetenskapen eller rätten sjelf — fingeras.***)

*) Härutinnan kunna vi således såsom redan förut (p. 19) antydts icke biträda *Gerbers* åsigt, hvilken, i frågan om de privaträttsliga juridiska personerna stående på en helt annan ståndpunkt (jfr hans Deutsch. Privatr. § 49), i fråga om staten säger att juridiken, för att rättsligt bestämma ett af handling förmöget enhetligt samväsende, har utvägen att bekläda detsamma med egenskapen af personlighet, att detta är ett allmänt medel för juridisk konstruktion, som ock står statsrätten öppet för att gestalta den rättsliga existensformen för den statliga makten, på samma sätt, som privaträtten anlitar detta medel för andra ändamål, men att det icke här framstår såsom det, hvad det stundom eljes är, såsom ett främmande åtgörande, utan är blott ett uttalande af det som faktiskt är förhanden i statens naturliga anläggning (Grundz. p. 219).

**) Ville man när det gäller staten tala om en stat såsom ett väsende med en vilja, som har sitt upphof i folkanden, huru skulle man då i fråga om flere, för hvarandra fullkomligt främmande folk, förenade med hvarandra genom en yttre makt så att de i verkligheten bilda *en stat,* med i fråga varande uppfattning kunna konstruera denna stat såsom en juridisk personlighet? Om dessa folkandar i verkligheten stå fiendtliga mot hvarandra, hvilken folkspersonlighet skulle man då kunna tala om? Så länge denna förening består måste juridiken emellertid söka att beherrska de angående densamma gällande rättssatserna, och för detta ändamål måste hon äfven på denna förening, och oaktadt motsatsen mellan dessa folk, använda begreppet juridisk person. Se här åter skillnaden mellan den formelt-juridiska och den etiskt-filosofiska betraktelsen af samma sak.

***) Det följande kan icke afse ens en öfversigtlig framställning af polemiken om begreppet juridisk person. Vi hänvisa i sådant afseende

Är detta dock icke en "teknisk nödlögn", som väl kan hafva en viss praktisk nytta, men med hvilken vetenskapen, som har att förklara det verkliga förhållandet, ej kan nöjas? Så har man frågat och så gått att på skilda vägar söka svaret. Två sådana vägar synas erbjuda sig: den ena att helt och hållet utmönstra begreppet juridisk person, den andra att söka en annan bestämning af begreppet rättighet. Begge utvägarne hafva blifvit försökta.

Brinz har valt den förra och trott sig på privaträttens område finna lösningen i begreppet ändamålsförmögenhet. Enskilda saker, så väl som en hel förmögenhet kunna enligt honom höra icke blott någon (person) till utan ock till något (ändamål) och behöfva derföre icke nödvändigt vara förbundna med en person. Begreppet juridisk person är derföre icke allenast falskt och tillåtligt blott för fantasin, ej för förnuftet och ett system, utan ock öfverflödigt.*)

Den andra vägen, en annan bestämning af begreppet rättighet, har *Windscheid* valt. För honom är rättighet en viljemakt men i den mening, att rättsordningen om ett viljande af ett visst innehåll utsäger att det får ega giltighet gentemot all annan vilja; och då således enligt honom icke ett verkligt reelt viljande hör till begreppet, utan en befogenhet att vilja med rättslig verkan, ett *Wollen-dürfen* — uttrycket är oöfversätteligt — kan man tänka sig rättigheter utan att dessa äro förknippade med en person. Men då denna uppfattning, säger Windscheid, strider emot denna hos oss djupt liggande dragning till det personliga, förbinda vi dessa rättigheter med en genom tankeoperation skapad personlighet, och det är häruti Windscheid ser förklaringen på begreppet juridisk person. Han förkastar detsamma således icke, ej heller rättigheternas sammanhang med ett viljande.

En helt annan bestämning af begreppet rättighet ger *Jhering*, men detta icke för att rädda de juridiska personerna utan för att lösa enligt hans mening vida mera djupt gående inkonseqvenser i privaträtten, hvilka enligt honom hafva sin grund i en fullkomligt falsk rigtning i den juridiska vetenskapen. Han klandrar denna vetenskap för det den, då den vill ådagalägga det förnuftiga uti den förhandenvarande rätten, icke inslår den vägen att uppvisa dess historiska, praktiska och etiska berättigande, utan med tillhjelp af synpunkter, som för detta ändamål äro uppfunna, söker

till *Zitelmann* Begriff u. Wesen der sog. juristischen Personen p. 8—61. Se äfven *Montgomery* a. a. p. 88—99.

*) *Brinz* Pandekten § 59 ff. (2 Aufl. 1873). Honom följa mer eller mindre afvikande ett par andra författare.

ådagalägga rättssatsernas **logiska** nödvändighet. Det är, säger han, något mycket frestande, något som ligger i sjelfva juridikens väsende, att vilja gentemot de reala makter, med hvilka den har att taga del i skapandet af rätten, bringa det juridiska tänkandet till uteslutande herravälde. Men detta är något högst betänkligt. I stället för de verkliga krafter, som herrska i rättens verld, sätter man den juridiska begreppsdialektiken, i stället för de reala motiven, som regera verlden, nämligen de etiska, psykologiska, ekonomiska och legislativpolitiska synpunkterna, sätter man de juridiska kategorierna, person, sak, handling o. s. v. Hvad dessa verkliga krafter föranledt, det ger juridiken ut för en verkan af de juridiska begreppen, i det den påstår att något är antingen logiskt nödvändigt, eller logiskt omöjligt; och sålunda för detta logiska sjelfbedrägeri helt och hållet bort från de verkliga orsakerna, i hvilka allena de yttersta grunderna till rättssatserna äro att sökas, och på samma gång från en verklig insigt i rätten öfverhufvud.

Dessa allmänna påståenden återupprepar Jhering i fråga om bestämningen af begreppet rättighet. Den uppfattning, som grundar bestämningen af nämnda begrepp på viljan, gör enligt Jhering viljan till ändamål för rätten, men med en dylik uppfattning kan man aldrig förklara det förhållande, att icke allenast omyndiga och barn utan också obotligt vansinnige, om hvilka man aldrig mer kan tänka på möjligheten af ett viljande i framtiden, hafva rättigheter; och utan afseende härå är det en ren löjlighet att föreställa sig det rättigheterna skulle hafva till ändamål att bereda vederbörande det nöjet att få företaga viljeakter. Vore detta verkligen fallet, så skulle det rätteligen vara förmyndaren icke myndlingen som är berättigad, efter det är den förre det nämnda höga nöjet unnats. Allt detta bevisar enligt Jhering att hela den i fråga varande uppfattuingen är komplett oförmögen att förklara företeelserna i det verkliga lifvet.*) För Jhering sjelf står det fast: att rättigheter finnas till blott för menskliga ändamål eller intressen; — rättighet är derföre liktydigt med rättsligt skyddadt intresse — och att såsom subjekt för en rättighet blott menskliga väsenden kunna anses, de menniskor nämligen, hvilka lagen velat tillerkänna förmonen af rättigheten, **destinatärerne** såsom han kallar dem. Till detta **substantiela** moment i rätten kommer, för att begreppet rättighet må varda fullständigt bestämdt, ett **formelt**: för att man skall kunna anses hafva en rättighet fordras att man till detta sitt intressess skydd eger talan *(Klage)* inför

*) *Jhering* Geist III, 1 p. 322 (2 Aufl.).

domstol. Om detta genom talan beredda skydd utöfvas af den berättigade i egen person eller genom ställföreträdare, till hvilka, när det gäller personer som sjelfve äro oförmögne af handling, äfven förmyndare äro att hänföras, gör enligt *Jhering*, intet till saken, talan föres alltid i den berättigades namn och kommer honom till godo.

I detta förhållande finna enligt Jhering äfven de juridiska personerna sin förklaring: ingen kan förneka att de rättigheter, som tillkomma en korporation, i verkligheten afse att komma de enskilde medlemmarne — de nuvarande och de tillkommande — till godo. Desse, destinatärerne, äro derföre inåt de verkligen berättigade, alltså de ende rättssubjekten. Utåt deremot, med afseende å förhållandet till tredje man, skulle det vara obeqvämt och förenadt med stora svårigheter att låta, såsom i enklare rättsförhållanden, hvarje medlem uppträda i egenskap af berättigad i proportion till hans andel i rättigheterna, utan man låter den såsom bärare af alla de enskilda rättigheterna tänkta enheten göra det. Afklädd denna blott tekniska form betyder detta ej annat än att vissa berättigade personers anspråk göras gällande inför rätta utan nämnande af deras namn och med bortseende från det inre förhållandet; rättegången föres för de berättigade, hvilka de än vara må, den juridiska personen är blott ett annat uttryck för de icke närmare angifna intressenterne. Den juridiska personen är fullkomligt oförmögen att draga nytta af rättigheter, den har inga intressen, alltså icke heller rättigheter.*)

De rättelser Jhering vill se införda i de privaträttsliga begreppsbestämningarna äro således icke obetydliga. Att han dock icke kan åsyfta en rubbning af grundvalarna för den vetenskapliga behandlingen af privaträtten torde vi bli i tillfälle att nedanföre påpeka.

Detsamma kan emellertid icke sägas om en annan författare, *Schlossman*, som ock egnat nämnda vetenskap en kritik. Han kommer bland annat till det resultat, att något sådant som en positiv rätt, i den mening uti hvilken man vanligen fattar detta, i sjelfva verket icke finnes till. I otaliga fall meddelas, säger han, dom oaktadt rättskällorna intet stadgande i ämnet innehålla. Hvad man kallar utläggning och analogi består blott deri, att man bringar det, som man ansett vara rätt, i någon slags förbindelse med en uttrycklig rättssats och sedermera tillskrifver lagstiftaren tendenser, som han hvarken haft eller kunnat hafva. Om den vetenskap åter, som föreger att den inskränker sig till att

*) *Jhering* Geist III, 1 p. 216 ff. (2 Aufl.) samt §§ 59—61.

utreda positiv rätt, säger har att den endast skulle hafva att inregistrera hvad lagstiftaren ger till känna såsom sin vilja, att uppteckna domstolars utslag och de sedvänjor, hvilka gälla för rätt, och att, der den äfven erkänner en af vetenskapen utvecklad rätt, se till, hvilka vetenskapliga auktoriteter uttalat sig i saken och huruledes de gjort det, samt slutligen att bringa detta sålunda samlade material i ett s. k. system. Genom användande af analogi och interpretation kunde man dessutom, tillägger han, ge detta system det yttre utseendet af stor rikedom. För Schlossman sjelf är juristens uppgift i motsats härtill: studium af menniskornas ekonomiska och sociala relationer, analys och kritik af vårt eget rättsmedvetande samt utforskande icke blott af den positiva rätten utan af det rätta.*)

Lägger man härtill att den germanistiska skolan fortfarande vidhåller sina anmärkningar om juridisk formalism och om ett intvingande af moderna rättsbildningar i romerska former, utom att flere af de privaträttsliga lärorna äfven af romanister — vi begagna för korthetens skull detta icke fullt rigtiga uttryck — underkastats revisioner, hvilka tyda på en viss otillfredsställdhet med det föregående uppfattningssättet, så kunde man sätta i fråga huruvida grundvalarna i privaträtten, såsom denna hittills behandlats, mera äro hållbara.**) De anförda omständigheterna kunna emellertid gifva anledning äfven till en annan fråga nämligen den: om icke dessa anmärkningar såväl mot begreppet juridisk person, som mot det rådande betraktelsesättet i privaträtten skulle åtminstone till en del kunna bero på ett förbiseende af den juridiska vetenskapens egentliga uppgift.

Såsom kändt är har det aldrig gifvits och kan det icke heller någonsin finnas en lag af den beskaffenhet, att man der skulle igenfinna en regel för alla de i oändlighet vexlande rättsförhållandena i lifvet. Icke dessmindre ställes på en hvar den fordran, att han skall inrätta sitt görande och låtande i öfverensstämmelse med lag äfven der uttrycklig lag ej finnes, vid äfventyr att tvingas dertill och att få vidkännas samma följder, som om han uraktlåtit att ställa sig ett specielt, för det förekommande fallet afsedt lagbud till efter-

*) *Schlossman,* Der Vertrag (1876) p. 174 f., 189, 284.

**) Såsom betecknande tillåta vi oss anföra ett par yttranden i inledningen till ett arbete, som likväl för öfrigt icke väckt egentlig uppmärksamhet, nämligen af *Seydel* i hans "Grundzüge einer allg. Staatslehre" (1873): han anser en "realistisk" uppfattning äfven i rättsvetenskapen börja tränga sig fram och förutser derföre bl. a. att de icke faktiskt existerande utan blott tänkta rättssubjekten skola försvinna ur vetenskapen, att dessa skola följas åt af alla dessa rättigheter, som äro något annat än summan af de ur dem härflytande befogenheterna o. s. v.

rättelse. Domaren dömer enligt lag, äfven der fallet ej är i lag förutsedt. Detta innebär således att man är tvungen att följa äfven andra rättssatser än de direkte påbjudna (eller på grund af sedvänja gällande). En dylik fordran kan emellertid icke gälla andra rättssatser än sådana, som stå i det sammanhang med de uttalade, att den ena satsen med nödvändighet följer ur den andra.*) Nu äro väl en del af dessa uttryckligen påbjudna satser af den beskaffenhet, att andra kunna sägas omedelbart följa ur enskilda bland dem, men sådant är på långt när icke fallet med alla. Det är derföre nödigt att i tanken sammanfatta flere rättssatser för att ur den formel, uti hvilken detta sammanfattande sker, leda sig till de erforderliga resultaten. Vi hafva således att göra med tankeoperationer, dem hvarje medborgare i allmänhet och lagens tillämpare i synnerhet äro tvungne att företaga. Se här den praktiska nödvändigheten och säkerligen jemväl den första anledningen till den verksamhet, som går ut på att söka det sammanhang, uti hvilket rättssatserna stå till hvarandra.**) Men denna uppgift är just den juridiska vetenskapens. Huru komma till igenkännandet af detta sammanhang?

Vi hafva sett att vetenskapen opererade med rättsbegrepp, att hon undersöker och ordnar dessa och att hon med tillhjelp af dessa rättsbegrepp härleder rättssatserna, men det föregående hade konstaterat endast tillvaron af dessa begrepp och några af deras egenskaper, icke hvad dessa begrepp väsendtligen äro, och hvilka omständigheter de hafva att tacka för sitt upphof. Nå väl, vi tillåta oss uttala den åsigten att dessa begrepp uppkommit under bemödandet att finna formler, uti hvilka tanken kan för sig erhålla en sammanfattning af rättssatserna, att de derföre äro resultatet af dessa bemödanden men också *endast* detta och intet annat.

Några exempel må belysa detta.

När lagen bjuder den som erhållit försträckning, att det som försträckt är skall å förelagd dag till fullo återgäl-

*) Att andra handlingar icke kunna beläggas med straff än de, om hvilka lag sådant bestämt, äfven om de skulle ega en större eller mindre likhet med dessa senare, står ej i strid emot det sagda, som endast innebär, att den enskilde ej kan undskylla sig med att ett uttryckligt stadgande saknas. Sina skyldigheter så i privata som offentliga rättsförhållanden måste hvar och en känna, antingen lag är tydlig eller ej. Har den icke med straff belagt en handling, så innebär detta att den ej uppställer fordran på underlåtenhet deraf såsom en skyldighet för medborgaren.

**) Väl att märka: icke sammanhanget emellan motiven eller de inre grunderna till lagbuden, utan sammanhanget mellan allt *hvad som är sagdt,* således sammanhanget mellan de skilda budens *innehåll,* mellan det som i det ena och det andra fallet påbjudits.

das och att han skall gifva ränta, när den befaller löftesman "betale han thet gäldenär sjelf ej gälda gitter" och "kommer ej personen fram, betale tå löftesman gälden" samt "dör gäldenär, svare tå thes arfvingar", när den ålägger den som lånat att gifva åter så godt som han det tog, när den säger "inlagsfä, och förtrodt gods, bör man vårda som sitt egit", när den bjuder bolagsmän att svara alla för en och en för alla för den handel, som för bolag slutes o. s. v., så leder ett reflekterande öfver dessa bud till den utsagan, att lagen, derigenom att den ålagt den ene något, gifvit den andre en rättighet och menar dermed att den gifvit honom en viss makt öfver ett något. Af lagbuden bildar tanken begreppet rättighet. Ett vidare reflekterande leder till ett visst annat begrepp, uti hvilket tanken sammanfattar hvad detta något är, som den ene ålagts — vi vilja kalla detta præstation — och slutligen till att göra åtskillnader i dessa praestationer, hvilka åtskillnader åter föranleda tanken att uti begrepp utsäga hvad som är det väsendtliga uti hvarje af dessa fall. När andra lagbud åter förbjuda, att skada eller tillvälla sig vissa främmande ting eller att nyttja dem, samt ålägga den som gjort det, att bl. a. återställa dem, — och vi kunna tillägga: när den vidare belägger häremot stridande handlingar med ansvar samt ålägger domstolar och myndigheter att inskrida på anhållan af dem, som lidit skadan — så framkalla dessa bud föreställningen om en viss makt öfver tinget, som tillerkänts den skyddade, en makt, som hon kallar eganderätt. Är nu denna föreställning riktigt bildad, d. v. s. har den träffat det för saken väsendtliga, hvilket således förefinnes äfven i det enskilda, så skall en analys af hvad dëtta väsendtliga innebär återföra till rättssatser, hvilkas betraktande ursprungligen framkallat begreppet. Visar det sig nu att denna analys leder äfven till andra satser än dessa ursprungliga, så kunna vi säga att alla dessa inbördes stå i ett logiskt sammanhang med hvarandra. I grund häraf kunna vi då ock säga att, om en af dessa rättssatser af lag uttalats, äfven den andra måste anses gällande, emedan den står i ett nödvändigt sammanhang med den uttalade, är en nödvändig följd af densamma. Det, som förmedlade detta sammanhang, var rättsbegreppet.

Då vi härvid, utgående från den uppfattning att all lag väsendtligen är bud eller förbud, gifna åt de enskilda och myndigheterna, eller ett återtagande af dessa*), valt eganderätt och fordringsrätt till exempel, har det skett för att med dessa

*) Jfr *Thon* Rechtsnorm und subjektives Recht (1878) Abschn. I.

erkändt gamla rättsbegrepp förtydliga vår uppfattning, att rättsbegreppen öfverhufvud äro endast resultat af den menskliga tankens reflekterande öfver lagbuden men på samma gång dock icke äro något godtyckligt eller blott af vetenskapen valdt medel för sammanfattningen af rättssatserna, utan att de med ett slags naturnödvändighet instält sig förr än ett vetenskaptigt vetande om rätten fanns och att de derföre kunna anses vara betingade utaf naturen af den tankeverksamhet, som söker sammanfatta rättssatserna, med andra ord att rättsbegreppen äro oskiljaktliga från, sjelfmant inställa sig vid hvarje tänkande öfver rättsbuden.

Är denna åsigt riktig — vi uttala den endast med största tvekan — så följa deraf några vigtiga slutsatser angående rättsbegreppen öfverhufvud.

Främst angående vetenskapens ställning till dessa begrepp. Äfven vetenskapen måste gripa till sådana tankeformler, i hvilka hon kan sammanfatta rättssatser, och det är alldeles naturligt att hon dervid skall använda just dessa samma begrepp, hvilka redan förut af en inre nödvändighet bildat sig. Som det dock näppeligen kan antagas att följdriktighet alltid gjort sig gällande vid denna begreppsbildning, men följdriktighet är ett conditio sine qva non för juridiken, skall det vara naturligt, att hon, då hon granskar dem och bestämmer det väsendtliga i dem, måste sofra dem. Det är ock bekant, huru mångt och mycket, som i den allmänna föreställningen går och gäller för rättighet, af juridiken ej så kan betraktas, och huru denna i många andra stycken är tvungen att beriktiga den allmänna föreställningen. Vetenskapens åtgörande kan således till sin natur anses identiskt med det tänkande, som ledt till rättsbegreppen; det skiljer sig derifrån genom det medvetna sträfvandet efter följdriktighet.

Af detta betraktelsesätt följer jemväl att den juridiska konstruktionen af ett rättsinstitut måste gå ut på att deri söka hvilka rättsliga element der ingå, dessa tankeformler, uti hvilka vi äro i stånd att sammanfatta rättssatserna. Det är dock icke sagdt att hvarje af de begrepp, till hvilka vi komma, skall hafva varit kändt förut; men emedan de begreppskategorier, som uti systemet förefinnas, måste anses logiskt utömmande alla de möjligheter, som kunna tänkas, så måste det inträffa att vi kunna hänföra detta rättsinstitut som vi undersöka, under något af de kända kategorierna. Hör det ej under en viss af dem, så måste det böra under det eller de andra kategorier, hvilka tillsammans med det förra uttömma alla möjligheter, som logiskt kunna tänkas. Så är t. ex. försäkringsväsendet något jemförelsevis nytt. Begreppen lif-

sjö- och brandförsäkring kände romarene icke till. Emellertid finna vi i dessa rättsinstitut åtminstone de begge begreppen aftal och vilkor, som äro allmänna begrepp, och vi konstruera afslutandet af sådana försäkringar såsom aftal. Undersöka vi närmare dessa rättsförhållanden, så kunna vi komma till specielare begrepp, hvilka vi karakterisera på samma sätt, som de allmännare hvilka i dem ingå, genom att bestämma det väsendtliga för dem. Genom en sådan konstruktion, som alltid måste byggas på gifna rättssatser. hafva vi erhållit en tankeformel af den beskaffenhet, att dessa samma rättssatser framstå såsom nödvändiga konseqvenser ur samma konstruktion; och de flere rättssatser, hvilka med lika nödvändighet följa ur denna konstruktion, måste, såsom redan antyddes, också anses vara gällande, eftersom de med nödvändighet följa ur den tankeformel, som uttryckte det väsendtliga uti de obestridda rättssatserna. Dessa tankeformler äro således af precis samma beskaffenhet, som de matematiska formlerna. När jag vet att en parabel är en kroklinie af den beskaffenhet, att afstånden från hvilken punkt som *helst* på densamma till en fix punkt och till en rät linie äro desamma, så härleder jag häraf en enkel algebraisk formel, som uttrycker nämnda förhållande. Ur denna formel kan jag sedan härleda en mängd andra egenskaper hos parabeln, egenskaper som således med logisk nödvändighet följa ur den, från hvilken jag härledt den algebraiska eqvationen. På samma sätt kan jag, om jag känner blott läget af ett visst antal punkter men icke hvilken kroklinie de tillhöra, härleda en eqvation, som sätter mig i stånd att säga hvilken denna kroklinie är och alla dess egenskaper. Det är härpå det grundar sig att astronomerna ur några jemförelsevis få observationer kunna bestämma en himlakropps bana, omloppstid m. m. Alla deras och matematikernes kalkyler äro emellertid endast ett dragande af de logiskt nödvändiga slutsatserna ur några gifna premisser. Formeln har förmedlat detta logiska sammanhang, som eljes ej skulle vara synligt. Alldeles på samma sätt är det i juridiken. Några få rättssatser kunna vara oss nog för att leda oss till det juridiska begrepp, under hvilket vi ha att föra ett institut, till den formel, som sedan förmedlar det eljes antingen alldeles icke eller endast med svårighet skönjbara sammanhanget mellan rättssatserna. Rättsbegreppen äro således medel för juridisk konstruktion.

Är nu detta deras väsendtliga ändamål, så följer att man icke får af dem begära att de skola lemna en förklaring på verkligheten. De hafva uppfylt sitt ändamål om de i verkligheten tjena till att på antydt sätt förmedla det

logiska sammanhanget emellan rättssatserna*). Inför denna uppfattning skulle, der den annars är riktig, flere af de förebråelser Jhering riktat mot den juridiska vetenskapen förfalla. Ty deraf följer bl. a. att den juridiska vetenskapen ej kan ställa för sig uppgiften att förklara den inre etiska eller de mera yttre praktiska grunderna till rättssatserna och att juridiken således, när den, såsom Jhering riktigt uttrycker det, söker uttänka en synpunkt, under hvilken en rättssats låter såsom logisk konseqvens underordna sig, icke härmed vill ens föregifva att denna synpunkt vore den inre etiska grunden till att rättssatsen eller rättsinstitutet finnes till. Sannt är att sådana uppfattningar förekomma bland civilisterne, *Puchta* i synnerhet torde ej kunna fritagas från dem**); men deraf att en sådan uppfattning är ohållbar följer icke att den metod, som vill utreda det logiska sammanhanget mellan rättssatserna, är förvänd. Tvärtom synes den omständigheten, att en vetenskap af ifrågavarande beskaffenhet kunnat hålla sig uppe***) oaktadt den varit behäftad med ett lyte af den utaf Jhering anmärkta beskaffenheten, bevisa, att sjelfva den ifrågavarande behandlingen af rättsbegreppen är riktig, och således föranleda till erkännandet af tvänne principielt skilda vetenskaper, hvilka visserligen syssla med samma föremål, rätten, men göra det från olika synpunkter på sätt bland naturvetenskaperna förhållandet är emellan t. ex. chemin och fysiken. Är detta riktigt, så skulle man uti ett förbiseende häraf få söka förklaringen på många

---

*) Enligt denna uppfattning äro de juridiska begreppen icke heller hvad mångens föreställning gjort dem till, nämligen ett slags mystiska väsenden, som ur en egen inre alstringskraft gestalta den yttre verlden. Vi dela således icke *Zitelmanns* åsigt, då han (Begr. d. jurist Personen p. 80), polemiserande mot den uppfattningen att rättsbegreppen äro blott något formelt, säger (Der Rechtsbegriff) "ist nicht ein wesenloses Etwas das wir erst aus dem einzig realen, nämlich den wirklich vorhandenen rechtlichen Thatsachen durch den Process der Abstraktion gewonnen haben: sondern der Rechtsbegriff, richtiger die Rechtside wird zur anderen Hälfte bestimmt durch philosophische Principien; er hat einen selbständigen, apriorischen idealen Inhalt, aus dem heraus er durch ureigne schöpferische Kraft mit unwiderstehlicher Nothwendigheit die einzelnen Rechtsgebilde hervortreibt". Det *etiskt* rätta har ett mäktigare upphof än i de juridiska begreppen.

**) *Jhering* säger sjelf om sig att han förut mycket felat i samma "afgudiska dyrkan" af det logiska, för hvilken han nu (i III bandet af sitt anf. arbete isynnerhet p. 310 ff, 320 ff.) förebrår privaträtten.

***) Det är ett anmärkningsvärdt faktum att Puchtas Cursus d. Institutionen och Pandekten fortfarande långt efter hans död upplefva den ena nya upplagan efter den andra, oaktadt hans åsigter nästan öfverallt i enskildheter blifvit mer eller mindre beriktigade, och likaså att Gerber, som ock delar Puchtas, skarpa begreppsbestämningar fordrande åskådningssätt, nyligen fått utgifva 13:de upplagan af sin Privatrecht. Detta tyder på en sund kärna i systemet och konstruktionerna.

onaturligheter i privaträtten, hvilka kanske föranledts af ett bemödande att med samma medel förklara och juridiskt konstruera rättsinstitut och rättsförhållanden, onaturligheter som säkerligen i sin mon bidragit till att reaktionen häremot slagit öfver i en destruktiv kritik af den beskaffenhet som vi lärt känna hos Schlossman*)

Den i frågavarande uppfattningen, att rättsbegreppen äro endast medel för juridisk konstruktion, leder slutligen dertill att begreppet juridisk person icke kan på de ofvananförda grunderna ur juridiken utmönstras. När en korporation eller en stiftelse konstrueras såsom juridisk person betyder detta nämligen intet annat än att denna korporation eller stiftelse af rätten behandlas såsom subjekt för rättigheter**). I enlighet härmed beror derföre bibehållandet eller icke-bibehållandet af denna formel derpå, huruvida densamma verkligen förmedlar det logiska sammanhanget emellan de beträffande rättssatserna. Denna fordran åter vederlägger Jherings yttrande, att ofoget med skapandet af juridiska personer ej har några gränser om man förbiser att blott menniskorna, destinatärerne, äro de verkliga subjekten för rättigheterna, ty blott der det inträffar, att denna formel förmedlar sammanhanget mellan rättssatserna, blott der kan man tala om juridisk person. Derföre kan den ej användas der man måste säga att föreningen utåt uppträder såsom subjekt för rättigheterna men att medlemmarne i det inre äro det***); ty i ett sådant fall hafva vi icke i begreppet juridisk person en enhetlig princip för bedömandet af rättsförhållandet (jfr ett yttrande af *Laband*, refereradt här ofvan p. 464), ej en formel från hvilken vi kunna härleda rättssatserna. Om vi måste säga att en förening blott i vissa afseenden är en juridisk person, kunna vi icke uttala den allmänna satsen att lagen behandlar föreningen såsom

*) I enlighet härmed beror ock den åsigten, att rättsbegreppen endast vore summan af befogenheterna (*Seydels* här ofvan p. 506 refererade yttrande) på ett misskännande af ett bland juridikens egentligaste uppgifter, som består uti att med afseende å rättsbegreppen utreda hvad som är det *väsendtliga* uti dem och således äfven att ådagalägga det sammanhang hvari de enskilda befogenheterna stå till detta väsendtliga.

**) Denna uppfattning är öfrigt densamma som af *Montgomery* uttalas a. a. p. 99 beträffande begreppet juridisk person i allmänhet, endast att vi icke kunna biträda yttrandet att rättigheterna och förbindelserna dock ytterst *pro partibus indivisis* äro bolagsmännens. (Äfven uttrycket att föreningen utåt uppträder såsom bärare af rättigheter hade, synes det oss, kunnat gifva anledning till missförstånd. De följande orden visa dock att meningen icke är, det föreningen och de enskilde samtidigt kunna anses för subjekt för rättigheterna).

***) Såsom Jhering synes antaga; Geist III 1 p. 219. (2 Aufl.) Se äfven III 1 p. 342 f.

subjekt för rättigheter. Samma skäl gör ock att juridiken, ehuru den allmänna föreställningen talar om egande af en hel förmögenhet, måste särskilja emellan eganderätt, andra sakrätter och fordringsrätter, som i denna förmögenhet ingå. Man kan icke säga att lagen behandlar förmögenheten såsom ett kroppsligt ting, det enda som kan vara föremål för eganderätt. Af samma skäl kan man icke säga att lagen behandlar alstren af en författares eller konstnärs verksamhet såsom föremål för eganderätt, emedan lagens bud härutinnan icke kunna förenas i denna formel.

Afsigten hade varit att åtminstone i korthet påpeka något som ofta förbises, nämligen hvilken rikedom af rättssatser vi kunna beherrska med begreppet juridisk person, huru för den juridiska konstruktionen rik på konseqvenser en analys af detta begrepp är. Utrymmet bjuder att utelemna såväl detta såsom ock de anmärkningar, hvilka kunna göras mot Jherings bestämning af begreppet rättighet, och ett försök till förklaring huruledes man kunde juridiskt uppfatta minderåriges m. fl. rättigheteter med bibehållande af viljemomentet i begreppsbestämningen. Det måste dock bestämdt framhållas, att denna bestämning är, och troligen länge kommer att förblifva, en öppen fråga i vetenskapen. Angående begreppet juridisk person tillåta vi oss deremot påpeka huru icke ens inför det allmänna föreställningssättet t. ex. någon af innevånarene i en stad, — destinatärerne — utan staden sjelf går och gäller för egare af stadens förmögenhet, och ville vi söka en parallel till ifrågavarande juridiska formel ifrån matematiken, denna de logiska slutledningarnas vetenskap *par excellence*, så erhålla vi en sådan uti de imaginära qvantiteter, af hvilka nämnda vetenskap gör ett så vidsträckt bruk.

Med allt detta måste det erkännas, att, om det kan gifvas en formel, som bättre än, eller lika väl som begreppet juridisk person uppfyller dettas ändamål, det samma må från vetenskapen för alltid utmönstras oberoende af äfven den allmänna föreställningen. Utgör detta begrepp deremot den nödvändiga förmedlaren af det logiska sammanhanget emellan vissa rättssatser, då bör det ej förkastas på den grund, att det ej förklarar rättssatserna.

En vigtig konseqvens af ifrågavarande uppfattning rör rättsvetenskapens ställning till lagstiftaren. För att fullfölja de statliga uppgifterna och vinna de ändamål han erkänner för statens utfärdar han sina bud och förbud men företar sig icke, om han ock för att uttrycka sig på det för allom begripligaste sätt betjenar sig af en annan form än den imperativa och dervid använder allmänt gängse rättsbegrepp, att

juridiskt konstruera eller definiera. När definitioner i lagar förekomma, betyda de intet annat än att lagstiftaren i ett visst afseende vill hafva något behandladt på det ena eller andra sättet. Den juridiska vetenskapen åter frågar icke efter lagstiftarens motiv *) eller ändamålet med ett rättsbud utan han bestämmer begreppen på grund af det logiska sammanhang, uti hvilket lagbuden, det i de olika fallen på- eller förbjudna, måste ses. Att äfven Jhering icke vill hafva ändamålsmomentet intaget i begreppsbestämningen framgår ur ett hans yttrande (Geist II p. 348; 2 Aufl.) att begreppsbestämningen utsäger hvad som *är:* "Allein worin liegt dies Ist? Man könnte meinen, in dem Zweckmoment. Denn die praktische Aufgabe, die er zu lösen habe, enhalte den Grund, warum er überhaupt existire, warum er gerade so und nicht anders sei, kurz seinen logischen Schlüssel. Ich will nun allerdings nicht läügnen, dass das Zweckmoment für das (ich meine nicht bloss rechtsphilosophische, sondern auch praktisch juritische) Verständniss des Instituts höchst wichtig, ja unerlässlich ist; was ich bestreite, ist nur dass die juristische Theorie darnach definiren darf".

Äro de juridiska begreppen sålunda endast medel, som sätta oss i tillfälle att se ett logiskt sammanhang emellan sjelfva rättsbuden på grund af dessas egen beskaffenhet, icke ett sammanhang emellan grunderna för lagbuden, vare sig de allmänt giltiga eller de, som föranledt ett visst lands lagstiftare att utfärda dem, då synes detta förhållande, icke tillåta, utan kräfva ett fullkomligt enahanda betraktelsesätt i staträtten som i privaträtten **).

Till denna vetenskapliga nödvändighet kommer en praktisk. Äfven i statslifvet är det vigtigt att en oböjlig regel finnes der lagstiftaren ej skulle uttalat sig i ett särskildt fall. Vore vi tvungne att för detta ändamål begära ledning af rättsfilosofins och politikens grundsatser, så kunde det hända, att synpunkter skulle få göra sig gällande, hvilka aldrig borde få utöfva ett inflytande på lagtolkning. Äfven vår tids politiska lif torde dock erbjuda exempel på att man fått författningen att säga hvad man sjelf önskat. Gäller det tolkning af lag i privaträttsliga tvister

---

*) Helt annat är att man stundom kan se sig tvungen att vid interpretation af en rättssats leda sig till lagstiftarens verkliga mening genom att fråga sig hvad han, på grund af det motiv han hyst, kan hafva velat med de tvetydiga orden utsäga.

**) Beträffande rättsfilosofins förhållande till den positiva rättsvetenskapen i allmänhet och straffrätten i synnerhet tillåta vi oss att åberopa *Hagströmer* Om frihetsstraffen Uppsala 1875 p. 169 ff. — Det, hvaruti vi icke kunna biträda de uttalade åsigterna, framgår af det i texten anförda.

kallar man sådant för bränvinsadvokatur. I politiska tvister förlåta anhängarene af samma åsigter hvarandra sådant så mycket lättare, som dessa idéer, hvilka fått bestämma tolkningen, åtnjuta vetenskapligt anseende. Men här ej mindre än i det borgerliga lifvet är det nödigt att man ej med fog skall kunna använda frasen *laki on kun laki luetaan.* Den fasta regeln måste sökas ur *hvad* lagstiftaren verkeligen *sagt* icke ur ett *hvarföre.* Det vore också något sällsamt om den vetenskap, som har till uppgift att utreda och lägga i dagen dessa lagbud och deras sammanhang, skulle vara nödsakad att för erhållande af det vetenskapliga medlet dertill gripa till långods från en annan vetenskap. I motsats härtill vill den juridiska konstruktionen principielt ur statsrätten utesluta alla rättsfilosofiska och politiska synpunkter.

Det är för att gifva en föreställning om huru man kan tänka sig en sådan konstruktion genomförd, som vi meddelat Labands uppfattning at det tyska rikets rättsliga natur. På samma sätt som i privaträtten har han frågat sig hvilka rättsliga element der ingå. Han har dervid på grund af otvetydiga rättssatser kommit till den åsigt, att riket är en förbundsstat, han har uppvisat hvad detta begrepp innebär och han har med tillhjelp af denna formel utvecklat en rikedom af, i det ofvanstående endast delvis refererade, rättssatser, som måste anses gällande på grund af det nödvändiga sammanhang, i hvilket de visa sig genom formeln: riket är en förbundsstat, stå med de i lag uttalade satser, på grund af hvilka denna formel uppstälts. Denna konstruktion är tillika ett bevis på huru yttrandet, att hvarje konkret rättsbildning måste låta underordna sig ett förut kändt allmännare rättsbegrepp, icke innebär att ett rättsförhållande icke kan vara fullkomligt egendomligt. Tyska riket är för visso något egendomligt, begreppet förbundsstat k u n d e ock vara ett alldeles nytt sådant. Rättssubjekt, eller ej? se der den enkla fråga som den juridiska undersökningen här uppstält. Det kan således vara ett mycket allmänt begrepp, som man till först har att uppsöka.

Ett bevis för riktigheten af detta betraktelsesätt kunde man finna i vårt eget sätt att begrunda Finlands rättsliga ställning till Ryssland. I fråga om detta rättsförhållande äro vi vane att åberopa vår unionela ställning och att leda oss till rättigheterna och skyldigheterna genom att draga slutsatser, som synas oss följa ur det angifna förhållandet. Hvad är detta annat än att gå till ett begrepp (union), för att derur draga de behöfliga slutsatserna? Vid händelserna å Borgå landtdag förknippa vi ock vanligen föreställningen om ett fördrag och draga likalees dderaf rättsliga slutsatser. Hvad

är detta annat än ett försök att juridiskt konstruera hvad i Borgå passerade? Vi åberopa detta såsom bevis på huru i sakens natur grundad denna metod är. En annan sak är huruvida begreppet aftal här skall vara tillämpligt och om man juridiskt kan nöja sig med bestämningen union. De allmänna juridiska elementen måste i hvartdera fallet uppsökas och närmare bestämmas om det ock skulle visa sig att rättsförhållandet mellan Finland och Ryssland är fullkomligt egendomligt.

Ur praktisk synpunkt skulle derföre den riktning, som nyligen uppkommit i statsrätten, visa sig önskvärd. Ur vetenskaplig skulle den säkerligen komma att på privaträtten utöfva ett vigtigt inflytande: flere af de begrepp, med hvilka sistnämnda vetenskap opererat, visa sig ur denna synpunkt icke såsom specifikt privaträttsliga utan såsom allmänt rättsvetenskapliga. Om denna riktning verkligen skall förmå att göra sig gällande i statsrätten kan endast framtiden utvisa; i hvarje fall skall detta väl varda beroende af den utveckling åt det ena eller andra hället privaträtten sjelf kommer att taga.

Robert Hermanson.

Litteratur.

Nordisk Retsencyklopaedi, samlet og udgivet af Dr. jur. T. H. Aschehoug, Dr. jur. K. J. Berg og Dr. jur. A. F. Krieger. Andet Häfte, Kjøbenhavn 1879; 224 sid. stor octav.

Af detta betydande verk, hvars första häfte utgjorde föremål för en anmälan i sista häftet af denna tidskrifts årgång 1877, har under hösten ett nytt häfte utkommit, som kommer att bilda första afdelningen af verkets fjerde band och innehåller en framställning af "*den danske og norske proces.*" Författaren är Hr *Joh. Ipsen*, Kriminal- och Politirets assessor i Kjøbenhavn. Enligt en anteckning å titelbladet är arbetet genomgånget och granskadt hvad den danska processen vidkommer af Danmarks nuvarande justitieminister, *J. Nelleman*, förut professor vid Kjøbenhavns universitet och på grund af utgifna utmärkta arbeten sedan länge erkänd såsom nordens främste nu lefvande processualist, samt hvad Norges process beträffar af en framstående medlem af sistnämnde lands sakförarekår, Høisterets advokat Joh. Bergh.

Den i första häftet vidtagna anordningen att paralelt för hvarje särskildt institut eller hufvuddel deraf redogöra för de trenne rikenas rätt har i detta häfte så till vida frångåtts att planen följts blott för Danmark och Norge, hvaremot nästa häfte kommer att i ett sammanhang behandla Sveriges process rätt. Sistnämnde häfte utlofvas lemna pressen under denna vinter och dess utarbetande är öfvertaget, den allmänna ordinarie civilprocessen af professoren vid Lunds universitet d:r Broomé, exekutiv- och konkursprocessen af juris kandidaten Bergstrand under inseende af professor Broomé samt Kriminalprocessen af dr. Assarson, likaledes professor vid Lunds universitet.

Att det skulle varit nära på en omöjlighet att med framställningen af den danska och norska processens institutet sammanväfva den svenska processläran, att i hvarje händelse reda och öfversigt på hvardera hållet genom sådant förfarande kommit att lida torde hvarje sakkännare villigt medgifva och för den svenske och finske jurist, som saknat närmare kännedom om Danmarks och Norges rätt i förevarande delar utgör häftets innehåll vittnesbörd nog härom. Väl finnes i grundsatserna för målens behandling, bevisnin-

gen m. m., särskildt inom civilprocessen, icke så föga gemensamt, men på andra sidan förete de resp. lagstiftningarne såväl häri, t. ex. i fråga om muntlighet och skriftlighet, som i afseende å domstolsorganisationen, förlikningsväsendet, anordningar för angrepp och försvar, remedia juris m. m. så väsendtliga och djupt gående olikheter att sammanställningen blott skulle ledt till omgångar och vidlyftighet, som undvikas genom att bilden af det svenska processväsendet uppdrages skildt för sig. Orsaken härtill ligger naturligtvis ock i de olika politiska institutionerna samt i samhällsutvecklingen öfverhufvud, efter hvilka processinstitutet sjelffallet fogar sig. Genom åtskiljandet behöfver arbetets plan och ändamål i denna del dock icke förspillas, ty under förutsättning af en möjligast likartad gruppering och behandling i den svenska framställningen komma likväl jemförelsepunkterna att träda i dagen. För den finske juristen är redan detta häfte i nämnde afseende af stort intresse såsom egnadt att leda tanken på en mängd dels oklara dels outredda eller obestämda frågor inom eget lands rättegångsordning, som dock i grunden, om man undantager ett väl ordnadt sakförareväsende och en genom rikhaltig litteratur mera utvecklad doktrin, icke har alltför mycket godt att afundas syd- och vestskandinaverna. Hvad som i närvarande ögonblick utom det upplysande och lärorika i all jemförelse med fremmande lagar och inrättningar ger förevarande öfversigt af den dansk-norska processläran synnerligt värde för finske, af de samtida reformrörelserna på processsens område intresserade, jurister är att densamma väsendtligen underlättar ett studium af de omfattande och djupt omgestaltande reformförslag i afseende å processens olika delar, hvilka i dessa år sett dagen i Danmark. I följd af stadgande i detta lands grundlag af 1849, som så snart det lempligen läte sig verkställas, utlofvat en öfvergång till offentlighet och muntlighet i hela rättsskipningen samt införandet af jury (Naevninger) i brottmål och politiske lagöfverträdelser, hafva sedan länge reformarbeten i detta syfte pågått i Danmark och år 1868 nedsattes en "processkommission" af landets mest auktoriserade män på detta område. Denna kommission afgaf år 1875 Udkast till "lov om Strafferetspleien", 1876 D:o till "Lov om ordningen af Domsmagten" samt 1877 D:o till "Lov om den borgerlige Retspleie", alla försedde med sakrika motiv. För att kunna sätta sig in i denna äfven för oss lärorika reformrörelse är det nödvändigt att känna grunddragen af den gällande rätten i ämnet och härvid lemnar Herr Ipsens framställning god ledning äfven derigenom att densamma på hvarje punkt hänvisar till rättskällorna eller den bästa litteraturen i ämnet. Stil och behandlingssätt öf-

verensstämma så noga med dem i föregående häfte att en olika författareindividualitet knappast märkes, hvartill orsaken uppenbarligen ligger i den insigtsfulla och trogna ledning som, om vi ej misstaga oss, af den danske utgifvaren egnas samarbetet. Framställningen är således också här sammanträngd, rakt på saken, klar och redig. Den sönderfaller i elfva "Afsnit" eller underafdelningar samt ett "Tillaeg", angifvande de vigtigaste "skrifter over den danske og norske Proces og af den Maade, hvarpaa de citeras."

I det första af nämnde underafdelningar behandlas processens allmänna del, hvartill föres lärorna I. om domstolsorganisationen, såväl den yttre som den inre; II. om olika arter af process; III. om "den enkelte Processag" d. v. s. om hufvudbeståndsdelarne af en rättegångssak i allmänhet, föremålet derför och parterne; IV. om "Vaerneting" eller domstolsbehörighet med hänsyn till viss rättegångssak (den s. k. speciella kompetensen). Derefter förekommer en underafdelning om förliknings kommissioner, som betecknar ett skede, hvilket med vissa undantag de civila målen måste genomgå innan de kunna inkamineras vid första domstolsinstansen. Den tredje underafdelningen är egnad åt den ordinära civilprocessen i första instans, hvari efter I. utvecklandet af de allmänna grundsatserna rörande målens handterande, skriftlighetens betydelse, förhandlings- och den s. k. eventualmaximens tillämpning, förhållandet mellan bevisföringen och förhandlingen mellan parterne m. m. skildras; II. stemningen, procedyrens allmänna gång, uppskof, verkan af parternes uteblifvelse, indragandet af nya "objecta litis" i en sak samt de olika arterna af intervention eller tredje parts inträdande; III. om bevisning och bevismedel af olika slag samt IV. om procedyrens afslutande och beredande till dom, olika arter af domstolsbeslut, domars affattning och afkunnande äfvensom om verkningarna af en res judicata.

I fjerde underafdelningen upptagas de extra ordinära processarterna, och i denna skall den svenske och finske juristen otvifvelaktigt finna sig mest fremmande. Här förekomma nu de afvikelser från den ordinarie processen som betingas af olika syften. Dels är det önskligheten att saken må kunna snabbt afvecklas som varit bestämmande. Detta är fallet med de s. k. *Gjästeretssager* [ursprungligen så kallade med afseende derå att någondera parten var fremmande]: med procedyren vid Sjö- och Handelsrätten i Kjöpenhamn samt i vissa s. k. liqvida saker, d. v. s. vexelmål och lagsökningar på grund af skuldförskrifningar. Dels är det behofvet af en billig och enkel behandling, som afses i de s. k. "*private politisager*" t. ex. tvister emellan husbonde o. tjenstehjon, mindre

brottmål, t. ex. muntliga injurier, disciplins förseelser om bord på fartyg, förseelser mot skogsordningen, ringare kränkning af vägafred m. m. samt i mindre skuldfordringsmål (under 200 kr.) Dels ega afvikelserna rum med hänsyn till sakens beskaffenhet i öfrigt såsom i mål angående äktenskapsskilnad, och i vissa mål rörande fast egendom (Aastedssager och odelslösningssager). Femte underafdelningen innehåller läran om Exekution i civila mål, den sjette om tvångsauktion, för hvilken liksom för frivilliga auktioner skilda s. k. auktionsrätter finnas och som i särskilda fall antager karakter af judiciela åtgärder. Sjunde underafdelningen omfattar de olika arterna af den s. k. offentlige skiftebehandling d. v. s. förfarandet i konkurs, vid utredning af död mans bo och urarfvasägelse samt i boskilnadsmål. Åttonde underafdelningen behandlar de "forelöbige Retsmidler" d. v. s. de preliminärt säkerställande af rättsanspråk åsyftande, såsom qvarstad och förbud. Sedan kommer kriminalprocessen såsom 9:de underafdelning, innefattande I. den ordinarie kriminalprocessen, skildt för Danmark och Norge; II. om behandlingen af offentliga politi saker; III. om bevisningen i kriminela mål; IV. om rättegången vid Riksrätterna; och V. om straffexekutionen. Tionde och elfte "afdelningen" behandlar resp. grundsatserna rörande "Appel", som är det enda remedium juris i Danmark och Norge, tillämpligt, ehuru med afvikelser, i såväl civila som kriminella mål, samt om "Omkostningarne i anledning af Retspleien."

Vi hafva trott oss göra tidskriftens läsare en tjenst med att sålunda, om ock registermässigt angifva arbetets innehåll, emedan ämnets disposition deraf framlyser och en och annan måhända derigenom skall blifva uppmärksamgjord på någon fråga, som han på grund af den allmänna titeln möjligtvis kunnat antaga icke skola i arbetet förekomma. Ehuru häftet — besynnerligt nog för den som *icke* är förtrogen med bokhandelskommunikationernas emellan de skandinaviska landen och Finland säregna beskaffenhet — icke ännu varit synligt i våra boklådor, så torde det dock icke möta någon svårighet att genom landets bokhandlare förskaffa sig det. Subskription emottages såväl för hela verket som för hvarje band för sig. Jemte det snart utkommande häftet rörande Sveriges process skall förevarande häfte bilda ett band om 30 ark, för hvilket subskriptionspriset är 25 öre per ark. Den nordiska privaträtten, hvaraf, såsom ofvan erinrats, ett häfte för något mer än ett år sedan lemnade trycket, kommer att utgöra ett band om 40 ark.

R. M.

Förteckning

öfver

Juridiska Föreningens i Finland ledamöter 1879.

(Tecknet * utmärker deltagarene i årsmötet 1879.)

Centralbestyrelse.

(Helsingfors.)

Ordförande:

* Montgomery, R. A., Professor, J. U. D.

Ledamöter:

* Mechelin, L. Professor, J. U. D.
* Forsman, J., J. U. D.
* Eneberg, W., Sekreterare i Statskontoret, J. U. K.
* Borenius, H. G., Senatskopist, J. U. K.

Suppleanter:

* Sohlman, J. G., Landssekreterare.
* Hermanson, R. F., Vicehäradshöfding, J. U. K.

Centralafdelningen i Helsingfors.

Bestyrelse:

Föreningens Centralbestyrelse.

Öfrige ledamöter:

* Adler, A. E., Vicehäradshöfding. (Willmanstrand.)
Aejmeleus, S. A., Senatskopist.
* Ahlberg, C. J., Hofrättsauskultant. (S:t Michel.)
Ahnger, B. J., Protokollssekreterare.
* Aminoff, J. F., Friherre, Vicehäradshöfding, J. U. K.
* Aminoff, K. F., Sekreterare.
* Aminoff, T. J., Vicehäradshöfding, J. U. K.
* Anthoni, E., Protokollssekreterare.
* Anthoni, K., Hofrättsauskultant. (Lahtis, Hollola.)
* Ascholin, E., Senatskanslist.
Avellan, G., Referendariesekreterare.
* von Becker, A., Professor.
* Bergbom, K. Z., Vicehäradshöfding.
* Bergelund, Th., Protokollssekreterare, J. U. K.
* Bergh, E., Justitierådman, J. U K.
* Björksten, S. B., Senator.
Boehm, E., Senatsregistrator. (S:t Petersburg.)
* Boisman, A., Hofrättsauskultant, J. U. K.
* Boisman, T. J., Hofrättsauskultant. (Tavastehus.)
* von Born, V. M., Friherre, Possessionat. (Perno.)
Brummer, W., Hofråd.
* Brunou, A., Senator, J. U. D.
* Cajanus, G., Senatskopist.
* Cajanus, G. V., Vicehäradshöfding. (Tammerfors.)
Calamnius, S. V., Öfverdirektör i Statskontoret.
* Castrén, R., Hofrättsauskultant, J. U. K.

de la Chapelle, K. V., Friherre, Referendariesekreterare, J. U. K.
von Christiersson, W., Kanslist.
* Clasen, F. L., Justitierådman, J. U. K.
Cygnæus, J., Förste revisor.
* Chydenius, A. H., Magister.
* Dahl, J. D., Senator.
* Eck, T. L., Vicelandssekreterare.
* Edlund, G. W., Bokhandlare.
* Ehrström, G., Senator, J. U. D.
Elving, J., Revisionsrättsassessor.
* Elving, R., Sekreterare vid Medicinalstyrelsen.
* Ervast, F., Vicehäradshöfding. (Uleåborg.)
* Estlander, N., Vicehäradshöfding.
v. Fieandt, A., Vicehäradshöfding. (S:t Michel.)
Fellman, G. E., Senatskanslist.
Forsman, C. F., Statsråd.
Forsman, P. E., Senator.
Forsman, W., Senator. (S:t Petersburg.)
* Forssell, C. F., Sekreterare i Postdirektionen.
Forssell, E. A., Domkapitelssekreterare. (Borgå.)
* Forstén, J. A., Assessor.
* Forsström, F., Häradshöfding, Hofrättsassessor. (Kristina.)
* Fröberg. B. F., Kronofogde (Nickby, Löfkoski.)
* Gadd, J. F., Justitieborgmästare.
Gejtel, F., Senator.
Gripenberg, A., Vicehäradshöfding.
* Grotenfelt, A., Hofrättsråd, J. U. K.
* Hagman, A., Magister.
* Hammar, C. J., Borgmästare. (Ekenäs.)
* von Hellens, Th., Senator.
* Heikel, F., Magister.
* Helander, A. W., Kamrerare.
Hjelt, F. W. G., Prost.
* Holmberg, A. F., Med. D:r.
* Holmberg, S., Hofrättsassessor. (Willmanstrand
* Homén, L., Vicehäradshöfding, J. U. K.
Hornborg, A. G., Kamrerare.
Hougberg, S. W., Expeditionschef.
* Höckert, J., Senats e. o. kammarskrifvare.
* Höckert, V. Ombudsman.
*Ingman, E. J., Vicehäradshöfding.
* Ingman, G. A., Senatskopist.
* Jaatinen, M., Borgmästare. (Gamla Karleby.)
Jansson, A. F., Lagman.
* von Knorring, A. L., Kanslist.
* Kollin, K. G., Vicehäradshöfding.
* Krogerus, G. A., Prokuratorsadjoint.
* Krogius, F., Assessor i Generaltulldirektionen, Lagman.
* Lagerblad, A. M. A., Häradshöfding. (Borgå.)
* Lagerblad, J. F., Kronofogde.
* Lagerborg, R., Kapten.
* Lagus, W., Professor, Kansliråd, F. D.
* Lang, J. N., Vicehärandshöfding, J. U. K.
* Laurell, A., Öfverinspektor.
* Laurén, A. W., Senatskanslist.
* Lavonius, W., Prokuratorssekreterare, J. U. D.
* Leopold, J., Hofrättsauskultant. (Hollola.)
Lerche, Fr., Kanslidirektor.
* Lilius, H., Borgmästare. (Fredrikshamn.)
Liljeblad, J. V., Guvernementssekreterare. (Anjala.)
* Liljenstrand, A., Kansliråd, J. U. D.
* Lille, A., Hofrättsauskultant, J. U. K.
* Limón, K., Vicelandssekreterare. (Tavastehus.)
* Lindén, H. M., Vicehäradshöfding.
* Lindström, A. W., Senatskanslist.
* Lindebäck, E., Bankdirektör.
* Liukkonen, G. W., Vicehäradshöfding. (Tavastehus.)
* Loo, E., Vicehäradshöfding.
Lönnblad, E., President. (Wiborg.)
* Mechelin, A., Vicehäradshöfding.
* Malm, G. E., Häradshöfding. (Kajana.)
* Margunoff, W. Byråchef.
* Masalin, G. J., Referendariesekreterare.
* Meinander, K., Magistratsnotarie.
* Nissinen, J., Fabrikant.
* Nordenstreng, A., Vicelandssekreterare. (S:t Michel.)
* Nordman, J. A., Vicehäradshöfding.
Nygren, J., Borgmästare. (S:t Michel.)
* Nykopp, A. W.. Senator.
* Nymalm, B. O., Statsråd.

* Osberg, J., Senatskopist.
* Palander, A. T., Rådstufvurättsnotarie.
Palmén, J. Ph., Viceordförande i Senatens Just. Dep., J. U. D.
Palmgren, A. A., Referendariesekreterare.
* Palmgren, O., Borgmästare.
Pipping, F. J., Protokollssekreterare.
* Pipping, J. F., Referendariesekreterare.
* Pippingskjöld, J. A. J., Professor.
* Poppius, C. G., Häradshöfding, Lagman. (S:t Michel.)
Poppius, J. E., Häradshöfding. (S:t Michel.)
Procopé, F., Borgmästare. (Tammerfors).
* v. Rehausen, V., Vicehäradshöfding.
* Rosendahl, F. B., Vicehäradshöfding.
* Rudbäck, A. J., Lagman.
Rönnholm, A., Öfverdirektörsadjoint.
Sackléen, L. A., Friherre, Statsråd.
* Schauman, A., Magister.
* Schauman, K. F. J., Sekreterare i Stat. Byrån.
* Sederholm, Th., Prokurator.
* Serlachius, J. J., Hofrättsauskultant, J. U. K. (Heinola.)
* Sirén, B., Sekreterare vid Öfverst. för V. o. V. kommun.
Sjöström, B. F., Senatskammarförvandt.
* Sohlberg, H. Kr., Senatskopist.
* Sohlman, J. L., Justitierådman, (Fredrikshamn.)
* Sourander, G. J., Vicehäradshöfding.
* Spoof, W., Senatskanslist.
* Stadius, A., Protokollssekreterare.
* Standertskjöld, K. G. J., Magister.
Stenberg, S., Vicehäradshöfding.
* Stenius, B, Justitierådman.
* Stjernvall, F. O. S., Senatskanslist.
Strömberg, E. R., Bankombudsman.
* Ståhlberg, O. A., Polismästare.
* Tavaststjerna, A., Kammarförvandt.
* Törngren, A., Vicehäradshöfding.
* Waldén, W. E., Häradshöfding.
* Wasastjerna. V., Senator.
* Wegelius, Th., J. U. K.
* Wendell, C. F., Hofrättsauskultant.
Westling, K. R., Vicehäradshöfding.
* Wrede, H. A., Friherre, Häradshöfding. (Anjala.)
Wrede, K., Friherre, Vicehäradshöfding. (Kumo.)
Zilliacus, W., Senator J. U. D.
* Åkerberg, A., Justitierådman.
* Öberg, A., Vicehäradshöfding.
* Öhman, E., Justitierådman, J. U. K.

Åbo filialafdelning.

Bestyrelse:

* Ihimaeus, H., Vicepresident, Ordförande.
* Trapp, O. F., Hofrättsråd.
* Juselius, A. F., Justitierådman.
Hällfors, J. J., Landskamrerare.
Stadigh, E. J., Hofrättsråd. Skattmästare.
* Nummelin, E. J., Hofrättsnotarie. Sekreterare.

Öfrige ledamöter:

Alander, A., Vicehäradshöfding.
* Björkman, W., Hofrättsassessor.
von Bonsdorff, A., Hofrättsassessor.
Brander, A., Kronofogde. (Nystad).
Broberg, A., Sjökapten.
Broman, H., Vicehäradshöfding.
Bruun, F., Hofrättsnotarie.
* de la Chapelle, C., Friherre, Hofrättsråd.
Dahlström, J. E., Justitierådman.
Elfving, J. F., Professor.
Engblom, O., Hofrättsassessor.
* Forsman, E., Hofrättsextrafiskal.
Forsström, A., Hofrättsadvokatfiskal.
* Granström, N., Politierådman.
Grönholm, C. J. A., Borgmästare, Hofrättsassessor.
* Grönvik, A., Hofrättsassessor.
* Grönvik, L., Hofrättsassessor.
Gummerus, G., Hofrättsråd.
Gylling, O., Hofrättsnotarie.
Idestam, R., Hofrättsråd.

* von Knorring, A., Friherre, Hofrättsregistrator.
Krakau, K. J., Hofrättsviceadvokatfiskal.
* Kumlin, A., Hofrättskanslist.
Lilius, K. F., Justitierådman.
Lindblom, G. A., Kommerseråd.
Lindström, J., Hofrättsextrafiskal.
* Lundenius, F., Vicehäradshöfding, J. U. K.
Löfström, A., Vicehäradshöfding.
* Mannström, A., Stadsfiskal.
Paqvalin, M., Vicehäradshöfding.
Procopé, B. N., Hofrättsassessor.
Procopé, C. B., Häradshöfding.
Rosendal, A., Vicehäradshöfding.
Ruuth, O., Hofrättskanslist.
Rydman, A., Vicelandssekreterare.
Råbergh, G. W., Hofrättsråd.
* Salingre, W., Hofrättsnotarie.
Sallmén, A. W., Hofrättsassessor.
Savander, A., Vicelandskamrerare.
Schlüter, H. N., Landssekreterare.
Schybergson, A. M., Justitierådman.
Serenius, H., Hofrättsnotarie.
* Sjöros. K., Hofrättsassessor.
Sohlberg, F., Hofrättsråd.
* Stenvik, F. E., Biträdande Landskamrerare.
Svinhufvud, W., Hofrättskanslist.
Tammelin, O., Vicehäradhöfding.
Tenlén, G. M., Hofrättsnotarie.
Timgren, G., Hofrättssekreterare.
* Trapp, F., Hofrättsassessor.
von Troil, S. W., Friherre,* Hofrättsnotarie.
Törnudd, K., Vicehäradshöfding. (Björneborg.)
* Wetterhoff, A., Hofrättskanslist.

Wasa filialafdelning.

Bestyrelse:

Tegengren, E. W,, Hofrättsassessor. Ordförande.
* Heikel, J. E., Hofrättsassessor. Skattmästare.
* Stenbäck, J. J., Hofrättsassessor. Sekreterare.

Öfrige ledamöter:

Alcenius, R. W., Hofrättsnotarie.
* Aminoff, G. G., Häradshöfding, Hofrättsråd. (Kaskö.)
* Björkelund, P., Häradshöfding, Lagman.
Boucht, A. A., Hofrättsassessor.
Boström, K. J. Borgmästare. (Torneå.)
Cajanus, E., Häradshöfding. (Brahestad.)
Carp, C., Hofrättskanslist.
Castrén, E. A., Häradshöfding. (Nykarleby.)
Danielsson, F.. Landskanslist.
Duvaldt, G., Hofrättsnotarie, J. U. K.
Ekström, J., Landssekreterare, Lagman.
Erlin, A., Häradshöfding. (Uleåborg).
* Eriksson, F., Vicehäradshöfding. (Jyväskylä).
Fahler, E. W., Hofrättsnotarie.
Fellman, N. I., Hofrättskanslist, J. U. K.
Grenman, P., Hofrättsnotarie.
Grönblad, O., Häradshöfding, (Jyväskylä).
Grönroos, F., Vicehäradshöfding. (Alavo).
Hasselblatt, R. A., Politieborgmästare (Uleåborg).
Hällstén, B., Häradshöfding. (G:la Karleby).
Höckert, E. J., Hofrättsråd.
Högdahl, A. G., Kronofogde, Koll. Assessor.
Krabbe, A., Hofrättsråd.
Krank, J., Häradshöfding (Brahestad).
Kurtén, J., Kommerseråd.
Lindbohm, J. W., Häradshöfding. (Uleåborg).
Montin, E. A., Hofrättsråd.
Nyman, Th., Häradshöfding (Alavo).
* Qvickström, H., Hofrättsassessor.
Rehnström, J. A., Hofrättskanslist.
Rosenlöf, A., Vicelandskamrerare.
Sandman, J., Hofrättsråd.
Skog, K. H., Hofrättsassessor.
Stormbom, A., Vicelandssekreterare.
Svahn, K. J., Vicehäradshöfding.
* Taucher, I., Borgmästare.
Tujulin, A., Hofrättsextrafiskal.
Westberg, J., Viceadvokatfiskal.
Åkesson, K. Hofrättsregistrator.

Wiborgs filialafdelning.

Bestyrelse:

*Cajander, A. J., Häradshöfding, Lagman. Ordförande.

*Salin, K. W., Hofrättssekreterare, J. U. K.

Thomé, G, A. Justitierådman.

Berner, E., Hofrättsnotarie. Sekreterare och Skattmästare.

Öfrige ledamöter:

Ahrenberg, C. E., Vicehäradshöfding.

Alopaeus, M., Häradshöfding, Hofrättsråd (Fredrikshamn).

Boehm, M., Hofrättsnotarie.

Calonius, W., Advokatfiskal.

Clouberg, L., Hofrättsassessor.

Ekbom, P. I., Hofrättsassessor.

von Essen, M., Vicehäradshöfding.

Fabritius, E., Hofrättsviceadvokatfiskal.

Frankenhäuser, K., Häradsskrifvare.

Godenhjelm, L., Justitierådman.

Grotenfelt, G. O., Vicepresident.

Hallonblad, J. H., Häradshöfding (Kexholm).

Homén, G. W., Vicehäradshöfding. J. U. K.

Hornborg, N. K., Hofrättsråd.

Karsten, O., Hofrättsråd.

Kumlin, A., Hofrättsextrafiskal.

Kyander, W., Vicehäradshöfding (Nurmis).

Langenskiöld, G. A., Frih., Hofrättskanslist.

Lindeqvist, G. A., Häradshöfding (Nyslott).

Löfgrén, O., Hofrättsassessor.

Palmroth, G., Hofrättsråd.

Perander, N. A., Hofr.extrafiskal.

Sallmén, O., Justitierådman.

Selin, N., Hofrättsnotarie.

*Snellman, A. H., Hofrättskanslist.

Spåre, A., Hofrättsregistrator.

Stråhlman, C. J., Justitieborgmästare.

Söderhjelm, W., Häradshöfding, Hofrättsassessor.

Tamelander, B. W., Hofrättsassessor.

Wahlberg, A., Hofrättsaktuarie.

Wahlberg, J. E., Vicehäradshöfding.

von Weissenberg, A., Landssekreterare, Lagman.

Wikberg, K. O., Justitierådman.

Wärnhjelm, H., Vicepresident.

*Åkerman, D. W., Hofrättsnotarie.

TIDSKRIFT,

UTGIFVEN

AF

JURIDISKA FÖRENINGEN

I FINLAND.

1880.

SEXTONDE ÅRGÅNGEN.

HELSINGFORS,

J. SIMELII ARFVINGARS TRYCKERI,

1880.

Innehåll:

Afhandlingar, m. m.

Juridiska Föreningens förhandlingar:

*) Referat har ej inkommit från Wiborg.

Rättsfall.

Följande vanställande **tryckfel** i *årg. 1878—79,* som icke förut observerats, rättas här:

Sid.	437	rad.	14	står:	bondort	bör	vara	**landsort**
»	451	»	28	»	visa	»	»	**inse**
»	454	»	6	»	hindrar	»	»	**bidrar**

I *denna årgång* böra citationstecknen för radd. 7—9 å sidan 176 utgå.

Om anklagelseprincipen i nyaste utländska straffprocesslagar.

(Aftryck ur en akademisk inbjudningsskrift.)

I.

Det är en ofta framhållen och allmänt erkänd sanning att det ursprungligen var förnämligast sociala och politiska skäl som på Europas kontinent beredde inträde för det i England ur germanisk rot uppvuxna och i Storbritannien samt Nordamerika utbildade processystem, hvars ledande grundsatser man vanligen betecknar med termerna förhandlings- eller anklagelseprincip, muntlighet, offentlighet, materiel bevisteori och jury. Det var emedan dessa grundsatser lemnade medborgaren skydd mot statsmaktens öfvergrepp inom lagskipningens område samt erbjödo anknytningspunkter till det representativa systemet i statsrätten, som desamma först i Frankrike under den stora revolutionen och sedan i det öfriga Europa, i synnerhet efter 1848, blefvo lösen för alla reformyrkanden, till en början blott på straffprocessens område. Och emedan juryn utgjorde så att säga det mest i ögonen fallande momentet af denna den modborgerliga och individuella friheten betryggande sida af systemet, var det ock denna som vanligen öfverst inskrefs på reformyrkandets fana. Att nämnde grundsatser äfven inneburo säkrare garantier för vinnande af lagskipningens rent rättsliga syften, sanningens fullständigare utredande i rättegången, skuldmomentens noggrannare bestämmande och i följd deraf en rättvisare dom, än det från Italien härstammande, med element såväl från den romerska absolutistiska kejsartiden som från förfarandet vid de andliga domstolarne försatta system, som under

benämningen inqvisitionsprocess på kontinenten undanträngde de gammalgermaniska processformerna och i sin utbildning under sextonde, sjuttonde och adertonde seklen i synnerhet i Tyskland utgjorde den typiska motsatsen till den förenämnda, insågs väl från början af tänkare sådane som Feuerbach och Mittermaier. Men egentligen afgörande för upptagandet i Frankrike af nämnda, från andra sidan kanalen om ock i väsendtligen förvandladt skick hemtade läror eller sedermera i Tyskland och andra länder för efterbildningarna från Frankrike, voro, om man afser det stora antalet reformens anhängare, de rent judiciella företrädena af dessa läror icke. Detta framgår bland annat deraf att samma grundsatser, muntlighet, offentlighet, fri bevispröfning, jury icke påyrkades för civilprocessen — förhandlingsmaximen förefanns i denna redan förut — förrän långt senare, ja på allra senaste tider, då man begynt inse att de metoder, hvarigenom man i rättegång söker komma till sanning och rättvisa, icke kunna vara andra för civilprocessen än för den kriminella, samt att de gamla slagorden, att i civilprocessen vore fråga om formel sanning, i kriminalprocessen åter om materiel, icke hålla streck åtminstone i så måtto att deraf skulle betingas mindre betryggande processuella anordningar för de civila målen.

Om ock nu för tiden utgångspunkterna för bedömande af företrädet emellan de antydda motsatta principerna för processens gestaltning äro andra än de politiska, så innebär detta för ingen del att man icke skulle fästa vigt vid att den personliga och medborgerliga friheten skyddas gentemot domaren såsom statens organ. Men den praktiska sidan af detta skydd är ej den mest framträdande eller i och för sig bestämmande. Man tror sig nemligen kunna vinna den genom skilda anordningar, genom att gifva domaren, utan afseende derpå om han är en till sitt kall enkom förberedd statens embetsman eller en omedelbart ur folkets led tagen person, en sådan ställning att han vid utöfningen af sitt värf ej kan hafva någon rimlig anledning att för statliga syften uppoffra sanning, laglighet och rättvisan, äfvensom derigenom att man i domstolen förebygger vådorna af en blott individuell och ensidig uppfattning. Man förglömmer väl ej det historiska

sammanhanget emellan på den ena sidan inqvisitorisk process, skriftlig behandling, bristande offentlighet, ett uteslutande rättslärdt domarestånd och absolut regeringsmakt samt på den andra emellan ackusatorisk process, muntlig förhandling, offentlighet, jury och medborgerlig samt politisk frihet, men då förstnämnde samband utan tvifvel berodde på omständigheter, som icke i hvarje statsskick behöfva återkomma, utan kunna bekämpas genom konstitutionella garantier, så har man åtminstone i tanken ansett sig kunna skjuta denna synpunkt åt sidan tills man fått tillfälle öfverväga genom hvilketdera systemet, utan afseende derpå, rättvisan i domen är säkrare betryggad. Enligt en sådan pröfningsmetod skola längre fram i korthet skäl framhållas hvarföre man under förutsättning af en lika oberoende ställning, lika god vilja, lika fördomsfrihet, lika duglighet och insigt hos domaren öfverallt i våra dagar funnit strafflagarnes syften och ledande grundtankar kunna ernås genom en allt närmare anslutning till det engelsk-amerikanska processystemets principer.

Vi äro här i tillfälle att upptaga endast en af dem, men den hufvudsakligaste och som gifvit de båda systemerna deras vanligast förekommande benämningar d. v. s. *anklagelse*principen i motsats till *undersöknings*principen.

II.

Man finner icke alltid full reda och klarhet råda huru denna motsats egentligen skall uppfattas. Emedan i England en anordning af åklagaremyndigheten i samma syfte som på kontinenten, att städse i brott på embetets vägnar en åklagare skall inskrida, saknas och kronans anklagare enligt regeln endast i fråga om statsbrott och grofva förbrytelser samt då regeringen eljest finner ett särskildt intresse vara förenadt med målet, taga sig talan, men i det stora flertalet fall inledandet och upprätthållandet af anklagelsen är öfverlemnadt åt privatpersoner, som på grund af deras förhållande till saken eller annars frivilligt taga anklagelsen om hand, så har understundom det misstag begåtts att skilnaden emellan anklagelse- och undersökningsprincip låge deri om brotten vid

domstol beifras på statens eller blott på den kränkta personens vägnar, hvaremot undersökningsprincipen innebure att staten i hvarje fall uppfattar brottet såsom mot sig riktadt och på grund deraf städse besörjer åtalet. Ställd emot det äldre germaniska och gammal-skandinaviska ackusatoriska brottmålsförfarandet kan väl undersökningsprincipen innebära sagde motsats, ehuru redan i dem uppfattningen att om ock omedelbart blott den enskilde kränktes, samhället tillika fann sig sjelf kränkt, på många sätt gör sig förnimbar. Men den ackusatoriska processens skick i England kan så mycket mindre åberopas till stöd för antydda åsigt som det just är betecknande för engelska begrepp i ämnet att, äfven om enskild målsegande inleder och fullföljer åtalet på grund af sin kränkta enskilda rätt, hans uppträdande likväl sker i statens namn, så att ur denna synpunkt åtskilnaden emellan förbrytelser hvilka på samhällets vägnar åtalas och sådana öfver hvilkas åtalande målseganden råder, är för Englands lagskipning fremmande. I den ackusatoriska principens hemland gäller sålunda obetingadt att beifrandet af brott är statens rätt och pligt. Att kronan i detta liksom i så många andra fall icke alltid omedelbart fullgör ett åliggande som erkännes tillhöra henne, utan litar till privatpersoner, kommuner, korporationer, föreningar och anstalter af olika slag är blott en fråga om yttre anordningar, som icke är af principiel betydelse, något som på dubbelt sätt bestyrkes deraf att den med den engelska så nära beslägtade skottska brottmålsprocessens ackusatoriska karakter icke i någon mått0 ansetts berörd eller förvandlad genom tillvaron bland detta lands judiciella institutioner af en fullständigt organiserad offentlig åklagaremyndighet samt att, såsom erfarenheten ger vid handen, äfven der inqvisitorisk process råder, beifrandet af en del brott kan göras beroende af privat åtalan. I sjelfva verket skulle också en processprincip, som innebure att staten helt och hållet öfverläte åt de samhällsmedlemmar, hvilka i sin rättsliga ställning funne sig kränkte af handlingar som staten med straffpåföljd förbjudit, att beifra dessa handlingar och sålunda upprätthålla lagens helgd, komma i uppenbar strid med den för alla nutida strafflagar gemensamma upp-

fattningen af begreppen brott och straff. Straffhotets uppställande i lagen utvisar nemligen just att dess öfverträdande af staten uppfattas icke blott såsom orätt utan derjemte såsom ett angrepp mot och en fara för rättsordningen i dess helhet. Men deraf och emedan i den rent personliga rättssferen ingå rättigheter, öfver hvilka personen icke eger att råda, dem hon icke likśom en privaträttslig förmån kan afsäga sig, följer med logisk nödvändighet att ett af statens lifsintressen är fästadt vid att sanningen i afseende å dylika angrepp kommer i dagen, att den brottslige, men endast den verkligt brottslige och blott i mån af hans brottslighet blir straffad samt att staten genom dertill egnade anstalter måste draga försorg om brottens beifrande lika väl som om deras afdömande och om straffets verkställande.

Om således olikheten emellan de processen i brottmål gestaltande principer icke kan ligga i nu omordade punkt, hvarom samstämmighet åtminstone nu för tiden måste ega rum mellan alla lagstiftningar, så kan principåtskilnaden, såsom också numera allmänt erkännes, endast hänföra sig till den ställning i processen, som å ena sidan anvisas domaren och på den andra parterne såväl inbördes som i deras förhållande till domaren. Det vore att till öfverflöd upprepa allmänt bekanta satser, i fall här en karakteristik lemnades af domarens olika ställning och uppgift enligt hvardera grundsatsen der endera i dess renhet tillämpades. Hvad som deremot torde förtjena att framhållas är att undersökningsprincipen i sjelfva verket innebär, ju fullständigare desto renare densamma är genomförd, ett underkännande af den anklades egenskap att utgöra part i rättegång. Om ock med denna princip låter sig förenas att tilldela den anklagade en och annan af de förmåner, som inför domstol tillkomma parter, så har hans ställning dock i grunden med rätta betecknats såsom den af blott ett objekt och ett försvarslöst objekt för domarens på sanningens uppdagande riktade verksamhet. Den tilltalade ställes ej gentemot en motpart utan emot domaren, ty äfven om en angifvare eller åklagare eller målsegande uppträder, är det ej på dennes verksamhet staten låter bero huruvida undersökningen skall upptagas, fortsättas

eller nedläggas och ej heller hvilka medel för hans öfvertygande skola användas. Väl ligger det ej häri att detta förhållande till domaren bör vara ett fiendtligt, att domaren skall uppfatta det intresse, som bör bestämma hans förfarande, såsom stridande mot den tilltalades. Tvärtom ålägger äfven undersökningsprocessens grundregler domaren opartiskhet och att blott låta sig ledas af det allmännas, rättens, ytterst med den tilltalades eget sammanfallande intresse. Domarens uppgift är således lika mycket att sörja för den tilltalades urskuldande som för hans fällande, att tillvarataga allt hvad vid undersökningen talar för oskuld lika väl som för skuld; med andra ord, domaren har att sörja för åtal, för försvar och till sist för — en rättvis dom. I sjelfva processen är derföre den, mot hvilken åtalet rigtas, endast så till vida part att utgången af den forskning, hvars föremål han är, för honom innebär ve eller väl, men så länge denna verksamhet pågår bidrager han till utgången endast såsom ett bland de i domarens hand lagda medlen att bringa sanningen i dagen. Undersökningsprocessen ålägger honom nemligen såsom en högsta pligt att ej allenast icke lägga något hinder i vägen för domarens forskning, utan att positivt dertill medverka. Sin spets har denna pligt i skyldigheten att bekänna, då han vet sig ega skuld, och detta ej blott såsom en samvetssak utan såsom en juridisk förpligtelse, — enligt den äldre franska processen skulle han genast vid undersökningens inledande med ed förbinda sig att tala sanning — hvars fullgörande en råare tids hänsynslösa konseqvens visste framtvinga genom yttre medel, hvilka fått vika för kulturen, men för att ersättas af det moraliska tvång, som är oskiljaktigt från skyldigheten att på blotta misstankar nödgas underkasta sig ett förhör, hvari redan intellektuel underlägsenhet innebär en fara.

Det har vidkommande nu omförmälde processprincip varit lättare att uppvisa det falska och förnuftsvidriga i den uppgift som densamma ålägger domaren än i hvad den bestämmer den under åtal komne personens ställning. Också visar den mot inqvisitionsprocessen riktade reformrörelsens historie att denna främst medförde anordningar, hvarigenom

domarekallet åtminstone delvis befriades från dubbelställningen att på en gång uppdaga och åtala brott samt pröfva det väckta åtalets hållbarhet. I viss mån företer redan den rena undersökningsprocessen i Tyskland ett sådant åtskiljande, i det att den inquirerande domaren aldrig ensam fälde domslutet, ja icke ens enligt regeln ingick såsom ledamot i det kollegium, som på grund af den skriftligen affattade ransakningen upptog saken till doms. Men det var i Frankrike som först ett från domarekåren skildt offentligt organ för den del af rättsvården, som består i brottens beifrande och åtalande uppställdes, ett organ, *le ministère public*, hvilket vid de kungliga domstolarne förefanns århundraden före revolutionen, men sedan ombildades och ordnades genom den under revolutionen förberedda napoleonska lagstiftningen. I Tyskland var det ock denna sida af det franska systemet, som bortom de områden, hvarest fransk rättegångsordning qvarblifvit och slagit rot såsom ett varaktigt minne af ockupationen, väckte minsta betänklighet och af kompetente bedömare, hvilka såsom v. Savigny, då för tiden preussisk justitieminister, icke voro benägne att *en bloc* tillegna sitt fosterland alla de ideer, som code d'instruction criminelle, den erkändt svagaste delen af den stora revolutionens alster på lagstiftningens område, innehöll, förordades redan innan den starka vindström, som i Februari 1848 uppsteg i Paris, oemotståndligt ej blott i Tyskland utan i kontinentens flesta stater nedbröt motståndet mot det af inqvisitoriska och ackusatoriska element blandade system, som är kännetecknande för code d'instruction criminelle äfven i dess senare delvis skedda omgestaltningar.

Anordnandet af en offentlig åklagare-myndighet vid sidan af domstolarne innebär nu väl icke i och för sig ett brytande med det för inqvisitionsprocessen egendomliga betraktelsesättet i afseende å den under tilltal komne. Detta visar just den franska processen af *l'ancien regime.* För denna gälde nemligen att den offentliga åklagaren på ena sidan ersatte målseganden eller *le parti civil*, hvars inskridande domarens undersökningsskyldighet i Frankrike aldrig såsom fallet blef i Tyskland helt och hållet undanträngt, och på den

andra sidan liksom blott biträdde domaren, hvilken var oförhindrad att, också i fall att från *le ministère public*'s sida yrkande icke gjordes, på domare-embetets vägnar företaga undersökningar eller fortsätta dem eller inleda dem på andra vägar än åklagarens påstående gick ut — en befogenhet som fått sitt uttryck i satsen *tout juge est officier du ministère public*. Men redan blott den omständigheten att han, om ock med mycket kringskuren makt öfver åtalet, i alla händelser uppträdde i processen, att "hans påståenden måste höras om de ock ej voro för processens gång bindande", verkade med logikens makt att äfven åt den tilltalade, oaktadt det ojemna och hårda i en strid mot tredubbel anfallsstyrka, bereddes en ställning som åtminstone derutinnan var naturligare och äfven fördelaktigare att hans egenskap af till aktivt sjelfförsvar berättigad part icke h. o. h. förbisågs, att om han ock icke försågs med verksammare försvarsmedel än det som kan anses ligga i åklagarens skyldighet att liksom domaren tillvarataga och framhålla äfven diskulperande omständigheter, hvilket ur inqvisitionsprocessens synpunkt skulle inneburit en motsägelse, det likväl lemnades honom öppet att, till bemötande af såväl målsegandens anklagelseskrift som åklagarens påståenden, till domstolen ingifva en af honom sjelf författad försvarsskrift, samt att äfven i den slutliga behandlingen inför den dömande kollegialdomstolen till förmån för försvaret blifva hörd.

Man anger kanske ock riktigast hela riktningen och arten af den utvecklingsgång brottmålsprocessen i mellersta Europa haft genom och efter code d'instruction criminelle, om man säger att den inneburit ett gradvis fortskridande erkännande af den offentliga åklagarens samt svarandens egenskap af verkliga parter uti en tvist underkastad sak, och ur hvilkas strid med, hvad processmedlen vidkommer, i möjligaste mån jemnade vapen domaren åtminstone hufvudsakligen har att hemta materialierna och grunderna för sitt bedömande af saken. Detta betyder från andra sidan sedt naturligtvis det samma som att säga att förhandlingen i brottmål allt mera antagit det kontradiktoriska skick, som alltid varit utmärkande för civilprocessen, samt i fråga om dom-

stolen att denne efterhand mer och mer återförts till sin egentliga och hufvudsakliga uppgift att pröfva påståendena och bevisningen, leda rättegången och att döma. För att närmare få i sigte hvad de senaste reformrörelserna i detta afseende medfört nytt är det nödvändigt att göra sig reda för den ståndpunkt som den franska processen i nämnde hufvudpunkter intager.

III.

Hvad först den ställning vidkommer, som enligt det franska systemet är anvisad le ministère public, så är denna långt ifrån att ännu förverkliga egenskapen af part. Väl tillkommer honom i straffsaker, enligt regeln, s. k. initiativ, d. v. s. efterforskningar för väckande af åtal antingen direkte inför de i mindre brottmål behöriga instanser eller i de gröfre en förberedande domstols undersökning (instruction préparatoire) i syfte att utröna huruvida mot bestämd person en anklagelse eger grund, kunna endast på den offentlige åklagarens yrkande inledas, derest icke förbrytaren blifvit på bar gerning gripen och istruktionsdomaren i följd häraf eller för att bevara spåren af brott pröfvar sig böra omedelbart inskrida eller de högre domstolinstansernas anklagelsekamrar, på anmälan af någon deras ledamot, hos hvilken angifvelse skett, förordnar till åtal. Han eger ock under alla de olika stadierna af de gröfre brottmålens förberedande behandling uppbära åtalet, göra påminnelser och närvara vid alla af domaren vidtagna procedyrer samt få kännedom om de vid domstolen tillkomna akter. På hans yrkande får af instruktionsdomaren undersökning icke vägras och, om detta t. ex. på grund af bristande kompetens, skett kan åklagaren deröfver besvära sig. I sjelfva den muntliga hufvudförhandlingen, sedan den domaremyndighet, som har att afgöra huruvida den förberedande undersökningen gifvit grundad anledning att försätta viss person i anklagelsetillstånd, beslutit härtill, är det den offentlige åklagaren, som affattar anklagelsen, utvecklar densamma genom sitt inledande föredrag framlägger den derför åberopade bevisningen i anklagelsens

intresse, m. e. o. såsom part pläderar för anklagelsen. Vidare tillkommer honom en om ock till förmån för den anklagade på olika sätt begränsad rätt att mot domen anlita remedia juris.

Om nu ock härutinnan otvifvelaktigt uppfattningen, att åklagaren på statens vägnar är part i målet, framträder, så bortskymmes den åter i andra afseenden i synnerhet i Frankrike, men äfven i de på femtiotalet tillkomna processlagar, hvilka adopterat det franska systemet. Redan den ställning, som enligt grunderna för rättsvårdens organisation le ministère public intager till domstolarne, utgör ett hinder för att i kriminalprocessen den förre skulle kunna betraktas blott såsom part. Enligt organisationens uttryckta tanke är väl denna ställning en sidoordnad, men, såsom den faktiskt gjort sig gällande, en öfverordnad. Denna kår har nemligen icke blott att vaka öfver den rättsliga ordningen utom domstolarna samt att till dessas lagliga behandling bringa lagbrott, utan dess uppgift är att derjemte vaka äfven öfver domarenes embetsförvaltning, öfver deras lagtillämpning m. m. Den ingriper derföre vid lagskipningen i civila mål, liksom vid de kriminella. Den kan i de förra visserligen icke uppträda såsom hufvudpart i andra saker än dem som röra statens förmögenhet eller annat statsförvaltningens speciella intresse eller för allmän ordning, men såsom bipart, *parti joint*, kan en till denna kår hörande embetsman intervenera och göra sina erinringar i nästan alla civila mål med undantag af sådana som falla under fredsdomarenes eller handelsdomstolarnes kompetens, och jemväl, der felaktig lagtillämpning egt rum, inlägga *remedia* för att få domstolens åtgärd annullerad. Le ministère public är också i öfrigt ett organ för den högsta rättsvården, förmedlar de åtgärder från statsförvaltningens sida, hvartill domstolarnes verksamhet gifva anledning, afger om denna verksamhet regelbundet till regeringen (justitieministern) berättelser, föreslår vid förelupna oregelbundenheter disciplinära åtgärder m. m.

I följd af denna ställning är det inflytande, som nämnde embetsmän utöfva på domarekåren alltför starkt för att domaren, då desamma i den kriminella jurisdiktionen uppträda

såsom åklagare, skulle kunna i dem se blott den anklagades motpart. Men detta synes icke ens vara lagens syfte, hvarföre man ock ganska enhälligt i den franska teorin bestrider att egenskap af part tillkommer den offentlige åklagaren utan att dock heller tillägga den enskilde, som af brottet kränkts och hvilken på grund deraf blott eger civil talan, denna egenskap i brottmålet. I sjelfva verket talar deremot icke blott den bestämmande inflytelse han utöfvar öfver den s. k. *police judiciaire* och öfver undersökningsdomaren i och för de af honom för anskaffande af bevis fordrade åtgärder samt hans många företrädesrättigheter gentemot den anklagade under hufvudförfarandet, såsom en lättare tillgång till ransaknings akten, rättighet att till den anklagades vittnen ställa frågor m. m , utan jemväl åliggandet att icke blott sörja för åtalet utan äfven för försvaret; i fall han nemligen finner grunder *mot* anklagelsen förekomma, är det hans pligt att derpå göra domstolen uppmärksam samt att t. o. m. yrka frikännande sedan han förut pläderat för anklagelsen. I den anklagades intresse eger han ock bringa saken till högre instans. Äfven deri företer sig en mot åklagarens ställning såsom part stridande uppfattning att han å ena sidan kan genom domstols åtgärd, t. ex. på målsegandens anmälda civila talan, mot sin vilja åläggas att utföra åtal samt att på andra sidan, när en gång saken är bragt inför instruktionsdomaren, det icke mera beror på den offentlige åklagaren att fullfölja saken. Äfven om denne frångår yrkandet, kan saken bringas inför den s. k. anklagelsekammaren och han kan af öfverinstansen tvingas att i hufvudförhandlingen upprätthålla anklagelsen.

Riktar man åter sin blick på svarandens ställning i den franska brottmålsprocessen för att utröna i hvad mån den ackusatoriska principen, som fordrar hans behandling såsom part, är genomförd, så framställer sig äfven här så många undantag att de berättiga till det äfven i öfriga delar giltiga omdömet att förfarandet väl i formen kan kallas ackusatoriskt, men till sin kärna ännu qvarstår på inqvisitionsprocessens ståndpunkt. Den förberedande undersökningen, hvilken i alla förbrytelser af svårare art eger rum, är fullkomligt anordnad enligt sistnämnde processprincip. Den med misstankar

besvärade underkastas förhör i syfte att framlocka bekännelser eller att genom svaren snärjas. Förhöret sker inom slutna dörrar. Biträde af sakförare medgifves hvarken vid förhöret eller öfverhufvud under den tid undersökningen varar. Angifvelsen eller åklagarens påstående meddelas honom icke i bestämd form. Ej heller är han i tillfälle att värna sig emot de bevismedel, som mot honom uppsamlas; om t. ex. vittnen af undersökningsdomaren höras, kan detta ske i hans frånvaro, derest icke domaren finner lämpligt tillåta konfrontation. I fråga om skyldigheten att träda i häkte (le secret) och der qvarstanna är han alltför mycket beroende af undersökningsdomarens godtfinnande och äfven behandlingen i häktet uppgifves vara lämpad efter den grad af tillmötesgående mot undersökningens syfte som den anklagade visar; dock hafva missbruken med ransakningshäktet i senare stadganden väsendtligen förebygts och dess användande öfverhufvud vid den förberedande undersökningen inskränkts. Leder nu denna undersökning, efter det dervid förekomna omständigheter pröfvats af behörig kollegial domstolsafdelning (chambre d'accusation), till hans försättande i anklagelsetillstånd, så erbjuder väl hufvudförhandlingen mycket som är kännetecknande för den ackusatoriska processen, men äfven här möta anordningar som skarpt strida mot dennas grundsatser. Öfverensstämmelsen med dessa grundsatser visar sig egentligen blott deri att den anklagade, innan han ställes inför den dömande domstolen, är berättigad att få sig meddelad anklagelsen, sådan den genom anklagelsekammarens förvisningsutslag och offentlige åklagarens derpå grundade anklagelseskrift blifvit formulerad, att han nu icke blott sjelf är berättigad att utveckla de skäl och bevis som kunna lända till hans försvar, utan för försvaret får efter eget val anlita behörigt biträde (conseil), ja i gröfre brottmål är dertill sålunda förpligtad att om han icke begagnar sin rättighet att sjelf välja sakförare, domstolen dertill förordnar någon medlem af de inom domstolens jurisdiktion verksamme advokater eller sakförare, att den anklagade eller hans sakförare eger efter egen pröfning för domstolen framställa de vittnen och andra bevismedel, till hvilka han har tillgång och att sista

ordet lemnas honom till bemötande af hvad från åklagarens sida mot honom anföres. Mer än mycket annat verkar ock vid hufvudförhandlingen till verkliggörande af den anklagades rättigheter såsom part och till utjemnande af hans eljest underlägsna ställning till åklagaremakten den tillgång till kraftigt försvar, som det franska advokatståndet erbjuder och dettas stora anseende jemväl inom domarekåren. Men allt detta oaktadt qvarstår äfven i detta afgörande skede af förfarandet så mycket af undersökningsprocessens hufvuddrag att det dock icke ens här blir fullt allvar af svarandens erkännande såsom part än mindre af hans processuella likställande med åtalets representant. Innan den kontradiktoriska förhandlingen vidtager och således förrän någon bevisning kunnat komma till den anklagades vetskap eller han ens fått förse sig med rådgifvare, är han nemligen underkastad ett enskildt förhör af domstolens president på grundvalen af den hos instruktionsdomaren tillkomna skriftliga akt och naturligtvis med begagnande af de dervid antingen genom hans svar eller annorledes mot honom inlupna ofördelaktiga omständigheter, ett förhör, som äfven berättigar presidenten att efter eget bepröfvande vidtaga andra ransakningsåtgärder och i sig sjelf åtminstone synes *kunna* hafva alldeles enahanda beskaffenhet som det af instruktionsdomaren anställda. Det är uppenbart att det intryck, som detta förhör hos den hela förhandlingen ledande domaren qvarlemnar, icke kan undgå att åtminstone i någon mån inverka på hans hållning och åtgärder i nyss antydda egenskap samt gentemot den anklagade rubba den ställning af fullständig frihet från förut fattade åsigter i afseende å målet och parternes yrkanden, som dock utgör sjelfva kärnan af den ackusatoriska principen. Men det är ej nog härmed. Äfven under sjelfva förhandlingen intager domstolens ordförande gentemot den anklagade enahanda från inqvisitionsprocessen lånade ställning. Det är genom hans förmedling som bevismaterialet, äfven det från parternas sida förebragta, tillföres rätten, han är på grund af den honom tillagda s. k. discretionära makt för sanningens uppdagande bemyndigad att ex officio utan yrkande af parterna inkalla vittnen eller framlägga andra bevismedel (art. 269 C. d' I. crim.) och

hans åtgärder inskränka sig hvarken i afseende å den anklagade eller vittnena till ledning af förhandlingen. Det är han som förhör vittnena, och den anklagade har dertill ingen rättighet, han kan, allt i följd af den diskretionära myndigheten, afvisa andraganden och från den anklagades sida erbjudna bevismedel, och han eger, åtminstone enligt rättegångsbruket, under hela gången af förhandlingen genom till den anklagade riktade frågor, hvilkas besvarande denne ej kan undandraga sig, gifva det frambragta bevismaterialet en för svaranden ogynsammare verkan, än det måhända eljest skulle få. Härigenom drages i sjelfva verket åtminstone den presiderande domaren midt in i debatten och den resumé af förhandlingens resultat, som han vid dess slut eger göra, kan icke gerna undgå att taga färg häraf och sålunda jemväl utöfva något inflytande på juryns uppfattning. Hvad slutligen resultatet af hufvudförhandlingen beträffar, ligger äfven deri ett betydelsefullt afsteg från den ackusatoriska principen att den fråga, som domstolen har att besvara, icke är huruvida svaranden är skyldig till det bestämda brott som anklagelseakten angifver, utan om öfverhufvud vid det tillfälle, som gifvit anledning till anklagelsen, och med hänsyn till de under förhandlingen utredda omständigheter något brottsligt kan tagas honom till last, hvilket med andra ord vill säga att vid processens slut såväl det i anklagelsen uppställda faktiska fundamentet som ansvarsyrkandet kunna skjutas åt sidan för att gifva rum för påbördanden, hvarom det från början icke varit fråga och efter hvilka den anklagade således icke kunnat rätta sin försvarsplan.

Af det anförda framgår till fyllest ock huru föga ännu i den franska kriminalprocessen för gröfre brott — endast om dem har här en skildring kunnat få rum — domaren intager den öfver hvarje parts synpunkt upphöjda ställning, som begreppsenligt tillkommer honom och den ackusatoriska processen åsyftar att förverkliga. Denna ställning lider afbräck i den förberedande domstolsundersökningen, i anklagelsekammaren, i hufvudförhandlingen. Icke ens grundsatsen, att der ingen åklagare är, der finnes ingen domare, är ännu genomförd. Ty i många fall (de s. k. délits flagrants) kan instruktions-

domaren begynna sin efterforskning utan yrkande från vare sig målsegande eller annan privat eller offentlig åklagare, dock med skyldighet att omedelbarligen underrätta den sistnämnda och är en gång saken från en blott polisundersökning kommen under nämnde domare, så beror det ej mer på åklagaren om målet skall drifvas vidare fram. I första hand formuleras ock anklagelsen egentligen af den domstols afdelning, som beslutar till försättande i anklagelsetillstånd och i sista hand af ordföranden i domstolen då han på grund af hufvudförhandlingen gör sin resumé och affattar de frågor, som föreläggas juryn till besvarande.

Det berodde derföre på en villfarelse, som icke heller länge blef obeaktad, eller, kanske riktigare, det berodde på jemförelse med hvad man förut egde, när man i Tyskland, i Österrike, Belgien, Nederländerna, Italien, Grekland, Schweitz uti anklagelseprincipens namn efter 1848 ombildade sitt brottmålsförfarande enligt det franska mönstret. Och de delvis med domstolsinrättningarnes olikhet i skilda länder sammanhängande afvikelser från förebilden, som de under denna mäktiga reformrörelse tillkomna straffprocesslagar förete gingo, om man undantager österrikiska straffprocessordningen af 1850, öfverhufvud icke ut på att försvaga det inqvisitoriska elementet eller att gifva verklighet åt tanken att äfven i brottmål en process i juridisk mening förutsätter tillvaron af sannskyldiga parter och af en från hvarje processuel sammanblandning med dem fri domare. Att närmare inlåta sig på dessa afvikelser kan derföre för idéeutvecklingen i hufvudpunkterna undvaras.

IV.

Orsakerna till den under de tvenne sistförflutna decennierna inom det stora lagstiftningsområde, som bildas af det förenade Tyskland och Österrike, till nytt lif väckta rörelsen att åt anklagelseprincipen bereda större utrymme i brottmålsprocessen äro uppenbarligen mångahanda. Främst en under tillämpningen vunnen fullständigare insigt i beskaffenheten af den gåfva man, utan att så noga undersöka den, mottagit.

Det erkännes af såväl den gamla som den nya reformrörelsens främste män att man vid den så brådstörtade receptionen af det franska förfarandet väl hade gjort sig reda för enskildheterna deraf, men icke gifvit sig tid att studera huru inrättningen i dess organiska sammanhang verkade eller på den nya marken, dit den öfverfördes, rimligtvis kunde komma att verka. Förfarandets popularitet på venstra Rheinstranden, som framför allt berodde på jemförelse med hvad det öfriga Tyskland hade och den då för tiden der öfverhufvud herrskande förkärleken för Frankrikes statliga institutioner, tillbakahöll de tvifvelaktiga och dem som likt Feuerbach skulle önskat skilja hvetet från agnarne samt gaf luft åt de rheinske juristerne, hvilkas reformatoriska nit någongång torde berott på annat än intresse för saken. Men erfarenheten skingrade efterhand mycket af illusionerna.

Vidare erkännes hafva verkat en under sextiotalet grundligare och mera utbredd vorden kännedom om Englands process och judiciella institutioner, sådana de verkligen äro. Ty hvad som i Tyskland mycket talade för receptionen var att bakom grundsatserna syntes stå ej blott Frankrikes under den konstitutionella monarkin både i allmänhet verksammare och den personliga och borgerliga friheten mera än den tyska betryggande lagskipning, utan hela den anglosachsiska stammens rika erfarenhet i detta hänseende och storartade föredöme. Men denna villfarelse måste snart upplösa sig dels för den jemförande belysning som under fortgången af 1850-talet egnades det engelska, skottska och nordamerikanska förfarandet af kännare med den auktoritet som den gamle Mittermaier och Glaser, dels för den säkrare kännedom och den på andra sidan kanalen förut alltför mycket saknade reda i uppfattningen af de engelska samhällsinrättningarnas verkliga natur och sammanhanget emellan dem, hvartill senare forskningar i ämnet af den grundlighet och omfattning, som de i Gneists skrifter nedlagda, gifvit nyckeln. Vid det fullständigare ljus, som härigenom kastades öfver rättegångsväsendet i sistnämnde länder, måste det framstå huru föga detta lemnade stöd för den franskt-tyska gestaltningen af kriminalprocessen.

Till dessa yttre praktiska skäl att redan blott ett årtionde efter så genomgripande förändringar, som de under slutet af 1840- och början af 1850-talet utförda, åter begynna en revision af processlagarne hafva kommit andra af en mera teoretisk natur. Man har frågat sig om det verkligen finnes någon principiel grund för alla de åtskilnader i afseende å processuela anordningar som enligt det fransyska systemet ega rum emellan förfarandet i civila och i kriminela mål, och hvilken i England återfinnes hvarken i domstolsorganisation (om man undantager för London) eller väsendtligen i målens behandling. I afseende å bevisteorin har man länge sedan enats om att denna skilnad icke finnes och att för civilprocessen den blott formella eller legala sanningen är lika föga tillfredsställande som för kriminalprocessen. Mera betänksamhet har naturligtvis egt rum i fråga om partsbegreppet och parternas ställning, emedan i kriminalprocessen alltid — äfven vid sådana brott, der åtalet lemnas beroende af enskild beifran — på en sida ytterst står staten, som ej kan förutsättas vilja annat än det rätta, hvarföre det, såsom en framstående författare i ämnet anmärker, städse måste blifva en olöslig uppgift att emellan det abstrakta intresse som anklagelsen med hänsyn till staten företräder, och den anklagades konkreta intresse skipa full likhet. Också beskaffenheten af det rättsgoda, hvarom det för den anklagade är fråga, den omständigheten att han derom icke, såsom vanligen rörande föremålen för civila tvister, eger förfoga, således t. ex. icke blott på grund af formella försummelser eller underlåtelse att värja sig eller eget medgifvande bör kunna åläggas afgörande processuella påföljder, har ansetts innebära att ett fullkomligt sammanfallande i förevarande afseende mellan civil- och kriminalprocessens grundsatser ligger bort om målet. Men ett sådant syfte behöfver ej heller inläggas i yrkandet på anklagelseprincipens genomförande, ty äfven i civilprocessens former kunde till behandling förekomma rättsfrågor, i hvilka parternas ställning kan vara enahanda liksom åter för kriminalprocessen ofvanantydda rättskränkningar hvilka endast efter privat åtal få beifras (de i tysk

terminologi s. k. Antragsverbrechen) till sitt föremål ganska mycket närma sig de civila tvisterna.

Utan inflytelse på den mot enhet och öfverensstämmelse i allt det hufvudsakliga af förfarandet konvergerande riktning, som utgör det kännetecknande draget för nutidens reformrörelser inom den judiciella processens tvenne hufvudgrenar har det icke heller kunnat blifva, att man i våra dagar allt mera begynt betvifla huruvida gränsen emellan det civilt och kriminelt orätta verkligen principielt är så absolut och kan med den bestämdhet, som en äldre tids teori gjorde anspråk på, uppdragas samt i synnerhet rörande betydelsen af dessa arter af orätt gentemot samhällsordningen i dess helhet. Väl skall det aldrig kunna betviflas att efterlefnaden af de rättsbud, staten med hotelse af straff söker upprätthålla, för statens bestånd betraktas såsom ännu vigtigare än de, hvilkas brytande icke är belagdt med straff, men uppenbarligen kan denna gradåtskilnad i förevarande afseende emellan enskilda normer från det ena eller andra området icke innebära att icke samhällets bestånd vore i lika hög grad hotadt, om genom bristande anstalter för rättsskyddet eller en felaktig och vanmäktig lagskipning den rättsordning, som ligger framstäld i civillagen, blefve ett sken utan verklighet, som om detta skulle inträffa i afseende å kriminallagens bud. Och det kan således i grund och botten icke göras gällande att processuella anordningar, som blott förmådde förverkliga en formel rättvisa, på det ena området vore mindre betänkliga än på det andra.

Resultatet af dessa inflytelser och tankeförbindelser, som här endast kunnat antydas, är i ofvannämnda nya straffprocesslagar, åt hvilka nu uppmäksamheten skall egnas, skönjbart på många punkter, men särskildt deri att de grundsatser som i civilprocessen betecknas såsom förhandlingsprincip, i den kriminella såsom anklagelseprincip, uti den tyska lagen i någon mån, i den österrikiska och i det danska förslaget ganska betydligt vunnit terräng. Visserligen framträda de långt ifrån i samma typiska renhet och följdriktighet som i den engelska lagstiftningen eller ens i dess systerlagstiftningar, men det visar sig likväl i allo att man numera äfven utom

Storbritannien och den nordamerikanska unionen af anklagelseprincipen begär åtminstone något mera än blotta formen. Hvad Tyskland vidkommer uppgifves ock att nödvändigheten uti en lag för hela riket att afse de många förut existerande lagar (med olika ståndpunkt i förevarande afseende och olika domstolsinrättningar) som genom de nya justislagarna skulle ersättas, lagt band på reformifvern.

Anknytande redogörelsen för den olika ståndpunkt de nämnda lagstiftningsarbetena intagit till förevarande vigtiga organisationsprincip vid samma hufvudfrågor, hvilkas besvarande på grundvalen af det fransyska systemet blifvit försökt, skall framställningen först egnas bestämningarne angående befogenheten att väcka åtal och åklagarens ställning i processen.

Robert Montgomery.

I frågan om ny skogslag för Finland.

Frågan om ny skogslag för Finland. Betraktelser af Axel Liljenstrand. Helsingfors 1878.
Några ord till belysning af den närvarande skogsfrågan i Finland, af A. G. Blomqvist. Helsingfors 1874.
En skogslag för Sverige! Några tankar i en af landets lifsfrågor af Victor Granlund. Stockholm 1876.

I.

Den lifliga trävaruhandel, som fanns under tiden närmast efter inbördes kriget i Nordamerika och den senaste stora striden emellan Tyskland och Frankrike, gaf upphof åt en mera än vanligt stark afverkning inom Finlands skogar. Denna åter framkallade i landet fruktan för skogsförödelse och deraf härrörande skogsbrist, hvilket föranledde landets styrelse att den 16 Oktober 1873 nedsätta en komité, som ägde föreslå åtgärder, egnade att hämma den betydliga afverkning för export af klenare skogsprodukter, som under nästföregående tider ägt rum och för framtiden syntes antaga allt större utsträckning. Sedan komitén afslutat sitt arbete och i ett betänkande, som afgafs den 24 Mars 1874, uttalat den öfvertygelse *att skogsförödelse allmänt i Finland förefanns* och att denna förödelse härrörde af: 1:o *slösaktigt förfarande vid skogarnes nyttjande för husbehof;* 2:o *svedjebruk;* 3:o *skogseldar;* 4:o *tjärubränning;* 5:o *sådan fällning af omogen skog för export, som den för närvarande i Finland förekommer*, och slutligen 6:o *de åverkningar, som i skogarne föröfvas,* samt vid uttalandet af sina åsigter angående de åtgärder till skogarnes i landet skyddande och bevarande för framtiden, som kunde och borde vidtagas, framhållit behöfligheten deraf

att förslag till ny skogslag, omfattande alla stadgan-

den rörande vården om och hushållningen med Finlands skogar, blefve utarbetadt och landets ständer förelagdt,

uppdrog styrelsen den 1 Mars 1876 åt en annan komité att utarbeta detta förslag. Efter det sistnämnda komité tvänne gånger sammanträdt och diskuterat det förelagda ämnet, ansåg den enligt Herr Liljenstrands uppgift, "med hänsigt till frågans vigt och svåra beskaffenhet", att densamma först borde fullständigt förberedas genom någon af dess medlemmar, som ägde att preliminärt sammanfatta förslaget och förelägga detsamma komitén. Detta värf uppdrogs åt författaren af först uppgifna afhandling, som derefter jemväl erhöll "tillfälle att på utrikes ort taga kännedom om åtskilliga förhållanden, som positivt eller negativt kunde bereda en fastare grund för ämnets behandling." Såsom det första aktstycket hörande till förberedelsen borde enligt författarens mening nyssantydda skrift till allmänheten uppfattas. Den åsyftade nemligen att framkalla en diskussion om det i skriften behandlade ämnet för dess utredning och vägledning för komitén vid fullgörandet af dess uppdrag.

Sådan är anledningen till Herr Liljenstrands betraktelser, i hvilka han efter en granskning af

1:o *skogarnes betydelse i särskilda afseenden;*

2:o *hindren för en bättre hushållning i de finska skogarne och*

3:o *lagstiftningsåtgärder för skogsvården i åtskilliga länder*, söker att utreda;

4:o *på hvilka grunder den nya skogslagen bör byggas.*

Följer man författaren under hans forskningar efter dessa grunder eller de ledande grundsatser, i öfverensstämmelse med hvilka den blifvande skogslagen borde affattas, skall man i dem snart upptäcka tvänne olika ideriktningar, den ena af liberal, den andra af illiberal natur.

Den förra riktningen tillhör yrkandet att det slösaktiga begagnande af skogsprodukter, som hos den finska bonden, enligt författarens förmenande, utgör ett kroniskt lidande, måste motverkas "genom andeliga medel, riktade emot okunnigheten och fördomarne, genom meddelad bättre insigt i skogsskötseln och riktig kännedom af naturens större förmåga att

tillfredsställa hans behof då den förståndigt anlitas" [1]). Dermed öfverensstämmer ock påståendet att emedan ett ringa och nedtryckt försäljningspris på skogsprodukter utgör ett hinder för en bättre hushållning i de finska skogarne, man vid utbyte af skogsprodukter emot andra föremål af värde bör låta den största frihet råda, ty ju friare detta utbyte är, desto säkrare betryggar man skogarnes framtida bestånd" [2]).

I motsatt riktning deremot gå följande yrkanden:

I händelse vid arrondering af kronan tillhörig skogsmark de närmaste grannarne ej äro villige att afstå dertill behöflig mark, böra de dertill tvingas genom tillämpning af expropriationslagen [3]). Men emedan nämnda förfarande endast undantagsvis kan komma att tillämpas vid regleringen af en eller annan kronoskog, och som det finnes ganska många dylika, hvilka icke kunna hänföras till ifrågavade kategori, återstår det att finna för dessa en disposition som vore mera nyttig och ändamålsenlig än de i förberörd måtto tidigare anlitade. "Om markerna äro tillräckligt stora för att bilda en på skogskultur uteslutande byggd sjelfständig lägenhet, som kunde benämnas skogshemman, så vore det skäl att med förbehåll om en noga bestämd skogsvård immittera derå sådana åboer, som visat erfarenhet och insigt i skogsskötsel. Lägenheten kunde gå i arf till åboens barn och fränder, men alltid med vilkor att skötseln öfvervakas af forstmän och att hvarje ny åbo skall förete utredning om sin insigt och erfarenhet i yrket" [4]).

Ehuruväl erfarenheten enligt författarens egen försäkran ådagalagt att skogarne på kronohemmanen icke befinna sig i bättre, utan ofta i sämre skick än på skatte- och frälselägenheter, vill han likväl ej göra åboernes å de förstnämnda hemmanen dispositionsrätt till sina skogar lika fri som de senares, utan endast modifiera den närvarande lagstiftningens konservativa ståndpunkt derhän att kronohemmans åbon komme mera i tillfälle att erhålla en pekuniär vinst från sina skogar. Derföre bör ock en betrodd och uti skogsskötseln erfaren man äga rätt att uti hans skog utstämpla de trän han får sälja och anvisa dem, som han bör använda till husbehof [5]).

---

[1]) Pag. 24. [2]) Pag. 24—27. [3]) Pag. 78, 79. [4]) Pag. 79. [5]) Pag. 81.

Äfven till skogarne på skatte- och frälsehemmanen sträcker sig reglementerandet. Sålunda borde kommunerna och guvernörerna — hvarföre ej hellre landtmätare och domare? — bestämma hvarest kalhuggning ej får förekomma på de sterila klippor, skär, holmar och stränder vid den för stormar mera utsatta hafskusten samt inåt landet på alla sådana ställen, hvarest skogens återväxt visar sig vara omöjlig att åstadkomma ensamt genom naturens bistånd.

Erkännande omöjligheten att i vissa delar af landet afskaffa svedjebruket annorlunda än medelst minskning år från år, föreslår författaren att i sagde trakter ingen borde få bränna sved, "om icke stället för en sådan användning blifvit förut besigtigadt och derföre godkändt. Om en för dessa förrättningar särskildt tillförordnad betrodd man, som äger insigt och erfarenhet både i jordbruk och skogsskötsel, efter att genom kartor och handlingar hafva gjort sig förtrogen med ortens vilkor, under en planmässigt ordnad resetur på utlysta sammanträden, meddelar sina råd och upplysningar samt verkställer på vederbörandes begäran sagde besigtningar, så förlorar åtgärden sin odiösa och besvärliga karaktär och kan tvärtom lända till gagn och mycken uppbyggelse åt en allmoge, som traditionelt fått vana att betrakta svedjebruket såsom enda stödet för sin utkomst.

För öfrigt är det sjelffallet att det slutliga afgörande om svedjerätten skulle bero af guvernören i länet, till hvilken handlingarne om synerna borde insändas, likasom ock att efter bränningen och skörden ett vaksammare öga borde hållas deröfver att de fält, hvarest ett definitift skogsbruk åsyftas, ej finge genom bete eller annorledes förfela sitt ändamål [1]). Likartade åtgärder vill författaren använda emot tjärubränningen [2]).

De hinder för en rationel skogsvård, som uppstå af otjenliga jordaskiften föreslår författaren böra aflägsnas bland annat sålunda att ägare af skilda utmarksskiften "ville förena sig, efter verkstäld taxering och annors noga bestämda vilkor om att förvalta skogen gemensamt under tillsyn af en sakkunnig rättare." Skulle några intressenter uti en skog af

---

1) Pag. 89. 2) Pag. 90.

ifrågavarande beskaffenhet icke vara hugade att tillgodogöra sig fördelarne af en sådan förening, borde man icke tveka att såvidt de treskandes lotter genom sitt läge äro hinderliga för bolagsegendomens förvaltning, göra bruk af ett expropriatoriskt stadgande, som skulle ålägga dem att antingen ingå i bolaget eller att emot lösen till de öfriga afstå sina skogslotter" [1]).

I händelse någon enskild person vore villig att genom köp, byten eller andra transaktioner bilda en sjelfständig lägenhet för skogskultur, borde detta af lagen tillåtas. Enligt nu gällande rättsordning skulle ett sådant hemman upptaga åtskilliga hundratal kanske tusen tunnland.

"En viss fara för lägenhetens ödeläggande, större än i andra fall, skulle visserligen alltid förefinnas, då dess skötsel och nyttjande beror af en enskild individs vilkor och vilja, men denna fara kan åtminstone för skogen i ingen händelse vara så stor som den nu är, då alla tänkbara omständigheter bidraga till att föröka den. Den blir än mindre om rättigheten till lägenhetens bildande, såsom skäligt kan vara, göres beroende af en godkänd, under modererad kontroll af sakkunnig myndighet ställd hushållningsplan, och i värsta fall kan äfventyret ej blifva större än att jorden, utbjuden genom auktion för resterande utskylder, kan komma i kronans hand för att bättre och säkrare disponeras" [2]).

Af detta vacklande emellan diametralt motsatta åsigter kan man ej draga annan slutledning än att författaren under sina forskningar i ämnet råkat i en labyrinth, deri han förgäfves söker den tråd, som kunde leda honom till en utgång ur labyrinthen, såframt man ej såsom en sådan utgång vill anse det af författaren eftersträfvade målet att låta skogsindustrin öfverflygla hvarje annan industri i Finland och för sådant ändamål låta skogsmarkerna inkräkta på den odlade delen af landet, samt sålunda försätta det finska folket i tillfälle att med största möjliga framgång bedrifva den produktionsgren, till hvilken vårt folk af naturen särskildt blifvit hänvisad [3]).

Det är medelst idkande af denna industri som detta

[1]) Pag. 93. [2]) Pag. 94. [3]) Pag 18.

folk, enligt författarens förmenande, skall förvärfva "den makt, som sammanknyter hela den civiliserade mensklighetens intressen, som förmår folken att närma sig till hvarandra för både materiela och andliga ändamål; som besparar tunga mödor, för alla, en makt, hvilken, korteligen sagdt, flyttar dem ifrån ett isoleradt och mörkt läge inpå en mera öppen och belyst plats inom nationernas krets"[1]).

Men emedan åtminstone jag i det längsta vill betvifla att författaren på fullt allvar skulle vilja förorda åtgärder, egnade att leda det finska folkets kultur i samma riktning som kräftorna gå, kan jag ej annorlunda förklara motsägelserna i de pripciper, som författaren vill lägga till grund för en blifvande skogslag i Finland än ett vacklande emellan liberala och illiberala principer för denna skogslag, hvilket åter tyder på osäkerhet och oklarhet angående sjelfva utgångspunkten för ämnets behandling. Denna utgångspunkt hade dock ej bort vara omöjlig att finna.

Frågan om behöfligheten af en ny skogslag för Finland väcktes af farhågan att den betydliga export af omogna skogsprodukter, som under förut uppgifven tid ägde rum, skulle leda till förödande af landets skogar. Denna farhåga skingrades af 1874 års komité, hvars undersökningar ådagalade att skogsförödelsen i landet icke borde förnämligast tillskrifvas export af omogna skogsprodukter, utan i vida högre grad andra förut uppgifna orsaker.

Detta af komitén vunna resultat hade, synes mig, kunnat och bort blifva utgångspunkten för författarens undersökningar i ämnet. Dessa hade såsom svar på frågorna: hvarföre är förfarandet vid skogarnes nyttjande slösaktigt? hvarföre idkas svedjebruk? hvarföre förekomma skogseldar? kunnat vidga sig till betraktelser öfver det finska folkets seder och lif i närvarande och förgångna tider, till betraktelser öfver detta folks kulturutveckling öfverhufvud, såvidt denna tryckt sin prägel på landets skogar.

Till denna utredning af orsakerna till skogsförödelsen i Finland hade följdriktigt kuunat sluta sig en undersökning, utvisande hvaraf skogarnes bevarande eller en rationel hus-

[1]) Pag. 17 och 19.

hållning med skogarne i landet beror. Under fortgången af hela denna undersökning hade författaren svårligen kunnat förbise att skogarne i Finland, förutom i de delar af Uleåborgs och andra län, der de ej varit tillgängliga för åtgärd af menniskohand och der de således kunnat ostördt tillväxa, jemförelsevis äro bäst bevarade i södra delen af landet, der skogarne lättast kunnat vändas till penningar, medan ett bredt skoglöst bälte, endast afbrutet af skogar midt i landet, sträcker sig från Ladogas till Bottniska vikens stränder. Skogarne hafva i förstantydda kuststräcka redan länge ägt och äga fortfarande ett bestämdt *värde*, medan deras värde i de inre delarna af landet blifvit likstäldt med trädaskans för gödsling af svederna, eller, såsom i Lappmarken, med värdet af den mahnlaf, som träden kunna erbjuda till föda åt renarne. Öfverensstämmande härmed vittnar ock erfarenheten från andra länder att vården af skogarne tilltagit i mån af deras stigande värde. Äfven Herr Liljenstrands afhandling omnämner exempel härpå, blannd andra huru detta skogarnes värde föranledt sågverksbolagen i Westerbotten att under åren 1872—1875 låta verkställa skogssådd uti sådana stockfångst skogar, som för tidigare skogseldar saknade återväxt [1]).

På grundvalen af en sådan undersökning hade det varit vida lättare än den förutan att besvara frågan: på hvilka grunder bör den nya skogslagen byggas? emedan samma undersökning med nödvändighet måste utvisa huruvida orsakerna till skogsförödelsen äro sådana att de genom stadganden i en skogslag kunna häfvas eller om de äro mera eller mindre oåtkomliga för dess bestämningar. Men denna undersökning vore åter af den mest afgörande betydelse för innehållet i en skogslag för Finland. Ty hvad är det som denna skall bestämma?

Omfånget af skogsägarens rätt till sin skog samt gränserna för denna rätt emot andra personers och emot statens. Vill man i välvillig afsigt att bevara skogarne för kommande generationer, kringskära denna rätt bör man noga öfverväga 1:o huru detta öfverensstämmer med lagstiftningens i Finland

[1]) Pag 28.

uppfattning om äganderätten till fast egendom, samt 2:o huruvida de yrkade restriktionerna i denna äganderätt leda till det mål, som eftersträfvas.

Med hänseende till förstnämnda omständighet kan ej förbises att den odalmanna frihet, som vi hafva i arf från förbundet med Sverige, är ett dyrbart arf, som icke utan de giltigaste anledningar får angripas. Och hvad inskränkningar i jordägarens rätt till hans skog vidkommer, förtjenar behjertas hvad Johan Jakob Nordström såsom ledamot i en komité för uppgörande af "förslag till ny skogsordning" år 1842 yttrat. Hans ord lyda:

"Jordägarens fria nyttjade rätt till allt hvad på hans mark växer har Lagstiftningen alltid betraktat såsom en följd af hans ägande rätt, och ägande rättens okränkbarhet såsom en af hörnstenarne uti samhällsbyggnaden. Mångfalldigt och djupt ingripande uti de flesta rättsförhållanden står ock derföre denna rätt i Lag och Grundlag omgjordad af garantier, så vördnadsbjudande, så mäktiga och så uti hvarandra gående, att hvarje försök, att på ett eller annat håll rubba henne i anseende till grund eller följd, skulle hämnas sig sjelf genom de förvirringar utan tal, det åstadkomme. Det är dessutom obestridligt, att om en ordnad skogshushållning i sjelfva verket skall kunna framkallas, en sådan framför allt förutsätter jordägarens, på egen omtanka och klara insigt af dess helsosamma och fruktbärande följder grundade, sjelfständiga medverkan. Möjligheten, att föreskrifva en jordägare, huruledes han icke må nyttja sin skog, och huru långt han i dess begagnade får gå, låter väl tänka sig. Det kunde ske genom utfärdande af vissa förbud. Men så vidt Comitén förmår inse, vore sådant lika litet klokt, som det vore rättvist i sig sjelf, eller öfverensstämmande med allmänna Lagen. Annat är, att förbjuda en åtgärd, och annat att åstadkomma en sjelfständig verksamhet. Ett förbud innebär blott ett hämmande, icke ett lifvande; det kunde, kanske i någon mån, hos en och annan hindra missbruket, men ej framkalla det goda bruket och alldraminst en ordnad skogshushållning, hvars första vilkor är ett sjelfständigt görande, ej ett låtande, eller icke-görande. Sådane emot det allmänna rättsbegreppet

stridande förbud skulle dessutom omöjligen kunna bringas till full efterlefnad, allraminst uti vårt vidsträckta, glest bebodda land; och för att i detta afseende helst hafva någon säkerhet och utväg till kontroll, borde följdriktigt hvarje afverkning, som ej omedelbart sker för husbehof, jordägaren förbjudas eller ställas under specifik uppsigt, derest en eller annan art deraf skall förklaras vara förbjuden; emedan i motsatt fall hvarje otillåten skogshuggning af en jordägare kunde undskyllas med föregifvandet, att den i sjelfva verket är eller var ämnad för det tillåtna bruket, och hvarje otillåten förbrukning likaså dermed, att han af en annan jordägare förvärfvat skogsråämnet på ett sätt, som författningen ej förbjudit. Men att förbjuda jordägare att sälja, eller annorledes åt andra öfverlåta produkterna af sin skog, vore ett företag, som samhällets gemensamma väl icke kunde lida.

Så länge alltså en jordägare ej kan förlora sin äganderätt för misshushållning med skogsmarkens alster, eller såsom borgerligt fri man tvingas att aktivt göra något för en ändamålsenligare hushållning med skogen, återstår endast, att lemna denna angelägenhet åt hans egen fria omtänksamhet, och dervid så begå saken, att jordägaren vid de företag, han i detta hänseende finner nyttiga, icke bindes af några hämmande författningar, på det denna omtänksamhet må kunna utveckla sig i sin fulla kraft och alla sina goda följder.

Så hafva ock Lagstiftningsmakten och Regeringen uti denna vigtiga samhällsangelägenhet hittills förfarit. Under mer än tvåhundra år hafva tätt och ofta klagomål blifvit höjda mot misshushållning med skogarne. Partier och oegennyttiga män hafva klagat: man har befarat skogarnes förstöring; man har fruktat, att landet alldeles skulle beröfvas den mångfaldiga välsignelse, Försynen gifvit detsamma i dess skogar; man har fruktat de näringars tillintetgörelse, för hvilkas drifvande skogsprodukter äro ett ovilkorligt behof; och dervid kanske icke nog klart betänkt att förbud härutinnan skulle gagna föga: att på samma jord, der skog förut vuxit, kan den växa upp igen; och att icke uti skogsafverkningen, utan fastmer uti uppodlingarne och hemmans anläggningarne, hvarigenom mark för alltid fråntages skogsväxten, för att be-

gagnas för åker och ängs växt, den rätta orsaken torde träffas till den minskning af skogstillgång, jemnförd med fordna dagars, som i sjelfva verket under tidernas lopp tillkommit. Men Lagstiftningsmakten, genomskådande sakernas inre grunder och verkningar, och skiljande emellan det allmännas sanna väl och särskildta intressens önskningar, har af dessa klagomål icke låtit förmå sig, att ställa jordägarens nyttjande rätt till alstren af sin afrösade, enskilda skogsmark under inskränkande band. Under de fortsatta klagomålen har hon tvertom allt mer och mer befästat och värnat äganderätten och den grundsattsen: att jordägaren skall äga frihet, att efter sin bästa insigt bruka och nyttja sin skog. Man läser detta klart uti Skogsordningarne af år 1647, 1664, 1734, 1739, 1793, 1805, och nu gällande allmänna Lag, utom flere andra författningar; och de fleste af dessa författningar hade varit föremål för alfvarsamma öfverläggningar på riksmöten emellan Monark och Ständer."

Beträffande den senare omständigheten eller huruvida restriktioner i verkligheten leda till skogarnes bevarande, kan erfarenheten i eget och fremmande land rådfrågas. För erfarenheten i Finland må Herr Liljenstrands redan åberopade vittnesbörd om skogarne å kronohemmanen tala. För beskaffenheten af den erfarenhet man om de inskränkande lagbestämningarna gjort i fremmande länder vittnar åter den omständighet att dessa lagbestämningar, såvidt de angå privata skogar, blifvit antingen förmildrade eller såsom i Würtemberg blott i ringa grad tillämpas [1]).

Men ifall en rationel skogsvård i Finland, hvars betydelse dock ej kan underskattas, icke bör eftersträfvas medelst inskränkningar i jordägarens rätt att förfoga öfver sin skog, hvilka äro då de åtgärder, som skola leda derhän?

En rationel skogsvård, sades redan, beror af skogarnes *värde* och drager jag häraf den slutsatts att rätta vägen till den rationela skogsvården i Finland utgöres af *åtgärder för höjande af skogarnes värde.*

Dessa åtgärder kunna vara olikartade. Till dem höra

[1]) Blomqvist: Några ord till belysning af den närvarande skogsfrågan i Finland. Helsingfors 1874, pag. 36.

sådane, genom hvilka hemman, som äro styckade i olämpliga skiften — och Herr Liljenstrand anför i sin afhandling på dylika hemman talrika och upplysande exempel — skulle arronderas. Ty såsom författaren med skäl anmärker, en verklig skogskultur är omöjlig för ägare af lägenheter, hvilkas bolägor ligga aflägsna från skogarna, de der vanligen sträcka sig långt inåt ödemarken uti smala remsor eller strängar. Så länge detta grundväsentliga hinder för en rationel skogsvård qvarstår, måste hvarje åtgärd af lagstiftaren, likasom alla forstvetenskapens lärdomar blifva mer eller mindre fruktlösa [1]).

Denna arrondering anser jag likväl icke böra verkställas genom samma enkla åtgärd, som Herr Liljenstrand föreslår, att medelst expropriation fråntaga den enskilde jordägaren hans skogsskiften för att af dessa bilda statsskogar, kommunalskogar eller skogshemman. Jag anser tvärtom staten, såsom vårdare af enskildt och allmänt väl, böra genom öfvertagande af en del af kostnaderna för utjemnande af skiftena för de enskilde underlätta hemmanens arrondering.

Till åtgärder i nu ifrågavarande syfte kunna vidare hänföras sådana, som vidtagits eller vidtagas för kommunikationsväsendets i landet utveckling, såsom strömrensningar, anläggning af flötningsleder, kanaler, samt lands- och jernvägar. Medelst dessa anstalter för samfärdseln underlättas nemligen, såsom kändt, förbindelsen emellan skogsägaren och skogsköparen i så väsentlig mån, att vidsträckta skogar i vårt land först genom öppnandet af en ny farled erhållit nämnvärdt ekonomiskt värde.

En annan grupp af åtgärder med samma syfte utgöres af bestämningar i tull-, finans- och näringslagarna, hvilka alltefter som de främjande eller hämmande inverka på trävaruhandeln och dess olika arter, kunna utöfva ett gagneligt eller skadligt inflytande på skogsprodukters värde och således uppmuntra till skogsvård eller derifrån afhålla.

Till samma uppgifna mål leda jemväl åtgärder för uppöfvande af färdighet i hussljöd. Ty menniskor, hvilka af skogarnes alster kunna tillverka flere af de redskap och hus-

[1]) Pag. 39, 40.

gerådssaker, som i eget och främmande land finna användning, skola alltid veta att bättre uppskatta, vårda och spara skogarne, än sådana, hvilkas kunskap i detta afseende ej sträcker sig längre än t. ex. till att skala videbark och forsla denna handelsvara till närmaste marknadsplats.

Slutligen må nämnas att genom höjande af folkbildningen öfverhufvud bibringas meninge man klarare rättsbegrepp och aktning för värdet af annans egendom. Detta motverkar åter i sin mån den skogssköfling, som medelst åverkningar begås.

W. Lavonius.

Litet om de två stridiga grundmotiven för lagens stadganden om fullmäktige.

När lagstiftaren genom särskilda fordringar för fullmäktiges kompetens velat säkerställa parter om fullmäktigs sakkunskap och redbarhet och förebygga, att parter ej må råka ut för sådane, hvilka förleda enfaldigt folk till oskäliga rättegångar, har han tydligen varit ledd af önskan att befrämja uppkomsten af ett juridiskt bildadt advokat-stånd. — Detta blir ännu tydligare deraf, att det ursprungliga förslaget till Rb. 15: 2 innehöll att fullmäktig äfven borde vara "lagfaren." För den goda sakens skull borde parterne vara underkastade detta band vid valet af fullmäktige. Men att detta motiv icke vann godkännande visade sig vid förslagets granskning. Det anmärktes, att stadgandet skulle "inskränka den naturliga friheten att få anförtro sin sak åt hvilken man vill, hvaraf ett monopolium för godkände advocater skulle uppkomma" och "att det måtte vara tillåtet vid domstolarne bruka sina vänner eller den man hafver förtroende till för fullmäktige och härutinnan ej vara bunden till advocater, på det desse ej måge lika som formera ett skrå och blifva allt för dyrlegde; varandes dessutom vid de första Instantierne enfaldigheten alltid mindre skadlig än konster." Och det svar, som afgafs, att neml. "§ syftade på att utestänga oärlige, oförståndige och sådane advocater, som upphetsa enfaldigt folk till tvister", tycktes ej hafva tillfredsstält. Ty ständerne ströko ut ordet "lagfarne" och satte i dess ställe "förståndige" och gjorde för öfrigt ett sådant tillägg, att det står parten fritt att till fullmäktig bruka, icke allenast "sin skyldeman, eller then i hans tienst är", utan ock dessutom then "han eljest hafver förtroende til" *).

*) Denna parts frihet begränsas dock till följd deraf, att "alla ega Rätten heder och vördnad visa", på hvilken grund 15 § utsätter plikt för

Alltså: på ena sidan ville lagen värna parterne för ombuds oredlighet genom stadgandet: "Ej bör någon allmänneliga ther til brukas, som af Rätten, ther saken drifves, ej godkänd är och lof ther til fått". På andra sidan åter skulle parten ha frihet att anlita hvem han ville. Man må nu förklara, att första momentet gäller endast dem, hvilka drifva yrkesmessig advokatyr, så är dermed likväl icke mycket vunnet. Huru skall man kunna alldeles bestämdt veta om och när en person advocerar, för att deraf hafva en inkomst, eller blott för att göra en bland sine många vänner en tjenst. Partens egen valfrihet kan ej sammanstå med det förmyderskap lagen genom domstolen söker utöfva. Stridigheten emellan dessa två olika grundmotiv för Rb. 15: 2 är ej genom anförda förklaring undanrödjad. I och för sig visar väl denna stridighet, att man ej var på det klara med hvad som lagen kunde åstadkomma. Det sades 1734, att 2 § "syftade på att utestänga oärlige, oförståndige och sådane advocater, som upphetsa enfaldigt folk till tvister". Huru skall domarn eller domstolen veta, att en person, till hvilken part hyser så stort förtroende, att han till fullmäktig antages, hör till kategorin af oärlige och oförståndige, om det icke är på något sätt genom fakta konstateradt? Har åter detta varit fallet, så bestämmer ju lagen i 14 § nog strängt ansvar för fullmäktig, som lagt oredlighet å daga.

Om man 1734 velat befrämja uppkomsten af ett juridiskt bildadt advokat-stånd, hade parternes valfrihet bort vara i allmänhet så begränsad, att man endast haft rätt att anlita en kompetent person. Men då det uttryckligen förklarades, att meningen ej var sådan, hade man, för att vara konseqvent, bort inskränka domstolens förmynderskap blott till en

---

den som i stället för laga fullmäktig skickar öfvermage, tjenstedreng eller annan otjenlig. Begränsningen betingades väl af den uppfattning, som den tiden var den allmänna om en tjenares ställning. I närvarande tid skulle det föga, vid fråga om ny lagstiftning anses vara väl motiveradt att förbjuda en husbonde att till sin rättsbevakare använda en gammal trotjenare, som möjligen i intelligens står framom husbonden, eller en dreng att såsom ombud anlita en sin kamrat, som "han hafver förtroende til."

rätt att afvisa person, som dömts för vanhedrande brott, eller för oredlighet förklarats ovärdig att vara ombud för annan. Då skulle stadgandet också stått i öfverensstämmelse med den frihet, som sakegare på landet tills vidare ha att anlita hvem som helst om verkställande af bouppteckning, som ändå i framtiden kan ha ett högst vigtigt inflytande på rättigheter och skyldigheter för andra än de sterbhusdelegare, hvilka äro skyldige att om bouppteckning föranstalta och vanligen icke ha något intresse af en noggrann och fullständig boförteckning, men tvertom, isynnerhet bland allmogen, ofta besväras af ganska stor motvilja mot en dylik fullständig uppgift, beroende *delvis* af en från lagens ståndpunkt afvikande uppfattning om egendoms gemenskap m. m. Och när dertill kommer, att den kontroll, som *efteråt* bör af häradshöfding utöfvas deröfver att ej oskicklige till dessa förrättningar brukas och hvilken kontroll, med någon stränghet handhafd, lätt kan få utseende af godtycke, föga är egnad att utgöra ett verkligt skydd för bevarande af framtida rättsanspråk;

och då efter erfarenhetens vittnesbörd parter uti förekommande tvister sjelfve vanligast äro angelägne om att välja sådant ombud, som väl bevakar deras rätt;

så afsticker den nämnda friheten att till en förrättning, inverkande på många andras vigtiga intressen, anlita hvilken klåpare som helst temmeligen bjert mot den inskränkning, som vid valet af ombud jemlikt Rb. 15: 2 åtminstone skenbart förefanns för part äfven i en ringa tviste-fråga, ej rörande någon annan.

Då 1734 stridiga åsigter voro rådande, om hvad lagen i anförda afseende borde innehålla, kunde föga väntas att det genom 2 §:ns omredigering gjorda försök att dem förlika skulle lyckas att i tillämpningen aflägsna den oklarhet, som häraf måste blifva en följd. Redan 1749 blef (om också af annat motiv) det 1734 utmönstrade ordet "lagfarne" åter infördt, för att, i strid mot den åsigt, som 1734 blef den gällande, i lagen qvarstå ända tills denna mening åter 1873 godkändes och sagde ord ånyo utströks.

Fullmäktigs oredlighet är det som gifvit lagstiftarn

mycket bekymmer. Emot dem har lagen åsyftat att skydda de enfaldige parterne och de klokare med. För detta ändamål hafva straff-bestämmelserna i 15: 14 blifvit ytterligare inskärpta genom särskilda föreskrifter 1756, 1773 och 1801. Vi tro dock, att dessa påbud i anseende till sin art och beskaffenhet för det mesta skjutit öfver målet. De förråda svaga punkter och stämma ej väl öfverens med hvad eljest är i lag stadgadt. Ett par anmärkningar derom be vi att här få göra.

Den ena gäller den i 1801 års bref gjorda förklaring rörande ansvars bestämmelsen i Rb. 15: 14. Der säges om fullmäktig, som brutit, "böte tijo, tjugu, eller mera, till hundrade, eller plichte med fängelse, och varde honom ej mera tillåtet att föra andras saker för Rätta, *alt som Domaren pröfvar thes brott vara.*" [1]) I 1801 års kungl. bref förklaras att, i vissa uppräknade fall, en fullmäktig alltid bör, "utom böter efter lagens stadgande i dessa fall, jemväl anses ovärdig att vidare såsom fullmäktig i rättegångs mål nyttjas". Detta lärer just icke så mycket tillämpats, och stadgandet torde böra jemföras med hvad 1875 års straff-lags förslag i 43 kap. "om oredlighet och straffbar egennytta" innehåller om sakförares förbrytelser. Enl. 518 § skall sakförare för särskilda förbrytelser straffas "med böter eller fängelse ända till två år, samt dömes, *i fall omständigheterna synnerligen försvårande äro,* [1]) dessutom ovärdig att annans talan för rätta föra." Utan tvifvel är detta mycket mera med rättvisan öfverensstämmande.

Den andra anmärkningen är af processuel art. I 1756 års bref åläggas domstolarne att, när vid ett måls slutliga afgörande fullmäktig "pröfvas hafva retat, styrkt eller förledt någon till oskälig rättegång, eller emot bättre vett drifvit orättfärdig sak", utan skonsmål uti ett och samma utslag belägga honom med ansvar. Det ser ut som om den ackusatoriska process ordningen härvid skulle få rätt betydligt sitta emellan, enär domstol bör inqvisitoriskt uppträda, för att straffa emot parter visad oredlighet, om icke heller målseganden gör påstående derom. Man kan väl tänka, att domstolen kunde göra den der tjenstgörande allmänna åklagaren upp-

---

[1]) Kursiveringen vår.

märksam på förhållandet "i afseende å den talan, hvartill han kunde finna skäl förekomma". Det kan dock ej hjelpas, att detta är temmeligen och nästan för mycket inqvisitoriskt, isynnerhet då dom om fullmäktigs förbrytelse skall meddelas i samma utslag, hvarigenom hufvudfrågan (vanligen ett tvistemål) afgöres.

Vår mening är ej att förneka, det förefallna missbruk föranledt de emanerade påbuden, såsom också i ingressen till dessa författningar uttryckligen säges. Enahanda orsak framkallade väl också de sedermera upphäfna förbuden för öfverrätts betjent och underdomares biträden att advocera. Det säkra är dock att den preventiva omsorg, som från lagens sida var åsyftad att genom domarene utöfvas deröfver, att enfaldige parter ej blefve af svekfulle och orättrådige ombud förledde till oskäliga rättegångar, i den mon inskränkte den jemväl af lag erkända "naturliga friheten att få anförtro sin sak åt hvilken man vill", att lagens föreskrifter dels kringgingos, dels alls icke efterlefdes; likasom den domarene anförtrodda makt bidrog att emellan dem och advokaterne framkalla en skef ställning och att i uppfattningen deraf stundom en icke ringa oklarhet var rådande. Till bestyrkande häraf be vi att få omnämna några kända fakta.

1) I hofrätterne har man visst alltid för inlemnande af besvär och förklaringar och andra skrifter, hvilka emottogos af sekreteraren och vice advokatfiskalen, kunnat anlita också någon icke lagfaren person, till hvilken man har förtroende. Men före 1873 kunde det icke ske i vädjade mål och då det gällde ett uppträdande inför sjelfva hofrätten, då skulle fullmäktigen vara lagfaren, hvarigenom valet betydligt inskränktes, isynnerhet när hofrättens egne tjenstemän, om också en del af dem faktiskt hade betydlig advokatyr, likväl tvertemot lagens uttryckliga förbud icke fingo i eget namn uppträda, utan för sig ställde annan man, någon bland hofrättens tjenstgörande extra betjente, hvilka i följd deraf kommo rätt ofta att fungera vid åtskilliga ceremonier, vanligen utan ringaste kännedom om sjelfva saken. Om imellertid någon part företog sig att ställa såsom ombud icke exåminerad person, blef han, efter aktuariens anmälan om förhållandet, ålagd

att ställa annat *laga* ombud. För sin del kunde undert. icke inse något bindande skäl att i det ena fallet mera än i det andra förmena parten att till sakförare bruka den han hade förtroende till, alldeles oberoende af hvilken väg hans sak skulle inkomma, och blef också år 1869, i egenskap af adjungerad ledamot, föranledd att några gånger yttra denna mening, som dock vanligen icke omfattades af någon annan, med undantag af ett fall, då den blef pluralitet. Sedan uti ingressen till 1873 års författning den 1749 uppställda fordran på lagkunskap hos ombud undanrödjats, har väl ett annat förfarande börjat iakttagas.

2) I häradsrätterne åter torde det varit alldeles vanligt att domares biträden långt innan det deremot 1758 stadgade förbud 111 år senare eller 1869 upphäfdes med fullmäktigskap till handa gingo parter, och icke lärer man heller eljest der varit alldeles noggrann att precis fordra dokumenterad lagkunskap af ombuden. Deremot ser det ut, som man icke varit rätt på det klara huru långt partens frihet att till sakförare antaga hvem han ville kunde sträckas. Ty uti ganska många domsagor och på olika tider ha vi i sådana fall, när någon af allmogen uppträder för annan sett mycket troget upptagas, att det var partens "skyldeman", som fungerade, hvilket alltså tydligen innebär att en oskyld icke hade antagits, ty egenskapen af skyldeman skulle ju eljest alls icke behöft omnämnas.

3) Den domarn ålagda skyldighet att ex officio vaka deröfver, att parter ej borde utsättas för orättrådige advokaters bedrägerier torde uti icke ringa mon bidragit att försätta domarn i en skef ställning till advokater öfverhufvud. I de gamla goda tiderna, då på landsorten de flesta målen utfördes af parterne sjelfve, var mångenstädes i de undantagsfall, i hvilka ombud nyttjades, dessas uppträdande sådant, att det ej kunde af domarn med blida ögon betraktas. Man excellerade med en mängd invänningar, att emot utslagen i anledning af dem anmäla missnöje och att helt ogeneradt bestrida sakförhållanden, dem det ej skulle fallit sakegarn sjelf in att förneka —; detta äfven der ombudet hade dokumenterat sin lagkunskap. Deraf och om äfven i andra fall

ombuden bjödo till att utreda och framhålla de verkliga fakta i en tvist, kan det förklaras, att mången domare erfor ett visst obehag, var halfsjuk när ombud infann sig för rätta att någon sak på kärande och svarande sidan utföra, befarande att den blott skulle invecklas och utredningen försvåras. Förefallna missbruk på ena sidan och på den andra den stora makt öfver ombuden, som i sjelfva verket var lagd i domarns hand, kunde lätt föra en och annan till den åsigt, att domarn eger afvisa ombud temmeligen efter eget behag.

Ombud anlitas af part, när han sjelf antingen ej kan infinna sig vid rätten, eller saknar nödig insigt eller nödigt lugn för sakens utförande. Att fullmäktig, hvilken anledningen till hans anlitande än är, bör vara redlig och sakkunnig, är gifven och sjelffallen sak; derom har icke tvistats. Tvistepunkten har varit den, om antingen domstolen eller sakegarn sjelf bör tillse, att dessa qvalifikationer förefinnas och om sakkunskapen bör vara genom förhör vid universitetet ådagalagd. Försöket att förlika dem har, såsom ofvan är påpekadt, ledt till osäkerhet och oklarhet. En sådan röjde sig ännu när frågan om lagfarne advokaters anställande vid domstol 1870 om våren inom jur. föreningen diskuterades. Genom sin uppsats "Om advokaturen i Finland" (denna tidskr. 1871 sid. 67 o. följ.) torde G. Ehrström gjort slag i saken. Den förra åsigten att äfven domstolar borde ha någon tillsyn öfver fullmäktiges kompetens öfvergafs, men man ville i dess ställe, att de sakkunnige advokaterne sjelfve genom att bilda en eller flera föreningar, skulle göra sig och sin verksamhet mera allmänt bekante och öfverhufvud "befordra det juridiska sakförareväsendets ordnande och utveckling." Till föreningen hörande medlemmars anseende kunde höjas och stadgas och sålunda skulle parterne småningom blifva ledde till att vända sig till insigtfulle och redbare fullmäktige. Och ehuru den föreslagna föreningen ej kunde den gången blifva en verklighet, tro vi dock för visst, att det derefter allt allmännare blifna bruket, att personer, sysselsättande sig med advokatyr, genom annonser göra det bekant haft en betydlig inverkan för samma ändamål. Dessutom har den ge-

nom 1873 års förf. gjorda nya redaktion af Rb. 15: 2 och 3, hvartill väl omförmälda uppsats "om advokaturen" gaf första initiativet, aflägsnat det förut dagligen förekommande missförhållandet emellan lag och praxis, så att man väl är på det klara hvad angår de preventiva åtgärderne för att hindra ombud att bedraga enfaldige parter.

Men i afseende å fullmäktigs förseelser och deras åtalande qvarstå allt fortfarande en del af de oegentligheter, hvilka vidlåda hithörande stadganden. Om ock tillämpning af dem så sällan kommit i fråga, att nya stadganden näppeligen lära vara af behofvet påkallade, torde dock den uppfattning, hvilken vid bedömande af fullmäktige stundom gör sig gällande, så mycket hellre böra granskas, som den säkerligen är en följd af den skefva ställning, deri domare och advokater sig till hvarandra befunnit. Under den gamla goda tiden, då det inqvisitoriska process systemet äfven i civila mål var i sitt högsta flor, ansåg icke sällan domaren sig böra nästan nog advocera, först för käranden, derefter för svaranden och sist omsorgsfullt pröfva hvem som hade rätten på sin sida. Om så en advokat kom och genom en mängd invänningar gjorde processen vidlyftig och tycktes försvåra utredningen af det faktiska i saken, kunde det ju ligga nära för handen att domarn tyckte fullmäktigen nära på göra intrång i hans uppgift att få det faktiska klart och att domarn förty höll för önskligt att en dylik fullmäktig borde förpassas dit pepparn växer. Och då dessutom den preventiva omsorgen att söka skydda parterne mot oredlige advokater i verkligheten var domstolarne ålagd, kunde småningom den åsigt utbilda sig, att domarn, när han i grund af egen uppfattning för tillfället ansåg fullmäktigen böra aflägsnas, kunde afvisa honom, äfven utan att i protokollet närmare redogöra för sina skäl.

Detta ha vi kommit att tänka på vid läsningen af ett protokoll om vräkande af ett ombud i slutet af 1871, således efter det i jur. föreningen frågan om advokater och sakförare-föreningar våren 1870 och våren 1871 diskuterades. Uti protokollet heter det ordagrant, efter omnämnande att parter och ombud (kärandens här betecknadt med N.) tillstädes-

kommit: "derå och sedan till protokollet antecknats, att N. ofta såsom fullmäktig gifvit Häradsrätten anledning till missnöje med hans uppförande inför rätta samt Häradsrätten af sådan anledning och sedan vederbörande afträdt, efter skedd öfverläggning med Nämnden, ansett N. icke vidare böra tillåtas inför Häradsrätten med ombudskap biträda sakägare, tillfölje hvaraf och efter det vederbörande åter inkallats, N. förständigades att han nu icke finge med ombudskap biträda käranden; hvarå N, som icke eskade utslag härom, utsteg.

Käranden inlemnade härå — — — —"

Den åsigt om domarns befogenhet, hvarpå nu refererade förfarande grundas, — och att en sådan åsigt verkligen af en del jurister hyses, derom torde tillvaron af beslutet utgöra bevis, — lemnar e. v. t. giltiga skäl till anmärkningar. Utom att den part tillförsäkrade frihet att välja betydligt inskränkes derigenom, att domstol, utan yrkande af någon sakegare och endast i följd af sin inqvisitoriska makt, kasserar ett af parten antaget ombud, kommer här ännu till äfven fullmäktigens rätt, att i denna egenskap uppträda. Det är utan tvifvel en nog vigtig rätt. Man bör väl då vara på det klara, om den kan så der summario processu beröfvas en person. Just ur denna synpunkt tro vi en kritik af beslutet vara påkallad.

1871, då 1749 års författning ännu gällde, hade man möjligen kunnat afvisa en fullmäktig, som ej vid universitetet dokumenterat sin lagkunskap. Såsom ofvan sades ha vi ej erfarit, att vid häradsrätterne öfverhufvud en dylik kompetens fordran stälts. En sådan är här icke uppgifven och skulle väl föga kunnat göras, då mannen i fråga uti några decennier af samma rätt såsom fullmäktig godkänts. Det synes alltså vara klart, att han icke bort förverka denna rättighet, såframt han *a)* ej gjort sig skyldig till sådan förbrytelse, hvarå lag utsätter denna påföljd och *b)* ej blifvit derom i laga ordning förvunnen. Intetdera var här fallet.

Häradsrätten endast antecknar, att N. gifvit rätten "anledning till missnöje med hans uppförande inför rätta". Men på hvad sätt? derom lemnas man i okunninghet. Möjligt är ju, att häradsrätten verkligen tyckt, att N. såsom ombud i den

mon visat straffbar oredlighet, att han jemlikt lag bort ha förverkat rättigheten att såsom ombud vidare uppträda. Men detta är icke sagdt och kan derför icke antagas. Och lika möjligt är, att N. antingen begått någon förseelse, som, om han ock derför ådömts ansvar, icke kunnat ha inflytande på hans rätt att vara ombud, eller såsom fullmäktig visat rätten vanvördnad t. ex. genom otreflig och mindre vårdad kostym eller dyl. Den rätta orsaken får man icke veta och häradsrättens missnöje, som äfven kunnat vara af fullkomligen subjektiv art, saknar, i denna allmänhet uttryckt, all rättslig betydelse.

Men utom att något lagligt skäl för åtgärden icke åberopats, lemnar den processuelt rum för anmärkning. Ofvanföre betecknades såsom oformligt hvad i 1756 års bref i processuelt hänseende föreskrefs. Då ett kunga bref ej kan tillmätas betydelse i strid mot hvad lag i allmänhet stadgar, hålla vi dock för gifvet, att någon tillämpning deraf ej kunnat annorlunda komma i fråga än att, åtminstone för skenets räddande, en åklagare, påkallad, framstält ansvars påstående, mot hvilket den anklagade kunnat försvara sig. I allt fall skulle, jemväl enligt 1756 års bref, domslutet grundas på ett bestämdt i saken utredt faktum.

Intet af allt detta kom här i fråga. Ingen åklagare, intet försvar, intet faktum, blott en anteckning om häradsrättens missnöje.

Ytterligare kommer härtill två rätt anmärkningvärda oformligheter. Häradsrätten besluter i allmänhet eller såsom det heter "anser N. icke vidare böra tillåtas inför Häradsrätten med ombudskap biträda sakegare", men af detta beslut eller anseende afkunnas blott *en* del, eller att det icke finge ske i det då behandlade målet. Och fastän rätten sålunda kommer till ett beslut eller utslag, som afkunnas, frågas ändå, om N. äskade utslag, dertill han svarar "nej" —!

F.

Rättsfall.

1.

Makas giftorätt i jord, som köpts inom den andre makens börd.

Genom skriftlig afhandling af den 23 Juni 1845 försålde Bonden Elias Eliasson och hans hustru Kristina Michelsdotter Ylipeijari skattehemman i Jämijärvi by af Ikalis socken "åt vår äldste son Frans Elias Eliasson, med följande vilkor och förbehåll neml. 1:o Förbehålla vi oss förvaltningen af nämnde Yli Peijari skattehemman så länge vi för godt finna, men sedan vi öfverlemna förvaltningen åt vår nämnde son Frans Elias Eliasson bör han till sina medarfva betala arfsutlösen — — — — — — — — — — — — —". Frans Elias Eliasson hade emellertid den 30 Juni 1844 blifvit till äktenskap sammanvigd med Anna Katarina Jöransdotter. Denna afled den 10 Juli 1849, efterlemnande en omyndig dotter, Katarina Sofia Eliasdotter, som sedermera ingick äktenskap med Bonden Johan Johansson Wiljakka. Vid bouppteckning och arfsskifte, som den 8 Oktober 1849 förrättades efter Anna Katarina Jöransdotter, upptogs hemmanet såsom en boets tillhörighet men endast lösegendomen skiftades mellan fadren och dottren, utan att någon vidare anteckning om fastigheten gjordes.

Med åberopande af förenämnda omständigheter yrkade Johan Johansson Wiljakka vid 1877 års vinterting med Ikalis och Parkano socknars samt Jämijärvi kapells tingslag mot Frans Elias Ylipeijari att, emedan Anna Katarina Jöransdotter egt giftorätt i Ylipeijari hemman, såsom köpt under bemälda personers äktenskap, och hennes i enlighet härmed egda tredjedel förty i arf tillfallit Katarina Sofia Eliasdotter, Frans Elias Ylipeijari måtte förpligtas att sagde hemmansdel till Johan Wiljakka såsom målsman för sin hustru afträda.

Som Frans Elias Ylipeijari emellertid invände, att hemmanet af honom den 27 Januari 1877 försålts till hans dotter i ett senare gifte och dennas man Johan Ylipeijari, blefvo dessa i målet indragne och genmälte: att ifrågavarande hemman genom afhandlingar af 1 Februari 1828 och 5 Januari 1829 af Bonden Elias Mattsson och hans hustru Maria Mattsdotter öfverdragits åt deras son, ofvanbemälde Elias Eliasson, som sedermera den 24 Juni 1845 försålt detsamma åt sin son Frans Elias Ylipeijari; samt att hemmanet vid sådant förhållande i den sistnämndes hand varit dels arfvejord dels i börd köpt jord, hvari Anna Katarina Jöransdotter ej egt giftorätt; och då Katarina Sofia Eliasdotter således icke heller kunnat i arf bekomma något deraf, samt arfskiftet efter Anna Katarina Jöransdotter ej klandrats, motsades käromålet på dessa grunder.

Häradsrätten förklarade i utslag den 9 Juni 1877 lagligen styrkt vara, att Frans Elias Ylipeijari förvärfvat eganderätten till i fråga varande Ylipeijari hemman under äktenskapet med Anna Katarina Jöransdotter; och som Anna Katarina Jöransdotter enligt lag således tillkommit i giftorätt en tredjedel af lägenheten, hvilken andel vid Anna Katarina Jöransdotters död tillfallit Katarina Sofia Eliasdotter, alltså och då Ylipeijari hemman vid arfskriftet efter Anna Katarina Jöransdotter lemnats oskiftadt, ålades Frans Elias Ylipeijari att till Johan Wiljakka, i egenskap af målsman för Katarina Sofia Eliasdotter, afträda en tredjedel af Ylipeijari hemman.

Åbo Hofrätt, under hvars pröfning Johan Ylipeijari i vadeväg drog saken, yttrade i dom den 14 December 1877: att alldenstund Johan Wiljakka hvarken kunnat förneka sanningen af Johan Ylipeijaris uppgift att Frans Elias Ylipeijaris fader Elias Eliasson medelst afhandlingar den 1 Februari 1828 och 5 Januari 1829 i ego bekommit Ylipeijari hemman af sine föräldrar Elias Mattsson och hans hustru Maria Mattsdotter, eller gittat påstå, mindre visa, att Elias Eliassons hustru Kristina Michelsdotter i följd af dessa afhandlingar vunnit giftorätt i hemmanet, samt fullt utredt vore att Elias Eliasson i samråd med sin bemälda hustru genom afhandling den 23 Juni 1845 öfverlåtit lägenheten till Frans Elias Yli-

peijari, utan att dennes dåvarande hustru, Anna Katarina Jöransdotter i nästsagda afhandling omnämnts; fördenskull och då i fråga varande fastighet sålunda måste anses hafva uti Frans Elias Ylipeijaris hand utgjort sådan bördköpt jord, hvari Anna Katarina Jöransdotter, jemlikt kongl. Förklaringen den 23 Mars 1807, icke egt giftorätt, pröfvade Hofrätten rättvist att, med upphäfvande af Häradsrättens utslag, Johan Wiljakkas i målet utförda talan förkasta.

Sedan Johan Wiljakka i revisionsväg dragit målet under H. K. M:ts pröfning, afgjordes detsamma i *Senatens justitie departement* den 27 Januari 1878 af Senatorerne, Viceordföranden *Palmén*, *Wasastjerna*, *Brunou*, *von Hellens* och *Ehrström;* och fann Senaten den omständighen, att Anna Katarina Jöransdotter icke skulle blifvit i afhandlingen af den 23 Juni 1845, hvarigenom Elias Eliasson och Kristina Michelsdotter till Frans Elias Ylipeijari försålt Ylipeijari hemman, omnämnd, så mycket mindre hafva kunnat betaga Anna Katarina Jöransdotter rätt till nämnda, under hennes äktenskap med Frans Elias Ylipeijari förvärfvade lägenhet, som, derest Elias Eliasson och Kristina Michelsdotter velat utesluta Anna Katarina Jöransdotter från giftorätt i hemmanet, hvilket icke ens visats hafva egenskap af arfvejord i Elias Eliassons hand, ett sådant uteslutande bort, enligt sista momentet i 1 punkten uti kongl. Förklaringen den 23 Mars 1807, i afhandlingen uttryckligen angifvas; hvarföre och på de af Häradsrätten åberopade skäl Senaten pröfvade rättvist upphäfva Hofrättens dom och fastställa det slut, hvari Häradsrätten i saken stannat.

2.

Tvist om rätt till fiskevatten vid urfjellsholmar på grund af strandeganderätt. — Urminneshäfd gällande eller ej?

Vid det vederbörande landtmätare på grund af förordnande skulle förrätta skifte af, bland annat, Uuhiniemi bys fiskevatten i Koljonselkä fjerd af Längelmäki sjö, gjorde Bönderne Karl Salola från Koljonkanta by af Leväslahti sam-

fällighet, Karl Gustaf Anttila från Piittala by, Johan Wanhatalo från Saviniemi enstaka hemman samt egarene af Kirjasniemi enstaka skattehemman, alla i Längelmäki socken, på grund af urminneshäfd anspråk på rättighet att idka fiske i nämnda fjerd omkring Hiukansaari, Ämmänsaari, Wohlinsaari, Lohisaari, Korkeesaari och Rekisaari holmar, äfven till den del dessa låge inom Uuhiniemi bys råer. Då detta påstående motsades af Uuhiniemi byamän, hänvisades parterne att vid Häradsrätten anmäla den uppkomna tvisten; derå Bönderne Herman Eerola m. fl. egare af lägenheter i Uuhiniemi by vid Häradsrätten i Längelmäki sockens tingslag efter stämning yrkade att, emedan de ställen, der Karl Salola, Johan Wanhatalo, Karl Anttila och Kirjasniemi hemmans åboar i antydd måtto ansett sig vara berättigade att fiska, ej kunde till läge och omfång genom tydliga gränser erforderligen bestämmas samt deras ofvannämnda anspråk alltså saknade befogenhet, vederparterne måtte skiljas från nyttjandet af fiskevattnet vid de uppräknade holmarne och vid vite förbjudas att detsamma framdeles begagna.

Karl Salonen och hans medparter genmälte att kärandorne ej visat sig ega uteslutande rätt till ifrågavarande anpart af Koljonselkä fjerd, tryggade sig vid den urminnesrätt, de egde att fiska i den del af fjerden, som låge omkring ofvannämnde holmar, samt sökte genom åberopade och afhörda vittnen ådagalägga denna rätt; dessutom förmenade de nämnda fiskevatten böra anses hafva tydliga och bestämda gränser.

Häradsrätten yttrade sig i saken genom utslag den 29 Oktober 1877 och förklarade genom särskilda under dess behandling företedda handlingar och kartor utredt vara att storskifte under åren från och med 1788 till och med 1793 i laga ordning öfvergått Uuhiniemi by samt att rålinien emellan sistberörde by, å ena, och i öster angränsande Leväslahti och Anttila byar äfvensom Saviniemi enstaka hemman, på andra sidan, vederbörligen faststälts på i Häradsrättens utslag utförligen beskrifvet sätt, sålunda att ifrågavarande holmar fölle, Ämmänsaari, Wohlinsaari och Hiukansaari holmar, hvilka såsom urfjellar tillhörde, Ämmänsaari holme Leväslahti samfällighet, Wohlinsaari holme Saviniemi hemman

och Hiukansaari holme Piittala by, helt och hållet, samt Rekisaari, som tillhörde Kirjasniemi hemman, äfvensom Lokinsaari och Korkeesaari, Saviniemi hemman tillagda holmar med sin nordliga del på Uuhiniemi bys sida om den i Häradsrättens utslag beskrifna rålinie; och alldenstund vid slikt förhållande den norr och vester om rålinien belägna andel af Koljonselkä fjerd måste, emedan den äfven å öfriga sidor låge inom Uuhiniemi bya skilnader, jemlikt 4 § 12 kap. J. B. anses för sistnämnde bys enskilda fiskevatten; fördenskull och då Karl Salola och hans medparter, ehuru de åberopat urminneshäfd till fisket omkring ifrågakomna, inom samma fiskevatten befintliga urfjellsholmar, icke gittat visa att dessa fiskeställen vore till sitt omfång bestämda genom sådana tydliga gränser, som omförmälas i 2 § uti K. fiskeristadgan af den 4 December 1865, fann Häradsrätten Karl Salola och hans medparter icke ega rätt att fiska någonstädes inom omordade vattenområde, utan vardt Karl Salola och hans medparter vid vite af fyratio mark för en hvar, förutom i lag utsatt ansvar och skadeersättningsskyldighet, förbjudet att framdeles derstädes fiska.

Karl Salola och hans medparter vädjade till Åbo Hofrätt: då deras rätt till holmarne vore obestridd, borde de ock i grund af 5 och 6 §§ i gällande fiskeristadga ega rätt till fiske omkring holmarne. Det af Häradsrätten åberopade stadgandet kunde afse endast de fall, då fråga gälde urminneshäfd till fiske på sådana ställen, der motsvarande mark ej funnes.

Hofrätten gaf dom den 16 Augusti 1878; och jemte det Häradsrättens utslag, i hvad det rörde Karl Salolas och hans medparters anspråk att på grund af urminnes häfd få nyttja omtvistade fiskevatten, gillades, fann Hofrätten det vara dels ostridigt, dels styrkt, ej mindre att ofvanuppräknade holmar underlyda, Ämmänsaari holme Leväslahti samfällighet, Hiukansaari holme Piittala by, Wohlinsaari, Lohinsaari och Korkeesari holmar Saviniemi hemman och Rekisari holme Kirjasniemi hemman, än att Karl Salola och hans medparter ega del i Salola hemman i Koljonkanta by uti Leväslahti samfällighet samt uti Piittala by äfvensom i Saviniemi och Kir-

jasniemi hemman; och alldenstund ej ens påstås kunnat, att den strandegare i allmänhet enligt lag tillkommande nyttjorätt till fiskevattnet invid hans mark i afseende å omordade sex holmar blifvit genom skattläggning, skifte, domslut eller annan laga kraft vunnen åtgärd upphäfven eller inskränkt, samt Karl Salolas och hans medparters i Hofrätten framställda yrkande, att den rättighet de vid antydt förhållande hade till fisket omkring holmarne bestämdes sålunda, att Karl Salola och hans medpartor finge fiska så långt deras landgrund räckte, syntes vara befogadt, fördenskull pröfvade Hofrätten rättvist, med ändring af Häradsrättens utslag, likmätigt I § i redan åberopade fiskeristadga, förklara Karl Salola och hans medparter berättigade att idka fiske uti ofta berörda anpart af Koljonselkä fjerd, Karl Salola vid Ämmänsaari holme o. s. v., hvilken rättighet dock icke af någon af dem finge utöfvas bortom det ställe, der landgrundet upphörde. Dessutom ogillades och upphäfdes Häradsrättens åtgärd att utsätta ofvannämnda vite.

Uti Hofrättens dom sökte Herman Eerola och hans medparter i revisionsväg ändring, derå målet den 18 Maj 1879 afgjordes i *Senatens justitie departement* af Senatorerne *Dahl*, *Brunou*, *Gejtel* och *Forsman;* och alldenstund ofvanuppräknade Hiukansaari, Ämmänsaari, Wohlinsaari, Lohinsaari, Korkeesaari och Rekisaari holmar ostridigt vore urfjellar, belägna inom Uuhiniemi bys samfällighet, men dylika egor, jemligt kongl. kammar kollegii bref af den 20 Mars 1782 samt 9 mom. 46 § uti Landtmäteri reglementet af den 15 Maj 1848, ej medförde rätt till delaktighet i fiskevatten, tillhörigt den by, hvarinom de äro belägna; fördenskull och då Karl Salola och hans medparter nöjts åt Hofrättens dom, såvidt deras anspråk att på grund af urminneshäfd få nyttja omtvistade fiskevatten underkänts, pröfvade Senaten rättvist, med upphäfvanne af Hofrättens dom hvad anginge Karl Salolas och hans medparters berättigande att på grund af strandeganderätt idka fiska å uppgifna ställen inom Koljonselkä fjerd, låta bero vid det slut, hvari Häradsrätten med hänsigt till Karl Salolas och hans medparters skiljande från begagnandet af ifrå-

gavarande fiskevatten stannat, hvaremot Hofrättens yttrande beträffande vitets utsättande af Senaten gillades.

3.

Kan exekution af böter lagligen ske efter den sakfäldes död?

Genom k. Senatens utslag af den 13 Oktober 1876 dömdes Sytningsmannen Johan Mattsson Töyli att för skogsåverkan böta 1316 mark till treskiftes emellan kronan, häradet och åklagaren, Kronolänsmannen Liljeqvist eller, vid bristande tillgång till böternas fulla gäldande, hållas 28 dagar i fängelse vid vatten och bröd. Som Johan Töyli emellertid afled den 26 December samma år utan att böterna ännu voro hos honom uttagna, instämde Kronolänsmannen Liljeqvist, som beordrats att dem indrifva, Bonden Anders Johansson Töyli och dennes medarfvingar efter Johan Töyli till 1877 års vinterting med Storkyro och Ylistaro socknars tingslag och yrkade, först att desse, som sig emellan skiftat Johan Töylis qvarlåtenskap men icke betalt böterna, måtte förpligtas att uppgifva egendomen och edeligen besanna sina uppgifter eller af egna medel gälda böterna, och sedermera, efter det arfvingarne inlemnat bouppteckningsinstrument, upptagande boets behållning till 1,129 mark 13 penni, att dem måtte åläggas att, till böternas gäldande, med afseende å försäljande å offentlig auktion utlemna egendomen, hvilken vid boförteckningen skulle uppskattats betydligt under dess verkliga värde.

Häradsrätten utlät sig i utslag den 30 April 1877 att som k. Senatens ofvanberörda utslag gifvits medan Johan Töyli ännu varit vid lif samt deraf följde att de böter, 1316 mark, som genom samma utslag ådömts Johan Töyli, borde utgå af hans efterlemnade egendom, pröfvade Häradsrätten rättvist förordna det skulle nämnda egendom, såvidt den dertill försloge, afträdas till gäldande af berörda böter, i följd hvaraf det ålåge Anders Töyli och hans medparter att låta genom Kronolänsmannen Liljeqvist, såsom exekutor i orten, förrätta behörig auktion å Johan Töylis qvarlåtenskap, hvar-

efter, i händelse auktionsskillingen uppginge till böternas fulla belopp, densamma skulle till deras betalning användas, men, i motsatt fall, liksom ock hvad af auktionssumman möjligen öfverstege bötesbeloppet, tillhandahållas Anders Töyli och hans medparter.

Wasa Hofrätt, under hvars pröfning Anders Töyli och hans medparter i vadeväg drogo saken, förklarade genom dom den 18 December 1877: att emedan behållningen i aflidne Johan Töylis bo, enligt det vid bouppteckningen efter honom tillkomna instrument, hvars riktighet Anders Töyli och hans medparter, i öfverensstämmelse med Guvernementssekreteraren Liljeqvists ursprungliga käromål, förklarat sig villige att med ed fästa, understege beloppet af de böter, hvartill Johan Töyli blifvit fäld genom Senatens förberörda utslag, det der visserligen meddelats före Johan Töylis död, men i anledning af hvilket någon verkställighets åtgärd derförinnan icke vidtagits, samt försoning af böterna numera icke kunde ifrågakomma, ty blef, med upphäfvande af Häradsrättens utslag i målet, Kronolänsmannen Liljeqvists deri utförda talan, såsom obefogad, af Hofrätten förkastad.

Denna dom innefattade Assessorerne *Långhjelms* och *Stenbäcks* åsigt i saken.

Assessorn *Qvickström* fastälde det motvädjade utslaget.

Hofrättsrådet *Sandman* biträdde Assessorn Qvickströms mening sålunda, att försäljning af Johan Töylis qvarlåtenskap skulle ega rum endast vid sådant förhållande, att hans sterbhusdelegare ej ville böterna gälda.

Presidenten *Ekbom* yttrade, att som ifrågavarande, Johan Töyli ådömda böter icke under Töylis lifstid blifvit uttagna, ansåg Presidenten all verkställighet efter hans död böra förfalla, hvarföre Presidenten var ense om det slut, hvari Assessorerne Långhjelm och Stenbäck stannat.

Målet drogs af Kronolänsmannen Liljeqvist i revisionsväg under H. K. M:ts pröfning och afgjordes i *Senatens justitie departement* den 18 Januari 1879 af Senatorerne *Dahl*, *Wasastjerna*, *Lönnblad*, *Gejtel*, *von Hellens*, *Forsman* och *Ehrström;* och emedan ifrågavarande, Johan Töyli ådömda straff icke blifvit under hans lifstid verkstäldt samt Johan

Töyli numera icke kunde drabbas af straffet derigenom, att böterna ur hans qvarlåtenskap uttoges, fann Senaten Kronolänsmannen Liljeqvist icke hafva förebragt skäl till ändring i det slut, hvari Hofrätten i saken stannat, samt pröfvade förty rätvist låta dervid förblifva.

4.

Kan domstol upptaga på Prokuratorns i K. Senaten befallning väckt yrkande att författare och utgifvare af skrift, hvarigenom icke namngifven tjensteman beskylts för svåra tjensteförbrytelser, må bevisa beskyllningen eller fällas till ansvar för ärekränkning, ehuru ärekränkningen ej till åtal anmälts af målsegande eller myndighet, som kunde anse sig kränkt?

Prokuratorn i k. Senaten aflät den 23 November 1878 till Stadsfiskalen i Wiborg F. Ritz en embetsskrifvelse af följande lydelse:

"Enligt hvad jag nyligen erfarit har uti det i Wiborg utkommande periodiska bladet "Wiborgs Tidning" under sistförlidne Oktober månad ingått en längre artikel, benämnd "Några ord om våra domare", uti hvilken bland annat förekommer ett ställe af följande lydelse:

'Deremot gifves det bland landets domare någon gång andra fall af, vi vilja icke säga absolut bristande redbarhet, men åtminstone nog slapp rättskänsla. Vi syfta närmast på de fall, då domaren tillhandagår parten med råd och biträde i rättegången. Ehuru icke ett lagligen utredt faktum, är det dock allmänt kändt, att sådant förekommit till och med i en af landets större städer. Vi påminna oss bland annat ett fall, då en domare vid berörde stads rådstufvurätt, innan ännu bestämdt blifvit vid hvilken af rättens afdelningar ett mål skulle förekomma, tillhandagått kärandeparten med väsentligt biträde, ja antagligen uppgjort s. k. ackord om målets drifvande; då sedermera målet tillföll den afdelning af rådstufvurätten, der samme domare fungerade, var han naturligtvis tvungen att pro forma afträda från fullmäktigskapet,

som derefter bedrefs genom tredje person, men domaren kände sig oförhindrad att handlägga målet, ja han lät genom pro forma ombudet åberopa sig till vittne i målet och, afträdande från domaresätet, vittnade han i en sak, der han påtagligen sjelf var intresserad. Med ett ord, han var *ombud*, *preliminär domare* och *vittne* i samma sak, och då utslag i målet i sista instans föll, framstod förhållandet ännu tydligare, i thy att han på grund af partens fullmakt lyftade den utdömda summan, emot sin egen borgen. Detta fall, ehuru obeifradt, närmar sig vissheten af ett faktum. Otaliga berättelser om liknande fall cirkulera bland allmänheten, mer eller mindre trovärdiga och sannolika. Man talar t. ex. om fall, då samma domare, naturligtvis i hemlighet, skrifvit partens besvär till högsta instansen i mål, som han sjelf i första instans handlagt och i motsatt rigtning afdömt o. s. v. Dylika fall bevisa en i hög grad förvillad rättskänsla hos domaren. Att de i allmänhet äro sällsynta, vilja vi hoppas. Men att de, der de antaga karakteren af ett kroniskt och uppenbart ondt, icke beifras af dem det vederbör är i hög grad sorgligt.'

Förestående utdrag, som återfinnes uti här bilagda N:o 126 af Wiborgs tidning för den 24 Oktober, innehåller emot en icke namngifven medlem i någon af landets rådstufvurätter angifvelser för tjenstefel af så svår beskaffenhet, att jag anser mig i stöd af mitt embete både pligtig och befogad att taga mig talan i saken, för att, sedan utredt blifvit om anklagelserna befinnas vara grundade eller icke, den i ett eller annat afseende felaktige må befordras till laga näpst samt sålunda i hvardera fallet upprättelse beredas åt dem, hvilka i följd af sin innehafvande syssla haft anledning att genom de emot onämnd person riktade beskyllningarna finna sig oförskyldt förnärmade i sitt medborgerliga anseende. Jag får derföre anmoda Stadsfiskalen att vid rådstufvurätten i Wiborg ofördröjligen anställa åtal emot redaktionen för Wiborgs Tidning och den okände författaren till ifrågavarande tidningsuppsats, såframt han varder af redaktionen namngifven, samt dervid yrka deras skyldigkännande att, derest de icke kunna i bevis leda sanningen af de uti sagda uppsats i anförd måtto gjorda anklagelserna, sjelfva stånda ansvar

för offentligt utspridande af osanna rykten af ärekränkande beskaffenhet; och väntar jag att om förloppet i sinom tid erhålla underrättelse."

Med anledning häraf utförde Stadsfiskalen Ritz vid Rådstufvurätten i Wiborg påstående i enlighet med Prokuratorns skrifvelse mot ansvarige redaktören för "Wiborgs Tidning" Filosofie Magistern Axel Antell och uppsatsens författare Friherre V. M. von Born, hvilka invände att åtal, jemlikt 13 § i k. förordningen af den 26 November 1866 angående falsk angifvelse och annan ärekränkning, ej finge anställas af allmän åklagare, derest icke målseganden eller den myndighet, som blifvit kränkt, brottet till åtal angåfve, och att, då sådan angifvelse här icke egt rum, målet icke borde af domstolen upptagas.

Rådstufvurätten yttrade i utslag den 13 December 1878: att som Prokuratorn väckt detta åtal emot ansvarige utgifvaren af förenämnda tidning och artikelns författare endast på sådan grund, att artikeln innefattade kränkning mot enskild, icke namngifven medlem i någon af landets rådstufvurätter, samt för att bereda upprättelse åt dem, hvilka i följd af sin innehafvande syssla haft anledning att genom de emot onämnd person riktade beskyllningarna finna sig oförskyldt förnärmade i sitt medborgerliga anseende, ansåg Rådstufvurätten, jemlikt 13 § i k. förordningen den 26 November 1866 angående falsk angifvelse och annan ärekränkning samt 43 § i k. förordningen af den 31 Maj 1867 angående pressangelägenheterna i landet äfvensom instruktionen för prokuratorn af den 12 Februari 1812, Prokuratorn icke vara rätter målsegande att detta ärekränkningsmål utföra, hvarföre Rådstufvurätten icke kunde detsamma till pröfning upptaga, utan vardt åtalet förkastadt.

Stadsfiskalen Ritz besvärade sig häröfver i Wiborgs Hofrätt: Enligt den för Prokuratorn utfärdade instruktion ålåge det honom att hafva inseende deröfver att landets lag å alla embetsställen efterlefdes samt hvar och en tjensteman redeligen uppfylde sin skyldighet, hvarjemte det vidare föreskrifvits att, om någon funne sig befogad att med förbindelse till bevisning angifva förmenta lagbrott af embetsmän eller

andre, prokuratorn icke finge vägra att sådana skrifter emottaga äfvensom att angifvelserna skulle af honom till sin behöriga ort förvisas. Det vore i allmänhet likgiltigt i hvilken form angifvelsen skedde, en genom tidningspressen offentligen gjord angifvelse af anförd beskaffenhet innebure dock förbindelse för den, som gjort angifvelsen, att bevisa densamma eller sjelf stånda ansvar för ärekränkning. Då nu i förevarande fall svåra angifvelser gjorts mot till namnet icke uppgifven medlem af landets domarekår, kunde lagen icke lemna prokuratorn, på hvilken just det anspråk stäldes att han tillsåge det en hvar redeligen uppfylde sin pligt, maktlös emot dessa angifvelser och sålunda, om de vore grundade på sanning, tillstädja den orättrådige domaren att i lugn strafflöst trotsa lag, samt i hvarje fall, för en endes skull, låta en i hög grad kränkande misstanke falla på landets domarekår eller åtminstone på en del deraf. För öfrigt innebure slutet af uppsatsen en förnärmelse äfven mot prokuratorsembetet.

Friherre von Born anmärkte, att den åberopade instruktionen gälde endast en *hos prokuratorn* formligen gjord angifvelse, innehållande förbindelse att bevisa densamma, i hvilken händelse prokuratorn hade att förvisa saken till sin behöriga ort och att förordna publik aktor, icke att åtala angifvaren, utan att biträda honom. Hufvudsaken vore dock i detta mål, att ett uttryckligt stadgande i lag förmenade domstol att upptaga åtal för ärekränkning — oberoende af ändamålet, för hvilket detsamma väckts — der ej målseganden till åtal angifvit ärekränkningen.

Hofrätten förklarade i utslag den 20 Juni det hade väl Stadsfiskalen Ritz i Hofrätten påstått att artikeln innefattade jemväl beskyllning mot prokuratorsembetet och på sådan grund yrkat ansvar å ansvarige utgifvaren och författaren; men emedan något åtal derom under målets behandling vid Rådstufvurätten icke utförts, ty kunde Hofrätten å detta yrkande icke fästa något afseende, och fann Hofrätten Stadsfiskalen Ritz i öfrigt icke hafva anfört skäl till ändring i det öfverklagade utslaget, hvarvid förty skulle bero.

Stadsfiskalen Ritz fullföljde underd. besvär hos H. K. M:t och anförde, att 13 § i k. förordningen den 26 Nov. 1866

icke kunde anses i saken tillämplig, enär åtalet icke väckts för att skaffa någon domare upprättelse för en ärekränkning utan af den anledning, att en bestämd, ehuru icke namngifven, domare angifvits för svårt tjenstefel, hvadan Prokuratorn borde anses hafva uppträdt för att enligt sin embetspligt befordra en för brott angifven tjensteman till ansvar. Att upprättelse genom Prokuratorns ingripande kunde beredas dem, som kunde känna sig oskyldigt angripne, utgjorde icke hufvudsaken härutinnan utan hade framhållits blott emedan, om någon enskild person skulle uppträdt med yrkande på ansvar i saken, denne säkerligen icke skulle betraktats såsom rätter målsegande. Frågan vore således rätteligen huruvida, då angifvelse offentligen göres mot bestämd, ehuru icke namngifven tjensteman för bestämdt tjenstefel, Prokuratorn vore på grund af sitt embete befogad att taga sig talan i saken. Deremot frångicks anmärkningen att artikeln vore förgriplig äfven mot prokuratorsembetet.

Målet afgjordes i *Senatens justitie departement* den 6 November 1878: och som det af Stadsfiskalen Ritz i Hofrätten framstälda påstående om ansvar å Magistern Antell och Friherre von Born på sådan grund, att den ifrågakomna uppsatsen jemväl innefattade en emot prokuratorsembetet riktad beskyllning, af Ritz i Senaten frångåtts och han endast vidhållit att Prokuratorn i kraft af sitt embete varit behörig att de uti tidningsuppsatsen emot en icke namngifven domstolsledamot gjorda tillvitelser hos domstol beifra, fann Senaten (Senatorerne *Dahl, Wasastjerna, Brunou, Ehrström* och *Björkstén)* Stadsfiskalen Ritz icke hafva anfört skäl till ändring i Hofrättens utslag, vid hvilket förty kom att förblifva.

Senatorn *Forsman* fann, enär ifrågavarande tidningsartikel innehölle angifvelse mot en icke namngifven ledamot i rådstufvurätt om grof förseelse i tjensten samt sådant förtäckt tillmäle icke kunde undgå att leda till betänkligt nedsättande af landets rättsvård i allmänhetens omdöme, Prokuratorn, i kraft af sitt embete, hafva varit behörig att den sålunda begångna förbrytelsen till beifrande hos domstol anmäla, hvarföre Senatorn, med upphäfvande af domstolarnes utslag,

förvisade saken tillbaka till Rådstufvurätten, som hade att densamma på anmälan åter företaga och derutinnan ånyo lag och beskaffenheten likmätigt sig utlåta, utan hinder af de förra åtgärderna.

Senatorerne *Gejtel* och Viceordföranden *Palmén* delade Senatorn Forsmans mening.

Senatorn *von Hellens* yttrade sig: att emedan den uti ifrågavarande tidningsuppsats framstälda beskyllning, det en icke namngifven ledamot i någon af landets rådstufvurätter låtit komma sig till last deri omtalade svåra tjenstefel, vore af beskaffenhet att lända till allmänhetens förvillande och i densammas omdöme i betänklig mon nedsätta landets rättsvård, ty och enär, enligt Senatorns tanke, stagandet i 13 § af k. förordningen den 26 November 1866 angående falsk angifvelse och annan ärekränkning, icke egde tillämplighet i förevarande fall, helst näppeligen någon enskild person eller viss myndighet kunde, såsom af dylikt förtäckt tillmäle kränkt, i anledning deraf taga sig talan, fann Senatorn Prokuratorn i kraft af dess embete hafva varit behörig att det i anförd mått begångna tryckfrihetsbrottet beifra, hvarföre Senatorn instämde i det slut Senatorn Forsmans yttrande innefattade.

5.

Sytningshafvare ansöker om förnyelse af inteckning för sytning i lägenhet, som på konkursauktion utbjudits mot skyldighet för köparen att ansvara för sytningen och, då anbud ej gjorts, sålts utan sådan skyldighet, och stöder denna sin ansökan derpå, att konkursdomen förklarat sytningshafvaren för framtiden bibehållen vid sin panträtt.

Vid försäljning af Alifinni hälft af Finni rusthåll i Niemis by af Wichtis socken betingade sig Sytningsmannen Nils Adolf Finér, i salubref af den 29 December 1861, särskilda sytningsförmoner, till säkerhet för hvilkas utbekommande ur lägenheten han den 28 Mars 1866 erhöll inteckning i nämnda rusthållshälft. Sedan densamma derefter, jemte den andra hälften, i ego bekommits af Rusthållareenkan Erika Olin och hennes omyndiga barn samt dessas egendom till konkurs upp-

låtits, utbjöds hela lägenheten den 12 November 1869 af sysslomännen i konkursen till salu å offentlig auktion, först med skyldighet för köparen att ansvara för den N. A. Finér från Alifinni hälften af rusthållet tillförsäkrade sytning, men sedermera, enär något anbud under dylikt vilkor icke gjorts, utan sådant förbehåll, då rusthållet inropades af Hypoteksföreningen i Finland för 10,525 mark, deraf 5,325 beräknades såsom köpeskilling för Alifinni rusthållshälft, hvari Hypoteksföreningen den 22 Mars 1867 till motsvarande belopp erhållit inteckning. Då Häradsrätten genom den 1 December 1869 gifven dom i konkursen till betalning ur massans tillgångar faststälde af N. A. Finér bevakade 148 mark, motsvarande honom från Alifinni rusthållshälft jemlikt ofvannämnda salubref och inteckning för 1868 tillkommande sytning, bestämde Häradsrätten tillika, att detta belopp skulle, näst efter kronan och en annan fordringsegare tillsammans tilldömda 349 mark 64 penni, utgå med förmånsrätt ur denna lägenhets värde, hvilken rätt äfven hans sytning från samma lägenhet framdeles kommer att bibehålla i stöd af sagde inteckning."

Sedermera öfverlät Hypoteksföreningen den 16 November 1869 hela Finni rusthåll med all den rätt och alla de skyldigheter, hvarmed Hypoteksföreningen detsamma innehaft, åt Landthushållaren G. W. Lemström för 13,500 mark, derå N. A. Finér vid Häradsrätten i Wichtis och Pyhäjärvi socknars tingslag yrkade, att Lemström, som vägrat att utgifva sytning för åren 1870 och 1871, måtte förpligtas att i sådant afseende till N. A. Finér erlägga 669 mark 68 penni; och förklarade Häradsrätten i utslag den 7 November 1872 det väl vara utredt, att den Alifinni benämnda hälften af Finni rusthåll å omformälda konkursauktion utbjudits och till Hypoteksföreningen försålts utan förbehåll af skyldighet för köparen att framdeles tillhandahålla N. A. Finér den sytning, han uti afhandlingen den 29 December 1861 från samma rusthållshälft sig betingat, samt att Landthushållaren Lemström, då han köpt sagda lägenhet af Hypoteksföreningen, ej heller iklädt sig sådan skyldighet; men alldenstund inteckning till säkerhet för berörda sytning blifvit i Alifinni rust-

håll fastställd samt Häradsrätten uti dess i Erika Olins och hennes barns konkursmål den 1 December 1869 afsagda dom, som fått vinna laga kraft, förklarat att samma sytning, såväl till den del, hvilken då varit ogulden, som ock hvad deraf framdeles till betalning föreföll, skulle framför all annan i Alifinni halfva rusthåll intecknad fordran derifrån utgå, fördenskull och emedan af de vid konkursauktionen uppstälda försäljningsvilkor ej utrönas kunnat, att rusthållshälften då icke skulle hafva öfvertagits af någon köpare åtminstone emot sytningens erläggande, ty och då de N. A. Finérs rätt förnärmande vilkor, hvarmed Hypoteksföreningen tillhandlat sig och derefter försålt lägenheten åt Landthushållarem Lemström, ej kunde vid anförda förhållande tillerkännas någon betydelse gentemot N. A. Finérs i fråga varande anspråk, ansåg Häradsrätten Lemström böra ansvara för sytningen under åren 1870 och 1871 samt i sådant afseende till Finér utbetala fordrade 669 mark 68 penni, Lemström likväl öppet lemnadt att för hvad han sålunda komme att erlägga hålla sig till sine fångesmän. — Vid detta utslag lät Åbo Hofrätt, under hvars granskning saken drogs af Lemström, genom dom den 27 Maj 1873 bero.

Sedermera anhöll N. A. Finér den 14 Mars 1876 vid vintertinget i ofvanberörda tingslag, att Häradsrätten måtte förnya omordade, den 28 Mars 1866 uti Alifinni rusthållshälft fastställda inteckning, Finér till fortfarande säkerhet för tillgodonjutande af sytningsförmonerna enligt kontraktet af den 29 December 1861.

Landthushållaren Lemström motsade denna anhållan på den grund, att såväl Hypoteksföreningens, som hans egen åtkomst till Finni rusthåll ej åtföljts af skyldighet att ansvara för omordade sytning, och att N. A. Finér, som varit tillstädes vid auktionen den 12 November 1869, hvarken haft något att anmärka mot densamma eller öfver försäljningen eller fördelningen af auktionsskillingen sedermera besvärat sig.

Häradsrätten förklarade medels utslag den 16 Oktober 1876: att som Alifinni rusthållshälft den 12 November 1869 å offentlig konkursauktion, hvilken icke öfverklagats, försålts utan skyldighet för köparen att för framtiden ansvara för N.

A. Finérs deri intecknade sytningsförmåner, alltså och då Häradsrätten uti sin i Erika Olins och hennes barns konkursmål den 1 December 1869 afsagda, sedermera laga kraft vunna dom förklarat, att Finérs berörda sytning skulle framdeles utgå ur Alifinni rusthållshälfts värde, samt Finér icke ens gittat påstå, att Landthushållaren Lemström iklädt sig skyldighet att tillhandahålla honom några sytningsförmoner från lägenheten, fann Häradsrätten Alifinni rusthållshälft icke vidare utgöra underpant för ifrågavarande sytning och kunde förty, emot stadgandet i 10 § uti k. förordningen den 9 November 1868, icke bifalla till den sökta inteckningsförnyelsen.

Finér besvärade sig i Åbo Hofrätt och anförde till stöd för sin talan, att Häradsrätten genom sin i konkursmålet den 1 December 1869 gifna dom, som fått vinna laga kraft, för framtiden bibehållit honom vid hans rätt i grund af inteckningen, hvartill Lemström genmälte, att konkursdomen icke tillerkänt N. A. Finér någon förmonsrätt till *sjelfva fastigheten* utan till dess *värde*, hvilket, i händelse det ännu stode Finér öppet att klandra sysslomännens i konkursen redovisning, väl kunde berättiga honom till ersättning för sytningen ur köpeskillingen framför dem, som hade lägre förmonsrätt, men ej gifva honom någon rätt till fastigheten (rätt att för en fordran erhålla godtgörelse ur en saks värde är just panträtt. Red.)

Åbo Hofrätt, der N. A. Finér i saken besvärade sig, utlät sig medels utslag den 16 Mars 1867: att emedan N. A. Finér inom laga tid vid Häradsrätten ansökt om förnyelse af i fråga varande inteckning uti Alifinni rusthållshälft, ty och med afseende ej mindre å den rätt Finér för omförmälda sytning tillerkänts genom Häradsrättens uti Erika Olins och hennes barns konkursmål den 1 December 1869 afsagda, sedermera laga kraft vunna dom, än å hvad Hofrättens den 27 Maj 1873 gifna, jemväl laga kraft vunna dom, angående Landthushållaren Lemströms skyldighet att ansvara för meranämnda sytning, innehölle, fann Hofrätten Häradsrätten icke hafva bort på de af nästbemälde rätt anförda grunder Finérs ofvannämnda ansökning afslå, hvarföre Hofrätten förviste ärendet tillbaka till Häradsrätten, som egde detsamma åter till

behandling företaga och dermed lagligen förfara utan hinder af sin förra åtgärd.

Målet anmältes derefter ånyo vid Häradsrätten den 20 Oktober 1877, derå *Häradsrätten* nu yttrade sig medels utslag den 16 Mars 1878: att alldenstund Häradsrätten uti dess i Erika Olins och hennes barns konkursmål den 1 December 1869 afsagda, sedermera laga kraft vunna dom förklarat, att ifrågavarande i Alifinni rusthållshälft intecknade sytning, såväl till den del, hvilken då varit ogulden, som ock hvad deraf framdeles till betalning föreförlle, skulle framför all annan uti nämnda rusthåll intecknad fordran derifrån utgå; fördenskull och emedan N. A. Finér inom laga tid ansökt om förnyelse af berörda inteckning, fann Häradsrätten, utan afseende å hvad Landthushållaren Lemström i ärendet föreburit, med stöd 2 § 7 kap. R. B. skäligt ansökningen bifalla samt förty förnya den inteckning, som den 28 Mars 1866 fastställts uti den hälft af Finni rusthåll, som kallas Alifinni, N. A. Finér till säkerhet för de honom genom afhandlingen den 29 December 1861 tillförsäkrade sytningsförmoner.

Hofrätten, under hvars pröfning Landthushållaren Lemström genom besvär drog saken, lät medels utslag den 25 Juli 1878 vid Häradsrättens utslag bero.

Öfver detta utslag anförde Landthushållaren Lemström underdåniga besvär, dervid bl. a. åberopande att N. A. Finér varit tillstädes vid auktionen den 12 November 1869 och med densamma åtnöjts samt att han icke heller klagat öfver auktionsskillingens fördelning, derå målet afgjordes i *Senatens justitie departement* den 7 Mars 1879 af Senatorerne, Viceordföranden *Palmén, Wasastjerna, Brunou, von Hellens* och *Ehrström:* och emedan N. A. Finér, ehuru han varit fordringsegare i förenämnda konkurs, åtnöjts dermed att Alifinni rusthållshälft af sysslomännen i konkursen försålts utan skyldighet för köparen att ansvara för den Finér från fastigheten tillförsäkrade sytning, samt den panträtt, Finér genom inteckning i rusthållshälften till säkerhet för sytningen vunnit, sålunda genom pantens försäljning å konkursauktion, jemte öfriga fastigheten då belastande panträtter, upphört att gälla, pröfvade Senaten rättvist upphäfva Hofrättens den 25 Juli

1878 och Häradsrättens den 16 nästförutgångne Mars äfvensom Hofrättens den 16 Mars 1877 i ärendet meddelade utslag samt, i likhet med hvad Häradsrätten uti dess den 16 Oktober 1876 i saken afsagda utslag yttrat, N. A. Finérs ansökning om förnyelse af i fråga komna inteckning förkasta.

6.

Skyldig till barnamord? eller till dråp å eget barn? eller icke tillräknelig?

Bondedottren Klara Johanna Mattfolk från Yttermarksvesterby i Nerpes socken anklagades af Kronolänsmannen B. Packalén inför Häradsrätten derstädes att hafva natten mot den 8 September 1878 medels dränkning uppsåtligen afdagatagit sin den 26 Augusti samma år framfödde son Erik Axel.

I saken hörd uppgaf Klara Johanna M., som enligt prestbevis är född den 11 Oktober 1853, nattvardsgången och ärlig men den 14 September 1877 absolverats för andra resan lägersmål, på till henne ställda frågor: att hennes fader, som aflidit för tjuguett år tillbaka, varit egare till en andel af Mattfolk hemman, som modren kort derpå mot sytning öfverlåtit åt sin son, hvilken likväl endast tre år haft lägenheten och efteråt aflidit; att hon vistats hos modren, som aflidit först år 1877, till år 1872, då hon begifvit sig till Åland, hvarest hon dels innehaft tjenst, dels uppehållit sig med tillfälligt arbete; att hon återvändt till hemorten om våren år 1876, sedan hon på Åland år 1875 framfödt en son, hvilken aflidit under hennes hemresa i Sastmola socken; att hon efter återkomsten bott, första vintern hos en inhysing Häggvik och derefter hos Bondedöttrarna Klara och Justina Pettersdöttrar Gädda, hvarunder hon haft olofligt umgänge med Michel Michelsson Manfolk, så att hon deraf blifvit hafvande, och slutligen, sedan våren 1878, hos Inhysingen Michel Bernqvist, i hvars bostad hon den 26 Augusti framfödt sonen Erik Axel; att hon, "lockad af den onde" och emedan lägersmannen ej velat erkänna sitt barn, af bekymmer öfver svårigheten att kunna underhålla detsamma, natten mot den 8 September

utburit barnet en verst från Bernqvists bostad till den s. k. Soldatbäcken och der, i afsigt att döda barnet, sakta nedlagt detsamma framstupa i bäcken på östra sidan om en bro, som å allmänna landsvägen ledde deröfver; och hade hon, enligt hvad hon vidare uppgaf, efter denna gerning, plågad af samvetsqval, vandrat längs allmänna landsvägen norrut till ett hemman i Pörtom by, vändt om vid ett af henne namngifvet ställe, tillbragt natten mot den 9 September i en gård och de två följande nätterna ute å marken samt återkommit till hemorten den 11 September, efter det barnets lik redan blifvit funnet, och dervid först ingått hos sin farbroder Sytningsmannen Matts Mattfolk.

Förenämnde *Michel Bernqvist* vittnade: att Klara Johanna Mattfolk den 26 Augusti framfödt barnet, som den 1 September döpts i socknens moderkyrka; att hon efter förlossningen varit så sjuk, att hon ej kunnat taga vård om sitt barn, som derföre skötts af Bernqvists hustru; att Klara Johanna M. dock, sedan krafterna tilltagit och hon, som vore mindre vetande ehuru icke rubbad till förståndet till den grad, att hon ej kunde skilja emellan rätt och orätt, blifvit undervisad om huru hon vid barnets skötsel borde gå till väga, begynt vårda barnet och tyckts visa tillgifvenhet för detsamma; att hon dock två eller tre gånger yttrat att hon ej kunde sköta barnet utan att detsamma antingen skulle föras till Michel Michelsson Manfolk eller ock tagas i vård af någon annan; samt att hon den 7 September kl. 10 på aftonen suttit på en bänk i vittnets kammare, der hon jemte makarne Bernqvist haft sitt sofställe, och på vittnets fråga, hvarföre hon då ännu sutte uppe, svarat att hon väntade att få mjölk, men, erinrad af vittnet, att hennes förmyndare redan hemtat mat åt henne samt att hon borde lägga sig till hvila, antändt en lampa och, sedan hon med densamma i handen vandrat af och an i rummet, omsider, utan att vittnet iakttagit om hon derförinnan spisat qvällsvard, lagt sig bredvid sitt barn i sängen, hvarefter vittnet och hans hustru insomnat. Följande morgon hade Klara Johanna M. och barnet varit försvuna.

Anna Greta Bernqvist, hustru till Michel Bernqvist, vittnade i öfrigt lika med denne med tillägg, att Klara Jo-

hanna M. vore svagsint och att vittnet ej kunde utreda huruvida hon förmådde skilja emellan rätt och orätt; att Klara Johanna M. ej förstått att sköta sitt barn utan att vittnet nödgats hjelpa henne; samt att, då Klara Johanna M. den 7 September på aftonen lagt sig i sin säng bredvid barnet, från detta hörts ett "ynkeligt ljud", hvarföre vittnet frågat henne om hon tänkte taga lifvet af det, utan att vittnet dock erhållit något svar.

Klara Johanna M:s förmyndare, Bonden *Michel Danielsson Manfolk*, som tillstädeskommit för att i rättegången biträda henne, uppgaf härvid att hon väl ej hade sitt fulla förstånd men dock kunde skilja mellan godt och ondt; och Häradsrätten antecknade till sitt protokoll, att hon med full reda afgifvit sin berättelse och bekännelse inför rätta.

Torparehustrurna *Lena Rosenholm* och *Wilhelmina Frost* hade den 9 September på förut omnämnda ställe i Soldatbäcken anträffat liket af barnet, som varit lindadt och legat framstupa i bäcken med hufvudet mot bron och ansigtet nedtryckt i gyttjan, hvarmed bottnet i den grunda bäcken varit betäckt, äfvensom med ett litet sår i pannan, såsom om den blifvit stött emot bron eller någon sten.

Klara Johanna M. förklarade, på fråga, att hon icke nedtryckt barnets ansigte i gyttjan utan, såsom hon förut uppgifvit, sakta nedlagt det i bäcken.

Justina och *Klara Gädda*, hos hvilka Klara Johanna M. bott från våren 1877 till samma tid 1878, hade ej kunnat finna det Klara Johanna M. varit oredig i sitt förstånd eller mindre vetande än andra; hon hade fastmer "läst bra" och förstått "Guds ord" bättre än vittnena och hon hade, när hon någon gång förifrat sig, plägat bedja om förlåtelse.

Drängen *August Österholm*, hvilken såsom arbetare vistats hos Justina och Klara Gädda från våren 1877 till medlet af Januari 1878, ansåg att Klara Johanna M. ej vore så förståndig som andra menniskor men att hon dock tycktes "bra nog" kunna skilja emellan rätt och orätt, enär hon plägade ångra sig, då hon någon gång handlat orätt.

Inhysesmansenkan *Anna Lisa Manfolk* förklarade att Klara Johanna M., enligt vittnets omdöme, ej vore fullt klok

och icke såsom en "riktig menniska" men deremot "i somt slug."

Inhyseshustrun *Kajsa Mangs* berättade, att Klara Johanna M. före jul 1877 för vittnet yttrat, att Michel Michelsson M. vore hennes friare och skulle besöka henne andra dag jul, samt att Klara Johanna M. derefter visat för vittnet en kjol, som hon uppgifvit sig hafva bekommit jemte en mark i penningar af Michel Michelsson. (Enligt andra vittnens berättelser hade denne i sjelfva verket uppehållit sig i Klara Johanna M:s hemvist). Enligt vittnets omdöme vore Klara Johanna M. icke till förståndet såsom andra menniskor, ehuru vittnet ej kände huruvida hon saknade förmåga att skilja godt och ondt.

Vid ransakningens slut förehållen åklagarens ansvars påstående "förblef anklagade Klara Johanna M. stilla tigande; och förklarade hennes förmyndare Michel Danielsson Manfolk, att Klara Johanna M. vore i många delar lika klok, som andra, upprepande att hon, enligt hans omdöme, kunde skilja mellan rätt och orätt."

Det af Provincialläkaren D:r A. L. Linsén, efter verkstäld obduktion afgifna utlåtande innehåller att barnet ljutit qväfningsdöden genom dränkning, hvaremot det å ansigtet tillfogade våldet ej varit af svårare beskaffenhet.

Häradsrätten förklarade i utslag den 7 Oktober 1878 Klara Johanna M. förvunnen att hafva, sedan hon, af oloflig beblandelse hafvande, den 26 Augusti framfödt sonen Erik Axel, natten mot den 8 September samma år uppsåtligen afdagatagit barnet genom att dränka detsamma i Soldatbäcken; i anseende hvartill, och emedan Klara Johanna M. den tiden antagligen ännu befunnit sig i det tillstånd af öfverretning, som af barnafödsel vanligen framkallades, Häradsrätten, med afseende derå att Klara Johanna M., enligt hvad ådagalagdt blifvit, vore mindre utvecklad till förståndet ehuru icke fullkomligt saknande förmåga att skilja mellan rätt och orätt, dömde Klara Johanna M., enligt 1 § i k. förordningen af den 26 November 1866 ang. barnamord, att för omförmälda missgerning straffas med fyra års tukthus.

Wasa Hofrätt, hvars pröfning utslaget hemstäldes, fann

jemväl utredt vara, att Klara Johanna M. på omförmäldt sätt uppsåtligen afdagatagit sitt i frågavarande barn, hvarföre, och enär af ransakningen jemväl framginge, att Klara Johanna M., om ock något outvecklad till förståndet, dock icke i detta afseende vore så vanlottad, att hon ej kunnat uppfatta det brottsliga uti ifrågakomna handling, samt det icke kunde antagas, att hon, som förut framfödt oäkta barn, då mera, så lång tid efter sitt ifrågavarande barns födelse, begått gerningen under inflytande af den blygsel och öfriga hos en finkänslig qvinna antagliga själsrörelser, som vid mord å foster föranledt lindring i straffbestämmelsen, Hofrätten, jemlikt 1 § 14 kap. M. B., dömde Klara Johanna M., för det hon med vilja dräpt sitt barn, att, efter beredelse till döden, å rätteplats i gerningsorten mista lifvet medels halshuggning och derefter i båle brännas.

Hofrättens utslag, som är gifvet den 1 November 1878, innefattade Presidenten *Ekboms* samt Assessorerne *Långhjelms* och *Heikels* åsigt i saken.

Assessorn *Höckert* lät vid Häradsrättens utslag bero.

Hofrättsrådet *Sandman* fann utredt vara, att Klara Johanna M. på uppgifna tid och sätt tagit af daga sitt ifrågakomna tretton dagar gamla barn; men emedan af ransakningen jemväl framginge, att Klara Johanna M. vore till sina själsförmögenheter så outvecklad, att hos henne icke kunde förutsättas den urskiljning och den mognad i omdömet, som erfordrades för att en i sig sjelf straffbar handling kunde dess upphofsman lagligen tillerkännas, alltså pröfvade Hofrättsrådet rättvist från yrkadt ansvar och öfriga påföljder i denna sak frikänna Klara Johanna M.

Då Hofrättens, H. K. M:ts nåd. pröfning hemstälda utslag den 21 Febr. 1879 i Senatens justitie departement föredrogs, aktade Senaten nödigt hafva utredt huruvida Klara Johanna M., som af särskilda vittnen intygats vara svagsint och mindre vetande, i sjelfva verket befunne sig i ett sådant själstillstånd, att hon kunde antagas hafva vid dråpets föröfvande varit fullt medveten om sin handlings brottslighet äfvensom sina sinnens bruk fullt mäktig; och skulle förty handlingarna genom Guvernören i Wasa län meddelas veder-

börande läkare, hvilken det skulle åligga att i länets häkte, hvarest Klara Johanna M. förvarades, iakttaga hennes sinnestillstånd och, så fort ske kunde, med utlåtande derom inkomma.

Slotts- och Lasarettsläkaren D:r Lorenzo Runebergs den 4 Mars 1879 afgifna intyg innehåller: "Fängsliga qvinnan Klara Johanna Johansdotter Mattfolk har under den tid hon förvarats å härvarande länehäkte visat tydliga tecken till sinnessjukdom till en början yttrande sig under form af tungsinne (Melancholia) och sednare såsom förrykthet (Paronia) hvarföre, då härtill i betraktande tages flere vittnens öfverensstämmande utsago om hennes mindre vetande vid tiden för brottets föröfvande, uppenbart är att hon redan då lidit af sinnessjukdom och derföre vid dråpets begående saknat förmåga att sin handling fritt och otvunget bestämma och dess följder bedöma samt sålunda ej varit fullt medveten om sin handlings brottslighet; hvilket allt jag" o. s. v.

Målet afgjordes i *Senatens justitie departement* genom utslag den 26 Mars 1879; och fann Senaten (Senatorerne Viceordföranden *Palmén*, *Wasastjerna*, *Brunou*, *von Hellens* och *Ehrström)* väl utredt vara att Klara Johanna M. på uppgifna tid och sätt tagit sitt omförmälda, tretton dygn gamla barn af daga; men emedan utaf ransakningen samt det af Slotts- och Lasarettsläkaren Runeberg i saken afgifna utlåtande framginge, att Klara Johanna M. vid tiden för barnets afdagatagande lidit af sinnessjukdom samt att hon i följd deraf icke varit fullt medveten om sin i fråga varande handlings brottslighet; ty pröfvade Senaten rättvist förklara Klara Johanna M. såsom otillräknelig ej kunna för sin omförmälda gerning till ansvar fällas.

Juridiska Föreningens förhandlingar vid årsmötet 1879.

Den 21 Augusti.

Första frågan.

Icke sällan har i Finland försports klagan öfver att köpeafhandlingar om lös egendom, under förbehåll att den försålda egendomen skall qvarblifva i säljarens besittning, missbrukats till förfång för borgenärer, utan att vid landets domstolar rättelse i dylikt, tredje mans rätt förfördelande, handlingssätt kunnat vinnas i följd af svårigheten att sakens verkliga beskaffenhet utreda. Har denna klagan varit grundad? Och beror, om så är fallet, missförhållandet på felaktig lagtillämpning eller bristfällig lagstiftning eller på omständigheter, som det hvarken står i domarens eller lagstiftarens makt att afhjelpa?

(Den inledande öfversigten införd i årg. 1878—79 s. 214.)

Häradshöfdingen, Friherre *Wrede:* För att få diskussionen i gång har jag anhållit om ordet. Att missbruk i allmänhet med låtsade lösöreköp äro ganska allmänna hos oss är uppenbart åtminstone för de personer, som hafva någon juridisk befattning i orter, der affärslifvet är litet rörligare; och att anledningen till dessa missbruk måste igenfinnas i brister i lagstiftningen, synes mig alldeles otvifvelaktigt. Redan för den allmänna moralens och för kreditens skull måste jag derföre på det ifrigaste förorda lagstiftningsåtgärder, genom hvilka dessa missbruk skulle åtminstone förminskas, och hyllar jag den åsigt att de lagstiftningsåtgärder, som verksammast skulle bidraga härtill, vore, att ett stadgande skulle utfärdas derom, att aftal, som faktiskt innebure ett inrymmande af hypotek i lösören utan tradition, icke vore gällande, eller med andra ord,

att lösöreköp utan tradition icke skyddar den i köp gångna egendomen för utmätning för säljarens gäld; men vill man icke gå så långt, borde det åtminstone stadgas att hvarje sådant köp bör på sätt eller annat offentliggöras.

Kanslirådet *Liljenstrand:* Då jag tager till ordet, sker det hufvudsakligast för att leta fram från de praktiska juristernas tankegömmor den erfarenhet, som de i saken hafva gjort. Min egen erfarenhet om civila rättssaker är icke stor, den är åtminstone ganska gammal, den tillhör mina tidigare juridiska år. Jag skall dock be att få framställa några synpunkter, som, om de ock i och för sig hafva ett mindre värde, dock, såsom jag sade, kunna leta fram mognare och bättre grundade åsigter. Då jag söker någon utväg att förebygga de missbruk, som äro allmänt erkända, går jag först och främst ut från den synpunkt, att ett lösöreköp utan tradition skall få ega rum och att vår lag skall, såsom äfven härförinnan skett, tolkas i denna riktning. Det bidrager alltid till affärslifvets rörlighet, att varan icke behöfver genast bortföras. Det är också mera öfverensstämmande med en friare uppfattning af det rätta och äfven med sjelfva kontraktets natur. Ty det måste vara aftalet och icke traditionen som är det hufvudsakligaste. Vidare går jag ut från den sypunkt, att hypotek i lösegendom icke får ske, såframt man icke har den i handen, såsom lagen säger. Derom finnas, såsom kändt är, mycket olika stadganden i olika länder. Hos oss har den princip, att sådant hypotek icke får existera, gjort sig gällande, och man har funnit godt deraf. Tager man bort den, så har man visserligen afskaffat missbruken; ty då har man legaliserat en sådan panträtt och då komma icke några skenköp att ega rum. Men sådant anser jag för min del icke böra komma i fråga. Återstår således att tänka på någon annan utväg, byggd på andra plausibla principer. Ser man efter huru ett aftal skall betraktas, hvarigenom en köper annans gods för att betäcka hans skuld och förnöja hans fordringsegare, så finner man att deruti icke ligger något ondt. Det ligger icke heller något ondt deri, att han sedermera låter den andra nyttja saken och skänker denne en förmon som han egentligen icke är berättigad till. I och för sig kan förfaran-

det, som mycket brukas, icke vara förkastligt; derigenom blir ingens rätt förnärmad. Skulle man öfverallt gå så tillväga, kunde lösöreköpen utan tradition gerna tolereras. Men så sker icke; missbruken böra stäfjas, och detta kan ske på följande sätt: Om lösegendom inropas på exekutiv auktion och köpeskillingen således verkligen tillfaller fordringsegaren, så anser jag ingenting hindra, att egendomen förblir längre eller kortare tid i den förre innehafvarens hand för att af honom nyttjas. Der är visserligen också bedrägeri och svek möjligt, men det skall då vara mycket raffineradt för att kunna gälla. Detta medgifvet, tror jag att lagstiftaren, såsom undantag från regeln att tradition icke erfordras, kunde föreskrifva att hvarje enskildt köp, hvarigenom lösegendom och isynnerhet bohagsting öfverlåtas åt annan, med vilkor att förblifva i säljarens hand och nyttjas af honom såsom eget gods, saknar giltighet, såframt icke egendomen inom en månad derefter, d. v. s. inom den månad som i allmänhet i konkurser spelar en så vigtig rol, blifvit traderad. I öfriga fall skulle köp utan tradition vara beståndande. Man kan då säga, att den, som vill hjelpa en vän, icke blir förhindrad att göra det, icke förhindrad att betala hans skulder och att skänka honom nyttjorätt till hans förra egendom. Han blir det icke, ty ingenting hindrar honom att låta saken gå sin legala gång och utmätning verkställas. På denna väg kan han uppnå sitt ändamål, och missbruk, öfver hvilka man så allmänt klagar både i Sverige och Finland, skola blifva mer eller mindre omöjliga.

Juriskandidaten *Borenius:* Då jag tillåtit mig anhålla om ordet har sådant skett för att framhålla, det enligt min tanke frågans första moment eller huruvida den äfven hos oss förda klagan öfver missbruk af lösöreköp öfverhufvud varit grundad i främsta rummet borde till besvarande upptagas. Jag skulle redan tidigare anhållit om ordet för att slutföra det uppdrag mig blifvit i denna fråga ålagdt, om jag icke trodde, att nämnda moment säkrast och bäst kan besvaras af dem i denna ärade församling, som hafva en längre domareerfarenhet. Innan jag yttrade mig, hade jag derföre önskat höra desse mäns åsigt såväl derom, huruvida den i frågan omnämnda klagan varit grundad som ock huruvida orsaken

dertill ligger i felaktig lagtillämpning. För min del skulle jag, såsom den tryckta öfversigten utvisar, afgjordt besvara första momentet af frågan jakande men deremot lika afgjordt neka till att felaktig lagskipning vore orsaken till missförhållandet. Såvidt jag har mig bekant, kan man icke säga, att den praxis, som i landet utbildat sig vid afgörandet af dylika frågor, skulle åstadkommit någon klagan. Det beror naturligtvis i hög grad uppå hvilka fordringar man ställer på domaren. Det beror på, huruvida man anser honom vid sin ledning af processen vara hänvisad endast till att på de skäl och bevis, som förebringas, slita den tvist, som för honom framlägges, eller huruvida han bör gå derutöfver och söka understödja den ena eller andra parten äfven vid bevisets framställande. Om man också skulle anse att denna senare pligt åligger domaren, tror jag, att man ändå icke kan beskylla den hos oss herrskande praxis för att i det afseendet göra för litet. Tvärtom synes det såsom om våra domare vid behandlingen af mål angående lösöreköp skulle göra fullt bruk af sin rättighet att pröfva den skriftliga bevisningen och dervid, såsom i allmänhet äfven i afseende å annan bevisning, rådfråga icke så mycket en legal bevisteori, som icke mera sin egen fria öfvertygelse. Men undantag kunna väl hafva förekommit. Det kan väl hända, att man vid en eller annan domstol i landet har ansett, att ett skriftligt dokument, hvarigenom intygas, att ett köpslut angående lösegendom har egt rum, vore en bevisning, som icke skulle kunna genom någon motbevisning vederläggas. Det är äfven möjligt, att en eller annan domare uppfattat saken så, att då köpare och säljare båda inför domstolen förklara, att en handel dem emellan egt rum, en tredje persons eller vittnes intyg icke skulle inverka på saken, emedan kontrahenterna i detta fall skulle ega full dispositionsrätt. Att denna uppfattning icke är riktig torde vara sjelfklart. Ty om ett verkligt, icke simuleradt, köpslut icke har egt rum, så måste naturligtvis den utmätning, som derefter påbörjats, icke kunna häfvas af parternes erkännande inför rätta om att ett köpslut försiggått. Såsom sagdt, jag tror, att domstolarna i detta fall öfverhufvudtaget hafva tillämpat lagen enligt dess verk-

liga mening. Men innan jag vidare utlåter mig vill jag lemna ordet åt andra i det jag redan antydt.

Hofrättsassessor *Stenbäck:* Jag för min del skulle anse mig af den praktik jag haft kunna besvara frågan obetingadt nekande, d. v. s. att ifrågavarande klagan icke varit grundad. Under nödåren förekom i norra delarna af landet en mängd mål af ifrågavarande beskaffenhet, och beträffande dem utbildade sig hos underdomarene inom Wasa hofrätts jurisdiktion, såvidt jag kunnat finna, en praxis, sådan jag uppfattade, att Juriskandidaten Borenius ville hafva den. Man har nemligen fattat saken så, att det fordras strikt bevisning om att ett köp verkligen egt rum. Kan en sådan bevisning icke framställas, så förkastas talan och utmätningen förklaras böra gå i verkställighet. Jag tror mig således på grund af den erfarenhet jag haft kunna, såsom sagdt, besvara frågan obetingadt nekande, och anser derföre ingen vidare åtgärd vara nödvändig än den, som, enligt hvad jag vill påminna mig, Juriskandidaten Borenius i den inledande öfversigten föreslagit, nemligen en straffbestämmelse emot simulerade köp.

Kanslirådet *Liljenstrand:* Den klagan har dock alltid försports, att stort missbruk i ifrågavarande afseende eger rum, och min enskilda erfarenhet är också, att sådant icke är alldeles sällsynt. Sveriges erfarenhet är densamma; ty der har man i 40 à 50 års tid bråkat med att få denna fråga på det klara, ehuru man, enligt hvad jag skulle tro, har kommit att gifva mera hyende åt missbruken, då man lemnat tillfälle att legalisera skenbara köp genom formela iakttagelser. Såvidt jag har erfarit sker det ganska ofta, att en person, som befarar, att hans många kreditorer skola låta hans egendom gå i mät, ingår köp med annan person om sitt gods, och den andra kan möjligen för skens skull äfven hemta fram penningar, hvilka för tillfället kunna vara af någon gifna att disponeras för några ögonblick. Då vinner han utan tvifvel för köpet full legalitet, som icke genom någon bevisning kan häfvas. Det enda, som dervid möjligen kan åstadkomma någon rättelse, är edgång; men den är just icke lämplig att användas och leder dessutom icke alltid till målet. Under sådana förhållanden äro straffbestämmelser emot missbruken

icke heller af stor betydelse. I allmänhet skall man icke bygga civila kontrakt och deras giltighet så mycket på kriminallagar. Det måste vara mera storartade kriminela saker, som der böra tagas i betraktande, och dessutom sådana saker, hvilka icke så lätt kunna kringgås. Jag kan derföre ingalunda förena mig i den åsigten, att nu ifrågavarande missbruk genom ett kriminalstadgande kunna förekommas, ehuru jag visserligen kan erkänna, att ett kriminalstadgande derom kan hafva någon ringa betydelse och verkan.

Orföranden öfverlemnade härå till mötet huruvida mötet ansåg en begränsning af diskussionen till endast första delen af frågan böra ega rum eller icke.

Då ingen förordade ett sådant sätt att diskutera frågan, öfverlemnade ordföranden frågan i dess helhet till öfverläggning. Härvid begärdes ordet af

Juriskandidaten *Borenius*, som yttrade: Då jag antager, att de flesta af mötets medlemmar äro af den åsigt, som jag hade äran framställa beträffande första momentet af frågan, tager jag mig friheten att yttra några få ord i afseende å det andra. Det frågas, huruvida bristfällig lagstiftning kan vara orsaken till detta missförhållande. För min del tror jag, att det verkligen är så. Lagstiftningen i vår förmögenhetsrätt är i allmänhet outvecklad, särskildt i förhållande till den ståndpunkt i ekonomisk utveckling, hvartill vårt land redan hunnit. I det land, från hvilket vår lag i hufvudsak härstammar, har man också redan länge varit betänkt på en vidare utveckling, en revision i nu gällande civillag. Men frågan om lösöreköp har dock af lagstiftningen i Sverige behandlats alldeles särskildt för sig. Den har blifvit väckt af representationen vid riksdagarna och på denna väg vunnit sin lösning. De lagar, som på detta sätt tillkommit, bära också enligt min tanke tydliga spår deraf. De äro icke frukter af ett moget långvarigt arbete, utan de hafva tillkommit emedan man velat sätta en damm emot missbruk, som hotat taga öfverhand. I följd häraf har det händt att man i dessa författningar lagstiftat om tvenne saker på en gång, tvenne saker, som kanske lämpligare hade bort särskiljas. I dem är nemligen på en gång fråga om formen för öfverlåtelse af

eganderätt till lösegendom och konstituerande af hypotek. Såsom jag redan förut haft äran framställa, har väl inom den svensk-finska lagstiftningen den grundsats varit hyllad, att hypotek i lösöre icke bör af lagen medgifvas och skyddas. En tid gafs väl då hypotek i lösören var i Sverige och i Finland till en viss grad medgifvet. Det egentliga romerska hypoteket, som kunde göras gällande genom actio hypothecaria emot hvem som helst, som blef egare till det hypotiserade föremålet, har dock aldrig i Sverige varit erkändt. Men, såsom sagdt, hypotek i lösöre har varit erkändt med den begränsning, att det skulle utgöra säkerhet så länge det egdes af den person, som konstituerat detsamma, och med vilkor, att detsamma intecknas och sålunda vinner behörig publicitet. Denna form af hypotek blef emellertid afskaffad genom förordningen af den 11 November 1730, och man hade derefter i lagen intet stadgande derom innan det ånyo blef fråga om saken i sammanhang med frågan om försäljning af lösöre, som qvarlemnas i säljarens vård. Under den diskussion om frågan, som då uppstod, uttalades det från flera håll och har äfven derefter varit den herrskande meningen i Sverige, att den säkerhet, som åsyftas genom försäljning med förbehåll om återköpsrätt, icke borde förbjudas, utan att det tvärtom borde lemnas den person, som har behof deraf, rättighet att genom försäljning, men med bibehållande af besittningen af det försålda vinna nödigt rörelsekapital. I det förslag, som år 1850 afgafs af svenska lagberedningen, projekterades till och med införande af verkligt hypotek i lösören, utan användande af köpets form. Frågan, huruvida hypotek i lösöre i allmänhet bör tillåtas, har under senare tider ofta varit i andra länder behandlad såväl af vetenskapen som af lagstiftarene. Men det tyckes såsom om en fullt afgjord åsigt ännu icke skulle hafva utbildat sig i saken. Icke dess mindre synes det vara allt skäl att hos oss fasthålla och vidare utveckla den grundsats, som för närvarande i Finland är gällande, så att hypotek i lösegendom icke blott icke af lagen medgifves, utan äfven uttryckligen förklaras ogiltigt. Till ett sådant absolut förbud finnes enligt min tanke allt skäl. Man kan nemligen icke annat säga, än att

hypotek i lösöre är farligt för rättssäkerheten. För ett hypotek i de moderna lagstiftningarna har man uppstält den fordran, att det bör uppfylla principen af publicitet och specialitet. Det är dessa fordringar som i afseende å ett hypotek i lösören, äfven om man försöker att gifva detsamma all den offentlighet, som är möjlig, icke vinnas i samma grad, som beträffande hypotek i fast egendom. Det måste derföre mycket lätt inträffa, att pantsatt egendom, som qvarstannar i pantegarens besittning, icke kan så noga särskiljas från hans öfriga egendom. Det måste lätt inträffa, att aftal ingås om denna egendom emellan säljaren och andra personer, hvilka äro i god tro, och man kan derför icke säga annat, än att den allmänna krediten härigenom undergräfves. Af denna anledning skulle jag icke heller anse den lagstiftningsåtgärd, som i Sverige har blifvit vidtagen och som der fortfarande gäller, böra i Finland ifrågakomma. Skulle man emellertid besluta sig för att göra lösöreköps fredande för utmätning beroende af de formela fordringar, som i den svenska förordningen af 1845 äro uppstälda, så skulle man tillika godkänna och legalisera en form af säkerhet, som väl icke, strängt taget, vore hypotek, men som till sina verkningar vore med detsamma likartad. Deremot vore det enligt min tanke af högsta vigt, att, såsom jag redan antydt, ett kriminalstadgande blefve utfärdadt, ett stadgande, som skulle med verkligt kriminalstraff belägga bedrägerier af nu ifrågavarande slag, emedan simulerade lösöreköp synas vara ganska allmänna och nära nog öfvergått till en nationel osed. Det vore tid, att lagen uttryckligen skulle gifva tillkänna, att sådana afhandligar äro lika litet rättsliga, som de öfverensstämma med god sed. Jag tror visst icke, att detta kriminalstadgande skulle verka så mycket afskräckande, och det är icke heller från den sidan jag tager saken. Hufvudsaken vore att lagen icke genom tystnad godkänner missbruk af detta slag. För öfrigt vore det, då man icke godkänner hypotek i lösegendom, äfven af vigt att uttryckligen stadga, att alla rättsärenden, som hafva till ändamål att på andra vägar åstadkomma samma sak, också äro ogiltiga. Sådant skulle i afseende å lagens tillämpning vara af vigt. Såsom

sakerna nu stå, är det svårt för en domare att förklara en afhandling om lösegendom, sådan som här afses, för ogiltig, om den blifvit afslutad utan sviklig afsigt och framförallt om afslutandet har skett med den fulla och bestämda afsigt att öfverlåta eganderätten. Skulle deremot ett bestämdt förbud mot hypotek i lösegendom utfärdas, så skulle endast bevisning derom, att säkerhet för den utbetalade köpesumman afsetts, vara tillräcklig att omintetgöra afhandlingen. Jag anser derföre, att ett sådant förbud borde utfärdas. Och för att ytterligare säkerställa fordringsegaren vore det äfven af vigt, att en hvar, som genom afhandling af hvilket slag som helst har blifvit uppsåtligen förfördelad af sin gäldenär och tredje person finge rätt yrka upphäfvande af ett sådant rättsärende. Det är visst sant, att rättssäkerheten skulle i ännu högre grad vinna om man kunde komma derhän, att en debitor alldeles icke skulle kunna afhända sig någon egendom till borgenärers förfång. Det är dit som de svenska författningarna sträfva. Ty dessa anvisa icke kreditorerne att söka återgång af sådana gäldenärens aftal, genom hvilka öfverlåtelse af lösegendom till deras skada redan skett, utan de söka att helt och hållet förhindra sådana aftal. Men då det önskade resultatet icke torde kunna vinnas utan uppoffring, utan att band lägges på den allmänna rörelsen, hvilket åter gör förmånen af det afsedda resultatet mera problematisk, så borde man åtminstone genom ett sådant utsträckande af rätt till återvinning, som här blifvit påpekadt, lemna kreditorerne all den möjlighet att blifva betäckte för sina fordringar, som på denna väg kan erhållas.

I korthet sammanfattad är min åsigt att det öfverklagade missförhållandet i väsendtlig mån beror på bristfällig lagstiftning samt att de åtgärder, hvilka kunde ifrågakomma till dess afhjelpande, intill dess landet erhållit en ny efter tidens fordringar lämpad civillag, äro:

a) uttryckligt förbud mot såväl hypotek i lösegendom som andra aftal, hvilkas syfte är att bereda säkerhet i dylik egendom utan besittning af densamma;

b) införande af rätt för hvarje borgenär, som genom egendomsöfverlåtelse emellan gäldenären och tredje person

blifvit afsigtligen förfördelad, att yrka på sådan öfverlåtelses återgång eller skadans ersättande af den tredje personen;

c) stadgande af kriminelt ansvar för bedrägeri af nyssnämnda slag; samt

d) ändring af 3 § 7 kap. U. B. till den lydelse 69 § i gällande svenska utsökningslag eger.

Kanslirådet *Liljenstrand:* Från den kriminala synpunkt, hvarom här så mycket varit fråga, ber jag ännu att få tillägga några ord. Vi sakna i sjelfva verket icke ganska allvarliga kriminala stadganden i ämnet. I nio fall bland tio af dem, hvarom nu är fråga, har persona quaestionis mycket skulder och ingen förmögenhet, emedan till och med hans lösörebo anses tillhöra en annan. Han är i sjelfva verket en cessionant och bör så behandlas, och i det afseendet har konkurslagen ganska strängt ansvar mot honom. Det kunde visserligen anmärkas, att en person af den beskaffenheten icke är en cessionant i vanlig mening. Ty en cessionant har dock alltid några aktiva, som han cederar. Här är fallet vanligen det, att han inga aktiva har. Men jag tror, att den omständigheten alldeles icke ställer honom i högre rang och värdighet, än en cessionant, helst han i sjelfva verket eger aktiva, som han sökt undandölja. Han måste således behandlas ur denna synpunkt, och då vet jag icke hvilken strängare ansvarighet man kan på honom hvälfva, än den lagen nu redan innehåller.

Hofrättsassessor *Heikel* ville likaledes erinra derom, att en tvist af ifrågavarande art vore att anses såsom en qvasikonkurs, å hvilken stadgandena i konkurslagen i ganska vidsträckt mån kunde tillämpas, ja domstolen egde på enahanda grund förelägga parterne edgång till styrkande af de åberopade aftalens sanning om ock slik åtgärd för dermed förenad våda helst borde undvikas.

Då ingen talare vidare anhållit om ordet förklarades diskussionen härmed afslutad och ordföranden hemstälde, huruvida det icke vore lämpligt, då vid dylika öfverläggningar i allmänhet ett fåtal plägade uttala sig och en omröstning i följd deraf icke alltid kunde komma att gifva säker upplysning om de verkliga grunderna för den åsigt, som vid om-

röstning vunne pluralitet, att de uttalanden, som skett och återgifvas i protokollet, finge utan vidare betraktas såsom svar på de uppstälda frågorna.

Professor *Mechelin:* Hvad den nu diskuterade frågan vidkommer synes mig en hänvisning till diskussionsprotokollet vara det lämpligaste sättet att afsluta densamma. Men det är måhända icke skäl att redan nu generelt för alla de följande frågorna bestämma förfaringssättet, utan tillåter jag mig förorda, att det må bero på det sätt, hvarpå behandlingen af en särskild fråga har aflupit, huruvida endast en hänvisning till diskussionsprotokollet skall ske, eller om mötet skall söka att i form af gemensamt beslut gifva svar på frågan. För denna fråga ber jag, såsom sagdt, att få instämma i herr ordförandens förslag.

På framställning af ordföranden beslöts att godkänna det af Professor Mechelin gjorda förslaget, i följd hvaraf de till protokollet uttalade meningarna skulle utgöra svar på den nu diskuterade frågan.

Andra frågan.

Kan latitudsystemets genomförande, på det sätt och i den omfattning strafflagsförslaget af år 1875 åsyftar, anses, särskildt med hänsyn till domstolsorganisationens samt åklagare- och advokatväsendets i landet skick erbjuda tillräckliga garantier för ett med rättvisans och rättslikhetens fordringar öfverensstämmande handhafvande af lagskipningen i brottmål? och hvilken ledning för besvarande af denna fråga kan hemtas af den erfarenhet, som vunnits genom tillämpningen af de i 1866 års kriminella förordningar införda relativt bestämda straffbuden?

(Den inledande öfversigten införd i årg. 1878—79 s. 228.)

Hofrättsassessor *Stenbäck:* I sin största allmänhet tror jag, att frågan kan jakande besvaras af den erfarenhet, som tillämpningen af 1866 års författningar har gifvit, åtminstone af den erfarenhet jag har. Då 1866 års författningar först begynte att tillämpas visade det sig, åtminstone under Wasa

hofrätts domkrets, att, såsom också författaren i afhandlingen har meddelat, underdomarene ville tillämpa den lägsta straffarten eller åtminstone hålla sig närmare minimum af de svårare. Detta föranledde Wasa hofrätt att, då brottet var af gröfre beskaffenhet, höja straffet. Efter en tid förändrades dock praxis hos de fleste underdomare ganska betydligt, d. v. s. de begynte tillämpa strängare straffbestämmelser, så att hofrätten nu vid tillämpningen af dessa författningar ofta sett sig föranlåten att nedsätta straffen. Detta visar således, att praxis ganska lätt lämpar sig efter de förhållanden, som gifvas, och att man öfverhufvudtaget får antaga, att latitudsystemet kan tillämpas. En annan fråga är sedan om det i den vidd, som 1875 års förslag upptager, skulle kunna utföras. Den framställning, jag har lemnat, gifver vid handen, att redan 1866 års författningar ofta hafva en för vid laittud, och då latituderna i 1875 års förslag är ännu vidsträcktare, kan, enligt min åsigt, latitudsystemet, ehuru detsamma ganska väl låter tillämpa sig, dock ej under nuvarande förhållanden genomföras i den omfattning nämnda förslag åsyftar.

Professor *Mechelin:* I den fråga, som nu är föremål för behandling, vädjas det i sjelfva verket dels till den vunna erfarenheten dels till hvad i principielt hänseende anses vara att anföra rörande det latitudinära straffsystem, hvilket i 1875 års strafflagsförslag förekommer. Vi hafva just nu fått höra från en del af landet erfarenhet åberopas rörande tillämpningen af våra öfvergångsstrafflagar. Denna erfarenhet gifver, om jag fattade talaren rätt, vid handen, att man successivt vid underrätterna inslagit vägen att för de normala fallen hålla sig till den högre graden inom latituden. Jag tillåter mig nu vända mig till denna ärade församling med en förfrågan, huruvida det icke vore af särskildt intresse att närmast och innan ännu en mera ingående diskussion af den principiela sidan af saken eger rum, erfarenheter från olika delar af landet måtte för mötet framläggas beträffande just den punkt, som äfven den senaste talaren berörde, nemligen sättet hvarpå de i öfvergångsstrafflagarne gifna latitudinära bestämningarna hafva fattats och tillämpats. Det gäller i sjelfva verket att, såsom frågan är uppstäld, i och för bedömandet af detta ämne

äfven sammanbringa ett material, som kan innehålla nyttig ledning för det principiela bedömandet. Jag vågar tro, att vigten af denna fråga i betraktande af, att 1875 års strafflagsförslag föreligger till granskning och att en strafflagsreform för landet snarligen förestår, är så stor, att det väl ingalunda kan vara önskligt om endast några enstaka yttranden angående denna andra fråga skulle komma att vid mötet afgifvas, och jag tänker mig också, att det kunde vara af gagn om öfverläggningen i densamma, med herr ordförandens benägna tillåtelse, blefve fördelad så, att vi blott begynte densamma i dag och fortsätta dermed i morgon.

Senator *Brunou:* Då senare delen af frågan går ut på att besvara hvilka erfarenheter som härförinnan hafva vunnits vid tillämpningen af 1866 års latitudinära straffbestämmelser och den frågan närmast och bäst bör kunna besvaras af dem, som hafva haft tillämpningen af dessa lagar sig anförtrodd, d. v. s. landets domare, skulle jag hemställa, huruvida det icke, då frågans i dess helhet besvarande beror just på detta senare moment, vore skäl att utse ett utskott, sammansatt af medlemmar från landets trenne hofrätter och häradshöfdingar, för att, derest desse benäget vilja åtaga sig uppdraget, till morgondagens sammanträde utgifva utlåtande i saken. Det skulle lättare uppfattas om detsamma vore sammanfördt i ett yttrande, än om man får höra en hvar särskildt.

Friherre *Wrede* understödde detta förslag.

På framställning af ordföranden beslöt mötet att godkänna detta af Senator Brunou framstälda förslag, hvarefter till medlemmar i det beslutade utskottet, hvilket till morgondagens sammanträde egde inkomma med yttrande i saken, utsågos inom Åbo hofrätts område Hofrättsråden Friherre *de la Chapelle* och *Trapp* samt Häradshöfdingen, Friherre *Wrede*, inom Wiborgs: Lagmännen *Cajander* och *Poppius* samt Hofrättssekreteraren *Sulin* och inom Wasa hofrätts: Hofrättsrådet *Aminoff* samt Hofrättsassessorerne *Heikel* och *Stenbäck*.

På förslag af Hofrättsassessor *Grönvik* beslöts derjemte att till de vid mötet närvarande ledamöterne af Senatens justitie departement rigta den anhållan det ville de ur sin krets

förstärka utskottet med en medlem för att kunna tillgodogöra den inom högsta domstolen i frågan vunna erfarenheten.

Det vidare diskuterandet af denna fråga uppsköts till dess utskottet inkommit med utlåtande i saken.

Den 22 Augusti.

Innan de på dagordningen närmast föreliggande frågorna upptogos till öfverläggning, helsade mötets *Ordförande* de svenske juristerne, Herrar Justitierådet *J. O. Vedberg*, Expeditionschefen *S. L. Annerstedt* och Revisionssekreteraren *E. Krusenstjerna* som anländt med följande ord:

Å de finska juristernes vägnar helsar jag välkomne till vår krets trenne högtaktade medlemmar af Sveriges juristkår, hvilka vi med stor glädje se ibland oss. Vi betrakta deras ankomst hit såsom ett vittnesbörd om det fostbrödra sinnelag, som fortlefver mellan de båda så länge och så innerligt förenade folk, hvilka vi tillhöra, och som i synnerhet emellan rättsodlingens målsmän väl aldrig skall upphöra, då de institutioner vi hvar på vårt håll vårda vuxit upp från samma rot och utbildats uti liknande jordmån och i liknande klimat samt i följd deraf väl alltid komma att hafva mycket gemensamt. Med de frågor, som här framställa sig, äro herrarne fullkomligt förtrogne, och den krets, i hvilken herrarne kommit, betraktar herrarne för visso icke såsom främmande. Det skall särskildt för mig blifva ett stort nöje att, om det från herrarnes sida så önskas, gifva herrarne ordet.

Härå återupptogs till behandling *andra frågan* hvarvid

Senator *Wasastjerna* uppläste följande utlåtande af det utskott, som nedsatts för denna frågas beredning:

"Enligt uppdrag af det utskott, som i går tillsattes i och för en förberedande handläggning af förevarande fråga, har jag äran meddela, att utskottets medlemmar i det närmaste enhälligt förenat sig om den åsigt, att latitudsystemets genom-

förande på sätt och i den omfattning strafflagsförslaget af år 1875 åsyftar, icke erbjuder tillräckliga garantier för ett med rättvisans och rättslikhetens fordringar öfverensstämmande handhafvande af lagskipningen i brottmål, samt att denna åsigt grundar sig å den, genom tillämpningen af de i 1866 års kriminella förordningar införda relativt bestämda straffbuden vunna öfvertygelsen, att straffmåtten eller latituderna i 1875 års strafflagsförslag äro för vida och att på grund deraf osäkerhet eller ojemnhet vid bestämmandet af straffen enligt sagde lag är att emotse, helst erfarenheten visat att redan vid tillämpningen af straffbuden i 1866 års förordningar och bland dem särskildt förordningen om falsk angifvelse och annan ärekränkning osäkerhet hos underdomstolarne ofta nog förekommit";

och tillade Herr Senatorn ytterligare, att erfarenheten i hofrätterne varit den, att straffen vid början af tillämpningen af 1866 års förordningar i allmänhet varit mildare, men småningom utbildat sig strängare.

Häradshöfdingen, Friherre *Wrede:* Såsom ledamot af utskottet har jag hyst en från pluralitetens något afvikande mening. Jag anser nämligen den erfarenhet, som genom tillämpningen af 1866 års förordningar vunnits, icke berättiga till ett antagande, att latitudsystemets genomförande i den omfattning, som 1875 års strafflagsförslag åsyftar, skulle medföra några rättsvådor, — jag vill afsigtligen icke begagna förslagsställarens uttryck. Om ock vid första öfvergången ifrån de absolut bestämda straffbuden en viss osäkerhet vid tillämpningen af de latitudinära bestämningarna hade visat sig, så har det dock konstaterats i utskottet, att å senare tider öfverallt i landet en större likhet i tillämpningen af dessa senare lagbud har inträdt. Det har icke anförts några exempel, som skulle häntyda på, att godtycke vid valet af straffsatserna skulle hafva dikterat utslagen. Då härtill kommer, att i sjelfva verket i de olika brottarterna förekomma gradationer nästan till oändlighet, synes det mig, att strafflatituderna äfven böra göras tillräckligt vida. Jag ville då hellre, att lagen, der det låter sig göra, skulle göras mindre kasuistisk, för att för domaren underlätta tillämpningen; men

framför allt önskar jag reservera mig emot ett uttalande, som kan synas förorda återgång till straffbud inom trängre ramer än de i 1866 års förordningar uppdragna.

Efter denna reservation inleddes diskussionen i frågan af

Hofrättsrådet *Grotenfelt,* som yttrade: Den uti föreningens tidskrift införda inledande öfversigten gifver vid handen, att denna fråga framstälts i följd af tvifvel om lämpligheten af de i 1875 års lagförslag förekommande latitudinära straffbestämningarna, — tvifvel, hvilka i dag fått ett kraftigt stöd i det betänkande, som afgifvits af det för frågans beredning under gårdagen tillsatta utskott. Mest lärer måhända den omständigheten, att i förslaget ingående straffbestämningar i vissa fall få öfverskridas — antingen så att straffet skärpes utöfver det ordinära maximum eller ock så, att det nedsättes under latitudens minimum — hafva väckt farhågor hos landets jurister. I öfversigten antydes också bestämdt, att latituderna i förslaget öfverhufvud hade bort göras trängre och särskildt trängre än i den svenska strafflagen af år 1864. Det heter: "att den hittills vunna erfarenheten uti icke ringa grad utvisat en viss benägenhet hos lagskiparen att vid tillämpningen af de relativa straffbuden företrädesvis använda den mildaste straffarten, der ett val emellan straffarter varit medgifvet samt att öfverhufvud söka det rätta straffmåttet närmare latitudens minimum än hvad lagstiftaren vid utsättande af strafflatituden synes hafva åsyftat." Så uttrycker sig författaren i den inledande öfversigten. Det är kändt, att klagan i andra länder blifvit förd öfver ojemnheten vid lagskipningens handhafvande; särskildt har man t. ex. i Tyskland framhållit en viss benägenhet hos lagskiparen att inom straffpramen välja ett straffmått, som mera närmar sig till latitudens minimum, än till dess maximum. I vissa hänseenden hafva dessa klagomål kunnat vara grudade; men stundom hafva de icke så obetydligt skjutit öfver målet. Kriminalstatistiken utvisar, att de gröfsta brotten förekomma jemförelsevis sällan, hvaremot de mindre brotten till antalet stiga i en stark progression, från fadermord och mordförsök emot statens öfverhufvud ända ned till brotten emot ekonomiska författningar. Man kan tänka sig brotten uppstälda inom

en pyramid, inom hvilken spetsen intages af de svåraste brotten och den breda basen af politiförseelserna. Men detta talförhållande emellan olika brott — att de gröfre äro jemförelsevis få och de mindre oändligt mycket talrikare — gör sig också i viss mån gällande vid brott af samma slag, icke endast vid de af olika slag. Sålunda äro t. ex. de små stölderna af mat och kläder betydligt talrikare, än inbrotten i embetsverkens kassakistor och dylika grofva tjufnader. Äfven härå bör man vid bedömandet af brottmålslagskipningens handhafvande fästa afseende, då det gäller erfarenhets rön. För min del har jag, hvad beträffar erfarenheten af den tillämpning 1866 års kriminella författningar fått, icke kunnat finna, att Finlands domare i allmänhet annat än väl kommit till rätta med de relativa straffbuden. Jag har samlat några data från fängelserna *) och ber att få anföra: huru de om barnamord förvunna qvinnor, som i början af månaden sutto i fängelse, blifvit dömda. Barnamord är ett i Finland mera än uti något annat europeiskt land förekommande brott. I straff-fängelset för qvinnor förvarades den 1 i denna månad 188 qvinnor, dömda för barnamord, och utaf dem var en på 1840-talet dömd till lifstidsarbete, 20 efter 1870 dömda till maximum af straff, d. v. s. till 10 år (i 1866 års författning är nemligen maximum 10 år och minimum 4 år), en till och med till 13 år sålunda att straffet för henne, som åtta gånger föröfvat barnamord, blifvit särskildt skärpt; 3 äro dömda till 9 år; 55 till 8 år; 44 till 7 år; 51 till 6 år, 6 till 5 år och 7 till 4 år. Om man antager, att 7 år intager midten af straffamen, så synes, att 79 äro efter 1870 dömda till mera än 7 år, 44 till 7 år och 64 till mindre än 7 år, — de flesta af dem till 6 år. Jag kan således icke här finna någon benägenhet hos lagskiparene att tillämpa minimum af strafflatituden. Den erfarenhet, som jag har, står således icke i full öfverensstämmelse med det votum, som det i går nedsatta utskottet afgifvit. Ungefär samma är förhållandet med statistiken angående dråp och misshandel; men jag vill icke trötta herrarne med siffror. Jag har varit ledamot af den

*) Se tabellen i slutet af förhandlingarna.

komité, som utarbetat 1875 års strafflagsförslag, och är således befriad från att direkte besvara den till behandling föreliggande frågan; men jag vågar yttra såsom min åsigt, att den erfarenhet, som vunnits genom tillämpningen af de i 1866 års förordningar införda relativa straffbuden, icke vittnar emot möjligheten af latitudssystemets genomförande uti den strafflag för landet, hvilken utgör ett önskningsmål för alla dem, som hysa intresse för förbättringars införande i det finska straffsystemet.

Prokuratorssekreteraren *Lavonius:* Då jag går att uttala mig i denna fråga ber jag först att få uppläsa densamma. Den lyder:

„Kan latitudsystemets genomförande, på det sätt och i den omfattning strafflagsförslaget af år 1875 åsyftar, anses, särskildt med hänsyn till domstolsorganisationens samt åklagare- och advokatväsendets i landet skick, erbjuda tillräckliga garantier för ett med rättvisans och rättslikhetens fordringar öfverensstämmande handhafvande af lagskipningen i brottmål? och hvilken ledning för besvarande af denna fråga kan hemtas af den erfarenhet, som vunnits genom tillämpningen af de i 1866 års kriminella fordringar införda relativt bestämda straffbuden?"

När man efter denna fråga läser det referat, som är gifvet beträffande frågans besvarande, finner man der ett försvar för de relativa straffen, hvaremot en behandling af frågan sådan den finnes uppstäld i referatet saknas. Der redogöres nämligen icke för referentens åsigt, huru latitudsystemets genomförande förhåller sig med hänsyn till domstolsorganisationens samt åklagare och advokatväsendets i landet skick, och huruvida det erbjuder tillräckliga garantier för ett med rättvisans och rättslikhetens fordringar öfverensstämmande handhafvande af lagskipningen i brottmål. Äfvenså är hela senare delen af frågan obesvarad. Jag anser mig nödsakad att anmärka denna bristfällighet, men uttalar också den öfvertygelse, att bristfälligheten härrör endast och allenast deraf, att författaren, Doktor Forsman, efter ett slutadt större arbete nödgats inom mycket begränsad tid utarbeta detta referat under förhållanden, som gjorde det för honom

omöjligt att besvara frågan så, som ske bort. Ett supplement till det, som uti referentens redogörelse saknas, kan anses vara afgifvet af det utskott, som yttrat sig i saken. Mig synes, att man, såsom frågan nu är uppstäld, väntar det svar, att, i händelse latitudsystemets genomförande, på det sätt och i den omfattning strafflagsförslaget af år 1875 åsyftar, icke anses erbjuda tillräckliga garantier för ett med rättvisans och rättslikhetens fordringar öfverensstämmande handhafvande af lagskipningen i brottmål, så bör detta lagförslag ändras, d. v. s. lagförslaget bör vika men domstolsorganisationens samt åklagare- och advokatväsendets skick bör förblifva sådant det nu är. Jag för min del anser, att de relativa straffens företräde är så allmänt erkändt af vetenskapen och redan så öfvergått i det allmänna medvetandet äfven i vårt land, att det icke kan blifva fråga om att frångå dessa relativa straff. Det kan endast blifva fråga om att göra latituderna trängre, än de finnas uppstälda i strafflagsförslaget. Men det är mycket glädjande att hafva hört en gammal och erfaren domare vid detta tillfälle taga försvar för strafflagsförslaget. Jag anser också, att denna fråga huruvida latituderna böra göras trängre eller förblifva så breda, som de i strafflagsförslaget äro uppstälda, är af underordnad betydelse emot den vigtiga frågan: bör detta lagförslag läggas till grund för en ny strafflag i Finland? och denna fråga besvarar åtminstone jag jakande, men vill tillika tillägga, att den reform i brottmålslagstiftningen, som sålunda åsyftas, inom sig döljer anspråk på andra reformer nemligen på reformer af domstolsorganisationen samt åklagare- och advokatväsendet. Det är således sanningen, sådan den finnes uttalad i detta nya strafflagsförslag, som med nödvändighet drifver till nya reformer. Hurudana dessa reformer borde vara, eller åtminstone huru jag tänkt mig dem, vore jag kanske skyldig att uttala. Hvad först och främst domstolsorganisationen vidkommer, kunde det väl i främsta rummet blifva fråga om införande af jury. Jag anhåller att med tystnad få förbigå frågan om juryn af anledning, att denna fråga är mycket omtvistad, och den som vill söka ett svar på frågan har i detta samma häfte af juridiska föreningens tidskrift tillfälle att se hvad derom yttrats vid

juristmötet i Kristiania, och vidare med anledning deraf, att frågan om domstolsorganisationen äfven utgör föremål för en skild fråga, som vid detta möte skall behandlas, ehuruväl der icke särskildt är fråga om domstolarne i brottmål. Jag utber mig att i fråga om juryn få uttala såsom min enskilda öfvertygelse, att jag hyser för mycket högaktning för dem, som tagit juryn i försvar, för att jag obetingadt skulle våga uttala mig emot denna institutions förträfflighet, likasom det äfven är ett anmärkningsvärdt förhållande, att, i samma mån som folken vunnit större medborgerlig frihet, denna institution äfven vunnit insteg. Exempel derpå kunde jag anföra från flere länder; men dess införande i vårt land vid vårt folks nuvarande bildningsgrad skulle jag anse högst betänkligt. — Efter det jag sålunda uttalat mig om domstolsorganisationen, ber jag få uttala mig om åklagare- och advokatväsendet. Om en domstol skall intaga en fullt opartisk ställning vid undersökning af brottmål, så är det nödvändigt, att det både på åklagare- och svarande-sidan finnes fullt kompetenta advokater, som anföra hvad som till brottets uppdagande eller svarandens frikännande skall vara nödvändigt, att det är dessa advokater, som framlägga bevisen, och att domstolen endast pröfvar och undersöker. Är detta icke fallet, så blir domstolen ovilkorligen inqvisitorisk och den opartiska, passionsfria ställning, som domstolen ovilkorligen måste intaga, rubbas. Således anser jag nödvändigt, att våra åklagare skulle vara juridiskt bildade personer, som vore fullt vuxne sitt kall, likasom också önskligt vore att en sådan anordning måtte träffas, att hvarje anklagad i vårt land skulle kunna anlita en advokat, som biträder honom vid försvaret. Beträffande nödvändigheten deraf behöfver jag väl icke vara utförligare, och för att icke förefalla alltför vidlyftig, anhåller jag endast att, beträffande det utlåtande, som af utskottet afgifvits, att latitudsystemet icke kan anses erbjuda tillräckliga garantier för ett med rättvisans och rättslikhetens fordringar öfverensstämmande handhafvande af lagskipningen i brottmål, med all aktning för de personer, hvilka afgifvit detsamma, få anmärka, att jag med glädje deraf har funnit motsatsen af hvad som påstås. Herr Senatorn Wasastjerna

yttrade, att den närmaste tiden efter det 1866 års förordningar blefvo gällande straffen voro mildare, men att de sedermera blifvit strängare. Jag anser, att det är en viss varsamhet, som hos domarene röjt sig deruti, att de icke tillämpat de strängaste straffen. Måhända har ett brott blifvit lindrigare bestraffadt, än ske bort; men det är dock ett jemförelsevis ringa fel emot det, att straffet utfallit altför strängt. Att straffen sedermera blifvit strängare anser jag härröra deraf, att domarene för hvarje år med större säkerhet rört sig med de nya straffbestämningarna. Vidare kan icke heller förbises, att, då 1866 års författningar begynte tillämpas, de fleste domare hade gjort sina studier under tider då de relativa straffen ännu voro mindre kända och icke heller de juridiska verk, som de studerat, hade befattat sig dermed. De voro således nödsakade att göra sina studier under den tid, som var bestämd till beredelse för införande af 1866 års författningar; och i samma mån de kände sig säkrare i teorin och äfven yngre domare kommo i tillfälle att skipa lag, har rättsskipningen blifvit allt säkrare. Jag tror också, såsom Hofrättsrådet Grotenfelt yttrade sig, att man icke kan förebrå våra domare väld vid tillämpandet af dessa lagar, utan om något fel blifvit begånget. så är det endast en viss varsamhet, och detta är icke något fel, utan en förtjenst. Således är sammanfattningen af mitt yttrande den, att latitudsystemets genomförande gifver tillräckliga garantier för ett med rättvisans och rättslikhetens fordringar öfverensstämmande handhafvande af lagskipningen i brottmål, med den inskränkning likväl, att en pröfning af straffranerna och straffarterna kan vara behöflig och väl också kommer att verkställas, men att samma strafflagsförslag med nödvändighet påkallar åklagare- och advokatväsendets förbättring i vårt land; och vill jag särskildt beträffande åklagarene säga, att icke blott och bart en juridisk skicklighet, utan äfven en oberoende ekonomisk ställning är behöflig. Hvad slutligen vidkommer domstolsorganisationen, så vill jag nämna, att jag anser densamma böra förblifva oförändrad.

Hofrättsrådet *Grotenfelt:* Jag utber mig att få tillfråga de ärade deltagare i mötet, som varit ledamöter i det för be-

redning af frågan tillsatta utskott, huruvida några statistiska data ligga till grund för det utlåtande, de i dag afgifvit. Erfarenhetsrön uppsamlas nämligen nu för tiden af statistiken; men om inga slika data stå Herrar utskottsledamöter till buds, anhåller jag att i strid med utskottets uppfattning af saken få göra gällande den statistiska utredning, jag tagit mig friheten att inför mötet framlägga.

Hofrättsrådet Friherre *de la Chapelle:* Hofrättsrådet Grotenfelt har åberopat särskilda tabeller, samlade troligen från hela landet, och specielt framstält det fall, att vid bedömandet af barnamord maximum af straff blifvit tillämpadt på 21 qvinnor af 187. Jag har från den tid då 1866 års förordningar blifvit tillämpade suttit såsom domare, men har derunder aldrig varit i tillfälle att ådöma någon maximum af straff, och jag frägar de hofrättsledamöter, som här sitta, huruvida de tillämpat maximum. Sju à åtta, högst nio år hafva blifvit ådömda; tio år aldrig.

Hofrättsrådet *Trapp:* Äfven jag har varit ledamot i det utskott, som i går tillsattes för att afgifva yttrande rörande tillämpningen af de latitudinära straffen. Då funnos icke några statistiska uppgifter till hands, icke heller har jag haft några sådana. Mitt utlåtande, som jag stödt på den erfarenhet jag såsom domare vunnit, var också skiljaktigt från de öfriges. Jag tror mig hafva erfarit, att Åbo Hofrätt, vid tillämpningen under den första tiden af de latitudinära straffen, oftare mildrat än skärpt det af underdomstolarne ådömda straffet då någon rättelse i fråga om det tillräknade brottet icke ansetts böra ifrågakomma, och häraf dragit den slutsats att underdomstolarne vid öfvergången till ett nytt straffsystem i början relativt till det konstaterade brottet hållit sig till de högre straffgraderna, hvaremot numera vid lika tillräknande ändring af straffgraden eller straffmåttet mindre ofta förekommer.

Senator *Ehrström:* Det var att förutse att emot sjelfva latitudsystemet i princip icke några röster skulle här komma att höja sig, och så vidt jag uppfattat redogörelsen för det af mötet nedsatta utskottets åsigt, har inom utskottet icke heller någon uttalat sig emot systemet. Jag önskar särskildt

framhålla detta såsom en glädjande omständighet. Det är också uppenbart, att, om man vill rättvisa i brottmålslagskipningen, man icke kan åtnöja sig med de absolut bestämda straffen. Å andra sidan är det, såsom äfven Doktor Forsman i sin inledning framhållit, än mera vådligt att låta straffens art och storlek vara beroende uteslutande af domarenes pröfning; och då detta framhållits med syftning, att strafflagsförslaget vore utarbetadt med någon tendens att närma sig en sådan sakernas ordning, så ber jag att få framhålla något af de åsigter, som för strafflagskomitén, af hvilken jag hade äran vara ledamot, tjenade till ledning vid förslagets utarbetande. Man ansåg naturligtvis straffen böra efter latitudsystemets fordringar inrättas så, att hvarken uppåt eller nedåt straffframen utsträcktes så långt, att godtycket finge vid bestämmande af straffen för de konkreta förbrytelserna göra sig gällande. I sådant afseende trodde man sig böra fasthålla, icke blott hvad åtskillige talare här framhållit, nemligen att vid brotten så otaliga skiftningar förekomme, att latituderna redan derföre måste i rättvisans intresse ställas tillräckligt vida, utan äfven den fordran att strafflagen icke, utom i nödfall, gjorde benådningar nödiga, och än mera, att den icke medgåfve godtycklig skärpning af straffen, såsom våra leuterationsförfattningar tillåtit. För att dessa omständigheter skulle kunna afses, måste latituderna åt hvardera hållet något utvidgas. Särskildt kom också i betraktande, att en bestämning i strafflagsförslaget innehåller att vid iteration straffet skall kunna inom latituden höjas vid sådana brott, för hvilka särskild högre straffbestämning i afseende å återfall icke ingått i förslaget. — Dessa på saken verkande omständigheter synas mig kunna förklara icke blott hvarföre förslagets strafflatituder i allmänhet fått den omfattning de hafva, utan också hvarföre förslaget innehåller bestämningar om särskilda latituder för vissa synnerligen lindriga och synnerligen svåra fall.

Hvad beträffar strafflagsförslagets förhållande till domstolarne, så tror jag, att, om landets domstolar varit vuxna tillämpningen af 1866 års kriminella författningar, de äfven borde vara vuxna tillämpning af sådana latitudinära bestäm-

ningar, som förekomma i förslaget. Jag tyckte mig likväl nyss finna, att de högtärade deltagare i detta möte, hvilka suttit i utskottet, velat för sin del uttala, att domstolarne icke vore vuxne en sådan tillämpning. Är förhållandet sådant och sammanfaller denna åsigt med det allmänna rättsmedvetandet i landet, så är det klart, att latituderna i strafflagsförslaget måste minskas, om det också komme att ske på rättvisans bekostnad, hvilket jag för min del dock måste beklaga. Äfven åklagaremaktens beskaffenhet hos oss kunde visserligen synas rättfärdiga en sådan jemkning af latituderna, enär åklagarene fortfarande gifva anledning till anmärkningar. Dock tror jag att vid det inqvisitoriska förfarande, som eger rum vid våra underrätter, mindre våda härrör deraf, att åklagarene icke innehafva erforderlig skicklighet, än deraf, att de för ofta åtnöja sig med underrätternas utslag, i stället för att i dem söka ändring. Att uti öfverrätterna och högsta instansen insigt icke saknas att tillämpa strafflatituderna efter rättvisans fordringar, torde icke betviflas. En ärad talare har redan visat, att rättvisans fordringar tyckas hafva blifvit tillgodosedda åtminstone vid tillämpningen af straffen för barnamord. En annan talare har väl nämnt, att han för sin del aldrig tillämpat maximum af straffet för barnamord, men det har åtminstone blifvit tillämpadt i högsta instans.

De största svårigheterna vid tillämpningen af strafflatituderna synes ärekränkningsförordningen hafva föranledt. Jag tror dock, att dessa svårigheter härrört icke af strafflatituderna i nämnda förordning, utan af en otydlighet uti förordningen i fråga om begreppet "smädelse." Detta begrepp är nemligen icke så tydligt definieradt, som önskligt vore, och åtskilliga domstolar hafva derföre ej sällan såsom smädelse uppfattat en handling, hvilken enligt förordningens andemening är blott en "förolämpning", hvilket åter föranledt för stränga straff för ärekränkningar.

Kanslirådet *Liljenstrand:* Mine herrar! Utan tvifvel är det ett stort framsteg i lagstiftningen, då det latitudinära systemet blifvit infördt. Straffrätten började med att tillämpa en mensklig passion, hämnden; sedermera trodde man sig finna en adeqvat motsvarighet till brottet, då man tillämpade

jus talionis, d. v. s. lif för lif, tand för tand m. m. Dernäst kom man att uppväga brotten med penningar eller frihets straff och trodde sig kunna göra det alldeles absolut, hvilket dock är omöjligt, ty hvarje brott kan, ehuru det i yttre måtto är fullkomligt likt det andra, hafva många nyanseringar. Men det finnes dock en omständighet, hvilken också här blifvit framhållen, som gör, att man icke kan tillämpa det latitudinära systemet så vidsträckt som det kanske efter en abstrakt teoretisk grund skulle fordras, ty lagskipningen bör grundas på förut faststälda, objektivt tillvarande bestämningar och icke bero af en subjektiv uppfattning, som för tillfället gör sig gällande. — Filosoferne hafva i alla tider grubblat öfver frågan om viljans frihet; den ene har sagt, att viljan är fri, och den andre, att den är mer eller mindre ofri. Det faktiska är, att den i sjelfva verket icke är så fri, som man föreställer sig. Yttre förhållanden, uppfostran, lefnadsvilkor m. m. kunna derutinnan utöfva ofantligt stort inflytande. Viljan är ofri icke endast för dem, som förvaras bakom lås och bom i dårhuset; den är ganska ofri äfven för andra. Man må t. ex. tänka sig några skilda fall af stöld. Den ene kan hafva en vårdad uppfostran, kan hafva i lifvet allt hvad han behöfver, men företager sig dock att tillgripa andras egendom. Om honom kunde man ju säga, att han är värd att behandlas såsom de gamla lagarne sade om alla tjufvar, nämligen att hängas. Det kan finnas ett annat fall, der tjufven icke fått någon uppfostran, icke lärt sig arbeta, icke har någon utväg att draga fram sitt lif, som han dock af naturen är ålagd att försvara; han stjäl, hans vilja är icke fri; han kan efter en abstrakt teoretisk grund knapt bestraffas, när han gjort det af svält och hunger. Men den positiva lagstiftningen har aldrig kunnat gå så långt att tänka sig ett latitudsystem, som skulle fästa afseende vid alla möjliga inskränkningar uti viljans frihet; och ville man göra det, så har lagen ifrån en objektiv grund blifvit förvandlad till en subjektiv in casu bestämd norm. Det är derföre jag tror, att man i nyare tider skjutit litet öfver målet, då man trott sig uti latitudsystemet finna en utväg att mäta straffet absolut efter sjelfva brottet, hvilket dock, efter menskligt sätt att

förfara, icke låter sig göra. Ett så mycket som möjligt limiteradt latitudsystem är således af högsta vigt, isynnerhet der processen har en mera inqvisitorisk karaktär. Särskildt ber jag att få framhålla en omständighet, som ännu alldeles icke blifvit framhållen. Det finnes ondt och det finnes öfverträdelser i den borgerliga samlefnaden, hvilka lagen alldeles icke bestraffar, emedan de äro af den beskaffenhet, att de kunna korrigeras i lifvet utan lagbud. Det är samlefnaden, det må sedan kallas etikett eller hafva något annat namn, som korrigerar detta. Det finnes andra öfverträdelser, som äro på gränsen mellan dem, som lagen alls icke befattar sig med, och dem, hvilka lagen på ett allvarsammare sätt beifrar; dit höra sådana öfverträdelser, som t. ex. oqväde. I bildade kretsar begagnar man sällan hvad lagen tillåter. Man låter oqvädaren bära sin egen skam. Men i de obildade kretsarne sker det helt annorlunda. Der begagnas lagens straffmedel ganska flitigt; der söker man ofta blott för småsaker att komma åt sin nästa af något slags lumpen uppfattning om ära eller af hämndbegär eller hvad det vara må. Att lagen skall utsätta ett straff för dem är naturligt; men enligt mitt sätt att se saken bör straffet vara så lågt, att det åtminstone icke uppmuntrar till kittslighet och icke uppfostrar folket att så mycket anklaga hvarandra. Der skulle jag tro, att det latitudinära straffet så mycket som möjligt bör undvikas. Det kan vara likgiltigt om man för oqvädesord pliktar mer eller mindre; hufvudsaken är, att dom fallit, som uttalar det orätta deri. Jag skulle för min del, ehuru jag visst ingalunda gör anspråk på någon erfarenhet eller vidsträckt insigt uti kriminalstatistiken och de kriminella förhållandena, tro, att man der bör hafva lågt ansvar och så litet som möjligt latitudinära straff. Helt annat är förhållandet med de gröfre brotten. Der kommer kittsligheten icke att spela så stor roll, der blir också mera nödvändigt att söka mäta straffmåttet på en bredare skala. Med dessa restriktioner skulle jag anse, att det latitudinära straffsystemet vore ett stort framsteg i vår lag.

Hofrättskanslisten *Wetterhoff:* Jag vill påpeka, att den ende af landets underdomare, som nu haft ordet, har uttalat

tvifvel, huruvida icke den kasuistik, som är genomförd uti det i fråga varande strafflagsförslaget, är för vidlyftig. Jag har ansett det vara af vigt att påpeka detta, emedan, om jag rätt uppfattat Friherre Wredes yttrande, han ansåg, att denna kausuistik, i stället för att underlätta straffets utmätande, tvärtom skulle försvåra detsamma. — Med anledning af ett yttrande af Doktor Lavonius vill jag tillägga, att det är helt naturligt, att den vidlyftiga kasuistiken gör lagen mindre tillgänglig för folket. — Huruvida, såsom Doktor Forsman i sin inledning till diskussionen synes hafva förutsatt, denna mera omfattande kasuistik skulle bort kunna göra latituderna trängre, än t. ex i den svenska lagen, derom vågar jag icke hysa något omdöme. — Den svåraste frågan beträffande strafflatituderna, hvilken också här af tvänne talare blifvit berörd, gäller dock dessa strafförhöjnings- och straffsänknings maxima och minima.

Efter det diskussionen rörande denna fråga sålunda afslutats, beslöt årsmötet med öfvervägande pluralitet att det öfver diskussionen förda protokollet skulle anses såsom svar på den uppstälda frågan.

De den 1 Augusti 1879 i fängelserna förvarade, för nedannämnda brott sakfälda personer hade ådömts frihetsstraff, utmätta på lifstid samt i år och delar af år på sätt som följer:

	Lifstid.	15	13	12	11	10	9	8	7	$6\frac{4}{12}$	6	$5\frac{3}{12}$	5	$4\frac{8}{12}$	4	$3\frac{6}{12}$	3	$2\frac{6}{12}$	2	$1\frac{6}{12}$	$1\frac{4}{12}$	$1\frac{2}{12}$	1	$\frac{11}{12}$	$\frac{10}{12}$	$\frac{9}{12}$	$\frac{8}{12}$	$\frac{6}{12}$	$\frac{5}{12}$	$\frac{4}{12}$	$\frac{3}{12}$	$\frac{2}{12}$	$\frac{1}{12}$	Summa.
Dråp, delaktighet deri och vållande till annans död	23	2	—	38	1	43	11	36	4	1	30	—	5	1	11	2	6	—	9	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	224
Misshandel, våld å person och hemfridsbrott	—	—	—	—	—	1	1	3	—	—	3	1	3	—	5	1	26	1	33	11	4	3	34	1	—	3	2	11	2	4	5	—	1	159
Barnamord	1	—	1	—	—	20	3	55	44	—	51	—	6	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	188
Vållande till fosters död och lönläggning af foster	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	—	7	1	—	—	9	—	1	1	1	3	—	—	—	—	—	31
Falsk angifvelse och ärekränkning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	1	—	—	1	—	2	3	1	—	11
Summa	24	2	1	38	1	64	15	94	48	1	84	1	14	1	23	3	40	1	49	12	4	4	46	1	2	4	3	15	2	6	8	1	1	613

Anmärkning. Af de för dråp till straffarbete för lifstiden dömde brottslingar hade 8 blifvit sakfälde före år 1870. Den för barnamord till lifstidsarbete dömda qvinnan insattes redan år 1841 i straffängelse och afled derstädes den 6 Augusti 1879. Alla öfrige sakfälde hade blifvit till ansvar dömde efter den 1 Januari 1870.

Helsingfors den 22 Augusti 1879.

A. Grotenfelt.

Allmänna öfverläggningsämnen

för

Juridiska Föreningen i Finland.

Under året 1876—1877.

1. Eger stadgandet i 7 § 12 kap. Ä. B. tillämpning på andra samegare af jordlägenhet än arfvingar?

2. Har make, som på grund af sin aflidna makas testamente sitter i orubbadt bo, rätt att derunder försälja boets fasta egendom eller densamma förpanta äfven om testamentet icke uttryckligen tillägger henne denna rättighet? Och bör, när skifte af sådant bo sker, boet begge makarnas arfvingar emellan delas utan afseende å den förbättring eller försämring detsamma under den efterlefvande makans förvaltningstid genom dennas åtgärd undergått?

3. Är den, som af underrätt förordnats till förmyndare, skyldig att öfvertaga förmynderskapet, äfven om han i Hofrätten anför besvär öfver förordnandet?

4. Bör stadgandet i 6 § af kejserliga förordningen af den 19 December 1864 angående ändringar och tillägg vid lagens stadganden om förmyndarevård, att förmyndare skall för hvart år afsluta räkning öfver förvaltningen af omyndigs gods, så förstås att förmyndaren bör för hvarje år lägga den del af räntan å myndlingens medel, som icke tagits i anspråk för hans behof, till kapitalet, utan att förhållandena å orten, der tillgångarna förvaltas eller under den tid, hvarunder förvaltningen handhafts, få tagas i betraktande?

5. Är omyndig person, som uppnått 15 års ålder, behörig att med tillgångar dem hon sjelf förvärfvat, utan förmyndarens medverkan, inköpa fastighet; och kan samma fastighet sedan af den omyndige försäljas utan iakttagande af hvad i 3 § 22 kap. Ä. B. samt 5 § K. F. 19 Dec. 1864 stadgats angående försäljning af omyndigs fasta gods?

6. Är omyndig person efter uppnådda 15 år behörig

att till borgenärers förnöjande upplåta tillgångar, som hon sjelf förvärfvat?

7. Bör aftal, hvarigenom en servitutsrättighet för evärdelig tid upplåtits i en fastighet, intecknas för att gälla mot framtida egare af samma fastighet? Och om denna fråga anses böra jakande besvaras, kan sådan sakrättighet numera med urminnes häfd försvaras?

8. Kan behörigen uppgjordt köpeaftal, hvarigenom egare af frälse- eller skattehemman försålt visst i den skriftliga köpeafhandlingen bestämdt jordstycke, att såsom sådan sjelfbestående lägenhet, hvarom i 1 § af Kejserliga förordningen den 19 December 1864 angående egostyckning m. m. förmäles, af köparen egas och besittas, utaf honom göras gällande mot den, som sedermera, men innan de i 3 § af nämnda förordning föreskrifna åtgärder vidtagits, blifvit egare af fastigheten? Kan köparen emellertid och förr än berörde åtgärder träffats genom något sitt tillgörande bereda sig skydd i omförmälda afseende?, eller är hans köp utan all giltighet intill dess Häradsrätten meddelat utslag om de skilda delarnes besuttenhet?

9. Då landbo, som innehaft städja på vissa år, aflidit, utan att efterlemna hustru eller barn, ega hans fjermare arfvingar eller andra rättsinnehafvare, så länge giftostemna varar, tillgodonjuta städjan, eller eger jordegaren i sådant fall sjelf råda sin jord?

10. Om landbo, medan giftostemna räcker, uppsäger städjan och sätter annan åbo i sitt ställe, eger äfven jordegaren å sin sida, uppsäga städjoaftalet och återtaga lägenheten?

11. Ega lagens stadganden i 16 kap. J. B. om städsel och lego af jord å landet, tillämpning å sådana arrenden af del utaf skattskyldig lägenhet, som tillåtas i Kejserliga förordningen den 19 Dec. 1864, angående egostyckning och jordafsöndring å frälse- och skattehemman m. m., eller böra endast de angående sådana legoaftal ingångna afhandlingar tjena till efterrättelse?

12. Kan inteckning, som blifvit meddelad till säkerhet för skuldsedels innehåll och som gäldenären, ehuru han infriat skuldsedeln, likväl icke låtit döda, göras gällande till förmån för den, till hvilken gäldenären sedermera bevisligen öfverlemnat samma skuldsedel? Bör i detta hänseende skilnad göras emellan skuldsedel, utfärdad till viss man, och löpande förskrifning?

13. Huru skall fardag bestämmas, då öfverrätt fastställer underrätts utslag, hvarigenom jord dömts i börd?

14. Huru bör i civila mål tillstädeskommen parts underlåtenhet eller vägran att uttala sig öfver en faktisk omständighet, hvarpå motparten grundar sin talan, anses? Kunna de i 1 § 24 kap. R. B. omförmälda tvångsmedel lagligen användas för att framkalla ett bestämdt genmäle, eller skall sådan vägran uppfattas såsom ett bestridande, eller får den anses fylla bristande bevisning från motpartens sida?

15. Vore det stridande mot gällande lag, oförenligt med god rättegångsordning eller eljest vådligt, om Hofrätt skulle uti besvärsmål efter pröfning i hvarje fall, utan föregående kommunikation, återförvisa saken, eller, i synnerhet der nya skäl af besväranden icke framhållits, ändra underrätts åtgärd?

16. Har 2 § 31 kap. R. B., genom den i Kejserliga förordningen af den 27 April 1868 införda nya redaktion, undergått sådan förändring, att hvad i ett mål är dömdt skall *till motparten* utgifvas eller fullgöras, innan resningsansökning får upptagas? Eller är det i sådant fall nog att det utdömda, på sätt den äldre lagtexten gaf vid handen, nedsättes hos kejsarens befallningshafvande eller i taka händer? Och om den förra frågan besvaras jakande, huru skall det förekommas, att resningssökande, ifall motparten t. ex. är utländing, varder ändamålslöst?

17. Om underrätt fällt någon till ansvar, men Hofrätten, der den tilltalade sig besvärat, icke ansett åtalet lagligen styrkt och förty kommunicerat besvären med målseganden samt denne uti afgifven förklaring anhållit att få åtalet än vidare styrka; vore det med laga rättegångsordning öfverensstämmande att målet, i anledning af berörde anhållan, till underrätten återförvisades?

18. Skall gårdsegare, som är frälseman eller hörer till presteståndet, anses från valrätt till borgareståndet utesluten äfven om han innehar någon af de öfriga qvalifikationer, hvilka betinga sådan valrätt?

19. Bör icke stadgandet i 29 § af Kejserliga förordningen angående kommunalförvaltning i stad, den 8 Dec. 1873, att tjenstemän och betjente, anställde vid stadens drätselverk och för sin befattning redoskyldige, icke äro valbare till stadsfullmäktige, tolkas så vidsträckt, att deri inbegripas äfven ordförande och ledamöter i drätselkammaren?

20. Har vid promulgerandet af lagar och förordningar, i hvilkas stiftande ständerna deltagit, en bestämd form för åberopandet af ständernas medverkan iakttagits, och är det af betydelse att följdriktighet härutinnan eger rum?

Juridiska Föreningens i Finland
förhandlingar

öfver de för året 1876—1877 godkända

allmänna öfverläggningsämnen.

1:sta frågan.

Eger stadgandet i 7 § 12 kap. Ä. B. tillämpning på andra samegare af jordlägenhet än arfvingar?

Centralafdelningen.

Den för frågan utsedde referenten framhöll genom en återblick på den äldre lagstiftningen angående hemmansklyfning och jordafsöndring hurusom den svenska ekonomiska rätten genomgås af en bestämd tendens att förekomma lägenheters för stora splittring, detta naturligtvis af omtanke om dessas bestånd och kronans deraf beroende möjlighet att komma i åtnjutande af sin rätt. Redan under Gustaf Wasa hade den grundsatsen gjort sig gällande, att endast fyra åboar kunde finnas å ett hemman. Denna grundsats höll sig uppe i lagstiftningen under 16 och 17 seklet, men synes dock i praxis hafva blifvit mer eller mindre åsidosatt, hvarföre Carl XI fann nödigt i plakatet den 10 Juni 1684 huru „alle Skattehemman skola bebos och brukas, så at the genom ägornes skiftning i alt för mänge delar icke måge fördärfvas", „å nyo at stadga och påbjuda thet ingen som icke äger åtminstone en fjerdedehl uti ett skattehemman, skal understå sig at begära beboo och bruka then samma, utan efter Mätismanna Ordom och som thet bäst och lämpligast kan ske, af then som största rätten och deelen äger, låta utlösa sig". I samma anda fortgick lagstiftningen sedan 1734 års lag blifvit antagen, utan att det på minsta sätt kan visas att 12: 7 Ä. B.

åsyftade att vara någon slags generel stadga, som borde utsträckas längre än hvad dess tydliga ordalag ge vid handen. Det var ej lagstiftarens mening att i 12: 7 Ä. B. uppställa någon norm för den allmänna hushållningen, utan tillhörde detta den ekonomiska lagstiftningen, som allt fortfarande sysselsatte sig med frågan om lämpligaste sättet att i nu ifrågavarande ämne tillgodose ej mindre det allmänna än det enskilda intresset.

I öfverensstämmelse med det nu anförda ansåg ref. den framstälda frågan böra nekande besvaras, i hvilken åsigt flertalet af de närvarande förenade sig. Minoriteten deremot höll före att stadgandet i 12: 7 Ä. B. borde tillämpas äfven på andra fall af samegendom i jord, då någon annan utväg än auktion ej fanns att lösa en sådan communio.

Åbo filialafdelning.

Under diskussionen af denna fråga framhölls hurusom det uti 7 § 12 kap. Ä. B. förekommande stadgande utgjorde en inskränkning i eganderätten, hvarföre och då af rubriken till sagda kapitel framginge att den i nämnde § medgifna rätt för den, som större del uti jordlägenhet eger, att utlösa öfrige delegare, hänför sig till endast arfvingar, afdelningen ansåg antydda rättighet ej böra utsträckas till andra samegare i dylik fastighet; och besvarades frågan förty af afdelningen enhälligt nekande.

Wasa filialafdelning.

Väl hade stadgandet uti den ifrågavarande paragrafen ej så sällan, i synnerhet af underdomstolarne, blifvit tillämpadt äfven vid tvister emellan andra samegare af jordlägenhet än arfvingar; men detta var i afdelningens tanke oriktigt. Ty lagens föreskrifter rörande arfskiften kunde och finge ej tillämpas å andra rättsförhållanden, de der måste bedömas efter sin särskilda natur. Visserligen lade stadgandena rörande hemmansklyfningar hinder i vägen för en långt gången delning af hemman, men dessa ekonomiska föreskrifter afsåge uteslutande kronans intresse att ej gå miste om skatten, ej rättsförhållandet de enskilda egarene emellan, hvarföre af den omständigheten, att klyfning af en jordlägenhet

icke kunde beviljas, ej följde att den som egde en större andel af lägenheten finge tillösa sig den mindre andelen efter värdering.

Wiborgs filialafdelning.

Pluraliteten af afdelningens vid mötet närvarande ledamöter förenade sig om följande af en ledamot afgifna yttrande:

„Af de angående ifrågavarande lösningsrätt före 1734 års lag utkomna författningar stadgar Kongl. Majestäts Resolution af 17 Februari 1652, angående tvister, der flere äro arftagare eller bördige till ett hemman och vilja alla sin del bygga och bo, „att den ene löser den andre ut, särdeles der trång lägenhet är, men vore hemmanet så godt, att flere kunde sig der behjelpa, kunde Kongl. Majestät väl lida att i sådane fall hvar sin del njuter". Derefter stadgas i Kongl. Majestäts Plakat af den 10 Juni 1684, huru alle skattehemman skola bebos och brukas, „att eftersom skattehemmanen mycket förderfvas och förlamas genom det att egorna ofta skiftas och stympas mellan arfvingarne som deruti hafva del och arfslott, varande månge så obetänkte och ensinte, att förr än de vilja låta sig utlösa af dem, som bäst kunna och förmå bruka och underhålla gården, lägga de sig likväl hellre den ene på den andre och förorsaka icke allenast sig inbördes allehanda skada och förtret, utan ock våre Landshöfdingar och domare stort besvär, följandes deraf ock den olägenheten för våre betjente så ock andre som skola uppbära räntan af gården, att de intet kunna få hålla sig till en man, utan måste söka hvar ock en för den lilla del han besitter; alltså skall ingen, som icke eger åtminstone en fjerdedel uti ett skattehemman understå sig att begära bebo och bruka detsamma, utan efter mätismanna ordom och som det bäst och lämpligen kan ske, af den, som största rätten och delen eger, låta utlösa sig"; i enlighet hvarmed Kammar Kollegii bref af den 28 Augusti 1721 innehåller att ej något hemman får klyfvas i mindre delar, än tillförene varit tillåteligt, och att den, som ej eger en fjerdedel deri, må låta sig utlösa. I 1734 års lag återfinnes bestämningen om lösningsrätten un-

der 12 Kap. Å. B., som handlar om „huru arf skiftas skall" och i hvars 7 § stadgas „Nu få flere del i sätesgård eller annan jord; kan den ej väl delas eller klyfvas; hafve då den rätt, som större delen eger, att efter laga värdering lösa de andra ut". Att här med „större delen" menas broders lott eller eljes arffallen större lott, framgår af kapitlets föregående paragrafer.

Sålunda synes å ena sidan lagstiftningens syfte otvifvelaktigt varit att förekomma olägenheterne deraf att flere delegare funnes å samma hemman, hvaremot, å andra sidan, ett sådant förhållande icke synes antagits kunna uppkomma annorlunda än genom arfsfall.

Ifrågavarande lösningsrätt synes emellertid i den juridiska praktiken utbildat sig sålunda att densamma utsträckts icke blott till arfvinge, som genom köp af medarfvinge åtkommit större lott i hemmanet, utan ock till oskyld, som blifvit egare till andel deri, äfvensom till sådan jord, som icke gått i arf till någon af delegarene deri.

I det första af omnämnda fall har det händt, att en syster, som tillhandlat sig tvenne andra systerlotter, sålunda såsom egare till större andel i hemmanet, fått inlösa broderlotten deri, hvilket uppenbarligen strider mot öfriga bestämningar i 12 Kap. Ä. B. och mot den grundsats, som alltid gjort sig gällande i vår lagstiftning, att broder bör hafva företräde i ärfd jord framför syster.

Det andra fallet synes vara fullkomligt inkonseqvent, såsom stridande emot bördsrättens principer och framkallande det egendomliga förhållande att, sedan oskyld man, i grund af lösningsrätt, tillhandlat sig arfvingarnes mindre andel eller andelar i hemmanet, desses arfvingar åter i sin tur inträda i rättigheten att återbörda desamma, hvarefter lösnings- och bördsrätten omvexlande synas inträda i oändlighet.

Beträffande det sista af antydda fall synes det mig åter, att då lösningsrätten icke uttryckligen i lag utsträckts till aflingejord, en sådan praxis så mycket mindre borde antagas, som densamma otvifvelaktigt måste leda till farliga spekulationer och orättvisor mot köpare af mindre andel i hemmanet, utan synes, i händelse flere gemensamt tillhandlat sig

eller annorlunda än genom arf blifvit egare till jord, ingen af delegarene böra hafva rätt att de andres delar emot dennes vilja till sig lösa.

På grund af antydda skäl, anser jag för min del lösningsrätten enligt 7 § 12 Kap. Ä. B. icke böra utsträckas till andra än der förutsatta fall, eller till arfskifte, och ville således besvara frågan nekande".

I motsats härtill ville fem medlemmar, enär uppkommande tvistigheter af ifrågavarande beskaffenhet emellan personer, hvilka annorlunda än genom arf gemensamt innehade fastighet, som ej kunde styckas samtlige delegare emellan, ej kunde annorlunda slitas, i saknad af uttryckligt lagstadgande i ämnet, så mycket hellre besvara frågan jakande, som äfven praxis under en längre tidsföljd i öfverensstämmelse härmed uppfattat förevordna rättsfall.

2:dra frågan.

Har make, som på grund af sin aflidna makas testamente sitter i orubbadt bo, rätt att derunder försälja boets fasta egendom eller densamma förpanta äfven om testamentet icke uttryckligen tillägger henne denna rättighet? Och bör, när skifte af sådant bo sker, boet begge makarnas arfvingar emellan delas utan afseende å den förbättring eller försämring detsamma under den efterlefvande makans förvaltningstid genom dennas åtgärd undergått?

Centralafdelningen.

Inledningsvis erinrades af en ledamot hurusom i Sverige och Finland qvarsittandet i orubbadt bo icke såsom i flere andra länder med germanisk rätt vore ett fullt utbildadt och genom lagstiftningen fastställdt rättsinstitut, utan endast, om ock ganska allmänt, plägade utgöra föremål för förordnande i testamenten, isynnerhet såkallade inbördes testamenten emellan makar, som saknade bröstarfvingar. Vid sådant förhållande kunde icke heller svaret på den nu upptagna frågan omedelbart anknyta sig till någon gällande lagbestämning utan måste utgå från en betraktelse af sådana

förordnandens allmänna syfte och ändamål. Detta återigen vore såsom kändt dubbelt, nemligen å ena sidan att tillförsäkra efterlefvande make förmånen att under sin återstående lifstid få begagna boets tillhörigheter såsom ett odeladt helt och å den andra att likväl icke betaga testators arfvingar deras lagbestämda arfslotter. Ett sådant ändamål kunde vinnas på flere sätt, beroende af den olika vigt testator önskade gifva de begge sidorna af sitt förordnande. Ville testator gifva en öfvervägande betydelse åt den förra sidan, så kunde han insätta den efterlefvande maken till universalarfvinge och tillika genom fideicommissarisk substitution tillägga sina intestatarfvingar rätt till nämnda makes qvarlåtenskap. Ville han deremot företrädesvis tillse att intestatarfvingarne icke ginge förlustige sina andelar, kunde han tillerkänna sin make endast besittningsrätt (usufructus) under mer eller mindre inskränkande bestämningar. Frågade man sig nu, hvilketdera af dessa alternativ testator borde anses hafva åsyftat, i händelse testamentet icke innehölle närmare bestämningar än uttrycket „sitta i orubbadt bo", så kunde svaret enligt ref:s tanke icke annat än utfalla för det senare, dels emedan testamente enligt svensk-finsk rätt utgjorde undantag, icke regel, och således måste tolkas restriktivt, dels ock derföre att det förra alternativet vore rättsligen så kompliceradt, att detsamma icke utan testators uttryckliga tillkännagifvande finge antagas vara hans mening. Med afseende härå ansåg ref. äfven den nu föreliggande frågans begge moment sjelffallet böra nekande besvaras.

I denna åsigt förenade sig halfva antalet närvarande medlemmar. De öfrige medlemmarne ansågo deremot att ett inbördes testamente af här ifrågavarande slag innebure, att den efterlefvande maken innehade samma rätt som förut begge makarne.

Åbo filialafdelning.

Af flertalet utaf afdelningens medlemmar hyllades den åsigt, att testamente, deri den ena maken förordnat att efter hans död den andra maken skall sitta i orubbadt bo, likaväl som ett sådant förordnande, hvari begge makarne bestämt

att den efterlefvande skall åtnjuta enahanda rättighet, tilllade den efterlefvande makan endast förvaltningsrätt till den dödblifna makens eller makans andel i boet, hvarföre denna andel, enligt bemälde medlemmars mening, ej heller finge af den efterlefvande försäljas eller förpantas; deremot ansågs det vara den efterlefvande maken eller makan obetaget att föryttra eller förpanta sin egen andel i boet.

Såsom stöd för denna åsigt, hvad beträffade det senare slaget af testamenten eller de så kallade inbördes testamentena, framhölls att dessa förordnanden egentligen innefattade tvänne skilda bestämmelser, hvarigenom hvardera maken tillägger sin andel i boet åt den andra beroende deraf hvilkendera som blir den efterlefvande, men att ett slikt förordnande, om ock undertecknadt af begge makarne, likväl ej utgjorde ett kontrakt emellan dem, och den efterlefvande af testamentet således icke heller vore hindrad att öfver sin lott i boet fritt förfoga.

Öfrige afdelningsmedlemmar, hvilka vidkommande ensidiga testamenten af omförmäld beskaffenhet delade flertalets mening, ansågo deremot rörande ömsesidiga testamenten, enär de vore grundade på ett emellan makarne träffadt aftal, hvilket sedermera af den efterlefvande ej kunde ensidigt ändras, denne derigenom att han bevakat ett sådant testamente och på grund deraf tillgodonjuter förmånen af att sitta i orubbadt bo underkastat sig testamentets alla föreskrifter samt följaktligen ej heller vara berättigad att försälja eller förpanta boets fasta egendom.

Frågans senare del besvarades af afdelningen enhälligt sålunda, att då vid begge makarnes död skifte af boets fastighet, hvartill frågan med hänsigt till dess sammanhang med förra delen ansågs vara inskränkt, ifrågakomme, den fasta egendomen borde skiftas sådan den vid den senare aflidne makans frånfälle befunnes, emedan begge makarne genom det ömsesidiga förordnandet måste anses hafva underkastat och förbehållit hvardera sina arfvingar risken af boets försämring eller förmånen af dess förbättring.

Wasa filialafdelning.

Uttrycket „sitta i orubbadt bo" innefattade i afdelningens tanke, att den efterlefvande erhölle endast nyttjande, ej eganderätt till den aflidnes andel i boet, hvaraf åter sjelffallet följde att den efterlefvande icke finge förskingra något deraf, och således ej heller försälja eller pantsätta den fasta egendomen, såframt ej i testamentet en sådan rättighet uttryckligen vore medgifven. Då det ifrågavarande uttrycket emellertid ofta nog gifvit anledning till tvister, ville afdelningen uttala den önskan, att författare af testamenten måtte undvika att begagna detsamma.

Frågans senare del besvarades äfven nekande. Då den efterlefvande genom testamentet tillagts nyttjanderätt till den aflidnes andel i boet, följde deraf, att afkomsten af denna andel tillfölle henne med eganderätt och att således de besparingar deraf gjorts vore den efterlefvandes enskilda egendom, som följaktligen vid skiftet borde tilläggas dennes arfvingar. Och deraf följde åter omvändt, att om boet genom den efterlefvandes förvaltning försämrats, minskningen borde af dennes enskilda lott ersättas.

Wiborgs filialafdelning.

Afdelningens samtlige ledamöter voro ense derom, att ett testamente, hvarigenom makar utan något närmare bestämmande förordnat att den efterlefvande skulle sitta i orubbadt bo, icke kunde tolkas annorlunda än såsom varande ett förordnande af den ena makan att, i händelse af dess död, den andra skulle förblifva i orubbad besittning af den aflidnas lott i boet.

Den efterlefvandes rätt till sin egen andel i boet kunde icke anses vara genom ett inbördes testamente af förenämndt innehåll på något sätt inskränkt, helst ett sådant inbördestestamente endast afsåg att utestänga den aflidna makans arfvingar från att taga en störande befattning med boet under den efterlefvandes lifstid.

Till följd häraf besvarades första mom. af frågan sålunda, att make, som på grund af inbördes testamente sitter i orubbadt bo, icke är af testamentet, äfven om detsamma

bevakats, förhindrad att försälja eller annorledes förfoga öfver sin lott i boets fasta egendom, men deremot icke äger rätt att på enahanda sätt använda den aflidna makans andel i fastigheten.

Frågans senare mom. besvarades jakande, emedan efter hvardera makarnas död deras qvarlåtenskap måste såsom deras gemensamma egendom anses och med densamma efter lag förfaras, oansedt den efterlefvande makan, som suttit i orubbadt bo, förbättrat eller försämrat detsamma.

(Forts.)

Om anklagelseprincipen i nyaste utländska straffprocesslagar.

V.

Det behöfver knappt nämnas att full enstämmighet råder derom att ett från domaremakten skildt offentligt organ för åtalet skall finnas. Detta organ, *die Statsanwaltschaft* i Tyskland och Österrike, *de offentlige anklagare* i Danmark (i Danmark utöfvas åklagarekallet i vissa mål och vid underinstanserna äfven af polismästarene), är hierarkiskt och icke kollegialt ordnadt. Det utgör en sjelfständig rättsvårdande myndighet under justitieministeriet. Dess oafhängighet i förhållande till domaremakten lika som på andra sidan dennas oberoende af åklagaremakten uttalas formligen eller framgår af lagens lydelse. I tyska organisationslagen (art. 151, 152) heter det sålunda: *Die Statsanwaltschaft ist in ihren Amtsverrichtungen von den Gerichten unabhängig. Die Statsanwälte dürfen richterliche Geschäfte nicht wahrnehmen. Auch darf ihnen eine Dienstaufsicht über die Richter nicht übertragen werden.*

Deremot begynner skiljaktigheten redan vid begränsandet af den offentliga åklagarens befogenhet vid åtalets inledande och fullföljande. Att initiativet tillkommer honom, derest brottet ej är af beskaffenhet att åtal eger rum endast på anmälan af den kränkte eller enligt dennes bemyndigande, är såsom gemensam regel uttaladt. Denna regel, *utan åklagare ingen domare*, innebär att domaren hvarken eger taga befattning med de efterspaningar, hvilka på angifvelse eller uppkommet rykte om brott skola anställas för att konstatera corpus delicti och uppspåra den eller de till den

brottsliga handlingen skyldige och ej heller att föranleda den i alla tre lagarne ungefär enligt samma grunder som i Frankrike anordnade s. k. för-undersökningen [1]) (Voruntersuchung, förundersögelse), hvars ändamål är att i svårare, under de högre brottmålsdomstolarnes kompetens hörande, brott eller när en brottmålsprocess inledes mot frånvarande person låta de genom anställda efterforskningar i dagen komna omständigheter, som leda till grundad misstanke mot viss person, undergå en preliminär granskning af dertill delegerad domare innan formlig anklagelse vid det dömande forum göres anhängig. Såväl de ena som de andra förberedande åtgärderna tillägga nu lagarne de offentlige åklagarene, hvilka för först antydda uppgift ega förfoga öfver polismakten och påkalla biträde af andra myndigheter. Men medan denna af anklagelseprincipen härflytande regel med sträng följdriktighet upprätthålles af den österrikiska lagen och det danska förslaget, hvilka endast i sådana trängande undantagsfall, då förbrytelsen omedelbart kommer till undersökningsdomarens kunskap under omständigheter, som låta befara att åklagarens åtgärd icke kan afvaktas utan att beifrandet förfelas, medgifva att undersökningsdomaren under förbindelse att ofördröjligt underrätta offentlig åklagare och sedan afvakta dennes tillgörande, skrider till de oundgängligaste åtgärder i åtalets intresse, så utsträckas i den tyska lagen i synnerhet i afseende å för-undersökningen dessa undantag på ett sätt, som icke står väl tillsammans med åklagarens initiativ. Enligt denna lag (§ 189) kan t. ex. domaren i en angående en viss person pågående undersökning utan derom framställdt yrkande indraga andra personer och enligt § 200 står det den domstol, vid hvilken en sak utan föregående behandling af undersökningsdomaren gjorts anhängig, att ex officio föranstalta en sådan.

För öfrigt gäller rörande anklagelseinitiativet lika enligt alla lagarne den s. k. legalitetsmaximen, d. v. s. att det ej blott är den offentlige åklagarens rätt att på statens väg-

---

[1]) Vi tillåta oss för korthetens skull någon gång begagna denna osvenska benämning.

nar beifra alla brott, hvilka icke äro förbehållna privat åtal, utan äfven hans ovilkorliga pligt, så snart han pröfvar utsigt vara för handen att till förbrytelsen binda den verkligt skyldige. Men den offentlige åklagaren förfogar icke enligt någon af dessa lagar sålunda öfver ifrågavarande initiativ, att pröfningen om det i ett konkret fall bör begagnas eller icke skulle uteslutande bero på honom. Hans förfogningsrätt är inskränkt såväl i statens som i det kränkta privatintressets namn. Men med hänsyn till dessa begränsningar beträda nu åter de skilda lagstiftningarne olika vägar. Den tyska lagen genomför för de flesta fall ett slags monopol öfver åtalet gentemot den enskilde, så att denne endast i fråga om sådana ärekränkningar och kroppslesioner som tillika äro s. k. Antragsverbrechen, d. v. s. hvilkas beifrande beror på målseganden allena, eger med förbigående af den offentlige åklagaren, men med samma rättigheter i processen som denne vid domstol anställa åtal, dervid dock äfven den offentlige åklagaren kan, på statens vägnar, yrka straff, i fall han finner det allmännas intresse fordra det. Vidkommande alla öfriga brott inskränker sig privatinitiativet, utan afseende på om det omhändertages af den kränkte eller af annan medborgare, till en angifvelse hos den offentlige åklagaren, polisen eller domaren i lägsta instans (der Amtsrichter) med pröfningsrätt för den offentlige åklagaren om han i anledning deraf vill inskrida eller icke. Vägrar han, så tillkommer hvarje angifvare rätt att besvära sig hos de öfverordnade åklagarene i hierarkisk ordning, af hvilka de högre kunna utan vidare upphäfva de underordnades beslut och förordna till åtalets upptagande, men slutliga afgörandet beror ej alltid blott på åklagaremakten, ty om angifvaren tillika är den genom förbrytelsen i sin privata eller offentliga rättssfer kränkte, kan han efter att hafva utan påföljd gått åklagaremaktens instanser igenom med sin besvärstalan vända sig till öfverdomstol, som i sista hand eger i saken förfoga — också detta ett afsteg från anklagelseprincipens fordran på åklagaremaktens skiljande från domaremakten. För öfrigt medgifver den tyska lagen, vid sidan af det offentliga åtalet, åt enskild person en kriminel talan: *a)* om det gäller om-

nämnde förbrytelser i hvilka han såsom privat person varit berättigad att principalt åtala; *b)* i afseende å gröfre brott, riktade mot persons lif, helsa, frihet, personrättigheter eller förmögenhet då denna person tillika genom sin angifvelse föranledt åtalet, samt slutligen *c)* om personen tillkommer andel i böter för brottet. Deremot eger den genom förbrytelsen kränkte ej i sammanhang med brottmålet utföra civil ersättningstalan.

Annorlunda har den österrikiska lagen och det danska förslaget ordnat förhållandet såväl till domaremakten som till den genom förbrytelse omedelbart kränkte. I dessa fasthålles nemligen grundsatsen att i alla fall, der enligt strafflagen förbrytelsens beifrande icke är gjordt beroende af enskild persons yrkande, afgörandet om publikt åtal skall ega rum eller icke tillkommer vederbörande offentlige åklagare, med eller utan rätt för dennes öfverordnade att härvid ingripa, och sålunda att någon regress till domstol i syfte att mot åklagaremaktens uppfattning af hvad dess pligt kräfver framtvinga den offentlige åklagarens åtgärder icke står öppen. Såsom enda korrektiv mot pligtförsummelser af statsåklagaren, uppställa dessa lagar (§ 48 Ö. Str. P. O., § 40 danska försl.), utom det inseende öfver de lägre åklagarenes verksamhet, hvilket tillhör deras öfverordnade, just den enskildes rätt att, der statsåklagaren afböjer att inskrida, omhändertaga åliggandet. Detta står honom nemligen städse öppet i alla de fall, då statsåklagaren icke på någon i uttrycklig lag angifven grund eller i följd af skildt förfogande från den högsta rättsvårdande myndigheten i staten (§ 27 danska förslaget) vägrat åtgärd, och åtalet betraktas i detta fall icke såsom enskildt utan offentligt, medförande för den private åklagaren enahanda ställning i processen som för den publike, dock att en pröfning, om för-undersökning i följd af sådant subsidiärt åtal skall inledas, bör af en öfverinstansens domstolsafdelning (Ö. Str. P. O.) försiggå och att om denna förklarar saken icke böra fullföljas, något remedium deremot icke finnes. För öfrigt lemnas åt den enskilde att utföra åtalet i sådana brott, som icke utan dess yrkande äro föremål för åtal, samt åt den som i privaträttsligt hänseende

lidit genom brottet att såsom biordnad part ansluta sig till det offentliga åtalet i alla mål, hvari ett sådant privaträttsligt intresse kan uppvisas. Den genom brottet lidande står det ända tills hufvudförfarandet begynner fritt att göra sin rätt till anslutning gällande och honom tillerkännes i sådant fall skilda befogenheter såsom part. Han eger ställa till åklagarens förfogande de för den tilltalades öfvertygande och styrkande af sina ersättningsanspråk tillgängliga bevismedel. Honom är medgifvet att taga kännedom om alla vid undersökningen tillkomna akter, samt att i hufvudförhandlingen, hvars fortgång dock icke beror af hans närvaro eller frånvaro, ställa frågor till den anklagade eller till vittnen och sakförståndige samt att såväl under förhandlingen erhålla ordet som ock att vid dess slut efter åklagaren affatta sitt påstående.

Det vigtigaste inrymmande åt anklagelseprincipen i fråga om åklagarens ställning och tillika den punkt, hvari den tyska lagen på ena sidan samt den österrikiska och danska på den andra väsendtligast i förevarande afseende skilja sig, är likväl den befogenhet öfver det redan till undersökningsdomarens handläggning komna yrkandet på ransakning som i sistnämnda lagstiftningsarbeten tillerkännes åklagaren. Den tyska lagen har härutinnan ej frångått den franska och de flesta tidigare tyska partikularlagars ståndpunkt. Enligt denna står det nemligen statsåklagaren fritt att draga sig tillbaka och inställa efterspaningarne så länge hans åtgärder inskränkt sig till blotta polisundersökningar (Ermittelungen). Men så snart han antigen, på grund af sina efterforskningar, hos behörig domare yrkat förberedande undersökning, hvilket förutsätter att efterforskningarne ledt till en af honom uppgifven bestämd brottslig gerning och en för denna misstänkt bestämd person, eller han insamlat material för en bestämdt formulerad anklagelse samt, der förberedande undersökning ej behöfver ske eller han anser sådan obehöflig, till vederbörligt forum ingifvit densamma, då inträder det moment, som tekniskt benämnes „Erhebung der öffentlichen Klage" och hvarom lagen stadgar (§ 154) *Die öffentliche Klage kann nach Eröffnung derselben nicht zurückgenommen werden*

Från detta ögonblick beror det ej mera på honom utan på domaren om målet skall fullföljas. Besluter domstolen dertill, så är det åklagarens embetspligt att äfven mot sin öfvertygelse utföra åklagaretalan.

Om riktigheten af denna anordning har ej blott inom den tyska legislaturen utan äfven annorstädes lifliga meningsstrider förts, och hvad som i Tyskland synes hafva gifvit konservatismen i detta ämne öfvervigt torde varit ett visst misstroende mot statens åklagarekår. Uppenbart är åtminstone att sådan lösning står i full motsägelse till anklagelseprincipen. Härigenom kommer nemligen likväl domaren, om ock i första hand icke samma domstol som slutligen dömer, att öfvertaga det moraliska ansvaret för åtalet. I Österrike har man med fullt förtroende till principen i denna del aflägsnat nämnde oegentlighet och Danmark synes vara beredt att också härutinnan följa det bättre föredömet. Åklagaren behandlas såsom *dominus litis* i ordets fulla bemärkelse. Finner han efter inledd domareundersökning att densamma icke kan leda till något bindande resultat, så står det honom fritt (§ 109 Ö. St. P. O., § 32 d. försl.) att inställa densamma. Enahanda befogenhet tillkommer honom ock ej blott efter slutförd undersökning, om han vid genomgående af den hos undersökningsdomaren tillkomna akt anser grund för åtalets fullföljande saknas, utan äfven efter den tilltalades försättande i anklagelsetillstånd och under hela hufvudförhandlingen ända till dess domstolen drar sig tillbaka för att öfverlägga om utslag (§ 257. 2. Ö. S. P. O.) eller (enligt det danska förslaget) domen afsäges eller juryn afgifver sitt yttrande. Afstår åklagaren före hufvudförhandlingen, så är den tilltalade, derest icke privat åklagare uppträder, berättigad att häröfver erhålla bevis, sker tillbakaträdandet först under nämnde skede af processen, så afkunnar domstolen frikännande utslag. Domaren kan i följd häraf aldrig komma i det, vare sig medvetna eller omedvetna, läge att göra åtalets intresse till sitt eget. Väl tillkommer det den afdelning af första instansens kollegiala domstol, som har att öfver undersökningsdomaren hålla tillsyn (Rathskammer) äfvensom andra instansens domstol att på anförda besvär eller

af annan i lagen förutsedd anledning, efter pröfning af de hos undersökningsdomaren tillkomna akter, förordna till målets nedläggande emot åklagarens yrkande, hvilket för en ytlig betraktelse kan förefalla såsom stående i strid med det föregående och mot åklagarens egenskap af dominus litis, men i sjelfva verket är detta en domaren begreppsenligt tillkommande befogenhet; det innefattar nemligen en slags preliminär dom i saken, en pröfning af förutsättningarna för en anklagelse, som fullt kan likställas med den slutliga pröfningen af det verkligen frambragta bevismaterialet. Det kan icke annat än öfverensstämma med domaremaktens uppgift att erbjuda garantier icke blott mot ett orättvist straff utan ock mot en för personens timliga välfärd ofta knapt mindre vådlig grundlös förföljelse vid domstolarne. Genom att anklaga griper domaren öfver sin begreppsenliga uppgift, men icke genom att förklara en till åtal ledande misstanke grundlös.

Af väsendtlig vigt för bedömande af den grad af följdriktighet, hvarmed en straffprocesslag vidhåller anklagelseprincipens fordran att åklagaren, om han ock uppbär statens vilja att rätt sker, behandlas såsom part i rättegången, är det sätt, hvarpå lagen besvarar den omtvistade frågan huruvida domstolen med anledning af de omständigheter, som under målets behandling förekommit, eger gå utöfver ett bedömande af de påståenden åtalet innehåller eller m. a. o. om det tillkommer domstolen att icke blott afgöra om det åtalade brottet verkligen blifvit begånget och kan tillräknas den anklagade eller om domstolen, i fall det väckta åtalet och den deraf föranledda undersökning och behandling ledt till uppdagande af annorlunda beskaffad förbrytelse och möjligen andra skyldige, hvilka icke tilltalats eller i anklagelseskriften betecknats, kan öfver sålunda ändradt fundament för målet procedera och döma. Det inses utan svårighet att här icke gäller det vidlyftiga spörsmålet om öfverhufvud en behörigen anhängiggjord kriminel talan kan i samma rättegång ändras, utan blott huruvida detta kan ske i strid med åklagarens yrkande.

Frågan har egentligen betydelse först i det skede af processen då den formliga anklagelsen är till domstol ingifven.

Ehuru äfven yrkandet på förberedande domstolsundersökning, såsom anmärkt blifvit, måste innehålla bestämd uppgift på handling och person, hvilka göras till föremål härför, så ligger det i sakens natur att något närmare betecknande af handlingens juridiska karakter här ännu icke kan komma i fråga, då undersökningens syfte just är att åstadkomma detta. Deremot stadgas om anklagelskriften, som inleder hufvudförhandlingen, att den bör innehålla icke blott den anklagades namn och brottets benämning enligt lag, utan och en noggrann uppgift på gerningens alla juridiska kännetecken samt de straffbud, hvilka åklagaren anser å densamma tillämpliga (Ö. St. P. O. § 207; T. St. P. O. § 198). Det är nu sjelffallet härom förhandlingen skall röra sig, bevisning framställas och dom fällas. Frågan afser derföre den slutliga domen. Såsom de förevarande lagtexterna lösa densamma är främst att skilja emellan gerningens faktiska kännetecken och den i anklagelseakten gjorda subsumtion af densamma under bestämda straffbud. Om man afser från mindre betydande skiljaktigheter synes lagarnes ståndpunkt i denna del af frågan kunna betecknas sålunda att domstolen icke är befogad sträcka sin pröfning till andra gerningar eller mot andra personer än dem anklagelsen bragt under dess bedömande. Den gerning, hvarom utslaget gifves, måste vara identisk med den som anklagelsen eller det domstolsbeslut, hvarigenom den tilltalade försättes i anklagelsetillstånd, betecknar, dock sålunda att om densamma genom omständigheter, hvilka kommit i dagen under hufvudförhandlingen, erhållit en annan belysning eller (tyska lagen) det visar sig att den anklagades förhållande till gerningen varit ett annat än anklagelseakten framhåller, t. ex. anstiftan i st. f. gerningsmannaskap, detta ej upphäfver identiteten i lagens mening, om ock dylika tillkomna faktiska omständigheter kunna göra det behöfligt att den anklagade lemnas tillfälle att värja sig. Men bringar förhandlingen fram en annan, om ock med den åtalade sammanhängande, gerning, så kan den icke i målet komma under pröfning i annat fall än om åklagaren, förutsatt att domstolen ock är behörig för denna, sådant yrkar (T. St. P. O. § 265; Ö. st. P. O. § 263) samt jemväl

den anklagade dertill samtycker, (enligt Ö. st. P. O. är den sistnämndes samtycke behöfligt endast om den nya gerningen är belagd med strängare straff än den åtalade, men vägras samtycket eller påkallar afgörandet bättre förberedelser, kan domstolen antingen förordna till ny förhandling om allt i ett sammanhang eller afgöra om det åtalade brottet och lemna det nya att utföras på skildt åtal). Vidkommande deremot den i anklagelseakten yrkade lagtillämpning eller bestämmandet af gerningens beskaffenhet jemlikt strafflagen, så är öfverhufvud domstolen deraf icke bunden gentemot åklagaren, om han ock måste så begå att den anklagade blir i tillfälle, i synnerhet i fall domstolens bestämmande af handlingens juridiska karakter är strängare än åklagarens, att derefter inrätta sitt försvar. Öfverhufvud synas sådana ändringar af åtalet, som ej träffa gerningen eller rikta sig mot annan person och hvaremot den anklagade lätt kan försvara sig, betraktas såsom tillåtna.

Lärorikt och af stort intresse är det sätt, hvarpå *svarandens* ställning såsom part kommer till erkännande i de i fråga varande lagarne och förslaget. Och detta ämne skulle i och för sig gifva anledning till en vida mera omfattande och ämnets olika sidor närmare skärskådande framställning än hvartill dessa blad, om de ock uteslutande derför tagits i anspråk, kunde bereda utrymme. Vi måste inskränka oss till det allra hufvudsakligaste samt hålla redogörelsen strängt kring de tvenne hufvudpunkterna: *a)* bestämningarne angående den tilltalades förhör eller rättare upptagandet af hans förklaringar öfver de af åklagaren mot honom riktade beskyllningar och öfver den formliga anklagelsen, samt *b)* anordningarna för att underlätta och stärka den anklagades egna försvarskrafter.

a) Med den inqvisitoriska, ännu i den franska och tyska reformerade processen förherrskande, grundtanken att den tilltalades per fas et nefas framkallade förklaringar utgöra den främsta och vigtigaste källan till sanningens utredande

i processen, är grundligen brutet. Men på andra sidan har man ej heller gått till den öfverdrift i afseende å svarandens skyddande mot sin egen sanningskärlek som var utmärkande såväl för kriminalprocessen i Rom vid tiden för den organisation af processen, hvilken betecknas med termen *Ordo judiciorum publicorum*, som ock för den forna germaniska ackusatoriska processen, samt ännu i denna dag är ett kännetecknande drag för den engelska processen i brottmål, innebärande att hvarje egentligt förhör med anklagad icke är tillåtligt samt att i för-undersökningen honom hufvudsakligen blott lemnas tillfälle att erfara hvad man anser falla honom till last, i syfte att han genom dessa utsagor skall kunna tillvaratага sitt intresse och om han vill genast anföra försvarsgrunder eller i all händelse förbereda sig till framtida försvar, men att hans förklaringar icke få emottagas utan föregående upplysning om att han ej behöfver förklara sig samt en varning att han hvarken har något att hoppas af löften, som kunna gifvas honom, för att framkalla bekännelse eller att frukta af hotelser i samma syfte, men att, utan afseende å dylika löften eller hotelser, hvad han möjligen mot sig utsäger kan komma att förehållas honom vid hufvudförfarandet, vid hvilket vanligen dock det som vid för-undersökningen förekommit alldeles lemnas å sido. Dylika kauteler emot inqvisitionsprocessens *regina probationum* anser man numera, om ock icke enhälligt, så åtminstone ganska allmänt, i vetenskapen och i praktiken öfverallt annorstädes än i England såsom af anklagelseprocessens princip icke fordrade. Väl erkänner man: att det alltid är svarandens juridiska rätt att icke behöfva låta begagna sig såsom bevismedel mot sig sjelf, att således kunna från åklagarens sida fordra bevis och fullt bevis; att äfven för den misstänkte eller anklagade pligten att säga sanningen om sig sjelf bör behandlas såsom en moralisk pligt och att jemväl ur det allmännas synpunkt det, såsom en samtida dansk kriminalist, Goos, uttrycker sig, aldrig „er tilstrækkelig Hjemmel til at straffe at "den sigtede finder sig i, samtycker i eller vedtager at lide "straf. Forbrydelsen, det strafbare, maa virkelig være be"gaaet, den sigtede maa virkelig væræ skyldig". Men häri

ligger dock icke att en så enkel och axiomatisk förnuftssats som den att svarandens förklaringar, der de äro uppriktiga, alltid måste vara värdefulla och understundom de enda källorna till skuldmomentens utredande kunde få vid kriminalprocessens gestaltning förbises. Det uti menniskans samvete nedlagda omedelbara inre behofvet, att äfven med uppoffring af egoistiska intressen gifva heder åt sanningen, är en för allt samhällslif, ja för all mensklig kultur, alltför vigtig makt att rättvisans intresse skulle kunna fordra att denna väg till sanningen blefve, hvad den tilltalade vidkommer, i möjligaste mån tillbommad. Äfven den ackusatoriska processen utgår från den öfversta satsen att det är på statens vägnar, som brott beifras och straffbuden hållas vid makt, att främst statens intresse fordrar att det verkliga förhållandet i afseende å ett begånget brott kommer i dagen, att den verkligt skyldige får sitt straff och den oskyldige går fri samt att för detta offentliga intresse hvarje deremot stridande privat intresse måste vika. Om nu staten för fullgörelse af sin pligt och rätt i detta afseende kan och bör taga i anspråk enhvars medverkan i mån af dess förmåga och ställning till saken, så kan icke heller den tilltalade, om ock denna egenskap bragt honom i en belägenhet, hvars särskilda beskaffenhet härvid inverkar på hans ställning till förevarande samhällsintresse och derföre icke får förbises, från denna medborgerliga pligt helt och hållet fritagas. Att icke undantaga honom är att ännu i den anklagade, ja i förbrytaren, erkänna menskan.

„Jeder, der von den Behörden dazu aufgefordert wird", säger Glaser, „ist verpflichtet, so viel an ihm ist, dazu beizutragen *dass die Wahrheit offenbar werde.* Auch der Angeschuldigte ist daher gehalten zu dieser Offenbarung der Wahrheit mitzuwirken: er ist nicht minder verpflichtet, dem Gerichte die Mittel zur Ausweisung seiner Unschuld darzubieten, als das Geständniss eines von ihm verübten Verbrechens abzulegen, *wenn er gleich zu letzterem weder direct noch indirect gezwungen werden kann*".

Det är nu detta direkta eller indirekta tvång som utgjorde och utgör undersökningsprocessens lyte och som måste aflägsnas, men — om också „badvattnet" kastas bort, behöfver icke derföre „barnet" följa med. Derföre har man i

Österrike och Tyskland samt förslagsvis i Danmark för domaren såväl i för-undersökningen som äfven under hufvudförhandlingen bibehållit rättigheten att affordra den tilltalade förklaring (denna akt benämnes Vernehmung, ej Verhör), men man har med omsorg sökt aflägsna allt som kunde innefatta en obehörig påtryckning på svarandens fria vilja. Man har gjort detta såväl af aktning för dennes personliga frihet som ock emedan man insett att endast full frivillighet kan gifva förklaringen värde såsom bevismedel. Till säkerställande af denna frivillighet hör i främsta rummet att förhöret icke påtränger sig den med misstankar besvärade såsom någon slags öfverraskning. Detta förebygges nu väl vanligen redan genom åklagarens eller polismyndighetens förberedande efterspaningar och ofta äfven derigenom att personen i fråga under dessa föranledes till förklaringar i saken. Men derjemte förfoga lagarne att särskild skriftlig kallelse skall meddelas den tilltalade om förhöret. Den österrikiska lagen stadgar att denna alltid bör utom annat innehålla att personen är inkallad såsom påbördad brott samt att brottet skall i allmänhet antydas (§ 173). Den tyska lagen föreskrifver väl uttryckligen ej annat än skriftlig kallelse i annat fall än då undersökningsdomaren anser sig genast tillika kunna meddela befallning om inställelse tvångsvis (Vorführungsbefehl). Det danska förslaget fordrar att „tilsigelsen" (resp. stemningen), skall innehålla dylik uppgift. Är den tilltalade förut häktad, så har häktningsordern måst innehålla omförmälde allmänna uppgift om den påbördade förbrytelsen och grunderna för de vidtagna åtgärderna. Slutligen och strax innan förhöret anställes skall domaren så fullständigt som möjligt uppgifva för hvilken straffbar handling den inkallade är sub reatu.

Det första förhöret inför undersökningsdomaren får nu visserligen en bismak af inqvisition också derigenom att enligt den österrikiska och den tyska lagen det icke är offentligt och att den tilltalades sakförare ej får vara tillstädes liksom å andra sidan icke heller den offentlige åklagaren eller målseganden. I Danmark är väl föreslaget att offentlighet äfven vid för-undersökningar skall iakttagas, men också

här eger vid förhöret ej medverkan af sakförare rum. Dermed afses nu dock icke att möjliggöra en samvetspåtryckning, men med den inqvisitoriska karakter, som lagarne fortfarande ansett sig böra gifva åt för-undersökningen, dels i ändamål att samla skäl och omständigheter för och emot ett vidare fullföljande af saken dels åter för att gifva en ledning för bedömandet af de bevismedel, som erfordras samt möjliggöra deras sammanbringande i en brännpunkt, hufvudförhandlingen, har man ansett bäst öfverensstämma att den tilltalade främst utan påverkan vare sig af åklagare eller försvarare får tillfälle att inför domaren uttala sig, hvarefter för undersökningens vidare fortgång försvar får anlitas liksom och åklagaren eger i åtalets intresse inskrida.

Bestämningarne om sjelfva tillgången vid förhöret förete nu den med afseende å resp. lagars hållning i öfrigt påfallande olikhet att den tyska lagtexten synes antyda en närmare anslutning till anklagelseprincipen — åtminstone i engelsk mening — än den österrikiska och det danska förslaget. Men huruvida detta verkligen är afsigten eller kommer att blifva resultatet, kan åtminstone betviflas. Enligt den tyska texten (§ 136) eger undersökningsdomaren, sedan han förehållit svaranden hvad honom påbördas, egentligen blott ställa *en* fråga till honom, den nemligen *om han vill svara på beskyllningen* (Bei Beginn der ersten Vernehmung ist dem Beschuldigten zu eröffnen, welche strafbare Handlung ihm zur Last gelegt wird. Der Beschuldigte ist zu befragen, *ob er etwas auf die Beschuldigung erwidern wolle.*) Angående förfarandet är härförutom icke något vidare i lagen meddeladt. Men om syftet uttalas i samma § i allmänhet att utom det att tillfället bör begagnas att inhemta kännedom om den tilltalades personliga förhållanden (namn, bostad, föregående lefnadsbana) förklaringen bör lemna honom *Gelegenheit zur Beseitigung der gegen ihn vorliegenden Verdachtsgründe und zur Geltendmachung der zu seinen Gunsten sprechenden Thatsachen.* Häraf kunde nu synas såsom om lagens mening öfverhufvud vore att hvad den förklarande kan anföra till sin fördel borde få gälla, men afseende icke fästas vid motsatsen. Men detta är uppenbart icke menin-

gen. Åtminstone anse kompetente tolkare såsom Löwe och von Holtzendorff lagen icke blott medgifva mottagandet af en bekännelse, som tages till protokollet och sedan kan begagnas såsom vapen mot den anklagade under hufvudförfarandet, utan ock att i händelse den anklagade skulle vägra att ingå i förklaringar, domaren är berättigad och t. o. m. förpligtad att förehålla honom att hans vägran kan föranleda till för honom ofördelaktiga slutsatser samt försvaga hans ställning vid försvaret. Äfven synes åtminstone den förstnämnde kommentatorn antaga att, om den tilltalade besluter sig för en förklaring, det är tillåtligt att genom framställda frågor söka få denna så bestämd och tydlig som möjligt. Stadgandets syfte skulle således blott vara att vid handen gifva det svaranden är oförhindrad att vägra förklaring samt att icke i någon händelse frågorna finge gå ut på framkallandet af bekännelse. Men, om så är fallet, har von Holtzendorff otvifvelaktigt rätt, då han förekastar lagens bestämningar halfhet och ofullständighet samt påstår att det varit bättre om man låtit den i 136 § föreskrifna frågan h. o. h. bortfalla eller i motsatt fall fullständigat den genom en föreskrift om att den tilltalade städse borde upplysas derom att en *förpligtelse* att förklara sig ej förefunnes och att bekännelse, om den det oaktadt aflägges, kan begagnas såsom bevismedel. Såsom saken nu är, tillägger denne förf., kan frågan af en del anklagade uppfattas såsom en hotelse att, derest förklaring icke afgifves, skadliga rättsföljder deraf kunna uppkomma. Måhända låter sig dock den nämnda halfheten sålunda förklaras att lagstiftaren, med hänsyn till den olikhet de näst föregående tyska partikularlagarne förete just i detta ämne, i det att några stodo h. o. h. qvar på inqvisitionsprocessens ståndpunkt och andra, t. ex. den för Braunschweig, föreskref att domaren skulle till den tilltalade rigta alldeles enahanda erinran som i den engelska processen, velat lemna fritt utrymme åt rättsbruket att i olika riktningar inom de skilda delarne af det gemensamma rättsområdet fullständiga lagen.

Deremot lemnar den österrikiska lagen (§§ 198—206) i tydlighet och fullständighet icke något öfrigt att önska. Men erkännas måste att lagen nog nära nalkas gränserna för det

inqvisitoriska. Den föreskrifver ett formligt förhör, om ock namnet icke utsäges. För att i någon mån ersätta bristen på offentlighet och frånvaro af åklagare och sakförare tillåter lagen att förhöret sker i närvaro af tvenne „Gerichtszeugen", om nemligen domaren anser deras närvaro önskvärd eller om den tilltalade derpå yrkar. Vid tillfället bör, såväl i domarens bemötande som i den yttre anordningen, allt som kan verka nedslående eller förvirrande på fångens sinnesstämning aflägsnas. Är han fängslig och belagd med bojor, bör han från dessa befrias. Enligt regeln skall förklaringen gifvas muntligt, men efter pröfning kan domaren tillåta att han skriftligen yttrar sig om mera grannlaga eller invecklade förhållanden. Domaren skall inleda förhöret med en förmaning att besvara de frågor, som komma att framställas, bestämdt, tydligt och sanningsenligt. Efter att hafva mottagit den tilltalades upplysningar om sin person och sedan den förbrytelse, hvarför han beskylts, förehållits honom i allmänna ordalag, bör domaren föranleda honom att i en sammanhängande, icke af frågor afbruten, och omständlig berättelse yttra sig öfver de faktiska omständigheter hvilka bilda underlaget för det brott som påbördas honom. Frågorna böra sedan gå ut på att med undvikande af all vidlyftighet fylla luckorna i berättelsen, aflägsna dunkelheter och motsägelser samt framför allt ställas så att den tilltalade får reda på alla mot honom förekomna grunder för misstankar och gifva honom fullständigt tillfälle att undanrödja dem samt rättfärdiga sig. Uppgifver han fakta och bevismedel för nyssnämnda ändamål, så måste desamme, om de icke uppenbart framställas att förhala saken, upptagas till bekräftelse. Förbud meddelas mot dunkla, obestämda, mångtydiga, snärjande, kaptiösa frågor, särdeles sådana hvilka utgå från antagandet att fakta, hvaröfver ej förklaring gifvits, blifvit medgifna. Frågor, hvarigenom fakta förehållas den tilltalade, som på andra vägar kommit till domarens vetskap, men öfver hvilka man först af hans svar väntar nödig upplysning eller hvarigenom förmodade medbrottslige betecknas, få endast i det fall göras att den tilltalade icke annorlunda kan ledas till förklaring härom och i detta fall böra frågorna ordagrant intagas i

protokollet. Framför allt inskärpes att löften, förespeglingar än mindre hotelser och yttre eller inre tvångsmedel, för att framkalla bekännelser eller andra bestämda uppgifter, icke få användas äfvensom att undersökningen icke får uppehållas i syfte att föranleda sådan. Vägrar den tilltalade att förklara sig eller förställer han sig uppenbart, skall han göras uppmärksam på att undersökningen dock måste fortgå och att han derigenom kan beröfva sig försvarsgrunder. Afvika hans senare uppgifter från tidigare sådana, skall han tillfrågas om anledningen till dylika motsägelser. Om hans utsagor i betydelsefulla punkter afvika från mot honom hörda vittnens eller från antaglige delaktiges, så kunna dessa konfronteras, om det finnes nödigt för att fastställa saksammanhanget, men denna utväg får icke begagnas för att verka på den tilltalades sinnestillstånd.

Bekännelser befria icke undersökningsdomaren från skyldigheten att äfven på andra vägar efterforska saksammanhanget. Men om bekännelsen är fullständig, beror vidare efterforskning i viss mån af åklagarens yrkande.

Sådana äro i hufvudsak de österrikiska stadgandena angående förfarandet vid emottagandet af den tilltalades förklaringar under det förberedande förfarandet. Mindre utförda öfverensstämma det danska förslagets bestämningar (§ 201—205) i allt hufvudsakligt härmed. Af dem framgår, att förhörets främsta syfte är att för den anklagade bringa till klarhet den verkliga beskaffenheten af det läge, hvari han befinner sig samt genast lemna honom tillfälle att i deras rätta belysning framställa de omständigheter, som ledt misstankarne på honom; att domarens befogenhet beror på hans pligt att söka komma till materiel sanning samt bygger på den af lagen uppställda sedliga pligten för den tilltalade att, äfven om han måste bekänna sig skyldig, frivilligt bidraga till sanningens och rättvisans seger, men att lagen för att komma till detta mål, såsom Glaser anmärker, försmår medel, hvilka vore oförenliga med den sedliga värdighet och höghet, hvarmed staten träder upp för att nedslå brottet.

Äfven till hufvudförfarandet, antingen detta vidtagit omedelbart genom att åklagaren efter polisundersökningarnes

afslutande till första instansens domstol ingifver sin anklagelseskrift eller att för-undersökning egt rum, hörer enligt bägge lagarne och förslaget en akt, äfven denna betecknad Vernehmung des Angeklagten, den Sigtedes Afhörelse, då den anklagade eger förklara sig öfver anklagelsen. Deremot är det för code d'instruction criminelle samt dennas efterbildningar egendomliga inqvisitoriska förhöret inför domstolspresidenten icke bibehållet. Förenämnde akt inträffar i hufvudförhandlingens begynnelse efter det parter, vittnen, sakkunnige m. m. blifvit uppropade och inställt sig, samt enligt österrikiska lagen anklagelseskriften, hvaraf dock enligt alla lagarne den anklagade förut och strax efter dess ingifvande bort få del, blifvit uppläst, således i offentlig domstols session. Om tillgången och karakteren af i fråga varande akt meddelar den tyska lagen (§ 242) blott en hänvisning till hvad om för-undersökningen är stadgadt och för hvilket i det föregående en redogörelse är lemnad. Den österrikiska lagen sträfvar uppenbarligen att från den anklagades afhörande i hufvudförhandlingen, hvilken för den anklagades öde och bestämmandet af domstolens öfvertygelse är af långt större vigt än för-undersökningen, ännu sorgfälligare än hvad den sistnämnde vidkommer aflägsna t. o. m. skenet af ett tvång. Domstolspresidenten får derföre icke annat än enkelt fråga den anklagade huruvida han *vill* förklara sig. Vägrar denne att ingå i förklaringar eller svaromål, kan detta icke på något sätt förehållas honom eller gifva anledning till anmaningar. Men presidenten kan i detta fall låta inför domstolen föredraga protokollet öfver den anklagades förklaringar vid för-undersökningen. Inlåter han sig i förklaringar öfver anklagelsen, men bestrider densamma, skall ordföranden antyda honom att han är berättigad bemöta anklagelsen med en sammanhängande berättelse om sakförhållandet samt, efter upptagandet af hvarje skildt bevismedel, deröfver göra sina anmärkningar. Afviker då hans framställning från tidigare utsagor, så får han uppmanas förklara grunderna för stridigheten och äfven i detta fall är det efter ordförandens bepröfvande tillåtet att genom uppläsning af undersökningsdomarens protokoll erinra honom om

innehållet af dessa uttalanden. I motsats till hvad om förhöret af undersökningsdomaren är stadgadt får den anklagade, liksom i allmänhet under hufvudförhandlingen, rörande hvad i afseende å förevarande tillfälle bör af honom iakttagas, rådföra sig med sitt rättegångsbiträde, men för de skilda vid tillfället till honom ställda frågorna eger han ej inhemta dennes råd (Ö. St. P. O. § 245). Under förhöret få tillkallade vittnen icke tillstädesvara.

Enligt österrikiska och tyska lagarne är det endast den, som i egenskapen af ordförande leder förhandlingen, tillåtet att till den anklagade ställa frågor. Det danska förslaget, som eljest äfven beträffande detta moment af hufvudförhandlingen befinnes nära ansluta sig till den österrikiska lagen, synes dock medgifva större utrymme för frågorna till den anklagade och lemna jemväl åt öfrige domare, jurymän, åklagare och sakförare att hos ordföranden yrka på det frågor enligt deras begäran skola förehållas honom, likväl åt ordföranden öfverlemnadt att pröfva lämpligheten af dessa. Öfrige domare och jurymän få t. o. m., så framt ordföranden finner lämpligt lemna dem ordet, sjelf rikta sådana frågor, hvartill förklaringen gifvit anledning, till den anklagade.

Det må slutligen såsom ett erkännande åt anklagelseprincipen nämnas att i mål, som höra under första instansens kollegiala domstols kompetens eller under jurydomstol, svarandens i hufvudförfarandet afgifna bekännelse, om den ock med hänsyn till den materiella bevisteori, som är antagen i lagarne och förslaget, kan inverka på behandlingen af öfriga tillgängliga bevismedel, i synnerhet i svårare mål icke utesluter sakens vidare förhandlande och domstolens pröfning eller juryns afgörande om bevisfrågan. Det fasthålles att erkännande aldrig får, liksom i civila mål, behandlas såsom dispositionsmedel utan såsom ett bland bevismedlen.

Det har ofta upprepats att anklagelseprincipen, der den skall blifva mer än blott en form för förfarandet, fordrar ej allenast att åklagare och anklagad behandlas såsom parter

utan äfven att s. k. vapenjemlikhet eger rum mellan dem. Således om nämnde princip innebär att man genom omsorgsfullt ordnande af den offentliga åklagaremyndigheten, genom att fråntaga domaren skyldigheten att tillgodose försvaret i annan mening än såsom rättvist afvägande de inför honom framstälda skälen för och emot anklagelsen, stärker åtalets ställning i processen, så kräfver den ock att möjlighet måste beredas den anklagade, i fall han är oskyldig, att gå segrande ur striden med de sålunda förstärkta krafterna. Om staten sörjer för nitiske, bildade och erfarne åklagare, så kan han ej undgå att genom lagstiftningen icke blott icke förhindra att enahanda krafter ställas till den anklagades förfogande, utan äfven, om så behöfves, påtvinga den anklagade, som af likgiltighet för sitt öde eller af andra skäl ej förser sig med försvarare, en sådan, och detta så mycket hellre som de, på hvilka misstankar för brott falla, oftast redan genom sin sociala ställning, genom fattigdom, okunnighet, oerfarenhet, känsla af skam och förnedring, kunna komma i en för försvaret ogynsam, ja omöjlig ställning. Men den strid, som anklagelseprincipen anordnar inför domarebordet, förutsätter liksom striden med materiella vapen, skicklighet i vapnens bruk för att möjliggöra en god utgång för den anklagade äfven om det står fast att åklagaren alltid bör betrakta sig som part för det rätta och sanna. Ty detta hindrar ej att han kan få en oriktig uppfattning af en sak och äfven åt den ensidiga, den i och för sig skefva uppfattningen kan en högre intelligens förläna en styrka, för hvilken den renaste oskuld, utan medel att bringa den i dagen, kommer i fara. Anklagelseprincipens oafvisliga fordran är derföre att den anklagades egna naturliga försvarskrafter stärkas. Eljest kan anklagelseprincipen praktiskt ej upprätthållas om än den inskrifves i lagen, eller ock inträffar verkligen hvad en framstående rättslärd (Stübel) blott något för pathetiskt men i grunden sannt utropar: *Ohne Rechtsbeistände ist kein Richter, ohne Richter kein Recht, ohne Recht kein Werth des Lebens*. Nödvändigheten att åt den anklagade erbjuda ett verksamt försvar, hvilken icke ens af inqvisitionsprocessen alltid förnekas, (vi erinra om ett från tiden för denna process

oinskränkta herravälde på kontinenten i förra hälften af adertonde seklet bekant yttrande: *Juris enim naturalis est defensio et ne butiis quidem, imo, ut loquuntur Doctores, nec ipsi Diabolo deneganda!*) har genom de lagar, som nu sysselsätta oss, vunnit ett erkännande, som ställa dem i detta afseende långt framom de franska och fransk-tyska processlagarne, ja om man afser de praktiska anordningarne, t. o. m. framför Englands, der man icke ens ännu tillräckligt sörjt för *medellöses* försvar.

Öfverensstämmande uttala de tyska och österrikiska lagarne, att den tilltalade i alla straffsaker och i hvilket skede af processen som helst är berättigad att begagna sig af ett rättskunnigt biträde. Stadgandet i § 137 T. St. P. O.: *Der angeschuldigte kann sich in jeder Lage des Verfahrens des Beistandes eines Vertheidigers bedienen* är dock i denna absoluta form, såsom ock delvis redan antydts, icke fullt öfverensstämmande med det af andra stadganden framgående riktiga förhållandet.

Emellertid medgifva bägge lagarne begagnande af rättegångsbiträde icke blott såsom enligt de franska och de tidigare tyska grundsatserna vid hufvudförhandlingen, utan jemväl under för-undersökningen och t. o. m. innan formligt åtal skett under polisundersökningen (Ö. St. P. O. § 45). Dock stå, i fall den tilltalade är tagen i fängsligt förvar, hans meddelanden med sin försvarare under rättens kontroll (§ 45 Ö. St. P. O. och § 148 T. St. P. O.) i syfte att hindra undanrödjande af bevismedel och andra spår af förbrytelsen. Den tyska lagen förfogar att, innan hufvudförfarandet öppnas, skriftliga meddelanden kunna tillbakavisas, i fall den häktade ej medgifver att de få framläggas för domaren. Begge lagarna, den österrikiska obetingadt, den tyska enligt domarens pröfning (§ 148, p. 3) bestämmer att konferenserna böra ske i närvaro af en underdomstolens tjensteman (Gerichtsperson). Vid de af undersökningsdomaren för ransaknings ändamål vidtagna åtgärder lemnas dock försvararen lika litet som ens åklagaren och den tilltalade alltid tillträde. Endast då syner, husransakningar m. m. ega rum, är närvaro af begge parterna liksom ock af rätte-

gångsbiträde föreskrifvet och äfven då vittnen afhöras hvilka af en eller annan orsak antagligen icke kunna tillstädeskomma vid hufvudförhandlingen (T. St. P. O. § 191). För anförande af besvär öfver undersökningsdomarens förfoganden kan dock alltid samråd emellan tilltalad och hans försvarare ega rum. Inskränkningarne äro en följd af att det förberedande förfarandet ännu i dessa lagar väsendtligen eger ett inqvisitoriskt skaplynne och offentlighet i den materiella sanningens intresse anses böra uteslutas. I alla fall söka lagarne härutinnan genomföra likställighet emellan parterna, så att der rättegångsbiträdet ej får vara tillstädes, der är detta ock förmenadt åklagaren. Men hvardera står det redan under för-undersökningen i allmänhet fritt att ur undersökningsdomarens akter taga reda på det i målet förelupna, så framt detta ej anses strida mot undersökningens intresse, och afgörandet derom är ej beroende på domaren ensamt, utan hans beslut kan dragas under den s. k. rådskammarens (kollegialafdelning af domstolen i första instans) afgörande. Åtminstone måste häktningsordern med grunderna derför städse på begäran meddelas (Ö. St. P. O. § 45), och efter undersökningens afslutande är obetingad tillgång till akterna lemnad såväl anklagad som försvare.

Alla dylika inskränkningar och kontroller upphöra när det förberedande förfarandet afslutats genom anklagelseskriftens ingifvande till behörig domstol, hvarefter full frihet i gemenskapen emellan anklagad och hans försvarare är medgifven så att denne vid rättens sammanträden och öfver allt handlar jemte, för och med den anklagade, dock sålunda att personlig inställelse af anklagad enligt regeln alltid är af nöden eller kan af domstolen fordras.

Det danska förslaget innehåller äfven häri hufvudsakligen enahanda regler som den österrikiska lagen.

I fråga om val af försvarare lemnas frihet åt parten, eller om han icke är sui juris åt hans målsman, dock sålunda att endast personer, som erbjuda garantier för erforderliga egenskaper, få användas, såsom legitimerade sakförare (Rechtsanwälte) och advokater, vissa andra judiciella funktionärer och rättslärare vid universiteten. Om af sva-

randen personer af annan kategori önskas, så kan detta åtminstone i Tyskland af domstolen efter pröfning bifallas. Anklagad kan under hufvudförhandlingen använda flere än en försvarare, dock att enligt regeln en fördelning af rolerna emellan dem bör ega rum samt att derigenom de andragandeu, som för den anklagade få hållas, icke få blifva flere än föreskrifvet är.

Men lagarne låta ej bero på den tilltalade att förse sig med advokat, om rättigheten hvartill han senast vid anklagelseskriftens meddelande bör underrättas. De känna, liksom ock redan den franska processen, ett s. k. *nödvändigt* försvar, som i hufvudförhandlingen eger rum i alla saker, hvilka falla under jurydomstolens kompetens samt i svårare saker öfverhufvud. Saknar den anklagade medel att förskaffa sig en försvarare eller försummar han eljest göra det, eger nemligen domstolen ex officio förordna en sådan helst af de inom domstolens jurisdiktions område bosatte sakförare, hvilka äro pligtige att åtaga sig uppdraget. Dylikt förordnande kan och bör, der t. ex. för besvär eller andra i den tilltalades intresse vidtagande åtgärder sådant finnes nödigt, ske redan under det förberedande förfarandet.

Det har befunnits vara af behof att förekomma det svarandens valfrihet skulle inskränkas derigenom att aktor, för att få någon för honom obeqväm advokat utestängd från försvaret, kunde inkalla denne såsom vittne eller syneman; detta har skett så att man dels öfverlemnat pröfningen af uteslutningsgrunderna åt domstolens rådskammare, dels åter stadgat att inkallelsen till vittne skall hafva meddelats innan saken kommit till hufvudförhandlingen, för att derigenom den redan valde eller af domstolen förordnade sakföraren skall kunna jäfvas.

Af synnerlig betydelse för bedömande af de personers ställning, hvilka göras till föremål för kriminelt åtal är den inverkan misstanken för brott utöfvar på deras yttre personliga frihet. Den omständigheten att tilltalad, derest de mot honom förekommande omständigheter af domstolen befinnas vara grundade, är föremål för straffexekution och att processens hela ändamål skulle förfelas, om denna i följd af hans

afvikande komme att uteblifva, föranleder sjelffallet att han under processen icke kan intaga samma oantastliga ställning, som svarande part i civilprocessen. Alla lagar tillerkänna derföre de judiciella myndigheterna en rätt att vidtaga de säkerhetsmedel, som betingas af nödvändigheten att säkerställa strafflagens ändamål. Men medan förut stor godtycklighet i afseende å tilltalades behandling rådde, sålunda att nära nog blott misstanken försatte honom i samma belägenhet som om han redan varit fälld, öfverensstämma de lagar och det förslag, som nu utgöra föremål för vårt studium, deri att de söka i möjligaste mån förebygga missbruk af den för personlig frihet så vådliga makt som brottmålslagstiftningen härutinnan måste lägga i myndigheternas hand. Såsom giltiga grunder för häktning upptagas att gerningsman gripes på bar gerning eller anträffas med föremål, som häntyda på det begångna brottet eller att hans uppförande, hans föregående lefnadsvandel, hans egenskap att vara utländing gifva anledning förutsätta afsigt att genom flykt undandraga sig lagskiparens arm eller att befaras kan det han söker undanskaffa spåren af brottet eller i samma syfte inverka på medskyldige eller vittnen, eller sannolikt är att han vill upprepa eller fortsätta brottet, samt slutligen äfven utan hänsyn till dylika omständigheter om det brott, för hvilket kan anklagas, är groft (Verbrechen), hvarvid olika begränsningar uppställas (Ö. St. P. O. § 174, tyska § 112, danska försl. §§ 182—185). Häktning förutsätter enligt regeln (på färsk gerning och flyende fot kan förbrytare fasttagas af enhvar, och jemväl offentlig åklagare samt polistjensteman eger rätt försäkra sig om förbrytares person när de i lagen gifna häktningsskäl uppenbart äro för handen) ett beslut af undersökningsdomaren, som gifves i skriftlig form och med angifvande af grunderna för häktningsåtgärden. Detta beslut är den som häktas berättigad att genast eller sist dagen efter sitt fängslande få sig företedt. Med hans ställande inför domstolen, derest undersökning ej redan är mot honom inledd, får ej uppskjutas. Det bör ske inom dygnet eller ock bör fången frigifvas. Om särskilda omständigheter göra hörandet inom 24 timmar omöjligt, medgifves i Österrike att häktningen får

fortfara i 3 dagar under skyldighet för domaren att rörande orsaken till dröjsmålet göra anteckning i protokollet. Den häktade eger rätt att till domstol och i högre instanser besvära sig öfver häktningsordern.

För öfrigt gifva lagarnes föreskrifter vid handen, att man sökt förekomma onödig hårdhet i behandlingen och långvarig förlust af friheten. Genom i möjligaste mån utvidgad rättighet för den häktade att mot borgen eller annan säkerhet åter försättas i frihet har användningen af ransakningshäktet inskränkts till de fall då giltiga politiskäl och straffjurisdiktionens ändamål ovilkorligen så fordra. Och framför allt har sådant förebyggts som kunde sätta ransakningsdomaren eller åklagaren eller polisen i frestelse att använda ransakningshäktet såsom medel att uppmjuka motspänstiga sinnen.

Vidkommande slutligen i öfrigt den s. k. jemlikheten i vapen emellan åklagare och anklagad, så är densamma, såvidt öfverhufvud detta är möjligt, genomförd såväl i för-undersökningen som i hufvudförhandlingen. Den visar sig under den förstnämnda, som visserligen ännu, åtminstone i de tyska och österrikiska lagarne, beherrskas af inqvisitionsprincipen, åtminstone deri att i allmänhet det icke lemnas åklagaren rätt att mera inverka på densammas gång än den tilltalade, och att, der åklagaren får blicka in i akterna eller närvara vid de skilda undersökningshandlingarne, der är detta icke heller förmenadt svaranden — under förbehåll dock att ändamålet, den materiella sanningens uppdagande, derigenom icke sättes på spel. I hufvudförhandlingar är likheten i processuella rättigheter fullständig såväl med hänsyn till bevisens framställande, behandlingen af motpartens bevis, t. ex. frågor till vittnena m. m., rättigheten att öfvervara alla akter af förhandlingen, att underrättas om motpartens yrkanden, att inlägga rättsmedel m. m. Alla i den franska lagstiftningen åklagaren tillerkände prærogativ hafva bortfallit liksom ock den kontrollerande ställning gentemot domstolen, som utmärker det franska systemet. Dock återstår deraf något för åklagarens partiställning måhända oegentligt

då honom tillhör att i den anklagades intresse inlägga appell i fall han finner skäl dertill föranleda.

Då det slutligen gäller att ur anklagelseprincipens synpunkt i allmänhet beteckna den ställning domstolarne enligt de omordade lagarne och förslaget intaga till parternes processuella handlingar, i hvad denna ställning ej af det redan sagda framgått, måste skilnad göras emellan de trenne förut antydda hufvudafdelningar, i hvilka det moderna ackusatoriska förfarandet sönderfaller. Den första af dessa, som enligt inhemskt språkbruk kan benämnas polisundersökningen, faller egentligen helt och hållet utom de dömande myndigheternas verksamhetsområde om ock, såsom anmärkts, undantagsvis förhållandena kunna så gestalta sig att ett subsidiärt ingripande af ransakningsdomaren deri kan ega rum, men blott för att genast afstå initiativet till åklagaren. Vidare kunna äfven under detta förberedande skede enskilda akter, till hvilka domarens medverkan är behöflig, förekomma. Den andra afdelningen, eller det förberedande förfarandet, som i vissa förut antydda fall koncentrerar sig till den s. k. förundersökningen af delegerad domstolsledamot, men eljest endast afser anklagelsens affattande, ingifvande till domstol, kommunicerande och preliminära pröfning, innan den tilltalade förklaras i anklagelsetillstånd, förutsätter eller kan åtminstone alltid förutsätta åtgärd af domstol. Nödvändigheten af detta mellanstadium i den ackusatoriska processen beror hufvudsakligen på tvenne andra dermed sammanhängande grundsatser, som här icke kunnat blifva föremål för särskild framställning, nemligen muntlighet och offentlighet vid hufvudförhandlingen, hvaraf betingas en bearbetning och sammanfattning af parternes yrkanden och bevismaterialet, så att allt skall kunna i en oafbruten följd och under en eller par sessioner föreläggas den slutligt i målet pröfvande och afgörande domstolen. I för-undersökningen är domarens ställning enligt de tyska och österrikiska lagarne, i trots af allt hvad deremot på principiella grunder anmärkts och kan an-

märkas, fullkomligt inqvisitorisk utom i så måtto att han enligt regeln skall afvakta åklagarens yrkande innan han skrider till åtgärd. Domaren eger här pröfva om dylik undersökning lagligen kan ega rum och honom tillkommer således en, om ock mycket begränsad rätt att afböja den eller hemställa till kollegial domstol derom, eller medgifva den med rättighet för såväl åklagaren att besvära sig öfver afböjandet som för den tilltalade öfver att densamma beviljats. Upptages åter saken, är domaren för sina åtgärder icke bunden af åklagarens eller svarandens yrkanden, hvilka han dock i ransakningens intresse bör följa, utan förfar såsom honom lämpligast synes fär att uppsamla skäl och bevis såväl för som emot åtalet. Han eger ock afgöra när ändamålet är vunnet och saken i det skick att den tillåter bedöma huruvida saken bör fullföljas eller nedläggas, samt öfverlemnar derefter de hos honom tillkomna akterna åt åklagaren, hvilken åter i fall af fog kan yrka återupptagande eller fullständigande af undersökningen. Det danska förslaget har genom att göra undersökningen offentlig och tillåta något vidsträcktare ingripande från parternes sida sökt aflägsna något af den inqvisitoriska karakteren, men också här tillåtes domaren ex officio procedera i den materiella sanningens intresse.

Försättandet i anklagelsetillstånd, vare sig att för-undersökning egt rum eller icke, förutsätter, utan hänsyn till förut anmärkt olikhet i afseende å rättigheten för åklagaren att frånträda åtalet, enligt samtliga lagarne en af åklagaren i skriftlig form och med noga angifvande af förbrytelsen och personen affattad anklagelse och dennas ingifvande till rätten. Men då tyska lagen, mera i öfverensstämmelse med hvad i England gäller för mål, som preliminärt undersökas af grand jury, alltid fordrar kollegial domstols pröfning af yrkandet på försättande i anklagelsetillstånd sedan den anklagade fått deröfver yttra sig, låter den österrikiska samt förslaget för Danmark en sådan komma i fråga blott i fall den anklagade mot yrkandet vädjar till domstol (i Österrike öfverinstansen, för Danmark samma domstol som sedan har att i saken döma), hvarigenom dessa lagar i förevarande

punkt följdriktigare vidhållit principens fordran att det aldrig bör få bero på domaren ensam att väcka eller upprätthålla ett åtal.

I hufvudförhandlingen är det sedan man framför allt sökt förverkliga en med anklagelseprincipen öfverensstämmande ställning. Men vid den uteslutande till ledning af parternes åtgärder i och för målets utagerande inskränkta befogenhet, som utmärker domstolens ställning i det engelska förfarandet, har man dock icke låtit det bero. I synnerhet tillägges rättens ordförande befogenheter som gå utöfver blott ledning af förhandlingarne och enligt lagarnes uttryckta syfte hafva sin grund i ordförandens pligt att äfven direkte verka för att förhandlingen leder till sanningens uppdagande. Emellertid är den alla band nedbrytande diskretionära myndighet, som i franska brottmålsprocessen tillkommer ordföranden, aflägsnad om ock en begränsad sådan särdeles i Österrike qvarstår. Till behörig ledning af förhandlingen är bland annat att räknas att ordföranden ensam bestämmer den ordning, i hvilken målets olika delar upptagas, parterne få göra sina andraganden och bevisen framläggas, i hvad denna ordning ej är i lagen bestämd utan beror på sakens beskaffenhet; att han eger afgöra om lämpligheten att under det något vittne eller en medanklagad skall höras, låta anklagad afträda; att då vittnens utsagor icke äro förenliga, ställa dem mot hvarandra för att erfara om de låta sig förenas; att tillbakavisa sådana frågor till anklagad eller vittnen och sakkunnige som icke höra till saken eller äro onödiga eller olämpliga; att äfven i öfrigt från debatten och bevisföringen aflägsna allt som utan gagn för målets utveckling endast tjenar till att förhala tiden; att bestämma när hvarje del af målet är att betraktas såsom utagerad; att, i händelse så befinnes nödigt, föranleda att parternas slutandraganden afgifvas skildt för skuldfrågan, de privaträttsliga anspråken och och processkostnaden, ehuru regeln är att allt skall behandlas i ett sammanhang; att på grund af förhandlingen formulera frågorna till juryn, med rättighet för parterne att föreslå ändringar i dessa frågor, öfver förslaget till hvilka åklagare och anklagad skola höras; att i allmänhet upprätthålla

ordning och disciplin vid domstolen samt att afgöra om uppskof i förhandlingen vare sig till vederqvickelse för de i förhandlingen medverkande eller för bevisningens fullständigande.

För dessa åtgärder är antingen ordföranden ensam afgörande eller ock kan han i följd af deremot framställda anmärkningar vara skyldig underkasta sitt beslut domstolen i dess helhet (d. v. s. de rättskunnige medlemmarne).

Mer än processledande och icke väl förenlig med anklagelseprincipen är ordförandens och delvis äfven öfrige rättskunnige ledamöters ställning hufvudsakligen med hänsyn till det förfarande, hvarigenom bevisningen framställes, och härutinnan går den österrikiska lagen längst mot gränsen till inqvisition.

Väl är allmän regel den att det tillhör parterne att förebringa bevis och domstolen endast att pröfva dem, men från denna regel göres undantag af icke ringa principiel betydelse med afseende såväl å sättet hvarpå bevisen tillföras de dömande som ock den befogenhet, hvilken lemnas rätten eller dess ordförande att på embetets vägnar utan föranledande från parts sida vidtaga åtgärd till bevisningens fyllande.

Endast det danska förslaget uppställer regeln att part d. v. s. åklagare och sakförare sjelfve få höra de af dem inkallade vittnen, synemän och sakkunnige, hvarvid den ordning följes att hvardera parten är berättigad först afhöra egna vittnen och att desse sedan få af motparten frågas. Endast om part genom obehörige och förvirrande spörsmål motverkar förhandlingens ändamål samt efter varning icke låter sig rätta, kan rättigheten att förhöra fråntagas honom för att öfvertagas af ordföranden. Härjemte är nu ock ordföranden samt efter af honom utverkadt tillstånd öfrige domstolsledamöter och jurymännen när som helst befogade att i „Sandhedens Interesse" ställa frågor till vittnena, och om anklagad icke är försedd med rättegångsbiträde öfvertages vittnesförhöret h. o. h. af ordföranden. I Tyskland och Österrike är regeln åter den från Frankrike hemtade att vittnesförhöret verkställes af ordföranden, som väl enligt tysk lag (§ 238)

kan medgifva åklagare och anklagad eller rättare hans försvarare att omedelbart förhöra vittnen m. m. i den ordning nyss för Danmark nämndes, men blott under vilkor att både åklagaren och försvararen derom göra anhållan och sjelffallet med förbehåll också här för ordföranden liksom ock för öfrige domstolsmedlemmar att i målutredningens intresse göra de frågor som dertill tjenliga synas. Öfver lämpligheten afgör i fall af yrkande domstolen i dess helhet. I Österrike synes deremot förhöret i sin helhet ej kunna öfverlemnas åt parterne utan tillkomma ordföranden (§ 232) men väl är parterne, dock ej på annat sätt än suplementärt och liksom medlemmarne af domstolen, efterlåtet att med ordförandens begifvande och enligt hans pröfning af lämpligheten sjelf göra de afhörda vittnena frågor.

Af än större vigt är dock den nyssnämnda befogenheten för domstolen att ex officio fylla bevisningen. Derom innehåller 254 § i ö. St. P. O.:

„Der Vorsitzende ist ermächtigt ohne Antrag des Anklägers oder Angeklagten Zeugen und Sachverständige, von welchen nach dem Gange der Verhandlung Aufklärung über erhebliche Thatsachen zu erwarten sind, im Laufe des Verfahrens vorladen und nöthigenfalls vorführen (inställa) zu lassen und zu vernehmen. Ob eine Beeidigung solcher neuen Zeugen oder Sachverständigen stattfinde, darüber hat nach deren Abhörung und nach Vernehmung der Parteien der Gerichtshof zu entscheiden. Der Vorsitzende kann auch neue Gutachten abfordern oder andere Beweismittel herbeischaffen lassen, mit dem Gerichte einen Augenschein vornehmen oder hiezu ein Mitglied des Gerichtes abordnen, welches darüber Bericht zu erstatten hat".

Enahanda befogenhet lemnas hvad hufvudförhandlingen vidkommer enligt tysk lag (§ 243) åt domstolen i dess helhet, enligt det danska förslaget åt domstolen, men i fall skyndsamhet är af nöden åt ordföranden ensam (§§ 256 o. 273).

Att den tyska lagen uttryckligen från korsförhör från parternes sida undantager de vittnen hvilka sålunda ex officio inkallas, innebär ett än betänkligare afsteg från principen. I Danmark har man för afsigt att ej blott tillåta att från parternes sida frågor ställas till dessa vittnen utan ock att korsförhör från parternes sida kan mot dem riktas, och äfven den österrikiska lagen torde icke innehålla något uttryck-

ligt förbud för parterne att till sålunda inkallade vittnen få ställa frågor på samma sätt som till de öfrige.

Äfven i andra punkter — dock dessa af mindre betydelse och med bättre garantier mot missbruk — hafva beträffande rättigheten och skyldigheten att bevisa ett och annat ingrepp, som har en viss bismak af anklagelseprincipens motsats, fått blifva qvar i synnerhet i österrikiska lagen.

Huruledes den frihet, hvarmed det i anklagelsen gifna fundamentet för hufvudförhandlingen kan under dennas fortgång med hänsyn till förekomna nya omständigheter och slutligen i domen behandlas, liksom ock att detta ej väl sammanstår med en sträng uppfattning af den ackusatoriska processens fordringar, är i det föregående anmärkt. Att åter vid lagtillämpningen domstolen är i sin pröfning fullkomligt fri att följa sin öfvertygelse och ej kan vara bunden af åklagarens vare sig i anklagelseakten eller i slutpåståendet i i fråga om de på den åtalade förbrytelsen tillämpliga strafflagsbud gjorda yrkanden är sjelffallet. Rörande straffmätningen får af åklagaren yrkande icke ens göras (ö. St. P. O. § 255).

Domen får icke stödja sig på andra bevisgrunder än som under hufvudförhandlingen muntligen föredragits. Den måste antingen fria eller fälla. En s. k. absolutio ab instantia och andra former af det inqvisitoriska systemets medelvägar emellan frifinnande och fällande dom förkastas af den ackusatoriska processen, hvars regel är att anklagad har rätt att begära en bevisning, som kan öfvertyga domaren, innan han behöfver vidkännas något mehn af ett mot honom riktadt åtal.

För att icke öfverskrida de för denna skrift utmätta gränser måste redogörelsen här sluta. Den gör det under reservation mot anspråk på fullständighet. Sådan saknas utom i mången ej obetydande detalj äfven deruti att de med anklagelseprincipen på mångfaldt sätt sig sammanknytande grundsatserna om rättegångens offentlighet och muntlighet, så

vidt de samma af förevarande lagar tillgodosetts, här icke kunnat blifva föremål för iakttagelser.

Likväl torde för enhvar, som af gammalt eger bekantskap med på ena sidan det engelsk-skottsk-amerikanska systemet och på den andra med det franska, redan af det nedskrifna visa sig hurusom de nu granskade lagarne i ganska nära öfverensstämmelse med hvarandra, om ock äfven i en eller annan hufvudpunkt afvikande, framgå sin egen väg emellan dessa båda verldsbekanta process-system, dock närmande sig mera än någon tidigare kontinental processlag det förstnämnde. Att förebråelsen för halfhet och principlöshet kan göras den sträfvan att med hvarandra förena fördelarna af tvenne motsatta principer, att göra den ena till bestämmande för anordnandet af det förberedande förfarandet, det andra för hufvudförfarandet samt att mången lösning finnes, som ganska mycket strider mot den ackusatoriska processens grunder, är obestridligt, men erfarenhetens vitsord måste afvaktas innan ett slutomdöme om detta sätt att lösa straffprocessens uppgift kan gifvas. I hvarje fall måste dessa lagstiftningsarbeten betraktas såsom för den vetenskapliga processläran af högsta betydelse och såsom vigtiga bidrag för den praktiska lösningen af månget äfven ur praktikens synpunkt omtvistadt spörsmål.

Det återstår att uppvisa det samband, som kan anses förefinnas emellan den riktning, i hvilken den materiella straffrätten i nyare tider utbildats samt reformrörelsen på straffprocesslagarnes område och särskildt anklagelseprincipens allt mera vunna insteg i dessa. Detta samband beror derpå att de nyare strafflagarnas grunder för bestämmande af det i ett brott ådagalagda mått af skuld samt för straffets utmätande i förhållande dertill fordra en vida noggrannare belysning af den brottsliga handlingens alla sidor än de äldre strafflagarne med sina enklare bestämningsgrunder och merändels absoluta straffbud, samt att denna rikare belysning

svårligen står att vinnas annorlunda än i den moderna ackusatoriska processens former.

På hvarje område för menskligt vetande, der det gäller att komma till visshet om ett sakförhållandes tillvaro samt om dess beskaffenhet, kan denna visshet om sanningen endast vara en frukt deraf att först skäl för och emot i möjligaste fullständighet bringas i dagen samt sedan att dessa skäl och omständigheter finna en pröfning, fri från hvarje förut fattad åsigt om saken. Ju mera inveckladt sakförhållandet är, ju mera det undandrager sig den s. k. omedelbara uppfattningen, ju starkare de intressen som å ena sidan äro förenade med dess undandöljande eller vanställande samt på den andra med dess uppdagande, desto nödvändigare måste det naturligtvis vara att verksamma krafter sättas i rörelse så väl för att efterforska, ordna och framställa dessa skäl som ock för att fördomsfritt bedöma dem. På dessa enkla axiomatiska sanningar beror den ackusatoriska processens företräden för den uppgift, som nutidens strafflagar ställa på lagskipningen. Sedan man vuxit ifrån den äldre germaniska, visserligen också ackusatoriskt ordnade, processens formväsende, som af domaren knappast fordrade någon öfvertygelse i saken — helst den verkliga sanningen derom i de flesta fall betraktades såsom en för samhället likgiltig privat sak — utan blott ett iakttagande af att parterne fullgjort de formaliteter, hvaraf berodde om saken skulle afdömas till den enes eller andres förmån, slog man öfver i den motsatta ytterligheten att låta såväl utfinnandet och sammanställandet af skälen för och emot som domen bero på domaren, och lade för detta ändamål den misstänkte eller anklagade bunden till händer och fötter i hans hand. Det var just i den anklagades isolering gentemot den ransakande domaren, i dennes omedelbara inverkan på hans samvete, som den äkta inqvisitionsprocessen, äfven sedan den förkastat de brutala medlen till en sådan inverkan, sökte en kungsväg till sanningen i saken, hvars utredande och läggande till grund för domen numera klart uppfattades såsom en samhällets angelägenhet. Vådorna för individen af den makt, som härigenom tillades domaren, och af dess godtyckliga begag-

nande, visste man ej annorlunda förebygga än genom att uppställa vissa lagbestämda kriterier för de grunder näst efter eller jemte eller utom svarandens utsago mot sig sjelf, hvarpå domarens visshet om sakförhållandet finge byggas. Dylika skrankor måste befinnas så mycket oumbärligare som systemets inre svaghet och motsägelser förråda sig äfven derigenom att då det i svaranden måste se en, om ock otillräcklig, representant för försvarsgrunderna, det icke kunde undgå att drifva domaren öfver på motsatta sidan och sålunda af honom göra den egentlige om ock blott materiel rättvisa sökande befrämjaren af åtalet. Men af dessa inskränkningar blef åter följden att man beröfvade domaren i denna hans egenskap månget naturligt stöd för hans öfvertygelse hvilket endast kunde ersättas genom att lägga den hufvudsakliga vigten på bekännelsen. Framkallande af bekännelse blef sålunda den cirkelgång, hvarifrån inqvisitionsprocessen, äfven om den aldrig så mycket humaniserats icke kunde eller kan göra sig fri. Men nu kan den egna bekännelsen, betraktad såsom bevisningsmedel, omöjligen och äfven i bästa fall, der den dikterats af renaste sanningskärlek, icke befrias från ensidighet i synnerhet om det gäller att bedöma ej blott om något skett eller icke skett, utan den verkliga beskaffenheten af hvad som skett. Deraf kan väl i gynsamma fall erfaras hvad förbrytaren sjelf tänker om sitt handlingssätt, men en objektiv uppfattning af detsamma kan endast ofullständigt derpå grundas. Om derföre redan för utrönande huruvida den bekännande står i ett visst orsaksförhållande till det i fråga varande brottsliga resultatet, bekännelsen är en osäker sanningskälla, så måste hon vara det i än högre grad då det gäller att bestämma den närmare arten af detta förhållande, i hvad mån det ingått i den handlandes vetande och vilja, den större eller mindre fastheten af denna vilja, de omständigheter som framkallat den och kunnat ega betydelsen att undanskymma de sedliga bevekelsegrunderna emot förbrytelsen eller de andra hinder, som denna vilja haft att öfvervinna, m. m., allt modaliteter i afseende å handlingen, hvilka den nya tiden tillerkänner en oändligt större betydelse vid den brottsliga handlingens bedömande än de äldre

strafflagarne, hvilka dels icke afsågo dem dels med sina absoluta straffbud icke gåfvo stort utrymme för uppskattande af desamma. Häraf framgår således att inqvisitionsprocessen redan genom dess inflytande på bevissystemet och på utvägarne att hos domaren frambringa en oförfalskad bild af sakförhållandena är för de nyare strafflagarnes syften ett ännu otillförlitligare medel än hon var för den äldre straffrätten. Men härtill bör läggas att straffrätten numera kommit till större klarhet än förut i frågan huruvida egen bekännelse inom straffprocessen kan vara såsom det heter dispositionsmedel eller icke samt enligt hvad i det föregående erinrats bestämdt förnekat detta och i följd deraf måste sätta ännu mindre afgörande vigt på den anklagades utsago mot sig sjelf såsom grund för hans fällande och bestraffande.

Men om nutidens uppfattning af straffets väsen fordrar garantier för att statens straffande verksamhet endast skall träffa den skyldige och således grunda sig på säker utredning om sakförhållandet i alla dess för straffutmätningen betydelsefulla delar samt hvarken eger tillit till den egna bekännelsen såsom ensam eller ens den hufvudsakliga källan till denna utredning, ej heller medgifver att en person får straffas derföre att hon samtycker dertill eller får undgå straff på den grund att vissa formella bevisregler i det särskilda fallet ej äro tillfredsställda, så återstår ingen annan utväg än att behandla ett brott, såsom hvarje annat empiriskt faktum, hvarom man söker bilda sig en sanningsenlig öfvertygelse, att således för domaren öppna alla de naturliga vägarne till sanningen men att gifva honom en sådan ställning till det material, hvarur sanningen skall hemtas, att han hvarken i verkligheten eller i parternes ögon kan hafva någon förutfattad benägenhet för att låta sin öfvertygelse bestämmas i en viss riktning. Men det enda verksamma sätt att åstadkomma detta är just det kontradiktoriska förfarande som anklagelseprincipen anordnar. Derigenom framkallas en sjelfständig och med ungefär lika starka krafter utrustad verksamhet för utvecklandet såväl af försvarsgrunderna som af anklagelsen. Genom den diskussion, som emellan dessa uppstår och uti hvilken domaren deltar endast för att leda den

till ett desto säkrare mål, åstadkommes från motsatta håll en belysning öfver sakförhållandet, hvarigenom dess olika sidor blifva för domaren lättare att bedöma och hans omdöme säkrare befrias från ensidighet än om han hufvudsakligen är hänvisad till sina egna krafter för samlandet af grunderna för sin öfvertygelse.

Och denna diskussion är ej blott af vigt för att domaren skall kunna bilda sig en säker öfvertygelse. Den har ännu till ändamål att upplysa allmänheten och stärka dess förtroende till lagskipningens verksamhet. Då enligt nutida straffrättsliga grundsatser, brott, som betecknas med samma namn och för den ytliga uppfattningen framställa sig såsom lika straffbara, med hänsyn till de omständigheter, hvarunder de begåtts, kunna blifva föremål för ett så olika bedömande att straffet i ena fallet träffar hela hans timliga väl, i det andra jemförelsevis blir en obetydlighet, så beror allmänhetens tillit till rättsvården af att grunderna för det olika bedömandet blifva klara äfven för henne. Redan ur denna synpunkt sammanhänger med anklagelseprincipen äfven grundsatsen att rättegången skall vara *offentlig*, likasom på en annan sida nödvändigheten enligt anklagelseprincipen att bringa alla de skäl och grunder, som äro egnade att bestämma domarens öfvertygelse, i ett sammanhang och omedelbart under hans bepröfvande, betingar rättegångens *muntlighet*, hvilken grundsats är af synnerlig vigt såsom inverkande på domstolsorganisationen och instansväsendet.

Robert Montgomery.

Rättsfall.

7.

Giltigt testamente upprättadt, eller icke? återkalladt, eller ej? Eger arfvinge till den, som testamente fått men aflidit innan tiden till bevakning gått till ända, testamentet med laga verkan bevaka och detsamma tillgodonjuta?

Rusthållaresonen *Anders Michelsson Yliraatikais*, som den 26 Februari 1875 afled, öfverlefdes af sin moder Bondeenkan Maria Mattsdotter samt af en halfbroders af samma fader barn, sonen Rusthållaren Michel Yliraatikais och dottren Maria, gift med Bonden Isak Viktor Ylimikola. Sedan äfven Maria Mattsdotter den 20 Maj samma år aflidit, upptedde hennes rättsinnehafvare, Bonden Johan Johansson Mattila och Torparen Simon Johansson Kujanpää den 18 Juni och 14 Augusti hos vederbörande domhafvande, och sedermera den 1 September, allt år 1875, vid höstetinget i orten i afseende å bevakning ett af Anders Michelsson upprättadt testamentariskt förordnande, i svensk öfversättning lydande: „Genom denna egenhändiga skrift gör jag veterligt, att min yttersta vilja är, att, om jag aflider ogift eller barnlös, min moder Maria Mattsdotter då allena blir egare till min efterlemnade egendom, i händelse hon efterlefver mig, men har hon dött före mig, ärfves jag af bemälda min moders och mina slägtingar på mödernet, så att slägtingarne på fäderne sidan icke erhålla något. Raatikais den 16 December 1867. Anders Michelsson från Raatikais (egenh.)" (Bevittnadt af Samuel Mattsson Mäkelä, Matts Henriksson Kivimäki, Anders Johan Lundén, Maria Gabrielsdotter Mäkelä och Matts Mattsson, dräng å Mäkelä).

Då detta testamente sedermera tillstäldes Michel Yliraatikais och Isak Viktor Ylimikola, uttogo desse å Johan Mat-

tila och Simon Kujanpää stämning till Häradsrätten i Pöyttis socken och anmärkte derstädes, att Anders Michelsson vid testamentets upprättande varit oredig, samt att Maria Mattsdotter förklarat sig icke vilja tillgodonjuta testamentet, hvarföre hon icke sjelf under sin lifstid bevakat detsamma; och yrkade Michel Yliraatikais samt Isak Ylimikola på sådan grund, att testamentet måtte ogiltigt förklaras och Anders Michelssons fädernefränder tilläggas laglig arfslott uti hans efterlemnade egendom.

Vid testaments bevakningen hade Johan Mattila och Simon Kujanpää låtit såsom vittnen afhöra:

Torparen *Matts Kivimäki*, hvilken berättat: att han på kallelse infunnit sig i Rusthållaren Matts Michelsson Raatikainens bostad å Raatikais rusthåll; att Anders Michelsson, efter det ofvanstående då redan färdigt författade testamente upplästs, vid redig sinnesförfattning och af fri vilja egenhändigt skrifvit sitt namn under testamentet, hvars riktighet han erkänt; samt att derefter vittnet och drängen Matts Mattsson från Raatikais lägre ned derunder tecknat sina bomärken; och igenkände vittnet, då det bevakade testamentet vittnet förevistes, sitt egenhändigt derunder tecknade bomärke; samt

Drängen *Matts Mattsson*, som i öfrigt vittnade lika med föregående vittne, utom att han icke erinrade sig huruvida Anders Michelsson i vittnenas närvaro underskrifvit afhandlingen eller om namnet redan förut var tecknadt; hvaremot han bestämdt erinrade sig att Anders Michelsson i vittnenas närvaro erkänt testamentet såsom sin yttersta vilja.

Michel Yliraatikais m. fl. hade åter vid 1877 års höstting i Pöyttis låtit bevaka ett muntligt testamente af Maria Mattsdotter, genom hvilket hon skulle hafva förordnat att hvad henne tillkommer efter Anders Michelsson borde tillfalla dennes lagliga arfvingar, och hvaröfver såsom vittnen hörts

Torparen *Samuel Mäkelä*, hvilken intygat: att Maria Mattsdotter, då hon under tillredelserna till Anders Michelssons begrafning tillsports huruvida hon fått något testamente efter Anders Michelsson, vid fullt förstånd svarat, att hon hade ett sådant testamente, men med detsamma af fri vilja förklarat att hon icke ville bevaka det utan önskade, att hela An-

ders Michelssons qvarlåtenskap skulle delas mellan hans arfvingar enligt lag; samt

Tjenstepigan *Fredrika Mattsdotter*, som berättat detsamma och att Maria Mattsdotter förklarat sig vilja lemna Anders Michelssons egendom till hans lagliga arfvingar blott Michel Yliraatikais utgåfve den del af Anders Michelssons egendom, som Maria Mattsdotter sjelf skulle behålla.

Under ifrågavarande rättegång hördes

Samuel Mäkelä, som vittnade (den 6 Februari 1877): att, då vittnet och dess hustru Maria Gabrielsdotter för ungefär nio år tillbaka på kallelse infunnit sig i Anders Michelssons boningsrum å Yliraatikais rusthåll, ett testamente af samma innehåll, som förevarande, af en person vid namn Lundén upplästs och af Anders Michelsson erkänts innefatta hans yttersta vilja, hvarefter vittnena derunder tecknat sina bomärken, ibland hvilka vittnet vid det bevakade testamentets förevisande igenkände ett såsom af vittnet derunder tecknadt; att Anders Michelsson vid vittnets ankomst varit sjuk och legat på en säng, derifrån han uppstått då testamentet upplästes, men att vittnet ej kunnat märka det han då skulle varit oredig eller att något tvång mot honom utöfvats; att Anders Michelsson, som i lifstiden haft ett godt förstånd, dock varit särdeles begifven på starka drycker, hvilken böjelse redan den tid då testamentet upprättats gått långt, att Anders Michelsson under stundom, då han ej kunnat öfverkomma bränvin eller spritdrycker, fallit i vanmakt, hvarutom han efter testamentets upprättande ofta varit oredig, så att vittnet flere nätter nödgats vistas hos honom, för att hålla tillsyn öfver honom; att Anders Michelsson senare någon gång för vittnet och vittnets hustru omtalat, det han blifvit af sin moder lockad till testamentets upprättande och derföre uppbränt afhandlingen; samt att Anders Michelsson och hans moder, hvilken jemväl öfvervarit testamentets upprättande, vid flere tillfällen för vittnet och vittnets hustru förklarat att i fråga varande testamente varit såsom orden fallit „tyhjää hassutusta”, af hvilken orsak de förklarat sig icke önska testamentets bestånd. Då Matts Kivimäkis vittnesmål upplästes, förnekade Samuel Mäkelä att Anders Michelsson skulle

i de för tillfället närvarande personernas åsyn hafva underskrifvit testamentet.

Samuel Mäkeläs hustru *Maria Gabrielsdotter* vittnade: att, då hon kyndelsmessotiden för, såsom hon trodde, omkring åtta år sedan på kallelse infunnit sig hos Anders Michelsson för att öfvervara upprättandet af ifrågavarande testamente, en person vid namn Lundén för Anders Michelsson och de närvarande vittnena uppläst testamentet, utan att vittnet kunde erinra sig, huruvida Anders Michelsson godkänt och underskrifvit detsamma, eller afgöra huruvida Anders Michelsson, som tyckts varit sjuk eftersom han stundom gått uppe stundom lagt sig på en säng, då varit redig eller icke; att vittnet efter uppläsandet af testamentet, som varit af samma innehåll som ofvanstående, derunder tecknat sitt bomärke, hvilket hon ock vid förevisandet af testamentet igenkände; att Anders Michelsson, som under sin lifstid ofta varit oredig, någon gång för vittnet omtalat det han uppbränt ifrågavarande testamente för att göra sin moder till viljes; samt att jemväl denna för vittnet antydt, det hon icke skulle bevaka detta testamente, som vore utan all betydelse (tyhjää).

Torparehustrun *Maja Stina Ylijoki:* att vittnet, som för ett tiotal år tillbaka under flere års tid tjenat å Raatikais rusthåll och jemväl efteråt ofta besökt detsamma, kommit till den erfarenhet, att aflidne Anders Michelsson i lifstiden varit särdeles begifven på starka drycker och efter omåttligt bruk deraf ofta varit till förståndet oredig, hvilket isynnerhet varit förhållandet då han ej kunnat öfverkomma bränvin eller andra spritdrycker.

Inhysesqvinnan *Maria Gustafsdotter*, som i tjugu års tid umgåtts med folket å Raatikais, der vittnet jemväl i tiden tjenat: lika med Maja Stina Ylijoki med tillägg, att Anders Michelsson en gång för vittnet omtalat, det han uppbränt något af honom upprättadt testamente:

Dränghustrun *Eva Lisa Samuelsdotter*, som legoåret 1870 tjenat å Raatikais: att vittnet derunder iakttagit det Anders Michelsson hvarken såsom nykter eller såsom dryckesrörd varit redig till sina sinnen samt att, då vittnet två

år derförinnan vistats å Raatikais, vittnet märkt att Anders Michelsson oftast varit mer eller mindre oredig.

Målaregesällen *Johan Jansson:* att Maria Mattsdotter kort efter Anders Michelssons frånfälle för vittnet uppvisat ett testamente samt dervid förklarat att hon skulle kunna begagna sig af testamentet men ej ernade göra det.

Kyrkoväktaren *Konstantin Ekström*, som plägat biträda Anders Michelsson vid liqvider: att denne ofta plägat vara öfverlastad af starka drycker men stundom också redig samt att han vid flere tillfällen, då han tyckts vara fullkomligt nykter, fallit handlöst omkull.

Matts Kivimäki upprepade, hörd vid 1877 års hösteting, sitt vid testamentsbevakningen afgifna vittnesmål med tilllägg: att bevittnandet af testamentet af den 16 December 1867 försiggått kyndelsmessodagen för, enligt hvad vittnet trodde, något mer än åtta år tillbaka; att samtlige under testamentet tecknade personer varit närvarande ehuru han ej erinrade sig huruvida förutom Anders Michelsson andra än vittnet och Matts Mattsson bevittnat detsamma; att Anders Michelsson vid berörda tillfälle sjelf kallat vittnet till sin bostad; samt att Anders Michelsson väl i sin lifstid varit begifven på starka drycker och ofta öfverlastad men dock stundom, jemväl vid testamentets underskrifvande, varit redig.

Matts Mattsson återhemtade likaledes sitt ofvananförda vittnesmål och tillade: att vittnet kyndelsmessodagen för flere år sedan af en tjenstepiga kallats till Anders Michelssons boningsrum, der testamentet af den 16 December 1867 undertecknats af Matts Kivimäki och vittnet, hvaremot vittnet icke erinrade sig att Samuel Mäkelä och dennes hustru skulle varit tillstädes; samt att Anders Michelsson dervid erkänt testamentet innefatta hans yttersta vilja och varit fullkomligt redig, ehuru han antagligen förtärt starka drycker i någon mindre grad — han hade nemligen ej kunnat lemna sängen om han ej derförinnan erhållit litet bränvin till förtäring.

Samuel Mäkelä tillade vid 1877 års höstting att testamentet af den 16 Dec. 1867 af vittnet och dess hustru bestyrkts hafreskördstiden för vidpass nio år sedan, samt att, utom vittnet och Anders Michelsson, jemväl dennes moder

samt vittnets hustru och Lundén varit tillstädes, hvaremot vittnet ej erinrade sig huruvida äfven Matts Kivimäki och Matts Mattsson varit det; med anledning hvaraf Matts Kivimäki förklarade, att icke heller han erinrade sig huruvida Samuel Mäkelä och dennes hustru varit när, då testamentet undertecknats.

Maria Gabrielsdotter rättade vid 1877 års höstting sitt förra vittnesmål derhän: att hon och hennes man kyndelsmessosöndagen för omkring åtta år sedan med bomärken undertecknat testamentet af den 17 December 1867, hvilket vittnesmål hon, konfronterad mot sin man, vidhöll. — Då Johan Mattila för rätta uppgaf, att Maria Gabrielsdotter skulle efter Anders Michelssons död hafva lemnat det af Michelsson upprättade testamentet åt Johan Mattila, hördes Maria Gabrielsdotter ytterligare och intygade: att Johan Mattila dagen före Maria Mattsdotters frånfälle infunnit sig i hennes bostad och, efter det vittnet utdragit en byrålåda, bemäktigat sig ifrågavarande testamente, ehuru Maria Mattsdotter förbjudit honom att omhändertaga detsamma och tillsagt Mattila att lemna det i lådan.

Häradsrätten utlät sig härom genom utslag den 1 Oktober 1877 och fann väl utredt vara att Anders Michelsson medels i fråga komna, den 16 December 1867 daterade testamente förordnat, att hans moder Maria Mattsdotter skulle, i händelse Anders Michelsson före henne aflede ogift och barnlös, erhålla all hans efterlemnade egendom; men alldenstund Maria Mattsdotter, som öfverlefvat Anders Michelsson, icke bevakat sagda testamente, utan tvärtom förklarat detsamma sakna all betydelse, fördenskull och emedan Johan Mattila och Simon Kujanpää icke kunde anses vara berättigade till den genom testamentet åt annan person bortgifna egendomen, pröfvade Häradsrätten rättvist upphäfva meranämnda testamente, såvidt Johan Mattila och Simon Kujanpää på grund deraf gjorde anspråk på större eller mindre del af Anders Michelssons efterlemnade egendom.

Åbo Hofrätt, under hvars pröfning Johan Mattila och Simon Kujanpää drogo saken, gaf dom den 13 April 1878: och emedan ifrågavarande testamente vore lagligen styrkt

samt af Anders Michelsson uppgjordt vid redig sinnesförfattning; ty och som Michel Yliraatikais och Isak Viktor Ylimikola icke gittat utreda, att Maria Mattsdotter efter Anders Michelssons död på något sådant sätt, som för henne varit bindande, afsagt sig rättigheten att tillgodonjuta nämnda testamente, samt Johan Mattila och Simon Kujanpää, hvilka såsom Maria Mattsdotters skyldemän, sedan Maria Mattsdotter aflidit förr än tiden för testamentets bevakande utgått, inträdt i den Maria Mattsdotter genom testamentet tillagda rätt, inom laga tid slik bevakning jemväl verkstält, alltså pröfvade Hofrätten rättvist upphäfva Häradsrättens motvädjade utslag samt Michel Yliraatikais' och Isak Viktor Ylimikolas i saken utförda talan förkasta.

Denna dom uttryckte Assessorerne *Sjöros'* och *Procopés* åsigt i saken.

Assessorn *Björkman*, med hvilken Hofrättsrådet *Trapp* förenade sig, ansåg väl utredt vara, att Anders Michelsson någon dag i början af Februari månad år 1868 med sundt och fullt förstånd samt af fri vilja förklarat ifrågakomna, den 16 December 1867 daterade testamente, dessmedels Anders Michelsson förordnat att Maria Mattsdotter skulle, i händelse Anders Michelsson före henne aflede ogift och barnlös, erhålla all hans efterlemnade egendom, utgöra Anders Michelssons yttersta vilja; men emedan Maria Mattsdotter, som öfverlefvat Anders Michelsson, vid särskilda tillfällen förklarat sig icke vilja tillgodonjuta sagda testamente och sådant bekräftat derigenom att hon icke bevakat detsamma, ty och då Johan Mattilas och Simon Kujanpääs sedermera vid sådant förhållande endast för egen del gjorda bevakning af samma testamente ej medförde någon laga påföljd, fann Assessorn Johan Mattila och Simon Kujanpää icke hafva anfört skäl till ändring uti det slut, hvari Häradsrätten genom det motvädjade utslaget i saken stannat.

Hofrättsrådet *Gummerus* utlät sig att då, enligt 1 § 18 kap. Ä. B., bristande bevakning af ett testamente medförde testamentets ogiltighet endast i sådan händelse, att bevakningen utan laga förfall försummats, men Maria Mattsdotter, som aflidit innan tiden att bevaka ifrågavarande testamente

utgått, vid sådant förhållande icke kunde anses hafva, genom sin uraktlåtenhet att före sin död sådan bevakning föranstalta, gjort sig skyldig till sådan försummelse, som i åberopade lagrum afsåges, ty fann Hofrättsrådet den omständighet, att testamentet under Maria Mattsdotters lifstid förblef obevakadt, icke göra testamentet ogiltigt; hvarföre och på de af Assessorn Sjöros anförda skäl Hofrättsrådet biträdde Assessorns utlåtande.

I Hofrättens dom sökte Michel Yliraatikais och Isak Ylimikola i revisionsväg ändring.

Då målet förekom till afgörande i *Senatens Justitiedepartement* fann

Senatorn *Forsman* väl utredt vara, att i fråga komna, den 16 December 1867 daterade testamente, hvarigenom Anders Michelsson förordnat att Maria Mattsdotter skulle, i händelse Anders Michelsson före henne aflede ogift och barnlös, erhålla all hans efterlemnade egendom, af Anders Michelsson uppgifvits innefatta hans yttersta vilja; men emedan icke allenast Anders Michelsson, enligt hvad vittnena i saken intygat, sedermera syntes hafva frånkänt denna afhandling all betydelse, utan ock styrkt vore att Maria Mattsdotter vid särskilda tillfällen, bland annat efter Anders Michelssons död för två på en gång tillstädes varande vittnen, förklarat sig icke vilja tillgodonjuta sagda testamente, hvilket Maria Mattsdotter bekräftat derigenom att hon icke bevakat detsamma, samt den bevakning deraf, som från Johan Mattilas och Simon Kujanpääs sida efter Marias frånfälle egt rum, således ej medförde laga påföljd, pröfvade Senatorn rättvist, med upphäfvande af Hofrättens dom, låta bero vid det slut, hvari Häradsrätten i saken stannat.

Senatorerne *Gejtel* och *Dahl* läto vid Hofrättens dom förblifva.

Senatorn *Brunou*, i hvars utlåtande Senatorn *Wasastjerna* instämde, yttrade det hade väl åtskilliga vittnen intygat, att Anders Michelsson någon dag under år 1868 i närvaro af sin moder Maria Mattsdotter och nämnda vittnen, på derom gjord förfrågan, vid redig sinnesförfattning förklarat ofvanberörda den 16 December 1867 daterade handling in-

nefatta hans yttersta vilja; dock som ej mindre samma vittnen än särskilda andra personer samstämmigt omtalat, att Anders Michelsson, som i lifstiden varit särdeles begifven på dryckenskap, redan vid tiden för testamentets upprättande varit i hög grad förslappad och i nyktert tillstånd tidtals oredig, samt två af de under testamentet tecknade vittnen vidare intygat, att Anders Michelsson senare i deras samtidiga närvaro, under uppgift att han af sin bemälda moder öfvertalats till upprättande af berörda testamente, förklarat detsamma för ogildt; alltså och då jemväl Maria Mattsdotter, enligt flere vittnens berättelser, redan under Anders Michelssons lifstid och i hans närvaro erkänt testamentet, hvilket hon förmält sig hafva uppbränt, vara utan all betydelse, som ock efter Anders Michelssons död försäkrat det hon af detsamma, såsom ogildt, icke ville sig begagna, fann Senatorn ifrågavarande, af Anders Michelsson ogild förklarade handling ej kunna tillerkännas betydelsen af Anders Michelssons yttersta vilja; i anseende hvartill Senatorn pröfvade rättvist att, med undanrödjande af Hofrättens dom, upphäfva sagda testamentariska författning, såvidt den anginge Michel Yliraatikais' och Isak Viktor Ylimikolas hustrus arfsrätt efter Anders Michelsson.

Senatens dom är utfärdad den 26 Maj 1879.

8.

Är egare till afsöndradt jordstycke genom k. förordningen i ämnet af den 19 December 1864 tryggad vid sin eganderätt till detsamma äfven i den händelse, att jorden vid storskiftesreglering genom egoutbyte öfvergår från den förra stomlägenheten till annan lägenhet?

Genom afhandling af den 14 Mars 1870 föryttrade Rusthållareenkan Eva Johansdotter Uusisimilä och arfvingarne efter hennes aflidne man, Rusthållaren Josef Uusisimilä, hvilken jemte Eva Johansdotter den 13 April 1852 undfått fastebref å Uusisimilä rusthållshälft af Similä rusthåll i Linikkala by och Tammela socken, åt Apotekaren Karl Johan Cu-

jander, i afseende å afsöndring i laga ordning, fyra tunnland af Uusisimilä, emellan Josef Uusisimiläs sterbhusdelegare ännu icke skiftade rusthålls Koskenniska åkerjord, hvilka begränsades af allmänna landsvägen, Kuhola fors och en råled emot en under Skyttälä boställe i Linikkala by lydande åker, för en öfverenskommen köpeskilling 1,500 mark och af Cujander åtagen förbindelse att för den till honom sålunda upplåtna marken, sedan köpslutet behörigen faststälts, åt egaren af Uusisimilä rusthållshälft årligen erlägga 25 mark, hvarhos i afhandlingen bland annat bestämdes att, om den åt Cujander försålda marken eller någon del deraf genom möjligen skeende reglering af storskiftet uti Linikkala samfällighet skulle tillfalla annan lägenhet än Uusisimilä rusthåll, och Cujander förty åstundade köpeaftalets upphäfvande, detsamma skulle återgå. Den sålunda upplåtna marken blef den 20 Juni samt den 18 och 19 Juli samma år, enligt vederbörligt förordnande, af Vicelandtmätaren Viktor Helenius i ett stycke från Uusisimilä rusthålls öfriga egoområde afskild, å karta affattad och beskrifven; upptagande instrumentet öfver denna förrättning, utom annat, att stomlägenheten ansetts kunna i framtiden väl bestå utan den till Cujander föryttrade marken, samt att Kommerserådet Wahren såsom arrendator af Skyttälä boställe äfvensom vederbörande kronoombud motsade utbrytningen på den grund, att densamma vid den storskiftesreglering, hvartill förordnande troddes vara att snarligen emotses, komme att verka menligt på denna reglering och lägga hinder i vägen för dem, som erhölle egor på ömse sidor om den utbrutna marken. Derpå anhöll Apotekaren Cujander vid ortens Häradsrätt, efter stämning å Eva Johansdotter samt Josef Uusisimiläs arfvingar, om rättens tillstånd till afsöndringen, med anledning hvaraf Häradsrätten — efter det Kommerserådet Wahren sig derstädes instält och bestridt meddelandet af tillståndet på den grund att han, såsom innehafvare af Skyttälä boställe och Nikkilä skattehemman ernade vid den emellertid af H. K. Mj:t den 27 Oktober 1870 påbjudna storskiftesregleringen göra anspråk på ifrågavarande egostycke, emedan mångskifte komme att ega rum derest marken ej tillfölle någondera af nämnda lägen-

heter — genom utslag den 28 November 1870 tillät att förenämnda fyra tunnland finge afsöndras mot det att till stomlägenheten årligen erlades afgäld enligt Guvernörens pröfning, hvarefter Åbo Hofrätt, der Kommerserådet Wahren på erlagdt vad sökte ändring i utslaget, medels dom den 1 Juli 1871, enär Kommerserådet Wahren ej visat det han egde del i målet eller att detsamma rörde hans rätt, förklarade sig ej kunna fästa afseende vid hvad Kommerserådet till vinnande af ändring anfört, Kommerserådet dock obetaget att i egenskap af innehafvare af Skyttälä boställe och Nikkilä hemman vid skeende storskiftesreglering efter befogenhet söka tillvinna sig denna mark. Slutligen blef, efter Cujanders derom gjorda anhållan, afgälden från den afsöndrade marken till stomlägenheten, af Guvernörsembetet i Tavastehus län genom resolution den 3 Februari 1872, faststäld till 25 mark med antydan tillika att anteckning härom komme att genom Guvernörsembetets åtgärd ske i länets och häradets jordebok, hvarefter Cujander den 10 Februari samma år lät, jemlikt 10 § i k. förordningen af den 19 December 1864, intaga handlingarna rörande sin åtkomst till marken i Häradsrättens lagfartsprotokoll.

Emellertid hade omförmälda den 27 Oktober 1870 påbjudna storskiftesreglering den 8 Maj 1871 påbörjats af Vicelandtmätaren Helenius; och afslutades densamma genom utpålning och utstakning den 28 Oktober 1872, hvarefter den, då besvär deröfver icke anfördes, af Häradsrätten fastställdes den 13 Mars 1873. Vid denna reglering blef ifrågavarande jordstycke tillagdt Isosaksa rusthåll, hvilket af Forssa aktiebolag inköpts. I följd häraf och i enlighet med skiftesdelegarenes öfverenskommelse togs detsamma genast af Kommerserådet Wahren, såsom bolagets disponent, i besittning. — Någon tid derefter anhöll Apotekaren Cujander hos Öfverstyrelsen för landtmäteriet om Vicelandtmätaren Helenius' förpligtande vid vite att med råmärken afskilja det af Cujander köpta jordstycket, hvilket Helenius skulle vid utbrytningen hafva uraktlåtit, med anledning hvaraf Öfverstyrelsen den 6 Mars 1875, enär Helenius erkänt det han endast med pålar utmärkt i fråga varande mark, och då det jemlikt 9 § i för-

ordningen af den 19 December 1864 ålegat honom att med lämpliga råmärken afskilja det utbrutna jordstycket, vid vite ålade Helenius att utan ersättning sådant fullgöra, vid hvilken åtgärd Åbo Hofrätt, der Vicelandtmätaren Helenius och Kommerserådet Wahren, den sistnämnde såsom i Hofrätten tillstädeskommen tredje part, besvärat sig, lät bero, hvaremot H. K. Mj:t, emedan ofvannämnda jordstycke vid storskiftesregleringen frångått Uusisimilä och tilldelats Isosaksa rusthåll och Kommerserådet Wahren på denna grund ifrågasatt Cujanders rätt till samma jordstycke, samt slutförandet af den i afseende å markens utbrytande år 1870 påbegynta landtmäteri förrättningen vid sådant förhållande och intill dess genom rättegång bestämdt blifvit huruvida det af Apotekaren Cujander angående marken träffade köp i sjelfva verket kunde för honom grundlägga eganderätt dertill och skyldighet för Kommerserådet Wahren att densamma afträda, vore ändamålslöst, genom nådigt utslag den 17 Mars 1876 upphäfde Hofrättens utslag och förkastade Apotekaren Cujanders yrkande.

I anledning häraf uttog Apotekaren Cujander stämning å Kommerserådet Wahren till 1877 års hösteting i tingslaget och yrkade vid Häradsrätten Kommerserådet Wahrens förpligtande att till Cujanders fria förfogande afträda jordstycket: Sedan jordafsöndring jemlikt förordningen i ämnet af den 19 December 1864 verkstälts, vore den afsöndrade marken en sådan sjelfständig lägenhet, till hvilken dess innehafvare, jemlikt § 8, vore egare, stomlägenhetens innehafvare åter hade den rätt, att han egde uppbära viss afgäld derifrån och, ifall jorden utan utmätningstvång försåldes, inom viss tid återlösa densamma. Vid sådant förhållande hade i fråga varande parcell icke vid skiftesregleringen lagligen kunnat tilläggas Isosaksa rusthåll med annan rätt än den, med hvilken den efter öfverlåtelsen tillydt Uusisimilä rusthåll.

Kommerserådet Wahren genmälte dels vid Häradsrätten, dels senare under rättegången: Enligt de på 1700 talet gällande storskiftesförfattningarna hade skifteslagen egt rätt att besluta, det häfd i åker eller äng ej skulle rubbas vid storskifte af dittills oskiftad samfällighet, hvaraf följden varit, att ett mångskifte flerstädes fått qvarstå, somländt jord-

bruket till största men. I motsats härtill hade 1848 års förordning velat undanrödja alla sådana skiften. Då nu 1864 års förordning såsom ett första vilkor för jordafsöndring faststält att storskifte öfvergått stomlägenheten, innebure detta att, om af en eller annan anledning afsöndring fått ega rum från lägenhet, som ej undergått storskifte, eller hvilken endast ett ofullständigt sådant öfvergått, en slik afsöndring ej borde utgöra hinder för ordentligt storskifte. Vid sådant förhållande kunde i en samfällighet, der storskiftesreglering borde ske, delegare deri, hvilken sjelf vore tvungen att äfven mot sin vilja underkasta sig sådan reglering, icke till annan öfverlåta mark med bättre rätt än han sjelf haft, och parcellegare således icke göra anspråk på rätt att från storskiftet undantaga parcellen. Ett annat förhållande skulle leda derhän, att lägenhetsinnehafvare, som ville för sin lägenhet bibehålla mark, hvilken vid storskiftesreglering kunde befaras frångå honom, endast behöfde med afseende å afsöndring för syns skull sälja denna mark med tyst förbehåll att efter slutförd reglering återfå densamma. Väl kunde fall tänkas, då det vore obilligt att göra intrång på en afsöndrad dels separata ställning, såsom då ett vattenfall är afsöndradt för ett industrielt företag, men hänsyn kunde mycket väl tagas till billigheten i sådana undantags fall utan att af undantagen gjordes regel. Ansåge man åter afsöndrad jord icke beröras af storskiftesreglering, så borde densamma ock hållas utom hela förrättningen och icke tagas med i beräkningen af stomlägenhetens egomassa. Så hade emellertid icke skett i förevarande fall, utan hade i fråga varande parcell ingått i skiftesregleringen, och Apotekaren Cujander icke motsatt sig de af landtmätaren föreslagna utbytena eller besvärat sig deröfver, hvarföre storskiftet vunnit laga kraft och af Häradsrätten faststälts. Forssa bolag åter, som dervid samtyckt att i ersättning för hvad det afstått taga jord, kunde nu ej åtnöjas med en stomlägenhets inskränkta rättighet till jordparcellen och den erlagda lösen utan hade rätt att få jord. — Slutligen styrktes med inlemnande af vederbörande synerätters den 23 Juli 1867 och 13 September 1869 afsagda utslag, att synerätten då redan ålagt arrendatorn af Skyttälä

boställe att utverka storskiftesreglering i Linikkala by. På dessa skäl motsågs käromålets förkastande.

Apotekaren Cujander höll åter före, att 1864 års förordning icke lemnade ringaste stöd för den uppfattning, att den parcellinnehafvare tillagda eganderätt vore eller afsetts att vara endast vilkorlig eller beroende af den omständigheten, huruvida sådant storskifte öfvergått samfälligheten, som 1848 års landtmäterireglemente föreskrefve. Att anföra besvär öfver det af samfällighetsdelegarene öfverenskomna egoutbytet hade Cujander icke ansett nödigt, då detsamma lagligen ej kunnat gälla annat än parcellens öfverflyttande till Isosaksa med den rätt Uusisimilä egt samt tredje mans rätt af samfällighetsdelegarene ej kunde förnärmas.

Häradsrätten yttrade sig i målet genom utslag den 25 Januari 1878, det hade väl Apotekaren Cujander medels afhandlingen den 14 Mars 1870 från Uusisimilä rusthållshälft, mot viss årlig afgäld till stomlägenheten, tillvunnit sig af Koskenniska, rusthållshälften tillydande åker ett område af fyra geometriska tunnlands vidd samt till denna jordafsöndring i laga ordning utverkat tillstånd äfvensom i öfrigt iakttagit de föreskrifter beträffande anteckning om jordafsöndringen uti Häradsrättens lagfartsprotokoll, afgäldens fastställelse och det afskilda områdets affattande på karta, som uti förordningen den 19 December 1864 stadgades; men alldenstund samma jordstycke, hvilket vid den derefter för sig gångna storskiftesregleringen uti Linikkala by tilldelats Isosaksa rusthåll i utbyte mot annan mark, till följd af Forssa aktiebolags härpå grundade anspråk att såsom egare till sistberörda rusthåll få omhändertaga och disponera marken ej blifvit såsom afsöndrad jord med råmärken afskild och afsöndringsfrågan således, då storskiftesregleringen egt rum, icke ännu varit lagligen slutförd, hvaremot storskiftesregleringen fått vinna laga kraft; fördenskull och då Forssa aktiebolags rätt till ifrågavarande mark vid nyss omordade förhållande ej kunde förringas eller inskränkas af det emellan Apotekaren Cujander och markens förre egare träffade köpeaftalet, hvilket icke gått i verkställighet innan bolaget tillvunnit sig och tillträdt marken, blef Apotekaren Cujanders

i målet utförda talan af Häradsrätten förkastad och Forssa aktiebolag förklaradt berättigadt att öfver ånsagda mark fritt och obehindradt förfoga såsom öfver annan lagfången fast egendom.

Åbo Hofrätt, under hvars pröfning Apotekaren Cujander på erlagdt vad drog saken, utlät sig deremot genom dom den 21 September 1878, att emedan Apotekaren Cujander redan den 14 Mars 1870, samt således förr än ofvan omordade tillstånd till reglering af det Linikkala by öfvergångna storskiftet meddelats, utaf Uusisimilä rusthållshälfts egare tillhandlat sig ifrågavarande fyra tunnland af Koskenniska, nämnda lägenhet då underlydande åkerskifte, äfvensom för öfrigt, med hänsyn till sagda af Vicelandtmätaren Helenius å karta affattade och medels utpålning afskilda mark, vidtagit alla för dess afsöndring från rusthållshälften enligt förordningen den 19 December 1864 nödiga åtgärder, samt Häradsrätten genom utslaget den 28 November 1870, hvilket icke undergått ändring, meddelat tillstånd till afsöndringen af dessa fyra tunnland jord och vederbörande Guvernörsembete jemväl faststält den ifrån desamma till stomlägenheten utgående årliga afgälden; ty och då den omständighet, att egorna vid omförmälda storskiftesreglering ifrån Uusisimilä öfverförts till Isosaksa, Forssa aktiebolag tillhöriga rusthåll, vid nyssantydda för bolagets disponent Kommerserådet Wahren och förrättningsmannen Vicelandtmätaren Helenius bekanta förhållande, så mycket mindre inverkade å utgången af förevarande tvistemål, som Helenius vid omtalade reglering hvarken egt ändra Häradsrättens och Guvernörsembetets nästnämnda tillgöranden eller kunnat förbise sådant och att marken ej finge underläggas Isosaksa rusthåll med annan rätt än den, hvarmed densamma vid tiden tillydt Uusisimilä lägenhet, eller att ifrån de afskilda egorna tillgodonjuta bestämd årlig ränta, blef Häradsrättens motvädjade utslag af Hofrätten upphäfvet och Kommerserådet Wahren, som obehörigen satt sig i besittning af omtvistade fyra tunnland jord, ålagdt, att dem genast till Apotekaren Cujander afträda.

Uti Hofrättens dom sökte Kommerserådet Wahren, på nedsatt revisionsskilling, i underdånighet ändring, derå må-

let afgjordes i *Senatens Justitiedepartement* genom dom den 17 Januari 1880: och alldenstund Apotekaren Cujander, som genom åberopade afhandling af den 14 Mars 1870 tillhandlat sig ofvanberörda, då för tiden till Uusisimilä rusthållshälft hörande och ur dess egomassa utbrutna jordstycke, dymedels icke vunnit annan eller vidsträcktare eganderätt till detsamma, än hans fångesmän innehaft, samt Cujander följaktligen varit lika med öfrige egare till rusthållets jordområde underkastad de egobyten och förändringar, som vid skeende, lagligen tillkommen storskiftesreglering kunde blifva föreskrifna; fördenskull och emedan meranämnda jordstycke vid ifrågavarande i behörig ordning afslutade storskiftesreglering, hvilken Cujander låtit emot sig vinna laga kraft, blifvit frånskildt Uusisimilä rusthållshälft emot derför tilldeladt vederlag och underlagdt Isosaksa, Forssa aktiebolag tillhöriga rusthåll, med rätt för bolaget att få detsamma obehindradt tillträda, ty och då stöd för Cujanders anspråk att, sådant oaktadt och i strid mot stadgandet i 65 och 115 §§ af reglementet för landtmäteriet af den 15 Maj 1848, få fortfarande ega och besitta sagda jordstycke, icke kunde härledas af bestämningarna i förordningen den 19 December 1864, angående egostyckning och jordafsöndring, eller andra gällande författningar, pröfvade Senaten (Senatorerne *Dahl, Wasastjerna*, *Brunou*, *Gejtel, von Hellens* och *Ehrström*) rättvist att, med ogillande och upphäfvande af Hofrättens ofvanberörda dom, låta bero vid det slut i saken, hvari Häradsrätten stannat.

Senatorn *Björksten*, i hvars utlåtande Senatorn *Forsman* instämde, ansåg Kommerserådet Wahren icke hafva anfört skäl till ändring i Hofrättens dom.

Viceordföranden Senatorn *Palmén* afgaf följande, sedermera skriftligen affattade yttrande:

„Jag instämmer i Senatorn Björkstens mening och anser mig dessutom, med hänsigt till frågans principiela vigt samt möjligheten att det blifvande domslutet kunde inverka på framtida praxis i dylika fall, böra såsom motivering för denna gång närmare utlägga min enskilda uppfattning af grundsatserna i detta ämne.

Frågan gäller om och huruvida en storskiftesreglering kan verka upphäfvande af förut skedd jordafsöndring, när den afsöndrade jordlotten öfverföres från en stomlägenhet till en annan.

Äldre och nyare författningar öfverensstämma i den hufvudregel, att genom storskifte i en samfällighet hvarje hemman skall få sin lagliga lott i jord och ägor såsom enskild och orubblig tillhörighet. Från denna allmänna regel kunna dock tillfälliga undantag äga rum, när ett eller flera hemmans ägor vid storskifte blifvit lagda i spridda, för vård och bebrukning olämpliga lotter, i hvilken händelse reglering eller jemkning i skiftet kan under vissa vilkor tillåtas. Men vid denna reglering bör åter alltid noggrannt iakttagas, att hvarje ursprunglig delegare i skifteslaget eller samfälligheten erhåller fullt gen fullo emot hvad han enligt storskiftet innehaft i alla slags ägor. Häraf framgår tydligen, att parterne i en dylik regleringsfråga ej kunna vara andra än de personer, som för tiden äga eller besitta samma hemman, hvilka det förra storskiftet öfvergått; och för att från en annan sida belysa det härvid vigtiga begreppet af hemman, må ännu framhållas, att de lägenheter, som ingå uti storskifte, böra vara satta i mantal, emedan detta utgör en hufvudsaklig delningsgrund vid sagde förrättning.

En alldeles ny art af lägenheter på landet har i senare tid uppkommit genom lagbestämd jordafsöndring, hvarvid en på karta affattad och med säkra råmärken begränsad mindre jordlott får från ett hemman afskiljas, utan förändring af detsammas mantal, skatt och allmänna besvär, men emot viss årlig afgäld till stomlägenheten, såsom godtgörelse för hvad denna i skattbara förmoner pröfvats hafva genom jordafsöndringen förlorat. Att den sålunda afsöndrade parcellen under full äganderätt öfvergår i emottagarens hand, synes redan deraf, att han lagligen kan låta inteckna densamma för sin gäld; men såsom vedermäle af stomlägenhetens ursprungliga rätt till den afsöndrade marken qvarstår, att hemmansägaren får återlösa parcellen, när denna utan exekutivt tvång försäljes. Emellertid måste väl ostridigt erkännas, att den afsöndrade jordlotten hvarken kan kallas hemman eller är i

mantal satt; och vid sådant förhållande samt då sagda jordlotts läge redan blifvit oåterkalleligen bestämdt genom vederbörliga myndigheters åtgärder, som vunnit laga kraft, kan ägaren deraf ej betraktas såsom part vid en derefter skeende storskiftesreglering inom samfälligheten, hvilket ännu ytterligare bevisas deraf, att Ägodelningsrätt, som vid behof skall pröfva regleringsfrågan, icke har ens ringaste befogenhet att handlägga mål angående jordafsöndrings tillkomst och bestånd.

Efter denna utredning af rättegångsprinciperna återstår sjelfva hufvudfrågan, rörande det genom storskiftesregleringen uppkomna rättsförhållandet emellan ägaren af den afsöndrade jordlotten, på ena sidan, och den person, till hvars hemman såsom ny stomlägenhet nämnde jordlott blifvit öfverförd, på den andra sidan.

Då den afsöndrade jordens ägare lagligen förvärfvat sin ifrågavarande rättighet utan något förbehåll eller vilkor af framtida storskiftesreglering, måste han väl få njuta denna ovilkorlighet sig till godo, och det så mycket hellre, som initiativet till dylik reglering alldeles icke tillkommer honom, utan beror af andra sakägare. Uti 3 § 29 kap. R. B. stadgas, att tvenne parter ej få genom förlikning minska annans rätt; men denna naturliga rättsprincip skulle uppenbart öfverträdas, om hemmansägare i samfälligheten förena sig uti anhållan om jemkning i skiftet och förordnande meddelas till reglering, hvars slut blefve att en der i tiden lagligen skedd och laga kraft vunnen jordafsöndring rubbas eller upphäfves. Förgäfves må man härvid erinra att någon hemmansägare, som för sin del motsagt regleringen, likväl nödgas underkasta sig densamma; ty han erhåller dervid fullt genfullo, hvaremot den afsöndrade jordlottens egare, i mon af derå nedlagda kostnader, kan få vidkännas betydande förlust, då icke ens analogin af expropriations grundsatser om ersättning kommer honom till godo.

Med denna persons nästan rättslösa belägenhet må man jemföra den hemmansägares ställning, till hvars stomlägenhet den afsöndrade jordlotten jemte årlig afgäld blifvit genom regleringen öfverförd. Om han ock icke genast får emottaga sjelfva jordlotten in natura under sin förvaltning, så borde

väl en lämplig ersättning derför anses gifven genom den tillförene lagligen bestämda afgälden, hvilken pröfvats utgöra skälig vedergällning åt den förra stomlägenhetens ägare. Huruvida den sistnämnde dessutom må vara skyldig att till den nya stomlägenhetens ägare återbära den för afsöndringsmarken uppburna köpesumman, är en fråga, som står utom förevarande ämne; och hvad slutligen beträffar den möjliga anmärkning, att storskiftesreglering, derest jordafsöndringen sålunda fortbestår, skulle medföra ringa eller begränsad förmon för den nya stomlägenhetens ägare, så må härtill endast genmälas, att denne får skylla sig sjelf eller sina företrädare i hemmanet för det, att storskiftesregleringen ej blifvit utverkad tidigare, än jordafsöndringen kunnat komma till stånd.

För öfrigt är det klart, att i fall afsöndrad jordlott, på sätt lagstiftaren antydningsvis medgifvit, blifvit intecknad till säkerhet för lottägarens gäld, kan denna panträtt ej leda till åsyftad laga påföljd, derest icke jordafsöndringen skyddas och upprätthålles intill dess den, genom jordlottens frivilliga försäljning från ägarens sida, hemfaller till konsolidation under den nya stomlägenheten medelst ordentlig återlösen, då äfven inteckningshafvaren har att undfå liqvid för sin fordran".

9.

Angående handel med landtmannaprodukter i stad (K. F. 24 Febr. 1868[1]).

Den 18 Mars 1878 yrkade Stadsfiskalen Arthur Kulvik på angifvelse af Korfmakaren K. Lindström inför Rådstufvurätten i Borgå stad laga ansvar å Kyrkoväktaren H. A. He-

[1]) Benäget meddeladt af en ledamot i Juridiska Föreningen, redan i början af 1879. Då saken emellertid i besvärsväg drogs under högsta domstolens pröfning, ansåg sig Red. böra låta med rättsfallets införande anstå tills målet blefve slutligen afgjordt. Som detta numera skett är Senatens utslag tillagdt af

Red.

lenius och Skallfogden M. Helenius, från Askola kapell af Borgå socken, för det de under sednaste tider utan erhållet tillstånd inom nämnde stad både å torget och hemma i gårdarne till salu utbjudit och försålt färskt kött. Kyrkoväktaren Helenius och Skallfogden Helenius erkände att de, som ej egde några lägenheter, hvarifrån slagtboskap kunde erhållas, utan utverkadt tillstånd idkat sådan handel, som angifvet blifvit men ansågo sig hafva varit dertill lagligen berättigade. *Rådstufvurätten* utlät sig medelst utslag den 15 April 1878, att emedan de tilltalade ej innehade lägenheter å landet, hvarifrån slagtboskap kunnat erhållas, och den vara, hvarmed de tilltalade drifvit handel, ej kunde räknas till alster af husflit eller hemslöjd; ty och med stöd af 22 och 34 §§ i K. Förordningen angående handel och näringar, gifven den 24 Februari 1868, jemförda med 4 § 6 Kap. H. B. pröfvade Rådstufvurätten rättvist fälla de tilltalade att för utan utverkadt tillstånd idkad sådan handel böta sextio mark hvardera till treskiftes eller vid bristande betalnings tillgång hållas tolf dagar i fängelse vid vatten och bröd.

Kyrkoväktaren Helenius och Skallfogden Helenius besvärade sig hos Åbo Hofrätt och sökte upphäfvande af Rådstufvurättens utslag på den grund, att åberopade 22 § i K. Förordningen af den 24 Februari 1868 tillerkänner enhvar landets innevånare rätt att uppköpa landtmannaprodukter och dem till andra åter försälja, samt att icke heller 4 § 6 kap. H. B. sådant förbjuder. Stadsfiskalen Kulvik och Korfmakaren Lindström blefvo öfver besvären hörde och erinrade dervid, hurusom förenämnda förordning tillerkände endast lägenhetsinnehafvare å landet rätt att utan utverkadt tillstånd idka handel med hvad de från sina egna lägenheter erhålla, men att alla andra, enligt samma förordning, hade att för drifvande af handel med landtmannaprodukter ställa sig till efterrättelse „de föreskrifter som förordningen i sådant afseende innehölle", hvilket ej betydde annat än att för idkande af sådan handel utverkandet af tillstånd och rättighet dertill vore nödigt.

I Hofrätten refererades målet den 18 November 1878 af Assessorn *Procopé*, som ansåg besvärandene ej hafva an-

fört skäl till annan ändring i Rådstufvurättens utslag, än beträffande beloppet af de ådömda böterna, hvilka Assessorn fann skäligt nedsätta till femton mark för besvärandene hvardera.

Assessorerne *Björkman* och *Råbergh* voro ense med referenten.

Hofrättsrådet *Gummerus* förbehöll sig handlingarna till närmare genomgående och afgaf den 23 November sitt yttrande skriftligen uppsatt sålunda:

Redan under den diskussion, som vid målets sednaste handläggning härstädes föreföll, var jag i tillfälle att antyda en annan uppfattning deraf, än den som då uttalades af referenten och, på sätt af omröstningen framgick, jemväl delas af de öfrige K. Hofrättens ledamöter, som redan yttrat sig i saken. Jag anhåller nu ödmjukast, att innan det å mig ankommande utlåtandet afgifves, få för K. Hofrätten framställa grunderne för denna min skiljaktighet, hvilken uteslutande hänför sig till tolkningen af den i målet tillämpade 22 § i 1868 års förordning om handel och näringar i landet[1]) och, närmare utvecklad, består deri, att medan referenten och de Hofrättens ledamöter, hvilka omfattat hans mening, med anledning af de uti mom. 2 af åberopade § förekommande orden: „under iakttagande af hvad denna förordning i sådant afseende föreskrifver", anse handel med landtmannavaror och alster af husflit och hemslöjd i de fall, då dessa varor och alster icke äro från egen lägenhet erhållna eller genom egen husflit eller hemslöjd åstadkommits och icke heller utgöras

[1]) Denna § lyder:

Allmoge och lägenhetsinnehafvare å landet vare obetaget att utan särskild anmälan såväl i stad som på landet till salu hålla allt hvad från deras lägenheter erhålles eller genom husflit och hemslöjd åstadkommes.

Begagnas dervid i stad öppen bod eller särskildt försäljningsrum, bör för rättighet dertill afgift till staden erläggas. Dylika alster och tillverkningar må allestädes i landet af hvem som helst oförhindradt uppköpas och till andra försäljas under iakttagande af hvad denna förordning i sådant afseende föreskrifver.

Uppsamling och uppköp af lumpor, trädfrön, tagel, borst, hår, kreatursben, horn och annat dylikt affall är en hvar å landet tillåtet.

af lumpor, trädfrön med mera sådant affall, som i mom. 3 af samma § uppräknas, vara tillåten endast för behörigen antagne handlande och dem, som till slik handel utverkat sig särskildt tillstånd, jag deremot, hållande mig till orden: „allestädes i landet af hvem som helst oförhindradt uppköpas och till andra försäljas”, tror att slik handel får bedrifvas äfven utan innehafvande handelsprivilegier eller utverkadt tillstånd. De synpunkter, ur hvilka denna min åsigt framgått äro i korthet utvecklade följande.

Då redan nämnda förordning icke uppräknar hvilka slags varor en i behörig ordning vunnen allmän handelsrättighet får omfatta, så måste förordningens mening vara — såsom den äfven, efter hvad jag tror, alltid blifvit förstådd — att behörigen antagne handlande ega drifva handel med alla slags varor, som ej äro uttryckligen undantagna. Landtmannavaror och alster af inhemsk husflit och hemslöjd hafva aldrig räknats till förbjudna varor; således är redan genom förordningens allmänna syfte rättigheten till händel med varor och alster af omförmäld beskaffenhet tillerkänd handlande, som i behörig ordning vunnit sina handelsprivilegier. Till följd deraf behöfde något särskildt stadgande derom ej i förordningen inflyta, och om ett sådant skulle i förordningen förekomma, så vore det ett fullkomligt onödigt stadgande och så mycket mera omotiveradt, som det vore omöjligt att inse, hvarföre handlandes rättighet till handel med sådana varor och alster behöft särskildt i förordningen fastställas, då sådant ej funnits nödigt i afseende å några andra lofgifna varor. Likaledes, då förordningen en gång för alla såsom regel fastställer, att drifvande af handel förutsätter antingen vunnen allmän handelsrättighet eller ock utverkadt särskildt tillstånd, kunde det väl vara nödigt att uppräkna *undantagen* från denna regel; men alldeles onödigt var att om ett eller annat slag af varor ytterligare särskildt försäkra, att ej andra än de som ega rättighet dertill, finge dermed drifva handel. Om nu 2 mom. 22 § i 1868 års förordning om handel och näringar verkligen ej innebure annan mening, än att handel med landtmannavaror och alster af husflit och hemslöjd är för dem som dertill utverkat

sig en eller annan slags rättighet tillåten, men för ingen annan lofgifven, så skulle således detta stadgande innehålla endast ett i dubbelt afseende onödigt och omotiveradt upprepande af hvad äfven eljest ur förordningens allmänna principer framginge, och om sådana opåkallade omsägningar med skäl räknas bland de svårare felen vid en lagredaktion, så skulle de som haft sig sammanskrifvandet af ifrågavarande förordning anförtrodt, ej kunna fritagas från att i berörda stadgande hafva gjort sig skyldige till sådant fel. Men denna beskyllning får ej göras med mindre all utväg saknas att på ett för vederbörande mindre komprometterande sätt tolka berörda stadgande; och jag för min del finner ej någon svårighet att uti meranämnda 2 mom. af 22 § inlägga samma mening, som i de öfriga 1 och 3 momenten af paragrafen är alldeles ovedersäglig, nemligen den, att såsom *undantag* från de eljest i förordningen fastställda principerna tillerkänna landets innevånare allmän frihet till handel med landtmannavaror och alster af husflit och hemslöjd. Jag kan icke inse, att orden „under iakttagande af hvad denna förordning i sådant afseende föreskrifver" ovilkorligen behöfva tolkas såsom innebärande, att utverkandet af handelsrättigheter vore för drifvande af sådan handel nödigt. Tvertom synas mig orden *„i sådant afseende"* angifva, att här är fråga endast om föreskrifter, tillämpliga i det särskilda undantagsfall, hvarom paragrafen talar, såsom t. ex. att man bör erlägga afgift till staden då handeln derstädes drifves i öppen bod eller särskildt försäljningsrum samt att, såsom i 20 § finnes stadgadt, för idkande af gårdfarihandel med alster af husflit och hemslöjd erfordras årsförpassning, af vederbörande Guvernör utfärdad, — hvilka iakttagelser dock, äfven de, bortfalla i fråga om sådana ringare artiklar, som 3 mom. uppräknar.

Derjemte bör, efter min tanke, ej förbises, att genom Kongl. Försäkran på allmogens fri- och rättigheter af den 23 Februari 1789 bönderne på landet tillerkändes rätt att „på enahanda sätt som derförinnan" inom riket föra och afsätta sin egen och *sina grannars* afvel och slöjder; att Kejserliga Förordningen af den 6 Oktober 1842 utsträckte denna rättighet till *hvarje bofast man* på landet samt utvidgade

sjelfva rättigheten derhän, att varor och alster af ifrågavarande slag kunde hos *grannarne till försäljning efter godtfinnande uppköpas;* samt att genom K. Förordningen af den 19 December 1859 stadgades, att sådana varor må af de bofaste innevånarene på landet äfven hos *andra än deras grannar* uppköpas och till hvem som helst i stad eller på landet försäljas. Väl äro dessa författningar numera genom 1868 års näringsförordning upphäfna, men dermed är ej sagdt, att äfven den handels frihet, som i grund af samma författningar redan i lång tid hade förefunnits, blifvit upphäfven. Tvertom vore väl allt annat att hellre antaga, enär, såsom allmänt kändt är och äfven uttryckligen uti den till grund för 1868 års förordning liggande nådiga propositionen till landets ständer utsäges, syftet med förordningen just var en utvidgad handels- och näringsfrihet. Skulle åter förordningen verkligen åsyftat att ändra förhållanden, hvilka redan i decennier hade på grund af öfverhetliga författningen varit bestående, så vore det väl i högsta grad anmärkningsvärdt, att en så vigtig förändring ej skulle blifvit med oförtydbara ord till vederbörandes efterrättelse uttryckligen utsagd, utan i stället likasom undangömts i ett så tvetydigt stadgande som 2 mom. af 22 paragrafen. Huru mycket bättre hade det då icke varit, om detta stadgande alls icke funnits till, ty då hade förordningens redan antydda allmänna principer kunnat oförhindradt göra sig gällande äfven i afseende å sådan handel, som nu är fråga om. Huru vilseledande vore dessutom icke uttrycket „*af hvem som helst* etc." ifall man i sjelfva verket ej menat annat än *hvarje behörigen antagen handlande.* Ett sådant sätt att skrifva lag vore ju nära nog detsamma som att afsigtligen för lagtolkaren utlägga snaror.

Till stöd för den tolkning, man velat gifva oftaberörda stadgande, har anförts, att 1867 års ständer, såsom man tror sig veta, alldeles icke skulle haft för afsigt att genom den då antagna nya lagen om handel och näringar göra ett sådant intrång i de för sin rörelse beskattade handlandenes företrädesrättigheter, som ett fullkomligt frigifvande af handeln med landtmannaprodukter och alster af husflit och hemslöjd

skulle inneburit. Men om så verkligen var fallet, så förekommer det besynnerligt, att ständerna likvisst utan ringaste förändring antogo ifrågavarande 22 § i den nya lagen sådan densamma i den nådiga propositionen var affattad; icke mindre anmärkningsvärd vore också den totala omkastning, som ständernas åsigter uti nu afhandlade ämne i sådant fall skulle hunnit undergå under de fem år som förflöto emellan 1867 och 1872 årens landtdagar. Vid sistnämnda landtdag antogs nemligen den lag, som sedermera emanerade i K. Förordningen af den 20 Augusti 1873 och hvarmedelst *hvarje finsk medborgare* berättigades att utan handlandes medverkan *till orter utom landet* utföra landtmanna och skogsprodukter samt alla slags egna tillverkningar. En sådan frihet till utrikes export „utan handlandes medverkan" måste väl anses vara ett intrång i handlandes företrädesrättigheter, väl jemförligt med ofvan omförmälda frihet till handel med sådana produkter och alster inom riket.

Ur dessa synpunkter och på grund af ofta åberopade 22 § i 1868 års förordning anser jag då kött af slagtboskap väl måste till landtmannaprodukter hänföras, de tilltalade hafva varit lagligen berättigade till idkande af den handel med färskt kött, dem såsom lagbrott tillvitats, och pröfvar rättvist att, med upphäfvande af det öfverklagade utslaget, åtalet så mycket hellre förkasta, som det ej ens påståtts, att de tilltalade skulle idkat försäljningen i öppen bod eller särskildt försäljningsrum, hvarför afgift bort till staden erläggas.

Presidenten *Rotkirch* yttrade, att Presidenten fann af 22 § i K. Förordningen af den 24 Februari 1868 jemförd med de föregående §§ i samma förordning samt särskildt §§ 5 och 16, hvilka angå i stad mantalsskrifven person, otvetydigt framgå att åtminstone hvarje å landet bosatt person vore berättigad att derstädes uppköpa matvaror och dem äfven i stad till andre försälja, utan att för slik handels bedrifvande erfordrades någon anmälan eller utverkadt tillstånd, hvarföre Presidenten var ense om det slut, hvari Hofrättsrådet Gummerus i saken stannat.

Hofrättens utslag utfärdades i enlighet med Assessorn Procopés mening och utgafs den 20 Januari 1879.

Öfver Hofrättens utslag anförde de sakfälde underdåniga besvär, derå målet afgjordes i *Senatens Justitiedepartement* den 28 Februari 1880 af Senatorerne, Viceordföranden *Palmén, Wasastjerna, Gejtel, von Hellens* och *Björkstén;* och emedan kött af slagtboskap är att hänföra till sådant, som från lägenhet å landet erhålles, samt således, jemlikt 22 § i ofvanåberopade förordning, finge allestädes i landet af hvem som helst oförhindradt uppköpas och till andra försäljas, ty och då enligt samma förordning tillstånd till slik handel icke erfordrades i annan händelse än att i stad öppen bod eller särskildt försäljningsrum dertill begagnades, samt vid slikt förhållande något brottsligt i förevarande fall icke stannade Henrik Alfred Helenius och Magnus Helenius till last, pröfvade Senaten rättvist upphäfva Hofrättens ofvanberörda utslag samt Henrik Alfred Helenius och Magnus Helenius från de dem derigenom ådömda böter befria.

10.

Påföljden för uraktlåten vård af husdjur, som inträngt å annans mark, när skada å marken icke åstadkommits.

Vid Häradsrätten i Eura, Kjulo och Säkylä socknars tingslag anförde egaren af Kauttua bruk, Anders Ahlström, att två, Rusthållaren Johan Wähävahe tillhöriga svin den 23 Maj 1878 inträngt uti en Kauttua bruk tillhörig obesådd åker, derifrån de genom Bruksegaren Ahlströms tjenstefolk klockan 6 eller 7 på aftonen intagits, samt att Johan Wähävahe par timmar senare infunnit sig och yrkat att återfå kreaturen men, då Bruksegaren Ahlström fordrat, att han skulle ersätta besväret med intagningen och den kreaturen emellertid gifna föda, förklarat att han ej ernade ersätta annat än skadan, om sådan åstadkommits. Först några dagar senare hade Johan Wähävahe i takahand nedsatt ersättning för svinens intagning och föda samt då återfått dem; och yrkade Bruksegaren Ahlström i anledning häraf, att Johan Wähävahe måtte fällas till ansvar för bristande tillsyn om kreaturen samt

skyldigkännas att till Bruksegaren Ahlström, i ersättning för besväret vid deras intagande samt för födan och vården från den den 23 till den 29 Maj, utgifva inalles femton mark äfvensom derhos godtgöra Ahlström för hans umgälder i målet.

Johan Wähävahe förklarade, att kreaturen inkommit genom klagandens ogilda grind; att de icke utlemnats oaktadt han genast erbjudit sig att ersätta skadan; men att någon skada ej skett, hvarföre han påstod ansvar å klaganden för onödig rättegång.

Ett vittne intygade att tillgången varit sådan Bruksegaren Ahlström uppgifvit.

Ett annat vittne intygade att kreaturen från åkern drifvits i en halmlada å Kauttua, der de genast fått mat.

Häradsrätten utlät sig genom utslag den 16 Mars 1877 och fann utredt vara, att omförmälta två svin uppgifna tid inkommit i Kauttua bruks åker; men, då Bruksegaren Ahlström icke ens påstått att de derstädes föröfvat någon skada eller styrkt beloppet af sin för kreaturens intagande och vård hafda kostnad, förklarade Häradsrätten Johan Wähävahe icke kunna fällas till ansvar eller åläggas att utgifva den fordrade ersättningen, hvaremot Bruksegaren Ahlström kändes skyldig att med 12 mark godtgöra Johan Wähävahe för hans utläggningar i målet.

Åbo Hofrätt, der Bruksegaren Ahlström besvärade sig, förklarade i utslag den 17 December 1877 det stanna Johan Wähävahe till last, att hafva genom bristande eftersyn vållat, att två honom tillhöriga svin den 23 Maj 1876 inträngt i Kauttua bruks obesådda åker, hvarå svinen, sedan de genom Bruksegaren Ahlströms försorg intagits, från nämnda dag å bruket vårdats och fodrats intill den 29 i samma månad, då Johan Wähävahe, emot det han i takamannahand nedsatt beloppet af den utaf Ahlström i berörda afseende äskade ersättningen, återbekommit desamma; i anseende hvartill Hofrätten, med upphäfvande af Häradsrättens utslag, i stöd af 1 och 2 §§ i k. förordningen den 19 December 1864 angående egors fredande mot skada af husdjur, dömde Johan Wähävahe att böta femton mark, till utsatt fördelning, äfvensom Johan Wähävahe, hvilken väl uppgifvit men emot

Bruksegaren Ahlströms bestridande icke styrkt, att Johan Wähävahe några timmar efter det svinen intagits erbjudit Ahlström fordrad ersättning, ålades att i godtgörelse till Bruksegaren Ahlström betala ej mindre för svinens intagande samt deras vård och underhåll i sex dygn sammanlagdt femton mark, än för Ahlströms i Häradsrätten i saken hafda umgälder 40 mark.

Öfver Hofrättens utslag anförde Johan Wähävahe underd. besvär, derå målet afgjordes i *Senatens Justitiedepartement* den 1 Mars 1879; och fann Senaten (Senatorerne *Dahl*, *Lönnblad* och *Forsman*) Johan Wähävahe icke hafva förebragt skäl till annan ändring i Hofrättens utslag än att, då egare af husdjur, enligt stadgandet i 2 § af ofvanåberopade förordning, icke vore för uraktlåtenhet att djuren vårda förfallen till bötesansvar i annan händelse än att skada genom dem förorsakats, men sådan skada i förevarande fall ej ens påståtts hafva skett, Johan Wähävahe af Senaten befriades från de honom af Hofrätten i saken ådömda böter, med hvilken rättelse vid Hofrättens utslag i öfrigt, jemlikt 7 och 8 §§ i sagda förordning, kom att bero.

Senatorn *von Hellens* lät för sin del vid Hofrättens utslag i allo förblifva.

Juridiska Föreningens i Finland förhandlingar angående finska språkets användande vid domstolarne och embetsverken[1].

Det i frågan vid årsmötet 1879 aflemnade utskottsbetänkande var af följande lydelse:

1) Det var ett uttryck af den i landet den tiden nog allmänt rådande uppfattningen, då, för att hos blifvande domare samt embets- och tjenstemän grundlägga den nödiga kunskapen i finska språket, i 5 § föreskrefs att uti skolorna undervisning i några ämnen skulle meddelas på det andra inhemska språket. Denna sedermera öfvergifna föreskrift anser utskottet böra återupplifvas.

2) Beträffande det förhör och det skrifprof i finska språket, hvarom i 3 och 10 §§ är stadgadt, har derefter genom 6 § i kejserliga kungörelsen af den 30 Maj 1871 gjorts ett undantag, som ej lärer fullt tillämpats, men såsom omotiveradt borde upphöra. Det heter: „sådant må dock icke ovilkorligen fordras af dem, som böra ådagalägga insigt i ryska eller franska språket samt blifva anstälde vid Senaten, H. M. Kejsarens kansli för Finland och generalguvernementskansliet, för att utöfva befattningar, för hvilka kännedom i finska språket ej är behöflig". Det är denna sats, och åtminstone orden „vid Senaten", som borde utmönstras.

3) I 8 § bestämmes i hvad mån skyldighet att utfärda finska expeditioner inträder för häradshöfdingar, tillsatte i grund af förslag, upprättadt efter 1 Januari 1872. Utskottet anser:

a) att denna skyldighet efter 1883 års utgång bör hänföra sig till expeditioner i alla mål och ärenden utan undantag;

b) och att protokollet, när den muntliga förhandlingen uteslutande sker på finska, bör utan särskild begäran affattas på samma språk, der häradshöfding eljest är skyldig att detsamma begagna, men att, så framt båda språken brukas, käranden bör tillfrågas, hvilketdera han önskar få användt. I detta syfte vore ändring af § erforderlig, och senare momen-

---

[1]) Denna fråga blef med anledning af Juridiska Föreningens vid årsmötet 1879 fattade beslut (se denna tidskr. årg. 1878—1879 ss. 448, 449) i början af år 1880 upptagen till diskussion inom Föreningens samtliga afdelningar.

tet borde äldre häradshöfding, som frivilligt åtagit sig att i sina expeditioner begagna finska, rätta sig efter.

4) Emedan om Rådstufvurättens, Magistratens och Ordningsrättens expeditioner ännu ej är något stadgadt, anser utskottet det böra föreskrifvas att i afseende å borgmästare, rådmän och öfriga funktionärer i stad, hvilka framdeles tillsättas, skyldighet att i protokoll och öfriga expeditioner använda finska inträder efter samma grunder, hvilka för häradshöfdingar äro fastställda.

5) Utskottet håller vidare före, att expeditioner äfven på finska språket böra från öfverrätterne och Senaten utfärdas så snart ske kan och i den mån omständigheterna det medgifva.

6) Det bör ej vara domstolar och myndigheter förmenadt att äfven i sina öfriga meddelanden använda finska språket.

7) När finskan såsom orginalspråk enligt föreskrifter, hvilka nu äro gällande eller framdeles fastställas, ej kan användas i expeditioner, hvilka efter 1883 års utgång utfärdades till finska parter, bör desses rätt tillgodoses genom finsk öfversättning, utan att något vidare uttalande derom nu lärer vara påkalladt".

Centralafdelningen

behandlade frågan vid trenne skilda sammanträden.

Angående *mom. 1* beslöts att afdelningen skulle uttala sig derom först efter det beslut beträffande de öfriga momenten blifvit fattadt.

Mom. 2 antogs af afdelningen sålunda, att § 6 i 1871 års kungörelse borde utan inskränkning till kraft och verkan upphäfvas.

Mom. 3 a) antogs efter en längre diskussion i hufvudsak sålunda, att afdelningen stälde sig på 1863 års förf:s ståndpunkt, till följd hvaraf efter 1883 års utgång finska expeditioner utan inskränkning borde utdelas till finska parter. Då emellertid af åtskilliga medlemmar anmärkning gjordes angående svårigheten, att vid 1883 års utgång kunna få språkreformen enligt 1863 års förordning i dess helhet genomförd, beslöts att lemna diskussionen angående denna punkt tills de öfriga momenten i betänkandet blifvit genomgångna.

Ang. *mom. 3 b)* gingo åsigterna åtskils. Af flertalet gillades utskottets betänkande. För öfrigt ansågs den erinran nödig, att 1865 års förordnings bestämningar om domares skyldighet från och med 1872 voro i afseende å de undantag deri för dem gjordes blott interimistiska stadgan-

den, gällande endast till 1883 års utgång, efter hvilken tid 1863 års föreskrifter i deras fulla kraft borde blifva gällande äfven för dem, som blifvit domare emellan 1872 och 1884, i det afseende att protokollsspråket borde bestämmas efter det språk som vid den muntliga förhandlingen inför rätta begagnats. Härvid gjorde sig dock i afseende å tillämpningen af denna grundsats skilda åsigter gällande, i ty att de fleste godkände utskottets betänkande oförändradt, ett mindre antal åter höll före, att protokollet borde utgifvas åt hvardera parten på det språk han begagnat eller hvarpå han önskade utfå det, och en medlem deremot ansåg, att då vid den muntliga förhandlingen begge språken kommit till användning, domstolen borde bestämma på hvilketdera språket protokollet skulle affattas. En betydlig minoritet ansåg deremot, att protokollsspråket borde bestämmas af ortens språk, och sålunda part å finska orter för erhållande af finskt protokoll ej vara förpligtad att göra derom skild anhållan. Önskade deremot någon å finsk ort svenskt protokoll, borde derom anhållan hos domstol göras. Ett likadant förhållande borde, mutatis mutandis, ega rum å svenska orter.

Senare gjordes på förslag af Professor *Mechelin* det tillägg, att i brottmål, der aktor å tjenstens vägnar för talan, svarandens språk bör i protokollet användas, äfven om aktor undantagsvis eller målseganden begagnat sig af ett annat språk.

Mom. 4. Samtlige närvarande voro ense om detta uttalande, såvidt det afsåge att för städernas embetsmän införa ett likadant öfvergångsstadium i afseende å finskans användande, som det hvilket fanns föreskrifvet för domare å landet, tillsatta efter 1871 års utgång, samt att tydlig bestämning häruti borde införas så fort som möjligt. Men huruvida för de härefter tillsatte funktionärerne i stad redan från och med 1883 års utgång borde åligga samma skyldigheter i afseende å finskan, som från samma tid ålåge de efter 1871 års utgång tillsatte domarene, voro åsigterna delade. — Sex af föreningens ledamöter ansågo dem böra efter 1883 åligga samma förpligtelser, som de efter 1871 tillsatte domarene å landet, men fyra af ledamöterne höllo före, att i analogi med

hvad för de sistnämnde uti 1865 års förordning fanns föreskrifvet, för funktionärerne i stad borde utsättas någon viss framtida senare tidpunkt, då nämnda skyldighet skulle inträda, likväl med beaktande af olika lokalförhållanden för olika städer. Dock borde i det fall, att domares i stad skyldighet att utfärda finska protokoll efter 1883 års utgång ej ännu inträdt, finsk parts ovilkorliga rätt att efter denna tidpunkt erhålla protokoll på sitt eget språk tillgodoses genom öfversättning.

Mom. 5 antogs med det tillägg, att afdelningen för sin del hoppades väsendtligt gagn af det väckta förslaget angående inrättande af finska divisioner vid resp. hofrätter.

Mom. 6 antogs med den förändring att för tydlighets skull orden „i öfriga meddelanden" borde utbytas mot orden: *i sina meddelanden inbördes.*

I afseende å *Mom. 7* förenade sig Centralafdelningen i följande uttalanden af Professor *Mechelin:*

„Enär en del medlemmar under öfverläggningens förlopp framhållit, att de i ofvanstående måtto föreslagna åtgärder dock icke kunna sägas med full visshet leda till det åsyftade målet, ville föreningen slutligen hafva uttaladt, att, om ock en del före 1872 utnämnde häradshöfdingar icke ännu från 1884 komma att uppsätta sina expeditioner på finska, — om ock enahanda blefve förhållandet vid en del rådstufvurätter och magistrater tillföljd deraf, att öfvergångs föreskrifter rörande dem icke i tid utfärdats, och om det än möjligen befunnes ligga i rättsvårdens intresse att, på ansökan tillåta en del underdomare att t. ex. i svårare brottmål, som skola hemställas, ännu efter 1883 använda svenska språket, samt om det vid öfverrätterne och Senaten icke låter sig göra att redan vid nämnde tidpunkt omedelbart på finska språket affatta alla expeditioner, som röra finska parter, — så bör likväl så begås, att syftemålet med 1863 års förordning varder på den angifna tidpunkten förverkligadt och alltså de finska parternas rätt i ofvan antydda eller andra dermed likartade fall tillgodoses genom öfversättning".

Derpå öfvergicks till öfverläggning af mom. 1 uti ifrågavarande betänkande, hvilket mom. vid första sammanträ-

det i frågan uppskjutits tills beslut beträffande de öfriga momenten blifvit fattadt.

I afseende å detta mom. formulerade afdelningen sin åsigt i följande beslut:

Centralafdelningen ansluter sig till den allmänt erkända, äfven af landtdagen uttalade grundsats, att landets begge språk böra så vidt möjligt är vid läroverken inläras, men anser sig ej böra ingå i närmare bestämningar af huru språkundervisningen vid landets skolor bör inrättas för att detta önskningsmål må ernås.

Wasa filialafdelning.

Ordföranden uppmanade till först de talrikt församlade medlemmarne att yttra sig om sättet och ordningen för frågans behandling; och beslöts i anledning häraf att till grund för diskussionen skulle läggas det betänkande i frågan, som vid årsmötet afgifvits af den för densammas utredning då tillsatta komité.

Till följd häraf genomgicks nämnda betänkande punkt för punkt, och stannade afdelningen dervid i följande beslut:

1) Då många elever icke äro i tillfälle att i sina hem öfva sig uti det andra inhemska språkets begagnande, men obestridligt torde vara, att eleven, i händelse han icke får höra språket begagnas i tal och sålunda vinna gehör för detsamma, äfven med ett större antal undervisningstimmar än som för det närvarande i våra skolor är anslaget åt det andra inhemska språket, ej kan inhemta hjelplig färdighet att tala språket, ansåg afdelningen det vara önskligt att föreskriften i 1865 års förordning upplifvades.

2) Afdelningen ansåg såsom en oeftergiflig fordran böra uppställas, att en hvar, som anmäler sig till afläggande af någon utaf de nu föreskrifna juridiska embetsexamina, bör derförinnan hafva undergått godkändt förhör i finska språket, äfvensom att de, hvilka efter aflagd juris kandidat eller licentiat examen önska vinna inträde vid något embetsverk, böra på enahanda sätt ådagalägga sin kännedom i finska.

3) Afdelningen ansåg att 1863 års förordning icke kunde genomföras inom den der bestämda tid. En icke obetydlig

del af landets nuvarande öfver- och underdomare hade aflagt sina examina vid universitetet på en tid, då några insigter i finska språket icke fordrades af den blifvande juristen. Desses kännedom af språket inskränkte sig derföre till den praktiska färdighet, de i barndomen eller under utöfningen af sitt embete förvärfvat sig samt de teoretiska insigter, som de möjligen på lediga stunder inhemtat. Underdomarena hafva väl i allmänhet under sin embetsutöfning förvärfvat sig god färdighet att i tal använda språket, men deremot är deras tid öfverhufvudtaget så strängt upptagen, att någon nämnvärd ledighet för idkande af språkstudier icke blir öfrig, och dessutom äro de, äfven om de sjelfva ega förmåga att i skrift obehindradt begagna språket, vid expeditioners utfärdande beroende af sina biträdens insigter deri. Med öfverdomarena är förhållandet åter motsatt, de hafva väl, sedan fråga om finska språkets införande vid domstolarne och embetsverken uppstod, kunnat egna någon tid åt studium af språket, men deremot saknat tillfälle att förvärfva sig praktisk färdighet deri. Men äfven af yngre jurister, som aflagt det i § 3 af 1865 års förordning föreskrifna prof på insigter i språket, saknade flertalet förmåga att obehindradt begagna detsamma vid expeditioners affattande, hvilket särskildt vore fallet med Hofrätternas tjenstemän, enär härintills inga expeditioner å finska språket från Hofrätterne utfärdats och tjenstemän följaktligen helt och hållet saknat tillfälle till öfning i språkets användande uti ifrågavarande afseende.

Vid sådant förhållande höll afdelningen före att, hvad mom. a) i denna punkt beträffade, äfven efter 1883 års utgång en inskränkning i de på grund af förslag, upprättadt efter den 1 Januari 1872, utnämnde Häradshöfdingars skyldighet att utfärda finska expeditioner borde göras.

Och vidkommande åter mom. b), var afdelningen af den åsigt, att käranden fortfarande borde i valet af språk tillerkännas vitsord, emedan den muntliga förhandlingen, i händelse parterne begagnade ombud, ofta kunde försiggå uteslutande på ettdera språket, om ock parterne icke vore detta språk mäktiga.

4) Uti hvad komitén i denna punkt föreslagit kunde

afdelningen icke instämma. Att borgmästare och ordförande å afdelningar af rådstufvurätt och magistrat, hvilka framdeles tillsättas, borde ega förmåga att i tal och skrift begagna begge språken, ansåg afdelningen väl böra stadgas, men att för städer med hufvudsakligen eller öfvervägande svensktalande befolkning utfärda föreskrifter om att äfven öfriga funktionärer skulle ega den kännedom i finska språket, att de, när sådant eskades, kunde på detta språk utfärda protokoll och öfrige expeditioner, ville afdelningen för sin del icke tillstyrka, enär ett dylikt stadgande icke allenast skulle utgöra hinder för dessa städer att till funktionen i fråga välja den dugligaste och lämpligaste personen, utan äfven kunde komma att medföra betydliga kontanta uppoffringar.

5) Uti hvad här föreslås instämde afdelningen i allo, och framhölls tillika att, i händelse, såsom Hofrätterne redan torde föreslagit, i hvarje Hofrätt bildades en finsk division, vid hvilken till en början protokollet och utgående expeditionen i lättare mål affattades å finska språket, Hofrätternas tjenstemän småningom skulle vinna vana vid språkets behandling och ett stadgadt språkbruk utbilda sig.

6) Rörande denna punkt uppstod meningsskiljaktighet, i det en del ledamöter ansåg, att densamma alldeles icke borde till diskussion upptagas, hvaremot en annan del påyrkade dess behandling. Sedan genom omröstning afgjorts att punkten skulle besvaras, framhölls å ena sidan, att, då 1863 års förordning bestämde, att svenska språket fortfarande skulle förblifva det officiella och således äfven myndigheterna emellan begagnas, samt enär åtminstone för närvarande i de rent svenska delarne af landet tjenstemän funnos, hvilka icke förstode finska språket, och stadgandet i fråga vid sådant förhållande i stället för att gagna endast skulle åstadkomma förvecklingar, anledning till utfärdande af ett dylikt stadgande icke förefunnes, hvaremot på andra sidan anmärktes, att några förvecklingar af ett stadgande uti det syfte, som i punkten angafs, ej borde kunna befaras, och att detsamma, såsom afseende att i allo likställa begge språken, hade goda skäl för sig. Vid härå verkstäld ytterligare omröstning er-

fors, att pluraliteten af afdelningens närvarande medlemmar omfattade den förra åsigten.

7) I händelse någon möjlighet förefunnes att genomföra hvad komitén i denna punkt föreslagit, vore det i afdelningens tanke högst önskvärdt att ett stadgande i detta syfte utfärdades.

„I följd af hinder, som ej kunnat förutses, kunna referaten af filialafdelningarnes i Åbo och Wiborg förhandlingar ej införas i detta, utan först i följande häfte".

Genmäle.

Vid diskussionen af den på juridiska föreningens allmänna årsmöte senaste sommar behandlade frågan angående latitudsystemet i Finlands strafflagstiftning, till hvilken fråga jag på centralbestyrelsens uppmaning utarbetat en inledande öfversigt, fann herr doktor Lavonius lämpligt, att underkasta denna öfversigt en kritik, som synes mig vara allt annat än befogad. Då jag vid tiden för mötet var stadd på en utrikes resa och sålunda hindrad att på ort och ställe gifva svar på tal, ser jag mig nödsakad att här yttra några ord till bemötande. Jag skulle väl gerna låtit detta, likasom andra herr doktorns uttalanden vid berörda möte, gälla hvad det kan, men då uttalandet influtit i de i denna tidskrifts senaste häfte publicerade protokollen öfver mötets förhandlingar, anser jag mig ej kunna lemna det samma alldeles oanmärkt.

Herr doktorn lägger mig först till last, att jag ej redogjort för *min åsigt*, „huru latitudsystemets genomförande förhåller sig med hänsyn till domstolsorganisationens samt åklagare och advokatväsendets i landet skick, och huruvida det erbjuder tillräckliga garantier för ett med rättvisans och rättslikhetens fordringar öfverensstämmande handhafvande af lagskipningen i brottmål". Vidare förebrås jag för att hafva lemnat „hela senare delen af frågan *obesvarad*". — Af allt detta framgår dock att hr L. fullkomligt misstagit sig om syftet med nu ifrågavarande inledande öfversigt. Det kunde ej vara min afsigt att i den samma söka *besvara* den uppstälda frågan, då detta var mötets sak, ej ens att afgifva ett votum i frågan, utan helt enkelt att *för underlättande af diskussionen* gifva en framställning af frågans nuvarande ställning, af de olika

synpunkter och åsigter, som beträffande den samma gjort sig gällande. Äfven i centralbestyrelsen ansåg man, då beslut om dessa inledningars utarbetande fattades, syftet med de samma böra vara det nu sagda.

Lika litet som jag kan finna mig träffad af denna förebråelse för slarf, hvilken hr Lavonius på ett offentligt möte af Finlands jurister, der jag ej var i tillfälle att försvara mig, fann sig „nödsakad" att göra mig, lika litet kan jag godkänna de grunder, på hvilka han oombedd företager sig att urskulda mig. Herr doktorn är nämligen nog ädelmodig, att uttala den öfvertygelsen, att bristfälligheten i min uppsats härrörde endast och allenast deraf, att jag „efter ett slutadt större arbete nödgats inom mycket begränsad tid utarbeta referatet under förhållanden", som gjorde det för mig omöjligt „att besvara frågan så, som ske bort". Jag nödgas dock i strid häremot sanningsenligt intyga, att jag sällan vid något arbete haft så godt om tid som vid nedskrifvandet af nu ifrågavarande uppsats, och kan således på intet sätt taga åt mig något af hr L:s välvilliga ursäkt.

Jag vågar tro att det ofvansagda skall tillräckligt motivera min åsigt, att hr Lavonius skulle handlat mera i öfverensstämmelse med hvad så väl god takt som mötets syftemål påbjödo, om han odeladt egnat sin skarpsinnighet åt utredandet af den uppstälda frågan och lemnat min anspråkslösa uppsats fri både för sitt klander och för sina ursäkter. Helsingfors, i Maj 1880.

Jaakko Forsman.

Rättsfall.

11.

Stöld med inbrott, eller icke?

Inhysesmanssonen Karl Andersson Wikström från Nerpes socken åtalades inför Malax, Solf och Pörtom socknars Häradsrätt af Kronolänsmannen B. I. Rosing, såsom åklagare, och Inhyseskarlen Johan Isak Enholm från Öfvermalax by i Malax socken, såsom målsegande, för det han natten emellan den 12 och 13 Juli 1878 frånstulit Enholm egendom till ett värde af 67 mark 70 penni, förvarad i Enholms i nämnda by belägna boningsstuga, som för tillfället väl varit oläst. men till hvilken Wikström beredt sig tillträde genom att löstaga de spikar, med hvilka ett af fenstren till stugan varit dervid fäst.

Wikström erkände sig skyldig till tjufnaden derå.

Häradsrätten genom utslag den 20 September 1878 förklarade Wikström förvunnen att hafva vid uppgifna tillfälle, dock utan inbrott, frånstulit Enholm ofvanberörde egendom, hvarefter Wikström, som jemväl var angifven för tjufnad begången i Nerpes socken, efter derstädes verkstäld undersökning, den 7 Oktober samma år af nämnde sockens Häradsrätt förklarades öfvertygad om stöld i Nerpes, likaledes utan inbrott, af egendom för ett värde af 69 mark; och blef Wikström, som förut undergått ansvar för första och andra resan såväl stöld som inbrott, i följd häraf af Häradsrätten. med stöd af 3 § 40 kap. M. B., sådant detta lagrum lyder i kgl. Förordningen den 20 Januari 1779, dömd att för tredje resan stöld och tillgrepp af egendom till ett sammanräknadt värde af 137 mk 70 p:i undergå spöstraff samt att derefter hållas tre år i tukthus.

Wasa Hofrätt, hvars pröfning utslaget hemstäldes, fann i utslag den 28 Oktober 1878 Wikström förvunnen om de honom till last tagna tjufnaderna äfvensom att, vid föröfvandet af stölden hos Enholm, tillika hafva begått inbrott, hvarföre Hofrätten dömde honom enligt de af Häradsrätten åberopade stadganden, 6 § 40 kap. M. B. och kongl. Brefvet den 25 Januari 1782, till högsta kroppsplikt och att för återstående lifstid hållas i tukthus.

Skiljaktige från Hofrättens pluralitet, som utgjordes af Hofrättsrådet *Sandman* samt Assessorerne *Långhjelm* och *Heikel,* voro

Assessorerne *Höckert* och *Qvickström,* hvilka läto vid Häradsrättens utslag bero.

Öfver Hofrättes utslag anförde Wikström underd. besvär, som föredrogos i *Senatens Justitie departement* den 27 Mars 1878; dervid fann Senaten (Senatorerne *Dahl, Lönnblad, Gejtel* och *Forsman)* Wikström icke hafva anfört skäl till ändring i Hofrättens utslag såvidt honom derigenom tillräknats att hafva föröfvat omförmälda två stölder; men emedan Enholm och äfven åklagaren medgifvit, att den förstnämndes boningsstuga vid tillfället, då stölden der begicks, ej varit läst, och Wikström vid sådant förhållande, enligt kgl. förklaringen den 23 Mars 1807, icke gjort sig förfallen till ansvar för inbrott, pröfvade Senaten rättvist, med upphäfvande af Hofrättens härom meddelade yttrande, befria Wikström från det ansvar honom i detta hänseende ådömts, samt fälla honom för hvad honom i öfrigt stannade till last att för tredje resan tjufnad undergå spöstraff och derefter hållas tre år till allmänt arbete i tukthus; dock tillät Senaten att Wikström finge i stället för spöstraffet undergå fängelse vid vatten och bröd i tjugu dagar.

12.

År enka, äfven efter det hon trädt i nytt gifte, berättigad att tillgodonjuta ett af hennes förre man på vissa år afslutadt kontrakt om arrende af jord?

Medels kontrakt af den 19 Juli 1873 upplät Handelshuset W. Rosenlew & Comp. till förre Bonden Henrik Häkkinen sitt egande Ylähäkkinen skattehemman i Keuru socken på arrende för tio års tid räknadt från sagde dag. Han afled emellertid den 23 December 1875 utan att efterlemna bröstarfvingar; och då hans hustru, Karolina Häkkinen, äfven efter det hon den 15 Juli 1877 trädt i nytt gifte med Samuel Wessari, fortfor att häfda hemmanet, yrkade Handelshuset Rosenlew & Comp., efter skriftlig stämning, vid Häradsrätten i Keuru sockens tingslag, att Samuel Wessari och Karolina Häkkinen måtte åläggas hemmanet genast till Rosenlew & Comp. afträda.

Häradsrätten yttrade genom utslag den 3 December 1877 att alldenstund 3 § 16 kap. J. B. stadgade, att, när städja å hemman för viss tid gifvits, landbos enka egde giftostämma tillgodonjuta till dess den ute vore, fördenskull och då Handelshuset W. Rosenlew & Comp. icke gittat påstå, mindre visa att Karolina Häkkinen skulle genom kontraktsbrott förverkat denna sin rätt, blef käromålet förkastadt.

Handelshuset Rosenlew & C:o vädjade till Wasa Hofrätt; då åberopade lagrum tillerkände enka rätt att njuta städja till godo, borde denna rätt tillkomma henne endast så länge hon verkligen sutte såsom enka, d. v. s. såsom ogift, icke efter det hon trädt i nytt gifte.

Hofrätten lät genom dom, gifven den 10 Maj 1878, vid Häradsrättens utslag bero.

Då målet, som i revisionsväg drogs under *Senatens Justitie departements* pröfning, derstädes föredrogs, yttrade

Senatorn *Ehrström:* att emedan Henrik Häkkinen, till hvilken Handelshuset W. Rosenlew & Comp. å arrende upplåtit Ylähäkkinen hemman, aflidit, samt Karolina Häkkinen, hvilken derefter såsom Henrik Häkkinens enka tillgodonjutit hans städjorätt, numera ingått nytt gifte med Samuel Wes-

sari samt derigenom kommit under dennes målsmannaskap och åt Wessari öfverlåtit lägenhetens förvaltning; ty och då Handelshuset Rosenlew & Comp. icke godkänt Samuel Wessari såsom arrendator af hemmanet, pröfvade Senatorn i förmågo af 3 § 16 kap. J. B., jemförd med 2 och 6 §§ i samma kapitel och Balk, rättvist att, med upphäfvande af Hofrättens och Häradsrättens domslut, ålägga Samuel Wessari och Karolina Häkkinen, hvilka uppsägning genom rättegången ågått, att till Handelshuset W. Rosenlew & Comp. i laga ordning afträda Ylähäkkilä hemman den 14 Mars 1880.

Senatorn *Gejtel* fann Handelshuset Rosenlew & Comp. icke hafva anfört skäl till ändring i Hofrättens dom, vid hvilken förty kom att förblifva.

Senatorerne *Brunou* och *von Hellens* förenade sig i Senatorn Gejtels utlåtande, hvaremot

Senatorn *Dahl* instämde i Senatorn Ehrströms yttrande.

Senatens dom är gifven den 24 Maj 1879.

13.

Kan sabbatsbrott begås genom vållande?

Inhyseskarlssonen David Sokura tilltalades af Kronolänsmannen J. S. Stenbäck vid Häradsrätten i Nykyrka och Kuolemajärvi socknars tingslag för det han söndagen den 28 Oktober 1877 i Autuola by i Nykyrka socken genom grof vårdslöshet och oförsigtigt handterande af bössa vållat Bondesonen Alexander Asikainens död. Erkännande anklagelsen förklarade David Sokura, att han sagde dag åtföljt några kamrater på ekorrjagt, ehuru han sjelf ej kunde handtera skjutvapen, och att, sedan kamraterne skjutit några ekorrar, en af sällskapet begärt knif af Alexander A. för att flå en ekorre. Då denne vägrat knifven, uppgifvande att han sedan ej kunde äta med den, hade den förenämnde kamraten hotat skjuta Alexander A., och David S. på skämt tagit kamratens bössa samt, under yttrande "saanhan minäkin hänet ampua", uppdragit hanen på bössan, hvilken David S. väl sett kamraten ladda men för tillfället trott vara oladdad. Då han emeller-

tid erinrat sig att den var laddad, hade han, som trodde att skottet skulle gå af blott då hanen uppdroges och dessutom ej gifvit akt på hvartåt bössan varit riktad, fält ned densamma mot sitt knä och sökt att, med framfingret tryckt mot hanen, nedfälla denna, då skottet brunnit af och träffat Alexander A., som stått på omkring tre famnars afstånd och nedfallit död på marken. Denna berättelse styrktes genom vittnens intyg.

Häradsrätten förklarade i utslag af den 1 December 1877 lagligen utredt, att David Sokura uppgifne dag, söndagen den 28 Oktober samma år, medan sabbaten varit inne, genom grof vårdslöshet och oförsigtigt handterande af skjutvapen, emot Alexander Gabrielsson Asikainen aflossat ett hagelskott, som träffat denne i venstra handen och bröstet, och hvaraf Alexander Asikainens död varit följden; i anseende hvartill Häradsrätten, med stöd af 2 § i k. förordningen af den 26 Nov. 1866 ang. dråp utan uppsåt att döda m. m., dömde David Sokura att härför hållas två månader i fängelse, hvaremot ansvar för sabbatsbrott honom icke kunde ådömas, då något egentligt brott af honom icke begåtts.

Wiborgs Hofrätt, hvars pröfning utslaget hemstäldes, fann David Sokura förvunnen att hafva genom vårdslöst och oförsigtigt handterande af skjutvapen varit vållande till Alexander Asikainens död och dömde David Sokura, i förmågo af det af Häradsrätten åberopade lagstadgande, att böta 100 mark till utsatt fördelning eller, vid bristande betalningstillgång, hållas åtta dagar i fängelse vid vatten och bröd, derutinnan Häradsrättens utslag ändrades, hvaremot, och som ansvar för sabbatsbrott icke påyrkats och i förevarande fall ej heller vore lämpligt, vid Häradsrättens utslag i denna del kom att bero.

Då målet derefter med anledning af Kronolänsmannen Stenbäcks anförda underd. besvär i *Senatens Justitie departement* till afgörande förekom, gillades Hofrättens utslag af Senatorerne *Brunou*, *Gejtel* och *Ehrström*.

Senatorn *Forsman*, i hvars yttrande Senatorn *Dahl* instämde, fann Kronolänsmannen Stenbäck icke hafva anfört skäl till annan ändring i Hofrättens utslag än att, emedan

det David Sokura till last tagna dödsvållande skett under påstående sabbat samt Sokura, enligt Senatorns tanke, i följd deraf gjort sig förfallen till ansvar jemväl för sabbatsbrott, Senatorn jemlikt 6 § 3 kap. M. B. dömde David Sokura att derföre böta tio daler till utsatt fördelning, hvarjemte utlåtande meddelades om böternas förvandling.

Senatens utslag är utfärdadt den 1 Maj 1879.

14.

Domare vikaries andel i tingsgästningen.

Uti en till Åbo Hofrätt ingifven skrift förmälte Vice-häradshöfdingen Constantin Törnudd att han, som på grund af Hofrättens förordnanden omhänderhaft förvaltningen af domareembetet i Wirmo domsaga från den 5 Februari till den 4 Juni 1877 och från den 4 Augusti till årets utgång, ansåge, det honom, på grund af 4:de punkten i nådiga Brefvet den 5 April 1842 angående ordningen för domarevikariers tillförordnande, tillkomme i aflöning en tredjedel af ordinarie domhafvandens behållna andel i tingsgästningen för den tid omförmälda embete af Törnudd förvaltats, men att Häradshöfdingen Procopé, hvilken ombesörjt uppbörden af tingsgästningen, förmenade sig vara berättigad att från hela tingsgästningen för året först afdraga hälften, såsom nämndens i domsagan andel, ehuru nämnden i sjelfva verket icke åtnjutit hälften utan en mindre del deraf, hvaremot Törnudd enligt Häradshöfdingen Procopés åsigt egde att endast af den andra hälften bekomma en tredje del för den tid han förvaltningen af domareembetet handhaft; och anhöll Törnudd derföre att Hofrätten ville bestämma huru tingsgästningen i nämnda domsaga vid omförmälda förhållande rätteligen borde emellan honom och Häradshöfdingen Procopé fördelas.

Häradshöfdingen Procopé anförde i affordrad förklaring till stöd för sin åsigt, att redan från äldre tider tingsgästningen ansetts tillkomma häradshöfding och nämnd till hälften hvardera; att i enlighet härmed den ena hälften betraktats såsom *häradshöfdingens andel* den andra såsom *nämndens*

andel, men att häradshöfdingen dock, jemväl redan från äldre tider tillbaka, ansetts berättigad att vid nämndens antagande med densamma öfverenskomma om dennas aflöning, hvarefter det möjligen uppkommande öfverskottet af sistnämnda andel tillborde ordinarie häradshöfdingen; samt att denna uppfattning vunnit bekräftelse icke allenast i en mängd utslag utan ock genom särskilda öfverhetliga författningar såsom genom kejserl. brefvet den 27 April 1847, hvari angående vacance och begrafningshjelpsbesparingar stadgades, att den skulle utgå från domarens i lag bestämda andel i tingsgästningen, och hvilket bref således utvisade att domaren ansetts tillkomma icke *hela* tingsgästningen utan endast en *andel* deraf, samt genom kejserl. kungörelsen af den 16 Oktober 1865, som uttryckligen bestämde att häradshöfdingarne skulle såsom begrafningshjelpsbesparing till civilstatens enke- och pupillkassa inbespara ***hälften af domarens andel eller en fjerdedel af tingsgästningen från domsagan***. Vore den motsatta åsigten riktig, så borde häradshöfdings vikarie ock anses pligtig att aflöna nämnden af sin tredjedel utaf hela tingsgästningen.

Vicehäradshöfdingen Törnudd anmärkte, att den i landet mångenstädes förekommande åsigten, enligt hvilken ena hälften af tingsgästningen tillborde häradshöfdingen, den andra nämnden, härrörde af en kongl. förordning af den 6 Juli 1720, som innehölle bestämning om en sådan fördelning, i följd hvaraf ock nämnden i en del af Österbottens domsagor i verkligheten uppburit halfva tingsgästningen; men emedan nämnda bref anginge fördelningen af tingsgästnings*penningarne*, som i Sverige betaltes, icke den i Finland utgående tingsgästnings*spanmålen* och detta, på sätt en författare i denna tidskrift *) till fullo ådagalagt, *icke* varit afsedt att tillämpas i Finland, borde det i flertalet af landets domsagor förekommande förfarande, att häradshöfdingen uppbure ***hela*** tingsgästningen (mot den honom af ålder åliggande förpligtelsen att bekosta äfven nämndens underhåll vid tinget eller

*) *N. I. Fellman:* Några ord angående tingsgästningen i denna tidskr. årg. 1874 s. 181 ff.

med nämnden på annat sätt aftala) anses fullt rättsenligt. I följd häraf vore ock vikarie, på grund af 1842 års åberopade bref, som tillade vikarie *minst en tredjedel* af tingsgästningen, berättigad åtminstone till en tredjedel af den behållning, som uppstode sedan nämndens underhåll eller aflöning afdragits.

Hofrätten utlät sig medels utslag den 22 Augusti 1878: att emedan häradshöfdings vikarie enligt åberopade nådiga bref af den 5 April 1842 vore berättigad att för den tid uppdraget fortfore erhålla minst en tredjedel af tingsgästningen; ty och då Häradshöfdingen Procopé medgifvit sig hafva uppburit hela tingsgästningen i Wirmo domsaga och deraf sedermera enligt särskildt aftal godtgjort nämnden för dess underhåll å tingsställena, ansåg Hofrätten Vicehäradshöfdingen Törnudd af hela den från nämnda domsaga för år 1877 utgående tingsgästning, sedan derifrån afdragits den af Häradshöfdingen Procopé till nämnden utbetalta aflöning, tillkomma en tredjedel, beräknad i förhållande till den tid Vicehäradshöfdingen Törnudd häradshöfdingetjensten i domsagan förrättat.

Om detta utslag förenade sig Hofrättsråden *Ithimaeus, Lönnblad*, Friherre *de la Chapelle*, *Sohlberg*, *Gummerus* och *Trapp*, Assessorerne *Stadigh*, *Trapp*, *Sallmén*, *Björkman* och *Sjöros* samt adjungerade ledamöterne i Hofrätten Viceadvokatfiskalen *Timgren* och Protonotarien *Sulin*.

Presidenten *Rotkirch* var väl af den mening, att kongl. Förordningen den 6 Juli 1720, som bestämde om fördelningen emellan häradshöfding och nämnd i konungariket Sverige af de derstädes utgående tingsgästningspenningarne, rätteligen icke bort vinna någon tillämpning i detta land; men emedan berörda förordning emellertid intill senaste tider allmänneligen ansetts beröra äfven Finland och den här utgående tingsgästningsspanmålen, i öfverensstämmelse hvarmed sagda stadgande städse jemväl blifvit uppfattadt och efterlefvadt i Österbotten, hvarest nämnden i sjelfva verket åtnjutit halfva tingsgästningsspanmålen, och denna uppfattning dessutom vunnit insteg i vår lagstiftning, der den, såsom Häradshöfdingen Procopé i sin förklaring framhållit, lagts till grund för särskilda

nådiga författningar, ty ansåg sig Presidenten, innan ny lagbestämning i ämnet utfallit, icke kunna frångå tillämpningen af den äldre uppfattningen samt pröfvade derför för sin del rättvist Vicehäradshöfdingen Törnudds ifrågavarande talan, såvidt den innefattade anspråk på större vikariatsarvode än en sjettedel af tingsgästningen i Wirmo domsaga, förkasta.

Häradshöfdingen Procopé besvärade sig i underd. öfver Hofrättens utslag, derå ärendet afgjordes i *Senatens Justitiedepartement* den 14 Mars 1869, hvarvid departementets fleste ledamöter, Senatorerne Viceordföranden *Palmén*, *Dahl*, *Wasastjerna*, *Brunou*, *Gejtel* och *Ehrström* funno Häradshöfdingen Procopé icke hafva förebragt skäl till ändring i Hofrättens ofvanberörda utslag, vid hvilket fördenskull kom att bero.

Senatorn *Forsman*, i hvars yttrande Senatorerne *von Hellens* och *Lönnblad* instämde, utlät sig: att emedan Kongl. Förordningen den 6 juli 1720, hvari stadgades att de i Konungariket Sverige utgående tingsgästningspenningarna borde fördelas till hälften emellan häradshöfding och nämnd, intill senaste tider allmänneligen ansetts ega tillämpning jemväl å den här i landet utgående tingsgästningsspanmålen och af sådan anledning äfven lagts till grund ej mindre för bestämmandet af den nämnden i ett större antal domsagor i landet tillkommande aflöning, än för särskilda, tid efter annan utkomna öfverhetliga författningar, ty pröfvade Senatorn för dess del rättvist, med upphäfvande af Hofrättens utslag, Vicehäradshöfdingen Törnudds i saken utförda talan, såvidt den innefattade anspråk på större vikariatsarvode än en sjettedel af tingsgästningen i Wirmo domsaga, förkasta.

15.

Tvist om besittningsrätten till en, vid storskifte ett f. d. prebendehemman tilldelad åker, som dess dåvarande innehafvare likväl, af erkänsla för hemmanet tillagda förmoner, inför egodelningsrätten bestämt till evärdeligt understöd för klockaren i församlingen på vilkor, hvarom framdeles skulle öfverenskommas.

Sedan inför Ikalis sockens egodelningsrätt år 1781 öfverenskommelse träffats om begagnandet af Ikalis byasamfällighets mulbete, samt innehafvarene af Kalma och Kalli hemman emot dem dervid tillagd förmån, afseende begagnandet af mulbetet, af erkänsla tillagt dåvarande klockaren i församlingen för hans lifstid och efter honom alla innehafvare af klockaretjensten inom Ikalis moderkyrkoförsamling rätt att på vilkor, hvarom framdeles skulle öfverenskommas, få nyttja en, Petäjänmoisio benämnd, utåker, uppstod år 1860 tvist angående beloppet af den Kalli hemman tillbörande afgäld för åkern, hvilken tvist dock afslutades genom förlikning, på grund hvaraf sagda afgäld skulle erläggas med två mark om året. Efter det Orgelnisten Henrik Holsti sedermera tillträdt förenade orgelnist- och klockaretjensterna vid Ikalis moderkyrka samt Bonden David Kalli förvärfvat eganderätten till Kalli hemman, hvilket varit akademihemman men den 16 September 1871 blifvit skatteköpt, yrkade David Kalli, uppå Orgelnisten Holsti till Häradsrätten i Ikalis och Parkano socknars tingslag ågången stämning, att, emedan omförmälda betesmark vore af så dålig beskaffenhet, att Kalli hemmans innehafvare på flere år ej kunnat begagna sig deraf, samt Petäjänmoisio åker, som vore af 3 tunnland 11 kapplands vidd, egentligen fortfarande tillhörde Kalli hemman, Orgelnisten Holsti måtte förpligtas att, såframt han icke ville i årligt arrende erlägga en tunna råg för hvarje geometriskt tunnland, afträda åkern åt Kalli, hvilken talan David Kalli dock under rättegången sålunda ändrade, att han eskade, det Orgelnisten Holsti måtte förklaras skyldig att i årlig afgäld för Petäjänmoisio åker till David Kalli utgifva 50 mark,

derest han önskade vid besittningsrätten till densamma bibehållas.

Orgelnisten Holsti åberopade till stöd för sitt anspråk att få besitta åkern Egodelningsrättens förordnande samt förklarade sig i öfrigt villig att i arrende årligen betala 20 mark.

Under rättegången inlemnades af parterne bland annat följande handlingar, nemligen:

1:o. Ett transsumt af Egodelningsrättens protokoll sålydande

„År 1791 den 7 September sammanträdde å Säteri gård uti Ikalis sockens kyrkoby, Ägodelningsrättens i Ikalis socken ledamöter (Ordförandens, ledamöternes och sekreterarens namn).

Hos underdecknad ordförande har Herr commissionslandtmätaren välädle Petter Wirzenius uti memorial — — — — anmält att han i anseende så väl till krono- och akademiefullmäktigernes som en del jord och sakägares uti Ikalis bys samfällighet uteblifvande ifrån öfverläggningen till storskiftet öfver berörde samfällighets ägor, ej kunnat dess embetes förrättning fullfölja hvarföre han äskat Ägodelningsrättens åtgärd i följande omständigheter, nemligen — — — — — — — — — — — — —

Efter mycket tvistande och samtal härom kommo vederböranderne sålunda öfverens: att alle förenämnde byar och hemman nyttja mulbetet samfält i framtiden; dock med sådant förbehåll af Ikalis samfällighetsboerne, att sedan deras ägor varda storskiftade, de skola hafva rättighet att en hvar på sitt storskiftes lott inrätta nödiga beteshagar, men lemna den öfriga marken till samfält mulbete; hvaremot Saukila byamän till ersättning för denna fribet afstodo till Ikalis samfällighetsboerne deras Järvenpää äng N:o 63 utan att fordra det i förgår derföre genom utbyte beviljade vederlag, hvarjemte Kalli och Kalma hemmans åboerne till erkänsla för ovannämnda mulbetes fribet afstodo till moderkyrko läns klockarens evärdelige understöd emot framdeles med klockaren öfverenskommande beting och aftal den af Klockaren Michel Perdén inom Kalli hemmans rågång upodlade Petä-

jänmoisio utåker till den vidd, som nu inom egen stängsel ligger. Hvarutom emellan desse parter det aftal skedde att fiskevattnet emellan dem komme äfven att förblifva samfält på lika sätt som härtills varit vanligt.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Sedermera blefvo de i förevarande storskiftsärende förde protokoller justerade samt de ingifne handlingarne närmare öfversedde, hvarefter Ägodelnings-Rättens ledamöter företogo sig målet till öfvervägande, hvarmed dock för denna dag icke hants till slut, hvarföre — — — dermed fortfors den 19 September, i anledning hvaraf sedermera beslutet författades och för vederbörande den 20 September sålunda

Afkunnades

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

15:o.) Att Ikalis bys samfällighetsboerne jemte Saukila byamän samt Kalma och Kalli hemmans åboerne nyttja mulbetet samfält i framtiden, dock med sådant förbehåll att en hvar på sin undfående storskifteslott får inrätta nödiga beteshagar, då den öfriga marken till samfält mulbete lemnas, för hvilken frihet de Saukila byamän till Ikalis bys boerne afstått ofvanomförmälta Järvenpääniittu äng N:o 63. Men Kalli och Kalma hemmans åboerne hafva till erkänsla derför tillsagt nuvarande Klockaren Michel Perdén att i sin lifstid, och alla klockare efter honom vid moderkyrkolänet, skola emot framdeles öfverenskommande vilkor till evärdeligt understöd för sig få nyttja den af Klockaren Perdén inom Kalli hemmans rågång uppodlade Pätäjänmoisio utåker till den vidd som den nu inom egen stängsel äger. Hvarutom jordegarene i dessa byar förbehållit sig att samfält nyttja fiskevattnet på lika sätt, som härtill varit vanligt. 16:o — — — — — — —";

2:o. Ett utdrag ur delningsinstrumentet öfver Kalli Akademihemmans ägor uppsatt år 1801 af Kommissionslandtmätaren P. Wirzenius, upptagande utom annat under N:o 14 „en åkertäppa, som nyttjas af klockaren enligt Sochnens Ägodelningsrätts utslag af den 20 September 1791", jemte ett bevis innehållande att råerne på marken uppstakades år 1801 den 19, 20, 21 och 22 Maj; samt

3:o. En af P. Wirzenius år 1801 öfver Kalli och Kalma hemmans egor upprättad karta, hvarå den omtvistade åkern, benämnd „Klockarens Täppa" under N:o 14 fanns upptagen.

Häradsrätten utlät sig genom utslag den 19 Februari 1877, att emedan nämnde Egodelningsrätt genom utslag den 20 September 1791 tillagt klockaren i Ikalis moderkyrkoförsamling i fråga varande, Petäjänmoisio kallade åker, på vilkor, om hvilka framdeles borde öfverenskommas, Häradsrätten pröfvade rättvist trygga Orgelnisten Holsti, såsom innehafvare af berörda klockaresyssla, vid besittningen af meranämnde åker, hvarhos, då parterne ej i godo kunnat öfverenskomma om framtida arrendet för åkern, samma arrende bestämdes att, enligt Orgelnisten Holstis medgifvande, utgå med 20 mark om året.

David Kalli fullföljde på erlagdt vad sin talan i Åbo Hofrätt, dervid bland annat anförande att det ej kunde annorlunda än såsom skattskyldig jords minskning anses, ifall egarene af Kalli hemman nödgades i all framtid utan fullt motsvarande fördel undvara mark, för hvilken skatt till kronan erlades och som vore belägen i närheten af hemmanets bolstad.

Hofrätten fann i dom den 20 Februari 1878 David Kalli icke hafva anfört skäl till ändring i Häradsrättens utslag, hvarvid förty kom att bero.

Om denna dom förenade sig Hofrätssråden *Ithimæus* och *Lönnblad* samt Assessorn *Trapp*.

Skiljaktlige voro referenten i målet, adjungerade ledamoten Advokatfiskalen *Grönvik* samt Assessorn *Stadigh*, hvilka, emedan David Kalli styrkt att för ifråga komna Petäjänmoisio åker kunde i årligt arrende erhållas 50 mark samt hans uppgift att den mulbetesrätt, i erkänsla för hvars nyttjande åkern öfverlåtits åt klockaren i Ikalis moderkyrkoförsamling, numera förlorat allt värde, ej blifvit af vederparten motsagd, för deras del pröfvade rättvist sålunda ändra Häradsrättens motvädjade utslag, att Orgelnisten Holsti, derest han önskade begagna sig af den honom i egenskap af klockare i Ikalis socken förunnade rätt att besitta omtvistade åker, borde, räknadt från midfastan år 1878 och sålänge

han nämnda klockaresyssla innehade, i afrad för åkern årligen till egaren af Kalli hemman erlägga 50 mark.

David Kalli fullföljde sin talan i revisionsväg, derå målet afgjordes i *Senatens Justitiedepartement* af Senatorerne Viceordföranden ***Palmén***, ***Wasastjerna***, ***Brunou***, ***von Hellens*** och ***Ehrström:*** och emedan det ur handlingarna i målet icke framginge att Egodelningsrätten medels dess åberopade utslag af den 20 September 1791 faststält förenämnda emellan delegarene uti Ikalis byasamfällighet och innehafvaren af Kalli, kronan då för tiden tillhöriga och för särskildt ändamål disponerade hemman träffade öfverenskommelse om öfverlemnandet af Petäjänmoisio åker till evärdeligt begagnande åt Ikalis moderkyrkoförsamlings klockare emot rättighet för sagda hemmans innehafvare att nyttja samfällighetens mulbete; ty och då berörda öfverenskommelse vid sådant förhållande icke vore för David Kalli bindande, pröfvade Senaten rättvist upphäfva Hofrättens dom och Häradsrättens utslag samt ålägga Holsti att, derest han med David Kalli icke kunde om vilkoren för besittningen af i fråga komna åker sämjas, den samma till David Kalli afträda innan den 1 Oktober 1879.

Senatens dom är gifven den 3 April 1879.

16.

Finsk domstols behörighet att tillförordna förmyndare för rysk undersåte, som har fastighet i Finland.

Uti en till Häradsrätten i Nilsiä sockens tingslag ingifven skrift anhöll Enke Öfverstinnan Sofia Ponomareff, bosatt i St. Petersburg, att Häradsrätten måtte förordna henne att, med biträde af Kollegirådet Nikolai Rehbinder, jemväl bosatt i St. Petersburg, och Handlanden i Kuopio stad Jakob Jernberg i egenskap af förmyndare förvalta hennes sinnesrubbade son, Adelsmannen Dmitri Ponomareff tillhöriga, i nämnda socken belägna Strömsdals jernbruk och hälften af dervarande lika benämnda såginrättning.

Häradsrätten utlät sig medels utslag den 7 Maj 1877 och fann väl att Adelsförmyndarekammaren i St. Petersburg den $^1/_{13}$ Mars samma år förordnat Hofråden Wasilieff och Kosloff till förmyndare för Dmitri Ponomareff; dock som Dmitri Ponomareff i Finland egde ofvannämnda jernbruk och sågverksandel jemte dertill hörande jordlägenheter och inventarier samt berörda förordnande vid sådant förhållande icke kunnat anses hafva giltighet beträffande förvaltningen af samma egendom, alltså fann Häradsrätten godt, i stöd af 2 och 7 §§ 20 kap. Ä. B. samt k. förordningen angående förmyndarevård af den 19 December 1864, till förmyndare för Dmitri Ponomareff, såvidt anginge vården af hans omförmälda egendom, utse och förordna Öfverstinnan Ponomareff samt henne till biträde Handlanden Jernberg, med skyldighet för den sistnämnde att omedelbarligen handhafva förvaltningen af änsagde egendom och att för detta sitt sysslande i stadgad ordning redogöra.

Wiborgs Hofrätt, under hvars pröfning Hofråden Wasiljeff och Kosloff genom besvär drogo saken, lät medels utslag, gifvet den 17 September 1877, vid Häradsrättens utslag bero.

Från Hofrättens pluralitet, som utgjordes af Vicepresidenten *Wärnhjelm*, Hofrättsråden *Grotenfelt* och *Mechelin* samt Assessorn *Löfgren*, voro

Assessorerne *Hisinger* och *Tamelander* samt adjungerade ledamoten, Notarien *Wrigstedt* i så måtto skiljaktige att de, enär Häradsrätten skridit till ärendets afgörande utan att, på sätt ske bort, deri höra kommunalnämnden i Nilsiä socken, hade velat för sådant rättegångsfel återförvisa ärendet; men tvungne att ingå i slutlig pröfning af detsamma kunde bemälde ledamöter ej annat än låta vid Häradsrättens öfverklagade utslag bero.

Hofråden Wasiljeff och Kosloff anförde öfver Hofrättens utslag underdånige besvär, som föredrogos i *Senatens Justitiedepartement* den 18 Januari 1879 i närvaro af Senatorerne *Dahl*, *Wasastjerna*, *Lönnblad*, *Gejtel*, *von Hellens*, *Forsman* och *Ehrström:* och som Dmitri Ponomareff vore rysk medborgare samt icke här i landet vistande, alltså och då Hofråden Wasiljeff och Kosloff blifvit af behörig myndighet inom Ryssland förordnade till förmyndare för Dmitri Ponomareff, pröfvade Senaten rättvist att, med upphäfvande och undanrödjande af domstolarnes i ärendet vidtagna åtgärder, förkasta Öfverstinnan Ponomareffs ifrågavarande ansökning.

I frågan om ny skogslag för Finland.

II.

Om Herr Liljenstrands skrift „frågan om ny skogslag för Finland" gaf anledning till många anmärkningar, så erbjuder deremot Herr Blomqvists afhandling „Några ord till belysning af den närvarande skogsfrågan i Finland" (1874) tillfälle till så mycket färre.

Skriften röjer en författare, hvilken fullkomligt beherrskar litteraturen i ämnet. Med den kunskap i frågan om skogsvård, som ur böcker kan inhemtas, förenar han en, som grundar sig på egen åskådning af skogar i från hvarandra aflägsna länder såsom t. ex. Lappmarkens och Würtembergs, jemte det författaren är i besittning af den erfarenhet han såsom praktisk forstman i Finland kunnat förvärfva. Men all denna lärdom är så långt ifrån att förvilla hans blick vid spanandet efter orsakerna till skogsförödelsen i Finland och de ändamålsenligaste åtgärderna till dess hämmande att de förra tvärtom af författaren uppvisas naturligen framgå ur det finska folkets lefnadsförhållanden, medan åter förslagen till de senare äro enkla och få.

Förnämsta orsaken dertill, säger Herr Blomqvist, att vårt skogsbruk är förödande, att det är en extraktiv eller exploiterande näring, men ej en skild form af produktiv jordkultur, utgöres af befolkningens och behofvernas ännu ringa intensitet i förhållande till förråderna. Till följe deraf har skogen i Finland dels endast ett mycket *lågt*, men saknar i vidsträckta delar af landet, med undantag af det grofva virket, *allt* ekonomiskt värde. Derföre är skogen fortfarande en vildmark, hvars alster man slösaktigt förbrukar, utan att använda medel till förhöjande af dess afkastningsförmåga [1]).

---

[1]) Pag. 5–6.

„Anställer man åter, „fortfar författaren", jemförelse emellan skogsbruket i delar af landet med betydlig olikhet i jordkultur och befolkningstäthet i närvarande tid, så framställa sig bilder af de mest extrema förhållanden, såsom trakthuggning med skogssådd och plantering å en och annan lägenhet i sydligaste Finland, men ett våldsamt skogsförödande genom brännande uti inre landsdelar eller Lapplands skogsmarker, hvilka af innebyggarene der uppskattas i mon af deras tjenlighet såsom betesmark för renhjordarne. Såsom en kulturbild från trakter med sednast antydda förhållanden förtjenar särskildt framhållas Kuusamo socken med en jordareal af 2,074,000 tunnland, således icke mycket mindre än Nylands län, men med en befolkning af endast trettio invånare på geogr. qvadratmilen. Detta vidsträckta och högländta skogland framställer ett intressant exempel deruppå, huru skogsförhållandena gestalta sig inom ett isoleradt territorium, der endast de lokala behofverna af skogsprodukter inverkat på utvecklingen af desamma. Då från större delen af denna socken vattendragen nedflyta till Hvita hafvet, har trävaruhandeln här lemnat skogarna oberörda. Men dessa sakna äfven derföre allt ekonomiskt värde och behandlas af befolkningen med en storartad ringaktning. Man fäller här hvarje vinter ända till tiotal tusen träd, eller så mycket man hinner och anser af nöden, likvisst icke för stammarnes utan endast för mahnlafvens skull, som vexer på dessa, för att sålunda erhålla föda för renhjordarna under de mest snörika månaderna. Under torra somrar antändas skogarna af den icke renskötsel idkande befolkningen, för att derigenom framkalla den frodiga vegetationen af betesvexter, som under de närmast följande åren uppstår på den brända jorden, och detta kallas här att odla mark („ruukaa maata").

Från det här belägna fjället Nuorunen voro vi i tillfälle att den 13 Juli 1868 se ej mindre än fjorton skilda skogseldar, hvilka ingen vårdade sig om att släcka. I Tavastlands, Savolaks och Karelens djupare skogstrakter var ännu för tvenne årtionden tillbaka skogsbruket ej mycket mindre förödande; timmerhandeln har dock här gifvit stockskogen värde och i märkbar grad minskat skogsbrännandet.

Men förflyttar man sig härifrån till trakter der jordkulturen står högre, är man i tillfälle att iakttaga, det skogsbruket här antager en allt mindre förödande beskaffenhet, och man finner slutligen i södra Nyland och Åbo län i enskilda fall verkligt god skogshushållning, under det skogarna i allmänhet här behandlas med en viss grad af skonsamhet. Man anträffar här en smal landsträcka af några mil, begynnande vid Kymmene elfs utlopp och derifrån fortgående åt vester längs kusten, inom hvilket område skogarna blott undantagsvis äro eldskadade. Ofvanom denna ligger en annan landsträcka, der eldskadade skogar ännu äro mindre allmänt förekommande, men längre inåt landet och norr om 61 $^{1}/_{2}$° lat. anträffas allmänt skogsmarker och skogar, som bära spår af fareld. Likaså äro inom Wiborgs län, der jordkulturen och skogsbruket stå på en lägre ståndpunkt än i vestra Finland, skogarna i närheten af den tätare befolkade kuststräckan vida bättre och mindre skadade än i de inre delarne af samma län.

Anmärkningsvärdt är äfven det förhållande, att i södra Finland, såsom i vestra Nyland, der skogarna blifvit strängt anlitade för fyllandet af behofverna hos en befolkning af mer än 800 invånare på qvadratmilen, äfvensom för jernverk, vedexport m. m. dessa äro vida tätare och jemnare samt innehålla en betydligt större virkesmassa per tunnland än de öde skogarna i vidsträckta delar af nordliga Finland och södra Lappland, oaktadt yxan ännu aldrig blifvit förd derstädes. Detta förhållande utvisar ej mindre, att skogsmarkens alstringsförmåga kan mycket förhöjas, då stegrade behofver af skogsprodukter fordra det, än att i mon af en intensivare jordkultur intresse vaknar för en bättre vård af skogarna". [1])

Förutom redan nämnda orsak till skogsförödelsen i Finland tillskrifver Herr Blomqvist densamma följande omständigheter, nemligen:

1:o *skogseldar*, genom hvilken förstöringskraft icke blott skogstillgången blifvit förminskad till en femtedel eller

---

[1]) Pag. 7—8.

en tredjedel af hvad den borde vara, utan äfven skogsmarkens produktionsförmåga nedbragts ofta till hälften af hvad den annars kunde vara;[1])

2:o *svedjandet,* hvilket odlingssätt dessutom ofta föranledt skogseldar, hvarom de landskap der svedjandet starkast bedrifvits nogsamt vittna. Likväl anser författaren ifråvarande sätt för jordens bebrukande icke allenast hafva varit, utan till en stor del ännu vara en nödvändighet, betingad dels af en till åkerodling alltför stenig jordmon, dels af ringa utvecklade jordbruksförhållanden. Utan detta nationela odlingssätt skulle Savolax och Karelen sannolikt nu förete enahanda kulturförhållanden som det i öster tillgränsande ryska Karelen, der en från äldre tider inskränkt svedjerätt framkallat förhållanden motsatta dem hos oss: mer träd och mindre menniskor. Det oaktadt kunde och borde svedjebruket underkastas vissa tidsenliga reformer och lagstiftningen rörande detsamma förändras;[2])

3:o *den nuvarande skogsafverkningen såväl för landets eget behof som för export.* Förstnämnda afverkning har på grund af insamlade statistiska uppgifter beräknats till 754 millioner kubikfot årligen, oberäknadt städernas och industriela verks konsumtion samt för landet i dess helhet till ungefär 850 millioner kubikfot, hvaremot skogsafverkningen för export på grund af anställda beräkningar kan antagas utgöra endast en tiondedel af den slösaktiga förbrukningen för Finlands eget behof.[3])

Till skogarnes i Finland bevarande förordar Herr Blomqvist:

1:o *lämpligt fördelade statsskogar*, såsom en fullkomligt säker garanti för skogarnes bibehållande i hvarje land, hvarföre ock genom uppkomsten af kronojordar och dessas ställande under forstväsendets uppsigt det väsentligaste redan i Finland blifvit gjordt för skogsfrågans lösande på nyssnämnda sätt;[4])

2:o *allmänningsskogar,* sockne-, bya-, eller privat-allmänningar, hvilka borde utbrytas vid blifvande skiftesregle-

---

[1]) Pag. 50. [2]) Pag. 52. [3]) Pag. 53. [4]) Pag. 61.

ringar samt vid ifrågasatta storskiften i Kuusamo och Kemiträsk socknar, der endast *odlade egor*, *uppodlingsmark, hagmark och hemskog borde skiftas, men deremot gemensama utskogar bibehållas* helst dessa äro fördelaktiga för renskötseln, och således kunde påräkna jordintressenternes sympati;[1]

3:o *planmässigt ordnad skötsel af skogar tillhörige landets städer;*[2]

4:o *planmässig afverkning af prestboställenas skogar, der dessa innehafva dertill lämplig omkrets;*[3]

5:o sådan förändring af gällande lagbud beträffande skogarnas nyttjande *att kalhuggning af skog vid hafsbandet samt å holmar i den yttre skärgården och i större insjöar måtte förbjudas och tillika stadgas att vid kalhuggning af skogsmark fröträd böra qvarlemnas, om den afverkade ytan öfverstiger en areal vidd af t. ex. fyra tunnland*, hvarjemte det redan upphäfda stadgandet i § 8 kap. 10 B. B. så lydande: „Skattebonde må nyttja sin enskilta skog till hustarf och salu; dock så sparsamt, att skogen ej utödes och hemmanet förderfvas",[4] borde återupplifvas.

Öfvervakandet af denna lag vill författaren öfverlemna åt kommunerna, hvilka borde utse en i närmaste likhet med hamnrätterna sammansatt skogsnämnd, bestående af fem inom kommunen bosatte jordägare[5]. Dess åliggande vore att vid förefallande behof utföra skogssyner och att öfverhufvud öfvervaka efterlefnaden af gällande lagar rörande skogsväsendet.

Äfven det allmänna öfvervakandet och ordnandet af skyddet mot skogseld vill författaren medelst en ny författning ålägga kommunalförvaltningarna[6]. Dessa borde genom kungörelse i kyrka bestämma när de facto så sträng torka inträffat, att allt uppgörande af eld ute å marken till följd deraf vore förbjudet, äfvensom när denna tid skulle upphöra. Men då alla dylika lagar endast äro en död bokstaf om de icke öfvervakas, så borde i hvarje kommun af dess förvaltning antagas minst en, men i större kommuner tvänne skogs-

---

[1]) Pag. 62. [2]) Pag. 62. [3]) Pag. 62. [4]) Pag. 67. [5]) Pag. 68. [6]) Pag. 50—51.

vaktare, hvilkas åliggande endast skulle bestå deruti, att under den tid af sommaren, då fara förefinnes för skogseld, under kringströfvande i socknens skogar öfvervaka att lagarna följas. Då den eldfarliga tiden endast under ovanligt torra somrar räcker längre än 4 till 8 veckor, så synes deraf, att aflöningen för dessa vakter icke borde blifva betungande för kommunens finansiella ressurser. I många fall skulle det vara lämpligast för byalagen att förena sig om gemensama skogsvaktare[1]).

6:o Då erfarenheten i alla de länder, der bruksrättigheter uppstått, visat, att dessa utgöra ett stort hinder för skogsskötselns utveckling, så vore det önskvärdt, *att icke skogsegendomen i vårt land blefve belastad med dylika rättigheter*. Men enär enligt nu gällande förordning af den 13 Juni 1800 jord kan utarrenderas för en tid af ända till 50 år, så vore det skäl att inskränka denna tid vid fråga om allt slags upplåtande af bruksrättigheter till skog, och särskildt jemväl afverkningsrätt, till högst 10 år, derest ej skogen underkastas ett uthålligt planmässigt nyttjande[2]).

Granskar man dessa af Herr Blomqvist föreslagna medel emot skogsförödelsen i Finland, må det, hvad förslaget om lämpligt fördelade statsskogar vidkommer, villigt medgifvas att sådana skogar äro för landet behöfliga och gagneliga. Härvid kan likväl ej förbises: att af Finlands hela areal 71,024,371 tunnland[3]) 46,018,163 tunnland äro för skogsvext disponerade och att af sistnämnda areal 28,013,606 tunnland utgöra statsskogar, hvilka fördela sig på de skilda länen på följande sätt;

	Tunnland.
Nylands län	— — —
Åbo och Björneborgs län .	399,562,77
Tavastehus län	121,537,62
S:t Michels län	— — —
Wiborgs län	431,667,48
Kuopio län	1,038,016,23

---

1) Pag. 68. 2) Pag. 57.
3) Deraf 5,927,469 tunnland sjöar och vattendrag.

Wasa län	743,093,76
Uleåborgs län	25,279,728,11
Summa	28,013,605,97 [1]

att statsskogarna fortfarande tillväxa såväl genom det afskiljande af mark till dessa skogar, som föregår försäljningen af donationsgods i Wiborgs län till landbönderna å godsen, som ock medelst afskiljande af kronans öfverloppsjord vid skeende storskiften, numera egentligen blott i Uleåborgs län: att enligt stadganden i Nådiga kungörelsen angående anläggning af nybyggeshemman och kronotorp samt skattläggning af de sistnämnda af den 27 December 1877 å kronans allmänningar och öfverloppsjordar nybyggeshemman få anläggas endast i det fall att dessa hemman ej blifva hinderliga för kronans skogsvård och kronotorp å jord, som till kronopark befinnes olämplig: att bildandet af statsskogar ej mindre af alla dessa omständigheter än af lättheten för landets styrelse att för ändamålet inköpa enskildes marker synnerligen gynnas: att det vid sådant förhållande är nödigt att erinra att statsskogarna ej må utvidgas till områden utöfver landets verkliga behof. Ty huru högt dessa statsskogar än må skattas, bör dock ej förglömmas att Finlands ekonomiska utveckling företrädesvis bör baseras på jordens bearbetning till åker och äng samt att vid sidan af odlingsfält skogarne endast tillkommer ett begränsadt område. Jemväl kan ifrågasättas huruvida förökandet af statens domäner af andra skäl är önskvärdt.

Förslaget om bildande af allmänningsskogar, sockne-, bya- eller privat allmänningar synes mig möta hinder i det finska folkets karaktär, med hvilken en sådan egendomsgemensamhet, som genom dessa allmänningar skulle uppstå, är oförenlig. Vidare förutsätter vården om samma gemensamma egendom ett sådant medborgerligt intresse och nit, som, såvidt jag vet, vid den bildningsgrad, hvilken befolkningen i

[1]) Förestående uppgifter äro hemtade dels från det betänkande, som komitén för befarad öfverafverkning i Finlands skogar den 24 Mars 1874 afgaf, dels från handlingar tillhörande Forststyrelsen i Finland.

våra landskommuner öfverhufvud innehar, icke finnes. Slutligen skulle dessa allmänningsskogar troligen under de första decennierna af sin tillvaro lemna så ringa afkastning att deras skötsel och vård för kommunerna blefve kostsam, hvilket bestyrkes deraf, att utgifterna för statsskogarna under årtiondet 1863—1872 med 1,800,000 mark öfverstego inkomsterna från desamma.[1])

Hvad som gäller om allmänningsskogar inom landskommunerna äger deremot icke tillämplighet på städernas skogar, emedan det för städerna med deras väl ordnade administration är vida lättare än för landskommunerna att handhafva uppsigten öfver och förvaltningen af sina skogar. Städernas rikare tillgångar tillåta dem ock att utan nämnvärda svårigheter längre än landskommunerna afbida afkomst från dem tillhörande skogar. För bibehållandet eller anskaffandet af sådana skogar förefinnes för städerna ett motiv äfven deri att i samma skogar under en icke ringa del af året tillfälle till sysselsättning kunde beredas fattiga, hvilka dels såsom legala fattighjon, dels såsom betlande belasta städerna och åt hvilka det ofta är svårt att anskaffa lämpligt arbete.

Planmässig afverkning af prestbolställenas skogar borde, på grund af stadgandena i tredje artikeln i Nådiga Förordningen om skogarne i landet af den 9 September 1851 när som helst kunna införas, endast de, hvilka inseendet öfver dessa skogar tillkommer, med ifver ville antaga sig saken.

Vidkommande de af Herr Blomqvist föreslagna restriktionerna i den enskilde jordägarens rätt att förfoga öfver sin skog, så har jag redan uttalat min åsigt beträffande sådana restriktioner och den verkan, som af dem öfverhufvud vore att förvänta, men de af Herr Blomqvist föreslagna restriktionerna böra blifva så litet tryckande att man ej behöfver hysa betänkligheter att förena sig om dem, helst de redan förekomma i § 35 af landets nu gällande skogslag och således blifvit med denna lag införlifvade, ehuru på ett sätt, hvarom jag här nedan skall yttra några ord.

---

[1]) O. G. af Schulten: Finlands finanser 1863—1872 i Juridiska föreningens tidskrift för 1877, fjerde häftet.

Vid uppgörande af förslag dertill att kommunerna skulle få sig uppdraget att vaka öfver åtgärder till förekommande af skogseldar, synes författaren hafva förbisett att det enligt Nådiga Förordningen om kommunalförvaltningen på landet af den 6 Februari 1865 § 6 mom. 8 redan åligger kommunerna att hafva omsorg om det, som „till förekommande och hämmande af eldsvåda och fareld lända kan". Hvad åter kommunernas åläggande att motverka skogsförödelse i andra former angår, så är det sjelffallet att såsnart en lag emot skogsförödelse finnes, öfverträdelser deremot lika väl af ledamöter i kommunalstyrelserna, som af enskilde personer kunna till beifran angifvas hos statens allmänna åklagare, utan att sådant genom nya lagstadganden behöfver den ene eller andre åläggas. Ifvern för sådana åtal beror af intresset för skogarne, hvilket intresse åter beror af insigt om skogarnes värde. Denna insigt saknas helt visst icke hos landets tidningspress, hvilken derföre tid efter annan medelst artiklar i ämnet kunde hålla intresset för beifrande af öfverträdelse af lagarne emot skogsförödelse vaket.

Hvad slutligen angår författarens förslag derom att rättigheten till begagnande af annan person tillhörig skogsegendom[1]) ej borde få utarrenderas på längre tid än högst tio år, så synas de af författaren befarade skadliga verkningarna af en längre arrendetid kunna motverkas af lagbestämningarna till skogsskydd öfverhufvud. Ty i händelse dessa lagbestämningar äro nog kraftiga att hindra ägaren till skogen att föröda sin skog, så böra de väl ock emot arrendatorn af skogen utöfva enahanda verkan, förutsatt att lagens efterlefnad öfvervakas. Men detta vilkor förutsätter hvarje lag. Derföre synes ock för motverkande af skogsförödelsen i landet ingen lagförändring nödig, utan endast allvarlig tillämpning af redan omnämnda 35 § i 1851 års förordning om skogarne i landet. Skulle en sådan tillämpning anses betänklig i anseende dertill att nyssåberopade lagparagraf, hvilken likväl redan förekommer i 1805 års skogsförordning, icke är

[1]) Pag. 57.

förenlig med den fria dispositionsrätt, som i § 2 af 1789 års förordning blifvit skatteman öfver dess skog tillförsäkrad, så förefinnes i denna omständighet en anledning att låta frågan blifva föremål för behandling af landets regent och ständer.

W. Lavonius.

Juridiska Föreningens i Finland förhandlingar vid årsmötet 1879.

(Forts. från sidan 98.)

Den 22 Augusti.

Tredje frågan.

I de förslag till förändrad organisation af underdomstolarne på landet, som under senare tid framträdt, har bland annat ingått fordran att i dessa domstolar borde, till vinnande af mångsidigare och säkrare pröfning af målen, finnas flere än en lagfaren ledamot. Denna fordran torde emellertid icke kunna anses vara lika oeftergiflig för alla de mål och ärenden, som vid häradsrätterna förekomma, utan en åtskilnad böra göras emellan vigtigare civila mål och gröfre brottmål på ena sidan samt lagfarts- och inteckningsärenden, civila bagatelltvister, politiförseelser och mindre brottmål äfvensom de s. k. allmänna ärendena på den andra. Vore det vid sådant särskiljande sakenligt och lämpligt att, medan häradsrätterna i deras närvarande sammansättning förblefve behöriga att upptaga sistnämnda arter af mål med eller utan rättighet för part att från dem appellera, en första instans, beräknad för mera omfattande domkretsar och bestående af tre lagfarne domare, med eller utan nämnd, inrättades för förstomförmälda vigtigare mål, antingen det då läte sig göra att, under förutsättning af lämpliga anordningar för protokoll och expedition, till ledamöter i denna instans använda häradshöfdingarne inom domkretsen eller en skild personal för sådan domstol blefve af nöden?

(Den inledande öfversigten införd i årg. 1878—79 s. 288 ff.)

Vid behandlingen af denna fråga leddes förhandlingarna af mötets viceordförande professor *Mechelin*.

Professor *Montgomery:* Den första anmärkning, som antagligen kommer att göras vid denna fråga, är att den blifvit för litet förberedd och att det derföre hade varit bättre att utlemna densamma från programmet. Det är i sjelfva verket också med stor tveksamhet som jag förordat dess intagande i programmet, — en tveksamhet, hvilken jag sedan vid nedskrifvandet af de inledningsord, som finnas i programmet, kände i förökadt mått. Det är nämligen uppenbart, att frågan är så vidtgående och så vidlyftig, att väl ingen, i händelse han borde besvara den i hela dess vidd, utan ett begrundande, som fordrade icke veckor, icke månader, utan år, skulle kunna afgifva sin slutliga öfvertygelse i saken. Jag har uti inledningen uttryckligen erkänt detta och hemstält, huruvida icke mötet ville inskränka sig till att uttala sig blott angående sjelfva tanken, om ett särskiljande i tvenne klasser emellan mål, som tillhöra häradsrätterna såsom första instans, borde ega rum och instansen för de s. k. mindre målen blifva en annan, än den för mål af större omfattning. Det kan naturligtvis sägas, att, om detta varit frågoställarens mening, frågan hade bort annorlunda formuleras och att kanske upptagandet i frågan af de åtgärder, som af ett sådant särskiljande skulle föranledas, kunde inverka olämpligt på diskussionen. För min del anser jag, att det åtminstone icke kunnat skada, att en blick kastas äfven på möjligheten af att verkställa ett sådant särskiljande. Det har förefallit mig möjligt, att man i denna krets skulle få höra yttras synpunkter och anmärkningar äfven åt detta håll, — låt vara att de icke skulle framställas såsom ett definitivt votum, — men hvilka för frågans beredning kunde blifva af betydenhet.

Möjligen skall det redan här yttras, att hela denna tanke bör, om också icke för all framtid, likväl för den närmaste framtiden visas tillbaka. Förhållandet är nämligen sådant, att den under mera än ett decennium hos oss på dagordningen vordna reformen af häradsrätternas organisation genom senaste landtdags åtgärd inträdt i ett skede, hvarigenom den kan anses afförd från dagordningen, hvarföre, om den skall hållas uppe, ett nytt uppslag synes oundgängligen påkalladt. Den från ständernas sida vid föregående landtdagar åren

1867 och 1872 ifrågasatta kollegialiteten kan nämligen från styrelsens sida, åtminstone i den utsträckning, som utgjorde föremål för ständernas och sedermera för den komités uttalanden, som år 1874 afgaf sitt betänkande i ämnet, anses öfvergifven. Och man kan icke gerna tolka 1877—78 årens landtdags åsigt i saken annorlunda, än att de reformåtgärder, hvilka åter af regeringen ifrågasatts och föreslagits och som afsågo att göra häradsrätterna tillgängligare för parterna, att göra deras sammanträden så mycket som möjligt permanenta, att förminska tingslagens antal och i möjligaste mån anordna så, att blott ett tingslag vore förhanden i hvarje domsaga, i och för sig icke tillfredsstält ständerna. Det finnes således för närvarande icke någon punkt, kunna vi säga, uti den i fråga satta reformen, hvarom statsmakterna nu skulle vara ense. Jag kan för min del icke tänka mig, att saken af den, som intresserar sig för domstolsväsendet och rättsordningen, kan lemnas i detta skick. Det gäller otvifvelaktigt att i hela dess vidd undersöka ämnet och till en början pröfva hvad man vill; ty jag måste för min del erkänna, att jag icke finner detta vara klart. Ledsamt nog, lemnade nämligen landtdagen temligen *in obscuro,* på hvilka skäl reformen egentligen förkastades från ständernas sida. Är man ense om att lägga fordran på flere rättskunnige domare i häradsrätten åsido, så synes det mig, att någon annan reform icke gerna kan för framtiden komma i fråga än just den, som utgjorde föremål för regeringens proposition. Vill man icke ens hafva denna, så är det bäst att vara ärlig och förklara att man helt och hållet underkänner behofvet af en reform samt är nöjd med det närvarande. Sådant yttrades likväl icke från ständernas sida, hvarför det synes såsom dock en reform skulle anses af behofvet påkallad, och denna förefaller mig icke kunna gå uti något annat syfte än i det, som förut utgjort föremål för ständernas önskningar, nämligen att besätta domstolarne med flere rättskunnige ledamöter.

Har man således funnit, att målens behandling på landet i första instans i vissa fall fordrar en kollegial domstol, så skall man ej kunna undgå att från denna fordran undantaga de mindre, de enklare målen; och gör man åter detta,

så synes mig åtminstone deraf vara en solklar konseqvens, att man måste inrätta skilda domstolar för hvardera slaget af mål. Äfven om man helt och hållet skulle frånse kostnadsfrågan, så skulle det innefatta något alldeles orimligt att, för det att en ringa bråkdel af de i första instans förekommande målen äro af den beskaffenhet, att man för dem önskade en ompröfning af flere lagkunnige domare, fordra, att man för nio tiondedelar eller en ännu större bråkdel, i afseende å hvilka man åter måste anse häradsrätterna i sitt närvarande skick fullt tillfredsställande, skall använda en judiciell apparat, som de i sjelfva verket icke erfordra; eller, enklare sagdt, om man anser för detta stora flertal af mål häradsrätterna tillfredsställande, så måste man tänka sig tvänne första instansens domstolar på landet, nämligen en för de mindre och en annan för de vidlyftigare målen. Den sannolika följden, i fall man icke vill gå in på inrättandet af dessa två instanser och ett sådant särskiljande af målen, blefve då uppenbart den, att all tanke på en reform måste uppgifvas. Erfarenheten från andra länder talar nämligen i denna riktning. För min del känner jag icke något af de stora kulturländerna, der man skulle hafva underinstansen odelad, der man skulle hafva första instansen alldeles enahanda för de mindre och för de större målen. Jag ber att få erinra om England, Frankrike och hela tyska riket, redan enligt den äldre lagstiftningen och särdeles jemlikt den nu den 1 Oktober detta år i kraft trädande lagen angående rättegångs väsendet och rättsförfattningen; vidare om Österrike, vårt grannland Ryssland och Danmark, der dylikt särskiljande delvis äfven härintills egt rum, men enligt det nya lagförslag, som nu är framlagdt, afses att fullständigare genomföras. Öfverallt har man i dessa länder nödgats skrida till ett sådant åtskiljande jemte det man likväl derjemte ansett sig böra sörja för att också i mindre mål instansordningen må erbjuda fullständig garanti för att rättvisa skall skipas.

Jag har i min inledningsskrift icke lemnat obeaktade de synpunkter, som skulle tala för att bibehålla underinstansen odelad. De vigtigaste skälen äro, kunna vi säga, af abstrakt rättslig natur. Man anser, att rättslikhetens vigtiga

kraf skulle uppoffras genom att hvad domstolens sammansättning och förfarandet beträffar göra denna skilnad emellan målen. Ett något närmare besinnande af förhållandet torde likväl icke gifva alltför stor vigt åt detta skäl. Redan om man håller sig till de ideala synpunkterna, måste man ju erkänna, att också på rättens område staten är en anstalt, som verkar med hänsyn till praktiska förhållanden och måste i sin verksamhet låta bestämma sig af lämplighets synpunkter samt i fråga om det rätta icke kan realisera idealet fullständigare än i fråga om andra menskliga idéer. Staten har att se till att domstolsorganisationen i rättsligt hänseende är betryggande för de olika slagen af mål, och längre kan och bör han icke gå. Att blott för vinnande af abstrakt rättslikhet göra verkliga praktiska uppoffringar, detta kan staten icke vara förpligtad och ej ens berättigad till. Men härtill kommer såsom väsendtligen motvägande fordran på abstrakt rättighet, att det alltid ansetts såsom en fördel för de klasser af samhället, hvilka de mindre målen egentligen komma att beröra, att rättvisan göres så lätt tillgänglig, som möjligt, att domstolarne föras så nära de tvistandes hemvist som möjligt, och att målens behandling icke betungas med onödiga former. Detta har föranledt det sakernas skick i förevarande ämne, hvilket, såsom jag erinrat, eger rum i de flesta länder och med hvilket, så vidt jag kunnat erfara, man öfverallt är belåten, så att man icke på något vilkor skulle vilja afstå derifrån. Detta särskiljande afser icke endast sjelfva domstolarne, utan äfven förfarandet i så måtto, att detsamma, utan uppoffring af nödiga garantier för rättssäkerheten, förenklats i de mindre vigtiga målen. Det skulle leda alltför vidt, i fall jag här genomginge huru i flera olika länders lagstiftningar i fråga varande tanke genomförts. Jag ber att få inskränka mig till att i detta afseende åberopa det nyss af mig omnämnda lagförslaget för Danmark angående den civila och kriminella rättsvården. De principer, hvilka der blifvit följda, ansluta sig temligen noggrant till de nya, snart i verksamhet trädande tyska justitielagarne äfvensom till hvad i Frankrike gäller. Enligt det danska processlagförslaget utgöres första instansen antingen af de kollegialt sanmmsatta

landsrätterna eller af underrätterna. Landsrätterna äro första instans uti alla andra frågor, än de följande, för hvilka underrätterna, som äro enmansdomstolar, ega kompetens. Ibland civila mål hänföras dit käromål angående privata förmögenhetsrättigheter, när föremålet för talan i penningevärde ej öfverstiger 400 kronor, d. ä. 560 mark; vidare mål angående skatter, afgifter och andra liknande prestanda af offentligt rättslig beskaffenhet till stat, kommun eller andra offentliga inrättningar, när beloppet, hvarom tvistas ej öfverstiger 400 kronor; mål angående servituter och mindre omfattande nyttjorättsfrågor, t. ex. arrende af fastighet utan afseende på värdet; mål angående anställande af paternitetstalan och utverkande af underhåll för oäkta barn, m. fl.; dessutom höra hit alla till jurisdictio voluntaria hörande ärenden samt åtskilliga s. k. notariela ärenden. Då nu föremålets värde här är bestämmande, ber jag få nämna, att detta värde uppskattas på grund af käromålet och att, så vida begge parterna åtnöja sig dermed, eller förena sig derom, underrätten kan vara kompetent äfven i mål, som röra högre penningevärde. Bland kriminella mål falla inom underrättens kompetens mål angående mindre rättskränkningar, polisförseelser, som äro belagda antingen ensamt eller alternativt med penningeböter, enkelt fängelse och förlust af näringsrätt; mål angående förbrytelser, som i lag icke äro belagda med annat straff, än vatten och bröd; samt slutligen mål, der straffet för handlingen är vatten och bröd eller vatten och bröd alternativt med straffarbete, men den tilltalade afgifvit en fullständig och trovärdig bekännelse samt icke begär att blifva dömd af landsrätt. — Sådana äro hufvudsakligen de bestämningar, hvilka man ifrågasatt att göra till lag i Danmark. Det synes mig såsom om dessa bestämningar, om de naturligtvis också icke oförändrade skulle kunna hos oss tillämpas, likväl äro ganska upplysande för en preliminär diskussion i frågan. Måhända synes dock det bestämmande värdet vara alltför högt tilltaget för vårt land i jemförelse med de tyska lagbestämningarna, der det kompetensen bestämmande värdet utgör 300 riksmark. Hvad kriminella mål vidkommer, torde principen, att straffarterna böra vara bestämmande,

alldeles sjelffallet böra upptagas. Så är också fallet i den tyska lagen. Någon tvekan torde heller icke hysas derom, att icke ärenden tillhörande jurisdictio voluntaria likasom de allmänna ärendena fortfarande borde tillkomma häradsrätten, om ett sådant särskiljande, som nu är i fråga satt, skulle ega rum, då ju häradsrätten i dylika ämnen måste ega den bästa sakkunskapen. Jag har i fråga satt, huruvida alls någon appellationsrätt bör ega rum i dessa mindre mål, som sålunda komme att handhafvas af häradsrätten. Detta torde likväl höra till de ämnen, hvarom icke ännu någon diskussion torde böra ega rum. Möjligen kunde appellationsrätten något inskränkas, så att det i de mindre betydande målen skulle få bero vid häradsrättens åtgärd, likasom man äfven torde vara fullkomligt ense om, att någon begränsning i fråga om anlitande af remedia juris borde ega rum, så att icke hvarje obetydlig sak skulle kunna komma till högsta instans, knappast ens till den näst högsta. Men denna fråga är af den beskaffenhet, att den kräfver mycken detaljundersökning innan man kan definitivt uttala sig deri.

Jag ber att få nämna, att det vore att i högsta grad misskänna motiverna till uppställandet af frågan, om man antoge att den utgått från något slags misstroende mot häradsrätterna, hvilkas jurisdiktion har så vackra och så gamla anor. Den uppgift, som vid den i fråga stälda reformen häradsrätterna fortfarande komme att ega, blefve i alla fall vigtig nog, jag må säga lika vigtig som förut. Jag har hört invändningar göras derom, att häradsrätten, i fall man skrider till ett sådant särskiljande, vore en för tung apparat för de mindre vidlyftiga målen, samt om man icke möjligen borde följa exemplet från Frankrike, der, såsom vi veta, juges de de paix icke ens äro juridiskt bildade personer, att icke tala om förhållandet i vårt grannrike Ryssland. Man kunde då få domkretsarne för de smärre målen ännu mindre än de nuvarande tingslagen. Men jag behöfver icke skrida till motivering af en sådan förslagsmening, som jag helt och hållet förkastar och hvilken komme i den uppenbaraste strid med de häfdvunna rättsåsigterna hos vårt folk, der man uti alla rättsärenden större, eller mindre, fordrar, att lagkunskap och

förtroende till domaren skall ega rum och att icke ett blott ungefärligt bedömande, af hvad som i det ena eller andra fallet kan förefalla skäligt, bestämmer utslaget, såsom fallet är der dessa mål lemnas åt personer, hvilka icke egentligen ega juridisk bildning. — Jag lemnar också å sido en annan omständighet, som möjligen kunde upptagas i sammanhang härmed, nämligen huruvida, i mål, tillhörande den kollegiala underinstans, som blifvit i fråga satt för de vigtigare målen, advokattvång borde införas, emedan jag tror, att detta vore att gå framtiden i förväg. Förhållandet blefve visserligen sådant, att, då domkretsarne för de vigtigare målen blefve större, detta förhållande sannolikt komme att leda derhän, att parterna föredraga att vända sig till advokaten. Redan det personliga inställandet i sådana mål måste nemligen blifva kostsamt, och för öfrigt är det alldeles gifvet, att sjelfva procedyrens beskaffenhet också skall tala derför, på samma sätt som vi veta, att vid stadsdomstolarne advokaters anlitande oftare än vid landsdomstolarne förekommer. Något men af ett advokattvång kan jag icke anse förefinnas. Ovilkorligen skulle den processuela behandlingen derpå blott kunna vinna, men att nu redan införa något sådant i lagen tror jag icke böra i fråga sättas. Den grundsats, som vår lag förnärvarande härutinnan hyllar, att enhvar får utföra sin talan, är en vacker grundsats, ehuru den ock vid en rikare utveckling knappt torde kunna bibehålla sig.

Jag ber, då jag nu ganska länge tagit mötets tålamod och tid i anspråk, att härvid få stanna. Mitt votum i saken blir sådant, att det särskiljande, som i frågans första del är berördt, borde utgöra främsta målet för de processuela reformerna i vårt land, och att man borde hafva det klart för sig hvad man härutinnan vill innan frågan om en reform af häradsrätterna återupptages.

Prokuratorssekreteraren *Lavonius:* Det hade varit mig kärt, att äldre och erfarnare personer först uttalat sig i saken, men då detta icke varit fallet, utber jag mig att få uttala min åsigt i denna fråga. Det sker med mycken reservation, af den anledning, att jag genom särskilda åligganden på annat håll varit förhindrad att taga kännedom om hvad i saken

redan blifvit yttradt af den komité, som afgifvit utlåtande i ämnet, samt hvad som vid senaste och föregående ständermöten, der frågan behandlats, blifvit gjordt. Det är likväl tvänne omständigheter som föranleda mig att våga anhålla om ordet; det är nämligen aktning för referenten och tacksamhet för att han hållit ett så vigtigt ämne uppe. Jag ser honom i detta afseende träda i så många andra universitetslärares fotspår att hafva vaket sinne för reformer i vårt land. Jag vet visserligen, att han icke behöfver detta uttalande och erkännande från min sida för att värdet af hans skrift måtte uppskattas; men jag tillåter mig det af orsak, att jag kommer att yttra mig i en motsatt riktning och att jag således alltför väl vet att uppväga det goda, som afhandlingen innehåller. Den andra omständigheten, som föranleder mig att yttra mig i saken, är den, att jag genom enskilda lefnadsförhållanden kommit i tillfälle att något tänka öfver ämnet och att jag på den grund, då ämnet är mig kärt, vågar taga till ordet. Här säges, att "det är så vidt vi kunna erinra oss, icke förrän under senaste tvänne decennier, — i Finland efter medlet af sextiotalet, — som yrkanden, utvisande bestämdare tvifvelsmål om häradsrätternas förmåga att i deras närvarande organisation motsvara alla delar af sin uppgift, begynt göra sig kända i det offentliga". Jag tror, att dessa yrkanden äro samtidiga med det uppvaknande till större sjelfmedvetande och större sjelfkritik, som med hänsyn till alla förhållanden, institutioner och inrättningar i Finland egde rum vid den uppgifna tiden. Men dessa yrkanden, lika litet som senare, kunna icke bibringa mig den öfvertygelse, att häradsrätten såsom institution vore oförmögen att uppfylla sin uppgift. Jag tror, att felet måste sökas på annat håll, att för åstadkommande af den önskade reformen man måste hafva blicken öppen för alla de fel och brister, som göra reformen önsklig, att man, med ett ord, måste söka blicka omkring sig så vidt, som möjligt, innan man bryter stafven öfver häradsrätten såsom institution, och för sådant ändamål önskar jag ett ögonblick dröja vid de förhållanden, under hvilka den lagfarne ordföranden i häradsrätten, som egentligen verkställer allt arbete, arbetar och verkar. Han under-

söker, han dömer, han ansvarar för protokollet, för alla expeditioner. Det är ett arbete, som vida öfverstiger en menniskas kraft. Han har väl medhjelpare, men han är ensam ansvarig. Detta gör hans arbete så mödosamt, att han icke alltid åt undersökningen och dömandet kan egna den liflighet, det odelade intresse och den vaksamhet, som är nödig för ett rättvist dömande, med ett ord, han förtröttas i förtid under bördan af det arbete, som hvilar på hans skuldror och det ansvar, som honom åligger. Det är i denna omständighet, som främst en förändring borde åstadkommas. Denna förändring har jag tänkt mig sålunda, att såsom en medlem af häradsrätten skulle anställas en edsvuren notarie, som skulle öfvertaga protokollsföringen. Desse skulle blifva ungefär samma personer, som de lagfarne biträden, hvilka nu åtfölja domarene på ting; men de skulle arbeta på eget ansvar under förpligtelse att se till, att arbetet blir färdigt i tid och blir sådant det bör vara. Redan derigenom skulle domaren befrias från mycket arbete. — En annan mycket vigtig omständighet är den, att häradshöfdingarne, i likhet med andre tjenstemän, borde berättigas att vid viss ålder taga afsked. De skulle derigenom i tid få den nödiga hvilan, de skulle icke arbeta under trycket af, att deras krafter beständigt aftaga, att de blifva mindre vuxne att motsvara alla de fordringar, som ett ständigt vexande affärslif och så många förändringar i lagstiftningen ålägger dem. Vidare är det en ytterst vigtig omständighet att afse häradshöfdingarnes person, d. v. s. att vid besättandet af häradshöfdingetjenster söka att för dessa vinna de erfarnaste, de insigtsfullaste och de mest bepröfvade män, att dessa tjenster skulle förblifva hvad de visserligen nu äro, nämligen hedersposter, som skulle stå högt i anseende och gifvas blott åt de mest meriterade jurister; ty det är icke blott genom ett kollegium af jurister, som man vinner garanti för ett rigtigt handhafvande af rättvisan, utan en oändligt stor vigt ligger äfven på domarens person. Den, som mekaniskt handhafver sitt värf, ser ett rättsfall i helt annat skick, än den, som med samvetsgrannhet och varm kärlek handhar sitt värf. För att belysa denna åsigt vill jag framställa ett exempel. Det anmäles för hä-

radsrätten, att husfadren har dött; man föreslår, att hans enka måtte blifva förmyndare för barnen. Det är öfverensstämmande med lagens bokstaf. Enkan tillsättes; man ingår icke i pröfning af, huruvida hon verkligen är vuxen det kall, som henne åhvälfves, och huruvida hon är vuxen att sköta de affärer, som henne åläggas. I sådana och likartade fall beror det så oändligen mycket på domarens person. Vinner man en gång de garantier, som nyss påpekats, nämligen fördelning af arbetet, häradsrätternas förseende med kraftige, erfarne och insigtsfulle domare, likasom också med moraliskt högt stående personer, så vinner man redan i hufvudsaklig mån detsamma, som genom ett kollegium afses. Jag vill visst icke säga, att icke ett kollegium skulle erbjuda stora garantier och större, än en domstol sammansatt af en lagfaren domare och nämnd. Men jag anser åter professor Montgomerys förslag stöta på sådana hinder i närvarande tidpunkt, att åtminstone jag icke kan biträda förslaget. Huru oändligt svårt är icke redan ett särskiljande af målen i större och mindre. Man kan väl i lagen uppställa detta särskiljande; emellertid framstår det för parterna på helt annat sätt. Dessutom kunna målen vid första behandlingen framträda såsom små, men småningom utvidga sig. Här äro bland de mindre målen upptagna lagfarts- och inteckningsärenden. Jag anser dessa vara af så stor vigt och betydelse, att om en gång skuldfordringsmål utöfver en viss summa kräfva behandling af kollegialdomstol, så erfordra lagfarts- och inteckningsärenden detta bestämdt. Emedan det icke i vår lag finnes föreskrifvet, att ärfd fastighet behöfver lagfaras, så kan utredning af ett lagfartsärende sedermera erfordra den största tålmodighet, noggranhet och i allmänhet allt hvad som utaf en kollegialdomstol erfordras; likaså äfven inteckningsärenden. Vidare, huru skall man i detta afseende förfara med mål, som angå jord? Skall man säga, att mål, som angå eganderätt till jord, hänföras till de större, men de som afse arrende eller nyttjanderätt till de mindre. Således är redan sjelfva fördelningen af dessa mål på olika domstolar så oändligt svår, att den sätter hinder i vägen för inrättandet af de nya domstolarne. Sedan, om de nya domstolarne skola sam-

mansättas af häradshöfdingar från tre domsagor; — godt och väl; — i fall icke den fördelning af arbetet försiggår genom anställande af edsvurne notarier, som jag påpekade, så äro dessa skilda domare så öfverhopade hvar och en af sitt arbete, att de icke hafva någon tid för dessa gemensamma sammanträden och icke samma gemensamma intresse, som erfordras. Vidare finner jag hinder i den omständighet, att allmogen skulle få så långt till tingsstäderna. Detta är icke någon ringa sak i närvarande tidpunkt. Då tingsstäder finnas i hvarje tingslag, så är det lätt för parterna att förflytta sig dit. Vanligen äro vittnena deras grannar, som samtidigt hafva mål vid häradsrätten. Sålunda kunna målen behandlas för minsta möjliga kostnader. I flera fall fordrar vittnet ingen ersättning för sitt uppvaktande vid tingen. Förflyttas tinget deremot till aflägsna orter, så blifva expenserna så stora, att för ett mindre mål en mindre lägenhets innehafvare kan vara nödsakad att gå från gård och grund. Enligt hvad jag känner förmögenhets förhållandena i östra Finland skulle expenser på 200 à 300 mark medtaga en persons förmögenhet eller åtminstone hans lösegendom, så att han icke mera vore i stånd att sköta sitt hemman. — Af dessa skäl skulle jag icke kunna förena mig om professor Montgomerys förslag.

För att icke trötta mötet med vidare andraganden, ber jag att få sammanfatta mitt utlåtande på följande sätt: Jag anser häradsrätterna i deras närvarande sammansättning tills vidare motsvara landets behof af rättsskipning i första instans på landet, sålunda likväl, att häradshöfdingarnes lagfarne biträden skulle anställas såsom edsvurne notarier och att häradshöfdingarne skulle berättigas att vid en viss ålder, t. ex. 65 år, erhålla afsked med så tillräcklig pension, att deras ålderdom vore betryggad. Den kostnad, som härigenom skulle för statsverket uppstå, anser jag till fullo ersättas genom det konservativa element, som häradshöfdingarne inom sin domsaga skulle bilda och hvilket visserligen icke är af ringa betydelse. En tjensteman, som afträder från statens tjenst, kan sålunda nyttigt och till landets båtnad tillbringa återstoden af sitt lif, och vi hafva i detta afseende framstående exempel. Vidare borde vid valet af domare syn-

nerlig vigt fästas vid deras insigt och den erfarenhet, som de förvärfvat sig, likasom vid hela deras person, och, i fall man vill öfvergå till en förändring af häradsrätterna till kollegiala domstolar, borde de af mig påpekade reformerna föregå, för att lemna den nya kollegiala domstolens medlemmar tillräcklig ledighet och tid att egna sig åt de gemensamma sammanträdena. För öfrigt synes mig den föreslagna domstols institutionen alltför fremmande för att jag skulle känna någon synnerlig sympati för densamma. Detta redan af de uppgifna ekonomiska skälen, men ännu mera af det anförda, att häradsrätter böra finnas i hvarje tingslag. Dertill kommer ytterligare det skäl, att rättsskipningen och det sätt, hvarpå rättvisan handhafves, utöfvar det största eller åtminstone ett ganska stort inflytande på utvecklingen af allmogens moral, och det är just rätt, billigt och nödvändigt att äfven för bagatellsaker hvar och en, som anser sig förorättad, skall kunna vända sig till domstol. Det är något anslående då man hör allmogen yttra sig, att häradsrätten ändock är det enda ställe, der man får uttala sig öppet. Aflägsnar man denna långt i från honom, blifver förhållandet annorlunda.

Hofrättsassessor *Forsström:* Jag hade visserligen icke på förhand tänkt uppträda i denna sak, men vill dock försöka att sammanfatta något svar på den hufvudfråga, som professor Montgomery framstält, nämligen huruvida ett särskiljande af vigtiga och mindre vigtiga mål borde kunna ske. I denna del skulle jag, lika med doktor Lavonius, anse det icke vara på tiden att göra en sådan åtskilnad, emedan den vore förenad med alltför många praktiska svårigheter för att kunna genomföras. Om i tvistemål värdet af det omtvistade borde bestämma till hvilkendera kategorin en sak skall räknas, så vet man ju, att det som för en är en verklig bagatell, kan för en annan vara af mycket stor vigt. Jag har visst såsom domare i 2 skilda domsagor i det inre af landet en mycket lång — närmare 30 års — erfarenhet derom, att vid häradsrätterne verkligen behandlas en ganska stor mängd af mål, som ur denna synpunkt utan tvekan måste räknas till bagateller. Men denna min erfarenhet oaktadt hyser jag dock stor be-

tänklighet emot målens sortering efter deras olika vigt. Redan af denna anledning skulle en reform uti i fråga varande syfte föga uppbäras af det allmänna rättsmedvetandet hos största delen af landets befolkning. Men dertill kommer ännu, att för målens inre beskaffenhet, som deras rubrik icke alltid gifver vid handen, — och för *den* kanske ännu mera än för summan, hvarom tvistas, — en mångsidigare och säkrare pröfning af målen i häradsrätterna borde säkerställas genom mera lagkunskap än der för närvarande ingår. Denna svårighet att medla målen framträder icke allenast vid tvistemålen utan ock vid flere kategorier af brottmål, der strafflatityd är införd. Deremot är jag af annan tanke beträffande de edsvurne notarierne; men min åsigt kan nu förbigås, då den icke skulle beröra förevarande sak. I afseende å den rinner det mig i hågen, att man stundom, vid fråga om häradsrättens kollegiala sammansättning, om jag ej minnes orätt, velat påstå, att icke ens den innebär ett säkert skydd mot misstag, emedan, då flere sitta öfver ett mål, det lätt kan hända att de alla lita på hvarandra och komma att förbise någon omständighet, som den ensam stående häradshöfdingen lättare märker, enär medvetandet, att han ensam bär ansvaret för rättens tillgöranden, måste göra honom mera uppmärksam på frågans olika sidor. Att så någon gång kan inträffa är förklarligt. Det skulle då egentligen gälla de lätta målen. Men jag skulle emellertid, såsom redan sagdt, hålla före, att reformen för närvarande icke har någon utsigt att vinna sympatier. Men då frågan, på sätt professor Montgomery riktigt erinrat, är för litet förberedd kan det utan tvifvel vara godt, att densamma här kommit till tals. Kanske förhållandet med tiden kan visa sig annorlunda. Att för öfrigt, såsom doktor Lavonius sanningsenligt yttrat, häradshöfdingarnes embetsverksamhet är mycket betungande, det är en sak för sig; i sammanhang med förevarande diskussionsämne lär det icke bli föremål för pröfning huru den tunga arbetsbördan lämpligast bör lättas. Jag vill dock ej med tystnad förbigå *en* utväg att bereda en sådan lättnad. Jag tror näml. att häradshöfdingarne skola någorlunda orka hålla ut dermed att sköta sitt embete, så framt hofrätterne,

såsom också på senare tider lärer varit fallet, vid pröfning af permissions ansökningar äro liberala och meddela förordnande för vikarie, om icke heller skälen, strängt taget, äro fullt giltiga. Om en häradshöfding, innan han ännu hunnit slitas ut, sålunda vinner någon lindring i sitt arbete, bör den vara mycket välgörande, utan att häradshöfding derför behöfver eller ens kan blifva overksam. — Det nämndes äfven, att häradshöfdingebefattningarne borde anses för hedersposter. I detta afseende tror jag vi icke hafva något att beklaga oss öfver, och jag tyckte också, att den föregående ärade talaren åberopade något yttrande, som skulle bestyrka, att saken äfven bland allmänheten uppfattas så.

Då jag icke ärnade uppträda, så måste jag hos mötet anhålla om ursäkt för det jag framkommit med ett yttrande, som bär spår af att ej hafva blifvit på förhand öfvertänkt.

Hofrättsassessor *Sjöros:* Alla de förslag till reorganisation af häradsrätterne, som hittills, mig veterligen, blifvit uppgjorda, hafva grundat sig derpå, att vår instansordning skulle bibehållas, att häradsrätternes kompetens skulle qvarstå, åtminstone i det närmaste, oförändrad, och att endast sammansättningen af häradsrätternes personal vore den punkt, der den svagaste delen i organisationen skulle stå att sökas. På den grunden hvilar landets år 1872 till landtdag församlade ständers utlåtande i saken, på den grunden hvilar äfven det förslag i frågan, som är utarbetadt af en derför nedsatt komité. Man fäste sig vid sammansättningen, eller rätteligen först och hufvudsakligast vid den omständigheten, att häradsrätterne icke voro permanente, och detta önskningsmål hade redan länge nog uttalats i offentligheten; man var länge nog ense derom, att permanens härvid ändock var det första, som vore att eftersträfva. Under frågans gång tillkom vid 1872 års landtdag frågan om en lagfaren bisittare. Redan då tyckte jag mig finna, att frågan om denne lagfarne bisittare skulle blifva den klippa, mot hvilken frågan om häradsrätternes permanens komme att stranda. Frågan om häradsrätternes permanens förefaller mig till den grad vigtig för samhällsinstitutionen, att denna frågas lösning på ett lyckligt sätt är ensam för sig ett mål, värdt att eftersträfvas, ett mål,

för hvars uppnående man bör göra uppoffringar. Vid 1872 års landtdag sammanbands, såsom sagdt, härmed frågan om den lagfarne bisittaren, och det blef äfven förslagets i hela dess vidd död. Vid 1877 års landtdag fick man hvarken häradsrätternes permanens eller den lagfarne bisittaren. Man hade företagit sig att lösa mer än det, hvartill man var kapabel.

Jag har varit i tillfälle att yttra mig öfver det förslag till häradsrätternes reorganisation, som den af mig antydda komitén uppgjort, och då hade jag ej dess vidare tänkt på saken, utan betraktade frågan ur alldeles samma synpunkt, som komitén och 1872 års ständer. Sedermera har jag haft tillfälle att helt flygtigt taga reda på utländsk lagstiftning i ämnet och äfven litet se huru jurydomstolarne fungera, och jag bekänner nu öppet, att jag numera med glädje ser hvad jag engång så djupt beklagade, nemligen att komiténs i frågan förslag blef vid senaste landtdag förkastadt. Nu anser jag det vara en lycka, att af saken då ingenting blef. Vill man nu vidare reformera häradsrätterne, har man åtminstone ej något sådant hinder i vägen för sig, som skulle vara förhanden, om propositionen till 1872 års ständer af dem hade antagits.

Jag har nemligen tagit litet kännedom om, huru domstolarne i Tyskland komma att organiseras nästa höst, och jag måste säga, att denna organisation, åtminstone sedd på distans, har förefallit mig särdeles tilltalande. För att kunna tillämpas här i Finland stöter den dock på en mängd åsigter — jag vill icke kalla dem fördomar. Den första och värsta stötestenen är den, att man måste nöja sig med två instanser. Då nu Tyskland i vissa mål är nöjdt med en instans, tycker jag, att, om man tager i betraktande det landets förmåga att bära skatter och bekosta institutioner samt jemför förhållandena der med dem hos oss, man redan på förhand kan inse, att äfven hos oss en sådan organisation borde kunna komma till stånd, att till och med endast två instanser bjuda en tillfredsställande rättvisa. Mitt första angrepp på domstolsorganisationen vore således att få en instans bort. I Tyskland blir det nemligen ordnadt sålunda,

att mål, som komma till den lägsta underrätten, få i appellationsväg dragas till underrätten för vigtare mål och stanna der; deri får ändring således icke vidare sökas. I underrätten för vigtigare mål är processen skriftlig, motiveringen muntlig och domen får underkastas granskning en gång, icke flere. Resonerar man bort en instans, så får man äfven materiela medel i händerna att organisera dessa tvenne instanser på ett fullständigare sätt, än fallet är om instanserne äro, såsom hos oss förnärvarande, trenne. Och denna reduktion af instansernes antal anser jag vara så vigtig, dels ur principiel, dels, och kanske ännu mer, ur ekonomisk synpunkt, att jag förmenar, det man först måste enas derom, innan man kan tänka sig några andra former, hvilka skulle synnerligen gagna. Vi äro för fattige att bekosta institutionen med många jurister. Intet land bekostar så mycken juridisk intelligens för ett fem marks mål, som detta land, der man kan söka ändring i ett sådant mål till och med hos landets högsta domstol. Att så mycken intelligens skall spillas uppå en fem marks sak, är icke praktiskt, det må också något stöta mot de anspråk på teoretisk rättvisa, som referenten i sitt andragande här har nämnt.

Kostnadsfrågan, hvilken referenten har framhållit såsom synnerligen vigtig, anser äfven jag vara det, och hvarje förslag, som framställes, är odugligt, om vi icke äro förmögne att med penningar understödja detsamma. Bland annat förmodar jag, att en sådan ändring af instansordningen, att en massa bagatellsaker från fem till trehundra mark icke skulle få dragas längre, än till instansen n:o 2, skulle hafva den verkan med sig, att högsta domstolens personal kunde i en anmärkningsvärd grad minskas. Det förefaller mig nemligen såsom om det vore en synnerlig anomali, att i ett land med en befolkning af en och en half miljon högsta domstolen måste arbeta på tvenne afdelningar. Jag tror, att rättvisan borde kunna tillgodoses äfven med endast en afdelning, och till följd deraf kan jag, åtminstone från min nuvarande ståndpunkt, ej annat anse, än att de åtgärder, genom hvilka revisionsskillingen nedsattes och väg sålunda banades för lättare ändringssökande, voro, minst sagdt, icke politiskt kloka.

Referenten i frågan har förutsatt, att, om en omorganisation i sådant syfte, som af honom är i fråga satt, skulle genomföras, protokollföringen borde inrättas på ett annat sätt, och jag tror också, att särskildt assessor Forsströms och doktor Lavonius', hvilka hafva talat om häradshöfdingarnes verkligen betungande arbete, meningar kunde måhända något justeras om de raskt skulle gripa sig an och lifdöma detta mångskrifveri, låta parterne skrifva och domstolen resolvera. I Tyskland skall, enligt det nya författningsförslaget, hvarje mål skriftligen utföras, och genom ett sådant förfarande skulle äfven det oskick, hvilket här framstälts, att nemligen antalet af mål efterhand tilltager, hämmas. I käromålet får ingen ändring göras; har parten andra påståenden, må han stämma in på nytt. Skulle en stor del af skrifarbetet förflyttas på parterne, hvilka behöfva söka domstolen, och protokollet i dessa enkla mål skrifvas så, att det icke behöfver deduceras, utan blir ett verkligt original protokoll och i detta skick utgifves åt vederbörande, så tror jag, att ett uppslag vore gjordt, hvarigenom väsendtliga fördelar, dels för sjelfva saken, dels också i afseende å kostnaden, skulle vinnas.

Här har anmärkts om långa distanser. Jag kan icke tillbakahålla min mening derom, att man här i Finland har tillmötesgått parternes anspråk på att hafva domstolen inför sina egna portar. I andra länder skola parterne söka domaren på långa distanser; men hafva till gengäld, att domaren alltid står att finnas. Det kan vara tu tal om, huruvida icke det senare är det mera kloka, än den grundsats, som vi här i Finland hafva följt och fortfarande tyckas vilja följa. Jag skulle således vid reformens genomförande icke fästa afseende vid, att parterne få resa någon mil mer eller mindre; ty i ingen händelse är rätten ett ställe, som besökes så ofta som kyrkan, af alla församlings medlemmar.

Såsom af mitt andragande framgår, instämmer jag helt och hållet i referentens yttrande och skulle, på grund af det material jag hittills har haft för bildande af mitt omdöme i saken, anse stor vinning för landet vara gjord, om referentens mening kunde erhålla allmänt understöd, så att densamma slutligen äfven blefve lag. Emellertid skulle erfaren-

het vinnas, huru t. ex. den tilltänkta domstolsreformen, som den 1 Oktober detta år i Tyskland träder i verksamhet, kommer att operera. Ej behöfver man frukta, att en reform af den beskaffenhet, hvarom här är fråga, i Finland skall genomföras för fort.

Jurisutriusquekandidaten *Lundenius:* Oaktadt jag endast med en helt kort erfarenhet kan bidraga till denna frågas utredning, önskade jag dock framhålla några synpunkter, som möjligen dervid kunna vara förtjenta utaf afseende.

Vid fråga om domstolsorganisation anser jag tvänne moment vara i främsta rummet bestämmande. I afseende å det första af dem gäller att man vid hvarje domstolsorganisation bör se till att domstolen, så vidt sig göra låter, är i stånd till att i ett föreliggande mål riktigt fastställa sakförhållandet eller hvad man kallar att fullgöra funktionen "veritatem dicere", och med hänsigt till det andra att domstolens sammansättning äfven bör lemna garanti för ett rätt tillämpande af lagen på det utredda sakförhållandet eller hvad man nämnt "jus dicere". Emedan det visat sig att domstolarne, huru väl de än äro organiserade, alltid i någon mon bristfälligt fungera i bägge afseendena, har man funnit sig nödsakad att uppställa ett tredje hufvudmoment i processen: appellationen, som just har till uppgift att utgöra ett korrektiv för hvad vid de två förra kan brista. Så tillkomma ännu tvänne andra moment af mera uteslutande praktiskt syfte. Det ena är fordran på snabbhet i processen, grundad på den erfarenhet att sen rätt är blott half rätt. Det återstående momentet beror på den billiga fordran att domstolen, derest det afsedda syftemålet med rättskipningen skall uppnås, icke får vara alltför aflägsen för den rättssökande allmänheten. — Ofvan framhållna fem moment anser jag vara de måttgifvande vid behandlingen af nu förevarande fråga.

Beträffande särskildt frågan om domstolsfunktionen "veritatem dicere" eller sjelfva verdictet yppar sig en väsentlig skiljaktighet emellan de civila och kriminella målen, ity att verdictet i de förra företrädesvis inskränker sig till fastställandet af objectiva moment medan deremot i kriminella mål verdictet måste i omfattande grad afse moment också

af subjektiv art. Man kan således säga att i civila mål bevisningen är af en mera objectiv natur, i kriminella, särdeles i de större af mera subjektiv beskaffenhet, ofta med mycket fina distinktioner. Då nu således de kriminella målen hafva att i afseende å verdictet uppvisa ett plus utöfver de civila i form af imputation, skulle det tyckas som om domstolarne med hänsigt dertill borde vara något olika organiserade i civila och brottmål, nämligen så att det intelligenta momentet i de senare borde vara starkare representeradt.

Men äfven i afseende å lagtillämpningen eller juris dictio torde det böra medgifvas att behofvet af det lagfarna elementet i den ransakande första instansen är större i gröfre brottmål än i civila mål. Ty äfven om det folkliga elementets medverkan vid de förras afdömande är af oskattbart värde visar sig, just emedan det bevisningsmaterial som ligger till grund för verdictet i dem icke så väl låter sig objektiviseras i protokoll samt på denna väg underkastas högre instans' pröfning, rådligt att i besagda slags mål gifva det lagtillämpande organet i första instansen en sådan styrka och fackinsigt, att straffutmätningen och hvad dermed väsendtligen sammanhänger utan fara må kunna uteslutande åt samma organ anförtros.

Öfvergå vi nu till vår process och specielt den civila, tror jag att det i allmänhet måste medgifvas att våra domstolar på landet fungerat jemförelsevis väl. Det har icke försports klagan öfver att kompetens bruste mera hos häradsrätterne än hos de rådstufvurätter, som hafva att tillgå uteslutande lagfarne ledamöter. Afser man särskildt sjelfva lagtillämpandet, så torde kanske någon gång i mera invecklade fall större lagkunskap hos häradsrätten befunnits önsklig, men ett sådant missförhållande har då fått sin rättelse i öfverrätten, som i afseende å utredningen af sakförhållandet egt att hålla sig till underrättens protokoll och, der ej denna utredning tarfvat förfullständigande och sålunda föranledt återförvisning till häradsrätten, endast haft att beriktiga lagtillämpningen. Öfverhufvudtaget torde dock frågan om beskaffenheten af häradsrätternas hittills utöfvade verksamhet kunna besvaras derhän, att häradsrätterne, också hvad sjelfva

rättsinsigten beträffar, skäligen motsvarat sin uppgift, hvad som har sin förklaring i den omständigheten att de mål, som hos oss på landet förekomma, icke äro af så invecklad natur att icke häradsrätterne i allmänhet skulle beherrska materialet i desamma.

Men tillika anser jag att då man anlitat häradsrätterne för skiljandet af vissa mål, de s. k. bagatellmålen, man dervid för mycket tagit i anspråk juridisk fackbildning och sålunda onödigtvis fördyrat rättskipningen beträffande desamma. Jag tror att i det närmaste omkring hälften af de civila mål, som vid häradsrätterne förekomma, skola med fördel kunna behandlas af s. k. förlikningsdomare, hvilka icke behöfde hafva några juridiska insigter. De kunde tillsättas på viss tid, t. ex sålunda att af tre som blifvit föreslagna af menigheten inom den domkrets, inom hvilken de komme att fungera, en af hofrätten utsåges. Högsta gränsen för de förmögenhetsrättsliga anspråk, hvilka der skulle förekomma till behandling, kunde bestämmas till 100 à 150 mark. Vid deras handläggning behöfde icke föras något synnerligt utförligt protokoll, utan endast käromål, svaromål och decision kort om godt upptagas, allt i blankettform. Skulle någondera parten då vara missnöjd med förlikningsdomstolens utslag, egde han utväg att draga målet till ordinarie domstol; men skulle det der befinnas att han gjort sådant blott af tredska, kunde han ådömas t. ex. 25 proc. förhöjning. Man kunde häremot invända att civila mål sålunda gjordes till kriminella, men vi behöfva blott gå tillbaka till de romerska condictionerna, der en sådan bestraffning af tredska eller rättare förutsatt mala fides med stor fördel användes, för att finna grundlösheten af denna farhåga. Med sådan fördelning af rättskipningen vunnes att häradsrätterne blefve mycket mindre betungade, en fördel, som, med afseende derå att häradsrätterne då kunde egna de större målen en grundligare behandling, ingalunda vore att underskatta.

Vid besvarandet af den nu diskuterade frågan om för vissa vigtigare mål redan underrätten hos oss på landsorten bör vara besatt med flere lagfarne domare har här å en sida tagits för gifvet, att man icke skulle kunna opinera för annat

än en kollegial organisation af domstolen. Dock vet jag ej om icke de skäl, som här af föregående talare blifvit framhållne för bibehållandet af underrätt med endast en lagfaren ledamot, hafva varit starka nog för att förtjena afseende. Den svagaste punkten i häradsrätternes nuvarande organisation är ovedersägligen bristande tillförlitlighet hos protokollet, som har att utvisa utredningen af sakförhållandet och således är af den vigt att målets behandling i högre instans väsendtligen är deraf beroende. Denna brist blefve väl lämpligast afhjelpt genom att vid häradsrätten anstäldes edsvuren juridiskt bildad notarie. En sådan hvilken förde sitt memorial och tillika ordföraden som förde sitt vore af väsendtlig styrka för protokollets tillförlitlighet och då skulle icke så ofta som hittills skett tvifvel emot dess riktighet framställas. Vidtoges denna reform, så anser jag att, med afseende derå att kulturförhållandena hos oss på landsorten ännu äro jemförelsevis litet avancerade och att i de flesta der förekommande större civila mål såsom berörande landthushållningen och hvad dermed har gemenskap det ligger vigt på att domstolen besitter tillräcklig insigt och erfarenhet i denna branche, häradsrätterne, för öfrigt organisèrade såsom hittills, fortfarande vore de lämpligaste underrätter äfven för vidlyftigare civila mål. Ifrågasättas kan deremot huruvida icke de svåraste brottmålen, de som gå å lif och ära, skulle påkalla en förstärkning af det lagfarna elementet i domstolen. Men detta är kanske en framtidsfråga, som jag icke vill inlåta mig på att nu närmare besvara.

Prokuratorssekreteraren *Lavonius:* Med anledning af assessor Sjöros' yttrande ville jag endast nämna: att de reformer, som jag föreslagit, också möjliggöra häradsrätternas permanens, hvilken äfven jag anser mycket önsklig, likväl med en viss begränsning för den brådaste arbetstiden; vidare att det skriftliga förfarandet, som assessor Sjöros så varmt förordade, tills vidare skulle lemnas å sido, emedan skrifkunnigheten i Finland ännu är alltför ringa och det dermed afsedda ändamålet icke skulle kunna vinnas, samt slutligen att, om man förut sökt att få domstolarne nära till parterne, det icke är något skäl att nu gå i motsatt riktning.

Kanslirådet *Liljenstrand:* Det har varit en länge närd önskan att vinna en bättre och lättare processordning, än den vi nu hafva. Denna önskan har strandat emot många hinder. Förslagen hafva kunnat vara olämpliga, men det hufvudsakligaste hindret, som kan göra alla förslag omöjliga, består deri att vi bo alltför glest. Jag anser emellertid, att frågan bör ytterligare dryftas så mycket, som möjligt, för att man må komma till något resultat deri; och jag för min del kan icke annat, än i högsta måtto instämma i förslagsställarens hufvudfråga, att målen böra särskiljas i vigtigare och mindre vigtiga samt i följd deraf behandlas på olika sätt. Jag ber att få erinra, att denna idé, så mycket den än synes oss främmande, dock icke är det i vår lagstiftning. Det är kändt, att i de gamla lagarne för landet fans ett mångfaldigt tal af processformer, den ena rigorösare än den andra, den ena i motsatt förhållande mera summarisk än den andra. Det fans dulsbevisningsformer som gjorde, att målen kunde behandlas ytterst summariskt. Städerna lemna ett ännu vigtigare bevis i frågan. Till följd af den större rörelse, den större friktion i förhållandena, som der förefans, och tillföljd af nödvändigheten att hafva en snabbare rättvisa, utbildade sig der ganska snart kämnersrätterna, hvilka, såsom kändt är, ursprungligen voro delegerade från rådhuset för att på torget summariskt skipa rätt. Den djupa högaktning för lag och rätt, som hos oss utbildat sig, har emellertid haft till påföljd att man senare kom att ställa alla mål på lika fot och underkastade dem lika rigorösa former. Vi känna numera i hufvudsakligt afseende endast en form som gäller lika för alla mål. Denna form är i ringare saker alltför tung, och jag delar fullkomligt assessor Sjöros' åsigt, att det är en lyx att bekosta högre juridisk bildning på alla de bagatellmål, som i så stort antal förekomma vid häradsrätterna. Det finnes ett land, hvars rättsutveckling i många stycken är lika beskaffad som den i Sverige och Finland, nämligen England, ett land som man icke kan beskylla för att hafva åsidosatt lag och rätt, för att icke hafva sökt till godose hvarje rättsanspråk så mycket, som möjligt. Uti detta land finnes ett forum, som har mycken likhet med de

forna kämnerernas, nämligen det inför Clarks of peace, hvilka helt behändigt och kort skipa rättvisa i småsaker. Såsom förslagställaren nämnde, finnas också liknande institutioner i andra länder och de utbreda sig allt mer och mer. Det gifves en fras, som icke kan vara gjord af någon jurist, men som dock innebär en viss sanning; den lyder: summum jus summa injuria. Håller man sig i småsaker alltför mycket till invecklade former, så kan man, såsom det ofta hos oss är fallet, förlora mycket genom processandet och uti hufvudsaken hafva ingenting i behåll. Det är derföre jag anser, att det nämnda särskiljandet är af högsta vigt, och att man i sammanhang dermed upptager ånyo ifrågavarande processualiska element, som redan ursprungligen funnits hos oss. Det kunde möjligen uppdragas åt någon förtroende man i en kommun att, med biträde af ett par personer, afgöra mindre vigtiga saker, och denna institution skulle kanske icke heller vara en så alldeles olämplig skola för unga jurister som der kunde begynna sin verksamhet. Huru frågan för öfrigt kunde gestalta sig, är ett storartadt ämne, som icke här kan närmare detaljeras. Hvad den utväg beträffar, som förslagställaren framhöll, sannolikt mera såsom ett exempel än såsom något egentligt förslag, tror äfven jag, att den i sin närvarande form är något omöjlig; ty om man splittrar häradshöfdingarnes verksamhet åt tvänne olika håll, d. v. s. till en domstol, der de ensamme afgöra och till en domstol, i hvilken de deltaga jemte andre, så tror jag, att det öfvergår deras krafter och att de skulle komma att blifva alltför mycket upptagna och distraherade af dessa bagatell tvister, som nu med största pomp och ståt behandlas och som ingenting annat verka, än ett öppnare fält för gräliga parter att för småsaker få anledning att bivista de kära folkfesterna på tingsstäderna, fester, hvilka sannolikt komme att förlora sina menliga inverkningar, om alla småsaker ej skulle uppmuntra till förnyade besök vid tingen.

Hofrättskanslisten *Wetterhoff:* Jag ber att i största korthet få understöda förslagställarens åsigt att särskiljandet af målen i vigtigare och mindre vigtiga utgör i sjelfva verket just hjertpunkten i hvarje förslag till omorganisation af dom-

stolsväsendet i Finland och Sverige; en omorganisation, som efter mönstret i andra länder redan länge varit i fråga satt i Sverige. Men denna synpunkt, särskiljandet af målen, har ännu icke trängt igenom den allmänna meningen, åtminstone icke hos juristerne. Vi hafva bevis derpå i en uppsats af justitierådet Naumann uti 7:e årgången af den af honom utgifna tidskriften. Han säger att ingen domstol, den må hafva att handlägga s. k. ringare eller större mål, — (han säger s. k. ringare mål, emedan han hyser den besynnerliga åsigt att det icke finnes några ringare mål), får bestå af mindre än än tre ledamöter. Detta är hans förslag till ändring af domstolsväsendet i Sverige. Det är naturligtvis en mycket kinkig sak att motsäga en sådan auktoritet, men då jag har en annan auktoritet för mig i förslagställaren, ber jag endast att få uttala detta.

Expeditionschefen *Annerstedt:* Då jag begagnar mig af den tillåtelse, som mötets ordförande vid sammanträdets början meddelade åt de svenska deltagarene att yttra sig vid detta tillfälle, är anledningen dertill den, att författaren åt den tredje frågan gifvit den allmänna form, att densamma torde kunna erhålla ett svar, äfven om man ställer sig på en allmän ståndpunkt inom rättens område, utan att särskildt fästa sig vid förhållandena i ett visst gifvet land. Såsom bekant äro ock processfrågorna i allmänhet af den beskaffenhet, att, lika väl som de erbjuda en sida, hvilken uteslutande faller inom det egna landets gränser, — en sida så beskaffad att man för dess rätta besvarande måste fästa sig vid de tids- och ortförhållanden, under hvilka processen är afsedd att verka, — hafva de äfven en, så att säga, allmän giltig sida. Granska vi processens historie, finna vi de spörsmål, som vi i den dag som är, diskutera och om hvilka för det närvarande meningarna äro mest delade, äfven vara de, som allt från urminnes tider i synnerhet sysselsatt processualisterna och bland dem varit föremål för olika uppfattning. Under sådana förhållanden tror jag det kan vara tillåtet att försöka gifva ett svar på den framställda frågan, äfven om jag dervid naturligen ställer mig endast på förenämnda allmännare ståndpunkt.

Såsom författaren till den inledande framställningen redan erinrat, är den fråga, som vid domstols-organisationens behandling först möter oss, den huruvida det kan anses vara med rättsordningens och rättvisans fordringar öfverensstämmande att i fråga om målens handläggning i första instans särskilja målen uti tvänne klasser.

I förbigående vill jag nämna, att på denna frågas besvarande mången gång inverkat ett oriktigt beteckningssätt, som ifrån Tyskland, der detta beteckningssätt vid de moderna processlagarnes införande kom till användning, har spridt sig så väl till Sverige, som äfven hit till Finland. Man indelar nämligen målen i *vigtiga* och *mindre vigtiga*, och detta beteckningssätt gifver i främsta rummet anledning dertill att motståndarne till ett sådant särskiljande af målen säga, att denna skilnad icke får uppställas. Medgifvas måste att det är ett mindre lyckligt uttryck att benämna målen vigtiga och mindre vigtiga; med allt skäl kan sägas, att alla mål äro vigtiga för parterne, att för dem icke finnas några bagatellsaker; men deraf att alla mål kunna anses såsom vigtiga följer ingalunda, att icke målen, i fråga om formerna för deras behandling vid domstolarne, dock kunna särskiljas i sådana, som till följd af sin beskaffenhet kräfva en vidlyftigare behandling, och sådana, som icke kräfva eller icke ens tåla en sådan behandling. Den klass, som icke kräfver en vidlyftigare behandling, upphör ju icke derföre att vara af vigt. Ännu hafva vi väl icke i svenska språket fått någon allmänt erkänd och begriplig teknisk term, som betecknar den ena eller andra klassen af dessa mål. Jag vill för tillfället kalla dem vidlyftiga och mindre vidlyftiga mål.

Blifver frågan så uppställd, synes mig erfarenhetens vittnesbörd kunna åberopas derpå, att en dylik skillnad emellan målen verkligen kan uppdragas. Granska vi nemligen de olika arterna af mål som dragas under domstolarnes pröfning, så tror jag, att ingen af herrarne, som alla hafva sysselsatt sig med rättsfrågors behandling, nekar, att erfarenheten ganska snart visar att, i stort taget, en bestämd skilnad finnes emellan olika klasser af mål med afseende å deras vidlyftighet. Redan vid en flyktig blick på vissa af dem

tilltror med rätta den allmänt bildade mannen och ännu mer den erfarne juristen sig kunna på förhand fälla det omdöme, att de enligt regeln fordra en vidlyftig och noggrann utredning, innan man i afseende å dem kan finna sakens rätta sammanhang, och vid den efterföljande handläggningen finner han det omdöme han fällt blifva bekräftadt. Andra mål visa sig redan från början vara af den beskaffenhet, att en hvar som hörer dem omtalas, genast säger: dessa äro sådana, att afgörandet icke kräfver någon vidlyftigare föregående undersökning; en enkel relation af sakförhållandet är tillräcklig för att hvar och en skall veta huru saken förhåller sig, och äfven vid dessa blifver omdömet ej sedermera af erfarenheten jäfvadt. Och, enligt hvad erfarenheten vittsordar, torde den, som vill göra sig mödan att på detta sätt söka klassificera de mål, som under en viss gifven tidrymd förekomma vid en domstol, icke i afseende å det stora flertalet af mål råka i förlägenhet att kunna så särskilja dem, och att kunna angifva vissa kännetecken som utmärka målen tillhörande den ena klassen från målen hörande till den andra. Till den invändning som emot ett dylikt särskiljande plägar framställas nämligen, att det finnes mål, som stå på gränsen emellan begge dessa klasser, torde det tillåtas mig att framdeles återkomma.

Till samma resultat, hvartill man sålunda på grund af erfarenhetens vittnesbörd torde kunna komma, synes mig ock leda frågans betraktande från synpunkten af dess förhållande till de fordringar å processens ordnande, som af den moderna vetenskapliga processrätten uppställas, och hvilkas giltighet mer och mer begynner att öfverallt erkännas, och detta icke blott inom den krets, som från teoretisk synpunkt sysselsätter sig med dessa frågor, utan äfven bland dem som deltaga i lagstiftnings eller lagskipnings arbetet. Med få ord antydas dessa fordringar genom de bekanta benämningarne "omedelbarhetsprincipen" och "principen af fri bevisningspröfning". Onekligt är, att en process, ordnad efter dessa principer, för sitt genomförande i afseende å mera invecklade mål ovilkorligt fordrar icke blott att parterna utföra sin talan genom personer, hvilka äro i stånd att framställa saken på det sätt,

som tillämpningen af förstnämnda princip kräfver, utan ock att domstolsorganisationen är sådan att det slutliga afgörandet icke ligger i en enda persons hand. Ty äfven med allt erkännande af det stora företräde i många afseenden, som enmansdomstolar verkligen hafva, och äfvenledes med erkännande af, att detta system uppbäres af en domarekår, hvilken står så högt som möjligt i medborgerligt anseende och i förmåga såsom domare; torde dock rättsäkerhetens allmänna vidmakthållande berättiga till fordran, att, då dessa allmänna egenskaper hos domarekåren icke utesluta möjligheten, att speciella undantag kunna gifvas, det afgörande, som enmansdomstolarne fälla, icke får vara det slutliga. Enmansdomstolen kräfver otvifvelaktigt frihet att appellera, och vill man, såsom omedelbarhetsprincipen och den fria bevispröfningen i förening kräfva, mer eller mindre inskränka denna frihet, återstår för vinnande af tillräcklig säkerhet att ej träda ofvannämnda grundsats för nära, ej något annat val, än att göra den första instansen kollegial, och besätta denna så, att domstolens sammansättning innebär nödig garanti för att hvarje domstol skall kunna afgifva domslut som tillfredsställa rättvisans fordringar. Men ett sådant ordnande af processen, som sålunda med afseende å de invecklade målen kräfves, medförer besvär och kostnader, hvilka såväl för staten som för parterne uppgå till icke obetydligt belopp. Skall nu processen kunna bära dylika omkostnader, erfordras utan tvifvel, enligt regeln, att processens föremål skall vara af en viss betydenhet. Ty eljest komma omkostnaderne och processföremålet i allt för stort missförhållande till hvarandra, och deraf blifver följden att förfarandet, om ock lämpligt och godt för sådana rättstvister, hvarå uppmärksamheten företrädesvis varit fästad vid processreglernas uppställande, visar sig helt och hållet olämpligt för de rättstvister, der processomkostnaderna mångdubbelt öfverstiga tvistens föremål. Följden af ett sådant missförhållande kan icke blifva annat än den, att mången ej sällan måste finna med sin fördel förenligt att heldre fördraga en rättskränkning än underkasta sig de mångdubbla kostnader, som blifva nödiga för att han skall kunna göra sin rätt gällande; ett missförhållande, hvilket

tydligt gifver vid handen, att de antagna reglerna med afseende å sistnämnda slags mål måste undergå någon modifikation. Det nu påpekade förhållandet synes ådagalägga att någon gräns måste uppdragas emellan de mål, hvilkas beskaffenhet kräfver och tillåter användandet af förutnämnda förfarande och de mål, som endast kunna bära ett föga kostsamt förfarande, och hvilket på grund deraf måste erhålla en enklare gestalt. Erfarenheten visar oss nu, hvad man äfven på teoretiska grunder kan antaga, att i det långt öfvervägande antalet fall sistnämnda slags mål äfven äro de som för sin utredning erfordra ett i mindre vidlyftiga former klädt förfarande, hvilket, då frågorna ju äro af enklare beskaffenhet, bör kunna leda lika säkert till målet, som vid de vidlyftigare rättstvisterna det föreskrifna omständligare förfarandet. Till stöd härför synes man ock kunna åberopa den omständighet, som af författaren till den inledande öfversigten nyss framhållits, nämligen att dylikt tillvägagående i de flesta länder inom rätsskipningen gjort sig gällande och enligt erfarenheten i dessa länder visat sig leda till målet. Den ofta hörda invändningen, att rättslikheten genom en dylik anordning skulle blifva kränkt, har af nämnda författare redan blifvit bemött då han med fullkomlig rätt framhållit, att, om tvänne olika förfaranden, hvar inom sitt område lika säkert föra till målet, äfven dermed all billig fordran på rättslikhet är tillgodosedd.

Endast angående en af mig i det föregående redan antydd invändning torde det tillåtas mig att ytterligare anföra några ord. Såsom redan är nämndt plägar man mot möjligheten att särskilja målen, i fråga om förfarandet, i skiljda hufvudklasser, invända att sådant icke skulle låta sig göra då alltid mål komma att finnas, om hvilka tvekan måste uppstå till hvilken klass desamma böra hänföras. Ett dylikt förhållande torde dock icke med fog kunna anföras såsom ett fullgiltigt bevis på, att en processordning, hvilken är bygd på ett dylikt särskiljande, derigenom hvilar på en oriktig grund. Ty då processens uppgift är att verka här i sinneverlden och vi i naturen icke känna några språng, är det gifvet, att man vid hvarje indelning af föremålen för proces-

sen, man må verkställa indelning efter snart sagdt hvilken indelningsgrund man behagar, städse skall i verkligheten anträffa öfvergångsformationer, hvilka kunna hänföras till den ena eller andra afdelningen; och i dylika fall blir det alltid förenadt med ett visst godtycke att bestämma att dylika tvister skola hänföras till den ena eller andra klassen. Äro vid sådant förhållande de tvifvelaktiga fallen ett försvinnande litet antal i jemförelse med hela antalet rättstvister, och visar sig sålunda den uppställda indelningsgrunden i det långt öfvervägande antalet fall träffa det rätta, låter sig den använda indelningen väl försvaras, då på nyss angifna skäl i förevarande afseende en absolut, eller från undantag fri indelning icke låter sig uppställa. Och den anmärkning att lagstiftaren angående ett fåtal genom en godtycklig bestämning, måste afgöra hvilket förfaringssätt i afseende å dem skall komma till användning, synes mig ytterligare kunna försvagas om man i afseende å dylika mera tvifvelaktiga fall öfverlemnar åt parterne att utöfva ett visst inflytande i bestämmandet hvilketdera förfarande skall följas. Det kan nemligen icke vara något i teoretiskt afseende förkastligt att i dylika fall till en viss grad låta det bero på parterna sjelfve, huruvida de vilja använda ett mera vidlyftigt förfarande eller nöja sig med ett enklare.

Slutligen torde, för den händelse herrarne skulle önska några upplysningar om frågans närvarande ställning i Sverige, det tillåtas mig att tillägga några upplysningar. Vår bekanta lagkomité föreslog något liknande det, som här framstälts af en talare. Det i fråga sattes nemligen af lagkomitén att vid häradsrätterna notarier skulle anställas, hvilkas uppgift skulle vara att föra protokollet. Emellertid har hos oss denna förändring i den bestående organisationen af underrätterna icke blifvit införd, och antagligt är att man numera allmänneligen anser en reform, som skulle stanna dervid, icke mot svara nutidens behof. Den komité för utarbetande af förslag till förändrade stadganden angående häradsrätternes arbetssätt m. m., hvilken för ungefär tio år sedan var sammankallad, och hvilkens arbete utgjort utgångspunkten för den förändring i afseende å häradsrätternas sammanträden, som

år 1872 i Sverige infördes, tänkte sig, att en förbättring i häradsrätternas sammansättning skulle åstadkommas på det sätt, att en biträdande domare skulle sättas vid häradshöfdingarnes sida, åt hvilken skulle öfverlemnas handläggningen af vissa ärenden. En dylik anordning vann dock icke bifall. Mot förslaget framställdes sådana anmärkningar vid dess granskning i högsta domstolen, att regeringen ej fann anledning att för riksdagen framlägga komiterades förslag, utan inskränkte sig till att föreslå tätare sammanträden i vissa fall af häradsrätterna utan ändring i öfrigt i deras nuvarande organisation. Sedan denna tid har frågan om domstolsorganisationen på visst sätt varit hvilande, och antagligt är, att man vill afvakta de förslag som i detta afseende kunna komma att framläggas af den nuvarande lagberedningen, hvilken under den närmaste framtiden skall göra dithörande frågor till föremål för sina öfverläggningar. Otvifvelaktigt är att, då frågan en gång hos oss kommer under behandling, meningarna likasom här, skola befinnas delade, om hvad, som under närvarande förhållanden rättast kan och bör göras, och att mycken diskussion af frågan är behöflig innan man kan hoppas att nå dess lösning.

Professor *Montgomery:* Jag hade gjort åtskilliga anteckningar ur de ärade talares framställningar, som gjort invändningar emot förslaget; men jag har funnit, att en stor del af dessa anmärkningar hafva blifvit bemötta dels af assessor Sjöros, dels af expeditionschefen Annerstedt, som nyss hade ordet, och jag vill derföre i fråga om grunderna för en klassifikation af målen hänvisa till expeditionschefen Annerstedts yttrande. Att svårigheterna i afseende å en sådan klassifikation icke kunna tillintetgöra den praktiska möjligheten af förslaget, finner jag bestyrkt redan deraf att en sådan omöjlighet icke företett sig i de många andra länder, hvarest dylik klassifikation genomförts. Man har ju den utväg att i afseende å de mål, som stå på gränsen, aflägsna svårigheterna dels genom att medgifva öfverenskommelse om forum emellan parterna, dels åter genom positiva lagbestämningar. — En vigtig invändning mot hela den tanke som ligger till grund för förslaget, är den, som gjordes af assessor Fors-

ström och för hvilken jag böjer mig, liksom äfven enhvar måste göra det, och det är den, att rättsmedvetandet ännu icke skulle medgifva reformens införande i Finland. Att hos den stora allmänheten, eller ens hos representationen, skulle kunna för det närvarande påräknas det bestämda understöd som vore erforderligt för inrättande af en kollegial domstol för de vidlyftigare målen med häradsrättens bibehållande för de mindre, tror ej heller jag; men detta bör ju icke hindra oss att pröfva saken, och isynnerhet synes det vara af vigt för oss jurister att tänka oss in i saken. Jag tänker mig, att, om man kastar å sido tanken på kollegialitet, så måste de förslag till inrättande af permanenta domstolar, som varit före, åter framkomma. Det är derföre af vigt, att vi här diskutera saken. För min del vore jag böjd att, såsom assessor Sjöros, helt och hållet lemna tanken på domstolsreformen, innan man noga begrundat i fråga varande förslag, och jag skulle icke vara så alldeles rädd för hvad den allmänna meningen i sakens närvarande skick kan vara, emedan den synes mig temligen outvecklad och oupplyst. — Då doktor Lavonius gjorde invändningar emot mitt förslag att hänföra lagfarts- och inteckningsärenden till de mindre målen, så ber jag att få erinra om, att dessa ärenden kunna hänföras dit endast då det gäller att inregistrera dem. Att inteckningsfrågor kunna medföra tvister, som äro af betydenhet, och då borde hänföras till de vidlyftigare målen, är väl uppenbart. Jag hade icke väntat mig någon opposition i detta afseende. — Med doktor Lavonii mening, att man vid tillsättande af ordförande i häradsrätterna borde förfara med stor urskiljning, är jag ense; men jag tror, att de närvarande befordringsgrunderna gå ut på att skaffa de bästa och skickligaste personer till ordförande i våra häradsrätter och förmodar, att ingen skall betvifla, att icke detta lyckats ganska väl. — Ännu ber jag att få nämna, att det icke, såsom doktor Lavonii ord föllo sig, varit fråga om att på något sätt tillintetgöra häradsrätts-institutionen; detta har hvarken af mitt skriftliga andragande eller min framställning i öfrigt kunnat framgå. Tvärtom har jag tillräckligt pointerat, att en mycket vigtig och hvarje domare värdig uppgift fortfa-

rande skulle qvarstå för häradsrätterne. Med assessor Sjöros är jag ense om, att förslaget förutsätter en förenkling af instansordningen. Expeditionschefen Annerstedt har redan yttrat sig derom, att sådant vid muntlighets eller omedelbarhets principens genomförande blefve alldeles nödvändigt och ovilkorligen sammanhänger med den i fråga satta reformen.

Då tiden redan är så långt framskriden, vill jag icke mera taga herrarnes uppmärksamhet i anspråk. Jag tänker mig, att icke heller i denna fråga någon votering skall ega rum. Hvad som deremot skulle vara mig kärt vore, att årsmötet ansåge frågan värd att upptagas och ville understöda mitt förslag, att en frivillig komité kunde åtaga sig att arbeta i detta afseende. Det är icke att begära, att styrelsen ännu skulle upptaga frågan. Komitén skulle väl kunna blifva färdig med sitt förslag åtminstone innan något förslag till reorganisation af häradsrätterne kan komma till de lagstiftande organerna. Jag vill icke, att årsmötet skulle välja en sådan komité, men om det skulle lyckas mig att öfvertala några af deltagarene att ingå i denna komité, vore det kanske för de komiterade lämpligt, att desamma skulle få sin fullmakt af årsmötet.

Prokuratorssekreteraren *Lavonius:* Professor Montgomery yttrade, att mina erinringar om befordringsgrunderna varit öfverflödiga. Jag har alldeles icke underkastat de närvarande befordringsgrunderna någon kritik. Jag har endast ansett det nödvändigt att påminna om, huru vigtigt det är att hafva skicklige underdomare och har dervid särskildt ihågkommit ett yttrande af prokuratorn Eugén von Knorring, som särskilda gånger för mig framhöll vigten af att till häradshöfdingar på landet utnämnas de erfarnaste och mest meriterade personer.

Efter det öfverläggningen härmed afslutats, beslöt årsmötet att icke heller i denna fråga skrida till någon votering emellan de olika åsigterna; utan skulle i afseende å mötets åsigt hänvisning göras till de i protokollet upptagna särskilda yttrandena.

Derjemte beslöt mötet att bifalla till professor Montgo-

merys förslag om att en frivillig komité skulle befullmäktigas att närmare utreda den nu behandlade frågan.

Den 23 Augusti.

Ordföranden, professor *Montgomery*, bad att, med anledning af yttrade tvifvelsmål beträffande den senast diskuterade tredje frågan på programmet, uttryckligen få erinra om, att det förslag, som framstälts från professorns sida, alls icke gick i den riktning, att man skulle uppgifva tanken på häradsrätternes permanens.

Derefter hemstälde ordföranden, huruvida icke mötet ville uttala den önskan, att i den frivilliga komité, som mötet vid diskussionen om domstolsreformen under senaste sammanträde beslöt utse för att utreda frågan, skulle såsom medlemmar ingå följande personer: hofrättsråden *Aminoff* och *Trapp*, hofrättsassessorerne *Heikel* och *Grönvik*, häradshöfdingarne, friherre *Wrede* och *Krank*, juriskandidaten *Borenius* samt *ordföranden*.

Fjerde frågan.

Innehålla gällande stadganden angående naturalisation alla för sådant ämne erforderliga bestämningar?

Och vore det icke af sakens beskaffenhet påkalladt, att vilkoren för förlänande af finsk medborgarerätt samt förfarandet vid pröfningen af ansökningar derom blefve faststälda genom lagstiftningsåtgärd af regent och ständer?

(Den inledande öfversigten införd i årg. 1878—79. s. 253 ff.)

Professor *Mechelin:* Under åberopande af det, som i detta ämne är i korthet anfördt i den tryckta öfversigten, utber jag mig nu att i största korthet få framhålla några hufvudpunkter i detta ämne. Korthet tror jag så mycket mera vara af nöden som ju tvenne jemförelsevis mera omfattande frågor för dagens program återstå och denna, som

nu blifvit föredragen, väl knappt kan påräkna ett lika allmänt intresse, åtminstone från lagskipningens sida, som programmets öfriga frågor. Den praktiska betydelse af stadgandena om naturalisation kan visserligen icke uppskattas särdeles högt i vårt land. Antalet af dem, som hit vilja inflytta från annat land, är icke stort; det utgöres af endast några tiotal personer om året. Men de må vara flere eller färre, så kan det icke vara likgiltigt, huruvida lagbuden angående de vilkor, enligt hvilka finsk medborgarerätt förlänas, innehålla hvad sakens beskaffenhet fordrar samt eljest i formelt afseende äro tillfredsställande, eller icke. Särskildt kan det icke heller vara en för den offentliga rätten likgiltig sak, att det i alla afseenden må vara tydligt, hvilka verkningar naturalisationen medför.

Jag utber mig att få vidhålla det nekande svar på första delen af frågan, som jag redan i uppsatsen antydt, och tillika ber jag att få framhålla i hvilken del jag anser den nu gällande lagstiftningen i detta ämne icke vara tilfyllestgörande.

Uti förordningen af den 30 Mars 1858 är den vigtiga bestämning meddelad, att för en utländing tre års vistelse eller bosättning i landet erfordras för att han med framgång skall kunna ansöka om naturalisation. Tillika stadgas visserligen, att särskilda undantag kunna ega rum från denna regel. Hvad nu dessa undantag vidkommer, synes det mera öfverensstämmande med vår lagstiftnings noggrannhet i öfrigt, om författningen antyder i hvilka fall ett kortare uppehåll i landet må anses tillfyllestgörande, än om lagen lemnar denna punkt helt och hållet beroende på pröfning in casu, efter huru omfattande skala, som helst, af derpå inverkande skäl. Också finna vi t. ex. i den svenska författningen i ämnet uttryckligen anförda de omständigheter och kategorier, som kunna betinga, att man icke behöfver afbida tre års uppehåll i landet för att naturalisation skall kunna meddelas. Det torde vidare medgifvas höra till en fullständigare lagstiftning i detta ämne att stadganden må finnas, huru utländing, hvilken ansöker om naturalisation, skall prestera utredning om sin person. Visserligen kan man på principiel grund

utan vidare finna det naturligt, att en sådan sökande bör vara myndig. Lagen skulle då blott behöfva stadga, huruvida myndighetsåldern skall räknas enligt finsk lag eller enligt lagen i det land, från hvilket den sökande kommer. Vidare torde det böra stadgas, att sökanden bifogar frejdebevis och att utredning bör vinnas om hans förmåga att sig försörja. I detta afseende har praxis artat sig såsom ett supplement till förordningarna, och bland annat torde det vara det vanliga, att yttrande inbegäres af den kommun, inom hvilken den sökande vistas, då han sin ansökning ingifver. Huruvida denna praxis är konseqvent genomförd är mig icke bekant; men att skäl föreligga att inhemta yttrande af kommunen torde vara så mycket tydligare, som eljest stadgandet om, att sökanden bör hafva i tre års tid uppehållit sig i landet icke skulle hafva den dermed åsyftade praktiska betydelse. Vill man icke inhemta kommunens yttrande, så må åtminstone utlåtande af någon annan myndighet infordras, hvilken kan vara i stånd att lemna lika tillförlitliga upplysningar om personen.

Man rör sig på statsrättens område öfverhufvudtaget mycket mera i former, än på andra rättsområden; men formerna äro af vigt och derför måste stadganden om procedyren i sådana mål, som detta, jemväl erkännas vara behöfliga. Lagstiftningen befinner sig icke på en afslutad ståndpunkt om man låter det bero på praxis eller myndigheternas subjektiva uppfattning i det ena eller andra fallet att bestämma hvilken procedyr som skall följas.

Såvidt jag kan finna borde enahanda stadganden, som de, jag nu hade äran antyda, kunna hafva sin fulla tillämpning icke blott på utländingar i detta ords särskilda betydelse, utan jemväl på kejsaredömets undersåtar, allt under förbehåll, att hvad redan finnes stadgadt derom, att utredning skall presteras om den sökande ryska medborgarens hinderslöshet att hit öfverflytta, vidmakthålles. Huruvida det är skäl att lagstiftningen bestämmer att en finsk medborgarerätt sökande utländing bör prestera intyg deröfver, att han är fri från sina förbindelser till den stat han lemnat, derom kunna olika meningar hysas, likasom lagstiftningen derom i

skilda länder är olika. Det torde var mer öfverensstämmande med de grundsatser, som särskildt i den internationela privaträtten gjort sig gällande, om i detta afseende det må bero på traktater med främmande makter, huruvida sådana intyg skola fordras för att myndigheterna här skola pröfva ansökningen om naturalisation.

Dessa nu berörda omständigheter äro af en jemförelsevis mera formel natur. Hvad deremot påtagligen torde erkännas vara af mera vigt är påföljderna af naturalisationen. Öfverhufvud innebär detta begrepp, att det medför fullständig medborgarerätt, men i de särskilda förordningarna, som i detta ämne gälla, lemnas dock i väsentliga delar rum för tvifvel. Vår landtdagsordning har i § 14 meddelat ett stadgande, som på detta område har sin tillämpning, och som visserligen är till sitt innehåll oeftergifligt, nämligen att den person, som vunnit finsk medborgarerätt, icke omedelbart bör erkännas såsom berättigad att välja landtdagsman och väljas till sådan. Det skulle väl vara ett förbiseende af, uti hvilket intimt solidariskt samband med en stat man bör vara, innan man får utöfva de högsta politiska rättigheterna, och det är något hvaruti vi ingalunda äro mindre liberala, än andra länder, då vi fordra att tre års skattskrifning bör hafva egt rum för att valrätt skall kunna utöfvas. Men vi sakna alla lagbud derom, när naturalisation medför kompetens till statsembeten och tjenster, och det kan dock icke bestridas att af likartade skäl, som de, hvilka betinga vilkoret i § 14 i landtdagsordningen, jemväl en viss tids utöfvande af den allmänna medborgarerätten borde hafva föregått innan staten kan öppna portarne för den naturaliserade till hvilket embete, som helst. Jag har ansett skäl förefinnas att i den inledande öfversigten påpeka den åtskilnad, som är att beakta emellan olika slag af statstjenster. Statstjenst i dess egentliga mening, såsom en medverkan till lösande af statens uppgifter på det rättsliga området, är dock någonting annat, än om staten för ekonomiska företag eller för vissa delar af sin förvaltning eller för näringarnas befrämjande vill anlita fackinsigter från andra länder eller om han vill befrämja det vetenskapliga lifvet genom att uti brancher, som kunna anses

vara af kosmopolitisk karakter, förvärfva åt landet medverkan äfven af utländska krafter. Jag tror, att distinktionen emellan det ena och det andra slaget af statstjenster icke kan vara svår att uppdraga. Till domareväfr, till alla administrativa befattningar, som förutsätta juridiska insigter, förvärfvade vid vårt universitet, och således såsom en konseqvens häraf till de politiska befattningarna i landet, likasom till alla tjenster inom landets militär, måste man, synes det mig, ställa andra fordringar, än på de blott vetenskapliga och tekniska områdena. Hvad jag nu tagit mig friheten att framhålla går helt enkelt ut på att antyda, huruledes det är en brist i lagstiftningen om naturalisation så länge det icke finnes stadgadt efter huru lång tid en naturaliserad finsk medborgare skall äfven i afseende å rätt till statsembeten af nu åsyftad beskaffenhet vara likställd med en infödd medborgare. Att i detta ämne stadganden af annat innehåll vore af nöden beträffande undersåtarne i den stat, med hvilka Finland är förenadt, kan jag icke finna; ty då rättsordning, statsskick och öfriga förhållanden äro så olika i kejsaredömet mot hvad fallet är i Finland, kan blott den omständigheten, att en rysk medborgare förut lydt under samma regent, icke gerna medgifvas berättiga till den förutsättning, att han redan efter en kortare tids åtnjutande af finsk medborgarerätt vore fullt qvalificerad att med landets infödde söner likställas.

Just i denna fråga om naturalisationens politiska påföljder hafva meningsolikheter varit rådande, delvis beroende på den större eller mindre farhågan för främmande elements intrång, som kan hysas. Vi finna ju, huruledes en del stater i sin konstitution stadga, att fullständig naturalisation icke kan medgifvas annorlunda, än genom lag in casu. Ansökningen öfverlemnas till representationens pröfning, och det är regent och representation gemensamt som afgöra, huruvida utländing kan blifva medborgare med fulla rättigheter. Om nu ett sådant förfarande icke kan tillstyrkas i vårt land med afseende dels på representationens glesa sammanträden, dels på den mera omfattande maktställning, som regeringen i vårt land i likartade ärenden intager, är det åtminstone väl be-

höfligt, att lagen stadgar efter huru lång tid och enligt hvilka vilkor i öfrigt naturalisation medför i allo fullständiga politiska rättigheter.

Hvad sedan vidkommer frågans senare del må vi ju gerna medgifva, att man i fråga om detta ämne, likasom i icke så få andra fall, kan hysa olika åsigter om den rätta gränsen för lagstiftningskompetensen hos regeringen. Den så kallade lagstiftnings makten har egentligen uppkommit och utvidgat sig genom praxis dels såsom supplerande allmän lag, der denna saknat stadganden, som för tiden befunnits nödiga, dels såsom ett förordnande i och för att möjliggöra regeringens utöfvande, och jag kan icke för min del påstå, att det vore en tydlig sak att angående naturalisation endast skulle kunna lagstiftas under ständernas medverkan. Tvärtom synas vissa sidor af detta ämne kunna ordnas i administrativ väg; men vill man förfullständiga lagstiftningen, vill man särskildt stadga angående påföljderna af naturalisation, så berör man redan ett material af den beskaffenhet, att det måste erkännas gå utöfver den administrativa förordningsrättens kompetens. Vi hafva också redan funnit, huruledes utländingarnes ställning i vårt land såsom sådan blifvit normerad i allmän lagstiftnings väg. Vi hafva i den i år utkomna näringslagen bestämningar om den rätt till bedrifvande af näring, som utländingar i landet kunna erhålla. Man kan säga, att den, som engång vunnit naturalisation, icke mera är utländing, och så är det i sjelfva verket. Men när det gäller att afgöra, huru snart en naturaliserad kan deltaga i de politiska valen, så hafva vi funnit stadgadt derom icke i administrativ väg, icke ens i den allmänna lagstiftningens väg, utan genom grundlagsbud, och i analogi dermed borde väl stadgandena om när en naturaliserad har kompetens till statsembeten jemväl genom regents och ständers gemensamma åtgärd åvägabringas. Jag vill för öfrigt endast påminna om en i ty fall för vår statsrätt och öfverhufvud för den offentliga rätten allmän giltig regel, nämligen att när tvifvel angående kompetens förefinnas, så bör man tillämpa sådant förfarande som otvifvelaktigt är kompetent. Om det engång är tvifvelaktigt, huruvida den admi-

nistrativa lagstiftningen kan fullständigt ordna detta ämne, så måste det åtminstone vara otvifvelaktigt, att regent och ständer gemensamt kunna i detta ämne stadga, och till och med af detta skäl ensamt synes det mig vara ett berättigadt önskningsmål, att, när det erkännes af nöden att skrida till revision och förfullständigande af nu gällande stadganden angående naturalisation, detta då måtte ske genom att proposition till ständerna aflåtes och en lag vinnes, hvilken innehåller de väsendtliga och principiela stadgandena på detta område.

Då ingen annan talare anhöll om ordet förklarades diskussionen afslutad och mötet beslöt, på framställning af ordföranden, att, i enlighet med den af referenten uttalade åsigt besvara första delen af frågan *nekande* samt andra delen deraf *jakande*.

(Forts.)

Huru hemmans betecknande vid jordransakning ofta onödigt ändras. — Påminnelse om fastighets böcker.

Närmast för kameralt ändamål skall allt jorda gods i *jordeboken* förtecknas och kontroll öfver dess riktighet utöfvas vid *jordransakningar,* vid hvilka särskilda ändringar göras. Då likväl jordeboken äfven i privat-rättsligt afseende ofta rådfrågas, för utredning om jordnaturen och eganderätten samt den också i detta hänseende är af stor vigt, är det ovedersägligen mycket angeläget, att i den icke må företagas i grunden obehöfliga ändringar, hvilka kunna dels försvåra utredningen om eganderätten, dels göra meddelade gravationsbevis mindre pålitliga. Och att imellertid ändringar i jordeboken ofta gått just i denna riktning, har undert. redan länge i akt tagit och på senaste tider särskildt haft anledning att fästa sig vid.

Emedan special jordeboken skall upprättas härads- och sockne-vis (sålunda att häradets fördelning i socknar i administrativt icke i ecklesiastikt hänseende afses), gör visst ändring uti denna indelning äfven en ändring i jordeboken oundviklig. Men derjemte har man ofta visat sig benägen att utan någon *antaglig* orsak företa alldeles nya anordningar. När man tycker, att ett hemman lämpligare borde hänföras till annan by än till hvilken den förut räknats, ja då gör man denna ändring; hemmanet öfverflyttas till en ny by med ny nummer; eller också göres omsvängning med numrorna inom samma by. Utan tvifvel är det förmenta lämplighets argumenter, som föranledt ändringar i detta syfte. Är lägenheten krono, torde dock några särskilda olägenheter deraf ej uppstå, enär ju kronofogden, som vid åbo- ombyte besynar

densamma, har till hands jordeboken och kan utan vidare införa nödig rättelse.

I afseende å skatte och frälse lägenheter är förhållandet annat. Vid försäljning af hemman, bouppteckning, arfskifte m. fl. upptages dess nummer och byanamnet företrädesvis efter till hands varande skatte- eller fastebref, särdeles om de äro af färskt datum. Författaren vet ej att misstänka någon ändring, hvarom vid lagfartens beviljande efterforskan icke heller är påkallad. Har en sådan imellertid blifvit vid en jordransakning vidtagen, kommer för hemmanet uti uppbuds protokollen och uti det fastebref, som i grund af lagfarten meddelas, att upptagas det förra bya-namnet och den förra nummern. Vid en senare beviljad inteckning anmäles måhända ändringen. Men en sådan anmälan har icke ens kunnat komma i fråga vid det tidigare och före ändringen en annan inteckning stadfästats. Dömes sedan lägenheten, på den senare intecknings-hafvarens yrkande, att exekutivt säljas, är det en ren tillfällighet om domaren vet, att i sitt gravationsbevis omnämna den äldre inteckningen, ty officiel underrättelse om den med hemmanet vidtagna nummerförändringen erhåller han icke (och den skulle knappast föra till åsyftadt ändamål, då det gerna icke kan påläggas domaren att för anteckning härom genomgå intecknings protokollen). Det kunde då lätt hända, att den äldre inteckningshafvaren icke ens blir underrättad om auktionen och att det öfverskjutande priset utbetalas åt den förra egaren och vidlyftigt trassel och dito efterräkningar sedan uppstå.

Tanken härpå är icke ett godtyckligt antagande blott, utan är föranledd deraf att med en mängd för bankolån och annan gäld i verkligheten intecknade lägenheter förändring just i antydt hänseende skett, fastän likväl veterligen icke ännu misstag i följd deraf inträffat. Så för exempel är i *Mäntyharju* socken

1) Wuolteenkylä	N:o	1	numera	N:o	1 i Särkämäki.
2) Pertummaa	N:o	14	„	N:o	4 i samma by.
3) Wastamäki	N:o	1	„	N:o	3 i Kuortti.
4) Wuoriniemi	N:o	1	„	N:o	10 i Skyttälä.

I *Kristina* socken

5) Paakinniemi N:o 1 numera N:o 4 i Kylänlaks.

6) Huttula N:o 3 „ $^{27}/_{72}$ N:o 3 i byn, (emedan, sedan $^{8}/_{9}$ af N:o 4 kommit att höra till Anttola nya bönehus församling och vid senaste jordransakning afförts från Kristina socken, återstående $^{1}/_{9}$:dels med $^{5}/_{72}$:dels mantal blifvit sammanfördt med N:o 3 och dess $^{3}/_{8}$:dels mantal).

I *Hirvensalmi* socken, efter senaste jordransakning

7) Hirvensalmi N:o 6 $^{2}/_{3}$ kapellansbol numera hela N:o 6.

8) — öfriga $^{1}/_{3}$ „ $^{1}/_{4}$ af N:o 7.

9) — N:o 7 „ $^{3}/_{4}$ af N:o 7.

Det är öfverflödigt att förlänga denna förteckning. Men för att tydligare framhålla de oredor, hvilka af förändringarna *kunna* uppkomma, ber jag att få tillägga

till 5 *ex.:* Om gravationsbevis angående N:o 4 i Kylänlaks begäres och endast intecknings protokollen rådfrågas, så blir det onämndt att i detta hemman, — men såsom N:o 1 i Paakinniemi, — inteckning redan 1848 (alraförst 1845) fastställts och sedan tid efter annan förnyats för ett *banko* lån. Att N:o 1 i Paakinniemi redan på 1850 talet förändrats till N:o 4 i Kylänlaks, har visst 1858 i ett *annat* intecknings ärende anmälts, men icke för anteckning i protokollen om den äldsta inteckningen;

till 6 ex.: Emedan $^{1}/_{2}$ af gamla N:o 3 i Huttula intecknats, men anmälan om nummerns förstorande icke gjorts, skulle, om i följd deraf hälften af nya N:o 3 såldes, köparen erhålla för mycket;

till 8 & 9 ex.: För banko lån intecknade äro $^{1}/_{3}$ af N:o 6 och $^{1}/_{2}$ N:o 7 och andra $^{1}/_{2}$ af N:o 7 för enskild gäld. Och som anmälan om förändringarna icke gjorts, kunde både vid utfärdande af gravationsbevis och vid exekutiv försäljning blandning af redan antydd art lätt uppstå, och oredan jemväl vid godvillig försäljning, om köpebrefvet skrifves i öfverensstämmelse med äldre fastebref, allt längre qvarstå.

Härmed torde det vara tillräckligen tydligt visadt, att man vid jordransakningar i allmänhet bör undvika förändringar af redan beskrifven art. Då man ihågkommer, att hem-

mansegare, hvilka emot inteckning söka banko lån, böra bl. a. med jordeboks-bevis styrka egendomens natur och mantal. måste det hållas för något särskildt anmärkningsvärdt ändå, jemväl i *bankens* intecknings handlingar att hemman kan, (ss. i 5:te ex. är framhållet) i decennier figurera med ett antiqueradt d. ä. ett oriktigt namn och oriktig nummer. Visst låter det ju säga sig, att man, till förekommande häraf, borde, för att vinna klarhet huruvida någon ändring förefallit, i tid och i otid infordra jordeboks-bevis och belasta vederbörande sakegare med en extra afgift för detta ändamål. Men, — utom att någon föreskrift i detta hänseende icke finnes, — är väl det önskvärdaste att sådant försigtighetsmått vore öfverflödigt och att således all skiljaktighet emellan jordeboken (och mantalslängd) på ena och domstolens lagfarts- och inteckningshandlingar på andra sidan vore aflägsnad.

Frågan är då: huru skall denna öfverensstämmelse lämpligast kunna uppnås?

Svaret derpå är mera sjeffallet. Genom *fastighetsböcker* skulle man utan tvifvel komma på det klara. Frågan om dem, redan förut inom jurid. föreningen tagen till tals, torde alltså böra hållas uppe och ej få falla. I anledning af 1875 års svenska lagfarts-lag yttrade undert. uti en uppsats, intagen i denna tidskrift för 1876 den åsigt, att vederbörande häradsskrifvare, genom sådant utdrag ur mantals-längden, hvari "samtliga egare och innehafvare af jord och andra lägenheter förtecknas", kunde meddela ett väsentligt bidrag och god grund till lagfarts-bok hos oss (sid 216).

För att ytterligare visa, att ur mantalslängden verkligen kan erhållas ett godt material, när med införande af fastighetsbok göres början, erinras här att häradsskrifvare, redan enligt *äldre* föreskrifter, skulle "för mantalskrifningen hafva i beredskap sådan längd, hvari enligt hvarje sockens jordebok byarnes namn, jemte nummer, hemmantal, mantal och namn å alla bebodda hemman och lägenheter - - - finnas upptagna". Uti Nådiga Cirk. brefvet till Guvernörerne af den 1 juni 1865 tillägges endast den också förut iakttagna bestämning, att byar och enstaka hemman uppräknas i alfabetisk ordning, "men bruk, sågverk, *qvarnar* m. fl. dylika in-

rättningar nästefter den by eller det hemman, der de äro belägna". Och nu gällande Nåd. för. af d. 9 Dec. 1878, bestämmer uti 18 §, (likaledes jemlikt tidigare praxis) att uti koncept mantals-längden inom distriktet "befinteliga lägenheter samt verk och inrättningar jemte deras ägare och innehafvare" — införas "efter mantalslängden för föregående år".

Härtill komma ännu, att häradsskrifvarn

a) inom Wiborgs län, jemlikt 43 § i kejs. kung. af den 9 Febr. 1852, bör öfver meddelade immissions bref (hvilka enl. 42 § skola vid mantalskrifning uppvisas) hålla en fortlöpande förteckning och om inträffade åboledigheter underrätta guvernören, på det han komme i tillfälle att vaka deröfver att lägenheterna blefve med åboar försedda,

b) genom kejs. kung. af d. 1 Mars 1852 är förbjudet att i mantalslängderna såsom skilda lägenheter anteckna afsöndrade skattehemmans delar, om ock lagfart och fasta å dem mellankommit, innan genom laga kraft vunnet utslag är bestämdt, att delen i fråga får genom klyfning utbrytas.

I följd af dessa föreskrifter torde det vara bra nog allmän praxis, att nye hemmansegare och innehafvare, innan de i denna egenskap mantalskrifvas, uppvisa de immissions- och faste-bref, som för dem utfärdats, hvarförutom mantalskrifvaren ej heller kan veta, hvem det är, som eger eller innehar lägenheten. Deremot ha vi ej oss bekant huruvida äfven anteckning om det företedda dokumentets art och datum inflyter, eller om mantalskrifvarn (förutom i Wiborgs län beträffande krono-hemman) anser det vara till fyllest att sjelf ha genom dokumentets påögnande erhållit visshet om saken. När det imellertid hålles för en gifven sak, att bevis öfver egande- eller besittnings-rätt bör företes, är det väl också sjelfklart att anteckning också göres derom, eljest kan man ju ej ha kontroll deröfver, att påbudet iakttagits.

Sålunda torde det vara ovedersägligt, att ur mantalslängden, — åtminstone efter meddelande af ytterligare för ändamålet erforderliga påbud, — lätt fås godt material till en första fastighetsbok. Skyldigheten att derur för ändamålet expediera utdrag vore dock ny, — men endast delvis. Ty hvad beträffar *jordeboken*, har en föreskrift funnits,

ehuru den har råkat i glömska. Då neml. kongl. För. den 31 Aug. 1762 påbjöd att jordeboken, sedan den efter verkställd jordransakning blifvit kompletterad, skulle för hvarje socken aflemnas till vederbörande pastorer, för att vid allmänna socknestämmor uppläsas för församlingens ledamöter och, efter det nödiga rättelser gjorts, till riktigheten af bemälde pastorer på församlingarnes vägnar verificeras, — hette det vidare, att "äfven hvarje socken (skulle) erhålla ett exemplar af jordeboken, som borde förvaras i moderkyrkan, och deruti sedan alla skeende förändringar skulle annoteras. Men" — säger *v. Bonsdorff*, hvars kameral lagfarenhet sid. 836 noten vi här citerat — detta har numera sedan längre tider ej varit brukeligt eller iakttaget".

Man kan påstå, att af detta exemplar för det åsyftade ändamålet gjorts så ringa bruk, att det hållits för öfverflödigt. Men om ock förhållandet varit sådant i kameralistiskt hänseende, så förändras saken helt och hållet om dermed åsyftas att få å stad en förteckning öfver allt inom socknen beläget jordagods och industriella inrättningar jemte deras egare och innehafvare. Det förstås, att för detta behof de flesta i jordeboken förekommande kolumner kunde uteslutas och att icke mycket mera erfordrades än som nu intages i mantalslängden, men att åter ur mantalslängden hemtades de nödiga personella upplysningarna. Af denna orsak ha vi trott det vara väl värdt att hos dem, hvilka kunna vara intresserade att vidare tänka på frågan om fastighetsböcker, påminna om tillvaron af den glömda föreskriften. Deraf ses neml. att det af oss uppkastade förslag att häradsskrifvaren skulle lemna det första materialet till ifrågavarande, om man så vill, juridiska jordebok, har stöd uti en äldre föreskrift —, ehuru det här skulle gälla endast att *en gång* taga häradsskrifvarens arbete i anspråk.

Emedan det är angeläget att böckerne göras ej alltför voluminösa, utan så lätt handterliga som möjligt, torde det vara rådligast att man strax från början bereder sig på att efter någon tid (10 à 20 år) förnyadt utskrifva dem. Man skulle då uppliniera dem mera glest, men ej emellan de skrifna raderna lemna större tomrum. Åtskilliga förändringar kunde

i hufvudboken antecknas, men när tomrummet blefve fullskrifvet, kunde man fortsätta uti en särskild supplementärbok, till hvilken man från hufvudboken lemnade hänvisning, — likasom till intecknings roteln.

Det ligger i sakens natur, att hemmanen i samma förhållande som folkmängden tillväxer allt mera klyfvas, såframt ej egostyckning eller jordafsöndring anlitas. Redan nu finnas hemman, hvilka äro mycket klufna, eller åtminstone, om ock lagligt klyfningsskifte ej verkställts, egas uti små lotter, hvilka ofta ombyta egare. När då, antingen i afseende å försäljning eller för annan orsak, gravations-bevis om dylika små hemmans delar skall utfärdas, och vid genomgående af inteckningsprotokollen eller roteln öfver meddelade inteckningar befinnes, att några just så stora lotter äro intecknade, men såsom annan persons egendom, kan villrådighet uppstå, om ej den intecknade lotten ändå är just den, hvarom frågan gäller; och det är icke alldeles lätt att få visshet i saken. Funnes imellertid en lagfartsbok kunde man lättare komma till klarhet. I allt fall vore önskeligt att vid klyfning skilda andelar blefve på något sätt utmärkta t. ex. genom tillägg af små bokstäfver, ss. N:o 1^a, N:o 1^b o. s. v., och att delarne erhölle skilda namn, som de i verkligheten också bruka ha. Vid den nuvarande ordningen, då uti mantalslängden icke upptagas sådana andelar, till hvilkas utbrytande laga tillstånd icke är meddeladt, om och när dessa lotter lagfarits och de till följd deraf intecknats, — vore likväl denna åtgärd icke tillräcklig att i alla händelser aflägsna tvifvelsmål. Uti den juridiska jordeboken vore det deremot i sin ordning att på nu antydt sätt beteckna andelar, hvilka särskildt egas eller bebrukas, helst det förut gällande förbudet emot skattskyldig jords minskning numera fått betydligt maka åt sig och man arbetar för att underlätta möjligheten af egostyckning och jord-afsöndring, hvartill kommer att redan nu i jordeboken (enl. 4 § K. F. d. 19 Dec. 1864) bör göras anteckning om egostyckade (ej om afsöndrade) lägenheter.

F.

Juridiska Föreningens i Finland förhandlingar angående finska språkets användande vid domstolarne och embetsverken.

(Forts. från sida 176).

Åbo filialafdelning.

Den 20 Januari 1880.

I enlighet med det vid Juridiska Föreningens allmänna årsmöte i Augusti månad sistvikna år fattade beslut upptogs nu till behandling den från årsmötet till afdelningarne hänskjutna frågan angående finska språkets begagnande vid domstolarne och embetsverken.

Till grund för diskussionen lades det betänkande, hvilket den för frågan vid årsmötet nedsatta komité utarbetat (se sida 169 i denna årg.)

I afseende å 1 punkten ansåg en del af mötets medlemmar att undervisningen i landets skolor borde meddelas uti några läroämnen på svenska och i andra på finska språket, enär eleverne förmodades endast sålunda kunna inhemta fullständig kunskap i hvardera språket, en annan del åter förmenade det tillkomma skolan att bibringa eleverne grundlig teoretisk och, såvidt möjligt vore, praktisk kännedom jemväl uti det andra inhemska språket, utan att dessa medlemmar ansågo sig böra ingå i närmare bestämning om huru språkundervisningen vid skolorna borde ordnas.

2 punkten antogs af afdelningen sålunda att ifrågavarande § uti 1871 års kungörelse ansågs böra helt och hållet upphäfvas.

Beträffande 3 punkten mom. a) godkändes komiténs betänkande af fyra ledamöter, hvilka till stöd för sin åsigt framhöllo att af ingresserna till K. Förordningarne den 1

Augusti 1863 och den 20 Februari 1865 tydligen framginge att ifrån början af år 1884 en hvar, som innehade häradshöfdingetjenst och ej vore afsedd i 9 § af sistsagde Förordning, borde i allo ställa sig föreskrifterna uti den förra af nämnda författningar till efterrättelse. Pluraliteten (11 röstande) ansågo deremot att det uti 2 § af Förordningen den 1 Augusti 1863 förekommande stadgande att finska språkets likaberättigande med det svenska borde senast vid 1883 års utgång hafva trädt i full utöfning äfven hvad rörde de från domstolarne och embetsverken utgående expeditioner, allaredan blifvit inskränkt genom 8 och 9 §§ uti K. Förordningen den 20 Februari 1865, hvarmedelst dels förklarats att det ankommer å häradshöfdingar, hvilka utnämnts i följd af förslag, upprättadt före den 1 Januari 1872, om och när de ville åtaga sig att utfärda expeditioner å finska språket, dels närmare bestämts hvilka skyldigheter i omförmäldt afseende åligga de häradshöfdingar, som efter sistsagde dag blifvit till sina befattningar föreslagne och utnämnde; och emedan de sistnämndes skyldigheter fastställts sålunda att häradshöfding vore förpligtad att efter den 1 Januari 1875, då vederbörande derom anhålla, på finska språket utfärda endast de i 8 § uppräknade expeditionerna, ansågo dessa medlemmar att för närvarande ej funnes någon häradshöfding som på grund af åberopade Förordningar kunde tillförbindas att ifrån början af år 1884 i alla mål utfärda finska expeditioner; och önskade bemälde medlemmar såsom ytterligare stöd för denna sin åsigt hafva anmärkt att, i händelse man, i likhet med minoriteten, ansåge af ingresserna till åberopade två Förordningar framgå att alla öfrige, utom de häradshöfdingar, hvilka omnämndes i 9 § af Förordningen den 20 Februari 1865, borde i allo ställa sig 1863 års Förordnings föreskrifter till efterrättelse, man jemväl på enahanda grund måste anse samtlige Hofrätter, Rådstufvurätter och öfrige embetsverk vara utan vidare förpligtade att från och med år 1884 utfärda alla å dem ankommande expeditioner på finska, ifall någon part så önskade, hvilket då ännu omöjligen läte sig göra.

Mom. b) uti 3 punkten godkändes af tre medlemmar, hvaremot de öfrige ansågo ett förtydligande af § böra ske i

sådant syfte att det ålåge häradshöfding att uti hvarje mål tillfråga kärande parten på hvilketdera språket han önskade få protokollet affattadt.

Punkten 4 gillades, likväl med den inskränkning att å sådana mindre orter, der befolkningen i sin helhet eller större delen deraf begagnade svenska språket och svårighet således mötte i afseende å reformens genomförande beträffande illitterate rådmän, undantag härutinnan borde äga rum.

Den 13 Mars.

Fortsattes från den 20 Januari med behandlingen af frågan angående finska språkets begagnande vid domstolarne och embetsverken; och företogs härvid till öfverläggning 5:te punkten uti det af årsmötets komiterade uppgjorda betänkande, hvarvid en af afdelningens medlemmar uppläste ett skriftligt yttrande af följande lydelse:

"Under förutsättning att nödvändigheten och billigheten af nu ifrågavarande reform erkännes samt att Hofrätterne vore villige att, i sin mån, kraftigt medverka till densammas genomförande, framlägges här nedan för juridiska föreningen ett förslag till frågans lösning, hvilket förslag afser att ej allenast tillfredsställa vederbörande rättsökandes billigaste anspråk under närvarande tid, utan ock, på ett, såsom förslagsställaren tror, verksamt sätt förmedla öfvergången till reformens slutliga genomförande, hvilken han antager måsta framskjutas längre än till utgången af år 1883; och jemte det förslagsställaren utbeder sig välvilligt öfverseende med de brister, som, måhända i större mått, än hvad han vid nedskrifvandet af dessa rader kommit att inse, vidlåda detsamma, anhåller han att få för sagde förslag tillgodogöra de anmärkningar och tillägg, som dervid kunna göras och hvilka han anser lända förslaget till båtnad.

Föreslås alltså:

1:o. Hvarje part, som till Hofrätt inlemnade såväl underrätts (resp. guvernörs) förrättning som ändringsansökning affattade på finska språket, vore berättigad att, utan särskild anhållan, erhålla Hofrättens expedition å samma språk, antingen i original eller öfversättning, i hvilken senare händelse

sjelffallet det svenska originalet borde medfölja; beroende den omständigheten huruvida expeditionen komme att utfärdas i finskt original eller den svenska expeditionen endast åtföljas af finsk öfversättning utaf betingelser, de der nedan närmare omförmälas; — såsom hufvudsak vore att anse det vederbörande finska talande part blefve i tillfälle att på sitt modersmål inhemta huru hans mål i Hofrätten afgjorts;

2:o. För ernående af detta ändamål vore det Hofrätt obetaget att nu redan utfärda expeditioner i finskt original; och skulle de ledamöter och betjente, som af den genom 1865 års förordning vid juridiska fakulteten tillsatta e. o. professorn intygats kunna i tal och skrift begagna finska språket, vara pligtige att uti de i 1:sta punkten omnämnda fall, efter Hofrättens förordnande, i original utfärda å dem ankommande expeditioner på finska;

3:o. De ledamöter och betjente, hvilka innehade jemförelsevis grundligaste kunskap i finska språket och synnerligast de, hvilkas insigter deri af förbemälde professor blifvit bäst vitsordade, skulle indelas till tjenstgöring å samma division; och borde de på finska affattade handlingarne föredragas företrädesvis å sagde division;

4:o. Då likväl antagas måste att för det närvarande endast ett fåtal vore mäktige att utan biträde fullgöra den enligt 2:dra punkten dels frivilligt åtagna dels obligatoriskt åhvälfda skyldigheten att i original utfärda på finska språket, så och på det Hofrättens finska expeditioner måtte komma att i språkligt hänseende motsvara de anspråk på samstämmighet, precision och prydlighet som å öfverrätts expeditioner med fog ställas, skulle tillsvidare vid Hofrätterne anställas en tjensteman, hvilkens åliggande det vore att ej allenast i allmänhet biträda hvarje ledamot och betjent samt således äfven dem, som vore pligtige att i original utfärda finska expeditioner, utan ock verkställa öfversättning till finskan af expeditioner i de fall, då slik öfversättning, enligt det föregående, erfordrades;

5:o. Nyssbemälde tjenstemans qvalifikationer och åligganden skulle uti för honom utfärdande instruktion närmare bestämmas; och må här endast antydningsvis nämnas att han

borde hafva aflagt domareexamen (åtminstone förhör i lagfarenheten), möjligen äfven någon tid praktiserat såsom domare; hans grundliga kännedom af finska språket vara på tillförlitligt sätt synnerligen väl vitsordad; hans lämplighet att bekläda ifrågavarande befattning underkastas granskning t. ex. under 1 eller 2 profår; hans löneförmonér ställas så goda, att han ej behöfde skaffa sig annan inkomst eller påräkna befordran till högre tjenst (förslagsvis 5,000 mark med tillägg af förhöjning efter vissa år intill dess arvodet motsvarade en assessors lön); vidare vore han skyldig att alla dagar under vissa timmar uppvakta å Hofrätten uti särskildt åt honom upplåtet rum, o. s. v.;

6:o. Emedan änbemälde tjensteman, enligt hvad af det föregående torde framgå, komme att ega endast konsultativ befogenhet, skulle sjelffallet vid möjligen uppkommande meningsolikhet emellan honom och Hofrättens ledamöter, sagde tjensteman vid formulering och stilisering af expeditioner icke tillkomma något afgörande votum;

7:o. Borde Hofrätt, der tillgång på finska språket mäktige ledamöter för bildande af den i 3:dje punkten antydda (finska) division ännu icke funnes, afhjelpa bristen genom adjunktion af lämplige personer bland Hofrätten underlydande häradshöfdingar eller tjenstemän".

Sedan förenämnda förslag en stund diskuterats utan att vinna afdelningens bifall, förenade sig afdelningen om följande uttalande: att Hofrätterne borde åläggas att uti alla mål, deri såväl underrätts förrättning, som ändringsansökningen äro skrifna å finska språket, men expeditionen ännu ej kan å detta språk uppsättas och utfärdas, låta den åtföljas af behörigen styrkt finsk öfversättning, i hvilket afseende erforderligt antal translatorer borde vid Hofrätterne tillsättas, äfvensom att stadgande skulle meddelas derom att alla, som vid öfverrätterne hädanefter vunne ordinarie anställning, vore skyldige att efter Hofrättens förordnande begagna svenskan eller finskan vid expeditionens uppsättande samt att Hofrätt, såsnart någon dess division lämpligen kunde sammansättas af personer, som aflagt de uti Förordningen den 20 Februari 1865 föreskrifna kunskapsprof i finska språket, vore pligtig

att på detta språk utfärda å denna division tillkomna expeditioner.

Punkten 6, som uppfattades sålunda att med orden „öfriga meddelanden" afsåges meddelanden emellan embetsverken inbördes, godkändes.

I afseende å punkten 7 antogs utskottets betänkande med den modifikation att orden „efter 1883 års utgång" borde utgå.

Beträffande det redan vid senaste möte behandlade mom. b) i 3 punkten af betänkandet gjordes dessutom, på förslag af en medlem, det tillägg att det språk, som af häradsrätten begagnats uti första sammanträdets protokoll, borde fortsättningsvis under målets behandling i protokollet användas, äfvensom att uti sådana brottmål, deri aktor å tjenstens vägnar förde talan, svarandens språk skulle uti protokollet begagnas.

(Forts.)

Juridiska Föreningens i Finland förhandlingar

öfver de för året 1876—1877 godkända

allmänna öfverläggningsämnen.

(Forts. från sidan 105.)

3:dje frågan.

Är den, som af underrätt förordnats till förmyndare, skyldig att öfvertaga förmynderskapet, äfven om han i Hofrätten anför besvär öfver förordnandet?

Centralafdelningen

De fleste af centralafdelningens närvarande medlemmar voro af den åsigt, att förmynderskap vore till sin natur ett medborgerligt besvär, som en hvar på grund af underrätts förordnande vore skyldig att omedelbart öfvertaga och omhänderhafva intill dess han blefve derifrån i laga ordning frikallad, hvilket äfven frramginge af lagens stadganden i 5 och 7 §§ 20 kap. Ä. B.; frågan besvarades derför af dessa medlemmar obetingadt jakande.

En ledamot ansåg att den till förmyndare förordnade väl vore skyldig att genast såsom god man öfvertaga den omyndiges gods, när så omträngde, men dock icke kunde betraktas såsom laglig förmyndare, förrän förordnandet vunnit laga kraft. — En annan ledamot var af den åsigt, att af underrätt utsedd förmyndare, som anmält missnöje mot förordnandet, ej vore skyldig att genast öfvertaga förmynderskapet.

Åbo filialafdelning.

Af 1 § 22 kap. Ä. B. ansåg afdelningen framgå att den af underrätt tillförordnade förmyndaren vore skyldig att ge-

nast öfvertaga det honom ombetrodda förmynderskapet, oberoende deraf om besvär öfver förordnandet i öfverrätt anförts eller ej. Men emedan uttrycket i sagde §: "lagliga nämnd" kunde gifva anledning till sådan tolkning att dermed afsåges endast laga kraft vunnet utslag, fann afdelningen önskligt att genom ny lag härom tydligen stadgades. Hvad åter anginge det fall att en redan tillförordnad förmyndare af en eller annan orsak skiljdes från sin befattning och en annan förordnades att förmynderskapet öfvertaga, så fann afdelningen, ehuruväl man allmänt ansett den förre förmyndaren böra qvarstå i sin befattning tills utslaget, hvarigenom annan person i hans ställe tillförordnats, vunnit laga kraft, äfven detta förhållande böra genom ny lagstiftning närmare bestämmas.

Wasa filialafdelning.

Denna fråga besvarades jakande af afdelningen. Såsom skäl härför anfördes, att de omyndiga och deras gods ej kunde, under den tid ärendet vore i Hofrätt anhängigt, lemnas vind för våg eller så godt som rättslöse, att 5, 6 & 7 §§ 20 kap. Ä. B. gåfve stöd nog för denna tolkning, samt att den skenbara oformlighet, att en person vid sådant förhållande vore skyldig att ställa sig domstolens beslut till efterrättelse, oaktadt detsamma blifvit af honom öfverklagadt, försvunne, då man toge i betraktande, att här ej vore fråga om ett tvistemål, utan om ett uppdrag, som domaren eger ålägga en medborgare och hvilket måste oafbrutet fullgöras, hvarföre ock öfverdomstolens beslut ej kan blifva ett annullerande af underdomarens åtgärd, utan endast besvärandens befriande från det honom åhvälfda uppdraget.

Wiborgs filialafdelning.

Vid besvarandet af denna fråga yttrades olika åsigter. En ledamot, hvars utlåtande omfattades af flertalet utaf mötets medlemmar, framhöll huruledes det i öfverensstämmelse med den omtanke vår lag i allmänhet visade om sådane medborgare, som i anseende till ungdom eller andra förhållanden ansetts sjelfve icke kunna vårda gods sitt, stadgades i Kongl. Förordningen den 7 Juni 1749 sådant undantag från allmänt

gällande rättsprincip, att utslag, hvarigenom till myndig ålder kommen person ställts under förmynderskap, skall, oaktadt besvär, tjena till efterföljd intill dess detsamma blifvit ändradt genom annat utslag och detta fått vinna laga kraft. Skulle i ett fall af denna beskaffenhet den person, åt hvilken förmynderskapet uppdragits, icke vara skyldig att genast öfvertaga förmynderskapet, blefve påföljden den, att den omyndig förklarade personen icke finge taga befattning med vården af sitt gods, utan att dock någon annan person förefunnes, som om godset toge vård. Och enär en sådan inkonseqvens icke finge hos lagstiftaren förutsättas samt jemväl 5 § 20 kap. Ä. B. syntes lemna stöd för åsigten att utnämnd förmyndare genast bör förmynderskapet omhändertaga, besvarades frågan jakande. Dock vore ett uttryckligt lagstadgande i saken af behofvet påkalladt.

Deremot ansåg minoriteten att frågan på grund af lagens allmänna princip, att utslag, innan det vunnit laga kraft, ej kan tjena till efterföljd, borde nekande besvaras.

4:de frågan.

Bör stadgandet i 6 § af kejserliga förordningen af den 19 december 1864 angående ändringar och tillägg vid lagens stadganden om förmyndarevård, att förmyndare skall för hvart år afsluta räkning öfver förvaltningen af omyndigs gods, så förstås att förmyndaren bör för hvarje år lägga den del af räntan å myndlingens medel, som icke tagits i anspråk för hans behof, till kapitalet, utan att förhållandena å orten, der tillgångarna förvaltas, eller under den tid, hvarunder förvaltningen handhafts, få tagas i betraktande?

Centralafdelningen.

I afseende å denna fråga framhöll en ledamot att svaret torde utfalla olika, beroende deraf om förvaltningen af omyndigs penningemedel är så anordnad, att förmyndaren utlånar medlen direkte för myndlingens räkning och i dennes namn, i hvilket fall förmyndaren i sin redovisning naturligt-

vis godtgör myndlingen den ränta, som han i hvarje särskildt fall lyckats för myndlingen betinga, eller om förmyndaren i sin redovisning ställer sig som myndlingens gäldenär för hans kontanta tillgångar och, utan afseende å den afkastning, förmyndaren å desamma kan vinna om sig genom att använda dem i sin egen rörelse eller genom att för egen räkning utlåna desamma, godtgör myndlingen en viss lika ränta för hela summan, hvilken ränta beräknas så att den motsvarar icke den högsta ränta, som möjligen kan vinnas, utan den måttligare ränta, hvilken man för tiden med visshet kan vid utlåning emot bästa säkerhet erhålla.

I sistnämnda fall åligger förmyndaren att, vid den årliga afslutningen af sin räkning öfver förvaltningen af omyndigs gods, utbalansera den del af räntan, som ej under året tagits i anspråk för myndlingens behof, såsom nytt kapital och i redovisningen för påföljande år derå godtgöra myndlingen enahanda ränta som å hans öfriga kontanta tillgångar.

För den händelse åter att förvaltningen och redovisningen är så anordnad, att omyndigs medel utlånas direkte för myndlingens räkning, åligger väl förmyndaren att söka, så snart möjligt är, vinna placering för de räntemedel, som för myndlingens räkning inflyta och icke tagas i anspråk för myndlingens behof. Men gällande lag gifver ej anledning till sådan tolkning att förmyndare uti ifrågavarande fall vore tillförbunden att ansvara för att disponibla medel genast skola finna placering. Hans skyldighet är, enligt 22: 1 Ä. B., endast att vårda myndlings gods "som sitt egit" och afseende måste således fästas derpå huruvida förhållandena å orten för tiden äro sådana, att tillfälle till placering verkligen förefinnes.

Härom förenade sig centralafdelningens samtliga närvarande medlemmar.

Åbo filialafdelning.

Afdelningen ansåg det väl vara förmyndares skyldighet att vid afslutandet af den påbjudna årliga redogörelsen öfver förvaltningen af pupillens gods till kapitalet lägga den del af räntan å myndlingens medel, som ej användts för hans

behof; men om förmyndare styrkte att sådant öfverskott ej kunnat göras räntebärande, finge, enligt afdelningens tanke, de i frågan afsedda omständigheter tagas i betraktande.

Wasa filialafdelning.

Afdelningen ansåg det vara sjelffallet, att förordningens mening ej kan vara att ålägga förmyndaren att t. ex. sjelf erlägga ränta å medlen, om, såsom det stundom händt, han icke kunnat få desamma utlånade mot antaglig säkerhet, och besvarade derför frågan nekande.

Wiborgs filialafdelning.

Emedan en förmyndares skyldighet är att på bästa sätt vårda och förkofra omyndigs egendom, ansåg afdelningen det vara sjelffallet att den del af egendomens afkomst, som icke åtgått till myndlingens behofver, borde på enahanda sätt som kapitalet förräntas; men såvida flerfaldiga förhållanden, synnerligast i aflägsnare landsorter, kunde omöjliggöra äfven den samvetsgrannaste förmyndares bemödanden att på ett fruktbringande sätt säkert placera myndlingens medel, kunde det icke uppställas såsom regel att det möjliga ränte öfverskottet ovilkorligen skulle läggas till kapitalet, utan borde under sådana omständigheter tillbörligt afseende fästas vid nämnda förhållanden.

5:te frågan.

Är omyndig person, som uppnått 15 års ålder, behörig att med tillgångar dem hon sjelf förvärfvat, utan förmyndarens medverkan, inköpa fastighet; och kan samma fastighet sedan af den omyndige försäljas utan iakttagande af hvad i 3 § 22 kap. Ä. B. samt 5 § K. F. 19 Dec. 1864 stadgats angående försäljning af omyndigs fasta gods?

Centralafdelningen.

I afseende å denna fråga hänvisades af en medlem derpå, att stadgandet i 1 § 19 kap. Ä. B. derom, att yngling, som är femton år gammal, eger råda öfver det han sjelf

kan sig förvärfva, liksom det motsvarande stadgandet om mö i 1 § af Kejs. förordningen den 31 Oktober 1864, endast kunde hänföras till lösegendom, men i ingen händelse åsyftade något berättigande att vare sig köpa eller sälja fastighet. Att omyndig icke, utan förmyndares medverkan, kunde sälja fastighet, äfven om han sjelf förvärfvat den, framginge otvetydigt af 7 § 4 kap. Ä. B., som förklarade ett sådant köp ogildt. Enahanda vore förhållandet äfven med omyndigs berättigande att med tillgångar, dem han sjelf förvärfvat, inköpa fastighet, hvilket framginge ej mindre af lagens sammanhang än af stadgandet i 4 mom. af Kongl. förordningen den 7 Juni 1749, som förmår, att alla köpebref, förpantningar eller andra afhandlingar vare sig om lös eller fast egendom, som af omyndiga personer utgifvas, ej skola hafva någon verkan. På grund häraf besvarade bemälde ledamot frågan *nekande.*

Härom förenade sig centralafdelningens närvarande medlemmar med undantag af tvenne, som ansågo sig böra besvara frågan *jakande.*

Åbo filialafdelning.

Emedan uti 1 § 19 kap. Ä. B. stadgades att omyndig, som kan sig något förvärfva, må deröfver sjelf råda sedan han fylt femton år, ansåg flertalet af afdelningens medlemmar deraf följa att sådan omyndig person finge för de sjelfförvärfvade medlen och med iakttagande deraf att den omyndige icke derutöfver iklädde sig någon som helst vidare förbindelse, utan förmyndarens medverkan inköpa fastighet och densamma sig afhända utan iakttagande af de i 3 § 22 kap. Ä. B. och 5 § i Kejserliga Förordningen den 19 december 1864 gifna föreskrifter.

Öfrige medlemmar besvarade frågan nekande på skäl förnämligast att en omyndig, om han ansågs berättigad att ingå köp om fastighet, derigenom inträdde i så mångfaldiga och invecklade förhållanden, att han ej utan förmyndarens bistånd kunde reda sig; hvarutom bemälde medlemmar äfven ville framhålla hurusom omyndig enligt lag ej eger rätt att ingå skriftliga aftal, som dock för fastighetsköp fordras.

Wasa filialafdelning.

Då lagen i 1 § 19 kap. Ä. B. gifver person, som uppnått femton års ålder, rätt att utan inskränkning och således utan förmyndares begifvande eller medverkan råda öfver hvad han sjelf förvärfvat samt 3 § 22 kap. Ä. B. och 5 § i Kejserliga Förordningen af den 19 December 1864 afse endast förmyndares rätt att förfoga öfver den under hans förvaltning stående egendomen, besvarades frågans begge moment jakande.

Wiborgs filialafdelning.

Emedan omsättning af en förmögenhet är ett nödvändigt vilkor för möjligheten att göra densamma fruktbärande, men sådant ej är tänkbart annorledes än att egaren träder åtminstone i något slags affärsförhållande till andra personer, måste stadgandena uti 1 § 19 kap. Ä. B. och Kejserliga Förordningen den 31 Oktober 1864, hvilka tillåta personer, som uppnått femton års ålder, att råda öfver sjelfförvärfvad egendom, enär antagas bör att den, hvars handlings och omdömes förmåga vid sagde ålder hunnit sådan utveckling att „han kan sig något förvärfva", äfven är skicklig att på ändamålsenligt sätt förvalta sin förmögenhet, anses innebära ett medgifvande derom att en omyndig öfver femton år är berättigad att afsluta bindande aftal såvidt angår sjelfförvärfvad egendom. I följd häraf och jemväl med stöd af 7 § 4 kap. J. B., hvari förbjudes endast att med öfvermaga afsluta köp om fast gods, ansåg pluraliteten af afdelningens medlemmar att en omyndig, som uppnått femton års ålder, kunde utan förmyndares medverkan med sjelfförvärfvade medel såväl inköpa fastighet, som derefter försälja densamma.

I motsats härtill ville minoriteten, eller fyra ledamöter, då hvarje afhandling, som innefattade ömsesidiga åtaganden måste, för att gälla, vara så upprättad att de deri kontrahenterne tillförsäkrade rättigheter kunde ömsesides lagligen utkräfvas, men fallet icke vore sådant, då den ena kontrahenten är omyndig, besvara frågan nekande.

(Forts.)

Rättsfall.

17.

Fordringsanspråk, grundadt på aftal om vinsten af otillåten näring — (utminutering af bränvin, af bränvinstillverkare med behörigt tillstånd bedrifven genom annan, som utfäst sig att mot kontant betalning köpa varan af tillverkaren och att dessutom erlägga visst belopp för hvad som afyttrats)?

Å inställelsedagen i aflidne handlanden G. A. Gjörmanskys proklama anmälte, bland andre, handlanden Sten Johan Franck en fordran 4,292 mark 90 penni, hvilken fordran utredningsmannen i Gjörmanskys bo, packhusinspektoren A. J. Cumlander icke godkände, hvarföre han, på stämning, vid Rådstufvurätten i Björneborg yrkade att handlanden Franck måtte styrka densamma eller att fordran, i motsatt fall, måtte af Rådstufvurätten förkastas.

Handlanden Franck förklarade, att handlanden Gjörmansky i lifstiden, efter aftal med Franck, fått under åren 1871, 1872, 1873 och 1874 utöfva den Franck medgifna rättighet att å Räfsö, Björneborgs stad underlydande holme, försälja af Franck tillverkadt bränvin och andra spritvaror, hvilka det ålegat Gjörmansky att emot genast erlagd betalning hos Franck uppköpa med åtagen förbindelse att dessutom för hvarje af Gjörmansky såld kanna bränvin betala till och med utöfver 50 penni; och upptedde Franck derjemte ett utdrag af Magistratens i Björneborg protokoll för den 16 November 1870, utredande att Magistraten, på Francks ansökan, på försök tillåtit Franck att under år 1871 å Räfsö genom Gjörmansky föryttra sina tillverkningar, äfvensom särskilda bevis, genom hvilka han sökte styrka, att Gjörmansky under åren 1871, 1872, 1873 och 1874 sålt 8,801 kannor, i

följd hvaraf Franck, som förut fått emottaga 107 mark 60 penni, ännu egde att fordra det anmälda beloppet.

Packhusinspektorn Cumlander medgaf, att sagda antal kannor af Gjörmansky sålts, men bestred, att denne åtagit sig att till Franck erlägga något utöfver inköpspriset, helst de pris Gjörmansky betalt varit så höga, att något tillskott derutöfver säkerligen ej kunnat dem emellan aftalas.

Rådstufvurätten förklarade genom utslag den 30 Januari 1876 halft bevis vara förebragt derom, att emellan handlanden Franck och aflidne handlanden Gjörmansky i lifstiden sådan öfverenskommelse varit träffad, att Gjörmansky skulle i provision för hvarje af honom å Räfsö försåld kanna bränvin åt Franck erlägga till och med utöfver femtio penni, samt ålade förty, och då vidare bevisning rörande sagda aftal icke åstadkommits, Franck att med sjelf sins ed, om han gittade, fulltyga riktigheten af omordade öfverenskommelse; och som parterne förmälte sig vilja med utslaget åtnöjas och handlanden Franck i följd deraf fick med ed besanna att den af honom å proklamadagen i Handlanden Gjörmanskys bo anmälda fordran vore riktig och på uppgifvet sätt tillkommen, förklarade Rådstufvurätten, medels samma dag afsagdt slutligt utslag, handlanden Francks omförmälda fordran vara lagligen styrkt.

Åbo Hofrätt, under hvars pröfning packhusinspektoren Cumlander på erlagdt vad drog saken, utläg sig i dom den 30 Maj 1877; och jemte det Cumlanders derstädes gjorda anhållan om målets återförvisande till Rådstufvurätten på det han finge förete bevisning derom, att ifrågavarande fordran vore mindre trovärdig, förkastades på den grund att Cumlander vid Rådstufvurätten förklarat sig med dess ofvanberörda edgångsutslag vilja åtnöjas, och att Handlanden Franck redan fått med ed fulltyga riktigheten af samma fordran, lät Hofrätten vid Rådstufvurättens motvädjade utslag bero.

Packhusinspektoren Cumlander fullföljde sin talan i revisionsväg, derå målet afgjordes i *Senatens Justitiedepartement* den 8 November 1878 af Senatorerne Viceordföranden *Palmén*, *Wasastjerna*, *Brunou*, *von Hellens* och *Ehrström*; och alldenstund handlanden Franck icke ens kunnat påstå

att handlanden Gjörmansky i lifstiden skulle utverkat sig behörigt tillstånd att å Räfsö holme för egen del idka bränvinsförsäljning samt Gjörmansky icke varit berättigad att, på grund af den Franck medgifna rätt till slik försäljning, derstädes till salu hålla Gjörmansky tillhörig vara; fördenskull och då den af Gjörmansky åren 1871, 1872, 1873 och 1874 å nämnda holme bedrifna bränvinshandel sålunda befunnes hafva varit otillåten, samt det emellan Franck och Gjörmansky rörande vinsten af berörda olofliga handel träffade aftal, såsom ogiltigt, icke kunde medföra bindande verkan, pröfvade Senaten rättvist att, med upphäfvande af Hofrättens och Rådstufvurättens domslut i saken, förklara handlanden Francks i frågavarande, i proklamamålet efter handlanden Gjörmansky bevakade fordringsanspråk icke vara å lag grundadt.

18.

Barnamord? — eller vållande till fosters död genom grof vårdslöshet? — eller fostret omkommet utan modrens vållande?

Kronolänsmannen P. F. Erling anklagade vid 1878 års vinterting med det tingslag af Halikko domsaga, som utgöres af Kisko socken med Suomusjärvi kapell samt Kiikala socken, Inhysesqvinnan Evelina Karolina Karlsdotter för barnamord samt anförde, att, då han den 28 November 1876 anstält polisundersökning i saken å Wäiniö hemman, der Elvina K. bebott ett rum jemte sin fadermoder Inhysesmansenkan Eva Karolina Wäiniö och sitt tre år gamla barn, Elvina K. först uppgifvit, att hon efter par månaders hafvandeskap den 16 November 1877 fått missfall, men senare, efter det sytningsmansenkan Ulrika Silander på åklagarens anmodan undersökt henne, förklarat att hon nämnde dag, under återfärd från ett besök i Ahtiala by, framfödt ett fullgånget men liflöst foster och derefter kastat detsamma i Rautsuo å. Sedan kronolänsmannen Erling aflägsnat sig hade hon emellertid, på trägna uppmaningar af sin syster

torparehustrun Erika Ljuström och förbemälda Ulrika Silander, erkänt att hon dolt fostret i en närbelägen skogsdunge derifrån hon ock sjelf afhemtat detsamma.

Evelina Karolina Karlsdotter, som är född den 8 Oktober 1853 och förut två gånger framfödt barn, af hvilka det ena dött vid ett års ålder och det andra, tre år gammalt, ännu lefde hos henne, hördes och förklarade: att hon blifvit lägrad af namngifven person och i slutet af Mars månad märkt att hon varit hafvande med ett foster, som i Juli visat tecken till lif; att hon dock, af blygsel, icke derom underrättat någon annan än lägersmannen, som ej bemött henne med hårdhet; att, sedan hon fredagen den 16 November lagt sig till hvila i samma rum, som farmodren och hennes barn, födslosmärtor infunnit sig och efter en timme så tilltagit, att hon fallit i vanmakt utan att hon dock, så länge hon haft medvetande, yttrat någon klagan; att hon, då hon återkommit till sans, funnit barnsbörden hafva försiggått men fostret liflöst, hvarföre hon beslutit att dölja sin vanära, invecklat detsamma jemte efterbörden, som jemväl under det sanslösa tillståndet afgått, och utan att afslita nafvelsträngen, i en grå halfyllekjortel samt utplånat spåren efter barnsbörden hvarpå hon insomnat; att hon följande morgon i hemlighet burit knytet till det af henne begagnade loftet och sedermera måndagen den 19 November till skogsdungen; att hon efter barnsbördrn fortfarit att såsom förut arbeta mot dagspenning utan att någon märkt hvad som försiggått förr än Josefa Olin, enka efter en morbroder till Evelina K., vid återkomsten från en par veckors resa, såväl för Evelina K. som för andra personer med anledning af hennes förändrade utseende och kroppsställning yttrat misstankar mot Evelina K. och anmält om saken för vederbörande; samt att Evelina K. till en början icke erkänt riktiga förhållandet utan, för att undgå vidare efterforskningar, förklarat sig hafva kastat fostret, som skulle framfödts under en färd till Ahtiala by, i Rautsuo strida å, men sedermera, på sätt aktor anfört, framskaffat detsamma, äfvensom att besöket i Ahtiala i sjelfva verket företagits några dagar före ifrågavarande tilldragelse.

Ofvannämnda *Eva Karolina Wäiniö* berättade, att hon

väl märkt Evelina K:s hafvandeskap, men att denna dock bestridt detsamma, samt att Eva Wäiniö icke märkt när förlossningen inträffat. Eva Wäiniö befanns emellertid i anseende till sin höga ålder något döf och sinnesslö.

Josefa Olin hade redan på hösten märkt Evelina K:s hafvandeskap, men ej trott detsamma så långt framskridet. Då hon den 26 Nov., efter att i par veckors tid hafva uppehållit sig på annan ort, återkommit hade hon besökt Evelina K. och genast funnit att Evelina K. under tiden framfödt fostret; men som Evelina K. bestridt det och andra personer ej kunnat lemna besked i saken, hade hon anmält om förhållandet.

Erika Ljuström hade senast den 10 Nov. märkt att Evelina K. varit hafvande samt, då hon den 19 Nov. åter besökt henne, funnit henne blek samt klagande öfver magplågor, men som Evelina K. sysslat med arbete, hade Erika L. icke iakttagit att fostret varit framfödt. Efter polisundersökningen hade Erika L. tillsammans med Ulrika Silander enträget uppmanat Evelina K. att erkänna om hon verkligen på uppgifvet sätt kastat fostret i ån eller om hon gömt det någonstädes.

På ed hördes, utom andra, ofvannämnda *Ulrika Silander*, som bekräftade åklagarens uppgifter och tillade att Evelina K., som till en början lemnat hvarjehanda osanna uppgifter, omsider för vittnet, som undersökt henne, och Erika Ljuström erkänt att hon om fredagen d. 16 Nov. om aftonen, efter det hon lagt sig, känt födsloplågor, fallit i vanmakt och framfödt fostret alldeles såsom Evelina K. inför rätta uppgifvit; att vittnet och Erika Ljuström följt Evelina K. då hon gått att framskaffa fostret men icke ända till skogsdungen; att, då Evelina K. om en stund framhemtat fostret, detsamma varit inveckladt i ett stycke gammalt grått halfylletyg, som, i följd af det under föregående dagarne fallna regnet, varit genomblött äfvensom nedsöladt af blod, utan att vittnet kunde bedöma huru länge fostret varit inveckladt i omhöljet; samt att fostret, som ej burit något märke efter yttre våld, varit genom nafvelsträngen förenadt med efterbörden men af vittnet vid svepningen derifrån åtskilts.

Öfriga vittnen bekräftade endast dessa och åklagarens uppgifter; någon närmare utredning om Evelina K:s besök i Ahtiala kunde ej erhållas.

Provincialläkaren Doktor A. Zettermans attest innehåller "att det obducerade fostret varit fullgånget och blifvit framfödt med lif samt dött kort efter födelsen, hvartill orsaken varit att åt detsamma icke egnats någon vård, samt att det sannolikt genast efter födelsen blifvit utsatt för köld och väta".

Häradsrätten förklarade i utslag den 20 Juni 1878 Evelina Karolina Karlsdotter vara lagligen öfvertygad att hafva, sedan hon af oloflig beblandelse blifvit hafvande och natten mot den 17 November 1877 uti ett af henne å Wäiniö hemman bebodt rum nedkommit med ett fullgånget och lefvande foster, uppsåtligen bragt fostret om lifvet genom uraktlåtenhet af det, som till dess bibehållande vid lif varit nödigt, och derefter lönlagt detsamma; i anseende hvartill Häradsrätten, med stöd af 1 § i K. F. den 26 Nov. 1866 angående barnamord m. m., dömde Evelina K. att hållas sex år i tukthus.

Åbo Hofrätt, hvars profning utslaget hemstäldes, fann Evelina K. stanna till last hvad henne af Häradsrätten tillräknats samt pröfvade rättvist, i förmågo af det utaf Häradsrätten åberopade lagstadgande, döma henne att hållas sju år i tukthus.

Evelina Karolina K. anförde und. besvär och anhöll att tukthusstraffet måtte till någon ringa del förmildras eller att H. K. M:t i nåder måtte fastställa Häradsrättens utslag, hvaröfver hon ej besvärat sig.

Då målet i Senatens Justitiedepartement föredrogs, aktade dess fleste närvarande ledamöter, Senatorerne *Wasastjerna*, *Brunou*, *von Hellens* och *Ehrström* nödigt infordra Öfverstyrelsens för Medicinalverket yttrande huruvida af de utaf Provincialläkaren Doktor Zettermann vid verkstäld besigtning iakttagna obduktionsfenomen i förening med hvad ransakningen innehölle med visshet slutas kunde att fostrets utsättande för köld och väta utgjort den af bemälde läkare såsom möjlig antagna dödsorsaken.

Viceordföranden Senatorn *Palmén* var deremot beredd att genast taga målet under slutlig pröfning.

Medicinalstyrelsen fann väl "att Evelina K:s ifrågavarande foster blifvit med lif framfödt och efter födelsen saknat nödig omvårdnad, såsom synes deraf, att detsamma icke blifvit från moderkakan afskildt, äfvensom att någon annan dödsorsak af obduktionsförrättningen och ransakningen i målet ej framgår; men anser Medicinalstyrelsen det dock icke kunna med visshet afgöras huruvida fostrets död i sjelfva verket förorsakats af bristande vård, likasom det af obduktions företeelserna och ransakningen icke kan slutas till att fostret, medan det lefde, skulle varit för köld och väta utsatt".

Då målet härefter till slutlig åtgärd i *Senatens Justitiedepartement* föredrogs i närvaro af Senatorerne *Wasastjerna*, *Brunou, von Hellens* och *Ehrström* fann Senaten utredt vara, att Evelina K. af oloflig beblandelse hafvande uppgifna natt framfödt ett fullgånget och lefvande foster, hvilket ej erhållit omvårdnad och kort efter födseln aflidit; och förekomme väl särdeles misstänkliga omständigheter derom, att E. åtminstone genom grof vårdslöshet vållat sitt fosters död; men emedan hon dertill enständigt nekat och det, enligt Medicinalstyrelsens ofvanberörda yttrande, af de vid obduktionen af fostrets lik iakttagna företeelser icke med visshet kunnat afgöras huruvida fostrets död i sjelfva verket förorsakats deraf, att det icke åtnjutit vård, pröfvade Senaten rättvist upphäfva Hofrättens öfverklagade utslag samt förklara E. icke kunna fällas till straff för vållande till fosters död; hvaremot Evelina K., hvilken enligt det om henne utfärdade prestbevis två gånger tillförene blifvit absolverad för lägersmål men, såvidt af ransakningen stått inhemtas, derför icke undergått straff, dömdes att för första resan lägersmål, jemlikt 1, 2 och 3 §§ 53 kap. M. B. böta fem daler till utsatt fördelning.

Senatens utslag är gifvet den 22 November 1878.

19.

Är den, som adjungerats till ledamot i Hofrätt för den tid, under hvilken ordinarie ledamot bivistat landtdag, berättigad till andel i den sistnämndes löneförmoner i enlighet med hvad om tjenstemans vikarie är stadgadt?

Häradshöfdingen i Wirmo domsaga Carl Berndt Procopé, — hvilken på grund af Åbo Hofrätts förordnande under den tid assessorn derstädes Alfred von Bonsdorff, såsom ätteman för sin adliga ätt bevistade 1877 års landtdag och af nämnda värf var hindrad att sin tjenst utöfva, varit i Hofrätten adjungerad och i sådan egenskap tjenstgjort från den 5 Februari berörda år intill detsammas utgång, men för denna tjenstgöring icke uppburit vidare än det för adjungerad ledamot å stat uppförda arvode, — anhöll uti en till Hofrätten ingifven skrift, att Hofrätten måtte vidtaga åtgärd derhän, att häradshöfdingen Procopé för förenämnda tid komme i åtnjutande af ej mindre en tredjedel af assessorn von Bonsdorffs löneförmoner och andel, efter Hofrättens bepröfvande, i honom tillkommande hyresmedel, än oafkortad den hvarje ledamot i Hofrätten tillkommande anpart af revisionsskillingarne uti de under berörda tid afgjorda och i revisionsväg under H. K. M;s pröfning dragna mål. Till stöd för denna sin ansökan åberopade häradshöfdingen Procopé K. Br. den 28 Maj 1827 och den 8 Febr. 1841 samt K. Kung. den 14 Maj 1850, hvilka stadgade: att när någon å kronans stat uppförd tjensteman kallades att annan tjenst bestrida eller erhölle tjenstledighet eller af andra orsaker på så lång tid vore skild från utöfningen af sin ordinarie tjenst, att vikarie i hans ställe måste tillförordnas, vikarie skulle åtnjuta en tredjedel af lönen samt sportler, taffelpenningar m. m. oafkortade och den andel i hyresmedel, som i hvarje fall skulle bestämmas, äfvensom att afvikelse härifrån icke under någon förevändning finge ske. Då Kgl. Br. af den 27 Maj 1801 tillåtit Hofrätterne att sig till biträde adjungera borgmästare, lagmän och häradshöfdingar emot åtnjutande af för adjungerade ledamöter faststäldt arvode, kunde sistnämnda bestämmelse ang. arvodet icke anses

hänförlig till annat fall, än då Hofrätt utöfver sina ordinarie ledamöter vore för ärendenas behöriga gång i hehof af adjungerade ledamöter, hvilket framginge af K. Br. den 11 April 1812, den 21 September och den 12 November 1818, den 25 Maj 1830 samt K. Manifestet 19 Juni 1839; och ansåg häradshöfdingen i följd häraf att adjunktionsarvodet ursprungligen bestämts att utgöra en ersättning åt borgmästare, lagmän och häradshöfdingar då dessa, utan att vara vikarier för ledamot, blefve i Hofrätt adjungerade, och hvarvid dem sålunda ej kunde tillkomma andel i någon annan tjenstemans löneförmåner. Att adjunktionsarvode i senare tider tillagts borgmästare, lagmän och häradshöfdingar, jemväl då de förordnats att vikariera för någon från tjensteutöfning sig afhållande ledamot, ansåg häradshöfdingen ej annorlunda än såsom en af statsverket, på grund af dess rätt att disponera öfver en del statsmedel, bemälde tjenstemän förunnad ringa ersättning utöfver den dem författningsenligt tillkommande andel af den ledighet åtnjutande ledamotens löneförmåner för de inkomster af vida större belopp de äro nödsakade afstå till sina vikarier, men sådant finge ingalunda betraktas såsom en ordinarie ledamot i Hofrätten förunnad förmån, då någon författning icke tillade dem bättre rätt vid åtnjutande af ledighet än andre tjenstemän, och den vikarierande tjenstemannen annars blefve förnärmad i sin rätt.

Medels utslag, dateradt den 2 Mars 1878 och fattadt utan skiljaktighet, utlät sig *Åbo Hofrätt*, att emedan K. Senaten uti den skrifvelse, daterad d. 16 Januari 1877, hvari bifall meddelats till Hofrättens hos H. K. M. gjorda und. anhållan att få sig till biträde adjungera häradshöfdingen Procopé för den tid assessorn von Bonsdorff af sitt landtdagsmanna värf vore hindrad att tjensten utöfva, tillika förordnat att häradshöfdingen Procopé under fullgörandet af omförmälda uppdrag egde åtnjuta det för adjungerad ledamot i Hofrätten å stat anslagna arvode, och de af häradshöfdingen Procopé i ofvanstående måtto åberopade författningar vid sådant förhållande i förenämnda fall icke vore tillämpliga, ty kunde Hofrätten icke fästa afseende vid förberörda anhållan utan blef densamma, såsom obefogad, förkastad.

Uti Hofrättens utslag sökte häradshöfdingen Procopé i und. ändring, dervid framhållande, bland annat, att assessorn von Bonsdorff ej kunde anses hafva erhållit rätt att afhålla sig från utöfningen af sin tjenst på andra än de i K. Br. af den 28 Maj 1827 och 8 Febr. 1841 samt K. kung. 14 Maj 1860 faststälda vilkor; att K. Senatens af Hofrätten åberopade bref ej innehölle något häremot stridande, enär vikariens på nämnda författningar grundade rätt eljes blefve förnärmad; samt att dessa stadganden, såsom senast tillkomna, borde anses gällande, äfven om de stode i strid med 1801 års författning.

Saken föredrogs *i Senatens Justitie-departement* den 3 Maj 1879 i närvaro af Senatorerne, viceordföranden *Palmén, Dahl, Wasastjerna, Brunou, Forsman* och *Ehrström;* och emedan häradshöfdingen Procopé under ifrågavarande tid då assessorn von Bonsdorff, i följd af nådig kallelse till förenämnne landtdag, densamma bivistat och af sådana värf upptagits icke varit förordnad att i egenskap af vikarie för assessorn von Bonsdorff förrätta hans innehafvande assessorstjenst, utan, i anseende till Hofrättens behof af biträde för befordrande af ärendernas jemna och oafbrutna gång, blifvit likmätigt kongl. brefven den 11 December 1766 och den 27 Maj 1801 i Hofrätten adjungerad, samt Procopé redan af allmänna medel godtgjorts genom åtnjutande af derför särskildt bestämdt arvode, fann Senaten häradshöfdingen Procopé icke hafva anfört skäl till ändring af det slut, hvari Hofrätten genom dess öfverklagade utslag i saken stannat och vid hvilket förty kom att förblifva.

---

20 & 21.

Smädelse? eller blott förolämpning?

Vid Rådstufvurätten i Uleåborgs stad tilltalade arbetskarlen Jakob Puuperä murareenkan Margareta Arvelin för att den sistnämnda skulle, sedan klagandens hustru Maria Puuperä vid nyssnämnde rätt vittnat uti ett mål angående slagsmål emellan Margareta Arvelin och arbetskarlshustrun Brita

Keinänen, samt Greta Arvelin med fängelse vid vatten och bröd försonat henne i nämnda mål ådömda böter, ej mindre den 13 Maj 1878, då Margareta Arvelin sammanträffat med Maria Puuperä å deras gemensamma gårdsplan, tillvitat henne att hafva vittnat falskt och äfven efteråt vid skilda tillfällen upprepat samma yttrande, än den 14 i samma månad å samma gårdsplan under svordom rusat emot Maria Puuperä och, i tydlig afsigt att för ofvannämnda vittnesmål hämnas på Maria Puuperä, tilldelat henne en örfil, med den påföljd att Maria Puuperä, som då befann sig i långt framskridet hafvande tillstånd, några dagar varit sjuk.

Margareta Arvelin förklarade beträffande vittnesmålet, att hon blott yttrat, att eden varit riktig men talet bara strunt, och således blott velat antyda, att hennes berättelse varit blott löst prat uppfångadt genom rykten, samt beträffande misshandeln: att då hon, frigifven från häktet, hört att Maria Puuperä under tiden beskylt Margaretha Arvelin för att med sin son hafva stulit hö, förgrymmad deröfver samt då hustru Puuperä upprepat samma beskyllning för Margaretha Arvelin sjelf, tilldelat henne örfilen.

Af de i målet hörda vittnena intygade:

Kaisa Toikka: att Margareta Arvelin den 13 Maj vid fråga om ofvannämnda slagsmålssak yttrat till hustru Puuperä „du gjorde ju mened, ej rånade jag Brita Keinänen, utan skakade allenast om henne; eden var riktig men berättelsen strunt".

Greta Pukinkorva och *Sofia Keckman:* att Margaretha Arvelin någon gång åt hvartdera vittnet sagt, att den ed hustru Puuperä i omförmälda mål aflagt varit riktig men hennes berättelse bara strunt, samt att hustru Puuperä en gång antydt för vittnet att Margaretha Arvelin och hennes son skulle stulit hö.

Genom utslag, afkunnadt den 1 Juli berörda år, dömde ***Rådstufvurätten***, som fann Margareta Arvelin skyldig till de henne till last tagna förbrytelser, Margareta Arvelin — hvilken under de två senaste åren blifvit tvenne gånger fäld till ansvar för falsk angifvelse — med stöd af 6 § i förordn. d.

26 November 1866, angående falsk angifvelse och annan ärekränkning, samt 7 och 17 §§ äfvensom 9 punkten af 16 § i förordningen af samma dag, angående bland annat misshandel å person, att hållas i fängelse, för ärekränkningen, som innefattade smädligt yttrande, i två, och för misshandeln likaledes i två eller tillsammans fyra månader, uti hvilket straff ansvaret för svordom af Rådstufvurätten inbegreps, hvarjemte yttrande meddelades om rättegångskostnaderne.

Wasa Hofrätt, dit Margareta Arvelin i besvärsväg drog målet, fann genom utslag d. 27 Oktober 1878 henne ej hafva förebragt skäl till ändring i Rådstufvurättens utslag, vid hvilket, enär hennes vederparter dermed åtnöjts, fick bero.

Då målet föredrogs i *Senatens Justitie Departement,* hvarest Margareta Arvelin sökte ändring uti Wasa Hofrätts nyssnämda utslag, yttrade sig Senatorn *Björkstén* och fann Margareta Arvelin väl vara lagligen öfvertygad att hafva icke allenast den 13 Maj 1878 och särskilda gånger efteråt emot Maria Puuperä fält omförmälda skymfliga yttrande, utan ock den 14 i samma månad under svordom tilldelat Maria Puuperä en kindpust, med den påföljd domstolarne utsagt, men någon utredning icke vara förekommen derom att nämnda ärekränkning skett i afsigt att nedsätta Maria Puuperä i hennes medborgerliga anseende, eller att misshandeln utöfvats för att hämnas på Maria Puuperä för hennes förenämnda vittnesmål, i anseende hvartill, och jemte det utlåtande om påföljden af den Margareta Arvelin tillräknade svordomen förfölle, enär särskildt ansvar derför icke blifvit henne af Rådstufvurätten ådömdt och Jakob Puuperä med sistnämnde domstols utslag åtnöjts, Senatorn pröfvade rättvist att, jemlikt 7 § i förordningen den 26 November 1866 angående falsk angifvelse och annan ärekränkning samt 7 och 9 punkten i 16 § uti förordningen af nyssnämnde dag, angående bland annat misshandel å person, döma Margareta Arvelin att hållas i fängelse för det hon förolämpat Maria Puuperä en månad och för misshandeln två månader och således inalles tre månader, deruti Hofrättens utslag af Senatorn sålunda ändrades, hvaremot vid samma utslag i öfrigt eller beträffande de Mar-

gareta Arvelin åhvälfda ersättningar enligt Senatorns mening komme att förblifva.

Senatorn *Ehrström* var ense med Senatorn Björkstén.

Senatorn *Brunou* instämde i öfrigt uti Senatorn Björksténs yttrande, utom att Senatorn ålade Margareta Arvelin att för det henne till last tagna skymfliga yttrande böta trettio mark till treskiftes emellan kronan, Uleåborgs stad och Jakob Puuperä eller att vid bristande betalningstillgång hållas i fängelse vid vatten och bröd.

Senatorn *Wasastjerna* delade Senatorn Brunous mening.

Senatorn *Dahl* var ense med Senatorn Björkstén utom att Senatorn dömde Margareta Arvelin att umgälla den åtalade förolämpningen med fjorton dagars fängelse.

Senatens utslag är affattadt i enlighet med Senatorn Dahls yttrande och gifvet den 27 Augusti 1879.

Vid Häradsrättens i Perno sockens tingslag tilltalade pigan A. landthushållare hustrun B., hos hvilken A. den 1 November 1875 antagit årstjenst, för att B. skulle upprepade gånger beskylt A. att stå i brottsligt förhållande till B:s man samt äfven för andra personer uttalat sådana A:s qvinliga ära kränkande misstankar.

Uti målet hördes särskilda vittnen, af hvilka ett bland annat utsade, att vittnet en gång hört makarne B. häftigt gräla, hvarvid hustru B. tyckts beskylla sin man för att hafva stått i brottsligt förhållande till A., hvilken B. velat hafva skild från tjensten medan mannen förklarat sig ej kunna undvara hennes arbete; och hade vittnet tyckt sig förmärka att hustru B. verkeligen varit af den öfvertygelse att ett sådant förhållande egt rum emellan hennes man och A. — En skräddare och dennes lärling, hvilka båda i halfannan veckas tid arbetat hos makarne B., berättade samstämmigt, att de nästan dagligen hört hustru B. gräla på A. bland annat för det hon skulle plägat brottsligt umgänge med B:s man, hvarjemte de engång hört hustru B. kalla A. „herrhora"; äfven hade vittnena hört begge makarne härom ordvexla. — Ett fjerde vittne intygade att hustru B. vid flere olika tillfällen enskildt

för vittnet klagat deröfver, att hennes man idkade olofligt umgänge med A.

Svaranden anhöll emellertid att få styrka det klaganden retat svaranden till omvittnade yttranden och att det citerade uttrycket ej varit riktadt mot klaganden.

Genom utslag den 3 Oktober 1877 förklarade *Häradsrätten*, att den bevisning hustru B. anhållit få framställa icke vore å saken verkande, och förkastade förty hustru B:s anhållan om rådrum till sådan bevisnings anskaffande, hvarhos Häradsrätten fann utredt vara, att hustru B. såväl genom ofta uttalade misstankar om brottsligt förhållande emellan landthushållaren B. och A., som ock genom ett om henne begagnadt smädeligt uttryck, förnärmat A. och sökt nedsätta hennes anseende, hvarföre Häradsrätten, i stöd af 6 § i K. förordningen om falsk angifvelse och annan ärekränkning gifven den 26 November 1866, dömde hustru B. att för smädelse böta niohundra mark till utsatt fördelning, hvarjemte yttrande meddelades om rättegångskostnaderne.

Öfver Häradsrättens utslag anförde hustru B. besvär i *Åbo Hofrätt.* Då målet derstädes föredrogs utlät sig Hofrättsrådet *Gummerus*, det Hofrättsrådet ansåg Häradsrätten icke hafva bort förvägra hustru B. rådrum att föreställa ofvanberörda af henne åberopade bevisning, hvilken, enligt Hofrättsrådets tanke, tilläfventyrs kunnat inverka å målets utgång; i anseende hvartill, och då hustru B. i Hofrätten upprepat sin anhållan om slikt rådrum, Hofrättsrådet pröfvade rättvist upphäfva Häradsrättens öfverklagade utslag och visa målet tillbaka till nämnde domstol, som egde detsamma på anmälan åter till behandling företaga och, sedan den åberopade bevisningen, der jäf eller annat laga hinder icke mötte, blifvit emottagen, äfven i öfrigt med målet lagligen förfara, utan hinder af Häradsrättens sålunda undanröjda åtgärd.

Assessorn *Procopé* förmälte sig vara i tillfälle utan vidare omgång pröfva målet, i hvilket yttrande Hofrättsrådet *Trapp* och Presidenten *Rotkirch* instämde.

I följd af omröstningens utgång förbunden att yttra sig i hufvudsaken, utlät sig Hofrättsrådet *Gummerus* och fann utredt vara, att hustru B. vid särskilda tillfällen i Februari

1877 hemma hos sig förebrått A. att stå i brottsligen förtroligt förhållande till landthushållaren B. och engång äfven om henne haft ett förnärmande uttryck i slikt syfte, men utredning dock ej förekomma derom, att hustru B. gjort dessa förebråelser emot bättre vetande, utan anledning tvärtom förefinnas att antaga, det hustru B. verkligen misstänkt ett sådant förhållande; och emedan Hofrättsrådet på sådan grund ej ansåg berörda beskyllningar kunna läggas hustru B. till last såsom smädelse, utan endast såsom förolämpning böra henne tillräknas, pröfvade Hofrättsrådet rättvist att med ändring af det öfverklagade utslaget, i förmågo af 7 § i ofvanåberopade K. förordning och med afseende särskildt å slutmomentet i samma §, döma hustru B. att böta trehundra mark till sådan fördelning Häradsrätten utsagt, hvarjemte Hofrättsrådet äfven afgaf yttrande om rättegångskostnaderne.

Assessorn *Procopé* fann utredt vara att hustru B. hemma hos sig ej mindre vid särskilda tillfällen tillvitat A. att stå i förtroligt förhållande till hennes man, utan att visadt blifvit att sådant skett emot bättre vetande, än vid ett tillfälle emot A. fält skymfligt yttrande, hvarföre Assessorn pröfvade rättvist biträda det slut, hvari Hofrättsrådet Gummerus i saken stannat.

Hofrättsrådet *Trapp* fann för sin del skäl icke förekomma till vidare rättelse uti Häradsrättens öfverklagade utslag än att hofrättsrådet nedsatte det hustru B. ådömda bötesbeloppet till sexhundra mark.

Presidenten *Rotkirch* var sålunda ense med Hofrättsrådet Gummerus, att Presidenten dömde hustru B. att för ifrågavarande förbrytelse böta sexhundra mark.

Till följd af sålunda yppad meningsskiljaktighet kommunicerades målet Assessorn *Sjöros*, hvilken var i allo ense med Hofrättsrådet Trapp.

Hofrättens utslag, som är utgifvet den 26 Mars 1878, är affattadt i öfverensstämmelse med Presidenten Rotkirchs yttrande.

Hustru B. fullföljde underd. besvär hos H. K. M:t.

Genom utslag den 19 Augusti 1879 fann Senaten (Senatorerne *Dahl, Wasastjerna, Brunou, Ehrström* och *Björkstén*)

hustru B. icke hafva förebragt skäl till annan ändring i Hofrättens ofvanberörda utslag, än hvad anginge de henne för den henne tillräknade förolämpningen ådömda böter, hvilka, med stöd af det lagrum Hofrätten åberopat, af Senaten nedsattes till etthundratjugu mark, att fördelas på sätt Hofrätten utsagt, med hvilken rättelse förty vid samma utslag i öfriga delar kom att bero.

22.

Tvist om skyldigheten för den, som emottagit och användt reqvirerade varor, att erlägga varornas vid afsändandet utsatta pris utan afseende derå, att han efteråt styrker att de varit af underhaltig beskaffenhet.

Handelshuset R. Thiedeman et C:o i New Castle upon Tyne anförde på stämning, tagen till Rådstufvurättens i Björneborg stad sammanträde den 28 Januari 1873, att civilingeniören C. J. Lindström, på skriftligen hos bemälda handelshus gjord reqvisition, fått i början af Augusti månad 1872 emottaga särskilda varor jemlikt deröfver den 17 nästförutgångne Juli af handelshuset utfärdad räkning upptagande, utom annat, för 36 tons prima engelskt tackjern N:o 1 250 p. st., för 14 säckar ångpannenaglar 29 p. st. 18 sh. 6 d., för 60 st. jernplåtar 159 p. st. 18 sh. 3 d. och för annat gods jemte omkostnader 35 p. st. 3 sh. $^1/_2$ d. samt i provision, efter 2 $^0/_0$, 10 p. st. 7 sh. 4 d.; och yrkade handelshuset Thiedeman & C:o att ingeniören Lindström måtte förpligtas att gälda handelshusets härå grundade tillgodohafvande, utgörande sammanlagdt 487 p. st. 7 sh. 1$^1/_2$ d. jemte ränta från rättegångens början.

Ingeniören Lindström genmälte, att af omförmälda tackjern blott 4 $^1/_2$ tons varit af uppgifvet slag men 31 $^1/_2$ tons utgjort endast s. k. skrotjern värdt, icke 7 pund hvarje ton, utan 60 penni lispundet, samt att ångpannenaglarne varit spröda och, liksom jernplåtarne, af så dålig beskaffenhet, att de ej kunnat till de med dessa varor afsedda ändamål användas, hvadan från det fordrade priset för sistnämnda va-

ror borde afräknas 2394 mark, och den eskade provisionen icke borde kunna komma i fråga.

Å vittnesed intygade, bland andre: Gjutmästaren *Hindersson* och Gjutaren *Hindersson*, att ofvannämnda tackjern varit af så dålig beskaffenhet, att det ej kunnat användas till afsedt ändamål eller anses värdt mer än hälften af vanligt godt tackhjern; samt

Pannmästaren *Andersson:* att vid besigtning och profning af ofvannämnda plåtar och naglar, dessa visat sig vara af ytterst dålig qvalitet; att plåten, som användts till ångpanna, varit så otät, att ångan vid pannans afprofning trängt igenom; samt att naglarna vid användandet sprungit sönder.

Thiedeman et C:o sökte åter genom bevis utfärdade af engelska fabrikanter styrka, att den levererade varan varit god, samt anmärkte dels vid Rådstufvurätten, dels senare under rättegången: att de ej kunde åtnöjas med ingeniören Lindströms förfarande, att emottaga och använda varorna och likväl betala blott det pris, som långt senare åsatts desamma af några mekaniska arbetare, hvilka måhända icke kände huruvida varan vore den i fråga varande, hvaremot Thiedeman & Comp. skulle kunnat undgå förlust om de satts i tillfälle att genast återfå samma vara.

Rådstufrurätten afkunnade utslag i saken den 4 Maj 1875; och som ingeniören Lindström erkänt sig hafva mottagit sagda varor samt desamma sig till nytta användt, pröfvade Rådstufvurätten, utan afseende å hvad ingeniören Lindström i saken föreburit, rättvist ålägga Lindström att mot qvitto till handelshuset Thiedeman & C:o betala 487 p. st. 7 sh. 1 $^1/_2$ d. i motsvarande finskt mynt efter vid betalningstiden gällande kurs med fem procents ränta från den 28 Januari 1873 samt att derutöfver med 400 mark ersätta bemälda handelshus' kostnader i målet.

Ingeniören Lindström vädjade till Åbo Hofrätt, dervid bland annat anförande att varans dåliga beskaffenhet först under dess bearbetande upptäckts.

Hofrätten utlät sig i dom den 22 Juli 1876: att alldenstund ingeniören Lindström hos R. Thiedeman & C:o anhållit om och honom jemväl uti räkningen i fråga påförts

pris för dugliga varor samt deribland 36 tons prima engelskt tackjern N:o 1, men ådagalagdt blifvit att häraf endast 4 ½ tons utgjorts af sådant jern, som varit värdt 7 p. st. för hvarje ton, samt återstoden, eller ett belopp af 31 ½ tons, sedermera befunnits vara af vida sämre slag och till den grad underhaltigt, att dess värde blott uppgått till hälften af sagda pris; fördenskull och då R. Thiedeman & C:o vid utförandet af ingeniören Lindströms ifrågavarande uppdrag visat synnerlig vårdslöshet, i det till Lindström öfversändts till större delen andra och mindre goda varor, än dem han begärt, pröfvade Hofrätten rättvist att, med ändring af Rådstufvurättens motvädjade utslag, icke allenast nedsätta hvad bemälda handelshus för nästberörde 31 ½ tons utsökt med 3 p. st. 10 sh. för ton och förklara den uti omordade räkning upptagna provisionen 10 p. st. 7 sh. 4 d. icke kunna R. Thiedeman & C:o tillerkännas, utan jemväl böra från det af Rådstufvurätten utdömda beloppet afdragas, vid hvilket förhållande någon ränta å de 120 p. st. 12 sh. 4 d., från hvilkas erläggande Lindström sålunda af Hofrätten frikallats, ej heller tillborde R. Thiedeman & C:o; och vore väl äfven styrkt, att omförmälda, sedermera af ingeniören Lindström begagnade jernplåtar och ångpannenaglar varit så spröda, att de ej kunnat till afsedt ändamål användas; dock som vederbörlig utredning saknades om dessa plåtars och naglars rätta värde, då de af ingeniören Lindström emottogos, samt grund för bedömande af det påyrkade afdraget från plåtarnes och naglarnes i räkningen upptagna pris följaktligen icke förefunnes, ansåg Hofrätten ingeniören Lindström likalitet härutinnan, som beträffande sjelfva saken i öfrigt, eller hvad beträffade Thiedeman & C:os rättighet till ränta å dess efter afdrag af omordade 120 p. st. 12 sh. 4 d. återstående fordran hafva förebragt skäl till rättelse i berörda utslag, vid hvilket beträffande nyssbeskrifna delar finge bero; men emedan Lindström egt full anledning att låta förevarande mål ankomma på domstols afgörande, ty och med hänsyn till sakens utgång befriades Lindström ifrån utgifvande af ersättning för andra umgälder häri än dem Lindström derigenom, att han dels flere gånger förfallolöst från Rådstufvurätten uteblifvit,

dels derstädes gjort foglösa invändningar och sålunda obehörigen förlängt tvisten, förorsakat R. Thiedeman & C:o samt hvilka af Hofrätten uppskattades till 200 mark, hvartill rättegångskostnaden af Hofrätten alltså nedsattes.

Till Hofrättens dom bidrogo Hofrättsråden *Ithimæus* och Friherre *de la Chapelle* samt Assessorn *Råbergh.*

Assessorn *Sjöros* ansåg ingeniören Lindström, som emottagit de varor, om hvilkas pris tvistats, och ej begagnat sig af den honom enligt 4 § 1 kap. H. B. tillkommande rättighet att, derest varorna varit felaktiga, vägra emottaga desamma eller, om felet först efter emottagandet upptäckts, ställa varorna till handelshusets förfogande så snart sådant skett, utan i dess ställe användt desamma, icke hafva anfört skäl till ändring i det slut, hvari Rådstufvurätten i hufvudsaken stannat.

Sedan R. Thiedeman & C:o i revisionsväg dragit målet under H. K. M:ts pröfning, afgjordes detsamma i *Senatens Justitiedepartement* den 3 November 1877 af Senatorerne Viceordföranden, Geheimerådet *Örn*, *Dahl*, *Wasastjerna*, *Brunou*, *Lönnblad*, *Sederholm* och *von Hellens;* och alldenstund ingeniören Lindström, i händelse i fråga komna från handelshuset R. Thiedeman & C:o honom tillsända varor funnits hafva haft fel och han förty ej velat desamma till derå af bemälda handelshus satta pris behålla, egt ställa varorna till handelshusets förfogande, men sålunda icke förfarit, utan tvärtom sig till nytta användt sagda varor; fördenskull pröfvade Senaten rättvist att, med upphäfvande af Hofrättens dom, fastställa Rådstufvurättens i saken afkunnade utslag.

23.

Yrkande att magistratsledamot, genom hvars försummelse i tillsynen öfver auktionskammare-kassör denne fått tillfälle att förskingra auktionsmedel, må förpligtas att, utöfver sin ansvarighet för kassörens uppbörd, ersätta skada, som dennes

enskilde borgenärer lidit derigenom att kassörens gods åtgått till betäckande af uppbördsbalans.

Uti en till Prokuratorn i K. Senaten den 5 Febr. 1877 ingifven skrift anförde fabriksidkaren L. J. Källström från Helsingfors att sedan Källström emot tvänne skuldsedlar af den 30 December 1861 och den 1 Maj 1863 långifvit dåvarande kassören vid Helsingfors stads auktionskammare August Frans Schager tillsammans 20,800 mark samt till säkerhet för återbetalningen af dessa medel jemte å dem utfäst ränta den 25 Januari 1862 och den 9 Maj 1863 erhållit inteckning uti en Schager då tillhörig gård, så hade Rådstufvurätten i Helsingfors den 29 September 1866, på yrkande af någon bland Schagers borgenärer, försatt honom, som emellertid afvikit landet, i konkurstillstånd, äfvensom genom sin den 20 Januari 1868 gifna dom i konkursen, hvari Fabriksidkaren Källström bevakat ifrågavarande fordran, tillerkänt Källström rätt att ur Schagers bo, med förmånsrätt till värdet för nämnda gård, utbekomma berörda skuldsedlars innehåll med ogulden ränta, hvarjemte Rådstufvurätten i nämnda dom, hvilken blifvit faststäld af K. Senaten genom dom den 27 April 1869, beträffande den ordning uti hvilken de fordringsegare, som tillagts förmånsrätt, komme att ur konkursen njuta betalning förklarat: att främst några innehafvare af lös pant skulle få å sina fordringar tillgodoräkna sig hvad för det pantsatta godset influtit; att derefter ur hela konkursmassan borde utgå Schager påförda utskylder; att dernäst Föreningsbanken skulle ur värdet för förenämnda gård utbekomma sin deri intecknade fordran 8,000 mark med ränta; att härå auktionskammaren i Helsingfors egde ur boets samtliga tillgångar uttaga densamma tillhörande uppbördsmedel, för hvilka Schager ej redovisat, med 34,400 mark 5 penni; samt att efter dessa fordringar Fabriksidkaren Källström komme att ur värdet för änberörda fastighet utfå det belopp, honom på grund af omförmälda skuldsedlar tilldömts; och emedan den summa af 27,420 mark 36 penni, som utgjort behållna auktionsskillingen för oftaberörda gård, sedan Föreningsbanken blifvit af andra konkursmassans tillgångar godtgjord med inlles 9,037 mark 39 penni, äfvensom alla

återstående tillgångar användts till gäldande af Schagers uppbördsbalans och af de utdömda utskylderna, och Fabriksidkaren Källström sålunda ej erhållit någon afbetalning å sitt tillgodohafvande, samt den betydliga förlust han dymedels lidit föranledts af nämnda uppbördsbalans, hvilken haft sin grund i den anmärkningsvärda efterlåtenhet, Magistraten visat i tillsynen öfver auktionskammaren och dess uppbörd, gjorde Fabriksidkaren Källström hos Prokuratorn påstående om magistratens förpligtande att godtgöra Källström icke allenast fastighetens försäljningspris, efter afdrag af hvad Föreningsbanken för sin intecknade fordran uppburit, eller 18,383 mark 4 penni, hvilken summa, enligt Källströms förmenande, skulle hafva, derest balansen ej uppstått, å Källströms fordringar influtit, jemte sex procents ränta, utan ock den dividend för bristande 3,188 mark 17 penni, som skulle tillfallit Källström ur massans öfriga tillgångar enligt derom skeende liqvid likaledes med ränta, samt dessutom ersätta Källström för hans omkostnader i följd af klagomålet.

Denna skrift öfverlemnade Prokuratorn till advokatfiskalen i Åbo Hofrätt, som i ett till Hofrätten den 19 Mars 1877 inlemnadt embetsmemorial framhöll: att Magistraten i Helsingfors, enligt kgl. instruktionen för stadens auktionskammare den 1 Mars 1759, egde hafva inseendet öfver auktionsverket genom tvänne magistratspersoner*), hvilka i egenskap af direktörer i tur borde närvara vid auktionen, samt att det, jemlikt magistratens den 21 Januari 1857 fattade beslut, ålegat den för tillfället tjenstgörande direktören att öfvervara liqviderandet af alla auktionsinrop, föra anteckningsbok öfver hvarje dervid inflytande post samt tillse att ej mer än 4,000 mark af auktionsmedlen finge omhänderhafvas af kassören, hvars derutöfver stigande uppbörd borde insättas uti auktionskammarens kassakista, till hvilken direktören förvarade ena nyckeln och kassören den andra, men att dessa föreskrifter åsidosatts af dåmera aflidne handlanden Bäck, hvilken under senare hälften af år 1866, såsom

*) Kgl. Res. 1 Mars 1759 innehåller bland annat: i § 4 att auktionsdirektören åligger hafva noga tillsyn att penningarna för det å auktion försålda godset efter den vid auktioneringen hållna kontrollen i rättan tid uppbäras och till behöriga orter aflevereras, isynnerhet aktande att de, som inom rätta tiden med betalningen för det köpta godset sig ej infinna, behörigen exeqveras; och i § 15 att sedan penningarne influtit och liqvid uppgjorts, den, som varan till försäljning insatt, undfår, efter direktörens anvisning, af kassören de honom tillhörande medel, hvaremot, då utexeqverade varor försäljas för krono- och stadsutskylder,, medlen förvaras i auktionskassan, för hvilket ändamål i auktionskammaren komme att hållas kassakista, försedd med tvenne lås, dertill direktören och kassören skulle hafva hvar sin nyckel.

tjenstförrättande rådman, handhaft direktörsbefattning vid auktionsverket. Och då denna försummelse, för hvilken handlanden Bäck i lifstiden äfven genom K. Senatens utslag af den 26 Februari 1870 ådömts ansvar, enligt advokatfiskalens förmenande lemnat kassören Schager tillfälle att af den honom anförtrodda uppbörd förskingra det betydliga belopp, som sedermera ur hans konkurs tilldömts auktionskammaren, men någon giltig grund att härför hvälfva ansvaret å magistraten i dess helhet ej förefunnes, då densamma fullgjort sitt åliggande att för öfvervakandet af auktionsverket utse direktörer, yrkade Advokatfiskalen, jemte det han till Hofrättens pröfning öfverlemnade fabriksidkaren Källströms ersättningsanspråk, att desamma måtte sålunda bifallas, att aflidne handlanden Bäcks rättsinnehafvare skyldigkändes att till Källström utgifva ej mindre skillnaden emellan behållna auktionsskillingen för änsagda gård och Föreningsbankens deri intecknade fordran auktionsdagen med 17,931 mark 47 penni jemte ränta, än den dividend, som vid för ändamålet skeende liqvid kunde utredas hafva tillfallit fabriksidkaren Källström för återstoden af hans fordran, derest Schagers balans icke skulle öfverstigit den summa af 4,000 mark, som enligt magistratens ofvannämnda beslut högst fått af Schager på en gång omhänderhafvas, och hvars förskingring det förty ej stått i handlanden Bäcks makt att förebygga, denna dividend likaledes med ränta från den dag den kunnat lyftas.

Sedan vederbörandes förklaringar infordrats utlät sig

Hofrätten genom utslag den 11 Februari 1878: att det väl vore stadgadt i Kgl. Ordningen för Auktions och Adress kammaren i Stockholm, gifven den 27 Februari 1674, hvilken, likmätigt 10 § i Kgl. Resolutionen den 3 December 1680 äfven gälde för de öfriga städerna, att auktionskammaren vore ställd under borgmästares och råds inspektion; i kgl. förklaringen den 22 November 1791 att magistraten stode i ansvarighet för all den uppbörd, som handhades af stadens uppbördsmän, hvartill den, hvilken utsetts att å magistratens vägnar verkställa uppbörd af auktionsmedel, eller i förevarande fall auktionskassören, jemväl måste räknas, samt i den för Helsingfors stads auktionskammare medels Kgl. Res. den 1 Mars 1759 fastställda instruktion och ordning, att auktionskammaren berodde af borgmästares och råds generella inspektion och att tvänne magistratspersoner, som dertill vore de skickligaste och säkraste, skulle förordnas att deröfver vara direktörer med åliggande att i tur närvara vid auktionerna samt hafva noggrann tillsyn att penningarna för det försålda godset i rättan tid uppbures och till vederbörande utbetalades eller i auktionskistan förvara-

des; hvarutom magistraten i Helsingfors hade genom beslut den 31 Januari 1857 ytterligare bestämt, att auktionsdirektören borde öfvervara alla liqvider samt såsom kontrollant föra anteckningsbok öfver hvarje post, som kassören uppbure, äfvensom att kassören icke finge på en gång omhänderhafva mer än högst 1,000 rubel silfver; men alldenstund omförmälda stadganden, i betraktande deraf att enskilda i stad bosatta personer icke egde den i Kongl. Ress. af den 17 Dec. 1734 och 9 Dec. 1766 allmogen på landet tillerkända rättighet att låta genom dem, för hvilka de hade förtroende, verkställa auktionen, utan slik rättighet inom städernas område, likmätigt gällande författningar, utgjorde ett uteslutande privilegium för städerna, endast åhvälfde magistrat och auktionsdirektör skyldighet allenast att till personer, hvilkas gods blifvit å auktion försåldt, eller desses rättsinnehafvare, ansvara för de vid utropen utfäste auktionsskillingarne, men icke afsåge betryggande af kassörens enskilde fordringsegare, fördenskull pröfvade Hofrätten rättvist fabriksidkaren Källströms och advokatfiskalens i målet utförda ersättningspåståenden, såsom saknande stöd i lag förkasta.

Häröfver anförde fabriksidkaren underdåniga besvär: Genom handlingarna i målet vore ådagalagt att Schagers betydliga kassabrist uppkommit genom vårdslöshet af vederbörande magistratsledamot. De medel, som Källström försträckt Schager, hade han lemnat i förlitande på, att någon större kassabrist än 4,000 mark icke kunde hos denne uppkomma. Att en balans, betydligt öfverstigande detta belopp kunnat uppstå, härrörde, såsom handlingarne utvisade, af vederbörande magistrats försummelse att uppfylla sin pligt. Denna försummelse hade således vållat den skada, fabriksidkaren Källström lidit, och vore den försumlige på sådan grund skyldig att ersätta skadan.

Målet föredrogs i *Senatens Justitie departement* den 4 September 1879 i öfvervaro af Senatorerne *Dahl*, *Wasastjerna*, *Brunou*, *Ehrström* och *Björkstén*, hvilka funno fabriksidkaren Källström icke hafva förebragt skäl till ändring i Hofrättens utslag, som fördenskull gillades.

24.

Bränvin, som för saknad förpassning å fartyg i beslag tagits, förbrutet, eller icke, när skepparen styrker att förpassning uttagits och en del af vägen åtföljt varan samt efteråt upptetts?

Stadsfogden K. L. Edman anförde vid Rådstufvurätten i Joensuu att skepparen Anders Leskinen från Muljula by i

Kides socken den 18 Augusti 1875 anlöpt stadens hamn med lodjan "Johan" och medhaft 11 fat tillsammans innehållande 1,058 kannor bränvin, hvilka, såsom saknande förpassning, Edman tagit i beslag; yrkande Edman i följd häraf att varan måtte förklaras förbruten och Leskinen fällas till laga ansvar.

Leskinen förklarade att förpassning uttagits i Wiborg och af honom medhafts ända till Paasovesi, några mil från Joensuu belägna sjö, der han, som ej kunnat läsa skrifvet, i misstag lemnat densamma jemte några hemmanshandlingar till sin fader; och inlemnade Leskinen till styrkande af sina uppgifter 1:o ett af stadsfiskalen i Wiborg F. Ritz utfärdadt intyg deröfver, att han den 12 Aug. åt handelshuset Tschusoff & Sopetoff utfärdat förpassning å ett på handelshusets spritfabrik i Wiborg tillverkadt belopp af 1,058 kannor bränvin, att till handelshusets i Joensuu stad inrättade spritförsäljning afgå med lodjan "Johan" förd af skepparen Leskinen; 2:o tolagsbokhållaren i Wiborg A. Norrings intyg deröfver att Leskinen vid affärden från Wiborg den 12 Aug. bland andra handlingar upptett stadsfiskalen Ritz' samma dag utfärdade förpassning å 1,058 kannor bränvin, 3:o ett af kassören vid Juustila sluss G. Weimarn utgifvet intyg deröfver att Leskinen den 13 Augusti på färd från Wiborg till Joensuu upptett, bland andra handlingar, en förpassning af samma beskaffenhet, som stadsfiskalen Ritz' intyg anger; samt 4:o ofvannämnda förpassning, hvilken Leskinen förklarade sig hafva återfått; och anhöll Leskinen, som ej märkt att förpassningen saknades, förr än handlingarna af tullbetjeningen granskades, att varan måtte frigifvas och han från ansvar frikännas.

Rådstufvurätten förklarade i utslag den 23 September 1875 utredt vara, att handelshuset i Wiborg Tschusoff & Sopetoff till sin i Joensuu inrättade spritvaruförsäljning den 12 Augusti från Wiborg med lodjan "Johan", som förts af Leskinen, afsändt elfva kärl, innehållande 1,058 kannor, å en bemälda handelshus tillhörig spritfabrik tillverkadt bränvin, samt att förpassning å detta belopp bränvin icke allenast uttagits hos vederbörande tjensteman å afsändningsorten utan ock medföljt farkosten en del af vägen; men emedan Leskinen, då lodjan anlöpt Joensuu stads hamn, icke kunnat uppvisa någon förpassning å det medföljande bränvinet, hvilket Edman af sådan anledning tagit i beslag, dömde Rådstufvurätten, jemte det Leskinen fäldes att böta 40 mark, med stöd af 63 § i k. f. den 18 Nov. 1867 ifrågavarande bränvin jemte kärl förbrutet att å offentlig auktion försäljas.

Öfver utslaget anfördes besvär i Wiborgs Hofrätt af

handelshuset Tschusoff & Sopetoff, som bl. a. påpekade att förlusten, i händelse varan förklarades förbruten, komme att drabba dem, oaktadt de fullgjort hvad på dem ankommit då förpassning uttagits.

Hofrätten utlät sig i utslag den 15 Maj 1876: att emedan utredt blifvit att handelshuset Tschusoff & Sopetoff för omförmälda, här i landet lagligen tillverkade och till Joensuu stad afsända bränvin å afsändningsorten uttagit behörig förpassning, som äfven medföljt varan större delen af vägen och jemväl sedermera inför Rådstufvurätten upptetts, ehuru förpassningen vid beslagstillfället icke för stadsfogden Edman upptetts; ty och som vid sådant förhållande bränvinet icke kunde anses hafva saknat förpassning, pröfvade Hofrätten rättvist, med upphäfvande af Rådstufvurättens utslag i denna del, fridöma bränvinet från beslaget och förordna att detsamma borde till handelshuset Tschusoff & Sopetoff återställas.

Stadsfogden Edman anförde underdåniga besvär: då förordningen af den 18 Nov. 1867 innehölle att bränvin *alltid* borde *åtföljas* af förpassning, vore det så mycket mindre nog att det styrktes, att förpassning en gång uttagits, som en sådan annars kunde missbrukas och samtidigt användas till skyddande äfven af annan vara till samma belopp.

Vid målets föredragning i *Senatens Justitie departement* funno dess fleste i afgörandet deltagande ledamöter Senatorerne *Lönnblad*, *Sederholm* och *Gejtel* stadsfogden Edman ej hafva anfört skäl till ändring i Hofrättens utslag, hvarvid fick bero.

Senatorerne *Dahl* och *von Hellens* pröfvade rättvist att, med upphäfvande af Hofrättens utslag i de delar, detsamma öfverklagats, fastställa Rådstufvurättens i saken gifna utslag.

Senatens utslag är dateradt den 26 Februari 1877.

Notis.

Juridiska examina vid Finlands universitet. Under *vårterminen 1878* undergicks: *Juris utriusque kandidat-examen* af filos. kand. Axel Niklas Herlin och filos. mag. Johan Julian Serlachius;

Allmän rätts-examen af studeranderne Viktor Abraham Kumlin, Alexander Stefan Träskelin, Richard Leonhard Wigren och Oskar Emil Holmberg, samt hofrättsauskultanterne Axel Wilhelm Granström och Karl Alexander Theodor Laurell; samt

Kameral-examen af studerandene Karl Julian Collan, Walther Wallenius, Ernst Oskar Wilhelm Bergius och Leonard Johannes Tötterman

Under *höstterminen 1878* presterades: *Juris utriusque kandidat-examen* af filos. mag. friherre Otto Gerhard af Schultén;

Allmän rätts-examen af vicehäradshöfding Oskar Favén och studerandene Johan Robert Benjamin Selin, Gustaf Werner Sjöström, Frans August William Stenberg, Viktor Ludvig Alexander Falck, Gustaf Adolf Rothman samt Wilhelm Leonard Tanner;

Domare-examen af studerandene Oskar Arthur Lindegren, Henrik Niklas Gideon von Qvanten, Frans Fridolf Åhlström och Karl Robert Österlund; samt

Kameral-examen af studerandene Gabriel Wilhelm Hirn och Frans Gustaf Hjelt.

Under *vårterminen 1879* aflades: *Juris utriusque kandidat-examen* af filos. magg. Axel Johan Lille, Alexander Wilhelm Boisman, Robert Castrén och friherre Rabbe Axel Wrede;

Allmän rätts-examen af studerandene friherre Teodor Maximilian Aminoff, Bruno Ernst Beyrath, Richard Daniel Hirn, Theodor Leonhard Ljungberg, Axel Ferdinand Nymalm, Erik Albert Stigzelius och Karl Fridolf Wendell;

Domare-examen af studerandene Karl Johan Ahlberg, Hugo Leonhard Elfvengren, Arndt Wilhelm Nohrström och Gustaf Adolf Wallenius; samt

Kameral-examen af studerandene Hugo Leonhard Elfvengren och Fredrik Gabriel Lindeqvist.

Under *höstterminen 1879* undergicks: *Juris utriusque kandidat-examen* af filos. magg. Adolf Edvin Arppe, Fredrik Mortimer Antell och Johan Ludvig Snellman;

Allmän rätts-examen af hofrättsauskultanten Arndt Wilhelm Nohrström samt studerandene Anders Edvard Breitholtz, Frans Wilhelm Hartzell, Hugo Woldemar Holmström, Johan Mårten Eliel Johansson, August Mikael Schauman, Karl Johan Timgren och Karl August Weckman.

Under *vårterminen 1880* har: *Juris utriusque licentiat-examen* aflagts af jur. kand., vicehäradshöfdingen Joel Napoleon Lang;

Juris utriusque kandidat-examen af andre kamreraren i Finlands bank, filos. mag. Ernst Emil Schybergson, samt af filos. magg. K. J. R. Standertskiöld och G. A. Lundenius;

Allmän rätts-examen af senatstranslatorn filos. mag. K. K. Lundenius samt studerandene E. A. Andelin, Fredrik Werner Hjelmman, Karl Georg Frietsch, Walter Fredrik Heimbürger, August Arthur Juselius, Herman Maximilian Molander, Johan Alfred Norrmén, Nikolai Woldemar von Wendt och Julius Harald Dieckhoff;

Domare-examen af studd. Oskar Wallenius och Fredrik Werner Orell äfvensom

Kameral-examen af stud. Karl Leonhard Hagman.

Juridiska Föreningens i Finland förhandlingar vid årsmötet 1879.

(Forts. från sidan 242.)

Den 23 Augusti.

Femte frågan.

Genom kejserliga förordningen angående kommunalförvaltning i stad af den 8 December 1873 hafva formerna för utöfvandet af stadskommuns beslutanderätt blifvit reorganiserade på grundvalen af allmän rösträtt och representation, medan magistraten, såsom medelpunkten för stadskommuns verkställande och förvaltande makt, lemnats till sin organisation oförändrad sådan den under äldre förhållanden gestaltat sig. Uppenbarligen har lagstiftaren åsyftat, att den nyskapade kommunalrepresentationen och den af gammalt bestående magistraten skulle kunna förbindas till enig samverkan för kommunen. Emellertid har efter kommunalförfattningens införande, i flere städer, framträdt en märkbar divergens mellan kommunalrepresentationen och magistraten i fråga om vidden af hvardera myndighetens befogenhet och uppgifter.

Med anledning häraf frågas, huruvida den hittills vunna erfarenheten ådagalagt, att en principiel motsats mellan stadsfullmäktige och magistrat eger rum? samt, i fall denna fråga besvaras jakande, huruvida en ombildning af magistraten, åtminstone i landets större städer, vore önskvärd i det syfte, att jemväl i magistraten komme att ingå af kommunen periodiskt valde medlemmar, jemte det att åt staten bibehölles dess inflytande å tillsättandet af ledamöter i magistraten, i dess egenskap af offentlig myndig-

het, samt att plats bevarades åt ett för fullgörandet af magistratens funktioner behöfligt, stabilt juridiskt element?

(Den inledande öfversigten införd i årg. 1878—79 s. 266 ff.)

Juris utriusque kandidaten *Eneberg:* Emedan ett ganska betydligt antal af juridiska föreningens medlemmar såväl här i Helsingfors som också i landsorten verksamt deltagit i kommunalförvaltningen och isynnerhet i stadsfullmäktiges tillgöranden, har juridiska föreningens centralafdelning ansett, att det kunde vara af intresse att egna någon stund åt betraktelsen af en fråga, som otvifvelaktigt har visat sig vara af en ganska vigtig beskaffenhet för den kommunala förvaltningen och för framåtskridandet uti städernas sjelfstyrelse. Hufvudsaken ligger naturligtvis deri att få utredt, huruvida en verklig principiel motsats emellan stadsfullmäktige och magistrat eger rum, eller om möjligen fallet är, att de divergenser, som såväl i Helsingfors som också, enligt hvad landsortsbladen gifvit vid handen, i åtskilliga andra städer visat sig, endast berott på tillfälligheter och ovana vid författningens tillämpning och måhända blott utgöra reminiscenser af det förut bestående förhållandet. Det är isynnerhet i detta afseende som centralafdelningen räknar på föreningens medlemmars erfarenhet. Hvad beträffar det, som uti här antydda förslag förordas till bristens afhjelpande, är det hufvudsakligen hemtadt ifrån förhållandena uti de tyska, besynnerligen de preussiska städerna. Såsom allmänt bekant är, utgöra såväl de svenska som våra egna kommunalförfattningar endast en bearbetning af de preussiska kommunalförfattningarna dels för landet och dels för städerna, och hela stadsfullmäktigeinstitutionen är derifrån lånad. Man har dock i Tyskland gått längre i afseende å magistraten, som också fått ett med stadsfullmäktige ungefär homogent element. I grunden är väl sjelfstyrelseprincipen engelsk, ehuru den i England förekommer under så säregna förhållanden, att de der existerande institutionerna icke i något annat land omedelbart kunna tillämpas. I Tyskland infördes sjelfstyrelsen egentligen efter de stora olyckorna år 1807, då Preussen befann sig på branten af sin undergång, och det var den be-

kante ministern Stein, som der tog initiativet till denna reform, hvilken nästan omedelbart gaf ett synnerligen förökadt lif och kraft åt de tyska städerna. Magistraten är der, såsom äfven i öfversigten i korthet finnes antydt, ordnad sålunda, att den juridiske borgmästaren antingen väljes på tolf år, eller ifall kommunen så önskar för lifstiden. Såsom hans biträde och ställföreträdare förekommer alltid en annan juridiskt bildad person, hvilken äfven likasom borgmästaren är aflönad. I de större städernas magistrater förekomma dertill flere andra personer med fackbildning, såsom t. ex en skild rådman eller Schöffe för byggnadsärenden och skolväsendet m. m., men vanligen finnas endast tvenne. De öfrige medlemmarne af magistraten väljas på sex år och en tredjedel af dem afträder hvart annat år. Det beror sedan på städernas storlek och öfriga förhållanden, huru många medlemmar det kan anses nödigt, att magistraten i sig upptager. Det kan naturligtvis här göras den invändning, som vanligen göres emot alla steg till en utvidgad sjelfstyrelse, att den kräfver mycket offer af tid och krafter af kommunens medlemmar, och detta argument har äfven i många andra länder varit ett ganska stort hinder för införandet af en utvidgad sjelfstyrelse. Att märka är dock att, åtminstone hvad städerna beträffar, genom en god ordning, en god fördelning utaf arbetet otvifvelaktigt kan åstadkommas en lättnad, och de svårigheter, som vid första påseendet visa sig, torde väsentligen kunna öfvervinnas. Våra magistrater handhafva ännu ärenden, som egentligen icke tillkomma dem i deras egenskap af magistrater, t. ex. hela exekutionsväsendet. Detta skulle i sådant fall böra aflyftas från magistraten och anförtros åt en särskild person. Detta är äfven så ordnadt genom den nya utsökningslagen i Sverige. Vidare kan det äfven förekomma åtskilliga andra saker, som dels skulle kunna anförtros åt skilda kommissioner, dels också, såsom fallet är i Tyskland, öfverlåtas åt de särskilda juridiska medlemmarnes behandling. Alla de ärenden, i hvilka stadsstyrelsen har att representera vissa grenar af den offentliga makten, såsom t. ex. åklagare- och polisväsendet i sådana städer, der magistraten handhar polisärendena och

der icke en särskild regerings polis finnes, äro också öfverlemnade åt borgmästaren enskildt. Genom en sådan anordning skulle jag anse att hos oss detta system torde kunna göras gällande. Det är jemväl att märka, att, såsom stadsfullmäktigeinstitutionen nu är anordnad, hör dit en oändlig mängd småsaker, som egentligen icke förtjena den tid och de krafter, som egnas åt deras afgörande. — Stadsfullmäktige i Helsingfors sitta i medeltal åtminstone hvar fjortonde dag, ofta från klockan 6 till kl. 10. Skulle man hafva magistraten ordnad efter sjelfstyrelseprincipen, så skulle en icke obetydlig del af de ärenden, som nu handhafvas af stadsfullmäktige in pleno, kunna handhafvas af magistraten, och stadsfullmäktige skulle kunna komma dertill, hvilket deras funktion egentligen borde vara, att handhafva stadens budgeträtt och besluta endast i vigtigare frågor. Att våra magistrater under tidernas lopp uträttat mycket godt till kommunernas bästa, är jag fullt öfvertygad om, och att institutionen från början och till sina principer är förträfflig har jag i korthet försökt att framhålla. Jag tror likväl, att den borde och kunde regenereras på ett sätt, som vore egnadt att gifva ökad styrka och lif åt kommunalinstitutionen i våra städer.

Hofrättsassessor *Grönvik:* Instämmande med juriskandidaten Eneberg deruti, att magistratens och stadsfullmäktiges inbördes förhållande borde ordnas på ett annat sätt, än för närvarande är fallet, skulle jag vilja betona såsom den princip, som kanske framförallt borde undergå förändring, den makt, som är lagd i magistratens händer att i hvarje särskildt fall bedöma lagligheten af kommunalrepresentationens åtgärder. Det synes mig nemligen såsom om de intelligenta krafter, som stå magistraten till buds, icke lemnade tillräcklig garanti för att bemälde myndighets bedömande af ett beslut skall grundas å större sakkunskap, än den som ofta nog förefinnes inom den valda stadsrepresentationen. Hvad deremot beträffar frågan, huru förhållandet lämpligen kunde ordnas, vill jag icke derom nu yttra mig.

Professor *Mechelin:* Då man genom författningarna angående kommunalförvaltningen på landet och i städerna åter

sökte i vårt land förverkliga detta grunddrag af medborgerlig sjelfstyrelse, som genomgår det svensk-finska samhällslifvet, torde väl lagstiftaren icke ens hafva gjort sig den illusion att genom dessa författningar af 1865 och 1873 det åsyftade ändamålet skulle fullständigt vinnas, att den reform, som förafsågs, var i allo med ens genomförd. Äfven på detta område måste väl lagstiftningen få fortskrida successivt för att blott efterhand uppnå det mål, dit man sträfvar, allt under det den vidare utvecklingen kan försiggå med ledning af ytterligare erfarenhet. Sålunda var visserligen dessa författningars innehåll ett mycket stort steg framåt ifrån det skick, hvari den kommunala förvaltningen dessförinnan befann sig; men det var icke ett fullständigt steg. Jag tillåter mig i förbigående påpeka, att statens underafdelningar äro icke endast kommunerna, vi hafva äfven län, och uti länen utöfvas all förvaltning ännu af statens myndigheter utan att länets invånare, vare sig konsulterande eller beslutande, i dessa åtgärder deltaga. Det har emellertid vid landtdagarne redan framhållits i petitionsväg, att det kommunala eller, rättare sagdt, medborgerliga sjelfstyrelsesystemet måste få denna komplettering, att mellanlänken emellan kommunen och staten, nemligen länet, hvad dessa frågor vidkommer må kunna styras enligt enahanda former, som kommunen. Hvad åter kommunen sjelf vidkommer och särskildt stadskommunen, hvarom i denna fråga är tal, inskränkte sig den reform, som skedde genom 1873 års författning, till att lägga full beslutande rätt i kommunens medlemmars egen hand, på deras skuldror hvälfva omtanken om och ansvaret för kommunens lif och utveckling. Men jemte det sålunda åt stadskommunen genom denna lag inrymdes rättighet att dels inrätta drätselkammare, dels skapa för olika ändamål ordnade verkställighetsorgan, så qvarstodo magistraterne, hvad deras sammansättning och hvad en del af deras funktioner vidkommer, i deras förra ställning. Och lagen begagnar tillika detta uttryck, att magistraten är stadens styrelse, — ett uttryck, som icke har någon närmare definition i lagen och hvars inneboende kraft det måhända icke skall vara så alldeles lätt att deducera, ty om man icke får

besluta i något annat, än i fråga om kontrollen och i negativ riktning, så är man dock icke i ordets egentliga mening en styrelse. Å andra sidan bör det också, såsom jemväl af referenten framhållits, beaktas, att de representativa församlingarna inom städerne icke lämpligen kunna betraktas såsom förvaltande myndighet. När kommunalförvaltningen är lagd i städernas invånares egna händer, så bör man icke fatta detta uttryck så, som borde stadsfullmäktige eller rådhusstämma sjelfve förvalta kommunens alla angelägenheter. När sjelfstyrelseprincipen är tillämpad, måste kommunen förete en organisation likartad med statens. Det behöfves styrande, förvaltande, eller verkställande organ och sådana, som fastställa normerna. Den representativa församlingen stiftar lagar för kommunen genom ordningsstadgar m. m., den bestämmer om budgeten, den har gentemot kommunens intressen en ställning likartad med folkrepresentationens i staten. Men om också detta eger rum, så vidlådes rådhusstämmans eller stadsfullmäktiges verksamhet hos oss af den oegentlighet att de tillika behandla löpande bagatellärenden —, ärenden af det slag, att den beslutanderätt, hvilken bör kunna vara åt de förvaltande eller exekutiva organen anförtrodd, väl borde kunna omfatta desamma. Men om det gäller att reducera rådhusstämmans eller stadsfullmäktiges verksamhet till att, så att säga, normera förvaltningen och hushållningen inom kommunen snarare, än att i hvarje detalj fatta beslut, så länkas uppmärksamheten nödvändigt derpå, huruvida stadens s. k. styrelse och dess förvaltnings organ äro lämpligen sammansatta för att i öfrigt leda stadens angelägenheter, således också i främsta rummet hafva omsorg om och utöfva initiativ härutinnan. Dock må man väl med skäl hysa tvifvel derom, huruvida förvaltningen och verkställigheten vinna på, att magistraten endast öfvervakar drätselkammarens och öfriga kommissioners tillgöranden. Ett öfvervakande är visst af nöden; men om magistraten är stadens styrelse, så synes det som om dess deltagande i sådana ärenden, som drätselkammaren i öfrigt behandlar, vore på sin plats. En antydning härom synes också vara gifven i referatet af frågan. Å en annan sida åter kan man hysa tvifvel derom,

huruvida magistratens nuvarande ställning innebär en garanti för att verkligen representera den lagfarenhet, som kommunalförfattningen förutsätter, då den lägger bedömandet af lagligheten utaf stadsfullmäktiges beslut i magistratens händer. Det är sant, att besvär kunna ega rum; men rubbning kan vållas om magistratens veto skulle i otid och med otillräcklig insigt begagnas. Den till diskussion upptagna frågan afser påtagligen icke att föranleda ett bestämdt uttalande, huru magistraten rätteligen borde organiseras, huru öfverhufvud styrelsen och förvaltningen i städerna borde ordnas, för att man skulle komma till mera harmoni och kraftigare verksamhet. Jag har derför ock tagit mig friheten att mera påpeka hvad som brister, i hvilka delar kollisioner kunna uppkomma, i hvilka delar man icke kan erkänna tillvaron af en afslutad, inom sig harmonisk organisation.

Med anledning af denna fråga skulle jag slutligen vilja stanna vid att uttala det önskningsmål, att det måtte egnas en skarp uppmärksamhet deråt, hvilka modifikationer, ja låt vara äfven mera genomgripande förändringar, kommunalförfattningen för städerna skulle erfordra, för att både i rättsligt hänseende och med afseende å stadskommunernas ekonomiska och kulturlif, organerna må kunna funktionera på ett i möjligaste måtto tillfredsställande sätt. Det har någon gång, jag tror till och med i pressen, varit fråga derom, att sedan nu i några års tid kommunalförfattningen blifvit tillämpad, ett allmänt meeting af kommunalmän från städerna vore af nöden för att meddela den på de skilda orterna vunna erfarenheten och för att framhålla hvilka brister som man finner lagen innehålla, så att detta måtte bilda åtminstone början till ett material för revision af författningen. Ett sådant möte af kommunalmän vore måhända också mera egnadt att i detalj behandla denna fråga, än juridiska föreningens årsmöte; men jag tror, att det dock skall öka intresset för att afhjelpa bristerna i denna lag, om det i en sådan församling af juridiskt bildade personer, som denna erkännes, att det icke finnes tillräcklig harmoni och konseqvens uti magistratens och stadsfullmäktiges inbördes ställning till hvarandra.

Kanslirådet *Liljenstrand:* Det är en ganska naturlig sak, att vår kommunalförfattning, såsom det första lärospånet i riktning åt sjelfstyrelse, ännu icke skall vara komplett. Den är det så mycket mindre, som elementen dertill äro lånade från annat håll och det behöfves någon tid innan allt kan sammansmälta med våra förhållanden. Men jag tror dock, att praxis har utbildat sig sämre, än författningen egentligen vill och bestämmer. Såsom här redan blifvit framhållet, är kommunen en efterbild af staten i dess helhet med den skilnad, att staten har suveränitet, kommunen har det icke. Uti en stat aktar man sig för att sammanföra lagstiftande, dömande och administrativa myndigheter. Europas historia öfverflödar på bevis om att detta icke går an. Man kan icke betrakta stadsfullmäktige annorlunda, än såsom den lagstiftande myndigheten, såsom också här blifvit framhållet. Den är det så mycket mer, som den icke har tillfälle till att uti förvaltningens detaljer följa med allt. Rådhusstämmans medlemmar sakna ännu mer, än städernas fullmäktige, tillfälle att följa med ärendenas gång. De sammanträffa då och då och kunna icke under dessa sammanträden, helst deras uppmärksamhet ofta är tagen i anspråk på annat håll, följa med de löpande ärendenas gång. Emellertid har det visat sig, att uti många städer stadsfullmäktige kommit nästan för långt in på administrationens område. En olägenhet deraf är att magistraten ofta kommer att frikallas från det ansvar den såsom administrator borde hafva, och att inskränka sin verksamhet till att uttala sitt veto, icke sällan utan att hafva dertill en motiverad grund. Jag för min del vill icke tro, att det icke behöfves något slags motvigt emot pluralitetens beslut till skydd för minoriteten. Jag vill derför icke säga, att det sätt, på hvilket magistraten nu eger rätt att utöfva sitt veto, är den rätta formen för att skydda minoriteten. Det anses vara en af det konstitutionella samhällslifvets yppersta fördelar att det finnes en makt, som kan åtminstone uppehålla yrkanden och beslut, som opinionens vindkast kunnat ingifva en för stunden rådande pluralitet. En sådan kan väl också behöfvas i någon mån i städerna; men såsom saken här i landet under senaste tider gestaltat sig, finner

man ganska lätt, att den form, som nu är införd eller åtminstone praktiserats, icke motsvarar sitt ändamål. En reform i frågan är således nödvändig, och jag kan icke annat än biträda den framstälda åsigten, att städerna sjelfva borde bilda något slags föreningar för att vinna detta ändamål, eller att verksamt tänka på en utbildning af det system, som nu är grundlagdt.

Prokuratorssekreteraren *Lavonius:* Då jag går att uttala mig i denna fråga måste jag beklaga, att jag icke var tillstädes då herr juriskandidaten Eneberg gjorde sitt muntliga andragande i ämnet. Jag ber derföre att få hålla mig till det skriftliga referatet och redogöra för den uppfattning af denna fråga, som har bildat sig hos mig efter genomläsningen af detta referat. Jag anser, att, för den riktiga uppfattningen af den ställning stadskommunernas nya styrelse har erhållit, det är nödigt att ihågkomma hela vår samhällsutveckling. Jag ber endast att antydningsvis få omnämna, huru det finska samhället under det ödesdigra året 1809 var ett ständersamhälle, der de skilda stånden voro radade öfver hvarandra och kulminerade hela samhället uti en nästan absolut centralmakt. Sådant förblef vårt samhälle ända till 1863, då genom ständermötena en förändring deruti inträdde. Den centrala makten medgaf då åt medborgarene en större sjelfstyrelse, hvilket skedde genom de tvenne kommunalförfattningarna, likasom också genom andra författningar; och hvad stadskommunalförfattningen vidkommer, bibehölls genom densamma den styrande makten i magistratens hand. Det är en åsigt, som jag särskildt vill betona derför, att den står i motsats till referentens af ämnet. Han säger nemligen, att magistraten till namnet är stadens styrelse, men att den egentliga makten ligger i stadsfullmäktiges händer och att genom de förändringar, som vidtogos vid 1872 års landtdag, magistraten afskildes från det organiska sambandet med städernas representanter, hvaruti den egentligen borde vara. Mig synes, att den står i detta organiska samband derigenom, att initiativet till frågornas föredragande tillhör magistraten. Vidare — och detta är en ytterst vigtig omständighet — har magistraten att vaka öfver lagligheten af stadsfull-

mäktiges och rådhusstämmans beslut, likasom också öfver de nämnders verksamhet, hvilka skola verkställa stadsfullmäktiges beslut. Sålunda synes mig allt vara organiskt väl ordnadt, ty det öfvervakande öfver lagligheten af åtgärder och beslut, som här är tillagdt magistraten, är ytterst nödvändigt. Under tiden före 1873 eller den närmaste perioden, som jag redan betecknade från 1809 till 1863, voro våra skolor uteslutande lärda skolor. Den bildning, som fordras för handhafvandet af kommunala värf, förvärfvades nästan uteslutande af embets- och tjenstemän, hvarför styrelsen också af varsamhet icke medgaf större maktutöfning åt stadsfullmäktige, än genom denna författning dem medgifves. Om, det oaktadt och ehuru en sådan organisk anordning af stadsstyrelsen finnes i författningen, tvister emellan magistraten och stadsfullmäktige uppstått, så tillskrifver jag dessa tvister den omständigheten, att gränsen för hvarderas makt för dem sjelfva icke är fullt klar. Det byråkratiska element, som finnes i magistraten, hade före kommunalförfattningen af 1873 vant sig att herrska enväldigt. Det har nu funnit sin makt inskränkt genom stadsfullmäktiges beslutanderätt. Det har måhända icke velat medgifva dem sådan makt, som dem tillkommer, medan å andra sidan stadsfullmäktige velat tillvälla sig alltför stor makt. Det är af dessa omständigheter som stridigheterna uppstått. Då man för att förekomma dessa stridigheter föreslår, att magistraten måtte förändras sålunda, att en del af magistraten blefve ett mera rörligt element, anser jag, att tidpunkten dertill ännu icke är kommen af den anledning, att det behöfves något längre tid, än från 1873 intill den närvarande och kanske några år framåt, innan man vet hvad, som i verkligheten behöfves för omorganisationen. Vidare anser jag, att det stabila juridiska elementet genom en omvexling af de andra ledamöterne i magistraten måhända skulle blifva ännu svagare gentemot stadsfullmäktige, än i närvarande tid, hvilket visserligen icke är önskvärdt. Hvad sedan vidkommer öfverlåtelsen af judiciella ärenden åt stadsfullmäktige, såsom i slutet af öfversigten föreslås, så kan jag icke heller derom förena mig, emedan min öfvertygelse är den, att den medborgerliga bildningen i Finland

icke ännu är så stor, att man tryggt kunde öfverlemna rättsfrågors afgörande åt andra, än lagkunnige jurister, och att det icke heller finnes den sjelfbeherskning och det objektiva åskådningssätt, som är erforderligt för afdömande af ärenden, hvarför jag anser, att städernas kommunalförvaltning, sådan den för närvarande är, tillsvidare motsvarar alla behof och att de tvistigheter, som uppstått emellan städernas representanter och magistraten, böra kunna undanrödjas i samma mon som hvardera söker att noga utstaka för sig den rättssfer, som af lagstiftningen är dem anvisad, och vid utöfningen af sina åligganden håller sig inom gränsen af denna maktsfer.

Finska Hushållningssällskapets sekreterare *Rönnbäck:* Den fråga, som utgör det första momentet af förevarande spörsmål, d. v. s. huruvida en principiel motsägelse eger rum emellan stadsfullmäktige och magistraten, har såväl af referenten, som af särskilde talare blifvit jakande besvarad. Jag tror dock för min del, att den organisation af kommunalstyrelsen, som ständerna vid 1872 års landtdag tänkte sig och hvilken finnes uttalad dels i kommunalförfattningen, dels närmare i det utskotts betänkande, på hvilket ständernas beslut hvilar, icke gifver skäl till att anse en sådan principiel motsägelse förefinnas. Det förefaller mig såsom om deraf skulle klarligen framgå, att magistraten borde utgöra den verkställande makten, sålunda att magistraten genom de af stadens representanter tillsatta bestyrelser och direktioner skulle verkställa stadsfullmäktiges beslut. Magistraten skulle visserligen icke sjelf verkställa besluten, men tillse och öfvervaka att de blefve verkstälde. Denna verksamhet behöfde derföre icke blifva, såsom referenten uttalar sig, blott negativ, ett endast kritiskt skärskådande af det som blifvit gjordt. Enligt min åsigt ligger det deremot i den uppfattning, som af ständerna hyllades och som fått sitt uttryck i kommunalförfattningen, att magistraten skulle mera positivt deltaga i verkställandet genom att upplysande och rådande följa med drätselkammarens och öfriga bestyrelsers verksamhet. Jag vill endast genom ett exempel framhålla de besynnerliga följderna af det sätt, hvarpå magistraterne i allmänhet uppfat-

tat sin ställning. De hafva neml. t. o. m. bötfällt de förvaltande verken för öfverträdelser af byggnadsordningen och dylikt. Enligt min tanke skulle sådant lätt kunna undvikas, om magistraten med mera omsorg fullgjorde sitt öfvervakande kall och, innan öfverträdelsen blifvit ett fullbordadt faktum, påpekade hvad som borde ske och hvad som icke borde ske. Det magistraten enligt kommunalförfattningen tillkommande deltagandet i stadsfullmäktiges förhandlingar tror jag icke heller i praktiken gestaltat sig på ett sådant sätt, som lagstiftaren åsyftat. Det torde, åtminstone enligt min erfarenhet, endast i undantagsfall förekomma att magistraten med sin erfarenhet och den kännedom den genom en längre tids förvaltning af stadens angelägenheter förvärfvat sig, gått stadsfullmäktige till handa vid deras sammanträden. De hafva inskränkt sig till ett, såsom referenten yttrat sig, kritiskt bedömande sedan beslutet blifvit fattadt, och detta anser jag icke ligga i sjelfva principen. Jag medgifver dock gerna, att den lag, som nu finnes, icke är fullkomligt klar och tydlig i de saker, om hvilka här varit fråga. Men, såsom kommunalutskottet vid 1872 års landtdag äfven antydt, ansåg detta utskott då redan (och ständerna tycktes utgå från samma förutsättning) att en revision af kommunalförfattningen inom en nära framtid skulle bli af nöden. Denna tanke torde väl hafva varit orsaken till, att ständerna, såsom de gjorde, lemnade frågan beträffande magistratens och stadsfullmäktiges inbördes förhållande obestämd och sväfvande. De tänkte sig väl, att erfarenheten under närmaste framtid skulle visa, i hvilken riktning noggrannare bestämningar blefve af nöden. Emellertid torde ständerna dervid hafva förbisett tvenne omständigheter: den ena den betydelse, som ligger deri, att en äldre institution får en inskränktare verkningskrets, än förr, och att således en slik förändring måste möta detta konservativa motstånd hos magistraten, som den i sjelfva verket har mött, — samma motstånd, som alltid förefunnits hos de konservativa partierna när nya förhållanden beröfvat dem en del af deras forna inflytande. Den andra omständigheten är den, att ständerna sannolikt icke kommo att tänka på, att de konstitutionela principerna i vårt land ännu icke

fått den makt i lifvet och i de enskilde medborgarnes föreställningssätt, som de borde hafva, d. v. s. att hvar och en, äfven om han hyser motsatta åsigter angående riktigheten af en af regent och ständer stiftad lag, likväl känner sig manad att på det mest lojala sätt söka förverkliga hvad regent och ständer velat, så att man, äfven om man ogillar hvad som blifvit beslutet och på laglig väg söker få detsamma upphäfvet, icke motarbetar institutionen genom att sätta kuggarne i olag, så att maskineriet icke går, utan tvärtom försöker att sätta det i sådant skick, att det kan såvidt möjligt är arbeta regelbundet. När en sådan lojalitet icke gjort sig gällande vid kommunalförfattningens tillämpande i praktiken så har man ännu icke vunnit tillräcklig erfarenhet, för ett säkert bedömande af frågan, huruvida magistratens och stadsfullmäktiges inbördes förhållande, sådant det tänkts af ständerna, skulle tillåta kommunalmaskineriet att arbeta på ett fullt tillfredsställande sätt. Men när det emellertid faktiskt visat sig, att den nuvarande kommunalorganisationen icke är nog bestämd i sina detaljer, samt att dessutom vissa detaljbestämmelser endast med svårighet eller alls icke kunna tillämpas, så anser äfven jag, att det vore högst behöfligt, att en revision af kommunalförfattningen icke blott i afseende å magistratens och stadsfullmäktiges inbördes ställning, utan äfven i andra delar skulle komma att så fort, som möjligt, ega rum. Jag förenar mig således i detta afseende med professor Mechelin.

Hofrättsassessor *Heikel:* Såsom medlem af vår stadskommuns fullmäktige har jag från början af kommunalinstitutionens införande varit i tillfälle att följa med dess utveckling. Jag måste säga, att hos oss icke i praxis de många konflikter uppstått, som, enligt hvad vi af tidningarna varit i tillfälle att se, inom andra kommuner egt rum. Jag tror, att ett tillmötesgående från hvardera sidan, i det man mer fäst sig vid sjelfva saken, än vid formerna, samt, der de varit oklara, sökt komma öfverens, vållat, att hos oss några konflikter icke egt rum. Praxis skulle väl komma att aflägsna många tvetydigheter; men likväl måste jag medgifva och erkänna, hvad som af flere talare blifvit framhållet, att

mycken oklarhet i det hela råder, så att det i framtiden är att emotse många förvecklingar, och att således fullt skäl för lagstiftningen att ingripa och göra det så klart, som möjligt, är för handen. Man vet väl att icke ens de bästa lagar kunna förekomma konflikter, och det är derför antagligt, att, äfven med en ganska fullständig lagstiftning, sådana ändock skola inträffa, ehuru de då blifva lättare att afhjelpa.

Juriskandidaten *Boisman* uppläste ett sålydande skriftligt andragande:

Den egendomliga ställning, hvilken den kommunala sjelfstyrelsen hos oss intager till byråkratin, visar sig icke blott på det sätt diskussionsfrågan förutsätter. Så har jag mig upplysningsvis bekant att kronans länsmän på landet skola hafva för vana att i skrifvelser till kommunalstyrelserna helt enkelt "anbefalla" dessa att företaga det eller det, "infordra" deras "skyndsamma" förklaring i en eller annan sak, precis som vore kommunens nämnd en underordnad administrativ byrå. Om något, så visar detta besynnerliga förhållande att, trots all s. k. sjelfstyrelse, den absoluta styrelsen eller byråkratin ännu består i all sin gloria och att den är fullt medveten af sin ställning. Också är saken den att hvad man i allmänhet behagar kalla sjelfstyrelse, efter det franska mönstret, egentligen ingen *sjelfstyrelse* är. Detta påstående kan synas alltför djerft, men kastar man en blick på kommunalförfattningarnas första §:r så får man upplysning om att sjelfstyrelsen blott gäller ordnings- och hushållningsangelägenheter, alltså företrädesvis ekonomiska ärenden, med det betydelsefulla tillägg, "för såvidt de icke tillhöra offentlig myndighets behandling". Alltså står det fast att kommunalinstitutionen icke sjelf är någon offentlig myndighet. Detta bestyrkes också deraf att t. ex. stadsstyrelsens framställningar till den högsta myndigheten Senaten icke få gå promotorialvägen utan måste inlemnas såsom "enskildas ansökningar". Det är altså mera en privat mans hushållning. Kommunalförvaltningen liknar icke en styresmakt, för hvilken en offentlig myndighet just är till. Då det nu vidare är det vanligaste att en privat man sjelf besörjer sina angelägenheter, och blott undantag om han lemnar dem åt andra, så faller det begripligtvis ingen

in att kalla hans verksamhet i sådan riktning för sjelfhushållning; annorlunda är förhållandet då man sjelf gör något som efter vanliga begrepp tillkommer andra i ens ställe. Så talar man t. ex. om sjelfuppfostran, emedan uppfostran vanligen handhafves af andra, om autodidakter, sjelflärda etc. Tillämpadt på förevarande ämne skulle detta resonnemang ha till resultat att sjelfstyrelse innebär förrättande af någon styrelsens verksamhet genom medborgarne sjelfve af någon för styrelsen som öfverhetlig makt alldeles egendomlig verksamhet. Endast detta är sjelfstyrelse i egentlig mening. Och i sådan fattning hör till sjelfstyrelsen onekligen allt som af styrelsens uppgift utan svårighet kan af medborgarne sjelfve uträttas, och alltså till kommunalstyrelsen allt hvad med ofvannämnda inskränkning af styrelsens uppgift inom kommunen kan af medborgare uträttas. Der ställa sig nemligen för sjelfstyrelsen vissa naturliga hinder, som begränsa dess gebit. Der speciella fackkunskaper erfordras, såsom för domareembetet, der är icke sjelfstyrelsens gebit. Deremot är intet bättre egnadt för sjelfstyrelsen är den administrativa lagskipningen.

Det kommer nemligen der icke an på fackinsigter, som fastmer på rättvis måtta och bekantskap med förhållandena på orten. Det är verkligen glädjande att detta gebit i referatet blifvit i anspråk taget för kommunalförvaltningen, så mycket mer som dess vinnande för denna sistnämnda är ett enkelt återbördande. Det är klart att då också ingen konflikt mellan styrande och rådslående myndigheter i kommunen kan förekomma, då de begge hafva samma ursprung, och hvad mera är då deras personal ständigt ombytes. Utom sjelfförvaltningens underordnade ställning hittills i afseende å dess göromål är det neml. klart, såsom ock ref. säger, detta sista förhållande isynnerhet bidrager till slitningen mellan t. ex. magistrat och kommunalrepresentation i stad. Bland dem som hålla tillhopa för lifstiden utbildar sig gerna en slags kastanda, som med ringaktning ser ned på yngre anor.

Men det är ock i annat afseende som pseudo-sjelfstyrelsen skiljer sig från den sanna. Oaktadt den jemförelsevisa ringheten uti kommunalförvaltningens uppgifter sätter han likväl i rörelse en rätt ampel personal. Till en början har

den ganska talrika representativa församlingar, alldeles efter statens mönster. Detta är föröfrigt icke alls onaturligt, ty då pseudo-sjelfstyrelsens uppgift ej är beslutande öfver lokala intressen så behöfves dertill en rådslående större församling. Denna tillkommer i städerna hufvudsakligen att diskutera om för stadens väl och förkofran nödiga företag och anstalter. Vid dess sida står nu magistraten, stadens styrelse, som åter i kommunal förvaltningen har kontroll och öfverinseende, icke allenast öfver stadens egendom och inkomster, utan ock öfver de särskilda nämnder, kamrar, styrelser och personer, som bringa till verkställighet, hvad af stadens representation beslutats, alltså handhafva den egentliga förvaltningen. Det är neml. ett kännetecknande drag hos pseudo-sjelfstyrelsen att dess organer icke befatta sig med förvaltningens detaljer, utan blott beqvämt låta sig allt föredragas och derför afgöra att dess tyngdpunkt ligger i represent. och kontroll. För ärendernas egentliga behandling tillsättes i staden, liksom i staten, en hel här af besoldade tjenstemän. Detta beror nu på den inrotade föreställningen, som trots sjelfstyrelsen ännu sitter qvar, neml. att man icke tror sig komma till rätta utan en byråkrati hvarför man också behållit den i staden liksom i staten. Det beror på den långa ovanan vid all sjelfstyrelse. Ty i dennes idé ligger att förvaltningen skall besörjas af sjelfstyrelsens medlemmar personligen, att en skrifvarpersonal blott är ett bihang till sjelfstyrelsen, att tjenstemannaväsendet om möjligt skall göras umbärligt; annars vore sjelfstyrelsen icke den radikala motsats till byråkrati, som den verkligen är. Möjligtvis skulle dock det nuvarande systemet ännu kunna gillas, ifall ej beqvämligheten från sjelfstyrelsens högre organer skulle meddela sig åt de lägre. Sålunda, för att blott anföra ett exempel, fattar stadens sundhetsnämnd sin uppgift på det sättet, att den, sittande vid det gröna bordet, vissa tider på dagen emottager klagomål från allmänheten, öfver hvilka den sedan afgör. I ett så vigtigt stycke som den allmänna helsovården anser tillochmed en underordnad förvaltnings gren det sålunda för under sin värdighet att sjelf med egna ögon underrätta sig om tillståndet utan förlitar sig i sådant fall på privat personers angifvelse. Man betänker

härvid icke att tillgodoseendet af stadens sanitetsintressen öfverlemnas åt slumpen, då det blir få privatpersoner, hvilka vilja komma i strid med sina hyresvärdar genom att anmäla om missförhållanden, och hyresegarne naturligtvis icke klaga på sig sjelfve. Men det är icke ens detsamma, om en underordnad nämnd, bestående af besoldade funktionärer, har sig anförtrodt ett så vigtigt uppdrag, äfven om den sjelf samvetsgrant uppfyllde det. Detta är en punkt som borde beaktas vid införande af den sanna sjelfstyrelsen, hvars medlemmar personligen borde utföra de uppdrag, som nu lemnas åt särskilda myndigheter. Och detta af tre mycket klara och bestämda orsaker. För det första kostnadspunkten. Städernas budgeter voro säkerligen icke så förkrossande, om deras förvaltning besörjdes af oaflönade kommunens förtroendemän. Man betänke blott att arbetsdelningen i administrationen med kanslister, uppsyningsmän, bokhållare och hvad de allt månde heta, kan drifvas nästan in i det oändliga. Om äfven i första ifvern dessa och andra underordnade poster i kommunalförvaltningen emottages utan anspråk på aflöning, så skulle dock nödvändigheten snart förändra förhållandet. Derpå har man sett exempel också vid högre kommunalposter. Man betänke blott utlandets varnande exempel med städer dignande under sina utgifter, skuldsatta öfver all förmåga att betala, der just en sådan slags sjelfstyrelse existerar, införd från såväl den sanna som pseudo-sjelfstyrelsens hemland, det gamla England. Visserligen bäres en stor del af skulden härför äfven af kommunalrepresentationerna, hvilkas, på långt när icke utgångna från de högst beskattades leder, på oförsvarligt sätt på ofta onyttiga företag förslösa städernas tillgångar. Men då det ena kommer till det andra uppstår just det obotligt onda. Må man dessutom betänka att der det ankommer på allmän anda, på intresse för kommunen, på upplyst medborgaranda öfverhufvud, att der, säger jag, arbetsdelningen, sådan den i industrin praktiseras, icke är på sin plats, just emedan det egentliga arbete som der skall förrättas, icke är mekaniskt, emedan det måste utöfvas med hjerta och öga mera än med handen och genom skriftliga kommunikationer. Genom arbetsdelningen göras detta arbete just till

ett mekaniskt skrifvargöra, till en tvungnn sysselsättning för dem, hvilka blott för löner tjena samhället och hvilkas första intresse just är denna besoldning, men icke kommunens bästa. I sådanas intresse ligger det just att mångfaldiga skrifvararbetet, hvarigenom således ytterligare arbetsdelning och ytterligare utgifter förorsakas.

2:o Den andra punkten jag ville fästa uppmärksamheten vid är att ju, då kommunen anses välja eller på annat sätt utses de intelligentaste bland samhällets medlemmar, så borde väl af dem ärender bättre behandlas, än af underordnade tjensteandar, hvilka tvingas att sjelfva söka sig till sina befattningar. Om eljest den satsen har någon sanning att det man sjelf uträttar blir säkrast uträttadt, att herrens blotta öga gör flera tjenares arbete, så borde den väl gälla i kommunala angelägenheter om dem som deri hafva det omedelbaraste intresse, som egenteligen äro kommunens herrar. Om det för mången privat man skulle blifva för obeqvämt för mången rik man obehagligt att personligen undersöka stadens osundaste qvarter, att personligen och icke blott tillfälligtvis utan konseqvent sysselsätta sig med fattigvårdens tillstånd, att grundligt inspektera folkskolorna, så må man komma ihåg att sjelfstyrelsen icke blott är en rättighet utan ock en pligt, att den likaväl kan utskrifvas som skatterna eller allmänna värnepligten.

För det 3:e må det tillåtas mig att anmärka det man icke gerna kan grundligt kontrollera eller utöfva öfverinseende öfver dem, af hvilkas skriftliga berättelser om deras görande och låtande *man är beroende* och dessutom att en kontroll som icke understödes af egen erfarenhet lätt blir fjeskig och ytlig och derför öfversedd och missaktad. Men hufvudsaken är att genom en platonisk befattning med allmänna angelägenheter icke medborgare danas med hog och förmåga att föra talan i landets allmänna angelägenheter, ty hvad de sett och erfarit har setts och erfarits genom andra, hvad de gjort äfvenledes genom andra. Det blir mycket lösligt resonnemang, men det hvarpå allt ankommer saknas, nemligen kännedomen om de praktiska hindren och olägenheterna vid utförandet, hvilka blott den som verkställt

kan hafva känt och erfarit. Det är fara värdt att från sjelfstyrelsen af sådana medborgare till allmänna värf medhemtas samma beqvämlighet som praktiserats i pseudosjelfstyrelsen, neml. att gifva byråkratin så lösa instruktioner som möjligt, emedan hvad man mest fruktar är de obehagliga detaljerna, på hvilka allt just ankommer. Deraf har man vant sig vid att administrativa lagar kunna innehålla endast obestämda klausuler, ämnade att ifyllas af administrativa reglementen, utfärdade af förvaltningen, då tvertom blott en minutiös administrativ lagstiftning kan skydda medborgare för missbruk.

På dessa skäl skulle jag föreslå att, då den sanna sjelfstyrelsen inrättas, de särskilda myndigheter hvilka nu tillsatts för att verkställa kommunalrepresentationens beslut, måtte så mycket som möjligt undvikas och de verkliga göromålen fördelas bland sjelfstyrelsens eller den blifvande magistratens medlemmar sjelfve. Men på det äfven i kommunalrepresentationen krafter måtte finnas, hvilka pröfvats vid handhafvandet af kommunens angelägenheter och sålunda bäst veta hvad den behöfver och kan komma ut med, vore det absolut nödvändigt att kommunalrepresentationen väsendtligast bestode af afgångne magistratsmedlemmar. Många oändamålsenliga beslut och förhastade åtgärder skulle derigenom undvikas. Härmed sammanhänger en annan fråga, hvilken jag strax skall behandla.

Det har ifrågasatts att Magistratens medlemmar skulle utses genom val. Häremot kunde visserligen anmärkas att det i en monarki är betänkligt att öfverhetliga myndigheter byggas på valprincipen, ty med samma rätt kunde äfven den pretention väckas att domare skola utses genom val. Men då det gått förut så måste det kunna gå härefter. Men en omständighet som ovilkorligen bör fästas vigt vid är att kompetensen till magistraturen, om man så får kalla den, måste bestämmas genom census, förmögenhetscensus. För det första är kommunaltjensten väsendtligen obesoldad. Detta följer redan deraf att den är en pligt, för hvilken man, liksom för skatterna, ej får fordra omedelbart eqvivalent. För det andra är det just af vigt att de förmögnare klasserna förrätta den, emedan man i brist på andra qvalificationer, väl måste antaga att förmögenhet lemnar bästa tillfälle att

med ro och lugn sätta sig in i allmänna förhållandena och sålunda vinna den preliminära bildning och insigt, som erfordras för ett så ansvarsfullt värf. Och för det tredje är det nästan en social nödvändighet att de högre klasserna, som hafva den största fördelen af ett ordnadt samhällstillstånd, äfven åtaga sig derför vissa förpligtelser hvarigenom också den sociala öfvervigt de hafva öfver de ringare skulle bli hård och tryckande, om den ej förmildrades genom offentlig tjenst just till de lägre samhällsklassernas bästa, hvilka åter äro mest i behof af aktif omvårdnad. Framförallt är sjelfstyrelsen en pligt, som kan fordras äfven med vissa uppoffringar. Det är nu naturligt att blott de kunna göra dem, som genom sin ställning äro dertill i stånd. Men hufvudfördelen är denna: då, enligt det nu framstälda förslaget, de uttjenta magistrats medlemmarne skulle ingå uti kommunalrepresentationen, dit sålunda företrädesvis de högst beskattade i kommunen vunne inträde, så skulle just derigenom det stora slöseri med stadens medel, som hittills mångenstädes varit uppenbart undvikas, emedan naturligtvis den måste draga sig för att votera utgifter, hvilken deraf får betala drygaste anparten.

Detta vore nu hvad jag i saken önskar andraga. Jag slutar dock med den litet tröstande tanken att sannolikt dessa förslag, sådan tidsströmningen nu engång är, skola vinna litet gehör".

Efter det öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt mötet med öfvervägande pluralitet beslutit, att såsom svar på den diskuterade frågan en resolution skulle fattas, godkändes följande af ordföranden framstälda resolutionsförslag:

Att, emedan kommunalförfattningarna icke innehålla fullt tydliga bestämningar angående stadsfullmäktiges och magistrats inbördes befogenhet i stadens angelägenheter och enär en förändring af magistratens sammansättning synes vara af den kommunala förvaltningsreformen påkallad, en revision af författningarna i antydda syften måtte ega rum med tillgodogörande af den under tillämpningen vunna erfarenheten.

Rättsfall.

25.

Tvist om förvaltningen af testamenterad qvarlåtenskap emellan laglig arfvinge och den, hvilken egendomen genom testamentet vilkorligen tillagts. — 8 § 18 kap. Ä. B. tillämplig eller ej?

Landtmätaredottren Anna Lovisa Forselius, som den 18 September 1874 ogift och barnlös aflidit, hade i lifstiden den 7 Oktober 1873 upprättat ett så lydande testamente: "Då jag redan blifvit gammal och Gud snart kallar mig hädan, tillkännagifver jag min yttersta vilja vara, att min broder Otto Johan Forselius, hans hustru eller deras barn skola ärfva all den egendom, som efter min död i mitt bo finnes; men om förenämnde arfvingar ej lefva vid min dödstimme, så tillfaller min qvarlåtenskap den, hvilken vid min död sköter mina angelägenheter, och är min önskan att herr pastorn P. A. Polviander, hvilken äfven härintills handhaft mina angelägenheter, ville åtaga sig detta sysslande".

Sedan vicepastorn P. A. Polviander den 5 Oktober 1874 bevakat ofvannämnda testamente, instämde kontraktsprosten K. E. Palander från Ingermanland vicepastorn Polviander till Rådstufvurätten i Tavastehus och yrkade, att vicepastorn Polviander, hvilken satt sig i besittning af Anna Lovisa Forselius' qvarlåtenskap, måtte förpligtas att till kontraktsprosten Palander, såsom hennes syskonebarn i skyldskap och närmast berättigad att omhändertaga egendomen, utgifva densamma, i hvilket afseende kontraktsprosten jemväl till Rådstufvurätten inlemnade borgen jemlikt 5 § 15 kap. Ä. B.

Visepastorn Polviander genmälte: att någon kännedom om Otto Johan Forselius' eller hans hustrus och barns boningsort, oaktadt trägna efterforskningar, icke kunnat erhål-

las samt att han vid Anna Lovisa Forselius' dödstimme haft vården om hennes egendom, hvadan densamma, i händelse Otto Johan Forselius eller någon medlem af hans familj icke öfverlefvat Anna Lovisa Forselius, på grund af testamentet tillfölle vicepastorn Polviander.

Rådstufvurätten utlät sig genom utslag den 7 Juni 1875 och fann ådagalagdt vara, att Anna Lovisa Forselius i lifstiden genom förenämnda testamente af den 7 Oktober 1873 tillagt Otto Johan Forselius samt hans hustru och barn all Anna Lovisa Forselius' qvarlåtenskap samt tillika, för den händelse att dessa vid Anna Lovisa Forselius' dödstimme vore hädangångne, förordnat att boets qvarlåtenskap, om densamma dervid enligt hennes önskan af vicepastorn Polviander omhändertoges, skulle honom tillfalla; men som någon utredning icke förebragts derom, att Anna Lovisa Forselius' nyssbemälda arfvingar skulle aflidit, samt kontraktsprosten Palander, hvilken styrkt sig vara syskonebarn i skyldskap med Anna Lovisa Forselius, vid sådant förhållande, och då nämnde arfvingars vistelseort vore okänd, jemlikt 5 § 15 kap. Ä. B., vore närmast berättigad att, emot den af kontraktsprosten till Rådstufvurätten ingifna borgen, lyfta Anna Lovisa Forselius' qvarlåtenskap, alltså blef vicepastorn Polviander ålagdt att genast till kontraktsprosten Palander utlemna sagda qvarlåtenskap.

Vicepastorn Polviander vädjade till Åbo Hofrätt och anhöll att på grund af 3 § 18 kap. Ä. B. få fortfarande omhänderhafva qvarlåtenskapen samt ingaf till Hofrätten borgen för godset.

Hofrätten yttrade i dom den 11 Februari 1876: att alldenstund Anna Lovisa Forselius uti ofvannämnda testamente förordnat att all hennes qvarlåtenskap skulle vid hennes död tillfalla Otto Johan Forselius, hans hustru och barn eller, för den händelse att Anna Lovisa Forselius öfverlefde dem, den som vid hennes frånfälle skötte hennes affärer, samt detta sysslande, enligt vicepastorn Polvianders af kontraktsprosten Palander icke motsagda uppgift, handhafts af vicepastorn Polviander, fördenskull och enär Polviander, som bevakat ifrågavarande testamente, hos Hofrätten stält säkerhet

för Anna Lovisa Forselius' qvarlåtenskap och han följaktligen, enligt 3 § 18 kap. Ä. B., vore berättigad att sagde egendom fortfarande omhänderhafva, intill dess erfaras finge om egendomen kunde på grund af testamentet honom tillfalla, pröfvade Hofrätten rättvist att, med upphäfvande af Rådstufvurättens utslag, kontraktsprosten Palanders talan förkasta.

Kontraktsprosten Palander sökte i revisionsväg ändring i Hofrättes dom, dervid anförande bland annat att Anna Lovisa Forselius endast vilkorligen åt vicepastorn Polviander testamenterat sin egendom och att denne således, så länge vilkoret ej inträffat, ej kunde anses berättigad att framför de laglige arfvingarne omhändertaga godset.

Målet afgjordes i *Senatens Justitie departement* den 5 Maj 1877; och emedan ifrågavarande af Anna Lovisa Palander upprättade testamente äfven upptoge den af henne uttalade önskan, att vicepastorn Polviander skulle omhänderhafva hennes egendom; ty och ehuru ofvanåberopade lagrum 3 § 18 kap. Ä. B. icke egde tillämplighet i detta mål, deri fråga om klander af sagda testamente ej vore väckt, pröfvade Senaten, (Senatorerne *Dahl*, *Sederholm*, *Gejtel* och *von Hellens*), på de af Hofrätten i öfrigt framhållna skäl rättvist gilla det slut, hvari Hofrätten i saken stannat.

26.

Skall den, som tilltalats för tredje resan oloflig bränvinsförsäljning och, innan utslag fallit, ytterligare dermed beträdts, enligt 91 § i k. f. 9 Juni 1873, ådömas såväl böter som fängelsestraff af sex månader för hvarje gång sådant åtal skett, eller är meningen med stadgandet i sagde § att endast särskildt bötesstraff drabbar den skyldige för hvar gång åtal förekommit?

Vid 1878 års lagtima ting i Kemiträsk sockens tingslag yrkade kronolänsmannen Johan Fredrik Saukkonen ansvar å bonden Pehr Wälikangas för det denne skulle vid särskilda tillfällen under loppet af åren 1876 och 1877 hafva i sitt hemvist i Isokylä by idkat oloflig försäljning af starka dryc-

ker. Som Wälikangas, ehuru instämd, uteblef, uppsköts målet till påföljande års lagtima ting (i tingslaget förrättas endast ett lagtima ting om året), då det åter den 1 Mars 1879 företogs och kronolänsmannen Saukkonen påstod ytterligare ansvar å Wälikangas för det denne hade, äfven under år 1878, efter det ofvannämnda stämning honom ågått, dels sjelf, dels genom en minderårig son sålt bränvin.

Sedan vittnen i saken afhörts förklarade

Häradsrätten i utslag den 1 Mars 1879 Pehr Wälikangas öfvertygad att hafva år 1877 om våren idkat försäljning af starka drycker; och dömde Häradsrätten förty, jemte det Saukkonens ansvarspåstående i öfrigt såsom ostyrkt förkastades, i stöd af 76 § i k. förordn. den 9 Juni 1873, Pehr Wälikangas, som förut två gånger undergått straff för förbrytelse af i frågavarande beskaffenhet, att för denna förbrytelse hållas sex månader i fängelse och dessutom böta 120 mark, som skulle uttagas ur den sakfäldes tillgångar i löst och fast och tillfalla kronolänsmannen Saukkonen, hvarjemte utlåtande meddelades om böternas förvandling och om särskilda vittnesarvoden.

Wasa Hofrätt, hvarest kronolänsmannen Saukkonen besvärade sig, fann genom utslag den 7 Maj 1879 det vara styrkt att Pehr Wälikangas, sedan han blifvit för svaromål i saken instämd samt målet vid Häradsrätten förevarit, år 1878 förehaft oloflig försäljning af starka drycker samt dömde förty, jemlikt 76 och 91 §§ uti ofvanåberopade förordning, Pehr Wälikangas att för sistberörda förbrytelse böta ytterligare 120 mark, jemväl åklagaren Saukkonens ensak, till följd hvaraf Pehr Wälikangas skulle för hvad honom sålunda tagits till last hållas sex månader i fängelse samt derhos böta 240 mark.

Öfver utslaget anfördes underdåniga besvär af såväl kronolänsmannen Saukkonen som Pehr Wälikangas, hvarefter målet föredrogs i *Senatens Justitiedepartement* den 13 Oktober 1879 i öfvervaro af Senatorerne Viceordföranden *Palmén, Dahl, Wasastjerna, Brunou, Gejtel, von Hellens, Forsman, Ehrström* och *Björkstén;* och fann Senaten Pehr Wälikangas icke hafva förebragt skäl till ändring i Hofrät-

tens utslag, men kronolänsmannen Saukkonens besvär föranleda till sådan rättelse deri, att Wälikangas skulle, för hvad honom af domstolarne i ofvanstående måtto tillräknats, i stöd af de utaf Hofrätten åberopade lagstadganden, böta på sätt bemälde rätt utsatt och dessutom för hvardera af ifrågavarande förbrytelser undergå sex månaders fängelsestraff samt till följd deraf hållas sammanlagdt tolf månader i fängelse.

27.

Tvist om ersättning för skog, afverkad från lägenhet, som i anledning af klander fråndömts dess innehafvare. Denne åberopar god tro och vill hafva det afverkade ansedt såsom afkastning från lägenheten. — Yrkande att testamentstagare, hvilken det afverkade tillgodokommit, skall ansvara för den ersättning, som skulle ålegat testator. — Ersättningsanspråket, som tillkommit före 1 Januari 1869, preskriberadt? eller preskriptionen afbruten genom enkel anmälan om dess tillvaro? *)

Kuratorerne uti aflidne hofrättsextranotarien B. F. Hultins till konkurs upplåtna bo, vice landssekreteraren Axel Nordenstreng och bonden Anders Pulkkinen hade, efter tagen stämning å bonden Jakob Eskilsson Oikarinen jemte dennes son Eskil Jakobsson Oikarinen och bonden David Turpeinen äfvensom aflidne bonden Josef Tuovinens rättsinnehafvare vid Häradsrätten i Idensalmi och Lapinlaks socknars tingslag yrkat att desse, som utan visad laga åtkomst besutte två tredjedelar af Käremäki skattehemman, gamla n:o 1 nya n:ris 1 och 2 i Päsmäri by, hvilka rätteligen tillhörde extra notarien Hultins konkursmassa, måtte lagligen förpligtas att till konkursmassan utan lösen afträda berörda hemmans andelar och derjemte utgifva ersättning för den vanhäfd och försämring fastigheterna under deras besittningstid undergått. — Härom hade Häradsrätten medels utslag

*) Jfr en diskussion i Juridiska föreningen, refererad i denna tidskrift 1 årg. s. 36 ff.

den 12 April 1870 sig utlåtit och funnit ett af vice landssekreteraren Nordenstreng till Häradsrätten ingifvet utdrag ur landskansliets i Kuopio protokoll för den 14 Maj 1835, jemfördt med ett äfven företedt vederbörligt bevis från 1830 års jordebok, väl utvisa, att extra notarien Hultin vid sistsagde dag, för resterande kronoutskylder skedd utbjudning af de andelar i gamla skattehemmanet n:o 1 i Päsmäri by, hvarå Petter Andersson och Petter Henriksson Kainulainen då varit antecknade såsom åboer, för 190 rubel banko assignationer inropat samma andelar, hvilka, enligt hvad upplyst blifvit, motsvarades ej mindre af hela nya hemmanet n:o 1, som vid tiden för denna rättegång egdes af David Turpeinen och Josef Tuovinens rättsinnehafvare gemensamt, än ock af den en tredjedel utaf nya hemmanet n:o 2, som Jakob Oikarinen sedermera genom köpeafhandling den 5 Oktober 1844 tillhandlat sig af sin svärfader, förbemälde Petter Andersson Kainulainen; men alldenstund, hvad hemmanet n:o 1 beträffade, detsamma derefter gått i flere köp, bland hvilka köpare enkehofrådinnan Anastasia Ponomareff och handelshuset Hackman & Comp. under åren 1857 och 1858 två resor lagfarit med detta hemman, innan de åter medels salubref den 29 December 1860 afhändt sig detsamma, utan att Hultin i lifstiden genom klander eller annorledes gjort sin rätt till lägenheten gällande, ehuru han varit i tillfälle att denna sin rätt bevaka, och anledning dertill åtminstone af nämnde lagfart för honom gifvits, fördenskull och då innehafvarenes af lägenheten åtkomst måste antagas vara på god tro förvärfvad, fann Häradsrätten, med stöd af k. förklaringen den 14 Maj 1805, all talan å dessas åtkomst vara för Hultins rättsinnehafvare försutten, hvadan vice landssekreteraren Nordenstrengs och Adam Pulkkinens anspråk att tillvinna Hultins konkursmassa berörda hemman n:o 1 förfölle; hvaremot Häradsrätten, beträffande den af Petter Andersson Kainulainen den 5 Oktober 1844 till Jakob Oikarinen försålda en tredjedel af hemmanet n:o 2, hvilken andel han den 7 Januari 1867 i gåfva öfverlåtit åt Eskil Oikarinen och sin andre, ännu minderårige son, fann dessa öfverlåtelser, å hvilka lagfart ej utverkats, icke förringa Hultins tidigare rätt,

hvarföre denna lägenhet tillerkändes extra notarien Hultins konkursmassa.

Vid detta utslag lät Wiborgs Hofrätt genom dom den 3 Maj 1871 förblifva. Men då vice landssekreteraren Nordenstreng och Anders Pulkkinen i revisionsväg fullföljde underd. talan, förklarades genom H. K. M:ts nåd. dom af den 26 Nov. 1872 utredt vara, att extra notarien Hultin vid ifrågakomma auktion den 14 Aug. 1835 blifvit egare till hemmanet n:o 1 i Päsmäri by, hvarom jemväl anteckning år 1844 i jordeboken förekommit, äfvensom att sagda lägenhet år 1857 af dåvarande förvaltaren derstädes försålts till Strömsdals sågs icke namngifne egare, hvilka med hemmanet lagfarit och derå erhållit två uppbud, utan att dervid likväl någon utredning om företrädarenas åtkomst till lägenheten eller deras befogenhet att den försälja företetts, hvarefter, och sedan hofrådinnan Anastasia Ponomareff och handelshuset Hackman & Comp., såsom uppgifna egare till nämnda såg, genom salubref 29 December 1860 till bonden Matts Pettersson Kainulainen öfverlåtit hemmanet, detsamma gått i särskilda köp tills David Turpeinen och Josef Tuovinens rättsinnehafvare erhållit lägenheten, som af dem gemensamt förvaltades; och emedan det icke kunnat ens påstås, att extra notarien Hultin i lifstiden skulle afhändt sig meranämnda hemman, och hos de personer, hvilka på omnämndt sätt tillhandlat sig fastigheten, enär de vid anfördt förhållande egt full anledning att ifrågasätta säljarenes behörighet att om lägenheten förfoga, icke heller kunde förutsättas sådan god tro, som i förklaringen den 14 Maj 1805 omförmäles, samt den omständighet, att Hultin, ehuru han icke suttit i lägenhetens förvaltning, underlåtit att med anledning af omförmälda lagfart klander talan utföra, icke vore af beskaffenhet att vice landssekreteraren Nordenstrengs och Anders Pulkkinens i förevarande mål väckta talan derföre borde anses försutten, då det icke blifvit i någon mon styrkt att Hultin, som varit å annan aflägsen ort bosatt, egt kännedom om berörda lagfart, ty pröfvade H. K. M:t rättvist ålägga David Turpeinen och dennes medparter, hvilka under rättegången åtnjutit laga fardag, att nästa fardag, den 14 Mars 1873 till

vice landssekreteraren Nordenstreng och Anders Pulkkinen, i deras ofvanuppgifna egenskap, hemmanet afträda; och vardt det Nordenstreng och Pulkkinen, jemlikt deras vid domstolarne under rättegången gjorda förbehåll, obetaget att särskildt i laga ordning mot den eller dem, som vederborde, utföra den talan om ersättning för vanhäfd å hemmanet n:o 1, hvartill de funne sig befogade.

I anledning häraf uttogo vice landssekreteraren Nordenstreng och Anders Pulkkinen å handelshuset Hackman & Comp. samt förmyndarene för omyndige Dmitri Ponomareff, hvilken efter hofrådinnan Ponomareffs frånfälle på grund af testamente vore hennes rättsinnehafvare, skriftlig stämning till 1874 års vinterting i ofvanberörda tingslag och yrkade, att, emedan handelshuset Hackmann & C:o och hofrådinnan Ponomareff, såsom egare af Strömsdals såg, under den tid de besuttit hemmanet n:o 1 i Päsmäri by och derefter, hufvudsakligen åren 1857, 1858, 1859 och 1860, från hemmanets skogsmark låtit hugga och afföra 40,000 sågblock samt sålunda i betydlig mån försämrat hemmanets värde, handelshuset Hackman & C:o samt Dmitri Ponomareffs förmyndare, de sistnämnde i deras förmyndareegenskap, måtte förpligtas att till extra notarien Hultins konkursmassa utbetala värdet för de afverkade sågblocken efter då gällande pris tre mark för hvarje stock.

Svaranderne invände att afverkningen skett för mer än tio år tillbaka och att anspråket således vore sentida väckt; men

Häradsrätten förkastade, enär käranderne redan den 15 Oktober 1868, då ofvannämnda klandertalan första gången förevar vid Häradsrätten, anmält anspråket, och H. K. M:t i domen den 26 Nov. 1872 lemnat dem öppet att anställa berörda talan, som ej heller skulle kunnat påbörjas innan hemmanstvisten varit afgjord, i beslut, afsagdt den 11 Maj 1874, denna invändning; *) derå

*) Af akten i klandertvisten framgår att vice landssekreteraren Nordenstreng och Anders Pulkkinen anhållit om skriftlig stämning å "Jakob Oikari, David Turpeinen och Josef Tuovinen samt egaren af Strömsdals bruk" för att genmäla dem då de ämnade söka "Jakob Oikarinens, David Turpeinens och Josef Tuovinens samt ägarens af Strömsdals bruk för-

Svaranderne genmälte, dels vid Häradsrätten, dels senare under rättegången: att hofrådinnan Ponomareff och handelshuset Hackman & Comp. köpt hemmanet af en Petter Lappalainen, som företett åtkomsthandlingar ända till en Petter Kainulainen och dennes fader, de der redan år 1799 innehaft hemmanet n:o 1 i Päsmäri by; att de under sådana förhållanden, och då extra notarien Hultin hvarken lagfarit med lägenheten eller tagit den ringaste befattning med detsamma eller på något sätt låtit höra af sig, icke egt någon aning om hans eganderätt; samt att de således i god tro innehaft hemmanet och i följd deraf icke heller vore pligtige att utgifva något af hemmanets afkastning, hvartill fullmogen skog, sådan som den afverkade, borde räknas. Dessutom anmärktes, att afverkningen icke tillgodokommit Strömsdals såg utan dess dåvarande egare, af hvilka hofrådinnan Ponomareff aflidit och efterlemnat äfven andre arfvingar, samt att Dmitri Ponomareff ej på grund af testamentet vore skyldig att svara för hennes förbindelser.

Häremot anfördes åter, att genom H. K. M:s dom den

---

pligtande att — — samt att till konkursmassan utgifva ersättning för vanhäfd och försämring af fastigheten". Då målet den 15 Okt. 1868 första gången förevar och ofvan anförda talan utfördes, förbehöllo sig kioranderne "rådrum att framdeles få närmare utveckla deras påstående och utsträcka detsamma till egarene af Strömsdals bruk i Nilsiä socken, de der före svaranderne någon tid innehaft ifrågavarande lägenheter men ej hunnit fås härtill instämde", och Häradsrätten lemnade i sitt samma dag afsagda uppskofsbeslut k:ne öppet att utföra denna talan. I protokollet för följande sammanträde den 31 Mars 1869 finnes Dmitri Ponomareff upptagen såsom svarande, hvarjemte detsamma i redogörelsen för de parter, som tillstädeskommit, innehåller att "för egaren af Strömsdals bruk infann sig förvaltaren derå, Herr J. Jernberg"; i öfrigt upplyser detsamma att k:ne förklarat sig vilja hafva ifrågavarande yrkande "utsträckt jemväl till kommerserådet Hackman i Wiborg, som eger andel i Strömsdals såg, men ännu ej ågått stämning i målet" hvilket i Häradsrättens uppskofs beslut förklarades vara k:ne obetaget. Vid följ. sammanträde förklarade sig förvaltaren Jernberg ej kunna åtaga sig att bevaka Dmitri Ponomareffs rätt och talan i detta mål, enär Dmitri Ponomareff ej ågått stämning härutinnan och Jernberg saknade berättigande att för honom svara; och då ej heller kommerserådet Hackman instämts förbehöllo sig k:ne att särskildt få utföra ersättningstalan.

26 Nov. 1872 förklarats, att de personer, hvilka efter afliddne Hultins auktionsinrop tillhandlat sig lägenheten, icke kunde förutsättas hafva handlat i god tro.

Af de i målet hörda vittnena intygade:

Skogsvakten *Jöran Tuovinen:* att under vintern mellan år 1858 om hösten och 1859 om våren från ifrågavarande hemmans skog för Strömsdals sågs räkning släpats något tiotal tusen stycken stockar, af hvilka de smalaste hållit 11 tum i lilländan, samt under vintern 1861—62 åter ett parti stockar, då äfven mindre sådana tagits, hvadan vittnet på sin ed tog att åtminstone ända till 30,000 stockar sålunda från skogen afförts;

Landtbrukaren *Pehr Gustaf Collan,* som varit förvaltare å Strömsdal den tiden sågens egare afverkat stock från ifrågavarande skogsmark: att derifrån under sagde tid huggits och till Strömsdal afförts 25 à 30,000 stycken stock;

Landtbrukaren *Herman Aschan* som 1861 och 1862 haft uppsigten öfver yttre arbetena å Strömsdal: att under nämnda tid omkring 15,000 stockar i sagda skog afverkats för Strömsdals räkning; samt

Petter Johan Lappalainen: att vittnets fader Petter Lappalainen, som varit egare till hemmanet n:o 1, genom skriftligt kontrakt åt Strömsdals egare upplåtit rättigheten att afverka hemmanets stockskog; att afverkningen påbörjats vintern 1857 men afstannat emedan en Matts Kainulainen, som varit son till en föregående egare af hemmanet, mot vittnets fader anstält bördstalan och utverkat förbud mot afverkningen; att sågegarene träffat förlikning med Matts Kainulainen och den 17 Juni 1857 af vittnets fader köpt hemmanet samt att de under vintern påföljande år 1858 låtit hugga och afföra det mesta af hemmanets gröfre stock.

Dessutom företeddes

1:o ett köpebref sålydande: "Härmed försälja vi underskrifne af fri vilja och mogen öfverläggning vårt egande skattehemman n:o 1 i Päsmäri by af Idensalmi socken bestående af $^1/_8$ dels mantal till bonden Matts Pettersson Kainulainen för en betingad köpeskilling stor femhundra (500) rubel silfver, — — — 2:o Får egaren på Strömsdal ännu enligt

deras kontrakt taga stock i två år ifrån förutnämnde hemman ifrån och med nio tum uppåt och hvilken stubbhyra är för dessa stockar äfven liqviderad. — — — Strömsdal den 29 December 1880.

Anastasia Ponomareff och Hackman & Comp.
genom Pehr Gust. Collan, enl. fullmakt".

2:o ett den 6 Oktober 1858 af hofrådinnan Ponomareff i St. Petersburg upprättadt testamente, innehållande bland annat: "— — har jag nu vid redigt förstånd testamenterat som följer — — — — — — —

För det tredje: Åt min sonson Dmitri Alexandrovitsch Ponomareff bestämmer jag, jemte meddelande af min välsignelse, till evärdelig och ärftagelig ägo och besittning mina inom Kuopio län af Storfurstendömet Finland belägna fastigheter, Strömsdals jernverk och hälften invid samma jernbruk belägna såg äfvensom alla jordegendomar uti Finland, hvilka af mig nu besittas och egas eller framdeles af mig förvärfvas kunna, likväl med det vilkor, att alla dessa fastigheter, i händelse min sonson skulle aflida barnlös, böra öfvergå och tillfalla hans fader Alexander Ponomareff eller dess arfvingar.

För det fjerde: alla återstående kapitaler, hvad och af hvad beskaffenhet de vara må, utom de som befinna sig i fastigheterna och jemte dessa böra tillfalla de utsedda testamentstagarene, skola tillhöra min son Alexander Dimitrijevitsch — — —"; och hade detta testamente, sedan hofrådinnan Ponomareff aflidit i St. Petersburg den 7 Februari 1859, den 17 November 1859 bevakats vid Häradsrätten i Nilsiä sockens tingslag, der Strömsdal såg är belägen, sedan testamentet den 26 derförutgångne Juli för domhafvanden upptetts.

I öfrigt sökte svaranderne styrka att priset på stock vid tiden för ifrågavarande afverkning varit betydligt lägre än det af käranderne fordrade. De sistnämnde anmälte åter att de ej kunnat införskaffa utredning om hvilka, som vore hofrådinnan Ponomareffs arfvingar, hvilken utredning Häradsrätten under rättegången ansett nödigt infordra.

Häradsrätten afkunnade utslag den 22 April 1876 och

fann deri förekomma, att hofrådinnan Ponomareff och handelshuset Hackman & Comp., såsom egare af Strömsdals såginrättning, redan år 1857 satt sig i förvaltning af skattehemmanet n:o 1 i Päsmäri by, hvilken lägenhet de af obehörig person sig tillhandlat, och att hemmanet derefter medels salubref af den 29 December 1860 i deras namn öfverlåtits till bonden Matts Pettersson Kainulainen med dervid förbehållen rättighet för säljarene att i två års tid derefter få afverka lägenhetens skog och derifrån taga all i densamma befintlig stock af nio tums tjocklek ock derutöfver i toppändan; och som berörda hemman emellertid genom H. K. M:ts omförmälda dom af den 26 Nov. 1872 blifvit tilldömdt aflidne hofrätts extra notarien Hultins konkursmassa med rättighet för konkursmassan att emot den eller dem, som vederborde, särskildt i laga ordning utföra den talan om ersättning för vanhäfd å hemmanet, hvartill konkursmassan funne sig befogad, och det genom åtskilliga vittnen samt särdeles genom skogsvakten Jöran Tuovinens i saken afgifna obestridda vittnesmål blifvit utredt, att från förenämnda hemmans skog för Strömsdals sågs räkning afverkats under vintern emellan åren 1858 och 1859 åtminstone något tiotal tusen stycken sågstock, af hvilka de smalaste varit elfva tum i toppändan, samt under åren 1861 och 1862, då äfven mindre än elfva tums tjocka träd afförts, åter något parti, så att allt uppgått till ett sammanräknadt belopp af minst 30,000 stycken sågblock, uti hvilken intygan förre förvaltaren af berörda såginrättning, landtbrukaren Pehr Gustaf Collan sig sålunda förenat, att sågegarene från hemmanets skog låtit släpa tjugufem eller trettiotusen sågblock, alltså och då Dmitri Ponomareff genom ett af sin den 7 Februari 1859 med döden afgångna fadermoder hofrådinnan Ponomareff i lifstiden den 6 Oktober 1858 upprättadt och den 17 Nov. 1859 bevakadt testamente blifvit insatt till egare af Strömsdals jernbruk med hälften af den derunder lydande såginrättning samt stockafverkningen således skett under den tid Dmitri Ponomareff jemte handelshuset Hackman & Comp. varit egare af sågen, eller stockarne åtminstone kommit blott dem, men ej jemväl hofrådinnan Ponomareffs öfriga arfvingar till godo,

såvida de om vintern emellan åren 1858 och 1859 afverkade träden kunnat vara å Strömsdal till försågning tidigast 1859 om sommaren, pröfvade Häradsrätten rättvist att, helst den af Nordenstreng och Pulkkinen fordrade ersättning, med hänsigt till de afverkade stockarnes gröfre beskaffenhet, icke kunde anses öfverdrifven, och utan fästadt afseende å hvad deremot i saken invändts, älägga handelshuset Hackman & Comp. och Dmitri Ponomareff att gemensamt eller den af dem, som tillgång egde, till hofrätts extra notarien Hultins konkursmassa genast mot betalningsbevis utgifva för 30,000 från oftasagda hemmans skog afverkade sågblock, efter beräkning af tre mark för hvarje block, tillsammans 90,000 mark, men Nordenstrengs och Pulkkinens derutöfver sträckta ersättnings anspråk vardt, såsom ostyrkt, förkastadt.

Handelshuset Hackman & C:o samt Dmitri Ponomareff vädjade till *Wiborgs Hofrätt.*

Då målet derstädes föredrogs yttrade referenten, Hofrättsrådet *Grotenfelt* att Hofrättsrådet väl fann att egarene af Strömsdals såg icke allenast under åren 1857, 1858 och 1859 utan ock åren 1861 och 1862 låtit från skattehemmanets n:o 1 i Päsmäri by skogsmark afverka och å nämnde såg använda större partier sågstock; men som talan emot handelshuset Hackman & Comp. och Dmitri Ponomareff om ersättning, såvidt anginge ej mindre de åren 1857, 1858 och 1859 afförda stockarne, än äfven stockafverkningen åren 1861 och 1862, då omförmälda hemman å sågegarenes vägnar allaredan varit öfverlåtet till annan person, enär stämning rörande slikt ersättnings anspråk, på sätt anmärkning derom ock gjorts, ej inom tio år efter de verkstälda afverkningarna utan först till 1874 års vinterting i ofvanberörda tingslag handelshuset Hackman & Comp. och Dmitri Ponomareff ågått, sålunda måste anses försutten, alltså ansåg Hofrättsrådet vice landssekreteraren Nordenstreng och Anders Pulkkinens i saken utförda talan icke kunna komma under pröfning.

Adjungerade ledamoten, Notarien *Calonius* fann utredt vara att egarene till Strömsdals såg handelshuset Hackman & C:o och hofrådinnan Ponomareff samt efter hennes död Dmitri Ponomareff under åren 1858, 1859 och 1860, då ifrå-

gavarande lägenhet skattehemmanet n:o 1 i Päsmäri by tilllydt nämnda såg, samt åren 1861 och 1862, sedan samma lägenhet emellertid den 29 December 1860 försålts till Matts Kainulainen med förbehåll för egarene af Strömsdals såg att under två år efter köpets afslutande få från lägenhetens skog taga stock ifrån och med nio tum uppåt, låtit från lägenheten underlydande skog uttaga sammanlagdt minst 30,000 stock, för hvilka priset den tid ifrågakomna skogshygge egt rum varit högst 50 p. för hvarje träd i stubbhyra. Och som genom H. K. M:ts nådiga dom af den 26 Nov. 1872 de personer, hvilka innehaft meranämnda fastighet, sedan densamma extra notarien Hultin obehörigen frångått, förklarats icke hafva besuttit densamma i god tro och vid slikt förhållande handelshuset Hackman & C:o och Dmitri Ponomareff icke heller varit berättigade till den afkomst lägenheten afkastat under deras förvaltningstid eller till den öfriga fördel de i följd af sin förmente eganderätt till lägenheten derur dragit, alltså och då ersättning härför allt extra notarien Hultins konkursmassa otvifvelaktigt tillkomme, pröfvade Notarien rättvist, med godkännande af Häradsrättens den 11 Maj 1874 afkunnade beslut, hvarigenom handelshuset Hackman & C:o och Dmitri Ponomareffs i sak gjorda invändning derom, att ifrågavarande emot dem utförda talan vore sentida väckt, förkastats, ålägga handelshuset Hackman & C:o och Dmitri Ponomareff, den sistnämnde såsom hofrådinnan Ponomareffs rättsinnehafvare, att för ofvanberörda 30,000, Strömsdals såg till godo komna stockar till extra notarien Hultins konkursmassa utgifva ersättning efter beräkning af 50 p. för hvarje stock, till följd hvaraf handelshuset Hackman & C:o och Dmitri Ponomareff skulle emot qvitto till vice landssekreteraren Nordenstreng och Anders Pulkkinen, såsom kuratorer i extra notarien Hultins konkursmassa, utbetala 15,000 mark.

Assessorn *Karsten*, med hvilken Hofrättsrådet *Mechelin* förenade sig, yttrade att emedan vice landssekreteraren Nordenstreng och Anders Pulkkinen den 15 Oktober 1868, då målet angående besittningsrätten till hemmanet n:o 1 i Päsmäri by vid Häradsrätten gjorts anhängigt, derstädes anmält

och bevakat sitt ifrågavarande ersättnings anspråk, som de dessutom icke kunde anses hafva egt anledning att fullfölja innan nämnda hemman genom H. K. M:ts förut åberopade nådiga dom af den 26 Nov. 1872 tilldömts hofrätts extra notarien Hultins konkursmassa, ty fann Assessorn sagda talan icke vara försutten, utan böra komma under pröfning, men ville ej meddela yttrande i sjelfva saken förrän referenten deri sig utlåtit.

Hofrättsrådet *Grotenfelt* utlät sig nu och fann utredt vara, icke allenast att egarene af Strömsdals såg, handelshuset Hackman & Comp. och hofrådinnan Ponomareff i lifstiden åren 1857, 1858 och 1859, medan de innehaft skattehemmanet n:o 1 i Päsmäri by, låtit från lägenhetens skogsmark afverka och å nämnda såg använda åtminstone 10,000 sågstock af minst elfva tums tjocklek i toppändan, utan ock att dåvarande egarene af samma såg åren 1861 och 1862, efter det desse allaredan den 29 December 1860 till Matts Kainulainen försålt hemmanet, enligt särskildt aftal med honom från sagda hemmans skogsmark vidare låtit afverka alla derå då mera befintliga klenare sågstockar af ända till nio tums tjocklek i smalare ändan till ett antal af omkring 15,000; dock som den senare stockafverkningen sålunda skett efter det omförmälda hemman å sågegarenes vägnar till annan person afträdts och sågegarene vid sådant förhållande skäligen icke kunde anses stå i ansvarighet för den minskning i värde, som lägenheten genom sistberörda, med hemmansinnehafvarenes begifvande utförda stockafverkning undergått; alltså och jemte det handelshuset Hackman & C:o och Dmitri Ponomareff på nyssanförd grund af Hofrättsrådet frikändes från den dem af Häradsrätten ålagda betalningsskyldighet för de åren 1861 och 1862 afverkade stockarne, pröfvade Hofrättsrådet rättvist förpligta bemälda handelshus och Ponomareff, den sistnämnde såsom hofrådinnan Ponomareffs rättsinnehafvare, att gemensamt till hofrätts extra notarien Hultins konkursmassa, emot qvitto, utbetala i ersättning för 10,000 under den tidigare afverkningsperioden från skogen tagna och å Strömsdals såg använda stockar, efter bepröfvande med en mark för hvarje stock, sammanräknadt 10,000 mark.

I detta ref:s slutliga yttrande instämde Assessorn *Karsten* och Hofrättsrådet *Mechelin.*

Hofrättens dom är gifven den 16 Maj 1877.

Parterne nedsatte ömsides revisionsskilling.

Då målet i *Senatens Justitiedepartement* föredrogs utlät sig Senatorn *Ehrström* det hade väl för handelshuset Hackman & Comp. samt Dmitri Ponomareff emot vice landssekreteraren Nordenstrengs och Anders Pulkkinens förevarande ersättningstalan invändts att densamma vore sentida väckt; men som Nordenstreng och Pulkkinen redan under rättegången angående eganderätten till hemmanet n:o 1 i Päsmäri by, vid Häradsrätten anmält ifrågavarande kraf, neml. den 15 Okt. 1868 emot Dmitri Ponomareff och den 31 Mars 1869 emot handelshuset Hackman & Comp., alltså vardt sagda invändning i förmågo af 12 § 9 kap. H. B., kgl. förordningen 13 Juni 1800 och 20 § i k. förordn. 9 Nov. 1868 ang. preskription m. m. af Senatorn underkänd i hvad den anginge fordrad ersättning för det inom tio år före krafvets anmälan vid domstol från hemmanet afförda virket samt saken i denna del tagen under slutlig pröfning, dervid Senatorn, hvad det emot Dmitri Ponomareff utförda ersättnings anspråket beträffade, ansåg det icke vara styrkt att Dmitri Ponomareff, hvilken efter sin fadermoder enkehofrådinnan Ponomareffs den 19 (7) Febr. 1859 inträffade död, på grund af hennes den 18 (6) Oktober 1858 upprättade och af honom den 19 Nov. 1859 bevakade testamente, trädt i hennes i rätt till Strömsdals såg, derjemte åhvälfts skyldighet att allena eller jemte hennes lagliga arfvingar, till hvilka han ej visats hafva hört, ansvara för hennes gäld, eller ens att Dmitri Ponomareff deltagit i eller godkänt den efter hofrådinnan Ponomareffs död uti hennes samt handelshuset Hackman & C:s namn den 29 Dec. 1860 verkstälda försäljningen af berörda hemman, med hvilket han ej heller visats hafva tagit någon befattning, hvarföre Senatorn pröfvade rättvist förkasta i fråga varande mot Dmitri Ponomareff förda talan om ersättning; hvaremot Senatorn fann handelshuset Hackman & Comp. ej hafva anfört skäl till annan ändring af Hofrättens dom, än att, såvida icke utredt blifvit att det

virke, som ifrån förenämnda hemmans skogsmark afförts till Strömsdals såg under vintern åren 1858—1859, ifrån skogen bortsläpats efter utången af Mars månad det senare året, handelshuset Hackman & C:o af Senatorn befriades från utgifvande af ersättning för detta virke.

Vidkommande sedan vice landssekreteraren Nordenstrengs och Anders Pulkkinens ändrings ansökning, så emedan handelshuset Hackman & C:o deltagit i omförmälda den 29 December 1860 verkstälda försäljning af hemmanet n:o 1 i Päsmäri by samt dervid, såsom förment egare af lägenheten, betingat sig rätt att medels skogshygge från hemmanets mark än vidare förminska lägenhetens värde; ty och då utredt vore att i följd deraf från hemmanets skog till Strömsdals såg om vintern 1861—62 afförts omkring 15,000 sågstockar, pröfvade Senatorn rättvist ålägga handelshuset Hackman & Comp. att ersätta desamma med, efter pröfning, en mark för hvarje stock samt i sådant afseende till vice landssekreteraren Nordenstreng och Anders Pulkkinen såsom sysslomän i hofrätts extra notarien Hultins konkurs emot qvitto genast utbetala 15,000 mark.

Senatorn *von Hellens* utlät sig; att emedan, beträffande först Dmitri Ponomareffs och handelshuset Hackman & C:s invändning derom, att nu ifrågavarande ersättnings anspråk blifvit sentida väckt, vice landssekreteraren Nordenstreng och Anders Pulkkinen redan den 15 Oktober 1868 under rättegången om eganderätten till hemmanet n:o 1 i Päsmäri by vid Häradsrätten anmält nämnda fordringsanspråk, ty vardt sagda invändning, i hvad den anginge fordrad godtgörelse för det från hemmanet inom tio år före nyssagde dag afförda virket, i stöd af de utaf Senatorn Ehrström åberopade lagrum, af Senatorn förkastad samt vice landssekreteraren Nordenstrengs och Anders Pulkkinens underd. talan i denna del bibehållen.

Vidkommande sedan sjelfva saken instämde Senatorn uti Senatorn Ehrströms yttrande angående vice landssekreteraren Nordenstrengs och Pulkkinens ersättnings anspråk emot Dmitri Ponomareff, hvaremot Senatorn, beträffande den emot handelshuset Hackman & C:o i saken utförda talan, fann

lagligen utredt vara, att under loppet af vintern 1858—59 från hofrätts extra notarien Hultin då tillhörige skattehemmanets n:o 1 i Päsmäri by skogsmark afverkats och sedermera å Strömsdals såg användts åtminstone 10,000 stycken sågstockar af elfva tums diameter och derutöfver i toppändan samt bemälda handelshus, som på grund af förment eganderätt till nämnda lägenhet låtit anställa det sålunda försiggångna stockhygget, förty vara skyldigt att härför till hofrätts extra notarien Hultins konkursmassa utgifva ersättning till det af Hofrätten utsatta belop eller, efter beräkning af 1 mark för stycket, med inalles 10,000 mark; i följd hvaraf och då Senatorn, lika med Senatorn Ehrström, ansåg konkursmassan berättigad att af handelshuset Hackman & C.o erhålla godtgörelse jemväl för de åren 1861 och 1862 från samma skogsmark afverkade och derefter å Strömsdals såg använda till ett belopp af 15,000 uppgående sågstockarne, för dessa sistnämnda, hvilka ådagalagts hafva varit af klenare beskaffenhet än de åren 1858 och 1859 nedfälda stockarne, dock endast efter ett pris af 50 p. för stycket, den hofrätts extra notarien Hultins konkursmassa af handelshuset Hackman & C:o i omförmälda måtto tillbörande godtgörelse således uppginge till sammanräknadt 17,500 mark, hvilken summa handelshuset förty ålades att genast, emot undfående betalningsbevis, till vice landssekreteraren Nordenstreng och Pulkkinen i deras egenskap af kuratorer i nämnda konkurs utgifva.

Senatorn *Brunou* utlät sig: att jemte det Senatorn beträffande den af handelshuset Hackman & C:o och Dmitri Ponomareff gjorda invändningen om å motparternes sida försutten preskriptionstid instämde uti Senatorn von Hellens' härom afgifna yttrande, Senatorn fann, vid pröfning af sjelfva saken, utredt vara att Dmitri Ponomareff, hvilken genom ett af hans den 19 (7) Febr. 1859 aflidna fadermoder, enkehofrådinnan Ponomareff i lifstiden den 6 Oktober 1858 upprättadt testamente blifvit egare af alla hennes fastigheter med å dem befintlig lösegendom, derefter låtit till Strömsdals såg från ifrågakomna hemmans skog afföra, år 1859 under föregående vinter fälda minst 10,000 sågstockar samt om vintern 1861—62 ytterligare fälda 15,000 stockar, i anseende

hvartill, och utan ufseende å den omständigheten, att försäljningen af hemmanet skett i enkehofrådinnan Ponomareffs namn, enär stockafverkningen verkstälts genom Dmitri Ponomareffs förvaltare och för hans räkning, Senatorn ansåg Dmitri Ponomareff böra jemte handelshuset Hackman & C:o ersätta sagda 25,000 stockar och i sådant afseende till sina vederparter utbetala, efter 50 penni för hvarje stam, 12,500 mark.

Senatorerne *Wasastjerna* och Vice ordföranden *Palmén* instämde i Senatorn Brunous utlåtande, i enlighet hvarmed Senatens dom af den 20 November 1878 är gifven.

Juridiska Föreningens årsmöte

den 13 November 1880

öppnades af Professorn *L. Mechelin* med uppläsandet af följande

"Årsberättelse

afgifven till Juridiska föreningens årsmöte den 13 November 1880.

Då ordföranden i föreningens centralbestyrelse, professor Robert Montgomery ännu icke återvändt från en i början af förliden April månad företagen resa till utlandet, åligger det mig, såsom utsedd att i hans frånvaro handhafva ordförandens värf, att på centralbestyrelsens vägnar meddela en öfversigt af föreningens verksamhet under det nu tilländalupna året.

Det främsta föremålet för föreningens öfverläggningar var den från det allmänna mötet i Augusti 1879 till afdelningarnes närmare behandling hänskjutna betydelsefulla frågan angående finska språkets användande vid domstolarne och embetsverken. Denna fråga, hvarom ett betänkande hade affattats af ett för ändamålet af det allmänna mötet tillsatt utskott, diskuterades i början af året vid samtliga afdelningar, och har redogörelse för de åsigter, som vid dessa förhandlingar gjorde sig gällande, blifvit i föreningens tidskrift införd, nemligen hvad centralafdelningen och Wasa filialafdelning vidkommer, i andra häftet och för Åbo filialafdelning i tredje häftet, hvaremot redogörelsen för filialafdelningens i Wiborg uttalanden i ämnet skall i fjerde häftet publiceras. Det framgår af dessa redogörelser att, om ock olika åsigter förekomma rörande en del af de åtgärder som vore att vid-

tagas för att kraftigt befordra ifrågavarande syftemål, landets jurister dock allmänt erkänna nödvändigheten deraf att det finska språket så snart görligt är kommer till full användning vid lagskipningen och förvaltningen jemnsides med det svenska.

På årsprogrammet upptogos 12 frågor från olika rättsområden och har behandlingen af desamma vid centralafdelningen blifvit slutförd. Från filialafdelningarne hafva protokollen öfver förhandlingarne ännu icke inkommit. Centralbestyrelsen har upphört att i tidningarne publicera referat af sina förhandlingar, men i stället beslutit, att låta sådana utan tidsutdrägt inflyta i tidskriften. Uppmaning har aflåtits till filialafdelningarne att tillställa tidskriftens redaktion enahanda referat så tidigt, att såvidt möjligt hvarje årgång af tidskriften hädanefter komme att innehålla de samma år försiggångna förhandlingar, hvarigenom dessa skulle vinna ökadt intresse för läsaren, då ju de uppstälda frågorna ej sällan hänföra sig till nyss förekomna rättsfall eller ock eljes till ämnen som för tiden ådragit sig särskild uppmärksamhet.

Föreningens tidskrift har under året punktligen utkommit på de tider som afsedt varit, tack vare det intresse och den omsorg, dess redaktör juriskandidaten Hermanson deråt egnat till och med under den tid han varit frånvarande på utrikes ort. Dessutom hafva, efter det senaste årsberättelse i Aug. 1879 afgafs, 3:je och 4:de häftena af dubbelårgången för 1878 och 1879 utgifvits. Utom hvad ordföranden prof. Montgomery och redaktören i de senaste 5 häftena publicerat, hafva bidrag lemnats af hofrättsassessorn *Forsström*, kanslirådet *Liljenstrand*, prokuratorssekreteraren d:r *Lavonius* samt juriskandidaterne *A. Lille* och friherre *R. A. Wrede*. Rättsfall har meddelats af hofrättsrådet *Gummerus* hvarjemte red. för bearbetningen af några sådana haft biträde af vicehäradshöfdingen *A. Gripenberg*.

I enlighet med föreningens vid det ajournerade årsmötet den 15 Nov. förlidet år fattade beslut, hafva de derefter utkomna häftena tillhandahållits föreningens ledamöter sålunda, att tidskriften härifrån under korsband expedierats di-

rekte till central- och filialafdelningarnes utom hufvudorterna bosatta medlemmar, hvaremot fördelningen af tidskriften till medlemmarne i dessa städer verkstälts genom vederbörande afdelnings försorg. Endast till ledamöterna af Wiborgs filialafdelning har tidskriften under innevarande år ej kunnat på detta sätt försändas, emedan uppgift om ledamöterna ännu ej blifvit derifrån insänd. Red. har derför ej haft annan utväg, än att till dervarande bestyrelse expediera lika många exemplar som i fjor med anhållan om deras spridning jemväl till afdelningens utom Wiborg bosatta medlemmar.

Sammanlagdt utgå innevarande år 410 exemplar, af hvilka omkring 280 till föreningens medlemmar.

Efter det senaste årsberättelse afgafs har ett icke ringa antal af Finlands jurister aflidit.

Senatorn Wilhelm Forsman intog både såsom domare och statsman ett framstående rum. Efter en längre tids tjenstgöring vid Wiborgs hofrätt utnämndes han 1856 till häradshöfding i Jääskis domsaga, från hvilket embete han 1867 inkallades till ledamot i Senatens Justitiedepartement. Det erkännande, senator Forsmans säkra omdöme samt rättrådiga och fasta karaktär tillvunno honom inom Senaten, gaf sig uttryck då det år 1874 gällde att hos H. K. M. föreslå ledamot till komitén för finska ärenden vid Statssekretariatet. I enlighet med Senatens val blef senator Forsman kallad till komitén. Och om än hans verksamhet på denna plats icke kunnat vara närmare känd för dem som stått utanför sagde verkningskrets, torde det dock med visshet kunna sägas att hans inflytande derstädes var af stor och gagnelig betydelse för fäderneslandet.

Såsom juridisk ledamot i Öfverstyrelsen för väg- och vattenkommunikationerna slutade lagmannen August Fredrik Jansson ett verksamt lif, hvars sträfvanden och mödor voro delade mellan embetsvärf samt kommunala och andra förtroende-uppdrag. Åt hufvudstadens angelägenheter hade lagmannen Jansson på mångfaldigt sätt egnat sin insigt och erfarenhet redan innan det nya systemet för kommunalförvaltningen infördes. Då detta skedde blef han en af de för-

ste stadsfullmäktige. Vid landtdagarne 1872 och 1877 var han i borgareståndet en af Helsingfors stads representanter. Aldrig sparade han tid eller kraft när det gällde något företag för allmänt väl.

Förnämligast inom denna stad hade ock Svante Viktor Dalströms lefnad förflutit. Efter att hafva beklädt särskilda befattningar vid Magistraten, Finlands Bank och Generaltulldirektionen utnämndes han vid Statskontorets inrättande till direktör i detta verk. Hans skarpa hufvud och goda penna togos emellertid, utom embetsverken, mycket ofta i anspråk för omfattande arbeten i särskilda komitéer. Äfven för kommunens angelägenheter blef direktör Dalström såsom stadsfullmäktig strängt anlitad. Han var en af de första, som i vårt land utöfvade stenografins konst, detta så nödvändiga medel för att bringa folkrepresentationens förhandlingar till hela landets kännedom.

Liksom den sistbemälda stodo hofrättsrådet i Åbo Fredrik Sohlberg och hofrättsassessorn i Wasa hofrätt Herman Abel Qvickström ännu i kraftfull manna ålder då de bortrycktes af döden. Hofrättsrådet Sohlberg hade särskildt under sin 20-åriga verksamhet såsom underdomare gjort sig känd såsom säker och snabb lagskipare samt synnerligen väl förtrogen med allmogens tänkesätt och skaplynne. Assessorn Qvickström hade nästan uteslutande tjenstgjort i Wasa hofrätt, der hans borgång väckt saknad hos alla. Förlidet år hade vi fägnaden att här vid Juridiska föreningens allmänna möte lära känna denne för alla allmänna angelägenheter varmt intresserade man. Att hans bana var så nära sitt slut, kunde man då icke ana.

Med häradshöfdingen i Jyväskylä domsaga Adolf Fredrik Flander bortgick en af landets äldsta domare. Om honom liksom om häradshöfdingen i Ikalis domsaga Gustaf Adolf Wegelius och justitierådmannen i Åbo Arvid Magnus Schybergson må här blott det korta, men betydelsefulla eftermäle återgifvas: att de qvarlemnat ett aktadt och äradt minne både som domare och såsom enskilda personer.

F. d. senatskanslisten friherre Fredrik Aminoff och f. d. kammarskrifvaren i Senaten magister Carl Gustaf Idman hade

redan för flere decennier tillbaka lemnat statens tjenst och egnat sig åt privatlifvet, då de af döden skördades. Bankodirektören Wilhelm von Hausen hade för icke längesedan af sjukdom nödsakats lemna sin befattning i Finlands Banks förvaltning. Med aktning nämnas här deras namn bland öfrige under året hädangångne.

Må det tillåtas mig ännu gifva uttryck åt den smärta jag erfor då vice häradshöfding Reinhold Magnus von Essens sorgliga ändalykt kom till min kunskap. Först några år förut hade han efter lysande examen lemnat universitetet. Hans kunskaper, förmåga och ädla håg berättigade till de bästa förhoppningar. Men i en mörk stund blefvo dessa förhoppningar brutna.

Die Juristische Gesellschaft in Berlin har i skrifvelse till vår förening meddelat, att Kgl. Vetenskapsakademin i München af Savigny-stiftelsens räntemedel — hvilka turvis förfogas af akademierna i Berlin, Wien och München — anslagit ett pris af 6900 Reichsmark för ett arbete angående "formlerna hos Edictum perpetuum (Hadrianum) i deras ordalydelse och deras sammanhang"; hvarom jag anser mig böra här tillkännagifva.

Beträffande föreningens n. v. kassaställning ser jag mig nödsakad anmäla, att sedvanlig redovisning deröfver ej kan till detta årsmöte aflemnas, af skäl att föreningens skattmästare juriskandidaten H. Borenius varit af pågående hösteting inom Borgå domsaga, den han f. n. förvaltar, hindrad att infinna sig här för att uppgöra bokslutet för året, ett arbete som lämpligen icke kunde af honom åt annan person uppdragas.

Jag anhåller derför, att mötet ville utse två revisorer, som finge granska skattmästarens räkenskaper såsnart desamma kunnat blifva afslutade; derå revisorernas yttrande jemte sjelfva redovisningen komme att nästa årsmöte föreläggas".

Med anledning af den i årsberättelsen gjorda anmälan, att redovisning öfver föreningens allmänna kassa icke kun-

nat för mötet framläggas, beslöts att, i enlighet med det i berättelsen framstälda förslaget, utse tvenne revisorer, hvilka egde att såsnart redovisning kunde afgifvas, densamma granska samt att till nästa årsmöte aflemna berättelse öfver revisionen.

Deremot anmältes att föreningens boklager nyligen blifvit på grund af beslut vid föregående årsmöte förtecknadt; och meddelade landssekreteraren *Sohlman* för mötet uppgift på det antal äldre årgångar af föreningens tidskrift, som för närvarande förvarades i föreningens värjo.

Beträffande föreningens framtida verksamhet beslöts

att densamma under det följande året skulle fortgå såsom hittills:

att föreningens tidskrift skulle utgifvas såsom under innevarande år med omkring 24 ark om året;

att prenumerationspriset skulle utgöra 6 mark för året;

att hvarje ledamot skulle såsom under det förflutna året utan prenumeration erhålla ett ex. af tidskriften, hvilket ex. borde utan omgångar för ledamöterne på föreningens bekostnad dem tillhandahållas sålunda, att tidskriften expedierades under korsband direkte till central- och filial-afdelningarnes utom hufvudorterna bosatte medlemmar, hvaremot fördelningen af tidskriften till medlemmarne i dessa städer skulle verkställas genom vederbörande afdelnings försorg; samt

att ledamotsafgiften för det kommande året skulle erläggas med 8 mark till föreningens allmänna kassa och uppbäras så tidigt, att densamma kunde, på sätt äfven föreningens allmänna ordningsregler innehölle, till centralbestyrelsen insändas före den 15 Mars nästkommande år jemte uppgift på de personer som såsom ledamöter tillhörde föreningen och sålunda borde erhålla tidskriften.

Dessutom uttalades den önskan att centralbestyrelsen skulle vidtaga åtgärder till utarbetande af ett *sakregister* till de hittills utkomna årgångarne af föreningens tidskrift, hvilka i form af referat öfver diskussionerna och af rättsfall samt särskilda uppsatser innehölle uttalanden i alla grenar af den inhemska lagfarenheten och derföre kunde såväl i teoretiskt som praktiskt hänseende lända till stort gagn om det värdefulla materialet genom ett ändamålsenligt register gjordes

öfverskådligt och lättare tillgängligt; och bemyndigades centralbestyrelsen derföre att ur föreningens allmänna kassa utanordna för arbetet erforderliga medel.

I likhet med hvad under de närmast föregående åren varit vanligt uppdrogs åt centralbestyrelsen för nästa år att uppgöra program öfver diskussionsfrågor för året.

Till slut utsågs genom val med slutna sedlar: professorn *Robert Montgomery* till ordförande, professorerne *L. Mechelin* och *J. Forsman* samt direktören i statskontoret *W. Eneberg* och juriskandidaten *H. Borenius* till ledamöter äfvensom landssekreteraren *J. G. Sohlman* och juriskand. *R. F. Hermanson* till suppleanter i centralbestyrelsen för nästa år.

Till revisorer valdes juriskandidaterne *N. I. Fellman* och *Th. Wegelius.*

Juridiska Föreningens i Finland förhandlingar

öfver de för året 1876—1877 godkända

allmänna öfverläggningsämnen.

(Forts. från sidan 262.)

6:te frågan.

Är omyndig person efter uppnådda femton år behörig att till borgenärers förnöjande upplåta tillgångar, som hon sjelf förvärfvat?

Centralafdelningen.

En ledamot erinrade, hurusom stadgandena i 1 § 19 kap. Ä. B. och K. F. den 31 Okt. 1864 angående femtonårig persons rätt att råda öfver det hon sjelf förvärfvat, i allmänhet ej tilläte någon vidsträckt tolkning, såsom redan vid besvarandet af nästföregående fråga framhållits. I praxis vore visserligen allmänt antaget att de femtonåriges dispositionsrätt öfver det af dem sjelfve förvärfvade godset äfven för dem medförde habilitet att sjelfve vid domstol föra talan i mål rörande sådant gods, och emot denna uppfattning i dess allmänhet ansåg ref. icke heller några grundade anmärkningar kunna göras. Men då frågan gälde afträdande af omyndigs samtliga tillgångar till konkurs trodde ref. sig dock böra ifrågasätta huruvida sådant vore utan förmyndares medverkan rättsligen möjligt, äfven för det i frågan afsedda fall att den omyndige icke egde andra tillgångar, än dem han sjelf förvärfvat, enär konkursprocessen uppenbarligen hos den afträdande gäldenären förutsatte vida mer än dispositionsrätt öfver det afträdda. Den förutsatte nemligen äfven behörighet att ikläda sig rättsligen giltiga förbindelser,

förmåga att bedöma sin affärsställning, att uppgifva såväl gäld som tillgångar och fästa uppgiften med ed o. s. v. På dessa grunder besvarades frågan af ref. *nekande.*

Med ref. förenade sig pluraliteten af afdelningens närvarande medlemmar, hvaremot frågan på grund af ofvanåberopade lagrum besvarades jakande af fyra medlemmar.

Åbo filialafdelning

ansåg att då omyndig person, som uppnått femton år, är berättigad att fritt förfoga öfver hvad han kan sjelf förvärfva, så borde äfven sådan omyndig vara tillåtet att utöfva alla deraf följande rättigheter och skyldigheter, hvarföre frågan besvarades jakande.

En ledamot besvarade frågan nekande emedan domstol ej vore behörig att upptaga ansökan af ifrågavarande beskaffenhet.

Wasa filialafdelning.

Pluraliteten af de närvarande ansåg, att då en omyndig person ej vore berättigad att upptaga lån och ej heller behörig att föra talan inför rätta, en af honom ingifven ansökning om egendoms afträdande icke ens kunde emottagas, än mindre några sådana åtgärder i anledning af densamma vidtagas, som konkurslagen föreskrifver, hvarföre frågan af dessa ledamöter besvarades nekande. Deremot afgaf minoriteten ett jakande svar å frågan, enär enligt dess åsigt, en person, som uppnått femton års ålder och således egde fritt förfoga öfver den egendom, han sjelf förvärfvat, äfven måste ega rätt att på så sätt förfoga öfver denna egendom, att han kunde upplåta densamma till konkurs, i händelse andre satt det förtroende till honom, att de lemnat honom försträckningar, och han sedermera fann egendomens upplåtande vara enda sättet att göra alla lika rätt.

Wiborgs filialafdelning.

Då omyndig, som uppnått femton års ålder, egde fritt råda öfver gods, som han sjelf förvärvat, ansåg afdelningens pluralitet att han äfven borde ega rätt att sjelf bestämma om han ansåg det med sin fördel öfverensstämmande att på

en gång afstå samma gods till sine borgenärers förnöjande, hvarföre frågan af afdelningens pluralitet jakande besvarades.

Minoriteten eller fyra af afdelningens ledamöter förenade sig deremot om följande af en utaf dem afgifna yttrande:

"Ehuruväl omyndig öfver femton år är berättigad att öfver sjelfförvärvadt gods råda, torde deraf dock icke följa att han ägde, utan förmyndares biträde, upplåta detsamma till sine borgenärers förnöjande. Ty härigenom skulle den omyndige träda i sådana förhållanden, som, bland andra stadganden, 1 § 15 kap. R. B. synes förbjuda, i det der om rättegångar sägas att omyndig bör af sin målsman bistås. Och för öfrigt äro de förhållanden, som af en konkurs följa, så invecklade och ingripande i framtiden, att det vore förenadt med särdeles stor fara, att åt en omyndigs bedömande öfverlemna att taga ett så ödesdigert steg. På dessa grunder och emedan jag anser att det icke blott ligger inom en förmyndares befogenhet, utan äfven är hans oafvisliga skyldighet att i sådana fall bestämma om skäl finnes att göra konkurs eller icke, besvarar jag frågan nekande".

7:de frågan.

Bör aftal, hvarigenom en servitutsrättighet för evärdelig tid upplåtits i en fastighet, intecknas för att gälla mot framtida egare af samma fastighet? Och om denna fråga anses böra jakande besvaras, kan sådan sakrättighet numera med urminnes häfd försvaras?

Centralafdelningen.

Vid frågans inledande anmärktes hurusom begreppet servitut i den inhemska rätten väsendtligen vore hvad man kallar ett systembegrepp i det att lagstiftningen, vare sig den äldre eller nyare, till detsammas utbildning föga bidragit. Väl gåfve åtskilliga stadganden såväl i de gamla rättsböckerna som i synnerhet uti 1734 års lag (7: 4 och 5 J. B.; 19: 1 och 2 B. B.; 10: 20 R. B. m. fl.) äfvensom skiftes-

författningarna tydligt vid handen, att sakrättigheter till innehåll och beskaffenhet skilda från eganderätten på ena sidan och andra partiella sakrätter, panträtt, intecknad nyttjorätt, ständig besittningsrätt, på den andra, samt fullkomligt motsvarande åtskilliga den romerska rättens realservituter äfven af den svensk-finska lagstiftningen uppfattats och erkänts, men de positiva bestämningarna härom, meddelade hufvudsakligen för lösning af andra rättsfrågor, lemnade föga mer än antydningar om nämnde rättigheters tillvaro. De närmare grunderna för läran om servituter hade den svenska och finska rättsvetenskapen derföre haft att härleda dels ur lagens på närbeslägtade rättsområden tillämpade principer dels ur den romerska rättens teori i ämnet. Särskildt vore detta fallet i fråga om de olika sätt, hvarpå nämnde rättigheter kunna lagligen grundas och uppkomma. Teorin hade härvid gjort gällande, att ett servituts förhållande emellan fastigheter kunde tillskapas, dels genom ett privat aftal emellan de personer, som för tiden voro egare af fastigheterna, eller genom testamente af den tjenande fastighetens egare, dels genom beslut af vederbörande offentliga myndighet i sammanhang med jordaskiften och egoregleringar, dels, och såsom supplerande dessa arter af fång, genom en oförhindrad och oafbruten faktisk utöfning af rättigheten i så lång tid, att urminnes häfd vore för handen.

Vidkommande nu förstberörde grund för tillkomsten af servituter, så kunde det med hänsyn till nu gällande lagstiftnings grundsatser rörande öfverlåtelser af egande- eller nyttjorätt till fastighet åtminstone anses tvifvel underkastadt huruvida ett aftal i och för sig egde kraft och verkan att grundlägga en sådan permanent, för framtida egare af den tjenande fastigheten utan dennes uttryckliga samtycke bindande, inskränkning i dennes eganderätt, som servituterne inneburo. Lagstiftningen hade i afseende å öfverlåtelsen såväl af eganderätt till fastighet som af sådana rättigheter, hvilka utgjorde inskränkningar i egarens fullständiga och fria förfogande öfver fastigheten, allt följdriktigare genomfört grundsatsen, att till det enskilda aftalet borde komma en publikationsåtgärd, lagfart vid eganderättens öfverlåtelse och

inteckning i fråga om partiella mot framtida egare gällande befogenheter. I sistnämnda hänseende hade inteckning tidigast föreskrifvits för upplåtelse af panträtt men sedan ock för arrenderätt och slutligen genom K. F. 9 Nov. 1868 medgifvits för hvarje rätt, som ginge ut på att af fastighetsegaren uppbära bestämd afgäld eller för viss tid begagna fastigheten eller något af hvad dertill hörde. Då nu servituterna utan gensägelse föllo under sistantydda kategori, så kunde otvunget deraf dragas den slutsats, att ett aftal om inrymmande af en servitutsrätt, om det icke blefve intecknadt, icke kunde anses förpligtande för dem som utan kännedom om tillvaron af dylikt aftal eller uttryckligt åtagande, titulo oneroso förvärfvat fastigheten. Ty om också satsen att köp bryter legostämma hänförde sig direkte blott till en särskild art nyttjorätt, så vore dock principen derigenom gifven äfven i afseende å andra *jura in re aliena*, och de allmänt hållna ordalagen i intecknings förordningen kunde rimligtvis icke heller hafva annat motiv än att för aftal rörande alla slag af nyssnämnde partiella sakrättigheter anvisa inteckning såsom det till skydd mot förändringen i eganderätten till föremålet egnade medel. Ty den inom Sveriges juridiska litteratur framkastade tanken, att uppbåd och fasta vore den publicitetsåtgärd, som för servitutsaftals tryggande borde ifrågakomma, kunde ej hålla stånd för en närmare pröfning och med öfvervägande af lagfartens ursprungliga bestämmelse. En svårighet erbjöde väl i afseende å intecknings lagens tillämpning härvid det förhållande, att servituten till sin natur vore en till tiden obegränsad inskränkning i egarens af den tjenande fastigheten rätt, men att enligt nyss nämnde lags ordalydelse inteckning egde rum blott för nyttjorättigheter på "viss tid". Men dermed kunde väl gerna icke något annat afses, än att inteckningens verkan i detta liksom andra fall vore till tiden begränsad, så att den i hvarje händelse ej utan förnyelse blefve gällande utöfver 10 år. Det funnes nemligen icke något antagligt skäl, hvarföre blott den omständigheten, att servitutsaftalet ej innehölle någon tidsbegränsning eller tvärtom att deri inginge en uttrycklig bestämning att dess bestånd för evärdelig tid afsåges, skulle

utesluta möjligheten att för en begränsad tid bereda inteckningss säkerhet för detsamma, då ju utväg att genom förnyelse eller prolongation af ett på viss kortare tidrymd afslutadt enahanda aftal, hvars intecknande då icke borde möta något hinder i lagen, vinna samma resultat dock stode öppen.

På dessa skäl ansåg ref. frågans första mom. kunna jakande besvaras. Hvad åter senare mom. vidkomme, ansåg ref., enär 15: 1 J. B. icke undergått någon förändring eller till sin giltighet i fråga om servitutsrättigheter af den nya inteckningslagen i någon måtto berördes, urminnes häfd fortfarande kunna till stöd för beståndet af dylika rättigheter gälla.

Om denna åsigt voro trenne af centralafdelningens ledamöter ense men flertalet (sex ledamöter) funno, med hänsyn till åberopade uttryckliga bestämning i 1 § af K. F. 9 Nov. 1868 angående inteckning, servituter, såsom till deras juridiska karakter icke begränsade till viss tid, emedan de berodde på ett konstant förhållande emellan tvenne fastigheter, icke kunna lagligen utgöra föremål för inteckning, hvarföre frågans 1:sta mom. af dessa ledamöter besvarades med nej, hvaremot de i frågans andra del instämde med ref.

Åbo filialafdelning.

Emedan, enligt gällande stadganden emot skattskyldig jords minskning, aftal om servitutsrättighet för evärdelig tid lagligen ej kunna ingås samt, om sådana aftal emellertid afslutas, desamma icke äro giltiga emellan andra personer än kontrahenterne, ansåg afdelningen dylika aftal ej behöfva intecknas för att gälla, i följd hvaraf och då frågans förra del således besvarats nekande, vidare svar å dess senare del förfölle.

Fyra afdelningsmedlemmar ville besvara frågans förra del sålunda: att då kejserliga förordningen om inteckning i fast egendom af den 9 november 1868 medgåfve inteckning till säkerhet för den, som hos egaren deraf har fordran i penningar eller varor till visst belopp, eller är berättigad att af honom uppbära bestämd afgäld, eller för viss tid begagna fastigheten eller något af hvad dertill hörer, men uti sagde

förordning ej ordades något om enahanda säkerhet för aftal om servituter för evärdelig tid, ty finge aftal af nästnämnd beskaffenhet icke intecknas och vore således ej heller gällande mot tredje man.

Wasa filialafdelning.

I afdelningens tanke kunde, enligt gällande lag, inteckning i en fastighet icke meddelas till säkerhet för en för evärdelig tid upplåten servitutsrättighet, hvarföre frågans förra del besvarades nekande och den senare delen jakande.

Wiborgs filialafdelning.

Besvarades af en af mötets medlemmar sålunda:

"1734 års lag samt de äldre Svenska lagarne innehålla ytterst knapphändiga bestämningar beträffande servituter. Romerska lagen, derifrån den Svenska civilrätten förnämligast hemtat de i förevarande ämne gällande grundsatser, förstod med servitut (servitus) en rättighet till något en annan tillhörigt ting, i grund hvaraf tingets egare är förbunden att underlåta eller tåla något, hvartill han eljest såsom egare af tinget icke vore förpligtad; och hörde till karaktären af servituts rättighet väsendtligen, att densamma kunde göras gällande mot hvilken egare eller innehafvare som helst af det ting, på hvilket servituten hvilade.

Servituter kunde enligt Romerska lagen konstitueras dels till förmån för en viss person, dels till förmån för en bestämd fastighet.

Vår lag hänför till servitutsrättigheter endast sådana som afse fastegendom. Finnes servitutsrättighet redan upplåten i en fastighet, förvärfvas densamma på en gång med eganderätten till den fastighet, till förmån för hvilken servituten blifvit konstituerad. — Nya servituter kunna åter iklädas fastighet genom aftal; dock bör härvid förutsättas att aftalet angår sådan rättighet, som från fastigheten lagligen kan afskiljas. Sålunda äro aftal, hvarigenom servituter upplåtas i jordpossessioner i allmänhet ogiltiga, emedan dylika aftal äro stridande emot lag och författningar angående förbud mot skattskyldig jords minskning.

Ehuru vår lag beträffande formen för uppgörande af aftal om servituts rättigheter ej lemnat någon föreskrift, är det dock tydligt att dylika aftal böra, liksom aftal om fast egendom, ske skriftligen samt bevittnas af två trovärdiga män. Deremot anser jag vår lagstiftning ej gifva stöd för antagandet, att servitutsrättighet, åtminstone då sådan för everdelig tid upplåtes, behöfver intecknas för att gälla mot tredje man. Att 1734 års lags stadganden om inteckning ej kunna tillämpas på servituter, torde väl vara en afgjord sak. Hvad åter angår den nyare lagstiftningen, så stadgas väl i Kejserliga Förordningen om inteckning, gifven den 9 November 1868, att rättighet att begagna fastighet eller något af hvad dertill hörer kan vara föremål för inteckning, men såväl detta stadgande, som stadgandena i Kongl. Förordningen den 13 Juni 1800 angående inteckning af legoaftal om jord samt Kejserliga Förordningen den 19 December 1864 om inteckning af nyttjanderätt till parceller, afse öfverlåtelse af nyttjanderätt på bestämd tid då deremot aftal om rättighet till servitut innebära inskränkning i eganderätt och specielt i förevarande fall, en inskränkning för evärdelig tid.

Frågans senare del eller huruvida servitutsrättighet kan genom urminneshäfd försvaras, besvarar jag, under hänsyn till stadgandena i 15: 1 J. B., obetingadt jakande".

I denna åsigt instämde afdelningens öfrige närvarande medlemmar.

8:de frågan.

Kan behörigen uppgjordt köpeaftal, hvarigenom egare af frälse- eller skattehemman försålt visst i den skriftliga köpeafhandlingen bestämdt jordstycke, att såsom sådan sjelfbestående lägenhet, hvarom i 1 § af kejserliga förordningen den 19 december 1864 angående egostyckning m. m. förmäles, af köparen egas och besittas, utaf honom göras gällande mot den, som sedermera, men innan de i 3 § af nämnda förordning föreskrifna åtgärder vidtagits, blifvit egare af fastigheten? Kan köparen emellertid och förr än

berörde åtgärder träffats genom något sitt tillgörande bereda sig skydd i omförmälda afseende?, eller är hans köp utan all giltighet intilldess Häradsrätten meddelat utslag om de skilda delarnes besuttenhet?

Centralafdelningen.

Diskussionen inleddes af en ledamot genom hänvisning till det sedan äldre tider tillbaka i Finlands lagstiftning herrskande förbudet mot hemmans minskning — ett förbud, som ursprungligen afsett säkerställande af kronans inkomster men under tidernas lopp derutöfver erhållit en annan, måhända vigtigare betydelse, nemligen att bibehålla jordlägenheterna vid bestämda gränser och omfång samt dymedels upprätthålla trygghet i jordbesittningen och säkerhet vid öfverlåtelser af hemman enskilde emellan. Äfven i 1734 års lag hade samma förbud upptagits och affattats med all möjlig bestämdhet, i det att hvarje afsöndring af jord från en lägenhet förklarats ogiltig. I följd deraf kunde alltså fördelning af ett hemman i mindre sådana enligt nämnde lag verkställas endast medels klyfning. Denna stränghet förmildrades väl genom den i frågan omnämnda k. förordningen af den 19 December 1864, dock ingalunda så, att de gamla grundsatserna helt och hållet frångingos. Utbrytning af jordstycken till sjelfständiga possessioner gjordes beroende af det i 1 § af samma förordning närmare bestämda sjelfbeståndsvilkoret, och åt domstol öfverlemnades att bestämma huruvida nämnda vilkor i hvarje särskildt fall förelåge samt styckning alltså kunde tillåtas. Intill dess styckning af domstol medgifvits kan sådan alltså ej af jordegare företagas, emedan densamma strider emot förbudet i 9 § 4 kap. J. B., och köpebref om jordstycke, till hvars utbrytande domstol icke meddelat tillstånd, kan vid sådant förhållande icke heller betraktas annorlunda än som en nullitet. Med afseende härå besvarades frågans begge första momm. af ref. nekande och det tredje mom. jakande.

Med ref. förenade sig en medlem, hvaremot öfrige närvarande ledamöter uttalade en motsatt åsigt eller att ett köp af ifrågavarande art kunde göras gällande mot ny egare på

grund af 4 § 4 kap. J. B., i följd hvaraf desse ledamöter besvarade frågans begge första momm. *jakande* och det tredje mom. *nekande.*

Åbo filialafdelning.

Denna fråga besvarades af flertalet utaf afdelningens i diskussionen deltagande ledamöter jakande, och uttalades af detta flertal såsom skäl för dess mening att, sedan det köpebref, hvarigenom ett jordstycke från frälse- eller skattehemman föryttrats att såsom sjelfbestående lägenhet egas och besittas, blifvit af kontrahenterne behörigen underskrifvet, eganderätten till sagda jordstycke öfvergått å köparen, hvarföre denne jemväl vore tryggad vid sin rätt mot alla dem, som sedermera kunna blifva egare af stomlägenheten, helst säljaren genom köpebrefvets undertecknande fullgjort allt hvad på honom ankommit och lagens stadgande, att då någon säljer "tvem ett" behålle den godset som först köpte, å förevarande fall ägde tillämpning.

Öfrige afdelningsmedlemmar ansågo deremot ifrågavarande köp om ett jordstycke af omförmäld beskaffenhet, såsom vilkorligt, ej vara afslutadt innan köparen af sagde jordstycke enligt 4 § i kejserliga förordningen den 19 december 1864 angående egostyckning med mera är berättigad att med den utbrutna lägenheten lagfara, i följd hvaraf köparen ej heller derförinnan hade någon sådan rätt, som kunde af honom göras gällande mot framtida egare af stomlägenheten; och framhölls dessutom för denna åsigt att en framtida egare af stomlägenheten ej förr med visshet kan anses afveta köpet om den afsöndrade delen, än egostyckningsfrågan kommit till Häradsrätts behandling. Stadgandet i 5 § 1 kap. H. B. att, om samma gods säljes åt tvenne, det första köpet blir ståndande, kunde, enär omordade köp, såsom redan antydts, vore vilkorligt och beroende deraf om egostyckningen tillåtes, å detta fall ej tillämpas. — Det enda skydd köpare af sådant jordstycke kunde bereda sig vore, enligt minoritetens mening, att innan köpebrefvets underskrifvande säkerställa sig för de kostnader och utgifter köparen komme att vidkännas ifall stomlägenheten före köpets afslutande öfverginge till

annan egare och aftalet rörande den tillämnade afsöndringen dymedelst häfdes.

Wasa filialafdelning.

Ehuruväl förordningen vore något otydlig, ansåg föreningen det vara sjelffallet, att lagstiftarens mening icke kunnat vara, att egostyckning endast i detta fall finge komma i fråga, att egare af en lägenhet på spekulation läte afsöndra en del af sin lägenhet och vidtaga de åtgärder, som förordningens 3 § föreskrifver, enär i så fall knapt någonsin, och i hvarje händelse icke annorstädes än i trakter, särdeles lämpliga för industriella anläggningar, handel och dylikt, egostyckning kunde ifrågakomma och förordningen således icke allenast icke skulle befordra det med densammas utfärdande afsedda ändamål, utan vore så godt som en död bokstaf. Förordningens mening måste således vara, att köp om en viss del af en lägenhet finge afslutas och de för den försålda delens utbrytande föreskrifna formaliteterna derefter vidtagas, hvilket i afdelningens tanke vunne ytterligare stöd af 4 paragrafens ordalydelse. Och då köp af en viss del af en lägenhet vore tillåten, måste detta ega lika giltighet som ett om en viss mantalsdel af lägenhet afslutadt köp, och lagens stadgande i 4 § 4 kap. J. B., att det första köpet vore gildt, vara tillämpligt äfven i det fall frågan afser, hvarföre någon åtgärd för att bereda sig skydd mot en blifvande egare af stomlägenheten icke erfordrades.

Wiborgs filialafdelning.

Afdelningens samtlige närvarande medlemmar förenade sig om följande af en ledamot afgifna yttrande:

"Någon anledning synes icke förefinnas att anse köpeaftal af ifrågavarande beskaffenhet mindre bindande för kontrahenterne än köp af hel lägenhet eller del i sådan, såframt aftalet icke strider mot de i Kejserliga Förordningen den 19 December 1864 förekommande bestämningar; iföljd hvaraf säljaren icke heller kan hafva rätt att ensidigt bryta aftalet genom att derefter sälja fastigheten åt annan person; utan måste äfven härvid i allmänhet 4 § 4 kap. J. B., som stad-

gar att det köp, hvilket först gjordes, är gildt, vara tillämpligt. Och som någon tid icke finnes bestämd inom hvilken de i 3 § af nämnde förordning föreskrifna åtgärder böra vidtagas samt desamma bero uppå säljaren och icke ifrågakomma innan aftal om jordstyckningen slutits, anser jag mig böra besvara frågans första mom. jakande och således ej ingå i besvarande af frågans senare moment. Häremot kan väl invändas att en senare köpare af hela lägenheten sålunda, om han ock derå vinner uppbud, icke har någon säkerhet för att ej delar af jorden frångå honom i följd af tidigare, men hemlighållna köp; och obestridligt blir jordbesittningen härigenom ytterst osäker. — Denna invändning kan dock så mycket mindre inverka å frågans bedömande, som ett tidigare köp af hela lägenheten lika väl kunnat hemlighållas och detsamma ändå bryter det senare köpet; ty den senare köparens rätt är ej bevarad blott derigenom att den tidigare köparen får böta för försummad lagfart; och denna åter förringar ej heller tidigare köpares rätt. För att förekomma den genom anmärkta förhållanden rådande osäkerheten i eganderätten borde derföre genom ett allmänt stadgande föreskrifvas inom hvilken tid hvarje köpeaftal om jord skall för Rätta anmälas för att medföra förmånsrätt framför senare köpare".

9:de frågan.

Då landbo, som innehaft städja på vissa år, aflidit, utan att efterlemna hustru eller barn, ega hans fjermare arfvingar eller andre rättsinnehafvare, så länge giftostämma varar, tillgodonjuta städjan, eller eger jordegaren i sådant fall sjelf råda sin jord?

Centralafdelningen.

Den för frågan utsedde ref. erinrade hurusom lagstiftningen rörande lega af jord företedde en utveckling i syfte af legoaftalens allt fullständigare betryggande. Emellan Landslagens till tiden en gång för alla bestämda giftostämma af

sex år och 1734 års lags i detta afseende obegränsade stadgande låg en betydlig utveckling, mindre synlig i sjelfva lagstiftningen, än i den allmänna seden. — Af direkt betydelse för i fråga varande spörjsmål var, förutom Landslagens allmänna stadgande att jordlegorätt utgjorde föremål för arf, bestämningen i kongl. plakatet den 30 Juli 1600: "der så händer, att bonden igenom döden afgår innan städselåren äro ute, så skall hustrun med barnen besitta hemmanet, om hon det makt hafver att bruka och behålla vill", men i annat fall finge hemmanet af jordegaren återtagas eller på ny lego upplåtas. Kommer så 1734 års lag med sitt ganska tydliga stadgande i J. B. 16: 3: "Är städja på vissa åhr gifven; hafve ingen macht landbon, thes hustru eller barn, afsäga, så länge giftostemna varar. Dör then man, som städjan gaf, eller henne fick, stånde äntå giftostemna för enkan eller barnen, till thes then ute är". Jemför man de tvänne slagen af af städja, som omtalas i 1734 års lag, lifstidsstädja och städja på vissa år, då finner man företräden på ömse sidor: lifstidsstädja bröts icke af köp, men var naturligen begränsad till en eller två personers, landbons och hans hustrus, lifstid, och gälde sålunda icke för barnen; städja på vissa år deremot kunde ingås på obegränsad tid, vida utöfver tiden för ett eller två menniskolif, den gälde efter landbons död ej blott för hans hustru, utan äfven för barnen, men å andra sidan bröts den af köp och öfvergick ej enligt lagens ordalydelse till fjermare arfvingar eller andra rättsinnehafvare — så måste detta lagrum, enligt ref:s åsigt tolkas. Vid sådant förhållande måste lifstidsstädjan enligt 1734 års lag betraktas såsom den mera gynnade formen för städjeaftal. Men detta ändrades genom kgl. f. den 13 Juni 1800, som visserligen begränsade tiden för städjeaftalen på vissa år, men å andra sidan införde den vida vigtigare inteckningsrätten för slika aftal, hvarigenom de gjordes oberoende af det gamla "köp bryter legostämma". Denna form af jord-legoaftal måste sålunda numera anses vara afgjordt fördelaktigare; men att gifva orden "enkan eller barnen" den vidsträckta betydelsen af rättsinnehafvare i allmänhet, kunde så mycket mindre vara riktigt, som det var erkändt, att rättsförhållandet emellan

jordegare och landbo enligt vår lag är ett ganska intimt personligt sådant, olikt förhållandet emellan vanliga kontrahenter, och närmast jemförligt med det, som förut i ännu intensivare grad än i våra dagar existerat emellan husbonde och legohjon — hvilket bl. a. framgick af de märkliga stadgandena i J. B. 16: 7, om jordegares rätt mot rymd landbo, samt i öfrigt väl sammanstod med den forna och ännu i någon mån gällande uppfattningen af jorden såsom den enskildes och samhällets dyrbaraste egendom. — Jemte det ref. på dessa skäl besvarade frågans förra del *nekande* och dess senare *jakande*, ville ref. fästa uppmärksamheten på möjligheten för landbo enligt 6 § 3 mom. att genom särskildt aftal försäkra sig om legoaftalets öfvergående jemväl till andra rättsinnehafvare, än hans hustru och barn, äfvensom på lämpligheten af en sådan utveckling af stadgandet i 3 §, att legoaftalet förklarades enligt regeln öfvergå till alla landbons rättsinnehafvare.

Härom förenade sig centralafdelningens samtlige närvarande ledamöter.

Åbo filialafdelning.

Då uti 3 § 16 kap. J. B. stadgades att om landbo, som innehaft städja på vissa år, dör, giftostämman skall stånda för enka eller barnen tills den ute är, men sedan råde jordegaren sjelf jord sin, fann afdelningen emot detta tydliga stadgande landboens fjermare arfvingar eller andra rättsinnehafvare icke kunna tilläggas enahanda rätt som dennes enka och barn, i följd hvaraf jordegaren, i händelse landbo medan giftostämma pågår aflede utan att öfverlefvas af enka eller barn, vore berättigad att genast sjelf öfvertaga besittningen af jorden.

Wasa filialafdelning.

Denna fråga har ingått bland föreningens öfverläggningsämnen under året 1866—1867 och då blifvit af föreningen diskuterad och besvarad, hvarföre någon diskussion af densamma nu ej ansågs böra ifrågakomma.

Wiborgs filialafdelning.

Emedan uti 3 § 16 kap. J. B. uttryckligen stadgas, att dör den man som städjan gaf eller henne fick; stånde ändå gifto-stämma för enkan eller barnen, till dess den ute är, sedan råde jordegaren jord sin, ansåg afdelningen det vara utom allt tvifvel att giftostemma icke kunde utsträckas till den aflidne landboens fjermare arfvingar, hvadan frågans förra del besvarades nekande och den senare jakande.

10:de frågan.

Om landbo, medan giftostämma räcker, uppsäger städjan och sätter annan åbo i sitt ställe, eger äfven jordegaren å sin sida, uppsäga städjoaftalet och återtaga lägenheten?

Centralafdelningen.

Den uppstälda frågan syntes förutsätta att jordegaren, sedan landbon uppsagt städjan, antagit den af denne föreslagne nye åbon i den förres ställe. Vore detta fallet, så kunde det emellan jordegare och den nye åbon ingångna aftalet så mycket mindre af jordegaren ryggas som 3 § 16 kap. J. B. uttryckligen stadgar motsatsen. På grund häraf besvarades frågan enhälligt *nekande.*

Åbo filialafdelning.

Om. på sätt afdelningen ansåg denna fråga böra förstås, landbo, medan gifstostämma räcker, tillsäger jordegaren att han ej mer vill sjelf bruka lägenheten utan bjuder annan landbo i sitt ställe, så fann afdelningen lagens mening vara, att uppsägningsrätt i detta fall ej tillkommer jordegaren.

Wasa filialafdelning.

Afdelningen ansåg af ordalydelsen i 6 § 16 kap. J. B. framgå, att der med ordet „uppsäga" ej afsåges, att kontraktet skulle upplösas, utan att det ålåge landboen att underrätta jordegaren om att han till annan öfverlåtit sin arren-

derätt. I afdelningens tanke kunde nemligen stadgandet, att landboen bör i sitt ställe sätta en åbo, som jordegaren "skäligen kan vara nöjd med", icke annorlunda förstås, än att det ej finge bero af egarens godtycke att antaga eller afvisa den nya åboen, utan att, om han ej åtnöjes med denne, måste frågan om den nye arrendatorns lämplighet pröfvas af domaren. Och blef tillföljd häraf afdelningens svar, att jordegaren icke kunde i det fall, som i frågan afsågs, uppsäga städjoaftalet.

Wiborgs filialafdelning.

Afdelningens samtlige medlemmar besvarade frågan jakande, emedan vid det förhållande att landbo uppsade städjan, jordegaren syntes hafva ovilkorlig rättighet att godkänna uppsägningen och sjelf öfvertaga hemmanet. Annorlunda borde icke stadgandet i 6 § 16 kap. J. B. tolkas, då i nämnda lagrum landbo endast tillerkändes rätt att uppsäga legostämman, i händelse han anskaffar annan åbo, men icke rättighet att utan jordägarens begifvande och utan uppsägning, sätta annan i sitt ställe.

11:te frågan.

Ega lagens stadganden i 16 kap. J. B., om städsel och lego af jord å landet, tillämpning å sådana arrenden af del utaf skattskyldig lägenhet, som tillåtas i kejserliga förordningen den 19 dec. 1864, angående egostyckning och jordafsöndring å frälse- och skattehemman m. m., eller böra endast de angående sådana legoaftal ingångna afhandlingar tjena till efterrättelse?

Centralafdelningen.

Den för frågan utsedde ref. framhöll, hurusom frågans besvarande enligt hans åsigt erbjöd icke ringa svårigheter. — Såsom kändt afsåge bestämningarna i 16 kap. J. B. af 1734 års lag egentligen endast lega af "hemman", d. v. s. landboskap å en sjelfbestående, större eller mindre, jordlä-

genhet. Någon antydan om att 1734 års lagstiftare med dessa stadganden skulle afsett jemväl arrende af mindre jordlotter eller täppor, eller i allmänhet af parceller, innehåller lagen icke; och om äfven sådana små arrenden under tiderna närmast efter 1734 års lags tillkomst icke varit fullkomligt okända, är det dock antagligt, att arrendatorerne i dessa fall, såvida de icke möjligen egde skriftliga arrende-kontrakt, voro så godt som fullständigt beroende af jordegarens godtycke. Före kgl. förordn. af den 13 Juni 1800 hade icke några andra lagbestämningar af intresse för denna fråga emanerat, än kgl. brefvet den 17 Oktober 1781, som beträffande uppsägning och afflyttning uttryckligen likstälde "jordtorpare" med landbo. Äfven i 1800 års förordning, som dock i flere afseenden betydligt utvecklat 1734 års lags stadganden i ämnet, talades icke uttryckligen om arrenden af delar, större eller mindre, af hemman eller lägenhet. I förordningen nyttjades väl orden "landbo eller arrendator", "arrenden och landbokontrakter", men det syntes icke antagligt, att med uttrycket "arrendator" skulle afsetts ett vidsträcktare begrepp, än landbo, t. ex. parcellinnehafvare. Säkert vore dock, att dylika små arrenden efter denna tid allt oftare förekommit. Att lagstiftningen härom likväl ingalunda ansetts fullständig och tillfredsställande, framginge, utom af en osäker och vexlande lagskipning, framför allt deraf, att man vid tiden för 1863—64 års landtdag ansåg sig böra i frågan om jordstyckning begagna tillfället att fylla bristerna äfven i denna speciela del af jordlego-lagstiftningen. I den kejs. propositionen angående egostyckning och jordafsöndring, m. m. till nämnda landtdag hette det neml.: "i sammanhang härmed hafva vissa tillägg, angående iakttagelser vid hemmansdels upplåtande under nyttjorätt, befunnits lämpliga att meddelas, för att till enskild och allmän säkerhet fylla den gällande lagstiftningens brister i ämnet"; och senare meningen af § 13 i sjelfva lagförslaget lydde: "Dock skall afhandling derom skriftligen upprättas och, för att gälla emot tredje man, intecknas, äfvensom för öfrigt iakttagas bör hvad förordningen den 13 Juni 1800 om städsel och lega af jord på landet föreskrifver". Uti det i anledning af propositionen

afgifna utskottsbetänkandet sades i fråga om detta stadgande: "och som utskottet derhos håller före att den tid, hvarunder någon del af en lägenhet kunde få utarrenderas, borde, till förebyggande af missförstånd, uttryckligen underkastas enahanda begränsning, som enligt kongl. förordningen af den 13 Juni 1800 gäller för legoaftal om hela lägenheten, får utskottet — — föreslå att det senare mom. erhåller följande förändrade lydelse: Dock skall — — intecknas; äfvensom i afseende å arrendetiden iakttagas bör hvad förorordningen den 13 Juni 1800 om städsel och lega af jord på landet föreskrifver"; i enlighet hvarmed lagen äfven af Ständerna antogs. Efter ordalagen innebure väl den sålunda vidtagna förändringen, att icke 1800 års förordning i sin helhet, utan endast den der föreskrifna tidsbestämningen, vore å i frågavarande aftal tillämplig; men då Ständernas utskott icke anfört något skäl till gendrifvande af den kejs. propositionens uppfattning af denna förordning såsom gällande jemväl arrenden af lägenhetsdelar, torde det få antagas såsom otvifvelaktigt, att Ständerna, som allenast velat särskildt fästa uppmärksamheten på förordningens stadganden om arrendetiden, likväl godkänt nämnde uppfattning af *förordningen såsom i sin helhet i dessa fall tillämplig*. Följde så till besvarande sjelfva den uppstälda frågan, om äfven 16 kap. J. B. egde tillämpning på arrende aftal, ingångna enligt 13 § i kejs. förordn. den 19 Dec. 1864. — Då denna 1864 års förordning obestridligen i *lagstiftningen* infört ett *nytt* slag af arrendeaftal, d. ä. om lägenhetsdelar, parceller, och det således icke vore gifvet, att den angående *liknande* aftal förut gällande lag *utan vidare* jemväl borde på det nya rättsinstitutet tillämpas — då det på ofvan omförmäldt sätt ur de till grund för 1864 års förordning liggande landtdagshandligar framgår, att man velat göra 1800 års förordning på dessa arrendeaftal fortfarande tillämplig, medan man icke ens i minsta mån åberopat 16 kap. J. B., — då vidare 1864 års förordning uttryckligen fordrar skriftligt kontrakt såsom grund för bedömande af rättsförhållandet emellan jordegare och sådan arrendator, i hvilket afseende denna förordning äfven närmar sig 1800 års förordning, men bestämdt skiljer

sig från 16 kap. J. B., och hvarigenom dessutom detta rättsförhållande vida lättare än landbo-kontrakt kunde umbära aftalen supplerande bestämningar i lag, — och då slutligen väsentliga olikheter verkligen förefinnas emellan landbons och parcellinnehafvarens förhållande till jordegaren, med skäl begrundande en något olika behandling från lagstiftarens sida: — så kunde ref. ej komma till något annat resultat, än att 16 kap. J. B. *icke* egde tillämpning på i fråga varande arrenden, och föreliggande fråga således borde till sin förra del besvaras nekande, hvaremot den senare delen äfven borde så till vida med nej besvaras, som förutom de föreskrifna arrendeafhandlingarne jemväl 1800 års förordning i tillämpliga stycken måste tjena till efterrättelse. — I afseende särskildt å antydda olikheter emellan kontrahenterna vid hvardera af dessa arrendeaftal, ville ref. allenast i förbigående påpeka, hurusom, om äfven sjelfva rättsförhållandet i hufvudsak var det samma, dock jordegarens ställning till *landbon*, som bebrukade hela hans lägenhet, vore vida mera byggd på *personligt* förtroende, än hans ställning till arrendatorn af ett eller annat för lägenhetens bruk jemförelsevis umbärligt jordstycke; hvarigenom det äfven kunde finnas motiveradt, i fall arrendeaftalet derom intet innehölle, att arrende af sistnämnda slag öfverginge jemväl till andra arrendatorers rättsinnehafvare, än de i J. B. 16: 3 omförmälda, att slik arrendator icke egde tillgodonjuta fardag, att jordegaren emot honom icke finge använda de antiqverade stadgandena om landbos rymning i 7 § o. s. v. Likaså gestaltade sig äfven arrendatorns egna ekonomiska förhållanden vid parcellarrende helt olika, i ty att han vanligtvis icke har något nämnvärdt jordbruk, som kunde nödvändiggöra fardag, men deremot ej sällan å parcellen uppfört byggnader och dyrbara anläggningar, hvilka gjorde en tillämpning af J. B 16: 3 i fall han aflidit ogift och barnlös nog obillig. — Ref. ville slutligen tillägga, att han nogsamt insåg, det genom en sådan tolkning af i fråga varande förhållanden arrendatorn af en lägenhetsdel oftast i förhållande till jordegaren komme att "draga det kortare strået" och särskildt i de delar, der det skriftliga kontraktet vore ofullständigt, ej sällan måste be-

traktas såsom i det närmaste rättslös; men hade han i dessa all att skylla sig sjelf, lika som i många andra fall, då en person icke "sett för sig".

Under det meningsutbyte, som härefter uppstod, biträdde väl öfrige tillstädesvarande medlemmar af centralafdelningen ref:s åsigt deri att stadgandena om jordlegoaftalet i 16 kap. J. B. af 1734 års lag egentligen afsåge hemman samt att icke alla hithörande bestämningar i detta kap. kunde anses vara utan vidare tillämpliga på arrendeaftal om mindre jordstycken eller parceller. Legoftal om parceller ingingos vanligen icke för enahanda ändamål som rörande hemman eller fullkomligt sjelfbestående jordlägenheter, och det personliga i vissa afseenden med tjenstelega beslägtade förhållande, som enligt 1734 års lagstiftares uppfattning uppkom emellan jordegaren eller "husbonden" såsom han t. o. m. kallades och landbonden, egde icke tillämpning på lega om parceller, så framt ej med arrendeaftalet förenades ett verkligt tjenstelegoaftal, hvilket egde rum t. ex. vid torpkontrakt. Ändamålet med ett arrende af parcell var numera från jordegarens sida merändels icke att tillförsäkra sig en städse påräknelig arbetsstyrka eller att genom annan bringa under odling ett jordområde, som egaren icke sjelf vore i tillfälle att bebruka, utan fast mera att mot åtnjutande af någon fördel i annan form afstå ett för jordegarens ekonomi umbärligt stycke mark, hvaraf arrendatorn å sin sida hade behof ej för att drifva jordbruksnäring utan till boplats eller för fabriker och industriella anläggningar. Vid sådant förhållande vore det sjelffallet att *ratio legis* för flere bestämningar i 16 kap. J. B., såsom t. ex. om häfde- och byggnadsskyldighet, om landbos afvikande, om sublokation m. m. icke förefanns i afseende å arrenden af dylika parceller. Så mycket hellre borde derföre full frihet tillerkännas de aftalande att genom förord bryta dessa lagbestämningar, och någon tvekan kunde också icke ega rum derom, att icke sådana förord, skriftligen affattade, gälde emellan parterne och, derest de försågos med inteckning, jemväl mot tredje man. Men i saknad af på denna väg tillkomna bestämningar borde, enligt flertalets af centralafdelningen åsigt, grunderna i 16 kap. J. B.,

såsom en allmän lag angående legoaftal och fastigheter, ega tillämpning, dock med den hänsyn till rättsförhållandets egendomlighet eller afvikelse från den i än åberopade kapitel gifna typ, hvartill sunda förnuftet och parternes uppenbara syften vid aftalets ingående kunde föranleda. Ty om ock sålunda följderna af lagens tillämpning för en eller annan part kunde visa sig obeqväma, vore detta blott en följd af bristande förutseende och i alla fall att föredragas framför godtycke, åt hvilket dylika förhållandens bedömande eljes måste hemfalla. Svaret på frågans första mom. blef derföre, enligt de flestes mening, jakande med anförda modifikation, hvilket dock icke innefattade ett nekande svar på andra mom., derest nemligen afhandlingarna i de särskilda fallen gåfvo fullständig ledning.

Åbo filialafdelning.

Ehuru lagens stadganden i 16 kap. J. B. egentligen afsåge aftal, hvarigenom hemman till landbo upplåtas, ansåg dock flertalet af afdelningens närvarande medlemmar samma stadganden, med anledning af kongl. brefvet den 17 oktober 1781, ega tillämpning jemväl å sådana arrenden, hvarigenom åt någon upplåtes torp undan en lägenhet, emedan torpet utgjorde en del deraf, som innefattade ett sjelfständigt jordbruk. Deremot förmenade dessa ledamöter att 16 kap. i åberopade balk ej kunde tillämpas på öfrige uti omnämnde 1864 års förordning afsedda arrenden.

Fem medlemmar funno 16 kap. J. B., såsom hänförande sig till endast arrenden af hemman, ej ega tillämpning å de i frågan omordade arrende aftal; och som andra lagbestämningar härom saknades, ansågo bemälde medlemmar det vara af behofvet påkalladt att genom ny lag bestämdes huru i slika fall borde förfaras.

Wasa filialafdelning.

Då i förordningen alls icke talas om fardag, uppsägning m. m., ansåg afdelningen deraf framgå, att lagstiftaren utgått från den förutsättning, att lagens stadganden i 16 kap. J. B. skulle tillämpas äfven på de arrenden, som i förord-

ningen afses, hvarföre afdelningens svar å frågan blef, att nämnda kapitel i lagen borde i tillämpliga delar lända till efterrättelse äfven beträffande sådana arrenden, frågan omnämner.

Wiborgs filialafdelning.

Afdelningen ansåg att, ehuru stadgandena i 16 kap. J. B. tillkommit endast med afseende å arrenden af hel lägenhet, desamma dock, i saknad af andra lagstadganden och såvida de ej strida mot kontraktet, numera i tillämpliga delar böra hänföras jemväl till arrenden enligt kejserliga förordningen den 19 December 1864.

12:te frågan.

Kan inteckning, som blifvit meddelad till säkerhet för skuldsedels innehåll och som gäldenären, ehuru han infriat skuldsedeln, likväl icke låtit döda, göras gällande till förmån för den, till hvilken gäldenären sedermera bevisligen öfverlemnat samma skuldsedel? Bör i detta hänseende skilnad göras emellan skuldsedel, utfärdad till viss man, och löpande förskrifning?

Centralafdelningen.

Vid denna frågas besvarande ansåg ref. sig böra göra den föregående anmärkning att, om ock panträtt till sitt begrepp öfverhufvud förutsatte ett fordringsanspråk, hvars verkliga tillgodogörande panträtten afsåge att säkerställa, och ehuru detta gälde lika så väl intecknad panträtt som andra arter deraf, så utvisade dock lagstiftarens behandling i mer än en punkt af bestämningarna rörande såväl handfången pant som intecknad sådan, att man tänkt sig möjligheten af panträttens bestånd oberoende af fordringsrätten eller, måhända riktigare uttryckt, att man tillerkänt panträtten kraft att upprätthålla en fordringsrätt, som derförutan skulle utslocknat. Sålunda vidhandengåfve 6 § i k. f. 9 Nov. 1868 ang. preskription m. m., att, äfven om preskription eljes skulle åkom-

mit fordran, för hvilken borgenär hade pant i handen, panträtten städse medförde den kraft och verkan, att borgenären derur kunde göra sig betald. På enahanda betraktelsesätt grundade sig ock bestämningen i 3 § af samma förordning derom att förnyelse af inteckning förmådde upprätthålla den fordran, för hvilken inteckningen gälde, mot gäldenären så länge han var egare af den intecknade fastigheten utan afseende derpå att sjelfva fordran blifvit öfverårig.

Hvad än vidare intecknad panträtt vidkomme, framginge af såväl tidigare som nu gällande lag i ämnet, att den intecknade skuldförbindelsens fullgörade icke i och för sig medförde gravationens försvinnande, utan blott en rätt att få inteckningen i behörig ordning af domstolen dödad, före hvilket moment inteckningen utan afseende å fordrans fortvaro behandlades såsom bestående, tills densamma genom preskription utplånats.

Med afseende härå och då nu gällande lag om inteckning, k. f. 9 Nov. 1868, lemnade öppet för en fastighetsegare att med full verkan i fråga om panträtts uppkomst låta inteckna en, vare sig till viss person eller till innehafvare ställd skuldförbindelse, som han ännu icke lemnat ur sin hand, och på grund hvaraf således någon fordran ännu alls icke uppkommit, så kunde ref. icke finna något rimligt skäl hvarföre icke en redan intecknad skuldsedel, som begagnats men inlösts och återkommit i utfärdarens hand, utan att denne låtit döda inteckningen, skulle kunna å nyo utgifvas med alldeles samma påföljd i afseende å inteckningsrättens bestånd, som om den förut icke användts. Panträttens accessoriska egenskap kunde härvid uppenbarligen icke åberopas emot den i fråga satta tolkningen, ty en till borgenären ännu icke uthändigad skuldsedel, hvilken ostridigt finge med inteckning förses, vore derutinnan lika med en af gäldenären inlöst, att de icke representerade någon verklig och bestående fordran. Icke heller kunde den allmänna kreditens intressen genom sådan tolkning komma i fara, då icke någon vore berättigad att anse en fastighet gravationsfri emot den utredning, som ur inteckningsprotokollen framginge. Vid sådant förhållande och då *ratio legis* i afseende

å inteckning för tillernadt lån (§ 21 i k. f. i ämnet den 9 Nov. 1868) obestridligt egde tillämpning äfven på det i frågan förutsatta fallet och en motsatt tolkning skulle leda till nära nog löjliga och kostsamma omgångar, ansåg ref. frågans första moment böra med ja besvaras, och ehuru skälen måhända starkare talade för denna uppfattning vidkommande skuldsedlar, som redan från början stälts till innehafvaren, kunde ref. dock icke inse, att de olika iakttagelserna och grunderna för öfverflyttning till annan man af förbindelsen, allt efter som borgenären deri från början "gifvit lof att låta den komma i annans hand", härvid vore af någon afgörande betydelse i annat afseende än för qvittnings rätten, hvarföre frågans sista mom. blef af ref. med *nej* besvarad.

Efter ett meningsutbyte, som vidhandengaf att praxis i ämnet vore osäker och kanske allmännare vore böjd att anse inteckningsrätten för en inlöst skuldsedel, i synnerhet om den formligen qvitterats, hafva upphört sålunda, att den icke kunde genom skuldsedelns uthändigande å nyo träda i verksamhet, hvarföre vid slik osäkerhet det försigtigaste handlingssätt vore att vid inlösen af dylik skuldsedel, som man framdeles afsåge att begagna, låta borgenären transportera skuldsedeln till innehafvaren, instämde dock samtlige tillstädes varande medlemmar af centralafdelningen i det principiella af ref:ns utläggning och svar.

Åbo filialafdelning.

Afdelningens närvarande medlemmar voro alla ense derom att intecknad skuldsedel, som blifvit försedd med fordringsegarens påteckning derom att gäldenären erlagt det förskrifna beloppet, eller ock i allmänhet att skulden blifvit betald, sedermera icke kunde af gäldenären med bibehållande af samma inteckningssäkerhet öfverlåtas till annan man, om ock inteckningen ej blifvit till dödande anmäld och utan afseende derå om skuldsedeln varit utfärdad till viss man eller ock till ordres, i följd af den allmänna regel att, då ett fordringsbevis och den dertill hörande panten komma i samma egares hand, panträtten i anledning af detta rättsförhållandes natur i samma ögonblick, då sådant sker, upphör att fin-

nas till och sedermera ej kan väckas till lif såsom specifikt samma panträtt.

Annorlunda förhölle sig om, enligt hvad afdelningen hade sig bekant att ofta inträffade, fordringsegaren, då gäldenären inbetalade lånet, ej försedde skuldsedeln med qvitto deröfver, utan i dess ställe transporterade skuldebrefvet till innehafvaren och återlemnade detsamma i sådant skick till gäldenären, hvilken sedermera ånyo utlemnade skuldebrefvet till annan man. Härom yttrades flere olika meningar. Fyra ledamöter ansågo, på ofvanantydda skäl och blott utredning företeddes derom att fordran en gång blifvit betald och fordringsbeviset på grund deraf kommit i gäldenärens hand, inteckningen vara utan verkan, om den också ej blifvit dödad och oberoende deraf om skuldsedeln blifvit utställd till viss man eller till ordres eller tillkommit före eller efter den 1 januari 1869, då nu gällande förordning angående inteckning trädde i gällande kraft.

Två ledamöter instämde uti nyssnämnda mening för det fall att skuldsedeln utfärdats före den 1 januari 1869. Deremot förmenade desse och två andra ledamöter, för den händelse att skuldsedeln utfärdats efter nyssnämnde dag, att inteckningen fortfarande vore gällande emedan lagen ej innehölle förbud att göra en skuldsedel löpande, som utfärdats till viss man, om ock en sådan åtgärd medförde sin våda i afseende å den qvittningsrätt gäldenären kunde åberopa, och gäldenären numera kunde utverka inteckning i sin fastighet utan att anmälan behöfde ske om och när han upptoge det lån, till säkerhet hvarför inteckningen meddelats, samt långifvaren, isynnerhet om skuldsedeln vore ställd till innehafvaren, af anteckningar å skuldsedeln ej nödvändigtvis kunde förutsättas få upplysning derom, att skuldsedeln redan förut varit belånad och af utställaren inlöst och när dertill ännu kommer det hufvudsakliga skälet att lagstiftningen ej beredt långifvaren någon utväg dertill. Dessa ledamöter framhöllo derjemte, att genom godkännandet af deras mening ej heller någon våda för landets kreditförhållande uppkomme, helst de senare inteckningshafvarene, om sådana funnos, fått sina inteckningar meddelade under förbehåll af de äldres rätt. De

två senast bemälde ledamöterne ansågo enahanda förhålla… ega rum om ock skuldsedeln vore utfärdad före den 1 j… nuari 1869.

I anseende till sålunda yppade skiljaktigheter besl… att diskussionen skulle anses innefatta svar på de uppstäl… frågorna.

Wasa filialafdelning.

I afdelningens tanke vore det något för vår lagstiftnin… helt och hållet främmande, att en vanlig skuldsedel skul… åter utgifvas, sedan den blifvit af gäldenären inlöst; och … stadgandet i 21 § af kejserliga förordningen den 9 November 1868 om inteckning, att en fastighetsegare kan sjelf gö… ansökning om, att hans egendom må intecknas, likväl förutsätter, att en verklig skuld eller annan förbindelse, som fastighetsegaren åligger fullgöra, vid tiden för inteckningens meddelande förefinnes, besvarades frågan i sin helhet nekande.

Wiborgs filialafdelning.

Afdelningens samtlige närvarande medlemmar förenade sig om följande af en ledamot afgifna skriftliga yttrande:

»Vid besvarandet af denna fråga anser jag en väsentlig skilnad böra göras emellan skuldsedel utfärdad till viss man och löpande förskrifning.

Om skuldsedel utfärdad till viss man blifvit af gäldenär inlöst har sjelfva fordran upphört att vara gällande och således äfven den inteckning, som densamma till säkerhet blifvit meddelad. Den ursprungliga gäldenären har derför icke heller någon i lag grundad rättighet att sedermera göra samma skuldförbindelse åter gällande, ty dertill erfordras, jemlikt 21 § i Inteckningsförordningen, att skuldebrefvet från den namngifna fordringsägaren genom transport kommit i »annan» mans hand, hvarmed måste förstås någon annan än gäldenären.

Med löpande förskrifning är deremot förhållandet annorlunda. Innehafvaren af ett sådant skuldebref äger, utan afseende derå genom hvems händer detsamma gått, hålla sig

till gäldenären och den säkerhet, som till äfventyrs blifvit förskrifningen tillerkänd; om således gäldenären skulle inlöst en slik förskrifning och densamma sedermera till annan person åter utlemnat, bör densamma dock äga gällande kraft, allt naturligtvis under förutsättning att inteckning icke blifvit dödad".

13:de frågan.

Huru skall fardag bestämmas, då öfverrätt fastställer underrätts utslag, hvarigenom jord dömts i börd?

Centralafdelningen

besvarade frågan enhälligt sålunda, att då ett mot lägre rätts åtgärd begagnadt remedium endast innebure att verkan af denna åtgärd ännu ej vore definitiv, utan kunde aflägsnas, men, i händelse åtgärden af högre instans godkändes, borde anses från början hafva uttalat det på den dömande samhällsmaktens vägnar afgörande ordet i saken, fardagen borde rätta sig efter tiden för underrättens utslag, hvarföre, om ändringssökandet medfört så långt dröjsmål att måhända den såmedels bestämda fardagen redan förflutit när underrättens åtgärd slutligen gillats, köparen vore skyldig vika så snart öfverrättens utslag honom företeddes.

Åbo filialafdelning.

Ehuru öfverrätter, då underrätts utslag, hvarigenom jord dömts i mät, fastställas, allmänt pläga förordna att afträdandet af jorden skall ske nästa fardag efter det öfverrätts dom utgifves, så ansåg dock afdelningen, enär sådan praxis kunde uppmuntra parterne i bördstvister att, blott för att fördröja den i börd dömda fastighetens afträdande, draga saken under högre rätts granskning, det vara med rättvisa och billighet mest öfverensstämmande att öfverrätt vid fastställandet af underrätts utslag utaf omförmäld beskaffenhet bestämde att jorden skulle åt bördemannen afträdas då denne anmälte sig och erbjöde bördeskillingen eller senast nästin-

fallande fardag efter doms utgifvande, vid förlust af den vunna börden.

Wasa filialafdelning

ansåg fardagen böra beräknas från den dag, öfverrättens dom meddelas. Då lagen i 12 § 5 kap. J. B. bestämmer att fardagen skall beräknas från den dag, domstolen yttrat sig öfver anspråket, och ej från den tid detsamma väckts, kunde detta stadgande ej annorlunda förstås, än att fardagen borde af den domstol, som sist i saken dömer, utsättas och beräknas från den dag, då dess dom utgifves. För en sådan tolkning talade dessutom den omständigheten, att, i händelse t. ex. underdomstolens utslag meddelats kort före thomædag, öfverdomstolen i de flesta fall ej hunne afgöra målet före fardagen och i ingen händelse förr än kort derförinnan, i hvilket fall domstolen, i händelse man utginge från en motsatt åsigt, måste godtyckligt bestämma tiden för afträdandet och sålunda lätt kunde komma att träda äfven kärandens rätt för nära. Ty i ingen händelse kan köparen åläggas, att genast afträda fastigheten, då bördemannen i de flesta fall har att före den för egendomens afträdande bestämda tiden fullgöra hvarjehanda præstanda vid äfventyr att eljest gå förlustig den vunna börden.

Ordföranden, assessor Tegengren var deremot skiljaktig och ansåg, att, likalitet som i andra jordatvister den, som såväl af underrätt som öfverrätt ålagts att afträda ett hemman eller en torplägenhet, vore lagligen berättigad till laga fardag från det öfverrättens dom fallit, borde i förevarande fall den, från hvilken jord blifvit i börd dömd, få åtnjuta fardag i enlighet med 12 § 5 kap. J. B., utan borde den, från hvilken jorden i börd dömdes, af öfverrätten åläggas att afträda densamma förstkommande fardag, derest så lång tid dertills återstod, att bördemannen hade tillräckligt rådrum att hinna fullgöra hvad honom enligt domen kunde åligga i afseende å utbetalning af bördeskillingen och ersättning för kostnader å jorden.

Wiborgs filialafdelning.

En ledamot besvarade frågan sålunda:

"Emedan köpare, mot hvilken bördsanspråk göres gällande, måste betraktas såsom fortfarande egare till den af honom köpta jorden intill dess Häradsrätts utslag, hvarigenom jorden dömts i börd, vunnit laga kraft eller af Hofrätt faststälts, så anser jag 12 § 5 kap. J. B. måsta uti det i frågan förutsatta fall tolkas derhän, att fardagen räknas från den dag tvistefrågan om bördsrätten blifvit af Hofrätt afgjord. Men emedan Hofrättens dom, enligt kejserliga förordningen den 27 April 1868 får till verkställighet befordras äfven om densamma drages under Hans Kejserliga Majestäts pröfning, så synes det mig att förhållandet härvid blir omvändt i så måtto att, sedan Hofrättens dom fallit, bördemannen måste betraktas såsom dåmera egare till jorden, hvarföre och med afseende på möjligheten att genast verkställa Hofrättens dom, fardagstiden i händelse målet ock drages till Hans Kejserliga Majestät likväl torde böra räknas från dagen för Hofrättens dom.

14:de frågan.

Huru bör i civila mål tillstädeskommen parts underlåtenhet eller vägran att uttala sig öfver en faktisk omständighet, hvarpå motparten grundar sin talan, anses? Kunna de i 1 § 24 kap. R. B. omförmälda tvångsmedel lagligen användas för att framkalla ett bestämdt genmäle, eller skall sådan vägran uppfattas såsom ett bestridande, eller får den anses fylla bristande bevisning från motpartens sida?

Centralafdelningen.

Frågan inleddes med den allmänna anmärkning, att hvarje processinstitut för att kunna fylla sitt ändamål kräfde ett visst mått af medverkan från medborgarenes sida och särskildt från de i processen uppträdande parterne, i följd hvaraf ock alla länders process lagar anordnade tvångsmedel för att nedbryta vederbörandes tredska i fullgörelsen af

deras processuela pligter. Till nämnda pligter hörde nu ock den att inför domstolen yttra sig om motpartens påståenden, huruvida desamma godkändes eller bestredos eller delvis godkändes delvis bestredos. Hvarken domstol eller part egde rätt att af motparten begära förklaringar, ländande till sakens belysning i en för den förklarande ofördelaktig dager, men både domstol och part kunde fordra en förklaring, hvaraf framginge om påståendena medgåfvos eller förnekades, ty deraf berodde naturligtvis sättet för processens vidare bedrifvande. Vägrade part derföre h. o. h. att uttala sig, kunde uppenbarligen domaren på grund af det i frågan åberopade lagrum ålägga honom vid vite, som vid upprepad tredska kunde höjas, att afgifva bestämdt svar huruvida han nekade eller vidgick sanningen af någon honom förekastad omständighet. Men visade sig denna utväg overksam och framhärdade parten i sitt motstånd och i sin vägran att afgifva förkaring, vore frågan huru det fullständiga afhållandet från att svara borde bedömas. Ref. visade huruledes satsen: *qui tacet consentit,* icke kunde ega giltighet samt att det riktigaste vore att domaren behandlade fallet på samma sätt som vid en stämd men förfallolöst uteblifven parts tredska d. v. s. dömde efter pröfning af den från motpartens sida framlagda utredning och "efter thy som sanning ther i utletas kan". Och härvid kunde visserligen vägran att inlåta sig i förklaring i förening med andra omständigheter, rörande hvilka domaren hade pröfningsrätt, behandlas såsom ett mot den tredskande talande indicium.

Häri instämde öfrige i sammanträdet deltagande utom en ledamot, som höll före att antydda förhållande från parts sida vore att tydas såsom ett bestridande af motpartens yrkande.

Åbo filialafdelning.

Utgående från den synpunkt, att det vore domstolens skyldighet att tillhålla parten att yttra sig öfver sådana omständigheter, hvilka vore å saken verkande, ansågo de fleste bland afdelningens närvarande medlemmar, att domstolen, i händelse någon part vägrade att afgifva dylikt yttrande,

finge för att framkalla genmäle använda de uti 1 § 24 kap. R. B., jemförd med k. brefvet den 25 maj 1871, omförmälda tvångsmedel.

Fem ledamöter hyllade sådan från flertalet afvikande mening, att det vore domstolens skyldighet att förehålla parten de i saken förekommande faktiska omständigheterna samt, om parten då underläte eller på tillhållan vägrade att afgifva bestämdt yttrande rörande sagde omständigheter, denna vägran måste, sedan parten förelagts äfventyr att eljest i hufvudsaken dömdes, betraktas såsom ett medgifvande.

Wasa filialafdelning.

Då det äfven enligt gällande civil process tillkommer domaren att leda rättegången, ålåge det honom, enligt afdelningens åsigt, att, i händelse den ena parten i sitt genmäle underläte att uttala sig öfver någon af motparten framhållen faktisk omständighet, derom tillspörja denne, hvarföre en underlåtenhet i det afseende frågan omförmäler icke kunde medföra någon påföljd.

Hvad åter vidkomme vägran att inlåta sig i genmäle, ansåg pluraliteten af afdelningens närvarande ledamöter af den anda, som genomgår hela Rättegångsbalken, framgå, att domaren ej allenast kan, utan bör ålägga vederbörande att afgifva fullständigt genmäle, hvarföre, enligt desse ledamöters åsigt, de i frågan omnämnda tvångsåtgärder borde användas för att förmå den tredskande att afgifva genmälet. Deremot var minoriteten af den åsigt, att då något lagbud ej fanns, som absolut förpligtade en part att afgifva svaromål i en sak, någon tvångsåtgärd uti ifrågavarande afseende icke kunde vidtagas, och att en vägran vid sådant förhållande vore att uppfattas såsom ett bestridande.

Wiborgs filiafdelning.

Emedan det, enligt stadgandet i 33 § 17 kap. R. B., åligger såväl käranden som svaranden att bevisa sina påståenden, der desammas riktighet af motparten ifrågasättes, höll afdelningen före att uti fall af ifrågavarande beskaffenhet, hvarken några tvångsmedel finge användas eller vägran att

uttala sig öfver en omständighet kunde anses såsom vidgående af vederpartens påstående, utan borde en slik tredska uppfattas som ett bestridande deraf; dock ansågs omständigheter kunna förekomma då uraktlåtenhet att uttryckligen motsäga ett vittnesmål måste anses såsom ett medgifvande.

15:de frågan.

Vore det stridande mot gällande lag, oförenligt med god rättegångsordning eller eljest vådligt, om Hofrätt skulle uti besvärsmål efter pröfning i hvarje fall, utan föregående kommunikation, återförvisa saken, eller, i synnerhet der nya skäl af besväranden icke framhållits, ändra underrätts åtgärd?

Centralafdelningen.

Frågan förutsätter såsom regel att, då vid föredragning af besvärsmål Hofrätt har för afsigt att ändra underrätts deri vidtagna åtgärd eller ock, i anledning af hvad besväranden anfört, återförvisa målet, bemälde rätt i sådan händelse, och innan den skrider till målets slutliga behandling, deri infordrar motpartens förklaring. Erfarenheten gifver också vid handen att en sådan praxis utbildat sig inom landets Hofrätter, och det torde förekomma få undantag, der icke uti fall af antydd beskaffenhet Hofrätt förordnar till kommunikation af besvärshandlingarne med besvärandens vederpart. Ett motsatt förfarande torde nemligen ega rum endast i brottmål, då den tilltalade är häktad. Den förevarande frågan ger således anledning att först undersöka huruvida nämnda praxis beträffande kommunikation af besvärsmål utbildat sig i strid mot gällande lag eller i stöd af densamma. — Det lagstadgande man i sådant afseende har att hålla sig till och som utstakar rättegångsordningen uti mål, hvilka i besvärsväg dragas under Hofrätts pröfning, förekommer i 8 § 27 kap. R. B. sådant nämnda lagrum lyder i k. f. af den 27 April 1868. Då det i åberopade § heter: "Finner Hofrätten skäl till klagan ej förekomma; gifve då genast

sitt utslag deröfver", så följer derpå föreskrift om rättegångs förfarandet för den händelse, att skäl till klagan anses vara förhanden; och skulle Hofrätten i detta fall *pröfva* besvären vara sådana att motparten bör öfver desamma höras, då skall hans förklaring infordras. — Beslutet till kommunikationen borde således föregås utaf *pröfning* hufvudsakligen af besvärsskriftens innehåll och, i fall vid denna pröfning befunnes att besväranden i sin skrift till Hofrätten icke har framhållit några nya skäl eller föröfrigt anfört något, som särskildt påkallade bemötande af motparten, der vore Hofrätt af gällande lag icke allenast oförhindrad, men till och med förbunden att utan föregående kommunikation slutbehandla målet, resultatet af denna handläggning må sedan blifva ändring af underrätts utslag eller målets återförvisande.

Ett dylikt förfarande bör icke heller kunna stämplas såsom oförenligt med god rättegångsordning lika litet som Hofrätten derigenom kan tagas till last att hafva åsidosatt den också i vår rättegångsprocess gällande regeln "audiatur et altera pars", ty då saken, när den af besväranden öfverlemnas till Hofrätts pröfning, befinner sig i samma skick som vid dess afgörande af underrätt och besväranden endast återhemtat sina der gjorda andraganden, vållar ju motpartens vidare hörande ett alldeles opåkalladt uppskof med målets slutliga behandling.

Någon rättsvåda genom Hofrätts pröfning, huruvida kommunikation bör ske eller icke, torde knappast behöfva befaras, ty en fråga i rättegången såsom den nyssnämnda bör man väl kunna med samma förtroende som sjelfva hufvudsaken öfverlemna till Hofrätts bedömande, och skulle åter uraktlåten kommunikation någon gång leda till ett för svarandeparten ogynsamt utslag, står det ju honom öppet att deröfver besvära sig.

Icke allenast stadgandet i ofvanåberopade lagrum utan äfven den vinst för rättsskipningens snabbare gång, som blefve en följd deraf att den ifrågavarande praxis beträffande kommunikation af besvärsmål skulle upphöra, tyckas derföre vara tillräckligt talande skäl för ett *nekande svar* å den förevarande frågan.

I detta uttalande af den för frågan utsedde ref. förenade sig centralafdelningens samtlige närvarande medlemmar, helst denna synpunkt äfven var historiskt berättigad, enär besvärsvägen först uppkommit för afhjelpande af rättegångsfel. Endast der nya skäl förekommo, som verkade på saken, borde kommunikation ega rum.

Åbo filialafdelning.

Af 8 § 27 kap. R. B., sådan den lyder i kejserliga förordningen den 27 april 1868, ansåg afdelningen framgå att, då Hofrätt finner skäl förekomma till ändring i underrätts utslag, som i besvärsväg underställts Hofrätts pröfning, motparten borde innan rättelse sker öfver besvären höras: hvarföre afdelningen jemväl fann annat förfarande stridande mot lag och oförenligt med gällande rättegångsordning.

Wasa filialaldelning

ansåg af ordalydelsen i 2 § 4 kap. U. B. och 8 § 27 kap. R. B., sistnämnda lagrum sådant det lyder i kejserliga förordningen den 27 April 1868, framgå, att besvären, i händelse underrättens utslag icke omedelbart fastställes, böra utställas till kommunikation, men att det hvarken kunde anses oförenligt med god rättegångsordning eller eljest vådligt, om Hofrätt tillerkändes rätt att utan föregående kommunikation vidtaga de i frågan omnämnda åtgärder.

Ordföranden ansåg deremot af 2 § 9 kap. U. B. och 8 § 27 kap. R. B., sistnämnda lagrum sådant det lydde enligt kejserliga förordningen den 27 April 1868, framgå, att om Hofrätt fann att besvären föranledde till ändring, Hofrätten likväl icke var ovilkorligen skyldig att öfver desamma höra motparten, utan vore det i nämnda fall å Hofrättens pröfning öfverlemnadt att efter beskaffenheten infordra motpartens förklaring eller utan sådan omgång göra ändring i underrättens öfverklagade utslag, hvilket sistnämnda kunde ske i sådana fall då t. ex. några nya skäl icke i besvären anförts, utan besväranden endast anhållit antingen om nedsättning i det ansvar, som ådömts honom på grund af ett lagstadgande, deri ett relativt bestämdt eller obestämdt straff

vore utsatt, eller om rättelse af en oriktig straffförvandling, eller ock besväranden anfört sådana skäl, hvaraf tydligen syntes att målet måste till underrätten återförvisas, i anledning hvaraf ordföranden besvarade frågan nekande.

Wiborgs filialafdelning.

Uti 2 § 9 kap. U. B. och 8 § 27 kap. R. B., sådan den lyder i Kejserliga Förordningen den 27 April 1868 stadgades: "Finner Hofrätten skäl till klagan ej förekomma, gifve då genast sitt utslag deröfver. Pröfvar Hofrätten besvären vara sådane, att den andra parten förut höras bör, då skall viss dag honom föreläggas att sig förklara". Sålunda uteslötes väl icke helt och hållet möjligheten af den tolkning att Hofrätt, äfven om den klagande ansetts hafva anfört skäl till ändring, finge pröfva huruvida besvären äro sådane att den andre parten förut höras borde eller sådane att ändringen kunde ske utan motpartens hörande. Likväl syntes mera skäl finnas för den tydning af sagde lagrum, jemförde med, bland andre, Kongl. Brefvet den 13 Mars 1751, att sagde §§ första och andra moment utgjorde sådana motsatser, som uteslöte möjligheten af en tredje åtgärd, eller att således, enligt senare momentet, förklaring borde infordras i hvarje fall då Hofrätt, i motsats mot hvad i första mom. förutsatts, funne den klagande hafva anfört skäl till besvären. — Uti lagens bestämning ansågs således ligga ett hinder för Hofrätten att i besvärsmål ändra Underrätts åtgärd utan hörande af den person, som genom ändringen blefve den tappande. Deremot stridde sådant icke eljest mot laga rättegångsordning derest icke ändringen föranleddes deraf att sökanden i Hofrätten framhållit nya skäl, framställt ytterligare bevisning eller eljest tillagt något å saken verkande. I dessa händelser måste sjelffallet motparten lemnas tillfälle att få bemöta sökandens påståenden innan afseende kunde hafvas å desamma. Erfarenheten visade ock att uti ett ansenligt antal mål besväranden blott öfverlemnade till högre domstol att döma på de skäl, som redan i underrätt företetts; och då motparten således redan derstädes bemött allt hvad emot honom påstätts, så medförde hans ytterligare hörande i Hof-

rätten endast tidsutdrägt med målets afgörande, likasom å andra sidan sökande i otaliga fall genom omgångerna och kostnaderna vid den ofta fullkomligt öfverflödiga kommunikationen, mer eller mindre oskyldigt, försuttit sin talan eller förlorat mer än hvad han genom ändringen kunde vinna.

Vid det förhållande att den andra parten icke erhåller särskild underrättelse derom att besvär anförts, skulle dock en tolkning eller ändring af hithörande stadganden derhän, att ifrågavarande pröfningsrätt tillades Hofrätten, medföra den våda att den tappande parten, som på intet sätt blifvit underrättad om besvären, sålunda vore försatt ur tillfälle att bevaka sin rätt till besvärs anförande mot Hofrättens utslag i saken. (Forts.)

Innebära 9 och 10 §§ i k. förordningen af 24 Mars 1873 ang. flottning af skogsalster ändring i lagens stadgande i 26 § 17 kap. R. B. om skriftligt vittnesbörd?

Vid tillämpningen af ofvannämnda kejserliga förordning hafva olika åsigter gjort sig gällande. En del domare har neml. ansett att, blott syn och värdering å skada, som uppgifvits vara tillkommen genom flottning af skogsalster, blifvit i laga ordning hållen, och forsling af trävirke i vattendraget samtidigt förekommit, denna syn och värdering, om den ej blifvit klandrad vid det ting, som en månad derefter först infaller, bör tjena till efterrättelse vid bedömandet af skadeersättningen, då andra deremot fordrat att skadans tillkomst genom flottningen i fråga och dess belopp skall lagligen styrkas förr än ersättning derför kan utdömas. Då man erfarit huru dessa syneförrättningar i allmänhet hos oss på landsorten verkställas eller att värderingsmännen, vanligen en nämndeman, med någon person såsom vittne, endast öfvertyga sig om att skada timat, utan att ingå i undersökning om huru den tillkommit, och sedan låta i syneinstrumentet införa de värden jordegaren behagar åsätta; då man vidare sett att denne, ofta utan bedräglig afsigt, uppskattar sina förluster så orimligt högt, att t. ex. jordvärdet i landet beräknats åtminstone dubbelt högre än vinbergen i Rhein dalen, och då slutligen en del skador, t. ex. å fiske blott undantagsvis kan af värderingsmännen beräknas och uppskattas, är det i sanning högst vådligt att antaga dessa syne- och värderingsinstrument såsom bevis å den förlust jordegaren i sjelfva verket lidit; och månne 9 och 10 §§ i 1873 års förordning, hvilka lagrum till stöd härför åberopats, i sjelfva verket innehålla, att värdering af godemän uti i fråga va-

rande fall utan att vara med vittnesed bekräftad skall gälla såsom fullt bevis? De lyda som följer:

§ 9. Då flottning sker på sådana ställen, hvarest förutses kan att flottningsmanskap måste beträda annans jord eller grund eller att skada kan uppstå genom det flottade virket, vare den, som flottningen förestår, skyldig att derom underrätta vederbörande strandegare antingen genom kungörelse i ortens kyrka eller genom särskild anmälan hos strandegaren eller dennes ombud.

Timar sedan skada skall förmannen för flottningsmanskapet, innan det flottade godset från trakten får vidare framskaffas, erbjuda sig att godtgöra skadan. Kunna parterne om ersättningen icke sämjas, ega de hvardera utse en god man för att jemte en tredje, hvilken de utsedda tillkalla, pröfva skadan och bestämma den ersättning, som derföre bör utgifvas, jemte arvodet för deras förrättuing och af hvem det bör gäldas. Hvad sålunda bestämmes, skall genast utbetalas eller säkerställas genom pant eller borgen, som blifvit af vederbörande myndighet godkänd.

Åtnöjes ej egaren af virket med värderingen, hafve rätt att vid domstolen i orten, der skadan skett, göra saken anhängig och söka återvinning för det han utgifvit, i stad inom en månad och på landet vid det lagtima häradsting, som en månad derefter först infaller. Om den, som skadan lidit, icke nöjes med honom tillerkänd godtgörelse, må han i enahanda ordning vid samma domstol söka rättelse deri.

§ 10. Uraktlåter förman att erbjuda och fullgöra ersättning, såsom i § 9 säges, må vederbörande länsman eller magistrat, på anmälan af den som skadan lidit, med qvarstad belägga så stor del af det under förmannens inseende stälda virke, som motsvarar ersättningen. Har denna ännu icke blifvit på förenämndt sätt bestämd, skall den af utsedda goda män först uppskattas. Godtgör icke virkesegaren inom fyra veckor derefter skadan och annan deraf föranledd kostnad, må det i qvarstad tagna virket genom länsmannens eller magistratens åtgärd medelst offentligt utrop försäljas samt skadeersättningen och kostnaderna ur de inflytande medlen gäldas.

Undandrager sig den som skada lidit att för skadans bestämmande utse värderingsman, eller är han frånvarande eller aflägset boende och har han icke utsett på stället eller i dess närhet någon annan, som uti ifrågavarande afseende eger föra hans talan, hafve ej makt att förhindra flottningsgodsets fortskaffande eller begära qvarstad derå.

Enligt 2:dra mom. af § 9 åligger det väl virkesegaren att erbjuda ersättning för skada, som jordegaren genom flottning tillskyndats, äfvensom der stadgas att, ifall parterne om ersättnings beloppet icke sämjas, skadan bör mätas af gode män och hvad sålunda bestämmes af virkesegaren utbetalas eller genom pant eller borgen säkerställas, samt i 1 mom.

§ 10 att, om han sådant uraktlåter — antingen af tredska eller af ovetenhet att skada skett — jordegaren må genom vederbörande länsman eller magistrat låta med qvarstad belägga så stor del af virket som motsvarar ersättningen, och att om virkesegaren icke inom 4 veckor efter det den på förenämndt sätt blifvit uppskattad och bestämd godtgör skadan, det utmätta virket kan försäljas.

Men syftemålet med dessa stadganden är, såsom en hvar ser, blott att göra det möjligt för jordegaren, såsom den der lidit skada, att prompt utfå ersättning, ingalunda att beröfva virkesegaren förmonen att, der han så vill, få anspråkets giltighet pröfvadt efter lagens stadganden om bevisning. I 3:dje mom. af § 9 stadgas uttryckeligen att virkesegaren, om han med värderingen ej åtnöjes, kan söka återvinning af hvad han på grund deraf utgifvit; och då det härvid ej kan fordras, att virkesegare skall föreställa en negativ bevisning och styrka att icke hans virke åstadkommit skadan samt att denna icke uppgått till hvad vid värderingen bestämts, åligger det naturligtvis den som skadan lidit att bevisa såväl att den genom forsling af motpartens virke tillkommit, som dess verkliga belopp. Men skulle härtill icke erfordras annat än åberopandet af värderingen, så vore hela anvisningen till virkesegaren, att söka sitt åter, onödig och den förmonen, honom deri tillerkännes, af intet värde, utom att sådant vore uppenbart stridande mot allt hvad lag eljest innehåller. Det förefaller mig derföre klart att värderingsinstrumentet såsom hvarje annat skriftligt vittnesbörd, bör, för att ett domslut derpå skall kunna grundas, till rigtigheten af värderingsmännen med ed fästas, och att, om de icke dervid förmå vidhålla värderingen, annan bevisning måste af jordegaren åstadkommas förr än hans ersättningsanspråk kan bifallas. En annan sak är att det äfven för jordegaren ofta kan blifva svårt ja nästan omöjligt att härvidlag åstadkomma en nöjaktig bevisning. I sådana fall anser jag honom, med tillämpning af 31 § 17 kap. R. B. som tillåter målsegare i stöldsmål, då det stulna godset ej är tillrättakommet, och den som lidit skada genom brand att med egen ed styrka beloppet och värdet af sin förlust, böra medgifvas enahanda förmon.

I fråga om tiden, inom hvilken klandertalan emot värdering skall anställas, anser en del domare, om klandret icke anstälts å det häradsting å landet, som en månad derefter först infaller, virkesegaren vara förlustig all talan deremot och det belopp, som i värderingsinstrumentet finnes upptaget, äfven af domstolen böra utdömas utan att någon annan bevisning härtill vore erforderlig. Till stöd härför har åberopats förenämnde 3 mom. af § 9 i 1873 års kejs. förordning; men emedan häri stadgas, att, om virkesegare ej nöjes åt värderingen, han vid domstol i orten, der skadan skett, må göra saken anhängig och söka *återvinning* för hvad han utgifvit, i stad inom en månad och på landet vid det lagtima häradsting etc., så synes hela det i fråga varande stadgandet afse endast bestämmande af tiden för återvinningstalans anställande. Och då någon sådan talan ej kan göras gällande förr än ersättningen är utgifven, så följer häraf att denna bestämning alls icke kan tillämpas i det fall, då intet blifvit af virkesegaren utlagdt eller, enligt följande §, i qvarstad satt. Det kunde visserligen synas såsom om denna tolkning ledde derhän, att virkesegaren genom tredska att betala skulle tillvinna sig en fördel, men detta skäl förfaller vid jemförelse med stadgandet i följande §, som i sådant fall tillåter jordegaren att låta med qvarstad belägga det flottade virket och efter viss tid försälja detsamma, samt af priset hålla sig godtjord. Har jordegaren alltså försummat att anlita denna utväg, och söker han blott att i vanlig väg genom rättegång vid domstol utfå ersättningen hvarvid någon återvinningstalan således icke eger rum; så föreligger icke det i 3:dje mom. af § 9 förutsatta fall, utan böra de i allmän lag uttalade grundsatserna om bevisning här tillämpas. Att häraf icke kan följa, att virkesegaren, sedan honom genom domstols laga kraft vunna utslag blifvit åhvälfdt något visst ersättningsbelopp, ännu derefter skulle hafva rätt till återvinnings sökande behöfver knappast påpekas.

A. W.

Prejudikat, praxis och lag, särskildt i en af dagens frågor.

Det var med temlig skärpa, som *Math. Calonius* i tiden yttrade sig om samlande af prejudikater. Han menade, att, "utom den att samla prejudikater, näppeligen någon annan säkrare utväg gifves, att i ovisshet, mörker och förvirring insvepa Lagskipningen i ett land, som bör vara grundad å beskrifna Lagar, men ej på tillfälliga domslut och meningar, som efter hvar saks särskilda omständigheter, och Domstolarnes olika begrepp, kunna hafva hvar sina särskilda grunder, och derföre till allmänn efterfölgd ej kunna wara ämnade, eller i sådant afseende böra åberopas".

Detta kan likväl ej gälla såsom absolut riktigt. Ty rättsfall kunna ju äfven erbjuda ganska upplysande studium, i synnerhet om de, ss. t. ex. i Jur. Föreningens tidskrift, äro refererade så, att de olika skäl och grunder, hvilka af parter och de dömmande anförts, träda mot hvarandra. Vilkoret är i allt fall att referaten studeras med nödig kritik och att man städse har i minnet att lagen i främsta rummet är domarens rättesnöre. Säkerligen åsyftade Calonii skarpa ogillande ett sådant samlande, när endast domsluten och det i yttersta korthet anföras, just såsom borde de gälla lika med lagförklaring. Då har ock allt hvad Calonius anmärkt sin fullkomliga riktighet. I all synnerhet blir det svårt att reda sig med prejudikater, när sådana af fullkomligen motsatt innehåll kunna uppvisas, eller när en praxis bildat sig, som afviker från hvad tydlig lag påbjuder.

Det föregående åsyftar att utgöra inledning till den s. k. "kungörelse-frågan". Att kungörelser i finska kyrkor publiceras genom deras uppläsande på svenska, har af en del

prester de senare åren praktiserats, men befogenheten deraf har i synnerhet i år utgjort föremål för tidningspolemik. För vår del ha vi i Uusi Suometar opponerat oss deremot, första gången i början af 1878 och i år par gånger. Vi ha bl. a. erinrat, att i finska trakter häradsrättens utslag, fastän för någon tid sedan uteslutande och ännu på det mesta författade på svenska, alltid ansetts böra afkunnas på finska och att, om ändå någon domare företoge sig att läsa upp dem på samma språk, hvarpå de äro författade, utan afseende på att domslutet för parter och nämnd vore obegripligt, föga ändå någon åtoge sig att försvara ett sådant förfarande. Detta kan förtjena att ihågkommas, emedan, hvad beträffar ett sålunda afkunnadt utslag, parten, i fall blott snabb expedition sker, genom att anlita någon annan om öfversättning, ändå hade jemförelsevis lättare att om domen erhålla den kännedom, som domstolen försummat meddela, — än fallet är, när en kungörelse lysts på ett obekant språk och, såsom vanligast är händelsen, omedelbart derpå bortskickats. Då vi på detta och andra anförda skäl bestämdt påstått, att en kungörelse, uppläst på ett för församlingen obekant språk icke kan anses vara *lagligen* publicerad, har man visst medgifvit, att publicerandet i och för sig är lagstridigt, men i alla fall vidhållit, att presten, som icke är berättigad att afvisa ens dylika kungörelser, icke har någon annan utväg att tillgripa, om han neml. icke åtager sig att öfversätta, hvilket icke är hans skyldighet, men ändå vill slippa kuppfri och låta ansvaret för den förelupna lagstridigheten falla på rätter person, den som kungörelsen utfärdat. Riktigheten häraf vill man bevisa dels genom en nog egendomlig utläggning af hvad som i saken är lag, dels genom att framhålla prejudikat derom, att prest ansetts ha handlat lagstridigt och böra åtminstone genom föreställning till rätta visas när han afvisat en kungörelse, den han icke velat öfversätta och icke heller på original språket afkunna, men deremot gått fri då han lyst kungörelsen på original språket, som knappast någon förstått.

Båda dessa argument kan det tåla vid att något skärskåda. Det är redan inemot 150 år sedan i lagstiftningen en

bestämd princip om kungörelse-språket uttalades. Den föranleddes af presterskapets besvär. I kungl. resol. af den 27 Mars 1732 heter det, (enl. U. S:tar): "Presperskapets underdåniga gjorda ansökning att publicationerna måge ifrån Lands Cancelliet, Borgmästaren och råd uti Städerne, samt Cronobefallningsmannen på det språk in loco författas som är moders måhl för dem, till hvilkas effterrättelse de uthfärdas, finner Kongl. Maistet, så mycket skiäligare, som det ei enkannerligen hörer presteämbetet till, publicationerne att öfver sättiä, hvaraf också åthskillige irringar lätt hända kunna, och låter Kongl. Maistet i anseende dertill, dess nådiga befallning afgå, till Landshöfdingarne uti Finland att draga den försorg att publicationerne på det språk författas och uthfärdas, som de uti hvarje församling komma att afkunnas".

Härigenom uttalades alltså två vigtiga principer:

1) först och hufvudsakligast att det icke "hörer presteämbetet till publicationerne att öfver sättia"; och just derföre

2) skola de författas på det språk, som är modersmål för dem, till hvilkas efterrättelse de utfärdats; ty att

3) kungörelserna böra afkunnas på deras modersmål, till hvilkas kunskap de skola bringas, det iakttogs redan förut och var så sjelffallet, att något stadgande derom icke behöfdes, utan blott derom att presten ej behöfde öfversätta.

När man af den meddelade föreskriften omvändt gör den slutledning, att kungörelserna jemväl då de äro skrifna på ett för församlingsboerne obekant språk, böra afkunnas på detta samma obekanta språk, saknar detta all rim och reson. Denna slutsats kan också uttryckas sålunda: När *en* person försummat i akt taga hvad om kungörelsernas språk stadgadt är, behöfver afkunnaren icke heller mera i akt taga hvad om publikationernas språk vid afkunnandet varit en så sjelfklar sak, att derom icke ens behöfts skild lag. Till vederläggande af en så uppenbarligen falsk slutsats torde allt vidare ordande vara öfverflödigt.

Något stöd ur lag kan följaktligen icke finnas för nämnda förfarande. Hvad åter beträffar det prejudikat, som särskildt framhållits för att bevisa det presten är öberättigad att i en finsk församling lemna en svensk kungörelse

oafkunnad; har det visst på ena sidan anmärkts, att i domslutet alls icke nämnes något om språket och att af sådan anledning prejudikatet ej har något att betyda. Men detta har på andra sidan föranledt presten i fråga att invända

1) att om det åberopade rättsfallet blifvit fullständigt refereradt, det nogsamt skulle framgått att påminnelse jemväl gjorts emot det i kungörelsen begagnade språket;

2) att i allt fall, om en gång rättigheten att undandraga sig öfversättning förefans, försummelse att särskildt åberopa denna rätt gerna icke bort medföra påföljd af föreställning, som undvikits om denna rätt blifvit uttryckeligen påpekad.

I betraktande af hvad sålunda blifvit invändt vilja vi icke förneka, att *någon* anledning kunnat förekomma att i åsyftadt afseende påminna om det åberopade domslutet. Vid närmare besinnande blir det likväl tydligt, att anledningen endast är *skenbar*. Likaså kan utgången i det andra målet, deri en prest åtalades för det han i en finsk församling på svenska uppläste ett guvernörs utslag, men från åtalet frikändes, icke gälla såsom bevis att presten är berättigad till ett sådant publikations sätt. Detta så mycket mindre som det tvertom äfven i den saken lärer förklarats, att publikationen visst i och för sig var lagstridig, ehuru ansvar derför icke kunde ega rum. Likasom i allmänhet mycket får passera utan ansvarspåföljd, som är olagligt, kan man tänka sig, att presten i fråga gick fri just derför, att den funktionär, hvilken fordrade åtalet, sjelf gjort sig skyldig till den lagstridighet, som föranledde hela trasslet och i främsta rummet bort åtalas.

Hufvudsaken här är likväl den, att man genom åberopande af prejudikat, hvilka gå i fullkomligen motsatt riktning icke kan komma på det klara, utan att lagskipningen genom dem kan insvepas i "ovisshet, mörker och förvirring", såsom Calonius sagt. Skälet är tydligt. Den första lagen af 1732 åsyftade att i praxis införa en ändring, men förmådde det icke under den tidrymd af 133 år, som förflöt innan 1865 års författning emanerade och ytterligare införde ändringar, hvilka bland annat bort göra 1732 års föreskrift om

kungörelse språket till verklighet. Men emot praxis har lagen hittills varit vanmäktig. Tänker man på hvad som stundom anmärkts, att neml. finska språkets rätt tills vidare är reglerad blott genom en administrativ författning, synes det likväl vara nog egendomligt, att just de administrativa myndigheterna, hvilka eljest borde vara särskildt angelägna att till verkställighet bringa jemväl i administrativ väg tillkomna påbud, och kanske dessa företrädesvis, sätta sig på tvären, så att det t. o. m. händt, att en länsman, som på finska skrifvit protokoll öfver ett polisförhör, i stället för uppmuntran för en sådan verkeligen lofvärd öfverlopps gerning, af guvernören fått befallning att med det första inkomma med öfversättning!

Detta sega motstånd mot lagens trädande i verksamhet kan göra det förklarligt, att några funktionärer, hvilka sjelfva försummat att göra sin skyldighet, ändå just i kungörelse frågan äro färdiga att jemra sig öfver fennomanska prester. Häraf måste man röna ett nedslående intryck, när det likväl gäller en ganska vigtig rätt icke allenast för presterna, hvilka haft att förmedla publikationen af kungörelser, utan äfven och i främsta rummet för den stora allmänheten, som obestridligen borde sättas i tillfälle att, på ett lämpligare och mera tillfredsställande sätt än hittills, få del af hvad som skall till dess kunskap bringas.

Nu skulle visst presterskapet, — så synes det oss — haft i sin makt att på ett mycket enkelt och verksamt sätt å stad komma ett omslag, neml. genom beslut att icke vidare åtaga sig dylik öfversättning (huru den skulle fås i de fall, der utfärdaren af kungörelser t. ex. en del äldre domare, ej är skyldig att använda finskan skulle väl hittats råd för) och att genom anmälan hos kejs. Senaten söka bringa beslutet till allmän kännedom. Men då så icke skedde och Borgå stifts presterskap tvertom uttalade sin afsigt vara att äfven framdeles, om ej fullständigt så åtminstone ungefär öfversätta svenska kungörelser; måste man fråga hvad som borde för ändamålet tillgöras? Är åtal en lämplig utväg att verka förändring? Man kan göra denna fråga i synnerhet som det är kändt, att man stundom eljest

vill sålunda reglera praxis. Vi erinra oss för tilllfället par fall, hvilka vi icke kunna underlåta att här vidröra, helst de kunna vara upplysande för frågan huru man eljest genom åtal velat reglera praxis.

Böters förvandling är vanligast den svåra klippa, hvaremot domare törna på och ådraga sig åtal. Stundom, — när ett verkligt misstag förelupit och domaren derför pligtfälles, — kan ett sådant misstag, hvarom sakegarena sjelfva vanligtvis sakna kännedom, förekomma som en verklig bagatell i jemförelse med andra, hvilka icke gälla böters förvandling och passera oanmärkta. Men "läran om böters förvandling" innehåller så många knoppar, att meningarne kunna vara delade. Så var man för 30 à 40 år tillbaka oense huru böter för spel och dobbel skulle förvandlas och de olika åsigterna voro representerade åtminstone i en af landets hofrätter, så att det berodde på tillfällighet, hvilkendera åsigter kom till seger. Men så hände en vacker dag, att åtskilliga personer samtidigt inskickades att, enligt två olika häradsrätters utslag, försona dylika böter och händelsen fogade så, att de bötfällde i fånglistan förtecknades omedelbart efter hvarandra, så att det blef ännu mera i ögonen fallande, att några sutto i fängelse vid vatten och bröd, medan andre sluppo med fängelse. Detta undgick ej dåvarande prokuratorns uppmärksamhet när fånglistan hamnade till prokuratorsexpeditionen. Han hade sjelf tidigare såsom hofrätts ledamot uttalat sig i enahanda förvandlings fråga, men antagligen glömt sin förra mening; ty han förordnade nu till åtal emot just den underdomare, som, lika med prokuratorn förr, förvandlat till fängelse, hvarföre också advokat fiskalen lärer i enskild väg yttrat någon betänklighet, men fått det besked, att åtalet borde utföras, emedan hufvud-ändamålet här vore, ej att få domaren pliktfälld, men att göra slut på den anmärkta menings olikheten. I hofrätten råkade sedan den mening blifva pluralitet, som, lika med prokuratorn, ogillade den åtalade underdomarens förfarande och ville förvandla till fängelse vid vatten i bröd. Ansvar ansågs likväl i anseende till rådande menings olikhet ej böra ega rum, utan gjordes till kejs. Senaten hemställan om förklaring, som äf-

ven emanerade uti kejs. br. af d. 21 Jan. 1857. Men i kejs. Senaten fick den åtalade underdomaren rätt, följaktligen prokuratorn och hofrätten orätt. Icke långt derefter inträffade ett ungefär likartadt fall. Böter ådömda för sjelfpantning och en annan förseelse, hvarför böterna skola förvandlas enl. S. B. 5: 4, afsuttos i ena bot med fängelse vatten och bröd, och underdomaren blef, till följd af prokuratorns förordnande åtalad af advokat fiskalen (som enl. hvad det berättades haft annan åsigt och derför icke heller uttryckeligen yrkat på ansvar, utan öfverlemnat saken till hofrättens pröfning). Hvilken åsigt hofrätten då uttalade, ha vi ej närmare reda på, men slutet blef att prokuratorns mening äfven nu i kejs. senaten ogillades, såsom synas af kejs. brefvet för den 4 Maj 1858. Dessutom och då prokuratorn stundom anser ett förment misstag kunna aflöpa med en erinran (s. k. skrapa) må här ännu tilläggas, att en domare, som några år tidigare erinrades att en häradsrätt vid förvandling af böter för en bränvins förseelse, när de sammanträffat med en annan förseelse, misstagit sig, trodde sig kunna med siffror bevisa, att det med tillämpning af de tillika anvisade, ganska kombinerade förvandlings reglorna kunde bära till fjälls och äfven derom gjorde anmälan.

När uti ett bötes förvandlings fall två olika åsigter omfattas, den ena af prokuratorn och hofrätten, men den andra af underdomaren och Senaten, häntyder detta utan tvifvel på, att förvandlings reglorna äro invecklade, — och det beror väl rent af på en tillfällighet hvilkendera meningen blir den slutligen gällande, utan att man derför kan påstå att det verkligen är den djupsinnigast och klyftigast uttänkta. Utgången i de der två fiskaliska målen visar dock, att man följer en alldeles förkastelig grund-princip, när man endast för att få en lagförklaring å stad fordrar åtal t. o. m. i så tvifvelaktiga fall, att sjelfvaste prokuratorns åsigt kan bli förkastad och ogillad. Och ändå lärer man äfven på en senare tid stundom haka sig fast också vid tvetydiga fall. Möjligen kan utgången bli en annan, utan att den dock medför öfvertygelse om åtalets behöflighet.

Men är det också förkasteligt att i *tvetydiga* fall ge-

nom åtal reglera praxis, så är förhållandet helt annat, när man i praxis förfar i strid mot klar lag. Då är det väl i sin ordning, att den tilltalas, som afsigtligen tredskar att åtlyda lagens föreskrifter. Men nedslående är det i sanning att se, det här just presterne, om de också, för det en del administrativa funktionärer envisats att lemna lagens påbud om kungörelse språket obeaktadt, misstagit sig skola få sitta emellan och utses till offer. Och säkert är, att de prejudikat, hvilka i sådana fall kunna åberopas, ej böra tillerkännas den betydelse man velat tillägga dem, utan att onödigtvis föranleda mycket trassel och förvirring.

F.

Litteratur.

Nordisk Retsencycklopaedi, samlet og udgivet af Dr Jur. T. H. Aschehoug, Dr Jur. K. J. Berg og Dr Jur. A. F. Krieger. Tredje Hefte. Den Svenska Processen af Prof. Dr G. Broomè, Jur. Cand. W. Bergstrand och Prof. Dr P. Assarson. Kjøbenhavn 1880.

Om de tidigare häftena af detta verk, hvilka behandla familjerätten och den dansk-norska processen, synts oss egnade att anbefallas åt finske juristers intresse och läslust, så gäller detta i än högre grad om föreliggande under förlidne vår utgifna häfte.

På sammanfattande arbeten med syfte att på ett mera ingående sätt redogöra för de genom lag eller praxis fastställda grundsatser, enligt hvilka den judiciela processen i dess olika arter är ordnad, råder inom Sveriges och Finlands juridiska litteratur stor fattigdom. För hela den långa och för rättsvetenskapen äfven i processuelt hänseende oändligt vigtiga period, som förflutit sedan Nehrman för halftannat sekel tillbaka utgaf sina välbekanta skrifter öfver civil- och kriminalprocessen, inskränker sig det som genom trycket sett dagen till Schrevelii utan tillräcklig sakkännedom och praktisk blick sammanskrifna lärobok i civilprocessen. Ty Delldéns anmärkningar *Om Rättegångssättet* äro så allmänt hållna att de hvarken för teorin eller praktiken lemnat synnerligt utbyte och Backmans *Handbok* uti tviste-, utsöknings- och rättegångsmål har icke ens afsett någon bearbetning utan blott en sammanställning af till ämnet hörande lagbud. För öfrigt erbjuder den svenska litteraturen blott, och äfven detta i sparsammaste mått, en och annan monografisk afhandling, af hvilka nästan alla, som ega någon betydenhet, behandla läran om bevisningen och bevismedlen. Endast Nordlings afhandling om *remedia juris* samt Annerstedts korta men skarpsinniga framställning angående domarens processledande verksamhet bilda härifrån nämnvärda undantag. Och enahanda förhållande eger ock rum med den litterära verksamheten särskildt inom vårt land. Ty om man

nämner Calonii latinska afhandling om framkallande af bekännelse i brottmål, W. G. Lagi om *remedia juris*, J. J. Nordströms om de äldre bevisningsmethoderna i brottmål, de tvenne senare af uteslutande historiskt innehåll, samt G. Ehrströms uppsatser om företrädet emellan ackusations- och inqvisitionsförfarandet i brottmål, om Finlands rättegångsordning i brottmål äfvensom om advokaturen i Finland, så är allt hufvudsakligt hvad de finska tryckpressarne frambragt rörande processen uppräknadt. Deremot har naturligtvis vid universiteten process-grundsatserna städse varit ett vigtigt föremål för vetenskaplig utläggning och bearbetning. Och namneligen har vid det finska universitetet af Calonius och W. G. Lagus värdefulla kurser hållits, hvaraf manuskript äro i behåll, de af Calonius på latin, och hvilka, ehuru i mycket föråldrade, ännu med fördel kunna rådfrågas. Vid sådant förhållande inom litteraturen måste ett försök att samla och gruppera alla de positiva rättssatser, som bestämma förfarandet i olika arter af rättegångsmål samt deraf gifva totalbilder helsas med synnerlig glädje af enhvar, som vare sig under teoretisk eller praktisk verksamhet kommit till insigt af det outredda skick hvari en mängd ganska ofta förekommande processuela spörsmål befinna sig samt de tvifvelsmål öfver vigtiga principfrågor som på detta område af vår lagfarenhet framställa sig. Vi säga, med hänsyftning såväl på Sverige som på eget land, *vår* lagfarenhet, ehuruväl vi veta att en ganska stor mängd nya lagbestämningar efter 1809 tillkommit i hvardera landet, ty detta oaktadt äro afvikelserna i det principiella, om man undantager utsökningsprocessen, icke så betydande att icke ett dylikt arbete, utfördt på grundvalen af det ena landets rätt. skulle väsendtligen tillgodokomma äfven det andra landets behof.

De svårigheter författarene haft att öfvervinna framgå af det anförda. Och det är icke någon hemlighet men af betydelse för värdet af förevarande publikation, att de icke litat till egna krafter och egen erfarenhet allena, utan underställt sina arbeten ej blott utgifvarenes, bland hvilka en räknas bland Sveriges erfarnaste domare, utan äfven andre framstående fackmäns granskning. Läsaren kan derför temligen lita uppå att han i boken möter icke individuella uppfattningar och förslagsmeningar utan resultat af hvad flere sakkunnige män, efter moget öfvervägande, anse i ämnets olika delar vara gällande rätt samt lagstiftarens anda och mening. Men på andra sidan böra dock icke sådana anspråk ställas på arbetet som det uppenbarligen icke afsett att motsvara. Afsigten har uppenbarligen lika litet för denna del af encyklopädin som för de föregående varit att

på grundvalen af det positiva materialet uppställa ett vetenskapligt system, utan enkelt att redogöra för rättssatsernas innehåll i den ordning de efter processinstitutets och sjelfva förfarandets hufvudmomenter så att säga praktiskt låta gruppera sig. Åt rent theoretiska spörsmål och konstruktioner lemnas, såsom naturligt är, föga utrymme. Med frågor, på hvilka icke lagtext eller allmänt godkänd praxis lemna direkta svar, befattar sig arbetet någon gång, men undantagsvis.

Det är här icke meningen att ingå i en kritik vare sig af plananläggning eller detaljer. Sådant skulle föra långt utöfver gränserna för en blott anmälan, och äfven förutsätta en närmare ompröfning än anmälaren efter en första orienterande genomläsning kunnat egna boken. Redan nu må det dock tillåtas nämna att vi här och der stött på utsagor, med hvilka vi svårligen kunna blifva ense. En sådan är t. ex. den att processen i första instans är väsendtligen *skriftlig*. Ty om man ock kan medgifva riktigheten af anmärkningen att skilnaden emellan muntlig och skriftlig process icke får „bero på något så ytligt som det, att muntlig förhandling, „muntliga andraganden äro tillåtna", så kan väl på andra sidan icke heller det vara afgörande för att karakteriseraförfarandet såsom *skriftligt* att, såsom anmärkes, hvad af domstolen får begagnas såsom underlag för dom, bör intagas i protokollet, ty äfven enligt de processlagar, hvilka fullständigt tillämpat muntlighetsprincipen bör ju underlaget, d. v. s. resultatet af den faktiska utredningen och domskälen, intagas i domen, som ock skriftligen affattas. Men hvari ligger då skilnaden? Annorlunda bör väl regeln: *quod non est in actis, non est in mundo* i dess äldre ofvan antydda betydelse uppfattas. Men äfven från ett närmare ingående på denna fråga måste vi för denna gång afstå.

Det återstår endast att omnämna i hvilka hufvudstycken framställningen sönderfaller:

I *Första afdelningen* behandlas *den allmänna civilprocessen*, med trenne *underafdelningar*, af hvilka den *första* innehåller *den allmänna civilprocessens allmänna* del, omfattande: I civildomstolarnas organisation, II om sjelfva processen i allmänhet och III om laga domstol (competentia fori); den *andra* innehåller processen i de skilda instanserna och den *tredje* om vissa mål, för hvilkas behandling särskilda, från den allmänna processen afvikande bestämningar äro gällande (vexelmål, sjörättsmål, expropriationsfrågor, frågor om dikning och annan afledning af vatten, mål, hvilka skola anhängiggöras hos Hofrätt såsom första instans samt mål rörande laga skifte och afvittring).

Andra afdelningen är egnad åt ***utsökningsprocessen***, och deri behandlas efter en kort historisk inledning **först** lagsökningen derefter tvångsauktion, sedan provisoriska säkerhetsåtgärder till skydd för påstådda rättigheter, derefter om handräckning i andra fall och slutligen remedia juris i utsökningsmål samt kontroll öfver utsökningsärenders lagliga behandling.

Tredje afdelningen omfattar i trenne titlar processen i *konkurs, boskilnads* och *urarfva* mål.

Fjerde afdelningen: straffprocessen, hvarunder ock faller processen i riksrätten och i tryckfrihetsmål samt verkställighet af utslag i brottmål.

Arbetet upptager 305 sidor stor oktav. Häftet säljes, enligt hvad uppgifvits, icke skildt för sig utan tillsammans med nästföregående häfte om den danska och norska processen.

R. M.

Juridisk Bibliografi

för Sverige, Norge, Danmark och Finland *)

(1880 Jan.—medlet af Nov.)

Prisen äro: för böcker utkomna i Finland i mark och penni, i de öfriga länderna i kronor och öre.

Aagesen, A., Forelæsninger over Indledning till den danske Formueret. Udg. ved A. B. Evaldsen og C. Goos under medv. af H. Gram. Hft 1—11. Kbhvn, 8:o. 11: 50.

— —, Forelæsninger over den romerske Privatret. Udg. ved A. G. Evaldsen og C. Goos under medv. af R. Gram. Hft 1—6. Kbhvn. 6: —.

Arkiv, Nytt juridiskt. Afd. I. Tidskr. för lagskipning, utg. af *G. B. A. Holm*. 1880, för årg. (12 hfn) 9: —. II. Tidskr. för lagstiftn. m. m. 1880. för årg. (4 hfn) 5: —.

Aschehoug, T, H., Norges offentlige Ret. II Afd. Den nuv. Statsforfatning. Hft 8—9. Christiania. 8:o. 3: 20.

Asetuskokous, Pieni, 14. Vaivaishoidon Asetus. Julistus muuttamisesta toisesta seurakunnasta toiseen. Palkkaussääntö. Asetus joutolaisista, ynnä kaavoja. Helsingissä. 12:o. 0: 75.

— —, 15. Asetus kunnallishallituksesta maalla. Lisäyksen kanssa. Terveydenhoito sääntö. 75 s. 12:o. Helsingissä. 0: 60.

— —, 16. Asetus kirjailian ja taitelijan oikeudesta työnsä tuotteisin. — Asetus painotoimen asioista, siihen kuuluvain lisäysten ja muutosten kanssa. 62 s. 12:o. Helsingissä. 0: 50.

Berg, C. F., Læren om Vexler og Vexelobligationer, 3:e Udg. 51 s. 8:o. Porsgrund. 0: 50.

Bergstrand, V., Svenska statsförvaltningen förr och nu. (Läsn. för folket) 43 s. 8:o. Sthlm. 0: 50.

Betaenkning ang. de af Chefen for det Kong. Svenske Justitsdepartement foreslaaede Forandringer i Udkast till Vexellove for de tre nordiske Riger af April 1878. Afg. af de 20 Jan. og 3 Febr. 1878 nedsatte Kommissioner. Tillige med revideret Udkast till Vexellove for Danmark, Norge og Sverige. Pag. 1—62. 4:o. 0: 80.

Blomberg, H., Om Sveriges högsta domstols statsrättsliga ställning och betydelse. Upsala (Ups. Univ:s årsskr.) 92 s. 8:o. 1: 50.

---

*) Med anledning af vid Jurid. föreningens senaste årsmöte derom uttalad önskan skall hädanefter i hvarje häfte af denna tidskrift ingå en förteckning på i dessa länder utkomna juridiska skrifter. Af politiska och nationalekonomiska arbeten, såsom egentligen icke hit hörande, utelemnas alla brochyrer och mindre skrifter. Likaledes upptagas endast undantagsvis editioner af enskilda lagar och författningar.

Blumenberg, H. G., Kalender för kommunalordförande på landet. Förklarande framställn. af allt, som tillhör komm. stämmas o. nämnds handläggn. m. m. VIII o. 127 s. 8:o. Sthm. 1: 50.
Borup, L. C., Den danske Landboret. 2 Udg. 728 s. 8:o. 9: 50.
Brandt, F., Forelæsninger over den norske Retshistorie I. VIII + 340 s. 8:o. Christ:nia. 5: —.
Bygningslov for Kjøbstæderne i Konger. Danmark med Resolutioner samt Overrets- og Høiesteretsdomme. 60 s. 8:o. Aarhus. 0: 75.
Castrén, R., Om värnepligten. H:fors. 27 s. 8:o. 0: 30. (Äfven på finska).
Chydenius, A., Politiska skrifter. Med hist. inledn. ånyo utg. af *E. G. Palmén*. Senare hft. H:fors. 6: —.
Davidson, D., Bidrag till jordränteteorins hist. 118 s. 8:o. Ups. (Ups. Univ. Årsskrift). 2: 25.
Deuntzer, J. H., Om Appel i civile Sager efter dansk Ret. 202 s. 8:o. Kjbhvn. 3: 25.
— —, Den extraordinære Civilprocess. Kbhvn. 110 s. 8:o.
— —, Kort Fremstilling af den danske Personret. Kbhvn. 82 s. 8:o.
Folkskolestadgan m. fl. förff. rörande folkundervisn. 2 uppl. 75 s. 8:o o. 6 tabb. Sthm. 0: 90.
Forfatningslove, Bestaaende, Valglove og Forretningsordener i forskjellige Lande. Under Medvirkning af — — — — — — udg. af *P. Sveistrup* I. 332 s. 8:o. Kjbhvn. 6: —.
Forklaringer till Konger. Norges Statsregnskap Budget året 1878—79. Udg. af den kong. Norske Regjerings Finants-Depart. 1: 50.
Fortegnelse over den Staden Kjøbenhavns Indvaanere for Tidsrummet fra 1 April 1880 till 31 Mars 1881 paalignede Indkomstskat. 454 s. 4:o. Kjbhvn (icke i bokhandeln) 1: 50.
Fåhraeus, E., Administrativ och statistisk handbok. 4:e uppl. utg. med ändringar och tillägg af *Karl Sidenbladh*. 350 s. 8:o. Sthlm. 5: 50.
Författningssamlingen, Lilla, 14: fattigvårdsförordningen, kung. ang. flyttning fr. en församl. till annan; legostadgan, förordn. ang. försvarslösa pers.; förordn. ang. mantalskrifn. H:fors. 12:o.
— —, 15: Kommunalförfattn. för landet. Med bih. Helsovårdsstadgan. 76 s. 12:o. H:fors. 0: 50.
— —, 16: Förordn. ang. artistisk och litt. eganderätt. — Pressförordn. med tillägg och ändr. 56 s. 12:o. H:fors. 0: 50.
Förhandlingar, Nationekonomiska Föreningens, 1880 I. 58 s. o. 6 graf. taflor. Sthlm. 1: —.
Förslag till förordn. ang. enskild sedelutgifvande banks, aktiebanks och sparbanks konkurs m. m af dertill förordn. komiterade. Sthlm. 61 s. 0: 50
Geijer, B. J., Sammandrag af gällande postförfattningar, alfab. ordnade. XXX o. 288 s. 8:o. Ystad. 5: —.
Goos, C., Den danske Straffeprocess i Forhold till Strafferetspleiens Grundsætninger fra Chr. V:s Lov till Nutiden. Forts. af Indledn. till en Forelæsning over den danske Straffeprocess. 98 s. 4:o. Kjbhvn. 1: 50.
Grundlov, Konger. Norges, med dens Tillæg og sednere Aendringer. Udg. med Henvisn. af *Fr. Brandt*. 48 s. 8:o. Chrstna. 0: 50.
Haandbok i Norsk Ret. 3:e Heft. Om kontrakter. 74 s. 8:o. Christiania. 0: 50.
Heise, C., Lov af 28 Mai 1880 om Vands Afledning og Benyttelse. Udg. med Noter og udførligt Reg. 144 s. 8:o. Kjøbhvn. 1: 25.
Hjelt, O. E. A., Finlands helsovårdsfråga. 8:o. H:fors. 1: 50.
Hindenburg, T., Jurid. Formularbog. Hft 9. Kjbhvn. Kplt. 12: —.

Heicsteretstidende. Udg. af Heiesterets Protocollsecretærer. Ny Række 1879—1880. 47 N:r 8:o. Kjbhvn. 12: —.
Jagt-stadga af 21 Okt. 1864 samt öfriga gällande författningar, som beröra jagt, jemte sakregister, utarb. af *C. A. T. Björkman*. 2 uppl. 88 s. 8:o med tab. Sthlm. 0: 80.
— —, samt öfr. gällande förff. af *C. A. T. Björkman*. Med ett bih. af *A. E. Holmgren*. 5 uppl. genomsedd o. ändr. af *C. R. Sundström*. 117 s. 8:o o. tab. Sthlm. 1: 25.
Jürgensen, E., Nyt Lovlexikon 6:e Bind (1874—79). Kbhvn. Heft. 1—6. Hvert 96 s. 8:o. à 1: 50.
Kaarup, A., Vexlen efter den ny Lovgivning. 70 s. 8:o. 1: —.
Konkurslagen med dithörande författningar, med anm:r och sammandrag samt formulärer utg. af *L. A. Weser*. 5:e uppl. med iakttagande af de till 1879 års slut tillk. stadganden. 199 s. 8:o. Sthlm. 2: —.
Kyrkolag, Sveriges, af år 1686, jämte ännu gällande stadganden, genom hvilka den blifvit ändrad eller tillökt. Utg. af *A. J. Rydén*. 8:e uppl. XVI o. 365 s. 8:o. Göteb. 6: 50.
Lang, J. N., Om grunderna för uppfinnareskydd genom lag. Akad. afh. 180 s. 8:o H:fors. 3: —.
Liljenstrand, A., Om kredit och vexlar. H:fors. 3: 75.
Lindgren, A. W., Asevelvollisuus Suomessa, kansalle esit. Hämeenlinnassa.
Love og Anordninger samt andre offentlige Kundgjørelser Danmarks Lovgivning vedkommende, for Året 1878. Saml. og udg. af *Algreen-Ussing* XXIII Deel Juli—Dec. 224 S. 8:o Kjöbenhavn. 3 kr. 20 öre — for Aaret 1879 med Thingenes Beslutninger i Rigsdagens 31:te ordentlige Samling 1878 XXIV D. Jan.—Juni. 352 S. 8:o. Kjøbenhavn. 4 kr: 80 öre.
Love, Anordninger, Traktater, Resolutioner, Kundgjørelser m. m. for Kongeriget Norge. Udg. af Otto Mejlænder. Ny R. IX. H. 3. Sid. 311—589. og Reg. for 1879. Christiania. 4 kr.
Love for aaret 1879 med Thingenes Beslutninger i Rigsdagens 31:te ordentl. Saml. 1878. etc. Jan.—Juni 352. S. 8:vo Kjbhvn 4: 80.
Lovsamling, Almindelig Norsk, for 1871—1880. Udg. af Otto Mejlænder. H. 1. 1871—76 s. 1—357. st. 8:o Christ. 3: 80.
Lovtidende for Kongeriget Danmark. 1879. 144. N:r 554. s. 8:vo. Kjbhvn. 5: —.
— — Norsk. 2. Afd. Saml. af Love, Resolutioner m. m. Udg. efter offentl. Foranstaltn. 1879. 4:e Heft s. 577—710. Christiania 8:vo kplt. 2: 50. 1880. H. 1. S. 1—208 (pr 1— 4. 2: 50).
Malmström, C. G., Sveriges statskunskap i kort sammandr. 5:e uppl. omarb. af *J. Hellstenius*. 89 s. 8:vo. Upsala 0: 75. 6 uppl. 95 s. 8:o 1: —
Marine kalender samt Regl., Love og Bestemmelser vedrørende den K. Norske Marines Personel. Udg. af Sømilitære Samfund. 139 s. 8:o. Christ:nia. 4: —
Martin, H., Om ackord i konkurs enl. svensk rätt. 148. s. 8:vo Ups. 3. kr.
Matzen, H., Forelaesninger over den danske Tingsret. H. 1—2. Hvert 112 s. 8:o (icke i Bokh.)
Ministerialtidende for Konger. Danmark 1879. Kjbhv. 5: —
Montgomery, R., Om anklagelseprincipen i nyaste utländska staffprocesslagar. Program (ej i bokh.; ingår i denna tidskr.)
Naumann, Chr., Sveriges stattsförfattningssätt. Ny uppl. II. 1—3. Sthlm VIII o. 364 s. 5: 25.
Nielsen, Y., Det norske Rigsraad. XVI. 384. s. 8:o. 6 kr.

Nordling, E. V., Om gift kvinnas rätt i förmögenhetsrättsligt hänseende. Föredrag. Sthlm 22 s. 8:o. 0: 50.
Nyholm, C. V., Grundtraek af Danmarks Statsforfatning og Statsforvaltning, med et omrids af Sveriges og Norges. Ny omarb. Udg. I (Folkelaesning) 264 s. II. 242 s. 8:o. Kjbhvn. 3: —.
Olivecrona, S. R. D. K., Testamentsrätten enligt Svensk lagstiftning. X. o. 426 s. 8:o. Ups. (Sthlm) 7: 50.
Repertorium for praktisk Lovkyndighed. En afkorted Bearbeidelse af Norsk Retstidende, samt Udvalg af ældre Høiesteretsdomme. 3:e Saml. 1851—60. Udg. af *S. Aall* Hft 6, 7. Febr. 1854—Maj. 1855. Christiania. 4: —.
Retsencyklopædi, Nordisk. Saml. o. udg. af *T. H. Aschehoug, K. J. Berg* og *A. F. Krieger.* Heft 3. 318 s. 8:o. Kbhvn.
Rigdsdagstidenden. 31:e ordentl. Samling 1878—79. Kbhvn. 10: —.
Rigsretten, dens Sammensætning og forfatningsmæssige Myndighed. Christiania. 24. s. 8:vo. 0: 30.
Rubenson, Semmy, Polisen i Paris samt hufvudgrunderna af Frankrikes brottmålsprocess och fångvård jemte delar af Paris' kommunalväsende. XXVI o. 515 s. 8:o. Sthlm. 7: —.
Rydin, H. L., Svenska riksdagen, dess sammansättning och verksamhet. Senare delen. 2. XII o. 412 s. 8:vo. Sthlm (1879) 4: 50.
Samling af K. förordningar, Stadganden m. m. Sthlm.
Kommunalförff. med derutinnan intill 1879 års slut vidtagna förändr.; jemte bih., inneh. kgl. res. m. m. äfvensom förordn. ang. fattigvården, samt fullst. reg. 8:e uppl. 167 s. 1: —.
Nya vexellagen med hänvisningar o. reg. utg. af *G. B. A. Holm.* 39 s. 0: 60.
Schweigaard, A., Den norske process. 4:e Udg. I:2 X o. 289—674 s. Christiania. 3: 50.
Siljeström, P. A., Lag och rätt. Kort sammandr. af fäderneslandets statskunskap och af Norges Grundlov. 4:e uppl. 58 s. 12:o (1879). 0: 40.
Spencer, Herbert, Inledn. till samhällsläran, Öfv. af Victor Pfeiff. I. 200 s. 8:o. Sthlm. 2: 50.
Storthings-Efterretninger 1814—1833. Udg. efter offentlig Foranstaltning. Bd III. Hft 5. 4:o. Christiania. 1: —.
Storthings-Forhandlinger, Kongeriget Norges ni og tyvende ordentlige, 1880. I—VII. Christiania. 30: —.
Strafflag för krigsmakten samt disciplinstadga m. fl. författningar. 4 uppl. 122 o. II s. 16:o. Sthlm. 0: 60.
Sylow, H., Dommens materielle Retskraft. Undersøgelse paa Civilprocessens Omraade 144 s. 8:o. Kbhvn. 2: —.
— — Studier paa Civilprocessens Omraade med særl. Hensyn till vor forest. Processreform. Kbhvn. 193 s. 8:o. 2: 50.
Tidskrift för lagstiftning, lagskipning och förvaltning. Utg. af *Chr. Naumann.* 1880. Sthlm. 12 häften (för årg.) 12: —.
Tidskrift för Sveriges landsting och större kommuner. 12 årg. 1880. VI o. 290 s. 8:vo. Sthlm. 4: —.
Tidskrift, Nordisk, for Fængselsvæsen og øvrige penitentiære Institutioner. Organ for „den nordiska Penitentiärföreningen". Udg. og red. af *F. Stuckenberg.* 1880. Kbhvn. 5: —.
Tidskrift för landsstatens tjenstemän. 1880. Sthlm; för årg. (4 hfn) 3: —.
Tidsskrift for Postvæsen. Udg. af *F. Nielsen.* 12 N:r (Postkontorerne) Fjerdingaaret. 0: 75.
Tidsskrift for Toldvæsen, Handel og Skibsfart. Udg. af *F. Grube* og *S. Bollerup.* II Bd. 1879—80. 4 Heft 8:o. 6: —.

Tulltaxan af 29 Juli 1869 (alfabetiskt ordnad). Förordningen ang. handelsrelationerna mellan Finland och Ryssland samt särsk. andra gällande tullförff. i kronol. följd. 246 s. 12:o. H:fors. 6: —.
Ugeskrift for Retsvæsen. Red. af *O. F. Levison* Kbhvn. 80 N:r 8:o. Fjerdingaaret. 3: 50.
Utlåtanden, Underd., öfver Förslaget till Strafflag för Storfurstendömet Finland, afgifna af Prokuratorn i K. Senaten, Hofrätterna i landet och Juridiska fakulteten. 172 s. 8:o. H:fors. 1: 75.
Vexellag med förklaringar ur autentiska källor samt vexelformulär, hänvisningar, rättsfall och sakreg. utg. af *G. B. A. Holm* och *O. Bergius.* 158 s. 8:vo. Sthlm. 2: 40 (Se äfven "Samling").
Weiss, C., Prakt. Veiledn. til Behandl. af kommunal. Sager etc. 2. Opl. H. 1. 48 s. 8:o. 0: 60.
Wieselgren, S., Om svenska bränvinslagstiftningen 1855—77, jemte gransk. af d. 20 Dec. 1878 afg. komitébetänkande. 99 s. 8:o. Sthlm. 1 kr.
Årsbok, Statistisk, för Finland. 2 Årg. H:fors. 2: —.

Notis.

Savigny-stiftelsens prisuppgift. *Die Juristische Gesellschaft zu Berlin,* med hvilken vår förening sedan längre tid står i förbindelse har anhållit att föreningen måtte gifva spridning åt Savigny stiftelsens prisuppgift för år 1882. Med anledning häraf meddela vi följande: Vid en minnesfest, som die Juristische Gesellschaft zu Berlin den 29 November 1861 kort efter *Friedrich Karl von Savignys* bortgång begick, beslöts att till hedrande af hans minne grundlägga en stiftelse, hvars uppgift skulle vara att, med väsendtligen fästadt afseende å lagstiftningens och lagskipningens behof, söka dels befrämja vetenskapliga arbeten hörande till området för de skilda nationernas rätt, isynnerhet på den romerska och germaniska rättens gebit, och sådana arbeten, som skulle fortsätta de af Savigny påbegynta undersökningarna i hans anda, dels sätta rättslärde i stånd att på ort och ställe lära känna främmande nationers rättsinstitutioner. — Åtnjutandet af stiftelsens understöd är icke bundet vid någon skild nationalitet. Enligt stiftelsens stadgar ställas räntorna af dess kapital till förfogande turvis af vetenskaps akademierna i Wien, München och Berlin. För närvarande disponerar akademien i München öfver räntorna för år 1878 och 1879, hvilka, uppgående till 6900 Reichsmark, nämnda akademie anslagit till pris för ett arbete angående följande uppgift

"Die Formeln des Edictum perpetuum (Hadrianum) in ihrem Wortlaute und ihrem Zusammenhang".

"In der bekannten Arbeit Rudorffs De jurisdictione edictum hat sich die Restitution des praetorianischen Ediktes zum ersten Male dem formularen Bestandtheile desselben zugewendet. In dieser Richtung soll dieselbe nunmehr, und zwar mehr als es bisher geschehen ist, aus den Edictskommentaren selbst heraus und unter Kritik der bisherigen Restitutionen gefördert und zum möglichsten Abschlusse gebracht werden".

Denna pristäflan, från hvilken endast ordinarie inländska ledamöter af akademien äro uteslutna, är såsom sagdt ej inskränkt till någon nationalitet. Dock böra afhandlingarna, som vilja täfla om priset, vara affattade på antingen latin, eller tyska, eller franska, eller engelska eller italienska språket. Tiden för pristäflan tilländagår den 28 Mars 1882. Närmare i Berliner jurid. föreningens "Jahresbericht" för 1878–79.

